

SS. D. N.

BENEDICTI XIV.

OPERA

IN DUODECIM TOMOS DISTRIBUTA

TOMUS X.

BENEDICTI XIV.
PONT. OPT. MAX.
OLIM
PROSPERI CARD. DE LAMBERTINIS
PRIMUM ANCONITANÆ ECCLESIÆ EPISCOPI,
DEINDE BONONIENSIS ARCHIEPISCOPI

DE FESTIS

DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI,
BEATÆ MARIÆ VIRGINIS
ET QUORUMDAM
SANCTORUM,
DE QUIBUS CELEBRATUR OFFICIUM CUM MISSA IN CIVITATE, ET DIOECESI BONONIENSI.

LIBRI TRES

EDITIO SECUNDA LATINA POST PLURIMAS ITALAS
AUCTIOR, ET CASTIGATIOR

AD USUM

ACADEMIÆ LITURGICÆ CONIMBRICENSIS.

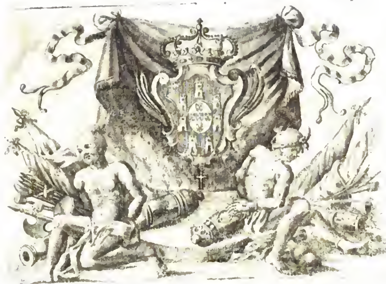

ROMÆ, MDCCLI.

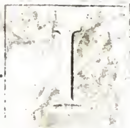
EXCUDEBANT NICOLAUS ET MARCUS PALEARINI
ACADEMIÆ LITURGICÆ CONIMBRICENSIS TYPOGRAPHI.
SUPERIORUM FACULTATE.

JOSEPHO
LUSITANIÆ, ET ALGARBIORUM
REGI FIDELISSIMO.

EMMANUEL DE AZEVEDO SOCIETATIS JESU.

N tam effuſa Luſitanorum lætitia, quæ ad exteras etiam Gentes jam inde pervenit, ex quo Paternum Imperium ſuſcepiſti, patere, FIDELISSIME REX, ut mea etiam erumpat

pat vox aliqua, quæ & geſtientis animi teſtis ſit, & ejus obſervantiæ, quam natalis ſoli jure, & beneficiorum Tuorum magnitudine Tibi maximam debeo.

Neque vero quiſquam eſt, qui ſilere pōſſit hoc tempore, aut cujus non hæc opinio ſit, tantam, Te Rege, Luſitaniæ Regno felicitatem obtigiſſe, quantam cogitatione aſſequi nemo poſſit. Ex eo itaque luctu ac mœrore, quem Parentis Tui JOANNIS V. Regis obitus attulerat, tam incredibilis animorum ad lætitiam converſio facta ſubito eſt, ut nova quædam oborta lux offuſas non mentibus hominum tantum, ſed florentiſſimis etiam Regionibus tenebras depuliſſe videatur. Videbant Regem Optimum immatura morte ſibi ereptum; de quo cum cogitarent, Regiarum virtutum ejus deſiderio conſolari dolorem ſuum nullo modo poterant: Te vero cum adſpexiſſent, non illum amplius ereptum, ſed præſentem adhuc intueri, & ſuperſtitem arbitrabantur: refers enim non oris tantum imagine, ſed etiam animi, JOANNEM V. Parentem Tuum; atque ita refers, ut parem animi magnitudinem, idem conſilium, ac Religionis ſtudium, parem in rebus gerendis providentiam, & in tuos caritatem, quæ in Parente Tuo fuit, ineſſe in Te ſentiat,

&ſi-

& ſibi reſtitutam, Te Rege, Luſitania gratuletur.

Atque ille quidem ſuperiores Reges, qui in Luſitania fuerunt, omnes vicerat: quid enim in iis fuit, aut eſſe potuit, qui ampliſſimo Regno ſumma cum laude præfuerunt, quod in JOANNE V. collectum non fateamur? qui tamen modo e beatiſſimis illis ſedibus, in quibus, ut ſperare par eſt, felicius regnat, ita Tibi favet, ita Te ſpectat in ſingulis Orbis terrarum partibus dominantem majori tot Regnis animo; ut a Te uno vinci facile patiatur. Quamquam hæc maxima JOANNIS Regis laus eſt, atque ejuſmodi, in qua haud ſcio an parem habiturus unquam ſit, quod Te potiſſimum genuit: non enim ſibi dumtaxat Filium quæſivit, in quem dominatum, & ſuas omnes laudes transfunderet; ſed incredibilem quamdam Luſitaniæ felicitatem, quæ intercipi interitu ipſo ſuo non poſſet, & Regiarum virtutum exemplar abſolutiſſimum ceteris Gentibus comparavit.

Noli itaque mirari, REX FIDELISSIME, ſi quocumque incedis, obortis præ gaudio lacrymis Te omnes intuentur tamquam aſſertorem ſalutis ſuæ; ſi mirifice colunt, & diligunt; ſi, cum renunciatus Rex es, tanti ubique populo-

pulorum concurſus facti ſunt, tam lætis clamoribus Luſitania univerſa perſonuit, quod poſt hominum memoriam nemini contigit; ut cum ad Te unum delatum Regnum eſſet, idem ad ſingulos perveniſſe videretur: tamquam enim non Rex ampliſſimus vectigalibus, ſed filiis Parens optimus imperares, tanta omnium ſalutem providentia tueris, tanta ſingulorum utilitatibus vigilantia ſtudes, quanta ipſi ſibi conſulere non potuiſſent. Effectum profecto a Te fuit, ut, cum Tua omnibus benignitas pateat, de fortuuna queri nemo poſſet, nemini inopia gravis eſſet, nemini ſolitudo; illi dumtaxat ſe miſeros agnoſcerent, quos ſceleris non pœniteret: egregiis enim conſiliorum Tuorum Adminiſtris, & æquiſſimis delectis Judicibus, non pacatior privata domus, quam totum Regnum eſt; non expeditior patrimonii unius, quam communium fortunarum adminiſtratio. Quare omittas, quæſo, præclariſſimam illam Tuam vocem, qua Judicibus edixiſti, quid in ſententiis ferendis ſequi eos oporteret: *contra Te ipſum enim*, ajebas, *facturos, qui contra æquitatem quidpiam ſuſcepiſſent*. Nam quis improbitati relictus, Te Principe, locus eſt? Certæ olim ſedes erant, ubi vocem mittere leges conſueverant; fugitabant has rei;

ne

ne pœnas darent: ſua cuique domus Tribunal nunc eſt, ne peccent: timori prius omnibus Judex fuerat, quòd cenſorem odiſſent; inquirunt modo ſinguli in mores ſuos, quòd Te diligunt. O præclaram Rempublicam, in qua voluntatibus omnium & ſtudiis amor Principis moderatur!

Dabis mihi hanc veniam, REX FIDELISSIME, ut libere dicam, quod ſentio. Cum tantis opibus floreas, tam late regnes, tot ubique terrarum populi Te ſupplices colant, id unum efficere non potes, ut timearis. Atque excubiæ quidem, & arma, quæ Te circumſtant, etſi non ad vim inferendam, ſed ad vitæ præſidium, & ad Regiæ dignitatis ornamentum comparata ſunt, ſpectari tamen ſine aliquo timore non poſſent; terrentur enim homines inſtructorum militum adſpectu, & periculum reformidant, quod arma non denuntiant. Verum cum inter ea medius apparueris tanta oris benignitate, quantam capere ſumma fortuna vix poteſt; ut nimbi placent cum Iris affulſerit, ita & hæc etiam delectant potius, quam terreant. Quamquam habes Tu, ſi iſta deſint, longe firmius præſidium, quod dies noctesque ad Tuam cuſtodiam excubet, populorum charitatem: hac late præcingeris, & ad omnem fortunæ

casum muniris, quæ Tibi, non gladiorum, aut Palatinarum securium acie, sed laterum, & corporum objectu securitatem pollicetur.

Nullæ igitur intentandæ minæ sunt, ut colaris: nulla proponenda supplicia, ne legibus detrectetur. Minuit Tibi, ac prope ademit commune omnium in Te studium, eam potestatis partem, qua pœnam infligis; auxit alteram, quæ optimis Principibus multo gratior est, & optatior, qua præmia largiaris. Ac virtutis quidem ornandæ ratio tum id arduum habet, & impeditum, quod propter multiplices latebras, quibus obtegitur hominum animus, non facile pateat quanta demum ea sit; tum illud in meritorum æstimatione difficile ad judicandum, quid cuique maxime, quid Reipublicæ expediat: ut in honoribus, magistratibusque mandandis, nec privatorum bono deesse, & communi utilitati consulere, ea eximiæ ejusdem sapientiæ ac pene incredibilis esse videatur. Tuæ certe fuit, REX FIDELISSIME, qui tam præclare utrumque præstitisti, ut ambigi merito possit, benignitas ne Tua major in largiendo, an in providendo consilium fuerit illustrius. Multa erant toto Regno, quæ, ut suus rectefactis honor tribueretur, Principis liberalitatem requirerent: multa, quæ nisi delectos

cura-

curatores nacta essent, detrimenti aliquid communis felicitas acceptura videretur. Quid vero de egregia Tua in Regno administrando sapientia JOANNES V. præsagierit, id ipsum documento est, quod diuturno morbo implicitus, quæ minus efficere ipse per valetudinem potuit, Tibi demandanda censuit; ut quo plura essent, cum decederet, quæ Regia authoritate decerni oporteret, eo manifestius fieret, qualem post se, quantumque Regni moderatorem reliquisset. Et vero quid tam privatæ rei uspiam fuit, quod, si consultum ei per Te oportuit, vigilantiam Tuam non senserit? quid publici negotii, quod prudentiam desideraverit? quid ad Provinciarum custodiam opportunum, & ad Lusitani nominis gloriam, quod consilium subterfugerit? Forum ne, an Tribunal, aut ulla muneris alicujus curatio est, quibus cum selectissimos viros præfeceris, non leges ipsæ, non æquitas, hominum loco assidere videantur? Aucti honorum titulis Regni Primores; unde tamen novus in Urbes, & populos splendor propagaretur: communita novis Proceribus Aulæ authoritas, qui in præclaras familias, & bene de re publica meritas novam dignitatis lucem inveherent. Ex quo si perspicuum est, maximum Te quidem esse,

 cum

cum alios magnos facis; illud etiam facile agnoſcimus, cum ejus amplitudinis, qua frueris, participes facias Tuos, nihil prope eſſe, quod ab aliorum commodo Tibi velis eſſe ſejunctum. Cum autem probe intelligeres, quantum in armis ad tuendam populorum tranquillitatem ſit poſitum, eos vero, qui mare teneant, maxime omnium opibus, & potentia florere; quid antiquius Tibi fuit, cum imperare cœpiſti, quam ut arcibus validiſſima præſidia imponeres, naves inſtrueres, terreſtribus maritimiſque copiis fortiſſimos Duces præficeres; atque omnia ita componeres, ut excitatis ad bellicam laudem Luſitanorum animis, iſti quidem avitam virtutem æmularentur, Tu vero Deceſſores Tuos, qui Luſitanorum nomen in ultimos etiam terrarum fines tanta cum gloria invexerunt, pacis bellique artibus anteires.

Illud vero ſingularis ejuſdem, non dicam fortunæ, quæ veram laudem non habet, ſed prudentiæ Tuæ fuit, quod in tam multiplici Miniſtrorum delectu, & in tam varia munerum publicorum partitione, nulla hominum, ut aſſolet, querimonia fuerit, nullus ne in animi quidem latebris tacitus dolor reſederit; nec minor ad eos, qui beneficium acceperunt, quam ad alios, qui eo uſi

usi non sunt, lætitia pervenerit. Mirum id quidem est, & pene inauditum; cum blandiri sibi homines consueverint, nec facile aliis in meritorum comparatione concedere, præsertim in tanto ad rem publicam gerendam aptissimorum virorum numero, quos quidem tam multos esse, salutare Regno est, ipsis vero gloriosum. Obstupescent profecto reliquæ ætates, tam egregiam in Te animi vim extitisse, tantam in æstimandis hominibus (quæ laus Principis maxima est) ingenii perspicacitatem, ut in re difficillima, quodcumque statuisses, id non solum communi omnium suffragio, sed eorum etiam, qui posthabiti essent, sententia probaretur. Illi dumtaxat, pace Tua dixerim, REX FIDELISSIME, qui modo vivunt, qui Te propius intuentur, mirari desierunt; nihil enim est tam præcipuum, & ad laudem illustre, quod a Te non expectent. Ac solent quidem homines, cum ad Regnum administrandum novus Princeps accesserit, in eum oculos tamquam in orientem Solem omnes convertere, & pro suo quique sensu, quid sibi, quid Regno polliceantur, conjicere. Tu subito, quantus eras, exortus es: nec temporis spatium, quod consilii celeritate præverteres, expectandum Tibi fuit, ut maximus appareres;

reres; ſed ex Aulæ ſpecula circumlatis in ſubditos Tibi populos oculis, non propinquis tantum terris, ſed etiam remotiſſimis, providentiæ Tuæ lucem attuliſti. Quid enim a Luſitania tam procul ſitum, quam India eſt? quam Braſilia? Non interjacentia tamen tantorum æquorum ſpatia, non immenſa locorum longinquitas beneficentiam Tuam remorata eſt; quia ſub ipſum Regni initium alterius ſecuritati ac victoriæ ſubmiſſis copiis proſpiceres; alteram, novo inſtituto Regiis redditibus ad cauſas celerius cognoſcendas Senatorum Tribunali, moleſtia liberares, & remiſſo quod in diem pendebatur ex auri fodinis vectigali in iiſdem exercendis alacriorem efficeres: atque id tam celeriter, ut prius beneficium collatum ſit, quam Gentes illæ id futurum inaudierint; prius acceperint, quam ſperarint: cum uno eodemque nuncio allatum ad eas ſit, & Te Regem inauguratum, & ſe novo bono munifice auctas; ut una cum Regii nominis Tui auſpiciis ad illos portus e Luſitania felicitas navigaret.

Verum fuerit optimi Principis, & ad communem populorum ſalutem nati amiciorem Braſilium ærariis, quam ſuo inveniri! Quid de me dicam, quem longe a Luſitania ſejun-

ſejunctum tam benigno animo complecti ſemper voluiſti? Equidem cum Tua beneficia recordor, quæ mihi hærent intimis infixa ſenſibus, ita commoveor, ut non ſolum Tibi debere me totum putem, ſed potentiſſimum Regem privato homini, ac ſubdito, tam multa, tam ſingularia tribuiſſe, vix ipſi mihi credibile videatur. Hoc Tuæ clementiæ major laus eſt, qua Divinam imitaris; cum, non quid ego merear, ſpectas in beneficio collocando, ſed quid ipſe poſſis, & velis. Nam, ut ea omittam, quæ in me, cum eſſem in Luſitania, liberaliter contuliſti; quale beneficium eſt, quod & rerum mearum fautor ampliſſimus apud JOANNEM V. Patrem Tuum Regius adhuc Princeps extiteris; nec ita multo poſt Rex factus me potiſſimum Romæ delegeris, cujus opera in publico negocioutereris, datiſque ad me literis curam in agendo meam, & ſedulitatem probaveris? Quale illud etiam, quod de me ad BENEDICTUM XIV. honorifice ſcripſeris, ut optimi, ſapientiſſimique Pontificis, cui tantum debeo quantum nemo fortaſſe alius, Tuo in me ſuffragio benignitas augeretur. Multum profecto ad Regiæ clementiæ teſtimonium id fuit, Tuæ certe munificentiæ parum; quam Tibi parem eſſe non duceres, ſi non eadem

Re-

Regiæ etiam magnitudinis amplitudinem superares. Quid enim dicam, quam large Patris Tui munificentiam, qua usus in me est, non æmulari solum volueris, sed etiam vincere; ut in Filii beneficio grata viveret Genitoris memoria, cujus perennium instar fluminum alteri quidem initium, alteri vero incrementum deberetur. Quid memorem Regio, quod Romæ est, Tabulario me Præfectum appositum? quid eorum Causas, de quorum cœlesti honore Tuo jussu agitur, omnes mihi concreditas, & demandatas?

Infinitus pene sim, si recenseam singula; largior enim in me ornando fuisti, quam complecti cogitatione ipse possim. His ita quotidie magis afficior, ut quoniam nullam meritorum Tuorum partem assequi me posse sentio gratiis agendis, quas & ago Majestati Tuæ, habeboque, dum vivam, maximas, aliquo saltem cupiam literarum monumento publice profiteri, quid debeam. Quamquam Tua facit in Deum pietas, REX FIDELISSIME, qua Patrem æmularis, eaque Religio, qua Te ipso major es, ut & præstem, quod cupiam, & Tibi acceptum referre debeam, quod possim. Nam, cum præ manibus haberem BENEDICTI XIV. Volumina, quæ per me recudi idem voluit, eorum vero

vero aliquot Authori ipsi sapientissimo, aliquot JOANNI V. Parenti Tuo nuncupassem; tanta mihi ejus Operis, in quo de Domini, Beatissimæ Virginis, Sanctorumque celebritatibus agitur, cum Tuis, Conjugisque Tuæ REGINÆ FIDELISSIMÆ moribus consensio visa est, ut illud tam eximiæ pietati Vestræ deberi diutius non posset. Cui enim notum non est, quanta utriusque Vestrum cura sit Divini cultus augendi; quantum Religionis tuendæ studium; quam aperte demum ostenderis, *velle Te, quæ ad Deum, Sanctosque pertinent, ea ubique ita peragi, præcipue vero in Sacrosancta Patriarchali Basilica Lisbonensi, ut nihil de summo splendore, nihil de pristina dignitate detrahatur*? Agnosces profecto, cum Volumen hoc inspexeris, assiduas sacris in rebus supremi Pastoris vigilias & curas Tuis simillimas: miraberis singularem, dignamque tanto Pontifice sapientiam: nec deerit in eodem etiam, quod diligas; Tuo enim potissimum Nomini Author ipse Sanctissimus, Tuique amantissimus Opus id suum inscribi voluit, testem Paternæ erga Te memoriæ, testem benevolentiæ.

Quin etiam, ut Tibi per literas Idem ipse significavit, publicam disputationem, in

qua noſtra Sacrorum Rituum Schola hujus Voluminis doctrinam non in Synopſim redactam, ut in aliis Voluminibus factum a nobis eſt, ſed qualis ab Authore prodiit, ad eam magis illuſtrandam, coram lectiſſima Romanorum Præſulum, ac doctiſſimorum virorum corona propugnandam hoc anno ſuſcipiet, Tibi nuncupari juſſit, pollicitus Se palæſtram ipſam pridie, quam concertatio inſtituatur, præſentia ſua honeſtaturum.

Excipe igitur, REX FIDELISSIME, ea, qua ſoles benignitate ſupplices Tuos, qualemcumque hanc perennis obſequii mei, devinctique animi ſignificationem: nec ſpectare quæſo velis in hac re, quod meum eſt; ſentio enim, quam tenue id ſit, & exiguum: ſed illud potius, quid Tibi a Pontifice tribuatur, quod amplum arbitraberis. Rogo Deum Optimum Maximum, ut Majeſtatem Tuam diu ſoſpitet ad Catholicæ Fidei præſidium, & Regnorum Tuorum felicitatem, & incrementum.

SA-

SACRORUM RITUUM SCIENTIÆ AUDITORIBUS.

QUAM vobis in Liturgicis meis Exercitationibus pag. 178. nuper spopondi, nunc solvo fidem. Aureus SS. D. N. BENEDICTI XIV. *Tractatus de Christi Domini, ac Deiparæ Virginis Festis a Cl. Viro Michaele Angelo Jacomelli ab intimo Sacello Pontificio in Latinum versus, en iterum prodit in lucem. Huic alius ejusdem Pontificis Tractatus accedit de Sanctis, quorum officium Bononiæ celebratur, Latinitate a nobis nunc primum donatus. Locupletissimum præterea adjungimus Indicem, in quo adornando suam locavit operam P. Hieronymus Lombardi S. J. In hujusce Operis capitum, ac librorum partitione, ultimam Italicam editionem Patavinam secuti sumus. Porro cum plurimum vobis prodesse possit hoc Opus in iis quæstionibus dissolvendis, quas de Missæ Sacrificio, Divinique Officii recitatione agitamus in dies, illud vobismetipsis tamquam certissimum diligentiæ meæ pignus, atque opportunissimum laboris nostri adjumentum, libenti animo impertior. Interea, ut novos currentibus adjungam stimulos, rogo vos, ut Præfationem Tomi IX. Operum* SS. D. N. BENEDICTI XIV. *a pag. x. usque ad xiv. sedulo percurratis, in qua quid a vobis requiram, & quid a me præstabitur, satis dilucide expono. Ne quid vero desideretur, quod aliquo vobis adjumento esse possit, Epistolam ad Summum Pontificem scriptam, & Scholæ nostræ methodum ex Liturgicarum Exercitationum Tomo fideliter hic transcribo.*

SANCTISSIMO DOMINO NOSTRO

BENEDICTO XIV. P. O. M.

BEATISSIME PATER.

ACcidit sæpe liberalibus disciplinis, quod quibusdam evenire fluminibus solet, ut quemadmodum hæc cum excreverint imbribus, seipsa aliquando non capiunt; residunt vero brevi, & paulatim exarescunt: ita illæ cum expetitæ fuerint impensius, magnaque ad eas discipulorum multitudo confluxerit, his commutata voluntate paulatim dilabentibus, penitus deseruntur. Timendum hoc tamen non fuit in Sacrorum Rituum facultate, quæ sub tutela Sanctitatis Vestræ in hac Gregoriana Universitate lucem aspexit; siquidem non solum novæ aliæ ejusdem Cathedræ in aliis Universitatibus institutæ sunt, sed tot novis aucta est Auditoribus, ut eorum numerus aliquot legibus coercendus esset. Hoc enim secundo anno trecentos circiter numerabam; nam cum hoc studium aliquod saltem dialecticæ præsidium requirat, illud in primis decernere visum est, ut nemo inter Auditores recenseretur, qui Philosophiæ operam daret. Cæteris, qui Theologiam, aut Canones audiunt, vel qui hujusmodi disciplinis studuerunt, liber patebit ad nos aditus.

Cum autem propositum mihi sit ea, quæ singulis annis prælegerim, Typis excudere, & hujusmodi libellum item quotannis discipulis distribuere, ne id indiscriminatim fiat, & temere, sed potius ad augendam adolescentium in hoc studio alacritatem maxime valeat, ducentos ex omnibus deligendos censui (hos *de numero* voco) qui cum mihi se frequentia probassent, aut studendi voluntate, id a me munus acciperent.

Quamquam mirum est, qua animi contentione sacra hujusmodi studia omnes exerceant; præcipue vero ii, qui in Collegiis versantur. Etsi eorum modestia faciat, ne eos nominem, tacere tamen id certe non possum, illos magnæ etiam mihi voluptati esse, cum ita se gerant; magnæ etiam dignitati.

Jam vero duæ publicæ Disputationes sequenti anno habebuntur, quemadmodum aliæ item duæ habitæ hoc anno sunt. Maximas autem Sanctitati Vestræ gratias agere debeo, quod ex iis, quos ad publicas disputationes selegi, duos pluribus benevolentiæ signis complexa sit, alteri etiam Canonicatum in Patria sua benigne contulerit. Ut autem de me etiam aliquid dicam, id mihi hoc anno propositum fuit, ut omnem Scholæ formam, & materiarum divisionem simul conjungerem. Liturgicas etiam Exercitationes, & Liturgici Thesauri Collectionem molitus sum. Ea omnia in separato Tomo, qui inscribetur *Acta Scholæ Sacrorum Rituum Anno* 1750. pleno calamo conscribo. Opus hujusmodi cum Sanctitati Vestræ probatum jam sit, satis etiam proficuum studiosis Adolescentibus futurum confido. Ne vero ulterius eadem repetendo Sanctitati Vestræ molestus sim, mihi, & Auditoribus meis pignus Paternæ benevolentiæ Apostolicam Benedictionem humillime flagito.

Ex Collegio Romano 21. Junii 1750.

SANCTITATIS VESTRÆ

Humillimus, Addictissimus Servus, & Filius obsequentissimus
Emmanuel de Azevedo Societatis Jesu.

METHODUS IN SCHOLA SACRORUM RITUUM SERVANDA.

I. Singulis annis typis edetur Volumen ducentas ad minimum complectens paginas, in quo sequentia contineantur: nimirum 1. Titulus materiæ, de qua agendum eo anno erit, & ipsius Operis dedicatio. 2. Syllabus Auditorum, qui Scholæ nomen dederint usque ad Kalendas Januarias. 3. Materia eo anno proposita, & viginti aliæ quæstiones, vel de eodem argumento, vel potius de aliis in Sacra Rituum Congregatione agitari solitis. 4. Epistola Summo Pontifici quotannis exhibenda. 5. Demum duplex libellus pro totidem publicis disputationibus.

II. Quoniam vero Volumen hoc ducentas circiter paginas complectens in Auditorum præsertim utilitatem cedere debet, hinc plura illius edentur exemplaria, quæ, divisa per folia, ita dispertientur, ut exacto anno Scholæ curriculo, ducenti ex Auditoribus, qui Scholæ assidui interfuerint, totum singuli Volumen gratis obtineant.

III. Porro ex 200. iis paginis satis erit, si Professor 100. quotannis repleat lucubrationibus a se de novo elaboratis; reliquas vero vel suis, vel aliorum rebus iterum cusis, prout utilius judicaverit, supplere poterit; imo Auditorum laboribus uti, si qui fortasse sui ingenii, atque studii specimen præbere meruerint.

IV. Quotannis igitur duas exhibebit disputationes publicas, quarum altera versetur circa materiam, de qua illo anno actum in Schola fuerit, vel totam comprehendendo, vel aliquam illius partem elucidando. Altera vero circa materiam aliquam ex iis, quæ in Sacra Rituum Congregatione agitari solent, quæ plerumque ex 20. ultimis Exercitationibus primo anno propositis desumetur. Et huic duplici materiæ duplex respondebit libellus, quem supra innuimus.

V. Si quando occasio tulerit, ut inter privatas Scholæ exercitationes agendum sit de peculiari aliqua re, ut ita dicam, extra ordinem; non id fiet, nisi aliquot diebus ante Auditores præmoneantur, ut nempe tractari pro dignitate possit.

VI. Viginti illæ Quæstiones, sive Exercitationes, quas addendas diximus aliis octoginta circa materiam in titulo quotannis propositam discutiendis, tractabuntur privatim, cum iis scilicet Auditoribus, quibus major erit sui progressus cura: quibus etiam folia in Ordinaria Sacrorum Rituum Congregatione imprimi solita communicabuntur, & negotia ibidem contenta, atque Sacræ Congregationis Decreta.

VII. Tempus integrum octoginta propositis Quæstionibus tribuendum totidem dies complectetur, numerandos a Festo Præsentationis Beatissimæ Virginis usque ad Festum S. Aloysii Gonzagæ.

VIII. Scholæ vero exercitium incipiet hora 22. cum dimidio usque ad 23. Primo quadrante fiet explicatio; secundo unus ex Auditoribus aliquid ex proposita quæstione deducet, & argumenta ab alio Auditore objecta confutabit: ex qualibet vero Quæstionum decade una pro disputatione semipublica, sive, ut ajunt, menstrua seligetur, quam aliquis ex Auditoribus primo quadrante elucidabit, & in secundo objectionibus cum Præceptoris, tum alicujus Auditoris satisfaciet.

IX. Ante S. Aloysii Gonzagæ Festum, ut supra innuimus, Epistola Summo Pontifici exhibebitur, in qua Scholæ ratio reddatur, designeturque, quos eo anno progressus fecerint Auditores.

X. Denique Sacrorum Rituum Professor in rebus ad Scholam pertinentibus non tam propriæ eruditionis & doctrinæ laudem, quam Auditorum utilitatem præ oculis habebit. Cum præsertim in Thesauri Liturgici collectione, quam curare debet, magnam sit habiturus materiam, in qua ingenium tum suum, tum amicorum exerceatur, si qui forte erunt, qui Operi utilissimo adjutrices manus præstare velint.

XI. MATERIA SINGULIS ANNIS DISCUTIENDA.

1.	*De Sacrosancto Missæ Sacrificio.*	vel potius	*De Missali Romano.*
2.	*De Divino Officio.*		*De Breviario Romano.*
3.	*De Sacramentorum administratione.*		*De Rituali Romano.*
4.	*De Benedictionibus & precibus.*		*De Pontificali Romano.*

In primis duobus argumentis non solum Missale, & Breviarium, sed etiam Cæremoniale Episcoporum, & Martyrologium Romanum elucidari possunt; siquidem præfixus Scholæ finis est, virum Ecclesiasticum optime instructum reddere in intelligentia librorum Liturgicorum, quibus Ecclesia Romana nunc utitur. Hujusmodi vero argumenta *Exercitationes nostræ Liturgicæ* pertractant, ad quas magno præsidio nobis fuat Opera BENEDICTI XIV. in quibus de Missa, de Festis, & de omnibus fere rebus ad Ecclesiasticam disciplinam pertinentibus fuse disseritur. Pro viginti tamen Exercitationibus de rebus in Congregatione Sacrorum Rituum agitari solitis, peculiares Scholæ nostræ facimus octo tomos *De Canonizatione Sanctorum*, quos unico Volumine in Synopsim redactos complexi sumus.

XII. Thesaurus Liturgicus, & peculiares in eo dissertationes de rebus, quas Ecclesiastica, vel profana Historia, Conciliaresque Sanctiones ad Sacrorum Rituum illustrationem suppeditabunt, non ad Scholæ exercitium, neque ad ejusdem Auditores spectant, sed eas peculiari titulo dedicamus *Sacrorum Rituum Academicis* dignitate & scientia clarissimis, quorum plurimos vel Codices & dissertationes nobis transmittendo, vel suppeditando materiam, vel protectione sua studia nostra promovendo, benevolentissimos nobis magno Literariæ reipublicæ bono experti sumus.

IN-

INDEX
LIBRORUM, ET CAPITUM.

LIBER PRIMUS.

De Festis Domini Nostri Jesu Christi.

LIBER II.

De Festis Beatæ Mariæ Virginis.

II. De

LIBER III.

De quibusdam Sanctis de quibus celebratur Officium cum Missa in Civitate, & Diœcesi Bononiensi.

XIV. *De*

APPENDIX MONUMENTORUM

De quibus fit mentio in hoc Libro III.

Monumenta Translationis Capitis Sancti Petronii Episcopi, & Patroni Civitatis Bononiæ.

Congregatio Monachorum Cælestinorum Ordinis S.Benedicti eximiæ pietati

DE FESTIS
DOMINI NOSTRI
JESU CHRISTI.
LIBER PRIMUS.
CAPUT PRIMUM.

De Festo Circumcisionis Domini Nostri Jesu Christi, & de Octava Nativitatis ejusdem, quæ Kal. Januarii celebrantur.

Quatuor proponuntur examinanda.

Festum Circumcisionis & Octavæ Nativitatis Domini Nostri Jesu Christi Kalendis Januarii celebratur. Ut ad hoc argumentum paratiores aliquando accedamus, primo de Institutione Circumcisionis; secundo de illius effectibus; tertio de Circumcisione Christi Domini verba faciemus: tum de Festo ipso dicere aggrediemur, quo fit Circumcisionis commemoratio, & Circumcisum Dominum adoramus.

Deus fuit Circumcisionis auctor.

2 Quod ad primum attinet, Circumcisionis ritum a Deo institutum esse constat in Cap. 17. Geneseos, ubi legimus, Deum

Abrahamo apparuisse, multaque illi pollicitum, Circumcisionem imperasse; quo quidem præcepto quinque continentur. Primum ad sexum pertinet, ut soli masculi circumciderentur: *Circumcidetur ex vobis omne masculinum*. Secundum masculorum circumcidendorum conditionem statuit: Deus enim jubet, ut Abraham se, suosque filios, atque etiam servos circumcidat: *Omne masculinum in generationibus vestris, & tam vernaculus, quam emtitius circumcidatur*. Tertio certum Circumcisionis tempus statuitur, octavus nempe post natum puerum dies: *Infans octo dierum circumcidetur in vobis*. Quartum partem designat corporis, in qua fieret circumcisio: *Circumcidetis carnem præputii vestri*. Quinto denique declaratur, eum esse usum seu finem instituendæ Circumcisionis, *ut sit signum fœderis inter me & vos*, eamque legem nullo non tempore duraturam: *erit pactum meum in carne vestra in fœdus æternum*; addita sanctione, ut qui legi non paruissent, pœnas luerent: *Masculus, cujus præputii caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit*.

Circumcisionem Deus præcepit Abrahamo. Lex deinde promulgata per Moysem.

3 Circumcisionem, quam Abrahamo Deus præcepit, institutam esse oportuit multo ante Mosaicæ legis promulgationem: ut notat D. Thom. 3. par. quæst. 70. art. 2. Leges enim, ut ratio postulat, feruntur populo convocato, populique Deo fidelis convocatio per sensibile Circumcisionis signum facta fuit. Post quadringentos circiter annos ab Abraham Deus Moysem elegit, qui legem promulgaret, in qua ipsa quoque Circumcisio continebatur, ut in Levit. c. 12. *Et die octavo circumcidetur infantulus*. Ac si quis ex Gentibus Judaicam Religionem voluisset amplecti, opus illi erat juxta eam legem non sese tantum, sed filios suos omnes subdere Circumcisioni. *Quod si quis* (Exodi cap. 12.) *peregrinorum in vestram voluerit transire coloniam, & facere Phase Domini, circumcidetur prius omne masculinum ejus, & tunc rite celebrabit, eritque sicut indigena terræ; si quis autem circumcisus non fuerit, non vescetur ex eo*. Huc pertinet planeque consentit, quod narratur Cap. 14. Judith, prodigiis, quæ a Deo fiebant in Israel, commotum Achior, relicto idolorum cultu, veram Religionem amplexum, sese circumcisum voluisse, atque ita in populum Israeliticum immigrasse. Christus Dominus Joann. cap. 7. cum ante octodecim menses die quodam Sabbathi miro plane modo Paralyticum a morbo restituisset, multis Hebræorum ob eam rem de illo detrahentibus dixit: *Unum opus feci, & omnes miramini*, ut eorum perfidiam argueret: *Propterea*, inquit, *Moyses dedit vobis Circumcisionem* (*non quia ex Moyse est, sed ex Patribus*). *Si Circumcisionem accipit homo in Sabbatho, ut non solvatur lex Moysi; mihi indi-*

indignamini, quia totum hominem sanum feci in Sabbatho? Quibus verbis illud declarare voluit, quemadmodum præceptum de servando Sabbatho, & lex de Circumcisione lata per Moysem, seu potius per illum instaurata, qua vetus, & Patriarcharum usu venerabilis cæremonia præcipiebatur, nihil obstabat, quominus Judæi Sabbatho circumciderent, ita se quoque, immo potiore jure, nihil impediente Sabbatho, Paralyticum sanitati potuisse restituere, ne ab ea charitatis lege recederet, qua jubemur laboranti proximo opem ferre, tantoque studio & animi contentione, quantam res ipsa postulaverit, præbere illi auxilium, sicut ipse Christus Dominus cum misero illo sese gesserat Paralytico, cui novem & triginta annorum spatio nemo fuerat, qui de ferenda ope cogitasset.

Circumcisio non ab Ægyptiis ad Hebreis, sed ab his ad Ægyptios profecta est.

4 Quæ hactenus a nobis dicta sunt, satis aperte declarant, quod priore loco proposueramus examinandum, videlicet Institutionem Circumcisionis. Verum quis crederet, non defuisse, qui rei clarissimæ, quam nemo sanæ mentis negaverit, tenebras obducere conarentur? Extitere audaces homines, rerumque novarum cupidi, Marshamus & Spencerus, qui affirmare ausi sunt, Hebræos Circumcisionis ritum ab Ægyptiis accepisse, afferentes Herodotum lib.2. cap.10. & Diodorum Siculum Biblioth. lib.1. cap.17. qui Colchos, Ægyptios, & Æthiopas sibi pudenda corporis circumcidere solitos, eamque consuetudinem ab Ægyptiis ortam esse diserte testantur, quorum Novatorum effrænatam fregerunt audaciam viri doctissimi, qui Herodoto & Diodoro profanis Scriptoribus, in iis quæ de Circumcisionis origine tradiderunt, fidem omnem esse abrogandam apertissime demonstrarunt: Moysem, qui scripsit Pentateuchum, vetustissimum esse primumque ex omni Gente scriptorem: Herodotum multis post seculis sub Dario Hystaspe, Xerse, & Artaxerse Longimano, Diodorum vero Julii Cæsaris & Augusti ætate floruisse; neutrum autem Hebraicorum rituum habuisse notitiam: apud Ægyptios quidem aliosque finitimos populos fuisse Circumcisionis consuetudinem, ut constat ex Hieremiæ cap.9. *Ecce dies venit, dicit Dominus, & visitabo super omnem, qui circumcisum habet præputium, super Ægyptum, & Juda* &c. non tamen ab Ægyptiis ad Hebræos, sed ab his ad Ægyptios, vicinosque illis populos Circumcisionem esse profectam: eas Gentes vel amicitia, qua cum Abrahamo, Josepho, & Moyse jungebantur, eorumque, quos plurimi faciebant, exemplo ductas, vel Judaicæ religionis, quam miraculis Deus tantopere illustraverat, fama permotas; vel frequentissimis, Salomonis præsertim ætate, Hebræos inter, & Ægyptios commerciis intercedentibus, Judaicorum rituum splendore captas, in suos mores

Circumcisionis consuetudinem induxisse. Hanc vero rem totam magna eruditione argumentorumque vi pertractarunt Natalis Alexander. Histor. Vet. Testam. tom. 1. diss. 6. Graveson. Histor. itidem Vet. Test. tom. 1. pag. 339. & de myster. & annis Christi differt. 9. pag. 192. Honoratus a S. Maria de usu Criticæ tom. 2. lib. 3. differt. 3. Franciscus Valesius de sacra Philosophia Cap. 18. & Calmet differt. de Origine & antiquitate Circumcisionis. *De Natali Jesu Christi* opus edidit Typis Amstelodamensibus anno 1689. Antonius Bineus, & ad ejus calcem Differtationem addidit *de Jesu Christi Circumcisione*, in qua ille, etsi hæreticarum partium homo, negat ad Hebræos ab Ægyptiis Circumcisionem esse traductam, sed Hebræos ita a Deo jussos ritum illum instituisse. *Circumcisionis ritum non puto Judæos Ægyptiis debere. Credi par est Circumcisionis legem ab ipso Numine Abrahamo Gentis patri traditam fuisse. Etenim, si sacris litteris sua constet fides & reverentia, agnoscendum omnino est, Circumcisionis ritum ab ipso Deo Abrahamo datum in sui fœderis signum.* Deinde disputat, an a Judæis Ægyptii circumcidendi morem acceperint; idque negat fieri potuisse; Ægyptii enim a Judæis, eorumque rebus omnibus maxime abhorrebant: ac in ea demum verba rem omnem concludit: *Sentio nec Judæos ab Ægyptiis, nec hos ab illis mutuatos esse Circumcisionis ritum, sed idem institutum apud utramque gentem ex causa invaluisse diversa: apud Judæos ex præcepto Numinis, ut fœderis, cujus signum erat, fidem ratam faceret & firmam: apud Ægyptios, quibus omnibus circumcidendi mos non communis fuit, ut Judæis &c. sed a Sacerdotibus in primis usurpatus ex studio munditiei.*

De ejus effectibus. Circumcisio data in signum, quo Hebræi a cæteris gentibus discernerentur.

5 Quod ad Circumcisionis effectus attinet, S. Hieronymus: in Cap. 3. Epist. ad Galatas ait Christum oportuisse nasci ex semine Abrahæ; cumque a Cristo ad Abrahamum multa essent secula evolvenda, ne Abrahæ soboles cum ceteris Gentibus misceretur, opus fuisse, ut Israeliticus populus Circumcisionis signo secerneretur ex quo factum esse arguit S. Doctor, ut in celebri illa quadraginta annorum peregrinatione in Deserto nullus Hebræorum circumcideretur, quod toto illo tempore ab omnibus Gentibus populus ille sejunctus esset. *Quia ex semine Abrahæ erat Christus oriundus & ab Abraham usque ad Christum multa erant secula transitura, providens Deus, ne soboles dilecti Abrahæ ceteris nationibus misceretur, & paulatim familia ejus fieret incerta, Gregem Israeliticum quodam Circumcisionis cauterio denotavit. Denique per quadraginta annos in Eremo nullus est circumcisus: soli quippe sine Gentis alterius commixtione vivebant. Statim ut Jordanis ripam transgressus est populus, circumcisio necessario futuro ex commixtione Gen-*

Gentium providit errori Cum quo consentit D. Chrysostomus Hom. 39. in Genesim, ubi loquens de Circumcisione, quam Deus Abrahamo præceperat, ait: *Volebat eos, qui ex ipso propagandi erant, facere suum peculiarem populum & ut postea cum multitudo propagaretur, non se Gentibus illis quarum hereditatem occupatura erat, commisceret.* Et S. Irenæus lib. 4. cap. 30. ait, Circumcisionem datam fuisse Abrahamo in signum, *ut cognoscibile perseveret genus Abrahæ.* Idem docet Theodoretus quæst. 67. in Genesim. Id etiam fatetur Josephus lib. 1. Antiquitat. Cap. 2. *Quia scilicet dolebat genus Abrahæ cum aliis Gentibus permisceri, ideo corporali hac nota insigniri, ac discerni voluit.* Et D. Th. 1. 2. quæst. 102. art. 5. ad pr. de Circumcisione loquitur in hunc modum: *Ratio Circumcisionis principalis fuit ad protestationem unius Dei. Et quia Abraham fuit primus, qui se ab Infidelibus separavit exiens de domo sua, & de cognatione sua, ideo ipse primus Circumcisionem accepit.* Atque ut ejusmodi protestatio & imitatio fidei Abraham Judæorum animis quam firmissime inhæreret, ideo in eorum carne datum est signum, cujus memoria excidere illis non poterat. Ob eamque rem vulgo ab illis Gentibus *Circumcisi*, & rursus ab iis omnes Gentes *incircumcisorum* nomine appellabantur. Et D. Paulus, cum Hebræos & reliquas Gentes nominare illi contingit, non aliis quam Circumcisionis, & præputii vocibus uti solet.

Quinam effectus fuerint Circumcisionis. Sacramenta veteris legis per se non conferebant gratiam justificantem ex doctrina D. Thomæ, & omnium Theologorum.

6 Atque id qui in dubium revocet, puto esse neminem. Jam vero de Circumcisionis effectibus tota quæstio huc redit: Sacramenta veteris legis, ut Theologi omnes cum D. Th. 3. par. quæst. 62. art. 6. consentiunt, neque ipsa per se gratiam justificantem conferebant, neque virtutem habebant eamdem conferendi gratiam ex Passione Christi. Cum enim virtus Passionis Christi per fidem & Sacramenta nobis applicetur, & applicatio per fidem fiat per actum animæ; applicatio vero per Sacramenta fiat per usum quarumdam exteriorum rerum; potest quidem id quod est posterius tempore, priusquam sit, movere; quia præcedit in actu animæ ut loquitur S. Doctor; eo prorsus modo, quo finis seu causa finalis etsi posterior tempore, tamen quia ab agente desideratur, agentem ipsum commovet & impellit; quod autem in natura rerum nondum est, secundum exteriorum rerum usum movere non potest: quare cum causa efficiens non possit suo effectu esse posterior causa finali; inde fit, quo etsi veteres Patres, æque ac nos, per eamdem Fidem Passionis Christi justificabantur; gratia tamen, quæ in Sacramenta novæ legis a Passione Christi defluxit, non potuit in Sacramenta Veteris legis derivari; quæ propterea Sacramenta in lege veteri nil quidquam aliud erant, quam Fidei protesta-

testationes, & signa effectuum ex Christi Passione prodeuntium. *Sic enim manifestum est* (verba sunt S. Doctoris) *quod a Passione Christi, quæ est causa humanæ justificationis, convenienter derivatur virtus justificativa ad Sacramenta novæ legis, non autem ad Sacramenta veteris legis; & tamen per fidem Passionis Christi justificabantur antiqui Patres, sicut & nos. Sacramenta autem veteris legis erant quædam illius Fidei protestationes, inquantum significabant Passionem Christi, & effectus ejus. Sic ergo patet quod Sacramenta veteris legis non habebant in se aliquam virtutem, qua operarentur ad Gratiam justificantem, sed solum significabant fidem, per quam justificabantur.*

Discrimen inter veteris, & novæ legis Sacramenta unde existat, variæ sententiæ. Veteris legis Sacramenta ex opere operantis, novæ legis ex opere operato gratiam conferunt.

7 Nonnemo arbitratur, hanc quam attulimus D. Thomæ doctrinam ita omne suum robur obtinere ex alio quodam ejusdem S. Doctoris principio, Sacramenta nimirum esse causam physicam gratiæ, ut elevari, vel omnino ruere possit, si aliorum Theologorum sententiam amplectamur, qui Sacramenta non nisi moralem gratiæ causam esse putant. Quamobrem Theologus, qui nuperrime ad celebris Estii Theologiam additiones suas apposuit, monet Thomistas, ut strenue propugnent, Sacramenta physice gratiam producere, ne labantem, nutantemque videant Angelici Doctoris doctrinam de discrimine Sacramentorum utriusque legis, ut videre est in notis ad §.29.lib.4: distinct.1. Quidam vero putant, etiamsi velimus Sacramenta nonnisi moraliter gratiam operari, non tamen tolli discrimen illud, a S. Thoma ex ea quam attulimus ratione petitum, inter utriusque legis Sacramenta; & similitudinem quamdam afferunt ad hunc modum. Duo sunt, quorum alter, ut laborum suorum mercedem accipiat, testimonia profert earum rerum quas gesserit; alter ut mercedem itidem assequatur, syngrapham exhibet, qua se hoc vel illud facturum pollicetur. Profecto nonnisi moralis causa utrobique deprehenditur: & quemadmodum ea testimonia efficaciam habent mercedis obtinendæ, syngrapha vero non item; eodem plane modo etiamsi Sacramenta moraliter tantum producant gratiam, nihil tamen impedit, quin dicamus novæ legis Sacramenta vim & efficaciam habere ex meritis Passionis, & Crucis, quam Christus Dominus jam subierit; veteris vero legis Sacramenta, quæ signa sunt tantummodo futuræ passionis, eadem vi & efficacia carere. Vid. Suarez in 3. par. D. Th. tom.3. quæst.62. art.6. disp.10. sect.2. Utcumque tamen sit de acutis hujusmodi Theologorum disputationibus, illud certe nobis est exploratum, veteris legis Sacramenta figuram fuisse gratiæ, quam conferebant per fidem & pietatem tum ministrorum, tum suscipientium, sive ut Theologi dicunt

dicunt *ex opere operantis*; & rursus Sacramenta novæ legis continere gratiam, eamque digne suscipientibus conferre ex merito Passionis Christi, ac propterea, ut iidem Theologi dicere solent, *ex opere operato*. Quamobrem Eugenius IV. in Decreto, seu Instructione Armenorum ait: *Novæ legis septem sunt Sacramenta &c. quæ multum a Sacramentis differunt antiquæ legis. Illa enim non causabant gratiam, sed eam solum per Passionem Christi dandam esse figurabant: hæc vero nostra & continent gratiam, & ipsam digne suscipientibus conferunt*. Quæ doctrina egregie explicatur in Catechismo Romano par.2. de Sacram. in genere n.29.

Variæ de effectibus Circumcisionis Theologorum sententiæ.

8 Quod de Sacramentis veteris legis hactenus disseruimus, idem de Circumcisione sine ulla controversia dici posse videtur. Verum cum Circumcisio sit legis naturæ Sacramentum, non vero legis Mosaicæ; nova oritur quæstio, quæ ad ejus effectum pertinet. Veteres Theologi in diversas abiere sententias. Quidam affirmarunt, per Circumcisionem gratiam quidem non conferri, sed aboleri peccatum. Alii arbitrati sunt, Circumcisionem gratiam ita conferre, ut removeatur quidem culpa, non tamen ut proprii effectus gratiæ producantur. Nonnulli denique putarunt, Circumcisionem gratiam conferre, dignumque æterna vita hominem reddere; concupiscentiam tamen, qua ad peccandum impellimur, minime coercere. Has omnes opiniones commemorat, & refellit D. Th. 3. par. quæst.62. art.6. *ad tertium*; nec quisquam est qui hoc tempore earum aliquam tueatur. At duo etiamnum inter Theologos disputantur: an Circumcisio originali peccato remedium attulerit: & an produxerit gratiam ex opere operato.

Circumcisionem & remedium fuisse peccati originalis, & gratiam contulisse putat Juveninus. Huic sententiæ favere videtur D. Augustinus.

9 Uterque effectus a quibusdam Circumcisioni tribuitur, ut nimirum non modo remedium esset, & peccatum originale deleret, sed etiam conferret gratiam ex opere operato. Quam quidem sententiam innixam esse ajunt illis verbis cap.17. Genes. *Masculus, cujus præputii caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illius de populo suo, quia pactum meum irritum fecit*: eaque verba adliteram intelligenda esse contendunt, ut sensus sit; si quis masculus, non servato Circumcisionis pacto, cujus tantummodo beneficio ab æterna morte liberari potest, circumcisus non fuerit, anima ejus peribit; eodem plane modo quo dicimus, infantis non regenerati baptismate animam perire, propterea quod non observata fuerit baptismatis institutio, cujus ope tantummodo salutem æternam consequi potuisset. Vide Estium in lib.4. distinct.1. §.29. & duobus sequent. Atque huic doctrinæ magnum addit pondus S. Augustinus, qui plurimis in locis expresse eam tradit, ut videre est lib.16. de Civit. Dei cap.27. de Peccato Orig. cap.30.

cap.30. & 31. & de Nuptiis & Concupisc. cap.11. Juveninus autem in Commentario de Sacramentis disput.2. de Baptismo quæst.1. art.2. hanc opinionem saltem ut probabilem proponit, præsertim propter expressam D. Augustini auctoritatem. Neque eo deterretur, quod si Circumcisio remedium peccato originali afferebat, cum nonnisi octavo post natum puerum die conferri posset, ejusmodi remedio caruisse oportet pueros, qui intra octo illos dies morte prærepti essent, atque adeo Hebræos omnes toto peregrinationis suæ tempore in deserto, quorum incompertum est circumcisum fuisse quempiam. Cui objectioni respondet, Hebræorum infantes intra dies octo mortuos, per fidem patrum suorum sensibili aliquo signo declaratam, justificatos; cum Hebræis vero in deserto nulla certa statione peregrinantibus, itinere ipso occupatis, & identidem, huc & illuc abeuntibus, sublata proinde facultate circumcidendi, fuisse dispensatum; vel etiam illos neglectæ Circumcisionis culpam contraxisse; vel denique eorum, qui nati per illud tempus essent, obiisse neminem, omnesque simul esse tandem circumcisos. Et quamquam non afferat D. Thomæ auctoritatem, hanc tamen esse doctrinam ipsius Angelici Magistri ex 3. par. quæst.70. art.4. ubi nullum peregrinationis tempore masculum circumcisum fuisse probat ex Josue Cap.5. *Populus qui natus est in deserto, per quadraginta annos incircumcisus fuit.* nullumque incircumcisum in deserto e vivis esse sublatum arguit ex illo Psalm. 104. *Non erat in tribubus eorum infirmus.*

Eam sententiam alii quåobrem impugnent.

10 Quidam vero adversus hanc doctrinam acerrime pugnant, contenduntque Circumcisionem nunquam originalis culpæ fuisse remedium, gratiamque nunquam contulisse ex opere operato. Ac præter eam rationem (quod scilicet, si Hebræis petendum fuit a Circumcisione culpæ originalis remedium, necessario consequitur, tum pueros infra octo a nativitate dies mortuos, Judæos in deserto quadraginta annorum spatio omni ope caruisse, qua originali peccato mederentur) proferunt etiam ex Genes. cap. 17. eadem quæ superius attulimus verba: *Hoc est pactum meum, quod servabitis inter me & vos, & semen tuum post te. Circumcidetur ex vobis omne masculinum, & circumcidetis carnem præputii vestri, ut sit signum fœderis inter me & vos.* Ubi non ait Deus, Circumcisionem esse peccati remedium, neque gratiam producere, sed signum, quo veluti discrimine Judaicus populus a ceteris Gentibus segregaretur: signum singularis amoris, quo Deus illum populum complectebatur; signum religionis & cultus, quo vicissim ille populus præcipuum Deo honorem tribuere debebat. Afferunt etiam textum ex D. Pauli epist. ad Romanos

manos cap.3. *Quid ergo amplius Judæo est, aut quæ utilitas Circumcisionis? Multum quidem per omnem modum. Primum, quia credita sunt illis eloquia Dei*: atque observant in illo verbo *primum* significari primam, & præcipuam, quæ ex Circumcisione oritur, utilitatem; cumque eam Apostolus in lege a Deo Hebræis tradita, & in Oraculis solum constituat, inde arguunt, Circumcisionem, juxta literalem sensum Apostoli, gratiam justificantem non conferre.

Quid illi ad Augustini loca respondeant.

11 Quia vero D. Augustini contraria sententia, propter gravissimam tanti Doctoris auctoritatem, maxime ut par est commoventur, declinare eam student: ita tamen, ut ne summi viri meritis quidquam detrahatur. Profecto S. Doctor versione LXX. interpretum usus est, in qua textus ille Geneseos ita legitur: *Masculus qui non circumcidetur carne præputii sui octavo die, interibit anima illa de genere suo, quia testamentum suum dissipavit*: quam lectionem sequitur etiam D. Ambrosius Epist.77. & Origenes lib.2. super Epist. ad Romanos cap.3. prope finem. Jam vero verba illa *octavo die* desunt in codicibus Hebraicis, in Paraphrasi Chaldaica, & in Latina vulgata, ut apparet in textu a nobis supra allato: *Masculus, cujus præputii caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit*. Igitur ex verbis illis *octavo die* D. Augustinus adductus est ut crederet, Deum de infantibus loqui; mortemque quam iis minitatur, pœnam esse peccati originalis, cujus tantummodo ante octavum diem infantes rei esse poterant; & testamentum, seu pactum, seu præceptum, a quo dicuntur in textu infantes desciville, non esse præceptum de Circumcisione, sed præceptum, quod Adam prævaricatione sua violavit. Verum verba illa *octavo die* desunt in versione vulgata, qua & utimur & uti debemus; quo quidem patefieri videtur nobis via ad illum textum ita explicandum, ut salva semper veneratione Sanctissimo viro, de cujus auctoritate nefas est quidquam imminui, non de infantibus verba illa accipiantur, sed de adultis; non de morte spiritali & æterna, sed de pœna, quia incicumcisus a populo electo segregatus erat; non denique de præcepo quo Adam pomum comedere prohibitus est, sed de Circumcisione, quam Deus Abrahamo ejusque posteris imperavit. Ad hunc modum loquuntur Venerab. Card. Bellarminus tom. 3. Controvers. lib.2. de effectibus Sacrament. cap.17. Natalis Alex. Hist. Eccl. Vet. Testam. Ætat.3. cap.1. num.4. Calmet ad illum locum Genes. cap. 17. & Tournely de Sacram. in genere quæst. 3. Concl.3. ubi respondet obiectionibus in fine: omnium vero optime Coquæus in notis ad cap. 27. lib. 16. D. Augustini de Civit. Dei.

Aliæ aliorum sententiæ. D. Thomæ sententia statuitur. Circumcisio fuit Sacramentum veteris legis, quæ gratiam conferebat ex opere operantis.

12 Ut ex his ambagibus sese expedirent alii aliam viam ingressi sunt. Theophilus Raynaudus tom.13. pag.94. ait, Circumcisionem non ideo institutam fuisse a Deo, ut peccati originalis esset remedium, sed in infantibus qui intra dies octo morerentur, originalem deletam esse culpam per illud idem Sacramentum, seu Sacrificium, quo delebatur in lege naturæ, & ante Circumcisionem a Deo datam Abrahamo, juxta S. Augustini doctrinam lib. 5. contra Julianum cap.2. *Nec ideo credendum est, & ante datam Circumcisionem famulos Dei, quandoquidem eis inerat Mediatoris Fides in carne venturi, nullo Sacramento ejus opitulatos fuisse parvulis suis, quamvis quid illud esset, aliqua necessaria causa Scriptura latere voluit.* Quod vero ad Hebræos circumcisos attinet, quibus illud legis naturæ remedium non adhibebatur, iis putat in ipsa Circumcisione originalem labem, non quidem ex ipsius vi circumcisionis, sed ex sola Dei liberalitate absterſam fuisse. Docet Card. de Lugo in Tractatu de Sacramentis disput.3. sect.3. Circumcisionem juxta institutionem suam omni justificandi virtute delendique peccatum fuisse expertem; sed cum ad eam rem legis naturæ remedium per aliquod signum externum protestativum Fidei in Christum venturum adhiberi oporteret, parendumque esset legi Circumcisionis a Deo datæ Abrahamo, ac renovatæ per Moysem; Hebræos utrumque præstitisse, usos ipsa Circumcisione, per quam infantibus, applicata in Christum venturum fide, originalis macula elueretur. atque in hunc modum certa quadam norma & regula, in Circumcisione & ex Circumcisione pueros justitiam esse consequutos. Nos vero D. Thomæ doctrina hujus rei examen expediemus, qui 3. par. quæst.38. art.3. ad tert. ait: *Ad tertium dicendum, quod Circumcisio instituta erat ad remedium originalis peccati: sed Baptismus Joannis ad hoc non erat institutus, sed solum erat præparatorius ad Baptismum Christi:* & in eadem 3. par. quæst.70. art.4. ait, communem esse sententiam de remissione peccati originalis in Circumcisione. *Respondeo dicendum, quod ab omnibus communiter ponitur, quod in Cicumcisione peccatum originale remittebatur;* & in ea docet non *ex opere operato*, ut loquuntur Theologi, *sed ex opere operantis* gratiam justificantem esse collatam: *In Circumcisione autem conferebatur gratia non ex virtute Circumcisionis, sed ex virtute fidei Passionis Christi, cujus signum erat Circumcisio: ita scilicet quod homo, qui accipiebat Circumcisionem, profitebatur se suscipere talem fidem vel adultus pro se, vel alius pro parvulis.* Cui doctrinæ adhæret Eugenius IV. in Decreto supra a nobis allato, ubi posito inter utriusque legis sacramenta illo discrimine, ut vetera gra-

gratiam producerent ex opere operantis, nova conferant ex opere operato, Circumcisionem quoque complectitur, quæ data quidem Abrahamo, fuit tamen Mosaycæ legis Sacramentum. Et Innocentius III. in Decretali *Majores* de Baptismo loquens de Circumcisione & Baptismo expresse docet, per Circumcisionem deleri consuevisse originale peccatum: *Quoniam etsi originalis culpa remittebatur per Circumcisionis mysterium, & damnationis periculum vitabatur, non tamen perveniebatur ad Regnum Cœlorum, quod usque ad mortem Christi fuit omnibus obseratum; sed per Sacramentum Baptismi Christi sanguine rubricati culpa remittitur, vitatur periculum, & ad regnum Cœlorum etiam pervenitur, cujus januam Christi sanguis fidelibus suis misericorditer reseravit.*

13 Denique Circumcisionem Christi Domini, quod tertium eorum est & postremum; quorum examen sermoni de Circumcisionis Festo prævertendum putavimus, ex solius D. Lucæ Evangelio compertam habemus cap. 2. *Postquam consummati sunt dies octo, ut circumcideretur puer, vocatum est nomen ejus Jesus, quod vocatum est ab Angelo, priusquam in utero conciperetur.* Ubi S. Lucas refert nomen Christo Domino inditum, de quo sermonem eo rejicimus, cum de Festo Nominis Jesu agemus. Circumcisum Christum Dominum commemorat; sed ubi, a quo circumcisus fuerit, quove instrumento, altum silentium. Quod argumento est, harum rerum notitiam ad æternam animarum salutem minime pertinere; idque in historia Festi hujus diei animadvertit Bailletus. Verum si quis ad Evangelicam Historiam uberius illustrandam expedire putet de iis etiam paucula quædam afferre, laborem hunc minime detrectamus.

De Christi Circumcisione disseritur.

14 Neque in Templo, neque in Synagogis, sed in privatorum ædibus Judæi circumcidebant, ut constat ex prima institutione: domi enim suæ & ipse Abraham circumcisus est, & ibidem filium servosque suos circumcidit. Genes. cap. 17. Quamobrem concludendum videtur, Christum Dominum in Bethleemitica spelunca, ubi natus est, circumcisum esse. *Natus est in Bethleem, circumcisus in spelunca, oblatus in Hierusalem, in ulnas acceptus a Simeone*: verba sunt S. Epiphanii hæres.20. cui assentiuntur non ii modo Auctores, quos inferius proferemus, sed Cornelius quoque a Lapide in cap. 2. Lucæ vers.21. & Sandinus Histor. sacræ Familiæ cap.2. de Christo Domino. Porro Circumcisio Sacerdotale ministerium non erat, ac ne Leviticum quidem, sed laicum, & a Patrefamilias plerumque administrabatur. Et sane Abraham primus Circumcisionis minister fami-

Ubi, & a quo Christus, quove instrumento fuerit circumcisus.

liæ suæ masculos omnes per se ipse circumcidit,ut in Genes.cap.17. Isaac itidem filium suum circumcidit, ut est Actor. cap. 7. neque Sephora Moysis uxor moram ullam injecit, quin ab Angelo increpita quod filium haberet incircumcisum, statim illum circumcideret. Et in lib.1. Machab. cap.1. *Mulieres quæ circumcidebant filios suos, trucidabantur secundum jussum Regis Antiochi*. Ex quibus omnibus affirmari posse videtur, vel a B. Virgine, vel a S. Josepho Christum Dominum fuisse circumcisum. Hanc sententiam amplexus, in sacris quoque populi concionibus docuit P. Joannes Interian de Ayala in præclaro Opere anno 1730. Matriti edito, cui titulum indidit, *Pictor Christianus*: & quamquam ab ea recessit, ratus peculiares quosdam ministros circumcisioni præfectos fuisse, ut omni diligentia, & amoto omni periculo circumciderentur infantes; nobis tamen perplacet prima ejus sententia, cui manifestissime favet S. Ephrem Syrus in Orat. de Circumcisione Domini, ubi e Circumcisione argumentum ducit, Christum Dominum veram carnem assumsisse. *Si non erat caro, Joseph quem circumcidit*? Et Auctor sermonis de Lamentatione Virginis, *ipsa genuit eum, lactavit eum, octava die circumcidit*. Id quoque Deus videtur Josue imperasse: *Eo tempore ait Dominus ad Josue: Fac tibi cultros lapideos, & circumcide secundo filios Israel*. D. Thomas 3. par. quæst.70. art.3. *ad secund.* hæc habet. *Dicendum quod cultellus lapideus non erat de necessitate Circumcisionis: unde non invenitur tale instrumentum præcepto divino determinatum, neque etiam communiter tali instrumento Judæi utebantur ad circumcidendum, sicuti neque modo utuntur. Leguntur tamen aliquæ Circumcisiones famosæ cultello lapideo factæ, sicuti legitur Exodi 4. & Josue 5. per quod figurabatur, Circumcisionem spiritualem esse faciendam per Christum, de quo dicitur 1. ad Corinthios 10. Petra autem erat Christus*. Vid. Suarez in 3. par. tom. 3. quæst.70. art.3. disput.29. sect.3. vers. *Secunda quæstio*. Verum ex his deduci posse, Christum vel lapideo, vel chalybeo, vel ferreo cultro fuisse circumcisum, non temere affirmaverim. Idem P. Ayala eod. loco cultrum fuisse putat vel ferreum, vel chalybeum, ex quorumdam profanorum Scriptorum auctoritate, qui tradunt Circumcisionem fieri solitam non petra, sed ferro. A qua sententia nos plane deterret S. Augustini auctoritas, qui Tract.5. in Joann. cap.30. ait: *Cultellis enim petrinis circumcidebant, & petræ nomine Christum figurabant*. Tum etiam D. Bernardi verba in Epiphania Domini serm.4. num.1. *Populo duræ cervicis cultellus erat necessarius, & lapideis cordibus merito cultri lapidei debebantur, qualibus a Jesu Nave facta Circumcisio memoratur*.

ratur. Si igitur Patrum auctoritate constat, Hebræos, etsi nullo præcepto adstrictos, lapideo tamen cultro usos esse; ratio postulat, ut eodem modo Christum Circumcisum esse dicamus: *Quem nemo potest arguere de peccato, ipse peccati remedium & verecundum pariter, & austerum sine ulla necessitate suscipit; nec repulit cultrum lapideum, in quo solo vetus illa, quæ raderetur, culpa non fuit*. Verba sunt D. Bernardi serm. 1. in Circumc. Domini num. 1.

Pictores Christi Circumcisionem non recte repræsentant in Templo.

15 Vide, si lubet, laudatos P. Ayalam, P. Honoratum a S. Maria tom. 2. de Regulis Critic. lib. 3. dissert. 3. Serry exercit. 33. Eminentissimum Card. Gottum de veritat. Relig. Christ. tom. 4. par. 2. cap. 9. §. 3. qui Christianos Pictores graviter increpant, quod suis tabulis Circumcisionem Christi in Templo factam repræsentent. Menologium Imperatoris Basilii narrat, octavo a Nativitate die voluisse Christum ad eum locum deferri, ubi Judæos circumcidi mos erat; ibi circumcisum a parentibus domum esse reductum. Tradit Nicephorus Bethlehemi in domo Josephi circumcisum: sed veritati propius videtur esse, quod scribit Epiphanius Hæresi 20. Bethlehemi quidem circumcisum fuisse, in eodem tamen stabulo, ubi in lucem editus.

Lex Circumcisionis etiam tum, cum natus est Jesus, vigebat. Præcepta legalia quando vi sua caruerint.

16 Circumcisionis præceptum stabat etiam tum, cum natus est Christus; qui quamvis nullo modo ea lege teneretur, graves tamen & justæ causæ fuerunt, cur circumcidi voluerit. Stetisse etiam tum, cum natus est Christus, Circumcisionis legem, ex eo patet, quod ceremonialia præcepta nonnisi in Christi Passione sublata fuerint, cum perfectum est humanæ redemptionis mysterium. Duo distinguit tempora D. Hieronymus: alterum Nativitatem inter & Passionem Christi, quo tempore negat legales ceremonias fuisse mortuas, & omni obligandi vi caruisse; multoque magis negat fuisse lethales & mortiferas, propterea quod qui eas observaret, minime peccato se adstringeret: alterum post Passionem Christi, cum abrogatis illico legalibus ceremoniis, non modo quisque iis observandis solutus est, sed etiam qui eas servasset, peccatum comisisset. D. Augustinus autem tria tempora distinxit: primum ante Christi Passionem, *cum legalia neque erant mortifera, neque mortua*: alterum post Promulgatum Evangelium, *in quo legalia sunt mortua & mortifera*: tertium inter Christi Passionem & promulgationem Evangelii, cum legales ceremoniæ omni prorsus vi destitutæ sunt, nec quisquam iis observandis tenebatur; sed nulla sese culpa alligabat, si quis ex Judaico populo Christi fidem amplexus eas etiam tum observasset, modo in iis spes opesque suas esse sitas minime crederet, nec eas ad sa-

ad salutem ita necessarias putaret, ut absque iis fides in Christum justificare non posset. Atque id de Hebræis tantummodo dictum volumus, qui Christi fidem amplexi essent; hi enim ceremonias legales, tempore inter Nativitatem & Passionem Christi interjecto, observare sine culpa poterant: de iis vero non item, qui ab Ethnico idolorum cultu ad Christi fidem transierant; his enim nulla erat causa, cur ceremonias legales observarent. Quod quidem in causa fuit, quamobrem D. Paulus non Titum patre & matre gentili natum, sed Timotheum, cui mater Judæa fuerat, circumcideret.

Christus Circumcisionis lege non fuit adstrictus.

17 Doctrina hæc est D. Thomæ 1. 2. quæst. 103. art. 3. & 4. ac per eam illustratur, quod a nobis superius dictum est, tempore scilicet Nativitatis Christi Domini adhuc Circumcisionis legem robur habuisse. Inde ut ad alia duo veniamus, quæ dudum innuimus, Christum scilicet Circumcisionis lege non fuisse adstrictum; justas tamen & graves causas illi fuisse, cur circumcidi voluerit; dupliciter potest accipi Circumcisio, vel tanquam peccati originalis remedium, vel tanquam signum fœderis & promissionum inter Deum & Abraham ejusque posteros. Cum igitur Christus Jesus in Incarnatione sua nulla originali labe contactus esset, idemque plane jus haberet, quod æternus Pater, qui Abrahamum in suam amicitiam acceperat, ejusque posteros in populum sibi charum selegerat, cumque humanam ideo carnem assumpsisset, ut antiqui fœderis promissiones impleret, immo ut novum perfectumque fœdus iniret; nemo est qui non videat, Christum Dominum liberum fuisse ab observanda lege Circumcisionis, etsi tempore quo natus est, nihil ei legi quidquam roboris esset detractum, quemadmodum differunt Justinus Martyr, Tertullianus, Irenæus, & Chrysostomus, quos refert Calmet in cap. 2. Lucæ num. 21. Dominicus Sotus in 4. sentent. dist. 2. quæst. 1. art. 3. apposite ad hanc rem ait: *Christus nulla lege ad Circumcisionem tenebatur, quia neque virili semine, quo originale contrahitur, genitus erat, ac subinde neque linea masculina naturalis erat filius Abrahæ.*

Quibus rationibus circumcidi voluerit.

18 Christus Dominus tamen ideo Circumcisionis legi, qua sane minime tenebatur, parere voluit, ut exemplo suo virtutem obedientiæ nobis commonstraret; cumque venisset in similitudinem carnis peccati, remedium illud, quo caro a peccati labe solebat abstergi, sibi etiam adhibendum putavit, legisque jugum propterea subire voluit, ne deinceps quisquam alius eo onere premeretur. *Misit Deus Filium suum factum sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret*: sunt verba D. Pauli ad Galatas cap. 4.

cap.4. Vide D.Thomam 3. par. quæst.37. art.1. Alias quoque causas, quibus Jesus Christus circumcidi voluit, videre est apud Patres. S. Bernardus serm.4. in Epiphania Domini ita loquitur: *Sed & propterea voluit circumcidi, ut ostenderet, se esse auctorem veteris legis, sicut & Evangelii; quoniam qui per se ipsum ait: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto &c. ipse idem per servum suum dixerat prius: Omnis anima, cujus præputii caro circumcisa non fuerit, peribit de populo suo. Quod si solum Baptisma suscepisset, videri poterat refugisse Circumcisionem, tamquam nihil ad se pertinentem. Si vero circumcideretur, & non baptizaretur, quomodo mihi persuaderi posset baptizari, Circumcisione relicta? Nunc itaque post Circumcisionem Baptisma suscipiens, illud mihi tenendum tradidit, quod ultimo loco suscepit.* Petrus autem Blesensis serm.7. in die Circumcisionis ait: *Sententia, quæ contra peccatum lata est, non facit eum sibi obnoxium, qui immunis est a peccato &c. Circumciditur ergo, ut nobis sit forma humilitatis. Circumciditur etiam, ut qui per triginta annos operaturus erat salutem in medio terræ jam ab ipsis cunabulis negotium nostræ salutis incipiat ab uberibus matris suæ, degustans primitias Passionis &c. Circumciditur ergo Caput Ecclesiæ Christus Jesus non pro se, sed pro membris.*

De Festo Circumcisionis Domini. Varia ejus Festivitatis nomina.

19 Cum igitur ea tractaverimus, quæ, antequam de Circumcisionis festo sermonem haberemus, præmittenda censuimus, de eo nunc dicere aggrediamur. In Codice Sacramentorum Ecclesiæ Romanæ a Venerabili Cardinali Thomasio edito, quem nonnulli Gelasio propter preces ab eo additas, nos S. Leoni Magno, ejusque Prædecessoribus tribuendum putamus, Festum hoc, de quo agimus, non Festum Circumcisionis appellatur, sed Festum Octavæ Domini. Simile inditum est nomen huic Festo in Kalendario Romano nongentis & amplius abhinc annis scripto, quod vulgavit Joannes Fronto. Ex quibus Bailletus in Historia hujus diei arguit, haud ita vetus hoc Festum. Ad argumenta quæ affert, accedit, quod in libris Juris Canonici Festum itidem non Circumcisionis, sed Octavæ Domini appellatur, ut videre est in Can. *Pronuntiandum* de Consecr. dist.1. Cum autem Circumcisio Domini, quemadmodum lex Judaica jubebat, octavo die facta fuerit, idem plane est dicere Festum Octavæ, & Festum Circumcisionis. *Octava & Circumcisio uni concinunt Sacramento*: verba sunt Ivonis Carnotensis in serm. de Circumcis. Domini. Thomassinus autem in Tractatu de dierum Festorum celebratione lib.2. cap.8. num.12. ita scribit: *Quotquot igitur arbitrati sunt recoli Kalendis Januarii octavum Nativitatis diem, ita interpretamur, ac si de Circumcisione loquuti essent: quod tam est verum, quam*

quam Circumcisionis rite peragendæ legitimum diem octavum eumdem esse. Quapropter in citato Codice Sacramentorum Ecclesiæ Romanæ fit in secretis Missæ precibus commemoratio Circumcisionis; & Kalendarium Romanum superius laudatum monet legendum S. Lucæ Evangelium, in quo narratur historia de Circumcisione Domini; & in Sacramentario S. Gregorii legitur: *Per Christum Dominum Nostrum, cujus hodie Circumcisionem & Nativitatis Octavam celebrantes*: quæ verba quamvis in quibusdam Codicibus desint, reperiuntur tamen in vetusto Codice Vaticano, teste Baronio in Not. ad Martyrolog. Roman. ad primam diem Januar. In antiquo Ecclesiæ Occidentalis Martyrologio a Francisco Maria Florentinio edito, notisque illustrato, Festum Kal. Januar. hunc habet titulum: *Circumcisio Domini nostri Jesu Christi secundum carnem*. Similem inscriptionem habet Martyrologium Usuardi, quod ita, ut reperit in Parisiensi Monasterio S. Germani, nuper vulgavit Benedictinus quidam Monachus. In Martyrologio nostro Romano Circumcisio, & Octava Nativitatis Domini conjunguntur: *Circumcisio Domini nostri Jesu Christi, & Octava Nativitatis ejusdem*. Quod si in Corpore Juris Canonici, ut vidimus, Festum hoc appellatur Festum Octavæ, in eodem Corpore Juris Festum etiam Circumcisionis Domini nominatur, ut videre est in cap. *Conquestus* de Feriis.

Festi hujus antiquitas.

20 Atque ut hujus Festi antiquitatem luculentius demonstrent, qui hoc argumentum susceperunt, afferunt ex Concilio Turonensi ann. 567. Canonem 17. tom. 5. Collect. Labbeanæ pag. 857. ubi hæc leguntur: *Ad calcandam Gentilium consuetudinem Patres nostri statuerunt, privatas in Kalendis Januarii fieri Litanias, ut in Ecclesiis psallatur, & hora octava in ipsis Kalendis Circumcisionis Missa Deo propitio celebretur*.

Canon Concilii Turonensis 17. illustratur. De superstitionibus, quas Gentes Kal. Januarii celebrabant.

21 Concilium illud fœdas superstitiones innuit, quas Kalendis Januarii in honorem Jani & Streniæ Deæ Ethnici celebrabant; & viri muliebribus, fœminæ virilibus personis susceptis, comessationes & aleas agitabant: hisque interdum Christiani quoque immiscebantur. Adversus hasce superstitiones coortæ sunt atroces veterum SS. Patrum querelæ, & præsertim D. Augustini serm. 198. qui secundus est ad hunc Januarii diem: *Acturus es celebrationem strenarum sicut Paganus, lusurus alea, & inebriaturus te. Quomodo aliud credis, aliud speras, aliud amas? Dant illi strenas, date vos eleemosynas: avocantur illi cantionibus luxuriarum, avocate vos sermonibus Scripturarum: currunt illi ad Theatrum, vos ad Ecclesiam: inebriantur illi, vos jejunate*. Idemque D. Augustinus, seu quis alius gravis Auctor in Appendice novæ

novæ editionis Operum illius S. Doctoris, morem ejusmodi commemorans virorum, fœminarumque, diversi sexus faciem, mentientium subdit: *Jam vero illud quale & quam turpe est, quod viri nati tunicis muliebribus vestiuntur, & turpissima demum demutatione puellaribus figuris virile robur effœminant: non erubescentes tunicis muliebribus inserere militares lacertos; barbatas facies præferunt, & videri fœminæ volunt.*

Eodem die, quo celebratur Circumcisio Christi, olim Gentes Jani & Streniæ festum agitasse probatur ex Martyrio S. Almachii. Almachius male confunditur cum S. Telemacho.

22 His consonant, quæ in suis sermonibus dixerunt S. Petrus Chrysologus, & S. Maximus Episcopus Taurinensis, Concilia etiam Turonensi, quod supra memoravimus, posteriora eum morem exagitant, ut videre est apud Martene Tractat. de ant. Eccl. disciplina in divinis celebrandis Offic. c. 13. pag. 104. edit. primæ. Extat etiam adversus hasce superstitiones Sermo Faustini Episcopi apud Bolland. tom. 1. mens. Januar. pag. 3. & hac die tum in Usuardi, tum in Romano nostro Martyrologio fit S. Almachii commemoratio, qui sub Alipio Romæ Præfecto Martyrii coronam est consequutus, quod hæc verba propalam pronunciaverit: *Hodie Octavæ diei Dominicæ sunt: cessate a superstitionibus Idolorum, & a sacrificiis pollutis*: & in quibusdam Sacramentariis ponitur hac die celebranda Missa *ad prohibendum ab Idolis*; ex quo facile intelligitur, superstitionem olim Gentilium hac die debacchari solitam, ut observat Menardus in notis ad Sacramentarium S. Gregorii pag. 33. Baronius, & Bollandus S. Almachium, & S. Telemachum unum e duobus faciunt; idque minime probari posse videtur: nam, quod inferius demonstrabimus, passus est Almachius sub Theodosio, Telemachus vero sub Honorio; & ille quidem, quod Christianos, qui se solemni hac die cum Ethnicis immisti fœdis superstitionibus commacularent, acerrime increpuisset; Telemachus vero, quod Gladiatorum furorem coercere, ludosque diros & atroces tollere voluisset; cujus rei causa ab Oriente se Romam contulerat.

Jejunium olim in die Circumcisionis celebrabatur, sed non nisi ad tres post meridiem horas producebatur.

23 Concilii Turonensis Canon 17. quem superius attulimus jejunium quoque innuit ab Ecclesia indictum, ut ab Ethnicorum comessationibus & compotationibus Christiani quam longissime recederent. Et sane haud aliter hæc verba interpretari licet: *Et hora octava in ipsis Kalendis Circumcisionis Missa Deo propitio celebretur*, ut observat Martene loco supra allato: *Quibus ex verbis facili negotio quisque conjicere potest jejunium illud, ad nonam saltem horam productum fuisse, cum in Missa celebranda, ea, quam exigit Circumcisionis Festum, solemnitate ad minus integram horam impendi oporteret.* Hoc jejunium, quod hac die celebrari solitum erat, commemorant etiam Ordo Romanus in Biblioth.

PP. T.13. pag.667. Albinus Flaccus Auctor octavi seculi in Tract. de Divinis Offic. Tit. de Kalendis Januar. Et bene Thomassinus sapienterque observavit, Ecclesiam, ut duas res diversissimas, minimeque sibi congruentes, solemnitatem Festi, & jejunium conjungeret, non vetuisse, ne quisquam jejunium, ut tum mos erat, rumperet nisi vesperi, idest tribus horis post nonam elapsis, sed voluisse, ut cuilibet liceret hora nona comedere, quod idem est, ac tribus, & amplius horis post meridiem. *Difficile creditu videtur, latam fuisse legem de jejunio festo die; sed colebatur illud aliquot dumtaxat horis usque ad nonam; nec sine magna deliberatione vel exemplo*: quam ad rem affert similem casum a Theophilo Episcopo Alexandrino decisum.

Ante finem 4. seculi videtur hoc festum celebrari consuevisse.

24 Quoniam vero ex verbis Concilii Turonensis deduci non potest, tot res in eo memoratas tunc potissimum fuisse constitutas ad celebrandum Festum Circumcisionis; quin etiam cum ipsa Concilii verba eas res multo antea sancitas & in morem introductas demonstrent, *Patres nostri statuerunt*; nemo est qui antiquitatem & solemnitatem Festi non videat. Honoratus a S. Maria tom.2. de Regulis & usu Criticæ lib.3. dissert.3. art.1. probat S. Almachii martyrium, de quo supra memoravimus, ante finem contigisse IV. Seculi imperante Theodosio Magno, Alipio Urbis Præfecto. Et postquam art.2. ostendit, Ecclesiam publicas preces & jejunia Ethnicorum superstitionibus, quæ Kalend. Januarii celebrabantur, objecisse, refert art.3. in Gallia genus quoddam Festi Subdiaconorum introductum fuisse, quod in Sacri Ordinis decus, & ædificationem cum minime cederet, tandem sublatum est, ut narrat Bailletus quoque in Historia hujus diei.

Olim duæ in hac die Missæ celebrabantur, altera de B. Virgine; altera de Christi Circumcisione. Unde mos extiterit celebrandi Missam de B. Maria.

25 In vetustis quibusdam Missalibus binæ Missæ hujus diei reperiuntur; altera de B. Virgine; de Circumcisione altera. Et Durandus Scriptor 13. seculi in Rationali lib.3. cap.15. testatur ætate sua duas hac die Missas celebrari solitas de Circumcisione, & Beata Virgine, quod quidem nunc abolitum est. Verum inde factum est, ut in Festi hujus, tum Officio, tum Missa plura contineantur, quæ ad Beatissimam Virginem spectant. In Romano Kalendario Frontonis, quod supra laudavimus, ad eum diem, quo scriptum est OctavamDomini celebrari, ea etiam adnotantur: *Natale S. Mariæ*, quæ Martene mendosa esse putans ita corrigit: *Natale S. Martinæ*. Sed nihil mutandum, & prior lectio ut vera retinenda est, *Natale S. Mariæ*; quod significat festum solemnemque diem in honorem B. Virginis. Unde vetus & pia consuetudo orta est, quæ postea obsolevit, duas celebrandi Missas; quod colligitur ex Micrologo, cujus ea verba sunt cap. 39.: *Nuper*

cum

cum Nativitatem Domini celebraremus, nullum tam speciale officium Matri ejus attribuere potuimus: unde non incongrue illam specialius in Octava Domini veneramur; ne solemnitate Filii sui expers esse videatur, quam tamen in eadem solemnitate post Dominum maxime honorandam esse non dubitamus. Belletus etiam luculentius cap.71. *In Circumcisione*, inquit, *duo simul facta concurrunt, Parientis scilicet, & Partus propter Octavas. Unde sane est, quod eo die duas Missas celebrare debeamus; primam de B. Virgine, scilicet Vultum tuum*; aliam de Octavis, nimirum *Puer natus est nobis*; & dicitur illo die Evangelium Lucæ *Postquam impleti sunt dies octo*.

CAPUT II.

De Festo Epiphaniæ, quod postridie Nonas Januarii celebratur.

1 Epiphaniæ Festum celebratur sexta die Januarii. Epiphania manifestationem significat: *Epiphania Græcæ linguæ vocabulo manifestatio dici potest*; verba sunt D. Augustini serm. 203. alias 64. de divers. Idem ait S. Bernardus serm. 3. de Epiphania: *Solemnitas igitur hodiernæ diei ab apparitione nomen accepit. Epiphania quippe apparitio est. Hodie ergo apparitio Domini celebratur*: Tres apparitiones seu manifestationes Christi hac die ab Ecclesia recoluntur. Commemoratio fit adorationis Magorum, qua Dominus Jesus demonstratus est Gentibus: Baptismatis, quod ab Joanne suscepit, cum voce delapsa de Cœlo, *Hic est filius meus dilectus*, Judæis innotuit: & conversionis denique aquæ in vinum, qua factus est manifestus discipulis.

Epiphania quid significet. Tres hac die apparitiones Christi recoluntur.

2 Bollandus in præfatione generali ad Vitas Sanctorum cap.4. §.3. profert fragmentum Polemei Silvii, seu P. Annei Sylvii scriptum anno 448. ubi mense Januarii hæc notata sunt: *Octavo Idus Epiphania, quo die, interpositis temporibus, & stella Magis Dominum natum nuntiavit, & aqua vinum facta, vel in amne Jordanis Salvator baptizatus est*: de quo Sylvii fragmento mentionem pariter facit Ruinartus Act. Martyr. sinc. & select. in fin. in Admonitione ad Kalendaria subsequentia. S. Bernardus serm. 1. in Ephipania Domini loquitur de tribus hisce Domini apparitionibus seu manifestationibus. *Itaque in prima apparitione homo verus innotuit, ubi inter ubera Matris infans apparuit: in secunda vero verum esse Dei filium, Patris indicat testimonium: in tertia vero verus esse Deus demonstratur, ad cujus imperium natura mutatur*: Hoc eodem sermone S. Bernardus uno eodemque Epiphaniæ

Ternæ illæ apparitiones.

Festò tres hasce apparitiones celebrari testatur. Consonat sermo Ivonis Carnotensis de Epiphania Domini. Amalarius autem lib.3. de Ecclesiast. Officiis cap.33. ita scribit: *Præsens Officium nocturnale certat intimare tria insignia nobis manifestata per adventum Christi, idest adventum Magorum, & Baptismum Christi, & miraculum ex aqua factum a Christo*. Cum hoc eodem die, ut dudum diximus, etiam Christi Baptismus celebretur, propterea Festum hoc ab aliquibus dictum est Festum Illuminationis, seu Festum luminum: verum D. Hieronymus vehementer contendit, ejusmodi denominationem omnino rejiciendam, & Festum hujus diei Festum Epiphaniæ esse appellandum. Vid. Tillemont. Nota 9. in fin. ad Jesu Chr. vitam.

Olim in die Epiphaniæ celebatur memoria miraculi multiplicationis quinque panum.

3 Est quoddam Bruxellense manuscriptum Martyrologium, quod P. Sollerius retulit in notis ad Martyrologium Usuardi, ubi monemur, non modo adorationis Magorum, Baptismatis Christi, & conversionis aquæ in vinum, sed multiplicationis etiam panum, & piscium hoc eodem die memoriam recoli consuevisse; quod confirmat etiam D. Augustinus serm.28. de Tempore, qui primus est de Epiphania: *Hodie illud colimus, quo se in hominem Deus virtutibus declaravit, pro eo quod in hac die, sive quod in Cœlo stella ortus sui nuntium præbuit, sive quod in Cana Galilææ in convivio nuptiali aquam convertit in vinum, sive quod in Jordanis undis aquas ad reparationem generis humani suo Baptismo consecravit, sive quod de quinque panibus quinque millia hominum satiavit. In quolibet horum salutis nostræ mysteria continentur & gaudia*. Fortasse ea fuit peculiaris quarumdam Ecclesiarum disciplina, ut etiam nunc est Ecclesiæ Mediolanensis, quod notat Galesinius in Not. ad Martyrol. pag. 12. *De iis præterea quatuor celebrandis morem hodie adhuc Ecclesia Mediolanensis retinet, ut ex illius hymno cognoscimus*. Et sane ex iis, quæ diximus, aperte constat, in Epiphania, juxta universalem disciplinam, celebrari solitam esse Manifestationem Christi in Magorum adoratione, in Baptismo, in conversione aquæ in vinum, quemadmodum nunc celebratur, nulla facta mentione de multiplicatione piscium & panum. Sextam Januarii diem scribit Orosius lib.6. tribus Augusti triumphis fuisse celebrem; ex quo conjicit Florentinius in exercitat.3. de Historia Magorum, quam in suo Martyrologio inseruit, Ecclesiam fortasse in hoc uno die tria Redemtoris nostri miracula conjunxisse, quæ inanibus Ethnicorum triumphis opponeret. *Nec improbabile est Romanam Ecclesiam diem 8. Id. Januarii Baptismo, Nuptiarum prodigio, & Magorum adorationi, hoc est triplici Christi triumpho aptasse, ut Romanos a solemnitate profana aver-*

averteret. Celebris enim dies erat, ut Orosius adnotavit, ob triplicem Augusti triumphum; ut celebris quoque exinde apud Christianos fieret ob triplicem Domini gloriam nempe barbarorum Regum, & Gentium adorationem, divinæ in Baptismo Filiationis testimonium, atque ex mutatæ aquæ prodigio gloriæ suæ manifestationem.

Totius tractationis partitio.

4 Nos igitur Romanæ Ecclesiæ disciplinam sequuti, primo de adventu Magorum; secundo de Christi Baptismate; tertio de miraculo, quo aqua in vinum conversa est, sermonem habebimus.

De adventu Magorum in Bethlehem.

5 Magorum adventum & adorationem narrat S. Matthæus cap. 2. Refert, Magos ab Oriente Hierosolymam venisse; percunctatos ubi natus esset Rex Judæorum; se enim stellam in Oriente conspicatos ideo venisse, ut eum adorarent. *Vidimus enim stellam ejus in Oriente, & venimus adorare eum.* Herodem autem Regem cum tota Hierosolyma vehementer fuisse commotum: quamobrem Sacerdotes, & Scribas populi convocasse, & ab eis quæsiisse, ubi Christus esset nasciturus. Ut vero comperit juxta Prophetiam nasciturum in Bethlehem; *Et tu Bethlehem terra Juda, nequaquam minima es in Principibus Juda, ex te enim exiet Dux qui regat populum meum Israel*, Magos ad se accersisse; ab iis tempus cognovisse quo stella apparuerat, dimissisque Bethlehem iis dixisse: Ite, quærite de puero, quem ubi inveneritis, facite ut resciscam; mihi enim certum est illuc me conferre, illumque adorare. *Et cum inveneritis, renuntiate mihi, ut & ego veniens adorem eum.* Præterea sacer textus, Magos abiisse narrat; stellam, quam vidissent in Oriente, antecedendo iis præluxisse, *usque dum staret supra, ubi erat puer*; Magos, ubi eam denuo vidissent, exultasse gaudio, domum deniqne ingressos puerum reperisse cum matre; & in genua provolutos aurum, thus, & myrrham ei obtulisse, monitosque per somnium ne redirent ad Herodem, *per aliam viam reversos esse in Regionem suam.*

Quid illa tandem stella fuerit, quæ Magis monstravit iter, variæ sententiæ.

6 Non hic de stella loqui est animus, cum plurima de ea congesserimus in lib. 4. de Canonizatione par. 1. cap. 25. ubi scripsimus, extare de hac stella prophetiam in lib. Numer. *Orietur stella ex Jacob*, & *consurget virga ex Israel*: varias esse de illius sideris natura sententias; quosdam quidem tradidisse, novum illud fuisse in Cœlo creatum astrum; alios putasse, Angelum lucido quodam corpore stellæ instar assumpto Magis viam præmonstrasse; nonnullos etiam censuisse, nil aliud fuisse quam flammeum quoddam in media aeris regione phænomenon, ut apud Calmet *Dissert. in Magos qui Jesum adoraturi venerunt*: & Joannem Fredericum Miegium Dissertat. *de stella a magis conspecta* in Thesauro Dissertationum in Novum Testamentum, quæ e Musæo Theo-

Theodori Hasei, & Conradi Ikenii depromtæ sunt tom.2. pag.118. & sequen. eam tandem esse verisimiliorem sententiam, sidus illud Meteoron fuisse clarissima luce coruscans, quod Angelus in Astri figuram formaverat, quodque suspensum in media aeris regione ab Oriente, ad Occidentem movebat, ut monstraret Magis iter, haud aliter, quam quod de columna nubis narratur, qua Judæi deducti sunt per desertum; seu etiam astrum fuisse tum primum creatum, non illud quidem in Cœlo, sed in aere non longe a terra; quod nutu Dei moveretur; idque expresse docet S. Thomas 3. par. quest.36. art.7. Sapienter monet Lamy Harmon. Evang. lib.1. cap.11. quiddam id esse ex iis, quæ inani labore viri docti persequuntur. *Neque enim hisce quæstionibus vacat immorari, de quibus postquam multa dixeris, hæc cogaris fateri incerta. Quærenda sunt, ut interdum moneo, quorum investigatio utilis est, aut saltem possibilis*; aitque, nihil quidquam aliud exploratum nobis esse, quam solitum quendam fulgorem eorum in se oculos convertisse, qui syderibus contemplandis operam dabant, eorumque animos monuisse de magna re aliqua, inusitata, nova, inaudita cogitanda, quæ tum temporis accidisset. Nunc igitur de numero Magorum, de eorum nominibus, qui illi, qualesque fuerint, ubi infantem Jesum repererint; & quo eum cultu adoraverint, verba faciemus; nam unde profecti, & quando Bethlehemum pervenerint, commodiore loco infra disputabimus.

De Magorum numero: tres illos fuisse docet recepta in Ecclesia sententia.

7 Tres fuisse Magos, etsi S. Matthæus de eorum sileat numero, qui tantummodo ait, *Ecce Magi ab Oriente venerunt Hierosolymam*, expresse tradit S. Leo Serm.30. in Epiphan. Cap.1. *Tribus igitur Magis in regione Orientis Stella novæ claritatis apparuit*: & Cap.2. *Sequuntur tres viri superni Numinis ductum*; quod confirmat serm.32. de Epiph. Cap.5. *Tres Magos .... Stella perduxit*; idque pluribus aliis in locis, ut Serm.33. Cap.2. Serm.34. Cap. 1. & 2. Serm. 35. Cap. 1. Serm.36. Cap. 2. & Serm.37. qui sermones omnes in Epiphania Domini habiti sunt. Idem tradit S. Cæsarius Serm.139. Hanc esse communem omnium hoc tempore, veramque sententiam testatur Calmet: *Communis atque unica nostra ætate ferme in Ecclesia recepta sententia paria docet*; cui tamen opinioni adversatur Auctor Imperfecti Oper. in Matthæum homil.2. ex quibusdam apocryphis monumentis, Magorum numerum duodenarium fuisse affirmans. Quia vero non omnibus communis opinio arridet, ac fere semper est aliquis, qui receptæ sententiæ haud timide adversetur, non defuit hac ætate, qui cum prorsus nemo inter veteres Patres, S. Leone excepto locis citatis, tres fuisse Magos tradiderit, eorum propterea numerum definiri posse

posse negaverit. Atque is est P. Serry. Exercit.34. num.4. Nam Danielem Rhoden hæreticum hominem nihil moramur, qui idem negat Dissertatione *de primis Salvatoris Veneratoribus Magis* in Thesauro Dissertationum in novum Testamentum Amstelodami anno 1702.edito, tom.2.pag.70.§.5. Verum deserenda nullo modo est sententia S. Leonis auctoritati innixa, quæ suffragatorem etiam habet S. Maximum Taurinensem Episcopum in una ex ejus Homiliis: *Bene charissimi in uno itinere tres simul adoraturi veniunt Magi, quia in uno Christo Jesu, qui omnium credentium via est, inseparata ab eis erat Trinitas adoranda*: quam præterea tuetur Ecclesiæ traditio, & summo consensu ii Scriptores amplexi sunt, qui non temere, sed consilio, maturoque examine ei subscripserunt. De hac sententia in hunc modum loquitur Natalis Alexand. Hist. Eccl. pr. Seculi Cap.1. art.4. num.3. *Plures fuisse Magos, qui Christum adoraverunt certum est: tres fuisse, vulgaris opinio S.Leonis, & Auctoris Sermonum, qui Eusebio Nysseno tribuuntur, suffragiis confirmat*. Suspicatur Tillemontius Not.12. in vit.Jesu Chr. ex tribus muneribus auri, thuris, & myrrhæ, quæ Christo Domino Magi obtulerunt, hanc de tribus Magis excitatam esse sententiam, quam fulciri tamen fatetur S. Leonis Sermonibus, innitique etiam Sermoni Eusebii, sermonique qui Cæsario tribuitur. Baronius ad ann.1. Chr. num.30. ita ait: *Fidelium pia traditio tenet, eosdem tres numero fuisse, secundum tria munerum genera, quod & S.Leo in suis Sermonibus sæpe tradit.* Maldonatus in cap.2. Matth. *Illud*, inquit, *certum est plures fuisse, cum Evangelista numero semper multitudinis Magos appellet, & probabile est plures fuisse duobus, quia non duali, ut vocant, sed plurali usus est numero. Fuisse tamen tres, etsi non certa, tamen probabili conjectura ex donorum numero colligitur: credibilius enim est, diversa, quam eadem omnes munera dedisse, quod id magis usitatum, & gratius accipientibus, honorificentius dantibus esse soleat. Certe hæc opinio aliqua, aliæ nulla ratione probari possunt*. Ceterique omnes docent, hanc esse de numero Magorum sententiam, quam omnino sequi debeamus. Videantur P. Graveson de Myster. & ann. Christi Differt.8. pag.172. Honoratus a S. Maria tom.2. de Regulis & usu Criticæ lib.3. Dissert.4. art.2. pag.272. Cardinalis Gottus Tract. de verit. Relig. Christ. tom.4. par.1. cap.2. §.3. num.19. P. Ayala in Opere cui titulus, Pictor Christianus, lib.3. cap.3. num.4. Sandinus Histor. Sacræ Famil. de Christo Domino cap.3. Suarez in 3. par. D. Thomæ tom.2. disp.14. sect.2. qui hanc esse ait communem veterum Patrum opinionem, & Ecclesiæ sensum, quod confirmat Theoph. Raynaudus tom.7. in Opere, cui titu-

titulus Diptyca Mariana num.16. Huc accedit, quod S. Leonis ætatem præcessit in Ecclesia opinio de ternario numero Magorum. Nam in veteribus Romæ Cœmeteriis, unde erutæ fuerunt imagines tum depictæ, tum sculptæ, & Romæ editæ ann.1737. ea etiam imago inventa est, quæ tom.1. Tabula 22. impressa exhibetur: ad quam Tabulam hæc observatio apponitur: *Magorum deinde expressa apparet adoratio. Ubi illud potissimum observandum, tres fuisse Magos ex veteri Ecclesiæ Latinæ Traditione, & juxta S. Leonis sententiam, qui primus Magorum numerum statuisse creditur; sed multo antea costantem in Ecclesia fuisse hanc opinionem, ex eo manifeste colligitur, quod plures ex his depictis sculptisque imaginibus Leonis ætate observaveris vetustiores.*

Quæ Magorum fuerint nomina.

8 Quæ vero Magorum nomina, qui, qualesve illi fuerint, modo quærendum est. Tillemontius loco cit. putat duodecimo Seculo indagari cœptum Magorum nomen, prudentique consilio Baronium ait in suis Annalibus quæstionem hanc præteriisse. Casaubonus exercit. 2. in Baron. Annales §.10. ita scribit: *Puduit jure merito harum ineptiarum Cardinalem Baronium, apud quem in tam prolixo de Magis sermone de illorum nominibus ne verbum quidem*. Bollandistæ tom.1. mense Maji pag.7. ajunt: *Nullus Scriptor vel Græcus vel Latinus profertur per tot secula usque ad Friderici Barbarossæ tempora, qui nomina nunc vulgata usurpaverit*. Serry, P. Honoratus a S. Maria, P. Graveson., Card. Gottus, Sandinus in locis citatis, & Calmet in laudata superius Dissertat. §. *Nomina*, Bailletus in Histor. adoration. Magorum num.2. & Lamy Harmon. Evangel. lib.1. cap.11. pag.45. §. *Numerus Magorum* docent de Magorum nomine nihil nobis esse compertum. Quod quidem non eo dictum volumus, ut Coloniensis Ecclesiæ piæ Traditioni quidquam detrahatur, quæ Ecclesia, ut testatur Bollandus ad diem primam Januar. pag.8. sextam pag.323. & undecimam pag.664. Magos sub nominibus Melchioris, Balthassaris, & Gasparis veneratur; eorumque corpora Galesinius in Not. ad Martyrolog. pag.13., & Saxus in Histor. Corporum SS. Gervasii & Protasii num.38. referunt Constantinopolim allata, inde ab Eustorgio Episcopo Mediolanum avecta, post sexcentorum septuaginta annorum cultum, quem in Basilica ab eodem Episcopo ædificata Fideles illis tribuerunt, tandem sub Friderico Ænobarbo illinc amota, & ab Episcopo Reinoldo Coloniam asportata.

De Magorum qualitate An Reges fuerint.

9 De Magorum vero qualitate duo dispicienda sunt. Primum, quid Magorum nomine Matthæus sibi voluerit; secundum, num Reges fuerint, de quo nihil a Matthæo traditum est.

Quidam

Quidam ex Patribus putant, eos Astrologiam judiciariam, alii vero Magiam naturalem esse professos. Verosimilius tamen est, Philosophos fuisse astrorum scientia peritos. *Gens quæ spectandorum syderum arte pollebat*, inquit S. Leo Serm. 4. de Epiphan. viros nimirum scientia illustres, veri Numinis cultores, qui quemadmodum Job, ejusque amici, Legis scriptæ rituumque Judaicorum ignari, Deum rerum omnium arbitrum nihilominus venerabantur, illumque Dominatorem expectabant, quem Balaamus venturum prædixerat; & hujuscemodi viros S. Matthæum Magorum nomine significasse accurate probat Calmet in sæpe laudata Dissert. præter Rhoden Dissertat. *De primis Salvatoris Veneratoribus Magis* in Thesauro Dissert. in Nov. Testam. Amstelodami ann. 1702. edito tom. 1. pag. 69. §. 2. Quod vero ad Regiam eorum dignitatem attinet, idem Calmetus declarat, se omnem operam in ea re disquirenda collocaturum fuisse, si Ecclesiæ illud interesse quidquam arbitratus esset. Sed cum neque in sacris litteris, nec apud Patres quidquam ea de re expressum habeamus, nihilque ab Ecclesia definitum sit, unicuique permittit, quæ sibi libuerit, sequi opinionem, concluditque regiam hanc dignitatem nullo niti solido fundamento. Gravesonus de Mysteriis & ann. Chr. dissertat. 8. pag. 172. aperte declarat utriusque opinionis probabilitati se nihil imminutum velle. Alii vero strenue propugnant, Magos nunquam regia dignitate insignitos; tum quia S. Matthæus, ne de nascentis Christi gloria quidquam detractum esset, profecto de ejusmodi dignitate nunquam siluisset, nec solo Magorum sapientumve vocabulo usus esset; tum quia sacer textus Reguli qualitatem non prætermisit, ubi narrat ejus filium a Christo Domino esse sanatum. Huc etiam accedit, Herodem ita cum iis colloquutum esse, ut appareat Magos inferioris fuisse ordinis: *Ite, & interrogate diligenter de puero; & cum inveneritis renuntiate mihi*: qua quidem forma & ratione loquendi numquam usurus fuisset cum Regibus. Neque vero Herodes tam facile passus esset, tres Reges in suum ipsius regnum ingredi; neque ipsi eo se contulissent, quin Herodi prius Legatos suos præmisissent: nec denique Herodes tam sero resciviisset, cum Bethlehemum non plus quam sex passuum millia distaret ab Hierosolymis, se a Magis irrisum, qui adversus id quod promiserant, declinato Regis conspectu, Judæa abjerant.

Magos Reges fuisse, qui inter Catholicos credunt, non putant id esse Fidei articulum, quod caluniatur Beza.

10 Duo autem in hac controversia sunt præmittenda: Primum, eos, qui Magos Reges fuisse putant, non id esse articulum Fidei, quod Theodorus Beza jocularem in modum perperam Catholicis exprobravit, sed dumtaxat opinionem valde probabi-

lem esse contendere. Monuit id loco cit. Maldonatus: *Præter quamquod Ecclesia, Magos fuisse Reges non certa & Catholica Fide, sed probabili opinione credit. Licuit enim Christiano Poetæ Patrum nostrorum memoria salva religione dicere* (Joannem Baptistam Mantuanum intelligit:) *nec Reges ut opinor erant. Licuit multis nostro tempore Catholicis, & eruditis Theologis idem dicere suamque opinionem, non ut ille* (Beza) *risu, sed magnis argumentis confirmare*. Lamy quidem Harm. Evangel. lib. 1. cap. 11. eorum sententiam sequitur, qui Magos negant regia fuisse præditos dignitate, nec quisquam est, qui ea de re illum criminetur. Eidem sententiæ suffragatur, qui veteres imagines e vetustis Romæ cœmeteriis erutas typis editas Romæ exhibuit ann. 1737. tom. 1. in explicat. Tabulæ 38. Alterum quod præmittimus est, eos, qui Magos fuisse Reges tuentur, non alios Regum nomine intelligere, quam quos Scriptura cujuspiam vel exigui oppidi Dynastas appellare Reges solet. *Hos igitur fuisse Reges*, inquit Baron. ad ann. Chr. 1. num. 30. *dixerimus usitato more Divinæ Scripturæ, quæ cujusque Oppidi Dominum Regem appellare consuevit, ut patet de quinque Regibus, quos Abraham armatis suis vernaculis debellavit*. Idem sentit Natal. Alexand. H. Eccl. sec. 1. cap. 1. art. 4. *Viros tamen potentes & Divites, Toparchas forte, vel Dynastas fuisse probabile est*: cui consentit doctus Auctor Adnotationum ad Historiam Vitæ, Doctrinæ, & Miraculorum Jesu Christi Urbini editam ann. 1730. Cap. 7. litt. C. *Multi interpretum Regiam illis tribuunt dignitatem: sed ex toto Evangelii contextu nil amplius videtur extundi posse, quam quod iis esset magna apud suos populares auctoritas*. Bene etiam Gretserus tom. V. Operum suorum nuperrimæ edit. Ratisponen. lib. 1. de Festis cap. 30. *Adde quod Regium nomen magnam latitudinem habet &c. Neque enim necesse est, ut omnes, qui vel fuere, vel appellantur Reges, sint tanti, quanti Rex Hispaniæ, & Galliæ. Favet Scripturæ phrasis maxime in libro Josue, ubi Regis nomen illis tribuitur, qui hodie vix Principis nomenclaturam tueri possent*.

Magi Reges fuere, idest Dynastæ.

11 Quibus prænotatis, Magos Reges fuisse affirmabimus. In Oriente Reges plerumque Magos fuisse testatur Tertullianus lib. adversus Judæos cap. 8. *Magos Reges fere habuit Oriens*; quod Plinii & Philonis auctoritate probat etiam Cardinalis Baronius ad ann. Chr. 1. num. 29. Tillemontius id esse verum agnoscit; sed illud probandum esse ait, Magos, qui Christum adoraverunt, Regia præditos fuisse dignitate, quæ quidem non idcirco illis asseritur, quod in Oriente Reges plerumque fuerint Magi. Serry eadem ratione utitur ad auctoritatem Paschasii Radberti 9. seculi Scri-

Scriptoris declinandam, qui lib. I. Commentar. in Matthæum affirmat, Magos illos, qui venerunt Bethlehemum ut Christum Dominum adorarent, Regia dignitate fuisse illustres. *In his Regionibus ad Orientalem plagam Hierosolymorum Magos Reges extitisse, nemo qui historias legit Gentilium ignorat: quo profecto Reges eos fuisse opinamur.* Laudatus igitur Serry in Responsionibus ad Sandinum pag. 34. ita scripsit: *Ex hoc quod Gentilium historiæ fidem faciant, Reges Orientales, ac maxime Chaldæos Magos olim fuisse, hoc est Philosophos syderalis scientiæ peritos, non sequitur, ut Paschasius intulit, Magos omnes, atque illos maxime, qui Christum adoratum venere, Reges extitisse*: idemque magna vi urget Rhoden in allata Dissertatione §. 4. Nos dicimus, S. Cæsarium Arelatensem Serm. 137. in Appendice Sermonum S. Augustini loqui de Magis, qui Christum adoraverunt. Illi Magi tres esse dicuntur. S. Hieronymus in Daniel. cap. 2. ubi tradidit Reges & Principes Philosophicam Magiam profiteri solitos apposite ad rem nostram hæc subjicit: *Unde & in Nativitate Domini Salvatoris ipsi primum ortum ejus intellexerunt, venientes in sanctam Bethlehem adoraverunt Puerum, stella ejus desuper ostendente.* Consonat S. Hilarius lib. 4. de Trinit. §. 38. *Recordemur Orientis Magos adorantes Dominum, & Munerantes, & laborem veniendi usque in Bethlehem Judæ tanti itineris metiamur. In Principum enim labore totius Ægypti labor demonstratus est.* Nec Juvenci, qui quarto seculo floruit, Christiani Poetæ, magnæque existimationis viri, sileri potest auctoritas.

Gens est Eoi Phœbo orto proxima Regni,
Astrorum solens ortusque obitusque notare:
Horum Primores nomen tenuere Magorum.
Hinc lecti Proceres Solymam per longa viarum
Deveniunt, Regemque adeunt, orantque doceri,
Quæ regio imperio Puerum Judæa teneret
Progenitum, & sese stellæ fulgentis ab ortu
Admonitos venisse viam, quo supplice dextra
Exortum terris venerabile numen adorent.

Locus Juvenci, & ipsamet Ecclesia bene probant sententiam.

12 Observandum in his carminibus, eos qui summi essent ordinis, Magos appellari: *Horum Primores nomen tenuere Magorum*; & ex his eos delectos, ut venirent Bethlehemum, qui inter ceteros essent præstantissimi: *Hinc lecti Proceres*. Id autem permagnum huic opinioni pondus affert, quod in Epiphaniæ Festo de Magorum adoratione Ecclesia Davidico illo utitur vaticinio Psal. 71. *Reges Arabum & Saba dona adducent*: idque a priscis temporibus. Quamquam autem textus ille æque ac Isaiæ oracu-

 lum:

lum: *Ambulabunt Gentes in lumine tuo, & Reges in splendore ortus tui*, de Regibus ethnicis, barbarisque gentibus intelligantur; tamen Ecclesia, quæ vaticinia illa ad Magorum adorationem accommodat, satis aperte declarat, propensiorem se ad eam sententiam esse, quæ regis vocabulo eo sensu quem supra exposuimus accepto, Magis, de quibus loquimur, regiam asserit dignitatem.

Eamdem qui probant sententiam Scriptores magni nominis.

13 Baronius loco citato post allatam Theophylacti auctoritatem ait: *Ac, quod Magi fuerint Reges, etiam Theophylactus asserit; idemque Fidelium pia traditio tenet*. Suarez l. c. Sect. 2. in fine ita de hac sententia loquitur: *Sententia hæc plausibilis est; eamque Christianus populus jam olim imbuit*. Theophilus Raynaudus loco supra laudato pag. 97. num. 15. magnum Scriptorum agerit cumulum Magis regiam dignitatem tribuentium, *late accepto Regis nomine pro quovis Toparcha*. Natalis Alexand. in Commentar. ad Cap. 2. Matthæi quod in Historia Ecclesiastica affirmasse ostendimus, minime retractat, sed potius confirmat. *An Reges proprie fuerint, anxie disputandum non putamus, cum ea de re sileat Evangelium; & Oraculum illud Davidicum Psal. 72. v. 10. Reges Tharsis & Insulæ munera offerent, Reges Arabum & Saba dona adducent, vocationem Gentium & Procerum etiam ex Gentibus a Christo, & ad Christum prænuntiet: unde subditur: Et adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes Gentes servient ei. Magos tamen adoratores Christi Dynastas fuisse, ac Regulos probabile est.* Plura vero si quis cupit, adeat Galesinum in Not. ad Martyrol. pag. 13. Honoratum a S. Maria tom. 2. de usu & Regulis Criticæ lib. 3. dissert. 4. art. 2. Ayalam in Opere, *Pictor Christianus*, lib. 3. Cap. 3. num. 5. Sandinum in Histor. Sacr. Familiæ Cap. 3. & Card. Gottum de verit. Relig. Christ. tom. 4. par. 1. cap. 2. §. 14. & seq.

Melchioris Cani de hac re doctrina.

14 Monet celebris Theologus Melchior Canus lib. 11. de loc. Theolog. cap. 5. qui palam affirmare audeat Magos non fuisse Reges, eum in prudentiæ regulas magnopere peccaturum; ex eo enim nonnisi rumores & querelas passim orituras in vulgus, qui jam contrariam imbibit opinionem, eamque solidis fundamentis innixam. *Hanc opinionem, ut quæ plausibilis sit ac popularis, Christifideles jam olim libenter induerunt. Neque operæ pretium judico, si quis in Concione publica eam dissuadere conetur; nam dissuadere nihil attinet; ac frustra niti, & nihil aliud quam laborando odium quærere extremæ dementiæ est. Quod si paucis forte quibusdam fidem argumentatione tua feceris, multas tamen in populo querelas, diffidia, ac lites induces. Sine ergo; plebem probabilissimam opinionem, præsertim quæ penitus insedit, atque inveteravit, cum suis Majoribus retinere.*

15 Insi-

15 Insignis idem Theologus docet, quomodo rationem illam diluamus, Magos ab Evangelista Reges minime appellari, qui si ea prædìti fuissent dignitate, sane ab Herode honorificentius fuissent excepti. *Quod enim Regum nomen Evangelista suppresserit, id omnino nihil est; non enim existimavit Evangelii testimonium Regio apparatu cumulandum, quod Magorum sapientiam, & gravitatem amplissime ornaverat. In veritate sane occulta confirmanda, Regia appellatio obscura, & otiosa erat; Magorum vox præclara & opportuna. Nam, quod Herodes Magos parum honorifice exceperit, hoc aut Herodiani fastus indicium est, aut Romanæ gloriæ, & Majestatis. Indignum vero est magni Regis tumorem in minutorum invidiam odiumque convertere.* *Cur Evangelista sileat regiam Magorum qualitatem, Cani conjectura.*

16 Melchioris Cani vestigia tenuerunt alii a nobis memorati, qui Magos Reges fuisse arbitrantur. Addunt etiam, Herodem eorum non minimam habuisse rationem, qui cum ab iis accepisset, natum esse Regem Judæorum, quo nuncio tantopere commotus est, eos veluti alicujus conjurationis participes neque conjici in vincula jusserit, neque interfici, neque e sui Regni finibus pelli: quod certe fecisset, nisi eorum dignitate ab inferenda injuria fuisset deterritus: Magos autem non nisi sua dignitate fretos cum Herode ausos esse adeo libere colloqui. Nam quod eos Bethlehemo abiisse Herodes tam sero resciverit, id quidem eamdem habet difficultatem, sive Magi fuerint Reges, sive non fuerint; nec ad hanc quæstionem propterea pertinet, nec alio referendum est quam ad Herodem ipsum, cujus intererat omni studio & diligentia de nunciato sibi novi Regis ortu certiorem fieri velle: quemadmodum autem Dei nutu factum est, ut Magi per aliam viam in suam ipsorum patriam Herode inscio remigraverint, ita supremæ ejusdem voluntati visum est, ut Herodes multo serius, quam par erat, ad eorum profectionem adverteret animum. *Aliæ aliorum rationes asserendæ Regiæ Magorū qualitatis.*

17 Quæ polliciti sumus ut expleantur, jam dicere debemus, ubi Jesum Magi repererint, quove eum cultu adoraverint. De loco quæstio oritur ex illis S. Matthæi verbis cap. 2. v. 11. *Et intrantes domum invenerunt puerum cum Maria matre ejus*; quibus nonnulli adducti sunt ut crederent, Christum infantem non in spelunca repertum a Magis, ubi natus erat, sed in domo quadam, in quam parentes cum puero commoditatis gratia diverterint. Ita Epiphanius lib. 2. contra Hæreses, hær. 51. *n. 9. tom. 1. Et intrantes domum invenerunt puerum cum Maria non in præsepi vel in spelunca, sed in domo.* Idem ait Theophylactus in cap. 2. S. Matthæi; quem sequitur Maldonatus in Comment. ad eumdem locum. *Mysterio jam erat satisfactum. Necessitatem cessisse credendum est; & Mariam* *Ubi Christus repertus sit a Magis.*

riam, *aut Joseph omni diligentia commodiorem locum quæsivisse suadet ipsorum pietas*. Quidam vero contendunt, in eadem spelunca repertum a Magis, in qua natus erat; nec quidquam eos movet verbum illud *domus*; quo Evangelista utitur, cum quilibet apud Hebræos locus, & volucrum quoque nidus *domus* nomine appelletur, ut in Psal. 103. v. 18. *Erodii domus*, hoc est Ciconiæ nidus. Hanc esse S. Hieronymi sententiam colligitur ex ep. 47. *alias* 17. *ad Marcellam n.* 10. *tom.* 1. *Ecce in hoc parvo terræ foramine Cælorum conditor natus est*, *hic involutus pannis*, *hic visus a Pastoribus*, *hic demonstratus a Stella*, *hic adoratus a Magis*: Ideo vero S. Epiphanius aliter sensit, quod non tredecim post dies, sed duos annos post nativitatem Magos Jesum adoraturos venisse arbitratus est, ut infra demonstrabimus. Ayala l. c. num. 3. primam, Suarez l. cit. Sect. 4. posteriorem sequitur opinionem, eamque dicit esse communem Patrum sententiam. Idem affirmat Theophilus Raynaudus l. c. num. 15. Quaresinius elucidat. Terræ Sanctæ tom. 2. Cap. 7. lib. 6. hæc scribit: *Ceterum communis ante proposita sententia retinenda est quæ asserit Christum nedum esse in specu natum*, *sed etiam in eodem a Magis adoratum*. Card. Gottus in sæpius laudato Opere Cap. 11. §. 4. num. 37. utrique sententiæ tribuit probabilitatem. Cornelius vero a Lapide ad Cap. 2. Matth. vers. 2. in eam sententiam videtur esse propensior, quæ statuit Jesum Christum in Præsepi a Magis repertum esse: ait enim, Bethlehemi, quæ parva Civitas erat, unicum patuisse viatoribus publicum diversorium, cui veluti appendix in usum equorum jumentorumque stabulum jungebatur; itaque S. Matthæum domus nomine, quo Magos introisse narrat, Præsepe seu Stabulum, quod domus erat appendix, significare voluisse; & Calmetus ad Cap. 2. Matth. vers. 2. publicum Bethlehemi diversorium accurate describit, concluditque, si quidem putemus, Magos biennio a Jesu Christi nativitate ad eum adorandum venisse, verisimilius esse Beatam Virginem, occupatis omnibus diversorii cubiculis, non alibi, quam in stabulo puerum parere potuisse; postquam vero diversorium a viatoribus vacuum fuit, in mundiorem locum se contulisse cum puero, quem propterea Magi in domo invenerint. Et laudatus Auctor in Notis ad J. Chr. vitam Cap. 7. lit. L. ait: *In domo igitur*, *non in spelunca*, *seu caverna Magi Jesum Christum adorarunt*. *Etsi sacer textus id expresse non diceret*, *quis credat B. Virginem tamdiu in tam incommodo permansisse loco*, *quo non aliud causæ fuit ut secederet*, *quam quod paritura cum esset*, *frequentissima hominum multitudine Bethlehemi loca omnia complerentur*.

18 Cæ-

Christum in Præsepi repertum a Magis probabilius est ex D. Hieronymo.

18 Cæterum si hujus quæstionis enodatio petenda esset ex tempore, quo Magi Bethlehemum pervenerunt, & ea sententia, quæ Christum Dominum non in Præsepi, sed in Domo a Magis repertum esse statuit, hoc uno niteretur fundamento, quod Magi biennio post Jesu Christi nativitatem advenerint; Nos qui non tanto post tempore Magos venisse credimus, facile respondere possemus, non in domo, sed in Præsepi Magos divinum puerum invenisse: certum enim nobis est, ne tantillum quidem a communi opinione recedere, Magos scilicet tredecim tantummodo diebus a Christo nato ad Præsepe pervenisse. Verum cum hanc sententiam aliæ quas supra attulimus, rationes tueantur, non repugnamus, quin sua utrique opinioni probabilitas constet: neque tamen dissimulabimus propter expressam D. Hieronymi auctoritatem, qui tandiu loca illa Redemptionis nostræ consecrata Mysteriis incoluit, propensiores nos in eorum esse sententiam, qui putant infantem Jesum in Præsepi a Magis fuisse inventum. At de cultu, quo Redemtorem nostrum illi adoraverunt, fidentiore animo differemus.

De cultu, quo Magi Christũ infantem adoravere.

19 S. Matthæus in sæpe laudato cap.2.v.11. ait: *Et procidentes adoraverunt eum; & apertis thesauris suis obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrrham.* Ad hæc verba ita scribit a Lapide: *Erasmus censet Magos non cognovisse Christum esse Deum; ideoque non Latria, sed cultu civili eum ut Regem Judæorum adorasse, idest veneratos esse. Verum contrarium docent Patres & Interpretes, scilicet Magos instinctu Dei agnovisse Christi Divinitatem, eamque Latria adorasse; ideoque ei Thus, quod soli Deo debetur, obtulisse.* Idem plane scribunt cæteri sacri textus Interpretes.

Magi Divinitatem Christi habuerunt cognitam.

20 Novi tamen Testamenti versio Irevoltiensis anno 1702. edita (cujus lectionem Christifidelibus primum egregii quidam Gallicani Antistites, deinde S. Romana Sedes Apostolica Decreto 2. Martii 1704. interdixit) Bibliothecæ Criticæ Basileæ anno 1709. edita dubitationem excitant magna sane audacia, num Christi Divinitatem Magi Dominum adorantes perspectam habuerint. Verum Honoratus a S. Maria tom.2. de Regulis Crit. lib.3. dissert.4. art.5. firmissime probat, Magos non civili, sed vero latriæ cultu perspectam sibi & cognitam Jesu Christi Divinitatem adorasse; id communiter ad eum D. Matthæi locum Patres Theologosque sentire; severioris etiam Criticæ adhibitis regulis, non aliter ea verba explicanda, nec secus posse intelligi; nec Theologica Censura illum expertem fore, qui hunc sensum in dubium revocare audeat.

21 Et

Quod constat ex qualitate munerum.

21 Et sane Magi ubi Puerum Jesum viderunt, humi strati munera eaque pretiosa illi obtulerunt, Orientalium morem sequuti, qui non sine muneribus Reges adire solent, quemadmodum filii Josephum fratrem, & Regina Saba Salomonem allatis secum muneribus convenerunt, ut est in Genes. cap. 43. & Regum lib. 3. cap. 10. Hæc autem si non satis significant, Magos Divinitatem Christi cognitam habuisse; genus ipsum & ratio munerum profecto id aperte declarat. *Attende quid obtulerunt, & agnosce quid crediderunt*, inquit S. Fulgentius serm. de Epiphania 4. n. 9. Et Calmetus Irenæi, Origenis, Basilii, Ambrosii, Augustini, Hieronymi, Hilarii, Bernardi, Juvenci, & Sedulii doctrinam sequutus hæc habet in cap. 2. Mathæi: *Omnes fere Patres in his muneribus agnovere Mysterium, quod Jesu Christi Divinitatem, Regnum, & Humanitatem indigitabat. Thus Deo convenit; Regi aurum, Homini mortali, cujus corpus opobalsamis conditur, myrrha.* Communem hunc omnium Patrum consensum vel ipse Rhoden sequutus in citata Dissertat. §. 8. *Quod vero*, inquit, *præcise has tres species, nempe aurum, & thus, & myrrham dederint* (Magi), *& non alias, id plus in recessu habere videtur, nempe ut auro eumdem Regem, thure Deum, myrrha hominem esse indicarent, uti Ecclesiæ Doctores docent unanimi consensu, illum quidem quia aurum subditi Regibus pendunt, istum quia Deo adolemus, hunc quia degustaturus erat mortem. Nam Judæi cum myrrha mortuos sepeliunt, ut corpus maneat incorruptum.*

Patres ex qualitate munerum affirmant, Magis cognitam fuisse Christi Divinitatem.

22 Ne quis vero dicat, Deo quidem convenire thus, Regi aurum, homini myrrham, non inde tamen necessario confici, qui talia obtulerit, eum perspectam habuisse divinitatem; atque ita eludere conetur, aut declinare vim auctoritatemque Patrum; Nos hic quædam breviter afferemus ex Patribus, qui divinitatem Christi Magis exploratam fuisse disertissime docent. Prodeat S. Ambrosius lib. 1. de Fide Tom. 2. cap. 4. 31. *Unum Deum Magi crediderunt, & aurum, thus, & myrrham supplices ad Christi cunabula detulerunt, auro Regem fatentes, ut Deum thure venerantes. Thesaurus enim Regni, Sacrificium Dei, Myrrha est Sepulturæ.* S. Bernardus serm. 2. de Epiph. n. 1v. lucem; quæ bono Latroni affulsit, confert cum ea quæ Magis illuxit; & quemadmodum nemo inficiabitur, illum Christi divinitatem cognovisse, ita quisque fateatur oportet, hos ejusdem divinitatis gnaros fuisse. *Videte quam oculata sit Fides, quam lynceos oculos habeat diligentius considerate. Cognoscit Dei Filium lactentem, cognoscit in ligno pendentem, cognoscit morientem. Siquidem Latro in Patibulo, Magi in Stabulo cognoscunt: ille clavis infixum; isti pannis*

nis

nis involutum. D. Joannnes Chrysostomus Homil.8. in Matthæum n.1. tom.7. animadvertit, Magos eo miseriæ puerum redactum & in vili jacentem tugurio nulla alia re ad adorandum impelli potuisse, quam quod illum bonorum omnium auctorem fuisse crediderint: *Ideo autem nihil eorum quæ sub sensum cadunt, ibi magnum erat, sed Præsepe, tugurium, mater inops ut nudam Magorum philosophiam perspicias, atque discas, eos non ut hominem purum, sed ut Deum & beneficum ipsum adiisse*. Miratur S. Leo serm.33. in Epiphan. 4. cap. 3. tom.1. qui Magi, simul ac conspicati sunt Stellam, conjecerint ex ea, ejusmodi munera afferenda esse, quæ ad Christi Divinitatem, Regnum & Humanitatem indicandam essent aptissima: verum mirari desinit, cum animadvertit, ad externam stellæ internam Fidei lucem accessisse, ut illud Magi crederent, quod par erat. *O perfectæ scientiæ mirabilem Fidem, quam non terrena sapientia erudivit, sed Spiritus Sanctus instituit! Unde enim hi viri cum proficiscerentur de Patria, qui nondum viderant Jesum, nec aliquid contuitu ejus, quo eum tam ordinate venerarentur, adverterant, hanc deferendorum munerum servavere rationem? nisi quia præter illam Stellæ speciem, quæ corporeum incitavit obtutum, fulgentior veritatis radius eorum corda perdocuit, ut priusquam labores itineris inchoarent, eum sibi significari intelligerent, cui in Auro Regius honor, in Thure divina veneratio, in Myrrha mortalitatis confessio deberetur*. Complures alias huc possemus auctoritates congerere; sed instar omnium nobis erit Ecclesiæ auctoritas, quæ in Epiphania Dominum precatur his verbis: *Deus qui hodierna die Unigenitum tuum Gentibus Stella duce revelasti*; & Sedulii Hymno utitur, quo ita de Magis canitur: *Deum fatentur munere*. Est autem observandum, verba illa, *Deus qui hodierna die Unigenitum tuum Gentibus Stella duce revelasti*, reperiri etiam in S. Gregorii Sacramentario tom.3. pag.7. in Missa hujus diei, quæ hanc quoque Orationem habet: *Deus inluminator omnium Gentium da populis tuis perpetua pace gaudere, & illud lumen splendidum infunde cordibus nostris, quod trium Magorum mentibus adspirasti*.

Baptismus Jesu Christi, & miraculum aquæ in vinum conversæ. Neque Christus Baptistam, neque hic illum antea de facie noverat.

23 Ecclesiam hac Epiphaniæ die non adorationis modo Magorum, sed etiam Baptismi Jesu Christi, & vini in aquam conversi memoriam colere, supra memoravimus: utrumque longiore sermone nunc persequemur. Narrat Matthæus cap.3. v.13. ex Galilæa Jesum ad Jordanem descendisse; ut a Joanne Baptismum susciperet: *Tunc venit Jesus a Galilæa in Jordanem ad Joannem, ut baptizaretur ab eo*: Joannem id recusasse, quin potius se ab eo baptizandum affirmasse: *Joannes autem prohibebat eum dicens: Ego*

a te debeo baptizari : & tu venis ad me ? Monitum a Christo ita facto opus esse, eum denique baptizasse : *Respondens autem Jesus dixit ei : Sine modo : Sic enim decet nos implere omnem justitiam. Tunc dimisit eum.* Existimavit nonnemo, jam inde a pueritia Jesum inter & Joannem primo notitiam, deinde familiarem consuetudinem intercessisse; cui opinioni fidem affirmare videtur locus ex Evang. Joann. qui cap. 1. 29. & 30. *Altera*, inquit, *die vidit Joannes Jesum venientem ad se, & ait : Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Hic est, de quo dixi : Post me venit qui ante me factus est.* Hanc vero opinionem nullo modo quis tueatur : neque enim intelligi potest, quomodo Jesus & Joannes ante Baptismum, multoque minus a pueritia alter alterum noverit, alter alterius consuetudine usus sit; Christus enim Nazarethi in Galilæa altus est atque educatus, Joannes vero in montanis Judææ prope Hierusalem, ex quo loco postea secessit in desertum, ut accurate in hanc rem observat Estius Commentar. in Joann. cap. 1. vers. 33. Quod si Joannes videns Jesum ad se venire dixit ea, quæ supra ex Evangelio retulimus, tamen illa quoque addidit, *Et ego nesciebam eum.* Hæc porro verba non pugnare cum superioribus, mox demonstrabimus. Noverat Joannes Baptista humani generis natum esse Reparatorem, noverat in lucem editum esse θεάνθρωπον, nam dixerat apud Matthæum cap. 3. v. 11. *Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiam; qui autem post me venturus est, fortior me est, cujus non sum dignus calceamenta portare : ipse vos baptizabit in Spiritu Sancto & igni :* ad quem locum Estius : *Tacite*, inquit, *Christi divinitatem insinuat. Unde nec recurrendum hic ad hyperbolem, quæ in hoc simplici & aperto Joannis testimonio non debuit admitti : quandoquidem nec in aliis humanis testimoniis adhiberi debet.* Cum illum tamen nunquam antea vidisset, ac ne de facie quidem nosset, simul autem ac vidit, statim agnoverit afflatu divino, potuit dicere : *Et ego nesciebam eum :* quæ cum superioribus minime pugnant, ut monent Chrysostomus, Euthymius, & Theophylactus : id enim simile est illius, quod Samueli contigit, qui cum probe sciret inter Isai liberos esse, qui aliquando Regnum adipisceretur, nec eorum quemquam de facie nosset, ubi primum oculos in Davidem convertit, divinitus monitus ipsum esse cognovit, qui Regia potestate aliquando potiretur, ut habetur lib. 1. Regum cap. 16. Ita Joannes Baptista Christum baptizare abnuebat, nec illud prius persuaderi sibi passus est, quam illa verba intellexerit : *Sine modo ; sic enim decet nos implere omnem justitiam :* quorum verborum ea sententia est : Cum Spiritus Sanctus nondum delapsus

psus sit, nec cœlestis vox audita, non potes recusare, quin me Baptismo abluas, etsi potior te sim; Baptismum enim non ut Chistus, sed ut unus hominum suscipio. Ita Maldonatus in cap.3. Matth. num.15. Pergit Matthæus loco citato v.16. 17. & narrat, ut Jesus aqua est egressus, Cœlos fuisse apertos, Deique Spiritum in Columbæ speciem super eum esse delapsum. *Baptizatus autem Jesus confestim ascendit de aqua, & ecce aperti sunt ei Cœli: & vidit Spiritum Dei descendentem sicut Columbam, & venientem super se*: vocemque de Cœlo auditam: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui*. Idem legitur in Evangelio D.Marci cap.1. & Lucæ cap.3. Aquam autem in vinum conversam refert S. Joannes cap.2. v.1. qui narrat, quibusdam nuptiis, quæ in Cana Galilææ celebrabantur, Beatam Virginem adfuisse: *Nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ, & erat Mater Jesu ibi*: Christum Dominum cum suis discipulis eo fuisse invitatum; cumque jam vinum deesse inciperet, Mariam Virginem ei dixisse: *Vinum non habent*. Cui Jesus respondit: *Quid mihi & tibi est mulier? nondum venit hora mea*. Pergit Evangelista, Matrem eos qui ministrabant monuisse, ut quidquid jussisset Jesus exequerentur. Ex quo intelligitur, impiam esse Hæreticorum quorumdam blasphemiam, qui Christum Jesum eo quo supra narravimus modo respondentem, temere garriunt sanctissimæ Genitricis suæ petitionem iratum rejecisse; quod quantopere a re ipsa aberret ac veritate, illud aperte declarat, quod ut mox dicemus, Christus Jesus Matris suæ precibus ductus aquam in vinum convertit; ut hac ratione aliisque pluribus differit Theophilus Raynaudus tom.7. in opere, cui titulus, *Dypticha Mariana*; multoque melius Calmetus, qui Origenis, Augustini, Gregorii, aliorumque melioris notæ Interpretum sequutus auctoritatem, ait ad citatum cap.2. Joan. vers.4. Salvatorem nostrum tunc loquutum non tamquam hominem & Mariæ Filium, sed tamquam Deum; eumque quatenus Deum dixisse Beatæ Virgini: *Quid mihi & tibi est? tuum non est mihi præscribere tempus miracula operandi. Egò novi momentum illud, quo potestas mea enitescere debet*. Narrat præterea S. Joannes, sex urnas illic fuisse lapideas duas tresve mensuras capientes, quæ Judæorum purificationibus inserviebant; Jesum jussisse eas impleri aqua, easque, cum impletæ essent usque ad summam oram, Architriclinum afferri; qui cum aquam in vinum versam degustasset, nec sciret unde esset vinum ejusmodi, scirent tamen ii qui aqua urnas compleverant, sponso ad se advocato ait, moris apud omnes esse, convivas primum optimo omnium, quæ in cella sint, vino invitare, deterius vero, cum se quisque largius ingurgita-
 verit

verit, tunc apponere; illum contra tam fero fuaviffimum vinum promfiffe. *Dicit Mater ejus Miniftris: Quodcumque dixerit vobis facite. Erant autem ibi lapideæ hydræ fex pofitæ fecundum purificationem Judæorum, capientes fingulæ metretas binas vel ternas. Dicit eis Jefus: Implete hydrias aqua, & impleverunt eas ufque ad fummum. Et dicit eis Jefus: Haurite nunc & ferte Architrielino; & tulerunt. Ut autem guftavit Architriclinus aquam vinum factam, & non fciebat unde effet; miniftri autem fciebant, qui haufèrant aquam, vocat fponfum Architrielinus, & dicit ei: Omnis homo primum bonum vinum ponit, & cum inebriati fuerint, tunc id quod deterius eft. Tu autem fervafti bonum vinum ufque adhuc.* Denique monet Evangelifta, hoc primum fuiffe Miraculum, quo Jefus fuam declaraverit gloriam, eoque Difcipulos magis magifque in Fide confirmatos effe. *Hoc fecit initium fignorum Jefus in Cana Galilææ, & manifeftavit gloriam fuam, & crediderunt in eum Difcipuli ejus.* In apocrypho libro de infantia Salvatoris plura alia referuntur miracula; fed celebri illo decreto fuo Gelafius hunc librum explofit. Eft qui putat, cum Chriftus Dominus non plus quam duodecim annos natus in Templo cum Doctoribus difputaverit, eofque in fui admirationem impulerit, quod narrat Lucas cap. 2. converfionem propterea aquæ in vinum non primum fuiffe omnium miraculorum, fed eorum, quibus gloriam fuam & divinitatem palam fecerit. Ita Maldonatus in Joan. cap. 2. num. 11. fed ea de re inferius fermonem habebimus.

De Baptifmo Joannis quæftiones aliquot ex D. Thoma. Baptifmus ille tantummodo difponebat ad gratiam.

24 De Joannis Baptifmate plures funt articuli apud S. Thomam 3. par. quæft. 38. In primo quæritur an decuerit eum baptizare; & refpondet S. Doctor, decuiffe multis quidem rationibus ea præfertim, quod Baptifmate fuo homines ad Baptifmum Chrifti adfuefaceret, eofque ad pœnitentiam inductos præpararet ad Chrifti Baptifmum digne fufcipiendum. In fecundo quæritur, utrum Joannis Baptifma a Deo fuerit inftitutum; & refpondet juxta S. Joannis auctoritatem: *Qui me mifit baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum &c.* Baptifmum Joannis quoad ritum a Deo fuiffe, non autem quoad effectum; ritum enim baptizandi a Deo fuiffe, qui Joanni revelavit ut baptizaret, effectum vero Baptifmi fuiffe ab homine: *quia nihil in illo Baptifmo efficiebatur, quod homo facere non poffet: unde non fuit a folo Deo, nifi in quantum Deus in homine operatur.* Et Sotus in 4. fentent. diftinct. 2. quæft. 2. art. 1. hunc Angelici Magiftri textum ita explicat: *Baptifmus Joannis partim fuit a Deo, partimque ab ipfo Joanne; nam fi ritum baptizandi confideres, familiari Spiritus Sancti revela-*

velatione ad id Joannes fuit missus . . . Si autem effectum, nihil in eo fuit, quod Joannes ipse non posset præstare; quoniam, ut illico dicturi sumus, Gratiam non conferebat, sed tantum abluebat corpora. In tertio articulo quæritur, utrum in Baptismo Joannis gratia daretur: respondet autem, baptismum illum non contulisse gratiam, sed tamen ad eam dispofuisse, tum hominibus ad Fidem Christi per doctrinam inducendis, tum etiam, ut diximus, ad Christi Baptismum assuefaciendis, præparandisque per pœnitentiam, ut effectus Baptismatis Christi digne susciperent. Estius in 4. sentent. distinct.2. §.2. uberrime tractat de discrimine Baptismatis Christi & Joannis. Et Venerabilis Card. Bellarminus tom. 3. Controvers. lib.1. de Sacram. Baptismi cap.21. & seq. adversus hæreticos nostrorum temporum, quos S. Tridentina Synodus anathemate percussit sess.7. Can.1. de Baptismo: *Si quis dixerit Baptismum Joannis habuisse eamdem vim cum Baptismo Christi, anathema sit*, demonstrat Baptismum Joannis efficacia illa omnino caruisse, qua Baptismus Christi vi sua & ex opere operato, ut loquuntur Theologi, peccata hominum delet. Uno verbo tria sunt Baptismata, quorum meminit Scriptura. Primum erat Judæorum, nimirum sacra quædam ceremonia, qua vel se præparabant si quid incœptarent, vel ad aliquam legalem maculam eluendam utebantur. Alterum est Baptisma Joannis, quo homines ad sanctificationem per Christi Baptismum suscipiendum præparabantur. Tertium denique est Jesu Christi Baptisma, vi sanctificandi & remittendi peccata præditum. Baptismus Joannis si non post baptizatum Jesum, certe post Joannem conjectum in vincula cessavit, ut advertit Sanctus Thomas ead. quæst.38. artic.5. Quamquam in Perside & Arabia quidam populi male compactum Religionis systema, & ex Christianorum, Judæorum, & Mahometanorum ritibus conflatum sectantes, quotannis Joannis Baptismo (ut illi ajunt) se abluunt, & Joannis Discipuli appellari volunt. Vide Calmet Differt. de Baptismo art.2.

Quanam Judæi ratione uterentur confitendi peccata sua, variæ sententiæ.

25 S. Matthæus de Baptismo Joannis loquens ait: *Baptizabantur ab eo in Jordane confitentes peccata sua*. Idem ait Marcus cap.1. v.5. *Et egrediebatur ad eum omnis Judææ regio, & Hierosolymitæ universi, & baptizabantur ab illo in Jordanis flumine confitentes peccata sua*: Hinc inter sacros Interpretes orta est controversia, quanam ratione confitendi peccata sua uterentur. Cajetanus Cardinalis putat, eos non voce peccata sua, sed se abluendo peccatores esse confiteri consuevisse, ut ablutio idem esset ac confessio. Hæc vero opinio adversari videtur Evangelii verbis, in quibus duo tamquam diversa legimus, baptizari, & peccata

sua

sua confiteri. Tostatus arbitratur, voce quidem expressam, non tamen distinctam de criminibus Judæorum fuisse confessionem, solamque declarationem, qua se peccatores esse proderent. Thomas Waldensis tom.2. de Sacramentis cap.136. conatur ostendere, Judæos gravia confiteri solitos esse peccata, adulterium puta, homicidium, blasphemiam, non tamen peccata cordis. Suarez in 3. par. tom.2. quæst.38. art.3. in Commentario ait, propriam iis fuisse & vocalem confessionem. Joannes Morinus lib.2. de administratione Sacram. Pœnitentiæ cap.20. & duobus sequentibus profert veteres Hebræorum libros, quibus luculenter ostendit, disciplinam apud eos fuisse confitendi peccata, atque ita eos necessariam hujusmodi confessionem credidisse, ut sine ea nulla esset pœnitentia, nulla peccata abolerentur. Calmetus ad cap.3. Matthæi vers.6. ait, Grotium nihil dubitasse, quin a Judæis peccatorum fieret coram Sacerdote confessio, exceptis illis criminibus, quæ mortis supplicium mererentur; ea enim consuevisse Domino confiteri. Verisimile tamen esse Calmetus opinatur, Judæos, qui S. Joannem ingenti confidentia adibant, peccata omnia illi confessos esse, quem esse Prophetam noverant, spectatæque fidei & virtutis virum; quemadmodum etiam disputat in cit. Dissertat. de Baptismo.

Judæis per eam confessionem non remittebantur peccata, ut per Confessionem a Christo institutam.

26 Verum sive quorumdam, sive omnium peccatorum fuerit illa confessio, certe neque Sacramentum fuit, neque peccata remittebat; quemadmodum remittuntur per Confessionem a Christo Domino institutam. *Hæc tamen confessio non erat Sacramentum, nec peccata condonabat; uti fit in Confessione a Christo instituta.* Ita Cornelius a Lapide in vers.6. cap.3. Matthæi. Constat itidem, Judæorum Confessionem non accipienda gratia, sed salutaribus monitis consiliisque Sacerdotum hauriendis utilem fuisse, ut bene animadvertit Sotus loco citat. art.2. ubi de iis loquens, qui peccata sua confitebantur, ait eos confessos esse, *non ut gratiam tamquam per Sacramentum susciperent, sed ut aliqua salutaria monita & consilia a Sacerdote audirent, & illis forsan castigatorias aliquas pœnitentias imponerent.* Atque in hunc modum ab iis confessionem coram Baptista factam esse. *Non solum autem peccata sua generatim confitebantur, qui ad Baptismum Joannis veniebant, sontes se declarando, sed speciatim graviora, quibus obnoxii erant, peccata confitebantur, ut veniam, consilium, ac remedium peterent a Propheta baptizante, ejusque apud Deum precibus juvarentur:* quæ verba sunt Natalis Alexandri n.7. in cap.3. S. Matthæi. Confessio denique coram Joanne non ea vi prædita fuit, ut peccatorum remissionem pararet per illius Baptismum proxime obtinendam,

sed

sed ut confitentes beneficio pœnitentiæ, quam postea egissent, & per Christi Baptismum, ad quem per eam pœnitentiam disponebantur, remissionem consequerentur, juxta D. Thom. doctrinam quæst. 38. art. 3. *ad secundum*, ubi ita loquitur: *Dicendum quod illa confessio peccatorum non fiebat ad remissionem peccatorum statim per Baptismum Joannis exhibendam, sed consequendam per pœnitentiam consequentem, & per Baptismum Christi, ad quem pœnitentia illa præparabat*. Idque ante Divum Thomam docuit Augustinus lib. 5. contra Donatistas cap. 10. *Quamquam ita credam baptizare Joannem in aqua pœnitentiæ remissionem peccatorum, ut ab eo baptizatis in spe remitterentur peccata, re ipsa vero in Domini Baptismo id fieret*. Idem docuit in Enchiridio de Fide, Spe, & Charit. *Non renascebantur, qui Baptismate Joannis baptizabantur, sed quodam præcursorio illius ministerio, qui dicebat: Parate viam Domino, huic uni, in quo solo renasci poterant, parabantur*.

27 Atque ut eo regrediamur, unde fortasse non ita inutiliter divertimus, D. Thomas cit. 3. par. qu. 39. art. 1. quærit, num conveniens fuerit, ut Christus a Joanne baptizaretur: & conveniens fuisse respondet, ut aquæ sanctissimæ illius carnis contactu mundatæ Baptismatis vim obtinerent, seu quod idem est, ut aquæ sanctificarentur. Addit S. Doctor, quod cum venisset in similitudinem carnis peccati, quamquam sibi nihil opus erat baptismate, decebat tamen ut illud susciperet, ut ejus Baptismate, qui indigebant, postea baptizarentur. Eadem iterat art. 2. ubi quærit, an oportuerit Christum Dominum suscipere Baptismum Joannis: & art. 4. docet, Christum Dominum ideo in Jordane baptizari voluisse, ut illud intelligeremus, quod quemadmodum filii Israel trajecto Jordane in terram Promissionis ingressi sunt; ita nos per baptismum Christi in veram promissionis Terram ingredimur, nobisque per eumdem Baptismum aperitur porta Regni cœlestis. Et in eo Jordanis loco, quo Dominus Jesus baptismum suscepit, si Bedæ habenda sit fides, seu quis alius sit Auctor de Locis Sanctis cap. 13. sacra Ædes Monasteriumque in Joannis Baptistæ honorem postea sunt ædificata. Gregorius autem Turonensis de Gloria Martyr. cap. 17. narrat, leprosos, qui in eo se abluissent loco, sanitatem esse consequutos. *In eo habetur locus, in quo Dominus baptizatus est. In uno etenim reflexu aqua ipsa revolvitur, in qua nunc leprosi mundantur. Cum autem advenerint, sæpius lavantur in flumine, donec ab infirmitate purgentur. De publico tamen, dum ibi commorati fuerint, victum accipiunt: sanati autem ad propria discedunt*. Decuisse autem, ut Christus a Joanne baptizaretur, docet Maldonatus in cap. 3. Matthæi v. 13. qui

Cur Christus a Joanne baptizari voluerit, rationes aliquot ex D. Thoma.

qui ait, a veteribus Theologis traditum, id maxime fuisse conveniens; tum quia Joannes jussus est baptizare, *ut confluentibus undique ad eum populis, Christum illis ostenderet*; tum quia cum viderent homines non gravatum esse Christum Dominum ad servi Baptismum accedere, *ipsi non gravarentur ad Baptismum Domini venire*. Porro de sacra Æde in D. Joannis Baptistæ honorem extructa adi Quaresmium Elucidat. Terræ Sanctæ tom. 2. lib. 6. cap. 6.

Christo baptizato decuit, Cæli ut aperirentur, Spiritus Sanctus super eum descēderet, & vox æterni Patris audiretur, ex D. Thoma.

28 Idem S. Doctor art. 5. quærit, utrum Christo baptizato & orante, cœli debuerint aperiri, pluresque rationes affert cur debuerint aperiri; quarum ea potissima est, ut Baptismi, quem in nova lege instituebat, significaretur effectus, Regni scilicet cœlestis adeptio beneficio & applicatione meritorum Christi. Art. 6. multas & graves causas profert, quamobrem conveniens fuerit, ut super Christum baptizatum Spiritus sanctus in Columbæ specie descenderet. Et art. 8. loquens de Patris voce, quæ baptizato Christo audita est, ait conveniens fuisse, ut omnium quotquot aderant auribus ea vox audiretur, ad conciliandam Christo Domino auctoritatem, ejusque originem, vocationem, & doctrinam approbandam, qua Mundus universus renovandus erat. Et quia Judæi dubitabant, num Joannes esset Christus, ut constat ex Lucæ cap. 3. v. 15. *Cogitantibus omnibus in cordibus suis ne forte ipse* (Joannes) *esset Christus*, idcirco ut eorum animis ejusmodi dubitatio eximeretur, æternus Pater sensibili signo, voceque e Cœlo demissa declarare voluit, non Joannem, sed Jesum esse Christum, & Messiam per tot seculorum seriem expectatum, Filium suum unicè dilectum a se missum in hunc mundum, ut fractum & attritum genus humanum repararet.

Num Christus per immersionem fuerit baptizatus. An prodigia post Baptismum contigerint. Quomodo cæli sint aperti. Quo sensu intelligenda sint illa, sicut columbam.

29 Prius vero quam hinc manum amoveamus, non abs re esse putavimus, pauculas quasdam leviter perstringere quæstiunculas, quas de Baptismo a Christo suscepto sacri solent Interpretes excitare; quarum prima est, utrum Christus, quemadmodum cæteri omnes qui eodem Baptismate abluebantur, in Jordanem immersus fuerit, an vero, ut vulgo a Pictoribus pingi solet, capite tantum fuerit aqua perfusus: cui quæstioni ex Matthæi textu cap. 3. v. 16. *Baptizatus autem Iesus confestim ascendit de aqua*, facile est respondere, priore e duobus illis, quos innuimus, modis baptizatum fuisse. *Secunda* quæstio est, num superius memorata prodigia contigerint, dum Christus Jesus baptizaretur, an vero postquam Baptismate ablutus ex Jordane egressus est; nec dubitare quisquam potest, postquam ille aquis emerserat, ea contigisse ex illis Matthæi luculentissimis verbis: *Baptizatus autem Jesus confestim ascendit de aqua. Et ecce aperti sunt ei Cæli & vidit*

dit Spiritum Dei descendentem, sicut Columbam. Et consentiunt duo alii Evangelistæ Marcus, & Lucas, quorum alter cap.1. v.9. *Baptizatus est*, inquit, *a Joanne in Jordane. Et statim ascendens de aqua vidit Cælos apertos, & Spiritum tamquam Columbam descendentem, & manentem in ipso. Et vox facta est de Cælis: Tu es Filius meus dilectus, in te complacui*. Alter rem narrat his verbis cap.2. v.21. *Factum est autem cum baptizaretur omnis populus, & Jesu baptizato, & orante, apertum est Cælum, & descendit Spiritus Sanctus corporali specie sicut Columba in ipsum, & vox de Cælo facta est: Tu es Filius meus dilectus: in te complacui mihi*. *Tertia*, quomodo Cœli aperti sint, de quo videatur D. Th. 3. par. qu.39. art.5. *ad secundum*. Calmetus in cap.3. Matthæi vers.16. D. Hieronymi, Auctoris Operis imperfecti, & Maldonati auctoritate ductus, nullo revera Cœlos patuisse putat hiatu, sed lucem repente quamdam illuxisse, quæ ab altissimo Cœlo descendisse, vel e diffracta nube prorupisse videretur, instar fulminis, quod inter confertissimas nubes aëre disjecto coruscat; illudque ostentum non modo a Christo, & Apostolis, sed ab universo populo visum esse. Et cum eo Cornelius a Lapide ad hunc locum vers.16. & Suarez 3.par. tom.2. disp.22.sect.1. consentiunt. *Quarta*, num Columba vera fuerit, quæ super Christum delapsa, simul cum radio, quo ejus caput tactum est, & cum splendore illo, quo circumfusus est Dominus, ostendit non ad alium, quam ad Christum Dei Patris vocem pertinere. Toletus Cardinalis in Evang. Joann. cap.1. Not.70. totam hanc rem longo sermone persequitur. Quidam arbitrantur, non veram Columbam fuisse, sed Columbæ speciem, suamque sententiam Matthæi verbis fulciunt: *Sicut Columbam*: Marci, *tamquam Columbam*, Lucæ, *corporali specie sicut Columba*: Joannis, *quasi columba*: Quam opinionem Suarez etiam loco cit. sect.2. amplectitur; & cum eo idem sentit Thyræus de *Apparitionibus Spirituum* lib.1. de *Apparitione visibili* num.6. Verum D. Thomas qu.39. art.7. propterea quod Spiritus Sanctus dicitur Spiritus veritatis, idcirco ait ipsum veram formasse Columbam; nec ideo dici delapsum in speciem, vel in similitudinem Columbæ, quod ea non esset vera Columba, sed ne quisquam putaret illum apparuisse in specie substantiæ suæ. Calmetus Differt. de Baptismo art.3. quorumdam affert, & merito damnat sententiam, qui temere sane & audacter putant, Columbam cum Spiritu Sancto hypostatice fuisse conjunctam. Etsi enim irrationalis natura non omnino est unionis ejusmodi incapax, tamen cum ea minime decebat divinam majestatem conjungi. Neque Spiritum Sanctum in missione sua cum visibili creatura hypo-

ſtatice conjungi oportuit, quemadmodum Filium in Incarnatione cum humana natura neceſſarium omnino fuit hypoſtatice uniri. Non enim, ut obſervat D. Th. 1. par. qu. 43. art. 7. *ad quartum*, Spiritus Sanctus ſub Columbæ ſpecie apparuit, ut per ejus Columbæ naturam aliquid operaretur ad merendum, ſatisfaciendum, ſanctificandum, quod quidem per humanam naturam præſtitit Filius. Et Calmetus in c. 3. Matth. teſtatur, communem eſſe omnium Sanctorum Patrum ſententiam in Chriſti Baptiſmate Spiritum Sanctum non phantaſticæ, ſed veræ Columbæ forma eſſe delapſum. Qam quidem ſententiam ſatis aperte tuetur D. Auguſtinus lib. de Agone Chriſtiano cap. 22. n. 24. tom. 6. & 7. *Neque hoc ita dicimus, ut Dominum Jeſum Chriſtum dicamus ſolum verum corpus habuiſſe, Spiritum Sanctum autem fallaciter apparuiſſe oculis hominum: ſed ambo illa corpora vera corpora credimus. Sicut enim non oportebat ut homines falleret Filius Dei, ſic non decebat ut homines falleret Spiritus Sanctus: ſed omnipotenti Deo, qui univerſam creaturam de nibilo fabricavit, non erat difficile verum corpus Columbæ ſine aliorum Columborum miniſterio figurare, ſicut ei non fuit difficile verum corpus in utero Mariæ ſine virili ſemine fabricare; cum natura corporea & in viſceribus fœminæ ad formandum hominem, & in ipſo mundo ad formandam Columbam imperio Domini voluntatique ſerviret.* Maldonatus in cap. 3. Matthæi ad ea verba, *ſicut Columbam*, rem hanc totam accurate, ut omnia pertractat. Scribit enim, inter hæc duo eſſe diſcrimen, ſi quis dicat veram, ut noſtræ columbæ ſunt, delapſam eſſe Columbam; & ſi dicat, verum corpus columbæ ſpecie delapſum: cum D. autem Auguſtino verum fuiſſe corpus concludit. *Utrum autem verum fuerit corpus, columbæ ſpeciem præſeferens, an ne corpus quidem re ipſa fuerit, ſed quaſi corpus eſſet, ita ab adſtantibus viſum, diverſa eſt quæſtio. In qua Auguſtini probo ſententiam verum fuiſſe corpus; quia ſi verum non fuiſſet, aut non ab omnibus viſum eſſet, aut tot fuiſſent facta miracula, quot homines fuerunt, cum miraculum non in Columbæ corpore, ſed in oculis hominum fieret, quod non eſt temere concedendum.* Extat in Theſauro Diſſertationum in Novum Teſtamentum Amſtelodami edito anno 1702. tom. 2. Diſſertatio Auguſtini Varenii *de Columba ſuper capite Chriſti viſa*, ubi §. 26. huic ſententiæ ſubſcribit his verbis: *Hæc præſens autem penes Jordanem patefactio quia externis objecta fuit oculis, veroſimile haud quidquam eſt, Deum Baptiſtæ, aliorumque qui aderant, oculos perſtringere voluiſſe nudo, & inani phantaſmate. Et licet certo affirmari nequeat, naturalem aliquam talem fuiſſe columbam, quales noſtræ, corporeum tamen quid fuiſſe,* *quod*

quod sua quidem constiterit materia, plane rejicere maxime dubitamus. Lamy in Harmon. Evangel. lib.2. cap.5. ostendit, in Christi Baptismate Personarum in Deo patefactam esse Trinitatem Patris, & Filii, & Spiritus Sancti; quæ personæ numero distinguuntur. Pater enim e Cœlo Jesum appellat suum Filium super quem Spiritus Sanctus delabitur. Nam Spiritus Sanctus si virtutis tantummodo, & non Personæ esset nomen, quemadmodum vera Persona is erat, super quem descendebat, *illusisset Deus Joanni & cæteris Judæis*, ut fuse idem Auctor ostendit.

De Miraculo in Nuptiis in Cana Galilææ. Primum illud fuit Christi miraculum. Editum fuit a Christo nullo exteriori signo. An aqua in rubrum vinum conversa.

30 Angelico Doctore duce, de aqua in vinum conversa disputabimus. Hic 3. par. qu. 43. art.3. ait Christum Dominum, non prius quam docere inciperet, debuisse miracula edere; nec nisi firma perfectaque ætate debuisse eum palam facere doctrinam suam. Et in resp. ad *secundum* addit, magnis prædicandos esse Discipulos laudibus, quod antequam miracula edentem vidissent, sequuti eum fuerint. Primum igitur hoc miraculum edidit Christus Dominus, quod manifeste constat ex verbis Joan. cap.2. v.11. *Hoc fecit initium signorum Jesus in Cana Galilææ, & manifestavit gloriam suam, & crediderunt in eum Discipuli ejus*. Et Tertullianus de Baptismo cap.9. *Prima*, inquit, *rudimenta potestatis suæ vocatus ad nuptias aqua auspicatur*. Consonat S. Epiphanius Hæresi 51. §.16. *Tertio postea die nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ post biduum illud; idque primum prodigiorum omnium extitit*. Non minus igitur quam ratione, probatur auctoritate, primum a Christo Jesu editum esse miraculum conversionis aquæ in vinum. Et quamquam in secunda Dominica post Epiphaniam in Antiphona *post Communionem* in Missa legitur: *Hoc signum fecit Jesus primum coram Discipulis suis*. Hæc tamen verba non ita sunt accipienda, quasi Christum Dominum alia miracula, Discipulis non præsentibus, edidisse significent; sed ita, ut causam explicent declarentque miraculi, ut nimirum Discipuli in eum crederent, quemadmodum advertit Estius in Joann. cap.2. vers.11. Id ipsi quoque lib.4. de Canonizatione observavimus par.1. cap.2. n.4. & cap.23. num.11. ejusdem miraculi naturam examinavimus; de quo miraculo ad ea, quæ eo loco observavimus, duo præterea addi possunt; quorum alterum omni dubitatione caret, alterum in controversia positum est. Quod omni dubitatione caret, illud est, in hoc miraculo nullo Christum Dominum verbo, nulloque exteriori signo usum esse, quod tamen in aliis miraculis adhibuit. Itaque apposite S. Maximus scripsit: *Sola voluntas Domini tacentis ipsum effecit*. Quod autem controversiam habet, illa quæstio est, utrum

utrum aqua in vinum rubrum conversa sit, ita ut non modo substantia, sed mutatus sit etiam color. Et sane Ecclesia canit, *aquæ rubescunt hydriæ*, quod ad coloris mutationem refertur; falso enim quidam negant, Palæstinam vinum ferre rubei coloris; nam locus est Isaiæ cap.63. v.2. *Quare ergo rubrum est indumentum tuum, & vestimenta tua, sicut calcantium in torculari*. Atque hanc interrogationem excipit ea responsio, *Torcular calcavi solus*. Et in Deuteronomio, & in libris Machabæorum vinum uvæ sanguis appellatur. Contra tradit Joannes in Evangelio, Architriclinum degustando comperisse, aquam in vinum conversam: *Ut autem gustavit aquam vinum factum*. Cum igitur ejusmodi mutationem Architriclinus gustando deprehenderit, consequi videtur, non immutatum fuisse colorem; priusquam enim Architriclinus ex gustatione vini sensum perciperet, jam in ejus oculos incurrisset illa mutatio.

Sponsus in illis nuptiis non fuit Joannes Evangelista, sed vel Simon Cananæus, vel Nathanael. De hydriis in convivio illo adhibitis.

31 Sunt qui Joannis Evangelistæ nuptias eas fuisse putent, ad quas vocatus est Christus, quem quidem Joannem ajunt, ubi vidit admirandam illam aquæ in vinum conversionem, conjugii abjecisse consilium. Baronius ann. Christi 31. §. 30. eos Scriptores optimo jure reprehendit; & Nicephoro potius tribuendam esse fidem putat affirmanti, sponsum in illis nuptiis fuisse, vel Simonem Cananæum, qui in duodecim Apostolorum numerum adscitus Zelotes appellatus est, vel Nathanaelem e Cana Oppido in Galilæa Gentium. Illud autem de Joannis conjugio commentum ex Augustini verbis putat esse confictum. *Iste siquidem est Joannes, quem Dominus de fluctivaga nuptiarum tempestate vocavit, & cui Matrem Virginem Virgini commendavit*. Quo respexit etiam D. Thomas 2. 2. qu. 186. art. 4. ad prim. *Joannem tamen volentem nubere* (Christus) *a nuptiis revocavit*. Verum Augustinus, ut observat Baronius, dicit Joannem revocatum esse a nuptiis, non quod uxorem duxerit, eamque reliquerit, sed quod eam prorsus non acceperit. Huc accedit, ut animadverterunt Benedictini Augustinianorum Operum editores, quod Præfationis illius Augustinus minime fuit Auctor. Præterea in fine Operis in Joannem, quod exploratum est ab Augustino scriptum esse, disertissime ait S. Doctor, Joannem a conjugio abductum, non quod se ab uxore segregaverit, sed quod nullam uxorem habuerit. *Plus amatum, quod neque uxorem duxerit, & ab ineunte ætate castissimus vixerit*. Quamobrem concludendum esse videtur, non Joannis Evangelistæ eas fuisse, de quibus agimus, nuptias, eumque in perpetuo cœlibatu vixisse, quod ipsi monuimus lib. 3. de Canonizat. cap. 37. num. 1. De hydriis autem, in quas aquam inditam fuisse novimus, si quid opus est

est dicere, verisimile nobis videtur, non defuisse qui religionis impulsu quodam eas conservaret; Principesque Occidentales, earum quampiam in Palæstina repertam, sacrarum Hierosolymitanarum expeditionum temporibus, in Europam asportasse. Quæ Lutetiæ Parisiorum in Monasterio Portus Regii asservatur, e Palæstina a S. Ludovico Francorum Rege avecta esse dicitur, de qua Dissertationem edidit Lancellottus in *Chronologia ad magna Vitræana Biblia*. Alteram Coloniæ esse dicunt, tertiam Tungris in Eburonibus. Alia etiam, de qua Bononiæ festum celebratur, in templo Servorum B. Mariæ custoditur. Ferunt autem, Vitalem Bacilerium ejusdem Ordinis Generalem ab Urbano VI. Romano Pont. ad Sultanum Ægypti ablegatum, ut adversus Turcas junctis cum Cypriorum Rege viribus Princeps ille arma ferret, inde per Palæstinam redeuntem eam hydriam reperisse, & Bononiam ad Cœnobium suum attulisse. Est etiam alia quædam ex illis hydriis, quæ Musiniani, in Bononiensi Diœcesi, in D. Bartholomæi Templo servatur, ut videre est apud Masinium *in Bononia perlustrata* pag.201. & pag.429. Bailletus, severioris censuræ vir, *in Historia hujus Festi*, expensis Hebraicis verbis, quæ insculpta leguntur in Parisiensi hydria, lapidis etiam natura, ipsiusque hydriæ capacitate considerata, si non ea fuerit ex hydriis, quæ in nuptiis illis sunt adhibitæ, certe aliquam fuisse ait ex iis, quibus Judæi in quotidianis suis ablutionibus utebantur. De Coloniensi autem & Tungrensi vehementer dubitat. Nos vero & has & Bononiensem in sua venerationis possessione relinquentes ad alia pergemus. Monere interea juvat, Dissertationem extare *de sex hydriis in Cana Galilææ* Auctore Joanne Tamingio in Tom.2. Dissertationum in Novum Testamentum e Musæo Hasæi & Ikenii. Ibi multa quidem deprehendas ab homine hæretico impie dicta adversus hydrias, quas in aliquibus locis Catholici cum veneratione custodiunt, easdem esse existimantes, quæ in nuptiis in Cana Galilææ adhibitæ sunt: plura tamen in ea Dissertatione de hydriarum magnitudine & capacitate perpulcra continentur, & scitu jucunda.

32 Ecclesia, quemadmodum supra docuimus, in Epiphaniæ Festo Magorum adorationem, Christi Baptismum, & aquam in vinum conversam solemni celebritate commemorat. Verum magna quædam restat adhuc dijudicanda controversia de tempore quo hæc gesta fuerint, & utrum etsi non eodem anno, eodem tamen anni die postridie nonas Januarii tria illa perpetrata fuerint miracula. *In hac dilectissimi celebritate* (verba sunt S. Maximi Serm. de Epiphania) *sicut relatu paternæ traditionis instruimur, multiplici est Festivitate lætandum: ferunt enim Christum hodie*

An eodem anni die terna illa miracula contigerint, quæ in die Epiphaniæ recoluntur.

vel

vel stella duce a Gentibus fuisse adoratum, vel invitatum ad nuptias aquam vertisse in vinum, vel suscepto a Joanne Baptismate Jordanis fluenta consecrasse. Sed quid potissimum præsenti hoc factum sit die, noverit ipse, qui fecit.

Christus sexta Januarii die baptismum suscepit.

33 Christum postridie Nonas Januarii a Joanne Baptismum suscepisse, vetus est Ecclesiæ traditio; nec quisquam est, qui aliter sentiat, uno Epiphanio excepto cui ne severiores quidem Critici assentiuntur, qui alioqui sententiis ab omnium opinione remotis mirifice delectantur. *Quod vero ad mensem & diem, quibus baptizatus est Christus, spectat, id factum esse sexta Januarii ex communi & antiqua traditione Eusebius Pamphili ad Marinum scribens testatur. Confirmat hoc ipsum Hieronymus, ac denique omnes Scriptores Ecclesiastici, uno dumtaxat excepto Epiphanio, ut vidimus; qui sicut audiendus non est, dum ait Christum natum sexta Januarii, ita nec cum dicit baptizatum esse sexto Idus Novembris; cum & eidem contradicant Ægyptii, licet de die Natali Domini æque ipsi consentiant.* Hæc Baron. ad annum Christi 31. num. 18. Et cum eo consentiunt Tillemontius Not. 16. ad. J. Chr. Vitam: Gravesonus de Myster. & ann. Christi pag. 217. Serry Exercitat. 45. num. 5. Honoratus a S. Maria tom. 2. Animadversionum ad Criticæ Regulas lib. 3. Differt. 4. pag. 277. Sandinus Histor. Sacræ Familiæ, de Christo Domino pag. 72. Patavinæ editionis; Card. Gottus de Veritate Christ. Relig. l. 4. par. 1. c. 17. §. 2. n. 17. Nuperrime vero Bernardus Lamy in apparatu pag. 207. §. 3. Epiphanii sententiæ assentiendum sibi persuasit. *Igitur cum non omnino videatur repudianda opinio S. Epiphanii, & multa concurrant, quibus conjecturam faciam, non multo post dies festos Expiationis, & Tabernaculorum collatum Baptismum Christo a Joanne in frequenti populi Judaici concursu, ultro statuerem pro die hujus Baptismi diem octavam Novembris, quoniam dies aliqua statuenda sit.* Verum, quod notat Gravesonius loco allato, Patris Lamy sententia non magno plausu excepta est. Præterea cum ab ætate usque Ambrosii in Mediolanensi Ecclesia Christi Baptisma, & etiamnum ab Ecclesia Græca, ut videre est apud Galesinium in not. ad Martyrol. pag. 12. sexta Januarii die celebretur, magnum inde robur ad sententiam illam accedit, quæ statuit Christum sexta Januarii die Baptismum suscepisse.

An eadem Januarii sexta die contigerit miraculum aquæ in vinum conversæ. Baronii sententia.

34 Gravior de eo est controversia, num eadem sexta Januarii die Miraculum editum fuerit conversionis aquæ in vinum. Suarez 3. par. tom. 2. disput. 26. sect. 1. declarat, vel omnia tria illa miracula, ideoque miraculum etiam aquæ in vinum conversæ eadem sexta Januarii die edita esse, vel eo demum nos redigi,

gi, ut veram diem, qua gesta sunt, prorsus nescire fateamur; affirmandum tamen, ne totam hanc rem dubitationibus implexam omnino relinquamus, eadem sexta Januarii & Magos Dominum adorasse, & Jesum Baptismo ablutum esse, & aquam in vinum esse conversam. *Quocirca ne cogamur omnia in dubium vocare, sentiendum existimo Baptismum Christi, & alia etiam duo Mysteria sexta die Januarii facta esse*. D. Thomas Lect.1. in Cap.2. Joann. pag.16. litt. B apertissime eamdem tuetur sententiam, inita in hunc modum ratione temporum vitæ Christi Domini: *In Festo Epiphaniæ trium miraculorum commemoratio fit, scilicet Adorationis Magorum, quæ fuit primo anno Nativitatis Dominicæ; & Baptismi Christi, quo baptizatus est eodem die* (sexto Januarii) *revolutis triginta annis, & de nuptiis, quæ sunt facta eodem die* (sexto itidem Januarii) *revoluto anno*. Verum Baronius etsi, quemadmodum diximus, putet baptizatum esse Christum sexta die Januarii; eodemque, ut mox declarabimus, a Magis fuisse adoratum, negat tamen eodem die aquam in vinum esse conversam. Legas si libet celeberrimi Scriptoris verba ad annum Chr.31. num.36. ubi animadvertens, Augustinum in sermone quodam suo de Tempore scripsisse tria illa miracula die Dominico a Christo gesta esse, necessario inde consequi ait, non potuisse miraculum aquæ in vinum conversæ unius anni exacto cursu in eumdem cadere diem, quo superiore anno Christus Baptismum susceperit. *Si igitur tam Christi Baptismus, quam ex aqua vinum factum Miraculum die Dominico contigit, manifeste probatur, ac in apertam deducitur consequentiam, nequaquam illud eadem die post annum interlapsum accidisse, sed prorsus diversa: nam si præsenti anno in diem Dominicum incidat Festum Epiphaniæ, sequenti anno in alteram incurrat diem necesse est*. Atque inde concludit Baptismum Christi, & miraculum aquæ in vinum conversæ eodem quidem anno, sed non eodem die sexto Januarii contigisse: præsertim cum ex Evangelio Joannis id consequatur, qui diligentissime & accuratissime persequetur ea omnia, quæ ad primum annum pertinent vitæ Christi post Baptismum susceptum ab aliis Evangelistis prætermissa. Præterea cum Baptismo suscepto Christus Dominus cœperit Discipulos sibi adsciscere, & Evangelium prædicare, incredibile videtur solidi anni spatium transire passum esse, quin aliquo miraculo suam doctrinam illustraret. Ex quo fit, ut intra eumdem illum annum, quo baptizatus fuit, Christus Dominus ediderit miraculum illud, quod, ut demonstravimus, sane primum omnium fuit, aquæ in vinum conversæ.

35 Et quamquam Ecclesia in Officio sextæ diei Januarii canit, *Hodie vinum ex aqua factum est ad Nuptias*; non propterea ab ea sen- *Incertum quo die miraculum illud contigerit.*

ſententia, quam attulimus, recedit Baronius; qui Eccleſiam ait nil aliud illis verbis intelligere, quam eo die fieri ejus miraculi commemorationem, quo aqua in vinum converſa fuit. Quam objectionis illius diluendæ rationem Pererius etiam amplexus eſt in Joann. cap.2. diſp.2. num.8. ubi ait: *Illud hodie non refertur ad tempus rei geſtæ, quaſi ſenſus ſit, eo die tria illa Myſteria eſſe facta*, (ideoque etiam Miraculum converſæ aquæ in vinum) *ſed refertur ad commemorationem, & celebrationem eorum trium Myſteriorum eo die fieri ſolitam, ut ſit eorum verborum hic ſenſus: Hodie colitur & celebratur commemoratio iſtorum trium Myſteriorum*. Bailletus in Hiſtoria Feſti Epiphaniæ §.1. ubi agit de trium horum ſolemnitate Feſtorum una eademque die celebranda, ait, veriſimile eſſe Eccleſiam quorumdam veterum Patrum opinioni innixam, qui tria illa miracula una eademque die contigiſſe arbitrati ſunt, voluiſſe quidem, ut eadem die trium Myſteriorum fieret commemoratio; non tamen inde confici, eadem die revera tria illa miracula geſta eſſe, cum Eccleſia de eo tantum ſollicita, ut Religio, & cultus uniuſmodi eſſet ubique terrarum, noluerit pronunciare, quo unumquodque illorum miraculorum die contigerit. Thomaſſinus de Celebrat. Feſtorum l.2. cap.7: num.13. & 14. Baronium jure collaudat, quod allatis hiſtoricorum omnium locis concludit, ea de re Patres inter ſe magnopere diſcrepare; atque idem Thomaſſinus monet, res a Jeſu Chriſto geſtas, quocumque illæ tempore & die geſtæ ſint, Chriſtiano homini eſſe commemorandas. Nonnulli ſunt, qui ut probent ex die, quo unumquodque Feſtum celebratur, argumentum minime poſſe confici eodem illo die rem eſſe geſtam, cujus memoria recolitur, Feſti Sanctorum Innocentium exemplum afferunt. Illud enim ante Epiphaniam ab Eccleſia celebratur, cum alioqui dubitari non poſſit, quin poſt Magorum diſceſſum ea Sanctorum Infantium cædes facta ſit. De hujuſmodi argumenti robore, & jure ne an non, ex die, quo unumquodque celebratur Feſtum, quiſpiam arguat eodem illo die rem illam eſſe geſtam, cujus memoria Feſto recolitur, paullo inferius diſſeremus. Interea concludendum putamus, incertum omnino eſſe, quo die miraculum illud contigerit, per quod Chriſtus aquam in vinum convertit, & Baronii ſententiam eſſe valde probabilem. Videndus Tillemontius Not.17. ad J. Chr. vitam, & Card. Gottus par.2. tom.4. cap.2. §.4. num.39. & 40. ubi omnibus Baronii rationibus explicatis ſtatuit, poſt duos a Baptiſmo menſes Chriſtum Dominum vocatum ad nuptias, & Miraculum aquæ in vinum converſæ exeunte Februario contigiſſe. Hac de re appoſite ad ea, quæ diximus, ita ſcribit Joannes Baptiſta Caſalius de Veteribus ſacris Chri-

Christianorum Ritibus edit. Romanæ ann.1647. pag.419. in append. ad cap.60. *Rectissime utique Sancta Mater Ecclesia hæc tria hac eadem diem memorat, nempe adorationem Gentium, manifestationem in Baptismo, miraculi exhibitionem in Cana, non quidem attentis temporibus, quibus singula contigerunt, sed consideratis rationibus, quod his maxime tribus divinitas Servatoris universo Orbi manifestata est.*

36 Difficillimum vero est tempus illud constituere quo Magi venerunt ab Oriente, & definire, utrum sexta Januarii die infantem Jesum adoraverint. Communis sententia est tredecim post Christi Nativitatem diebus Bethlehemum eos venisse, ideoque sexta Januarii die vidisse Dominum Jesum. Videantur D. Thomas 3. par. qu. 36. art.6. Canus lib.11. de Loc. Theolog. cap.5. §. *De quarto igitur argumento*. Baronius ad ann. Chr.1. num.31. Suarez 3. par. tom.2. qu.36. art.8. disp.14. sect.4. Theophilus Raynaudus tom.7. in Opere quod inscribitur, *Diptycha Mariana*, pag.97. Gravesonus de Mysteriis, & Annis Christi Dissert. 8. pag.174. & sequ. Honoratus a S. Maria tom.2. de Criticæ regulis lib.3. dissert.4. art.3. Card. Gottus par.1. tom.4. de verit. Relig. Christianæ cap.11. §.4. num.27. & sequen. Sandinus Histor. Sacræ Familiæ de Christo Domino pag.34. & seq. edit. Patavinæ. Ayala in Opere quod inscribitur, *Pictor Christianus*, lib.3. cap.3. num.1. *An Magi sexta Januarii die Bethlehemum venerit.*

37 Alii vero aliam sunt sequuti sententiam. Calmetus in Cap.2. Matth. contendit, Magos, mense post Christi Natalem diem exacto, Bethlehemum venisse. Dupinius tom. 1. Histor. Ecclesiast. Januario exeunte. Toinardus in Harmonia Evangelica, Kalendis Februarii. Tillemontius Nota 9. ad vitam Jesu Christi, & Baillettus in Vitis Sanctorum ad diem 6. Januarii post Purificationem B. Mariæ Virginis, id est post quadraginta dies a Christo nato. Serry exercitat.35. n.6. eorum tuetur sententiam, qui putant Magos venisse vigesimasexta, vel vigesimaseptima Januarii die. Florentinius exercitat.3. de Magis, quam Notis Martyrologii sui inseruit pag.234. contendit anno, seu etiam pluribus annis post nativitatem Jesu Christi Magos ad ejus incunabula pervenisse. Laurentius Benedictus Triebel in Dissertatione *De Magis post Jesum in Templo repræsentatum advenientibus* in sæpe citato Thesauro Dissertationum in Novum Testamentum tom.2. postquam ea de re fuse prolixeque disseruit, Magos advenisse concludit post annum tresque hebdomadas a Christi nativitate; id tamen negat se tamquam certum proponere. *Hanc temporum determinationem, quamquam aliis ut certam, minime venditamus,* *Variæ Scriptorum sententiæ.*

eum nec sacra pagina, nec profanus aliquis Scriptor, certi quid determinet.

Magi tredecim post diebus a Natali Christi die venerunt Bethlehemum.

37 Nos vero, qui a communi sententia minime recedendum esse existimamus, dicimus Magos Bethlehemum venisse, & Christum Dominum adorasse tredecim post diebus a Natali die, ideoque sexta Januarii. Nec quidquam aliud causæ nobis esse palam profitemur, quamobrem hanc amplectamur sententiam, quam quod Occidentalis Ecclesia nullo non tempore Mysterium adorationis Magorum sexta Januarii die costantissime celebraverit. Tillemontius not.9. de qua supra, argumentum illud acerrime improbat, quo èx die quo alicujus rei gestæ celebratur commemoratio, arguat quispiam eodem illo die rem illam contigisse. Nec nobis memoria excidit dudum nos docuisse, aquam non eadem sexta die in vinum esse conversam, qua miraculum illud conjunctim cum Christi Baptismate, & Magorum adoratione celebramus. Eam tamen Tillemontii doctrinam explodimus, ubi agatur de præcipuis maximisque Vitæ Jesu Christi Mysteriis: nam in Nativitate, Circumcisione, & Præsentatione celebrandis cum iis diebus probe congruimus, quibus hæc gesta esse certo scimus. Et rursus eam doctrinam libenter amplectimur, cum rei gestæ in ordine temporum certa sedes tribui nullo pacto potest; ut in Festo Sanctorum Innocentium, quorum cædem non unius tantum, sed plurium dierum spatio perpetratam oportuit. Verum si cui videamur ad hunc modum oblique tantum respondisse, in promtu est etiam quî directe respodeamus: argumentum scilicet, quo ex die Festi consequi dicimus rem, cujus memoria colitur, eodem die gestam esse, tum esse nullius roboris, ac plane infirmum, cum graves, & validæ afferuntur rationes, quamobrem negare possimus, eam rem eodem die, quo celebratur Festum, contigisse: tunc enim fateamur necesse est, Ecclesiam diem potius statuisse, quo memoriam Mysterii illius coleremus, quam, quo res ipsa contigerit, indicasse; cujusmodi exemplum præsto est in celebritate miraculi aquæ in vinum conversæ. Ubi vero nulla gravis, & valida ratio sit, cur diem, quo Mysterium contigerit, ab eo, quo Festum illius celebratur, sejungamus, argumentum illud firmum, & magni momenti esse existimamus: nihil enim aliud causæ fuisse putandum est, cur Ecclesia Mysterio celebrando certum constituerit diem, quam quod eodem die rem ipsam noverit contigisse. Atque hanc omnem doctrinam, contrariarum licet opinionum fautor, probat Florentinius l. c. pag.234. in fin. & Honoratus a S.Maria non modo amplectitur, sed strenue etiam tuetur.

38 Jam

38 Jam vero ea doctrina veluti quadam norma probe constituta; primo dispiciendum est, unde Magi profecti Bethlehemum venerint. Chrysostomus, Clemens Alexandrinus, Cyrillus itidem Alexandrinus putant e Perside esse profectos. Qua quidem ex regione, quæ ab Hierosolymis decies centenis millibus passuum, atque eo amplius distat, Magi si revera profecti sint, non sane fieri potuit, ut tredecim tantummodo diebus post natalem Christi diem, adhibitis etiam ad iter velocissimis Dromedariis, Hierosolymam pervenirent; tum quod haud ita verisimile est deliberando inter se nihil temporis consumsisse, sed simul ac Stella illuxerit, iter ingressos esse; tum quod Hierosolymis nonnihil temporis colloquio cum Herode habito consumtum illis oportuit, nec prius a Rege dimissos, quam, primoribus convocatis, Herodes ubi Christus esset nasciturus sedulo disceptasset.

Magi unde profecti.

39 Cujus argumenti ea vis est, ut qui communem tuentur sententiam, ad illud probe evertendum necessarium sibi putent eo decurrere, ut dicant multo ante Christi Natalem diem stellam apparuisse, ideoque Magos multo ante vigesimam quintam Decembris diem iter illud suscipere potuisse. Nos vero existimamus, stellam non ante illuxisse, quam Christus Dominus fuerit natus, sed puncto illo temporis, quo in lucem est editus Jesus, in Cœlo coruscasse; nec inde tamen fieri, ut Magi sexta Januarii die Bethlehemum pervenire non potuerint; illudque adversariorum argumentum ea vi minime præditum esse dicimus, ut eo commoti diem Festi ab eo, quo Mysterium contigit, sejungamus.

Stella non ante illuxit, quã Christus Jesus natus esset.

40 Stellam non ante Christum natum, sed momento illo quo Jesus in lucem prodiit, apparuisse diximus, luculentissimis Matthæi verbis inducti cap.2. v.1. & 2. *Cum ergo natus esset Jesus in Bethlehem Juda in diebus Herodis Regis, ecce Magi ab Oriente venerunt Hierosolymam dicentes: Ubi est qui natus est Rex Judæorum? Vidimus enim stellam ejus in Oriente, & venimus adorare eum:* ex quibus verbis patet, stellam non nascituri, sed jam nati Regis fuisse indicium, nec post Christi Nativitatem, sed ipso Nativitatis ejus momento resplenduisse. Nec prius apparuisse stellam, quam Christus Dominus in hanc lucem prodierit, fatetur ipse Florentinius loc. cit. pag. 233. *Insuper neque Magi de nascituro Domino inquirebant, sed ubi jam natus esset: quia viderant stellam ejus jam nati Regis Judæorum prænunciam.* Nec ab hac sententia multum abesse videtur Joannes Federicus Miegius Dissertat. *de Stella a Magis conspecta* tom.2. Dissertationum in Novum Testamentum pag.19. §.13.

Quod probatur ex D. Matthæo.

Magi ex Arabia profecti, unde facile illis fuit tredecim post dies Bethlehemum pervenire.

41 Illud etiam diximus, potuisse Magos Bethlehemum sexta Januarii die pervenire: non enim e Perside, seu Chaldæa, ut quidam putant, quorum e numero est Rhoden Differtat. *de primis Salvatoris Veneratoribus Magis* in Thesauro Dissertationum in Novum Testamentum tom.2. pag.72. §. 9. sed ex Arabia Felice profecti sunt. Hanc sententiam sequitur Tertullianus lib. adv. Judæos cap.9. & lib.3. contra Marcion. cap.13. Davidica illa afferens verba: *Et dabitur ei de auro Arabiæ*; & illa, *Reges Arabum, & Saba dona adducent*. S. Justin. Dialog. cum Tryphon. Magos Arabes vocat. Huc accedit, Arabiam Felicem ad Judææ Orientalem plagam positam esse; & Matthæum scripsisse, Magos ab Oriente profectos; ejusque regionis munera Aurum, Thus, & Myrrham attulisse. Grotius tom.6. Crit. sacr. pag.71. & 72. ad ea S. Matthæi verba, *ab Oriente*, vetustissimam fuisse ait Christianorum opinionem, Magos Arabia venisse. Quod si ex ea regione venerint, cum ab Hierosolymis, non plus quam octo dierum iter ea regio absit; potuerunt illi quidem percommode Bethlehemum pervenire, parare itineri quæ opus essent, & Hierosolymis aliquantum temporis immorari, ut ostendit Petrus de Marca Opusculo *de Adventu Magorum* a Baluzio edito, adhibitis præsertim juxta Isaiæ oraculum velocissimis Dromedariis, ut bene animadvertit Baronius. Eadem fundamenta ponit Lamy in Harmon. Evang. lib.1. cap.11. §. *Ambigitur*.

D. Augustinus idem sentire videtur.

42 Id etiam confirmatur auctoritate D. Augustini, qui serm.32. de Tempore, qui quartus est Epiphaniæ, ita scribit: *Hoc enim die Magi Dominum adorasse perhibentur, stella scilicet apparente commoniti, & præcedente perducti. Eo quippe die, quo natus, illi stellam in Oriente viderunt, & quem natum indicaverit, agnoverunt. Ex illo igitur die ad hunc diem occurrerunt, Herodem Regem nuntio terruerunt, Judæis ex Prophetica Scriptura respondentibus, Bethlehem Civitatem, ubi Dominus natus fuerat, invenerunt. Ad ipsum deinde Dominum Stella eadem ducente venerunt, demonstratum adoraverunt, Aurum, Thus, & Myrrham obtulerunt, alio itinere redierunt. Manifestatus est quidem, & die ipso Nativitatis suæ Dominus Pastoribus ab Angelo admonitis, quo etiam die per stellam, & illis est longe in Oriente nuntiatus: sed isto die ab eis est adoratus. Suscepit ergo devotissime istum diem celebrandum universa Ecclesia Gentium, quia & illi Magi quid jam fuerunt, nisi primitiæ Gentium?* Ubi observandum, diserte Augustinum dicere, stellam apparuisse quando Christus natus est; tum a Magis visam; & nihilominus Magos Bethlehemum venisse sexta Januarii die, quo ab Ecclesia Epiphaniæ festum celebratur.

43 Su-

43 Superiori argumento aliud etiam adjiciunt & proferunt ex Matthæi Evangelio ductum, quo contendunt minime præsumtioni esse locum, qua fulciri videtur opinio nostra, Mysterium scilicet eo die, quo celebratur, contigisse. Matthæus cap. 2. vers. 16. ait, Herodem, ubi sensit se a Magis irrisum, ira abreptum jussisse trucidari *omnes pueros qui erant in Bethlehem, & in omnibus finibus ejus a bimatu, & infra, secundum tempus, quod exquisierat a Magis*. Narrat idem Matthæus, postquam discessissent Magi, apparuisse Angelum Domini in somnis Joseph, eumque ita monuisse: *Surge, & accipe Puerum, & Matrem ejus, & fuge in Ægyptum, & esto ibi usque dum dicam tibi: futurum est enim, ut Herodes quærat Puerum ad perdendum eum*; Josephum una cum Beata Virgine Puerum in Ægyptum abduxisse: *Qui consurgens accepit Puerum, & Matrem ejus nocte, & secessit in Ægyptum*. Quam quidem Angeli apparitionem, & Josephi fugam in Ægyptum, etsi Matthæus cum Magorum discessu continuata narratione conjungat, certum tamen est nonnisi post quadraginta minimum dies a nato Domino contigisse, cum juxta cap. 2. Lucæ interjecta fuerit Præsentatio in Templo Hierosolymis, de qua nos alibi sermonem habebimus, ut bene notat D. Augustinus de consensu Evangelist. lib. 2. cap. 5. num. 16. t. 3. append. *Ac per hoc intelligitur Matthæus, ubi ait somnio admonitos Magos ne redirent ad Herodem, & per aliam viam regressos in regionem suam, illic prætermisisse quæ Lucas narravit gesta circa Dominum in Templo, & dicta a Simeone, & Anna; ubi rursus Lucas prætermittens profectionem in Ægyptum, quam narrat Matthæus, tamquam continuam contexuit regressionem ad Civitatem Nazareth*. Itaque S. Augustinus in eodem loco petitam ex duobus illis Evangelistis historiam scribere aggressus de Jesu Christi Nativitate, & Infantia, primo loco ponit Magorum reditum, secundo Præsentationem in Templo post quadraginta dies a Christo nato, tertio Angeli apparitionem, postremo fugam in Ægyptum: quæ cum certissime gesta sint, quærunt contrariæ sententiæ fautores, quî credi possit pueros a bimatu, & infra Herodem jussisse interfici, qui, quo tempore stella illuxisset, a Magis intellexerat; proindeque ut se ab omni metu liberaret, satis fuisset bimestres, trimestresve pueros necari: quærunt itidem, quî fieri potuerit, ut Herodes, quem credere par est cognoscendi cupidissimum ubi natus fuisset Christus, animoque anxium de Magorum discessu statim factum esse certiorem (Bethlehemum enim haud longe distat ab Hierosolymis) tam longo post tempore infantes jusserit trucidari. Neque enim eo confugere opus est,

Argumentum adversus communem sententiam de Adventu Magorum tredecim post dies a Christo nato.

est, ut dicamus, quemadmodum supra diximus, ita Deo visum esse, ut, cum sibi placitum esset Magos per aliam viam in regionem suam reverti, nihil quidquam Herodi de nato puero nunciantes, illud pariter, voluerit, Herodem minime quidem illico, sed aliquanto post de eorum discessu comperisse. Satis enim totam hanc rem evolvi, & explicari, si dicamus, non tredecim post diebus a Christo nato, sed post Purificationem in Templo, vel juxta Florentinium, & Epiphanium Hær. 51. & juxta Evangelium quoque Matthæi, *a bimatu*, duobus tribusve post annis Magos Bethlehemum venisse. Neque vero, quod Florentinius quoque observavit, multum temporis opus erat Herodi ad deliberandam cædem infantium; cum sexaginta annis ante, M. Cicerone, & Antonio Coss. rumore orto, ac per urbem manante, *Regem pop. Rom. naturam parturire*, eo rumore Senatus commotus censuerit, *ne quis* (ut ait Sueton. in August. cap.94.) *illo anno genitus educaretur*.

Solutio ejus argumenti. Proprius significatus vocis ecce.

44 Qui ad hunc modum disputant, ad Matthæi & Lucæ Evangelia provocant. Atqui eorum argumentationis diluendæ ratio ex ipsis Matthæi, & Lucæ Evangeliis desumitur. Matthæus enim cap.2. vers.1. scribit: *Cum ergo natus esset Jesus in Bethlehem Juda in diebus Herodis Regis, ecce Magi ab Oriente venerunt Hierosolymam*. Vox illa *ecce* indicat Magorum adventum Christi Nativitati valde proximum, ideoque tredecim post diebus contigisse: neque enim vox illa adhiberi solet rebus indicandis, quæ longo post tempore contigerint, ut bene advertit Melchior Canus de Loc. Theologic. lib.11. cap.5. in Responsione ad 5. argumentum, qui ut illius vocis vim, & potestatem explicet luculentius, locum affert Geneseos ex c.24. vers.15. *Necdum intra se verba compleverat, & ecce Rebecca egrediebatur*. Verum quidem est, discessum inter Magorum, & somnium quo monitus est Joseph ut fugeret, mensem saltem interjectum fuisse, & nihilominus Matthæum eamdem vocem *ecce* adhibuisse: *Qui cum recessissent, ecce Angelus Domini apparuit*; ex quo arguunt Adversarii non admodum voci illi *ecce* fidendum, ut Magorum adventum cum Christi Nativitate continuo conjungamus. Duo tamen consideranda sunt. Primum est, quod si vox *ecce* nihil obest, quominus inter Magorum adventum & Nativitatem Christi integer mensis interjiciatur, certe tamen excludit duorum triumve annorum interjectum. Alterum est, quod vox *ecce* commode adhibetur post intervallum non tredecim modo dierum, sed etiam solidi mensis, & ad rem inopinatam demonstrandam bene redigitur, si certo constet, non plus eo temporis esse elapsum inter

inter duo facta, quibus vox *ecce* interponitur, ut in allato exemplo inter Magorum adventum, & Angeli apparitionem; Lucas enim ostendit interea Præsentationem in Templo contigisse, ac propterea unius circiter mensis spatium esse elapsum. Ubi vero minime pateat, totum id temporis effluxisse inter utramque rem gestam, ut inter Nativitatem & Magorum adorationem nihil est quod ostendat plus quam dies tredecim decurrisse, vox *ecce* naturalem suam vim potestatemque retinet indicandi rem inopinato, nec multo post gestam ab ea re, quam paullo ante narrat historicus, & cum qua vocem *ecce* conjunxit.

Nihil ex Evangelio eruitur, quo inter adventum Magorum, & Christi Nativitatem duo anni interponendi sint.

45 Narrat D. Lucas, quod supra attigimus, suoque loco fuse docebimus, B. Virginem in Templo Hierosolymitano quadraginta diebus post editum Jesum se purificasse. Beata igitur Mater Bethlehemo profecta, Hierosolymam se cum filio Jesu contulerat; itaque si Magi venerunt post Purificationem Matris, Filiique Præsentationem in Templo, qui fieri potuit, quod narrat Matthæus, ut Magi Mariam & Jesum Bethlehemi repererint? *Et intrantes domum, invenerunt Puerum cum Maria matre ejus.* Quam rationem si qui velint diluere, eo confugiant oportet, ut dicant, B. Virginem, Bethlehemo cum discessisset, ut se Hierosolymæ purificaret, Filiumque præsentaret in Templo, rursus Bethlehemum revertisse: atque ea sane est responsio Auctoris, qui scripsit Adnotationes ad Vitam J. Christi in cap.8. Verum de eo reditu altum apud omnes Scriptores silentium, nec cuiquam verisimile videatur B. Mariam eo rediisse. Nulla ibi domus illi erat; nulla supellex; prætereuntem apud Bethlehemum hora partus oppressit; ibi & circumcidendo filio, & legis præcepto, (tametsi non teneretur) ne qua mulier, nisi certo quodam tempore post partum elapso, Templum ingrederetur, necessario detenta: ut optime loco cit. disputat Melchior Canus, & Baronius ad ann.1. Chr. num.31. Quamobrem nemo non videt, ex Matthæi & Lucæ Evangeliis nihil quidquam erui posse, quo inter Magorum adorationem, & Christi Domini Nativitatem duorum, triumve annorum spatium interponamus; aut eam adorationem post Purificationis Festum, aut vigesima sexta, vel vigesima septima Januarii die contigisse statuamus; quin potius ex utroque Evangelio colligi; tredecim tantummodo diebus post Christi Nativitatem Magos Bethlehemum venisse. Vide Lamy Harm. Evang. lib.1. c.11. pag.46. ubi de adventu Magorum scribens: *Ante Purificationem*, inquit, *Mariæ, sive ante quadragesimum a Nativitate Domini diem venerunt, quod verum esse Joseph, & Maria demonstrant, tunc temporis adhuc in Bethlehem commorantes; etenim*

nim post Purificationem non verisimile est deprehensos in loco, in quem peregrini venerant. Nazareth erat accolatus eorum; & gratis fingitur, quandoque reversos Bethlehem, ut etiam post unum vel alterum annum a Nativitate reperti sint a Magis.

Cur Herodes Infantum cædem distulerit, eosque a bimatu interfici jusserit.

46 Nec quidquam obstat, quod Herodes pueros a bimatu & infra necari jusserit, aut eorum cædem in adeo longum tempus rejecerit, etiamsi quo tempore stella illuxerat, a Magis probe compertum habuisset, & quo tempore ipsi abierant, se insalutato contra quam promiserant, aliunde, ut credere par est, cognovisset. Non enim admodum inverisimile est, Herodem metu, & pavore veluti furiis miserrime divexatum, ne in re, quam agitaret animo, ullus esset errandi locus, in eam partem peccare maluisse, ut furorem suum, etiam ubi non esset opus, quam latissime funderet, & ad bimulos etiam pueros crudelitatem suam proferret: quod quidem minime fugit Chrysostomum, qui Homil.7. in Matth. hæc habet: *Quod si a biennio, & infra Herodes pueros interfecit, non mireris. Siquidem conveniens in eumdem Tyrannum pavor & furor pro abundantia cautionis, & licentia prosequutionis, majus etiam tempus includit, ne quis profecto ejus ætatis, & forte is potissimum propter quem alii interimuntur, effugiat.* Præterea, quod animadvertunt Euthymius, Maldonatus, Jansenius, Estius, & Calmetus in cap.2. Matth. etsi Herodes tempus, quo stella primum illuxerat, a Magis comperisset, suspicari tamen poterat, puerum ante visam stellam esse natum. Quod si ponamus Herodi momentum illud innotuisse, quo Magi Bethelehemo abierint, est aliquid tamen causæ, cur infantum cædem diutius differet. Cum enim videret Magos, quod erant polliciti, minime ad se rediisse, existimare potuit, nullo reperto puero Rege, pudore deterritos Hierosolymam noluisse reverti. Ubi autem Puer Jesus Hierosolymæ præsentatus fuit in Templo, Annæque, & Simeonis exceptus acclamationibus, tum vero maturandum ratus, nec quidquam expectandum amplius, crudelissimam illam puerorum lanienam edixit. Quæ quidem responsio tota est D. Augustini lib.2.De Consensu Evangelist.cap.2. *Illud dico, posteaquam nihil Herodi Magi renunciaverunt, eum credere potuisse, illos fallaci stellæ visione deceptos, posteaquam non invenerunt, quem natum putaverant, erubuisse ad se redire, atque ita eum timore depulso ab inquirendo, ac persequendo puero quievisse. Cum ergo post purgationem Matris ejus in Hierusalem cum illo venissent, & ea gesta essent in templo, quæ a Luca narrantur, quia verba Simeonis, & Annæ de illo prophetantium cum cœpissent ab eis, qui audierant, prædicari, ad pristinam intentionem revocatur*

tura erant animum Regis, admonitus per somnium Joseph cum Infante, & Matre ejus fugit in Ægyptum; deinde vulgatis rebus, quæ in Templo facta, dictaque fuerant, Herodes se a Magis sensit illusum, ac deinde ad Christi mortem cupiens pervenire, multos Infantes, sicut Matthæus narrat, occidit. Augustini responsionem hanc Tillemontius Not.9. ad Jesu Christi vitam, eam esse ait, qua nulla melior afferri possit, nulla ad hanc rem quam tractamus concinnior; sibi tamen ab ea minus esse satisfactum. Nos vero illam utpote a maximi ingenii viro, & Ecclesiæ Doctore omnium clarissimo, ortam venerati, in ipsius Augustini judicio plane conquiescimus.

47 Cum ea omnia quæ ad Mysterium pertinent Epiphaniæ declaraverimus, quædam breviter perstringemus, quæ ad magni hujus Festi celebritatem, & vetustatem attinent. Scribit Thomassinus Tractatu de Festor. celebrat. lib. 2. cap.7. n.1. *Nullus sanæ mentis inficiabitur, Epiphaniæ solemnia maxima semper & celeberrima fuisse. Patebit hoc cuivis evolventi priorem librum, & Sacros Festos expendenti secundum annorum seriem in utraque Ecclesia. In illis Epiphania suum semper vindicat locum, tunc quoque cum celebritates plurimæ, quæ nunc aguntur, nusquam comparent*. Et Lib.1.cap.4. affert testimonia veterum Patrum, & cap.5. Conciliorum loca, quibus mentio fit de maxima Epiphaniæ Solemnitate. Galesinius in Notis ad Martyrolog. pag. 13. ita de hoc Festo loquitur: *De cujus sane diei celebritate pluribus disserendum non est, cum res a Patribus tum Latinis, tum Græcis explicata satis admodum in promtu sit*. Et Martene de antiqua Ecclesiæ Disciplina in celebrandis Divinis Officiis cap.14.n.3. *Epiphania, ut diximus inter præcipuas solemnitates semper habita est*. Suarez vero tom.1. de Religione lib.2. cap.5. num.9. putat magni hujus Festi celebrationem Apostolis auctoribus tribuendam. Et Gretserus tom.5. Operum suorum novissimæ edit. lib.1. de Festis cap.30. *Festum hoc*, inquit, *antiquissimum est*.

De celebritate & vetustate hujus Festi.

48 Itaque apud illos Scriptores testimonia Patrum & Conciliorum reperias. Nos vero hîc tantummodo afferemus Acta S.Philippi Heracleensis Episcopi, qui ineunte quarto seculo Martyrii palmam consequutus est. In iis, ut videre est apud Ruinartium, verba hæc leguntur, quibus sanctus ille Martyr suos in Christo Fratres cohortabatur: *Nutantis seculi extrema volvuntur, imminet pertinax Diabolus, & potestate paulisper accepta Servos Christi non venit perdere, sed probare. Epiphaniæ dies sanctus incumbit, quæ res admonitionem nobis præstat ad gloriam. Nullæ ergo impiorum minæ, nulla vos tormenta terreant; nam & patien-*

Epiphaniæ Festum multis illustratum miraculis.

tiam perferendi , & mercedem tolerandi dolores militibus suis Christus indulget. Neque vero illud sileri potest, quod ea semper fuit apud Christianos hujus Festi celebritas, ut illi vel impiissimi Imperatores adesse voluerint : narrat enim Ammianus Marcellinus lib. 21. Julianum Apostatam, cum esset in Galliis, impietati suæ Christianam Religionem prætexere volentem, in hac die una cum cæteris Christianis sanctorum Mysteriorum celebrationi adfuisse; & Gregorius Nazianzenus idem narrat de Valente Imperatore in Orat. de S. Basilii laudibus, ut videre est in Baronii notis ad Martyrologium Romanum Kalendis Januarii, & apud Bollandum in festo hujus diei. Quamquam supervacaneum jure videri possit, quid homines fecerint enarrare, cum Omnipotentis Dei tot miracula suppetant, quibus magni hujus Festi solemnitatem magnificentissime commendavit. Narrat D. Chrysostomus Homil. 24. tom. 1. Christianos media nocte ab Ecclesia domum esse solitos aquam afferre, eamque ad annum integrum reservare in commemorationem Baptismatis Christi, quo aquæ sunt consecratæ, ejusque anni, atque etiam duorum triumve annorum spatio decurso, eam aquam nullo infici vitio. *Omnes enim in hac solemnitate sub noctem cum aquati fuerint, latices domum referunt, & recondunt, ac per integrum annum conservant, utpote quod hodierna die sanctificatæ sint aquæ : fitque miraculum evidens, dum nihil temporis longinquitate aquarum illarum natura vitiatur, sed integro anno, atque adeo biennio, & triennio sæpe, quæ hodie fuit hausta, incorrupta ac recens permanet, ac post tantum temporis cum iis, quæ fuerint e fontibus eductæ, certat*. Quam quidem consuetudinem afferendi domum aquam benedictam adhuc retinent Christiani Orientales, & incorruptæ aquæ miraculum nonnumquam solet contingere. Compertum enim habemus, Josephum Georgerinum Sami in Ægæo mari insulæ Archiepiscopum anno 1676. dum esset in Gallia, aquam Orientali ritu in Ecclesia consecrasse; in eam Jesu Christi statuam ter immersisse in ejus Baptismi memoriam, eamque aquam vitreo simpulo inclusam multos annos ab omni vitio fuisse expertem, ac fortasse duraturam fuisse diutius, nisi simpulum diffractum fuisset, ut tradit Gravesonus Dissert. 8. De Myster. & annis Christi pag. 185. & Card. Gottus tom. 4. par. 1. de verit. Relig. Christ. cap. 2. §. 5. num. 41.

Fontes quidam in die Epiphaniæ vino manantes.

49 Tradit etiam Epiphanius Hær. 51. num 29. & 30. eodem Epiphaniæ die, quo ut monuimus, aquæ in vinum conversæ memoriam celebramus, illud etiam Christum Dominum edidisse miraculum, ut quidam fontes & amnes singulis annis vino manarent. *Non dubium est quarta die Tybi secundum Ægyptios Salvatoris ortum*

tum accidisse. Sub idem vero postea tempus trigesimo anno vertente primum in Cana Galilaeae miraculum edidit, tum cum ex aqua vinum est factum. In cujus rei fidem hodieque pluribus in locis idem quod olim factum est prodigium instauratur; idque ipsum fontes fluviique testantur passim in vina conversi. Cujusmodi ad Cibyram Cariae Oppidum fons est, qui eadem illa hora, qua Ministri aquam hauserunt, ac Salvator dixit, date Architriclino, in vinum vertitur. Idem & in Geraseno Arabiae fonte contingit. Nos ex Cibyrae illo fonte, fratres nostri, ex Geraseno potavimus, qui in Martyrio est. Plerique vero idem & de Nilo Ægypti fluvio confirmant. Quae causa est, cur Tybi undecimo omnes in Ægypto aquam hauriant ac reservent, idque aliis in locis fieri assolet. Casaubonus exercit. 13. in Baron. num. 22. pag. 246. etsi secta Calvinianus, nec ita pronus ad credenda miracula, minime tamen miraculo illi, de quo Epiphanius, fidem ausus est abrogare. Et Bailletus ad sextam diem Januarii §. 4. ait, quasdam quidem esse aquas acidulas, fossiliumque per quae fluunt vi praeditas, quae vini colorem saporemque imitentur, adeo ut etiam facultatem habeant inebriandi; qui tamen propterea miraculo, quod Epiphanius certis gravibusque verbis tradit sua ipsius experientia edoctus, elevare velit fidem, eum a temeritatis nota minime liberat. Adde, quod ex Epiphanii narratione inferri videtur, vinum illud prodigio factum, elapso festo, in pristinam aquae formam redire. Ita Bailletus loco cit. Eosdem fontes, ex quibus non amplius aqua, sed vinum scatebat, Baronius commemorat ad ann. Chr. 31. num. 33. ubi ita animadvertit: *Caeterum de dictis fontibus diversis locis positis, vinum scaturientibus, nullum antiquorum, qui ante Christum vixerit, Auctorem mentionem fecisse, memini me legisse: ut plane intelligas, ea omnia virtute hujuscemodi Christi miraculi facta esse.*

50 In Orientali Ecclesia Festum Epiphaniae una cum Nativitate Christi conjunctim celebrabatur, quod observat Tillemontius Nota 4. & 9. ad vitam Jesu Chr. Et in Basilii Imperatoris Menologio Graecorum, quod 9. seculo scriptum esse constat, vigesimaquinta die Decembris utrumque festum celebratur, ut videre est in eodem Menologio Urbini edito ann. 1727. Vivebat 13. seculo ineunte Dionysius, qui etiam Jacobus Bar-Salibi appellabatur. Is Armenorum reprehendit consuetudinem sexta Januarii die utrumque Festum celebrandi; ut videre est in ejus Opere apud eruditum virum Assemannum Bibliothecae Orient. Clementino-Vaticanae tomo 2. cap. 32.

In Orientali Ecclesia Epiphania simul, & Nativitas Christi celebratur.

51 Sed ab Orientali ad Occidentalem regredientes Ecclesiam, putamus minime praetereundum, quod in quibusdam Ecclesiis

Quaedam alia, quae ad hoc Festum pertinent

clesiis hoc Festum, Vigilia & Jejunio praeunte, celebrabatur. Nunc vero Vigilia præit tantum sine Jejunio. Vide Martene loc. cit. cap. 14. num. 3. In quarumdam Civitatum Ecclesiis etiamnum fit benedictio aquæ in Vigilia Epiphaniæ; de qua consuetudine egimus in nostro Opere de Canonizat. lib. 4. par. 2. cap. 19. n. 22. & num. 59. Testatur Auctor libelli, cui Titulus *Gemma Animæ*, lib. 3. cap. 6. in hac solemnitate moris fuisse, ut Officia noctu celebrarentur; posteaque sublata esse hujusmodi nocturna pervigilia, quod ex iis gravissima quædam scandala orirentur. Sed in Ecclesia Mediolanensi Ambrosiano ritu magna populi frequentia noctu canitur Matutinum, Galesinio teste in Notis ad Martyrologium pag. 13. *Ritu Ambrosiano ut die Natali Domini de nocte maximo populi conventu Officium Matutinum hoc die celebratur, accensis more Græco multis luminibus*. Matutinum hujus diei Invitatorio caret, & initium fit ab Antiphona & Psalmo, ad significandum, vel magnum interesse discrimen cum invitatu Ecclesiæ Fideles excitantur ad psallendum, & cum Herodes Scribas legisque Doctores convocavit, ut intelligeret ubi Christus nasceretur, ut observat Albinus Flaccus de Divinis Officiis Tit. de Theophania vel Epiphania; vel ad denotandam Gentium alacritatem, quæ ut primum stella illuxit, in viam se illico dederunt, ut monet Durandus lib. 6. cap. 16. vel quia Psalmus *Venite exultemus*, quo utimur in Invitatorio, in hoc Officio canitur in tertio nocturno, ideoque minime visum est in uno eodemque Officio eumdem Psalmum semel & iterum canere, ut notat Martene cit. cap. 14. num. 6. quas omnes rationes refert & probat Gavantus sect. 6. cap. 7. de Epiphania num. 3. Decrevit Nicæna Synodus, Pascha una eademque Dominica ab omnibus celebrandum. Orta deinde controversia, quinam tandem certus ille dies esset, quo Pascha esset ab omnibus celebrandum, Patres Nicæni, quibus compertum erat Ægyptios a vetustissimis usque temporibus Astronomiæ scientiam omnium maxime coluisse, ad Alexandrum Episcopum Alexandrinum curam ineundi rationes Astronomicas detulerunt, ut adhibito etiam doctorum virorum consilio, verum cujusque Paschatis diem constitueret; neque illud negotii Alexandro tantum, sed omnibus Alexandrinis Episcopis ejus Successoribus datum deinceps voluerunt. Quæ omnia refert Baronius ad annum Christi 325. ubi auctoritate S. Leonis ostendit, Alexandrini Episcopi Paschalem epistolam Romano Pontifici mitti semper consuevisse, qui deinde omnibus Ecclesiis Paschalem diem indicebat. Macrus in Notitia Vocabulorum Ecclesiasticor. verbo *Epiphania* vide-

videtur credidisse, Alexandrini Episcopi literas recta via ad alias Ecclesias mitti solere, quod de Ecclesiis tantum Ægypti intelligendum putamus, idque insinuare videtur Isidorus de Ecclesiasticis Officiis lib. 1. cap. 26. ubi de Epiphania verba faciens hæc habet: *Epistolæ quoque Pontificis Alexandrini ad universas Ecclesias Ægypti vel Monasteria diriguntur, quibus & initium Quadragesimæ, & dies Paschæ denuntiantur*. Hæc omnia confirmat Joannes Baptista Casalius de Veteribus sacris Christianorum Ritibus Romanæ edit. ann. 1647. pag. 421. ubi ait, Summum Pontificem acceptam Alexandrini Episcopi epistolam mittere consuevisse Primatibus, & Metropolitanis, ut certus dies illis significaretur, quo Pascha celebrarent, eumque morem retentum, donec Orientales a Romana desciverunt Ecclesia: quo discidio Romani Pontifices, omni communione cum illis abrupta, noluerunt amplius ejusmodi accipere epistolam; cum præsertim Romana Ecclesia Mathematicæ scientiæ rerumque Astronomicarum peritissimis viris tunc temporis abundaret. Nunc vero mos obtinet, ut hac die in Missa, quæ in Ecclesia Cathedrali solemniter celebratur, post Evangelium Archidiaconus, vel Canonicus, vel Beneficiatus, seu quivis alius juxta locorum consuetudinem totius ineuntis anni Festa mobilia Populo e suggesto denuntiet.

CAPUT III.

De Sanctissimi Nominis Jesu Festo, quod secunda post Epiphaniam Dominica celebratur.

1 SEcunda post Epiphaniam Dominica celebratur Festum Sanctissimi Nominis Jesu.

2 Narrat Plutarchus Probl. 102. illud apud Romanos in more positum fuisse, ut maribus nono a natali die, fœminis octavo inderent nomen. Alexander ab Alexandro lib. 2. cap. 25. Athenienses & Græcos decimo die infantibus nomen imponere solitos tradit. Et Aristoteles lib. 7. Hist. Animal. Cap. 12. refert, pueris nomen imponi septima die, quod multos ante eum diem interire experientia docuerit, eorumque vitæ spem ostendi meliorem, qui septimum diem attigerint.

Quoto infantibus die a nativitate nomen a Romanis inditum.

3 Judæi, non quod in lege quidquam ea de re scriptum esset, sed sola inducti consuetudine infantibus octavo die nomen imponebant, cum, ut docuimus, pueros circumciderent, quod ex Lucæ Cap. 1. vers. 59. deducitur, ubi, injecto sermone de nomine filio Zachariæ indito, Joanni scilicet Baptistæ, Evangelista ita ait:

Judæi octavo pueris die nomen imponebant.

ait: *Et factum est in die octavo, venerunt circumcidere puerum, & vocabant eum nomine patris sui Zachariam. Et respondens Mater ejus dixit: Nequaquam, sed vocabitur Joannes.* Ad quæ verba ita Venerabilis Beda: *Ab Abrahamo exortum est, ut die Circumcisionis nomen imponeretur Infanti; quia & ipse eum Testamentum, idest Fœdus a Deo Circumcisionem acciperet, eodem prorsus die cum sua Conjuge nominis augmentum promeruit.* Joannes Spencerus, qui summo studio Judaicorum rituum originem ex Ethnicorum moribus deductam conatur ostendere, eam etiam consuetudinem Judæorum imponendi nomen liberis suis ad eamdem Gentium consuetudinem refert: Hebræos enim in morem accepisse, ut Circumcisionis die infanti nomen imponerent, quia apud Romanos die lustrico, (quem diei Circumcisionis responde-re ait) nomen infantibus indebatur. De die lustrico, seu nominali plura congessit Casaubonus in secundam Persii satyram. Bineo, cujus alibi mentionem fecimus, minime probatur Spenceri doctrina de Judaicorum rituum origine ad Ethnicorum superstitiones referenda; quam doctrinam ipsi quoque, ut æquum est, vehementer rejicimus: quamobrem concludit, neque Gentes imponendi nomen die lustrico infantibus inde accepisse consuetudinem, quod Hebræi Circumcisionis die nomen suis liberis inderent; nec Hebræos itidem idcirco Circumcisionis die pueris nomen imponere consuevisse, quod idem apud Ethnicos die lustrico factitatum esset: sed sponte sua eamdem consuetudinem ad Judæos, & Ethnicos quodammodo naturaliter esse profectam. Ethnici enim opportunum imponendo nomini lustricum diem existimarunt, quod amici cognatique ad parentis domum eo die convenirent; Hebræi itidem Circumcisionis diem ad eamdem rem aptissimum judicarunt, quod eo die fieret conventus amicorum & cognatorum, qui cæremoniæ circumcidendi pueri vellent adesse.

Octavo die Christo inditum nomen Jesus.

4 Placuit Christo, quod supra diximus, Circumcisionis legi se subjicere, cumque octavo post natalem diem esset circumcisus, eo die illi nomen Jesus inditum fuit, quod Salvatorem significat, ut docet D. Thomas 3. par. qu. 37. art. 2. *Quia igitur Christo hoc munus gratiæ collatum erat, ut per ipsum omnes salvarentur; ideo convenienter vocatum est nomen ejus Jesus, idest Salvator, Angelo hoc nomen prænunciante non solum matri, sed etiam Joseph, qui erat futurus ejus nutritius.*

Plures Jesus nomine appellati in lege veteri.

5 In veteri Lege quidam etiam hoc eodem nomine sunt appellati, quorum opera temporalem salutem quispiam consequutus esset. Itaque filius Nave appellatus est Jesus, qui Populum Israeliticum ex Ægypti captivitate per Moysem liberatum, suo ductu & con-

& consilio, cum Moysi successisset, in promissionis terram traduxit. Idem fuit nomen filio Josedech Sacerdotis, & Syrach, qui Christum Dominum Servatorem nostrum præfigurarunt. Quamobrem D. Thomas loc. cit. ad 2. ait: *Ad secundum dicendum, quod hi qui fuerunt ante Christum, potuit convenire hoc nomen Jesus secundum aliquam aliam rationem, puta quia aliquam corporalem & temporalem salutem attulerunt. Sed secundum rationem spiritualis & universalis salutis hoc nomen proprium est Christo, & secundum hoc dicitur esse nomen novum.* Et S. Bernardus serm. 15. in Cantica num. 8. pag. 23. tom. 1. ita scribit: *Habuit & Judæa quosdam Jesus quorum vacuis gloriatur vocabulis. Illa enim nec lucent, nec pascunt, nec medentur.*

6 Sanctum Jesu nomen omnia ea complectitur nomina, quibus Prophetæ usi sunt, ut venturum Messiam prænunciarent, idest Isaias Cap. 7. v. 14. *Et vocabitur nomen ejus Emmanuel*: & Cap. 8. v. 3. *Voca nomen ejus, accelera, spolia detrahere, festina prædari*: Et Cap. 9. v. 6. *Vocabitur nomen ejus Admirabilis, Consiliarius, Deus Fortis, Pater futuri seculi, Princeps Pacis.* Et Zacharias Cap. 9. *Ecce vir, Oriens nomen ejus.* Omnia enim nomina hæc, quæ Dei Filio imponenda Prophetæ prænunciarunt, cum ad salutem, cujus Dei Filius nobis auctor futurus erat, aliquo modo referri possint, propterea omnia in nomine Jesu continentur, cui inest vis omnis, potestas, causa, & totius nostræ salutis ratio. Itaque D. Paulus ad Philippen. Cap. 2. v. 9. ait: *Propter quod & Deus ...... donavit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur.* Et Matthæus Cap. 1. v. 20., ubi verba affert, quibus Angelus Josephum per somnium admonuit, *Noli* (inquit) *timere accipere Mariam Conjugem tuam; quod enim in ea natum est, de Spiritu Sancto est. Pariet autem Filium; & vocabis nomen ejus Jesum: ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum.* Vid. Suarez. in 3. par. D. Thomæ tom. 2. Disput. 15. sect. 2. §. *Tertiam rationem.* Et D. Bernardus Sermone secundo in Circumcisione Domini, commemoratis omnibus hisce nominibus, tandem iis omnibus nomen Jesu contineri ait n. 4. pag. 798. tom. 1. oper. *Magna quidem nomina, sed ubi est nomen, quod est super omne nomen, nomen Jesu, in quo omne genuflectatur? Forte in his omnibus unum illud invenies, sed expressum quodammodo, & effusum.*

Vis, & potestas hujus nominis.

7 S. Lucas ubi narrat, Angelum Beatæ Virgini apparuisse, eique Verbi Incarnationem nunciasse, de imponendo etiam illi nomine mentionem injicit cap. 1. v. 30. *Ne timeas Maria; invenisti enim gratiam apud Deum. Ecce concipies in utero, & paries Filium;*

Angelus Gabriel, ante Christi conceptum, nomen Jesus edide-rat.

Filium; *& vocabis nomen ejus Jesum* : & cap.2. v.21. *Et postquam consummati sunt dies octo ut circumcideretur Puer, vocatum est nomen ejus Jesus, quod vocatum est ab Angelo, priusquam in utero conciperetur*. Cum enim Christus tunc fuerit conceptus, cum B. Virgo respondit, *Ecce Ancilla Domini; fiat mihi secundum verbum tuum*; & iis B. Mariæ verbis Angeli verba præierint, jure optimo S. Lucas ait, Redemtoris nostri nomen vocatum fuisse ab Angelo, antequam in utero B. Virginis conceptus esset, juxta Cornel. a Lapide in cap.2. Lucæ. Et D. Bernard. in cit. Serm.2. verba illa enarrans, *Quod vocatum est ab Angelo, priusquam in utero conciperetur*, sic ait: *Vocatum est plane, non impositum*; *nempe hoc ei nomen est ab æterno. A natura propria habet ut sit Salvator: innatum est ei nomen hoc, non inditum ab humana, vel Angelica creatura*.

Festum Nominis Jesu apud Anglos etiamnum celebratur.

8 Ex iis, quæ hactenus diximus, facile quisque videat, in Circumcisionis Festo, Festum quoque Nominis Jesu celebrari: verum quemadmodum etsi Feria quinta in Cœna Domini Festum Corporis Christi celebretur, idem tamen alia die iterat Festum Ecclesia; ita quamvis in Circumcisione Domini Festum Sanctissimi nominis Jesu celebretur, nihilominus, Fidelium postulante pietate, certa quadam & peculiari die idem Festum instauratur; cujus solemnitas adeo præclara est, ut apud Anglos ante hæresim introducta, etiamnum in ejus Gentis Kalendario retineatur; quod testatur Bailletus in Histor. Festi Circumcis.

Tabella S. Bernardini Senensis: in qua depictum nomen Jesus.

9 Magni hujus Festi originem lib.4. Canonizat. par.2. Cap.30. a num.3. ad sextum demonstravimus. Nunc id tantum breviter dicimus, S. Bernardinum Senensem, qui pœnitentiam prædicando Italiam peragrabat, ad contritionem in animis Fidelium excitandam, instituisse, ut sacra Concione habita, Tabella quædam Auditorum oculis exponeretur, in qua radiatum Jesu nomen depictum erat, quod cit. loc. pluribus narravimus. Hîc unum addimus, quod in Bononiensi Foro cum pictarum chartarum, & talorum ludos vehementer dicendo exagitasset, populo persuasit, ut id genus instrumenta ad se afferrent, quo suam ipsorum pœnitentiam comprobarent. Verum quidam pauperculus opifex, qui ejusmodi chartis pingendis vitam sustentabat, ad eum venit graviter questus, se suamque familiam ad famem ea concione redactum esse. Cui S. Bernardinus aliunde prospexit, eo dato consilio, quod refert Sigonius lib.4. de Episcopis Bononiensibus in vita B. Nicolai Albergati: *Si nescis alia depingere, hanc Imaginem pinge, nec te omnino pigebit: ac circulo facto solem in eo formavit, atque in medio nomen Jesu novis quibusdam litterarum formis effinxit*:

xit: quare nunc etiam sub porticu Boni Jesu cum ipsius Beati effigie cernimus. Quod cum ille fecisset, confluentibus ad emendam Imaginem ex Bernardini auctoritate plurimis, magnas ex ea re pecunias comparavit.

10 Quidam hujusmodi cultui, quem erga sanctissimum nomen Jesu S. Bernardinus instituit, restitere: cumque a Martino V. Pont. Max. qui eam rem, ne quidquam temere fieret, examinari voluit, prohibitus esset eam Tabellam exponere, Apostolico paruit præcepto, teste S. Antonino Histor. par. 3. tit. 44. cap. 5. §. 2. Deinde cum a Pontifice impetrasset, ut de ea controversia, num scilicet cultui Sanctissimi nominis Jesu ad eum modum a se instituto superstitionis quidquam inesset, in Vaticana Basilica solemnis disputatio haberetur; S. Joannes a Capistrano magna animi contentione doctrinæque copia sodalem suum tutatus est, ut non modo Bernardinus omni macula liberaretur, sed cultus SS. nominis Jesu ipso auctore in Tabella cum radiis depicti ab Apostolica Sede probaretur; quod non ii modo, quos attulimus, auctores testantur, sed etiam Damianus Cornejus tom. 4. lib. 4. cap. 10. & 12. & Ayala in Opere a nobis sæpius citato, cui titulus *Pictor Christianus*, lib. 3. in Append. Cap. 2.

Ejus Tabellæ cultus a S. Joanne a Capistrano vindicatus.

11 Postea vero quam Sanctissimi nominis Jesu cultus quomodo a S. Bernardino institutus fuerat, ab Apostolica Sede approbatus est, Bernardinus de Bustis, qui in Seraphico Ordine Sacri Oratoris laude florebat, nihil ad omnem diligentiam studiumque sibi reliqui fecit, quo Sanctissimum nomen in Ecclesia peculiari Officio celebraretur. Officium itaque a se compositum Xisto IV. & Innoc. VIII. summis Pontificibus obtulit, nec quidquam ab iis potuit impetrare. Tandem Clemens VII. postulationi ejus subscripsit, ut Officium nominis Jesu a Fanciscana Familia celebraretur, ut nos loc. cit. fuse docuimus. Quidam vero a Franciscanis Fratribus propagatum quidem hoc Festum, non institutum esse contendunt; ut videre est penes Bolland. tom. 1. Januar. pag. 993. & apud Baillet loc. cit. Utcumque tamen sit, illud certissimum est, Apostolicam Sedem post Clementem VII. ad multas Ecclesias Officium subinde extendisse. Novissime tandem cum Caroli VI. Imperatoris preces ad Innocentinm XIII. essent delatæ, ut Officium illud in universali Ecclesia juberet ab omnibus recitari, diligenti examine re perpensa in Sacra Rituum Congregatione, in qua Nos quoque, qui tum temporis Promotoris Fidei munere fungebamur, nostram voce, & scripto sententiam tulimus, tandem die 29. Novembr. ann. 1721. Officium ab Universali

Officium hujus Festi sub Xysto IV. compositum, a Clemente VII. approbatum pro Franciscana Familia, & ob Innocentio XIII. ad omnem Ecclesiam extensum.

Ecclesia secunda post Epiphaniam Dominica celebrandum esse decretum est.

De Sanctissimo nomine Jesus praeclara D. Bernardi verba.

12 S. Bernardus cit. serm. 15. n. 6. in Cantic. ubi illud proponitur, *Qualiter Nomen Jesus est medicina salubris Fidelibus Christianis in omnibus adversis*, ad ipsius Sanctissimi Nominis venerationem & cultum Fideles excitat. Eam autem propositionem compluribus solidis piisque fulcit rationibus, in hæc præsertim verba: *Si scribas, non sapit mihi, nisi legero ibi Jesum. Si disputes aut conferas, non sapit mihi, nisi sonuerit ibi Jesus. Jesus mel in ore, in aure melos, in corde jubilus. Sed est & medicina &c. Nihil ita iræ impetum cohibet, superbiæ tumorem sedat, sanat livoris vulnus, restringit luxuriæ fluxum, extinguit libidinis flammam, sitim temperat avaritiæ, ac totius indecoris fugat pruriginem. Siquidem cum nomino Jesum, hominem mihi propono mitem, & humilem, corde benignum, sobrium, castum, misericordem, & omni denique honestate ac Sanctitate conspicuum, eumdemque ipsum Deum Omnipotentem, qui suo me & exemplo sanet, & roboret adjutorio. Hæc omnia simul mihi sonant, cum insonuerit Jesus. Sumo itaque mihi exempla de homine, & auxilium a potente, illa tamquam pigmentarias species, hoc tamquam unde acuam eas; & facio confectionem, cui similem Medicorum nemo facere possit.*

Quædam in eo D. Bernardi loco notanda.

13 Adnotanda verba illa D. Bernardi: *Si scribas, non sapit mihi, nisi legero ibi Jesum.* Nam Augustinus quoque Confessionum lib. 3. cap. 4. scribit, se antequam ad Catholicæ Ecclesiæ castra venisset, cum Ciceronis Opera Philosophica legeret, a terrenis rebus avocatum ad cœlestium rerum contemplationem rapi sensisse. *Et hoc solo in me tanta flagrantia refrigebat, quod Nomen Christi non erat ibi &c. Et quidquid sine hoc Nomine fuisset, quamvis litteratum, & expolitum, & veridicum, non me totum rapiebat.*

Cur Ecclesia non dicat: Jesu Christe, ora pro nobis.

14 Adnotanda itidem ea Bernardi verba: *Sumo itaque mihi exempla de homine, & auxilium a potente*; quibus probatur formula, qua Ecclesia utitur ad declarandam Christi Divinitatem: *Jesu Christe miserere nobis*, ea explosa, quam nonnulli inducere nitebantur: *Jesu Christe ora pro nobis*. Nam cum nostræ preces terminentur in Christo, qui in Persona Divina subsistit, ejusmodi eas esse oportet, quæ Personam divinam deceant. Divinæ autem Personæ, in qua Christus subsistit, minime convenit orare.

CA-

CAPUT IV.

De Dominica Palmarum.

1 DE Dominica Palmarum, de Quinta, Sexta Feria, & Sabbatho Majoris Hebdomadæ, & Paschate sermonem habebimus, præcedentibus illis tribus Dominicis Quinquagesima, Sexagesima, & Septuagesima, tum etiam Quadragesimali Jejunio omnino prætermissis: nam & de iis, & de Quadragesimali Jejunio jamdiu 14. & 15. nostrorum Edictorum tom.1. fuse disserui mus; nec ea, si rem probe inspiciamus, ad id, quod proposuimus, revera pertinent.

Quid agendum hoc loco in universum?

2 Itaque ut a Dominica Palmarum exordiamur, qua Domini nostri Jesu Christi Hierosolymam introeuntis solemnis memoria recolitur, præmittendam arbitror ejus rei narrationem ex S. Matthæi cap.21. Marci cap.11. Lucæ cap.19. & Joann. cap.12. Ea autem est ejusmodi.

De Dominica Palmarum, & quodnam ejus mysterium sit.

3 Cum appropinquasset Jesus, & Discipuli ejus Hierosolymis, & venisset Bethphage ad montem Oliveti, misit duos ex Discipulis suis, & ait illis: Ite in Castellum, quod contra vos est; & introeuntes illuc invenietis asinam alligatam, & pullum cum ea, super quem nemo adhuc hominum sedit. Solvite illum, & adducite mihi. Et si quis vobis aliquid dixerit, dicite quia Dominus his opus habet; & confestim dimittet eos. Et abeuntes invenerunt pullum alligatum ante Januam foris in bivio, & solvunt eum. Solventibus autem illis pullum, dixerunt Domini ejus: Cur solvitis pullum? Quia, responderunt, Dominus eo opus habet: & dimiserunt eis pullum. Itaque adduxerunt pullum cum asina ad Jesum; eumque ornantes vestimentis suis, Jesum desuper sedere fecerunt, sicut scriptum est: Noli timere Filia Sion; Ecce rex tuus venit, sedens super pullum asinæ. Et quamquam ad hæc discipuli ejus tunc non animadverterunt; quando tamen Jesus in Cœlum ascendit, & glorificatus est, tunc recordati sunt, hæc propter ipsum facta fuisse, seque ea fecisse quæ fecerint, ut quæ scripta de illo erant, implerentur. Interea plurima turba, quæ ad Festum convenerat, cum audisset Jesum Hierosolymam adventare, cum palmarum ramis obviam ei venit. Multi substernebant vestimenta sua in via: alii autem cædentes arborum ramos, humi spargebant. Cum autem ad radices montis Oliveti pervenisset, cœperunt Discipuli, qui frequentissimi illuc convenerant; abrepti gaudio laudare Deum voce ma-

Narratio triumphi, quo Christus Jesus ingressus est Hierosolymam

gna propter ea quæ viderant miracula; & tum qui præcedebant, tum qui sequebantur, clamabant dicentes: Hosanna Filio David; Benedictus qui venit in nomine Domini: Et benedictum Regnum David Patris nostri, quod prope est ut constituatur. Pax in Cœlo, & gloria in excelsis. Testimonium ergo perhibebat turba, quæ erat cum eo, quando Lazarum vocavit ex monumento; & excitavit ad vitam. Nam hoc præsertim miraculo excita multitudo tanta ei obviam venerat. Quidam Pharisæorum dixerunt illi: *Magister increpa discipulos tuos ut taceant*; *quibus ipse ait*: *Dico vobis, quia si hi tacuerint, lapides clamabunt*. Et ut appropinquavit, videns Civitatem flevit super illam dicens: Utinam hoc tam fausto die cognosceres, quæ in tuam felicitatem tibi offeruntur. Verum hei mihi ea abscondita sunt oculis tuis. At veniet tempus tibi adversum, cum inimici tui circumdabunt te vallo, & coangustabunt undique, & ad terram prosternent te, & filios tuos qui in te sunt, & non relinquent in te lapidem super lapidem, eo quod non cognoveris tempus visitationis tuæ. Et cum intrasset Hierosolymam, commota est universa Civitas dicens: Quis est hic? Populi autem dicebant: Hic est Jesus Propheta a Nazareth Galilææ. Pharisæi ergo dixerunt ad semetipsos: Videtis, quia nihil proficimus: Ecce mundus totus post eum abiit. Denique cum intrasset Jesus in Templum, cœpit ejicere vendentes, & ementes, & mensas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas evertit, & non sinebat, quemquam transferre vas, seu supellectilem ullam per Templum, dicens eis: Scriptum est, quia Domus mea Domus orationis vocabitur omnibus gentibus; vos autem fecistis illam speluncam latronum.

Quo die, & anno Christus Hierosolymam ingressus sit.

4 Disquirenda quædam proponi possunt, quibus uberiorem historiæ sacræ notitiam consequamur. Primum illud est, quo die & anno Christus Jesus Hierusalem introierit. Annum quidem affirmare posse videmur fuisse illum, qui ejus prædicationi ultimus fuit; diem vero fuisse primum hebdomadæ, qui penes nos est dies Dominicus. Id ex Joann. cap. 12. v. 1. eruitur, ubi hæc habentur: *Ante sex dies Paschæ venit Bethaniam, ubi Lazarus fuerat mortuus, quem suscitavit Jesus. Fecerunt autem ei cœnam ibi*. Quo loco postquam retulit Evangelista, Mariam Magdalenam unguento pedes Christi Domini unxisse, & Principes Sacerdotum in eo conspirasse, ut Lazarum interficerent, cujus causa in Christum plures crederent, addit: *In crastinum autem turba multa, quæ venerat ad diem festum, cum audissent, quia venit Jesus Hierosolymam, acceperunt ramos palmarum, & processerunt obviam ei*. Itaque venit Jesus Bethaniam ante diem sextum Paschatis, quod eo

anno

anno in quintam feriam Hebdomadæ subsequentis cadebat. Cum igitur sex illi dies, qui Paschati antecedebant, fuerint Sabbathum, Dominica, Feria secunda, tertia, quarta, & quinta; cujus quintæ Feriæ vespere Pascha erat celebrandum, necessario inde conficitur, ut cum Jesus in Bethania die Sabbathi constitisset, quo die nefas erat cædere ramos, Dominico die introierit Hierosolymam, unde non plus aberat Bethania, quam duo millia passuum.

Qui fuerint Discipuli, quos misit Jesus, ut asinam ad se abducerent.

5 Secundum est, quinam illi fuerint Discipuli, quos misit Jesus, ut ad se asinam, pullumque abducerent; eorum enim nomina ab Evangelistis omnino silentur. Quidam putant, binos illos Discipulos fuisse Petrum, & Joannem, ea ducti ratione, quod hi, teste Luca cap. 22. præmissi fuerunt, ut pararent Pascha. Verum quod præmissi fuerint, ut curarent Pascha, non inde consequitur, antea missos ut asinam, & asinæ pullum abducerent. Sunt alii, qui suspicantur fuisse Petrum, & Philippum, Hilarii sententiam sequuti; qui cap. 21. in Matthæum col. 712. n. 1. putat, ea re utramque vocationem Judæorum, & Gentium fuisse indicatam; Philippi enim opera Christi Fidem Samaria est amplexa, & Petrus Cornelium primum omnium ex Gentibus ad Christum convertit: *Æque per Philippum Samaria credidit, per Petrum autem Cornelius Christo, tamquam primitiæ Gentium adductus est.* Sed sit hoc inter incomperta; cum ad rem illustrandam nihil ex sacris litteris erui possit.

Num Christus asello, & asinæ, an asello tantum insederit.

6 Tertium est, an Christus Jesus asello tantum, an asello, & asinæ in itinere insederit. Et certe Marcus cap. 11. v. 7. testatur asello insedisse: *Duxerunt pullum ad Jesum, & imponunt illi vestimenta sua, & sedit super eum.* Consentiunt Lucas cap. 19. *Jactantes vestimenta sua super pullum, imposuerunt Jesum.* Et Joannes cap. 12. v. 14. *Invenit Jesus asellum, & sedit super eum.* Unus Matthæus cap. 21. v. 7. utrumque commemorat: *Et adduxerunt asinam, & pullum, & imposuerunt super eos vestimenta sua, & eum desuper sedere fecerunt.* Divus Hieronymus ad hunc locum observat, haud esse verisimile, in ea itineris brevitate Jesum asino desiluisse, ut in asinam ascenderet: aitque credibilius esse, Christum Dominum asino perpetuo insedisse, & asinam vacasse. *Nunc stringendum est breviter, quod secundum litteram in parvo itineris spatio super utrumque animal sedere non quiverit. Aut enim sedit Asinæ, & Pullus absque sessore fuit; aut si Pullo, quod magis competit, usus est ad sedendum; asina ducta est libera.* Est enim frequens in Scriptura, & apud ipsum Matthæum ejusmodi loquendi modus, quo indefinite pluribus tribuitur, quod nonnisi uni est tribuendum. Istiusmodi est illud Geneseos cap. 8. v. 4. *Requievit-*

quievitque Arca .... super Montes Armeniæ, ideſt ſuper unum ex Armeniæ Montibus; illud itidem Geneſeos cap.19. v.29. *Liberavit Loth de ſubverſione Urbium, in quibus habitaverat*, ideſt quarum in una habitaverat. Et cap.23. v.6. *In electis ſepulcris noſtris ſepeli mortuum tuum*: intellige, in aliquo ex noſtris ſepulcris, quod tute elegeris. Illud pariter Joſue cap.7. v.1. *Filii autem Iſrael prævaricati ſunt mandatum, & uſurpaverunt de anathemate*: Acham videlicet Iſraelita. Et Matthæi cap.26. v.8. *Videntes autem Diſcipuli indignati ſunt*: ſcilicet Judas, qui erat e duodecim Diſcipulis. Et apud eumdem Matthæum cap.27. v.44. *Id ipſum autem & latrones, qui crucifixi ſunt cum eo, improperabant ei*: ideſt unus ex latronibus. Quamobrem Eccleſia in quadam ex Orationibus, quas adhibet in Diſtributione, & Proceſſione Palmarum ait: *Omnipotens ſempiterne Deus, qui Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum ſuper pullum aſinæ ſedere feciſti.*

Quem Prophetam intelligat D. Matthæus referens oraculum, Dicite Filiæ Sion &c.

7 Quartum eſt, Quinam Propheta ille ſit, unde verba illa Matthæus depromſit cap.21. v.4. & 5. *Hoc autem totum factum eſt, ut adimpleretur quod dictum eſt per Prophetam dicentem: Dicite Filiæ Sion: Ecce Rex tuus venit tibi manſuetus, ſedens ſuper aſinam, & pullum filium ſubjugalis*. Cum quo conſentit Joannes cap.12. v.14., & 15. *Et invenit Jeſus aſellum, & ſedit ſuper eum; ſicut ſcriptum eſt: Noli timere Filia Sion; Ecce Rex tuus venit ſedens ſuper pullum aſinæ*. Præterea diſpiciendum, quo tempore impletum ſit illud Chriſti oraculum apud Lucam cap.19. v.41. &c. *Et ut appropinquavit, videns Civitatem flevit ſuper illam dicens, quia ſi cognoviſſes & tu, & quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi, nunc autem abſcondita ſunt ab oculis tuis. Quia venient dies in te, & circumdabunt te inimici tui vallo, & circumdabunt te, & coangustabunt te undique, & ad terram proſternent te; & filios tuos qui in te ſunt, & non relinquent in te lapidem ſuper lapidem, eo quod non cognoveris tempus viſitationis tuæ*. De lacrymis, quas Chriſtus Dominus ea fudit occaſione, Diſſertationem ſcripſit Joannes Chriſtianus Artſt, quæ continetur in Theſauro Diſſertationum in Novum Teſtamentum tom. 2. pag. 351. ubi oſtendit Auctor, eas lacrymas commiſerationis, & doloris vi fuiſſe expreſſas, quod Hebræis non ſolum atrociſſima omnium, quæ in hac vita ſunt, quæque fuerunt, calamitas immineret, ut mox videbimus, ſed etiam futurum eſſet ut ad æterna dederentur ſupplicia, propterea quod ex cordis duritia tempus viſitationis ſuæ negligerent. Pulchre etiam Lamy citat. lib.5. cap.1. pag.445. illa verba, *eo quod non cognoveris tempus viſitationis tuæ*, ita explicat: *Cauſa excidii tui erit tempus neglectum oblatæ ſalutis. Quoties*

ties Deus insigne beneficium conferret Judæis, dicebatur visitare plebem suam.

8 Quod ad primum attinet, Calmetus, Cornelius a Lapide in cap.21. Matth. & Maldonatus num.5. putant, duorum huc allata esse verba Prophetarum, Isaiæ cap.62., & Zachariæ cap. 9. Verum Natalis Alexander ad eumdem Evangelii locum num.2. contendit, solius Zachariæ textu binos Evangelistas usos, integram retinuisse sententiam verbis quibusdam paullulum immutatis. Quod quidem facile intelligi potest, si utriusque Evangelistæ verba cum Zachariæ textu cap.9. v.9. conferamus: *Exulta satis filia Sion, jubila filia Hierusalem: Ecce Rex tuus veniet tibi justus, & Salvator, ipse pauper, & ascendens super asinam, & super pullum filium asinæ.* Quod vero ad secundum attinet, constat inter omnes, Tito Hierosolymam oppugnante, Oraculum illud Christi Domini esse impletum. Nam cum Imperator intellexisset, urbem tum propter ejus amplitudinem, tum propter iniquitatem loci undique cingi militibus non posse, nec ob inopiam lignorum extrui aggerem, aut castella adversus mœnia excitari, consilium suscepit circumducendi murum castellis per intervalla interjectis communitum; ut Judæi, qui omnem spem salutis sibi ademtam intelligerent, & externa auxilia interclusa, aut sese dedere cogerentur, aut fame enecti interirent. Eam expugnationem fuse narrat Josephus de Bello Judaico, & refert etiam Baronius ad ann. Chr.72. ubi num.5. postquam murum illum extructum fuisse docuit, ita subjicit: *Sic igitur videas jam divinitus impletum esse, quod illis verbis Dominus prædixerat, dum Hierosolymorum deflerет interitum: Venient dies in te, & circumdabunt te inimici tui vallo, & circumdabunt te, nempe muro, & coangustabunt te undique, & ad terram prosternent te, & filios tuos, qui in te sunt.*

Oraculum illud desumtum est e Zachariæ Prophetia. Christi de excidio Hierosolymitano sub Tito Imperatore impleta.

9 Teterrimum etiam illud contigit, dum obsideretur Hierosolyma, quod Maria Eleazari filia, re omni familiari fortunisque eversa, stimulante fame, in furorem acta lactentem filium necavit, ut ejus carnibus vesceretur, cumque milites, qui cibum sibi quærebant, odore illecti in ejus domum introissent, deprehenso carnis assæ frusto, quam corporis pueri partem compererunt, horribile scelus execrati, inde abierunt. Cujus rei atrocitas cum sui fama civitatem universam complesset, sibi quisque statuens tantam ob oculos diritatem, perinde ac si ipse sceleris auctor esset, cohorruit. Tam immane factum narrat Josephus; & Baronius loc. cit. num.9. aliud observat impletum fuisse Christi oraculum, de quo Lucas cap.23. v.28. &c. Narrat enim Evangelista Jesum Christum, dum sublata in humeros Cruce, frequentissi-

Filium in obsidione Hierusalem mater necavit, ut ejus carnibus famem depelleret. Aliud Christi oraculum impletũ.

tissimo populo stipatus, Calvariæ montem ascenderet, ad fœminas, quæ lacrymis & gemitibus se prosequebantur; conversum dixisse: *Filiæ Hierusalem nolitè flere super me, sed super vos ipsas flete, & super filios vestros: Quoniam ecce venient dies, in quibus dicent: Beatæ steriles, & ventres, qui non genuerunt, & ubera, quæ non lactaverunt. Tunc incipient dicere montibus, cadite super nos, & collibus, operite nos.*

Alia Christi oracula in excidio Hierosolymæ impleta.

10 Sunt & alia quædam, quæ ad Christi oraculum pertinent de Hierosolymitano excidio. Ea reperies apud Baronium loco citato. Nobis vero innuere satis erit, admirando illo Templo exciso, Urbe a fundamentis eversa, tribus tantummodo turribus, Phaselo, Hippico, & Mariamne servatis, ut apud posteros victoriæ Romanorum essent veluti monumentum, dirutis mœnibus, ea parte excepta, quæ ad Occidentem vergit; omnibusque deletis ædificiis, ut nemo conjicere posset Urbem ibi fuisse, eamque populosissimam, quemadmodum tradit Josephus; & quidem octo & triginta annos post Christi oraculum, impletum fuisse quidquid ille dixit penes Matth. cap. 24. & Marc. cap. 13. & Luc. cap. 21. Nam, & Templum magnificentissimum, cujus structuram Apostoli tantopere admirabantur, ita dirutum est, ut lapis super lapidem non relinqueretur, etsi ferro & plumbo ad quamdam perpetuitatem immanes illi lapides nexi essent; & urbs, ut modo dixi, eversa; & hæc omnia in illud tempus cecidere, quod a Christo fuerat prænunciatum: *Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc donec omnia fiant*, ut habetur apud Luc. cap. 21. v. 32.

Christo Hierosolymam introeunti turbæ vestimenta humi constravere sua.

11 Jam vero ut reliqua persequamur, quæ ad pleniorem Evangelicæ Historiæ intelligentiam pertinent; quintum est de triumphali Christi Domini nostri ingressu in Hierusalem. Turbæ viam, qua sedenti illi super asellum erat transeundum, vestimentis constravere suis: *Plurima autem turba straverunt vestimenta sua in via*, Matth. cap. 21. v. 8. quod quidem est Regiæ potestatis indicium, juxta Judæorum consuetudinem, ut constat ex lib. 4. Reg. cap. 9. v. 3. ubi Jehu Regi narrat sacer textus ad eumdem modum datam fuisse Regni possessionem. *Festinaverunt itaque, & unusquisque tollens pallium suum posuerunt sub pedibus ejus in similitudinem Tribunalis, & cecinerunt tuba: atque dixerunt: Regnavit Jehu.* Id etiam apud Ethnicos factum legimus. Plutarchus enim in Catonis Uticensis vita: *Finito*, inquit, *tempore Provincia abeuntem non votis, & præconiis, sed lacrymis & insatiabili amplexu milites prosequebantur, sternentes vestes per ea loca, quibus ipse pedibus iturus erat*.

Ramos itidem palmarum & olivarum.

12 Cæsis arborum ramis turbæ, item ut vestimentis, viam con-

constravere, Matth. loc. cit. *Alii autem cædebant ramos de arboribus, & sternebant in via*: Ramos nimirum Palmarum, Olivarumque, quibus Mons Oliveti, per quem Jesus Hierusalem proficiscens transibat, confertissimus erat. Idque ad triumphi celebritatem, splendoremque plurimum conferebat. Ac propterea Levitic. cap. 23. v. 40. in Festo Tabernaculorum, quod Mense Septembri agebatur, hæc Deus jubet: *Sumetisque vobis die primo fructus arboris pulcherrimæ, spatulasque palmarum, & ramos ligni densarum frondium, & salices de torrente, & lætabimini coram Domino Deo vestro*. Et Machab. 1. cap. 13. & 2. cap. 10. legimus, palmas Victoribus in Civitates introeuntibus præferri consuevisse. Narrat Philo, Agrippam frondibus floribusque redimitum Hierosolymam esse ingressum; idemque tradit Josephus de Alexandro. Sed iis similibusque omissis, quæ in hanc rem nullo negotio colligi possent, illud animadvertendum est probe, turbas iisdem gaudii signis Christum Dominum excepisse, quibus Tabernaculorum Festum celebrare consueverant; eosdemque Judæos, qui eo Festo, non modo discessus ex Ægypto memoriam coli existimabant, sed venturi etiam Messiæ contineri præsagium arbitrabantur, rerum a Christo gestarum admiratione captos, illumque tamquam verum Messiam agnoscentes, obviam ei occurrisse, ritusque Festivitatis Tabernaculorum observare voluisse, qui quidem hoc modo præsagii illius fidem confirmarunt.

Acclamationes, quibus turbæ Jesum sunt prosequutæ. Sacerdotes invidia tacti.

13 Postremo Turbæ, quæ illi obviam ierant ramos palmarum manibus gestantes clamabant: *Hosanna, benedictus qui venit in nomine Domini Rex Israel*. Joann. cap. 12. v. 13. cui consentiunt Matthæus cap. 21. v. 9. *Clamabant dicentes: Hosanna Filio David: benedictus qui venit in nomine Domini, Hosanna in altissimis*. Et Marcus cap. 11. v. 9. *Et qui præibant, & qui sequebantur clamabant dicentes: Hosanna, benedictus qui venit in nomine Domini, benedictum quod venit Regnum Patris nostri David: Hosanna in excelsis*. Cum ex Monte Oliveti descenderet Jesus, lætabundi Discipuli illum teste Luca cap. 19. v. 37. collaudabant: *Et cum appropinquaret jam ad descensum Montis Oliveti, cœperunt omnes turbæ Discipulorum gaudentes laudare Deum voce magna super omnibus, quas viderant, virtutibus, dicentes: Benedictus qui venit Rex in nomine Domini. Pax in Cœlo, & gloria in excelsis*. Postea vero quam ingressus est Hierosolymam, universa commota est Civitas, Hierosolymæ nimirum Cives, ac præsertim Sacerdotes, qui cum audirent acclamationibus, & plausibus exterorum, qui ad Festum confluxerant, ingressum Christi Domini esse celebratum, quasi rerum a Christo gestarum Hierosolymæ omnino

fuissent nescii; invidia tacti, ut ejus gloriam obtererent, per contemptum interrogabant: *Quis est hic*? Populus vero ab omni animi ægritudine vacuus simpliciter, & candide respondebat: Hic est Jesus Propheta a Nazareth Galilææ.

De voce Hosanna. Sensus ejus acclamationis.

14 Quæ quidem omnia declarant triumphalem Christi Domini ingressum in Hierusalem. Neque vero prætereundum, vocem Hosanna acclamationem esse, qua Judæi utebantur erga viros de republica optime meritos, & singulari vitæ sanctimonia præclaros, quibus felicitatem, gloriam, & benedictionem adprecabantur. Quapropter voces illæ, *Hosanna Filio David*, acclamationes fuerunt, significationesque lætitiæ & gaudii, quibus populus triumphali illo die Christum Jesum salutavit Messiam David Rege prognatum, lætis illis clamoribus non absimiles, quos arborum ramos manibus tenentes in Festo Tabernaculorum ingeminabant, ut in Psal. 117. vers. 15. Damaso Papæ epist. 15. interroganti Hieronymum, quid sibi vellet *Hosanna*, S. Doctor e fontibus Judæorum illius vocis intelligentiam haustam explicavit epist. 16. tom. 1. Epistolarum Romanorum Pontificum, quas collegit Coustantius. De acclamatione Hosanna Dissertationem conscripsit quidam Winzern, quæ est in tom. 2. Thesauri Dissertationum in Novum Testamentum edit. Amstelodamen. ann. 1702. pag. 164. ubi Auctor de hujus nominis Etymologia disputat. Nos tamen contenti satis sumus iis, quæ hac de re scripsit Lamy Harm. Evangelicæ lib. 5. cap. 1. n. 21. pag. 444. Sensum eorum verborum, *Hosanna filio David*, hunc esse ait: *Jam canamus Hosanna Messiæ, qui filius David est. Jesum pro Messia habemus, & ideo occinamus illi Hosanna, idest, serva nos. Quidam Interpretes, ex eo, quod dicitur Hosanna filio David, & non Hosanna Fili David, contendunt non accipiendam vocem Hosanna, quasi Judæi quærerent a Jesu, ut illis opitularetur, sed habendam pro voto, & acclamatione*. Sed cum Judæi nullo non tempore Messiæ Servatoris adventum expectassent, ideoque Discipuli post Christi passionem apud Luc. cap. 24. v. 1. dixissent: *Nos autem sperabamus, quia ipse esset redempturus Israel*, nemo est, quin videat, illos opem ab eo implorasse, quem pro Christo, & Messia habebant; ideoque sensum vocis Hosanna esse: *Opitulare quæso*.

Primis Reipublicæ Hebræorum temporibus equi non adhibiti. Primores viri asinis & mulis utebantur.

15 Ne cui vero decus illius triumphi, & ornamentum imminutum esse videatur, quod Jesus asino veheretur, neu quisquam putet sibi minime satisfactum ab eo, qui dixerit, id summæ Christi humilitati tribuendum; quam imitatus S. Cœlestinus V. Siciliæ, & Hungariæ Regibus, Cardinalibus, Proceribusque frustra eum dehortantibus, asello vectus Aquilam ingredi voluit, dum in ea Civita-

Civitate Romanæ Sedis possessionem caperet, teste Cardinale de Alliaco in ejus Vita lib.2. cap.2. seposita etiam Zachariæ Prophetia, docet Calmetus in cap.21. vers.4. Matthæi, penes Hebræos moris fuisse, ut nobiles viri primoresque non nisi in asellis equitarent, idque apparet ex Judic. cap.10. v.4. ubi triginta filios Jair, qui Judex Hebræorum erat, & Princeps, legimus *sedentes supra triginta pullos asinarum*; & ex c.12. v.14. ubi itidem Scriptura nobis exhibet quadraginta filios Abdon Judicis, Principisque Israelitici populi, Nepotesque ejus triginta *ascendentes supra septuaginta pullos asinarum*. Neque enim Deus Hebræorum florente Republica, nec in primorum Regum Regno equorum usum in suo populo probaverat: quare legitur in Psalm.19. *Hi in curribus, & in equis, nos autem in nomine Dei nostri invocabimus*. Saule regnum administrante nullus in bello usus equorum; pedestriumque copiarum tantum fit mentio: *Præcepit itaque Saul populo, & recensuit eos quasi agnos ducenta millia peditum* 1. Reg. cap.15. v.4. Et David jam senex, & multorum, magnorumque Regum, & Gentium, quas perdomuerat, opibus potentissimus, cum filium suum salutari voluit, primoribus Regni præcepit: *Tollite vobiscum servos Domini vestri, & imponite Salomonem filium meum super mulam meam*. lib.3. Regum cap.1. v.33. Cum vero Salomon suscepisset regnum, nimium etiam equorum usum introduxit. Nam docet sacer textus, quadraginta millia equorum eum aluisse ad cursum, & duodecim millia ad vecturam. Qua in re Salomonem, quod fuerit sumtuosior, peccasse observant sacri Interpretes. Consequuta deinde sunt tempora Regum Judæ, cum equorum magna vis a Prophetis divino numine afflatis improbata fuit, juxta illud Isaiæ cap.2. v.8. *Repleta est terra ejus equis, & innumerabiles quadrigæ ejus*. Et paulo post: *Et repleta est terra ejus idolis, opus manuum suarum adoraverunt*. Sed Judæi, rituum suorum tenacissima natio, etiam post captivitatem Babylonicam equorum usu fere semper abstinuere. Quapropter cum Machabæus, ejusque fratres bellum gererent adversus Syriæ Reges, raro legimus equos adhibuisse. Ex quo intelligimus, Judæos non equis uti solitos, sed asellis, mulisve inequitasse, ut optime observavit Ayala in opere, *Pictor Christianus*, lib.5. cap.5. num.9. *Quod si ita se gesserunt etiam in præliis, ubi pro aris avitaque religione decertabatur; quid putas fecerint in pace degentes iidem non milites, sed populares? Quid religionis observantiores, & qui eam zelo ardentiore curabant?* Paulo ante diximus, nos tantisper Zachariæ prophetiam seponere, de qua supra loquuti sumus num.97. Ea vero vel ipsorum Judæorum sententia de Messia intelligenda est. Verba Rabbi Salo-

Salomonis hæc sunt: *Locus iste non potest exponi de ullo alio, quam de Messia, quia de eo dicitur: Et dominabitur a mari usque ad mare. Neque ullum reperimus Templi secundi tempore, qui, ut iste, in justitia regnaverit*. Et quamquam docet Grotius, prima fronte Zachariæ prophetiam intelligi posse de Zorobabele; ipsa tamen Historia, qua proditum est Zorobabelem, cum Propheta scripsit, Hierosolymam jam venisse, concidit Grotii doctrina, qui a Sagittario pluribus aliis argumentis confutatus est Harmon. Passionis Domini par. 1. cap. 4. num. 47. Nec pluris facienda est etiam alia quorumdam Interpretum illius Prophetiæ explicatio de Juda Machabæo. Rex enim numquam salutatus est Judas, quemadmodum neque Zorobabel, nec qui post eum Machabæi regia potiti sunt dignitate, e David erant prognati, ut observavit Lamy lib. 5. cap. 1. Harm. Evang. §. *Hoc autem totum factum est*. Addit etiam a Propheta virum describi pauperem, *ipse pauper*, quod neque de Juda Machabæo, nec de Zorobabele potest intelligi, qui potens opibus erat, Templumque ædificavit; Evangelistas autem ea Prophetia apposite usos esse, quo Judæi, qui Christum Jesum, quod neque viribus armisque instructus, nec opibus esset conspicuus, contemnebant, pauperem futurum fuisse Messiam, & pauperis speciem allaturum, juxta ipsa Prophetæ verba, intelligerent.

Processio in Dominica Palmarum in memoriam triumphalis Christi ingressus in Hierusalem.

16 Triumphalem igitur Christi Domini ingressum in Hierusalem in Palmarum, Olivarumque benedictione, & in hujus diei Processione nobis proponit Ecclesia. Sacræ Solemnitatis initium sumitur ab illis verbis, *Hosanna Filio David &c.* Cantatur Evangelium S. Matthæi a nobis supra commemoratum; deinde Sacerdos Deum orat, ut quemadmodum fidelis Populus vestimentis, Palmarumque ramis viam constravit, ita nobis detur, unde Fidei viam paremus, a qua sublato omni lapide, & scandalo, in justitiæ ramis opera nostra frondescant. Palmæ deinde populo distribuuntur, & fit Processio, in qua cantantur Antiphonæ & Orationes, quæ omnes ad triumphalem Domini Jesu ingressum in Hierusalem pertinent. Prodit ex Ecclesia Processio: duo, quatuorve Cantores in eam ingressi clauso ostio, & ad Processionem, quæ forinsecus est, facie conversa, primos duos versus canunt ex Hymno *Gloria, laus, & honor &c:* quos ingeminat Sacerdos, cæterique qui foris sunt. Deinde qui intus sunt, reliquos versus, sive omnes, seu partem canunt. Subdiaconus Crucis hasta pulsat ostium, quo aperto, Processio Ecclesiam ingreditur cantans: *Ingrediente Domino in sanctam Civitatem, Hebræorum pueri Resurrectionem vitæ pronunciantes, cum ramis Palmarum Hosanna clamabant in Excelsis*; & quæ sequuntur. Tandem celebratur Missa, nec rami Palma-

Palmarum, vel Olivarum in manibus tenentur, nisi cum cantatur Passio, & Evangelium.

17 De ea Processione in hunc modum loquitur Ivo Carnotensis serm. in Ramis Palmarum: *Hominem humilem super Asinam viderunt* (Hierosolymitani) *& tamen triumphalem ei gloriam ramos arborum portando, & per viam sternendo exhibuerunt, laudes ei imperiales cecinerunt, quia præsago spiritu eum triumphatorem Diaboli, & mortis, & vitæ largitorem cognoverunt. Hujus turbæ, carissimi Fratres, formam repræsentatis, cum virentes ramos arborum post vexillum sanctæ Crucis in manibus portatis. Et bene repræsentatis, si quod virore signatur in manibus, semper teneatur in moribus; si non hieme decidat, si non æstate marcescat, ut dicere possitis cum Psalmista: Benedicam Domino in omni tempore; semper laus ejus in ore meo.* Et egregie Isidorus de Officiis Ecclesiasticis lib. 1. cap. 27. *In ramis enim*, inquit, *palmarum significabatur victoria, qua erat Dominus mortem moriendo superaturus, & tropheo Crucis de Diabolo mortis Principe triumphaturus. In asello autem, super quem sedendo Hierosolymam venit, indicabat simplicia corda Gentilitatis, quæ præsidendo, atque regendo perducebat ad visionem pacis.*

Pulcra Ivonis Carnotensis verba de ea Processione, Isidori de Palmis, & Asello.

18 Hymnus ille *Gloria, laus, & honor*, qui cantatur, postquam ad Ecclesiæ ostium Processio pervenerit, a quibusdam tribuitur Theodulpho Abbati Floriacensi, qui postea fuit Episcopus Aurelianensis seculo nono. Andegavis detentum in vinculis, quod cum filiis Ludovici Pii in illum Imperatorem conjurasset, ferunt illum hymnum a se compositum cecinisse, cum Imperator in palmarum Processione secus carcerem præteriret; carmenque adeo illi fuisse probatum, ut veniam & libertatem Auctori impetraverit, eumque in piissimi Principis gratiam reduxerit. Vide Baron. ad. ann. Chr. 835. num. 3. & 4. Fleury Hist. Eccl. tom. 10. lib. 46. pag. 205. edit. Parisien. ann. 1717. Durandum lib. 6. cap. 67. Gavantum ad Rubricas Missalis Romani par. 4. tit. 4. in Notis §. 16. Eruditi quidam viri nonnihil ea in re difficultatis repererunt. Quod enim Andegavis id contigisse dicatur Dominica Palmarum anno 818. videtur sustineri non posse, quod Imperator illa die ab ea urbe abesset. Præterea Alcuinus de Divinis Officiis lib. 1. cap. 14. mentionem injicit ejus hymni; cumque opus illud suum anno 778. conscripserit, inde, inferunt, Theodulphum neque illius hymni auctorem esse, neque illum ea occasione cecinisse. Atque ita disputat Menardus in Notis ad lib. Sacramentorum S. Gregorii pag. 56. Bellotte in observationibus ad Ritus Ecclesiæ Laudunensis pag. 785. Macrus in notitia vocabulorum Eccle-

Quis auctor illius Hymni: Gloria, laus, & honor.

Ecclesiasticorum verbo *Palmarum Festum*, & Sarnellus Episcopus Vigiliensis Epistolar. Ecclesiast. tom.9. Epist.16. Sed tamen hac in re duo sunt: primum est, Theodulphum hymni esse auctorem: alterum, cecinisse carmen illud Imperatore prope carcerem transeunte, ipsumque propterea e vinculis dimissum. Cum autem duo hæc ita nexa non sint, ut unius veritas ab alterius veritate pendeat, nihil profecto causæ est, cur a communi sententia recedamus, quæ auctoritate fulcitur gravis Sctiptoris Lupi Ferrariensis Epist.20. ut optime rem hanc expendit Martene De Antiqua Ecclesiæ disciplina in Divinis celebrandis Officiis in Dominica Palmarum cap.20. num.13. & Bailletus Historia festi hujus Dominicæ num.4. Quod autem Alcuinus Theodulpho præmortuus in Opere de Divinis Officiis illius hymni mentionem fecerit, id sane nihil est, cum pene omnium doctorum virorum consensu Opus illud, quod sub Alcuini nomine circumfertur, ab aliquo undecimi seculi Scriptore compositum sit.

Quid significet in ea Processione ostium Ecclesiæ occlusum, deinde reseratum.

19 Ostium deinde Ecclesiæ, ut diximus, aperitur, quod antea erat occlusum, *ut hinc intelligamus clausum fuisse hominibus cœlum Adamo peccante, nec nisi Christi morte fuisse reseratum*: verba sunt Amati Pouget in Institutionib. Catholicis tom.1. par.2. sect.4. cap.2. §.9.

Ritus benedicendi Palmas octavo seculo longe vetustior.

20 Affirmat Martene satis audacter citat. cap.20. num.2 nullum hujus ritus benedicendi Palmas reperiri vestigium ante octavum nonumve seculum. Cui sententiæ magnam adfirmare fidem videtur Kalendarium Romanum octavi seculi a Frontone editum, ubi sermo quidem fit de hac Dominica, sed de Palmarum benedictione omnino siletur. Verum eruditus vir P. Meratus Clericus Regularis, & Sacr. Rituum Congregationis Consultor 2. par. tom.1. pag.1004. plura affert validissima argumenta, quibus illius ritus vetustatem evincit. Profert enim antiquissimum Romanæ Ecclesiæ Kalendarium sub quarti seculi finem, aut initio quinti scriptum, a Martene editum ad calcem anecdotorum, ubi legitur: *Dominica ad Palmas ad S. Joannem in Lateranis*. Affert & Sacramentarium S. Gelasii, in quo hujus Dominicæ titulus est ejusmodi, *Dominica in Palmas de Passione Domini*. Item Sacramentarium S. Gregorii Magni a Menardo editum, ubi in Oratione, quæ communionem præcedit, expressis verbis mentio fit Fidelis Populi, qui ea die aderat cum frondibus & ramis palmarum. Et quamvis Grancolas Commentar. Historic. ad Breviar. Roman. lib.2. cap.53. suspicetur, eam orationem Sacramentario S. Gregorii posterioribus temporibus additam; tamen cum ea reperiatur in Codice Sacramentarii vetustissimo ante octingentos

annos

annos scripto e Bibliotheca Christinæ Svecorum Reginæ, quem Codicem vidit, & diligenter inspexit Venerabilis Cardinalis Thomasius, non octavo, vel nono seculo Ritus benedicendi palmas tribuendus videtur, sed longe vetustior existimandus.

21 Plures in hac Dominica juxta veterem disciplinam ritus erant, qui nunc deserti obsolevere. Catechumenorum quidam Competentes appellati: hi Christiana doctrina instructi petebant sacro Baptismate ablui; tempusque expectabant, quo illud Sacramentum conferri solitum esset: Baptismus autem, ut alibi docebimus, Sabbatho ante Dominicam Resurrectionis solemni ritu conferebatur. Quamobrem Augustinus lib. de Cura pro mortuis cap.12. n.15. col.525. tom.6. oper. *Pascha*, inquit, *jam propinquabat, dedit nomen inter alios Competentes*. Et S. Isidorus lib.7. orig. cap.14. verbum illud *Competentes* explicans ait: *Competens vocatur; qui post instructionem Fidei competit gratiam Christi, inde & a petendo Competens vocatur*. Cum quo consentit Auctor de Divinis Officiis, qui liber Alcuino vulgo adscribitur pag.53. *Pascha petitum, sive Competentium dicitur, quia hodie Symbolum Competentibus tradebatur propter confinem Dominicæ Paschæ solemnitatem, ut qui jam ad Dei gratiam percipiendam festinant, fidem quam confitentur cognoscant. Competentes enim quasi simul petentes dicuntur, idest gratiam Christi petentes*. Atque huic generi Catechumenorum, qui *Competentes* nominabantur, licebat manere in Ecclesia lecto Missæ Evangelio; unde alii Catechumeni arcebantur, ut Symbolum audirent, & Fidelium oblationi interessent: tamen, simul ac Canon inciperet, illico abibant, ut videre est in ordine Romano. His ipsis Competentibus Symbolum; quod per partes aliis diebus, qui scrutinii dies dicebantur, explicatum fuerat, universum integrumque hac Dominica exponebatur. Inde frequens huic Dominicæ nomen: *Pascha petitum, sive Competentium*.

De ritibus, qui olim in hac Dominica servabantur, nunc autem absoleverunt. Catechumenis Competentibus integrum explicabatur Symbolum.

22 Cum Sabbatho Sancto infantes quoque baptizentur, iis, qui Baptismate abluendi essent, caput hac dominica lavari mos erat; ut mundum caput præberent sacro oleo, quo in Baptismo essent ungendi. Nam in Quadragesima, quemadmodum etiam quavis alia jejunii die, ab omni cujusquemodi ablutione prohibebantur. Quamobrem interdum hæc Dominica appellatur *Capitolavium*, ut observat Gavantus ad Rubric. Missalis Rom. part.4. Tit.7. *de Dominica de Passione, & de Hebdomada Majori* num.6. Idque confirmatur ex S. Isidoro lib.1. de Divinis officiis Cap.27. ubi ait: *Tunc* (in hac scilicet Dominica) *moris est lavandi capita Infantum, qui ungendi sunt, ne forte observatione Quadragesi-*

Caput infantibus baptizandis Sabbatho Sancto, in hac Dominica abluebatur.

dragesimæ sordida ad unctionem accederent. In quarumdam Civitatum Ecclesiis in more positum erat; ut in Procesione Crux nuda & detecta præferretur; in aliis veluti in triumphi pompa sacer Evangeliorum liber, in quibusdam etiam sanctissima Eucharistia gestaretur. Vid. Martene cit. cap. 20. num. 9. & sequent. Baillet. Histor. Festi hujus diei num. 4. & Mabillon. Musei Italic. tom. 2. in Commentar. ad Ordinem Roman. pag. 66. edit. Parisien. ann. 1724.

Orientalium ritus in Dominica Palmarum.

23 Eruditus vir Jacobus Goarius in Notis ad Euchologium Græcorum pag. 745. ritum accuratissime exponit, quo Ecclesia Orientalis celebrat hujus diei solemnia. Et Macrus loc. cit. narrat, Maronitis illud moris esse, ut in Ecclesia integram Olivæ arborem illuc illatam statuant; eamque benedictam ei, qui eleemosynæ nomine plus offerat, adjudicent. Ille autem, qui arboris dominus factus fuerit, in Processione Olivam, & suum ipsius filium, seu quemvis alium puerum arbori impositum, a cognatis & affinibus adjutus, inter lætas acclamationes gestat erectam. Ac deinde, absoluta Processione, omnes impetum in arborem faciunt, & ramusculum sibi quisque revellit, ut suæ pietati, ac devotioni satisfaciat. Gretserus tom. 5. suorum Operum nuperrimæ edit. lib. 1. de sacris Processionibus cap. 18. scribit de solemni Processione, quæ Dominica Palmarum fit Hierosolymæ. Accuratior tamen ejus Processionis descriptio habetur apud Quaresmium elucidat. Terræ Sanctæ lib. 4. cap. 11. tom. 2. ubi narrat, Antistitem, impositis asello vestibus, illo inequitantem e Monte Olivarum venire, & Hierosolymam ingredi, cui occurrunt alii Ecclesiastici cæterique Fideles, qui viam suis palliis, herbis, & floribus sternunt; quæ cæremonia magna celebratur pompa in oculis infidelium, & Christiani nominis hostium, qui eam peragi patiuntur; quod nimia siccitate olim arescentes agros uberrima pluvia Deus recreaverit post Processionem, qua Guardianus, & Fratres Terræ Sanctæ a Deo pluviam illam imploraverant, ut videre est ibid. cap. 12.

Romani Pontifices in hac Dominica eleemosynam largiebantur.

24 Sed huic sermoni nostro de Dominica Palmarum, denique iis ritibus, qui in ea quondam servabantur, nunc autem obsoleverunt, antequam finem imponamus, observandum putamus, quod in libro Sacramentorum S. Gregorii edito a Pamelio tom. 2. pag. 105. & 244. adnotatum legimus, Papam in Sabbatho, quod Dominicam Palmarum præcedit, eleemosynam largiri solitum: *Sabbathum vacat: Dominus Papa eleemosynam facit*. Aliis quoque diebus Romani Pontifices eleemosynas dispertiebant, ut apparet in vita Zachariæ Pontificis apud Anastasium tom. 4. sect. 226. pag. 222: in qua legitur, constituisse illum Pontificem *crebris diebus*

bus alimentorum sumptus, qui & eleemosyna usque nunc appellatur; de Venerabili Patriarchio a paracellariis pauperibus, & peregrinis, qui ad Beatum Petrum morantur, deportari, eisque erogari, nec non & omnibus inopibus, & infirmis per universas Regiones istius Romanæ Urbis constitutis. Sed quæ hoc Sabbatho distribuebatur, multo erat largior in Magdalenæ memoriam, quæ libra unguenti accepta Christi Domini unxit pedes. Quamobrem in allato Alcuini libro pag.52. ex Collectione complurium Auctorum, qui de Ecclesiasticis Officiis scripserunt, edita Coloniæ anno 1568. leguntur hæc verba: *Unde Apostolicus vir in memoriam devotissimæ mulieris, membris Christi hodie facit, quod ipsa fecit Capiti; & ideo a statione publica vacat; non tamen a celebratione Missæ, quia huic negotio insistit.* De ea eleemosyna meminit etiam Martene cap.19.num.28.ubi auctoritatem affert Grimoldi Abbatis, qui in Præfatione libri Sacramentorum a Pamelio editi ait, Papam ea die Stationi adesse non consuevisse, ut in superioribus diebus, ut otium sibi esset, quo egenis eleemosynam distribueret. De eadem re loquitur etiam Mabillon loc. cit. pag.64.

De fermento, quod Sabbatho ante hanc Dominicam Palmarum dispertiebat Romanus Pontifex.

25 Hoc eodem Sabbatho ante Dominicam Palmarum in Kalendario edito a Frontone pag.160. legitur, fermentum dari solitum esse: *Sabbatho datur fermentum in Consistorio Lateranensi.* Fermentum illud, quod Sabbatho ante Dominicam Palmarum in Consistorio Lateranensi Pontifex dispertiebat, quid tandem sit, magna est inter sacrarum antiquitatum cultores controversia. Quantum in his rebus valeret Venerabilis Cardinalis Thomasii singularis, & summa doctrina, qui nesciat puto esse neminem. Ea de re vir magnus a Joanne Ciampino studiis, editisque pluribus operibus celebri viro rogatus, ut si quid sibi esset exploratum, expromeret, respondit: in more fuisse, ut singulis Dominicis fermentum, scilicet Sacramentum Corporis Christi Romanus Pontifex mitteret Titulorum Urbis Presbyteris, idest Parochis Urbis, quod ab ipsis Missam celebrantibus sumebatur. Episcopi vero Suburbicarii Romano Pontifici proxime subjecti tamquam Metropolitano, appetente Paschate, Romam suos mittebant Acolythos; qui acceptum fermentum ad se afferrent. Neque tamen id ab omnibus factitatum Episcopis Metropoliticæ jurisdictioni Pontificis Romani subjectis, puta ab Episcopis Apuliæ, Calabriæ, Aprutii, Siciliæ, & Corsicæ, sed ab Episcopis Romæ vicinioribus, qui fermentum, seu Eucharistiam intra octo dies absumerent, ne species corrumperentur. Et quamquam Romanus Pontifex Dominica Palmarum Missam celebrabat, &, ut mos erat, Romanis Presbyteris mitte-

bat eadem die fermentum; tamen ut Episcoporum commodo, qui longius abessent, consuleretur, præcedenti Sabbatho tempus ejusmodi distributionis antecapere solebat, quo Episcopis, qui in Paschatis die coram Papa Eucharistiam sumere non possent, saltem copia, & facultas esset Sacramentum sumendi, quod sibi a Pontifice missum esset. Videatur Card. Thomasii Epistola ea de re ad Ciampinum scripta, quam idem Ciampinus edidit in suo Opere *De perpetuo Azymorum usu* cap. 9. pag. 214. & sequentib. & Martene loc. cit. num. 27. Narrat Mabillonus in Museo Italico tom. 1. pag. 132. se cum Cardinali Thomasio, qui tum temporis Clericus erat Regularis, sermonem habuisse de significatione vocis *Fermenti*, & cum eo statuisse, nihil aliud fuisse fermentum, quam Eucharistiam. Idem confirmat in Analectis tom. 4. pag. 60. & in Commentariis ad Ordinem Romanum cap. 6. pag. 38. ubi exponit, quæ in primo Ordine Romano peragenda præscribuntur in Missa, quæ in aliqua Ecclesia, ubi esset Statio, ab Episcopo celebraretur; quo in loco jubetur Subdiaconus tradere Archidiacono Fermenti particulam, quod a Papa consecratum fuit, ut Episcopus dicens, *Pax Domini sit semper vobiscum*, illam immittat in calicem. Eumdem significatum huic voci *fermentum* tribuunt idem Auctor in Dissertatione de Azymo, & fermentato cap. 10. Pagius Senior Critic. ad Annales Baronii ad annum 313. num. 18. Pagius junior in vita Innocentii I. num. 8. & Scriptor Anonymus in *Delectu Actorum Ecclesiæ universalis* tom. 2. pag. 180. & 181. Neque tamen inde quisquam arguere possit, quod nonnemo suspicari visus est, Presbyteros in Missa tunc panem non consecrasse, sed panem a Pontifice consecratum comedisse, ceterisque, qui communicare vellent, præbuisse. Panem enim Presbyteri consecrabant, quem una cum Eucharistia sibi a Romano Pontifice missa distribuebant, ut observat Card. Bona Rer. Liturgic. lib. 1. cap. 23. num. 17. Illud quoque perperam infertur, non azymum, sed fermentatum panem consecrari consuevisse, ut bene advertit Petrus Coustantius tom. 1. Epist. Roman. Pontificum pag. 859. *Neque verendum, ne hac postrema intelligentia eorum juvetur opinio, qui Eucharistiam ex fermentato pane olim in Ecclesia Latina confectam putant. Valde enim leve est, quod inde in opinionis hujus gratiam deducitur argumentum. Quippe venerandum illud Sacramentum pro illorum temporum consuetudine, qua sacræ rei arcanum profanis tegere affectabant, cum ad Ecclesias mitteretur, apposite vocatum est fermentum, ut, quemadmodum fermentum in farinam immissum, eique commixtum totam conglutinat, ita eis quoddam unitionis, atque communionis mutuæ vinculum esse significaretur.*

Ful-

Fulbertus Carnotensis in Epistola ad Pinardum, seu Finardum narrat, morem illum fuisse, ut novus Sacerdos ab Episcopo ordinatus ab ejus manibus Hostiam acciperet, quam in plures divisam particulas per quadraginta dies, qui Ordinationem consequerentur, absumeret in memoriam quadraginta dierum, quibus Christus suscitatus a mortuis, antequam in Cœlum ascenderet, Apostolis manifestus apparuit; quæ quidem non universalis Ecclesiæ, sed peculiaris fuit Provinciæ disciplina. Videatur Claudius Espencæus lib.2. de Eucharistiæ adoratione cap.14. Atque ea super re dicendum omnino videtur, quod juxta Cardinalis Bonæ sententiam paulo ante attulimus, novos nempe Sacerdotes per quadraginta illos dies Missam celebrasse, & consecrasse panem, quem una cum particula Hostiæ ab Episcopo sibi traditæ in Ordinatione sumerent.

26 Nunc vero, si quem ipsi nobis præscripsimus ordinem sequi velimus, de Feria quinta Majoris Hebdomadæ agendum est. Verum plura de Feria quarta opus est dicere, antequam de Feria quinta sermonem instituamus. Nam ea die post prandium cantantur in Ecclesia Matutinum, & Laudes Feriæ quintæ; & Feria quinta post prandium pariter Matutinum, & Laudes Feriæ sextæ; & Feria sexta denique itidem post prandium Matutinum, & Laudes Sabbathi Sancti. Nec illud prætereundum, scelestum Judam feria quarta de venditione, & proditione Christi Domini egisse; quam ob causam primis Ecclesiæ temporibus duo in hebdomada jejunia erant indicta; alterum Feria quarta, ob eam rationem, quam modo attulimus; Feria sexta alterum, in mortis Jesu Christi memoriam, ut testatur D. Augustinus Epist. ad Casul. aliique complures, quos refert Baronius ad annum Chr. 34. §. 168.

Duo in hebdomada jejunia indicta, Quarta, & Sexta feria ob proditionem Judæ, & Christi mortem.

CAPUT V.

De Matutinis Tenebrarum, quæ Quarta, Quinta, & Sexta Feria Vesperi recitantur.

1 AD ea igitur Officia, quæ his diebus recitantur, quæque Officia Tenebrarum appellari solent, sermonem convertimus. In iis id unum Ecclesia videtur tantummodo studuisse, ut suum mœrorem, luctumque, dolorisque sui sensus omnino significaret. Non a suavibus illis invocationibus Officium incipit, quibus Deum orat, ut canendis ejus laudibus labia sibi aperiat. Nullum in iis invitatorium: Psalmi hymno illo *Gloria Patri* carent omnes: nulli hymni, non benedictiones, non Capitula; ut

De tribus Matutinis Tenebrarũ, ac præcipue de Lectionibus ex Threnis Hieremiæ.

L 2 rerum

rerum omnium oblitam Ecclesiam, & ab omni alia cogitatione avocatam, in eo tantum versari merito dixeris, ut de peccatis humani generis ingemiscat, & Christi Redemtoris cruciatibus illacrymetur. In Matutino Feriæ Quintæ primi Nocturni lectiones sunt ex Threnis Hieremiæ, quibus Propheta Hierosolymæ deflet excidium, multoque gravius super sceleribus, quibus Deum Civitas illa irritaverat, ingemiscit. In Matutino Feriæ sextæ, in primi itidem Nocturni lectionibus excisam Hierosolymam deflet, cujus ruinis, Synagoga disjecta, sancta Ecclesia nostra inædificata fuit: in tertia autem lectione de suo statu præsertim Propheta conqueritur, & in iis animi angustiis Redemtoris nostri dolores exprimit, nam in altam fossam, veluti seductor, dejectus fuerat, ut in ea, ope omni destitutus interiret. In Matutino denique Sabbathi Sancti lectione prima Hieremias miserrimi hominis exprimit formam, qui in solitudine dolet, sed tacitus dolet, erectoque animo spem omnem in Dei auxilio, & ope reponit. Cujusmodi hominis, Servatoris nostri, ejusque invictæ patientiæ, & mirificæ mansuetudinis exemplar videmus expressum. In duabus quæ sequuntur ejusdem Nocturni lectionibus, excisum, dirutumque Templum, Patriam misere eversam, extremamque rerum omnium deflet inopiam, qua florentes olim, & beati ejus Cives tunc temporis premebantur: ea porro de afflictis, perditisque Gentis suæ rebus querela perfunctus, suas ad Deum preces convertit, ut tot mala perpessam gentem, tandem placatus recipiat in gratiam, ejusque angores, & contumelias respiciat. Hoc tempore, quo hæc officia recitantur, magnum ante Altare ponitur Candelabrum, cujus figura est ad formam trianguli. Plures illi candelæ accensæ imponuntur, quarum singulæ singulis expletis Psalmis extinguuntur; una tantum excepta, quæ sub Altare accensa occultatur. Post canticum *Benedictus* paullulum obstrepitur: deinde producta, quæ sub Altari latebat, candela, surgunt omnes, ac taciti abeunt, ut videre est in Cæremoniali Episcoporum lib. 2. cap. 22.

Olim hæc officia noctu canebantur. De vocibus illis Aleph, Beth in Threnis Hieremiæ. Vetus refellitur,

2 Magnam profecto reprehensionem non effugeret, qui Ecclesiæ addictus nesciret, primis Ecclesiæ temporibus Christianos solitos fuisse nocte intempesta surgere ad psallendum; quam consuetudinem ab omni Fidelium multitudine tunc temporis servatam, quidam tantummodo Ecclesiasticorum, & Religiosorum Ordines retinuerunt. Multæ causæ extitere, quibus illiusmodi pervigilia nocturna sublata sunt: cujus moris veluti quædam umbra etiamnum extat in Matutinis horum dierum, quæ post solis occasum absolvi solent, ac propterea dicuntur Matutina Tenebrarum. In vetustissimo quodam Ordine Romano, ex iis primo qui a Mabillonio editi

editi sunt in Museo Italico cap.5. pag.19. tom.2. præscribitur, ut his diebus cantetur Matutinum media nocte: *Media nocte surgendum est*. Verum multa ante secula mos introductus, exemplo etiam Romanæ Ecclesiæ præeunte, ut ea Matutina cantentur post prandium, ut apparet ex Ordine Romano Jacobi Cajetani cap.82. & apud Petrum Amelium cap.62. pag.480. ubi præscribitur, *in die Mercurii de sero hora competenti Dominus Papa venit ad officium Matutinarum cum Chlamyde de Scarletto cum Capucco extenso super fronte, non replicato, & sine Mitra*. De Invitatorio, de Hymnis, de Lectionibus, de Capitulis, de Benedictionibus si quis scire cupiat eorum originem, & usum, quatenus spectant ad Officia Divina, adeat Cardinalem Bonam in tractatu de Divina Psalmodia cap.16. Nos illud hic tantummodo observabimus, in Lamentationibus ex Hieremiæ Threnis desumtis, quæ in primis Nocturnis pressis,& flebilibus modis concinuntur, voces illas occurrere Aleph, Beth, Ghimel, quod acrostichide compositæ, primæ stropharum omnium litteræ servent Alphabeti Hebraici ordinem. Ordo hic in versione Threnorum in alium ex Hebraico sermonem cum minime retineri potuerit, Ecclesiæ placuit, ut sua cuique strophæ initialis littera Hebraica præmittatur, ut optime observat eruditus vir Alexander Mazzinellus studiis in Seminario Montis-Falisci olim Præfectus in officio Hebdomadæ Majoris pag.94. & p.365. Quod injuria improbat Vertus in Explicat. Cæremon. Ecclesiæ tom.4. pag.431. qui audacter negat, eas canendas esse voces, quæ nihil aliud sint, quam sigla quædam, & numeri, qui versus distinguant. Cum enim propter eam, quam modo attulimus rationem in Lamentationibus retentæ sint, nil causæ est, quin & recitentur, dum recitamus Lamentationes, & concinantur, cum Lamentationes concinimus.

Ratio cur singulis quibusque psalmis expletis, lumina singula extinguantur.

3 De luminibus in cujusque Psalmi fine extinguendis loquitur Amalarius Fortunatus lib.4. de Ecclesiasticis Officiis cap.22. *Illuminatur nostra Ecclesia vigintiquatuor luminibus, & per singula Cantica, in quibus non oportet exultare, decidimus mæstitia, quia verus Sol noster occubuit, & sic quasi per singulas horas defectus Solis augetur usque ad plenam extinctionem. Hoc enim fit ter, quia triduo recolitur Sepultura Domini*. Et lib. de Ordine Antiphonarii cap.44. ait, consuetudinem fuisse in Ecclesia, ut Feria Quinta, & Sexta, & Sabbatho Majoris Hebdomadæ lumina extinguerentur, rogatumque a se Theodorum Romanæ Ecclesiæ Archidiaconum respondisse: *Soleo esse cum Apostolico in Lateranis, quando Officium celebratur de Cœna Domini. Nihil enim ibi in eadem nocte observatur de extinctione luminum. In feria sexta nullum*

lumen

lumen habetur Lampadum, sive Cereorum in Ecclesia in Hierusalem, quamdiu Dominus Apostolicus ibi orationes solemnes facit, aut quamdiu Crux salutatur. Quæ verba si ita intelligenda sint, ut in Matutino Feriæ Quintæ in Cœna Domini nulla tunc esset in Capella Papæ extinguendorum luminum in fine cujusque Psalmi consuetudo; certissimum tamen est, eamdem, quæ in aliis Ecclesiis obtinet, etiam in Capella Papæ esse hoc tempore consuetudinem, ut habetur in Cæremoniali Romano, quod tribuitur Marcello Archiepiscopo Corcyrensi lib.2. cap.42. *Ponitur Candelabrum in superiore parte triangulari aptum pro quindecim Candelis unius libræ pro qualibet &c. Ad finem cujuslibet Psalmi tam in Matutinis, quam in Laudibus Cæremoniarius facta reverentia Papæ accedit ad Candelabrum quindecim Candelarum, & extinguit unam ex Candelis &c. Cum incipitur Benedictus, Papa surgit stans detecto capite versus ad Altare. Remanet una Candela super Candelabrum. Interim extinguuntur per Cæremoniarum Candelæ supra Altare paulatim, qui ita dispensat tempus, ut in ultimo versu extinguat ultimam Candelam &c. Finita Oratione Cæremoniarius incipit pulsare manibus super gradum Altaris, vel aliquod scabellum, & omnes faciunt fragorem, & strepitum aliquantulum. Et mox Cæremoniarius profert Candelam accensam, & omnia silent: surgunt, & discedunt.*

De Candelis ad cujusque finem Psalmi extinguendis opinio Verti.

4 De luminibus, expleto quolibet Psalmo, extinguendis agit Martene, & confirmat ejusmodi consuetudinem de Antiqua Ecclesiæ disciplina cap.22. §.1. num.2. Bailletus Histor. Officii Feriæ Quintæ in Cœna Domini §.6. num.17. & 18. ait, eam Officiorum formam, quæ his diebus cantantur sine Hymnis, sine Benedictionibus, omissis Capitulis, Gloria Patri &c. a Scriptoribus illuc referri, quod Ecclesia nimirum voluerit doloris sui sensus ob illatam Christo crudelissimam necem significare. Sed pias hasce cogitationes nullo veritatis fundamento fulciri: nullam enim aliam esse causam, quamobrem his diebus illiusmodi recitentur Officia, quam quod vetustissimis temporibus ad hunc modum singulis diebus Officia recitarentur; nihil autem in Breviarii Reformationibus, quod ad hos dies pertineret, innovari placuisse; ideoque quicquid ad Officia hujus Hebdomadæ spectat, ad vetustum Officiorum exemplum retentum esse. Addit etiam plura esse in iis Officiis, quæ rectius prætermitti possent, præsertim ille strepitus, qui in eorum fine edi solet, ac multo meliori consilio revocandam videri veterem illam consuetudinem, quæ in quibusdam Canonicorum Capitulis, & in nonnullis Religiosis Domibus etiamnum manet, ut Episcopi, aliique divites ad suæ quisque domus

domus ostium panem candidum egenis distribuant, unde Feriæ quintæ dies in Cœna Domini, dictus aliquando est *Dies Jovis albus*. Eadem plane premit vestigia Vertus tom. 4. explicat. Cæremoniar. Missæ cum de Officiis agit Majoris Hebdomadæ: & de candelis identidem extinguendis sermonem habens, principio illi suo tenacissime adhæret, sacras Cæremonias e causis naturalibus ortas; earum multis post seculis excogitatas esse rationes Symbolicas ab hominibus, qui piis meditationibus nimis indulgerent; Candelas in Divinis Officiis, quæ intempesta nocte celebrabantur, ideo adhibitas, ne Fideles in tenebris versarentur: candelarum, albescente aurora, & ut dies illucesceret magis, ita subinde aliquam extingui solitam; ex eo factum esse, ut in Majoris Hebdomadæ Officiis, etsi ea non amplius nocte in diem inclinante celebrantur, sed in die ad vesperam vergente, retineatur tamen luminum extinguendorum consuetudo, nec simul omnia eodem momento temporis restinguantur, sed singillatim, & ordine quodam, sicuti dictum est.

5 Hæc vero sacras Cæremonias explicandi ratio satis audax visa est, bonosque viros, & rerum harum peritos vehementer commovit. Quam propterea Vir doctissimus, & Pastorali flagrans zelo Josephus Langletus Episcopus Suessionensis præclaro Opere refutavit, cui titulus, *L' Esprit de l' Eglise dans la celebration des mystères sacrées*. Et sane istiusmodi explicandi ratio non ita facile conciliari potest cum doctrina S. Tridentinæ Synodi, qua Sess. 22. cap. 5. de Sacrificio Missæ docemur, mysticas benedictiones, lumina, vestes, thymiamata, cæteraque ejus generis ab Ecclesia Catholica ex Apostolica traditione adhiberi, ut Fidelium mentibus species injiciatur augustior majestatis Sanctissimi Sacrificii Missæ, & ut per hæc Religionis, pietatisque signa, ad altissimarum, Divinarumque rerum, quæ illo continentur Sacrificio, contemplationem eorum animi erigantur. *Cumque natura hominum ea sit, ut non facile queat sine adminiculis exterioribus ad rerum Divinarum meditationem sustolli; propterea pia Mater Ecclesia Ritus quosdam, ut scilicet quædam submissa voce, alia vero elatiore in Missa pronuntiarentur, instituit. Cæremonias item adhibuit, ut mysticas benedictiones, lumina, thymiamata, vestes, aliaque id genus multa ex Apostolica disciplina, & Traditione, quo & maiestas tanti Sacrificii commendaretur, & mentes fidelium per hæc visibilia religionis, & pietatis signa ad rerum altissimarum, quæ in hoc Sacrificio latent, contemplationem excitarentur.*

Vertus a Langleto Episcopo Suessionensi confutatus.

6 Tractat hoc argumentum Tournely Doctor Sorbonicus in Prælectionibus Theologicis de Sacram. in genere pag. 539. & seq. edit.

Tournely item, ut Langletus, Symbolicarum

rationum in sacris caeremoniis vindex. Usus thymiamatis unde sit.

edit. Parisien. anni 1726. ubi sententiam vehementer improbat tum eorum, qui institutas cæremonias putant ad solas causas seu naturales, seu fortuitas esse referendas, rationesque symbolicas mera esse credunt noni seculi commenta; tum etiam eorum qui cæremonias omnes ad rationem symbolicam revocant, nihilque earum contendunt e naturalibus causis esse profectum. Atque eo rem omnem confert, ut, si qui etiam ritus, vel cæremoniæ ex aliqua naturali causa suam originem traxerint, eas nonnisi symbolica quadam ratione convestitas Ecclesia arripuerit. Idem docet etiam Boucat sacræ Theologiæ Doctor Parisiensis tom. 5. de Sacram. in genere dissert. 1. de Sacris Cæremoniis. Hanc opinionem mirifice juvat usus sacri thymiamatis, cujus conficiendi modum ad cultum solius Tabernaculi præscripsit Deus Exod. cap. 30. Illud in Sanctissimo Missæ Sacrificio a primis usque temporibus Ecclesia adhibuit, ut apparet in Canone tertio ex iis, qui sub Apostolorum nomine circumferuntur ex vers. Gentiani Herveti coll. Hard. tom. 1. *Ne liceat autem aliquid aliud ad Altare offerre, quam oleum ad luminare, & incensum tempore sanctæ oblationis.* Ait Vertus thymiamatis usum eo fuisse introductum, ut e locis subterraneis, ubi celebrabatur Missa, quod tetri esset odoris, arceretur. Verum D. Tomas 3. par. qu. 83. art. 5. *ad secundum* docet non cæremoniali quidem præcepto, sed Ecclesiastica lege nos jussos thymiamate uti: *Thurificatione non utimur quasi cæremoniali præcepto legis, sed sicut Ecclesiæ statuto.* Quod si in honorem Sanctissimi Sacramenti quandoque illud incendimus, quo sedetur diffleturque si quæ odoris fœditas sit, eo etiam utimur, ut effectum gratiæ significemus. *Primo quidem ad reverentiam hujus Sacramenti, ut scilicet per bonum odorem depellatur, si quid corporaliter pravi odoris in loco fuerit, quod posset provocare horrorem; secundo pertinet ad repræsentandum effectum gratiæ &c.*

Usus luminum non ad depellendas tantum tenebras institutus. Candelæ etiam interdiu accendebantur.

7 Itaque, ut eo revertamur unde digressi sumus, cum eorum sententiam minime liceat amplecti, qui sacros omnes Ritus, & Cæremonias solis naturalibus causis tribuunt, mysticas autem rationes ad octavi, vel noni seculi commenta amandant, nec illam quidem fas est opinionem sequi, quæ statuit, ideo in Matutinis horum dierum ad cujusque Psalmi finem unam ex candelis extingui, ut vetus quoquo modo retineretur consuetudo luminum paullatim extinguendorum, pro modo, & ratione diurnæ lucis gradatim accedentis. Nam ii, qui hanc tuentur opinionem, nil aliud causæ fuisse putant, quamobrem in sacris Officiis usus luminum introduceretur, quam ut, depulsis tenebris, Officia noctu recitantibus legere liceret. In celebris Concilii Eliberitani can. 34. ann. 313.

ann.313. pag.254. tom.1. habiti hæc habentur: *Cereos per diem placuit in cœmeterio non incendi: inquietandi enim spiritus Sanctorum non sunt*. Hujus Canonis sensus doctorum virorum valde torquet ingenia. Garzias Loaisa rem acu tetigisse videtur; qui abunde probat, Sanctorum nomine Fideles intelligi; ac per eum Canonem prohiberi, ne quis in Cœmeteriis interdiu lumina accenderet, quorum multitudine impediebantur Fideles, qui orandi gratia ad Cœmeteria confluebant; ut videre licet tom.1. Collect. Labbeanæ Concilior. pag. 1222. Itaque primis Ecclesiæ seculis etiam interdiu lumina in Cœmeteriis accendebantur; primisque itidem Ecclesiæ temporibus lumina pariter, cum legeretur Evangelium, accendebantur; etiamsi sol jamdiu exortus luce sua omnia illustraret; quod testatur Hieronymus lib. contra Vigilantium n.8. pag.394. tom.2. oper. *Quando legendum est Evangelium accenduntur luminaria jam sole rutilante, non utique ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum*. Digna quoque sunt, quæ huc afferantur, Claudii Espencæi verba lib. de Eucharist. cultu cap.11. pag.1090. ubi postquam ostendit, ritum fuisse in lege veteri, ut ante panes propositionis lumina, & lucernæ accenderentur, qui tamen panes nihilo plus erant, quam typus Eucharistiæ; ac utriusque tum Occidentalis, tum Orientalis Ecclesiæ consuetudinem esse, ut ubi legendum sit Evangelium, ab Acolythis & Ceroferariis lumina afferantur; acriter eos increpat, qui quod eæ cærimoniæ non jam noctu, sed interdiu celebrentur, tamquam rem inutilem lumina rejiciunt; atque in hunc modum de cereis sic concludit: *Accenduntur, deportanturque, non ad tenebras, sole tam rutilante, fugandas; sed ad lætitiæ signum & lucem illam veram sub typo luminis corporei demonstrandam*. Cum igitur in Divinis Officiis usus luminum non eo introductus sit, ut oculis uti liceat, quod est fundamentum omnium commentationum Verti; eo suffosso, quidquid illi superstructum fuerit, necesse est sponte corruere.

8 Nonnulli putant per illud triduum, quo Christus vita caruit, stetisse Fidem in sola B. Virgine Maria, & vel ipsos Apostolos in ea nutasse, juxta illud Matth. cap.26. v.3. *Omnes vos scandalum patiemini*. Et paullo post: *Et dispergentur oves*: ad quæ Glossa, *idest a veritate fidei solventur*. Quamobrem cum tota Ecclesiæ ratio in sola B. Maria consisteret, docet Card. Turrecremata lib.1. de Ecclesia cap.30. & lib.3. cap.61. ad id significandum, ab Ecclesia consuetudinem esse invectam paullatim extinguendi in his Matutinis candelas omnes, præter unam. Sed non omnes Theologi huic opinioni suffragantur, scilicet Apostolos

Rationes aliquot symbolicæ, quibus Candelæ subinde alia post aliam extinguantur.

descivisse a Fide, quæ in sola B. Virgine steterit. Neque enim Petrus, cum Christum negavit, culpam aliam admisit, quam quod aperte, & libere Christum ore confiteri veritus est, qui tamen mentem habuit ab omni errore vacuam: neque Christus Joanni, si a Fide excidisset, B. Mariam matrem charissimam suam commendasset. Vide Suarez de Fide, Spe, & Char. Disput.9. sect.3. & Melchiorem Canum de Loc. Theolog. lib.4. cap.5. Itaque nos alio nosmet convertamus oportet. Observandum igitur est, Rupertum lib.5. de Divinis Offic. cap.26. tradere, in his Matutinis etiam ultimam Candelam ea ætate extingui consuevisse; & cap.28. docet, post extincta omnia lumina, e silice extundi novum ignem, & excitari solitum: ac per priorem quidem candelarum extinctionem significari necem Prophetis ab Judæorum populo illatam, quo crimine Gens illa excœcata fuit; per extinctionem ultimæ innui Christi Domini mortem, qua Judæorum mentes magis magisque oppletæ tenebris fuerunt; novo autem igne, qui extunderetur e silice, novum significari lumen, quod profectum a Christo, de quo scriptum est in Evangelio, *Petra autem erat Christus*, mentibus Christianorum illuxit.

Aliæ ejus rei symbolicæ rationes, quæ commodiores videntur.

9 Ejusmodi autem explicationem sane non illibenter amplecteremur, si etiamnum in his Matutinis ultima quoque candela extingueretur. Verum cum illa servetur accensa, horum alterutrum videtur dicendum; vel ea candela significari B. Virginem, quæ per triduum illud, quo Christus mortuus a nobis abfuit, claram explicitamque Fidem habuerit de Resurrectione Filii sui; quin ex eo tamen quisquam possit arguere cæteros omnes, ideoque etiam Apostolos in infidelitatem incidisse, qui Resurrectionem Christi explicite credere non tenebantur, nisi post legitimam ejus promulgationem, ut disputat Abulensis quæst.14. Prolog. in Matthæum, & Venerabilis Bellarminus Card. tom.2. Controversi. lib.3. de Eccles. milit. cap. 17. Vel, ut observat Mazinellus cit. Opere pag.85. ideo singulas candelas ex intervallo subinde extingui, quod, cum tempus, quo Christum mori oportuit, adventaret, Discipuli, remisso pristino illo animorum ardore, passim huc illuc aufugerint, promissis non steterint, ac fere omnes ut fuga suæ saluti consulerent, Magistrum suum deseruerint; qui autem ad Calvariæ montem sequuti sunt Christum Dominum, iidem teterrimis illis imaginibus aspectuque mortis perculsi pene obstupuerint. Addit idem Auctor, Candela illa, quæ sub altari servatur, accensa pulchre Christum Jesum significari, quem e Cœlo delapsum ut universum mundum a multis retro jam seculis in tenebris jacentem suo lumine illustraret, scelesti homines & ingrati extinguere, aut

aut obscurare conati sunt; sed cum maxime credebant illum obscuratum, aut omnino sublatum, tum maxime reviviscentem surgentemque viderunt ad immortalitatem, splendidissimo lumine coruscantem, ab universo mundo prædicari & conspici. Illud quoque ait pag.124. parvo illo strepitu, qui in fine Laudum in his Matutinis edi solet, magnam illam significari perturbationem confusionemque rerum, quæ, ut alibi demonstrabimus, Christi Domini mortem consequuta est.

CAPUT VI.

De Feria Quinta in Cœna Domini.

Missa hujus diei recolitur memoria Sanctissimæ Eucharistiæ a Christo institutæ.

1 DE Matutinis, quæ his diebus recitantur, præmonenda in universum putavimus, quæ hactenus a nobis disputata sunt. Nunc vero de ipsa die Feriæ Quintæ in Cœna Domini est dicendum. Missa ejus diei in eo tantum versatur, ut sacræ illius Cœnæ redintegretur memoria, in qua Cœna Augustissimum Eucharistiæ Sacramentum institutum est, verumque celebratum Sacrificium. In ea enim nocte, cum homines in Christi necem conjurarent, & scelestus Discipulus Magistri sui proditionem moliretur, maximum ille amoris sui indicium atque omnium luculentissimum ostendere voluit, qui Sacrosanctum Corpus suum hominibus dono dedit.

Historia ex Evangelio de parando Paschate Christo Domino. Quæstiunculæ aliquot ad eam historiam illustrandam.

2 Narrant Evangelistæ, Dominum Jesum, cum azymorum dies adesset, quo Pascha immolari lex jubebat, duos ex discipulis suis misisse Petrum, & Joannem, ut pararent Pascha, quod iis dixit una se cum iis velle manducare. At illi dixerut: Ubi vis paremus? Quibus respondit: Ite in Civitatem; & ecce introeuntibus occurret vobis homo lagenam aquæ bajulans; sequimini eum in domum, in quam intrat, & quocumque introierit dicite patrifamilias domus: Dicit tibi Magister: Tempus meum prope est, apud te facio Pascha cum discipulis meis: ubi est refectio mea? ubi est diversorium, ubi Pascha cum discipulis meis manducem? Ipse vobis demonstrabit cœnaculum grande stratum; & illic parate nobis. Et abierunt Discipuli ejus, & venerunt in Civitatem, & invenerunt sicut dixerat illis. Et fecerunt Discipuli, sicut constituit illis Jesus, & paraverunt Pascha. Hæc leguntur in Evangeliis, præsertim apud Matthæum cap.26. Lucam cap.22. & Marcum cap.14. Quænam autem ea esset Civitas, in qua Pascha erat celebrandum, *Ite in Civitatem*; quis ille Paterfamilias, apud quem Pascha manducandum esset, *Ite in Civitatem &c. dicetis Patrifa-*

milias domus; quorsum denique aqua illa, quam manibus gerebat is, cui Discipuli occurrissent, *Occurret vobis homo quidam amphoram aquæ portans*, altum de his omnibus apud Evangelistas silentium. Unde complusculæ extiterunt quæstiones, quas sacri tractant Interpretes, ut historiæ lux major affulgeat.

In qua Civitate, & cuius in domo Discipuli paraverint Pascha.

3 Verum quod ad Civitatem pertinet, id quidem in disputationem non cadit. Exploratum est enim, non alibi quam Hierosolymæ celebrandum fuisse Pascha, juxta legem Deuteronomii cap. 16. Ex quo factum est, ut Tito obsidente Hierusalem, Hebræi pene omnes interierint; cœpta enim est ea Civitas obsidione premi, postquam Hebræorum populus ad Pascha celebrandum illuc universus confluxerat, quod observat a Lapide in cap. 26. Matth. De Patrefamilias, quis, qualisve fuerit, major est controversia. Hominem fuisse illum paullo copiosiorem, & satis instructam, & ornatam domum habuisse, verisimile est; eum etiam Christo probe cognitum, ipsiusque fuisse discipulum, innuere videntur verba illa, *Magister dicit*, ut observat Natalis ab Alexandro in cap. Matth. 26. num. 2. Illud etiam verisimile est, illum Patremfamilias alium ab eo fuisse, qui gerebat aquam, quod eruitur ex textu S. Marci cap. 14. v. 13. *Occurret vobis homo lagenam aquæ bajulans: sequimini eum, & quocumque introierit, dicite Domino domus, quia Magister dicit &c.* Non enim facile quispiam crediderit, honestum, & fortunatum hominem, cui satis commoda esset domus, ferendæ aquæ laborem suscepisse, ut notat a Lapide ubi supra num. 18. Sed quis ille tandem fuerit, haud temere affirmaverim. Sacri Interpretes alii alias sententias amplexi sunt. Quidam illum putant fuisse Joannem Evangelistam, quod cum Evangelico textu pugnare videtur. Illi enim, & Petro cura demandata est, ut domum quærerent ubi Pascha celebraretur: iis Christus indicia etiam ostendit, quibus eam domum reperirent; eos monuerat, quæ, & quomodo cum Patrefamilias agerent. Quod si Joannes Evangelista illius domus dominus fuisset, nihil opus erat tanto molimine: satis erat, si Christus ei dixisset: Abi cum Petro, & domi tuæ para mihi Pascha. Videatur Baron. ad ann. Chr. 34. n. 22. Quidam vero Marcum quemdam illum fuisse putant, qui Joannes Marcus appellaretur, ideoque alius esset ab Evangelista, qui Marcus unico nomine dicebatur. Compertum est enim, Joanni illi Marco Hierosolymæ domum fuisse, quo Fideles & Apostoli post Christi Domini Ascensionem in Cœlum conveniebant. De eo fit mentio Act. cap. 12. 13. & 15. Et apud Paul. Epist. ad Colossen. cap. 4. & 2. ad Timoth. cap. 4.

4 Hanc

4 Hanc sententiam amplectitur Card. Gottus Verit. Relig. Christ. tom.4. par.2. cap.23. §.4. num.28. eamque jam antea sequutus erat Serry Exercit.51. num.8. ubi etiam ait, hanc Joannis Marci domum in Ecclesiam fuisse conversam, quæ *Ecclesia Sion* vulgo nominabatur. At Calmetus in cap.26. Matth. num.18. declarat, se huic sententiæ minime posse suffragari, quam nullo videat suffultam sacræ antiquitatis fundamento. Ad eumdem plane modum disputat Tillemontius Not.26. ad vitam Jesu Chr. Putat Mauduit dissert.30. Alphæi, & Mariæ, Jacobi minoris parentum, fuisse domum illam, ubi Pascha Christus celebraverit. Id vero nec ex Evangelico textu eruitur, nec ad ullam ex his opinionibus stabiliendam quidquam affertur, quod alicujus esse pretii videatur. Concludendum itaque cum Gravesono de Myster. & annis Christi dissertat.9. in fine, de hac re nihil plane liquere. Calmetus autem loc. cit. monet, probabiliter dici posse, aquam illam, quam gerebat is, quem Apostoli jussu Domini sunt sequuti, fuisse subigendo azymo adhibendam, de quo pane infra dicemus. Bene ac sapienter ea de re Maldonatus in Matth. cap.26. v.18. *Sed quis homo*, inquit, *ille fuerit, cogendi non sumus dicere; nec enim Evangelistis, qui eum nominare noluerunt, sapientiores sumus; sed si sequamur quo veritatis ducit similitudo, probabile nobis videtur esse, Judæum aliquem fuisse, hominem divitem & nobilem, qui in Christum credidisset, illique esset familiaris; sed occulte tamen, qualem Josephum ab Arimathea, & Nicodemum fuisse legimus Joan.19. 38. & 39. Itaque si quis aliquem ex illis fuisse suspicetur, temerarium non judicaverim, modo suspicetur, non affirmet; nam Cœnaculum magnum & bene ornatum ostendit non plebejum fuisse hominem: quod Christus Magister illi appellatur, indicat fuisse discipulum: quod jubet illi dici: Tempus meum prope est, declarat fuisse familiarem.*

Quis Paterfamilias ille fuerit, cujus domi paratum est Pascha Christo, plane non liquet.

5 Loco cæterisque rebus, quibus celebrandæ Paschæ opus erat, probe jam paratis, testantur Evangelistæ, Christum Jesum Pascha cum discipulis suis comedisse. Ita Matthæus cap. 26. v.19. 20. *Et fecerant Discipuli sicuti constituit illis Jesus, & paraverunt Pascha. Vespere autem facto, discumbebat cum duodecim Discipulis suis.* Et S. Marcus cap.14. v.16. *Paraverunt Pascha. Vespere autem facto, venit cum duodecim, & discumbentibus eis, & manducantibus ait Jesus.* Et S. Lucas cap.13. v.22. *Paraverunt Pascha, & cum facta esset hora, discubuit, & duodecim Apostoli cum eo; & ait illis: Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum, antequam patiar.* Ita denique S. Joannes cap.13. ut ex toto contextu videre licet.

Christus cum Discipulis comedit Pascha.

6 Nullus

An Christus postremo vitæ suæ anno legale Pascha celebraverit.

6 Nullus igitur est dubitandi locus, quin Jesus Christus Servator noster una cum discipulis suis celebraverit Pascha. In lege Moysis jubetur quisque celebrare Pascha, ut legitur in lib. Numer. cap.9. v.13. *Exterminabitur anima illa de populis suis, quia Sacrificium Domino non obtulit tempore suo; peccatum suum ipse portabit*. Et cap.12. Exodi apparet, Pascha legis institutum in honorem profectionis Populi Hebraici ex Ægypto, cum nocte, quæ præcessit, proxima Angelus exterminator Ægyptiorum primogenitos interfecit, Judæorum ostiis præteritis, quibus agni paullo ante immolati sanguis aspersus erat; & Exodi eodem loco præscribitur ritus servandus in agno comedendo, seu, quod idem est, in celebrando Paschate, seu legali Cœna facienda. Quibus præmissis, etsi certum est, Christum Pascha cum suis discipulis celebrasse, non defuit qui affirmare auderet, eum postremo anno, quo mortuus est, non juxta Hebraicum ritum Pascha celebrasse, seu Legalem Cœnam fecisse, sed vulgarem Cœnam parasse, qua Pascha novum instituit, & venerabile Eucharistiæ Sacramentum confecit, suisque discipulis distribuit.

Vulgarem parasse cœnam, in quo Pascha novum instituit, sententia fuit Marcionis, & quorumdam Græcorum tuentium consecrationem in fermentato.

7 Ab hac nimis audaci sententia quilibet profecto se abstineat, dummodo in mentem revocet, secundo illam seculo a Marcione fuisse excitatam, quem iccirco graviter Epiphanius reprehendit Hær.42. sexto deinde seculo revocatam ab Joanne quodam Philopono Eutychianarum partium homine, de quo, etsi nomen reticeat, loquitur Photius Biblioth. Cod.115. & 116. & seculo undecimo, cum magna illa coorta esset controversia Græcos inter & Latinos, azymusne an fermentatus panis sit, in quo Eucharistia confici debeat, quosdam extitisse Græcorum, quos commemorant Theophylactus, & Euthymius in S. Joannem, qui, ut in fermentato Sacramentum conficiendum esse tuerentur, eo confugerunt, ut negarent, Christum Jesum postremo ætatis suæ anno Paschalem agnum comedisse, & legale celebrasse Pascha, universa Græca Ecclesia reclamante, quæ prædicabat, Christum in ultima Cœna Paschalem Agnum comedisse, ut videre licet in Colloquio Cardinalis Humberti apud Baron. Annal. tom.11. in fine; Latinos autem omnes ab ea abhorruisse sententia, paucis tantummodo exceptis, qui haud longe ab ætate nostra absunt, Nicolao de Villa Gagnonis Equite Hierosolymitano, cujus opusculum Salmeron, Santesius, Vasquez, Suarez, Ysambertus veluti hæreticum confixerunt, & Hieronymo Vecchietto Florentino, cujus Opus est *de Anno Primitivo*. De hoc opere Marcus Antonius Capellus, teste Allatio in Apibus Urbanis pag.136. ejusmodi judicium tulit: *Cum enim libri illi tria genera complectantur, Theologica, Astronomica, Chronologi-*

logica. in Theologicis nihil ferme reperies, quod non insigni aliqua labe aspersum sit; Astronomica sæpe toto videas errare Cœlo; in Chronologicis peccata innumera, nihil singulare. Scripsit etiam Capellus adversus Vecchiettum Dissertationem, cui titulus, *De Cœna Christi suprema, deque præcipuis ejus Vitæ Capitibus*, quam commendat Petavius de Doctr. Tempor. lib.12. cap.6. Ricciolius Chronolog. Refor. lib.8. cap.3.Concl.3. num.1. & sequen. pag.301. & Bollandistæ tom.1. mens. April. pag.5. num.4. Librum vero Vecchietti Theologica Censura notatum, ne quis legeret neve retineret, vetitum est, & in ejus auctorem graviter animadversum, ut refert Janus Nicius Erythræus in Pinacotheca Num.114. *Edidit... librum.... Censorum animadversione in multis ac maximis vitiis deprehensum, ac propterea superiorum decreto cautum, ne in manus hominum perveniret. Etenim contra sacrarum litterarum fidem, contra Ecclesiæ universæ auctoritatem, contra Sanctorum Patrum sententiam conabatur ostendere, ex Solis Lunæque ratione, quam non bene fortasse deceptus inierat, Christum Dominum, pridie quam pro nobis mortem oppeteret, solemne illud Paschalis Cœnæ Convivium una cum suis non celebrasse; & cum nollet temere dicta vel corrigendo vel interpretando ex multis sese incommodis & ærumnis eximere, maluit severissimo Quæsitorum Fidei causæ judicio se committere, atque ultro in vincula conjicere, ubi multos annos exacta jam ætate in tenebris, in squallore, in sordibus jacuit, quam vel minima quidem ex parte de sententia decedere.*

Eam sententiam quidã recentiores rursus extulere; reliqui omnes vehementer improbãt.

8 Ex hujus controversiæ historia, quam pertexuimus, qui nesciat quorsum præterea progressa sit, facile credat de medio sublatam sepultamque eam opinionem fuisse, quæ statuit, Christum, pridie quam occumberet, neque celebrasse Pascha, neque agnum comedisse, sed vulgari Cœna usum, in qua Eucharistiæ instituerit Sacramentum. Verum ea sententia usque ad nostram ætatem pervenit. Eam enim in lucem rursus revocavit multis eruditisque rationibus fultam Bernardus Lamy in Opere, cui titulus, *Harmonia & Concordia quatuor Evangelistarum*, anno 1689. edito. Ac fusius rem hanc totam retractat in Dissertationibus, quas anno 1697. edidit sub eo titulo, *Continuatio tractatus historici de veteri Judæorum Paschate*. Tournemine Societatis Jesu Presbyter in quibusdam Thesibus, quas Lutetiæ propugnavit, Patris Lamy sententiam tutatus est; ut apparet ex epistola, quam scripsit ad ipsum Lamy, atque in ea quædam affert, quæ Lamy nondum observaverat. Et Calmetus Dissertat. de Paschate satis ostendit, se Lamy sententiæ suffragari. Sed reliqui omnes quotquot hæc studia profitentur, ejusmodi sententiam acerrime impugnarunt. Vide Til-

Tillemontium Nota 26. ad vitam Jesu Chr. Vuitasse Doctorem Sorbonicum Par. 1. de Sacramento Eucharistiæ sect. 4. Honoratum a S. Maria observat. super Critic. tom. 2. lib. 4. diss. 3. Gravesonum de Myster. & Ann. Chr. dissert. 19. §. *Dico primo*, Serry Exercitat. 51. num. 6. & sequen. & Card. Gottum de Veritate Relig. Christ. tom. 4. par. 2. Cap. 23. §. 1.

Ecclesiæ sensus est, Christum Judaicū celebrasse Pascha.

9 Suarez, quod supra tetigimus, in 3. par. D. Th. quæst. 50. art. 9. sect. 3. eam sententiam ut hæreticam notat. *Statuendum primo est, Christum ante Passionem suam Legalem Cœnam cum Discipulis celebrasse, agnumque Paschalem Ritu Judaico immolasse, & comedisse: quæ res tam aperta est in Evangelistis, ut mirum sit, non defuisse hoc tempore hæreticos, qui eam negarent.... Hæc sententia est plane hæretica*. Serry, & Card. Gottus sapienter monent, priusquam propositioni cuipiam hæreseos notam impingamus, judicium Ecclesiæ esse expectandum, neque tamen mentionem prætermittunt eorum, quæ Hieronymo Vecchietto ob eam propugnatam sententiam evenere. Utcumque tamen sit de ea Censura, concludendum nobis videtur, Ecclesiam docere, Christum Jesum postremo suæ vitæ anno paullo ante mortem legale Pascha celebrasse, & priusquam novum Eucharistiæ Pascha institueret, ex præscripto legis Paschalem agnum comedisse. Concilium enim Tridentinum sess. 22. de Sacrificio Missæ Cap. 1. hæc habet *de Christo in Cœna novissima, qua nocte tradebatur.... celebrato veteri Pascha, quod in memoriam exitus de Ægypto multitudo filiorum Israel immolabat, novum instituit Pascha*. Et in sacris Hymnis D. Thomæ legimus:

In supremæ nocte Cœnæ
Recumbens cum Fratribus,
Observata Lege plene
Cibis in Legalibus
Cibum turbæ duodenæ
Se dat suis manibus.

Et alibi:

Noctis recolitur Cœna novissima,
Qua Christus creditur Agnum & Azyma
Dedisse Fratribus, juxta legitima
Priscis indulta Patribus.
Post Agnum Typicum expletis epulis,
Corpus Dominicum datum Discipulis
Sic totum omnibus, quod totum singulis,
Ejus fatemur manibus.

10 Hic

Argumenta ex Evangelistis petita ad Ecclesiæ sententiam confirmandam.

10 Hic Ecclesiæ sensus sacro Evangelistarum testimonio videtur innixus. Primo enim die azymorum, ut supra docuimus, Jesum Discipuli convenerunt, ut videre licet Matth. Cap. 26. v. 17. *Prima autem die azymorum accesserunt Discipuli ad Jesum*. Et Marc. Cap. 14. v. 12. *Primo die Azymorum quando Pascha immolabant*. Et Lucæ cap. 22. v. 7. *Venit autem dies azymorum, in qua necesse erat occidi Pascha*. Itaque cum prima Azymorum die, ut infra demonstrabimus, celebraretur legale Pascha, & Paschalis agnus comederetur, jam haud obscure intelligimus, Apostolos non de Eucharistico Paschate, quod omnino ignorabant, sed de eo, quod juxta Ritum Judaicum prima illa die celebrabatur, cogitasse. Deinde percontati sunt ab eo ubi parari vellet Pascha, apud Matth. loc. cit. *Ubi vis paremus tibi comedere Pascha?* & apud Marc. loc. cit. *Quo vis eamus, & paremus tibi ut manduces Pascha?* Cum autem Discipuli hæc a Domino sciscitantes nullum aliud quam legale Pascha cognitum haberent, necessarium omnino est percontationem ejusmodi factam esse non de Paschate Eucharistico, sed legali. Jesus autem iis respondens mandavit, ut Urbem introirent, Patrifamilias ejus verbis nunciarent, se velle cum Discipulis suis apud eum comedere Pascha; propterea quæ opus essent pararent: *Dicite ei apud te facio Pascha cum Discipulis meis*: ita Matthæus v. 18. Et apud Marcum v. 14. & 15. *Ubi est refectio mea, ubi Pascha cum Discipulis meis manducem? Et ipse vobis demonstrabit cœnaculum grande stratum, & illic parate nobis*. Et apud Lucam v. 8. *Euntes parate nobis Pascha, ut manducemus*. Huc igitur conferendæ vires animi, ut reperiamus, ecquod illud Pascha fuerit, quod sibi Redemtor noster parari jussit. Illud fuisse legale Pascha fatebitur quisquis rem considerat paullo attentius; tum quia in illum cadebat diem, quo legale Pascha celebrari mos erat, tum etiam quod Apostoli de legali Paschate celebrando Christum interrogaverant. Huc accedit & hospitis conditio, & apparatus cœnæ indictus, quæ duo idem satis probant. Instructo deinde apparatu Cœnæ, venit Jesus in Urbem cum Discipulis suis, & mensæ accubuit. Aut igitur postquam discubuit, comedit quæ parata erant, vel non: si non comedit, eum (quod quidem haud fas est dicere) oportet cibum parari jussisse, quem nec manducare volebat, nec manducavit; sin autem comedit quod paratum erat, profecto Paschalem Agnum manducavit, ac propterea legale Pascha celebravit. Addde quod inter cœnam Apostolis dixit: *Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum*, ut testatur Lucas; quæ quidem verba, etsi ad sacræ Eucharistiæ institutionem referri possint, ad Cœnam tamen, quæ parata erat, maxime pertinent ex vi illius

illius particulæ *hoc*, ideoque ad Cœnam legalem. Nec Hebræorum perfidia Christo Domino umquam exprobravit præcepto celebrandi Paschatis non paruisse; quod quidem, si legale Pascha non celebrasset, Judæi non prætermisissent criminis loco objicere. Quæ omnia simul cum aliis rationibus si conferantur in unum, illud videntur conficere, Christum Jesum non vulgarem fecisse cœnam, in qua Eucharistiam instituerit, sed pridie quam subiret supplicium Crucis, legale celebrasse Pascha, & agnum juxta ritus Judaicos comedisse.

Proponitur objectio quædam, & solvitur.

11 Neque ea, quæ hactenus constabilivimus, ex eo possunt everti, quod Agnus, antequam manducaretur, Sacerdotum ministerio sacrificandus esset in Templo, atque ante dies decem parandus, & qui eum comederet, non assidere, sed stare deberet baculo innixus, renibusque præcinctus; quæ quoniam non legimus neque ab Apostolis, neque a Christo servata, dum illi pararent Pascha, & Christus una cum illis comederet, inde fluere videtur, non legale Pascha illud fuisse, sed vulgarem communemque Cœnam. Non enim omnes idem sentiunt in ea quæstione, num Paschalis agnus, antequam comederetur, ministerio Sacerdotum in Templo esset sacrificandus. Qui putat, Paschalem Agnum Sacramentum fuisse veteris legis, ait, illum quidem Hierosolymis ab unoquoque domi suæ fuisse immolandum, & comedendum, negat vero opus fuisse ad hanc rem Sacerdotum opera, qui agnum sacrificarent, juxta illa Exodi verba Cap. 12. v. 6. *Immolabitque eum universa multitudo filiorum Israel ad vesperam*. At qui agnum Paschalem non fuisse solum affirmat veteris legis Sacramentum, sed etiam Sacrificium, non repugnat, Agnum, antequam manducaretur, Sacerdotum opera sacrificandum fuisse, juxta illa verba itidem Exodi 12. v. 27. *Victima transitus Domini est*: quæ sententia fundamentum habet in eo quod refert Josephus de Bello Judaico Cap. 17. Cum enim Cestius Præses scire vellet, quot Hebræorum capita essent in Palæstina, narrat Josephus, Principem Sacerdotum Præsidem monuisse, ut expectaret dum Pascha celebraretur; nam cum ad cœnam Paschalem non minus quam decem accumberent, inita Agnorum ratione, facile Hebræorum numerum comperisset; quod quidem indicium facit, non priusquam in Templo sacrificaretur, Agnum manducari consuevisse. Verum, ut cominus rem agamus, aut necessarium non fuit ejusmodi Sacrificium, & tota corruit objecto: aut si omnino necessarium fuit, Apostolos, qui missi sunt ad Pascha præparandum, quæ ritus Pascatis postulabat, profecto non prætermisisse credendum est. Quod vero ad eos ritus attinet, qui comedendo agno servandi vide-

debantur, monemur ab iis, qui Rituales Hebræorum libros accurate inspexerunt, jam eos ritus per id rempus obsolevisse: illos quidem, ut improvisæ ex Ægypto profectioni accommodatos, olim fuisse adhibitos, sed Hebræos, cum res suas ita constabilivissent, ut pro suo cuique commodo liceret immolare Pascha, ab iis ritibus recessisse; quod argumento allato vim omnem adimit. Vid. Baron. ad annum Chr. 34. num. 41. & Uuitasse de Sacramento Eucharistiæ Par. 1. q. 1. art. 3. sect. 4.

Patres Ecclesiæ in rem hanc. Quæstio de tempore, quo Christus ultimum celebraverit Pascha.

12 Qui vero Sanctorum Patrum loca in rem hanc velit inspicere, quæ ad solidam Traditionem stabiliendam pertinent, adeat auctores citatos, penes quos accurate & fideliter notata reperiet. Adeat itidem Herminier Tractatu de Sacramentis Tom. 2. de Eucharistia cap. 16. ubi post allatas auctoritates, quas indicavimus, de opinione P. Lamy, ita pag. 467. scribit: *A quibus auctoritatibus nescio quomodo recedere potuit laudatus scriptor, qui contendit, Christum hoc anno non manducasse Agnum Paschalem*. Nos vero progredi volentes, & cetera persequi, quæ ad hujus diei mysteria spectant, eam quæstionem pertractandam suscipimus, utrum Christus legale Pascha eo tempore celebraverit, quo Hebræi consueverant; an tempus illud anteverterit; an vero Hebræi illo anno post constitutum tempus Pascha immolaverint.

Sententia Græcorum refellitur.

13 Græci, quibus ex una parte perspectum est, Christum Eucharistiam eo pane confecisse, qui appositus erat, nec alium panem, si juxta Hebraicum ritum celebratum fuit Pascha, appositum fuisse in mensa, quam azymum, ex altera autem animo imbiberunt, ut infra declarabimus, propugnare, Christum fermentatum panem consecrasse, eo confugiunt, ut dicant, Christum antecepto tempore Pascha celebrasse, quo quidem misero, ac sane infelici perfugio nihil plane juvantur. Quamvis enim eo quo mortuus est anno tempus celebrando Paschate antevertisset, tamen non nisi azymum panem comedisset; ex quo sequitur, quod consecrans panem in mensa appositum, non fermentatum, sed azymum consecrasset. Satis enim apparet ex verbis legis, si cui præscripto tempore non liceret celebrare Pascha, & Paschalem agnum alio tempore cogeretur comedere, eum oportuisse panem azymum manducare, ut videre est Numer. cap. 9. v. 10. & 11. *Homo qui fuerit immundus super anima, sive in via procul in gente vestra, faciat Phase Domino in mense secundo quartadecima die mensis ad vesperam: cum azymis, & lactucis agrestibus comedent illud.*

Græcorum impietas adversus Evangelistas.

14 Illud vero, quod Græci assumunt, nititur Evangelio S. Joannis, ut infra docebimus. Quia vero nihil habent quod respondeant contrariis textibus aliorum Evangelistarum, eo venerunt impieta-

 tis,

tis, ut abjecto omni pudore audacissime affirment, Joannem utpote ultimum Evangelii scriptorem errores aliorum Evangelistarum emendasse. Cujusmodi blasphemiam nos cum Baronio explodimus, qui ad ann. Chr. 34. num. 25. *Facessant*, inquit, *hæc ut hæretica ab auribus, ac mente cujusque Fidelis*. Et ipso Baronio præeunte dicimus, quorumdam esse sententiam, Christum eo, quo occubuit, anno legale Pascha antevertisse; quosdam vero putare, eo quidem die Christum Dominum Pascha legale celebrasse, quo immolari juxta ritum Hebraicum oporteret; Hebræos vero non item; sed in crastinum diem distulisse. Quorum auctorum nomina æque, ac Baronius, recenset Bellarminus tom. 3. Controvers. lib. 4. de Sacram. Eucharist. cap. 7.

Triplex eadem re sententia Mauduisi, Pezronii, Harduini.

15 Tres inter recentiores Criticos eximii viri in hanc causam descenderunt, Mauduisius, Pezronius, & Harduinus. Quorum primus illud assumit, Hebræis vetitum fuisse duo Festa continenter duobus diebus, quorum alter alterum proxime consequeretur, celebrare; id enim illis fuisset gravissimum, qui ejusmodi diebus plurima facere prohiberentur; cumque primus postremusque azymorum dies, ut infra docebimus, festi essent, ait, Christum vespere Feriæ quintæ, ineunte primo azymorum die, legale Pascha celebrasse; feria vero sexta Cruci affixum esse; Hebræos vero, ne duo festa continuarentur, idest feria sexta, qui primus erat dies azymorum, & Sabbathum, celebrasse Pascha feria sexta, primumque azymorum diem in Sabbathum transtulisse. Qua in re Auctor pulcram deprehendit analogiam; nam quo die comedebatur agnus, qui Christi fuit figura, eodem ipso die in Calvario Redemptor noster cruentum faciebat sacrificium, quo cum Deo genus humanum reconciliaret, & in gratiam reduceret. Pezronius docet, Hebræos Lunaribus mensibus usos esse dupliciter; lunaris enim mensis principium eos computasse, & a conjunctione Solis & Lunæ, & ab ejusdem Lunæ apparitione. Itaque ait Christum Dominum, & Hebræos etiam Paschalem agnum decimaquarta Luna comedisse; sed Christum agnum manducasse vespere Feriæ quintæ; Hebræos vero Feria sexta, inita nimirum, quod ad Jesum attinet, decimæquartæ lunæ ratione ab utriusque luminaris conjunctione, & quod pertinet ad Hebræos, a Lunæ conspectu. Harduinus denique contendit Hierosolymæ Galilæos, & Israelitas alio die Pascha celebrare solitos, ab eo die quo ab Hebræis celebrabatur; itaque Galilæos, & Israelitas agnum comedisse vespere Feriæ quintæ, Hebræos vero feriæ sextæ item vespere; ac propterea Christum Dominum utpote Galilæum pridie quam Hebræi Pascha celebrasse. Quæ tres expediendæ hujus rei rationes fuse referuntur a Boucat Theologia

logia Patrum tom.7. de Eucharist. Institut. dissert.3. art.3. Nos vero, qui neque argutari volumus, neque ingenio indulgere, sed tutam ingredi viam, affirmamus, Christum eo quo oportebat die, & quo Hebræi ipsi Pascha celebrabant, paschalem agnum comedisse, ideoque neque Jesum tempus antevertisse, nec Hebræos Pascha distulisse.

Dies Paschæ apud Hebræos decimaquarta primi mensis.

16 Hebræis lege præscripta fuit decimaquarta primi mensis, qua Pascha celebrari oportebat: *Decima die mensis hujus* (quæ verba sunt in Exodi cap.12. v.3. & 6.) *tollat unusquisque agnum per familias & domos suas.... Et servabitis eum usque ad quartam decimam diem mensis hujus; immolabitque eum universa multitudo filiorum Israel*. Primus autem anni mensis apud Hebræos congruit partim cum Martio, partim cum Aprili, & appellatur Abib, seu etiam Nisan: ex eo veris initium; qui cum septimus in ordine antea fuisset, post profectionem Israelitici Populi ex Ægypto primus anni mensis constitutus est, ut in Exodi loc. cit. v.2. *Mensis iste vobis principium mensium, primus erit in mensibus anni*.

Die decimaquinta solemnitas Azymorum, quæ per septem dies peragebatur, amoto omni pane fermentato.

17 Nec Pascha solum Hebræis, sed alia etiam fuit solemnitas, quæ azymorum dicebatur, quas inter solemnitates multum erat discriminis. Pascha enim, ut diximus, in honorem institutum fuit profectionis Hebræorum ex Ægypto, cum exterminator Angelus nocte, quæ præcessit, proxima percussit omne primogenitum in terra Ægypti, præteritis tamen Hebræorum ostiis, quæ respersa reperit sanguine agni, quem pridie ejus diei immolaverant. Festum vero Azymorum in memoriam itidem institutum fuit ejus rei, quæ Hebræis abeuntibus contigit, ut nimirum ad profectionem properantibus otium non fuerit fermentati panis conficiendi, juxta ea quæ leguntur in Exod. cap.12. v.39. *Et fecerunt subcinericios panes Azymos; neque enim poterant fermentari, cogentibus exire Ægyptiis, & nullam facere sinentibus moram*. Itaque decimaquarta primi mensis die Pascha, & decimaquinta solemnitas azymorum celebrabatur, in qua fermentatum panem nefas erat comedere, sed azymum tantum manducare oportebat; eaque solemnitas per septem dies agitabatur, quorum primus & ultimus festi dies erant: *Mense autem primo quartadecima die mensis Phase Domini erit, & quintadecimo die solemnitas. Septem diebus vescentur azymis; quarum dies prima venerabilis & sancta erit: omne opus servile non facietis in ea.... Dies quoque septimus celeberrimus, & sanctus erit vobis: omne opus servile non facietis in eo*. Hæc Numeror. cap.28. v.16. 17. 18. & 25. cum quibus ea consentiunt Exod. cap.12. v.19. & 20. *Septem diebus fermentum non invenietur in domibus vestris. Qui comederit fermentatum, peribit anima ejus de cœtu Israel tam*

de

de advenis, quam de indigenis terræ. Omne fermentatum non comedetis: in cunctis habitaculis vestris edetis azyma. Cum autem dies Paschæ, ut mox docebimus, cum azymorum die congrueret, propterea Agnus Paschalis nonnisi cum azymis poterat manducari juxta Eod. cit. cap. 12. v. 8. *Et edent carnes nocte illa assas igni, & azymos panes cum lactucis agrestibus.*

Plura dierum genera apud Hebræos.

18 Penes Hebræos plura genera dierum erant: quidam enim legales & sacri; naturales alii; alii artificiales: inde dierum diversæ mensuræ. Legales seu sacros dies Judæi inchoabant ab occasu solis, & ita legalis diei termini erant duo solis occasus; quo diei genere utimur in Ecclesia Catholica. Constat ex Levit. cap. 23. v. 32. *A vespera ad vesperam celebrabitis Sabbatha vestra.* Naturalium dierum initium a media nocte, finis in mediam noctem consequentem. Artificialium vero spatium inter duos solis ortus intercipiebatur. Quapropter etsi ait Scriptura, decimaquarta primi mensis die celebrandum esse Pascha ad vesperam, & decimaquinta Festum azymorum; tamen cum decimæquartæ diei vespera congruat cum initio decimæquintæ; qui rationem dierum legalium probe ineat, facile intelliget, diem Paschæ in primam diem cadere azymorum. Idque confirmatur ex eo, quod Paschalis agnus comedendus erat cum azymis, & dies azymorum septimus in vigesimam primam primi mensis diem desinebat, ut diserte habetur in Exod. cap. 12. v. 18. *Primo mense quartadecima die mensis ad vesperam comedetis azyma usque ad diem vigesimam primam ejusdem mensis ad vesperam.* Nam si primus azymorum dies a secunda decimæ quartæ diei vespera non inchoetur, septimus azymorum nullo pacto potest cum vigesima prima die congruere.

Anno Christi emortuali Hebræis celebrandum fuit Pascha decimaquarta primi mensis altera ejusdem diei vespera.

19 Ex quibus omnibus manifesto constat, etiam eo anno, quo Jesus occubuit, Hebræis Pascha celebrandum fuisse decimaquarta die primi mensis, seu mensis Martii; nec tamen Pascha celebrandum, seu, quod idem est, Paschalem Agnum manducandum illa prima vespera, qua Pascha inchoabatur, sed altera ejusdem diei vespera, quæ initium erat primæ diei azymorum. Cum autem narrent Evangelistæ secunda decimæ quartæ diei vespera, ineunte prima azymorum die, Christum Dominum eo anno, quo mortuus est, Pascha celebrasse, ut ii disertissime testantur illis verbis, quæ perspicuitatis gratia huc referre non gravabimur, Matth. cap. 26. v. 17. *Prima autem die azymorum accesserunt discipuli ad Jesum dicentes: Ubi vis paremus tibi comedere Pascha?* Lucæ cap. 22. v. 7. *Venit autem dies azymorum, in qua necesse erat occidi Pascha, & misit Petrum, & Joannem dicens: Euntes parate nobis Pascha, ut manducemus,* cum quibus, ut mox dicemus.

cemus, consentit & Marcus cap. 14. proculdubio consequitur, Christum eo die, quo Hebræi consueverant, Pascha celebrasse. Nec vero ex illis Marci verbis cap. 14. v. 12. *Et primo die Azymorum, quando Pascha immolabant, dicunt ei discipuli: Quo vis eamus, & paremus tibi ut manduces Pascha?* potest quispiam arguere Hebræos eo anno Pascha distulisse; nec enim alio verbum illud *immolabant* quam ad Hebræos referri potest. Præterea Jesus Discipulos in Civitatem miserat, eosque jusserat suo nomine monere Patremfamilias, ut locum sibi pararet ubi manducaret Pascha; cumque illud jusserit secunda decimaquartæ diei vespera, nec Paterfamilias imperata facere detractaverit; luculentissime apparet omnia fuisse paranda, ut eodem tempore Pascha celebraret, quo Hebræi eo anno celebrabant. Cumque deinde eo tempore, quod præstituerat, Pascha celebraverit, inde necessario conficitur Pascha eo ipso tempore celebrasse, quo Hebræi eo anno idem Pascha celebrarent.

Obstare videtur Evangelium S. Joannis.

20 Quibus rationibus nihil profecto esset, quod quisquam posset objicere, nisi Joannis Evangelium videretur iis adversari. Ait enim Joannes cap. 13. v. 1. *Ante diem festum Paschæ sciens Jesus, quia venit hora ejus, ut transeat ex hoc mundo ad Patrem, cum dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos.* Loquitur Joannes de ultima Cœna, in qua Jesus lavit pedes discipulorum, cum & nos, & alii omnes dicunt, illum celebrasse Pascha. Quia vero testatur Evangelista, id *ante diem festum Paschæ* contigisse, consequi inde videtur, Christum eo anno tempus, quo Hebræi Pascha manducabant, prævertisse. Narrat præterea S. Joannes cap. 18. v. 28. Hebræos *adduxisse Jesum a Caipha in Prætorium*, nec Prætorium introisse, *ut non contaminarentur, sed ut manducarent Pascha*: unde fluere videtur, eos Pascha nondum celbrasse, ideoque aut Christum prævertisse, aut Hebræos distulisse Pascha. Denique idem Evangelista cap. 19. ubi texit historiam Dominicæ Passionis, videtur innuere, illum obiisse *in Parasceve Paschæ*, nimirum eo die, quo Hebræi ea parabant, quæ Paschati celebrando opus essent; quod quidem indicium facit, vel Jesum tempus Paschatis antevertisse, vel Hebræos Pascha distulisse.

Componitur Evangelium Sancti Joannis cum aliis Evangelistis. Primus utitur mensura diei naturalis; ceteri mensura diei legalis.

21 Ejusmodi tamen objectionibus abunde suppetit qui satisfiat. Ineunda est Joannis concordia, qui dicit *ante diem festum Paschæ*, cum cæteris Evangelistis, qui dicunt, *prima die azymorum.* Patet autem Evangelistarum consensus. Nam tres Evangelistæ, qui Cœnam dicunt factam esse primo Azymorum die, profecto secundam intelligunt vesperam diei Paschæ, quæ initium fuit primæ diei azymorum, atque ita ea diei mensura utuntur, quæ in die-

diebus sacris, & legalibus adhibebatur. Quartus autem Evangelista, qui narrat Cœnam factam esse ante diem festum Paschæ, non negat factam fuisse secunda diei Paschæ vespera; sed, dum ita loquitur, significat, factam ante primum azymorum diem, adhibita non legalium, sacrorumque, sed naturalium dierum mensura, qui a media nocte incipientes in mediam noctem desinebant, vel artificialium, quorum erat initium ab ortu solis.

Etiam nunc ipsi utimur duplici illa computandi ratione.

22 Quod quidem allato exemplo perspicuum fiet magis. Nam ipsi quoque sacros dies computamus a vespera ad vesperam, naturales vero vel a media nocte ad aliam mediam noctem, vel ab oriente ad occidentem solem. Quamobrem anno 1738. quo Pervigilium S. Joannis Baptistæ die vigesima tertia Junii in Feriam secundam, & Festum vigesima quarta die in feriam tertiam cecidit, si quis rem Feria secunda gestam hora vigesima tertia narrando dixerit, die Festo S. Joannis Baptistæ contigisse, recte dicet, ratione habita sacri diei, ejusque mensuræ: Si quis vero eam rem ante S. Joannis festum narraverit gestam, recte item dicet, sumta nimirum naturalis diei mensura, vel a media nocte ad mediam noctem, vel ab ortu ad occasum Solis: atque hæc si considerentur, neutrum neutri perspicuum est adversari.

Ad eumdem modum interpretatur D. Thomas locum illum S. Joannis.

23 Atque hæc est S. Tomæ doctrina 3. part. q. 46. art. 8. *ad Primum: Cum autem dicitur Joannis XIII. ante diem festum Paschæ, intelligitur hoc fuisse quartadecima Luna, quod tunc evenit quinta feria: nam Luna existente quintadecima, erat dies solemnissimus Paschæ apud Judæos, & sic eumdem diem, quem Joannes nominat diem festum Paschæ, propter distinctionem naturalem dierum, Matthæus nominat primam diem azymorum, quia secundum ritum Judaicæ festivitatis solemnitas incipiebat a vespera præcedentis diei.* Cui consentit Catechismus Romanus de Sacrament. Eucarist. pag. 134. ubi hæc habentur: *Quod si quis Joannis Evangelistæ auctoritatem opponat, qui hæc omnia ante festum diem Paschæ acta esse commemorat, ea ratio facile dissolvi potest. Etenim quem primum Azymorum diem ceteri Evangelistæ appellarunt, quod feria quinta vesperi dies festi Azymorum inciperent, quo tempore Salvator noster Pascha celebravit, eum ipsum diem Joannes pridie Paschæ fuisse describit, ut qui diei naturalis spatium, quod ab oriente Sole inchoatur, in primis notandum existimavi.* Hanc semper sequuti nos sumus sententiam reverentia adducti adversus tantæ auctoritatis Scriptores. Neque tamen diffitemur ægre nos eam amplexos. Magnum enim robur futurum Evangelistæ verbis fuisse videbamus, dixisset, *Ante diem festum Azymorum*, quibus magna vis detrahi videtur, quod dixerit, *Ante diem festum Paschæ.* Cum enim dice-

eamus Pascha celebratum fuisse vespere decimisexti diei, Joannes, qui narrat celebratum fuisse ante diem Paschæ, innuere videtur anticipatum esse Pascha ante illud tempus, quo celebratum esse narrant cæteri Evangelistæ. Sed in ea sententia tandem conquievimus, postquam nobis omnem amovit difficultatem textus, in quem incidimus, dum Lucæ Evangelium legeremus. Capite enim 22. v.1. Festum etiam Azymorum Pascha appellatur: *Appropinquabat autem dies festus Azymorum, qui dicitur Pascha*. Et apud Josephum Antiqu. lib.18. cap.3. legimus: *Dum celebraretur Azymorum solemnitas, quam Pascha nuncupamus*.

Solvitur argumentum ex eo sumtum, quod Hebræi introire noluerint, ne contaminarentur

24 Ut autem quæ alia opponuntur dissolvamus, ex eo quod Hebræi in Prætorium introire noluerint, ne contaminarentur, & ut possent manducare Pascha, non sequitur, eos nondum Paschalem Agnum comedisse, ideoque vel Christum prævertisse Pascha, vel Hebræos distulisse. Pascha enim generale quoddam est nomen, quod complectitur etiam oves, & boves, qui in ea mactabantur solemnitate, & per septem illos, qui consequebantur dies, comedebantur; ut apparet ex Deuter. cap.16. v.2. *Immolabisque Phase* (idest Pascha) *Domino Deo tuo de ovibus, & de bobus in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus*, Cum igitur Joannes in concordiam revocandus sit cum tribus aliis Evangelistis, qui diserte affirmant, factam esse Cœnam, & Paschalem Agnum manducatum eo ipso tempore, quo ab Hebræis manducari oportebat, idque antequam Christus in Prætorium duceretur; propterea hæc ita sunt intelligenda, ut Hebræi in Prætorium introire noluerint, non quo sibi fas esset Paschalem Agnum comedere, quem jam manducaverant, sed ne domum Ethnici ingressi contaminarentur, neve ab cæteris Paschalibus escis, quas diebus sequentibus vellent comedere, omnino abstinere cogerentur. Neque illa quidquam itidem adversantur nostræ sententiæ Joannis verba, *In Parasceve Paschæ*, quæ non de parandis Paschalibus escis, sed de iis quibus sequenti Sabbatho usus esset, intelligenda sunt. Quæ si aliorsum accipiantur, non video quî Joannes non adversetur Marco, cujus sunt illa verba cap.15. v.42. *Erat Parasceve, quod est ante Sabbathum*. Nec Joannes reprehendi potest, quasi minus proprie locutus sit; eo enim anno Parasceve Sabbathi cecidit in diem Paschæ. Quo loquendi modo sane maxime proprio utimur, cum dicimus, *Dominica Paschæ, Dominica Pentecostes*, quod ea Festa in diem Dominicam cadant. Quod autem, quam Joannes nominat Parasceve Paschæ, ea ideo non sit accipienda pro Parasceve Sabbathi, quod nihil quidquam parare die Paschæ liceret, futilis ratio est, ac nullius momenti. Nam, ut dies Paschæ celeberrimus fuerit, licebat

tamen ea parare, quæ usui essent ad victum, quod contra non licebat die Sabbathi; idque probatur ex Exod. cap. 12. v. 16. ubi etsi primus, & ultimus azymorum dies solemnes erant, tamen ita decernitur. *Nihil operis facietis in eis, exceptis his quæ ad vescendum pertinent*. Ut rem conferam in compendium, argumento illi nonnihil roboris esset, ubi Parasceve, quam Joannes commemorat, Parasceve esset Paschæ, non sabbathi, qui dies cadebat in diem Paschæ.

Qui viri docti hoc argumentum abunde pertractaverint. Mauduisi, Petronii, & Harduini sententiæ confutatæ.

25 Cum a nobis de Pentecoste sermo fiet, hæc ipsa redibit ad manus retractanda materia. Interea, si cui libeat abunde totum hoc argumentum copioseque tractatum inspicere, adeat Baronium, Bellarminum, Gottum, Serry, Boucat, Graveson, Honoratum a S. Maria, & Uvitasse in locis supra citatis, quibus jungi possunt Suarez tom. 2. in 3. par. disp. 40. sect. 1. Theophilus Raynaudus tom. 9. pag. 652. Juveninus de Sacram. dissert. 4. quæst. 2. art. 4. §. 1. Tournely de Euchar. tom. 1. pag. 461. edit. Parisien. & Herminier tract. de Sacramentis tom. 2. de Eucharist. cap. 16. qui utramque profert sententiam; alteram nempe Christum anno emortuali suo Pascha cum Hebræis eodem die celebrasse; alteram, eo anno Hebræos Agnum Paschalem non manducasse decimaquarta die, sed decimaquinta post vesperam, translato azymorum festo in Sabbathum; declarat autem, primæ sententiæ plerosque Theologorum subscribere, nec tamen alteri suos deesse suffragatores sacrarum Litterarum interpretes magni nominis; ac quæ cuique arrideat magis, eam permittit sequi sententiam, licet ipse ad posteriorem videatur esse propensior. Mauduisi vero, Pezroni, & Harduini peculiares de hac re commentationes apud Gottum, Gravesonium, Serry, & Boucat funditus reperiuntur eversæ. Hebræos enim duobus caruisse festis diebus, qui se continenter exciperent, ideoque anno Christi Domini emortuali primum Azymorum diem in Sabbathum rejecisse, nullo fulcitur fundamento. Præterea si primum Azymorum diem in Sabbathum transtulissent, ne duo Festa proxime conjungerentur, nihilominus necesse fuisset iis eodem revolvi. Nam, decursa hebdomada, duo Festa simul juncta & se invicem excipientia nihilominus occurrissent; Feria nimirum sexta, qui septimus fuisset Azymorum dies, & Sabbathum; quod ut evitarent frustra primum Azymorum diem in Sabbathum transtulissent. Apud eosdem quoque Scriptores deprehendas, illud omni itidem carere fundamento, quod Hebræi diem decimum quartum modo a conjunctione Lunæ cum Sole, modo a momento, quo primum Luna fieret conspicua, computaverint. Harduini vero Systema prolixa disputatione rejecit Auctor libri, cui titulus, *Vin-*

di-

dicie Veterum Scriptorum contra Joannem Harduinum. Cæteri vero, qui idem systema refellunt, observarunt, nullum in sacris paginis extare monumentum, quo duplex fuisse Pascha, alterum Galilæorum, Judæorum alterum possit evinci; & a veri abesse similitudine, Jesum Christum, qui esset e Tribu Judæ, & regio Davidis sanguine ortus, quique vel minimum Legis apicem observare soleret; non cum Judæis, sed cum Galilæis Pascha celebrasse.

26 Rem hanc diu multumque versarunt, & acri judicio examinarunt hæreticarum partium homines, quorum sententias huc afferre non abs re arbitramur alienum, quod omnes in iis consentiant, quæ superius exposuimus. Casaubonus Exercit. 16. *n.*13. profitetur, Negari non posse *Matthei*, *Marci*, *& Lucæ id videri significare*, *nimirum* Dominum nostrum Pascha eadem die, & hora celebrasse, quibus & cæteri Judæi omnes idem faciebant. Joannes Frischmutus in Thesauro Dissertat. in Novum Testamentum Amstelod. anno 1702. quod de Hieronymo Vecchietto superius narravimus, occasione inde capta quæstionis illius pertractandæ, num Christus Dominus eodem quo Hebræi die Pascha celebraverit, an diem illum celebrando Paschate anteverterit, ait a Christo Domino eodem, quo ab Hebræis, die celebratum esse Pascha; ac quotquot adversus eam sententiam afferri possunt difficultates dissolvit. Eam Dissertationem in eodem tomo alia excipit *de ultimo Christi Paschate* dissertatio, Joanne Sauberto Auctore, qui §. 11. hæc scribit: *Controversia illa, num Christus ab isto Dei præcepto in observando tempore Paschatis discesserit, eruditorum judicium, atque ingenia mirifice exercuit. Nobis breviter negativa verisimilior videtur*. In Thesauro item Dissertationum in Nov. Testam. Hasei & Ikenii tom.2. Dissertatio quædam est Joannis Chrysostomi Harembergii, quæ idem concludit. Quia vero Sagittarius Par. 1. Histor. Passion. Christi pag. 135. & sequen. & pag. 183. ad alteram sese adjicit partem, idcirco in hunc modum de illo scribit: *Sagittario non industria, sed judicium, & peritia Thalmudica deerat*. Incredibilis, est Antonii Binei labor in lib. 1. de morte Jesu Christi cap. 1. susceptus ut materiam hanc illustraret. Ibi num. 19. quæstionem proponit, *An Jesus uno & eodem die cum Judæis omnibus, an diverso Pascha suum ultimum celebraverit*: congestisque iis, quæ tum Catholici, tum Protestantes alterutrius sententiæ Sectatores ea de re scripserunt, adductisque rationibus, quæ ad utramque sententiam constabiliendam faciunt, iisque accurate perpensis, tandem num. 32. ita concludit: *Tot argumenta docent clarissime, longe præferendam esse eam sententiam, quæ Jesum Pascha suum*

Quid potissimum Christus in ultima Cœna fecerit.

ultimum celebrasse statuit eadem die eademque hora cum omnibus Judæis. Hactenus de legali Christi Paschate eodem cum Judæis tempore celebrato. Nunc de eo dicendum, quod in ea Cœna Christus fecerit, cujus rei in hac Feria quinta Majoris Hebdomadæ præcipua fit commemoratio.

Historia depromitur ex Evangeliis.

27 Narrat Matthæus cap.26. v.21. Jesum Christum, cum ad Cœnam jam accubuisset, dixisse: *Unus vestrum me traditurus est*: iis verbis vehementer Apostolos perturbatos eum interrogasse: *Numquid ego sum Domine?* Quibus Jesum respondisse: *Qui intingit mecum manum in paropside, hic me tradet*. Judæ vero, qui eum prodidit, interroganti, *Numquid ego sum Rabbi?* Christum Dominum respondisse: *Tu dixisti*. Porro, ut pergit Matthæus, sumtum Christus Dominus panem, eumque a se benedictum fregit deditque Discipulis dicens: *Accipite, & comedite: hoc est corpus meum*; & accepto itidem Calice *gratias egit, & dedit illis dicens: bibite ex hoc omnes hic est enim Sanguis meus Novi Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum*. Postquam vero Canticum cecinissent omnes ad montem Olivetum ascenderunt: *Et hymno dicto exierunt in Montem Oliveti*. Eadem narrat Marcus cap.14. Lucas vero postquam eadem narravit, quæ Matthæus, & Marcus retulit, coortam illam inter Apostolos contentionem addit cap.22. v.24. *Quis eorum videretur esse major?* ac refert quo pacto eam Jesus extinxerit. Narrat etiam, monuisse Petrum, fore ut eos omnes tentaret Satanas: *Ecce Satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum*; se autem a Patre exorasse, ne ejus labaret fides; & jussisse ab eo cæteros fratres suos confirmari. *Ego autem rogavi pro te, ut non deficiat Fides tua: & tu aliquando conversus confirma fratres tuos*. Narrat præterea Joannes cap.13. surrexisse Jesum a Cœna, detractisque sibi vestibus, linteo præcinctum, injectaque in catinum aqua, cœpisse *lavare pedes Discipulorum, & extergere linteo, quo erat præcinctus*; cumque Petrus restitisset, ne lavaret sibi pedes: *Non lavabis mihi pedes in æternum*, & Jesus illum monuisset: *Si non lavero te, non habebis partem mecum*, in ea verba Petrum commotum erupisse: *Domine non tantum pedes meos, sed & manus, & caput*. Referuntur in eo capite decimotertio a Joanne prædictiones de proditione Judæ. Jesus enim dixit: *Vos mundi estis, sed non omnes: sciebat enim quisnam esset qui traderet eum; propterea dixit: non estis mundi omnes*, cumque addidisset: *Unus ex vobis tradet me*, tum Joannes eum interrogavit quisnam ille esset; cumque respondisset Jesus eum esse, cui panem in patina intinctum porrexisset, panem intinctum Judæ præbuit dicens: *Quod facis, fac citius*. Quorum verborum sen-

sensum ii, qui ad Cœnam accumbebant, minime sunt assequuti; Judæ enim pecuniam custodienti putavere Christum Jesum imperasse, ut eorum aliquid coemeret, quibus in Paschatis Festo opus esset, aut aliquam eleemosynam faceret. Et D. Paulus in prima ad Corinthios cap.11. v.23. ait, se a Domino accepisse quod *Dominus Iesus, qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens fregit, & dixit: Accipite, & manducate: hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem.*

Quomodo Hebræi ad mensam accumberent.

28 Nobis non est in animo longius hinc digredi, ut quemadmodum Hebræi ad mensam accumberent, seque, antequam discumberent, abluerent, fuse persequamur. Sed paucis quibusdam, quæ ad utramque rem pertinent e sacra Scriptura depromtis, ad ea quæ Christus gessit in ultima Cœna regrediemur.

Hebræos in lecto jacentes cubito innixos ad mensam accubuisse constat ex aliquot Sacræ Scripturæ locis. Ad eum modum Christum, & Apostolos in ultima Cœna accubuisse.

29 Hebræis cum cœnabant non in sellis sedere mos erat, sed porrectos jacere in lectis, cubitoque innixos cibum capere. In eo convivio, quo Assuerus Primores regni sui vocaverat, novimus Esther 1. v.6. Lectulos quoque aureos, & argenteos super pavimentum smaragdino, & pario stratum lapide dispositos fuisse; & cap.7. v.8. tradit sacer textus, Assuerum ab horto redeuntem deprehendisse Amanum in eodem, quo accumbebat Esther, lecto conjectum; quod manifestum facit indicium, eos non sellis insidentes, sed in lectis projectos accumbere consuevisse. *Qui cum reversus esset de horto nemoribus consito, & intrasset convivii locum, reperit Aman super lectulum corruisse, in quo jacebat Esther.* Sancta illa fœmina apud Lucam cap.7. v.38. locum, ubi accubuerat Jesus, ingressa, *stans retro secus pedes ejus, lacrymis cœpit rigare pedes ejus*, quod quidem illi facere non licuisset, si Christus ad mensam assedisset, quo modo nos pedibus mensæ subjectis in sella quisque sua sedemus. Itaque cum Christus Dominus in lecto accumberet capite ad mensam converso, rejectisque ad exteriorem partem pedibus, qua dapes afferebantur, licuit illi mulieri ex aversa parte ad Christum accedere: lacrymis pedes ejus ablure, capillis extergere, unguento inungere. Ex quo intelligitur, Jesum in lecto ad eum, quem diximus, modum recubasse, quod observat Maldonatus ad illud Lucæ caput: *Quia qui ad mensam antiquo more super thoros accumbebant, ita jacebant, ut caput versus mensam, pedes versus exteriorem partem haberent, qua Ministri fercula ferentes mensam obibant.* Joannem denique ex cap.13. v.23. Evangelii sui apparet in gremio Domini recubuisse; *Erat ergo recumbens unus ex Discipulis ejus in sinu Jesu, quem diligebat Jesus.* Et cap.21. v.20. *Conversus Petrus vidit illum Discipulum, quem diligebat Jesus, sequentem, qui & recubuit in Cœna super pectus ejus.* Quod

Quod itidem declarat, non sellis insidentes, sed in lectis jacentes ad mensam accubuisse. In Christi Domini sinum, cum ita jaceret, licuit Joanni caput rejicere; quod quidem, si quemadmodum nos, ad mensam assedissent, minime licuisset. Nec illud prætereundum, quod Jesus lavit pedes Discipulorum, quin ipsi a mensa surgerent, id vero fieri non potuisset, nisi super thoros accubuissent, facie ad epulas conversa, & pedibus rejectis in exteriorem partem, qua fercula inferebantur. Sagittarius par. 1. Histor. Pass. Chr. pag. 202. & sequen. plurimos Auctores congerit, qui de ratione scripserunt, qua veteres ad mensam accumberent. Et Antonius Bineus de morte Christi tom. 1. pag. 210. iconismos exhibet, qui ad hunc modum accumbentes repræsentant, alterum a Ligorio e veteribus monumentis descriptum, alterum e Patavino, quod etiamnum extat, marmore expressum, ubi convivium apparet, in quo convivæ ad mensam thoris discumbunt. Apud eumdem Bineum pag. 260. est etiam iconismus, quo ad mensam Christus Jesus, & discipuli in lectis recumbentes exhibentur, &, quæ illi lavat, & ungit pedes, Magdalena. Quapropter absona videri debet Andreæ Baccii opinio, qui lib. 4. de naturali vinorum historia pag. 147. cum inficiari non posset, veteres lectis stratos ad mensam recubuisse, tamen contendit, convivas more nostro, præsertim si prandium paullo esset frugalius, aut cœna parcior, interdum assedisse; non quidem ut sua cuique sella daretur, sed si exempli causa octo vocati essent, duo scamna longa pararentur, quibus quaterni quaternis adversi assiderent: Jesum autem, quem, ut æquum est, humilem fuisse, eamdemque virtutem ab Apostolis postulasse non inficiatur, sella, seu parvo scamno sedentem arbitratur in cœna primum mensæ latus tenuisse, discipulis ad dextrum sinistrumque latus adsidentibus; ac propterea haud ægre illi Magdalenam pedes lavare potuisse: eodemque plane modo adsedisse ad Cœnam, quando Pascha cum discipulis suis celebravit: neque enim intelligere potest, quonam tandem modo, si lectis recubuissent, Joannes Evangelista in Christi Domini sinum reclinare caput suum, & Jesus ita lecto jacens frangere panem, & Apostolis itidem jacentibus dispertire potuisset. Hanc opinionem absonam esse, diximus: omnino enim nova est ac singularis, cujusmodi vel ipse Auctor eam esse agnoscit. Pugnare etiam videtur hæc opinio cum Historia. Ut enim Baccius eam tueatur, textus Evangelici sententiam ita detorquet, ut Joannis recubitus supra pectus Domini nihil aliud significet, quam quod Joannes proximus Jesu sederet; eamque difficultatem plane inexplicabilem dissimulat, nonnisi sublata mensa potuisse Jesum lavare pedes discipulis, si more nostro ad cœnam assedissent.

Mo-

30 Moris etiam erat apud Hebræos nonnisi lotos ad mensam accumbere. Quamobrem Reg. lib.2. cap.12. v.20. cum David a Deo postulasset, ut filium, quem e Bersabea adulterinum susceperat, incolumem sibi servaret, ubi mortuum intellexit, ut declararet, se omni patientia quidvis illatum divinitus perpeti, suaque omnia Deo permittere, omni mœrore animi dejecto jussit, apponi sibi cœnam, ad quam non prius quam lavaretur, accubuit: *Surrexit ergo David de terra, & lotus unctusque est .... petivitque, ut ponerent ei panem, & comedit.* Pharisæum etiam legimus apud Lucam cap.11. v.37. & 38. miratum quid illud rei esset, quod Jesus vocatus ad prandium accubuisset illotus; quod quidem confirmat, eam tum fuisse consuetudinem, ne quis ad mensam prius accumberet, quam esset lotus. *Rogavit illum quidam Pharisæus, ut pranderet apud se, & ingressus recubuit. Pharisæus autem cœpit intra se reputans dicere: Quare non baptizatus esset ante prandium.*

Hebræi non nisi loti ad mensam accumbebant.

31 Itaque Hebræi non accumbebant ad mensam, quin lauti prius essent, seu quod idem est, quin balneum adhibuissent. Cum autem exissent e balneo, nihil sibi quidquam lavabant præter pedes, ut a sordibus mundarentur, quibus conspurcari eos oportebat, dum sine calceis & caligis a balneo ad mensam venirent. Quapropter Abrahamus, & Lot Angelis, quos sub hospitum & peregrinorum aspectu domi exceperant, pedes tantum laverunt, ut est in cap.18. Genes. Et Josephus cum fratres qui e Cananæa advenerant exciperet, prius paravit convivium, ut est in eod. lib. Genes. cap.43. v.16. *Introduc viros domum; & occide victimas, & instrue convivium, quoniam mecum sunt comesturi meridie.* Postea vero *Introductis domum attulit aquam, & laverunt pedes suos.* In libro Judicum cap.19. v.21. ubi senex ille tanta humanitate Levitam domi suæ exceperat, legimus: *At postquam laverunt pedes suos, recepit eos in convivium.* Et 2. Reg. cap.11. v.8. Urias a Rege dimissus fuit ad mensam, postquam lavisset pedes. *Vade in domum tuam, & lava pedes tuos &c. Et egressus est Urias de domo Regis, sequutusque est eum cibus regius*, Jam vero in novo Testamento apud Lucam cap.7. v.44. de Pharisæo Jesus conqueritur, quod sibi pedes non lavisset: *Aquam pedibus meis non dedisti.* Et Epist.1. D. Pauli ad Timotheum cap.5. v.10. ubi egregiæ viduæ dotes recenset Apostolus, illud etiam ait quærendum, *si filios educavit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lavit.* Et ut abunde probemus, qui ad cœnam venirent, iis e balneo egressis pedes solum fuisse lautos, satis est verba Christi Domini referre, quæ habentur Joann. cap.13. v.10. *Qui lotus est, non indi-*

Balneo egressi pedes lavabant.

get

get nisi ut pedes lavet. Quibus verbis non modo ad eam consuetudinem respicit, sed illud etiam significat, ei, qui purus est ab omni lethali culpa, qua anima Deo fit invisa, nihil opus esse amplius, quam ut lavet pedes, hoc est affectiones animi regat, concupiscentiæ impulsus coerceat, occultam elationem animi comprimat, honorum cupiditatem immoderatam excutiat, sui ipsius amorem excindat, & iram, & invidentiam, & obtrectandi studium compescat. Egregie ad eum locum Augustinus n.4. tom.3. *Ipsi igitur humani affectus, sine quibus in hac mortalitate non vivitur, quasi pedes sunt, ubi ex humanis rebus afficimur, & sic afficimur, ut si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos decipiamus*.

De insigni hac in re Christi Domini humilitate.

32 Neque vero prætereundum est, Christum Jesum, cum Apostolis lavare vellet pedes, vestem posuisse, linteo se præcinxisse, quo lotis pedibus tergendis usus est, ut apud Joann. cap.13; qua quidem in re maximum exhibere voluit humilitatis exemplum, non modo lavandis pedibus, sed veste deponenda, & linteo sumendo, quod servorum erat, ut observat Ferrarius de re vestiaria par.1. pag.138. Ejus lintei partem narrat Leo Ostiensis a quibusdam Monachis Hierosolyma profectis ad Casinense Monasterium allatam esse; eam, juxta illorum consuetudinem temporum, in ignem injectam statim igneo colore incanduisse, semotis autem carbonibus, ad primam formam esse restitutam; quod quidem veritatem sacri lintei comprobavit. Propterea, ita ut æquum erat, honorifico in loco fuit collocatum, ut tradit etiam Joannes Chiffletius de Linteis Christi sepulcralibus cap.6.

Trina Christi de Judæ proditione prædictio.

33 Atquæ hæc hactenus de Hebræorum more accumbendi, & de lavandis pedibus. Nunc de rebus a Christo in ultima Cœna gestis dicendum est. De proditione, quam unus ex Discipulis Magistro moliebatur, trina est Jesu Christi prædictio. Prima est initio Cœnæ, ut apud Matth. cap.26. v.20. & 21. *Vespere autem facto, discumbebat cum duodecim Discipulis suis, & edentibus illis dixit: Amen dico vobis, quia unus vestrum me traditurus est*: quod etiam legitur apud Marcum cap.14. Altera est, postquam Discipulis lavit pedes, Joann. cap.13. v.10. *Qui lotus est non indiget, nisi ut pedes lavet .... & vos mundi estis, sed non omnes*. Tertia denique, postquam Eucharistiam instituit; ut habetur apud Lucam, qui cap.22. v.21. enarrata Eucharistiæ institutione, refert Christum dixisse: *Verumtamen ecce manus tradentis me mecum est in mensa*, & consonat Joannes cap.13. Cujus trinæ prædictionis causa fuit, vel ut Apostolis firmior injiceretur opinio, Christi voluntarium fuisse interitum, quem, si libuisset, facile illi fuisset evitare, vel etiam ut iteratis illis prædictionibus Judæ daretur pœnitentiæ locus, quemad-

quemadmodum sancti Patres, sacrique Interpretes rem hanc expendunt, quos refert Calmetus ad Matth. cap.26. num.21.

Quo tempore Christus pedes laverit Discipulorum. Cœna illa tripliciter consideranda est, legalis, vulgaris, Eucharistico. Christus lavit pedes Discipulorum expleta magna ex parte vulgari Cœna.

34 Lavit igitur Christus pedes discipulorum; quo vero tempore id fecerit, sacri disputant Interpretes. Joannes cap.13. ait, lavisse pedes discipulorum, *Cœna facta*. Quia vero triplex considerari potest Cœna; prima qua Paschalis Agnus, adhibitis cæremoniis legalibus comedendus unice apponebatur; Secunda, vulgaris quædam Cœna, qua, cum Paschalis agnus satiandæ familiæ plerumque satis esse non posset, quidlibet licebat comedere; Tertia denique Sacrosancta illa Cœna, qua institutum est Eucharistiæ Sacramentum; quærunt propterea Interpretes, quanam tandem e tribus hisce peracta Cœna, Christus laverit pedes. Suarez in 3. par. D. Th. tom.3. disp.41. sect.2. primam inter & secundam Cœnam arbitratur Christum lavisse pedes Discipulorum, expleta nimirum legali Cœna, paullo antequam vulgaris altera inciperet. Et sect.4. luculenter ostendit, Dominum Jesum, postquam lavisset pedes Apostolorum, ad mensam iterum recubuisse, seu quod idem est, ad communem illam vulgaremque mensam, ubi denique Eucharistiæ Sacramentum confecit; atque eam esse ait rerum ibi gestarum naturalem seriem & ordinem: nam primum legali Cœna præcepto legis obtemperatum est; consequutum est deinde mysterium ablutionis pedum, *ut quanta reverentia futurum Sacramentum recipiendum esset, significaretur*; denique facta est ipsius Sacramenti institutio. Alii putant, Christum Jesum, postquam Sacramentum Eucharistiæ confecit & dispertivit, lavisse pedes Apostolorum. In ea sententia est Auctor Tractatus *de cardinalibus operibus Christi*, qui D. Cypriano falso tribuitur, de ablutione pedum pag. ciii. *Jam Sacramenta Corporis sui Apostolis Dominus distribuerat, jam exierat Judas; cum repente de mensa surgens linteo se præcinxit, & ad genua Petri lavaturus pedes ejus, ipse genibus flexis Dominus servo consummatæ humilitatis obtulit famulatum:* quam sententiam probat Calmetus in cap. Joann.13. num.2. Verum communis opinio est, Christum legali Cœna expleta lavisse pedes Apostolorum; atque hunc esse illorum verborum sensum: *Et cœna facta est*; & paulo post: *Surgit a cœna, & ponit vestimenta sua, & cum accepisset linteum, præcinxit se*: nec expleta tantum legali Cœna, sed magna etiam ex parte secunda illa vulgari Cœna absumta, quod optime probat a Lapide in cap.26. Matth. vers.26. & in cap.13 Joann. vers.2. sed tamen ante institutionem Eucharistiæ: *Christus hic triplicem cœnavit cœnam cum Apostolis. Prima fuit cæremonialis, qua comedit Agnum Paschalem. Secunda fuit communis sive usualis &c. Tertia fuit Cœna Euchari-*

charistiæ. Itaque Christus post duas priores cœnas ante hanc tertiam lavit Apostolorum pedes. Consonat Maldonatus ad idem caput. 13. num. 2. Diximus magna ex parte vulgari cœna absumpta, quia Christus postquam lavisset Apostolorum pedes, iterum rediit ad mensam, ut apparet ex Joann. cap. 13. v. 12. *Postquam ergo lavit pedes eorum, & accepit vestimenta sua, cum recubuisset iterum, dixit eis &c.* Et Epulæ adhuc erant appositæ; pergit enim Joannes, aitque v. 26. panem in patina injectum intinctumque Judæ præbuisse: *Et cum intinxisset panem, dedit Judæ Simonis Iscariotæ*.

Quo Cœnæ tempore Christus Eucharistiam instituerit.

35 Quod tempus illud, quo Christus pedes lavit Apostolorum, definierimus, multum id confert ad tempus reperiendum, quo Eucharistiam instituit. Matthæus cap. 26. v. 26. ait, inter cœnam, scilicet communem, Sacramentum illud esse institutum: *Cœnantibus autem eis, accepit Jesus panem, & benedixit*. Idem ait Marcus cap. 14. v. 22. *Et manducantibus illis, accepit Jesus panem.* Lucas vero cap. 22. v. 20. Eucharistiæ institutionem videtur ponere post cœnam expletam: *Similiter & calicem postquam cœnavit dicens &c.* Idem ait D. Paulus 1. ad Corinth. cap. 11. v. 23. *Ego enim accepi a Domino, quod & tradidi vobis, quoniam Dominus Jesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens fregit, & dixit: Accipite & manducate: hoc est corpus meum; quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & Calicem, postquam cœnavit, dicens; Hic Calix novum Testamentum est in meo Sanguine: hoc facite quotiescumque bibetis in meam commemorationem*. Sunt qui locis hisce omnibus probe perpensis, putant, Christum Jesum inter vulgarem cœnam panem consecrasse ac distribuisse, eaque absoluta, consecrasse itidem & distribuisse sanguinem. Alii arbitrantur, panem & vinum consecrasse ac distribuisse, nondum peracto tempore Cœnæ vespertinæ, seu nondum sublata mensa, quod tempus sæpenumero sub cœnæ nomine continebatur. Vide Estium in cap. 2. Epist. 1. ad Corinth. num. 25. qui priore rejecta, alteri sententiæ suffragatur. Verum ablutio pedum ante Eucharistiæ institutionem facta fuit: ea enim innuere Christus voluit, mundos eos esse oportere, qui Sacramentum susciperent, quod certe non innuebatur, pedes abluendo post Eucharistiæ institutionem, ut bene arguit Maldonatus loc. citat. *Præterea cum hac pedum lotione ..... docere Christus voluerit, oportere eos, qui ad sumendam Eucharistiam accederent, esse mundos credendum, post omnem aliam cœnam, & ante Eucharistiæ traditionem, eam adhibuisse, ne quid aliud videri posset significare*. Cumque sub finem secundæ seu vulgaris cœnæ

cœnæ facta fuerit, ut docuimus, pedum ablutio, qua Christus perfunctus, ad mensam, ubi aliquot remanserant patinæ, reversus est, in id tempus apte videtur conjici Eucharistiæ institutio. Ratio autem conciliandi Matthæum & Marcum cum Luca & Paulo ea videtur esse, ut verba illa, *cœnantibus* & *manducantibus*, apud Matthæum & Marcum reditum Christi ad mensam significent post lavatos pedes discipulorum, quo tempore paullulum cibi præterea sumsit; verba autem illa, *postquam cœnavit*, apud Lucam & Paulum, finem manducandi ostendant, ut bene advertit Calmetus in cap.13. Joannis loc. cit.

Cur Lucas, & Paulus mentionem faciunt expletæ Cœnæ, cum Calicem commemorant?

36 Hæret adhuc scrupulus, cur Lucas & Paulus, dum calicem commemorant, mentionem expletæ Cœnæ injiciant, nihil autem de Cœna dicant, cum de pane loquuntur. Venerabilis Bellarminus Cardinalis tom.3. controv. lib.1. cap.2. de Sacram. Eucharistiæ ejusmodi eximendo scrupulo eam adhibet observationem, Lucam scilicet duos commemorare Calices, alterum ante, alterum post consecrationem panis adhibitum. De primo ita loquitur Evangelista cap.22. v.17. *Et accepto Calice gratias egit, & dixit: Accipite & dividite inter vos.* De altero vero hæc habet v.20. *Similiter & Calicem postquam cœnavit, dicens: Hic est Calix Novum Testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur.* Primus ad legalem cœnam referendus, qui ejus cœnæ distributus fuit initio cum vino minime consecrato. Quamobrem idem doctissimus Cardinalis probat, falso argui in Calice non fuisse sanguinem ex illis verbis: *Non bibam amodo ex hoc genimine vitis, donec illud bibam novum in Regno Dei*: ea enim verba loquutus est Jesus, ut apud Lucam luculentissime apparet, non post secundi Calicis consecrationem, sed post primi distributionem. Calix vero secundus ad cœnam Eucharisticam referendus, qui sub vulgaris mensæ finem consecratus est, Jesu Christi sanguinis plenus. Idcirco Lucas & Paulus de Calice loquuti ea addiderunt verba, *Postquam cœnavit* (nam cum de pane loquerentur, nihil opus erat ejusmodi additione, quem neque bis fractum, nec semel initio communis cœnæ, & iterum in ejusdem cœnæ fine dispertitum referunt Evangelistæ) non ut significarent, panem quidem inter cœnam, calicem vero post cœnam consecratum esse; sed ut ostenderent, cum duo Calices essent, se non de primo loqui, cujus distributio facta fuit initio cœnæ, sed de secundo, quem Christus sub ejusdem cœnæ finem consecravit, quod fuse probant Cajetanus in Luc. cap.22. Joannes Esselius in Matthæum, Estius in primam Epist. ad Corinth. & a Lapide in Matth. cap.26. vers.29. Atque hic est idem ille Calix, qui multos annos Hierosolymæ conservatus fuit, ut ex Beda

 intel-

intelligimus, five is, five alius auctor fit Libri de Locis Sanctis cap.2. ubi hæc leguntur: *In Platea, quæ Martyrium & Golgotha continuat, Exhedra est, in qua Calix Domini scriniolo reconditus per operculi foramen tangi solet & osculari, qui argenteus calix duas hinc inde habens ansulas sextarii Gallici mensuram capit, in quo est & illa spongia Dominici potus ministra.* Vide Baronium ad annum Christi 34. §. 63.

Expenduntur Christi plures actiones in Cœna.

37 Plures in institutione Eucharistiæ considerantur Christi Domini actiones. Primo enim Jesus accepit panem, deinde Deo Patri suo gratias egit; tum eumdem panem fregit, & distribuit discipulis dicens: *Accipite, & manducate: hoc est corpus meum.* Et accepto Calice, gratias itidem egit Deo Patri suo, & Apostolis præbuit, ut ex eo biberent, dicens: *Bibite ex hoc omnes: hic est enim Sanguis meus novi Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Atque ita non modo in fine cœnæ utrumque consecravit, panem nimirum, & vinum (neque enim eorum opinionem sequimur, qui putant panem inter cœnam, vinum autem, expleta cœna, fuisse consecratum) sed juxta verisimiliorem sententiam, inter utramque consecrationem panis & vini, & utriusque distributionem nihil quidquam gestum est, nihilve dictum, ut colligitur ex Matthæo, Marco, & Luca. Et sane postulabat sacramenti & sacrificii Eucharistici ratio, ut totum id, nulla re alia interposita, continenter perficeretur: ad naturam enim ejusmodi sacrificii, quod ad exemplum refectionis instituebatur, æque pertinebat consecratio panis & vini, ut optime disputat a Lapide in cap.26. Matth. vers.27. Atque hæc de Christi actionibus, ut polliciti sumus, dixisse sufficiat, ne omnia persequamur, quæ in ultima cœna Christus gessit, tametsi omnia mysteriorum plena sint, & veneratione dignissima. Neque tamen argumentum hoc dimittemus, quin eas explicemus quæstiones, azymumne, an fermentatum panem Christus consecraverit; utrum consecrando pane & vino certis quibusdam conceptisque verbis usus fit; num se ipse communicaverit; num Judæ corpus suum præbuerit; quid expleta cœna denique gesserit.

Christus consecravit azymum; non tamen improbat Ecclesia Occidentalis ritum Orientalis consecrandi fermentatum. Græcorum injuria

38 Dubitari minime potest, quin Christus panem azymum consecraverit: nam, ut supra docuimus, legale Pascha eodem tempore quo Hebræi celebravit, ideoque prima azymorum die, cum nulli fas erat fermentatum panem habere domi. Sed cum Christus panem azymum consecraverit, non inde tamen recte inferas, solum consecrari posse azymum: *quamvis Christus de azymo pane corpus suum fecerit (forsitan non quia res quæ fiebat hoc exigebat, sed quia cœna in qua hoc factum est, panem alium non exhibebat)*

bebat) *panem tamen fermentatum non prohibuit*; verba sunt Algeri lib. 2. de Sacram. Corporis, & Sanguinis Domini, cap. 10. in Biblioth. Patr. tom. 21. pag. 283. Quamobrem Concilium Florentinum anno 1439. habitum, cui Latini & Græci subscripsere, ita rem hanc definivit: *item in azymo, sive fermentato pane triticeo Corpus Domini veraciter confici, Sacerdotes quoque in altero ipsum Domini corpus conficere debere, juxta suæ Latinæ vel Orientalis Ecclesiæ consuetudinem*, ut videre licet tom. 13. collat. 22. col. 1136. Concil. Collect. Labbeanæ. Atque ibi duo observanda. Primum quanto diligentius Latina Græcam Ecclesiam, quam Græca Latinam observaverit. Latina enim Ecclesia numquam Græcorum disciplinam improbavit consecrandi fermentatum, ut videre licet in Constitutionibus Gregorii IX. Eugenii IV. Leonis X. Clementis VII. & in Enchiridio Græcorum Beneventi anno 1717. a Cardinali Quirino tunc temporis Archiepiscopo Corcyrensi edito. Verum adversus Latinam Ecclesiam non fuit par & mutua Græcorum observantia & studium, quod spectat ad consecrationem azymi. Etsi enim Photius S. Ignatii Patriarchæ Constantinopolitani nefarius oppressor, quem in Romano Concilio Summus Pontifex Nicolaus condemnavit, in decem illis calumniarum plenis capitibus, quæ anno 858. adversus Latinos edidit, nihil quidquam de consecratione azymi attigerit, ut apparet ex Epistola 51. Hincmari Rhemensis ad Odonem Episcopum; id tamen opposuit Latinæ Ecclesiæ anno 1043. Michael Cerularius, quod constat ex ejus epistola, & alia quadam nomine Leonis Archiepiscopi Bulgarorum scripta ad Joannem Episcopum Tranensem, in quibus vehementer exagitat Romanam Ecclesiam, Apostolicam Sedem, & Ecclesiam Occidentalem universam, quasi adhibito pane azymo judaizet; quam calumniam Summus Pontifex S. Leo IX. disjecit Ep. 1. cap. 5. cumque anno 1054. ad pacem Latinos inter & Græcos conciliandam, bellumque adversus Nortmannos inferendum, Legatos suos Constantinopolim misisset Cardinales Humbertum Episcopum Sylvæ Candidæ, Fridericum Archidiaconum & Cancellarium, & Petrum Archiepiscopum, ex his Humbertus Hebraice, Græce, & Latine doctissimus publica disputatione rationes, quæ adversus panis azymi usum a Græcis & Schismaticis afferebantur, dissolvit, ut videre est in ejus Dissertatione de Azymo apud Baron. Annal. tom. 11. Alterum observatu dignum est, quod exploratum habemus, Christum panem azymum consecrasse, & Eucharistiæ materiam necessariam esse panem triticeum. Certissimum itidem est, Latinam Ecclesiam laudabiliter azymum consecrare, at in Orientalibus Ecclesiis consecrari fermentatum exceptis

adversus Occidentalem Ecclesiam. Panis triticeus materia necessaria Sacramenti. In Ecclesia Latina præscriptus azymus tempore inter Photii, & Cerularii schismata interjecto.

ceptis tamen Maronitis, ut testatur Morinus Præfat. in Ordinationes Maronitarum; & Armenis, ut apparet ex Constitutione Gregorii VII. in Enchiridio supra allato: *De reliquo quia cognovimus, Ecclesiam vestram azyma sacrificare, & ob hoc a Græcis dumtaxat imperitis quasi de hæresi reprehendi, volumus vos de temeraria garrulitate illorum multum mirari, sed nec ab instituto discedere.* Verum quo tempore cœperint Græci fermentatum panem, & Latini seu Occidentales azymum consecrare, non ita compertum est. Etenim D. Thomas in 4. sentent. dist.2. quæst.2. quæstiunc.3. ait, utramque Ecclesiam azymum adhibuisse usque ad ea tempora, quibus hæresis Ebionitarum erupit; eos autem hæreticos declarasse, ideo se panem azymum consecrare, ut Hebræorum Christianorumque ritus jungeretur, atque ita præcepto servandæ simul utriusque legis Moysis & Christi satisfieret: quamobrem Latinam æque ac Græcam Ecclesiam, ut ab aliis hæreticis quam longissime abessent, disciplinam consecrandi panem fermentatum amplexas esse; ea vero hæresi oppressa, refert S. Thomas & cæteri Scholastici Theologi, Orientalem Ecclesiam usum fermentati retinuisse, Occidentalem vero disciplinam panis azymi revocasse. Verum recentiores viri docti, qui ubi agitur de rebus non juris, sed facti, veteribus & germanis monumentis se adhærescere profitentur, in alias alii abiere sententias. Sirmondus in brevi præclaraque Dissertatione de Azymo tom.4. Operum suorum edition. novissimæ contendit, in Latina Ecclesia octingentos & amplius annos fermentati usum communem fuisse; azymi vero disciplinam per id temporis invectam fuisse, quod inter utrumque schisma Photii & Cerularii intercessit. Mabillonius in Dissertatione, quam de hoc argumento conscripsit, & Christianus Lupus tom.3. ad Decreta & Canones Conciliorum Dissertat. de Actis S. Leon. IX. cap.7. & sequen. putant, ab Apostolicis usque temporibus ductam in Latina Ecclesia azymi disciplinam, nec umquam esse intermissam. At vir sapientia æque ac eruditione clarus Cardinalis Bona Rer. Liturgicar. lib.1. cap.23. edit. noviss. docet, penes Græcos fermentatum semper fuisse adhibitum; Latinos vero primis Ecclesiæ seculis, ut cuique se temporum locorumque opportunitas obtulisset, promiscue azymo pane & fermentato usos esse; decimo vero seculo in Ecclesia Latina disciplinam azymi confirmatam.

Quid Bocquillotus, & quid Heterodoxi hac de re sentiant.

39 Bocquillotus Tract. Histor. de sacra Liturgia lib.1. Cap.11. statuit, Jesum Christum in azymo consecrasse; non tamen in animo habuisse, Apostolis eorumque Successoribus præcipere, ut in Missa panem Azymum fermentato anteponerent. Plura deinde argumen-

gumenta & conjecturas affert, quibus ostendere studet, nongentorum spatio annorum utrumque in utraque Ecclesia tum Occidentali tum Orientali panem azymum & fermentatum promiscue fuisse adhibitum, atque in Sirmondi tandem sententiam descendit, in Ecclesia Latina statutum fuisse per illud tempus, quod inter Photii & Michaelis Cerularii Schismata interjectum est, ut panis tantum azymus consecraretur. Pertractarunt Heterodoxi quoque hoc argumentum; inter quos Philippus Julius Retmejer dissertationem, Andrea Schmidio Præside, publico proposuit examini, typisque Amstelodamensibus edidit anno 1727. quæ dissertatio extat in tom.318. Miscellaneorum in celebri Bibliotheca Dominici Cardinalis Passionei. In ea igitur confirmantur omnia, quæ statuere Sirmondus & Bocquillot; & Sirmondi quidem ibi fit mentio, non tamen Bocquilloti, cujus tamen opus multo antea editum fuit. Ejus Actor Lutheranarum partium ait §.11. Lutherum noluisse de usu panis azymi quicquam immutare, quem probe sciret verum esse panem, ideoque aptam consecrationi materiam, & cuilibet potestatem fecisse juxta regionis consuetudinem consecrandi in azymo vel fermentato; qua quidem in re nihil a Catholicæ Ecclesiæ statuisset alienum, si, quod tamen minime fecit, ad Concilium Florentinum respexisset, cui placuit ut in Orientali fermentatus, in Occidentali Ecclesia panis azymus adhiberetur; ideoque Sacerdos Græcus juxta Orientalem disciplinam in fermentato, Latinus juxta Occidentalem ritum in azymo consecraret, ut docet etiam D. Th.3. Par. Quæst.74. art.4. atque etiam Græcus in Occidente, & Latinus in Oriente in suo quisque pane, qui sui ritus esset consecraret, ut monet Herminier tom.2. de Sacramentis Cap.12. de Eucharistia pag.412. Si cui autem Symbolicæ significationes arrideant, idem Herminier docet, in azymo carnis Christi sinceritatem & puritatem, in fermentato Divinitatis & humanitatis unionem in Christo significari. Vid. Casalium de veteribus Sacris Christianor. Ritib. Cap.87. in fine.

Non interiore & occulta benedictione, sed verbis adhibitis Christus Eucharistiã confecit; quæ videtur fuisse S. Trident. Synodi doctrina, non tamen de fide.

40 Christum Jesum constat panem & vinum consecrasse; verum quonam tandem modo ejusmodi consecrationem confecerit, inter se Theologi discrepant. Quidam externa; alii interna & occulta benedictione, nullis verbis adhibitis, *per potestatem excellentiæ* ab omni verborum necessitate absolutam, arbitrantur panem consecrasse; sed tamen formulam quamdam & concepta præscripsisse verba, quibus posteri consecrando pani uterentur. Ita Summus Pontifex Innocentius III. lib.4. Mysterior. Missæ Cap.6. *Dici potest, quod Christus virtute Divina confecit, & postea formam expressit, sub qua posteri benedicerent. Ipse namque per se vir-*

virtute propria benedixit: nos autem ex illa virtute, quam indidit verbis. Atque ad hanc opinionem accessit Durandus lib.4. de Divinis Offic. cap.41. num.15. & Ambrosius Catharinus in duobus, quæ conscripsit de hoc argumento, opusculis, misitque ad Synodum Tridentinam. Quoniam vero Pontifex non decreto edito, sed suam opinionem declarando id affirmavit, recedere nolumus a D. Thomæ sententia, qui 3. par. q.78. art.1. diserte docet, Christum Jesum Eucharistiam confecisse non sola interiore & occulta benedictione, sed iisdem verbis adhibitis, quibus nunc Sacerdotes utuntur: *Hoc est Corpus meum. Hic est Sanguis meus*. Favet huic sententiæ Concilium Tridentinum sess.13. Cap.1. ubi hæc habentur: *Hoc admirabile Sacramentum in ultima Cœna instituit, cum post panis vinique benedictionem, se suum corpus præbere, ac suum sanguinem disertis ac perspicuis verbis testatus est: quæ verba a Sanctis Evangelistis commemorata, a Divo Paulo postea repetita sunt*. Ea enim verba, *post benedictionem* innuunt, Christum non consecrasse *per benedictionem*, sed per verba, quæ ab Evangelistis & Divo Paulo referuntur: *Hoc est Corpus meum. Hic est Sanguis meus*. Quamobrem Romani Catechismi Auctores ita de panis consecratione loquuntur de Sacramen. Euchar. *pag.136. Itaque a Sanctis Evangelistis Matthæo & Luca, itemque ab Apostolo docemur illam esse formam: Hoc est Corpus meum: scriptum est enim: Cœnantibus illis accepit Jesus panem, & benedixit ac fregit, deditque Discipulis suis, & dixit: Accipite & manducate: Hoc est Corpus meum. Quæ quidem consecrationis forma cum a Christo Domino servata sit, ea perpetuo Catholica Ecclesia usa est*. Idem Catechismus paullo post eadem ait de Consecratione Calicis. Sylvius in 3. Par. D. Th. tom. 4. Quæst. 78. art.1. hac de re ita disputat: *Quamvis dubium non sit, quin Christus per potestatem excellentiæ potuerit solo imperio panem & vinum convertere in Corpus & Sanguinem suum; ut certum tamen asserendum est, quod ad hoc usus fuerit verbis, & quidem iisdem illis, quibus nunc utimur*. Sic autem id esse certum, ut veluti Fidei articulus sit credendus, negat Tournely in Prælection. Theologic. de Augustissimo Eucharistiæ Sacramento pag.439. ubi advertit, Sacram Tridentinam Synodum propensiorem se in eam sententiam ostendisse, non tamen anathema sanxisse in eos, qui adversæ sententiæ suffragarentur. Et sane Alphonsus Salmeron e Societate Jesu Theologus magni nominis, qui Tridentino Concilio interfuit, *tom.9. Tract.13. pag.88. Non dissimulabo*, inquit, *quod in Concilio Tridentino, cum quidam Theologi id peterent, ut explicaretur forma, qua Christus confecit hoc Sacramentum, auditis hinc inde rationibus, nihil esse definiendum*

dum prudenter Patres censuerunt. Bene igitur Tournely, postquam statuit Jesum Christum iisdem verbis, quibus Sacerdos utitur, panem & vinum consecrasse, in hunc modum concludit: *Quamvis igitur sententia conclusionis nostræ certa sit, ac vera non tamen Fidei certitudinem hactenus assequuta est: neque nostro quidem judicio privatorum est, non audita prius Ecclesiæ voce atque sententia, definire hanc aut illam opinionem hæreticam esse, aut hæresim redolere*.

41 Christum Jesum in ultima cœna Corpus suum & Sanguinem sumsisse ipsi nos documus XXXVIII. Institutione Edit. Latinæ §.5., & fuse probat S. Thomas 3.par.qu.81. art.1. ubi affert auctoritatem D. Hieronymi epist.150. ad Hedibiam qu.2. *Dominus Jesus Christus ipse conviva & convivium, ipse comedens, & qui comeditur*: atque illud observat, quod quemadmodum antequam ferret Baptismatis legem, ipse voluit baptizari, ita cum Corporis & Sanguinis sui institueret Sacramentum, non prius Apostolis suis distribuit, quam ipse sibi sumeret. Quamobrem est in Act. Apostolor. cap.1. *Cœpit Jesus facere, & docere*. Sylvius in 3. par. quæst.81. art.1. quæ docuit D. Thomas, confirmat, eosque profert Theologos, qui eamdem tuentur sententiam, aitque Christum panem & vinum consecratum sumsisse Sacramentaliter, non tamen gratiam, seu gratiæ augmentum accepisse, cujus plenitudinem jam inde a conceptus sui momento consequutus erat, sed spiritualem illam fuisse sumtionem cum devotione & sanctitate conjunctam: & sane actualem Spiritualis dulcedinis sensit delectationem. Vasquez, Christum in ultima Cœna sumsisse Eucharistiam, testatur communem esse sententiam. Idem confirmant Orientales Theologi, quorum testimonia refert Renaudotius tom.1. Collect. Liturgiar. Oriental. pag.237. Utrum vero Judæ Corpus suum præbuerit, vetus est, atque etiamnum existit inter Thologos, sacrosque Interpretes controversia. Tres enim Evangelistæ Matthæus, Marcus, & Lucas diserte tradunt in legali Cœna, qua Paschalem Agnum comedit, *discubuisse cum duodecim Apostolis suis*; Sed ad communem cœnam non ita compertum, multoque minus ad Eucharistiam duodecim numero fuisse convivas, qui accubuerint.

Christus in ultima Cœna suum ipsius Corpus, & Sanguinem sumsit. Num Judæ præbuerit.

42 Quidam ex veteribus arbitrati sunt, Judam Eucharistiæ institutioni non adfuisse; cumque Jesus illum ut sui proditorem demonstrasset, foras erupisse. Alii ajunt cum Magistro suo ad finem usque Cœnæ non permansisse. Alii denique putant, panem Judæ Christum dedisse, & quidem consecratum, sed dum proditori porrigeret, pani consecrationem ademisse, ut videre est apud Calmetum ad cap.26. Matth. num.23.

Variæ de re hac sententiæ.

Jesus Eucharistiam Judæ tradidit.

43 Nos vero, quibus propositum est communes & a plerisque probatas opiniones sectari, dicimus Jesum Eucharistiam Judæ tradidisse: quod quidem ita demonstramus. Eucharistiam iis omnibus præbuit Redemtor noster, quotquot cum eo primum ad Legalem, deinde ad communem cœnam accubuerant. Id patet ex D. Marco cap. 14. v. 22. & 23. *Et manducantibus illis accepit Jesus panem &c. & ait &c. Sumite: hoc est Corpus meum. Et accepto Calice gratias agens dedit eis, & biberunt ex eo omnes.* Observanda diligenter sunt ea verba: *Et manducantibus illis*, quæ ad eos referuntur, qui ad legalem cœnam excepti, communi etiam Cœnæ adfuerunt, in qua Christus Eucharistiam confecit. Magna etiam in eo verbo vis est, *omnes*, quo ex iis nemo excluditur. Judas igitur sine ulla dubitatione cum cæteris Apostolis ad legalem cœnam accubuit: id vero patet ex verbis illis Marci cap. 14. v. 17. *Vespere autem facto venit cum duodecim, & discumbentibus eis, & manducantibus ait Jesus: Amen dico vobis, quia unus ex vobis tradet me, qui manducat mecum.* Itaque Judam Eucharistiam sumsisse oportuit. Huc accedit, quod Christus Jesus, ut docuimus, post lotos Apostolorum pedes Eucharistiam instituit; cumque exploratum sit ex Joannis cap. 13. Christum Dominum Judæ etiam lavisse pedes, necessario inde consequitur, illum Eucharistiam quoque sumsisse. Præsertim vero quia non modo adfuit cum Eucharistia institueretur, sed aliquantisper restitit: instituto enim Sacramento, & discipulis tradito, dixit Jesus, inter eos qui aderant, esse quempiam, qui se proditurus esset; nec inde prius Judas excessit, quam illi Jesus panem intinctum præbuisset; quæ omnia observare licet apud Joannem loc. cit. Judam communicasse quidem diximus; sed negamus pane illo intincto communicasse, qui numquam consecratus fuit: sumsit enim Eucharistiam, quæ omnibus, quotquot aderant, fuit distributa ante panem intinctum, qui Judæ soli datus est. Docet id S. Augustinus tract. 62. in Joannem n. 3. tom. 3. *Non autem, ut putant quidam negligenter legentes, tunc Judas Christi corpus accepit*, dum scilicet panis intinctus illi a Christo præbebatur. *Intelligendum est enim, quod jam omnibus eis distribuerat Dominus Sacramentum Corporis & Sanguinis sui, ubi & ipse Judas erat, sicut Sanctus Lucas evidentissime narrat, ac deinde ad hoc ventum est, ubi secundum narrationem Joannis apertissime Dominus per buccellam tinctam atque porrectam suum exprimit traditorem, fortassis per panis tinctionem illius significans fictionem.* Estius, quem in ea esse sententia diximus, ut putet, Eucharistiam a Christo fuisse institutam, expleta communi cœna, etiamsi nondum amota fuisset mensa, in qua cœnatum

tum fuerat, Evangelii textum in cap. 13. Joannis pag. 556. enarrans, ubi scribit Evangelista, Christum Judæ panem intinctum tradidisse, eorum quidem opinionem non vult amplecti, qui putant, Christo post ablutionem pedum ad communem mensam reverso continuatam esse cœnam; sed cum fateatur panem intinctum, & Judæ traditum non fuisse consecratum, Iudas enim antea Christi Corpus & Sanguinem acceperat, rursus affirmat, post reditum ad mensam nihil profani esse comesum. *Videtur ergo; quod nullum profanum cibum, aut potum postea Apostolis dederit, sed Sacrum solummodo, scilicet Corpus suum & Sanguinem, quem etiam Judæ ut occulto peccatori denegare noluit.* Et de pane intincto addit, *illum non fuisse panem mysticum, idest corpus Christi; jam enim ante sumserat Corpus Christi & Sanguinem cum aliis; sed eo signo porrectæ offulæ Christum designasse proditorem non omnibus discipulis, sed soli Joanni: nec ideo instituit postcœnium, sed ex reliquiis panis & vini, quæ in mensa erant, particulam panis vino intinxit & proditori dedit indicii causa, non alimenti.* Sagittarius Harmon. Histor. Passion. tom. 1. pag. 204. fatetur, panem intinctum Judæ traditum Eucharisticum non fuisse; plures deinde refert opiniones de liquore, quo panis intinctus fuit, plane a communi sensu remotas: quid enim aliud credi potest, quam vino intinctum fuisse?

44 Eucharistiam a Juda fuisse susceptam, præter Cyrillum Hierosolymitanum, Joannem Chrysostomum, Hieronymum, & Augustinum, diserte docet etiam D. Thomas 3. par. qu. 81. art. 2. & in 4. sentent. dist. 2. qu. 3. art. 2. quæstiunc. 1. & 2. & in cap. 13. Joann. Lect. 3. & 4. cui assentiuntur Theologi omnes apud Suarez 3. par. tom. 3. disp. 41. sect. 3. apud Theophilum Raynaud. tom. 9. cap. 9. Operis *de Juda* pag. 662. apud Cornel. a Lapide in cap. 13. Joann. vers. 30. apud Baronium ad ann. Chr. 34. §. 62. apud Serry exercitat. 51. num. 7. apud Cardinalem Gottum de Verit. Relig. Christ. par. 2. tom. 4. cap. 23. §. 4. num. 29. apud Sandinum in Historia Apostolica pag. 214. edit. Patavinæ, & apud Sylvium 3. par. quæst. 81. art. 2. qui hanc sententiam ait veriorem, & communi consensu esse probatam. Consonat denique Ecclesia, quæ in Festo Corporis Christi canit: *Panis vivus & vitalis hodie proponitur, quem in sacræ mensa cœnæ Turbæ Fratrum duodenæ datum non ambigitur.* Nam si duodecim distributum fuit Sacramentum, Judæ etiam, qui in eo numero fuit, distributum fuisse minime dubitandum.

Patres, & Theologi, qui docent, Eucharistiam ab Juda fuisse susceptam.

45 Cœnam Juda egresso admirandus ille sermo consequutus est Jesu Christi, quem accuratissime & diligentissime retulit Joannes

De Hymno, quem dixit Jesus antequam exiret in montem Oliveti.

nes cap. 13. & sequen. Et apud Matthæum legimus cap. 27. Redemtorem nostrum, *hymno dicto*, *exiisse* cum Apostolis, *in Montem Oliveti*.

Hymnus ille fuit gratiarum actio: quibus tamen constaret verbis incompertum.

46 De hoc hymno illud verissime dici potest, *Varii varia*. Multum de illo inter se discrepant Hebræi Scriptores, ut videre licet apud Sagittarium tom. I. Histor. Passion. Christi pag. 309. Quidam e nostris putant, Redemtorem Hymnum composuisse novum, qui quidem per quorumdam manus circumferebatur. Ei erat titulus: *Hymnus Domini*; *quem dixit secrete SS. Apostolis suis*, *quia scriptum est in Evangelio*: *Hymno dicto*, *ascendit in Montem*. Quædam ejus fragmenta reperias in cap. 26. Matth. vers. 30. qui tamquam Priscillianistarum commentum ex quibusdam apocryphis scripturis haustum ejusmodi hymnum explodit, Augustino præeunte Epist. ad Ceretium Episcopum 273. alias 253. Baronius ad annum Chr. 34. num. 65. veterem quemdam Ritualem Hebræorum librum affert, quo Judaicæ continentur Cæremoniæ, unde eruit, moris apud illos fuisse in cœnis aliarum solemnitatum quosdam canere Psalmos, qui earum Mysteriis essent accommodati; & in Paschatis Festo Psalmum 113. concinere solitos, *In exitu Israel*, & breviores quosdam alios. Grotius in caput 26. Matth. tom. 6. Critic. sacr. pag. 904. conjicit, nihil quidquam aliud hymnum illum fuisse, quam gratias, quas Christus egerit Deo Patri post ea verba apud Joann. cap. 17. *Pater venit hora*, *clarifica Filium tuum*, *ut Filius tuus clarificet te*; præsertim quia Christus postquam illum habuit sermonem, qui eodem cap. 17. continetur, exiit cum Apostolis suis, & trajecit torrentem Cedron. *Hæc cum dixisset Jesus*, *egressus est cum Discipulis suis trans Torrentem Cedron* Joannis 18. Verum id non probat Calmetus, qui nescire se ait, cur Jesus orandi formulam non recitaverit, qua Hebræi in istiusmodi circumstantiis uti consueverant. Ecclesiastici cap. 32. hæc habentur: *Super his omnibus benedicito Dominum*, *qui fecit te*, *& inebriantem te ab omnibus bonis suis*. Quamobrem concludendum videtur, illum hymnum fuisse gratiarum actionem, quin de verbis; quibus continebatur quidquam ad nos pervenerit; atque hinc laudabilem sanctamque profectam esse consuetudinem Christianorum gratiarum sublata mensa Deo agendarum, ut observat Baronius loco cit. & longe antea Theophylactus Commentar. in Evang. S. Marci cap. 14. pag. 109. *Et antequam & postquam bibissent*, *gratias egerunt*, *ut & nos discamus*, *quod oporteat gratias agere Christo*, *& ipsum laudare & ante*, *& post cibum*.

Ritus, & Cæremoniæ, quas

47 Jam vero explicato Mysterio, tandem ad Ritum & Cæremonias, quas hodierna die adhibet Ecclesia, deducenda est oratio.

tio. Missa in Cœna Domini tota in Eucharistiæ institutione versatur. Ejus enim Introitu declarat Ecclesia, nulla re gloriari se magis quam Domini nostri Cruce, cui vitam, salutem, & resurrectionem suam refert acceptam. Post Hymnum *Gloria in excelsis* Campanarum usus interdicitur. In Epistola narrat D. Paulus, se accepisse a Domino, Christum Jesum Sacram celebrasse Cœnam, & Augustissimum Eucharistiæ Sacramentum instituisse. Evangelio continetur historia ablutionis pedum. Dicitur *Agnus Dei*, sed sine osculo pacis. Binas Sacerdos consecrat hostias, quarum alteram sumit, alteram ad Feriam Sextam reservat; hostia enim eo die non consecratur. Quædam etiam exiguæ hostiæ, quæ vocantur particulæ, reservantur, si morbo laborantibus eæ forte opus sint. Quæ vero reservatur hostia, in alium, quam quo utitur Sacerdos, injicitur Calicem, quem Diaconus Palla, & Patena tectum Velo circumdat, & ponit super Altare, Bellotte ad Ritus Ecclesiæ Laudunensis pag.800. num.3. de hac Cæremonia loquitur, eorumque improbat consuetudinem, qui Hostiam injiciunt in Pyxidem: in Calicem enim immittendam esse dicit, aut velo, sive sindone involvendam, quæ est Laudunensis Ecclesiæ consuetudo. Tutius tamen est, & honorificentius Hostiam in Calicem injici, pallaque, ac patena obtegi, velo obducto, ut diximus. Sacerdos deinde Clerum universum Eucharistiæ Sacramento reficit; & vel ipsis Presbyteris præbetur Eucharistia sub una tantum specie. Missa peracta fit Processio, in qua Sacerdos Calicem gestat, quo hostiam reservatam conjecit. Denique hostia ita in Calice condita in aliquo Ecclesiæ Sacello, seu Altari, ad id quam potuit ornatissime parato, collocatur. Post hæc Vesperæ recitantur: quibus absolutis, nudantur Altaria; ac deinde in iis Ecclesiis, ubi ea est consuetudo, fit a Prælato, vel alio Superiore pedum ablutio, quæ cæremonia *Mandatum* appellatur; in Missa vero, si ab Episcopo celebretur, sacra etiam olea conficiuntur.

hac die adhibet Ecclesia. Missa tota est de Eucharistiæ institutione.

48 De disciplina, qua hymno dicto *Gloria in excelsis*, campanarum usus usque ad Sabbathum Sanctum interdicitur, verba fecimus institutione 20.cit.edit. ubi docuimus, per hos dies intermitti Campanarum sonum, & ligna quædam adhiberi fragoris in modum obstrepentia, ut extet memoria illius consuetudinis convocandi per illorum lignorum strepitum primis Ecclesiæ seculis Fideles ad Divina Officia; in veteribus Ritualibus præscribi, ut Campanæ per hos dies sileant; quæ cum Christi Prædicatores significent, ideo earum sonum intermitti, quod Apostoli Christum in maximis cruciatibus Passionis, arrepta fuga, deseruerint. De Communione Cleri, deque ejus vetustate sermonem habuimus institutione 38.

Usus Campanarum cur interdicatur. Cur itidem nō detur osculum pacis.

Huc

Huc addi potest, Parisiensis, & aliarum quarumdam esse consuetudinem Ecclesiarum, ut hoc die Sacerdotes non ab alio suscipiant Eucharistiam, sed Missas celebrent privatas, quæ tamen omnes ante absolutam solemnem seu conventualem Missam peractæ sint, ut videre est apud Bellotte ad Ritus Eccl. Laudunen. pag. 802. num. 7. Idem eruditus Auctor pag. 800. num. 3. loquitur de Processione, in qua Sacra gestatur Hostia, & in loco antea parato reconditur, quod Pastophorium appellat, D. Hieronymi in cap. 40. Ezechielis auctoritate, qui eo nomine vocat Tabernaculum, in quo servatur Corpus Christi, qui Ecclesiæ, animarumque nostrarum verus est sponsus: aitque Hostiam non in Pyxide, sed in Calice, vel in Sacra Sindone locandam esse, prioremque illam consuetudinem Ecclesiasticæ disciplinæ adversari contendit. Notat Mazzinellus in erudito opere, quod de Officio Majoris Hebdomadæ scripsit, Ecclesiam cæremoniis lætitiæ, & gaudii, quibus ob institutum Eucharistiæ Sacramentum vehementer se lætari ostendit, quædam etiam mœroris signa immiscuisse, quæ indicium facerent, memoriam sibi in animo hærere Passionis Christi, quæ cum memoria Eucharistiæ bene conjungitur; cujusmodi ea est cæremonia prætermittendi in Missa osculum pacis; tum quod diebus luctui, & mœrori destinatis prætermittebatur, tum etiam ut declaret, se proditoris Judæ osculum execrari. Observat item idem Auctor, longe antea Redemtionis nostræ Mysteria prænunciata fuisse, quam implerentur; inter eas contumelias, quæ Passionem essent consequuturæ, & illud futurum fuisse, ut Messiæ vestes detraherentur, & inter satellites, aliosque id genus homines sortito dispertirentur; ob eamque causam voluisse Ecclesiam nudando Altari, quod pluribus Scripturæ locis Jesu Christi Symbolum esse cognoscimus, ipsius nuditatem significare, qua in ejus Passione vix quidquam aliud contumeliosius. Denique observat, pedum ablutionem *Mandatum* appellari, tum quod ea cæremonia ab ea voce initium sumit, tum etiam quod mandatum ejus rei, & exemplum nobis dederit Christus Dominus, cum dixit: *Si ergo ego lavi pedes vestros Magister, & Dominus, & vos debetis alter alterius lavare pedes. Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis.*

De nudandis Altaribus. Peculiaris Vaticanæ Basilicæ ritus abluendi Altare Confessionis Apostolorum.

49 De nudandis Altaribus agit Isidorus de Officiis Ecclesiast. lib. 1. cap. 28. Amalarius de Ecclesiasticis Offic. lib. 1. cap. de sexta varietate Cœnæ Domini; Rabanus Maurus de Instit. Clericor. lib. 2. cap. 36. de Cœna Domini; Rupertus Abbas de Divinis Officiis lib. 5. cap. 31. Joannes Belet in Explicatione Divinorum Officior. cap. 103. Durandus lib. 6. cap. 76. Gretserus tom. 5. postremæ edit. suorum operum

operum lib. 1. de Festis cap. 17. pag. 59. acerrime castigat Hospiniani temeritatem, qui piam hanc abluendorum hoc die altarium consuetudinem improbat: *Nec placet Hospiniano mos eodem die lavandi Altaria; quia mallet frangi, & destrui, quam ablui. Mallet talem Altarium lotorem, qualem Tiguri fuit Zuinglius, & Genevæ Calvinus*. In Vaticana Principis Apostolorum Basilica, ubi beneficio, & liberalitate Clementis XI. Canonici Theologi munus plures annos sustinuimus, mos est, ut absoluto Matutino, quod canitur vespere Feriæ quintæ, universus sacrosanctæ illius Basilicæ Clerus Choro egressus se conferat ad Aram maximam, seu Altare Confessionis Apostolorum, illudque antea jam nudatum, ut ritus postulat, Canonici primo, deinde cæteri e Clero, vino, & aspergillis abluant. Ejusmodi Cæremoniam descripsit Matthæus Patriarcha Antiochenus Vaticanæ Basilicæ Canonicus Decanus, & Altarista in Cæremoniali ejus Basilicæ lib. 2. cap. 10. quod manuscriptum asservatur in Capituli Tabulario, cui diu præfecti fuimus. Suaresius Episcopus Vasionensis, & Vaticanæ Basilicæ Vicarius de ea re anno 1678. opusculum edidit. Verum accuratissime omnium, & eruditissime de illiusmodi ritu scripsit Joannes Christophorus Battellus Archiepiscopus Amasenus, tunc temporis ejus Basilicæ Beneficiatus Dissertatione anno 1702. Romæ edita, cui denuo impressum addidit in fine Suaresii Opusculum. Ejusmodi ritum non solum aram maximam, sed cætera etiam Altaria abluendi retinent etiamnum Fratres Ordinis Prædicatorum, teste Cavalerio Episcopo Gravinensi in Statera Sacra tit. 4. num. 127. & Carmelitæ, ut videre licet apud Fantonum in Cæremoniali Carmelitarum lib. 2. cap. 35. §. 5. pag. 242. Pluribus etiam in Ecclesiis Galliæ, Germaniæ, & aliarum remotissimarum Regionum eadem cæremonia adhibetur, quod Battellus cap. 3. abunde probavit germanis monumentis. Probat idem Auctor cap. 6. pag. 101. in quibusdam Ecclesiis altarium ablutionem fieri solitam Feria sexta; cujus rei investigando originem, reperit, probabile esse ejusmodi ritum e Gentium consuetudine derivatum esse, qui lustrali aqua aras expiabant, vel e Ritu Judaico, juxta quem post sacrificium hostiæ expiationis mundabatur Altare, & ungebatur. *Probabile præterea crediderim, hunc morem initio ad munditiem potius, quam ad aliquod denotandum mysterium fuisse institutum, at forte tam ab Ethnicis, tum a Judæis usurpabatur; cum etenim in toto anni curriculo, hoc tantum triduo sanctioris hebdomadæ Altaria ex vetustissimo Ritu denudata retineantur, nullum sane tempus aderat aptius, aut commodius ipsis Altaribus detergendis, atque mundandis*.

50 Ea

Vertus ea de re pugnantia scribit.

50 Ea Battelli sententia valde arridet Verto, ut apparet in Præfat. ejus Operis quod inscribitur *explicatio Cæremoniarum Ecclesiæ* tom. 2. pag. 36. Verum hoc quì conveniat non video cum eo, quod scribit tom. 4. pag. 37. non feria tantum quinta majoris hebdomadæ, sed singulis quibusque diebus, sacrificio Missæ peracto, altaria antiquitus, atque etiamnum in quibusdam Ecclesiis nudari solere; & quemadmodum Crux, Candelabra, & Toralia, seu Tobaleæ altari imponebantur, cum Missa esset celebranda, ita ea peracta, omnia hæc auferri consuevisse. Quod observavit etiam Mazzinellus in Notis ad Officium Major. Hebdom. pag. 157. *Sacrificio peracto, & ab Altari Eucharistia amota, juxta communem consuetudinem Tobaleæ complicabantur, & Altari ornatus omnis detrahebatur. Itaque ritus nudandi Altaris, & hostiæ alio transferendæ* (quod intelligit de Processione quæ fit Feria V.) *reliquum quiddam est, quod superfuit ex iis, quæ quotidie fieri solebant, quodque etiamnum non sine mysterio retinetur.* Quamobrem nobis verisimilius fit, ritum hujusmodi abluendorum hac die Altarium ex eo manasse, quod eadem die Christus Apostolorum pedes abluerit, ut observant Goarius in Notis ad Euchólog. Græcor. *in ordinem magna feria quinta observari solitum in lotione sacræ mensæ* num. 1. Bellotte in Observationib. ad rit. Eccles. Laudunen. pag. 808. lit. E. Et duo septimi seculi celebres, clarique Scriptores S. Eligius Episcopus, & S. Isidorus Hispalensis id ipsum confirmant. Ille enim Homil. 8. de Cœna Domini ait: *Propter humilitatis formam commendandam eo die pedes eorum* (Christus) *lavit: & hinc est, quod eodem die Altaria, Templique parietes & pavimenta lavantur, & vasa purificantur.* Alter lib. 1. de Ecclesiast. Offic. cap. 28. *de Cœna Domini* postquam Redemtoris nostri, qui pedes Apostolis abluit, humilitatem laudavit, *Hinc est*, inquit, *quod eodem die Altaria, Templique parietes, & pavimenta lavantur, Vasaque purificantur, quæ sunt Domino consecrata.* Id vero a Battello loc. cit. probe notatum Vertus, quod vidisset sententiæ suæ repugnare, dissimulavit.

De ablutione pedum, quæ fit egenis hac die in memoriam humilitatis Jesu Christi, qui abluit pedes Apostolorum.

51 In Concilio Toletano XVII. cap. 3. pag. 1813. collectionis Harduini grave refertur præceptum de ablutione pedum Feria V. in Cœna Domini. Illi enim Patres, cum Christus hoc die Discipulis suis laverit pedes, interrogant: *Cur non piæ actionis exhibitione imbuti, exemplorum ejus non simus devotissimi sectatores.* Et Garzias Loaisa ad hoc Decretum Toletanum monet, laudabile quidem esse quocumque tempore aliorum lavare pedes; præceptum tamen esse in hac die, ut Christi exemplum imitando Pontifices, & Sacerdotes sibi subditis pedes lavent. De ablutione pedum

dum satis prolixe loquitur Baillet de Feria 5. Major. Hebdomad. §.3. num.8. multaque affert scitu digna; & ostendit, magno apparatu in Monachorum Cœnobiis ejusmodi ablutionem fieri consuevisse: domi enim Monachis, egenis vero, mendicisque extra Monasterium Abbas pedes abluebat. Regulares Abbates multas per eam occasionem eleemosynas dilargiebantur; cumque, quibus abluti essent pedes, ad mensam accerserentur, inde ea orta est circa nonum seculum corruptela conviviorum in honorem Cœnæ Christi Domini instruendorum, suavissimis vinis, & bellariis mensæ appositis. Affert idem Auctor, quæ Rupertus Cardinalis Pullus, & B. Petrus Abbas Cluniacensis, qui duodecimo seculo floruit, de ejusmodi abusu sentirent: qui quidem multum contulerunt, ut certis denique finibus ejusmodi consuetudo contineretur. Addit etiam illud, quod cum ea Jesu Christi actio abluendi pedes non ad Sacerdotium unice pertineat, non modo summi Pontifices, Episcopi, & Presbyteri, sed ex Laicis etiam viri summi, puta Imperatores, & Reges, ab se alienum non putarunt, Feria Quinta in Cœna Domini lavare pedes in memoriam summæ humilitatis, quam abluendis Apostolorum pedibus Redemtor noster exhibuit. Codinus Libro de Officiis Aulæ Constantinianæ ablutionem pedum describit, in qua ab Imperatoribus Constantinopolitanis pedes duodecim pauperibus lavabantur. Narrat Elgaldus Monachus in vita Ruperti Regis Franciæ, hac die magnum illum Regem, omni sibi ornatu Regio detracto, cilicio indutum pedes abluere, ac suis ipsius capillis detergere solitum, apud Martene de ant. Disciplina in Divinis celebrand. Offic. cap.22. pag.280. num.3. primæ edit. Sanctam itidem Bertam Ordinis Vallisumbrosæ Abbatissam apud Bollandistas ad diem 20. Martii quotannis magna hac Feria Quinta Sanctimonialibus suis pedes lavisse legimus. Et Zacharias summus Pontifex pluribus de rebus, de quibus ab Bonifacio Episcopo Moguntino consultus erat, respondens, id quoque rescribit Sanctimonialibus, æque ac viris, licere hac die lavare pedes. Denique Bailletus monet, eamdem lavandi pedes consuetudinem in Ecclesia Græca vigere: Duodecim pauperculis lavari pedes vel a Patriarchis, vel ab Episcopis: suum cuique ex duodecim Apostolorum nominibus nomen imponi: litem inde sæpenumero oriri, qui Judas Iscariotes appellandus: si omnes ab eo nomine sibi imponendo abhorreant, conjectis in urnam singulorum nominibus, sortito dirimi litem; ideoque plura a rei gravitate aliena contingere. Hanc erudite materiam tractat Josephus Vicecomes lib.3. de Ritibus Baptismi cap.17. & Gretserus tom.5. suorum Operum novissimæ editionis lib.1. de Festis cap.17. Iis porro, qui Baptismo

abluendi erant, morem fuisse hac die lavandi pedes in Mediolanensi, multisque Hispaniæ, & Africæ Ecclesiis, ostendit a Lapide in cap.13. Joann. vers.7. & Calmetus ad eumdem locum vers.8.

Errores hæreticorum de hac pedum ablutione.

52 Augustinus quoque hac de re verba facit Ep.54. alias 118. pag.127. & rationem affert, quamobrem qui Sabbatho Sancto baptizandi essent, iis Feria Quinta in Cœna Domini pedes abluerentur. *Si autem quæris, cur etiam lavandi mos ortus sit, nihil mihi de hac re cogitanti probabilius occurrit, nisi quia baptizandorum corpora per observationem Quadragesimæ sordidata cum offensione sensus ad Fontem tractarentur, nisi aliqua die lavarentur. Istum autem diem potius ad hoc electum, quo Cæna Dominica anniversarie celebratur*, Et epist.55. alias 119. ad Januarium pag.141. tradit, alicubi eam consuetudinem numquam esse receptam abluendi baptizandorum pedes, ne qua fides iis adfirmaretur, qui Baptismo nullum esse robur falso autumabant, nisi pedum etiam ablutio intercederet. *Ne ad ipsum Sacramentum Baptismi videretur pertinere* (ablutio pedum) *multi hoc in consuetudine recipere noluerunt.* Non defuere inter Hæreticos recentiores, qui ablutionem pedum in ultima Cœna verum esse Sacramentum contenderent: nam & signum fuisse sensibile: *cœpit lavare pedes discipulorum*; & præceptum fuisse additum: *Exemplum dedi vobis, ut quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis*; ac promissam denique gratiam; *si non lavero te, non habebis partem mecum*.

Refellitur error hæreticorum, qui putant ablutionem pedum esse Sacramentum.

53 Hunc vero errorem nobis neque est in animo refellere, nec ad institutum nostrum pertinere arbitramur. Est eorum munus, qui controversias de Religione pertractant. Et sane non defuerunt muneri suo pulcre obeundo: nam demonstrarunt, ablutionem pedum signum quidem fuisse sensibile; id tamen minime satis esse, quo verum constituatur Sacramentum: signo enim opus esse constanti, & in Religione perpetuo, practico, & sanctificantem gratiam efficiente; id vero ablutioni pedum omnino deesse, nec Christi Domini verbis ad Petrum, *nisi lavero te, non habebis partem mecum*, illud significari, quod Petrus seclusa pedum ablutione, adeoque gratia, quæ cum ejusmodi ablutione conjungeretur, a Cœlorum Regno fuisset exclusus; sed illorum verborum eam esse sententiam, Petrum, nisi lavari sibi pedes passus esset, vel non futurum Eucharistiæ participem, vel pervicaciore animo parere detrectantem, contumaciæ tandem reum, non fuisse cœlorum regni futurum compotem. Illud nobis monere visum est, Romanam Ecclesiam se ab ea consuetudine abstinuisse, ne eorum videretur fovere errorem, qui pedum ablutionem ad Baptismi substantiam pertinere arbitrabantur, quod testatur S. Ambrosius lib.3. de Sacramen-

cramentis cap.1. num.5. idque in Ecclesia Hispana Concilii Illiberitani Canone quadragesimo nono interdictum.

Plura apud veteres Christianos ablutionum genera. Mos abluendi pedes Feria 5. in Cœna Domini in Romana Ecclesia, & in Ecclesia Bononiensi. Inscriptio singularis Bononiæ in Ecclesia S. Stephani.

54 Ablutiones juxta veterem disciplinam non fuisse uniusmodi, nemo negaverit. De puerorum ablutione in Sabbatho ante Dominicam Palmarum, quæ *Capitolavium* appellabatur, nos alibi quædam attigimus. Adultis, quibus suscipiendus esset Baptismus, pedes Feria Quinta in Cœna Domini morem fuisse in aliquibus Ecclesiis ut lavarentur, jam innuimus. Ritum etiam fuisse quemdam in Provincia Rothomagensi tradit Mabillonius loc. cit. pag.65. ut Episcopus sabbatho ante Dominicam Palmarum pauperibus pedes ablueret, & ex Ecclesiasticis quisque viris sibi quempiam egenum adsciseeret hominem, cui pedes item lavaret in Mariæ memoriam, quæ Jesu Christo pariter pedes lavit. At nos de sola pedum ablutione, quæ in hac Feria Quinta fit in memoriam ablutionis pedum Apostolorum, sermonem nostrum conferendo in compendium, dicimus: Primo, sanctum hujusmodi ritum anno 694. a Toletano Concilio XVII. Capite 3. expresso præcepto ad consuetudinem revocatum esse, adversus eos qui non paruissent addita illa sanctione: *Si quisquam sacerdotum hoc nostrum distulerit adimplere Decretum, duorum mensium spatiis sese noverit a sanctæ Communionis perceptione frustratum*. Secundo, Romanum Pontificem a vetustissimis usque temporibus ejusmodi hac die servasse consuetudinem, quam tamen non uniusmodi semper fuisse, infra demonstrabimus. Tertio, eamdem in Bononiensi Ecclesia consuetudinem a vetustis temporibus ductam etiamnum retineri. Est enim in Ecclesiæ D. Stephani interiore Cavædio rotundum quoddam vas ex candido marmore, cujus altitudo sesquipedalis, tredecim vero pedum extremæ oræ ambitus, a Joanne Cardinale Mediceo, qui postea Leo X. summus Pontifex, tum temporis Monasterii S. Stephani Abbate Commendatario, super basi locatum. In eo vase quædam est Inscriptio Luitprantis, seu Ilprantis Langobardorum Regis, rarum quidem monumentum, ut in Regionibus Cispadanis omnia Langobardorum Regum monumenta rarissima. Eam eruditi Viri complures exscribere, &interpretari conati sunt. Omnium vero felicissime Valerius Zani in Dissertatione, quam typis impressam edidit Carolus Cæsar Malvasia, inseruitque operi suo, cui titulus *Marmora Felsinea*, pag.187. Inter cætera ejus Inscriptionis verba leguntur hæc: *Hic jussi humiliter præcepta sua obtulerunt* (Reges Langobardi) *unde unc Vas impleatur in Cœnam Domini Salvatoris. Et si qua munera contingat minueri, Deus requiret*. Integram affert Mabillonius in Museo Italico tom.1. pag.198. aitque, doctos credidisse

viros, ad pedum ablutionem in Feria 5. Majoris Hebdomadæ vas illud fuisse adhibitum; se quidem suspicari, eo destinatum, ut vino impleretur ad illud convivium, quod post ablutionem pedum celebrabatur. Quod quidem indicio est, ab Episcopo pedes ablui consuevisse in ea Ecclesia; quæ Cathedralis tunc temporis esset; cum præsertim in eadem inscriptione fiat mentio Barbati Episcopi, qui a Sigonio in Historia Episcoporum Bononiensium prætermissus, Episcopali illi Chronologiæ omnino est adjiciendus.

Ea consuetudo in Romana Ecclesia non semper fuit uniusmodi.

55 Hanc consuetudinem a vetustissimis usque temporibus servatam a Romano Pontifice non semper uniusmodi fuisse, paullo ante ideo diximus, quod in Ordine Romano Cencii Camerarii habetur, Romanum Pontificem, Missa peracta, duodecim hac die subdiaconis, post prandium vero tredecim pauperibus pedes abluere consuevisse. At in Ordinibus Romanis a Mabillonio editis, præsertim decimo num.12. & decimoquarto num.91. legitur, Papam duodecim Diaconis, atque hi si deessent, duodecim Capellanis lavare pedes: in Cæremoniali vero Augustini Patritii Piccolominei Episcopi Pientini, qui liber Marcello Archiepiscopo Corcyrensi tribuitur, præscribitur lib.2. cap.26. ut hac die Pontifex tredecim pauperculis hominibus veste candida indutis abluat pedes, quod iterum præscribitur cap.49. Ille autem numerus etiamnum retinetur; tredecim enim Pontifex pedes abluit pauperibus, omnes qui sint sacerdotes, ut tota res ad exemplar Christi Domini referatur expressius, qui Apostolis abluit pedes.

Rex Daniæ, Florentiæ dum esset, rogat, cur tredecim pauperibus pedes abluantur.

56 In quibusdam Ecclesiis duodecim tantum, in quibusdam aliis Ecclesiæ Romanæ more tredecim pauperibus pedes abluuntur; ut in Ecclesia Florentina. Contigit autem, ut Florentiæ cum esset Danorum Rex ann.1709. & ad ablutionem pedum vidisset paratos tredecim, ad eos conversus, qui una secum aderant, interrogaverit: *Eccur tredecim?*

Variæ doctorum hominum rationes ejus ritus explicandi.

57 Id autem susceperunt viri docti explanandum. Sarnellus Episcopus Vigiliensis tom.1. epist.13. duplicem cum Ruperto Abbate in Romana Ecclesia ablutionem observat; alteram in Mariæ memoriam, quæ in domo Pharisæi lavit unxitque pedes Christo Domino; alteram quæ ipsius Christi refert actionem, qua pedes abluit Apostolis suis. Utramque vero concludit ablutionem in unam coaluisse, tredecimque hominibus lavari pedes, ut in uno abluendo, Mariæ actio cum Christum abluit, in cæteris duodecim actio Christi abluentis repræsentetur. Aresius Episcopus Tortonensis lib.3. *delle sacre Imprese* pag.341. putavit tertium illum decimum exprimere Paulum Apostolum, non quod ille Cœnæ adfuerit, quem constat post Christi Domini Ascensionem ad Apostolatum

latum fuisse vocatum, sed ob Ecclesiæ Romanæ erga eum obsequium & venerationem, quæ Ecclesia illi & B. Petro Christianam fidem refert acceptam. Hanc sententiam Frescobaldus Florentinus Presbyter evertere conatus est in Dissertatione, cui titulum indidit, *Pedilavium*. Eam tamen haud ita a veritate alienam judicavit Orlendius Ordinis Prædicatorum cap. 13. sui Operis quod inscripsit: *Duplex lavacrum in Cœna Domini fideliter exhibitum*. Fuere alii, qui tertiodecimo illo repræsentari putarunt D. Matthiam, qui in Judæ locum postea suffectus est. Frescobaldus omni studio connisus est ostendere, Patremfamilias exprimi, cujus in domo Christus Dominus celebravit Pascha: contendit enim, Jesum illi itidem, ut duodecim Apostolis suis, pedes abluisse, quod Orlendius vehementer improbat. Quidam denique duplex illud lavacrum, de quo supra diximus, alterum quo Missa peracta duodecim Subdiaconis, alterum post prandium, quo tredecim pauperibus pedes abluebantur, considerantes, ajunt, primo illo lavacro ablutionem pedum Apostolorum exprimi, alterum vero institutum fuisse in ejus memoriam miraculi, quod ætate contigit S. Gregorii Magni. Nam cum Sanctus ille Pontifex duodecim quotidie pauperibus prandio exceptis ministraret, vidit decimum tertium, Angelum nimirum, sibi ex improviso adesse. Ejus miraculi historia miro artificio depicta cernitur in pariete Romæ in templo S. Gregorii, cui picturæ illud Distichon subjectum est.

Bis senos hic Gregorius pascebat egentes.
Angelus & decimus tertius accubuit.

Laudabilem inde illam esse ortam consuetudinem, ut Romani Pontifices tredecim quotidie pauperes, omnes plerumque Sacerdotes, e Xenodochio Sanctissimæ Trinitatis accersitos prandio excipiant.

Duplex ablutio pedum in unam redacta: inde factum, ut tredecim pedes abluantur.

58 Quibus præmissis, ajunt, nec sane videntur abesse a veritate, ablutione duodecim subdiaconorum, ut brevitati serviretur, sublata, utrumque lavacrum in unicam ablutionem esse compactum tredecim Sacerdotum egentium; atque inde consuetudinem manasse, ut tredecim Sacerdotes singulis diebus prandio exciperet Romanus Pontifex, qui tredecim illis, quibus hac die ad mensam excipi obtigerit, etiam lavet pedes. Vide Meratum par. 2. tom. 1. Observat. ad Gavantum pag. 1069. & seq.

De Oleis sanctis. Quis, quibusque eorum usus.

59 In Romano Pontificali summorum Pontificum Clementis VIII. & Urbani VIII. jussu recognito describitur ab Episcopis in Missa servandus Ordo benedicendi Oleum Catechumenorum, & Infirmorum, & conficiendi Chrismatis. Oleum Catechumenorum Ecclesia adhibet in Baptismali Fonte benedicendo, in Sacramen-

mento Baptismatis conferendo, in Ecclesiis, & Altaribus tum firmis, tum mobilibus consecrandis, in Presbyteris initiandis, in Rege Reginaque benedicendis & coronandis. Infirmorum vero sacro oleo utitur Ecclesia in Sacramento Extremæ Unctionis administrando, & Campanis benedicendis. Sacrum denique Chrisma adhibet in Sacramentis Baptismi, & Confirmationis, in Consecratione Episcopi, in Consecratione itidem Patenæ, & Calicis, & in Campanæ benedictione, in qua etiam una cum Chrismate Oleum, ut diximus, Infirmorum adhibetur.

Quibus rebus conficiatur Chrisma.

60 Oleo & balsamo Chrisma conficitur cap. Unic. de Sacra Unctione. Balsamo ex Occidentali India advecto ad Chrisma conficiendum plerique omnes utuntur Europæ Episcopi; cui veri balsami est natura, vis tamen paullo debilior. De hujusmodi balsamo ex Occidentali India Consilium extat celebris Martini Navarri, qui vi, & natura verum esse Balsamum probat. *Eo tamen hodie ad Chrisma utitur omnis fere Europæ Ecclesia: ac esse genuinum ostendit in consiliis Martinus Navarrus*: verba sunt Christiani Lupi in Dissertatione de octava Synodo generali tom.4. pag.344. & Sambovius, *Balsamum*, inquit, *Judaicum sit vel Indicum, perinde est. Soli quidem Judææ olim concessas has arbusculas fuisse credebatur. In Indiis tamen utrisque postea repertæ sunt; ex quibus quod exsudat adsportatur ad nostras regiones: immo & apud Nos quædam invisuntur arbusculæ Balsami ex indiis delatæ.*

Chrismatis consecratio ex Traditione Apostolica.

61 Referendam esse ad Apostolicam traditionem consecrationem Chrismatis Basilius nobis est Auctor, qui libro de Spiritu Sancto cap.27. *Benedicimus autem*, inquit, *& aquam baptismatis, & oleum unctionis, imo ipsum etiam, qui baptismum accipit. Ex quibus scriptis? Nonne a tacita secretaque traditione?* Chrisma non nisi ab Episcopo conficiendum; quamobrem cum Fortunatus Episcopus in Carthaginensi secundo Concilio pag.952. collectionis Harduini, Presbyteros quosdam conquestus esset ausos esse Chrisma conficere, *ab universis Episcopis dictum est: Chrismatis confectio, & puellarum consecratio a Presbyteris non fiant.* Quod Can.26. Concilium Carthaginense tertium pag.964. confirmavit: statuit enim, *ut Presbyter inconsulto Episcopo Virgines non consecret, Chrisma vero numquam conficiat*. Et consonant Canones omnes relati a Gratiano in Can. *Si jubet* 1. & Can. *Presbyter* 2. 26. quæst.6. præter alia plura Sanctorum Patrum & Conciliorum loca apud Christianum Lupum loc. cit. pag.1421. & apud Martene de antiqua Ecclesiæ Discipl. in Divinis celebrandis Offic. cap.22. §.3. pag. 239. edit. primæ. Atque idem Christianus Lupus verba illa, ex vita S. Silvestri in libro Pontificali, *constituit*

stituit Chrisma ab Episcopo confici, in hunc modum interpretatur: *Vocem*, constituit, *usurpat pro constitutum utique divino Jure declaravit*.

Oleum Catechumenorum, & Infirmorum benedicit Episcopus. Controversia quædam inter Theologos de Oleo non benedicto ab Episcopo.

62 Est etiam Episcopi Catechumenorum oleum, & Infirmorum benedicere. Nondum tamen ea est diremta inter Theologos controversia, num ad Extremæ Unctionis Sacramentum, etsi illicite, valide tamen adhibeatur Oleum ex oliva, quod Episcopus nec benedixerit, nec sacrarit; in qua quidem controversia placet plerisque eorum sententia, qui statuunt, nihil agi adhibito Oleo non consecrato ab Episcopo, ut videre licet decis.65. num.6. & sequen. Clericati tit. de Extrema Unctione.

Disciplina benedicendi Olea Feria 5. videtur introducta seculo 7.

63 Disciplinam illam benedicendi Feria Quinta Majoris Hebdomadæ, & consecrandi Olea tertio introductam esse seculo a S.Fabiano Pontifice libere profecto affirmare possemus, si genuinum monumentum illud esset, quod Gratianus refert in Can. *Litteris vestris* de Consecr. distinct.3. Verum cum viri docti plurimis de causis spuriam eam S. Fabiani Epistolam suspicentur, & Can.20. Concilii Toletani primi quinto seculo habiti statuatur, non esse Presbyteris conficiendi Chrismatis facultatem, idque muneris esse Episcoporum, qui possunt *omni tempore* Chrisma conficere, verisimile nobis fit, circa septimum seculum cœptum esse confici Chrisma Feria Quinta in Cœna Domini. Extat enim hoc die hujus solemnitatis mentio in Sacramentario S. Gregorii, in Veteri Ordine Romano, & apud alios Auctores, qui de Divinis Officiis per illud tempus scripserunt, & in Decretali *Quoniam* de sentent. Excommunicat. in 6. ubi statuitur, Feria Quinta in Cœna Domini etiam tempore Interdicti conficiendum esse Chrisma, quo opus est ad Baptismum, & Confirmationem administrandam, quæ duo Sacramenta etiam interdicti tempore conferuntur. Et D. Thomas 3.par. qu.72. art.12. *ad tertium* pag.230. de die quo conficiendum est Chrisma, hæc habet: *Quia solemnis Baptismus, ad quem requiritur usus Chrismatis, in Vigilia Paschæ celebratur, congrue ordinatum est, ut per biduum ante ab Episcopo Chrisma benedicatur, ut possit per Diœcesim destinari. Dies etiam ille satis congruit ad materias Sacramentorum benedicendas, in quo fuit Eucharistiæ Sacramentum institutum, ad quod omnia alia Sacramenta quodammodo ordinantur.*

Numerus Presbyterorum, Diaconorum, & Acolythorum, qui huic benedictioni adhibentur, tamquam testes.

64 Denique in eodem Pontificali Romano præscribitur, ut præter Ministros, qui Episcopo inserviunt, duodecim Presbyteri, septem Diaconi, Acolythi aliique sacræ huic cæremoniæ adhibeantur candida omnes induti veste: qui quidem mos ut Presbyteri intersint, veluti testes, minime tamen ut ministri, cum sit

sit vetustissimus, inde Presbyteris elati sunt animi, ut conficiendi Chrismatis sibi quoque facultatem esse contenderent; ut advertit Martene loc. cit. pag. 240. num. 3. *Et quidem huic præsumtioni occasionem præbere potuit antiquissimus Ecclesiæ usus Presbyteros una cum Episcopo adhibendi ad Chrismatis consecrationem, si non ut cooperatores, saltem ut tanti mysterii testes*. Bellotte in Observat. ad ritus Ecclesf. Laudunen. pag. 794. num. 7. observat, in Ordine quodam Romano Sacerdotes appellari cooperatores; sed apposite hæc addit: *Verum cooperatores dixeris eos, qui in ipsa Consecratione Chrismatis adhibentur tamquam Ministri & inspectores, ut est in Pontificali: solius est enim Episcopi Chrisma sacrum conficere, minime Presbyterorum ex Concilio Florentino in Decreto de Armenis, ubi materia Sacramenti Confirmationis dicitur esse Chrisma ex oleo & balsamo per Episcopum consecrato, adeo ut Presbyteri dicantur Cooperatores in hac Consecratione Chrismatis quoad solemnitatem & ministerium, minime vero quoad essentiam; quamquam nefas sit Episcopo sub gravi peccato sacrum Chrisma conficere non vocatis, seu præsentibus Cooperatoribus Presbyteris*.

Ritus benedicendi Olea apud Orientales.

65 Atque hæc sunt, quæ ad Ecclesiam Occidentalem pertinent; a quibus Orientalis Ecclesiæ ritus in quibusdam paullulum differt. Græci enim in Chrismate conficiendo non modo oleum & balsamum, sed ad triginta quinque aromatum genera immiscent, vino etiam haud ita parce indito, ut videre licet in Euchology. Goarii, idque nos multo antea innuimus Edict. 6. tom. 1. & ea de re tractat Card. de Lugo lib. 1. Responf. Moral. dub. 8. Præterea Presbyteri Græci in administrando Extremæ Unctionis Sacramento pro re nata Oleum infirmorum conficiunt, ut in eorum Euchologiis *In officio Olei sancti*; quod illis a Clemente VIII. permissum est *in Instructione ad Episcopos Latinos*: *Non sunt cogendi Presbyteri Græci olea sancta præter Chrisma ab Episcopis Latinis Diœcesanis accipere, cum ejusmodi olea ab eis in ipsa oleorum, & Sacramentorum exhibitione ex veteri ritu conficiantur, & benedicantur*. Maxima etiam apud eos celebritate quondam confectum est Chrisma ab eorum Patriarcha cum Archiepiscopis, & suffraganeis Episcopis. Quam commemorat consuetudinem Innocentius IV. Epist. ad Episcopum Tusculanum Apostolicum Legatum in collectione maxima Conciliorum P. Harduini pag. 364. *Singuli quoque Episcopi in suis Ecclesiis in die Cœnæ Domini possunt secundum formam Ecclesiæ Chrisma conficere ex balsamo quidem, & oleo olivarum &c. Sed si suum antiquum Ritum in hoc Græci potius servare voluerint, videlicet quod Patriarcha una cum Archiepiscopis*

piscopis & Episcopis ejus suffraganeis, & Archiepiscopi cum suffraganeis suis simul Chrisma conficiant, in tali eorum consuetudine tolerentur. Antiquum Pontifex ejusmodi Ritum appellat, qui quidem a quibusdam tribuitur hæretico homini, & ingenii perversitate in primis nobili Petro Fulloni Patriarchæ Antiocheno seculo quinto; non quod ipse in Orientalem Ecclesiam consuetudinem conficiendi Chrismatis primus invexerit, sed quod auctor fuerit, ut quod antea propemodum secreto, magna deinceps celebritate, & populi frequentia conficeretur, ut notat Lupus loc. cit. pag. 1423. Bailletus in Festo hujus diei §. 5.

De insufflatione in ampullam Chrismatis, & Olei Catechumenorum: ejus vetustas asseritur.

66 De benedictione, & consecratione sacrorum Oleorum, & Chrismatis, quæ Feria Quinta in Cœna Domini conficiuntur, disserit Pouget in Institutionibus Catholicis tom. 2. cap. 8. §. 5. pag. 895. atque hunc ritum ostendit ab Apostolica traditione profectum; & Protestantes provocat, ut Concilium aliquod, aut quempiam afferant ex Sanctis Patribus, qui hunc ritum observatum esse vel neget, vel improbet. Eo etiam loco ostendit, a seculo usque quinto & sexto stetisse disciplinam illius inspirationis, qua Episcopus, & Presbyteri ampullæ Chrismatis, & olei Catechumenorum semel, iterum, & tertio inhalant, itidemque iisdem seculis illum fuisse ritum, ut Episcopi, & Presbyteri Chrisma, & Oleum jam benedictum salutent illis verbis, *Ave sanctum Chrisma*: *Ave sanctum Oleum*. Duo de sacris Ritibus celebres Scriptores Amalarius de Ecclesiastic. Offic. lib. 1. cap. 12. & Rupertus Abbas lib. 5. de Divinis Offic. cap. 12. docent, Chrismatis ampulla Christi Domini corpus in B. Mariæ utero formatum significari: apertam ab Episcopo cæterisque Ministris ampullam salutari, ut innuatur, Dominum Jesum sese videndum corporaliter iis exhibuisse, quos Resurrectionis suæ testes esse voluit: eam deinde occlusam salutari a cæteris ut singnificetur, Christum post Ascensionem, licet non amplius conspicuum, a nobis quotidie adorari. Theologi itidem de hoc inhalandi super olea ritu, ac de ea salutatione ostendunt, neutrum Idolo-latriæ insimulari posse, quod calumniantur hæretici: ea enim aspiratione, qua olea afflantur, exprimi ipsum super Olea Spiritus Sancti delapsum ad Jesu Christi exemplum, *qui insufflavit in Apostolos*, ut ostenderet super ipsos Spiritum Sanctum illabi, apud Joann. cap. 20. Neque mirum esse, quod res etiam salutentur inanimes. Nam & S. Andreas ubi primum Crucem aspexit, salutavit: *Salve Crux Pretiosa*; & S. Paula simul oculis prospexit Bethlehem, ipsam civitatem itidem salutavit, teste Hieronymo in Epistola, quam de ejus morte conscripsit. Gregorius pariter Nazianzenus Cathedram Templumque salutavit in Oratione, quam

in Constantinopolitano Episcopatu abdicando habuit ad Clerum. Neque nos Chrisma, & Oleum *physice, & absolute*, ut Theologi loquuntur, sed *relative, & moraliter* tamquam Christi Symbolum, salutamus. Vid. Bellarm. tom.3. Controvers. lib.2. cap.13. de Sacram. Confirmat. Juvenin. de Sacram. disput.2. de Confirmatione qu.2. cap.5. art.4. num.4. Tournely de Sacram. Confirm. art.3. pag. 501. Edit. Parisien. Witasse de Sacram. Confirmat. tom.2. par.5. art. 1. pag. 507. Videndus etiam Bellotte citato Opere pag.791. num.4. qui de Salutatione illa loquens, qua a duodecim Presbyteris sancta olea salutantur, & de osculo, quod Sacris ampullis, quibus Olea continentur, ab iisdem Sacerdotibus defertur, hæc omnia jure optimo fieri ait: *Debetur enim rebus sacris reverentia ratione sanctitatis, quia ex eo quod ad cultum Dei deputantur, divinum quiddam in se habere censentur: unde honor, qui iis defertur, suapte natura redundat in Deum.*

Vetus disciplina reconciliandi hac die Pœnitentes. Ternæ olim Missæ celebrabantur.

67. Post sacrorum Oleorum benedictionem, & Consecrationem in Pontificali Romano præscribitur cæremonia, qua eadem hac Feria Quinta Pœnitentes, qui primo Quadragesimæ die Ecclesia publice pulsi fuerant, reconciliantur, quæ quidem cæremonia non in Romano solum Pontificali reperitur, sed etiam perquam vetus est. Constat enim hac die olim fuisse consuetudinem ternas celebrandi Missas, quarum prima erat pro Pœnitentibus reconciliandis, secunda pro sacris oleis benedicendis, tertia denique in memoriam instituti a Christo Domino Eucharistiæ Sacramenti. Ternis autem illis Cæremoniis in unum contractis sua cuique unius Missæ pars assignata est. Seculo septimo, Morinus de Sacr. Pœnit. lib.7. cap.19. ostendit, cœptas esse feria quarta Cinerum publicas pœnitentias imponi. Et lib.9. cap.29. abunde ostendit vetustatem Ritus Ecclesiæ Romanæ aliarumque Occidentis Ecclesiarum Pœnitentes Feria Quinta in Cœna Domini reconciliandi. De eo Ritu ita S.Innocentius epist.1. cap.7. pag.998. collectionis Conc. P.Harduini: *De Pœnitentibus vero, qui sive ex gravioribus commissis, sive ex levioribus pœnitentiam gerunt, si nulla interveniat ægritudo, quinta feria ante Pascha eis remittendum, Romanæ Ecclesiæ consuetudo demonstrat.* Et S. Hieronymus Epist. ad Oceanum de morte Fabiolæ pag.455. *Quis hoc crederet, ut post mortem secundi viri in semetipsam reversa &c. saccum indueret, ut errorem publice fateretur, & tota Urbe spectante Romana, ante diem Paschæ in Basilica quondam Laterani, qui Cæsariano truncatus est gladio, staret in Ordine Pœnitentium, Episcopis, Presbyteris, & omni populo collacrymantibus, sparsum crinem, ora lurida, squallida manus, sordida colla submitteret?* Notat Morinus, eos Pœnitentes recon-

reconciliari consuevisse, qui pœnitentiæ suæ tempus expleverant, vel qui ab Ecclesia gratiam impetraverant, ut, etiam pœnitentiæ tempore nondum expleto, reconciliarentur. De reconciliatione Pœnitentium Feria Quinta in Cœna Domini agit Martene lib. 1. par. 2. de ant. Eccles. Ritibus cap. 6. art. 4. & Tractatu de antiqua Eccl. Disciplina in Divinis celebrandis Offic. cap. 22. §. 2.

Varia Pœnitentium genera. Quarumdam in Galliis Ecclesiarum disciplina, quæ etiamnum viget de repræsentandis in hac die Pœnitentibus.

68 Nobis non est in animo tractatum conscribere de publicis veterum Christianorum Pœnitentiis, nec de variis Pœnitentium generibus, quorum quidam *Auditores* appellabantur; qui sacco & cilicio induti extra Ecclesiam detinebantur, eamque prohibebantur ingredi; alii nomine *substrati* ex Auditorum classe egressi, in ultimam tantum Ecclesiæ partem admittebantur, nec aderant nisi Missæ Catechumenorum, hoc est usque ad Offertorium; tunc enim Ecclesia excludebantur, ne ineffabilibus adessent Mysteriis; alii denique *citra oblationem communicantes* appellabantur, e *substratorum* classe ad hanc tertiam transgressi, quibus integræ Missæ licebat adesse, quin tamen Eucharistiæ participes fierent. Ne illud quidem examinandum suscipimus, num, quemadmodum ob tria illa gravissima crimina infidelitatis, luxuriæ, & homicidii publica pœnitentia imponebatur, ut constat ex Tertulliano, Paciano, & Gregorio Nazianzeno, ita publica etiam peccati confessio injungeretur. Ceterum credimus, si peccatum publicum esset, publicam postulari consuevisse ab Ecclesia confessionem; contra vero in pœnitentia publica pro peccatis occultis, non publicam confessionem esse postulatam, nisi forte ipse Pœnitens ultro se oneri subjiceret, aut Episcopus in Fidelium utilitatem & ædificationem id sibi putaret a Pœnitente exigendum, quod erudite ostendit Cabassutius Dissertatione edita in notitia Conciliorum. Nulla enim umquam Ecclesiæ major cura fuit, quam ut ne occulta peccata Sacerdotum fidei a Pœnitentibus commissa enuncientur, & ut Confessionis sigillum quam diligentissime custodiatur. Itaque quamquam ex publica pœnitentia nec crimen ullum, nec si quod fuisset, criminis qualitas argui poterat; nam ab omni peccato vacui, vel leviculæ culpæ affines etiam publicam pœnitentiam subibant; tamen veteres Patres, si qua sibi oboriebatur dubitatio, ne indicta alicui pœnitentia publica ad occulti suspicionem criminis patefieret aditus, vel iisdem temporibus, cum publicæ pœnitentiæ doctrina floreret, haud ægre publicam cum privata pœnitentia commutabant; quod probat Morinus de Pœnit. lib. 5. cap. 8. num. 5. Itaque ut rem in pauca conferamus, præceptum dicimus esse Apostoli in Epistola prima ad Timotheum cap. 5. versu 20. ut publici peccatores publice arguantur. *Peccantes coram*

ram omnibus argue, ut & cæteri timorem habeant: Concilium autem Tridentinum sess.24. cap.8. publicam quidem statuisse peccatoribus publicis pœnitentiam, sed tamen Episcopis permisisse, ut, si videretur, in occultam privatamque permutarent. *Quando igitur ab aliquo publice & in multorum conspectu crimen commissum fuerit, unde alios scandalo offensos, commotosque fuisse non sit dubitandum, huic condignam pro modo culpæ pœnitentiam publice injungi oportet, ut quos exemplo suo ad malos mores provocavit, suæ emendationis testimonio ad rectam revocet vitam. Episcopus tamen publicæ hoc pœnitentiæ genus in aliud secretum poterit commutare, quando ita magis judicaverit expedire*. Sanctæ hujus Synodi vestigiis insistens magnus ille Disciplinæ Ecclesiasticæ assertor & vindex Sanctus Carolus Borromæus tertio, & quinto Mediolanensi Concilio jussit, Parochos proximo ante Quadragesimam mense ad Episcopum publicorum peccatorum nomina afferre, ut peccatores ejusmodi ab Ecclesia ineunte Quadragesima pulsi, Feria quinta in Cœna Domini ad Romani Pontificalis præscriptum in gratiam Ecclesiæ reciperentur; quod etiam a Benedicto XIII. Pont. Max. de nobis optime merito, dum Beneventanam Ecclesiam regeret, factitatum comperimus. Bellotte ad Rit. Eccl. Laudunen. pag.787. num.4. narrat, eos Presbyteros, qui in Cathedrali Laudunensi Publicorum Pœnitentium Feria IV. Cinerum partes egerant, *qui in capite jejunii in Spiritu humilitatis & animo contrito Pœnitentium personam sibi induerant*, Feria V. in Cœna Domini e choro egressos venire in Capitulum, ut generalem ibi peccatorum absolutionem consequantur. Testatur etiam, in matricibus Ecclesiis eam fuisse quondam consuetudinem, ut plebis nomine fieret confessio, qua peccatorum omne genus contineretur, eaque peracta Populo generalis impertiretur absolutio. Morem hunc ait etiamnum retineri in Diœcesi Laudunensi, & in omnibus ejus Parochiis: nam Ecclesiæ Rector plebis nomine generalem omnium peccatorum Confessionem facit, singulaque peccata nominat juxta formam, quæ in eo Rituali præscribitur, omnesque monet ut *Confiteor* recitent; quo recitato, generalem Populo absolutionem impertit. Publicam autem absolutionem hujusmodi veram esse peccatorum remissionem negat, sed solam esse Cæremoniam; quamquam nonnulli eam inter Sacramentalia collocant, ac per illam peccata venialia deleri existimant. Hanc vero Cæremoniam perutilem esse ait, ut populus de recta ratione confitendi peccata doceatur, & audientibus alicujus refricetur peccati memoria, quod Sacerdoti confiteantur, ut debent.

69 Eas

Olim per se ipsi Romani Pontifices has omnes cæremonias exequebantur. In Vaticana Basilica consecrantur olea a Cardinali Archipresbytero.

69 Eas omnes, quas commemoravimus, cæremonias celebrandi Missam, reconciliandi Pœnitentes, consecrandi Olea, & abluendi pauperum pedes ipsi per se quondam Romani Pontifices hac die exequebantur. Constat id ex Ordine Romano decimo, quem seculo undecimo scriptum edidit Mabillonus in Museo Italico tom. 2. Eosdem item Ritus omnes descriptos reperias in Ordine Romano decimoquarto, cujus auctor Cardinalis Gajetanus Bonifacii VIII. Nepos. In eo Ordine num. 83. ubi oleorum consecrandorum traditur Ritus, salutationem illam invenias: *Ave Sanctum Chrisma*; *Ave Sanctum Oleum*: quam etiam affert Ordo Romanus decimusquintus Petri Amelii num. 66. apud Mabillon. cit. tom. 2. Musei Italici. Nunc vero a Cardinali Romæ Vicario sacra Olea in Lateranensi Basilica conficiuntur. In Vaticana autem Basilica consecrantur a Cardinali Archipresbytero, qui si ad Episcopalem gradum non ascenderit, mandat alicui Episcopo, ut ea conficiat, ex Joannis XIX. Pont. Max. privilegio, qui Episcopo Sylvæ candidæ, ad cujus Diœcesim illa Vaticani pars pertinebat, ubi ea Basilica excitata est, facultatem concessit olea sacra in eadem Basilica conficiendi, teste Mabillonio in Commentario in Ordinem Romanum cit. tom. 2. Musei Italici pag. 71.

Bulla in Cœna Domini publicatur a Romano Pontifice. Vetus hæc disciplina, cujus initium statuendum est ante annum 1293. Olim non solum in Cœna Domini, sed etiam die Ascensioris, & die Dedicationis Basilicarum SS. Apostolorum Petri & Pauli publicari consueverat.

69 Bullam celeberrimam publicat hac die Romanus Pontifex, quæ Bulla in Cœna Domini appellatur. Quod apud D. Thomam nulla ejus fiat mentio, quidam putant anno 1420. sub Martino V. tum primum eam publicari cœptam, cum in Constantiensi Concilio condemnati fuerunt Bohemorum errores. Ita Sotus in 4. sentent. Dist. 22. qu. 2. art. 3. concl. 5. Verum cum Toletus Cardinalis se in Vaticana Bibliotheca vidisse testetur Bullam in Cœna Domini, quam publicaverit Gregorius XI. eam propterea Martino V. antiquiorem esse oportet. Gregorius enim Undecimus vivebat anno 1371. illumque non primum fuisse constat, qui Bullam ejusmodi ediderit. Vid. Tolet. Card. lib. 1. Instruct. Sacerdot. cap. 19. num. 4. & Fragosius de obligatione summi Pontific. disput. 3. num. 1. in Biblioth. Pontif. tom. 5. & Gibalinus in Synopsi Censurarum §. *Hujus Bullæ*. Neque enim Cardinalis Toleti testimonio quidquam fidei detrahi potest propter doctissimi viri gravitatem & dignitatem, cum insuper testimonium accedat Petri Amelii Pœnitentiarii, & Bibliothecarii Gregorii Papæ XI. qui in Ordine Romano apud Mabillonium §. 64. eam describit cæremoniam, qua etiamnum in publicanda Bulla in Cœna Domini utimur. Cardinalis etiam Gajetanus, qui vixit sub Bonifacio VIII. cum in suo Ordine Romano 14. §. 92. ritum hunc describat, atque etiam veluti ætate sua antiquiorem proponat, manifesto ostendit,

ejus

ejus initium ante annum 1294. quo Bonifacius VIII. Pontifex creatus fuit, omnino referendum esse. Quamobrem fateri oportet, vetustissimum esse ejusmodi Ritum, cujus origo obscura plane sit. Illud vero non prætermittendum, in more quondam positum fuisse, ut semel, iterum, ac tertio ea Bulla singulis annis publicaretur, Feria V. in Cœna Domini, in Ascensionis Festo, & in die Dedicationis Basilicarum Sanctorum Apostolorum Petri & Pauli 18. Novembris, teste Joanne Andrea in cap. *Quod olim* de Judæis, & cap. *Ut Officium* de Hæret. in 6. Eam vero trinam publicationem ad unicam esse redactam, quæ fit hac Feria quinta, unde ei Bullæ nomen inditum *in Cœna Domini*, tradunt Cardinalis, & Joannes Ananias eodem cap. *Quod olim* de Judæis.

CAPUT VII.

De Feria sexta in Parasceve.

Cur Feria sexta majoris Hebdomadæ dicatur Feria sexta in Parasceve.

1 DE quo hactenus die loquuti sumus, is Feria quinta in Cœna Domini appellatur. Nunc ad eum diem sermonem nostrum convertimus, qui vocatur Feria sexta in Parasceve, cujus origo nominis ex eo deducitur, quod Hebræi ut Sabbatho insequenti ab omnibus curis vacui, omnibusque negotiis expediti essent, edulia, & quicquid sibi opus erat, hac die parabant; qui dies ab Apostolicis usque temporibus Jesu Christi Passioni & morti commemorandæ destinatus fuit. Itaque, ut instituti nostri ratio postulat, primum de Christi Domini nostri Passione & morte, quanta possumus brevitate, & perspicuitate disseremus, totiusque rei tractationem in quasdam dividemus partes.

Narratio ex Evangelio a trajectu torrentis Cedron ad sudorem sanguinis in horto, quæ est prima pars Passionis Christi.

2 Dicto hymno, seu Cantico illo, de quo supra verba fecimus, torrentem Cedron trajecit Jesus cum Discipulis suis, venitque ad Montem Olivarum, ubi de Passione sua, de Apostolorum fuga, ac de sua Resurrectione omnia prædixit. Cumque in locum quemdam pervenissent, qui appellabatur Gethsemani, ingressus Jesus in hortum discipulos remanere jussit, dum ipse ad orandum pergeret; adductisque secum Petro, Jacobo, & Joanne, tædio captus magno in mœrore cœpit esse, & pavore: tum ab ipsis ad jactum lapidis cum recessisset, in genua provolutus, oravit Patrem, ut, si ei liberet, a se illum Calicem amoveret; ita tamen, ut non quod ipse peteret, fieri vellet, sed omnia ad arbitrium Patris voluntatemque referret. Deinde humo erectus, discipulos somno captos deprehendit, quos ad vigilantiam, & orationem cohortatus, iterum ut oraret ab eis secessit, eademque plane

ne obsecratione idem, quod modo diximus, a Patre precatus est. Cumque se iterum ad Discipulos contulisset, eosque invenisset somno itidem consopitos, rediit illuc unde venerat; ac tertio in eumdem plane modum easdem preces ad Patrem fundenti adfuit Angelus e Cœlo, qui pavore jacentem erexit. Delapsus denique in quamdam veluti agoniam, longiusque, & vehementius orationem suam protrahens, sanguineo cœpit sudore perfundi; cujus veluti guttæ in terram decurrerunt. Tertio demum rediit ad Discipulos, quibus dixit, ut dormirent, ac quiescerent; sibi jam horam adesse, eumque prope esse, qui se proderet. Quaresmius elucidat. Terræ Sanctæ lib.4. cap.7. tom.2. etiamnum demonstrari ait locum, ubi tres illi Apostoli constiterunt, quo pii Fideles devotione ducti se conferunt: & cap.9. locum ipsum describit, quem Fideles pari, qua locum, ubi secessit Jesus ut oraret, pietate venerantur.

De Christi tædio.

3 De Christi tædio, & mœrore ita Matthæus cap.26. versu.38. *Tunc ait illis* (Jesus Apostolis) *Tristis est anima mea usque ad mortem*. Marcus cap.14. versu.33. *Et assumit Petrum, & Jacobum, & Joannem secum, & cœpit pavere, & tædere, & ait illis: Tristis est anima mea usque ad mortem*. Et Lucas cap.22.versu 43. *Et factus in agonia prolixius orabat*.

Verus fuit Christi mœror Pulcherrima D. Thomæ Doctrina de animi motibus in Christo. Quomodo concilientur ea de re veteres Patres ex Thomassino.

4 Vero mœroris, & tristitiæ sensu Jesum Christum esse commotum, luculenter ostendit Augustinus in Psal.93. pag.1014. cujus ea sunt verba sane pulcherrima: *Tristitiam sic assumpsit, quomodo carnem. Nolite enim putare, quia hoc dicimus non fuisse tristem Dominum: Si enim hoc dixerimus quia non erat tristis, cum Evangelium dicat*, tristis est anima mea usque ad mortem; *ergo & quando dicit Evangelium* Dormivit Jesus *non dormivit Jesus*; *& quando Evangelium dicit*, manducavit Jesus, *non manducavit Jesus &c. Quidquid ergo de illo scriptum est fratres, factum est, verum est. Ergo tristis fuit? Prorsus tristis, sed voluntate suscipiens tristitiam, quomodo voluntate suscipiens carnem; quomodo voluntate carnem veram, sic voluntate tristitiam veram*. Ostendit Divus Thomas 3. par. qu.15. art.4. eosdem in Christo, qui in nobis, fuisse, sed alio quodam modo animi motus, & affectiones. Nam quidam in hominum animis interdum motus excitantur, qui ad ea feruntur, quæ cum eo pugnant, quod honestum, & licitum est. Id vero cadere in Christum minime potuit. Interdum etiam motus animi judicium rationemque prævertunt; contra omnes in Christo affectiones, & appetitus nonnisi ad arbitrium nutumque rationis oriebantur. Sæpe vero affectiones & motus ejusmodi non intra appetitus sensitivi fines sese continent, sed vi rationem secum tra-

trahunt; in Christo autem humanæ naturæ motus ita intra appetitus sensitivi fines consistebant, ut rationi minime obstarent. Et art.6. affert illa Matthæi verba: *Tristis est anima mea usque ad mortem*, ostenditque, Christum vero mœrore oppressum fuisse: quemadmodum enim delectatio divinæ contemplationis ita per virtutem divinam in mente Christi continebatur, ut nihil ex ea ad sensitivas vires pertingeret, verosque dolores, & cruciatus propterea Christus cum acerbissimo sensu pertulerit, ut alibi demonstrabimus; sic cum in appetitu sensitivo non modo dolor esset, sed etiam tristitia, & Christus quidpiam vel noxium sibi, ut Passionem, & mortem suam timere potuerit, vel noxium cæteris; ut peccatum discipulorum, aut Judæorum scelus, qui nefarie illum necarunt; inde fit, ut Christus in vero fuerit mœrore, sensibilique tristitia, item ut verum sensibilemque dolorem perpessus est. Ad hunc igitur modum disserit Angelicus Doctor sequutus veteres Patres, quorum testimonia congerit Thomassinus Theologicorum Dogmat. tom. 2. lib.4. cap.11. atque num.18. sententias, & dicta Patrum quæ inter se videntur discrepare ita concilianda esse, ut si qui humanas affectiones Christo negent, rursus alii tribuant, hi de Christo ut homine, illi ut Deo loquuti esse censeantur. *Hinc affectum fuisse metu, aut mœrore, alii annuunt, alii renuunt; nempe illi de homine, ii de Deo verba faciunt*. Si qui vero, cum de Christo loquuntur etiam ut homine, humanas illi affectiones tribuunt, aut ab eo abfuisse autumant; primo modo de animi motibus loquuntur, qui rationem perturbant, altero de iis affectionibus, quæ rationis parent imperio. *Rursus mortem timuisse, de eaque impendente turbatum, tristatumve esse, hi consentiunt, illi dissentiunt: nimirum de prælusorio, & obnoxio, statimque dissipabili per mentis imperium tristitiæ sensu omnes consentiunt; de vehemente, & contumaci rationisque frænorum impatiente, omnes dissentiunt*. D. Hieronymus de tristitia, & mœrore Christi ita scribit in cap.26. Matthæi pag.218. *Contristabatur autem non timore patiendi (qui ad hoc venerat ut pateretur, & Petrum timiditatis arguerat) sed propter infelicissimum Judam, & scandalum omnium Apostolorum, & rejectionem populi Judæorum, & eversionem miseræ Hierusalem*. Et cum eo consentit D. Ambrosius in Lucam lib.10. cap.22. n.5. pag.1516. *Doles ergo, Domine, non tua, sed mea vulnera, non tuam mortem, sed nostram infirmitatem; & nos æstimavimus te esse in doloribus, cum tu non pro te, sed pro me doleres: infirmatus enim es, sed propter peccata nostra*.

Oratio Christi in horto.

5 De Christi oratione in horto hæc habet Matthæus cap.26. versu 39. *Procidit in faciem suam, orans & dicens: Pater mi, si pos-*

possibile est, transeat a me Calix iste: verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu &c. Iterum secundo abiit, & oravit dicens: Pater mi, si non potest hic Calix transire, nisi bibam illum, fiat voluntas tua &c. Et relictis illis iterum abiit, & oravit tertio eumdem sermonem dicens. Marcus vero cap.14. versu 35. *Procidit*, inquit, *super terram, & orabat, ut si fieri posset, transiret ab eo hora; & dixit: Abba Pater, omnia tibi possibilia sunt, transfer Calicem hunc a me: Sed non quod ego volo, sed quod tu.* Et Lucas cap.22. versu 41. *Et positis genibus orabat dicens: Pater si vis transfer Calicem istum a me: verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat.*

Calix quid significet in sacris paginis. Transeat a me Calix iste, penes Hebræos formula erat solemnis in conviviis. Duplex in Christo voluntas explicatur.

6 Apud Syros illa vox *Abba* idem, quod Pater, significat. Quamobrem D. Paulus ad Rom. cap.8. *Accepistis*, inquit, *Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba Pater.* Ac Hebræi, qui Græca utebantur lingua, Syriacam vocem *Abba* retinuerunt, qua filii parentes salutabant: qua voce servis non licebat dominos suos compellare, ut observat Lamy Harm. Evangel. lib.5. cap.26. num. 43. Calix in sacris paginis ponitur pro cruciatu & pœna; Isa. cap.51. vers.17. Psalm.10. vers.7. Psal.74. vers.9. Cum vero Christus a Patre precatus fuerit, ut, si fieri posset, a se Calix amoveretur: *Transeat a me Calix iste*: ad eam consuetudinem id est referendum, qua in solemnibus conviviis ex præscripto religionis agitari solitis, plenum vini poculum omnibus convivis præbebatur, ex quo omnes in orbem paullulum vini degustabant; si cui vero vel non liceret, vel non liberet bibere, is sese excusabat dicens *Transeat a me calix*, ut observat Calmetus in cap. 26. Matthæi vers.39. Sed illuc maxime advertendus nobis est animus, binas in Christo Jesu fuisse voluntates, divinam, & humanam; duos item intellectus, divinum pariter & humanum. Nam cum ex duplici constaret natura, Dei nimirum & hominis, suam cuique naturæ proprietatem fuisse oportet, ut naturæ divinæ nihil omnino deesset, quod Dei sit; & humana omnibus prædita esset facultatibus, quæ, excepto peccato, ad humanitatem pertinent; quemadmodum in sexta Oecumenica Synodo definitum fuit sub Agathone Pontifice, cujus epistolam in eo Concilio recitatam Patres approbarunt adversus Monothelitarum errores. Atque humana quidem voluntas duas in partes dividitur, quarum altera rationalis dicitur, altera sensitiva, quam communem habemus cum cæteris animantibus. Et quamquam rationalis tantum appetitus vere ac proprie voluntas appellari possit, interdum tamen etiam appetitus sensitivus dici solet voluntas: & sane pueri, qui ratione nondum utuntur, quæ-

dam expetere, quædam rursus aspernari videntur, ut cujusque rei vel voluptate trahuntur, vel fastidio absterrentur. Fuit itaque in Christo humana voluntas, nec rationalis tantum, sed etiam sensitiva; humana enim præditus fuit natura, quæ naturam animantis complectitur, quemadmodum species continet genus; sensus autem, & appetitus sensui respondens ad perfectionem animantis pertinet. Porro etsi in Christo esset divina simul & humana voluntas, tum rationalis, tum sensitiva; tamen inter eas voluntates nulla umquam pugna extitit, nulla contentio; rationalis enim in eo voluntas semper cum divina voluntate consensit, nec rationali voluntate, quatenus rationalis est, seu quatenus movetur judicio & deliberatione rationis, Christus quidquam voluit, quin esset voluntati divinæ consentaneum. Quod autem ad sensitivam voluntatem pertinet, cum ea numquam a rationali dissenserit, propterea inter sensitivam voluntatem & divinam fuit in omni re summa consensio. Etsi enim sensitiva voluntas, proprio quodam ac naturali motu percita, ea expetebat, quæ sensus propria essent, fugiebatque contraria, atque inde interdum fieri potuit, ut divina rationalisque voluntas quiddam vellent ab eo, quod vellet sensitiva, diversum; nulla tamen oriebatur inter eas voluntates discordia: ita enim earum unaquæque movebatur, ut neque rationalis, ut in cæteris hominibus justis, a sensitiva impediretur aut retardaretur, neque sensitivam rationalis voluntas reprimeret, nisi quantum suo vellet imperio. Ut paucis concludamus, Christus divina & rationali voluntate ita sensitivam moveri volebat, ut naturæ quidem suæ ordinem teneret, sed sub dominatu esset rationis, eique in omni re obtemperaret, neque adversus rationem perturbationem ullam excitaret. Hæc communis est Theologorum omnium doctrina, quam disertissime tradidit S. Thomas 3. par. qu. 18. art. 1. usque ad finem. Ad Catholicam Fidem ita pertinet, ut nefas sit ab ea dissentire. Quapropter Agatho Summus Pontifex in Epistola ad sextam Synodum, Actione sexta: *Prædicamus*, inquit, *in Christo duas voluntates non contrarias, juxta quod impii asserunt Hæretici, sed sequentem ejus humanam voluntatem, & non resistentem, sed potius subjectam Divinæ ejus, atque omnipotenti voluntati*. Et sane quod hactenus diximus, ipsa Christi oratione confirmatur. Ait enim: *Transeat a me Calix iste*; & rursus: *Non sicut ego volo*: quibus verbis humanam voluntatem non rationalem, sed sensitivam exeruit, quæ a morte & Passione, tamquam formidolosa, & naturæ adversa refugiebat. Cum autem dixit: *Sed sicut tu vis*: voluntatem divinam exeruit, quam communem habebat cum Patre. In illis autem verbis, *non mea, sed tua*

tua voluntas fiat, rationalis voluntas ostenditur prorsus cum divina consentiens, qua monemur de recta ratione Deum obsecrandi, ut a nobis mortem prohibeat, & a gravissimis doloribus liberet.

An omnis oratio Christi exaudita sit. Quid dicendū de illa Oratione: Transeat a me Calix iste.

7 Quæstionem proponit idem D. Thomas 3.par. qu.21. art.4. num omnis Christi oratio semper exaudita sit a Patre; aitque, esse orationem nihil aliud, quam voluntatem humanam ad Dei voluntatem relatam: proindeque tunc dici orantis exaudiri voluntatem & preces, cum Dei adimpletur voluntas. Addit, hominis voluntatem proprie esse eam, quæ recta ratione & maturo judicio ducitur; nec vere dici posse, nos quidpiam velle absolute, quod sensitiva voluntate velimus; tunc enim volumus, non absolute, sed *secundum quid*, concluditque, Christi Domini, qui voluntate rationali nihil voluit, præterquamquod noverat Deum velle, omnem licet humanam impletam esse voluntatem, omnemque item ejus orationem exauditam esse. Ac verba illa, de quibus agimus, expendens, *transeat a me calix iste*, docet si juxta quorumdam Sanctorum Patrum sententiam ita intelligenda sint, ut Christus significare voluerit, sese velle alios Martyres suæ Passionis imitatores fieri, aut si iis verbis precatus est illud a Deo, ne timore mortis perturbaretur, in utroque sensu, quod petit, omnino esse impletum. Si vero ea verba juxta aliorum sensum accipienda sint, tamquam significantia Christi desiderium, ut a se Calix Passionis summoveretur, aut per ea Christum petiisse, ne sibi a Judæis Calix ille traderetur, profecto non id, quod oravit, factum est: ratio enim obstitit petitioni; nec voluit ut ea impleretur, illud potius voluit, ut de ejus voluntate naturali, & sensu, qui hominem ostendebat, moneremur.

Ea oratio Transeat a me &c. fuit sensitivi desiderii significatio, nec a rationali & deliberata voluntate profecta; idcirco non exaudita.

8 Rem ut paucis expediamus, ea Christi exaudita est Oratio, quæ a rationali & deliberata proficiscebatur voluntate, qua impleri volebat voluntatem Patris. *Iterum secundo abiit, & oravit dicens: Pater mi, si non potest hic Calix transire, nisi bibam illum, fiat voluntas tua*. Neque vero deliberatæ huic voluntati ea obstitit conditio, *Si non potest hic Calix*: neque eadem voluntas censeri potest suspensa, aut non absoluta propter ea verba, *Si possibile est, transeat a me Calix iste*, aut propter illa, *Si vis, transfer Calicem istum a me*. Christus enim probe noverat, eam conditionem, *Si non potest hic Calix*, mutari nullo modo posse propter æternum Patris Decretum; eamque conditionem, *Si Possibile est*, aut *Si vis*, impleri non posse. Pater enim volebat, ut Filius pro salute humani generis moreretur. Igitur non est exauditum, quod a sensitiva voluntate profectum est, *Transeat a me Calix iste*; quo non absoluta voluntas, quinimmo ne vera quidem aut propria oratio,

 sed

ſed naturalis & ſenſitivi deſiderii ſignificatio continebatur. Videatur Sylvius in 3. par. D. Th. tom. 4. Quæſt. 21. art. 4. ubi egregie ſuo more, quæ in hoc & præcedenti numero docuimus, explicat & confirmat.

Hiſtoriam de ſanguineo ſudore quidam falſa pietate ducti ex Evangelio expunxerant. Verus Sãguis e Chriſti corpore manavit,

9 Ut primam Paſſionis Jeſu Chriſti partem abſolvamus, de Angeli apparitione, qui ei addidit animum, & de ſanguineo ſudore nunc pauca dabimus. Nam in lib. 4. de Canonizat. Sanctorum par. 1. cap. 26. hoc argumentum fuſe pertractavimus. Ibi S. Hilarium ſequuti obſervavimus, quoſdam Chriſtianos inani pietate ductos, hiſtoriam de ſudore ſanguineo, & de Angeli adventu ex Evangelio Lucæ ſuſtuliſſe, veritos, ne ea Chriſti hoſtes abuterentur; nefas vero eſſe de ea dubitare, quam vetuſtiſſimi Eccleſiæ Patres genuinam & Canonicam compererint, & amplexi fuerint; cum præſertim Sancta Tridentina Synodus ſeſſ. 4. pronunciaverit, integros Sacræ ſcripturæ libros cum omnibus ſuis partibus, prout in Eccleſia Catholica legi conſueverunt, & in vulgata editione habentur, pro Sacris & Canonicis eſſe ſuſcipiendos. Vid. Tillemon. Vita Jeſu Chr. Not. 28. Igitur, ut paullo ante diximus, apparuit Angelus e Cœlo delapſus Chriſto Domino addens animum: ſicut enim ſe ſubjecit poteſtati hominum, a quibus Cruci affixus eſt, ita ſe dolori tradidit, ut iiſdem ſuus animus commoveretur affectibus, quibus quilibet pius vir in ejuſmodi diſcrimine obnoxius eſt. Ita enim ſe probavit hominem adverſus futuros de veritate carnis ſuæ errores. Quaſi autem divinitatis in ſe habitantis virtute deſtitutus, & aliquantiſper Angelis minor factus, opus habuit Angelorum ſolatio. Iterum hîc dicimus aliquos Orthodoxos hiſtoriam de ſudore ſanguineo, & Angeli adventu ſuſtuliſſe, quia eo Evangelii loco abutebantur Ariani ad detrahendam Chriſti Divinitatem, quaſi in ejus humanam naturam, quæ Divinitati unita eſſet, tanta triſtitia cadere non poſſet. Sunt aliqui etiam nunc, qui verba illa expendentes, *Et factus eſt ſudor ejus ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram*, proverbio quodam, aut emphaſi dicta opinantur, ut amariſſimi fletus vis, lacrymarumque copia ſignificetur. Diſputant etiam, ſi verus ſanguis e Chriſti membris manavit, utrum id miraculo ſit adſcribendum. In noſtro Opere, quod modo memoravimus hiſtoriam de ſanguineo ſudore ſemper Canonicam, habitam eſſe docuimus; omnemque antiquitatem de textus ſinceritate fidem facere; qui vero e Sacris Codicibus eam hiſtoriam expunxerunt, non alia eos ratione defendi poſſe, quam quod optima voluntate id fecerint. Verus autem fuit ſanguineus ſudor; nam vox illa *Sicut* non ſemper veritatem negat, immo perſæpe confirmat. Ad Auctores quos ibi allegavimus adjicito

Lamy

Lamy Harm. Evang. lib. 5. cap. 26. & Clotzium Heterodoxum Scriptorem Tractatu *de sudore domini nostri Jesu Christi sanguineo*, qui Exercit. 4. num. 1. & sequen. auctoritate Veterum Patrum demonstrat, sudorem illum vere fuisse sanguineum. & particulam *sicut* dici quidem posse similitudinis, *sed quæ non ad sanguinem, sed ad guttas sive grumos referatur hoc sensu: Fuit sudor ejus sanguineus similis guttis, quia guttatim decurrebat; guttis, inquam, non quibuscumque, sed crassissimis & concretis*. Et Exercit. 12. sudorem hunc sanguineum miraculo contendit esse adscribendum. Consentit cum eo Sagittarius item Heterodoxus Harmon. Hist. Pass. Chr. tom. 1. Par. 2. cap. 3. pag. 349. & sequen. In eo tantum dissentit, quod num. 62. in eam opinionem, cui plures etiam favere videntur Catholici, propensiorem se esse ostendit, ut propter acerbissimum animi mœrorem, & gravissimam luctam sanguis concretus ita intumuerit, ut necessario per sudorem eruperit. Antonius Bineus tom. 2. de morte Christi lib. 2. cap. 2. num. 34. observat Historiam de Angeli adventu, & de sudore Christi Sanguineo ab aliquibus Codicibus abfuisse Hilarii & Hieronymi ætate, ut testatur hic lib. 2. adversus Pelagianos, ille lib. 10. de Trinitate; ac propterea dispiciendum, utrum antea in Codicibus ea haberetur historia, & inde fuerit ablata, an vero ex integro addita fuerit; cumque causam habeamus, quamobrem verisimile sit, fuisse eam historiam expunctam, nec quidquam causæ sit, cur adderetur, facile quivis intelligat, eam olim fuisse in Codicibus, & inde improvido sane, & inconsulto consilio fuisse ablatam. Quod quidem argumentum nobis omnino probatur; minime tamen illud quod idem Auctor scribit num. 39. ubi ex illa particula *sicut* probare studet, non sanguinem e Christi corpore manasse, sed veri sudoris magnam vim erupisse, guttasque ejus fuisse magnitudinis, cujus esse guttæ sanguinis solent. Atque hæc sunt, quæ adjicienda putamus iis, quæ in illo Opere nostro docuimus. Secunda igitur Passionis Christi pars explicanda est, sed antequam ad eam enarrandam aggrediamur, illud præterire non possumus, quod inter errores Armenorum, quos Guido Carmelita recenset, & illum deprehendimus, nullum unquam Jesum Christum emisisse sudorem humanamque a divina natura fuisse absumtam, ut absumitur aceti gutta in mare dejecta. Aliquot etiam fuere homines pietate præstantes, qui scire sibi visi sunt, quot guttæ sanguinei sudoris e corpore Christi manaverint, easque centum quinquaginta & octo fuisse affirmant, ut uidere est apud Drexelium Par. 2. de Christo moriente cap. 2. §. 4. Earum partim humum irrigasse, unde flores eruperint, quibus scriptum erat: *O mors quam amara est memoria*

ria tua! tradit Jacobus Marcantius in Hort. Pastor. Tractatu 3. Lect. 16. Proposit. 3. partim esse linteo abstersas, eumque linteum guttis illis ita imbutum magna veneratione in Monte Sancto Bavariæ custodiri tradit Gretserus de Cruce tom. 1. lib. 1. cap. 97. & Quaresmius Elucidat. Terræ Sanctæ tom. 2. lib. 4. cap. 14. §. 4. Nos Armenorum errorem anathematizamus: quod autem ad alias quas attulimus pias narrationes, sua cuique fides esto, de qua nihil detractum volumus; nec earum veritas quanti sit, examinare nobis est animus.

Sequitur pars secunda Passionis ab adventu militum in horto in Christum ingruentiū ad lacrymas Divi Petri.

10 Cum tertio Christus, ut dictum est, ad Discipulos suos rediisset, dixit eis, ut dormirent jam & requiescerent, tempus jam venisse, ac prope esse eum, qui se proditurus esset; & dum ita loqueretur, Cohors illi adfuit militum cum gladiis & fustibus, præeunte Juda, qui cum illos monuisset, eum esse Christum, cui osculum oppegisset, osculum Christo obtulit. Tunc illi Jesus: Amice, quid ita huc venisti? Itane vero per osculum Filium hominis prodis? Deinde gnarus eorum; quæ futura erant, processit, & turbam interrogavit: Quem quæritis? Illi autem responderunt, se Jesum quærere Nazarenum: ubi vero Jesus se illum dixit esse, omnes ceciderunt in terram. At ii qui in ejus erant comitatu, jam tum providentes quorsum ea res evasura esset, Christum interrogarunt: Domine, gladiusne adhibendus? atque illico Simon Petrus, educto gladio, Malchum quemdam ex familia Principis Sacerdotum percussit, eique amputavit auriculam. At Jesus cessare eos jussit, & tacta aure Malchum sanavit. Principibus vero Sacerdotum, Ministris Templi, Senioribus, turbæque ceteræ exprobravit, quod tamquam ad latronem venissent cum gladiis & fustibus, ut se compreheuderent; cum toties antea docentem in Templo comprehendere potuissent. Verum hæc pro illorum furore efficere nequiverunt, quin manus in eum injicerent, & vinctum ad Annam adducerent. Tum vero Discipuli omnes fuga dilapsi Jesum deseruerunt; & adolescens quidam, qui sequebatur eum amictus sindone, ab iis comprehensus, eadem illa sindone qua tenebatur rejecta, ab eorum manibus elapsus est. Annas autem vinctum duci jussit ad Caipham, ubi pessime acceptum virulentis irrisionibus, sputis, plagis, atque omnibus contumeliis ludificatum, oculis etiam objecto velo, colaphis cædebant, & irridentes dicebant, ut sese prophetam esse ostenderet, ac, qui se percussisset, divinaret. Simon autem Petrus, qui in domum Caiphæ introierat, semel, iterum, ac tertio Magistrum suum abnegavit; at, cum oculos ejus in se conjectos animadvertisset, inde egressus, amare flevit.

11 An-

11 Antequam ulterius progrediamur, pauca quædam afferemus, quæ ad cognoscendum pertinent, quis qualisque fuerit quisque eorum, quos supra nominavimus. Judas appellatus *unus ex duodecim*, & a Sacris Evangelistis dicitur Iscariotes. Erat Judas unus Apostolorum: *Unus e duodecim* (inquit Chrysostomus in Serm. de proditione Judæ Tom.4. pag.456.) *hæc erat caterva regalis: de hoc choro Judas egressus est*. Idem Chrysostomus ait, a patria dictum esse *Iscariotem*: *Judas*, inquit, *Iscariotes*. *Quid mihi ejus patriam dicis? utinam ipsum quoque nescire licuisset*. Hieronymus vero in cap.28. Isaiæ, & in Matth. cap.10. putat, Judam Iscariotem fuisse e Tribu Ephraim. Eam Hieronymi sententiam refert Baronius ad an. Chr.32. num.9. qui tamen putat in vocem *Iscariotes* duas voces coaluisse, nimirum *Is*, quæ significat hominem, & *Cariote*, quod est oppidum in Tribu Juda, de quo mentio fit Josue cap.15. vers.25. Utcumque tamen sit, facile quivis intelligat, falsam esse Ubertini & Rubisii sententiam, qui Judam somniarunt fuisse Picentem; illudque nomen illi inditum a Cariotte Piceni oppidulo, nec minus eos errasse, qui vel Gallum, vel Germanum fuisse Judam affirmarunt.

Quis, & unde esset Judas Iscariotes.

12 Cui vero amputata fuit auricula, eum servum fuisse Principis Sacerdotum, tradit Matthæus cap.26. Idem docet Marcus cap.14. quibus consentit Lucas cap.22. Nomen autem illi fuisse Malchum a Joanne cap.18. compertum habemus: *Erat autem nomen servo Malchus*. Quidam putant, Malchum, cum a Christo Domino sibi esset auricula restituta, Fidem Christi amplexum esse ut videre est apud a Lapide in cap.26. Matth. vers.51. §. *Denique Christus*. Sunt alii qui existimant, Malchum fuisse, qui colaphum Jesu impegerit dicens: *Sic respondes Pontifici?* Verum nos, qui de neutra istarum opinionum quippiam detractum volumus, illud monendum putamus, secundam apud nonnullos gravem difficultatem pati; constat enim, eum qui colaphum impegerit, fuisse quemdam ex Ministris; qui Annæ summo Sacerdoti adstabant. *Unus assistens ministrorum dedit alapam Jesu*, Joann. cap.18. vers.22. Cum autem Evangelista sileat illum fuisse Malchum, quem tamen paullo ante commemoraverat, videtur minime posse propugnari Malchum fuisse, qui alapa Christum Dominum percusserit, ut advertit Calmetus in Dictionar. Sacr. Script. verbo *Malchus*.

Quis ille fuerit, cui amputata fuit auricula.

13 De illo autem adolescente, qui, rejecta sindone, e manibus eorum, a quibus comprehensus erat, elapsus est, ita S. Marcus cap.14. versu 50. *Tunc Discipuli ejus relinquentes eum omnes fugerunt. Adolescens autem quidam sequebatur eum amictus sindone*

Quis fuerit adolescens, qui rejecta sindone, elapsus est e manibus satellitum.

donc super nudo, & tenuerunt eum. At ille, rejecta sindone, nudus profugit ab eis. Quis ille adolescens fuerit plures fuere sententiæ. Hieronymus, sive quis alius Auctor sub ejus nomine in Psalmos, & Epiphanius putarunt, illum fuisse Jacobum fratrem Domini Jesu, qui appellabatur Justus; Chrysostomus, & Ambrosius, fuisse Joannem Evangelistam; Theophylactus quemdam ex iis fuisse arbitratur, qui in domo fuerant, ubi Christus cœnam celebravit; eumque una cum Apostolis sequutum esse Christum urbe egressum, & proficiscentem ad hortum Olivarum, ut videre est apud Calmetum in cap. 14. S. Marci §. 51. Baronius ad ann. Chr. 35. §. 68. & 69. rejicit eorum opinionem, qui putant, hunc adolescentem fuisse Jacobum Domini fratrem, qui tunc temporis non adolescens, sed provecta erat ætate. Suarez in 3. par. D. Th. t. 2. qu. 45. art. 8. disputat. 34. sect. 3. in eo, quod ad S. Jacobum pertinet, Baronium sequitur; sed in eo, quod ad S. Joannem attinet, ab ejus sententia discedit: contendit enim, Joannem tunc fuisse annos natum ferme triginta, ut ne adolescens quidem dici potuerit. Tillemontius Nota 3. in Vitam S. Joannis quærit, num dici possit, adolescentem illum fuisse unum quemvis in vicinia habitantem, qui vestibus exutus in lecto jaceret; excitato autem clamore, & strepitu, lecto desiluisse sindone amictum; & domo egressum, sindone in eorum manibus, qui se comprehenderant, relicta, aufugisse. Lamy Harmon. Evangelicæ lib. 5. c. 27. pag. 545. ea de re ita scribit: *Quis vero fuerit hic juvenis quærere vanum est; nec enim illud sciri potest. Suspicantur quidam, fuisse Joannem Christo dilectum: sed quare id temporis fuisset Joannes nudus, aut prope nudus?* Antonius Bineus de morte Christi tom. 2. lib. 2. cap. 4. num. 14. hanc rem fuse pertractat, & concludit: *Probabilius nihil est, quam hunc juvenem ex vicina aliqua villa armorum, virorumque strepitu excitatum accurrisse, ut cerneret cognosceretque quid ageretur intempesta nocte. Quare, quisnam fuerit, indagare nemo mortalium potest.*

Difficultas de Pontificatu Annæ & Caiphæ. Cur Christus ad Annã primum ductus fuerit, D. Augustini & D. Chrysostomi sententia.

14 Narrat Matthæus, Marcus, & Lucas, Jesum adductum in domum Principis Sacerdotum. Verum Joannes cap. 18. vers. 13. tradit, primo adductum in domum Annæ soceri Caiphæ, qui eo anno Pontifex erat. *Et adduxerunt eum ad Annam primum. Erat enim socer Caiphæ, qui erat Pontifex anni illius.* Et paullo post versu 24. *Et misit eum Annas ligatum ad Caipham Pontificem.* Sed cum Lucas cap. 3. vers. 2. narret, Joannem Baptistam prædicare cœpisse *Sub Principibus Sacerdotum Anna, & Caipha*, magna inde oritur controversia. Satis enim compertum est, unum tantummodo penes Hebræos summum fuisse Sacerdotem; qui si quo impe-

impedimento a sacris faciendis prohiberetur, ea provincia ad præfinitum tempus alteri cuipiam demandabatur. Quamobrem tradit Josephus Antiqu. lib.17. cap. 8. cum Matthiæ summo Sacerdoti impedimentum quoddam præter ejus voluntatem noctu supervenisset, quo detentus non potuerit sacrificare, illius tantum Sacrificii partes datas esse Josepho Ellemi filio. Baronius hoc argumentum accurate pertractat ad ann. Chr.31. num.8. ac putat, qui primus esset in 72. Virum Collegio, seu Synedrio, eum appellatum esse Principem Sacerdotum, etsi esset alter ab eo longe præstantiori præditus dignitate; & ad ann. Chr.34. num.70. ait, Christum Jesum primum adductum esse ad Annam Synedrio Præfectum, qui cum potestatem quidem haberet cognoscendi de Prophetæ doctrina, non tamen judicandi ferendique sententiam, sine Concilio, illum ideo misit ad Caipham summum Sacerdotem, cujus erat eos convocare, quibus consultis judicium suum ferret. Sed hæc sententia Casaubono minus placet, itidemque aliis, ut videre licet apud Tillemontium nota 15. ad J. Chr. Vitam. Duo sanctitatis & doctrinæ lumina de hac re scripserunt, Augustinus, & Chrysostomus; quorum alter tract.113. in Joann. ait, Christum Dominum ad Annam primum fuisse adductum, vel quia Caiphas id consensit, vel quia adduci non poterat ad Caipham, quin ante domum Annæ transiret; qui cum socer esset Caiphæ, jure poterat a genero ejusmodi honorem exigere. Et Chrysostomus Homil. 83. in Joannem putat, Christum ad Annam primum fuisse ductum veluti in speciem triumphi. Utramque sententiam sequitur Vossius Harmon. Evangel. lib.2. cap.1. §. 21. ubi hæc habet: *Hoc honoris est habitum Annæ, quia foret socer Caiphæ Principis Sacerdotum; quem credibile est nihil magni sine socero agere solere, & erat ejus domus in via, ut prætereunda foret euntibus ad Caipham, quemadmodum ait Augustinus in Joannem Tract.113. ut verisimile sit milites voluisse oculos senis pascere ejus spectaculo, quem in triumphum ducerent, ut est apud Chrysostomum. Quibus omnibus suffragatur Lamy Harmon. Evangel. lib.5. cap.28.*

Quis fuerit ille Discipulus notus Pontifici, qui in ejus atrium cum Jesu introivit.

15 De eo, qui Petrum in domum Caiphæ introduxit, Joannes cap.18. versu 15. hæc scripsit: *Sequebatur autem Jesum Simon Petrus, & alius Discipulus. Discipulus autem ille erat notus Pontifici, & introivit cum Jesu in atrium Pontificis.* Quærunt, quis ille Discipulus fuerit, qui notus erat Pontifici, & Petrum in ejus domum introduxit. *Exivit ergo Discipulus alius, qui erat notus Pontifici, & dixit ostiariæ, & introduxit Petrum.* Sic enim eodem loco pergit Joannes. D. Hieronymus epist.96. alias 26. putat, fuisse eumdem Joannem Evangelistam, qui propter generis clari-

tatem notus esset Pontifici: verum Baronius ad ann. Chr. 34. n. 71, in eo quidem consentit, quod Joannes Petrum in domum Caiphæ introduxerit, negat tamen propter nobilitatem fuisse notum Pontifici. Joannes enim piscator erat, & farciendis retibus erat intentus, cum a Christo simul cum Jacobo Zebedæi fratre suo vocatus est, Matth. cap. 4. D. Thomas in cap. 18. Joan. Lect. 3. ait, S. Joannem propterea notum fuisse Pontifici, quod seu Pater ejus, seu quivis alius affinitate, vel cognatione illi proximus in familia esset Pontificis. Liranus in cap. 18. Joann. hæc habet. *Dicunt aliqui, quod Joannes erat peritus in lege, & propter hoc habebat notitiam cum Pontifice. Sed hoc non est verisimile, quia erat piscator, & de navi a Christo vocatus fuerat &c. Ideo alia fuit causa notitiæ cum Pontifice, quia forte missus a Patre suo pluries portaverat pisces ad domum Pontificis; vel forte quia aliquis de cognatione ejus ibidem serviebat; vel aliqua alia causa, quam aliqui assignant, quia descenderat de David, & Sacerdotes habebant istas genealogias.* Quod igitur ut bene compertum adfirmari potest, illud est, Petrum introductum fuisse in domum Caiphæ ab alio quodam Discipulo, atque hunc notum fuisse Pontifici; quis autem fuerit, & quanam causa notus esset Pontifici, plane incompertum. *Quisnam iste sit Discipulus non temere affirmandum est, quia tacetur*: verba sunt Augustini Tract. 113. in Joannem pag. 786. Auctor Glossæ, quæ dicitur Ordinaria, *Quis sit iste*, inquit, *Discipulus, quia hoc tacetur, non temere definiatur*. Et Joannes Lamius Tractatu de eruditione Apostolorum cap. 2. pag. 36. & cap. 17. pag. 388. fatetur, non liquere an S. Joannes fuerit ille Discipulus, de quo loquimur. Idem scribit Antonius Bineus de morte Jesu Christi tom. 2. lib. 2. cap. 4. num. 21. in fine, & num. 22.

De Judæ proditione.

16 Postquam de iis hominibus, quorum in hac secunda Passionis parte mentio fit, sermonem habuimus, quædam dicenda sunt de rebus in eadem Passionis parte gestis, quarum prima est Judæ proditio. Christum alibi docuimus prædixisse, ab uno ex suis se proditum iri, & haud obscure significasse, Judam proditorem illum fore. Apud Judam pecuniæ deponebantur ad eleemosynas; qui ut erat avarissimus, magnum avaritiæ suæ indicium edidit, cum ungente Maria pedes Christi pretioso unguento adhibito, obmurmurans dixit, longe fuisse melius futurum, si eo vendito unguento, pecunia, quæ inde conficeretur, distributa esset pauperibus, ita suam avaritiam misericordia in pauperes prætexens. *Dixit ergo* (ait Joann. cap. 12. vers. 4.) *unus ex discipulis ejus Judas Iscariotes, qui erat eum traditurus: Quare hoc unguentum non vaniit trecentis denariis, & datum est egenis? Dixit autem*

tem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia fur erat, & loculos habens, ea, quae mittebantur, portabat. Deinde cum Principes Sacerdotum consilia de Christo interficiendo inire intellexisset, diabolico captus spiritu pactus est cum iis tanti tamque nefarii sceleris pretium. Id narrat Lucas cap.22. vers.2. *Quaerebant Principes Sacerdotum & scribae, quomodo Jesum interficerent: timebant vero plebem. Intravit autem Satanas in Judam, qui cognominabatur Iscariotes; unum de duodecim; & abiit, & locutus est cum Principibus Sacerdotum & Magistratibus, quemadmodum illum traderet eis: & gavisi sunt, & pacti sunt pecuniam illi dare, & spopondit*. Igitur Judas (ut narrare pergit Lucas) occasionem aucupabatur, qua in eorum manus Magistrum suum traderet, quod testantur caeteri etiam Evangelistae, & in Coena Feriae quintae cum panem intinctum in patina sibi porrigi vidisset a Christo, atque sibi audisset verba illa dici, *quod facis fac citius*, ac propterea sua perfidiosa consilia detecta esse intelligens, stimulante Diabolo, foras erupit; Principes Sacerdotum convenit; iisque monitis jam adesse tempus, adducta secum cohorte venit ad Jesum, quem probe noverat venturum in hortum Gethsemani, ac per simulationem amicitiae osculo eum prodidit; ut habetur apud Joann. c.18. Horribile proditionis scelus ad Judae avaritiam Patres tamquam ad originem referunt. S. Augustinus in Psalm.624. inquit, *avaritia illa quae captavit Discipulum comitem Christi, captivavit, & militem custodem sepulchri. Damus, inquiunt, vobis pecuniam, & dicite quia vobis dormientibus, venerunt Discipuli ejus, & abstulerunt eum*. Et Leo magnus serm.9. de Passione cap.4. pag.131. *Hoc perfidus Judas inebriatus veneno, dum sitit lucrum, pervenit ad laqueum, & tam stulte impius fuit, ut triginta argenteis & Dominum venderet & Magistrum*. Suarez in 3. par. tom.2. quaest.46. sect.1. pag.336. testatur, hanc esse communem omnium Patrum sententiam. *Dicendum est ergo, Judam propter avaritiam Christum vendidisse. Haec est communis sententia omnium Patrum*. Et paullo post observat, tam effraenata fuisse Judam cupiditate pecuniae, ut non ea contentus, quam in colligendis eleemosynis subripiebat, vel ipsum Magistrum vendiderit, quo fieret pecuniosior. *Tanta fuit cupiditas Judae, ut expleri non potuerit iis, quae furabatur, nisi etiam Magistrum suum venderet*. Denique concludit verisimile sibi fieri, pluribus a Juda criminibus esse Christum insimulatum, ut de tanti sceleris & perfidiae atrocitate penes Hebraeos nonnihil minueretur, quod observavit etiam Cornelius Jansenius in Concord. Evang. cap.128. pag.877. *Quamquam autem Evangelistae factum Judae simpliciter describant, praetermissis iis,*

quæ apud Principes prætexuit, quemadmodum & alias facere solent, tamen rationi consentaneum est, Judam apud Principes quibusdam modis proditionem sui Domini, ad quam se efferebat, palliasse, ut scilicet dixerit; se scandalizatum in Magistro suo .... Naturale siquidem est hominibus sub aliquo colore palliare propriæ iniquitatis factum.

Refelluntur quædam opiniones circa Judæ proditionem.

17 Arbitrantur nonnulli, Judam vendidisse Christum, non ut interficeretur, sed quod speraret illum ex Judæorum manibus elapsurum; quæ quidem opinio nullo fulcitur fundamento. Etenim Judas aut credebat, Christum Jesum esse Hominem Deum, & hac ratione illud quoque credere debebat, e suis ipsis manibus evasurum; aut credebat esse merum hominem, & hac ratione non erat cur speraret, illum turbæ hominum traditum elabi posse. Huc accedit, quod ab ipso Magistro suo jam intellexerat, futurum ut traditus in manus Principum Sacerdotum & Scribarum, ab iis morte condemnaretur, & post biduum Cruci affigeretur, ut est in Matthæi cap. 20. & 26. ex quo rejicitur opinio eorum, qui Judam putant Christum vendidisse, falsa spe ductum, ut non dederetur neci, sed aufugeret. Bene ad hanc rem scribit Sagittarius Histor. Passionis Christi tom. 1. pag. 455. *Mirum jam olim & hodie repertos, qui Judæ proditionem quadantenus excusare, atque tantum crimen elevare conati sunt. Nobis certe omnes displicent colores, qui ad fucandam aut excusandam ejus mentem afferri solent, existimantes, eam revera fuisse nigram, & tenebris Diaboli densissimis infectam; quippe qui ex animi sententia Christum habuerit odio, cum de Regno ejus mundano ac carnali nulla spes superesse videretur.*

Dignitate oris. & majestate Christus irruentium in se militum impetum retudit, ut illi in terram conciderent.

18 Ex iis, quæ in secunda Passionis parte contigerunt, alterum illud est examinandum, cum Redemtor noster gnarus eorum, quæ futura essent, aliquantulum progressus turba interrogavit, quemnam illi quærerent; iisque respondentibus, *Jesum Nazarenum*, dixit, *Ego sum*; Atque ii omnes in terram conciderunt retrorsum. Eam rem ita narrat Joannes c. 18. versu. 4. Dicit eis: *Quem quæritis? Responderunt ei: Jesum Nazarenum. Dicit eis Jesus: Ego sum. Stabat autem & Judas, qui tradebat eum, cum ipsis. Ut ergo dixit eis: Ego sum: abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram. Iterum ergo interrogavit eos: Quem quæritis? illi autem dixerunt: Jesum Nazarenum. Respondit Jesus: Dixi vobis quia ego sum. Si ergo me quæritis, sinite hos abire.* S. Thomas 3. par. qu. 44. art. 3. ad primum observat, plura illiusmodi in vita Christi Domini occurrere sane mirifica. Nam ex Matth. cap. 9. habemus, hominem ad telonium suum adsidentem, simul ac audivit vocem Christi Jesu, qui jussit illum sequi se, illico, relicto telonio, sequutum

esse

esse Dominum. Matthæi itidem cap.21. legimus, Christum Dominum in templum ingressum; eversis argentariorum mensis, illinc vendentes, & ementes ejecisse; & Lucas cap.4. narrat, eum per medias transisse turbas, quæ adversus eum tumultuabantur. Eadem itidem virtute factum est, quod refert Joann. loc. cit. ut turba omnis, ubi Christus se esse Jesum Nazarenum respondit, in terram concideret. Cœleste enim nescio quid & divinum ex ejus oculis emicabat, ut docet idem Sanctus Doctor loco supracitato pag.146. sequutus D. Hieronymum, & ex ejus ore divina eminebat majestas, quæ causa fuit eorum omnium, quæ commemoravimus. *Ex quibus omnibus patet, quod Christus, quando voluit, virtute Divina animas hominum immutavit non solum justificando, & sapientiam infundendo, quod pertinet ad miraculorum finem; sed etiam exterius alliciendo, vel terrendo, vel stupefaciendo, quod pertinet ad ipsa miracula.* Augustinus tract.112. in Joann. *Ubi nunc, inquit, militum cohors, & ministri Principum & Pharisæorum? ubi terror & munimen armorum? Nempe una vox dicentis* Ego sum, *tantam turbam odiis ferocem armisque terribilem sine telo ullo percussit, repulit, stravit: Deus enim latebat in carne.* Verba autem illa, *Si ergo me quæritis, finite hos abire*, ait fuisse verba imperantis; nolebat enim interfici Apostolos, qui etsi tandem morituri erant, tamen ad eum fidei gradum nondum pervenerant, quo eum pervenisse oportet, qui æternam salutem consequatur. *Inimicos videt, & hoc faciunt, quod jubet. Sinunt eos abire, quos non vult perire. Numquid non erant postea morituri? Cur ergo si tunc morerentur, perderet eos, nisi quia nondum sic in eum credebant, quomodo credunt quicumque non pereunt?* Affert Calmetus in cap.18. Joann. vers.8. Patres, qui verba illa, *Sinite hos abire*, affirmarunt esse jubentis & imperantis; & verba illa enarrans Joannis, *Ut impleretur sermo, quem dixit quia quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quemquam*, putare ait nonnullos, Christum Jesum de morte animæ, alios de corporis morte, communem tamen esse sententiam, de utraque morte loquutum esse. Præclara in hanc rem sunt verba Chrysostomi Homil.82. in Joannem. *pag.490. Miretur autem quis, quomodo non eos etiam ceperint, & conciderint, cum maxime Petrus illos concitaret, cum multavit servum. Quis illos detinuit? Non aliud, quam ipsa vis, quæ illos supinos prostravit. Quod significat Evangelista, cum declarans id non ex illorum voluntate profectum esse sed ex comprehensi virtute atque sententia, addit, ut sermo impleretur, quem dixit, nullus ex eis periit.* Maldonatus in Cap.18. Joann. num.6. de hac secunda Christi actione aliquot proponit quæstiunculas. Prima est, quid ita voluerit Do-

Dominus Jesus potentiam suam ostendere, nec statim pati, ut manus sibi milites injicerent, seque in vincula ducerent; ac respondet cum Ruperto, id causæ fuisse, cur id Jesus fecerit, ut satellites, *viso miraculo, nullam culpæ suæ haberent excusationem*. Secunda est, quamobrem Christus, cui infinitæ suppeterent rationes declarandæ suæ potentiæ, eam voluerit potius ostendere eo modo, quo diximus, nempe respondendo, *Ego sum*; ac sapienter respondet, ut illis ostenderet, quod etsi responsione illa potius excitandi fuissent ad manus in illum injiciendas, tamen eadem responsione *non solum non posse eos viribus suis, si iis uti vellet resistere, sed ne sustinere quidem nomen suum*. Tertia est, quando, & quomodo milites, qui humi procubuerant, in pedes se receperint, antequam Christns eos secundo interrogaret, *Quem quæritis?* ut est apud Joann. Cap. 18. Iterum ergo interrogavit eos: Quem quæritis? aitque: *Credendum eadem Christi virtute, qua ceciderant, surrexisse, postea quam tandiu jacuissent, quam opus erat, ut ejus quem comprehendere volebant, potentiam experiri possent*.

Miraculum restitutæ Malcho auriculæ.

19 Tertium est, quod narratur de auricula Malcho restituta, de quo miraculo lib. 4. de Canonizat. par. 1. Cap. 16. num. 33. satis disseruimus, atque illuc Lectorem rejicimus.

De fuga Discipulorum. Ejus fugæ Prophetia in vet. Testamento.

20 Quartus est Discipulorum fuga, de quibus ita Matthæus Cap. 26. versu 56. *Tunc Discipuli omnes, relicto eo, fugerunt*. Hujus fugæ prophetia est in veteri testamento pluribus in locis; Psal. 21. versu 58. *Tribulatio proxima est; quoniam non est qui adjuvet*. Psal. 68. versu 21. *Et sustinui qui simul contristaretur, & non inveni*. Isaiæ Cap. 63. versu 5. *Circumspexi, & non erat auxiliator; quæsivi; & non fuit qui adjuvaret*. Zachariæ Cap. 13. versu 7. *Framea suscitare super Pastorem meum, & super virum cohærentem mihi, dicit Dominus exercituum: Percute Pastorem, & dispergentur oves*. Quo oraculo usus est Jesus Matth. Cap. 26. versu 31. cum proficiscens cum Discipulis ad Montem Olivarum dixit: *Omnes vos scandalum patiemini in me in ista nocte: scriptum est enim: Percutiam Pastorem, & dispergentur Oves gregis*. Egregie adversus Grotium de hac prophetia disputat Huetius demonstrat. Evangelica Proposit. 9. Cap. 120. Putat Chrysostomus, Joannem non aufugisse cum cæteris Discipulis hac illac dilapsis, quando Jesu Christo injecta sunt vincula; ac propterea in illis Matthæi & Marci verbis; *Omnes Discipuli, relicto eo, fugerunt*, subaudiendam aliquam exceptionem. Verum cum ea vox disertissime complectatur omnes, videtur ad veritatem esse propius, omnes quidem profugisse, Joannem vero & Petrum revertisse; ut apparet ex Joanne Cap. 18. versu 15. *Sequebatur autem Jesum Simon*

mon Petrus, *& alius Discipulus*; quod bene advertit Calmetus in Cap.26. Matth. verf.56. Et multo ante eum idem consideraverat Maldonatus in Cap. 26. Matth. num.56. *Dicendum, statim quidem omnes diffugisse; sed paullo post Petrum & Joannem rediisse, & Christum sequutos fuisse.*

De alapa Christo impacta coram Pontifice. Christi responsio bene cohaeret cum ejus consilio tradito Matth. cap.5.

21 Quintum est maximus ille injuriarum cumulus & contumeliarum, quas in Christum Jesum congesserunt Hebraei, praesertim vero colaphus illi impactus: cum enim a Pontifice de Discipulis & doctrina sua interrogaretur, & respondisset, propalam se docuisse semper, & in Synagoga, & in Templo, ab iis propterea qui se audissent illa posse quaerere, scelestus quidam & nefarius homo sublata manu impegit illi colaphum dicens: *Sic respondes Pontifici?* Cui pacate Jesus: *Si male*, inquit, *locutus sum*, *testimonium perhibe de malo*; *si autem bene*, *quid me cedis?* Teterrimas vero & nefarias ejusmodi contumelias prophetavit Isaias cap. 5. versu 6. *Corpus meum dedi percutientibus*, *& genas meas vellentibus*; *faciem non averti ab increpantibus & conspuentibus in me*; cum iis quae sequuntur. Inter probra & contumelias alapae & sputa in faciem injecta omnium habita sunt semper gravissima, ut videre licet Num. cap. 12. num. 14. & Deuteron. cap. 25. num. 9. Alia etiam in sacris paginis exempla deprehendimus de impacta alapa & accepta; sed longe alio modo, quam quo Christus accepit. Sedecias lib. 3. Regum cap. 22. verf. 25. coram Rege Achab Michaeam Prophetam in maxilla percussit; cui Propheta: *Visurus es*, inquit, *in die illa*, *quando ingredieris cubiculum*. Et Actorum cap. 23. verf. 3. Princeps Sacerdotum Ananias jussit ab iis, qui aderant, Paulum in faciem caedi; cui Apostolus: *Percutiet te Deus*, inquit, *paries dealbate*; *& tu sedens judicas me secundum Legem*, *& contra Legem jubes me percuti?* De alapis Christo Domino impactis cecinit Sedulius:

His alapis nobis libertas maxima plausit.

Quo in loco Poeta ad eas alapas respexit, quibus servi libertate donabantur, quod legitur apud Isidorum lib. 9. Origin. cap. 4. *Manumissus dicitur, quasi manu emissus. Apud Veteres enim quando manumittebant, alapa percussos circumagebant, & liberos confirmabant.* Quaerit Augustinus, cur non eo usus fuerit consilio, cujus ipse fuit auctor Matthaei cap. 5. verf. 39. *Si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam*, *praebe illi & alteram*: aitque consilium non intelligendum ad litteram; verum illius consilii sensum esse, tranquillo animo perferendam injuriam, nosque paratos esse oportere, eamdem potius injuriam perpeti, quam illatam ulcisci; omne autem consilium illud a Domino Jesu fuisse comple-

tum

tum, qui pacate nihil aliud respondit, quam quod opus esse existimavit propulsandæ calumniæ, quæ adversus se, suamque innocentiam & doctrinam intendebatur, ut bene ostendit Suarez loc. cit. disput. 35.

In Caiphæ, an vero in Annæ domo series illa injuriarum in Christum illata fuerit, & utrum ante, an post latam mortis sententiam.

22 Quærunt sacri Interpretes, in domone Annæ, an Caiphæ omnia ea contigerint: & quidam putant in domo Annæ ea accidisse, quæ quidem opinio congruit cum Evangelico textu Joannis, qui postquam illam commemoravit injuriam, subjicit: *Et misit eum Annas ligatum ad Caipham Pontificem*: cui opinioni suffragari videtur Calmetus in cap. 18. Joann. vers. 19. quamquam fatetur, communem esse sententiam, id in domo Caiphæ contigisse. Sunt igitur alii, qui, ut dicebamus, communem sequuti sententiam putant, factum id esse in domo Caiphæ: ait enim Joannes interrogatum fuisse Christum a Pontifice: *Pontifex ergo interrogavit Jesum de Discipulis suis, & de doctrina ejus*; Pontifex autem eo anno erat Caiphas; ita ut verba Joannis, *& misit eum Annas*, vim habeant præteriti plusquam perfecti, quasi dixerit, *miserat*, ut advertit Natalis Alexander in cap. 18. Joann. vers. 22. & sequen. & multo antea observaverat Suarez cit. Disput. 35. pag. 341. *Præteritum illud* misit, *positum est pro præterito plusquam perfecto* miserat. *Juxta quam expositionem non est necesse aliquid horum factum esse in domo Annæ, sed in domo Caiphæ*: ac post eos Auctores Duhamel in id. cap. 18. Joannis num. 24. *misit pro miserat*: *nam Hebræi carent præterito plusquam perfecto*. In piis quibusdam meditationibus scriptum est, Christum alapa accepta in terram cecidisse; sunt aliæ quædam, in quibus percussoris manus ferrea manica, seu chirotheca armata fuisse traditur; quædam etiam referunt, ex ore Christi tantum sanguinis alapæ vi effluxisse, ut ex eo omne pavimentum maduerit, & in ejus Divina facie digitorum extitisse alte impressa vestigia. De his aliisque id genus legendus P. Ayala in Opere cui titulus, *Pictor Christianus*, lib. 3. cap. 4. num. 7. In quibusdam itinerariis legimus, illum, qui Christo Domino alapam impegit, etiamnum sceleris sui pœnas luere in domo Pilati, seu Gubernatoris Hierosolymæ: Vicentinum quemdam nobilem virum, nomine Petrum Brantium Penalium, a Turca quodam illuc adductum, vidisse impium illum ab una ad alteram partem magni Conclavis perpetuo inambulantem, atque inclamantem: *sic respondes Pontifici*? Vide Quaresmium Elucidat. Terræ Sanctæ tom. 2. lib. 4. cap. 3. & 4. ubi ejus historiæ veritatem demonstrat. Verum utcumque judicandum sit de piis istiusmodi meditationibus, illud quidem notandum, Lucam cap. 22. horribilem hanc con-

contumeliarum seriem ita referre, ut contigerit antequam Concilium convocaretur, de quo inferius sermonem habebimus; Matthæum autem cap.27. & Marcum cap.14. hæc eadem narrare tamquam gesta post latam mortis sententiam. Nulla tamen propterea inde oritur pugna seu discrepantia: easdem enim putamus contumelias Christo illatas semel atque iterum, ante videlicet & post Concilium vocatum, ut bene perpendit Baronius ad ann.Chr.34. num.72. pag.140. editionis Lucensis 1738. *Hæc ergo cum ante coactum Concilium Lucas accidisse scribat, Matthæus vero atque Marcus post sententiam mortis in eum latam facta dicant, easdem contumelias a perfidissimis atrocissimisque, ac procacibus illis Ministris iterum repetitas esse adversus Dominum Jesum facile possumus intelligere.*

23 Ultimum denique eorum, quæ in secunda Passionis Christi parte contigere, est lapsus D. Petri, qui Christum negavit; de quo,ut perspicui sermonis rationem ineamus, hæc examinanda suscipimus; an, & quodnam peccatum Petrus negando Christum commiserit: quoties in illud lapsus sit; a quonam Petrus in illud peccatum, & quando impulsus fuerit. Hilarius num. 4. pag.805. in cap.26. Matth. verba illa Petri perpendens, *Non novi hominem*, ait: *Et vere prope jam sine piaculo hominem negabat, quem Dei Filium primus agnoverat.* Verum Hieronymus ad eumdem Matthæi locum tom.6. pag.225. aliter sentit: *Scio*, inquit, *quosdam pii affectus erga Apostolum Petrum locum hunc ita interpretatos, ut dicerent, Petrum non Deum negasse, sed hominem; & esse sensum: Nescio hominem, quia scio Deum. Hoc quam frivolum sit, prudens Lector intelligit.* Et D. Augustinus tract.36. in Joann. acriter eos castigat, qui Petrum a peccato excusare contendunt. *De Petri lapsu.*

24 Et sane cum Petrus antea Christo Jesu pollicitus esset, paratum se esse cum eo conjici in vincula, & vel ipsam mortem oppetere, ac se numquam ab eo recessurum; quis tam audacter eum non peccasse affirmaverit, qui oblata occasione, cum Fidei, quæ periclitabatur, confessione opus esset, negavit se esse ex ejus discipulis, immo vero falso juramento se ne novisse quidem eum, affirmavit? Profecto eum gravissime peccasse, qui non fateatur, puto esse neminem. *Ubi est*, inquit Augustinus Tract.113. in Joannem pag.786. num.2. *illa promittentis audacia, & de se plurimum præfidentis? Ubi sunt verba illa quando ait: Quare non possum te sequi modo? Animam meam pro te ponam? Hoccine est sequi Magistrum, se negare Discipulum? Siccine pro Domino anima ponitur, ut, hoc ne fiat, vox Ancillæ formidetur? Sed quid mirum si Deus vera prædixit, homo autem falsa præsumpsit?* Et D. Thomas Quodlibet.9. art.14. *Petrus Christum negando peccavit.*

art.14. rem theologice expendens ita concludit: *Absque dubio Petrus peccavit mortaliter negando Christum: quod quidem patet ex duobus. Primo quia negavit Fidem in loco, ubi periclitabatur, & ejus Confessio requirebatur. Ore enim confessio fit ad salutem: ut dicitur ad Rom.10. in qua videtur, quod sit de necessitate salutis confessio Fidei in casu prædicto; & sic præcipue mendacium in his, quæ Fidei sunt, est perniciosissimum, secundum Augustinum in libro de Mendacio. Secundo quia defectui confessionis & mendacio addidit perjurium & blasphemiam, quia ut dicitur Matthæi 26. cœpit detestari & jurare, quia non novisset hominem, quæ constat esse gravia peccata. Unde Glossa dicit ibidem: Tertio cœpit detestari & jurare quia non novisset hominem: quia perseverare in peccato dat incrementum scelerum, & qui minima spernit, cadit in majora.*

Peccavit graviter semel iterum ac tertio: non tamen a Fide defecit. Locus ea de re Poetæ Prudentii.

24 Itaque peccavit Petrus, & quidem graviter; nec semel tantum, sed iterum, ac tertio: non ita tamen peccavit, ut Fidem amitteret, sed tantummodo Charitatem; non enim intrinsecus dissentiendo, sed extrinsecus negavit; neque etiam extrinsecus negavit, Christum esse Deum aut Messiam, sed eum se novisse, & ex illius fuisse sectatoribus; ut apparet ex Matth. cap.26. v.69. ubi cum illi diceretur: *Et tu cum Jesu Galilæo eras*, respondit, *nescio quid dicis &c. Non novi hominem &c. cœpit detestari & jurare, quia non novisset hominem*. Idque habent & Marcus cap.14. Lucas cap.22. & Joannes cap.18. Prudentius lib. Cathemerinon Hymn.1. v.58. ita scripsit.

Flevit negator denique
Ex ore prolapsum nefas,
Cum mens maneret innocens,
Animusque servaret fidem:

quod tamen a gravi peccato non liberat, ut bene docet Augustinus a mendaci ad Consentium cap. 6. num. 13. pag. 455. *Quis ita evanescat, ut existimet Apostolum Petrum hoc habuisse in corde, quod in ore, quando Christum negavit? Nempe in illa negatione intus veritatem tenebat, & foris mendacium proferebat. Cur ergo lacrymis diluit quod ore negaverat, si saluti sufficiebat quod corde credebat? Cur loquens in corde suo veritatem, tam amaro fletu punivit mendacium, quod ore deprompsit? nisi quia magnam vidit esse perniciem, quod corde quidem credidit ad justitiam, sed ore non confessus est ad salutem.* Triplex diximus ejus fuisse peccatum qui ter se novisse Christum, eumque sequutum esse negaverit. *Ter me negabis*: sunt verba Christi apud Matthæum. *Ter me es negaturus*, apud Marcum. *Dico tibi Petre, non cantabit hodie gallus, donec ter abneges nosse me*, apud Lucam; & apud Joannem:

nem: *Non cantabit gallus, donec ter me neges*. Quodnam autem & quam multiplex peccatum fuerit Petri, duo consulendi sunt egregii Theologi Suarez tom.2. par.3. disput.35. sect.1. & Card. Gottus de veritate Relig. Christ. tom.4. part.2. cap.24. §.3.

Quis Petrum ad negandum impulerit. Discrepantia videtur ea de re esse apud Evangelistas.

25. De iis, quæ hactenus persequuti sumus, non ita magnam videmur nobis offendisse difficultatem. Major quædam difficultas in eo est, quis Petrum ad negandum impulerit, & quando Christum negaverit; quæ quidem oritur ex eo, quod Evangelistæ non eumdem loquendi adhibuerint modum. Matthæus cap.26. narrat, primo negasse interrogatum ab ancilla; iterum negasse ab alia ancilla interrogatum; tertio denique ab iis interrogatum, qui aderant. Ad eumdem plane modum loquitur Marcus cap. 14. Lucas vero cap.22. ait, primo negasse interrogatum a muliere; negasse iterum ab homine interrogatum; tertio denique negasse interrogatum itidem ab alio homine. Et S. Joannes narrat, primo negasse interrogatum ab ancilla; negasse iterum a pluribus; tertio interrogatum a servo Pontificis, qui cognatus erat ejus, cui Petrus amputavit auriculam. Præterea tradit Matthæus, Christum Jesum prædixisse Petro, fore ut se ille ter negaret, antequam ea nocte cantasset Gallus: *Antequam Gallus cantet, ter me negabis*. Et eodem plane modo eam rem narrant cæteri Evangelistæ, Marco tamen excepto, qui cit. cap.14. ait, primo Petrum negasse, & cum egressus esset foras, Gallum cantasse: *Et exiit foras ante atrium, & Gallus cantavit*; negasse autem iterum ac tertio, & Gallum iterum cecinisse: *Et statim Gallus iterum cantavit*; ac Petro tum in memoriam venisse, quæ sibi prædixerat Jesus, eum videlicet ter Magistrum suum negaturum, antequam Gallus semel atque iterum cantaret: *Priusquam Gallus cantet bis, ter me negabis*.

Conciliantur Evangelistæ: Consensus etiam eorum ostenditur de tempore, quo Christum Petrus negavit.

26 Verum multa suppetunt; quibus ea, quæ inter Evangelistas esse videtur, discrepantia e medio tollatur. Divus Thomas Lect.4. in cap.18. Joannis conciliandos suscipit Evangelistas in eo, quod quæritur, quisnam Petrum ad negandum impulerit: docet autem, primo negasse interrogatum ab ancilla, inde egressus cum esset, ac rediisset, ab alia ancilla interrogatum negasse; quæ tamen ancilla non sola fuit, sed cum aliis colloquuta est, qui Petrum itidem interrogarunt; tertio denique negasse interrogatum ab aliis, tametsi cognatus Malchi, cui amputaverat aurem, testabatur illum esse e Sectatoribus Christi. Sunt alii item, qui quod attinet ad tempus, quo Petrus Christum negavit, ostendendum susceperunt Evangelistarum consensum. Verisimilior autem concordia est, si, cum Gallus bis cantet, primo media nocte, atque

iterum duabus, aut tribus horis ante ortum solis, cumque secundus ille cantus vulgo dici soleat cantus Galli, Matthæus, Lucas, & Joannes, qui narrant Christum a Petro ter negatum esse ante cantum Galli, loquuti esse dicantur de cantu Galli duabus tribusve horis ante solis ortum, qui passim Galli cantus, seu Gallicinium vocatur. Marcus autem, qui narrat Petrum primo negasse, deinde Gallum cecinisse, atque iterum ac tertio negasse, iterumque Gallum cantasse, tempus trium illarum negationum descripsit accuratius, quarum primam ponit ante primum Galli cantum, nocte media, reliquas duas ante Gallicinium, appetente aurora. Vid. Tillemont. not. 4. ad vitam S. Petri.

Quomodo Christus respicere potuerit Petrum, qui videtur fuisse in alio loco. Conciliantur Lucas & Marcus.

27 De amaro Petri fletu Matthæus, Marcus, & Lucas inter consentiunt, quem narrant vehementer illacrymatum, ubi primum, audito Galli cantu, memoria repetens ea, quæ sibi Jesus dixerat, se gravissime peccasse animadvertit. Verum cum illud habeamus ex Luca, quod, dum cantaret Gallus, *conversus Dominus respexit Petrum, & recordatus est Petrus verbi Domini, sicut dixerat: quia priusquam Gallus cantet, ter me negabis*; nova inde oritur difficultas, quî tandem Jesus, qui in superiori esset Conclavi, respicere potuerit Petrum, qui, teste Marco, *erat in atrio deorsum*. Quidam Interpretes a sensu litterali non recedendum existimantes, ut constet veritas illius obtutus, quo Christus respexit Petrum, satis esse putant, si prima domus contignatio, seu inferior domus pars, ubi tunc erat Christus, subdiali atrio, in quo Petrus versabatur, paucis quibusdam ponatur gradibus altior. Nonnulli etiam animadvertunt, Judæorum Concilium noctu esse dimissum, iterum illucescente die, ut mox dicemus, convocandum, ac per id tempus Christum traditum esse familiæ Pontificis & vesanæ custodiendum plebi, a qua tot tantisque contumeliis, quas refert Lucas, affectus est; atque inde sibi verisimile fieri dicunt, Petrum, qui esset cum illis domesticis, a Christo visum esse. Divus Augustinus, considerato tum quo Christus; tum quo Petrus erat loco, ait Christum neque eum respexisse, neque oculis corporis videre illum potuisse. *Non potest dici, quod corporalibus oculis eum Dominus visibiliter admonendo respexerit*, sed interioris illum gratiæ adjutorio respexisse, & ad pœnitentiam adduxisse. *Et ideo quod ibi scriptum est: respexit eum Dominus; intus actum est; in mente actum est; in voluntate actum est*: quæ verba sunt S. Doctoris lib. 2. de Gratia Christi cap. 45. pag. 250. Nec ab hac dimovetur sententia, quod Lucas dicat: *Et conversus Dominus respexit Petrum*; nam lib. 3. de Consensu Evangelist. cap. 6. num. 26. ait, quotidie nos ita precari: *Domine respice me*; res-

respice, *& exaudi me*; quæ precandi forma ad interiorem gratiam impetrandam pertinet. Consonat S. Leo serm.9. de Passione cap.4. ubi hæc habet: *respexit oculis mentis*, *non corporis*; *misericorditer*, *non corporaliter*; *quia Petrus foris erat & inferius*; *Christus vero intus & superius*. Verum qui in legendis historiis a sensu litterali ægre recedunt, ante primorum virorum ædes atrium apud veteres fuisse considerant, quod intelligitur ex Sulpicio Apollinari apud A. Gellium Noct. Atticar. lib. 16. cap. 5. *Qui domos amplas antiquitus faciebant*, *locum ante januam relinquebant*, *qui inter fores domus & viam medius esset*. *In eo loco qui Dominum ejus domus salutatum venerant*, *priusquam admitterentur*, *consistebant*, *& neque in via stabant*, *neque intra ædes erant*. Itaque cum verisimile sit, ante januam ædium Caiphæ hujusmodi locum fuisse, ubi Petrus constiterit, lubenter eam, quam supra retulimus, opinionem amplectuntur, dimisso nempe Concilio, Christum Jesum Ministris fuisse traditum, a quibus in atrium adductus, ubi reliqui Ministri & famuli cum Petro sedebant ad prunas, potuit corporalibus oculis eum respicere.

Tertia pars Dominic. Passionis a testimoniis in Christum latis ad flagellationem Hujus partis divisio.

28 Venimus nunc ad tertiam Dominicæ Passionis partem, quæ plura continet capita. *Primum* eo pertinet, quod Principes Sacerdotum falsos subornarant testes, ut Christus ultimo supplicio necaretur, & Sacerdos vestimenta scidit sua, cum iterrogatus ab eo Christus, se Dei Filium esse respondit. *Alterum* est de pœnitentia Judæ, qui fusis projectisque in Templum denariis, inde egressus, laqueo se suspendit. *Tertium* est de iis, quæ Christo contigerunt, cum ad Pilatum adductus est. *Quartum* est de illo itu ac reditu a Pilato ad Herodem, & ab Herode rursus ad Pilatum. *Ultimum* denique Pilati continet gesta a Christi reditu ab Herode usque ad flagellationem, & latam mortis sententiam.

Duo judicia adversus Christum habita, alterum noctu summo mane alterum, de quo loquitur S. Lucas.

29 Testantur Evangelistæ, a Principibus Sacerdotum, & universo Concilio conquisitos fuisse ubique testes, ut Jesum morte damnarent; nec iuveniri potuisse: quidam enim ad falsum testimonium dicendum accesserant, sed nihil conficiebant, quod Christum læderet, alii eum dixisse testabantur, posse se Templum Dei destruere, & post triduum denuo illud ædificare, at nullius roboris eorum testimonium habebatur. Itaque summus Sacerdos interrogavit eum, quid responderet; tacentemque adjuravit *per Deum vivum*, ut diceret, Filiusne Dei esset. Cumque Jesus respondisset se Filium Dei esse, illum autem visurum Filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei in nubibus Cœli; summus Sacerdos scidit vestimenta sua, clamitans eum blasphemasse; non amplius testibus opus esse, cumque cæteros interrogasset, quid cuique videretur, suc-

succlamarunt omnes: *reus est mortis*. Ita rem gestam narrant Matthæus cap. 26. & Marcus cap. 14. Ea omnia noctu contigere. Itaque cum ejus Concilii Acta omnia essent irrita, tum quod non generale Concilium esset, tum quod noctu habitum, lex autem prohiberet, ne noctu & clanculum jus diceretur; ideo, ut primum dies illuxit, iterum convocati sunt Seniores populi, & Principes Sacerdotum, & Jesum coram se adesse jussum rursus interrogarunt, num Filius Dei esset; & respondente illo se Filium Dei esse, omnes uno ore dixerunt, nihil opus esse testibus, ex illius ore omnia se audivisse. Atque hoc est Judicium summo mane latum, de quo Lucas loquitur cap. 22. v. 66 *Et ut factus est dies, convenerunt Seniores plebis, & Principes Sacerdotum, & Scribæ*.

Falsi testes verba Christi proferunt cū additionibus, & malignis interpretationibus. De more Hebræorum scindendi vestimenta sua in signum doloris. An summo Sacerdoti id licuerit facere.

30 Verba, quæ Jesus Hebræis dixerat, sunt ea quæ affert Joannes cap. 2. v. 19. *Solvite Templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud*. Ea vero non de Templo, sed de corpore suo, & de Resurrectione sua voluit intelligi; sed nefarii testes lædendi eum cupidi testati sunt illum dixisse: *Possum destruere Templum Dei, & post triduum reædificare illud*, ut est apud Matth. cap. 26. v. 61. & Marcum cap. 15. v. 68. *Ego dissolvam Templum hoc manufactum; & per triduum aliud non manufactum ædificabo*. Qua in re quivis videat, quantum Christi verbis falsi testes addiderint, & quam perperam aliorsum, atque ea verba dicta sunt a Christo, intellexerint. Maldonatus in cap. 26. Matthæi num. 61. pag. 674. cum Origene, Beda, Theophylacto, Euthymio, Chrysostomo, & Hieronymo observat, eos testes jure optimo falsos testes appellari, *Novissime autem venerunt duo falsi testes*, ea ratione, quia, *quod Christus dixerat, & malo animo, & diverso sensu, & aliis verbis recitarunt*. Quoniam vero ne istuc quidem quod testes dixerant, quamvis verum esset, satis erat ut morte damnaretur; neque enim cogitata, sed facta leges morte puniunt; ad aliud decurrere crimen oportuit, nimirum Jesum blasphemasse, cum se Filium Dei esse affirmavit, non quidem adoptione, quemadmodum omnes justi Filii Dei sunt, sed natura, seque ipse verum Deum esse dixit, idque adjuratus per Deum, *Adjuro te per Deum vivum*. Qui enim ad hunc modum adjurabatur, fari eum & vera proloqui oportebat, ut apparet Levitic. cap. 5. vers. 1. Numer. cap. 5. vers. 21. Proverb. cap. 29. vers. 24. Judic. cap. 7. vers. 2. & lib. 3. Regum cap. 8. ver. 31. Idque observat Maldonatus loc. cit. num. 63. pag. 675. ubi illa verba, *adjuro te per Deum vivum*, notat eo loquendi modo significari, *Dei nomine & quasi mandato aliquem aut ad loquendum, aut ad faciendum obstringere*. Quod autem Sacerdos sciderit vestimenta sua, scire opus est, morem Hebræo-

bræorum fuisse, ut in signum doloris aut ad detestandam blasphemiam sua vestimenta scinderent. Quidam viri docti putant, numquam summo licuisse Sacerdoti vestes sibi lacerare, quod evinci existimant ex Levitic. cap.21. v.10. ubi habetur; *Vestimenta non scindet*. Itaque S. Leo serm.55. pag.125. Caipham, qui ut Christi verba audiit, vestem suam discidit, ad hunc increpat modum: *Caiphas ad exaggerandam auditi sermonis invidiam scidit vestimenta sua, & nesciens quid hac significaret insania, sacerdotali se honore privavit. Ubi continentiæ cingulum? Ubi superhumerale Virtutum? Mystico illo sacratoque amictu ipse te spolias, & propriis manibus Pontificalia indumenta discerpis, oblitus præcepti illius, quod legeras de Principe Sacerdotum: De Capite suo Cidarim non deponet; & vestimenta sua non dirumpet*. Verum cum verba illa Levitici ad privatum luctum pertineant, nec Sacerdoti esset interdictum in luctu publico vestem discindere, ut in lib.1. Machab. cap.11. v.71. *Et scidit Jonathas vestimenta sua*, non admodum firma videtur ea doctorum virorum sententia, ut bene notat Natalis Alexander in Matth. cap.26. num.45. Et ad eumdem locum Calmetus pag.249. §.65. ait communem esse meliorum Interpretum opinionem, legem illam Moysis in Levitico de luctu privato esse intelligendam, neque complecti nisi tempus, quo Sacerdos esset in Templo, eaque sola scindi non potuisse vestimenta, quæ sacra essent, & quæ in publicis adhiberentur solemnitatibus. De hac porro scissione vestis duo sunt capita, quæ attigimus. Primum, an divina lege vetitum esset, ne Sacerdos vestem sibi scinderet? Baronius ad ann. Chr.34. num.73. vetitum fuisse respondet: *Divina lege Sacerdotibus vetitum erat, ne sua scinderent vestimenta. Sed Caiphas illa contemta, quo cæterorum adstantium animos in Christi perditionem magis ac magis concitaret, furore quodam percitus, primus summorum omnium Pontificum, quorum sit memoria, sic sua vestimenta conscidit*. Hæc Baronii responsio nititur iis, quæ Levitici cap.10. v.6. Moyses dixit Aaroni, ejusque filiis: *Capita vestra nolite nudare, & vestimenta nolite scindere*; & iis, quibus cap.21. v.10. ejusdem Levitici summo Pontifici præscribitur, *ut caput suum non discooperiat, & vestimenta non scindat*. Verum neuter textus is esse videtur, unde quis arguere possit, generatim vetitum fuisse, ne summus Pontifex vestimenta sibi scinderet. Nam Moyses videtur vetasse, ne Aaron, ejusque filii id facerent ea occasione, qua Nadab & Abiu igne Cœlo delapso absumpti fuerant. Deus enim voluit, ne Aaron, ejusque filii Eleazar & Ithamar tristitiam ullam significarent: Alter autem Levitici textus videtur prohibere, ne Sacerdotes scinderent

derent

derent vestimenta Sacerdotalia, aut ne vestem ullam sibi discinderent in luctu propter alicujus mortem, etsi in Hebræis in more positum esset. Alterum est, an Caiphas Sacerdotalia sibi discinderit vestimenta. Sacerdotalia sibi vestimenta Caipham discerpsisse non modo credidit S. Leo, ut modo diximus, sed affirmat Eucherius, Hieronymus, Theophylactus, Beda, & Glossa ordinaria, quos sequitur Gerardus Vossius in Harmon. Evangel. de Passione Domini cap.6. & cum illis Patribus concludit, inde verum extitisse Vaticinium, fore ut Sacerdotium Leviticum deleretur. Id vero haud facile admitti potest. Ponere enim oporteret, Caipham in eo nocturno Concilio Sacerdotalibus vestimentis indutum fuisse. Verum Act. Apostolor. cap.23. v.5. D. Paulus in Concilium intromissus jubenti Ananiæ Sacerdotum Principi, ut illi alapa impingeretur, audacter & libere maledixit, &, quod ita summo maledixisset Sacerdoti, increpitus respondit: *Nesciebam Fratres, quia Princeps est Sacerdotum*: quod sane neque dixisset, neque dicere potuisset, si Ananias Sacerdotalibus vestitus fuisset indumentis. Quamobrem dici posse videtur, occasiones quasdam fuisse; quibus quidam populi etiam Ethnici scindere vestimenta solerent, de qua consuetudine fuse Sagittarius Histor. Pass. Chr. tom.1. pag.427. num.38. id præsertim penes Hebræos in usu fuisse, ut videre est in Tractatu de luctu Hebræorum Martini Geyeri; tum communem eorum fuisse consuetudinem, ut ubi blasphemiam audirent, scinderent vestimenta. *Consuetudinis Judaicæ est, cum aliquid blasphemiæ, & quasi contra Deum audierint, scindere vestimenta sua*: ut ait D. Hieronymus; atque inde ortum esse, ut Caiphas sibi vestes discerpserit.

De Judæ pœnitentia, desperatione, & miserrimo exitu.

31 De Judæ proditione pauca quædam paullo ante attigimus. Nunc vero reliqua persequemur. Ubi primum accepit, Jesum ultimo supplicio condemnatum, pœnitentia tactus Principibus Sacerdotum & Senioribus, quos ab eis acceperat triginta denarios, retulit inclamans, se sanguinem justum prodidisse. At illi nihil id ad se pertinere dixerunt; ejus esse, id ut ipse videret. Rem ita narrat Matthæus cap.27. qui addit, Judam denarios projecisse in Templum, atque inde egressum laqueo se suspendisse: Sacerdotes autem pecuniam humo sublatam collegisse, atque ex ea, quoniam in ærarium templi nefas erat ejusmodi argentum conjicere, agrum sepeliendis peregrinis coemisse; quo Hieremiæ impletum fuit oraculum, de quo mox sermonem habebimus.

Disputatur, ecquid valerent triginta argentei. De Judæ morte.

32 Præter ea, quæ alibi observavimus, tria sunt etiam de Judæ proditione digna quæ referantur & expendantur; quantum scilicet pretii a Sacerdotibus acceperit, quænam ejus mors fuerit,
&

& quî fuerit impletum Jeremiæ oraculum. Matthæus ait: *constituerunt ei* (Judæ) *triginta argenteos*. Baronius ad ann. Chr. 34. num. 36. & sequen. considerat, ex eo pretio campum esse emtum ad sepulturam Peregrinorum, eumque Urbi proximum, nec temporariam illam fuisse emtionem, ut, quemadmodum in more positum erat apud Hebræos, anno Jubilæi prædia ad priores dominos redirent, ita ager ille tandem in venditoris dominium recidere deberet; ex quibus omnibus num. 19. concludit, quod Judas iniquitatis suæ pretium accepit, triginta argenti pondo fuisse. *Sic igitur, ut dictum est accepit Judas in proditionis præmium triginta libras, quas cum facti pœnitens projecisset in Templum, suburbanus ager figuli emtus est in sepulturam peregrinorum*. Suarez 3. part. tom. 2. disp. 34. sect. 1. pag. 337. eam Baronii sententiam minime amplectitur; eos autem triginta argenteos putat fuisse triginta nummos argento cusos, qui vel siclum, vel sicli semissem conficerent. Calmetus in cap. 26. Matth. pag. 243. §. 15. idem plane sentit; ac triginta siclos observat mancipii pretium fuisse. Exodi cap. 21. versu 32. *Si servum, ancillamque invaserit, triginta siclos argenti Domino dabit: bos vero lapidibus opprimetur*. Quidam, sicli valore expenso, initaque ratione ad nostratem monetam, putant Redemtorem nostrum octodecim scutorum Romanorum pretio fuisse venditum: inter eos Serry Exercitat. 52. & Eminentissimus Gottus de verit. Rel. Christ. tom. 4. par. 2. cap. 24. §. 1. pag. 82. & sequen. In Thesauro Dissertationum in Nov. Testam. Amstelodami edito anno 1702. tom. 2. pag. 210. extat Dissertatio Marci Georgii Schvvartzen *de pretio, quo Servator noster æstimatus*, ubi §. 26. commemoratis aliorum opinionibus, concludit, triginta argenteos, quanti venditus est pactione Judæ Christus Dominus, quindecim thaleros Imperiales conficere. Judas, ut refert Matthæus cap. 26. *pœnitentia ductus* retulit triginta argenteos, iisque proiectis in Templum, *abiens laqueo se suspendit*. Lucas Actor. cap. 1. versu 18. ita mortem Judæ describit: *Suspensus crepuit medius, & diffusa sunt omnia viscera ejus*. Oecumenius in cap. 1. Actor. narrat, Judam, postquam se suspendit, nondum laqueo præfocatum in terram decidisse, ac aliquandiu vivum ita corpore intumuisse, ut se loco movere non posset; vehiculo denique, quod illac lente trahebatur, protritum, ut ejus viscera huc illuc dispergerentur. Quam historiam neque Baronius amplectitur ut videre est ad annum Christi 34. num. 75. & vehementer impugnat Casaubonus Exercitat. 6. in Baronii Annales. Joannes Varnecius in Dissertatione *de suspendio Judæ* tom. 2. Thesauri Dissertationum in Nov. Testamentum e Museo Hasei & Ikenii pag. 308. num. 25. re-

futatis aliorum sententiis, probabile existimat, Judam projectis argenteis fortasse ad suos redire meditantem, raptum a Diabolo strangulatum, & ita in præceps actum fuisse, ut ad terram adlisum corpus ejus, disruptum, ejusque viscera dispersa sint. Sed cum disertissime narret sacer textus, nefarium proditorem se suspendisse, nullus hîc difficultati, neque operosæ interpretationi locus esse videtur, quod S. Lucas dicat dispersa esse viscera ejus. Verisimile enim est, cadaver arbore decussum, dejectumque in viam, deinde quod projectis cadaveribus solet contingere, crepuisse; nisi quis malit decidisse in ventrem, atque ita crepuisse, ut videre licet apud Calmetum in cap. 26. Matthæi §. 5. & apud Tillemontium Nota 29. in Vit. Jesu Christi. Vetus quæstio est, cujus generis arbor illa fuerit, ad quam Judas se suspendit; & ficum fuisse ait Juvencus.

Exorsusque suas laqueo sibi sumere pœnas,
Infamem rapuit Ficus de vertice mortem.

Et si Quaresmio fides habenda sit Elucidat. Terræ Sanctæ tom. 2. lib. 4. cap. 21. quinquaginta annis antequam ille in eas se contulisset regiones, prægrandis ostendebatur ficus, ad quam senes narrabant sese Judam suspendisse: eam vero, cum ipse esset in Terra Sancta, arefactam esse tradit ac cæsam. D. Matthæus cap. 27. v. 3. *Tunc videns Judas*, inquit, *qui eum tradidit, quod damnatus esset, pœnitentia ductus retulit triginta argenteos Principibus Sacerdotum, & Senioribus dicens: Peccavi tradens sanguinem justum*: ad quæ verba D. Ambrosius lib. 10. Commentar. in D. Lucam, *Etsi cassa*, inquit, *est pœnitentia proditoris, quia peccavit in Spiritum Sanctum; est tamen nonnullus in scelere pudor culpam agnoscere.* Principes Sacerdotum, (pergit Matthæus versu. 7.) facto consilio, *emerunt ex illis agrum figuli in sepulturam peregrinorum: propter hoc vocatus est ager ille Haceldama, hoc est ager sanguinis usque in hodiernum diem.* Nulla certa ratio constat, quamobrem ager ille appellatus sit *ager figuli*. Quidam existimant ita appellatum, quia a figulo quodam possideretur, vel quod figuli ab illo agro figulinam vasis fingendis effoderent. Valde autem verisimile est, cum Hierosolymitanis civibus vel publicus, vel suus cuique campus esset, quo cadauera injicerentur, ac ejusmodi locus peregrinis deesset, idcirco agrum illum iis sepeliendis emtum esse. Quaresmius. loc. cit. cap. 23. de loco, ubi ager ille situs est, ac de presenti ejus statu loquitur. Narrat, hoc tempore quosdam Armenos illuc injici, qui a suis decepti sacerdotibus haud ita parvam pecuniam expendunt, ut illic sepeliantur; sibi enim pollicentur æternas futuræ viæ pœnas evadere, quæ propter peccata sibi immineant

neant. Quorumdam opinionem refert, qui putant hujus agri humo viginti horarum spatio cadavera exedi, & absumi; id tamen falso affirmari, experiundo se comperisse.

Prophetia Jeremiæ de pretio, quo Christus venditus. Verba, quæ Matthæus Hieremiæ tribuit, extant apud Zachariam.

33 Major est de Jeremiæ oraculo difficultas. Matthæus enim cap. 27. versu 9. postquam a Juda redditum esse narravit argentum, & ea emtum pecunia agrum, subjicit: *Tunc impletum est, quod dictum est per Jeremiam Prophetam dicentem: Et acceperunt triginta argenteos pretium appretiati, quem appretiaverunt a filiis Israel.* At non apud Jeremiam, sed apud Zachariam textus ille deprehenditur. Nam Zachariæ cap. 11. vers. 12. & 13. habetur: *Et appenderunt mercedem meam triginta argenteos, & dixit Dominus ad me: Projice illud ad Statuarium, decorum pretium, quo appretiatus sum ab eis. Et tuli triginta argenteos, & projeci illos in domum Domini ad Statuarium.*

Diversæ Interpretum opiniones.

34 Vehementer laborant Sacri Interpretes in hujusmodi difficultate diluenda, ut videre est apud Maldonatum in cap. 27. Matth. num. 9. & Duhamel in id. cap. littera B. Quidam contendunt, illud esse Jeremiæ oraculum, licet apud eum scriptum non reperiatur. Alii Jeremiæ quidem esse, sed eo usum Zachariam; solent enim dicere Hebræi, in Zacharia fuisse spiritum Jeremiæ. Alii dicunt, irrepsisse mendum culpa librariorum, qui pro Zacharia scripserunt Jeremiam. Calmetus in cap. 27. vers. 9. opiniones hasce omnes refert, earumque ultimæ videtur suffragari, atque idem sentit Huetius Demonstrat. Evang. Proposit. 9. cap. 125. *Verosimile primum est, librariorum oscitantia evenisse, ut Jeremiæ nomen extruderet nomen Zachariæ.* Audacissima vero, nulloque pacto eorum ferenda opinio, Evangelistas in minutis quibusdam rebus deceptos esse temere affirmantium. *Absit ut cum illis sentiamus, vel minimum errorem in Sacris litteris reperiri, quas integras non dubitamus Spiritu S. inspirante conscriptas esse.* Sunt verba Estii in cit. cap. 27. v. 9.

Pulcra ejus difficultatis solutio ex Divo Augustino.

35 Itaque deserenda minime nobis videtur Augustini responsio, qui lib. 3. de Consensu Evangelistarum cap. 7. familiare esse ait apud Evangelistas, cum duorum verba, & testimonia volunt afferre, unum tantum, non utrumque nominare, ut apud Marcum cap. 1. & duobus sequentibus, ubi producto textu, cujus prima pars est Malachiæ, Isaiæ altera, Malachiæ nomen reticetur, & solius fit mentio Isaiæ. Quod cum ita sit, observat S. Doctor injectam apud Jeremiam de venditione agri mentionem, de qua siletur in Zacharia, ut videre est Jerem. cap. 32. versu 7. *Eme tibi agrum meum*, & quæ sequuntur. Cum autem Zacharias, ut vidimus triginta argenteos commemoret, ait, Matthæum solum Jeremiam nominasse, & Zachariam præteri-

teriisse, licet ex utroque Propheta verba illa deprompserit. Hanc ejusmodi difficultatis diluendæ rationem sequiturCalmetus loc.cit. & Natalis Alexander in cap. 27. Matth. §. 5. Si quis vero dicat, allata verba neque apud Jeremiam reperiri, neque apud Zachariam; præterea non apparere, quamobrem e duobus factis unum Matthæus conflaverit,& Judæ affinxerit;huic satisfactum esse arbitramur, si moneamus, moris esse Apostolorum, cum veteri testamenti proferunt testimonia,non verbis hærere,sed sensum respicere,quod observavit pulcreHieronymus lib.5:inAmos cap.5.p.306. Tom.6. oper.edit.Veron.*In omnibus Scripturis Sanctis observandum est, Apostolos,& Apostolicos viros in ponendis testimoniis de veteri Testamento non verba considerare sed sensum*. Utrumque vero factum Matthæus cap.27. versu 10. divino spiritu afflatus Judæ affinxit,ut constat ex ipsius verbis,quæ neque apud Jeremiam leguntur, neque apud Zachariam: *Et dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi Dominus*. Quapropter Augustinus loc. cit. pag. 116. de his verbis sermonem habens, *Unde magis*, inquit, *ex persona ipsius Evangelistæ accipiendum est eleganter, & mystice insertum, quia hoc ex Domini revelatione cognoverit, ad hanc rem, quæ de Christi pretio facta est, hujusmodi pertinere Prophetiam*. Lamy Harm. Evang. lib.5. cap.30. videtur eam amplecti sententiam, ut Jeremiæ, & Zachariæ oracula in unum coaluerint: *Ex duobus vaticiniis primo Jeremiæ cap.32. ubi emit agrum, & altero apud Zachariam unum vaticinium conflatum*.

Jesus adducitur in Prætorium, quo Judæi non introierunt. Pilati cum Judæis colloquium.

36 Ex iis quæ postea evenerunt, illa sunt maxime memorabilia; Judæos a Caipha adduxisse Jesum in Prætorium; illuc tamen eos non introisse, ne ut alibi diximus, a manducando Paschate abstinere cogeretur. Itaque Pilatus foras egressus eos rogitabat, quo demum crimine Christum insimularent. At illi, qui de crimine non habebant quod commode possent proferre responderunt, se illi Christum non tradituros fuisse, nisi homo esset maleficus, se quidem comperisse, ab eo Gentem omnem seduci, & operam dari, ne tributum Cæsari penderetur; jactare etiam, se Regem esse, & Christum. Pilatus autem Judæis Jesum permittebat, quem comprehenderent, & ex suis legibus judicarent. Verum illi responderunt, sibi non licere quemquam interficere; qua quidem in re impletum est Christi Domini oraculum.

Quis, & unde esset Pilatus variæ opiniones. Ejus indoles & mores.

37 Pontium Pilatum, quem quidam Romanum, alii Italum fuisse volunt, Petrus autem Comestor Gallum e Delphinatu, & Theophylactus natum in Ponto, constat decem annorum spatio Procuratorem Cæsaris Judææ præfuisse,& ut erat praeferoci animo eam provinciam ita divexasse, ut seditioni, quæ paullo post excitata

tata est, causam præbuerit. De Pilati indole scripsit Philo Legat. ad Cajum; & paucis verbis, qui Philonem e Græco convertit, Pilatum ita describit: pag.1034. operum Græco latin. Francofurti. *Erat pervicaci duroque ingenio*: deinde illi exprobrat *venditatas sententias, rapinas, injurias, clades, tormenta, crebras cædes indemnatorum, crudelitatem sævissimam*, quorum scelerum in hac etiam vita pœnas luit. Eum enim Vitellius Syriæ Præses inde exegit, Romamque misit, ut in judicio causam diceret; cumque crimina, quibus premebatur, non potuisset refellere, perpetuo carcere Viennæ in Gallia damnatus est, ubi eo furoris devenit, *ut sua se trasverberans manu, multorum malorum compendium mortis celeritate quæsierit*. Sunt verba Adonis Viennensis Episcopi in Chronico. Igitur ad hujusmodi hominem tot sceleribus obrutum adductus est Jesus: & quoniam Hebræi propter eam quam supra innuimus causam, in Prætorium ingredi noluerunt, ex indulgentia quadam ipse egressus est ad colloquium. De criminibus, quæ Hebræi Christo objiciebant, meminit Lucas cap.23. versu.2. *Hunc invenimus subvertentem Gentem nostram, & prohibentem tributa dare Cæsari, & dicentem se Christum Regem esse*. Reliqua S. Ioannes persequitur cap.18. *vers.*31. *Dixit ergo eis Pilatus: Accipite eum vos, & secundum legem vestram judicate eum. Dixerunt ergo ei Judæi: Nobis non licet interficere quemquam.* Lamy Harm. Evang. lib.5. Cap.31. verba D. Joannis, *Exivit ergo Pilatus ad eos foras*, ita explicat: *in exteriorem porticum, sive exterius vestibulum.*

Quo sensu locutus sit Pilatus.

38 Si quisquam esset, qui in animum induceret, eas omnes afferre opiniones, quæ de hac re circumferuntur, profecto justæ magnitudinis librum conficeret. Quidam arbitrantur, Pilatum, cum dixit, *Accipite eum vos*, per ironiam esse loquutum, quasi illud voluerit dicere: Cum vestro judicio tot criminibus convictus sit, injurium sane esset, hominem hunc e vestris manibus auferre. Alii vero ex communi sententia, Pilatum serio loquutum esse affirmant, illudque voluisse, ut causa omnis apud Hebræos ageretur, quæ tota fere in rebus ad religionem pertinentibus versabatur.

Quando jus gladii Judæis ademtũ. Rabbinorũ & Scaligeri diversa opinio.

39 Scribunt Rabbini quadraginta annis ante eversam a Romanis Hierosolymam Hebræis jus gladii esse ademtum; quod si verum esset; anno Passionis Christi id contigisset. Verum Scaliger, pluresque alii viri docti putant, Hebræos jure illo privatos sexaginta annis ante Hierosolymæ excidium, cum Archelao Judææ Tetrarcha Viennam in exilium pulso, Judæa fuit in provinciam redacta.

40 Non-

Alii putant jus gladii nunquam Judæis ereptum.

40 Nonnulli sunt, quibus non arridet ea sententia, quos inter adnumerandus Lamy loc. cit. qui hanc opinionem suspecto Thalmudis textui dicit innixam. Itaque existimant Hebræis jus illud fontes ultimo supplicio damnandi non fuisse ereptum. Stephanus enim ab Hebræis jussus est extra portam Hierosolymæ interfici; & Christus Dominus semel atque iterum ibi fuit, ut lapidibus obrueretur in Templo; Paulo autem opus fuit Cæsarem appellare; ut Hebræorum declinaret jurisdictionem. Scribit Philo Legat. ad Cajum Hebræis licuisse suis legibus uti, quas Tiberius rumpi noluerit. Ex quibus omnibus confici videtur, ideo Hebræos respondisse, *Nobis non licet occidere quemquam*, quod esset Pascha; die autem Festo non licebat quemquam duci ad supplicium. Vid. a Lapide in Cap.18. Joann. num.31. Suarez 3. par. quæst.47. art.4. & Baronius ad ann. Chr.34. num.77. qui observat, Hebræos jam Christum condemnasse, cum dixerunt: *Reus est mortis*: quamobrem ea verba, *Nobis non licet interficere quemquam*, non aliter explicari posse, quam quod essent dies Azymorum, quibus lege vetitum erat capitalem sententiam exequi. Hanc sententiam confirmat D.Augustini auctoritas, qui Tract.114. in Joannem *pag.*789. *num.*4. hæc scribit: *Intelligendum est, eos dixisse non sibi licere interficere quemquam, propter diei Festi sanctitatem quem celebrare jam cœperant*. Quidam, ut Seldenus de Synedrio Hebræorum lib.2. Cap.15. §. 10. & 11. Scriptores quosdam Judæos sequuti, narrant quadraginta annis ante excidium Templi tantam fuisse scelerum illuviem, tantam Præsidum auxilio, & ope impunitatem, ut Hebræi Judices, licet non essent a Romanis jurisdictione privati, tamen a Judiciis capitalibus abstinerent. Quidam etiam, ut Edmundus Merillius in Notis Philologicis ad Christi Passionem in Evang. S.Joann. §.8. ea verba, *Nobis non licet occidere quemquam*, ad genus supplicii referunt. Illum enim in Crucem sustolli volebant, quod supplicii genus Hebraicis moribus omnino erat incognitum. *Intelligebant de eo genere supplicii, cui Christum adjici postulabant, videlicet supplicio Crucis Judaicis legibus incognito*.

Verior videtur sententia Judæis ereptum jus gladii. Quid apud illos fuerit Judicium zeli. Christus damnatur a Judæis propter ea, quæ ad religionem

41 Verum Calmetus in idem Cap.18. Joann. vers.31. accurate observat, Judæa in Provinciam redacta, Procuratores Cæsaris capitales causas ad se suumque Tribunal avocasse; & quamquam Ananus Jacobum Fratrem, seu Cognatum Christi Domini; & nonnullos alios interfici jussit, præterquamquod Josepho teste ea de re apud Procuratorem, & Agrippam Regem est accusatus, illud facere est ausus occasionem nactus, cum nullus per id tempus in Judæa esset Cæsaris Procurator. Nec quidquam ea obsistunt quæ paullo ante memoravimus, nex illata Stephano, periculum in

quo

pertinent; a Pilato morti addicitur propter imminutam Imperii majestatem.

quo versatus est Jesus, & alia his similia: ea enim pertinent ad judicium zeli, ut Hebræi vocabant, quo fas esse sibi putabant quasi per popularem tumultum repente coortum, qui propalam violaret & contemneret legem, eum perimere, Romanis ea in re conniventibus. Cum igitur non eam viam ingressi fuerint ad perdendum Jesum, sed rationem inierint eum condemnandi servata judiciali forma, bene responderunt Pilato: *Nobis non licet interficere quemquam*. Pergit Joannes *Cap.18. vers.32. Ut impleretur sermo, quem dixit significans qua morte esset moriturus*: quibus verbis significat impletum fuisse Christi oraculum, qui dixit, se non ab Hebræis, sed a Gentibus esse necandum, ut apud Matthæum Cap.20. *Versu 19. & tradent eum Gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum, & tertia die resurget*; & apud Lucam itidem cap.18. & Marcum cap.10. Id vero minime probat Antonius Bineus tom.3. de morte Chr. lib.3. cap.1. qui eo maxime commovetur, quod S. Stephanum lapidibus obrutum esse constet, nonnisi causa quodammodo cognita; quod cum judicii zelo componi nullo pacto potest. *Et statuerunt falsos testes, qui dicerent: Homo iste non cessat loqui verba adversus locum Sanctum & legem*; ut est in Act. Apostol. Cap.6. versu 13. Illud etiam apud Bineum vim magnam habet; quod in Actis Apost. Cap.25. *versu* 24. adversus Paulum prodeunt aliquot testes, & postulationes apparent Hebræorum ajentium, *non oportere eum vivere amplius*. Itaque dicendum est, vel Hebræis licuisse sontes reos capitis damnare, dummodo a Romano Præside sententia probaretur, ut putat Lamy Concord. Evang. loc. cit. *Iterum ergo dicam, modo non dissentiret Romanus Præses, poterant Judæi sævire in eos, quos sententiabant sontes esse*; vel Hebræis (licet etiam tunc potestas esset in blasphemos cæterosque, qui contra legem Moysis scelera perpetrassent, animadvertendi capitali pœna) jus tamen minime fuisse puniendi, qui Romani Imperii majestatem imminuissent: ejus enim generis causæ ad Romanum Præsidem pertinebant; atque ejusmodi erat causa Christi Domini, quem Hebræi tributum dari prohibuisse, & seditionem in populo excitare voluisse criminabantur. Id ipsum attingit Lamy loc. cit. & fuse persequitur Bineus loco itidem cit. pag.31. & Christianus Thomasius Dissertat. de *injusto Pilati judicio* tom.2. Dissertat. in Nov. Testam. e Museo Hasei & Ikenii p.350. num.61. Videatur etiam eruditus vir P. Bacchinus in celebri Dissertat. de Originibus Ecclesiasticæ Hierarchiæ par.1. pag.195. cujus ea verba sunt: *Duplex hujusmodi jus clare constat ex Evangeliorum historia, etenim ad Judæorum tribunal reus mortis pronunciatur Christus, quod se filium Dei dixerit: blasphemiæ enim crimen ad*

Sy-

Synedrium spectabat: apud Pilatum tamquam Crucis reus agitur, quod prohibuerit tributum dari Cæsari, & seditione in populo tentata Regem se fieri curaverit, quod a Pilato tamquam Cæsaris Procuratore cognoscendum erat. Cum itaque Pilatus Judæis dixit: Accipite eum vos, & secundum legem vestram judicate eum: jus blasphemi plectendi Synedrio asseruit; ubi vero Synedrii reposuerunt: Nobis non licet interficere quamquam, fassi sunt, nullum jus sibi competere de criminibus Augusti majestatem lædentibus cognoscendi. Cum autem a Pilato Christus Augustæ & Romanæ Majestatis læsæ reus est pronunciatus, supplicio Crucis addictus est, qui si de blasphemia a Synedrio judicatus fuisset, non Crucis supplicio, sed lapidibus damnatus, contra quod prædixerat, obiisset. Ideo Joannes a Judæis Pilato dictum, Non licet nobis interficere quemquam, referri debere ad Crucis supplicium ostendens, immediate subjunxit: Ut sermo Jesu impleretur, quem dixerat, significans, qua morte moriturus esset.

Pilati variæ interrogationes, & Christi responsiones.

42 Postquam Pilatus audisset, Hebræi quæ sibi responderant, reversus in Prætorium, accersitum ad se Christum interrogavit, an esset Rex Judæorum; qui vicissim interrogavit Pilatum, sciscitandine hoc quæreret gratia, an vero quod ab aliis illud sibi esset insinuatum. Cui Pilatus respondit: Quid? sumne ego Judæus; Gens tua & Pontifices te mihi tradiderunt. Quid fecisti? Tum Jesus ea dixit, quæ habentur apud Joannem cap. 18. vers. 36. *Regnum meum non est de hoc Mundo. Si ex hoc Mundo esset Regnum meum, ministri mei utique decertarent, ne traderer Judæis. Nunc autem Regnum meum non est hinc.* Profecto Christus probe noverat, Pilatum non ex se rogasse, sed ex instinctu Judæorum, num Jesus esset Rex; sed ideo Christus rogavit Pilatum, illane interrogatio ex curiositate, an ex inimicorum criminationibus esset profecta, ut declararet, se nolle ad inutiles quæstiones verbum ullum proloqui. Ubi vero Jesus respondit se Regem esse, *dicit ei Pilatus: ergo Rex es tu? Respondit Jesus: Tu dicis quia Rex sum ego*; addidit autem, Regnum suum non esse ex hoc mundo, in Cœlo esse & suum imperium, & eos quibus ipse imperet; se in hac terra in animos hominum potestate uti; quibus declaravit, se reum non esse læsæ Majestatis, nullumque Principem hujus mundi debere de eo quidquam suspicari, aut ab eo sibi cavere.

Pilatus Christum amandat ad Herodem, Galilææ Tetrarcham.

43 Illud etiam Iudæi criminati sunt inter cætera, commoveri ab eo populum, doctrinamque disseminari usque a Galilæa per omnem Judæam: *Commovet populum docens per universam Judæam, incipiens a Galilæa usque huc*, ut est Lucæ cap. 23. *versu* 5. Hinc factum est, ut Pilatus audito Galilææ nomine, cum comperis-

perisset Jesum Galilæum esse, ideoque Herodis jurisdictioni subjectum, illum miserit ad eum Principem, qui tum temporis Hierosolymæ morabatur. Id autem Herodi vehementer placuit: multa enim de Christo communi omnium sermone acceperat, & in eam spem erat ingressus, ut signum aliquod ab eo fieri videret. Cum igitur de multis Jesum interrogasset, nec verbum ab eo ullum elicuisset, Principibus Sacerdotum & Scribis criminationes in eum urgentibus, *sprevit illum Herodes cum exercitu suo, & illusit indutum veste alba, & remisit ad Pilatum; & facti sunt amici Herodes & Pilatus in ipsa die; nam antea inimici erant ad invicem*, ut ait Lucas cap. cit. *versu* 11. & 12.

Quamobrem Pilatus Christum ad Herodem miserit. Herodes veste alba Jesum indutum ad Pilatum remittit. Herodes & Pilatus redeunt in gratiam: quæ illis causa simultatis fuerit

44 Pilati jurisdictio non ultra Judæam porrigebatur; Galilææ vero Tetrarcha erat Herodes Antipas; idcirco secundum Romanorum leges cum criminatio esset de perduellione & affectato Regno, & Herodes ad Pascha celebrandum Hierosolymis degeret, Pilatus Jesum illi remisit; ille autem Princeps spe sua frustratus, cum nullum signum vidisset, (Christus enim non ad ostentationem, aut explendam curiosorum hominum vanitatem miracula edebat) sprevit illum *cum exercitu suo*, hoc est cum omnibus qui in ejus erant comitatu, & *illusit indutum veste alba*, quæ primarium deceret virum: sic enim Deo placitum est, ut per hanc quoque rationem ejus innocentia declararetur; nam Regis quamvis scelesti cor in manibus ejus est, juxta ea, quæ observat Baronius ad ann. Chr. 34. num.79. & sequen. qui penes Hebræos ait fuisse morem, ut rei pullata veste induerentur, & idcirco Deo placuisse, ut Unigenitus Filius suus ab omni crimine purus candida vestiretur. Illo autem die, postquam Pilatus Jesum ad Herodem remisit, cum fuissent inimici, in gratiam alter alterius rediere. Eam autem nonnulli docent simultatis fuisse causam, quod Pilatus Galilæos quosdam jussisset interfici, interea dum illi Hierosolymis sacrificarent; ex quo factum, ut eorum sanguis cum hostiarum sanguine misceretur, quemadmodum tradit Lucas cap.13. v.1. *Aderant autem quidam ipso in tempore nuntiantes illi de Galilæis, quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificiis eorum*. Rufinus in Exposit. Symboli Apostolorum Christum *reconciliationis xenium* appellat inter Pilatum & Herodem. De causa simultatis, quæ inter eos intercesserat, consentit etiam Lamy Harm. Evang. lib.5. cap.31. *Inter Reges & Romanos Præsides ex æmulatu facillime odia nascebantur; forsan etiam ob Galilæos a Pilato nuper trucidatos, dum sacrificia offerrent Hierosolymis, adeoque ob jurisdictionem Herodis usurpatam*. Accedit Antonius Bineus de morte Chr. tom.3. lib.3. cap.2. in fine. Pulcra Baronii observatio confir-

firmari potest e D. Ambrosio in Lucam cap.23. pag.1526. qui de alba veste, qua indutus est Christus, ait: *Immaculatæ indicia Passionis, quod Agnus Dei sine macula cum gloria peccata mundi susciperet.*

Consilium Pilati, ut Jesum a morte liberaret. Jesus Barabbæ posthabitus.

45 Rediit igitur Christus ad Pilatum, qui illud Hebræis proposuit, ut, quoniam nec ipse, neque Herodes quidquam in eo comperissent, cur illum capite damnarent, leviori plecteretur supplicio, flagrisque cæderetur: sed cum Judæi vehementius flagitarent, ut neci dederetur, Pilatus ut Jesum a morte eximeret, id consilii cepit. Mos erat die Paschatis reum aliquem dimitti; eumque Barabbas seditionis & homicidii reus detineretur in vinculis, Pilatus optionem dedit populo utrum vellent, dimitteret; sed Principum Sacerdotum & Seniorum impulsu populus postulavit, ut Barabbam dimitteret; atque ita nefario & facinoribus noto homini Christus posthabitus est; ut est in Matth. cap.27. Marc. cap.15. Luc. cap.23. & Joann. cap.18. Matthæus cit. cap. v.19. narrat, Pilatum, dum sederet pro Tribunali, per internuncium ab uxore monitum esse, ne se in causa justi illius hominis immisceret: *Sedente autem illo pro Tribunali, misit ad eum uxor dicens: Nihil tibi & justo illi; multa enim passa sum hodie per visum propter eum.*

Hebræorum consuetudo liberandi reum die Paschæ. Somnium uxori Pilati immissumne fuerit divinitus, an a diabolo, incertum.

46 Apud Matthæum cap. supradicto v.15 legimus: *Per diem autem solemnem consueverat Præses populo dimittere unum vinctum, quem voluissent*; Apud Lucam cap.23. v.17.. *Necesse autem habebat dimittere eis per diem festum unum*; Et apud Joannem cap.18.v.39. *Est autem consuetudo vobis, ut unum dimittam vobis in Pascha.* Unde inter eruditos orta est controversia, num in Paschate tantum, an vero in Pentecoste etiam, & Festo Tabernaculorum unus reorum dimittendus esset. Sagittarius tom. 1. Histor. Passion. Christi nullum de hac re tulit judicium, ut videre est pag.556. Casaubonus Exercitat. 16. §.20. videtur in eam sententiam esse propensus, ut singulis tribus illis Festis unus reorum esset dimittendus. Verum S. Joannes ait, *in Pascha*, quo verbo, quod Matthæus & Lucas indefinite dixerant, *per diem solemnem*, *per diem Festum*, videtur Joannes Paschatis festo determinare. Itaque verosimilius esse videtur, in Paschate tantum, quæ celeberrima omnium esset solemnitas, reum dimitti consuevisse, ut bene observant Antonius Bineus de morte Jesu Christi tom.3. lib.3. cap.3. num.3. & Joannes Conradus Hottingerus Dissertatione de Ritu dimittendi reum in Festo Paschatis tom.2. Dissertationum in Nov. Testam. e Museo Hasei & Ikenii pag.356. a num.5. ad 10. Cum autem nihil reperiatur in Lege, cui inniti possit ea consuetudo, alia

alia inter doctos viros orta est quæstio, an a Romanis ad Hebræos transierit; constat enim in Lectisterniis liberari consuevisse apud Romanos, qui in vinculis publicis detinebantur; quamobrem Grotius in Matthæum cap.27. num.15. & Vossius Harm. Evang. lib.2. cap.5. §.4. & 5. contendunt, eam consuetudinem a Romanis ad Hebræos esse traductam. Id vero minime probatur Bineo & Hottingero locis cit. Et sane Joannes loquitur de consuetudine apud Hebræos introducta: *Est autem consuetudo vobis*; & ad eumdem modum Matthæus: *Consueverat*; Lucas vero hac consuetudine scribit obligationem induci: *Necesse autem habebat*. Quamobrem longe credibilius est, morem hunc a Judæis inductum, ut excussum Ægyptiacæ servitutis jugum recoleretur, in cujus commemorationem institutum est Pascha; Romanos autem Principes, qui subjectis quibusdam Gentibus indulserant, ut patriis legibus sacrisque ritibus uterentur, Judæis jus liberandi unum e sontibus reis a pœna capitis in Pascha non ademisse. Pilati vero uxori quidam existimant nomen fuisse Claudiæ Prosculæ; & Cornelius a Lapide testatur, apud Græcos in Sanctorum numero adscriptam. At hæc plane incerta, quemadmodum item nihil certi statui potest, divinitus ne immissum fuerit illud quo divexata est somnium, an a Diabolo profectum, qui jam suspicaretur quidpiam; & Christi morte ne Regnum suum everteretur, metueret. Ignatius Martyr epist.8. ad Philippenses tom.2. Bibliothecæ veterum Patrum pag.81. ait, somnium illud a Diabolo fuisse immissum: *Cacodæmon terrebat mulierculam, turbans eamdem in somniis, & ut a crucifigendo cessarent moliebatur, ... quia sentiebat suam perniciem*. Idem sentit Beda in Matthæum. Verum Origenes, Theophylactus, Euthymius, Ambrosius, Augustinus, & Chrysostomus somnium illud arbitrantur immissum esse divinitus, ut antequam Christus injustissima damnaretur sententia, hoc quoque somnio illum esse innocentissimum palam fieret.

47 Ad quartam Dominicæ passionis partem venimus; cum Judæi flagris cæsum, corona ex intextis spinis injecta illusum, & Cruci damnatum ad Calvariæ locum Christum Jesum abduxerunt. Sed antequam progrediamur, in ea ratione, qua Pilatus in causa Christi usus est, paucis quibusdam observandis aliquantisper immorabimur.

Quarta Dominicæ Passionis pars a flagellatione Christi ad eumdem raptatum ad Calvariæ locum.

48 In tota Passionis serie constat, quinquies illum connisum esse e Judæorum manibus Jesum eripere. Primo apud Lucam cap.23. v.4. *Ait autem Pilatus ad Principes Sacerdotum & turbas: Nihil invenio causæ in hoc homine*. Secundo apud eumdem Lucam cap. eod. v.20: *Iterum autem Pilatus locutus est ad eos volens dimit-*

Pilatus quinquies conatus est Christum morti eripere. Pilatus nefario se scelere adstrinxit, qui Jesum ute...

quo possus est interfici. Baronius vindicatus.

dimittere Jesum. Tertio v.22. *Ille autem tertio dixit ad illos: Quid enim mali fecit iste? nullam causam mortis invenio in eo. Corripiam ergo illum, & dimittam*. Quarto apud Joannem cap.19. v.4. *Ecce adduco vobis eum foras, ut cognoscatis, quia nullam invenio in eo causam*. Quinto denique ibid. vers.12. *Et exinde quaerebat Pilatus dimittere eum*. Conatus est etiam in Judaeorum animis commiserationem erga Jesum excitare, cujus rei gratia ostendit eum populo spinis coronatum, dicens: *Ecce homo*: ut est in Joann. cap.19. Ad quem locum S. Augustinus Tract.116. in Ioannem: *Si Regi*, inquit, *invidetis, jam parcite, quia dejectum videtis: flagellatus est, spinis coronatus est, ludibriosa veste amictus est, amaris conviciis illusus est, alapis caesus est: fervet ignominia, frigescat invidia*. Intumescente vero tumultu, cum jam videret eum non posse eripi, *accepta aqua lavit manus coram populo dicens: Innocens ego sum a sanguine justi hujus: vos videritis*; imitatus Iudaeorum morem, qui, ut constat ex Deuteron. cap.21. v.6. cum testari vellent, nihil mali a se admissum, manus propalam suas lavabant. *Lavabuntque manus suas super vitulam, quae in valle percussa est*. Psal.72. v.13. *Lavi inter innocentes manus meas*. Psal.25. v.6. *Lavabo inter innocentes manus meas*. Pilatus enim, etsi homo Romanus erat, Hebraico tamen ritu idcirco uti voluit, ut quam praetendebat, suam persuaderet omnibus innocentiam, quod considerat Maldonatus in cap.27. Matthaei num.24. *Credo, Pilatum, quamvis Romanum hominem, in causa tamen hominis Judaei, & apud Judaeos Judaeorum caeremonia suam innocentiam testari voluisse*. Consonat Gretserus de Cruce lib.1. cap.14., ubi, etsi plura affert, quibus ostendat, etiam Romanos eadem caeremonia uti consuevisse, quo suam palam facerent innocentiam, tamen censet, Pilatum ideo lavisse manus, ut Hebraeorum ritui adhaereret. Quidam contendunt, Pilatum permisisse tantum Christi necem, atque suam fulciunt opinionem iis Ioannis Evangelistae verbis cap.19. v.16.: *Tunc ergo tradidit eis illum, ut crucifigeretur*. Ita Lactantius Divinar. Instit. lib. 4. cap.18. *Tum Pontius & Judaeorum clamoribus, & Herodis Tetrarchae instigatione metuentis, ne Regno pelleretur, victus est. Nec tamen ipse sententiam protulit, sed tradidit eum Judaeis, ut ipsi de illo secundum legem suam judicarent*. Ita etiam Chysostomus Orat.2. de eleemosyna: *Et postquam vehementer instare eos videt, ipse quidem suffragium non tulit, sed cessit: ipsi vero propria utentes dominatione, omne deinceps effecerunt*. Alii vero sunt, qui probabilius existimant, capitalem a Pilato latam esse sententiam, ut ex Lucae verbis eruitur cap.23. v.24. *Adjudicavit fieri petitionem eorum*, Iudaeorum videlicet, qui ad

ad necem Iesum depoſcebant. Nam more Præſidum Romanorum, qui vellent proferre ſententiam, ſedit in Tribunali, ut bene conſiderat Bineus de morte Chriſti tom.3. lib.3. cap.4. num.54. & Gretſerus lib.1. de Cruce cap.13. qui illud etiam obſervat, Chriſtum ab Ethnicis Pilati militibus Cruci eſſe affixum, qui Præſidis ſententiam ſunt exequuti. Quamobrem infelix graviſſimo ſe ſcelere aſtrinxit, quo tamen perfidorum facinus Judæorum longe fuit tetrius, & horribilius: qua de re S. Leo ſerm.8. de Paſſione cap.2. *Exceſſit quidem Pilati culpam facinus Judæorum, qui illum nomine Cæſaris territum, & invidioſis vocibus increpatum ad effectum ſui ſceleris impulerunt: ſed nec ipſe evaſit reatum, qui cooperatus ſeditioſis, reliquit judicium proprium, & in crimen tranſivit alienum.* Baronius ad annum Chr.34. num.92. de Pilati culpa ait, quamvis Hebræorum in Synedrio adverſus Chriſtum Dominum juſtum latum fuiſſet judicium, quod certe iniquiſſimum fuit; Pilatum tamen, qui ejus Judicii iniquitatem agnoſceret, etiam poſtquam illud probaſſet invitus, ex Romanis legibus ad decem dies ſupplicium proferre potuiſſe; Tiberius enim, qui illum in Judæam miſerat Senatus Conſulto, quod refertur a Svetonio & Dione, juſſerat damnatorum ſupplicia decem diebus differri; quod Pilatus ſi feciſſet, Judæorum impetum & furorem compreſſiſſet. Et quamvis iiſdem legibus liceret, ſi qua tumultus populariſque ſeditionis eſſet ſuſpicio, capitalia ſupplicia prævertere; nihil erat tamen ejuſmodi, quod Pilatus poſſet ſibi metuere, qui Romanarum Legionum munitus eſſet præſidio. Baronii obſervationem probat Joannes Gerardus Voſſius Harm. Evang. de Paſſione cap.12. ubi hæc habet: *Contra leges Romanas peccat Pilatus indulgens Judæis feſtinam illam ſupplicii executionem.* Itemque Gretſerus lib.1. de Cruce cap.14. §. penult. Et quamquam Bineus tom.3. de morte Chriſti lib.3. cap.15. num.6. contendit, nihil peccaſſe Pilatum adverſus Romanas leges, quibus licebat aliquando nondum decem diebus elapſis ſententiam exequi, juxta legem Ulpiani, *Si quis* §. *Quid tamen* ff. de injuſto rupto & irrito facto Teſtamento, & Modeſtini legem 16. ff. de Appellationibus; tamen quia leges illæ de manifeſtis latronibus, aut de oborta aliqua ſeditione loquuntur, *niſi forte latro manifeſtus, aut ſeditio prærupta, factioque cruenta, vel juſta cauſa, quam mox Præſes litteris excuſavit, moram non recipiant*; & alibi *ut ſunt inſignes latrones, vel ſeditionum concitores, vel duces factionum*; ad Baronii obſervationem defendendam, ſatis eſt oſtendere, Pilato cauſam defuiſſe quamobrem Judicii exequutionem feſtinaret, quod quidem facile demonſtratur: nam ſeditionis quidem Chriſtus accuſaba-

ſabatur; ſed non ſatis erat criminatio; crimen probatum eſſe oportebat etiam ex Romanis legibus, quibus non latrones, ſed manifeſti latrones excipiuntur, *niſi forte latro manifeſtus*: neque itidem ſatis erat qualecunque ſeditionis crimen, ſed *ſeditio prærupta factioque cruenta*. Quamobrem, cum apud Pilatum Judæorum perfidia Chriſtum quidem Jeſum ut ſeditionis auctorem criminaretur, non tamen probaret, jure optimo Baronius Pilatum, quod mortem Chriſto maturaverit, ut iniquum Judicem reprehendit. Facit ad hanc rem Diocletiani & Maximiani Conſtitutio, non ſane contemnenda, quia poſterior ætate ſit; ipſi enim naturæ, & communi ſenſui innititur: *Cumque a populo exclamatum eſſet; iterum dixerunt: Vanæ voces populi non ſunt audiendæ; nec enim vocibus eorum credi oportet, quando aut noxium crimine abſolvi, aut innocentem condemnari deſiderant*. Ita legitur in l. *Decurionum* 12. Cod. de Pœnis; quod quidem multo antea docuerat Plato Dial. 2. *de legibus*: *Non debet*, inquit, *verus Judex, quæ determinanda Judicio ſunt, ab aliis diſcere, & quaſi ſtupefactus tam clamore multorum, quam ignorantia ſua ita ferre ſententiam*. Plura etiam affert argumenta e legibus depromta Chriſtianus Thomaſius Diſſertat. de injuſto Pontii Pilati judicio, quibus iniquitatis Pilatum reum facit.

Pilatus, conſcientia ſibi reclamante, dimiſit Barabbam, Jeſum flagellatum Judæis tradidit.

49 Itaque Pilatus etſi probe noverat Chriſtum eſſe inſontem, alienumque habebat animum a decernenda illius morte, quin potius eum liberandi cupidiſſimus erat, ut ſupra oſtendimus; tamen *dimiſit illis Barabbam; Jeſum autem flagellatum tradidit eis ut crucifigeretur*: ut eſt in Matth. cap. 27. verſ. 26. Marcus autem cap. 15. v. 15. *Pilatus*, inquit, *volens populo ſatisfacere, dimiſit illis Barabbam, & tradidit Jeſum flagellis cæſum ut crucifigeretur*. Lucas cap. 23. v. 19. *Emendatum ergo illum dimittam*. Joannes cap. 19. v. 1. *Tunc ergo apprehendit Pilatus Jeſum, & flagellavit*. Idem plane contigit in S. Agapii martyrio, qui neci deditus eſt; eodemque tempore depoſcente populo ſceleſtus homo dimiſſus, ut videre eſt apud Euſebium lib. de Martyribus Palæſtinæ cap. 6. *Trahitur* (ſunt verba Euſebii) *in medium ſtadium una cum noxio quodam, qui Dominum ſuum peremiſſe ferebatur. Poſt hæc is quidem, qui dominum ſuum interfecerat, beſtiis objectus veniam & clementiam Imperatoris promeruit eodem pene modo, quo ille qui temporibus Servatoris noſtri fuit Barabbas. Quam ob cauſam totum repente Amphitheatrum acclamationibus & laudibus perſonare cœpit; quia ſcilicet Imperator cruentum homicidam benigniſſime ſervaverat, & honore ac libertate donaverat*.

50 Poſt

Consilium Pilati in permittenda flagellatione. Damnati ante Crucis supplicium flagellari soliti. Semelne tantum, an bis Christus caesus sit.

50 Post dimissum Barabbam flagellatio Christi apud Matthæum consequitur cap.27. cujus verba superius attulimus, & apud Marcum cap.15. *versu* 15. *Pilatus autem volens populo satisfacere, dimisit illis Barabbam, & tradidit Jesum flagellis cæsum ut crucifigeretur*. Item apud Joannem cap.18. & 19. *Clamaverunt ergo rursum omnes dicentes: Non hunc, sed Barabbam; erat autem Barabbas latro. Tunc ergo apprehendit Pilatus Jesum, & flagellavit*. Quæritur, quanam tandem ratione Pilatus Christum flagellis cædi jusserit. Sunt qui putant, idcirco Pilatum jussisse Christum Dominum flagris verberari, ut experiretur, num ea pœna Judæorum animos posset explere, atque ita Christum supplicio Crucis liberare. Hæc sententia illis D. Lucæ verbis innititur Evang. cap.13. *Emendatum ergo illum dimittam*. D.Augustinus Tract. in Joannem 116. *Hoc Pilatus*, inquit, *non ob aliud fecisse credendus est, nisi ut ejus injuriis Judæi satiati sufficere sibi existimarent; & usque ad ejus mortem sævire desisterent*. Quod probat Christianus Thomasius in Dissertat. de injusto Pilati judicio §.28. & vel ex hoc ait, Pilati teterrimam emicare iniquitatem, quem, Christi innocentia cognita, nullo modo æquum fuit jubere Christum flagris verberari, ut illum morti eriperet. Quidam vero morem proferunt eos verberandi, qui Cruci affigendi essent: *multi occisi, multi capti, alii verberati cruci affixi*, scribit Livius de servis conjuratis lib.34. Curtius l. 8. eodem supplicio scribit Alexandrum Magnum jussisse eos affici qui obfirmata contumacia Petram Urbem defenderant: *Omnes*, inquit, *verberibus affectos, sub ipsis radicibus Petræ crucibus jussit affigi*. Et D. Hieronymus in cap.27. Matthæi *Sancitum est* inquit, *ut is, qui crucifigitur, prius flagellis verberetur*. Vide etiam Lamy Concord. Evangel. Dissertat. de Cruce §.6. qui eadem de re multo plura congessit. Itaque arbitrantur, Pilatum jussisse Jesum flagellis cædi, & id exequutioni mandatum, quod juxta morem, quem supra memoravimus, antequam damnati crucifigerentur, fieri consueverat. Hæc est Antonii Binei sententia tom.3. de Morte Christi lib.3. cap.4. num.5. Quidam autem quod Matthæus & Marcus flagellationem ponant ante latam mortis sententiam; Joannes vero insuper nonnihil temporis inter utramque interjicit, binas fuisse flagellationes colligunt, alteram ante latam mortis sententiam, quam sedando Judæorum odio Pilatus feri jusserit; alteram, ut verberum consuetudo servaretur, antequam Crucis supplicium exequutioni mandaretur, quæ est Calmeti sententia in cap.27. Matthæi vers.26. Sed nullus est in Evangeliis locus, cui duplex flagellatio inniti possit; proindeque Sagittarius duplicem flagellationem vehementer rejicit tom.1. de Pass. Christi

Par.2.

par.2.pag.587.num.118. itidemque Bineus loc.cit. Gretserus lib.1. de Cruce cap.9. §. *Nec quidquam causæ*, & Cardinalis Gottus de verit. Relig. Christ. tom.4. Par.2. cap.25. §.2. num.8. Quamobrem D. Augustini, quam, supra retulimus, sententiam amplecti juvat, rejectaque duplici illa flagellatione, Evangelistas adhibita Lirani doctrina conciliabimus, qui in cap.27. Matthæi ita scribit: *Licet ista flagellatio Christi ponatur hic post sententiam Judicis, tamen fuit ante facta, ut habetur Joannis 19. Quare ad hanc intentionem eum præcepit Pilatus flagellari, & illudi, ut Judæi essent satiati sanguine ejus, videntes eum sic punitum etiam ultra condignum, & ideo ponitur hic quasi per recapitulationem.*

Christum ad Columnam flagellatum fuisse, vetustissima traditio. Eam Columnam Romam asportavit Joannes Cardinalis Columna in Templum S. Praxedis in Exquiliis.

51 Sacri silent Evangelistæ quemadmodum Christus fuerit flagellatus; ex quo silentio complures inter sacros Interpretes & Ecclesiasticæ Historiæ peritos profectæ sunt controversiæ. Rei flagellabantur vel in Prætorio, antequam ad supplicium deducerentur; vel per viam, dum ad patibulum rapiebantur. Cum vero reus cædebatur in Prætorio, ad columnam alligabatur, ut videre est apud J. Lipsium de Cruce lib. 2. cap. 4. Cum autem Redemtor noster in Prætorio fuerit cæsus, vetustissima traditio est, ad columnam fuisse alligatum. Quare Prudentius in Diptycho 41. tom.5. Bibliothecæ Patrum pag.1057. ita scripsit:

Vinctus in his Dominus stetit ædibus, atque columnæ
Adnexus tergum dedit, ut servile, flagellis.

D. Hieronymus in epitaphio Paulæ hæc scribit: *Ostendebatur Illi Columna Ecclesiæ porticum sustinens infecta cruore Domini, ad quam vinctus dicitur & flagellatus.* Consonat Beda in cap.23. *Lucæ*: *Ille*, inquit, *qui solvere compeditos solet plena Deo membra verberibus subdidit. Quæ videlicet columna in Ecclesia Montis Sion posita, Dominici cruoris usque hodie cernentibus vestigia certa demonstrat.* Atque inde impudentissima Calvini calumnia repellitur, qui hanc Columnam ausus est dicere a Pontificiis omnino esse confictam, ut bene arguit Gretserus lib.1. de Cruce cap.10. Hanc vero columnam sexto adhuc seculo summa Christiani veneratione Hierosolymæ colebant, quam ligulis etiam textilibus cingebant, easque pellendis mobis quibusdam adhibebant; Gregorio Turonensi teste lib.1. de Gloria Martyrum cap.7. *Ad hanc vero Columnam multi fide pleni accedentes corrigias textiles faciunt, eamque circumdant: quas rursum pro benedictione recipiunt diversis infirmitatibus profuturas.* Eam anno 1213. Joannes Cardinalis Columna Apostolicus Legatus sub Honorio III. Romam asportavit; quæ, in Ecclesia S. Praxedis in Exquiliis locata etiamnum eodem loco prostat Fidelium venerationi, quod ipsi innuimus lib.4. de Canonizat.

nizat. Sanctor. par.2. cap.10. num.21., & abunde ostendit P. Honoratus a S. Maria in suis Observationibus ad Criticæ regulas lib.5. Dissertat.5. art. 3. Joannis Cardinalis Columnæ vitam scripsit de Attichy lib. Florum Historiæ Sacri Collegii S. R. E. Cardinalium. Cardinalem creatum fuisse narrat ab Honorio III. Illum militari virtute Provincias aliquot Ecclesiasticæ ditionis Romanæ Ecclesiæ vindicasse, Legatumque Apostolicum contractas ex provinciis, quæ sunt Juris Romani Pontificis, copias in Infidelium regiones traduxisse; Damiatam expugnasse; aliquot victoriis potitum in potestatem venisse Theodori Angeli Comneni, qui opibus potens Imperatoris partes agebat, & ab eo aliquandiu in vinculis detentum: Honorii III. tandem opera illinc dimissum Romam rediisse, nec quidquam aliud secum attulisse, quam Columnam, de qua dudum loquuti sumus, eamque in Ecclesia sui Tituli S. Praxedis collocasse, ubi etiam nunc asservatur. Quaresmius in Elucidat. Terræ Sanctæ lib. 5. cap. 11. & sequen. Tom. 2. contendit, etiam nunc Hierosolymæ in Ecclesia S. Sepulcri hanc extare Columnam, ad quam vinctus & cæsus est Jesus; cumque Romæ eam esse negare nolit in Ecclesia S. Praxedis, ait Christum Jesum semel atque iterum flagris verberatum, primum quidem, inscio Pilato, in domo Caiphæ; iterum vero jussu Pilati: primæ flagellationis Columnam eam esse, quæ Romæ adservatur in S. Praxedis Ecclesia; alteram vero etiam nunc extare Hierosolymæ. Sed Quaresmium facile refutari quisque intelligit, qui consideret, de flagellatione in domo Caiphæ altum esse apud Evangelistas silentium. In ea domo (ut scribit Matthæus) perfidissimi Judæi dumtaxat in Christi faciem expuerunt, & colaphis eum percusserunt dicentes, *Prophetiza quis est, qui te percussit?* Marcus & Lucas nihilo plus ad ea, quæ scribit Matthæus, addunt; ideoque suffosso duplicis flagellationis fundamento, Quaresmii de duplici Columna sententia corruit.

Duo flagellationis genera. Flagra cujusmodi essent in Christi flagellatione, incertum.

52. Virgisne, hoc est arborum ramusculis in fasciculos colligatis, an flagris & funibus Christus cæsus sit; nudusne, an vestitus ad columnam alligatus fuerit; quot, & unde fuerint, qui eum verberarunt satellites; quinam denique verberum numerus, ex Evangelistis nobis compertum non est. Duo fuere flagellationis genera; alterum, cum virgæ adhibebantur, & ad hunc modum verberatus est Paulus Apostolus, ut ipse scribit 2. ad Corinth. cap. 11. *versu 25. Ter virgis cæsus sum*, alterum, cum flagra & funes. Interdum vero ut acerbior esset pœna, tenuia quædam frusta ligni, aut exigui officuli extremis funibus, atque etiam parvuli unci ferrei alligabantur. Baronius ad ann. Chr. 34. num. 84. observat,

Christum Jesum, qui, ut ait Apostolus, formam servi assumserat, noluisse virgis cædi, quæ pœna erat liberorum hominum; sed flagris, quibus mancipia cædebantur. Vide Lipsium de Cruce l. 2. c. 3. qui totam hanc rem satis illustrat. Et quamquam Rabbini aliquot probare conantur, in Republica Hebræorum summum etiam Sacerdotem, vel ipsum Regem, cum ita a Synedrio decretum fuisset, & peccatum ejusmodi pœnam postulasset, flagellatione punitos esse; eos tamen egregie confutat Calmetus Dissertat. de suppliciis sacræ Scripturæ §. *Flagrorum supplicium*. Utrum autem, quo acerbior Christo esset flagellatio, addita sint flagris lignea vel ossea frustula, aut unci ferrei, ut traditur in Revelationibus S. Birgittæ lib. 4. cap. 70. *Flagellis aculeatis, infixis aculeis & retractis non evellendo, sed sulcando totum corpus ejus laceratur*, nos nihil ejusmodi scire fatemur cum Lipsio lib. 2. de Cruce cap. 3. *An tale aliquod flagri genus, quo Christus etiam noster cæsus? Imaginantur aut pingunt per pietatem nonnulli. Haud ego assero: sed illud Evangelistæ cæsum esse, & quidem flagro*. Illud concludendum, crudelissimam fuisse eam flagellationem, sive quod Judæi ad immanitatem satellites incenderent, sive quod Pilatus confideret, quo pœna hæc sævior esset, eo sibi fore facilius a morte illum eripere. Quamobrem Redemtor noster, injecta de suis cruciatibus & contumeliis mentione, priore loco posuit flagellationem apud Matthæum c. 20. v. 19 & apud Lucam cap. 18. vers. 32.

Christus Jesus nudus omnino alligatus est ad Columnam.

53 Nudusne Christus affixus fuerit Cruci, quæremus alibi. Quod vero ad flagellationem pertinet, affirmamus, cum ad columnam milites illum alligarunt, omnia ei vestimenta detraxisse: *Christus cum alligatus fuit columnæ, ut flagellaretur, omnium sententia omnino nudus fuit*; ita Suarez 3. part. tom. 2. disp. 36. sect. 4. Calmetus in ea, quam supra attulimus, Dissertatione loquens de supplicio flagrorum, ostendit, ubi primum sententia Judicis morti quispiam addiceretur, ei satellites illico vestes detrahere consuevisse, & si opus fuisset, etiam vi discerpere, ut usque ad ilia nudaretur: sed a communi non videtur sententia recedendum, quam cum Suarez sequitur Durantus Episcopus Montis Feltri in Notis ad Revelationes S. Birgittæ num. 4. *A Doctoribus vero dubitari solet, an omnibus penitus vestibus fuerit denudatus Christus, ita ut nec aliquod velum haberet, quo verenda tegerentur; & quidem cum ad Columnam flagellatus est, omnino fuisse nudum, omnes ferme asseverarunt, & hanc esse communem opinionem omnium affirmat Franciscus Suarez*. Præsertim vero quod ea esset apud Romanos consuetudo. Cicero in Verrem l. 5. c. 62.

c.62. *Repente hominem proripi, atque in medio foro nudari, ac deligari, & virgas expediri jubet*. Svetonius in Cajo c.26. *Quaestorem suum in conjuratione nominatum flagellavit, veste detracta, subjectaque militum pedibus, quo firme verberaturi insisterent*. Et apud Livium: *Missi lictores ad sumendum supplicium, nudatos virgis caedunt*. Et apud A. Gellium Noct. Attic. l.10. cap. 3. de M. Mario homine nobili: *Vestimenta detracta sunt, virgis caesus est*.

54 Quatuor fuisse, qui Christum verberarunt, lictores seu satellites, affirmat Jansenius Iprensis Episcopus in Cap.27. Matthaei. In sua quadam ecstasi ait S. Maria Magdalena de Pazzis, se vidisse a sexaginta satellitibus caedi Jesum, ut viribus integri fessis succederent. Verum si Pilatus, ut ait Hieronymus in Cap.27. Matthaei, sententiam more Romanotum tulit, jussitque more itidem Romanorum Jesum verberari, unum tantummodo dicendum videtur fuisse lictorem, qui Christum flagellaverit; notissima enim est formula: *I lictor, colliga manus, caput obnubito, virgis caedito*. Utcumque tamen sit de ejusmodi more Romanorum, etiamsi Pilatus in animo habuerit, ut Romano more Jesus verberaretur; verisimile admodum est, propter eas, quas supra memoravimus causas, minime illi fuisse obtemperatum, puresque fuisse lictores, de quorum tamen numero nihil nos certi quidquam habere concludit Eminentissimus Gottus loc. cit. §. 1. num.11. Singularis est Bedae sententia in Marc. Cap.15. lib.4. qui unum tantum scribit, eumque fuisse Pilatum, qui Jesum flagris cae ciderit *Jesus autem flagellatus non ab alio, quam ab ipso Pilato intelligendus est. Scribit enim aperte Joannes: Tunc apprehendit Pilatus Jesum, & flagellavit. Deinde subjungit: Et milites plectentes coronam de spinis imposuerunt capiti ejus*. Liranus in Joann. Cap.19. Bedae verba ita molliter flectit: *Pilatus flagellavit Jesum non per se ipsum immediate, sed per milites, suos & ministros*, nam ibi locum habere videtur vulgatum illud apud Jurisperitos: *Quod quis per alium facit, ipse fecisse videtur*. Militaris erat disciplina, ut in fustuario Tribunus primam infligeret plagam, ut videre est apud Polybium lib.6. Quod si haec consuetudo Tribunorum ab exercitu ad Praesides, & Procuratores Provinciarum, qui verberibus aliquem condemnassent, traducta fuisset, eaque consuetudine fuisset usus Pilatus, non tamen vere dici posset, Pilatum unice Christum Jesum flagris verberasse. Sed modus loquendi est scriptoribus familiaris, ut Magistratus id facere dicatur, quod fieri jubet.

De numero satellitum qui flagris Christum caeciderunt. Singularis quaedam Bedae opinio.

Cuius gentis ii satellites fuerint.

55 Si quæramus, qua ex gente lictores fuerint, quive numerus verberum, quæ Christo impegerint, plures difficultates offendimus. Serry Exercit.56. §.6. Calabros fuisse putat. Hi enim primi omnium in Italia a Romanis ad Hannibalem defecerunt; ac in pœnam defectionis parere jussi sunt Magistratibus Provinciarum, & servorum vicem obire; quorum operam propterea verisimile est Pilatum, qui Judææ præerat, in Christi flagellatione, & nece adhibuisse; Baronius ad ann. Chr. 34. num.85. ait, verum quidem esse ex Festo Pompejo, & A. Gellio Calabros a Romanis ignominiæ causa, quod desciverint ad Hannibalem, ea pœna esse damnatos; sed cum alii etiam ex aliis Gentibus in quibusdam regionibus turpissimo illi addicti fuerint ministerio, nihil adversus Calabros inde confici. Sandinus Histor. Familiæ Sacræ cap.14. Baronio suffragatur, & vehementer oppugnat P. Serry, qui tamen Responsionum suarum ad Sandinum cap.5. suam tueri conatur sententiam, Calabros fuisse Christi carnifices. Perimezius olim Episcopus Oppidensis de natione tortorum Christi par.2. §. 3. qui liber Romæ typis impressus est ann. 1727. ostendit, Judæos fuisse, qui Jesum in horto comprehenderint, in Prætorio flagris verberaverint, in Calvario Cruci affixerint; Romanos vero milites, qui Romano parebant Præsidi, e variis Gentibus collectos adfuisse, & nonnihil operæ suæ contulisse, ut in horto vincula Christo injicerentur, infligerentur flagella, imponeretur corona, de eo turpissimum denique Crucis sumeretur supplicium. Eruditus vir P. Joannes Laurentius Berti tom.5. de Theologicis disciplinis lib.29. Cap. ult. §. 7. pag.587. postquam materiam hanc pertractavit, ita concludit: *Ex his constat perperam in Bruttios* (qui nunc Calabri appellantur) *unius Auli-Gellii auctoritate conflari calumniam.*

De numero verberum. In Deuteronomio non pluro quã quadraginta præscribũtur. Nullus Romanis legibus cõstitutus numerus.

56 Nobis de ea quæstione satis esse videtur, quæ alii scripserint, retulisse. Idem dicimus de verberum numero. Deuteronomii Cap.25. *versu* 2. statuitur, quadraginta tantum posse aliquem plagis verberari: *Sin autem eum, qui peccavit, dignum viderint plagis, prosternent, & coram se facient verberari. Pro mensura peccati erit & plagarum modus, ita duntaxat ut quadragenarium numerum non excedant.* Et Paulus 2. ad Corinth.2. ait, se *quinquies* a Judæis cæsum, numerumque declarat verberum, quæ per singulas verberationes acceperit: *Quadragenas una minus accepi.* Judæi enim sibi non licere existimarunt, numerum a lege præscritum excedere, ut observat Estius ad illum D. Pauli locum num.24. Ex his videtur illud profluere, quod Christus Jesus non plures quam quadragenas plagas acceperit. Verum nullus præscriptus Ro-

Romanis legibus verberum numerus, & Pilatus nullum ad hebraicam legem videtur habuisse respectum: nam ut alia prætereamus, Christus Dominus non humi stratus, ut lex Judæorum jubet, sed ad columnam alligatus verbera accepit. Quibus verisimile nobis fit; longe pluribus, quam quadragenis cæsum esse verberibus. Eckius *de Christi Passione* ait, quinquies mille trecentas & triginta quinque eas fuisse plagas. Lodulphus in vita Christi quinquies mille quadringentas, triginta quinque. Lanspergius Homil. 50. illum auget numerum ad quinquies mille quadringentas & sexaginta. Sed ea prorsus incerta, ut bene Durantus in notis ad Revelationes S. Birgittæ lib. 1. cap. 10. num. 9. quamobrem nihil certum de numero affirmantes, plurima concludimus verbera fuisse, quæ Christus acceperit, & gravissima. *Unde licet verisimilius sit, flagella multum excessisse quadragenarium numerum propter rationes adductas, & quia Christus non more Judæorum, sed Romanorum flagellatus est; tamen quantus fuerit ille numerus, affirmare non possumus, quia neque in Evangelio habetur, neque in Scriptura, neque a Sanctis Patribus traditus est.* Hæc Suarez 3. part. tom.2. quæst.46. art.2. Disp.35. sect.2. & consentit cum eo Calmetus in cap.19. Joannis. Utcumque igitur sit de carnificum, & verberationum numero, certum est, Jesum fuisse cæsum crudelissime, ut prophetavit Isaias Cap.50. & quemadmodum scripsit Augustinus, quem affert D. Thomas in Catena Aurea: *Ecce Dominus aptatur ad verbera, ecce jam cæditur: rupit sanctam cutem violentia flagrorum: repetitis ictibus crudelia verbera scapularum terga conscindunt. Proh dolor! Jacet extensus ante hominem Deus, & supplicium patitur Deus, in quo nullum peccati vestigium potuit inveniri.*

De Spinea corona capiti Jesu imposita. An fuerit e junco marino.

57 Etsi Pilatus non jussit, Jesum Christum post flagellationem Spinis coronari; nihilominus milites effrænata licentia ausi sunt illum in Prætorium trahere, & universa convocata cohorte, veste seu clamyde illum vestire purpurea, ejus capiti coronam e spinis intextam imponere, arundinem in ejus manus injicere, & amaris illusionibus ludificari, & flexis illum genibus per ludibrium adorare, & salutare veluti Judæorum Regem, conspuere, & caput ei ferire arundine, atque omnibus illum afficere contumeliis. Hæc omnia referunt Matthæus cap.27. Marcus cap.15. & Joannes cap.19. quæ quidem injuriæ, irrisiones, & ignominiæ illi ideo illatæ, quod se Regem dixerit, ut recte observat Calmetus in cap.27. Matthæi vers.28. ubi etiam, ea vestis quo fuerit colore, suscipit investigandum. S. Matthæus cap.27. vestem hanc appellat *chlamydem coccineam*. Marcus cap.15. purpuram vocat: *In-*

Induunt eum purpura. Joannes cap. 19. *Purpureum vestimentum*. Coccineus color in sacris paginis peccati symbolum est. Isaiæ cap. 1. *versu* 18, *Si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabuntur; & si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt*: & in rogum, quo vacca rufa cremabatur, Sacerdos coccinum injiciebat, ut videre est Numeror. cap. 19. ut significaret, peccata populi una cum vacca igne absumi. Quamobrem pulcre Lamy Concord. Evang. lib. 5. cap. 33. *Non sine Dei providentia*, inquit, *obtigit Christo, qui factus est peccatum, idest victima pro peccato, ut rubri coloris amictu velaretur*. Baronius ad ann. Chr. 34. n. 89. eruditissime ostendit, chlamydem militarem fuisse vestem, cujus color apud Romanos purpureus, qui illum a Lacedæmoniis morem acceperunt: de corona vero dissentit ab iis; qui putant, eam e marinis juncis fuisse intextam; tum quod ejusmodi junco spinæ sint tantum in vertice, caudex vero & rami spinis omnino careant; tum quod Hierosolymæ, quæ longe abest a mari, haud ita facile quis intelligat, quî militibus marinus juncus præsto fuerit; itaque statuit, coronam fuisse e rhamno, qui terrestris est frutex, ac verisimile esse, prope Hierosolymam natum esse eum, quem milites ad coronam adhibuerunt; idque affirmat probabilius esse etiam P. Ayala in Opere quod inscripsit *Pictor Christianus* lib. 3. cap. 15. num. 9. De Rhamno ita Plinius lib. 24. cap. 14. *Inter genera ruborum Ramnus appellatur a Græcis, candidior, & fructuosior. Is floret, ramos spargens rectis aculeis, non ut cæteri, aduncis foliis majoribus*. Opinioni, quæ favet rhamno, adstipulantur Natalis Alexander in cap. 27. Matthæi num. 12. & P. Joannes Laurentius Berti tom. 5. de Theologicis Disciplinis lib. 29. cap. ult. num. 4.

Corona spinea, lancea, spongia, & arundo a Rege Francorum condita sunt in Sacello Regii Palatii Parisiensis.

58 Hæc vero ut videamus quam sint firma, quærendum est, ubi gentium sit spinea corona; ea enim probe inspecta, facile judicabimus; e junco ne marino, an non, intexta fuerit. De spinea corona lib. 4. de Canonizat. Sanctor. par. 2. cap. 14. num. 13. & cap. 3. num. 8. verba fecimus; ubi plurium Scriptorum gravissimorum auctoritate ostendimus, decimotertio seculo Francos Imperatores, qui Constantinopoli tunc temporis morabantur, cum in magna essent difficultate nummaria; Sacra Lipsana, spineam scilicet Coronam, lanceam, arundinem, & spongiam Venetis oppignerasse, Balduinum vero secundum, quicquid in iis reliquiis sibi juris esset, Ludovico Francorum Regi cessisse, qui repræsentata pecunia eas pignore liberatas in sacello regii Palatii Parisiensis collocavit. Vid. etiam Baillet. Histor. hujus Diei art. 3. numer. 25.

59 Spi-

Corona apparet esse e junco marino. Quæ sit ejus forma.

59 Spinea igitur corona etiamnum extat; quam qui vidit probeque inspexit, cum e junco esse marino testetur, profecto prorsus sublata est omnis dubitatio. *Corona fuit de juncis marinis, sicut etiam vidimus in thesauris Regis Francorum, quorum acies non minus spinis duræ sunt, & acutæ*; ut ait Durandus in Rationali Divinorum Officiorum lib.6. cap.77. §.17. Neque etiam de ejus forma dubitari amplius ullo modo potest; oculati enim testes non ad modum fasciæ, quæ tempora & frontem cingat, formatam esse dicunt, sed instar habere pilei, quo cranium & superior pars capitis tegitur. Ita Bailletus ubi supra, & Serry exercit.52. num.7. quod tamen antea multis evicerat Durantus in notis ad Revelat. S. Birgittæ lib.7. cap.15. num.2. & post eos omnes, observarunt etiam Sandinus Histor. Sacræ Familiæ cap.15. & Gottus de verit. Relig. Christianæ in sæpius jam allato cap.25. §.3. Si Durando, quem supra attulimus; haberi deberet fides, tuta quidem esset sententia de Corona marinis juncis intexta: sed cum Martinus del Rio Lect.9. de Passione, se Parisiensem illam Coronam vidisse testetur, & e marinis juncis factam esse neget, spinasque illas *nil quicquam cum juncis marinis commune habere*, propterea inter eas quæstio hæc annumeranda est, in quibus, quam quisque probaverit sententiam, arbitratu suo sequi potest. Thomas Bartholinus Gasparis filius Tract. de Cruce pag.177. variis prolatis opinionibus, tandem pag.183. ita concludit: *Judicandi arbitrium cuivis committo*, & Bineus cit. lib. 3. cap. 4. num.12. de iis omnibus, qui de spinarum natura scripserunt, judicium ferens ait: *Nemo attulit aliquid certi; & profecto afferri omnino nequit &c. Hoc enim tantum scimus, quod Coronam de spinis cum plexuissent milites, imposuerunt capiti Jesu.*

Christus crucifigendus videtur in ea veste fuisse, in qua coronatus fuit & illusus ab militibus. Terribilis Judæorum imprecatio, qua se devoverunt.

60 Matthæus & Marcus, quæ superius attulimus, narratis de veste & spinea corona, referunt deinde, carnifices eam Christo vestem detraxisse, ejusque vestibus iterum indutum ad Calvarium traxisse, ut Cruci eum affigerent. Verum Joannes, qui Christi passionem diligentissime persequutus est, narrat, Pilatum populo Christum ostendisse eo habitu, quo illusus erat a militibus, indutum veste purpurea, & spineam coronam capite gestantem, & dixisse Judæis, *Ecce homo*; Pontifices vero & Ministros conclamasse, ut crucifigeretur; cumque Pilatus respondisset, ipsi crucifigerent, se enim nullam comperisse causam, cur mortis supplicio eum plecteret, Judæos legem suam urgendo dixisse: *Nos legem habemus, & secundum legem debet mori, quia Filium Dei se fecit*. Nefaria sane vox non absimilis ab illa, quam populum dixisse tradit Matthæus cap.27. Postquam enim Pilatus ma-

manus suas lavit, ut declararet, se nihil ad ejus justi cædem contulisse, vociferati sunt omnes: *Sanguis ejus super nos, & super filios nostros*; qui est Gentis illius idiotismus, ut Levitic. cap.20. num.9. 10. & sequen. Ea verba vero quid valeant, etiamnum declarat ab illis temporibus perpetuus usque in hanc diem super Judæos miseriarum cumulus, & obfirmatissima eorum cœcitas. *Perseverat*, inquit Hieronymus tom.7. operum lib.4. in Matth. cap.27. columna 230., *usque in præsentem diem hæc imprecatio super Judæos; & sanguis Domini non aufertur ab eis*. Absurda prorsus est eorum interpretatio, qui non ad Christum referunt verba illa, *Ecce homo*, sed ad quemlibet eorum, qui aderant, ita ut ea verborum sententia sit: O homo, quisquis es, vide hic, quem tibi ob oculos statuo, quam male multatus sit: Tuos huc converte oculos, ac si tantillo humanitatis sensu tangitur tuus animus, te hujus hominis commiserescat. Apertissime enim constat verba, *Ecce homo*, ad Christum Dominum referenda, ut sententia sit: In hunc miserum tam misere habitum quæso respicite, cui longe alius quam Regis inest aspectus: Videte verberibus flagrisque excarnificatum; si vestrum odium ut Rex inflammavit, illi in hanc miseriam dejecto tandem ignoscite; ac si non omnis ab animo vestro humanitatis sensus abest, non dubito, quin illum, licet crudelitate, & odio flagrantes, liberum tandem abire patiamini.

Pilatus anxius quid consilii capiat, variis rationibus huc illuc impellitur. Tandem Christum morti addicit.

61 Pergit Joannes cap.19. Pilatum ubi Hebræos clamare audivit, Christum Jesum capitali crimine astringi, quod Filium Dei se fecisset, vehementius fuisse perterritum: fortasse enim timuit, ne divino satu esset ortus, ac suspicari cœpit vera esse, quæ a Christo audierat. Eum igitur rursus adduci jussit in Prætorium, diligentius, unde esset ortus, inquisiturus, interrogavitque: *Unde es tu*? Atque Jesum, qui nihil omnino respondebat, monuit, sibi potestatem esse tum dimittendi eum, tum crucifigendi. Cui dixit Jesus. *Non haberes potestatem adversum me ullam, nisi tibi datum esset desuper*; idest nisi Deus permisisset, ut in tua essem potestate, & ipse nisi voluissem juxta voluntatem Patris in tuam dari potestatem. Tandem accuratam suam Joannes narrationem explet, novasque rationes a Pilato initas refert, quo Christus dimitteretur; sed ut Judæos clamantes audivit: *Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris; omnis enim qui se Regem facit, contradicit Cæsari*, tum vero ejusmodi vocibus victus, *adduxit foras Jesum, & sedit pro Tribunali in loco, qui dicitur Lithostrotos, Hebraice autem Gabbatha*, hoc est lapidibus stratus, iterumque Christum eorum oculis objecit dicens: *Ecce Rex vester*, eosque interrogavit: *Regem vestrum crucifigam*? cumque succlamatum esset: *Non habemus Re-*

Regem nisi Cæsarem, tradidit eum Judæis crucifigendum, scripto Hebraice Græce & Latine titulo pœnæ causam indicante, quem jussit supra Crucem poni, *Jesus Nazarenus Rex Judæorum*. Hunc autem titulum mutare noluit, quamvis Pontifices Judæorum illum monuissent: *Noli scribere*, Rex Judæorum: *sed, quia ipse dixit* Rex sum Judæorum. S. Ambrosius serm.20. in Psalm.118. §.38. & 39. illud considerat, quod dixit Christo Pilatus, sibi potestatem esse eum vel dimittendi, vel Cruce damnandi: *Audite*, inquit, *quid Judex iniquitatis loquatur: Potestatem habeo dimittendi te, & potestatem habeo crucifigendi te.... Mala potestas, licere quod non liceat. Potestas ista tenebrarum est &c.* & §.36. *Bonus Judex nihil ex arbitrio suo facit, & domesticæ proposito voluntatis; sed juxta leges & jura pronuntiat, scitis juris obtemperat, propriæ voluntati non indulget*. Theophylactus, qui ambitione magis, quam morum asperitate ægrotum animum gessisse censuit Pilatum, quæ tamen, ut alibi ostendimus, illum fefellit opinio, super illis verbis, *Ecce Rex vester*, ita scribit: *Sæpe diximus, quod Pilatus magis fuerit mollis & ambitiosus, quam asperis moribus. Vide etiam & nunc, quod forma quidem examinis & judicii utitur, sed omnino molliter rem agit. Ecce enim*, inquit, *Rex vester. Neque enim Jesum condemnat, neque Judæos manifeste confutat, sed quasi occulte exprobrat eis ut sycophantis, quasi dicat: Ecce qualem hominem dicitis attentasse invadere regnum, vilem scilicet, & nihil tale attentare audentem, & ita accusatio vestra falsa. Quid enim habet ille, quid Tyranni? Num milites, divitias, nobilitatem? Ecce Rex vester. Quæ utilitas, si hunc occideritis, qui homo ne in minimo quidem nocere poterit?* Denique quidam Pilatum per ironiam loquutum esse existimarunt, quod nobis non fit verisimile; nam persuasum habebat, Jesum fuisse verum Christum Judæorum, ut observat Lamy Harm. Evangel. lib.5. cap.33. *Dicit eis Pilatus non ironice, ut quidam volunt, nam valde commovebatur hinc conscientia, inde timore Cæsaris & seditionis; dicit, inquam, Regem vestrum crucifigam? idest Christum vestrum: putabat enim vere esse Christum eorum*.

Christus bajulat sibi Crucem. Quis ille fuerit Simon Cyrenæus, qui successit ferendo illi oneri.

62 Id moris erat, ut Cruciarii suam portarent crucem ad locum supplicii: quamobrem Redemtor noster *bajulans sibi Crucem exivit in eum, qui dicitur Calvariæ locus, Hebraice autem Golgotha*, ait Joannes cap.19. Tertullianus adversus Judæos cap.11. notat, Isaacum, qui humeris tulerat ligna, quibus erat immolandus, Christi typum fuisse, qui suam humeris portavit Crucem, in qua magnum illud, quo expiatum est omne genus humanum, æterno Patri suo obtulit sacrificium. *Cum Isaac a patre hostia du-*

ceretur, & lignum ipse sibi portaret, Christi exitum jam tunc denotabat in victimam concessi a Patre, lignum Passionis suæ bajulantis. Jesus, Cruce humeris sublata, aliquantum confecit itineris, ac fortasse ad Urbis portam pervenit; sed cum innumeris plagis & cruciatibus affectum vires deficerent, narrant Matthæus cap. 27. Marcus cap. 15. & Lucas cap. 23. redeunti e villa Simoni Cyrenæo impositam Crucem, non ita tamen, ut Simon partem Crucis ferret a tergo Christi: quemadmodum existimavit Cajetanus locum illum Lucæ, *imposuerunt Crucem Simoni, ut portaret illam post Jesum*, ita enarrans: *Christus ferebat illam in anteriori parte, Simon in posteriori; & ita ibat post Jesum*; sed ut, exonerato Christo, impositam suis humeris Crucem solus Simon ad Calvarium portaverit, juxta Hieronymi sententiam, qui in cap. 27. Matthæi, *Ho*, inquit, *intelligendum est, quod egrediens de Prætorio Jesus, ipse portaverit Crucem suam, postea obvium habuerit Simeonem, cui portandam Crucem imposuerit*. Cum eo sentit Augustinus lib. 3. de Consensu Evangelist. cap. 10. Tom. 3. oper. edit. Maurin. *Unde intelligitur, quod ipse sibi portabat Crucem, cum exiret in locum memoratum. Simon autem ille in itinere angariatus est, de quo tres* (Evangelistæ) *commemorant, cui postea data est Crux portanda usque ad locum. Ita utrumque factum invenimus, primo id quod Joannes dixit, deinde quod cæteri tres*. Videatur Gretserus lib. 1. de Cruce cap. 15., qui dicit contrariam inolevisse sententiam, quod pictores ita depingere Simonem cœperint, ut non totam Crucem, sed alteram ipse partem portaret, Christus Dominus alteram. Quæritur quis ille Simon Cyrenæus fuerit. Cyrenensem illum fuisse certum est. Sed cum tres Cyrenarum nomine fuerint Urbes, una in Lybia, in Syria altera, tertia in Cypro insula, cujus nationis esset propterea incertum. Simonem hunc refert Marcus cap. 15. Alexandri & Rufi patrem fuisse. Gentilis ne an Judæus, incompertum. Judæum fuisse, putant communiter recentiores, quod prædia habuerit Urbi vicina; & arreptus sit, ut in onus Christo succederet, dum rediret *e villa*, quod sane idoneum satis argumentum esset, nisi Græcus textus haberet *venientem ex agro*. Vid. Tillemont. Nota 32. in Vita Jesu Chr. Cum tamen in Actis Apostolorum cap. 19. vers. 33. Alexandri mentio injiciatur, & Rufi in Ep. ad Romanos cap. 16. vers. 13. sunt qui credant, Simonem Christo favisse, ob eamque rem, instigante nonnemine Judæorum, abreptum coactumque Crucem ferre: Christi autem Jesu fautorem fuisse inde colligunt, quod pater esset Alexandri & Rufi, qui, ut modo innuimus, censetur inter Christi discipulos.

63 Ma-

Christi verba ad fœminas, quæ illi tam fœde multato illacrymabantur.

63 Magna turba populi,& mulierum proficiscentem Jesum ad Calvariam sequebatur.Et fœminæ quidem naturali quodam commiserationis sensu fortasse perculsæ, cum illum ita pessime multatum viderent, lacrymabantur. *Sequebatur autem illum turba multa populi, & mulierum, quæ plangebant, & lamentabantur eum,* Ad eas autem conversus Jesus dixit: Filiæ Hierusalem; nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, & super filios vestros; quoniam venient dies, cum steriles beatæ sibi esse videbuntur, & optabunt, ut supra se montes corruant; ita miserrimam Hierosolymorum indicans eversionem. *Incipient dicere montibus, cadite super nos, & collibus, operite nos*: quibus verbis hac occasione usus est Jesus, quæque multo antea Oseas adhibuit cap.10. v. 8. cum loqueretur de Samaria, quæ, si peccata spectes, & pœnam, Hierosolimæ fuit imago. Addidit Jesus: *Quia si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet*? Quorum ea est sententia: Si mihi justo tot ingeruntur mala, quid peccatoribus fiet? Hic enim loquendi modus proverbialis est apud Hæbreos, qui ligni viridis probos, aridi nomine malos homines significabant: quamobrem dicere consueverant, si duo ligna sint, alterum viride, aridum alterum, futurum ut viride cum arido comburatur, ut significarent probos viros propter paucitatem facile a malorum hominum opprimi multitudine. *Excindam viride lignum, & aridum*; sunt verba apud Ezechielem cap. 20. v.47. quod Propheta ipse *justum & probum* cap.21. interpretatur.

De Sudario a S.Veronica ad Christi faciem admoto. Vindicatur hæc reliquia ob hæreticorum calumniis.

64 Pia traditio est, sanctam fuisse quamdam fœminam, Veronicam nomine, quæ ad Christi faciem sudore turpatam, & sanguine, telam admoverit, ubi Sanctissimi vultus impressa extiterit imago, quæ nunc asservatur in Vaticana Basilica, & Sanctum Sudarium appellatur. Ea de re lib.4. Canonizat. Sanctorum part.2. cap. 31.num.12; disseruimus, quo propterea Lectorem mittimus. Incredibile est, quo furore Reiskius hæreticis partibus addictus sacram hanc Reliquiam impugnet in Exercitationibus Historicis de Christi imagine cap.2. Sed ad ea, quæ loco citato attulimus, accedunt quæ scripsit Berti tom.5. de Theologicis Disciplinis lib. 29. cap.ult. num.5. qui omnia commonstrat fundamenta, quibus pia hæc traditio innititur, ut jam in tuto sit, quæ Sancto Sudario debetur veneratio. In eo libro de Canonizatione innuimus, piæ illi fœminæ, quæ ad Jesu faciem Sudarium applicuit, Veronicæ nomen fuisse impositum; nec deesse qui existimet, nomen illud *Veronica* conflatum ex *vera icon*, unde nomen extiterit Veronicæ. apudChiffletium inChristi Historia *de linteis sepulchralibus Christi* cap.34. extat Jacobi Pantaleonis Epistola, qui fuit Urbanus Papa IV.

pa IV. Hic forori fuæ misit S.Sudarii ectypon hæc scribens : *Idcirco vos rogamus, ut propter reverentiam illius, quem repræsentat, recipiatis eam in Sanctam Veronicam, seu veram ipsius imaginem, & similitudinem.*

An Christo ad supplicium eunti titulus mortis scriptus a Pilato prælatus fuerit.

65 Duo redemtori nostro latrones additi comites, qui trahebantur ad necem: *Ducebantur autem & alii duo nequam cum eo, ut interficerentur*, inquit Lucas cap.23. v. 32. Quod autem nusquam in Evangeliis legatur, dum raperetur ad supplicium, prælatum illi fuisse titulum culpæ indicem, quem Pilatus scripserat; propterea fuere, qui id quærendum putarunt.

Videtur prælatus, quod ea esset Romanorum consuetudo.

66 Verum, cum ea esset Romanorum consuetudo, ut reorum collo titulum indicem supplicii appenderent, ut apud Sveton. in Cajo cap.32. & in Domitiano cap.10. aut præferri juberent, ut apud Eusebium lib.5. Eccl. Hist. cap.1. pag. 206. tom.1. Edit. Valesii, qui Attalum Martyrem narrat circumductum in Amphitheatro, *præcedente ipsum Tabella, in qua Latino sermone inscriptum erat: Hic est Attalus Christianus*; Et apud S.Ambrosium serm.90. qui narrat jussu Judicis nudatam esse S.Agnetem, nudamque in lupanar abductam, præeunte satellite, qui magno clamore dicebat: *Agnetem sacrilegam Virginem, Diis blasphemiam inferentem, scortum lupanaribus datam*; hinc verisimile fit, cum duceretur Jesus ad Calvarium, eandem servatam esse consuetudinem.

De Titulo Cruci imposito.

67 Apud S. Matthæum cap. 27. v.37. legimus: *Et imposuerunt super caput ejus causam ipsius scriptam: Hic est Jesus Rex Judæorum*: Apud Marcum cap.15. v.26. *Erat titulus causæ ejus inscriptus: Rex Judæorum*: Apud Lucam cap. 23. v.38. *Erat autem & superscriptio scripta super eum litteris Græcis, & Latinis, & Hebraicis: Hic est Rex Judæorum*: & apud Joann. cap.19. v. 19. *Scripsit autem & titulum Pilatus, & posuit super Crucem. Erat autem scriptum: Jesus Nazarenus Rex Judæorum. Hunc ergo titulum multi Judæorum legerunt, quia prope Civitatem erat locus, ubi crucifixus est Jesus, & erat scriptum Hebraice, Græce, & Latine. Dicebant ergo Pilato Pontifices Judæorum: Noli scribere, Rex Judæorum, sed quia ipse dixit: Rex sum Judæorum. Respondit Pilatus: Quod scripsi, scripsi.* Si quas viri docti, quique Passionis historiam eruditionis apparatu, & copia enarrarunt, quæstiones recensere velimus, in longius quam par est nostra producetur oratio. Eas si cui volupe sit cognitas habere, adeat Bineum tom.3. & Sagittarium tom.2. qui eas exponunt, & diligenter expendunt. Nos pauca quædam attingemus. Ac primum illum animadvertimus, tribus linguis titulum scriptum fuisse, Latina propter Majestatem Imperii, Hebraica ratione loci, ubi exequutioni

tioni mandabatur sententia; Græca propter Hellenistarum multitudinem, qui ad Pascha celebrandum convenerant Hierosolymam, ut advertit Lamy Harm. Evang. lib.5. cap.34. num.20. Deinde illud quoque observamus, jam, ut constat ex D. Joanne, titulum Cruci impositum lectumque fuisse, cum a Pilato Judæorum Pontifices eum immutari flagitarunt. Itaque ne dicamus, Pilatum Judææ Præsidem, tanta præditum dignitate, quod non sit verisimile, ad Calvarium se contulisse, ut Crucis adesset supplicio, dicere oportet, reversos Hierosolymam Pontifices post mandatam exequutioni sententiam id a Pilato postulasse. Postremo animadvertimus, quæri solere, irane & superbia Pilatus, an quod carere se legitima potestate putaverit, verbum nullum vel immutare vel addere voluerit. Sane ira superbiaque Pontificum postulationem videtur aspernatus. Etsi enim juxta Pauli Constitutionem in D. de Re judicata leg.45. sine Principis auctoritate sententiam judici non liceat immutare (*De amplianda, vel minuenda pœna damnatorum post sententiam dictam sine principali auctoritate nihil est statuendum*) vetitum tamen non videtur, ne mutaretur titulus juxta ejusdem Pauli verba, qui respondit leg.42. *Rescindere sententiam suam præcedentem Prætorem non posse; reliqua autem, quæ ad consequentiam quidem jam statutorum pertinent, priori tamen sententiæ desunt, circa condemnandum reum, vel absolvendum, debere supplere, scilicet eodem die.*

Titulus Crucis in Basilica S. Crucis in Jerusalem Romæ conditus a S. Helena; ubi sub Innoc. VIII. repertus est.

68 Testatur Ambrosius de Obitu Theodosii, & Rufinus Historiæ Ecclesiasticæ cap.7.a S. Helena repertum esse titulum Crucis alio, quam quo Crux reperta fuit, loco. Quem titulum sancta fœmina Romam asportatum in Basilica S. Crucis in Hierusalem, quam quarto ædificavit seculo Constantinus, collocavit. Eam Basilicam sæpius antea restitutam, sub Innocentio VIII. anno 1492. Petrus Gundisalvus Card. de Mendoza cum reficeret, tituli Crucis Christi Hebraice, Græce, & Latine scripti reperta est pars intra parietem, quo ante mille annos Placidius Valentinianus Imperator conjecerat. Eadem fere die expugnata Granata, magnaque clade Mauris a Ferdinando Hispaniarum Rege Catholico affectis, idem Innocentius Pontifex cum Cardinalium Collegio, ob victoriam de Christiani nominis hostibus partam, ad eam Basilicam ad gratias Deo immortali agendas se contulit, Alexander vero Sextus, qui Innocentio successit, Bulla anni 1496. quæ est quarta inter ejus Constitutiones in Bullario Romano, narrat anno paullo ante memorato postrema Januarii Dominica, per eam quam supra monuimus occasionem, titulum Crucis esse repertum; iisque plenariam omnium peccatorum indulgentiam concedit, qui eo die Basilicam visitaverint.

69 Ad

Argumenta, quæ evincunt verum illum esse titulum Crucis.

69 Ad inscriptiones, quæ, ne illius rei memoria interiret, in Basilica positæ sunt, & ad gravissimorum de septem Ecclesiis Romæ Scriptorum consensum Lælii Petronii, qui ea vixit ætate, accedit historia apud Bosium de Cruce lib.1. cap.2. Narrat itaque Petronius, cum sacra illa ædes reficeretur, supra plumbeam capsam laminam marmoream esse repertam, in qua incisa erant hæc verba: *Hic est titulus veræ Crucis*; in eam vero capsam, cujus duorum palmorum erat longitudo, asserculus sesquipalmum longus conjectus fuerat, in quo incisa & cruore tincta erant hæc verba, *Jesus Nazarenus Rex Judæorum*: cui tamen postremæ voci *Judæorum* deerant aliquot litteræ: *Sed illud* Judæorum *non erat perfectum*: *quia illud* Rum *nonnisi usque ad* R *inclusive remanserat*, *& illud* UM *ceciderat*, *quia erat tabula ab ea parte corrosa*, *& vetustate deficit*. Infessura in Manuscriptis Diariis Petronii historiam confirmat, & cæteri Auctores synchroni omnes consentiunt, ut videre licet apud Raynaldum ad ann. Chr.1492. n.14. Spondanum ad eumd. ann. num.7. Honoratum Nicquetum Histor. Tituli Crucis lib.1. cap.267. & sequen. Honoratum a S. Maria observat. ad regulas Criticæ lib.5. dissert.4. art.1. §.1. qui leviculas quasdam ea de re difficultates a Bailleto injectas dissolvit, & apud Angelum Roccam de Sanctissima Crucis Particula cap.1. tom.1. pag.257. Quæri solet, an etiam crucibus latronum, qui cum Christo sunt crucifixi, impositus fuerit titulus. Sagittarius tom.2. Histor. Pass. Christi pag.873. id quamobrem negari debeat ait se non videre; illum enim fuisse morem, qui in omnibus sontibus condemnatis usurparetur; nec mirum Evangelistas eam rem siluisse, quorum studium in eo præcipuum fuit, ut unice Christi Passionem scriberent. Id tamen negat Chrysostomus Homil.81. in Joann. quem sequuntur Gretserus de Cruce lib.1.cap.26. Theophilus Raynaudus de S. Latrone cap.2. num.5. Nos libentius hanc sententiam amplectimur.

Divisio postremæ partis Passionis Domini.

70 Postrema Dominicæ Passionis parte Crucifixio Jesu Christi, mors, & sepultura continentur.

Christum in Cruce oportuit pati.

71 Fuse agit D. Thomas de Passione Christi 3. par. qu.46. cujus articulo quarto eam proponit quæstionem, *Utrum Christus pati debuerit in Cruce*, pluribusque allatis rationibus, quas apud illum videas, concludit debuisse. Earum prima ab exemplo virtutis desumitur. Christus enim in Cruce mortem obeundo declarare voluit, nullum justo homini genus mortis vel atrocissimæ esse timendum, cujusmodi ea mors fuit, qua ipse e vita sublatus est; Crucis enim supplicium longe est omnium teterrimum & crudelissimum.

72 Quæ-

72 Quærit articulo 5. *utrum Christus omnes passiones sustinuerit* : & art.6. *Utrum dolor Passionis Christi fuerit major omnibus doloribus*. Quod ad primum pertinet, omnes ostendit perpessum esse Christum ægritudines, quæ quidem extrinsecus in hominem irruunt; non enim de iis loquitur, quæ existunt & oriuntur intrinsecus, cujusmodi sunt corporis morbi. Id vero luculenter apparet, si animadvertamus, multa illum a Gentilibus & Judæis, a viris & a fœminis (nam ancillæ Petro occasionem negandi præbuere) multa a Principibus eorumque Ministris, & a populo, & a suis ipsius familiaribus, & amicis esse perpessum, qui a Juda proditus, a Petro negatus fuerit. Porro in amicitia maxime fuit læsus, qui ab amicis fuit desertus, in existimatione tot tantisque in eum congestis blasphemiis, in honore & gloria innumeris proscissus maledictis, & irrisionibus contumeliisque illusus, in anima tristitia & pavore oppressus; in corpore plagis & vulneribus dilaceratus. Præterea in capite propter Spinas, in manibus pedibusque propter clavos, in facie propter alapas & sputa, toto denique corpore propter innumera verbera, dolores pertulit. Quod attinet ad alteram quæstionem in art.6. ait: Christi dolores inter omnes omnium dolores fuisse gravissimos, juxta illud Threnorum: *Attendite & videte, si est dolor similis sicut dolor meus*. Nam de doloribus corporis eadem iterat, quæ articulo 5. persequutus est, & nos recensuimus. De dolore autem animi causas considerat, unde ille profectus est; peccata scilicet humani generis, quorum causa tantopere patiebatur; peccata Hebræorum, aliorumque quorum consilio vel opera nex illi est illata; & scandalum ejus morte discipulis partum. Hinc vero gradum facit S. Doctor ad doloris magnitudinem pro qualitate tum animæ, tum corporis Christi. Recte enim observat, corpus, utpote perfectissime formatum, delicatissimo tactu fuisse præditum, ideoque dolores sensisse atrocissimos; animam vero, cum dolori & tristitiæ permisisset omnem vim suam exerere, caruisse illo solatio, quo miseri plerumque fruuntur, quorum interior tristitia, externusque dolor a superiore parte animi aliquantum leniri solet. *Nam in aliis patientibus mitigatur tristitia interior, & etiam dolor exterior ex aliqua consideratione rationis per quamdam derivationem seu redundantiam a superioribus viribus ad inferiores; quod in Christo patiente non fuit, quia unicuique virium permisit agere quod est sibi proprium*. Concludit denique, ultro Christum Passionem & dolorem assumsisse, ut a peccato hominem liberaret; tantum autem ex iis sumsisse, quantum ratio postulabat ejus fructus,

Pulcherrima D. Thomæ doctrina de atrocitate Passionis & dolorum Christi.

ctus, quem inde proficisci oportebat; ac propterea non dubitandum, quin Passio & dolores Christi gravissimi fuerint.

Christi anima in superiori parte, utpote quæ divinitate fruebatur, inter maximos dolores summo semper gavisa est gaudio adversus Cani & Serry sententiam.

73 Quoniam vero inter acerbissimos dolores angoresque maximos clara & intuitiva Dei visione Christus fruebatur, cum qua non videtur convenire posse tristitia, usque enim a primo sui conceptus momento viator fuit æque ac comprehensor, ideoque vera perfectaque beatitudine præditus, celebris Melchior Canus de Locis Theologicis lib. 12. cap. 13. in fine, ejusmodi mysterium ut explicaret, scripsit, Dominum Jesum, quemadmodum animæ gloriam cohibuit, ne in corpus sese funderet, ita, dum esset in Cruce, eam, quam necessario a clara Dei visione profluxisse oportuit, continuisse lætitiam. Hanc Cani doctrinam cæteri Theologi frigide exceperunt, quin etiam censura notavere. Eam tamen novissime suscepit tuendam P. Serry in nuperrima operum Cani editione, quam adornavit Patavii ann. 1714. ut videre est cap. 8. *Defensionis*. Verum cum diserte doceat D. Thomas loc. cit. art. 8. etiam inter acerbissimos, quibus Christus cruciabatur, dolores, ejus animam divino gaudio fuisse perfusam; nos cæterorum omnium Thomistarum sequuti sententiam, dicimus animam Christi in superiori parte summum semper fruitionis gaudium percepisse, interea dum ejus corpus cruci affixum crudelissimis doloribus angebatur; ita tamen ut neque illud gaudium ad inferiorem partem, neque dolores illi ad superiorem pertingerent, evidenti sane miraculo, quemadmodum miraculum etiam illud fuit, quod viator æque Christus & comprehensor esset, & de gloria animæ nihil ad corpus derivaretur.

Decuit Christum pati Jerosolymis, & inter Latrones crucifigi ex D. Thoma.

74 Alteram idem S. Doctor art. 10. proponit quæstionem *utrum Christus fuerit convenienti loco passus*, & art. 11. *utrum conveniens fuerit, Christum cum latronibus crucifigi*. Ad primam respondent, Christum maxime decuisse Hierosolymis pati; tum quod Deus Hierosolymam elegerat ubi fierent sibi sacrificia, quæ nihil aliud demum fuerunt, quam figura Passionis Christi, quæ verum fuit Sacrificium; tum quod Passionis virtus ad universum Mundum cum deberet dimanare, conveniens fuit, illum Hierosolymis pati, quæ Civitas est in medio terræ habitabilis sita, & quasi umbilicus. Ad secundam vero quæstionem ait, oraculum esse Isaiæ, *Et cum sceleratis reputatus est*; quod quidem fuerat adimplendum. In ejus vero prophetiæ implemento observat, Judæos Christum inter duos latrones crucifigendo, in animo habuisse ejus famam omnino proterere, perinde ac si eorum sceleris fuisset particeps; Dei vero illud fuisse consilium, ut declararetur, quid

quid facturus esset Christus de vivis & mortuis, quos in duas classes dispertitos, alteram prædestinatorum ad dexteram, alteram reproborum ad sinistram ipse judicabit, eosque vocabit ad gloriam; hos ad æterna detrudet supplicia.

75 Sed ut ad historiam redeamus, postquam Jesus ad Calvarium pervenit, appositum illi fuit vinum felle mixtum, quod cum degustasset, noluit bibere. Itaque inter duos illum latrones Cruci affixerunt, quorum unus erat ad ejus dexteram, alter ad sinistram. Fuit titulus Cruci impositus; milites vero postquam eum sustulerunt in Cruce, vestimentis ejus quadrifariam divisis, sic ut suam quisque tolleret partem, sortes jecerunt, ut quæ cuique pars sortito obtingeret, illi assignaretur. De tunica vero sine commissura continuo ductu contexta dixerunt inter se: *Non scindamus eam, sed sortiamur de illa cujus sit*; quod ubi fecissent, adsidentes eum servabant. *Quæ contigerunt in Calvario.*

76 De Calvario hæc habet Matthæus cap.27.v.33. *Et venerunt in locum, qui dicitur Golgotha, quod est Calvariæ locus*. Marcus cap.15.v.22. *Et perducunt illum in Golgotha locum, quod est interpretatum Calvariæ locus*. Lucas cap.23.v.33. *Et postquam venerunt in locum, qui vocatur Calvariæ*. Joannes cap.19.v.17. *Exivit in eum qui dicitur Calvariæ, locum, Hebraice Golgotha*. Calvarium seu Golgotha cranium significat, quod exiguo illi monti nomen est inditum, vel quod ille tumulus humani cranii instar haberet, vel quod in eo hac illac eorum crania essent dispersa, qui ob scelera sua morte mulctati fuerant. Hieronymus in cap.5. ad Ephesios Tom.7. oper. edit. Veron. col.649. ait, ætate sua percrebuisse opinionem, eo in loco Adamum fuisse sepultum; inde locum nomen traxisse. *Hæc*, inquit, *vera sint, nec ne, Lectoris arbitrio derelinquo. Certe tunc in populo dicta placuerunt, & quodam plausu ac tripudio sunt excepta*. Idem S. Doctor in cap.27. Matthæi eodem tomo col.133. de hac re agens, eum qui hanc tueretur sententiam rogat, cur in eodem loco duo latrones sint crucifixi; seque proniorem esse declarat in eam opinionem, quæ statuit, locum ita dictum a calvariis & ossibus eorum, qui ultimo supplicio ibi necabantur. *Sin autem quispiam contendere voluerit, ideo ibi Dominum crucifixum, ut sanguis ipsius super Adæ tumulum distillaret, interrogemus eum, quare & alii latrones in eodem loco crucifixi sint? Ex quo apparet, Calvariam non sepulcrum primi hominis, sed locum significare decollatorum, ut ubi abundavit peccatum, superabundaret gratia*. Tertullianus, Origines, Epiphanius, Chrysostomus, & Augustinus favent opinioni, quam rejicit Hieronymus; & Baronius ad ann. Chr. 34. num. 112. satis firmo fun- *Calvarius unde nomen traxerit. Ibi Adam sepultus.*

damento fultus vult, locum ideo Calvarium appellatum, quod Adam ibi sepultus fuerit; atque ab Hieronymo, ut sibi ab eo dissentire liceat, veniam petit; quam facile illi S. Doctorem fuisse daturum putamus, quem epist. 46. alias 17. Paulæ & Eustochii ad Marcellam tom.1. op. cit. edit. Col.199., quæ vel ab eo scripta vel dictata fuit, manifesto constat eam sequi sententiam, quam aliis in locis rejecerat. *In hac Urbe* (Hierusalem) *immo in hoc tunc loco & habitasse dicitur, & mortuus esse Adam: unde & locus, in quo crucifixus est Dominus noster, Calvaria appellatur, scilicet, quod ibi sit antiqui hominis Calvaria condita, ut secundus Adam, idest sanguis Christi de Cruce stillans, primi Adam & jacentis Protoplasti peccata dilueret*. Tumulus ille, seu collis, ubi Christus Cruci affixus est, e cranione primi hominis Adæ, quem ibi sepultum ferunt, an ex reorum craniis, qui supplicio affecti fuerint, hac illac dispesis Calvarii nomen traxerit, quæstio est inter eruditos viros diu multumque versata. Quidam enim ægre animum inducunt ut credant, Judæos eorum calvarias, qui publico judicio necati essent, passim insepultas reliquisse. Nam Deuter. cap.21. jubet Deus eorum corpora ante occasum solis terræ mandari. Quod tamen argumentum facile refutare potest, qui non hac illac fuisse dicat dispersas Calvarias, sed ei tumulo (qui Hebræis idem erat, ac Romanis Tarpejus; vel scalæ Gemoniæ) quod capite damnati supplicio ibi plecterentur, inde Calvarii nomen fuisse derivatum. *Capitis igitur locus idem fuerit, ac decapitationis locus*, ait Vossius in Harmonia. Quod autem ad originem spectat ejus nominis e capite Adæ ibi sepulti deductam, præter Patres supra memoratos, haud spernenda etiam videtur pia quædam traditio, qua Fideles impulsi ad Palæstinam iter suscipiunt, quod illis persuasum sit, non modo Christum Jesum in Calvario fuisse sublatum, sed eo etiam Adæ corpus fuisse injectum. Cui traditioni pia etiam innititur illa pictorum consuetudo, ut ad inferiorem Crucis partem hominis calvariam depingant. Recentissimi duo de Calvario scripserunt Auctores, Cardinalis Cozza Comment. Historico. Dogmat. in D.August. lib.de Hæresibus Par.2.cap.3.seu 25. n.163. & Quaresmius Elucidat. Terræ Sanctæ lib.5. cap.32. & seq. tom.2. ubi veterem præsentemque Calvarii formam descripsit.

Conciliantur Marcus, & tres alii Evangelistæ, qui vinum cum felle mixtum Christo oblatum scribunt.

77 De vino felle mixto ita Matthæus cap.27. v.34. *Et dederunt ei vinum bibere cum felle mixtum, & cum gustasset, noluit bibere*; atque item Marcus cap.15. v.23. *Et dabant ei bibere myrrhatum vinum, & non accepit*. De potu aceti, cujus mentionem faciunt cæteri duo Evangelistæ Lucas & Joannes, alibi sermonem habebimus; quem potum Chrysostomus eumdem fuisse existimat

mat cum eo, quem referunt Matthæus & Marcus. Sed sententia hæc sustineri nequit: non enim obscure Matthæus & Marcus significant potum, de quo ipsi loquuntur, oblatum fuisse Christo, priusquam tolleretur in Crucem; Lucas vero & Joannes de potu scribunt, qui Christo jam in Crucem sublato, quin etiam prope moribundo præbitus est. Præterea de vino Matthæus & Marcus, de aceto loquuntur Lucas & Joannes. Contendunt quidem nonnulli, si Græcos Codices consulas, posse te facile evincere, Matthæum & Marcum de aceto loqui, sed in veteribus Codicibus alii æque versati id obfirmate negant. Diserte autem Matthæus cap.27. alterutrum ab altero potum discriminat. Narrat enim, simul ac Jesus Calvarium conscendit, dedisse eos illi *vinum bibere cum felle mixtum*: deinde idem v.48. de eo scribit jam morti proximo: *Et continuo currens unus ex eis acceptam spongiam implevit aceto, & imposuit arundini, & dabat ei bibere*. Ad hunc modum egregie, ut omnia, disputat Maldonatus in cap.27. Matthæi vers.34. cui nos assentimur. Misso igitur aceto, nunc de vino disserendum, de quo loquuntur Matthæus & Marcus.

Marcus vero vinum myrrhatum.

78 Duas Christo potiones oblatas contendit Baronius ad ann. Chr.34. num.95. unam vini cum felle mixti, alteram vini myrrhati; vinum vero myrrhatum ait optimum fuisse, & odoris suavitate laudatissimum, damnatis ad supplicium propinari solitum, quo miseri illi paullulum levarentur. Nicolaus Faber vir eruditione clarus, qui magnum illum Annalium Ecclesiasticorum parentem faciebat plurimi, scripsit ad eum, multo sibi videri verisimilius, oblatum Christo vinum myrrhatum, quo mentis sensuumque turbatione oborta, adimeretur illi dolor, aut leniretur; quod a Judæis factitatum esse contendit. Huic rescripsit sapientissimus Cardinalis, & postquam declaravit, vehementer sibi probari singularem ejus doctrinam, addidit, non tamen se hac de re cum illo sentire posse. Non enim myrrhato vino homines obstupescere, sed potius puriore mentis luce perfundi; & si quidem id moris erat penes Hebræos, ejusmodi vinum iis, quibus ultimum supplicium esset subeundum, propinare, ut stupidiores fierent, illud certe potasse oportuit duos illos latrones, qui cum Christo fuerunt in Crucem acti, quos tamen constat ex eorum sermonibus rationis & mentis fuisse compotes. Illud igitur vult Baronius, non odio Hebræorum, sed cujuspiam misericordia myrrhatum Christo vinum oblatum esse; quod cum Christus potare noluisset, ab iis qui Christo erant infensi, vinum cum felle mixtum esse illi propinatum. Suarez 3. par. tom.2. disp.36. sect.3. hanc Baronii sententiam probabilitate non carere arbitratur. A Lapide in Cap.27. Matth.

Duplex Christo potus oblatus.

Matth. v.34. ait Baronii sententiam alios amplecti noluisse. At Calmetus ad eumdem Matthæi locum Baronio suffragari videtur. Observat enim, Christum potare myrrhatum vinum ideo noluisse, ut omni careret solatio, & de Calice, qui in Passione sibi sua exhauriendus erat, ne tantillum quidem amaritudinis diminueretur. Quidam vero Marcum & Matthæum ita conciliari putant, si dicamus, Matthæum, cum ait propinatum Christo vinum cum felle mixtum, nihil aliud quam amarissimum vinum significare voluisse: Marcum vero, qui dicit, *dabant ei bibere myrrhatum vinum*, disertius explicasse, vini amarorem illum e myrrha ortum. Lamy in Harm. Evang. lib. 5. Cap. 34. pag. 590. textum Thalmudis affert, quo probare studet, iis, qui ad capitale supplicium ducerentur, Hebræos vinum thure mixtum præbere consuevisse, quod thus mentem minuat, & moriturum citius extinguat: Judæos autem Christo non thus, sed myrrham miscuisse; cum enim quidquid illi ingratum esse posset, exquirerent, *pro benigni saporis thure, amariorem myrrhæ propinarunt; ne quid deesset, quo violentum suum in Servatorem animum proderent*. Verum ut sua sermoni nostro perspicuitas constet, duo sunt nobis præstanda. Primo conciliandi sunt Matthæus & Marcus; ille enim de felle, hic de myrrha loquitur: qua in re D. Augustini & Bedæ non a vero abesse videtur opinio, utrumque & fel & myrrham in vinum fuisse indita; & Matthæum quidem fel, Marcum vero myrrham memorasse. Deinde videndum, quonam tandem modo id contigerit, quisve myrrhatum vinum paraverit, quisve eo fel indiderit, vel vinum felle mistum obtulerit: qua in re verisimile videtur, pias quasdam, quæ aderant, fœminas, Christum Dominum miseratas, myrrhatum vinum attulisse, quo ille reficeretur; iis autem, cum non liceret proxime ad Crucem accedere, opus fuisse opera uti militum, qui proni ad omne scelus, vel potionem felle corruperunt, vel pro myrrhato vino felle mistum obtulerunt. Id Maldonatus innuit loc. cit. Liranus, & Petrus Galatinus de Arcanis Catholicæ veritatis in hanc propendent sententiam; quam ut certissimam proponit Casaubonus exercit. 16. num. 80. nec desunt qui ea de re ad hunc modum disputent apud Bineum de morte Christi tom. 3. lib. 3. c. 5. num. 27. & sequen.

An Judæis usitatum esset Crucis supplicium.

79 Serpente æneo fuisse Crucem præfiguratam ipse Jesus Christus docuit apud Joann. cap. 3. v. 14. *Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis*. Nunc igitur cum de Crucifixione differendum sit, quæstiones aliquot de Cruce moveri solitas referemus, de quibus quid Interpretes scripserint, innuemus. Prima quæstio est: utrum Crucis supplicium Ju-

Judæis esset usitatum. Quidam Crucem proprium fuisse putant Romanorum supplicium, non vero Judæorum. Nam quod Hai Rex jussu Josue in Crucem actus fuerit, itidemque idem supplicium quinque Cananæorum Reges subierint apud Josue cap.8. vers.29. & cap.10. vers.26. & septem Saulis filii Cruci pariter fuerint affixi, lib.2. Regum cap.2. vers.9. ejusmodi supplicium dicunt non ex Judæorum, sed Barbararum illarum Gentium more fuisse jussu Josue adhibitum: septem vero Saulis filios non ab Hebræis crucifixos, sed a Gabaonitis, qui reliquiæ erant Amorrhæorum, nec inter filios Israelis censebantur. Verum ante Christum Jesum apud Hebræos Crucem esse adhibitam, jure nemo inficiabitur. Alexander enim Hircani filius teste Josepho de Bello Judaico lib.1. cap.3. octingentos in media civitate captivos crucifigi jussit. Quod observavit Serry Exercit.5. num.1. Sagittarius tom.1. de Pass. Chr. Par.2. pag.694. complures ex Rabbinis affert locos, quibus probare nititur, Hebræis non fuisse Crucis supplicium, sed quatuor tantum apud eos usurpata esse genera suppliciorum, gladium, laqueum, ignem, lapidationem: quæ est etiam sententia Lamy Harm. Evang. Dissertat. de Cruce §.10. Contra Calmetus in Dissertatione de suppliciis putat crucifigendi morem etiam ab Hebræis receptum esse.

80 Quod vero omni caret dubitatione, Romani facinorosos homines Cruci affigebant, præsertim servos; quamobrem Juvenal. Satyr.6. *pone Crucem servo*; Liberos etiam interdum, sed vilioris conditionis homines, si atroci quodam scelere fuissent convicti, ut probat Lipsius de Cruce lib.1. cap.12. & 13. Cui consentit Lamy in Dissertat. de Cruce §.1. pag.573. ubi ait: *Servorum, latronum, sicariorum, & seditiosorum supplicium Crux erat, cui illi affigebantur, & in ea pendebant, donec fame, siti, doloribus enecarentur, post mortem suam canum & corvorum relicti cibus. Itaque supplicio illo non aliud apud Romanos infame magis, & acerbum magis.* Igitur cum Christus Jesus a Judæis insimulatus esset blasphemiæ, *Nos legem habemus, & secundum legem debet mori, quia Filium Dei se fecit*, Joan. cap.18. cumque ejus criminis non Crux pœna esset, sed lapidatio ex Levitic. cap.24. verisimile fit, Pilatum Crucis supplicio illum condemnasse non propter scelus blasphemiæ, quo fuerat falso insimulatus, sed propter seditionis & affectati Regni crimen, de quo itidem falso accusatus fuerat: *Hunc invenimus subvertentem gentem nostram, & prohibentem tributa dare Cæsari, & dicentem se Christum Regem esse*: Luc. cap.23. v.2.

Teterrimum mortis genus, quo seditiosi, servi, & scelerati apud Romanos sui criminis pœnas luebant.

81 In-

Maxima ejus supplicii apud Romanos infamia.

81 Inter crimina vero, quæ Romanis legibus supplicio crucis plectebantur, numerabatur seditio, ut jam innuimus; & constat ex Paulo Jurisconsulto leg.38. §.2. Dig. de Pœnis: *Auctores seditionis, & tumultus, populo concitato, pro qualitate dignitatis, aut in furcam tolluntur, aut bestiis objiciuntur, aut in insulam deportantur*: atrox sane & infame supplicium; quamobrem Cicero in Verrem l.5. c.66. *Facinus*, inquit, *est Civem Romanum vinciri, scelus verberari, prope parricidium necari; quid dicam in Crucem tollere? Verbo satis digno res tam nefaria appellari nullo modo potest*. Supplicium etiam censetur omnium teterrimum & crudelissimum: *Illa morte pejus nihil fuit inter omnia genera mortium*, ait Augustinus Tract.36. in Joannem. Atque illud Redemtor noster voluit subire supplicium, ut moneremur, neminem esse, qui non possit illum imitari, quod animadvertit Lactantius, qui lib.4. Divinarum Instit. cap.26. eam proponit quæstionem: *Dicat fortasse aliquis, cur si Deus fuit, & mori voluit, non saltem aliquo honesto mortis genere affectus est? Cur infami genere supplicii? quod etiam homini libero quamvis nocenti videatur indignum*. Et respondet in hunc modum: *Ut is, qui humilis advenerat, humilibus & infirmis opem ferret, & in omnibus spem salutis ostenderet, eo genere afficiendus fuit, quo humiles & infirmi solent, ne quis esset omnino, qui eum non posset imitari*. Videndus Gretserus de Cruce lib.1. cap.38. & 39. ubi magna eruditionis copia, quam probrosum fuerit supplicium Crucis ostendit. Cum enim plurimi in dies adversa conflictati fortuna mortem sibi inferrent, idcirco Romani, ut a consciscenda sibi morte homines deterrerent, jusserunt, qui sese interfecissent, eorum corpora Cruci per ignominiam affigi. Præterea Ethnici Christianos ut infames trucidabant, quod Christum crucifixum adorarent, quos refellit Arnobius lib.1. adversus Gentes. Quam vero atrox illud fuerit supplicium, Poetæ declarant, qui Crucem *sævam, duram, horrendam*; Callistratus Jurisconsultus *summum supplicium*; Ulpianus *supremum*; Apulejus *extremam pœnam*; Ausonius *pœnæ extremum* appellant.

Crucis varia forma.

82 Secunda quæstio ad Crucis pertinet formam; nam controversiam, e qua esset materia, prætermittimus; nihil enim tuto affirmari potest, quam quod lignea fuerit, & forsan eodem aut simili ligno, quo duorum latronum factæ fuerant Cruces, ut advertit Rocca in allato Opere cap.2. pag.257. *Ex obvio & promto aliquo ligno, & robusto quidem ad corporis pondus perferendum, aut sustentandum apto Crucem ipsam fuisse crediderim cum eodem Lipsio, qui eam e quercu tamquam crebra & frequenti olim & nunc in*

in Judæa, robusta item & fixioni laturæque apta factam fuisse censet. Ut igitur de forma differamus, duo fuere Crucium genera; alterum enim fuit simplex, ex unico prægrandi palo aut trabe, quo condemnati vel clavis affigebantur, vel funibus alligabantur; compositum alterum, e duobus enim lignis constabat. Crux vero composita plures continebat species; quædam enim *decussata* dicebatur, quod duo sese ligna ad angulos acutos secarent, & figuram litteræ X. referebat, cujusmodi Crux B. Andreæ Apostoli pingitur: quædam *commissa* nominabatur, quæ lignum habebat rectum, cujus vertici transversum alterum lignum imponebatur, nec ulla recti ligni pars ultra transversum extabat; ejus formam literam T pulcre exprimit: quædam denique *immissa* dicebatur, in qua recti ligni vertex ultra transversum lignum aliquantum porrigitur, ut videre est apud Lipsium de Cruce lib. 1. cap. 6. & sequen. & apud Gretserum lib. 1. cap. 1. & Calmetum in cap. 27. Matthæi vers. 32. *Decussatæ*, *Commissæ*, & *Immissæ* Crucis imaginem vide apud Bineum tom. 3. de morte Christi pag. 228.

83 Simplici Cruci Christum non esse affixum plane est exploratum. Ejusmodi Cruci confixum esse Aman apparet ex cap. 5. Esther, ubi legimus eam fuisse *excelsam trabem*. De Cruce decussata neminem meminisse comperimus. Quæstio igitur eo redit, *commissæ* ne, an *immissæ* cruci Christus fuerit affixus. Evangelistæ enim tradunt quidem, titulum Cruci fuisse impositum: utrum autem titulus superiori ligni recti fixus fuerit parti, quæ supra transversum lignum extaret, an vero desinente Cruce in lignum transversum, huic ipsi affixus esset, id Evangelistæ non explicant. Tertullianus favet posteriori sententiæ; nam lib. 3. contra Marcionem cap. 22. *Ipsa*, inquit, *est littera Græcorum Tau, nostra autem T, species Crucis*. Ad quem locum notat Rigaltius: *Hoc ipsum imitati videntur Patres nostri, dum, ut in Missalibus antiquis, initio Canonis in littera T, ubi legitur*, Te igitur, clementissime Pater, *solent pictam exhibere Crucem Christi, in cujus hodie locum successit ipsa Crucis imago pagina proxima præcedenti*. Consentiunt Innoc. III. Sermone 1. quem habuit in Lateranensi IV. Concilio apud Labbeum tom. 11. Concilior. pag. 133. & Auctor Glossæ ad Clementinam de summa Trinitate & Fid. Cathol. qui dicunt Crucem sine titulo formam habuisse litteræ T; eam autem formam amisisse, cum Pilati jussu fuit illi impositus titulus. Quod si apud Romanos Crux *immissa* adhibebatur, ut esset ubi causæ mortis titulus imponeretur; & apud omnem videmus antiquitatem Christi Crucem ad hanc formam esse depictam; profecto statuendum videtur, Christum Cruci immissæ affixum fuisse. Vide Lipsium

Forma Crucis Christi non simplex. Crucis, quæ dicitur immissa, effixus est.

psium lib. 1. de Cruce cap. 10. Casalium par. 1. de veter. Sacr. Christian. Ritib. Baronium ad ann. Chr. 34. num. 93. Calmetum loco citato, Ayalam in opere, *Pictor Christianus*, lib. 3. cap. 18. num. 1. & 2. Gottum de verit. Relig. Christ. tom. 4. par. 2. cap. 27. §. 2. ubi Serry, qui Tertullianum sequitur, aliosque, quos supra attulimus auctores, rejicit. Pro Cruce *immissa* pugnat Gretserus lib. 1. de Cruce cap. 1. & 2. ideoque nimis mihi videtur esse sollicitus P. Berti de Theologicis Disciplinis tom. 5. lib. 29. cap. ult. qui de hac re ad quam tandem se applicet sententiam, dubius hæret: statuit enim Crucem Domini non fuisse *decussatam*, sed *commissane*, an *immissa* fuerit, decernere non audet. *Indubitatum est*, inquit, *Crucem Domini constasse duobus lignis, arrectario & transverso, non decussatam, sed rectis compactis angulis. Num vero titulus appensus esset stipiti arrectario, sive, ut inquit Tertullianus, staticulo aliquantulum eminentiori, vel diverso ligno ad verticem Crucis defixo, omnino me latet.*

An Crux Christi prealta fuerit, an vero brevis.

84 Illa etiam ad formam Crucis pertinent; longane, an brevis; & utrum suppedaneo instructa, scilicet asserculo seu tabella, cui pedes Cruciarii niterentur, cujusmodi Cruces aliquas depictas videmus, & an in media cruce lignum quoddam esset impactum, in quo cruci affixus quodammodo insideret. Baronius in notis ad Martyrologium ad diem 7. Aprilis observat, ut supra innuimus, vilioris conditionis homines fuisse, qui in Crucem tollebantur: si quispiam vero primarius vir ejusmodi puniendus esset supplicio, Cruci excelsæ affigebatur, ut videre licet lib. Esther cap. 6. & 7. & apud plures profanos Scriptores, quos affert idem Baronius. Huc pertinet quod Lipsius lib. 3. de Cruce cap. 13. affert ex Svetonio, Galbam imploranti cuidam leges, seque Civem esse Romanum testanti, per irrisionem jussisse *præter cæteras altiorem & dealbatam statui Crucem*; quem locum Lipsius quasi enarrans: *altiorem*, inquit, *ut digniori*, *albatam*, *ut Civi*. Vide etiam Lamy citata Dissertatione de Cruce §. 10. Quamobrem cum nec Romani Christum Jesum e nobilitate hominem, sed fabrum, aut fabri filium existimarent, verisimile admodum est, ejus Crucem haud valde fuisse excelsam; præsertim vero, quod eam ipse portare, & Simon Cyrenæus deinde pro eo subire illud onus coactus fuerit, cui ferendæ, si paullo fuisset excelsior, vires hominis pares non fuissent. Huc accedit, Joanne teste cap. 19. v. 20. Hebræos legisse titulum Cruci impositum. *Hunc ergo titulum multi Judæorum legerunt, quia prope Civitatem erat locus, ubi crucifixus est Jesus*; cum autem characterum forma non admodum grandis esset, ut etiamnum licet inspicere, hinc intelligi po-

poteſt, haud ita altam Chriſti Crucem fuiſſe. Ita noſtri diſputant Scriptores, quibus aſſentiuntur Auctores Proteſtantes, qui de Chriſti Cruce ſcripſerunt, Hermannus Witſius ſacrar. exercitat.16. *de Crucifixione & morte Chriſti* num.5. & 6. & Sagittarius tom.2. de Paſſione Chriſti Par.2. pag.790., qui etiam obſervat, non ſatis commode potuiſſe Jeſum Matrem & Joannem alloqui, ſi prǣaltæ Cruci affixus fuiſſet.

85 De ſuppedaneo ita Gregorius Turonenſis de Gloria Martyrum cap.6. *In ſtipite erecto foramen manifeſtum eſt. Pes quoque parvulæ tabulæ in hoc foramen inſertus eſt. Super hanc vero tabulam tamquam ſtantis hominis ſacræ affixæ ſunt plantæ.* De ligno vero, quod in media Cruce fixum eminet, ita ſcribit Juſtinus Martyr in Dialogo Tryph. pag.188. edit. Maurinæ. *Quod in medio figitur, ut ei inſideant qui crucifiguntur, ipſum etiam veluti quoddam cornu eminet, & cornu ſpeciem exhibet cum aliis cornibus conformatum, & fixum.* Serry exercitat.53. num.6. bis auctoribus affirmat, Crucem ſuppedaneo & ſedili fuiſſe inſtructam. Card. Gottus loc. cit. §.2. ait, ſe non ita fidenter affirmare poſſe, in Cruce Domini fuiſſe ſuppedaneum & ſedile. Eamdem ingreditur viam Sandinus Hiſt. Sacr. Famil. cap.15. At Calmetus in cap.27. Matthæi verſ.32. favere videtur opinioni de ſuppedaneo; tum quod plures Jeſu Chriſti Crucifixi cum ſuppedaneo depictæ imagines reperiuntur, tum quod hominis cadaver, etſi paullulum temporis ſolis manibus ſuſtineri poſſe credit ſine ſuppedaneo, non tamen ad multum tempus, quin diſciſſis manibus ipſo ſui pondere decidat. Et ſynopſis Criticorum Sacrorum in Matthæi c.27. pag.674. & 675. ita rem hanc concludit: *Crucifixionis modum hunc fuiſſe tradunt, ut ambæ manus brachiis expanſis in ligno Crucis tranſverſo clavis affigerentur, ambo vero pedes ligno cuidam ab haſta, ſeu erecto ligno Crucis juſto loco prominenti velut baſi inſiſtentes, & juxta ſe mutuo poſiti itidem clavis affigerentur.* Eadem ſentit Graveſonius de Myſteriis & annis Chriſti Diſſert.20. quæſt.2. pag.455. De ſuppedaneo & ſedili controverſia eſt, quæ peritiſſimorum virorum torquet ingenia. Lamy Diſſert. de Cruce S. Juſtini uſus auctoritate §.5. ſedile quidem probat, ſuppedaneum rejicit. Gretſerus lib.1. de Cruce cap.24. gravibus aſſentitur auctoribus, qui ſtatuunt fuiſſe in Chriſti Cruce ſuppedaneum. *Denique*, inquit, *nummus vetus apud Lipſium tabulam ſuppedaneam ſpectandam offert; ut hæc ſententia propter auctoritatem tantorum virorum minime videatur rejicienda, quamvis hujus ligni ſuppedanei in Cruce nullum extet veſtigium apud profanos auctores.* Thomas Bartholinus in Tract. de Latere Chriſti aperto Lipſiæ edi-

An ſuppedaneo & ſedili inſtructa.

to anno 1685. suppedaneo favere videtur. Franciscus Fevardentius in Notis ad S. Irenæi opera lib.2. cap.42. veteres multas Jesu Christi imagines se vidisse testatur ita Cruci affixi, ut pedes suppedaneo inniterentur. Hujus exhibetur imago similis ab Arringhio in Roma subterranea. Idem etiam in veteribus nummis observavit Franciscus Nansius, quem ob id ipsum laudant Scaliger, & Vossius. Idem videre est apud Lipsium in Notis ad lib.2. cap.10. & apud Franciscum Cornelium Curtium Tractatu de Clavis Dominicis pag.125. & sequen. Sagittarius Par.2. Histor. Passion. Christi pag.794. & sequen. quantopere suppedaneo repugnant, tantopere sedili favent. *In stipite illius* (Crucis) *arrectario impactum lignum fuit, in quo sederet, cum Cruci affigeretur. At non fuit suppedaneum, in quo innixi & simul fixi pedes.* Ratio autem omnis, quamobrem vel suppedaneum, vel sedile, vel utrumque Cruci appositum fuisse volunt, huc tandem redit, quod fieri non posse videatur, ut humanum corpus manus & pedes clavis transfixi sine alio sustineant adminiculo. Id olim propositum fuit Nicolao Fontana, An manus clavis transfixæ pares sint ferendo corpori inde pendulo. Ejus responsio extat in calce Tractatus Thomæ Bartholini de Cruce Christi; in qua, inita vel a se vel ab aliis experientia, compertum esse ait, sine sedili, & sine suppedaneo posse corpus in Cruce sustineri. Cui tamen experimento nec Bartholinus de Latere Christi aperto, nec Sagittarius, nec Bineus acquiescunt; qui reputantes Christum non funibus adhibitis, sed solis clavis Cruci affixum, cum jam ita male mulctatus esset, ut vix pellis ossibus adhæresceret, illud Fontanæ experimentum sibi negant satisfacere, quod in corporibus validis vegetisque initum sit: ex quo magis apparet, quam difficile sit in ea re quidquam statuere.

Jacentine, an erectæ Cruci Christus sit affixus.

86 Tertia quæstio est de quibusdam, quæ ad ipsius Crucifixionis modum pertinent; erectane Crux fuerit, Christo Domino jam illi affixo, an vero in Crucem jam erectam ipse sublatus; quænam, & quot confixa fuerit clavis corporis pars; nudusne omnino, an velo alicui parti obducto; num denique cum spinea corona capiti imposita crucifixus sit. Verisimilior sententia est, Christum non jacenti, sed erectæ Cruci affixum: ostendit enim Lipsius de Cruce lib.2. cap.7. ad eum plerumque modum sontes crucifigi solitos. Et apud veteres Scriptores frequentissime illa occurrunt, *Tollere in Crucem*, *ferre in Crucem*, *agere in Crucem*, *ascendere in Crucem*, *salire in Crucem*, *excurrere in Crucem*; quibus manifeste patet, Crucem jam fuisse erectam, cum sontes affigerentur. Certe de Christo Jesu Athanasius serm. de Passione, *Venit,*

Venit, inquit, *ad locum ubi erat illi ascendenda Crux*. Et Hilarius lib. 10. de Trinitate: *In lignum elevatus est*. Dupliciter olim crucifigi homines consuevisse constat; vel enim Cruciarii porrectæ humique jacenti Cruci affigebantur, quod colligitur ex Actis Martyrii S. Pionii, ubi hæc habentur: *Ultro se vestimentis spoliavit, & in Cælum suspiciens, ac Deo gratias agens, super lignum se ipsum extendit, militique tradidit, ut Cruci affigeretur*. Et paullo post: *Eum igitur ligno fixum erexerunt*. Vel in Crucem jam erectam scalis adhibitis sustollebantur; quod constat ex loco Ciceronis in Verrem lib. 5. cap. 66. *Quid attinuit, cum Mamertini more & instituto suo Crucem fixissent post Urbem in via Pompeja, te jubente figere in ea parte, quæ ad fretum spectaret?* Quinam e duobus his modis in Christi Crucifixione adhibitus, inter se viri docti discrepant. Bineus lib. 3. de Morte Christi cap. 6. num. 3. Lipsii opinionem probat. *Cum Cruciarius pervenisset ad supplicii locum, Crux, quam ipse gestaverat, tamdiu in terra defigebatur, vel fixa aliquando ante fuit. Crucem enim defigi prius solitam, quam Cruciarius defigeretur, multis veterum locis Justus Lipsius ostendit*. S. Bonaventura, Rodulphus, & Toletus existimant, Crucem jam fuisse ante erectam, quam Jesus defigeretur, eumque scalis funibusque in Crucem esse sublatum. Contra Salmeron tom. 10. tract. 35. videtur existimare, Christum Cruci humi jacenti affixum; idque Ecclesiam putat innuere, quæ Feria 6. in Parasceve Crucem humi jacentem poni jubet, & a Clero ac populo adorari. Gretserus lib. 1. de Cruce cap. 21. neutrum tuto dici posse fatetur, cum de modo sileant omnes Evangelistæ; exaltatio enim Crucis, de qua loquuntur, æque vera est, utrovis modo Christum Cruci affixum statueris. Probabilius tamen putat humi jacenti Cruci affixum esse. *Alii probabilius existimant, Christum affixum Cruci adhuc humi jacenti; quin, ut multi testantur, in Terra Sancta demonstratur locus Crucifixionis distans aliquos passus a loco, in quo Crux est infixa terræ; deinde quia sententia hæc est convenientior piorum cogitationibus & meditationibus de Passione Domini; tertio quia modus hic multo est facilior & expeditior, quam si Corpus Cruci jam erecta affigatur*. Videatur etiam Quaresmius in elucidat. Terræ Sanctæ lib. 5. cap. 36. tom. 2. qui hanc eamdem sequitur sententiam, & nobile describit Sacellum in eo loco erectum, ubi pia traditione proditum est, Christum Cruci humi jacenti affixum esse.

87 Manus Christi & pedes clavis perforatas fuisse diserte non tradunt Evangelistæ. Et sane funes interdum manibus pedibusque adhi- *Christus in manibus, & pedibus Cru-*

et affixus fuit quaternis clavis, non funibus alligatus.

adhibiti, nullatenus transfixis per clavos, ut videre est apud Lipsium l.2. de Cruce c.8. Affirmare ausus est Westphalus hæreticarum partium homo, Christum non clavis transfixum, sed funibus vinctum. Verum Cornelius Curtius libro de Clavis Dominicis cap.2. hæretici hominis fregit audaciam. Nihil enim disertius, nihil ad crucifixionem Domini accommodatius iis verbis ex Psal.21. *Foderunt manus meas & pedes meos*: quem locum Hebræorum perfidia omni conatu frustra studuit aliquot interjectione punctorum, & versiculorum ordinem perturbando corrumpere, ut videre est apud Calmetum ad illum Psalmi locum, & apud Berti To.5. De Theologicis Disciplinis lib.29. cap. ult. §.6. Quamvis enim Evangelistæ in Crucifixionis historia aperte non dixerint, Christum Cruci fuisse clavis affixum; id tamen satis luculenter ostendunt, cum Thomam Apostolum narrant dixisse: *Nisi videro in manibus ejus fixuram clavorum, & mittam digitum meum in locum clavorum, & mittam manum meam in latus ejus, non credam*. Joann. cap.20. v.25. Videatur Gretserus lib.1. de Cruce cap.19. qui duos latrones Cruci clavis affixos ostendit. Scriptura enim eodem verbo utitur *crucifigere* tum in Christi, tum in latronum Crucifixione. Ostendit Justus Fontaninus Archiepiscopus Ancyranus Dissertatione de Corona Ferrea vetustiorem, ac propterea dignam, quam omnes amplectantur sententiam esse eorum, qui statuunt, non ternis, sed quaternis clavis Christum Cruci affixum. Et Rocca de Particula Crucis tom.1. pag.262. veteres omnes refert imagines Christi quatuor clavis crucifixi. Idem affirmat Bellarminus de septem Christi verbis in Proœmio. Franciscus Cornelius Curtius Tract. *de Clavis Dominicis* eamdem tuetur opinionem. Alphonsus Tostatus in Paradoxis ait Paradoxo 3. cap.10. majorem clavorum numerum, quam quibus opus sit, admitti non oportere; longiori autem clavo ambos trajici pedes posse, si alter alteri superimponatur; ac ternis propterea tantum clavis Christum affixum esse Cruci. Quamobrem opinionem de tribus tantummodo clavis adhibitis in Fidelium animis jam inveterasse nemo negaverit; præsertim quod Pictores tribus clavis Christum affixum Cruci hoc tempore pingunt, ut notat Baronius ad ann. Chr.34. num.118. & ad ann.326. num.52. & Quaresmius in elucidat. Terræ Sanctæ tom.2. lib.5. cap.23. Verum cum tenendum omnino sit, ut infra docebimus, nullum e Christi corpore os fractum esse, nec ita facile quis intelligat, longiori & crassiori clavo utrumque pedem alterum alteri impositum trajici potuisse, quin os aliquod frangeretur, relinquenda videtur Tostati sententia, ut bene observat Rocca loc. cit. pag.264. & Ayala in Opere,

Pictor

Pictor Christianus, lib.3. cap.17. num.9. Atque eam de quatuor clavis opinionem sequuntur Serry exercitat.54. n.3. Gottus loc. cit. §.2. & Sandinus Hist.Sacr.Fam.cap.15. Gretserus autem lib.1. de Cruce cap.20. optime ad hunc modum disputat: *Nec quicquam pietati officit, tribusne, an quatuor clavis Christus crucifixus venerantium oculis subjiciatur, dummodo pax & concordia animorum inconcussa permaneat, utpote in controversia nec a sacris litteris, nec a Doctoribus Ecclesiæ definita*. Mirari se ait Serry, nec sane injuria, Mellonium *De Sacris Stigmatibus*, & Cornelium a Lapide ex maculis quæ in sancta apparent Taurinensi Syndone, conjecisse, non in vola manus, sed paullo superius, qua manus cum extrema coit brachii parte seu carpo, ubi venæ tentantur a Medicis, clavos fuisse adactos. Quod omnino rejicitur illis Thomæ Apostoli verbis apud Joannem cap.20. *Nisi videro in manibus ejus fixuram clavorum*. & Psal.21. v.18. *Foderunt manus meas & pedes meos*. & Zachariæ 13. v.6. *Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum?* Et consentit Gottus loc. cit. num.12. Jani Nicii Erythræi Frater æneam quamdam Jesu Christi Crucifixi imaginem reperit, in qua clavi non in vola manus, sed in carpo erant infixi. Et Petrus Paulus Rubens egregius pingendi artifex Antuerpiæ ad hoc exemplum Christi crucifixi depinxit imaginem. Ejusmodi tamen imagines rejicit Thomas Bartholinus Tract. de Cruce §.9. pag.72. & sequen. Bineus de morte Christi tom.3. lib.3. cap.6. num.9. Chiffletius in Crisi historica de Linteis sepulcralibus Christi §.31.

88 Nudusne omnino, an tectis aliquo velo secretioribus partibus corporis, Christus Dominus in Crucem actus fuerit, quæstio est, quam lib.3. de Canonizat. Sanctorum cap.ult. num.17. pertractavimus, variasque de ea sententias attulimus. D. Anselmus lib. De Passione Domini scribit, B. Mariam amictum capitis sui Filio dedisse, quo eas sibi tegeret partes. S. Birgitta in Revelationibus narrat, idque se ait a B. Maria accepisse, hominem quemdam miserationis sensu tactum Jesu Christo velum dedisse, quo tegeretur; quæ non minima fuit ipsi Jesu consolatio. Quaresmius pag.443. utramque conciliare studet historiam, nempe B. Mariam detractum sibi velum cuidam homini dedisse, qui illud traderet Filio. Sed hæ piæ quædam sunt commentationes, quæ dirimendæ controversiæ nihil quicquam proficiunt. Durantus in cap.70. lib.4. Revelat. S. Birgittæ num.4. rationes affert utriusque sententiæ. Sed apud veteres mos erat, ut fontes nudi omnino crucifigerentur; quod colligitur ex Ariano in Epictet. lib.4. cap.26. qui lavantium nuditatem in balneo cum eorum confert nuditate,

Nudus Christus Jesus Cruci est affixus.

ditate, qui Cruci affigebantur. *Ut in balneo vestibus exutus, & te ipsum extendens, ut solent crucifixi, hinc inde fricteris*. Quamobrem D. Augustinus adversus Faustum lib. 12. Christi e Cruce pendentis nuditatem cum Noe vino madidi comparat nuditate. Itaque statuendum, maxime decere Christi crucifixi imagines pingi cum velo secretioribus partibus circumducto; id tamen a veritate historiæ esse alienum, ut præter Serry, Gottum, & Ayalam abunde probat Lorinus in Psalm. 21. num. 18. Lipsius de Cruce lib. 2. cap. 7. Calmetus in cap. 27. Matth. num. 35. & Suarez 3. par. tom. 2. disput. 36. num. 4. Præter D. Augustinum etiam D. Ambrosius lib. 10. in Lucam Tom. 1. oper. edit. Maur. col. 1527. Christi e Cruce pendentis nuditatem conferens cum nuditate Adæ in statu innocentiæ, satis declarat se existimare, Christum nudum omnino in Crucem fuisse sublatum. *Refert considerare qualis Crucem ascendit. Nudum video. Talis ergo ascendat, qui seculum vincere parat, ut seculi adjumenta non quærat. Victus est Adam, qui vestimenta quæsivit. Vicit ille, qui tegumenta deposuit; & talis ascendit, quales nos auctore Deo natura formavit: talis in Paradiso homo primus habitavit, talis ad Paradisum homo secundus intravit*. Morem autem fuisse, ut nudi omnino sontes rei crucifigerentur, apparet ex Artemidoro lib. 3. cap. 58. qui, *Crucifigi*, inquit, *bonum pauperi, quia sublimis est crucifixus; noxium vero diviti, quia nudi crucifiguntur*. Gretserus quidem lib. 1. de Cruce cap. 22. probare nititur, velo Jesu Christi partes, quas tegere jubet pudor, tectas fuisse, & tamen vere dici posse nudum fuisse Cruci affixum; nam vulgo nudus ille dicitur, qui veste omni detracta, eas partes tectas habet. Idem etiam probat ex linteo Aquisgranensi, quo Christi Corpus est involutum, in quo apparet, easdem partes obducto velo fuisse velatas. Negat etiam Tostatus in Opusculis, Paradoxo 34. verisimile esse, satellites, etsi odio & crudelitate flagrarent, ita Jesum nudasse, ut pars corporis quælibet omnium oculis appareret. His tamen aliisque piis considerationibus a communi, quam superius retulimus, opinione avelli non possumus.

Christus e Cruce pendens habueritne spineam Coronam.

89 Quod attinet ad spineam coronam, quamvis id non tradiderint Evangelistæ, vetus est tamen & pia traditio, illam Christi capiti fuisse impositam, cum crucifigeretur. Tertullianus enim lib. contra Judæos id disertissime docet, qui Jesum e Cruce pendentem ita describit: *Inhærens Crucis cornibus, & Corona Spinea in capite ejus circumdata*. Neque vero verisimile videtur Hebræos voluisse illud tolli opprobrium, quo Christi regnum vehementius detestarentur. Præterea etiamsi opus fuisset, ut, cum detra-

detrahenda illi esset vestis inconsutilis, detraheretur etiam corona, potuerunt milites illi jam nudato rursus eamdem coronam imponere. Vide Durantum in cap.14. lib.7. Revelat. S. Birgittæ num.2. Mellonius in elucidatione stigmatum S. Syndonis cap.12. num.18. locum Origenis, qui ait coronam semel impositam Christo nunquam fuisse detractam, ita explicat, ut non censenda sit detracta, quæ, simul ac detracta, rursus acriori cum dolore illi fuerit imposita. Videatur etiam Ayala loc. cit. num.6. qui hanc testatur communem esse sententiam. Jam vero, quod supra docuimus, pia quædam fœmina ad Redemtoris vultum sudarium admovit, in quo ejus extitit impressa imago. Illud autem sudarium sanguine tinctum est, qui per faciem Jesu Christi manabat; cumque non aliunde sanguis ille quam e capite spinis undique compuncto potuerit erumpere; fateri oportet, Christum saltem ad Calvarium Coronam illam gestasse. Nulla certe alia ratio est, cur coronam illi milites detraxerint, quam quod fieri non potuisse videtur, ut sertum illud spinis implexum gestans tunica inconsutili Christus nudaretur. Id tamen non evincit, sine ea corona illum fuisse cruci affixum: vel enim vix detracta rursus illi fuit imposita; vel vestis inconsutilis ita superne fuit aperta, ut etiam non detracta corona, detrahi potuerit. Ita Suarez loc. cit. Disput.36. sect.4. Gretsero lib.1. de Cruce cap.22. quæ jam attulimus, omnia probantur: ait enim: *Non videtur improbabile, eos (satellites) Coronam insigne Regni affectati in Sacrosancto Christi Capite reliquisse, etiamsi opus fuisset illam detrahere, cum inconsutili veste Christum exuerent; nam in caput Domini jam vestibus exuti facile reponi potuit. Quamobrem vere repræsentant antiquæ Picturæ & Scripturæ Christum in Cruce pendentem coronatum.* Consentit Quaresmius Elucidat. Terræ Sanctæ tom.2. lib.5. cap.24. & Sagittarius Harmon. Hist. Pass. Chr. Par.2. pag.667. varia profert quorumdam exempla, qui affectati regni crimine convicti, cum ferrea corona capiti imposita populo videndi vel vivi vel mortui sunt expositi.

90. Cruci Jesu affixo vestimenta ejus milites inter se diviserunt, teste Matthæo cap.27. Marco cap.15. Luca cap.23. & Joanne cap.18. v.23. 24. quorum ultimus id accuratius ita describit: *Milites ergo cum crucifixissent eum, acceperunt vestimenta ejus (& fecerunt quatuor partes, unicuique militi partem) & Tunicam. Erat autem Tunica inconsutilis desuper contexta per totum. Dixerunt ergo ad invicem: Non scindamus eam; sed sortiamur de illa, cujus sit; ut Scriptura impleretur dicens: Partiti sunt vestimenta mea sibi, & in vestem meam miserunt sortem.* Quomodo autem divi-

Vestes sontium militibus supplicii munus obeuntibus lege addicebantur. Christi dispertitæ vestes.

divisæ fuerint Christi vestes, fuse scripsit Suarez loc. cit. disput. 37. sect. 1. Vestes eorum, qui ultimo afficiebantur supplicio, militibus munus supplicii obeuntibus leges addicere observat Calmetus in cap. 27. Matth. num. 35. De forma tunicæ inconsutilis prolixe agit idem Auctor in cap. 19. Joannis vers. 23. Matthæus, Marcus, & Lucas de divisione vestium rem ita narrant, ut in omnes jactæ sortes esse videantur. Verum D. Joannes, cujus modo verba retulimus, luculenter ostendit, quatuor milites, qui Christum Dominum sustulerunt in Crucem, vestes in quatuor partes divisisse.

De Tunica inconsutili.

91 Tunicam vero inconsutilem, quæ divisa nullius pretii fuisset, integram sorte ductam esse. Eam a B. Maria textam, & infanti Jesu datam, pia est opinio, quam vetustam esse oportet; eam enim Euthymius commemorat. Ac si conjecturæ locus sit, hanc tunicam inconsutilem Christus super interula uteretur, omnium vestium corpori proximam gestasse, eaque totum corpus ab humeris ad pedes videtur contexisse. Eam vero textilem fuisse censemus ad illud exemplum, quo nunc acu tibialia texuntur. Ita sentit Lamy lib. 1. Harm. Evangel. cap. 34. Ostendit autem diligens in primis Auctor Braunius, gravibus quibusdam testimoniis adhibitis, lib. 1. cap. 16. de Vestitu Sacerdotum Hebræorum, ad hunc modum integras quasdam tunicas texi consuevisse. Hæc tunica inconsutilis etiamnum asservari dicitur Augustæ Trevirorum, eamque ab Helena Constantini Matre dono datam ferunt Agricio Episcopo, qui illam in sua condidit Cathedrali. Salmeron autem tom. 10. Commentariorum in Nov. Testam. tract. 38. custodiri eam refert Argentolii, oppido haud longe a Lutetia Parisiorum dissito. Utrum vero quemadmodum Christi, ita etiam duorum latronum vestes sortito sint distributæ, haud ita facile est divinare: ea enim de re omnino tacent Evangelistæ. Maldonatus in cap. 27. Matthæi num. 35. putat etiam latronum vestes sortito esse divisas; ea enim fuit consuetudo, ut cruci affixorum vestes inter satellites dividerentur; Evangelistas autem nihil de ea re scripsisse, quod non latronum, sed Christi historiam texerent.

Amarulenta Judæorum in Jesum convitia.

92 Pergunt Evangelistæ ac narrant, quomodo Jesu in Crucem sublato illuderent Principes Sacerdotum, Scribæ, & Seniores, & populus universus, & amarulentis illis dicteriis insultarent: *Alios salvos fecit; se ipsum non potest salvum facere*: Si Christus est a Deo electus, nunc descendat e Cruce: Si Deus illum diligit, salvet eum. Si Filius Dei es, descende de Cruce. Si Rex Israel es, salva te ipsum. Vah qui destruis Templum Dei, & post triduum reædificas, salvum fac temetipsum. Scribit Matthæus: *Prætereuntes blasphemabant eum moventes capita sua*: ubi

ubi observandum est, Hebræos interdum caput movere consuevisse, ut commiserationis, interdum vero ut admirationis cum commiseratione conjunctæ, interdum etiam, quemadmodum hic, ut derisionis signum darent, ut apud Isaiam cap.37. v.22. *Despexit te, & subsannavit te virgo filia Sion, post te caput movit filia Hierusalem*. Et Psalm.118. v.25. *Et ego factus sum opprobrium illis: viderunt me, & moverunt capita sua*. Et Ecclesiastic. cap.23. v.8. *Et in novissimo deridebit te, & postea videns derelinquet te, & caput suum movebit ad te*. Et Threnor. cap.12. v.15. *Plauserunt super te manibus omnes transeuntes per viam; sibilaverunt, & moverunt caput suum super filiam Hierusalem*.

De septem Christi verbis. Prima Christi verba. D. Thomæ doctrina de gravitate peccati Principis Judæorum, & populi. Christus non pro Principibus oravit, sed pro populo & gentibus.

93 Septies in Cruce Christum loquutum esse constat ex Evangelio. Prima verba sunt ea, quæ habentur apud Lucam cap.23. v.34. *Jesus autem dicebat: Pater dimitte illis; non enim sciunt quid faciunt*. Quæstionem proponit D. Thomas 3. par. qu.47. art.5. Utrum Christi persecutores eum cognoverint? & Judæorum respondet quosdam quidem majores, quosdam vero fuisse minores. Majores autem, scilicet Principes eorum, cum manifestissima vidissent Divinitatis Christi signa, iis noluisse habere fidem, sed odio & invidia flagrantes omnia pervertisse; quamobrem ipse Christus apud Joannem cap.15. v.22. *Si non venissem*, inquit, *& locutus fuissem eis, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo*. Et paullo post: *Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent*. Expendit idem S. Doctor locum D. Pauli 1. ad Corinth. cap.2. v.8. *Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent*. Docet autem eorum ignorantiam fuisse quodammodo affectatam, eaque non modo illos non excusari, sed gravius eorum fieri peccatum. Minores vero, seu populum mysteria Scripturæ cognita non habuisse; ac si quispiam eorum ex multitudine miraculorum suspicatus sit, Christum esse Dei Filium, majorum opera ab ejusmodi opinione fuisse revocatum. Unde illa Actorum cap. 3. v.17. *Scio, quia per ignorantiam fecistis, sicut & Principes vestri*. Ad aliam deinde venit quæstionem S. Doctor art.6. *Utrum peccatum Christum crucifigentium fuerit gravissimum*? Et ait, peccatum Principum Judæorum fuisse gravissimum non tam ex suo genere, quam ex eorum malitia; Gravissimum item fuisse Judæorum minorum peccatum, si spectetur peccati genus; eorum tamen ignorantia aliquid de peccati gravitate diminui. Denique verbis illis, *Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt*, concludit Deum orasse Patrem, non pro Principibus Hebræorum, sed pro populo, & pro Gentilibus, qui eum quidem

Cruci affixerunt, sed ignorantia aliquo modo excusabantur.

Suarez putat Christum orasse etiã pro Principibus Judæorum. Omnes videntur peccasse, nescii quid facerent. Christus a Deo exoravit omnibus auxilia sufficientia ad salutem. Hanc non omnes tamen adepti sunt.

94 Sequutus est S. Doctor Bedæ doctrinam, qui verba illa ex D. Luca enarrans, *Pro illis*, inquit, *rogat*, *qui nescierunt quid facerent*, *zelum Dei habentes*, *sed non secundum scientiam*. *Multo autem magis fuit excusabile peccatum Gentilium*, *per quorum manus crucifixus est*. Hæc vero illius loci explicatio Suarez minime arridet, qui loc. cit. qu.47. art.6. contendit, Christum generatim orasse pro omnibus; excusationem autem ex ignorantia omnibus convenire potuisse, saltem ad veniam de perpetrato crimine impetrandam; quæ quidem ignorantia, licet in Principibus Judæorum fuerit affectata, aliquid detrahit de audacia, & contemtu Dei, quæ in Judæorum scelere continentur; præsertim vero quia ejusmodi explicationi favere videntur illa ex Actis Apostol. *Scio*, *quia per ignorantiam fecistis*, *sicut & Principes vestri*. Hessellius in Explicat. Passion. Christi putat, Jesum non pro iis, tantum orasse, qui ex ignorantia, sed etiam pro iis, qui odio, invidia, pessimaque voluntate peccaverunt; ac propterea etiam pro Scribis, legis Peritis, & Sacerdotibus, qui Prophetas legerent, ac Hebdomadarum Danielis rationem inire potuissent; nam de his etiam potuisse dici, *non enim sciunt quid faciunt*; vel quod peccati sui quantitatem ignorarent, vel quod in eo, qui omni comes est peccato, judicii errore versarentur. Id autem probat, & animadvertit, Christum exemplo suo nos docere voluisse, oportere nos non modo pro iis orare, qui errore ducti, sed etiam pro iis, qui mala mente impulsi nos oppugnent. Quoniam vero inde videt argui posse, quosdam ex iis, qui ex animi malitia in Christum Dominum peccaverunt, æternam salutem esse adeptos, concedit, confirmatque ex Act. Apostol. cap.6. v.7. *Multa etiam turba Sacerdotum obediebat Fidei*: & ex cap.13. ubi Paulus dicit, quosdam Principes & Sacerdotes, qui Christum, & Prophetas singulis quibusque Sabbathis legi solitos ignorabant, *judicantes implevisse*. Quæ omnia Estio probantur in cap.23. Lucæ vers.34. Docet Sylvius Commentar. in 3. par. D. Thomæ quæst.47. art.5. inter Christi persecutores fuisse nonnullos, illum qui probe noverint Messiam in lege promissum; tanta autem fuisse perfidia, ut ad ejus præclara & admiranda opera animum noluerint adjicere, sed argumenta sint aucupati, quamobrem illum insectarentur. Plebejos & minores generatim Christum ut Messiam non cognovisse; eorum vero, qui vi miraculorum perculsi in eam essent cognitionem ingressi, quosdam odio malisque artibus Pharisæorum revocatos, in priorem cæcitatem recidisse. Et art.6. probabilius esse docet,

docet, illum orasse *tam pro peccantibus ex invidia, malitia, odio, quam pro peccantibus ex ignorantia; tam pro majoribus, quam pro minoribus, scilicet illis, qui erant prædestinati*. Quod vero ad Lucæ textum attinet, in quo versamur, *Pater ignosce illis, non enim sciunt quid faciunt*, illum ita explicat: *Pater ignosce illis, quia per ignorantiam nescientes quid faciunt, valde miseri sunt*. Et quæst.21. art.4. vult, *Christum non orasse pro omnibus suis crucifixoribus, sed pro iis solum, qui erant prædestinati*. Jesus enim dixit apud Joann. cap.17. v.9. *Non pro mundo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi*. Quorum in numero non modo quidam fuere, qui per aliorum seditionem, sed nonnulli etiam, qui per malitiam in Christum Dominum peccaverunt. Superius num.198. & sequen. docuimus, omnem Christi orationem, quæ ex rationali & deliberata voluntate proficisceretur, efficacem fuisse, quamobrem Joann. cap.10. legitur: *Quæcumque poposceris a Deo, dabit tibi Deus*: Et illud, *Ego autem sciebam, quia semper me audis*. Inde fit, ut Sylvius Quæst.21. art.4. sententiam illam tueatur, Christum pro solis prædestinatis orasse. Verum qui dicat Christum Dominum orasse pro omnibus, orationem ejus fuisse exauditam, omnibus a Deo exorasse auxilia sufficientia ad salutem, etsi non omnes salutem adepti sunt; is facile omnem videatur diluere difficultatem. Nam Christus dicens, *ignosce*, nihil quidquam aliud a Deo petiit crucifixoribus suis, quam auxilia, quibus opus est ad conversionem & pœnitentiam; in præsenti enim providentia non nisi pœnitentibus & conversis ignoscitur.

Secunda Christi verba in Cruce. Evangelistæ discrepare videntur. Matthæus & Marcus tradunt, utrumque latronem Christo improperasse; Lucas, alterum tantum, & ab altero reprehensum.

95 Secunda Christi verba sunt ad Latronem, *Hodie mecum eris in Paradiso*, quæ refert itidem Lucas cap.23. Medium inter duos Latrones diximus Christum ad Calvarium ductum esse, ut crucifigeretur. Medium inter utrumque nunc dicimus crucifixum: *Tunc crucifixi sunt cum eo duo Latrones, unus a dextris, & unus a sinistris*; ita Matthæus cap.27. & cum eo consentit S. Marcus cap.15. Atque narrat uterque Evangelista, Christum ab utroque latrone maledictis esse proscissum: *Id ipsum autem & Latrones, qui crucifixi erant cum eo, improperabant ei* &c. *Et qui cum eo crucifixi erant conviciabantur ei*. Sed quædam videtur esse discrepantia inter ambos hos Evangelistas & S. Lucam, qui cap.23. v.39. scribit, Latronum alterum, dum in Christum contumeliosa verba evomeret, acriter ab altero reprehensum, qui postea Christum oravit, ut cum ad suum pervenisset Regnum, memor esset sui: *Unus autem de his, qui pendebant, latronibus blasphemabat eum dicens: Si tu es Christus, salvum fac temetipsum & nos*.

Respondens autem alter increpabat eum dicens: Neque tu times Deum, quod in eadem damnatione es. Et nos quidem juste; nam digna factis recipimus: hic vero nihil mali gessit. Et dicebat ad Jesum: Domine memento mei, cum veneris in regnum tuum. Hæc vero cum ea, quæ ex Matthæo & Marco retulimus, videantur evertere, quæritur qui Evangelistæ inter se possint conciliari.

Conciliantur Evangelistæ ex D. Augustino. Latrones & ipsi clavis affixi sunt.

96 Docet D. Hieronymus in cap.27. Matthæi, Tom.7. op. edit. Ver. col.235. inter se nihil Evangelistas discrepare, & principio quidem utrumque latronem in Jesum convicia & maledicta conjecisse; alterum vero eorum, ut solem obscurari vidit, tremefieri terram, & saxa disrumpi, resipuisse: *Non quod discrepent Evangelia, sed quod primum uterque blasphemaverit, dehinc sole fugiente, terra commota, saxisque disruptis, & ingruentibus tenebris, unus crediderit in Jesum, & priorem negationem sequenti confessione emendaverit.* Verum S. Augustinus lib.3. de consensu Evangelistarum ad eos conciliandos aliam ingreditur viam. Ait enim, Matthæum & Marcum modum adhibuisse loquendi, qui frequens est in sacris paginis, ubi sæpe pluralis pro singulari numero ponitur. Itaque in Epist. ad Hebræos, *clauserunt ora leonum*; ubi tamen de solo Daniele est sermo: *secti sunt*, quod refertur ad Isaiam; & Psalmo 2. v.2. *Astiterunt Reges terræ & Principes convenerunt in unum*; quæ Herodem innuunt & Pilatum, quorum alter Rex, alter Princeps erat, ut apparet ex Act. Apostol. cap.4. vers.6. Hanc Augustini sententiam libentius Interpretes sunt amplexi; quod testatur Scriptor Synopsis Critic. Sacr. in Matth. cap.27. pag.677. *Pluralem numerum usurpari, ubi unus e multis, sed indefinite indicatur, veteres novique interpretes monuerunt.* Atque etiam multo verisimilius est, de uno tantum latrone Evangelistas loqui; nam qui bonus potuisset latro alterum, quod blasphemaret increpare, si ipse etiam paullo ante blasphemasset? Vid. Tillemont. not.34. ad Vit. J. Chr. qui illud addit, quemadmodum fuit Christus, ita & latrones clavis affixos fuisse Cruci; nam Evangelistæ tum Christi, tum latronum crucifixionem eodem modo & iisdem plane verbis narrant: *Tunc crucifixi sunt cum eo duo Latrones*; Matth. cap.27. v.38. *Et cum eo crucifigunt duos Latrones*; Marc. cap.15. Neque vero difficile fuisset, cum tres illæ repertæ sunt Cruces; eam qua Christus, ab iis Crucibus quibus latrones fuerant affixi, discernere, si Crux tantummodo Christi Domini fuisset clavis perforata.

Fortasse Latrones fuerunt ex iis, qui tunc temporis

97 Quænam fuerint latronum nomina, & Martyrne dicendus, an Confessor bonus latro, disputare prætermittimus, qui jam de iis disseruimus lib.4. par.2. de Canonizat. Sanctor. cap.12. num.10.

num.10. Illud obiter animadvertimus, quod cum Judæa tunc temporis quibusdam Hebræis latronibus esset infesta, qui Deum sibi solum Regem esse statuentes, Romano propterea se Imperio non esse subjectos jactitabant; cumque probabile sit, latronem hunc, de quo loquimur, ex eorum numero fuisse, sane eximia fuit divinæ gratiæ vis, qua Christum credidit & fassus est Regem. *Et dicebat ad Jesum: Domine memento mei, cum veneris in Regnum tuum*. Hæc procul dubio ad cœleste Regnum sunt referenda: noster enim Servator saturatus opprobriis jam in mortis limine versabatur non ad Regnum illud, cujus Messiam fore compotem Judæi somniaverant, nec ad terrenum illum dominatum, quo futurum sibi falso pollicebantur, ut Israelitici Regni splendor restitueretur & gloria. Quamobrem exclamat S. Leo Serm.2. de Passione: Tom.1. oper. pag.120. *Quæ istam fidem exhortatio persuasit? quæ doctrina imbuit? Quis Prædicator accendit? Non viderat prius acta miracula; cessaverat tunc languentium curatio, cæcorum illuminatio, vivificatio mortuorum; ea ipsa, quæ mox erant gerenda, non aderant; & tamen Dominum confitetur & Regem, quem videt supplicii sui esse consortem*. Nunc vero de verbis, quæ illi dixit Jesus, *hodie mecum eris in Paradiso*, pauca quædam observabimus.

Judæam infestabant, nec alium sibi Regem esse, quam Deum dicebant. Singularis gratia Dei, quod Latro Christum Regem crediderit.

98 Marcionem ea verba ex Lucæ Evangelio sustulisse, narrat Epiphanius Hæres. Marcion. & Origenes refert, eadem verba itidem deleta fuisse a quibusdam simplicioris ingenii Catholicis, quod putarent non posse cum eo congruere, quod nobis traditum est de Christo Domino, cujus corpus eo die in sepulcro erat, anima autem in sinum Abrahæ descenderat, ut inde Patriarcharum animas secum abduceret. Hesychius Hierosolymitanus post vocem illam *Hodie*, comma ponebat, ut sensus esset: Tibi hodie dico, mecum eris in Paradiso. Verum ut recta ex iis Jesu Christi verbis eruatur sententia, non est opus tanto molimine; ut observat Calmetus in cap.23. Joann. num.43.

Quo sensu intelligenda illa, Hodie mecum eris in Paradiso.

99 Justinus Martyr qu.75. 76. & 85. ad Orthodoxos ait, Paradisum illum terrestrem intelligendum esse, unde pulsus est Adam. Verum præterquamquod nulli compertum est, quandiu ille Paradisus extiterit, quove tempore sublatus fuerit; hujusmodi sententia cum petitione Latronis minime convenit. Latro enim non terrestrem Paradisum, sed Beatorum Sedem, & cœlestem Dei visionem postulaverat. S. Cyrillus Catechesi 13. pag.198. edit. Maurin. *Nondum*, inquit, *Abraham ille fidelis ingressus est, & Latro ingreditur; nondum Moyses & Prophetæ, & Latro intrat*. Ex quibus verbis intelligi potest Cyrillum putasse, primum

D. Augustini & D. Thomæ vocis illius hodie explicatio. Quis Paradisus ille sit, quem Latro nominat.

mum omnium fuisse latronem, cui visione beatifica contigerit perfrui. Advertit Antonius Augustinus Toutèe ad illum S. Cyrilli locum, eam posse tribui Cyrillo sententiam, ut Christus ad Inferos vigesima quarta diei hora descenderit, postquam antea Latronem in Paradisum adduxisset. Verum expeditior & apertior sententia Cyrilli verbis tribui potest, primum scilicet omnium Latronem fuisse, cui Christus Paradisum pollicitus sit. Quod vero attinet ad vocem *hodie*, quæ Interpretes tantopere exercuit, docet D. Augustinus epist. 187. alias 57. ad Dardanum cap. 3. verba illa, *hodie mecum eris in Paradiso*, non de Paradiso intelligenda esse; non enim Christus illo venturus erat die in Paradisum: *Non ex his verbis in Cælo existimandus est esse Paradisus; neque enim ipso die in Cælo futurus erat homo Christus Jesus*: sed ita intelligenda esse, ut Paradisus esset in Inferno, quo anima Christi illo die futurum erat ut descenderet. Restat igitur, ut si secundum hominem dictum est, *Hodie mecum eris in Paradiso*; in Inferno intelligatur esse Paradisus, ubi erat eo die futurus secundum humanam animam Christus. Et D. Thomas, qui nunquam ab Augustino recedit, 3. par. qu. 52. art. 4. ad tertium hæc scribit: *Illud verbum Domini est intelligendum non de Paradiso terrestri corporeo, sed de Paradiso spirituali, in quo esse dicuntur, quicumque divina gloria perfruuntur. Unde Latro loco quidem cum Christo ad Infernum descendit, ut cum Christo esset, quia dictum est ei: Mecum eris in Paradiso: sed præmio in Paradiso fuit, quia ibi Divinitate Christi fruebatur, sicut & alii Sancti*. Maldonatus in cap. 27. Matthæi num. 44. varias affert loci hujus intelligentias: ait enim nomine Paradisi Cœlum a quibusdam accipi, quo etsi Christus non nisi post quadraginta dies ascendit, tamen ut Deus ubique est, & ideo eodem illo die in Cœlo erat: alios existimare scribit, Paradisum quemcumque locum vocari, ubi sit Christus, & unde Deus perspiciatur; animam autem Latronis futuram Christo fuisse comitem, eodemque die Deum visuram; vere propterea dictum esse, futurum ut eo die cum Christo esset in Paradiso. Utramque refutat Maldonatus sententiam; eamque demum amplectitur, quæ statuit, Paradisi nomine intelligendum esse Abrahæ sinum, ubi Sanctorum animæ, donec ad Cœlum pateret aditus, morabantur: illuc enim eo die Christus descendit; illuc Latronis animam secum adduxit. Hæc sententia probatur Lamy, qui Harm. Evangel. lib. 5. cap. 35. Christi verba ita explicat: Non modo tui memor ero cum Regnum meum suam plenitudinem consequetur, sed hodie magna tibi afferam solatia, & ad illam te sedem mecum adducam, ubi tranquille degunt animæ Abraham, Isaac, Jacob.

100 Ter-

Tertia Christi verba in Cruce.

100 Tertia, quæ Christus protulit verba, refert Joannes cap.19. v.25. *Stabant autem juxta Crucem Jesu Mater ejus, & Soror Matris ejus Maria Cleophæ, & Maria Magdalene. Cum vidisset ergo Jesus Matrem, & Discipulum stantem, quem diligebat, dicit Matri suæ: Mulier ecce filius tuus. Deinde dicit Discipulo: Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam Discipulus in sua.*

Discipulus, quem diligebat Jesus, erat Joannes Zebedæi filius. Maria Cleophæ uxor, soror B. Mariæ. Ephesi B. Maria obiit S. Joseph tempore crucifixionis jam e vivis abierat.

101 Quænam illa fuerit Maria Magdalene, quæ Crucifixioni adfuit, nos alibi examinabimus. Interea satis sit hæc adnotasse: Discipulum, quem diligebat Jesus, fuisse Joannem filium Zebedæi: Mariam Cleophæ, quæ simul cum B. Virgine & Maria Magdalene morti Christi Jesu adfuit, juxta probabiliorem sententiam sororem fuisse B. Mariæ, & uxorem Cleophæ, qui fuit Pater Jacobi minoris: Christum Dominum Beatam Virginem ideo matris nomine non appellasse, quod ejus commiseresceret:

.... *matrem sine nomine Matris,*
Ne Materna pium cruciaret viscera nomen.

ut cecinit Jo: Baptista Mantuanus. Ut autem præcipuum suum in Matrem amorem declararet, ei dixisse, ut Joannem deinceps in filii loco diligeret; itidemque Joanni, ut B. Mariam perinde ac Matrem coleret: Joannem mandata Christi abunde implevisse; qui omni officio & pietate B. Mariam semper coluit, domi secum habuit, donec mansit in Palæstina, profectusque Ephesum eam secum adduxit, ubi tandem Beata Mater ex hac vita ad Cœlum convolavit. Quod autem Christus Joanni Matrem commendaverit, sacri inde Interpretes arguunt, D. Josephum tum temporis in vivis non fuisse. Vid. Calmet. in cap.19. Joann. num.27. & Natalem Alexandrum ad idem caput num.25. & seqq.

Quarta Christi verba. Eli Eli &c. verba Syriaca sunt; Judæi ea se non intelligere simulabant.

102 Quarta Christi verba refert Matthæus cap.27. v.46. *Clamavit Jesus voce magna dicens: Eli Eli lammasabacthani? hoc est, Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* Et Marcus cap.15. v.34. *Exclamavit Jesus voce magna dicens: Eloi Eloi lammasabactani? quod est interpretatum: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* Narrat uterque Evangelista, eos qui aderant credidisse, illum Eliam inclamasse. Quinam hi fuerint, id qui crediderint, non satis exploratum esse potest. Quidam putant fuisse Romanos linguæ Hebraicæ imperitos. Alii vero animadvertentes Romanis Eliam hominem fuisse plane ignotum, putant fuisse Judæos Hellenistas, qui Hebraicæ quidem linguæ imperiti, quis esset tamen Elias, probe noverant. Sunt alii, qui arbitrantur, fuisse Judæos Hierosolymitanos, qui licet linguæ periti, se non intelligere simularunt, ut Christum irriderent. Vid. Calmet. Cornel.

nel. a Lapide, & Nat. Alexand. in cap.27. Matthæi. Syriaca vero sunt verba, *Eli Eli lammasabacthani*; nam post reditum a Babylonia Hebræi vulgo ea usi sunt lingua, quæ ex Hebraica & Chaldaica simul permixtis coaluit. Maldonatus in cap.27. Matthæi num.47. ex omnibus illis, quas modo recensuimus, sententiis de eo quod quæritur, quinam tandem ii fuerint, qui existimarunt Christum invocasse Eliam, eam amplectitur, quæ statuit id a Romanis creditum esse: *affirmare Romanos milites fuisse audeo*. Haud porro rationem affert. Matthæus & Marcus narrant, illos, seu illorum aliquem, qui dixit, *Eliam vocat iste*, eumdem illum fuisse, qui Christo acetum obtulit: Lucas autem & Joannes scribunt, eos qui acetum obtulerunt, fuisse milites; unde confici videtur Romanos fuisse milites, qui Christum invocare Eliam crediderunt. Idem Maldonatus num.46. considerat, apud Matthæum Christum exclamasse *Eli Eli*, & apud Marcum *Eloi Eloi*, apud Hebræos autem idem esse *Eli*, & *Eloi*, *utroque enim*, *inquit*, *modo Hebræi dicunt*, Deus meus, *&* Eli, *&* Eloi. Quæritur igitur, utra Christus tandem sit usus voce, conjicitque Maldonatus, non *Eloi*, sed *Eli* adhibuisse vocem, tum quod verba recitabat ex Psal.21. tum quia adstantes crediderunt, Eliam ab eo fuisse vocatum.

Impia Calvini blasphemia. Non illa fuere verba Christi desperantis, sed magis dolorum suorum acerbitatem declarantis.

103 Verba illa fuisse Christi desperantis nefaria ausus est affirmare blasphemia impius Calvinus; propterea quod omnem Dei iram, quam peccata nostra concitassent, ideoque etiam damnatorum pœnas, inter quas desperatio, experiri Christo oportuit. Quæ quidem horribilis blasphemia se ipsa jugulat. Si enim Christus pendens e Cruce desperavit, graviter profecto peccavit, nec propterea Dei iram placavit, quin imo magis incendit. Huc accedit, quod cum jam in eo esset ut expiraret, dixit: *Pater in manus tuas commendo spiritum meum*; quæ profecto verba non sunt desperantis. Statuendum est igitur juxta Psalm.21. qui totus est de Christo, ubi habetur: *Deus*, *Deus meus respice in me*, *quare me dereliquisti*? verba Christi non ex impatientia, aut diffidentia esse orta, nec iis significari, ejus humanitatem in extremis vitæ doloribus a Divinitate fuisse derelictam, aut æterni Patris benevolentiam imminutam; sed atrocissimos animi dolores cruciatusque corporis, omnesque illas acerbitates declarari, quas æterni Patris jussu perferebat, ut quibus reum se ipse supposuerat, omnium omnia crimina expiarentur. Digni sane sunt qui legantur Sermones Leonis Magni de Passione Domini 65. & 66. ubi plurima reperias, quæ huc respiciunt. Estius in cap.27. Matthæi docet, non ideo in hunc modum Christum exclamasse, ut significaret,

ficaret, a misericordia Dei se penitus esse rejectum, quemadmodum ii rejiciuntur, qui in desperationem inciderunt; sed illud ostendere voluisse, humanam naturam suam tot, tantisque acerbitatibus esse circumfusam, nihil ut solatii a divina natura, quæ illi unitate personæ conjuncta erat, acciperet. Christus enim ita acerbissimas sentire voluit pœnas, ut merus quilibet homo sensisset. Advertit etiam, paullo ante Christum Patris nomine Deum compellasse: *Pater, in manus tuas commendo Spiritum meum.* Quærendum propterea, cur omisso nomine Patris, Dei nomine postea usus sit: *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* Cumque responderi posse videat, hæc verba ex Psalmo, quem supra diximus, esse desumta, ubi est nomen Dei, non Patris, notat, illa etiam, *In manus tuas commendo &c.* ex Psalmo sumta esse. Sicut autem Christus hoc loco voci *Domine* vocem *Pater* substituit, eodem modo videtur haud ægre pro *Deus meus* debuisse vocem adhibere *Pater meus*: atque ita tandem concludit: *Cur id non fecerit, afferri potest ratio, quia non conveniebat, ut Filius diceret se a Patre derelictum; cum illis nominibus summa inter eos charitas, & conjunctio significetur: sed creaturam, idest hominem ab eo relinqui in pœnis non inconvenienter dicitur, quia Deus est totius creaturæ Dominus.* Addit præterea, Christum, cum peccatoribus a Deo misericordiam petit, voce *Pater* jure optimo uti: *Pater dimitte illis*; eamdemque adhibere vocem, cum suum Spiritum Deo commendat: *Pater in manus tuas &c.* Eo enim charitas, dulcisque continetur conjunctio. Adversus autem Calvini blasphemiam, qui ait Christum desperasse, vel ipse Gerardus Vossius Harm. Evang. cap.9. quî tandem id dici possit, vehementi quodam animi impetu rogat, cum ipse Christus iisdem illis verbis se ad Deum convertat, *Deus meus, Deus meus.* Grotius vero in Matthæum, & Glassius lib.5. Tract.2. cap.5. probant, tum in Græco, tum in Hebraico sermone verba illa *ut quid* præcantis esse verba, non desperantis. Videatur etiam Maldonatus in cap.27. Matthæi, qui refutato impio illo Calvini errore exclamat: *Facessat igitur ista blasphemia. Satis blasphemiarum a Judæis in Cruce pendens Christus accepit: opus non est, ut ab hæreticis interpretibus ad dexteram Patris sedens plures accipiat.*

104 Quinto loquutus est Jesus, cum sitire se dixit; & acetum illi præbitum est. Id vero solus Joannes refert cap.19. v.28. *Postea sciens Jesus, quia omnia jam consummata sunt, ut consummaretur Scriptura, dixit: Sitio.* Matthæus postquam narravit Christum exclamasse, *Eli Eli lammasabacthani*, iisque verbis quosdam credidisse Christum Eliam inclamare, pergit: *Unus ex eis acceptam*

Quinta Christi verba. Acetum illi sitire se dicenti præbitum est.

ptam spongiam implevit aceto, & imposuit arundini, & dabat ei bibere; aitque alios dixisse: *Sine videamus an veniat Elias liberans eum*. Consonat S. Marcus cap. 15. v. 36. *Currens autem unus, & implens spongiam aceto, circumponensque calamo potum dabat ei dicens: Sinite videamus an veniat Elias ad deponendum eum*. Et Lucas cap. 23. v. 36. *Illudebant autem ei & milites accedentes, & acetum offerentes ei*. Et Joannes loco supra cit. v. 29. *Vas ergo erat positum aceto plenum. Illi autem spongiam plenam aceto hyssopo circumponentes obtulerunt ori ejus*.

In ea re impleta Scripturarum oracula. Multa Christo Jesu fuere illius sitis causa.

105 Haud mirum esse ait Lyranus, Jesum, tot jam laboribus exantlatis, tantaque sanguinis copia effusa, sitim esse perpessum. *Tantum laboraverat, & de sanguine emiserat, quod corpus ejus erat dissecatum, & adustum, & propter hoc sitiebat supra modum*. Sitis hujus, qua Servator noster laboraverit, causas fuse persequitur Joannes Jacobus Schevchzerus in *Physica Sacra* in textum S. Joann. cap. 19. longo illum tempore cibo potuque abstinuisse; diutissime vigilasse; huc & illuc violenter raptatum discurrisse; magnam vim sanguinis amisisse; spineam coronam capite gestasse; flagellis teterrime cæsum, ignominiosissimum mortis genus præsens animo habuisse; infinitos in Cruce sustulisse cruciatus; in ipsa Cruce pendentem totum pene sanguinem profudisse; viscera ejus ex inflammatione conflagrasse, & in pectoris cavum lympham defluxisse. Scripturas vero in hac re impletas, luculentissime patet. Psalmo enim 68. v. 22. habetur: *Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potaverunt me aceto*; cujus prima pars oraculi spectat ad id, quod supra narravimus de vino felle mixto, de quo loquitur etiam Matthæus cap. 27. v. 34. *Et dederunt ei vinum bibere cum felle mixtum*; altera pars ad illud pertinet, de quo nunc agimus, ut observat Suarez 3. par. tom. 2. disp. 37. §. *Ultimo tandem*.

Semelne, an sæpius Christo acetum oblatum fuerit. Conciliantur Evangelistæ.

106 Putant nonnulli, S. Cyrillo sibi duce adscito, sæpius Christo Domino oblatum fuisse acetum; nam, ut dudum ostendimus, quidam Evangelistæ dicunt, præbitum illi acetum postquam dixisset; *Eli Eli lammasabacthani*; & S. Joannes narrat, id factum esse, postquam Jesus dixisset: *Sitio*. Huc accedit, quod Matthæus narrat, quemdam ex iis, qui aderant, Christo acetum obtulisse, cæteros vero dixisse: *Sine, videamus*. At Marcus cap. 15. v. 36. ait, illum ipsum, qui acetum obtulit, dixisse cæteris: *Sinite videamus, si veniat Elias ad deponendum eum*. Verum nihil opus esse videtur, ut acetum sæpius illi oblatum dicamus; nam quod scribat Joannes, Christum dixisse, *Sitio*, idque taceant alii Evangelistæ, non inde inferri potest, aut Evangelistas

inter

inter se discrepare, aut ad tollendam discrepantiam oportere actus multiplicari. Nam S. Joannes, qui enucleate omnia, quæ contigerunt in Passione Christi, descripsit, aliquid amplius narravit, quod alii quidem tacent Evangelistæ, non tamen negant. *Alii Evangelistæ quamvis hoc prætermiserint, non tamen negarunt*, ait Suarez loc. cit. §. *Majorem*. Quod vero attinet ad discrimen inter *fine*, & *finite*, vide a Lapide in cap.27. Matth. vers.49. Pulcre observat Maldonatus in cap.26. Matthæi num.48. Matthæum & Marcum ita eam rem narrare, ut militum quidam accurrisse videatur, qui acetum caperet, cum Jesus Eliam visus est inclamasse; quæ quidem non satis constant, (*quæ non satis inter se videntur cohærere*) quid enim aceto cum *Elia*? Ostendit itaque, historiam hanc a Joanne illustrari; qui narrat, Jesum, qui probe noverat consummata esse omnia, se scilicet ea passum, quæ Patris sui decreto debuerat perpeti, nec quidquam aliud reliqui sibi esse, quam spiritum emittere, sitire se dixisse, ut Scriptura impleretur; atque ita sitim suam eamdem esse, de qua David in Psalmo supra allato cecinerat; jamque tempus incidisse, cum, ut Scriptura impleretur, acetum sibi esset propinandum.

Duplex hyssopi genus. Spongia imposita fuit hyssopo vallensi, qui ad duos pedes assurgit, non parietario, quæ mera est herba.

107 Cur autem, & quomodo acetum illi oblatum fuerit, longe difficilius est explicare. Ajunt Matthæus, & Marcus, spongiam aceto imbutam arundini impositam fuisse; Joannes vero & hyssopum aceto addidit. Nam hyssopum arundinis usum præbuisse, non ita facile quis credat, qui sciat hyssopum mollem esse herbam haud ita altam, cujus codex sustinendæ spongiæ prorsus impar est. Quamobrem lib.3. Regum cap.4. v.33. Salomon *disputavit super lignis a cedro, quæ est in Libano, usque ad hyssopum, quæ egreditur de pariete*: quibus verbis ejus herbæ exilitas demonstratur. Idcirco aliqui ex Sacris Interpretibus arbitrati sunt, hyssopum aceto fuisse permixtum; eoque liquore spongiam imbutam. Nonnulli putant spongiam hyssopo veluti quodam funiculo alligatam fuisse arundinis vertici; alii calathiscum implexis hyssopi ramusculis intextum, quo aceto imbuta spongia contineretur. Calmetus in cap.27. Matthæi vers.48. & cap.19. Joan. vers.29. suffragari sententiæ illorum videtur, qui spongiam putant hyssopi calamo fuisse impositam. Duplex enim observat hyssopi genus, alterum parietarium, quod parietibus, alterum vallense, quod in campis innascitur ad sesquipedis, & interdum ad duorum altitudinem pedum assurgens: justæ autem proceritatis hominem, duos qui pedes longum baculum teneat, posse ait, sublatis brachiis, ad altitudinem novem pedum pertingere; nec eo amplius opus esse, ut quis os hominis in Cruce pendentis attingat. Cruces

enim plerumque haud ita sunt altæ, ut etiam, quod in historiis proditum est, crucifixorum corpora a feris interdum discerperentur; quod S. Blandinæ corpori contigisse narrat Eusebius lib.5. cap.1. & fuse ostendit Lipsius de Cruce lib.3. cap.2. & Gretserus itidem de Cruce lib.1. cap.7.

Fortasse acetum sibi milites attulerant, quod apud Romanos milites potus ille esset usitatus. Parabatur acetum etiã crucifixis, ut acrius torquerentur.

108 Verisimile etiam eidem Calmeto videtur, milites acetum secum attulisse, quo, cum scirent se diu multumque ibi servandis crucifixorum corporibus remansuros, vires reficerent, ac recrearent. Quam sententiam juvat Spartiani locus in Pescennio Nigro cap.10. *Idem jussit vinum in expeditione neminem bibere, sed aceto universos esse contentos*. Nec refragatur Synopsis Critic. sacr. quæ in cap. Joann.19. pag.1373. militum quidem ait usitatum potum ad sedandam sitim fuisse acetum, sed eos Christo illud obtulisse, ut illum irriderent. Illud tamen addit, acetum paratum esse, crucifixis exhibendum, quo vel maturius interirent, vel prorogata diutius vita acrius torquerentur. *Acetum pro crucifixis paratum erat, vel ut citius morerentur, nam acetum valde vulneratis nocet, vel potius ut diutius in tormentis viverent; acetum enim & semianimes recreat appositum ori, aut naribus, & sanguinem copiose fluentem sistit admotum vulneribus; vel ut sitim restinguerent. Certissimum est milites Romanos, & pauperes alios acetum vini loco bibisse. Christo autem dederunt, ut ei illuderent, pro juvante, & jucundo potu nocentem, & acetum offerentes*. Baronius ad ann. Chr.34. num.124. & sequen. aceti & hyssopi naturam spongiæque usum expendens ait, ea omnia esse adhibita, ut prolata crucifixis vita cruciatus etiam prorogaretur. Quid calamus, quid hyssopus fuerint, quonam modo spongia, acetum, & hyssopus adhibita sint, fuse explicant Maldonatus loc. cit. Lamy Concord. Evang. lib.5. cap.35. & Joannes Jacobus Scheuchzerus in Physicæ sacræ loco superius allato.

Incertum, quis Christo acetum obtulerit.

109 Non nemo existimat a Judæo oblatum fuisse Christo acetum. Sed ab aliquo præbitum est qui Cruci esset proximus; & Hebræi quidem Romanis immisti militibus proximi erant, sed militum erat crucifigere, & Crucem custodire; ex quo verisimile fit, non a Judæo, sed a Romano milite acetum fuisse oblatum; præsertim vero cum Lucas cap.23. v.36, a militibus id factum esse scribat: *Illudebant autem ei & milites accedentes, & acetum offerentes ei*. Sunt etiam qui credant, acetum oblatum, spongiamque adhibitam ad sanguinem cohibendum, Sed hoc non facile intelligi potest; non enim acetum haustum e vulnere exeuntem sanguinem remoratur, cumque spongia ori, non manibus, aut pedibus adhibita sit, unde magna vis sanguinis defluebat, aperte inde ap-

apparet, acetum non cohibendi sanguinis gratia fuisse oblatum. Ita argumentatur Casaubonus Exercit.16. num.87. qui num. sequen. scribit, morem fuisse parandi acetum, ut iis, qui animo defecissent, spiritus revocaretur; milites vero, ut Servatori nostro magis magisque illuderent, acetum obtulisse. Porro in re, quæ in sacris litteris non admodum enucleatur, omnes opiniones afferimus de aliqua ejus circumstantia, ut quam quisque probaverit, eam amplectatur: nullam enim esse novimus de ea circumstantia, de qua loquimur, Traditionem.

Romanus Pontifex in solemni Missa sanguinem per fistulam exsorbet. Mystica allusio ad arundinemChristo porrectam ex Rocca.

110 Romanus Pontifex, cum solemnem celebrat Missam, Sanguinem e Calice per fistulam exsorbet, itidemque Diaconus, & Subdiaconus. Nonnulli putant, usum fistulæ introductum, ut, cum Summi Pontifices provectiore plerumque sint ætate, arceatur periculum effundendi sanguinis Christi. Verum Rocca in Tractatu de solemni Communione summi Pontificis tom.1. Operum suorum pag.27. hanc rationem minime probat: si enim hujusmodi ratio firma esset, etiam in Missis privatis ad eumdem modum oporteret sanguinem a Romano Pontifice sumi; quod minime fit: neque id opus esset Diacono & Subdiacono, quorum ætas plerumque haud ita gravis. Itaque adhiberi ait fistulam a Romano Pontifice, ut repræsentetur arundo, cui spongia fuit imposita, quæ aceto imbuta Christi ori admota est; eodemque modo a Diacono & Subdiacono ebibi sanguinem, ad significandam communicationem Passionis Christi. *Calamo denique summus Pontifex in hauriendo Christi Sanguine utitur, ut calamum Christo cruci affixo porrectum ad potandum, amarissimamque Passionem exprimat. Ministri vero, Diaconus scilicet Cardinalis, & Subdiaconus Apostolicus eodem utuntur calamo ad ejusdem Passionis communicationem insinuandam.* Hæc Rocca pag.31.

Verius fortasse mos hic ad veterem disciplinam refertur.

111 Nos eam evertere rationem minime volumus, quam tamen meram tantummodo cogitationem ex Auctoris pietate profectam putamus, nullo alioquin fultam veteri monumento; atque illud esse in causa arbitramur, quamobrem hoc modo Romanus Pontifex, Diaconus, & Subdiaconus sanguinem ebibant, ut vetus retineatur consuetudo, qua quondam populo sub utraque specie Eucharistia præbebatur. *Quia sanguinis* (inquit Lindanus in *Panoplia Evangelica* lib.4. cap.56.) *effusio propter incultioris populi rusticitatem merito timebatur, Calicibus canna est ferruminata affabreque inserta.* Agit etiam de hac re Macrus Vocabular. Eccl. verbo *Siphon*, ubi eumdem fuisse ait usum fistulæ quondam etiam Abbati Montis Casini ad exsugendum Sanguinem Christi. De Abbate Casinensi quod scribit Macrus, illud testatur etiam

etiam Joannes Baptista Casalius de veteribus Sacris Christianorum ritibus cap.81. qui præterea vetustas quasdam affert Carthusianorum Constitutiones, a Guigone compositas, qui S. Bernardo coævus fuit. In iis hæc habentur cap. 40. *Ornamenta aurea vel argentea præter Calicem, & Calamum, quo Sanguis Domini sumitur, in Ecclesia non habemus.* Et quamvis cum Rocca consentiat, nos tamen a nostra sententia non recedimus; cum præsertim idem Casalius fateatur; Innocentium III. ubi agit de Communione summi Pontificis, non loqui de causa hauriendi sanguinem per fistulam, quam causam ille Pontifex, cæteroquin a symbolicis sacrorum mysteriorum explicationibus minime alienus, non allegoricam agnoverit, sed historicam.

Sexta Christi verba in Cruce. Lutheranorum & Calvinistarũ profligatur interpretatio.

112 Sexta, quæ Christus protulit verba refert Joann. cap.19. v.30. *Cum ergo accepisset Jesus acetum, dixit: Consummatum est*, ut jam impleta esse oracula ostenderet, iisque, quas prædixerat, acerbitatibus omnibus se jam esse perfunctum. *Completæ sunt Scripturæ: non est amplius, quod insaniam populi furentis expectem: nihil minus pertuli, quam me passurum esse prædixi*; ut ait S. Leo serm.53. 4. de Passione pag.123. Tom.1. Lutherani & Calvinistæ ut Sanctissimum Eucharistiæ Sacrificium de medio tollant, omnemque satisfactionem nostram funditus repudient, sane nimis perperam verbis illis *Consummatum est* abutuntur; perinde ac si Christus declarare voluerit, omnia sacrificia esse expleta; nullum deinceps aliud offerendum; nihilque jam reliqui esse ad plenam satisfactionem, & sanctificationem nostram. Verum cum Servator noster ita loquutus penderet e Cruce, & pro nobis tot tantosque cruciatus esset perpessus, quis non intelligat, iis verbis illud significare voluisse, omnibus se perfunctum esse cruciatibus, quos sibi ipse destinaverat perferendos, nec quidquam aliud sibi reliquum esse, quam mortem oppetere, & *ponere animam*, quam non alio consilio assumserat, quam ut moreretur, nec alia de causa, quam ut moreretur, retinebat? Haud sane negaverimus, inter veteres Scriptores fuisse nonneminem, qui verba illa *consummatum est* ita interpretatur, ut Christus Jesus veteris legis figuras impletas esse significare voluerit. Verum bonam hîc postulamus fidem; quid interpretationi huic cum abolendo Eucharistiæ Sacrificio? Quid cum nostrorum operum satisfactione explodenda? cum præsertim veteres iidem Scriptores eam interpretationem sequuti; & Sanctum Eucharistiæ Sacrificium, & bonorum operum satisfactionem admiserint. Vide Maldonatum in cap. 27. Matthæi num.50.

113 Po-

113 Postrema verba denique tradit Lucas cap.23. v.46. *Et clamans voce magna Jesus ait: Pater in manus tuas commendo spiritum meum; & hæc dicens expiravit*. Ac de valido vocis Christi clamore Matthæus cap.27. v.50. idem testatur *Jesus autem iterum clamans voce magna emisit spiritum*. Item Marcus cap. 15. v.37. *Jesus autem, emissa voce magna, expiravit*. Et paullo post v.39. *Videns autem Centurio, qui ex adverso stabat, quia sic clamans expirasset, ait: Vere hic homo Filius Dei erat*. Neque enim est intra fines naturæ, ut tot cruciatibus fractus, ac propemodum protritus homo in ipso mortis limine ea verba tanto clamore proferat. Cornelius a Lapide in cap.27. Matth. vers.50. putat, magna voce Christum clamasse adhibitis viribus, quas illi Divinitas suppeditabat. Verum D. Thomas 3. part. qu.47. art.1. ad secundum docet, Christum, ut declararet non per vim sibi animam adimi, robur corporis ita sibi conservasse, ut in extremo vitæ momento tanto vocem clamore potuerit tollere. *Dicendum, quod ut Christus ostenderet, quod Passio illata per violentiam ejus animam non eripiebat, naturam corporalem in sua fortitudine conservavit, ut etiam in extremis positus voce magna clamaret*. Unde autem illæ vires profectæ, apertissimum certe est tanti clamoris miraculum. Maldonatus in cap.27. Matthæi num.46. locum illum de Christo in Ep. ad Hebræos expendit: *In diebus carnis suæ preces supplicationesque ad Deum, qui possit illum salvum facere a morte, cum clamore valido, & lacrymis offerens, exauditus est pro sua reverentia*. Deinde ait, id humanæ naturæ vires superasse, ut Christus Jesus jam ferme moriens alta voce clamare potuerit. *Solet enim non solum morientes, sed timentes etiam mortem vox in primis deficere*. Cujus miraculi vim, magnitudinemque etiam juxta naturæ leges illustravit Joannes Jacobus Schevchzerus in *Physica sacra* ad cap.27. Matthæi vers.46. & vers.50. De Centurione ita Matthæus cap.27. v.54. *Centurio autem, & qui cum eo erant custodientes Jesum, viso terræmotu, & his quæ fiebant, timuerunt valde dicentes: Vere Filius Dei erat iste*. Et Lucas cap.23. v.47. *Videns autem Centurio quod factum erat, glorificavit Deum dicens: Vere hic homo justus erat*.

Postrema Christi verba. Clamor Christi tot cruciatibus fracti miraculo adscribendus.

114 Discrepare ea in re fortasse videantur inter se Evangelistæ. Marcus enim confessionis, quam Centurio edidit, causam tribuit magno vocis clamori, quam Christus protulit in ipso mortis momento; cæteri vero Evangelistæ eam causam in terræmotum conferunt, aliaque prodigia, quæ tunc evenere. Præterea Matthæus, & Marcus tradunt, Centurionem dixisse: *Vere hic homo filius Dei erat*; Lucas autem: *Vere hic homo justus erat*. Quivis tamen

Centurio & clamore Christi, & terræmotu, aliisque prodigiis permotus fatetur Christum esse Dei filium. Conciliatio Evangelistarum ex D. Augustino.

men facile intelligat, Centurionem & ab illo clamore, & ab iis quæ tum acciderunt, æque potuisse ad credendum impelli, ut nulla propterea ea de re sit Evangelistarum pugna. Quod autem spectat ad Centurionis verba, quæ varie ab Evangelistis referuntur, ita S. Augustinus lib.3. de Consensu Evangelist. cap.20. Tom.3. op. edit. Maur. part.2. Col.130. *Sed vel utrumque dictum a Centurione intelligere debemus, & aliud illos, aliud istum commemorasse, vel fortasse Lucam exprimere voluisse sententiam Centurionis, quomodo dixerit Jesum filium Dei; Forte enim non eum Unigenitum æqualem Patri Centurio intellexerat, sed ideo Filium Dei dixerat, quia justum crediderat, sicut multi justi dicti sunt filii Dei.*

Quis ille centurio. Alius fuit a Longino.

115 Huic Centurioni quidam Longini nomen tribuunt, quem Christi Fidem amplexum, dimissa militia, ferunt Martyrii coronam consequutum esse, ut videre licet apud Metaphrastem ad diem 16. Octobris; Bollandistas ad diem 15. Martii; & Baronium ad ann. Chr.33. num.131. Cum iis consentit Menologium Græcorum ad diem 16. Octobris. In Ecclesia Latina fit commemoratio S. Longini militis, qui tamen est alius a Centurione; miles enim ille fuit, qui Christi latus lancea trajecit, ut est in Martyrologio Romano ad eumdem diem *Cæsareæ in Cappadocia Passio S. Longini, qui latus Domini lancea perforasse perhibetur.* Tillemontius Not.38. ad vitam Jesu Chr. affert quæcumque Græci, & Latini de Longino, & Centurione tradidere; nec eorum probat sententiam, qui eos omnes Scriptores conciliare conati, putant Centurioni & militi idem Longini nomen fuisse, atque utrumque Martyrii palmam consequutum esse. Et Card. Gottus de verit. Relig. Christ. tom.4. par.1. in fine cap.31. §.2. num.25. nihil ait posse statui de Centurione, incertumque omnino esse, & Martyrium, & nomen.

De prodigiis, quæ Christi mortem consequuta sunt. Primum tenebræ a meridie toto terrarum orbe oborta

116 Ad prodigia venimus, quæ Christi mortem sunt consequuta. Primum illud est, de quo Matthæus cap.27. v.45. *A sexta autem hora tenebræ factæ sunt super universam terram usque ad horam nonam*; idest a meridie usque ad tres horas post meridiem. Idem refert prodigium Marcus cap.15. v.33. *Et facta hora sexta, tenebræ factæ sunt per totam terram usque ad horam nonam.* Et S. Lucas cap.23. v.44. *Erat autem fere hora sexta, & tenebræ factæ sunt in universam terram usque in horam nonam, & obscuratus est Sol.*

Non Judææ solum, sed universo terrarũ orbi ea solis e-

117 In eo prodigio existit controversia, Judææ ne soli, an toti terrarum orbi illo solis deliquio lux erepta fuerit? quod quidem lib.4. de Canoniz. Sanctor. pertractavimus par.1. cap.25. num.5.

num.5. & sequen. ubi testimonio præsertim Phlegontis Hadriani liberti, qui sexdecim in libros distributam scripsit historiam, probavimus universo terrarum orbi solis lumen ademtum. Locus autem Phlegontis est: *Quarto anno centesimæ secundæ Oympiadis magna & excelsa inter omnes, quæ ante eam acciderunt, defectio solis facta. Dies hora sexta ita in tenebrosam noctem versus, ut stellæ in Cœlo visæ sint; terræque motus in Bithynia Nicæ urbis multas ædes subvertit.* Hæc vero Eclipsis, quam refert Phlegon, cum tradita ab Evangelistis probe congruit; idem enim utriusque annus Tiberii Cæsaris decimus nonus, eadem hora sexta, & in utraque terra concussa est. Et quamvis Phlegon eam Eclipsim non dixerit contigisse in Plenilunio, id tamen haud negat, sed Astronomicarum rerum imperitus prætermisit. Huetius vero in Demonstrat. Evangelica proposit.3. scribit, Hadrianum Gressonium in historia Sinensi adnotasse, in illis Regionibus eodem illo tempore visam Solis extraordinariam Eclipsim, quæ Quamvutium Imperatorem vehementer commovit. Bertus tom.5. de Theologic. discipl. lib.29. cap. ult. pag.587. multiplici eruditione ostendit, non Judæam modo, sed universum terrarum orbem tenebris circumfusum; idque fuisse miraculum: nihil enim ejusmodi lunæ pleno orbe potest contingere; trium autem spatio horarum tenebris illis fœdatam Telluris faciem. Doctorum vero profert ætatis nostræ virorum auctoritatem, quibus adde Lamy Harm. Evang. lib.5. cap.35. pag.595. Auctores etiam heterodoxi eamdem tractant materiam. Antonius Bineus de morte Christi lib.3. cap.8. pag.409. ait, se olim existimasse, tenebras universam terram ingruisse; deinde vero eam amplexum sententiam, quæ statuit solam Judæam illis tenebris involutam; eam tamen obscurationem miraculo adscribendam esse fatetur. *Sol obscuratus modo quodam hominibus ignoto fuit, cum Scriptores sacri id alto silentio involvant. In eum ergo inquiritur omnino frustra. Illud cogitatum rectius est, solem obscuratum esse ad indicandum immane atque horrendum Judæorum scelus.* Sagittarius Part.2. histor. Pass. Christi cap.17. nostram tuetur sententiam. In tom.2. Dissertationum in Nov. Testam. e Museo Hasei & Ikenii extant binæ dissertationes, quarum altera Sigismundo Kissling Auctore, *De labore solis, laborante sole justitiæ*, altera Gasparis Posneri *De singularibus ac mirandis quibusdam, quæ morte Christi in natura acciderunt*: quorum uterque cum Sagittario pugnat pro obscuratione universæ terræ; idque statuunt miraculo tribuendum, ut videre est pag.368. num.21. & sequ. & pag.375. num.35. & seq. Nec pulcra Teophylacti verba sileri possunt, qui in cap.27. Matthæi hæc scri-

Eclipsis lux erepta est. De ea meminit Phlegon.

bit: *Erant tenebræ in toto mundo, non in parte mundi, ut in Ægypto; ut monstretur quod lugeat in Passione Creatoris Creatura, & quod a Judæa lux recesserit: Judæi quoque petentes signum e Cœlis, nunc videant solem obtenebrari.*

Veli in Templo discissio post Christi mortem. Conciliatur Lucas cum reliquis Evangelistis.

118 Alterum prodigium est Veli, quod erat in Templo, discissio, de qua loquitur Matthæus cap. 27. v. 50. *Jesus autem clamans voce magna emisit spiritum. Et ecce Velum templi scissum est a summo usque deorsum* Et Marcus cap. 15. v. 37. *Jesus autem emissa voce magna expiravit. Et velum templi scissum est in duo a summo usque deorsum.* Quibus verbis illud intelligitur, contigisse prodigium simul ac Jesus extremum spiritum exhalavit. Et quamvis Lucas cap. 23. n. 45. Veli scissuram cum obscuratione Solis conjungat, ac deinde Christi referat mortem: *Et obscuratus est Sol, & Velum templi scissum est medium. Et clamans voce magna Jesus ait: Pater in manus tuas commendo spiritum meum: & hæc dicens expiravit*: id tamen Evangelistæ fuit consilium, ut duo illa miracula simul conjungeret, ut Augustinus animadvertit de Consen. Evang. lib. 3. cap. 19. loco sup. cit. *Volens enim miraculum miraculo adjungere, cum dixisset: Sol obscuratus est; continuo subjungendum existimavit: Et velum Templi scissum est medium, præoccupans videlicet, quod expirante Domino factum est.*

Templum in tres partes duobus oppansis velis divisum.

119 Templum divisum erat in partes tres; quarum prima erat Atrium; interior altera, quæ dicebatur Sanctuarium; tertia, quæ sanctissima omnium erat, Sanctum Sanctorum appellabatur, quo nulli nisi summo Sacerdoti fas erat ingredi. Prima Populo, altera Sacerdotibus patebat; tertiam adire summo tantum Sacerdoti licebat, & semel quidem in anno in die Expiationis. Duobus eæ partes velis separabantur, quorum unum ante Sanctum Sanctorum oppansum, alterum ante Sanctuarium; ut constat ex Origene Tract. 75. in Matthæum, ubi ita de Templo, ejusque duplici Velo: *Duo*, inquit, *esse vela, unum quidem interius, quod velat Sancta Sanctorum, alterum vero exterius sive Tabernaculi sive Templi.* Terna fuere vela Moysis ætate in Tabernaculo oppansa. Templum autem Salomonis, & alterum, quod, Salomonico disjecto, deinde ædificatum est, duo tantum habebant vela; nam pro tertio & extimo velo ipsæ erant Templi fores: ut ex cap. 5. antiquit. Judaicarum Josephi, & lib. 6. de Bello Judaico colligit Sagittarius Par. 3. Hist. Pass. Chr. cap. 1. §. 5. & 6. Quæritur itaque interiusne velum, an exterius in Christi morte scissum fuerit?

Verius est, interius velum discissum, quod

120 D. Hieronymus Epist. 150. ad Hedibiam quæst. 8. Tom. 1. op. cit. edit. Col. 826. existimat exterius velum fuisse discissum. *Quæ-*

Quærendum quod velum Templi scisum sit, exterius, an interius? Mibi videtur in Passione Domini illud velum esse conscissum, quod in Tabernaculo & in Templo foris positum fuerat, & appellabatur exterius. Quia nunc ex parte videmus, & ex parte cognoscimus. Cum autem venerit quod perfectum est, tunc & velum interius disrumpendum est, ut omnia, quæ nunc nobis abscondita sunt, Domus Dei Sacramenta videamus. Contra S. Leo Magnus serm.10. de Passione, & Cyrillus Alexandrinus in cap.19. Joann. putant, discissum velum illud, quod ante Sanctum Sanctorum oppansum erat. Recentiores quoque alii alias sunt sequuti sententias. Gerardus Vossius Harmon. Evang. lib.2. cap.2. arbitratur, unum tantum fuisse velum in Templo: Si enim, ajens, duo vela fuissent, non dixissent Evangelistæ *Velum Templi scissum est.* Quam quidem opinionem futilem esse quis non videat? illud enim quod indefinite scribunt Evangelistæ, *Velum Templi scissum est*, satis verum deprehenditur, si velorum alterutrum discindatur. Baronius ad ann. Chr. 34. num.127. contendit, disruptum exterius velum fuisse, quod populo conspicuum erat. Serry Exercit.57. num.5. & Gottus cap.31. §.2. Baronio suffragantur; eosque, discissum qui affirmant velum Sancto Sanctorum oppansum, arguunt ignorantiæ, quod duo in Templo fuisse vela nescierint. Cum iis sentit Lamy Harm. Evangel. lib.5. cap.36. qui illud etiam monet, quod si fuisset intimum velum discissum, Sacerdotum dumtaxat oculis objectum esset miraculum illud, & quidem ea tantum hora, qua Sanctuarium ad lucernas accendendas, & thura adolenda ingrediebantur. Suarez tom.2. 3. par. disput.39. sect.2. de ea re sibi fatetur non liquere. Casaubonus itidem non constare scribit Exercit. 16. in Baron. num.90. utrum e duobus velis discissum sit a summo usque deorsum. Alii denique existimant, velum illud interius scissum esse, quod Sancto Sanctorum prætexebatur; quam sententiam ut communem nunc fere omnes sequuntur. Vid. Cornel. a Lapid. in cap.27. Matth. vers.52. & ad eumdem locum Natal. Alexand. §.26. & Calmet. vers.51. qui observat, D. Paulum Epist. ad Hebr. cap.10. scribere, Jesum Christum, utpote summum Sacerdotem, Sanctuarii viam per velum, idest per corpus suum, nobis patefecisse; ideoque Apostolum eam confirmare sententiam, quam posteriore loco attulimus; scissura enim veli ante Sanctum Sanctorum oppansi significat per mortem Christi patefactum nobis iter ad Cœlum, disjectas Legis umbras, verumque Pontificem ad intima Templi adyta ingressum, ut omnes homines a peccato liberaret. Rivetus in Exod. cap.26. vers.31. veterum Hebræorum sequutus sententiam, probe textum intimum

confirmatur ex D. Pauli loco ad Hebr. cap. 10. Cur velum scissum sit?

hoc velum existimavit, nec fuisse pellucidum, ne cujusquam oculis pateret Sanctum Sanctorum, sed a summo Sacerdote tantum, qui eo introiret, videretur. Et Sagittarius loc.cit. num.13. miraculi magnitudinem expendens notat, Velum illud fuisse densum, & firmæ materiæ, figuris segmentatis distinctum, nec pellucidum, nec ulla ex parte alligatum, ut ne venti quidem flatu commotum ullo modo posset diffindi. Quid causæ fuerit, cur velum diffinderetur, quærunt Interpretes. Euthymius & Theophylactus in Matthæum dicunt, idcirco Deum ita voluisse, ut significaret a Templo divinam recessisse gratiam; & quo nulli fas antea fuisset ingredi, eo pateret omnibus aditus. Ad hanc sententiam alludit D. Hieronymus in Isaiam cap.52. Tom.4. op. cit. ed. col. 505. *Velum Templi a summo usque deorsum scissum est in duas partes, ut omnes Judæorum cæremoniæ panderentur, & eo tempore impleretur, quod in hoc eodem Propheta dicit: Ex Sion egredietur lex, & Verbum Domini de Hierusalem*. De Scissura veli varias Interpretum sententias refert Maldonatus in cap.27. Matthæi n.51.

Quædam miracula sunt propter circumstantias. Hujusmodi fuit terræmotus miraculum.

121 De tertio miraculo itidem Matthæus cap.27 v.51. *Terra*, inquit, *mota est, & petræ scissæ sunt, & monumenta aperta sunt*. De illo terræmotu lib. 4. de Canoniz. Sanctor. par. 1. cap. 25. num.31. disseruimus, ac miraculum fuisse demonstravimus. In eodem Opere nostro de Canonizatione observavimus, quoddam esse ostentorum & miraculorum genus, quæ prodigia quidem sint propter circumstantias, quibus eveniant; semotis tamen illis circumstantiis, nihil quidquam habeant, quod naturæ superet vires. Cui doctrinæ in hoc terræ motu locus est sane commodus. Terra enim eo ipso tempore contremuit, cum Christus humani generis Servator clavis Cruci affixus mortem oppeteret, perfidissimis Judæis illius necis auctoribus. Terra præterea tremefacta, plures veritatis viam ingressi sunt, & Crucifixum præpotentis Dei Filium esse, palam confessi. Quæ omnia notavit etiam Caspar Posnerus cit. Dissertat. *De singularibus & mirandis quibusdam, quæ morte Christi in natura acciderunt*, num.26.

In Judæane tantum, an etiam alibi terra contremuerit, petræ fuerint disruptæ, & aperta monumenta.

122 Quæritur, in Judæane tantum, an vero alibi etiam concussa terra sit, petræ disruptæ, & aperta monumenta. Origenes Tract. 35. in Matthæum, in Judæa solum ea docet contigisse. *Nec enim extra Judæam petræ discissæ sunt, aut monumenta aperta sunt alia, nisi ea tantummodo, quæ in Hierusalem erant, aut forte in Terra Judææ: nec alia terra tremuit tunc, nisi terra Hierusalem*. Sane Matthæus cap.27. v.53. videtur innuere, non ultra Hierusalem, & vicina loca monumenta aperta esse. *Exeuntes de monumentis, post Resurrectionem ejus venerunt in Sanctam Civita-*

tatem, & apparuerunt multis. Nam si aliter diceretur, fatendum esset, Sanctos homines in remotis regionibus e tumulis excitatos, mirifice per aera Hierusalem avectos esse; quod omnino tacent Evangelistæ. De Sanctorum illa resurrectione non est hic fuse disserendi locus. Sed ut pauca quædam attingamus, nonnulli putant, eos apertis monumentis vel ipso mortis Christi momento, vel paullo, post, revixisse, & cum Jesu ad Inferos descendisse, sive etiam, antequam Christus resurgeret, revocatos ad vitam extra Hierosolymam delituisse, quo ingressi sint postquam ille ad vitam rediit. *Delituerunt extra Urbem, donec resuscitato Christo ingressi sunt in Sanctam Urbem, ibique apparuerunt, ut simul & mortis & resurrectionis Christi gloria in ipsis appareret*, ut ait Lamy Concord. Evang. lib. 5. cap.36. pag.600. Verum communis sententia est, tremefacta terra, monumenta quidem in Christi morte aperta esse, Sanctos vero cum eo revixisse, ut videre est apud Calmet. loc. cit. vers.52. Natal. Alexandr. §.27. Suarez loc. cit. §. *In quibus dubitari potest*. Terram porro fuisse concussam, & aperta monumenta, petrasque disruptas etiam longe ab Hierosolymis & Judæa, verisimile est, nec desunt apud Baronium ad ann. Chr.34. num.128. monumenta ex historia depromta, & apud Calmet. loc. cit. vers.51. & Suarez loc. cit. §. *Quæri vero potest*, & Gretserum lib. 1. de Cruce cap. 33. qui veteri traditione ait esse acceptum, Alverniæ montem in Etruria, & Promontorium prope Cajetam eo terræmotu esse diffissa, ut hodie apparent. Et sane Phlegon terræmotum item ut solis deliquium commemorat: & D. Thomas 3.par. qu.44. art.4. ad tertium docet, petras esse disruptas *ad ostendendum, quod lapidea hominum corda per ejus Passionem emollirentur, & quod totus mundus virtute Passionis ejus erat in melius commutandus*. Ex quibus intelligitur, rationes tum veras, tum etiam mysticas suppetere, quamobrem illud miraculum non in Judæa solum, sed alibi etiam credamus contigisse. Hunc autem vehementem terræ motum sane non carere mysterio, haud temere quis affirmaverit, quo videlicet Deus Filii Divinitatem palam facere voluerit. Quamobrem in Psal.67. vers.8. *Deus cum egredereris in conspectu populi tui, cum pertransires in deserto, terra mota est*: & Psal.97. v.7. *Moveatur mare & plenitudo ejus, orbis terrarum, & qui habitant in eo, a conspectu Domini, quoniam venit judicare terram*: & Psal.113. v.7. *A facie Domini mota est terra, a facie Dei Jacob*.

123 Quartum miraculum non ab Evangelistis, sed a Plutarcho in lib. *de defectis oraculis* memoriæ proditum est. Ille igitur narrat, cum in Italiam tenderet, & jam Echinadas præternavi- *Historia ex Plutarcho, quæ congruit cum tempore mor-*

ga-

In Christi, de Thamo Ægyptio.

garet navis rector quidam, Thamus nomine, Ægyptius, remisisse ventum, auditamque vocem ad Paxas Insulas, quæ Thamum appellaret, juberetque ipsum, ubi primum ad portum Pelodem appulisset, clamare, magnum Pana esse mortuum; quæ vox rerum omnium parentem, & naturæ auctorem significat; Thamus autem ubi paruisset, eamque, quam jussus fuerat, vocem edidisset, ejulatus auditos esse quasi Panos obitum gementium; pervenisse id ad Tiberium Cæsarem, qui ex ipso Thamo de re gesta certior factus, hominum eruditorum ea super re sententiam exquisivit. Æmilianus Rhetor apud Plutarchum narrat, id a Patre Epitherse rei ipsius teste sibi traditum. Cum autem id in tempus mortis Christi conveniat, idcirco inter cætera, quæ tum contigerunt, portenta recensetur. Baronius ad ann. Chr. 34. num. 129. dubius ea de re incertusque videtur. Suarez loc. cit. *Sed horum, inquit, quæ in Evangelio non habentur, fides sit penes Auctores.* Natalis Alexander Hist. Eccl. Seculo 1. cap. 1. art. 5. num. 6. putat, non Christi mortem ea re, sed Diaboli sublatam potestatem, ejusque Regni eversionem declarari. Tillemontius Not. 37. ad Vit. J. Chr. nescire se fatetur, quamobrem ea historia rejicienda sit; qui tamen, utcumque ea sit, monet non esse ex iis, quibus Christiana Religio tamquam fundamentis inædificata est. Serry Exercit. 57. num. 8. eam veluti fabulam explodit; nihil enim de ea Tertulliano, Justino Martyri, aliisque veteribus Christianæ religionis defensoribus innotuisse comperimus. Alii vero cum Eusebio lib. 5. Præpar. Evang. cap. 17. nihil de ejus rei fide detractum volunt, Huetius Demonstr. Evang. Prop. 9. cap. 136. Gravesonius de Myster. & annis Chr. dissert. 20. §. 1. in fine, Card. Gottus loc. cit. cap. 31. §. 2. num. 22. quibus & ipsi libentissime suffragamur, addito tamen Tillemontii monito illo, quod modo attulimus, nec dubitimus, quin doctissimis istis viris probetur.

Crura Latronibus fracta, non Christo, qui jam mortuus erat: impletum ea de re Scripturæ oraculum.

124 Narrat Joannes cap. 19. v. 31. Judæos, imminente Sabbatho, rogasse Pilatum, ut per eum liceret Christi duorumque latronum crura frangi. *Judæi ergo, quoniam Parasceve erat, ut non remanerent in Cruce corpora Sabbatho, erat enim magnus dies ille Sabbathi, rogaverunt Pilatum ut frangerentur eorum crura, & tollerentur*: Quod cum impetrassent, duobus quidem latronibus milites crura perfregisse; at non item Christo, quem mortuum repererunt. *Ad Jesum autem cum venissent, ut viderunt eum jam mortuum, non fregerunt ejus crura; sed unus militum lancea latus ejus aperuit, & continuo exivit sanguis, & aqua* cap. cit. v. 33. Monet autem impleta oracula his verbis cap. cit. v. 35.: *Et qui vidit, testimonium perhibuit, & verum est testimonium ejus, & ille*

ille scit, quia vera dicit, ut & vos credatis. Facta sunt enim hæc, ut Scriptura impleretur: Os non comminuetis ex eo: & iterum alia Scriptura dicit: Videbunt, in quem transfixerunt. Isidorus lib. 5. Originum cap. 27. ita de Crurifragio: *Patibuli minor pœna, quam Crucis: nam patibulum appensos statim exanimat. Crux autem suffixos diu cruciat; unde & in Evangelio latronibus, ut morerentur, & de ligno ante Sabbathum deponerentur, crura confracta sunt, quia ligno suspensi cito mori non poterant.* Et Lactantius lib. 4. cap. 26. de Crurifragio, quo caruit Christus: *Suffixus*, inquit, *itaque Christus, cum spiritum deposuisset, necessarium carnifices non putaverunt ossa ejus suffringere, sicut eorum mos ferebat.*

125 Lex est lata per Moysem in Deuteronomio cap. 21. v. 22. *Quando peccaverit homo quod morte plectendum est, & adjudicatus morti appensus fuerit in patibulo, non manebit cadaver ejus in ligno, sed in eadem die sepelietur.* Et apud Josephum lib. 4. de Bello Jud. vehementer increpantur Idumæi, quod insepulta cadavera reliquissent; *cum præsertim Judæis tanta sepulturæ cura sit, ut etiam Judicio Cruci suffixos ad occasum Solis deponant, atque sepeliant.* Alia consuetudo fuit Romanorum, qui crucifixorum corpora de Cruce non refigebant, priusquam expirassent. Nam Josephus lib. de Vita sua narrat, se prætereuntem quosdam vidisse Cruci affixos, quorum tres amicitia sibi conjunctos conspicatus, Titum exoravit, ut Cruce avellerentur, & curarentur, quo convalescerent; unum tamen dumtaxat fuisse superstitem. Lamy cit. Dissertat. de Cruce §. 8. ita scribit: *Vitam producere Cruciarios Romani sinebant, & corrumpi, & tabe profluere in Cruce.* Neque vero pœna crurifragii in crucifixionis pœna continebatur; crura enim sontibus non perfringebantur, nisi quædam atrocior criminis diritas extitisset, aut vilissima esset sontium conditio. Ipsa etiam interdum miseratio suadebat, ut miseris crura frangerentur, eosque celerior mors cruciatu liberaret, ut videre est apud Lipsium de cruce lib. 2. cap. 14. Apud Plautum inter minas, quæ in servos adhibentur, est crurifragium: *Crura hercle offringentur.* Svetonius autem in Augusto narrat, illum jussisse homini, qui, sibi esset a secretis, crura suffringi, quod arcanum prodidisset; & Tiberium itidem narrat ministro cuidam suo, & tubicini crura pariter jussisse comminui. Haud profecto Judæis molestum fuisset, Romanam servare consuetudinem, quo Christus Jesus diutius acerbiusque cruciaretur. Neque enim Romanis mos erat, paucis quibusdam casibus exceptis, crurifragio mortem Cruciariis maturare. Sed ne, qui prope erat, diei festi solemni-

Qua ratione Judæi petierint a Pilato, crucifixis ut crura suffringerentur.

nitas funestaretur, petierunt a Pilato, ut crura Crucifixis suffringerentur; ita enim, maturata eorum morte, cadavera Cruce avelli poterant.

Christo non fuerunt fracta crura, ut Agno Paschali os comminui non licebat. Lactantii ratio parum probatur. Zachariæ impletum Oraculum.

126 Itaque duobus latronibus, non Christo, fracta sunt crura, ut impleretur Scriptura, *Os non comminuetis ex eo*. Ubi sensus allegoricus ad Christum refertur. Nam in Exodo cap. 12. præscribitur, ita comedendum Paschalem Agnum, qui figura fuit Christi, ut os illius non confringeretur. Idcirco scribit Lactantius lib. 4. cap. 26. ossa Christo non fuisse confracta *ne læsum ac diminutum corpus ad resurgendum inhabile redderetur*, quod nobis minime quidem probatur. Christus enim, qui suæ divinitatis virtute plurimos claudicantes & pedibus captos jussit erectos convalescere, confracta sua crura pristinæ integritati reddere potuisset. Excitata a quibusdam illa quæstio est, cui vere dici possit ossa Christo Jesu non esse confracta, cui clavis perforati sint pedes: pedis autem ossa arctissime jungi, ut transfigi pes non possit, quin ossa confringantur. Sed post Vossium respondet Sagittarius Part. 3. Hist. Pass. Christi cap. 2. num. 45. clavum eo adactum, ubi firmissime ossa inter se conjunguntur, & laxata quidem fuisse, non tamen confracta. Si quis vero hac responsione sibi putet minime satisfieri, cum testetur Scriptura, clavis quidem transfixos pedes, sed ossa non fuisse comminuta, sit habeat, Deum, qui Christi ossa confringi noluerit, probe novisse, quo pacto & pedes clavis transfigerentur, & ossibus sua constaret integritas. S. Joannes, ut modo diximus, impletum fuisse ait oraculum, *Os non comminuetis ex eo*, & illud etiam vaticinium, *videbunt in quem transfixerunt*. Alterum autem hoc Zachariæ est cap. 12. v. 10. *Et effundam super domum David, & super habitatores Hierusalem spiritum gratiæ, & precum, & aspicient ad me, quem confixerunt, & plangent cum planctu quasi super unigenitum, & dolebunt super eum, ut doleri solet in morte primogeniti*: testaturque etiam D. Lucas cap. 23. spectatores, cum vidissent ea quæ contigerant, percutientes pectora sua Hierosolymam revertisse.

De milite qui lancea Christum transfixit. Dextrum latus videtur fuisse confossum.

127 Miles, qui Christo transfodit latus, ut experiretur, num extremum spiritum exhalasset, in Ecclesia Occidentali, ut supra docuimus, appellatur Longinus. Eum secessisse ferunt in Cappadociam, ubi Fidem Christi prædicaverit, & Martyrii coronam consequutus sit. Pictores equo illum insidentem depingunt; verum viri docti contendunt peditem fuisse militem, qui lancea, quæ propria erat Romani peditatus, Jesum transfixit; ut videre est apud Calmet. in cap. 19. Joann. num. 34. Quæritur etiam, dextrumne, an sinistrum latus confoderit. Venerabilis Beda in libros

bros Regum q.12. ait, dextrum latus fuisse transfixum. *Passo in Cruce Domino, unus militum lancea latus ejus dextrum aperuit.* Ayala in suo *Pictore Christiano* lib.3. cap.18. num.9. opinionem strenue tuetur eorum, qui putant, dextrum latus lancea percussum, eamque dicit esse communem sententiam, quam etiam vetustissimæ probent picturæ. Chiffletius de Linteis Sepulcralibus Christi cap.31. vulnus in dextero latere acceptum probat ex Sudario Vesuntino, & Sindone Taurinensi, in quibus *vulneris ad latus inflicti cicatrix sinistra est, ut nimirum dextero Christi lateri respondeat.* Et Gretserus lib.1. de Cruce cap.35. in hanc sententiam videtur propensissimus, qui aurei numismatis ectypon exhibet, *ubi qui lanceam tenet, ad dexterum Christi latus efformatur, ad sininistrum ille, qui Spongiam arundini impositam gestat.* Innocentius III. lib.2. de sacro Altaris Sacramento cap.54. *Calix,* inquit, *ponitur ad dexterum latus, quasi sanguinem suscepturus, qui ex latere Christi dextero creditur vel cernitur profluxisse.* In hanc propendet sententiam Suarez 3. par. qu.51. sect.1. tom.2. & cum eo sentit Durantus in cap.15. num.3. lib.7. Revelat. S. Birgittæ. Et Rocca Tractatu de solemni Romani Pont. communione quæsit 3. docet, Romanum Pontificem, qui in Missa solemni, postquam ad Altare consecravit, ad Solium communicat, e sinistro Solii latere Sacratissimam Hostiam sibi allatam, Sanguinem vero e dextro latere excipere, ad repræsentandum Sanguinem, qui e dextro Christi latere profluxit: quam symbolicam ejus cæremoniæ explicationem probat Jo: Baptista Casalius de Veteribus Sacr. Christianor. Rit. cap.81. §. *Dignum sane est.*

Vera aqua e Christi latere fluxit. Qua parte transfixa corporis sanguis, & aqua manaverit.

128 De sanguine & aqua, quæ de Sacratissimo Christi latere manavit, plurima huc afferenda suppeterent. Quæ varii varia sunt opinati, unde, & qua corporis parte transfixa sanguis & aqua manaverint, breviter afferemus. Plures tum ex veteribus, tum ex recentioribus Scriptoribus putant, militis hastam ad pericardium cordisque substantiam pervenisse; inde propterea aquam & sanguinem defluxisse; quidam e membrana, qua cor involvitur, ea manasse arbitrantur, ac dicunt, ibi ejusmodi humorem ab humida cordis exhalatione progigni; illum autem humorem e læso pericardio interdum erupisse. Quibusdam videtur aqua e pericardio vulnerato, sanguis autem a majoribus vasis itidem vulneratis effluxisse. Singularis est Casparis Bartholini sententia, qui aquam & sanguinem e thoracis cavo emissam arbitratur, ad quam propugnandam sententiam Thomas Bartholinus filius Tractatum conscripsit. Sed lib.4. de Canonizat. Sanctor. par.1. c.31. num.6. satis prolixe hac de re dsseruimus; atque illa præsertim

docuimus, Clementem V. in Viennensi Concilio pronunciasse, non vivo adhuc, sed mortuo Christo latus esse perfossum; Innocentium III. definisse non inde phlegma, sed veram effluxisse aquam; Patrum omnium consensione id miraculo tribui; eoque omnem difficultatem redigi, miraculine ratio in eo sita sit, quod sanguis, an vero quod aqua e Christi latere eruperit: quosdam enim existimasse non aqueum pericardii humorem, sed miro quodam modo aquam profluxisse: quæstionem esse etiam, aquane, an, quod Evangelio videtur consonum magis, prior sanguis prodierit; scribit enim Joannes: *Et continuo exivit sanguis, & aqua*. Itaque illuc Lectorem mittimus.

Lanceæ superior pars a Bajazeto Turcarum Rege ab Innoc. VIII. missa in Vaticana Basilica colitur: ejus cuspis in Regio Parisiensi Sacello asservatur. Calvinus confutatus.

129 De Lancea vero, qua Christi latus transfixum est, scripsimus lib. 4. de Canonizat. Sanctor. par. 2. cap. 31. num. 8. & seqq. superiorem ejus partem a Bajazeto Turcarum Rege Innocentio VIII. summo Pontifici dono missam: eam nunc in Vaticana Basilica magna veneratione coli: ejusdem vero Lanceæ cuspidem S. Ludovicum Francorum Regem a Balduino II. Constantinopolitano Imperatore accepisse, eamque in Regio Sacello Lutetiæ Parisiorum collocasse. Paullo ante diximus, nobis non esse animum verba facere de sanguine & aqua, quæ ex Christi transfixo latere manarunt, eaque de re ad Opus illud nostrum de Canonizatione Lectorem misimus. Verum huc addere illud juvat, negasse Calvinum, quidquam in hac re fuisse, quod miraculo tribui debeat. Ab ejus tamen sententia Calvinistæ præsertim vero Lindemius, discesserunt. Caspar Posnerus citata Differt. *De singularibus ac mirandis quibusdam quæ morte Christi in natura acciderunt*, Tom. 2. Differtat. in Nov. Testam. e Museo Hasei & Ikenii in hac controversia substantiam humorum ab eorumdem fluxu distinguit. Sanguinem existimat e corde, seu etiam e venis saltem minoribus, aquam e pericardio prodiisse. Etsi autem putat, sanguinem ab aqua separatum effluxisse, nec pauculas quasdam sanguinis & aquæ guttas, sed tantam utriusque vim profluxisse, ut oculis cerni potuerit; nihilominus id miraculo tribuendum arbitratur: nihil enim quidquam hujus simile in quovis humano, seu vivente, seu exanimato corpore accidisse compertum est; *Ut id propterea indubium sit, humores hos quoad substantiam spectatos fuisse naturales; at quod attinet ad eorum discretionem, & fluxum putamus excessisse naturæ vires, adeoque fuisse supernaturalem & miraculosum.*

De Christi sepultura. Joseph ab Ari-

130 Narrant Evangelistæ, Joseph ab Arimathæa nobilem Decurionem fidenti animo Pilatum convenisse, & ab eo corpus Jesu Christi postulasse. Pilatum vehementer miratum Christum esse

esse mortuum; & accersito Centurione, ubi ab eo certior factus est Jesum obiisse, Josepho corpus Jesu donasse: Josephum sindone coemta divinum cadaver involvisse, & in monumento suo, quod exciderat in petra, deposuisse, magnoque saxo monumenti ostium occlusisse. Hæc Matthæus cap.27. Marcus cap.16. Lucas cap.23. v.53., qui addit, in eo sepulcro antea conditum fuisse neminem. *Et posuit eum in monumento exciso, in quo nondum quisquam conditus fuerat*. Et Joannes cap.19. rem minute describens non id tantummodo narrat, quod Pilatum inter & Joseph actum est; sed illud etiam refert, Nicodemum, qui nocte, quæ præcessit proxima advenerat, allata secum mixtura myrrhæ & aloes pondo quasi librarum centum, Josepho se comitem addidisse, eique sepeliendo Jesu operam dedisse: utrosque fasciis quibusdam sanctum corpus Hebræorum more aromatibus perfusum involvisse, & in sepulcro, quo nemo antea erat injectus, deposuisse; atque ejus monumenti indicat etiam Evangelista locum fuisse in horto. S. Marcus cap.15. v.44. de Josepho, qui Christi corpus a Pilato petiit, hæc scribit: *Pilatus autem mirabatur, si jam obiisset; & accersito Centurione, interrogavit eum, si jam mortuus esset. Et cum cognovisset a Centurione, donavit Corpus Joseph*. Mors autem Christi Pilato admirationem movit, vel quod ipsa experientia perspectum erat, Cruci affixos, si ætate florerent, in plures dies producere vitam; vel quod Pilatus, Christum arbitratus divinum hominem, crediderat illum vel nunquam moriturum, vel ipsum a Crucis supplicio se fuisse erepturum: quamobrem ab ipso Centurione, cujus erat curare Crucis supplicium, de Christi morte certior fieri voluit; quod observavit Lamy Harm. Evang. lib.5. cap.37.

mathæa petit a Pilato ejus corpus. Aromatibus perfusum, Nicodemo sibi operam dante, condit in sepulcro novo. Cur Pilatus certior fieri voluerit a Centurione de morte Christi.

131 Josephum ab Arimathæa Senatorem, sive, ut magis proprie loquamur, Judæorum Decurionem fuisse constat, eumque tradunt Evangelistæ fuisse Christi Discipulum: *Discipulus Jesu &c. Expectans Regnum Dei &c. Qui expectabat & ipse Regnum Dei &c. Discipulus Jesu, occultus autem propter metum Judæorum*. Atque hic Joseph, utpote vir probus & justus, etsi fuerat in Synedrio, cum Christus Jesus est condemnatus, non probavit acta ejus Concilii, teste Luca cap.23. v.50. *Et ecce vir nomine Joseph, qui erat Decurio, vir bonus & justus: hic non consenserat consilio & actibus eorum*. Nicodemum Joannes cap.3. Pharisæum & Principem Judæorum appellat, eumque narrat noctu Jesum convenisse, & in eo, quod cum illo habuit colloquio, dixisse, se probe scire neminem ea signa facere posse, quæ Christus ederet, nisi cum illo esset Deus. Eum autem jam tum ad Chri-

Qui fuerint Joseph ab Arimathæa, & Nicodemus.

Christi doctrinam animum adjecisse oportuit; tum quia, orta contentione de Christo, quis qualisve esset (Joann. cap. 7.) ita Jesum defendit, ut in suspicionem venerit, se doctrinam Christi sectari: *Numquid & tu Galilæus es?* tum etiam quod Josepho ad Jesu Christi corpus sepeliendum operam dederit.

Josephi laus est, quod Christi corpus a Pilato quæsierit; Nicodemi, quod cadaver aromatibus perunctum fuerit.

132 Ea igitur Josephi tota laus est, quod Christi Domini corpus a Pilato quæsierit. Quia vero sibi numquam Pilatus persuadere potuit, Jesum seditionis aut perduellionis reum fuisse, facile illius corpus Josepho permisit: constat enim, ut observat Grotius in cap. 27. Matthæi, nonnisi Judicis permissu licuisse, qui ultimo supplicio essent necati, eorum cadavera sepulturæ mandari; nec Judicem ægre ejusmodi veniam dare solitum, nisi forte seditiosi aut perduellis cadaver ad sepeliendum deposceretur; ut notat Calmetus in idem Matthæi caput num. 57. Nicodemi vero laus est, quod centum libras myrrhæ & aloes contulerit. Utrique autem præclare meriti, quod Sacrosanctum corpus perunctum, fasciisque alligatum Hebræorum more sepelierint. Lamy in Concord. Evang. lib. 5. cap. 37. satis fuisse ait perungendo corpori ternas quaternasve libras myrrhæ & aloes; sed cum Nicodemus eorum aromatum quasi centum libras attulerit, *Signum hoc est opulentiæ Nicodemi, & non parci affectus.*

Mos apud Judæos ungendi cadavera, & longis institis constringendi.

133 De funeribus & sepultura Hebræorum prolixam & eruditam Dissertationem scripsit Calmetus. Cadavera Judæi aromatibus perungebant, ne putrescerent; quod in Lazari cadavere prætermissum oportuit; quatriduo enim elapso, tetrum spirabat odorem. *Domine, jam fœtet; quatriduanus est.* Verba sunt Marthæ apud Joann. cap. 11. v. 39. Longis institis, seu fasciis oleo aromatibus permixto perfusis totum corpus constrigebant; quemadmodum puerorum corpus fasciis involvitur, capite excepto; faciem velo quodam lineo tegebant; Sindonem vero super corpus fasciis colligatum obtendebant. Quamobrem de Lazaro reviviscente scribit Joannes loc. cit. *Et statim prodiit qui fuerat mortuus, ligatis pedibus & manibus institis, & facies illius sudario erat ligata.* Hæc omnia ad sepeliendum Jesum adhibita esse, ostendunt verba quæ attulimus Joannis cap. 19. v. 40. qui de Josepho, & Nicodemo ait: *Acceperunt ergo corpus Jesu, & ligaverunt illud linteis cum aromatibus, sicut mos est Judæis sepelire.* Divus Augustinus lib. 1. de Civit. Dei cap. 13. de Josepho, & Nicodemo hæc scripsit: *Laudabiliter commemorantur in Evangelio, qui corpus ejus de Cruce acceptum, diligenter atque honorifice tegendum, sepeliendumque curarunt.* Mysticas quasdam de myrrha & aloe observationes, itidemque de horto, in quo fui

fuit Jesus sepultus, legere licet apud D. Thomam 3. par. qu.52. art.2.

134 Illud vero sedulo animadvertendum, Christi corpus in sepulcro fuisse conditum, quo nullum umquam antea cadaver injectum fuerat, ne cum Christus revivisceret, calumniaretur quispiam, non Jesum, sed alium ab eo surrexisse. Quod notat Hieronymus in cap.27. Matthæi. *Ne post resurrectionem, cæteris corporibus remanentibus, surrexisse alius fingeretur*. Fasciarum formam, quibus cadavera circumligabantur, elegantissimam exhibet Lamy in Harmonia Evangelica. De Sacra Sindone, qua Christi corpus involutum fuit, quamque Fideles Taurini venerantur, plura attulimus lib.4. de Canonizat. Sanctor. par.2. cap.31. num.17. De Sindone itidem, qua involutum est corpus Jesu, loquuntur Evangelistæ. S. Matthæus cap.27. v.59. *Involvit illud in Sindone munda*; Marcus cap.15. v.46. *Joseph autem mercatus Sindonem, & deponens eum involvit Sindone*; Lucas cap.23. v.53. *Et depositum involvit Sindone*; Joannes cap.19. v.40. *Ligaverunt illud linteis cum aromatibus*. Dissertationem edidit in fascias Christi Joannes Andreas Schmidt heterodoxus Auctor Amstelodami anno 1726. quæ Dissertatio est in tom.318. Miscellaneorum in Bibliotheca Dominici Cardinalis Passionei. Nullam fuisse opinatur hic Auctor Sindonem, in qua Corpus Christi fuerit involutum, sed unam eamdemque fuisse fasciam & Sindonem, quodque Joannes fasciam, id cæteros Evangelistas Sindonem appellare. Quod eo disputare videtur Auctor, idque ex tota dissertatione illa apparet, ut Taurinensis Sindonis fidem imminuat. Verum alia est Sindon, alia est fascia; nec quid causæ sit videmus, quamobrem in hac re ab illa conciliandorum Evangelistarum ratione recedamus, qua aliis in locis utimur ad Evangelistarum consensum demonstrandum; ut nempe stet illud, quod eorum quispiam scripserit, nec alius adversari censeatur, si forte omiserit; præsertim vero si & illud omissum sit, & aliud præterea narretur. Nam si duo sint, quorum alterum unus, alterum narret alter Evangelista, eaque pugnantia non sint inter se, tunc alteruter Evangelistarum alterius narrationem supplere, & alter alterum censendus est illustrare. Ac propterea omnis corruere videtur ejus Auctoris machina ad subruendam Taurinensis Sindonis venerationem admota.

Æquum fuit Christum condi in sepulcro novo. Refutatur Schmidii opinio de una tantum insita, qua involutum dicit corpus Christi, nulla adhibita Sindone.

135 Ad Passionis Jesu Christi absolvendam historiam reliquum est, ut de anno, die, & hora, quibus mortuus est, pauca quædam dicamus. Quod ad diem emortualem pertinet, vetus est & perpetua traditio, Christum vigesima quinta Martii die ob-

De anno, die, & hora, cum Christus est mortuus. Dies emortua-

Iis Christi ex vetustissima & constanti traditione est 25. Martii. Rogerii Baconis & Tostati proscripta sententia.

obiisse, ut constat ex Tertulliano contra Judæos cap.8. Augustino lib.18. de Civ. Dei cap. ult. & Chrysostomo in Homilia in Nativitate Joannis Baptistæ. Henschenius Bollandiani Operis continuator præter Martyrologia Typis impressa, alia quatuor & viginti manuscripta in pluribus Europæ Bibliothecis se vidisse testatur, in quibus omnibus Jesu Christi mortem adnotatam comperit ad vigesimam quintam Martii diem. Extat etiamnum S. Hippolyti Martyris Portuensis Episcopi Canon Paschalis in Tabula marmorea incisus anno Chr.222., qui repertus est in Agro Verano anno 1551. In eo habetur: *Octavo Kal. Aprilis Passio Christi.* Hæc vero Tabula cum statua S. Hippolyti conservatur in Bibliotheca Vaticana. Rogerium Baconem Ordinis Minorum Mathematicarum disciplinarum peritissimum decimo tertio seculo existimasse Christum tertia Aprilis die mortuum esse, atque ob eam sententiam erroris suspicione notatum, & condemnatum, tradit Waddingus de Scriptor. Minorum & tom.2. Annalium. Consequutum est seculum decimumquartum, cum celebris Tostatus idem quibusdam publicis Thesibus propugnare ausus est Senis, ubi tunc Eugenius IV. cum Romana Curia morabatur; at Cardinalis Turrecrematæ opera, ea doctrina tanquam erronea proscripta est. Bertus tom.5. de Theologic. Discipl. lib.29. cap.7. pag.561. negat, Tostati propositionem illam fuisse damnatam, quinimmo ait, illum apologia edita eamdem doctrinam sustinuisse, quam etiam alii amplexi sint. Incognitam autem prudenter advertit vetustis auctoribus fuisse, quam ipse propterea rejicit, ostenditque multiplici eruditionis copia emortualem Christi diem fuisse 25. Martii.

Christus obiit ex Joanne hora quasi sexta, teste Marco hora tertia: quomodo a quibusdam concilientur Evangelistæ.

136 De hora haud ita levis est difficultas. Tertiam enim horam fuisse, qua Jesus expiravit, tradit Marcus cap.23. v.25. *Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum.* At Joannes cap.19. v.14. scribit, hora quasi sexta: *Erat autem Parasceve Paschæ hora quasi sexta.* Quidam ut eam, quæ videtur esse, tollant discrepantiam, ajunt hora tertia crucifixum Judæorum vocibus, qui magno clamore deposcebant illum ad necem; hora autem sexta re ipsa Cruci fuisse affixum, manibus pedibusque perforatis, ut videre est apud D. Thomam 3. par. qu.46. art.9. *ad secundum*, & Lect.3. in cap.19. Joannis.

Concinnior conciliatio. Judæi diem in quatuor dividebant partes, quarum

137 Verum longe melius concinniusque respondent ii, qui a Judæis observant diem dividi in quatuor partes; quarum prima tres diei horas continebat, & *Prima* appellabatur, quod ab ea esset diei initium. Altera ab hora tertia ad sextam, seu meridiem

diem porrigebatur, quæ dicebatur *Sexta*, quod ab hora tertia inchoaret. Tertia diei pars ab hora incipiebat sexta, & in horam desinebat nonam, &, quod a sexta hora inciperet, *Nona* vocabatur. Postrema denique pars a nona incipiebat, & occasu solis terminabatur, quæ dicebatur *Vespera*.

singulæ ternas diei horas continebant.

138 Harum qualibet partium tres horæ continebantur. Cum igitur Marcus scribit, Christum Cruci affixum esse *hora tertia*, non id factum esse intelligendum est initio horæ tertiæ, sed exeunte hora tertia, & jam jam sexta hora subeunte; & rursus cum Joannes dicit, Christum obiisse non absolute hora sexta, sed hora *quasi sexta*, tantum abest, ut a Marco dissentiat, ut potius inter eos pulchre conveniat; hora enim quasi sexta illud idem tempus est, cum hora tertia in finem vertit. Inter recentiores, qui ad hunc conciliant modum utrosque Evangelistas, vide Baronium ad ann. Chr. 34. num. 163. Maldonatum in cap. 27. Matthæi num. 25 Tillemont. Nota 31. ad J. Chr. vitam, Natalem Alexandrum in cap. 19. Joann. num. 14. Serry exercit. 56. Graveson. de Myster. & ann. Chr. pap. 315. & Gottum de verit. Rel. Christ. cap. 30. §. 2. num. 10.

Hora tertia, & hora quasi sexta idem est, ac exeunte hora tertia, & sexta subeunte.

139. Si quoto æræ Christianæ anno crucifixus est Jesus, ut etiam quoto anno ætatis suæ, differere in animo haberemus, controversiam sane gravem susciperemus, cui nostræ vires impares sunt, & ad eam expediendam justo opus esset volumine. Baronius ad ann. 34. num. 132. existimat, Christum mortuum ætatis suæ tertio & trigesimo anno, mense tertio, Tiberii anno decimo octavo. Gravesonus in citato opere pag. 305. putat, obiisse anno ætatis suæ trigesimo tertio ineunte, & decimonono imperii Proconsularis Tiberii. Calmetus in cap. 8. Ioann. num. 57. statuit, Christum obiisse, cum medium ageret ætatis annum trigesimum sextum. Natalis Alexander Differt. 2. sec. 1. Prop. 2. contendit, Iesum mortuum anno ineunte trigesimo septimo ætatis suæ, & Imperii Tiberii decimo nono. Honoratus a S. Maria in Observat. ad Regul. & usum Criticæ lib. 5. differt. 1. ait, communem esse traditionem, Christum triginta natum circiter annos mortuum esse, decimoquinto anno Tiberii. Quid harum rerum periti senserint, satis est retulisse. Interea, cum tacito quodam Ecclesiæ consensu probata, atque etiam communis videatur opinio, Christum mortuum esse trigesimo tertio ætatis suæ anno, seu ineunte, seu jam expleto, sive etiam tribus additis mensibus, ut existimavit Baronius, Imperii Tiberii decimo octavo, vel decimonono; nos huic sententiæ libentissime accedimus, de qua vi-

Quoto Christianæ æræ anno, quotque natus annos Christus mortuus sit, variæ sententiæ. Videtur mortuus 33. ætatis anno, Imperii Tiberii 19.

Missam, ad Altare reversus ponit super corporale, & Diaconus vinum, Subdiaconus aquam in Calicem interea infundunt: aquam Sacerdos hodie non benedicit: dextera manu Sacratissimam hostiam sustollit, ut a populo possit conspici; eam in tres dividit partes, quarum tertiam in Calicem tacitus indit. Prætermittuntur *Pax Domini*, & *Agnus Dei*; item aliæ duæ orationes, quæ ante Communionem dici solent; tertia vero recitata, *Perceptio*, accipit patenam cum corpore Christi, & maxima humilitate dicit: *Panem cœlestem accipiam, & nomen Domini invocabo*. Deinde percutit sibi pectus dicens, *Domine non sum dignus*; postea signat se Sacramento, quod deinde sumit reverenter. Tandem prætermissis omnibus, quæ dici solent ante sumtionem Sanguinis, sumit de Calice particulam Hostiæ, & vinum.

Hac die solum Hierosolymis ostendebatur populo Crux, in quam sublatus est Jesus. Fortasse inde orta disciplina in omnibus Ecclesiis exponendi Crucem.

144 Populi adorationi & aspectui Crucem exponi dudum monuimus. S. Paulinus epist. 31. novæ edit. ad Severum narrat, hac tantummodo die eam ipsam, cui Christus affixus est, Crucem Hierosolymæ exponi solitam Fidelium adorationi. *Neque præter hanc diem, qua Crucis ipsius mysterium celebratur, ipsa, quæ Sacramentorum causa est, quasi quoddam solemnitatis insigne profertur*. In eadem epistola de ea Cruce loquens paullo ante dixerat, *Quam Episcopus Urbis ejus quotannis, cum Pascha Domini agitur, adorandam populo Princeps ipse venerantium promit*. Quod autem memorata subjecit verba, *Neque præter hanc diem, qua Crucis ipsius mysterium celebratur*, inde arguitur loqui de Feria sexta in Parasceve, ut advertit Hugo Menardus in notis ad Sacramentarium S. Gregorii pag. 86. Nonnulli existimant, ab ea Hierosolymitanæ Ecclesiæ consuetudine communem hanc derivatam esse disciplinam publicæ venerationi Crucem exponendi; quam opinionem eruunt ex verbis illis Amalarii: *Fuerunt quidam, qui volebant dicere se velle eamdem Crucem adorare, in qua Dominus crucifixus est. Utinam in omnibus Ecclesiis haberetur. Quamvis omnis Ecclesia eam non possit habere, tamen non deest eis virtus sanctæ Crucis in suis Crucibus, quæ ad similitudinem S. Crucis factæ sunt*: ut est in lib. 4. cap. 14. de Ecclesiastic. Offic. in tom. 14. Biblioth. PP. Edit. Lugdun. ann. 1677. pag. 950.

Cur latriæ cultu adoranda etiam quælibet Crux ad ejus exemplū facta, in qua Christus obiit: rationes ex D. Thoma.

145 Nonnihil difficultatis Rabano subesse videbatur, non quidem in eo cultu, qui Cruci exhibetur hac die, sed in verbo, quo utimur, *adorationis*. Verum, ut bene advertit Bailletus Hist. hujus diei §. 2. num. 19. Fidei puritas pravam omnem amovet suspicionem. Ecclesia in Canticis ait: *O Crux adoranda*. Et alibi, *Tuam Crucem adoramus*. Celebris est Lactantii versiculus

Flecte genu, lignumque Crucis venerabile adora.

Theologis vero disputandum linquimus, Latriæ ne cultu, an minore aliquo Crucem venerari debeamus, quam fuse quæstionem pertractant Estius in 3. lib. sentent. dist. 9. §. 3. & Cardinalis Capisuccus in appendice controversiæ, *Quo cultu sanctæ imagines sint colendæ*. Notat Thomassinus de dier. Festor. celebratione lib. 2. cap. 14. num. 20. cæremoniam hujus diei de adoranda Cruce a veteribus appellari *Adoratum*. Observat etiam, eos Episcopos, qui in Parisiensi Synodo Sacrarum cultum Imaginum rejiciebant, adorationem tamen Crucis in Feria sexta Majoris Hebdomadæ approbasse. *Et ideo Sancta Mater Ecclesia* (sunt verba Synodi) *toto Orbe terrarum inter cætera innumera Crucis Sacramenta decrevit, licitum esse universis Catholicis ob amorem Passionis Christi, ubicumque eam viderint, inclinando, si voluerint, venerari: Et insuper die sancto, quo Passio domini in universo Mundo specialiter celebratur, cum omni devotione universum Ordinem Sacerdotalem, seu cunctum populum adorare*. Et D. Thomas 3. par. quæst. 25. art. 4. docet, Crucem, cui Christus affixus est, latriæ cultu adorari, tum quod ea nobis exprimit Christi figuram in Cruce pendentis, tum etiam præsertim quod ejus sanguine fuerit perfusa: eodem etiam Latriæ cultu quamlibet ex quacumque materia Crucem ad illius Crucis exemplum factam itidem adorari, quod imaginem repræsentet Christi in Cruce extensi; quod tamen ita est intelligendum, ut adoratio ad Jesum Christum referatur; nam si Crux consideretur tamquam pertinens quiddam ad Christum Dominum, ad quem veluti terminum non referatur adoratio, non latriæ cultu, sed hyperduliæ tantum est colenda; cujusmodi cultus B. Virgini exhibetur, cui, etsi propius quam Crux ad Christum pertineat, cum eam tamquam unam ex iis rebus, quæ Christi sunt, veneramur, cultum quidem peculiarem exhibemus, sed qui nonnisi hyperduliæ cultus est.

De Trisagio, Sanctus Deus, Sanctus fortis &c. A puero quasi divinitus allato Constantinopoli sub Imperio Theodosii. Cur eo utatur Occidentalis Ecclesia hac die Græce & Latine.

146 Innuimus paulo ante, in fine cujusque improperii, interea dum Cux adoratur, cani celebre Trisagium, & quidem Græce & Latine, *Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus immortalis, miserere nobis*. Menologium Græcorum narrat, sub Imperio Theodosii vigesimaquarta die Septembris vehementissimo terræ motu Constantinopolim esse concussam: Imperatorem una cum Proclo Patriarcha, & populo universo ad implorandam Dei opem confugisse: puerum repente in aera sublatum; cumque omnes metu perterriti exclamarent *Kyrie Eleison*, puerum in terram descendisse, atque alta monuisse populum voce, ut Trisagium caneret ad hunc modum, *Sanctus Deus, Sanctus fortis*, *San-*

Sanctus & immortalis, vix ea loquutum repente mortuum concidisse. Devota hæc oratio in Ecclesia Orientali frequentissime usurpatur. Ea vero hac die præsertim utitur occidentalis Ecclesia, Latine, ut propriam suam linguam adhibeat, Græce vero etiam, ut alludat illi divinæ voci, quam puerum illum diximus Constantinopoli edidisse. Vid. Goar. in Notis ad Rituale Græcorum pag. 109. edit. Venetæ ann. 1730.

Additio ad illud Trisagium Petri Fullonis, Theopaschitarum hæresim olens, a Catholicis damnata. A Gregorio VII. interdictum Armenis ea uti: quæ tamen ab iis postea adhibita videtur.

147 Petrus Fullo, ut inveheret hæresim Theopaschitarum, qui naturam divinam passam in Cruce falso affirmabant, ea verba Trisagio addidit: *Qui Crucifixus es pro nobis, miserere nobis*; quod a Catholicorum cœtu reprobatum fuit. Qua additione cum Armeni usi essent usque ad XI. seculum, a Gregorio VII. Epist. 1. lib. 8. moniti sunt, ut eam omitterent. *Clausulam*, inquit summus ille Pontifex, *quam in illa laude subjungitis: Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus immortalis: istam videlicet*, qui crucifixus es pro nobis; *quoniam nulla Orientalium præter vestram, sed nec Sancta Romana Ecclesia habet, vos totius scandali occasionem, pravique intellectus suspicionem vitantes, superaddere de cætero omittatis*. Armeni, etiamsi Decretum illud Gregorius VII. ediderit, eadem verba in Trisagio retinuisse videntur. Cum patrum nostrorum memoria de concilianda inter eam Gentem & Romanam Ecclesiam communione & pace ageretur, inter cætera dubia illud in Congregatione de Propaganda Fide die 30. Januarii ann. 1635. propositum fuit: *An Trisagio: quo utuntur Armeni, possit addi: Qui passus est pro nobis*. Et rescriptum fuit: *Congregatio negative respondit: nam in Liturgia Armenorum decantato Trisagio in honorem Sanctissimæ Trinitatis, adduntur prædicta verba secundum Theopaschitarum hæresim damnatam in Concilio Romano sub Felice Papa. Et licet in alio loco ad personam Filii Trisagium applicetur, nihilominus Trisagium ab Angelis traditum, & in honorem & glorificationem Sanctissimæ Trinitatis decantari solitum, non videtur posse formaliter attribui Christo Domino, uti scilicet tantum personæ ejusdem Sanctissimæ Trinitatis*.

Nec valet id fuisse concessum Maronitis: quia alio modo in eorum libris Hymnus glorificationis prædictus concipitur; & non fuit etiam ille modus expresse a Sede Apostolica approbatus.

Missa hujus diei non sicca, sed Missa Præsanctificatorum appellanda.

148 Denique de Missa etiam quædam supra attigimus, quæ hac die celebratur. Eam vero Missam non, ut vulgo ajunt, siccam dici oportet, sed Missam Præsanctificatorum, in qua Sacerdos sola specie panis, die quæ præcessit proxima consecrati, communicat. Missam enim siccam eam dicimus, in qua neque consecratio fit, neque Christi corpus sumitur, & Sacerdos, licet Sa-

 cerdo-

cerdotalibus indutus vestibus, ita Missam recitat, ut omittat tamen omnia, quæ summissa voce dicuntur: Præfationem quidem recitat, & Pater noster, sed Canonem & reliquas Secretas omnes prætermittit; non hostiam habet, non Calicem, nihilque eorum dicit aut facit, quæ super Eucharistiam fieri solent, ut videre licet apud Durandum in Rationali lib.4. cap.1. Contra vero in Missa Præsanctificatorum nihil omittitur præter Eucharistiæ consecrationem, quod Sacramentum sub unica specie sumitur panis quem pridie ejus diei sacerdos consecravit, ut explicat Hugo Menardus in Notis ad Sacramentarium S. Gregorii pag.75. *In Parasceve Majoris Hebdomadis non consecratur Corpus Christi, sed Sacerdos in Missa utitur Præsantificatis, idest hostiis ante consecratis tum pro se, tum pro omni populo.*

In Orientali Ecclesia per totam Quadragesimam Missa Præsanctificatorum celebratur, sabbatho, & Dominica exceptis. Ritus quorumdam Græcorum in hac re parum probatus. Græcorum criminationes adversus Latinos.

149 In Ecclesia Græca Missa Præsantificatorum dicitur omnibus Quadragesimæ diebus, Sabbatho, & Dominica exceptis, ut constat ex Laodicena Synodo, quam Baronius existimat ante Concilium Nicænum habitam: *Non oportere in Quadragesima panem offerre, nisi in Sabbatho, & Dominicis diebus*; verba sunt ex Canone 48. Et in Concilio Trullano Can. 52. *In omnibus sanctæ Quadragesimæ jejunii diebus, præterquam Sabbatho, & Dominica, & Sancto Annunciationis die, fiat sacrum Præsanctificatorum ministerium.* Id etiamnum in Orientali Ecclesia in usu esse testatur Cardinalis Bona lib.1. Rer. Liturgicar. cap.15. num.5. *Hunc morem adhuc servat Orientalis Ecclesia.* Bossuetus Meldensis Episcopus volum.5. suorum Operum edit. Argentinæ ann.1742. in Tract. de Communione sub utraque specie tradit, plerosque Græcorum hoc tempore aliquot pretiosi Sanguinis guttas supra panis consecrati partes in formam Crucis aspergere, easque pro diebus insequentibus reservare ad Officium Præsanctificatorum: quem morem invectum fuisse post Schisma Cerularii, & a melioris notæ auctoribus Græcis nec probari, nec usurpari luculenter ostendit. Nicetas Pectoratus Romanam Ecclesiam criminatur, quod per Quadragesimam, Sabbatho & Dominica exceptis, Missam Præsanctificatorum non celebret: cujus repressa merito fuit audacia ab Humberto Cardinali Silvæ Candidæ tom.4. Biblioth. Patrum, ut videre etiam licet apud Goar. loc. cit. pag.173. qui tamen monet, Cardinalem multis in rebus justos prætergressum esse fines; quod fusius refert Juvenin. de Sacram. Dissert.5. quæst.8. cap.1.

Cur apud Latinos hac die tantum celebretur Missa

150 Verum utcumque sit de ejusmodi re, si quis est, qui quidquid de Præsanctificatorum Missa apud Græcos disputari potest, sibi cupiat expromi, adeat Leonis Allatii Dissertationem ad cal-

ad calcem Operis de Consensu perpetuo Ecclesiæ Orientalis & Occidentalis adjectam,& Le-Brun in explicat. Missæ tom.2. art.2. pag.372. edit. Parisien. Apud Latinos hac die Præsanctificatorum Missa tantummodo celebratur ea ratione, quam innuit Hugo a S. Victore de Specialibus Missæ Observationibus cap.20. *Quæritur, quare hac die Missa non cantetur, sed corpus Christi reservatum die præcedenti sumatur. Ad quod dicitur ex decreto Innocentii Papæ Missam hoc biduo non celebrari, ut in Pastoribus Ecclesiæ status temporis illius apud Apostolos ostendatur, qui, sicut Propheta prædixerat, Percusso Pastore dispersi erant &c. Quæritur iterum, quare hac die non sumatur sanguis Christi, sicut & caro Christi; ad quod dico, quod utrumque sub utraque specie sumitur. Sed quia species vini labilis non potest tuto reservari, sine ea corpus Christi reservari constitutum est.* Quæ repetit etiam Claudius Espencæus lib.2. de adoratione Eucharistiæ cap.13.

Præsanctificatorum ex Hugone a S. Victore.

151 Alludit Hugo ad Epistolam Innocentii I. ad Decentium Episcopum Eugubinum: *Feria sexta* (verba sunt ex illius Epistolæ capite 4.) *propter Passionem Domini jejunamus. Sabbathum prætermittere non debemus, quod inter tristitiam & lætitiam temporis illius videtur inclusum. Nam utique constat, Apostolos biduo isto & in mœrore fuisse, & propter metum Judæorum se occuluisse. Quod utique non est dubium, intantum eos jejunasse biduo memorato, ut traditio Ecclesiæ habeat, isto biduo sacramenta penitus non celebrari. Quæ utique forma* (jejunandi) *per singulas tenenda est hebdomadas propter id, quod commemoratio diei illius semper est observanda.* Ac de ejusmodi consuetudine, quam servat Occidentalis Ecclesia celebrandi in Parasceve Missam Præsantificatorum, vetera reperias documenta apud Pouget Instit. Catholic. tom.1. pag.841. tom.2. pag.272. & apud Bailletum Hist. hujus diei §.2. Amalarius, & Alcuinus hujus rei rationem afferunt. *Quia in hac die Dominus se ipsum obtulit, & ipsa oblatio sufficit ad salutem credentium.* Innocentius I. rationem adducit paullo ante memoratam, quæ ab Apostolorum mœrore desumitur, & a jejunio, quo hunc diem transegerunt; & hæc quidem ratio longe cæterarum visa est accomodatissima Mabillonio par.2. Musei Italici Commentar. ad Ord. Rom. & Gravesonio de Mysteriis & annis Christi pag.455. Quærit Vertus tom.4. Explicat. Cæremon, Eccl. Observat. 35. pag.293. Edit. Parisien. ann.1713. an Innocentii I. verba de quibuscumque Feriis sextis, & Sabbathis cujuslibet Hebdomadæ sint intelligenda, an vero de sexta tantum feria in Parasceve, & Sabbatho Sancto; ea enim verba sextas omnes ferias, & Sabbatha totius anni videntur complecti. Verum

Hugonis verba respiciunt Epistolam Innoc. I. ad Decentium. Locus Innocentii quomodo intelligendus.

rum cum Innocentius mœrorem commemoret, quo capti sunt Apostoli Feria sexta, qua die Christus Jesus est mortuus, & Sabbatho insequenti, quo ejus corpus jacuit in sepulcro, jure inde arguit, ea verba de Feria sexta in Parasceve, & Sabbatho sancto esse intelligenda.

Hugo negat hac die dici Missam, sed intelligit eam quæ celebratur per annum. In Hispaniis obsoleverant cæremoniæ hujus diei, & Ecclesiæ erant clausæ. Concilium Toletanum IV. eas cæremonias restituit.

152 Ait Hugo in loco, quem supra attulimus, Feria sexta Majoris hebdomadæ & Sabbatho Missam non celebrari. Verum si quis ejus verba attente consideret, facile intelliget de ea Missa loqui, quæ aliis diebus celebrari solet; nec Præsanctificatorum Missam ejus verbis excludi, quæ cum omnibus cæremoniis, quas scripsimus, semper in Occidentali Ecclesia celebrata est in Parasceve. In Hispaniis abusus ille irrepserat, ut Ecclesiæ hac die essent clausæ, & prorsus ab omni sacra cæremonia & divino cultu feriarentur; quem abusum sustulit Concilium Toletanum IV. Can.7. *Comperimus, quod per nonnullas Ecclesias in die Sextæ Feriæ Passionis Domini, clausis Basilicarum foribus, nec celebratur Officium, nec Passio Domini populis prædicatur, dum idem Salvator noster Apostolis suis præceperit dicens: Passionem & Mortem & Resurrectionem meam omnibus prædicate. Ideo oportet eodem die Mysterium Crucis, quod ipse Dominus cunctis nuntiandum voluit, prædicari, atque indulgentiam criminum clara voce omnem populum postulare, ut pœnitentiæ compunctione mundati venerabilem diem Dominicæ Resurrectionis, remissis iniquitatibus, suscipere mereamur, Corporisque ejus & Sanguinis Sacramentum mundi a peccatis sumamus.*

Sacerdos in Missa Præsanctificatorũ sumit revera Corpus & Sanguinem Christi. Vinum non consecratur ex immersione particulæ in calicem.

153 Præterea ait Hugo, nullo modo negari posse, Sacerdotem hac die sumere Christi Corpus & Sanguinem; utrumque enim revera esse sub specie panis, præcedenti licet die consecrati: additque id in causa esse, cur vinum non servetur die præcedenti consecratum, quod periculo irreverentiæ actio ista non careat. Quidam Græcorum contendunt, sumi in Missa Præsanctificatorum Corpus & Sanguinem tum sub specie panis, tum etiam sub specie vini; putant enim; per immersionem particulæ in calicem, ex Sacratissima Hostia detractæ, transubstantiationem fieri vini in Sanguinem. Sed hi sunt recentiorum Schismaticorum errores: Veteres enim Græcorum semper credidere, ut ipsi credimus, non aliter vinum posse consecrari, quam proferendis verbis, quæ formam constituunt Sacramenti, ut animadvertit Christianus Lupus ad Can.52. Conc. Trullani tom.2. veter. edit. pag.956. *Verum respondeo, hæc esse novella Schismaticorum commenta. Antiqui omnes Græci nobiscum credidere, Eucharistica elementa sine mysticis verbis non posse consecrari. Quocirca non ab ipsis*

ipsis elementis hæc Missa vocatur Præsanctificatorum, sed a rebus contentis: quod nempe sub unica panis specie sit non solum Domini Corpus, sed & Sanguis.

154 Nemo profecto inficiabitur, quosdam etiam fuisse inter nostros Latinos Scriptores eosque Catholicos, qui affirmarunt, in Missa Præsanctificatorum corpus & sanguinem sumi sub specie non modo panis, sed etiam vini, quod vinum consecretur vel per orationem *Pater noster*, vel per immersionem particulæ panis consecrati in Calicem injectæ. Durandus in Rationali lib.6. cap.75. hanc quæstionem proponit: *Numquid vinum, quod in die Parasceves cum Dominico Corpore servato sumitur, in Altari consecratur, & Sanguis Christi efficitur per immissionem ipsius Corporis in Calicem, & ejus tactum?* Cui quæstioni respondet, quosdam esse, qui putent, vinum effici sanguinem Christi, Micrologum & Amalarium innuens: *Super hoc dicunt quidam, quod per Dominicam Orationem, quæ tunc dicitur, fit consecratio, seu commutatio vini in sanguinem.* Id vero ait minime verum esse; nam si ea vis esset Orationis Dominicæ, panis etiam consecraretur, atque inde existeret illud absurdum, quod supervacaneum esset ad sextam Feriam reservare panem præcedenti die consecratum. *Nos tamen hoc non dicimus; quia si hoc jam esset, non esset necesse Corpus Domini ad diem illum reservari*: ac statuit, vinum sanctificari quidem contactu sacræ particulæ, non vero consecrari, neque ejus transubstantiationem fieri in sanguinem Christi. *Dicimus ergo illud non consecrari, sed sanctificari. Differt autem inter hæc: nam consecrari est consecratione transubstantiari; sanctificari est ex contactu seu admixtione sacræ rei reverendum & sanctum effici, ut patet in aqua benedicta.* Sylvius tom.5. suorum Operum edit. Antverpien. in Oratione I. *De Officio Parasceves*, more suo accurate tractat hoc argumentum, & quæ objiciuntur auctoritates explicat; magnum intercedere discrimen ostendens inter consecrari & sanctificari. *Vinum enim sanctificari est ex admixtione, vel contactu rei sacræ reverendum & sanctum effici: consecrari vero est, illud vi verborum consecrationis transubstantiari in sanguinem Christi.*

Quidam ex Latinis in eadem fuere sententia, quam Græci Schismatici, vinum consecrari per immersionem Corporis Christi.

155 Hæretici, qui adversus Ecclesiæ sensum pugnant pro Communione sub utraque specie, libenter eorum amplectuntur sententiam, qui in Missa Feriæ sextæ existimarunt, per particulam sacratissimæ hostiæ in Calicem injectam vinum consecrari; ita enim se ab eo argumento liberant, quod adversus eos depromimus ex ea Missa, in qua Sacramentum sumitur sub unica specie panis. Sed eos magno in errore versari ostendit Mabillonius to.2. Musei

Hæretici, qui pugnant pro Communione sub utraque specie, eam amplexi sunt sententiam. Eos confutavit egregie Mabillonius. Ab ea

sententia semper absuit Romana Ecclesia. Musei Italici in Commentar. ad Ord. Rom. §.12. & sequen. ubi veterem fuisse docet controversiam, utrum per particulæ contactum vinum consecraretur: quod observavit etiam Georgius Cassander in sua Liturgia cap.31. pag.76: Ecclesiam Romanam semper existimasse, con consecrari; in aliquo ex Ordinibus Romanis reperiri ea verba: *Sanctificatur autem vinum, non consecratum per sanctificatum panem*; ea tamen in textum inducta apparere; Patrum & gravissimorum Scriptorum summum in eo esse consensum, ut doceant nonnisi vi verborum Christi, quæ Sacerdos proferat, vinum consecrari; Feria sexta Majoris Hebdomadæ propter ejus diei mœrorem Præsanctificatorum Missam esse introductam; panem pridie ejus diei consecratum a Sacerdote, non autem vinum sumi, quod panis facile conservari possit sine periculo irreverentiæ, vinum vero non item; disciplinam denique idcirco invectam, ut vinum & aqua in Calicem infundatur, atque eo injiciatur sacræ hostiæ particula, ut a Christo instituta ad exemplum convivii sacra Communio eo modo exprimeretur, qui esset Cœnæ Christi accomodatior. *Nimirum quia Communio sacri convivii rationem habet, ex cibo & potu debet constare. At quoniam altera Eucharistiæ species in crastinum reservanda haud videbatur, nec isto biduo Sacramenta celebrari mos sinebat; inde factum est, ut ex puro vino aqua mixto, sed tamen particula Eucharistiæ sanctificato altera convivii pars, videlicet potus, suppleretur*. Plura etiam, quæ cum iis quæ scribit Mabillonius consentiunt, reperias apud Vert. cit. tom.4. pag.293. & sequen. Herminier tractatu de Sacramentis tom.2. cap.15. ubi agit de forma Eucharistiæ, animadvertit, in pluribus vetustis Missalibus Galliæ, Angliæ, Germaniæ, & Hispaniæ hunc loquendi reperiri modum, vinum nempe sanctificari, & Christi Sanguinem fieri, cum Hostia consecrata in calicem injicitur; sed hanc fuisse docet quorumdam parum sane probabilem opinionem, & ante 9. seculum omnibus incognitam, quam vehementer impugnavit S. Bernardus Ep.69. Joannes Beletus cap.99. & Jacobus Cardinalis de Vitriaco Histor. Occidentalis cap.38. Idem Herminier, quod supra innuimus, eodem loco confirmat, Romanam Ecclesiam numquam ejusmodi amplexatam esse doctrinam; eaque verba ex quodam Ordine Romano, *Sanctificet autem vinum consecratum per sanctificatum panem*, abesse monet a veteribus Codicibus Vaticano, Corbejensi, & Colbertino, juxta ea, quæ scripsit loco cit. Mabillonius. Alcuinum, Micrologum, Amalarium, & Ordinem Romanum modo nominatum commemorare non prætermisit Bossuetus Meldensis Episcopus tract. *de Communione sub utra-*

utraque specie vol.5. suorum Operum edit. Argentinen. pag.254. & invictis probat argumentis, eos Scriptores numquam sensisse, sanctificationem ex hostia in vinum injecta veram esse consecrationem, qua vinum convertatur in Sanguinem; sed existimasse eam sanctificationem inferioris esse ordinis alteriusque naturæ, cujusmodi eam describit S. Bernardus Epist.69. qui ait, vinum cum hostia consecrata mistum, etiamsi non ea peculiari solemnique Consecratione consecratum sit, qua in Sanguinem Christi converatur, sacrum tamen esse ex Corporis Domini Nostri contactu, sed longe diversa ratione ab ea, quæ fit virtute verborum, quæ ex Evangelio desumta sunt.

Nulli in hac die sacra Communione præbetur, etsi non ea semper fuit disciplina.

156 In hac Feria sexta nulli sacra præbetur Communio, nisi forte gravis quædam necessitas urgeat, juxta Rubricam Missalis Romani: *Hodie* (Feria 5.) *reservat Sacerdos in loco decenti & convenienti hostiam consecratam pro die sequenti, in quo non conficitur, vel etiam plures, si necesse fuerit, pro infirmis*. Sed non hanc semper fuisse disciplinam, & hac etiam die populo sacras particulas distribui consuevisse, quæ pridie essent consecratæ, probant certissima monumenta, ut ostendimus institutione 18. tom.11. Porro quanta fuerit veterum Christianorum hac die jejunii severitas, docuimus institutione 16. tom.XI. pag.98.

CAPUT VIII.

De Sabbatho Sancto.

Quod Mysterium hac die recolat Ecclesia. Cur sermo instituatur etiam de Christo reviviscente.

1 Feriæ sextæ in Parasceve succedit Sabbathum Sanctum. Hoc die sacram illam & mysterii plenam Christi quietem in sepulcro, ejusque descensum ad inferos, seu statum illum Jesu Christi, quamdiu anima a corpore fuit sejuncta, recolit Ecclesia. Quamobrem hujus diei Mysterium satis aperiri videtur, si duo ista explicentur. Sed cum ex ea, quæ nunc viget, disciplina sacræ complures aliæ hoc Sabbatho peragantur cæremoniæ, quæ Resurrectionem Domini respiciunt, & ipsa Missa in hac die celebretur de Resurrectione, necessarium propterea putamus de Christo etiam a morte reviviscente sermonem habere.

Vetus disciplina non recedendi ab Ecclesia ante mediam noctem in Pervigilio Paschæ. Mos celebrandæ

2 Ex Decreto quod innuimus Innocentii I. nec Feria sexta, nec Sabbatho Divina mysteria celebrabantur. Introducta est in Occidentalem Ecclesiam Præsanctificatorum Missa feria 6. in Parasceve celebranda. Ejusmodi Missæ celebrandæ Ritus non potuit extendi etiam ad Sabbathum: cum enim ejus diei Officium post horam nonam incipiat, & desinat ad Solis occasum, nihil

Missæ in nocte ante Pascha viguit usque ad ætatem Durandi, & Valdensis, etsi jam tum cœpta est anticipatio ejus Missæ;

temporis præsantificatorum Missæ celebrandæ suppetebat, ut bene advertit Bailletus in Historia hujus diei §. 2. Docet Tertullianus lib. 2. ad uxorem cap. 4. morem tum fuisse celebrandi Missam in nocte Sabbathi. *Quis solemnibus Paschæ adnoctantem securus sustinebit?* Et Hieronymus in cap. 25. Matthæi testatur, ex Apostolica traditione populum ante mediam noctem non consuevisse ab Ecclesia discedere in Pervigilio Paschæ. Iis etiam temporibus, quæ consequuta sunt, ejusmodi viguit disciplina; scribit enim Theodorus Balsamon ad Canonem 90. Trullanum, pios Christianos totum in Ecclesia Sabbathum exigere solitos fuisse, sexta vero noctis hora, hoc est media nocte, communicare, & hora noctis septima matutinæ Psalmodiæ adesse. Durandus, qui vivebat anno 1280. lib. 5. Rationalis cap. 76. testatur, ad suam usque ætatem in quibusdam Ecclesiis morem ejusmodi retentum. Idem affirmat Thomas Waldensis ca. 25. to. 3. Doctrinalis, antiquitati, idest post annum 1400. Fatendum tamen ante ætatem Durandi a Valdensis cœptam esse Missæ anticipationem. Etenim Hugo de S. Victore, qui obiit anno 1140. lib. 3. de specialibus Missæ observationibus cap. 21. *Jam fere*, inquit, *transacto die Sabbathi Officium hoc celebrarunt*, (Veteres nimirum Missam Sabbathi Sancti) *sed modernorum debilitas ad epulas festinans tempus prævenit destinatum*. Nunc canitur Missa circa meridiem: & quamquam anticipatur tempus; non ideo tamen quidquam in orationibus est immutatum, in quibus fit noctis mentio; nam in Collecta hæc leguntur: *Deus, qui hanc sacratissimam noctem gloria Dominicæ Resurrectionis illustras*; & in Præfatione: *In hac potissimum nocte*; & alibi: *Communicantes, & noctem Sacratissimam celebrantes*.

Non decuit, Corpus Christi putrescere in sepulcro ex D. Thoma.

3 D. Thomas 3. par. qu. 51. art. 3. quæstionem proponit, *utrum corpus Christi fuerit in sepulcro incineratum*; & respondet, non decuisse Christi corpus putrescere; etsi enim, si spectetur conditio naturæ passibilis, putrescere poterat; non tamen putrefieri potuit, si ratio habeatur meriti putrefactionis, quod est peccatum; ac proinde tribuit virtuti Divinæ, quod Christi Corpus immune servatum sit a corruptione, & ab illa maledictione Genes. cap. 3. v. 19. *Pulvis es, & in pulverem reverteris*. Oraculum illud Psalmi 15. v. 10. *Quoniam non derelinques animam meam in Inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem*, docet Petrus Apostolus Act. cap. 2. v. 31. in Jesu Christo esse impletum: *Providens loquutus est de Resurrectione Christi, quia neque derelictus est in Inferno, neque caro ejus vidit corruptionem*. Neque huc quidquam amplius addendum putamus, qui de incor-

ruptione

ruptione Corporis Christi jam disseruimus lib. 4. de Canonizat. Sanctor. par. 1. cap. 30. num. 2. Sylvius expendens D. Thomæ verba loc. cit. in respons. ad secundum, ubi S. Doctor Corpus Christi docet, *quantum ad conditionem naturæ passibilis, fuisse putrefactibile*; hæc scribit: *Ita nimirum ut non obstante unione Verbi, mori & putrefieri potuisset, si nullum aliud miraculum accessisset*.

4 Agit itidem D. Thomas in 3. par. de animæ Christi descensu ad Inferos. Si quis vero, quæcumque eo pertinent, cupiat sibi dari adversus hæreticos pulcre explicata, & ad exactam examinis trutinam revocata, adeat Bellarminum tom. 1. Controvers. lib. 4. de Christi anima a cap. 1. usque ad 16. integrum, Petavium Theologicor. Dogmat. lib. 13. cap. 15. & sequen. Estium lib. 3. distinct. 22. §. 2. Thomassinum Theologic. Dogmat. tom. 2. lib. 4. cap. 9. Plura sunt in Sacris paginis loca, unde ad illud Fidei dogma probandum depromuntur argumenta. Psalmo 15. v. 10. *Non relinques animam meam in Inferno*. De Christo dixit Zacharias cap. 9. v. 11. *Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua*. Regius Psaltes pluribus in locis ex persona Christi ait, suam ad Inferos animam descendisse, atque inde abiisse. Et Sapientia divina in Ecclesiastici cap. 24. v. 45. *Penetrabo*, inquit, *omnes partes inferiores terræ, & inspiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes sperantes in Domino*. *Christi anima descendit ad Inferos.*

5 Celebris vero est textus Epistolæ 1. v. 18. D. Petri cap. 3. *Christus semel pro peccatis nostris mortuus est justus pro injustis, ut nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, vivificatus autem Spiritu, in quo & his, qui in carcere erant, spiritibus veniens prædicavit, qui increduli fuerant aliquando, quando expectabant Dei patientiam in diebus Noe*. Ad illius Epistolæ D. Petri caput tertium adde illud ex capite quarto v. 6.: *Propter hoc & mortuis evangelizatum est, ut judicentur quidem secundum homines in carne, vivant autem secundum Deum in spiritu*. Qui textus si intelligatur de prædicatione facta in diebus Noe, omnino non videmus, quî verba secum ipsa constent. Et sane quomodo hæc cohæreant; Christus in Passione sua mortuus est carne, sed vivus remansit in spiritu; idcirco Deus olim prædicavit hominibus per Noe? ut bene animadvertit Bellarminus loc. cit. cap. 13. *Si hic locus intelligatur de prædicatione facta in diebus Noe, non apparet, quorsum hic sit inserta ista narratio. Quomodo enim ista cohærent: Christus in Passione sua carne mortuus est, spiritu vivus mansit: ideo Deus olim prædicavit hominibus per Noe?* Con- *Locus Epist. Beati Petri cap. 3. explicatus.*

tra si intelligatur de descensu Christi ad inferos, optime omnia inter se nexa cohærent. Cum enim Petrus voluerit ostendere Christum passum, & mortuum remansisse vivum quoad animam, id optime confirmat, si dicat animam Christi ad Inferos descendisse, atque ibi spiritibus eo carcere detentis prædicasse, iis præsertim, qui diluvii aquis fuerant absumpti, quique crediderant, & in extrema vita pœnitentiam egerant, sed de eorum salute dubitabatur. Videatur Estius in cap. 3. Ep. 1. D. Petri num. 20. ubi notat, Petrum eorum, qui in diluvio interierunt, mentionem facere, *quia nunquam tanta hominum multitudo simul periit, & secundum animas ad Inferna descendit*; & quia inde commoda erat Apostolo transitio ad loquendum de Baptismo (*quod & vos nunc similis formæ salvos facit baptisma*) cujus figura fuit Arca Noe.

Communis consensus Patrum de Christi descensu ad Inferos. Ex Ruffino fortasse haeretici impulsi sunt ad negandum ejusmodi descensum.

6 Verum omnis in hac re sublata est difficultas communi omnium Patrum Græcorum & Latinorum consensu, quorum dicta in unum congessere Bellarminus, & Petavius. Quamobrem Thomassinus loc. cit. pag. 283. optime concludit: *Tanta est antiquorum utriusque Ecclesiæ Patrum ab ipsis usque primis Christiani nominis temporibus concordia & conspiratio, tanta proinde omnium consensio Ecclesiarum in hunc Christi ad Inferos descensum ut sine injuria Fidei Catholicæ nemo secus sentire possit*. Ruffinus in expositione Symboli Apostolorum, *Sciendum*, inquit, *sane est, quod in Ecclesia Romana Symbolo non habetur additum*, Descendit ad Inferos; *sed neque in Orientis Ecclesiis habetur hic sermo. Vis tamen verbi eadem esse videtur in eo, quod sepultus dicitur*. Ex hoc Ruffini loco credibile est hæreticos depromsisse rationem, quamobrem Christi descensum negarent ad Inferos. Levis tamen in Ecclesia Ruffini auctoritas, quem Origenianis contractum erroribus nemo est qui nesciat. Præterea non de Symbolo Apostolorum loquitur, sed de Nicæno, aliisque Symbolis.

Symbola non omnes, sed vel potiores, vel in controversia positos articulos continent.

7 Sed dubitatio summovetur omnis, si animadvertimus, non omnes Fidei articulos in Symbolum Patres voluisse conjicere, sed vel potiores, vel eos, de quibus per ea tempora aliqua esset coorta controversia. Neque vero, quod in quibusdam Symbolis ille non contineatur articulus, inde sequitur, non habitum fuisse a Patribus unum ex Fidei capitibus, cum præsertim in plurimis aliis Symbolis disertissime legatur expressus. Vide quæ scripsit eruditus vir Josephus Blanchinus in *Enarratione Pseudo-Athanasiana in Symbolum*, Veronæ anno 1732. pag. 51. & sequen. Natalis Alexander Dissert. 12. Sæcul. I. observat in nostro Symbolo haberi *Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultu*

pultus descendit ad Inferos: in Aquilejensi passionem & mortem prætermitti: *Crucifixus sub Pontio Pilato, & sepultus descendit ad Inferos*; & in Romano cæterisque Orientalibus Symbolis non inveniri descensum ad Inferos. Verum monet, in Aquilejensi Symbolo nullatenus prætermitti Passionem & mortem, quæ in crucifixione & sepultura continentur; neque itidem in Romano cæterisque Orientalibus Symbolis descensum ad Inferos prætermissum videri, qui in sepultura comprehensus intelligitur; quemadmodum enim Christi corpus ad locum suum descendit, ad terram scilicet, qui locus est corporum; ita ejus Anima ad animarum locum descendit, ad eam nimirum Inferorum partem, in qua Sanctorum animæ veluti captivæ detinebantur, ut eas illinc eriperet, & triumphator secum una sublimes in Cœlum duceret.

Corpus Christi quievit in sepulcro, Anima descendit ad Inferos, Divinitas cum Corpore & Anima licet sejunctis hypostatice fuit unita ex Divo Thoma.

8 Itaque corpus Christi quievit in sepulcro, anima descendit ad Inferos, Divinitas vero neque a corpore, neque ab anima fuit sejuncta, sed cum iis, licet separatis, hypostatica unione conjungebatur; quod egregie probat D. Thomas 3. par. qu.50. artic.2. ubi ait, donum, quod per gratiam Dei conceditur, sine culpa non revocari; ac propterea cum nulla in Christo fuerit culpa, fieri non potuisse, ut in illius morte solveretur unio hypostatica, & divinitas a carne separaretur; præsertim cum unionis gratia maxima sit, & maxime permanens: *Et etiam magis permanens ex sui ratione, quia hæc gratia ordinatur ad unionem personalem, gratia autem adoptionis ad quamdam unionem affectualem; & tamen videmus, quod gratia adoptionis numquam perditur sine culpa. Cum igitur in Christo nullum fuerit peccatum, impossibile fuit, quod solveretur unio Divinitatis a carne ipsius. Et ideo sicut ante mortem caro Christi unita fuit secundum personam & hypostasim Verbo Dei, ita & remansit unita post mortem, ut scilicet non esset alia hypostasis Verbi Dei, & carnis Christi post mortem*. Idem S. Doctor eamdem confirmat doctrinam in 3. sent. dist.21. qu.1. art.1. Quod si in morte Christi Divinitas a corpore non fuit separata, docet S. Doctor ead. 3. par. qu.50. art.3. multo minus ab anima fuisse sejunctam: *Anima unita est Verbo Dei immediatius, & per prius quam Corpus, cum corpus sit unitum Verbo Dei mediante Anima. Cum ergo Verbum Dei non sit separatum in morte a corpore, multo minus separatum est ab anima*. Quapropter in Catechismo S. Tridentinæ Synodi ad expositionem quarti Articuli habentur hæc verba: *Quare cum Jesum mortuum esse dicimus, id significamus, ejus animam a corpore divisam esse; neque tamen concedimus Divinitatem sejunctam a corpore; quin potius constanter credimus, & confitemur, anima ejus*

a cor-

a corpore divisa, Divinitatem tum corpori in Sepulcro, tum animæ apud Inferos conjunctam semper fuisse. Refert Cardinalis Pallavicinus in Historia Concilii Tridentini lib.17. c.6. num.6. Religiosum quemdam hominem, nomine Amantem, Ordinis Servorum B. Mariæ Virginis, Episcopi Sebenicensis Theologum, quod in Sessione quadam affirmaverit, in morte Christi Divinitatem a corpore fuisse divisam, palinodiam recantare coactum: & Historiæ Concilii Tridentini a Paulo Sarpio conscriptæ nuperrimus Scholiastes Petrus Franciscus Courayer tom.2. pag.234. num.31. quamvis Pallavicinum audaci sane, sed minus felici conatu susceperit refellendum, ea super re cum eo haud gravate consentit.

Sanguinis triduo illo, quo Corpus Christi jacuit in Sepulcro, unitus fuit hypostatice verbo Dei.

9 Quo tempore Christi corpus jacebat in sepulcro, ejusque anima ad Inferos descenderat, diximus neque a corpore neque ab anima fuisse Divinitatem separatam. Utrum vero Sanguini, qui in Passione effusus est, conjuncta fuerit, antequam Christus reviviscens Sanguinem illum in suum corpus receperit; seu, quod idem est, utrum Sanguis triduo illo hypostatice unitus remanserit Verbo Dei, gravis in Ecclesia fuit controversia; quam ipsi exposuimus tom.2. de Canonizat. Sanctor. cap.30. num.4. & sequen. Verum postquam definivit S. Tridentina Synodus Sess.13. cap.3. esse in Eucharistia Corpus sub specie panis, Sanguinem sub specie vini, & animam sub utraque specie vi naturalis illius connexionis & concomitantiæ, qua partes Christi Domini, qui jam resurrexit ex mortuis non amplius moriturus, inter se copulantur, cumque dubitari non possit, Sanguinem veram fuisse Christi partem, statuendum est quemadmodum Corpus, quod humanitatis Christi pars fuit, Verbo fuit conjunctum, ita Sanguinem ejusdem Humanitatis partem, quique rursus in Resurrectione assumendus erat, eadem plane ratione Verbo fuisse unitum, ut qui hodie hujusmodi doctrinam negaret, erroris esset omnino accusandus.

Anima Christi per essentiam suam descendit ad finum Abrahæ, non tamen per essentiam suã, sed per suum effectum descendit ad Infernum. Durandi rejecta opinio. Nihil acerbi sensit Christus in Inferis.

10 Quibus ita constitutis, quasdam breviter proponemus quæstiones, quæ de animæ Christi descensu ad Inferos a Theologis agitari solent. Prima est, utrum anima Christi substantiali præsentia sua, an sua tantum potentia & operatione in omnem Inferorum locum descenderit. Durandus in 3.sentent. Distinct.22. vult, Christi animam ad Inferos descendisse *secundum effectum & operationem, quam in illo Divinitas, sive anima Christi sit operata:* cui tamen assentiri nullo pacto possumus. Christus enim vere & re ipsa descendit ad Inferos, quo factum est, ut ejus anima illic præsens fuerit. Quamobrem D. Augustinus ep.99. *Secundum*, inquit, *creaturam eam, quam ex quodam tempore suscipiendo manens Deus homo factus est, hoc est secundum animam*

cum

eum fuisse apud Inferos aperte Scriptura declarat, & per prophetiam præmissa, & per Apostolicum intellectum satis exposita, qua dictum est: Non derelinques animam meam in Inferno. Id ipsum docuit Lateranense Concilium sub Innoc. III. in Cap. *Firmiter* de Summa Trinitate & Fide Catholica. Consentiunt Theologi; qui illud etiam quærunt, an descensus ad Inferos gravis Christo fuerit & acerbus. Nihil acerbitatis Christum sensisse respondent; tum quia, quæ anima ab omni peccato pura & integra sit, a corpore simul ac fuerit sejuncta, nihil amplius potest pati; tum quod si, retardato ad Cœlum ascensu, quidpiam molestiæ Christus accepisset, multo sane graviorem accepisset molestiam in illo quadraginta dierum spatio, quod inter Resurrectionem & Ascensionem interjectum est; quod a nemine adhuc dictum esse comperimus, ut notat Sylvius in 3. par. D. Thomæ Quæst. 52. art. 1. Itaque Catholica veritate constabilita, quod anima Christi substantiali præsentia descenderit ad Inferos, reliquum est ut quæramus, an in omnibus Inferni locis præsens fuerit. D. Thomas 3. par. ead. quæst. 52. art. 2. respondet, Christi animam per essentiam suam descendisse ad illum Inferorum locum, qui Limbus dicitur, seu sinus Abrahæ, ubi Patriarchæ & Justi ante Christum mortui detinebantur; non autem per suam essentiam, sed per suum effectum descendisse ad Infernum, ubi perpetuis pœnis reprobi addicti sunt, & ad Purgatorium, quo animæ conjectæ fuerant eorum, qui amici quidem Dei mortem obierant, sed nondum temporalibus pœnis Divinæ justitiæ satisfecerant; & reprobos quidem de eorum incredulitate & malitia coarguisse, qui vero in Purgatorio erant, iis spem dedisse consequendæ gloriæ.

Quid contulerit Justorum animabus descensus Christi ad Inferos?

11 Secunda quæstio est, quid Justorum animabus Christi ad Inferos descensus contulerit. D. Augustinus epist. 164. ad Evodium tom. 2. op. col. 476. §. 8. se id nescire fatetur: *Illis justis, qui in sinu Abrahæ erant, cum ille* (Christus) *in Inferna descenderet, nondum quid contulisset inveni, a quibus eum secundum beatificam præsentiam suæ Divinitatis numquam video recessisse*. Verum lib. 20. de Civit. Dei cap. 15. Tom. 7. op. præcit. edit. col. 593. scribit, eorum animas in Inferno, idest in Sanctorum Patrum Limbo, fuisse ab omni prorsus pœna sensus exemtas, acerrimo tamen inde abeundi desiderio esse incensas, ut Paradisi gloriam assequerentur. *Non absurde credi videtur, antiquos etiam Sanctos, qui venturi Christi tenuerunt Fidem, locis quidem a tormentis impiorum remotissimis, sed apud Inferos fuisse, donec inde eos Sanguis Christi & ad ea loca descensus erueret*. Quæ quidem viam aperiunt ad respondendum, quemadmodum communiter

niter respondetur, Sanctos Patres, etsi ab originali labe, & omni peccato actuali, atque etiam omni reatu pœnæ pro peccato actuali liberati essent per Fidem Christi, non tamen a reatu pœnæ originalis peccati absolutos fuisse, propter quem reatum, nondum humanæ redemtionis persoluto pretio, a vita gloriæ excludebantur: eo prorsus modo, quo Fideles Christi per Baptismum a peccatorum, quæ in se admiserint, atque etiam a peccati originalis reatu, quantum ad exclusionem pertinet a gloria, absolvuntur, adhuc tamen remanent obligati reatu peccati originalis, quantum ad necessitatem moriendi. Quapropter si Sancti Patres in sinu Abrahæ nondum erant a peccati originalis reatu liberati, Christus descensu suo ad Inferos duo illis contulit beneficia; alterum, quod iis beatificam visionem attulit, in qua summa hominis beatitudo posita est; alterum, quod eorum animas ex illo loco liberavit, ut optime de hac re tota disputat S. Thomas 3. par. qu.52. art.5.

An Christus liberaverit animas in Purgatorio detentas, & pueros non expiatos a peccato originali.

12 Tertia quæstio est, an Christus descensu ad Inferos animas in Purgatorio detentas, & puerorum item animas liberaverit, qui e vita erepti essent, antequam iis remedium illud esset adhibitum, quo originale peccatum delebatur. Quod ad Purgatorii animas attinet, docet S. Thomas loc. cit. art.8. eas fuisse liberatas, quæ Divinæ Justitiæ jam satisfecerant, & nihil in iis erat reliquum quod purgaretur; ut etiam illas, quæ pio quodam erga Christi Passionem affectu meruerant, ut descendente Christo ad Inferos pœnis temporalibus Purgatorii absolverentur. Animas vero puerorum, qui cum peccato originali obiissent, idem S. Doctor loc. cit. art.7. negat fuisse liberatas. Eos enim Christus liberavit, qui sibi per Fidem & Charitatem essent conjuncti, Pueri vero, qui libero arbitrio non fuerint compotes, nec per fidem parentum, aut per aliquod Fidei Sacramentum a peccato originali mundi essent, filii erant iræ, & vasa contumeliæ. Quapropter Africani Episcopi in Sardinia exules in Epistola Synodica scribunt: *De parvulis indubitanter tenenda Catholicæ religionis regula veritatis, quia parvulus, qui baptizatur, gratuita Dei bonitate salvatur: qui vero sine Baptismo moritur, propter peccatum originale damnatur*. Ea autem damnatio cujusmodi sit, & an posita in eo sit, ut Beatitudine tum supernaturali, tum naturali careant, omni tamen pœna sensus vacui; an vero eadem privati sint beatitudine cum levi quadam pœna sensus, etiamnum inter se Theologi disputant.

An Christus aliquos ex veteribus Philosophis descendens ad Inferos liberaverit.

13 Ultima quæstio est, an Christus descendens ad Inferos veterum Philosophorum quosdam inde eripuerit. Sed si illi in damna-

damnatorum inferno detinebantur, Catholica Fide docemur, nullam esse in Inferno redemtionem. Ne ipsos quidem infantes, qui cum peccato originali mortui essent, modo ostendimus a Christo esse liberatos. Quamobrem ne comminisci quidem rationes ullas possumus, cur affirmemus, ereptos ex Inferno eos fuisse Philosophos, qui illuc conjecti essent, vel quod nullam in Christum Fidem habuerint, vel si quam Fidem implicitam habuere, nullam conformitatem habuerint ad charitatem Christi patientis, ut ait D. Thomas loc. cit. art.6. Tostatus Paradox.5. cap.132. putat probabile, Socratis, Platonis, & Aristotelis animas in Sanctorum Patrum Limbo fuisse, quod implicitam in Christum Fidem habuerint, & integram a gravibus peccatis vitam egerint, atque inde a Christo fuisse ereptas. *Ex quo satis rationabile videtur, quod animæ Socratis, Platonis, & Aristotelis, similiumque Philosophorum ad Limbum morte ipsorum descenderint, postea autem cum Christo resurgente inde in æthereas ascenderint mansiones. His quippe vita studiosa erat, & vitia castigabantur ad unguem, ne quid inhonestum eis accideret, acutissime advertebant. Quod satis colligi datur, si eorum dicta & facta ex historiis Philosophorum advertamus*. Nicetas in Orat.42. S. Gregori Nazianzeni narrat, Platonem, ubi primum Christum in Inferno prædicantem audivit, in eum credidisse. *Cum diu antea vita functus a quodam Christiano maledictis, conviciisque ut improbus & impius laceratus esset, noctu ad conviciatorem suum venit, hominemque accusavit, ut inique in ipsum maledictis incessentem. Ego enim, inquit, me peccatorem esse haudquaquam inficias ivero: verum cum Christus in Infernum descendit, nemo ante me ad Fidem accessit*. Sed hæc sunt somnia & deliramenta; non quod fieri non potuerit, ut quidam ex ethnicis salvi sint per Fidem saltem implicitam divinæ providentiæ, quod crediderint, Deum esse humani generis liberatorem secundum modos sibi placitos, aut per Fidem adventus Christi peculiari revelatione cognitam, quæ doctrina est D. Thomæ 2. 2. quæst.2. art.7. ad tertium; sed quia incompertum omnino est, eos Philosophos ejusmodi Fidem habuisse, quos alioqui constat recte scripsisse, non recte vixisse. Bellarminus loc. cit. cap.15. in fine Nicetæ historiam tamquam fabulosam & commentitiam explodit. Petavius autem loc. cit. cap.18. num.13. apposite ad hanc rem: *Quamvis*, inquit, *nonnulla præclare ab illis dicta factaque legantur, quæ videntur indicia multarum esse magnarumque virtutum, tamen & ipsa non expressa, neque solida erant, sed adumbrata, & ad verborum speciem efficta, tum multo pluribus iisque certis & turpissimis fla-*

gitiorum notis dedecorata fordebant. Et Thomassinus loc. cit. cap.9. in fine: *Nil tutius*, ait, *nil sapientiæ & sobrietatis regulis accommodatius, quam communi Fidelium sensui & credulitati adhærescere, liberatos scilicet a Christo non philosophos, non quoscumque alios, nisi qui in gratia & amicitia Dei e vivis excessissent*. Pulcram Calmetus Dissertationem edidit, num ethnici, quibus Lex Moysis, aut Evangelium incognita fuere, potuerint æternam salutem consequi; & ostendit, Sanctos illos ante legem Moysis, puta Seth, Noe, Melchisedech, qui Fidei lumine Deum cognoverunt, & puro, religiosoque cultu, & innocentia vitæ coluerunt, salutem æternam adeptos; Philosophos vero, qui naturali lumine Deum habuere cognitum, tantoque beneficio abusi ejus opem non implorarunt, sed fœdo Idolorum cultui hæserunt, corruptisque moribus se commacularunt, inter quos Socrates, Plato, Seneca, neque salutem æternam consequutos, neque a Christo ad Inferos descendente liberatos esse.

Differitur de Resurrectione. Cur de ea sermo injiciatur. Totius reliqui hujus Sermonis distributio in quinque partes.

14 Quicquid hactenus de Christi descensu ad Inferos disseruimus, egregie Suarez persequitur tom.2. 3.par. disp.43. sect.1. & sequentibus, quarum in postrema animadvertit, tandiu animam Christi apud Inferos permansisse, donec in Resurrectione denuo corpori jungeretur. Quantum vero temporis inter mortem & Resurrectionem elapsum sit, mox examinabimus. Cum enim in Sabbathi Sancti cæremoniis Resurrectionis celebretur Mysterium, postulare videtur instituta sermonis nostri ratio, ut de Resurrectione quoque verba faciamus. Atque, ut ordine agamus, tractationem omnem in quinque capita putavimus dividendam. Primo veritatem Resurrectionis demonstrabimus; secundo de tempore & hora, qua Christus revixit, disseremus; tertio ejus circumstantias afferemus; quarto de qualitate Corporis resurgentis agetur; postremo de iis, qui resurrexerunt cum Christo, sermonem habebimus.

Rationes quinque ex D. Thoma, quamobrem opus fuit ut Christus reviviscerет.

15 Divus Thomas 3. par. qu.53. art.1. probat, necessarium fuisse, Christum ex mortuis resurgere. 1. ad Divinæ justitiæ commendationem, ut qui se usque ad mortem Crucis humiliasset, exaltaretur a Deo usque ad gloriosam Resurrectionem. 2. ad Fidei nostræ instructionem, ut per Resurrectionem Christi Fides nostra de ejus Divinitate confirmaretur. 3. in nostræ spei solatium, quia dum certo scimus Christum revixisse, ipsi speramus & nos resurrecturos. 4. ad informationem vitæ Fidelium; nam quemadmodum Christus resurgens ex mortuis jam non moritur, ita nos mortui peccato, vivimus Deo. Postremo ad nostræ salutis complementum; ipse enim rediit ad vitam, ut post Resurrectionem

nem fructus Passionis suæ per Apostolorum prædicationem nos faceret compotes.

16 Plura sunt in Testamento veteri de Resurrectione Christi oracula. Psal. 114. v. 3. *Circumdederunt me dolores mortis, & pericula Inferni invenerunt me &c. Convertere anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi, quia eripuit animam meam de morte, oculos meos a lapsu.* Et Psal. 70. v. 20. *Quantas ostendisti mihi tribulationes multas & malas, & conversus vivificasti me, & de abyssis terræ iterum reduxisti me.* Et Psal. 40. v. 5. *Tu autem Domine miserere mei, & resuscita me, & retribuam eis.* Christus etiamnum vivus futurum prædixit, ut revivisceret, apud Matth. cap. 16. v. 21. *Exinde cœpit Jesus ostendere Discipulis suis, quia oporteret eum ire Hierosolymam, & multa pati a Senioribus & Scribis & Principibus Sacerdotum, & occidi, & tertia die resurgere*: & apud Joann. cap. 2. v. 19. *Respondit Jesus & dixit eis: Solvite Templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud &c. Ille autem dicebat de Templo corporis sui. Cum ergo resurrexisset a mortuis, recordati sunt Discipuli ejus, quia hoc dicebat; & crediderunt Scripturæ, & sermoni, quem dixit Jesus.* Atque inde factum est, ut Principes Sacerdotum, & Pharisæi peterent a Pilato, ut juberet, custodes per triduum vigilare ad sepulcrum, ne Discipuli Christi Corpus inde auferrent, & dicerent surrexisse; ut est apud Matth. cap. 27. v. 62. *Convenerunt Principes Sacerdotum & Pharisæi ad Pilatum dicentes: Domine recordati sumus, quia seductor ille dixit adhuc vivens: Post tres dies resurgam. Jube ergo custodiri sepulcrum usque in diem tertium, ne forte veniant Discipuli ejus, & furentur eum, & dicant plebi: Surrexit a mortis: & erit novissimus error pejor priore.* Post Resurrectionem suam Christus Dominus multis apparuit, ut alibi demonstrabimus; quod affirmate & libere testati sunt Apostoli Act. cap. 3. v. 15. *Auctorem vero vitæ interfecistis, quem Deus suscitavit a mortuis, cujus nos testes sumus*; cap. 4. v. 33. *Et virtute magna reddebant Apostoli testimonium Resurrectionis Jesu Christi Domini nostri*; & cap. 10. v. 40. *Hunc Deus suscitavit tertia die, & dedit eum manifestum fieri non omni populo, sed testibus præordinatis a Deo, nobis qui manducavimus & bibimus cum illo, postquam resurrexit a mortuis*; & cap. 13. v. 30. *Deus vero suscitavit eum a mortuis tertia die, qui visus est per dies multos his, qui simul ascenderant cum eo de Galilæa in Hierusalem, qui usque nunc sunt testes ejus ad plebem.*

De Christi Resurrectione Oracula ex Sacris paginis.

17 S. Paulus item 1. ad Corinthios cap. 15. v. 5. apertissime testatur de Resurrectione Christi, dicens, eum post mortem visum

Testimonia D. Pauli de Christi Resurrectione.

sum esse Cephae, & post hoc undecim: & statim post v.6. *Visus est plusquam quingentis fratribus simul, ex quibus multi manent usque adhuc, quidam autem dormierunt*: & prosequitur v.7. *Deinde visus est Jacobo, deinde Apostolis omnibus*: denique ait: v.8. *Novissime autem omnium tamquam abortivo visus est & mihi*.

Huetii animadversio super fide testium de Christi Resurrectione

18 Perpulcre Huetius Demonstr. Evang. Prop.9. cap.142. ostendit, testes de Christi reditu ad vitam nulli esse exceptioni obnoxios. Qui enim credibile est, Apostolos palam testari voluisse Christum rediisse ad vitam, nisi id revera contigisset, testesque proferre ausos, a quibus mendacii convinci potuissent? Incredibile est etiam, voluisse pro mendacio, cujus ipsi sibi essent conscii, vel pro re, quam non satis exploratam haberent & cognitam, depacisci vitam, atque adeo profundere. Praeterea quis putet Apostolos Christi corpus clanculum surripuisse, ut figmentum de Christi ad vitam reditu universo terrarum orbi obtruderent, illuderentque vulgi credulitati? Quod Judaei perfidia quadam vulgari studuerunt. Communi enim Synedrii sententia milites sepulcro appositos pecunia subornaverant, qui dicerent sibi somno oppressis Discipulos Christi corpus clam sustulisse, ut narrat Matthaeus cap.28. Simplices homines, rudes, imperitos, cujusmodi erant Apostoli, meticulosos, & ad satellitum adventum paullo ante trepidantes, tantum facinus ausos esse nemo profecto crediderit; cum praesertim, dum prope essent semisomni satellites; qui levissimo rumusculo excitari poterant, tantum otii superesse Apostolis non potuerit, ut ingentem lapidem sepulcri ostio appositum amoverent, & fascias institasque, quibus Christi corpus constringebatur, disjungerent & explicarent. Illud Huetii argumentum fuse prosequutus est & exornavit Hermannus Witsius Heterodoxus Auctor Sacrarum in Apostolorum Symbolum Exercitat. 19. num.30.

Pilati testimonium de Christi Resurrectione, itemque Josephi historici.

19 Neque vero praetermittendum, apud ipsos Ethnicos Judaeosque testimonia extare de Christi reditu ad vitam. Constat enim, Pilatum, cum de rebus gravioribus, quae se Praeside in Judaea contigissent, Tiberium, ut mos erat Praesidum Provinciarum, certiorem faceret, Christi quoque mortem, prodigia quae consequuta sunt, & reditum ejus ad vitam in eos Commentarios retulisse, iisque permotum Tiberium egisse cum Senatu, ut Christus inter Deos adscriberetur. Vide Calmeti Dissertationem de Actis Pilati ad Tiberium Caesarem missis, quod ipsi quoque pertractavimus lib.1. de Canonizat. Sanctor. cap.1. n.2. Josephi vero lib.18. Antiqu. cap.4. luculentissimum est de Christo testimonium; *Fuit*, inquit Josephus, *hoc tempore Jesus vir sapiens, si tamen*

tamen virum illum oportet dicere. Erat enim mirabilium operum effector, magister hominum, qui vera libenter amplectuntur. Et plurimos quidem ex Judæis; plurimos etiam ex Gentilibus ad se pertraxerit. Hic erat Christus. Cumque eum a Primoribus Gentis suæ accusatum Pilatus ad Crucem damnasset, ab eo diligendo non abstiterunt, qui primum cœperant. Nam post tertium diem redivivus ipsis apparuit, cum Divini Vates hæc, aliaque quamplurima admiranda de eo prædixissent. Neque ad hanc diem defecit denominatum ab eo Christianorum genus.

Josephi testimonium agnovit Chrysostomus: locus ille est genuinus, non subdititius. Spinosæ monstrosa & impia doctrina.

20 De eo Josephi testimonio ita Chrysostomus Homilia 5. in Acta Apostolorum: *Esset fortasse sermo suspectus. Quia autem Judæus & æmulator, qui post Evangelium floruit, quomodo non omnibus manifesta sunt, quæ facta?* Si quis vero contendat, a Christianis Iosephi historiæ testimonium illud pio dolo assutum, Spinæ ille vel severissimos Criticos anxia & odiosa sedulitate superaverit. Eusebius enim, Hieronymus, Isidorus Pelusiota, Sozomenus, & Nicephorus locum illum Josephi tamquam genuinum & legitimum in suis scriptis repræsentarunt; & constans & perpetuus omnium codicum, sive manu exaratorum, sive formis impressorum consensus de illo Josephi fœtu dubitare non sinit; quis enim credat, si a deceptore aliquo ea verba fuissent inserta, nullum omnino Codicem illius manus effugisse? De celeberrimo hoc Josephi testimonio verba fecimus cap. 1. lib. 1. de Canonizat. Sanctorum. Bernardus Montfaucon cap. 2. Diarii Italici testatur in Codice Ambrosiano Mediolanensi diligenter inspecto verba illa, ut in aliis Codicibus reperiuntur, se deprehendisse. Videatur Antonius Boucat Theol. Patrum tom. 3. dissert. 2. de existentia Incarnat. Dominicæ art. 5. qui de hac re satis abunde ibi disseruit. Benedictus Spinosa, qui ex Judæo Christianus, seu qui, ut verius dicamus, vel Judaicam impietatem animo retinuit, vel omnem religionem amisit, cum videret maximo Resurrectionis Christi miraculo monstrosam impiamque corruere suam doctrinam, qua omnia miracula evertebat, Epist. 25. fatetur, ab Evangelistis Resurrectionem Christi creditam oportere, quam cum omnibus ejus adjunctis tam minuta diligentia tradiderunt, sed, salva Evangelii doctrina, eos decipi potuisse. Qui vero falli potuerint, explicat Epist. 23. ubi ait, Christum allegorice dici ad vitam rediisse, *& omnia, quæ narrant Evangelistæ, non res, sed apparitiones fuisse.* Adversus tantam nefarii hominis impietatem Lamy Harm. Evangel. lib. 5. cap. 41. vehementer invehitur: & Christum quidem puellam coram ejus parentibus paucisque suis discipulis ait ad vitam revocasse; unicum

ve-

vero mulieris viduæ filium prope Naim coram omnibus, quotquot ejus funus prosequebantur, vitæ restituisse; Lazari lethalem morbum cum coguovisset, Bethaniam venisse; ante quatuor dies mortuum, & in monumento conditum cum invenisset, jussisse surgere, & ad vitam revocasse; quo miraculo Judæorum furor acrius in Christum exarsit. Itaque illud concludit, quod cum veræ horum mortuorum Resurrectioni, quotquot credunt Evangelio, præbeant fidem, nemini profecto de vera Christi Resurrectione subire potest dubitatio: *Resurrectio autem illa & aliorum certum est argumentum, veram fuisse Christi Resurrectionem. Testes enim Apostoli potestatis, qua toties viderant, eum de morte fuisse victorem, non poterant de Resurrectione ejus dubitare, quam ipsi oculis, manibus, & omni sensu exploraverant.* Adversus Spinosam Tractatum de Veritate Resurrectionis Christi conscripsit Joannes Colerus Lutheranæ Ecclesiæ minister HagœComitum anno 1706 in eadem urbe typis impressum, qui etiam Josephi testimoniū, de quo supra verba fecimus, ut genuinum agnoscit.

De tempore & hora, qua Christus resurrexit.

21 Qua die Christus ad vitam rediit, ea hebdomadæ prima est, apud nos Dominica, quam Matthæus cap. 28. vocat primam Sabbathi. Sabbathum autem appellat vel primam hebdomadæ diem, quæ est Dominica, vel primam post Sabbathum, quæ Dominica itidem est, ut bene animadvertit Suarez tom. 2. in 3. par. qu. 36. sect. 1. neque enim in sacris paginis novum est Sabbathi nomen ad totam significandam hebdomadam usurpari; quamobrem verba illa Lucæ cap. 18. *Jejuno bis in sabbatho*, intelligenda de hebdomada; quî enim bis in eadem die quispiam jejunare possit? D. Augustinus Ep. 55. alias 119. cap. 13. *Dies*, inquit, *Dominicus non Judæis, sed Christianis Resurrectione Domini declaratus est, & ex illo habere cœpit festivitatem suam.* Et Tract. 120. Tom. 3. Oper. in Joann. *Una Sabbathi, quem jam diem Dominicum propter Domini Resurrectionem mos Christianus appellat.* De hora, qua Christus revixerit, sacri inter se dissentiunt Interpretes; & Hieronymus ep. 150. ad Hedibiam quæst. 6. Tom. 1. oper. Col. 824. ait, eam horam hominibus esse omnino incognitam. *Angelum autem non putemus idcirco venisse, ut aperiret sepulcrum Domino resurgenti, & revolveret lapidem, sed postquam Dominus resurrexit hora, qua ipse voluit, & quæ nulli mortalium cognita est.* Communis tamen sententia est, suscitatum a mortuis illucescente aura diei Dominicæ; quamobrem sanctæ mulieres, quæ summo mane ac vix orto sole venerant die Dominica ad sepulcrum, non invenerunt corpus Christi, qui jam ad vitam redierat, ut narrat Marcus cap. 16. v. 2. *Et valde*

valde mane una sabbathorum veniunt ad monumentum orto jam sole. Et Lucas cap. 24. v. 1. *Una autem Sabbathi valde diluculo venerunt ad monumentum portantes, quæ paraverant aromata, & invenerunt lapidem revolutum a monumento, & ingressæ non invenerunt Corpus Domini*. Atque ea est D. Thomæ sententia 3. par. quæst. 53. art. 2. ad tertium: *Christus resurrexit circa diluculum, illucescente jam die, ad significandum quod per suam Resurrectionem nos ad lucem gloriæ inducebat; sicut mortuus est, advesperascente jam die & recedente in tenebras, ad ostendendum, quod per suam mortem destrueret tenebras culpæ & pœnæ*. Baronius ad ann. Chr. 34. num. 173. & 174. ex eo hymno, qui in Ecclesiasticis Paschalium Festorum Officiis canitur, infert, hanc esse Romanæ Ecclesiæ sententiam. Suarez eamdem opinionem loc. cit. sect. 2. proponit, tamquam quæ sit ad veritatem propior; monetque, Divi Hieronymi, aliorumque Patrum, qui scripserunt, incognitam esse horam, qua Christus surrexit a mortuis, hunc sensum esse, nobis horam ipsiusque horæ momentum non esse compertum. *Nam licet dicamus, Christum resurrexisse post inchoatam lucem diei Dominici, ignoramus tamen, quantum tempus illius diei fuisset transactum*. Calmetus cap. 28. Matt. §. 2. ait, de hora, qua Christus revixerit, ne verbum quidem fieri in sacris paginis; hinc factum esse, ut ea de re sacri inter se dissentiant Interpretes; quosdam enim existimasse Christum ad vitam rediisse nocte Sabbathi ineunte; quosdam paullo post mediam noctem; alios vero, appetente aurora Dominicæ; quam sententiam ut verisimiliorem amplectitur. Revixit enim Christus haud ita multo ante, quam Angelus descenderet, & sepulcrum aperiret, & terra contremisceret: quæ omnia cum interea contigerint dum sanctæ mulieres venirent ad sepulcrum, ipsæ autem paullo post solis ortum eo pervenerint; perspicuum est, Christum paullo ante solis ortum, seu illucescente aurora ad vitam rediisse.

Sententia, quæ statuit paulo ante solis ortum, Christum rediisse ad vitam duabus obnoxia difficultatibus. Prima difficultas ab hora, qua venerunt sanctæ mulieres ad sepulcrum.

22 Binæ huic sententiæ difficultates objici solent: quarum prima est, incompertum nobis esse, qua hora sanctæ mulieres venerint ad Sepulcrum, ac propterea exploratum nobis esse non posse, qua hora Christus revixerit. Sanctæ vero mulieres ad sepulcrum qua hora pervenerint, non satis cognitum habemus propter Evangelistarum quemdam veluti dissensum. Eas enim Matthæus tradit ad sepulcrum pervenisse *vespere sabbathi*, Marcus *valde mane orto jam sole*, Lucas, *valde diluculo*, & Joannes, *mane cum adhuc tenebræ essent*.

Conciliantur Evangelistæ de

23 D. Augustinus de Consensu Evangelist. lib. 3. cap. 24. hanc solvit difficultatem. Eamdem enim advertit horam significare

hora ; qua mulieres venerunt ad monumentum.

care eum, qui dicat *valde diluculo*, ac qui dicat *valde mane orto jam Sole*, vel *cum adhuc tenebræ essent*: dies enim cum illucescit, quædam adhuc tenebrarum restant quodammodo reliquiæ, quæ sensim majore vi lucis affulgente paullatim discutiuntur. *Die quippe surgente, aliquæ reliquiæ tenebrarum tanto magis extenuantur, quanto magis oritur lux*. Nec ab ejusmodi explicatione illud Matthæi discrepat, *Vespere Sabbathi*: non enim, cum dicit *Vespere*, extremam diei partem significare vult, sed planetam illum, qui paullo ante solem oritur, quique lucifer appellatur, ideoque Auroram Dominicæ, præsertim cum addat, *quæ lucescit in prima Sabbathi*; quæ verba eam significationem, quam voci illi *vespere* tribuimus, pulcre confirmant. Id optime advertit Baronius ad ann. Christi 34. num. 172. qui ait, nihil sibi videri hac explicatione ad conciliandum Matthæum cum cæteris Evangelistis accommodatius. Sunt alii, qui sane non absurde duo distinguunt tempora; alterum cum sanctæ mulieres sunt domo egressæ; alterum cum ad sepulcrum pervenerunt; ac Joannis verba, *cum adhuc tenebræ essent*, ad primum, ea vero Marci, *orto jam Sole*, ad secundum tempus esse referenda, cum primi e Sole prodeuntes radii noctis tenebras dispellere inciperent. Cum igitur Calvariæ locus, & hortus, quo Christi corpus injectum est, extra Hierosolymam sita essent, nonnihil temporis elapsum fuisse oportuit, interea dum mulieres domo egressæ venirent ad sepulcrum. Eo ubi pervenerunt, lapidem, quo occludebatur monumenti ostium, revolutum viderunt, quod quidem ut indicium facit, Solem jam supra Finitorem apparuisse, ita verisimile esse probat, eas extrema noctis parte domo egressas, illucescente primo diluculo, seu albescente Cœlo, nondum tamen omnibus disjectis tenebris, ad sepulcrum pervenisse.

Altera difficultas ex Christi verbis, Sicut Jonas &c.

24 Hac prima sublata difficultate, æque gravem alteram solvere aggredimur. Ait enim Jesus apud Matthæum cap. 12. v. 40. *Sicut fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus, sic erit Filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus*. Quod si Christus paullo post Feriæ sextæ meridiem est mortuus, & Dominica die Cœlo albescente revixit, profecto in sepulcro tribus diebus, totidemque noctibus jacere non potuit, præsertim cum tres dies illos solidos fuisse oporteat. Marci enim cap. 8. v. 31. habetur, *Et post tres dies resurgere*; & Matthæi cap. 27. v. 63. *Post tres dies resurgam*.

Solvitur difficultas Post tres dies significat tertio die

25 Hanc ut difficultatem enodemus, observandum primo, Christum dixisse tertio die, non vero post tertium diem se suscitatum iri a mortuis. Etenim apud Matthæum cap. 16. & v. 22. Lu-

Lucam cap.9. v.22. habetur *Oportet Filium hominis multa pati, & tertia die resurgere*. Et Joann. cap.2. v.19. *Solvite Templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud*. Quod autem scripserit Marcus, *post tres dies resurgere*, & Matthæus, *post tres dies resurgam*, hæc juxta communem loquendi modum ita accipienda, sunt, ut non post diem tertium, sed tertio die Christum ad vitam rediturum intelligamus. Hunc vero loquendi modum usitatum esse ex eo apparet, quod Levitici cap.12. Deus octavo die circumcidi puerum jubet. Lucas vero scribit. cap.1. v.21. *Postquam consummati sunt dies octo, ut circumcideretur puer*, atqui Christus Jesus non post octavum diem, sed ipso octavo circumcisus est die: ex quo intelligi potest, verba illa *post tres dies* non aliter accipi solère, quam pro tertio die. Atque hanc eorum esse verborum veram significationem, ex ipsis Matthæi cap.27. v.63. colligitur. Eo enim loco Principes Sacerdotum & Pharisæi; postquam Pilato significarunt, Christum dixisse, *post tres dies* ad vitam se rediturum, *Domine recordati sumus; quia seductor ille dixit adhuc vivens: Post tres dies resurgam*, non plus a Pilato petendum sibi existimarunt, quam ut ad tertium usque diem sepulcrum custodiretur *Jube ergo custodiri sepulcrum usque in diem tertium*. Ex quo palam fit, vulgari modo loquendi cum quis *post tres dies* diceret, nihil quicquam aliud significare voluisse, quam tertio die.

Qui dici possit Christi Corpus jacuisse tribus noctibus.

26 Itaque cum tempus, quo Christus in Sepulcro jacuit, in tres tantummodo compegerimus dies, nec longius producendum esse ostenderimus; reliquum est, ut quæramus, qui tribus diebus & noctibus dici possit Christi corpus in Sepulcro fuisse conditum, cum eo conjectum post Feriæ sextæ meridiem, sub Dominicæ auroram surrexerit. Scribit enim S. Augustinus lib.4. de Trinitate cap.6. tom.8. op. col.817. *Ab hora mortis usque ad diluculum resurrectionis horæ sunt quadraginta, ut etiam ipsa hora nona connumeretur.... A vespere autem sepulturæ usque ad diluculum Resurrectionis trigintasex horæ sunt.*

Ratio reperiendi tres dies & totidem noctes in temporis spatio inter Domini sepulturam & Resurrectionem interjecto.

27 Sunt qui, ab hac difficultate se ut expediant, falso existimant, Christum non Dominica die, sed consequenti Feria secunda revixisse: alii putant Christum non sexta, sed quinta Feria mortuum esse, cum Eucharistiæ Sacramentum, ideoque incruentum Sacrificium vespere Feriæ quintæ instituit; in quo, ajunt, quantum attinet ad consecrationis verba, separatur anima a Corpore & Sanguine, & utrumque, nimirum Corpus & Sanguis naturali concomitantia subest sub speciebus Sacramentalibus; Christus enim, qui sub iis speciebus est vivus, animam simul, Corpus,

Sanguinem, & Divinitatem in se continet. Sed missis vanis ejusmodi responsionibus, communem sequuti sententiam dicimus, a Romanis morem illum ad Judæos commeasse, ut dies a media nocte ad mediam noctem alteram numerarent, quod ipsi quoque facimus, quoties jejunamus. Qua dierum inita ratione, si præterea pars pro toto sumatur, tres dies totidemque noctes reperiemus in eo temporis spatio, quod inter sepulturam, & Resurrectionem interjicitur. Sepultus est Christus Feria sexta vel circiter, vel paullo post meridiem; itaque, si per Synecdochem pars sumatur pro toto, & quod superfuit temporis Feria sexta ad occasum Solis, quodque consequutum est a Solis occasu ad mediam noctem ejus temporis ratio habeatur, jam diem unum reperiemus. Secundus a media nocte, quæ proxime Sabbathum, ad mediam noctem quæ Dominicam præcessit, numeratur; qui dies est solidus, & diem noctemque complectitur. Tertius dies computatur a media nocte, quæ præcessit Dominicam, ad ipsius Dominicæ diei auroram; quicquid autem in eo temporis spatio fuit tenebrarum & lucis diem constituit, sumendo partem pro toto, & ejusmodi die nox & dies continentur. Uno verbo inter mortem Christi Domini ejusque Resurrectionem tres revoluti dies & noctes; dies scilicet unus unaque nox solida Sabbathi, ac bini dies noctesque dimidiatæ Feriæ sextæ & Dominicæ. Ad hunc modum difficultatem solvit Augustinus lib. 3. de Consens. Evangelistarum cap. 24. & lib. 4. de Trinit. cap. 6. *Ipsum autem triduum non totum & plenum fuisse Scriptura testis est: sed primus dies a parte extrema totus annumeratus est: dies vero tertius a parte prima & ipse totus; medius autem inter eos, idest secundus dies, absolute totus viginti quatuor horis suis, duodecim nocturnis, & duodecim diurnis.* Consentit D. Thomas 3. par. qu. 51. art. 4. ad primum: *Primus dies computatur ab extrema parte sui, qua Christus in sexta Feria est mortuus & sepultus. Secundus autem dies est integer cum viginti quatuor horis nocturnis & diurnis. Nox autem sequens pertinet ad tertiam diem.* Vid. Baronium ad ann. Chr. 34. num. 177. & sequen. Suarez tom. 2. in 3. par. disp. 46. Sect. 3. Cornel. a Lapide in Cap. 12. Matth. vers. 12. Calmet. vers. 40. & Sylvium in 3. par. Quæst. 51. art. 4.

Confirmatur superior ratio numerandi dies & noctes ex loco libri Esther.

28 In libro Esther cap. 4. v. 16. hæc habentur: *Vade & congrega omnes Judæos, quos in Susam repereris, & orate pro me. Non comedatis, & non bibatis tribus diebus, & tribus noctibus; & ego cum ancillis meis similiter jejunabo, & tunc ingrediar ad Regem, contra legem faciens non vocata, tradensque me morti & periculo.* Calmetus loc. paulo ante cit. notat, tribus illis diebus & no-

& noctibus, quas liber Esther commemorat, non plus quam solidum diem duasque noctes contineri; eoque utitur exemplo ad confirmandam eam explicationem de tribus diebus tribusque noctibus, quibus Christus jacuit in sepulcro. Et ad cap. 4. Esther vers. 16. considerat, haud verisimile esse Populum universum tribus diebus noctibusque solidis ab omni cibo & potu abstinuisse, cum perpauci sane sint, qui famem sitimque tandiu tolerare possint; & conjicit spatio illo nonnisi solidum diem binasque noctes comprehendi. Et sane non expectavit Esther, dum tertius dies solidus laberetur, sed eodem illo die Assuerum convenit, ut apparet cap. 5. v. 1. *Die autem tertio induta est Esther regalibus vestimentis, & stetit in atrio domus Regis.*

Partitionis duabus partibus absolutis, ad tres reliquas transitio.

29 Jam vero de adjunctis Resurrectionem concomitantibus, de Christi corpore ad vitam suscitato, de iis qui cum eo revixerunt, deque Christi apparitionibus disserendum.

Judaei sepulcro apponi curant milites

30 Judaei, ut alibi docuimus, operam dederunt, ut milites sepulcro apponerentur, veriti ne Discipuli corpus surriperent, atque in vulgus rumorem dissiparent, Christum rediisse ad vitam; quod cum a Pilato impetrassent, sepulcrum obsignarunt, & ad illud milites custodiendum ibi reliquerunt, ut tradit Matthaeus cap. 27. Et Nicephorus lib. 1. Histor. cap. 32. rem omnem ita describit: *Primum sigillum Sepulcro est impressum, quod & intactum permansit; & custodia militaris illa, & genere alienigena, quae in propinquo sigillum observabat. Praeterea ingens ille lapis ad os sepulcri appositus.*

Mos condid. cadaver. ab Aegyptiis traductus ad Judaeos. Nomina Sanctarum mulierum. Inter eas non videtur fuisse B. Maria.

31 Mos ille cadaverum aromatibus condiendorum ab Ægyptiis ad Judaeos traductus. Ad eamque rem quadraginta dies consumi consuevisse, constat ex iis, quae de sepultura Jacob traduntur Geneseos cap. 50. v. 2. *Praecepit* (Joseph) *servis suis medicis ut aromatibus condirent Patrem; quibus jussa explentibus, transierunt quadraginta dies: iste quippe mos erat cadaverum conditorum.* Atque inde factum est, ut Sanctae mulieres, etsi Christo mortuo jam adhibita erant aromata, expleto Sabbatho, nimirum post occasum Solis, aliis coemtis aromatibus ad cadaveris conditūram subinde instaurandam, ad sepulcrum sese contulerint. Eas Matthaeus cap. 28. mulieres suo quamque nomine appellat, Mariam Magdalenam, & Mariam Jacobi, & Josephi matrem, quibus Marcus cap. 16. Salome, & Lucas cap. 24. Joannam comites addunt, caeterasque mulieres, quae Christum e Galilaea sequutae sunt redeuntem. S. Gregorius Nyssenus inter has mulieres B. Mariam quoque recenset Orat. 2. de Rersurrectione; & cum eo consentit Sedulius.

..... hoc luminis ortu
Virgo Parens, aliæque simul cum munere matres
Messis aromaticæ noctu venere gementes
Ad tumulum.

Sed huic sententiæ negat se posse subscribere Maldonatus in Cap. 28. Matthæi ad illa verba *ad tumulum*. Nihil enim de hoc B. Mariæ adventu tradunt Evangelistæ, quem profecto non siluissent; cumque Magdalenam commemorent, certe B. Mariam, si ad Sepulcrum venisset, priore loco nominassent; quemadmodum Joannes, qui inter mulieres, quæ Cruci proximæ erant, primam ponit B. Virginem, deinde Mariam Cleophæ, tertio loco Magdalenam.

Terra in Resurrectione contremuit. De Angelo de Cælo delapso quid tradiderint Evangelistæ.

32 Narrant Evangelistæ, tremuisse terram, Angelumque veste indutum candida, ac veluti fulgur coruscantem Cœlo delapsum lapidem ab ostio monumenti revolutum amovisse: qui mulieribus Christum revixisse nunciaverit, jusseritque, eas locum inspicere, quo Christus conditus fuisset, iisque mandaverit, ut de omni ea re monerent discipulos, quibus etiam prædicerent, ab iis visum iri in Galilæa; eas denique mulieres sepulcro inter metum & lætitiam egressas Discipulos convenisse. Hæc tradit Matthæus cap. 28. Eamdem rem ita narrat Marcus cap. 16., Mulieres, ut lapidem, quo occlusum erat sepulcrum, revolutum viderunt, eo ingressas, Juvenem stola candida indutum, sedentem ad dexteram vidisse; eas cohortatum ne quidquam metuerent; Christum jam ad vitam rediisse; locum inspicerent, ubi corpus Christi jacuisset; iis mandasse ut ea de re Discipulos, præsertim vero Petrum, certiores facerent; eas autem sepulcro egressas, pavore tactas, nulli eam rem renunciasse. Lucas cap. 24. revolutum lapidem, & mulieres in sepulcrum ingressas item commemorat; sed duos refert viros veste indutos lucida nunciasse mulieribus, suscitatum a mortuis, ut ipse prædixerat; idque mulieres monumento egressas undecim Apostolis cæterisque omnibus retulisse. Denique Joannes cap. 20. testatur, Mariam Magdalenam, ubi primum revolutum vidit lapidem, ad Petrum, & Joannem convolasse, quibus nunciavit, corpus Christi Domini fuisse sublatum, nec quo fuisset allatum, comperti quicquam habere. Pergit eodem loco Joannes narrare, se Petrum antevertisse ad Sepulcrum; eo tamen non introisse, sed fascias vidisse, quibus Christi corpus fuerat alligatum: Petrum vero ingressum in Sepulcrum easdem vidisse fascias, & Sudarium, quo Christi facies tegebatur, a fasciis semotum deprehendisse; ipsum quoque postea in monumentum introisse, cum interea Maria Magdale-

na extra Sepulcrum lacrymaretur; eam deinde introspexisse in Sepulcrum, binosque vidisse Angelos vestimentis albis indutos, quorum alter sederet ubi caput Christi, alter ubi locati fuerant pedes; ab iis autem quamobrem fleret interrogatam, respondisse, quod nesciret quo corpus Domini fuiesset avectum; cumque demum se retrorsum convertisset, sub forma custodis horti Christum vidisse, quem postea agnoverit; atque omnia hæc Discipulis renunciasse.

Ratio ex Patribus, quamobrem Angelus aperuerit sepulcrum. Discrepantes Evangelistæ conciliantur.

33 Antequam piæ feminæ ad sepulchrum pervenirent, terra contremuit; idque contigit eo temporis momento, cum Angelus e Cœlo descendit. Qui Cœlo delapsus est Angelus, revoluto lapide, monumentum aperuit, vel ut reviviscenti Christo Domino, quod quidam ex Patribus docuerunt, pateret exitus e sepulcro; non sane quod Christo id opus esset, sed ut honor illi haberetur; vel potius ut sanctis mulieribus facultas esset introspiciendi in sepulcrum, & cognoscendi, Christum esse a mortuis suscitatum; quod congruit communi doctrinæ cæterorum Patrum, qui Christum docent, quemadmodum ex utero matris prodiit, ita e sepulcro egressum, quin sigillum abruperit. Quin etiam Evangelico Matthæi & Marci innititur textui. Nam S. Matthæus cap. 28. v. 2. ait: *Ecce terræmotus factus est magnus; Angelus enim Domini descendit de Cælo, & accedens revolvit lapidem*. Ex quibus patet Christum jam resurrexisse, antequam Angelus revolveret lapidem: aliter enim S. Matthæus terræmotum non cum Angeli descensu, sed cum Christi Resurrectione conjunxisset; neque Marcus veluti opportunum describeret Angeli adventum, qui revoluto lapide, mulieribus in sepulcrum ingredi optantibus, incertisque quo pacto sustollerent lapidem, difficultatem illam ademit; ut advertit Maldonatus in cap. 28. v. cit. Matthæi ad illa verba, *Angelus enim Domini descendit de Cælo*. Ex iis, quæ jam attulimus, Matthæus, & Marcus unum tantummodo Angelum commemorant; Lucas vero de duobus Angelis mentionem facit; itidemque Joannes, cum narrat Christum Magdalenæ paullo post se præsentem exhibuisse. Angelus, qui e Cœlo descendit, lapidemque revolvit, super ipsum lapidem assedit; atque hic est ille Angelus, quo viso milites quasi mortui conciderunt, & de quo loquitur Matthæus. Mulieres in sepulcrum ingressæ duos viderunt Angelos, ut habetur apud Lucam, & Joannem. Nam de Angelo altero nihil Matthæus, & Marcus commemorant; hi enim Evangelistæ de illo potissimum Angelo sibi scribendum existimarunt, cujus in hac re primæ quodammodo partes fuerunt, quique cum Sanctis mulieribus sermonem habuit. Lucas autem duos Angelos adfuisse ait, ratus eorum numerum

merum sibi non prætereundum; nec tamen pugnat cum Matthæo, & Marco, cum scribit utrumque Angelum esse loquutum. *Dixerunt ergo ad illas: Quid quæritis viventem cum mortuis?* In eo enim, qui passim in sacris paginis occurrit, loquendi modum sequutus est, ut duobus tribuatur Angelis, quod ab eorum altero utriusque nomine factum dictumve sit. Neque itidem a Matthæo, & Marco Joannes discrepat, cum aliam apparitionem narret Magdalenæ factam, postquam Angeli jam sanctis mulieribus apparuerant. Vid. Calmet. in cap. 28. Matth. vers. 2. & in cap. 16. Mar. v. 8. qui notat locum illum Marci, *nemini quidquam dixerunt*, Lucæ non adversari, qui scribit cap. 24. v. 9. *Nuntiaverunt hæc omnia illis undecim, & cæteris omnibus*. Marcus enim id intelligit, Sanctas mulieres, dum a monumento redirent, nihil cuiquam dixisse; omnia autem, quæ contigerant, renunciasse, ubi ad locum pervenerunt, in quo una erant Apostoli mœrore & lacrymis pene consumti.

Rursus conciliantur Evangelistæ in eo, quod tradunt de Maria Magdalena.

34 Sed multo videatur major inter Matthæum, & Joannem discrepantia. Narrat enim Matthæus cap. 28. v. 5. Mariam Magdalenam, aliasque sanctas mulieres venisse ad sepulcrum, ac revolutum lapidem reperisse; Angelum autem dixisse ad eas: *Nolite timere: scio enim, quod Jesum quæritis. Non est hic: Surrexit enim, sicut dixit*. At Joannes cap. 20. v. 2. Mariam Magdalenam, ubi vidit revolutum lapidem, scribit illico ad Petrum convolasse, eique dixisse: *Tulerunt Dominum de monumento; & nescimus ubi posuerunt eum*; quod quidem non dixisset, si vidisset Angelum, eumque loqui audisset. Verum probe animadvertendum est, Mariam Magdalenam, cæterasque pias mulieres, cum ad sepulcrum pervenerunt, eo ingressas vidisse neminem; nondum enim iis, qui lapidi assidebat Angelus, se conspicuum præbuerat. At Maria Magdalena, ubi sepulcrum reclusum, nec quidquam vidit aliud, quam sudarium, & fascias, celerrime ad Petrum, & Joannem se contulit, eisque dixit: *Tulerunt Dominum de monumento, & nescimus ubi posuerunt eum*. Nam nec Angelum viderat, nec loquentem audierat. Itaque venerunt ad monumentum Petrus, & Joannes, qui cum nihil præter sudarium vidissent & fascias, domum redierunt, relictis in sepulcro mulieribus. Sed Maria Magdalena, quæ Christi corpus vehementer cuperet invenire, hortum, ubi erat sepulcrum, explorando cœpit perambulare; cum interea reliquæ mulieres monumento exeuntes duos viderunt Angelos, a quibus revixisse Christum monitæ sunt, mandatumque acceperunt, ut ea Discipulis renunciarent. Denique Maria Magdalena, postquam diu multumque hortum

tum frustra pervestigasset, rediit ad monumentum, unde jam reliquæ erant egressæ mulieres; & duos Angelos, quos homines esse existimavit, atque ipsum Christum Dominum vidit sub olitoris forma. Quibus omnibus in hanc seriem dispositis, sublata videtur omnis inter Matthæum & Joannem discrepantia: aberat enim Maria Magdalena, cum reliquæ mulieres duos Angelos viderunt, atque idcirco vere Petro, & Joanni potuit dicere, Christi Corpus sublatum e sepulcro, neque se scire, quo asportatum fuisset. Quæ omnia huc attulimus ex Analysi Evangeliorum Gallice conscripta, & ex Gravesono de Myst. & annis Christi pag.498.

De qualitate Corporis Christi resurgentis Verum fuit, integrum, & gloriosum.

35 Divus Thomas 3. par. qu.54. agit de qualitate corporis Christi ad vitam redeuntis, ostenditque art.1. non phantasticum illi fuisse corpus, sed verum, & solidum; nec, si aliter fuisset, vere dici posse Christum revixisse. Ut enim quispiam dici possit ad vitam rediisse, necessarium omnino est, eamdem cum eodem corpore animam conjungi. Et quamvis Christus Dominus suscitatus a mortuis ab oculis eorum, qui se aspicerent, interdum quodammodo evanesceret, id tamen non probat, inane & phantasticum Christi corpus post resurrectionem fuisse, sed glorificatum, cujus ea vis & facultas est, cui & quando sibi libuerit, se vel conspicuum præbeat, vel ab aspectu surripiat.

Corpus Christi fuit integrum. Ratio cur voluerit Christus, ut in suo Corpore remanerent cicatrices.

36 Cum eadem congruit doctrina, quod Angelicus Doctor art.2. docet, integrum fuisse corpus Christi a mortuis suscitati; proindeque & carnem, & ossa, & sanguinem habuisse. Idem art.2. ait fuisse gloriosum; ejus enim Resurrectio fuit resurrectionis nostræ tum exemplar, tum etiam causa; gloriosa porro sanctorum erunt corpora, ubi ad vitam revocata fuerint. Idem art.4. ostendit, vulnerum cicatrices in Christi corpore remansisse, cum Thomæ incredulo dixerit: *Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum, & noli esse incredulus, sed fidelis.* Decuisse autem docet, ut Christus corpus cum cicatricibus tum ad sui gloriam assumeret, tum ad Resurrectionis fidem in Apostolorum animis constabiliendam, tum etiam ut Patri, dum interpellat pro nobis, semper ostendat, quo mortis genere peccata nostra expiaverit. Joann. cap.20. vers.26

Guttæ aliquot Sanguinis Christi Mantuæ asservantur. Id non repugnat

37 Atque, quod ad institutum nostrum attinet, id satis esse videtur, quod ex D. Thoma jam allatum est. Nec tamen dissimulare volumus, aliquibus in locis, Mantuæ præsertim, guttas aliquot Sanguinis asservari, quæ e Christi latere manarunt. Quod quidem cum eo pugnare videtur, quod supra docuimus, Chri-

Integritati corporis Christi reviviscentis. Christum ad vitam redeuntem idem Corpus, eumdemque Sanguinem assumpsisse. Totam hanc rem in opere de Canonizat. SS. pertractavimus, ubi gravissimorum Theologorum auctoritate ducti fieri potuisse affirmamus, ut pretiosi Sanguinis Christi guttæ aliquot humi remanserint, quibus nihil esset opus ad illius corporis integritatem; neque idcirco necessarium fuisse, ut in Resurrectione ipsius corpori redderentur. Etsi enim illis corporis partibus semper divinum Verbum hypostatice unitum fuit, quæ ad integritatem corporis Christi pertinebant, non tamen iis partibus semper conjunctum fuit, quæ non erant ad integritatem corporis necessariæ, nec erant in Resurrectione corporis restituendæ.

Qui cum Christo redierint ad vitam, incertum. Sepulcra quidem in Christi morte aperta, mortui vero in ejus resurrectione revixerunt. 38 Jam vero de iis, qui cum Christo ad vitam rediere, nihil est nobis compertum, quam quod tradit Matthæus cap. 27. v. 52. *Monumenta* (in morte Christi) *aperta sunt, & multa corpora Sanctorum, qui dormierant, surrexerunt, & exeuntes de monumentis post resurrectionem ejus, venerunt in sanctam Civitatem, & apparuerunt multis.* Reclusa tum sepulcra, sed nondum mortuos revixisse supra docuimus; quod ex verbis Matthæi pulcre confirmatur, quibus diserte distinguitur inter reclusa sepulcra, & mortuorum resurrectionem, ut aperta monumenta ad mortis tempus, mortui vero ad vitam redeuntes, ad tempus referantur: *Post Resurrectionem ejus.*

Duplex quæstio proponitur. 39 Duplex de his mortuis, qui tum revixerunt, quæstio proponi solet; quarum altera est, quinam illi fuerint qui ad vitam redierint; altera, utrum qui revixerunt, rursus mortem obierint, an vero cum Christo in Cœlum cum suo ipsorum etiam corpore ascenderint.

Quinam fuerint qui revixerunt cum Christo. Exponitur sententia quorumdam. 40 Quidam eos existimant revixisse, qui cum multo antea essent mortui, omnium diutissime in sinu Abrahæ fuerant detenti; eam propterea sortem contigisse Adam, Abel, Mathusalem, Lamech, Noe, Sem, Abrahæ, Jacobo, Josepho, Moysi, Josue, Davidi, aliisque veteribus multis. Verum cum non toto terrarum orbe, sed Hierosolymis, aliisque circumjacentibus locis reclusa fuerint monumenta, ut supra innuimus; cumque non alii, quam quorum sepulcra fuerunt aperta, revixerint, neque verisimile sit, antediluvianos Patres, quique ante Abraham vixerint, omnes esse in Palæstina mortuos, & sepultos, haud ita facile iccirco eam sententiam quisquam tueri possit.

Duæ aliæ ea de re sententiæ. 41 Quamobrem alii eo decurrunt ut dicant, eos ad vitam rediisse, qui Judæis, qui tum viverent, noti essent; ac propterea Zachariam Joannis Baptistæ patrem, senem Simeonem, ipsum Ba-

Baptiftam Præcurforem Domini, bonumque Latronem revixiffe. Quibufdam vero verifimile videtur, eos ad vitam rediiffe, qui in fuis quifque Prophetiis Nativitatem Chrifti, vitam, mortem, & reditum ad vitam prædixerant, atque ideo Moyfem, Davidem, Samuelem, Ifaiam, Hieremiam, Ezechielem, Melchifedechum, qui Sacerdotii Chrifti imaginem geffit, & Danielem, qui tam accurrate tempus, quo Chriftus venturus erat, prophetavit, Job, Jonam, trefque Pueros, qui e fornace Babylonica incolumes erepti Refurrectionis Chrifti fuerunt quodammodo typi, omnes a mortuis effe fufcitatos.

Nihil certi ftatui ea de re poteft, de qua facer textus nihil indicat; an vero qui revixerunt, denuo mortem obierint, alii negant, alii affirmant; quæ ultima fententia confirmatur.

42 Verum Sacer textus cum nihil nobis fignificet, quam quod *multa corpora Sanctorum, qui dormierant, furrexerunt*, quivis facile perfpiciat, nihil ea de re tuto affirmari poffe. Quod ad alteram quæftionem fpectat, Patres itidem inter fe diffentiunt. Quidam enim affirmant, eos, qui revixerunt, ita rediiffe ad vitam, ut morti non amplius fuerint obnoxii, iis enim gravius futurum fuiffet mortem rurfus oppetere, quam non reviviscere. Alii vero docent, rurfus mortem obiiffe, ut contigit Lazaro. Petrus enim Act. cap.2. monet, non poffe, nec debere in illo Pfalmi 15. v.10. loco Davidem intelligi: *Nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem*, eamque afferre rationem: *Quoniam defunctus eft, & fepultus eft, & fepulcrum ejus eft apud nos ufque in hodiernum diem*: ejufmodi autem rationi nihil roboris fuiffet, nifi corpus David etiam tum jaceret in fepulcro; facile enim cuilibet fuiffet refpondere, Pfalmum de Davide intelligendum, qui cum fuo quoque corpore in Cœlum evolaffet. Huc accedit, quod Job, qui inter eos, qui non amplius morituri revixerunt, ponitur, de fe ipfo dicit cap.19. verf.25. *Scio, quod Redemtor meus vivit, & in noviffimo die de terra furrecturus fum*; & D. Paulus ad Hebræos cap.11. de Sanctis veteris Teftamenti ait, generatim eos ad abfolutam nondum perveniffe felicitatem, quæ in glorificatione confiftit animæ & corporis, eamque nonnifi cum univerfæ Ecclefiæ corpore adepturos. *Hi omnes teftimonio fidei probati non acceperunt repromiffionem, Deo pro nobis melius aliquid providente; ut non fine nobis confummarentur*. Quod autem objicitur, iis longe minus grave fuiffe futurum non redire ad vitam, quam revivifcere, rurfufque mortem fubire, id quidem minimi eft momenti; nihil enim juftis gratius eft, & acceptius, quam divinam fequi voluntatem.

In eam propenfior videtur Divus Thomas. Maldonati fententia non probatur.

43 Atque poftremam hanc opinionem plurimum probabilitatis habere exiftimat D. Thomas 3. par. qu.53. art. 3. *ad fecundum*. Eamdem eruditiffime tuetur Calmetus in Differtatione *de* Re-

Resurrectione Sanctorum Patrum, quo tempore Christus rediit ad vitam. Tillemontius in Not. 36. ad Vitam Jesu Chr. hanc pertractat quæstionem, & eidem videtur favere sententiæ, quam tamen oppugnat Cornelius a Lapide, & præsertim Maldonatus, qui ex eo, quod narrat Matthæus, eos, qui revixerunt, sese multis conspiciendos exhibuisse, ac propterea non ab omnibus visos esse, infert, non eodem modo, quo Lazarus, suscitatos fuisse e tumulis, sed ad vitam cum corpore glorioso rediisse, nihilque esse cur dicamus, eos revixisse rursus morituros, sed una cum Christo simul cum corpore in Cœlum ascendisse. Hujusmodi Maldonati ratio haud sane videtur absurda, non tamen quod vult evincit: nihil enim aliud conficit, quam eorum corpora præcipuo quodam Dei beneficio quibusdam corporum glorificatorum dotibus prædita fuisse, inter quas illa etiam est recensenda, ut non omnibus essent conspicua. Verum non probat, eam fuisse in illis corporibus qualitatem ad permanentis habitus modum; quin etiam nihil prohibet, quominus dicamus, fuisse per modum quemdam transeuntem, qui mortem alteram non excluderet. Et sane Moyses, qui, ut fusius alibi docebimus, Christi Transfigurationi interfuit, suscitatus ad vitam aliquantisper vixit, nec omnibus tamen se conspicuum præbuit: cujus nihilominus ab eo tempore corpus gloriosum fuisse, nec postea rediisse ad sepulcrum, nemo profecto dixerit.

De Christi apparitione in die Resurrectionis. An primæ omnium B. Virgini apparuerit? Negat Estius.

44 Reliquum est ut de Christi apparitionibus in die Resurrectionis, cæteris alio rejectis, differamus. Eæ numerantur quinque: Primo sese videndum objecit mulieribus ad sepulcrum: Secundo iisdem cum a Sepulcro reverterentur; tertio B. Petro: quarto duobus Discipulis Emmauntem proficiscentibus: denique multis Hierosolymæ se conspicuum exhibuit, cum inde Thomas abesset: propterea autem tam sæpe hoc die sese videndum præbuit, quod Fideles *per plura indicia erant admonendi, ut a principio Fidem resurrectionis reciperent*, ut ait D. Thomas 3. par. qu. 55. art. 3. *ad tertium*. De his omnibus apparitionibus extant in Evangeliis disertissima testimonia; verum B. Virgini apparuisse neque tradunt Evangelistæ, nec cuiquam prius apparuisse docent, quam Mariæ Magdalenæ: atque id est, quamobrem Estius in cap. 16. Marci vehementer iis adversetur, qui decuisse putant, ut nulli prius, quam Matri appareret; quamquam id nusquam tradat Scriptura; ac de ejusmodi argumentis verba faciens, quæ ab eo, quod deceat, ducta parum roboris habent: *Quale est*, inquit, *ex quibusdam rationibus congruentiæ velle probare, Christum a morte redivivum primo suæ Matri apparuisse, cum Scriptura tam clare dicat, eum apparuisse primo*

mo Mariæ Magdalenæ, nec unquam alibi diversum insinuet? Nec abest solida ratio, cur Matri primum non apparuerit: pulcre enim noverat in Resurrectionis Fide minime eam nutare. Quamobrem Ep.50. scribit Petrus Blesensis: *Christus exurgens a mortuis non suæ matri Virgini benedictæ, sed Mariæ peccatrici, de qua septem ejecerat Dæmonia, prius dignatus est apparere, ut puto.*

Affirmat Rupertus Abbas. Baronius ex vetusta traditione itidem affirmat, cui subscribit Auctor, adstipulantibus etiam S. Teresiæ revelationibus.

45 Contra Rupertus Abbas lib.7. de Divinis Officiis cap.25. existimat, primum omnium Sanctissimæ Matri suæ Christum apparuisse. Cur autem id Scriptura non tradiderit, causa esse potuit, quod Evangelistæ tantum narrare voluerint Christum sese præbuisse conspiciendum iis, quos vel resurrectionis suæ testes elegerat, vel de Resurrectione noverat dubitasse, quorum in numero B. Virgo profecto minime poni potest. Quod autem Beatissimæ Matri suæ Scriptura non referat primum omnium Christum apparuisse, qui inde velit arguere id omnino non esse factum, illum etiam arguere oportebit, toto quadraginta dierum spatio, quod inter Resurrectionem & Ascensionem intercessit, numquam divinum Filium Matri apparuisse, quod apparuisse Scriptura non tradat. Id vero non sane videtur admitti posse. Quamobrem Baronio subscribimus, qui ad ann. Chr.34. §.183. *Traditio*, inquit, *per manus Majorum, ac per subsequentia secula ad posteros dilapsa testatur, eumdem Dominum nostrum apparuisse primum omnium Sanctissimæ Genetrici Mariæ, quod nemo pius, puto, negabit.* Nec prætermittendum est, Sanctam Teresiam in additione ad suam vitam scripsisse, sibi Christum Dominum significasse, post Resurrectionem suam Sanctissimæ Matri, ut eam consolaretur, apparuisse. *Die quadam, cum sacram Eucharistiam sumsissem &c. mihi dixit Dominus, se simul ac revixit, Matrem suam Dominam nostram convenisse, idque factum oportuit; ea enim ex illo dolore, quo ejus animus fuerat confossus, haud ita cito ad se redierat, ut illo gauderet gaudio; seque, quam diu opus fuerat, cum illa multum temporis extraxisse.* Casaubonus Exercit.16. scribit, apud Latinos & Græcos plura esse de Christi apparitionibus accurate disputata; verum quod Christus Jesus B. Mariæ apparuerit, nihil ea de re scriptum reperiri; quamobrem eam apparitionem omnino negat; declarat tamen Jansenii probari sibi sententiam, qui scripsit, idcirco Jesum B. Matri non apparuisse, quod in ea Fides altissimis esset defixa radicibus; apparuisse Joanni, sed non statim, *quia credidit*; deinde apparuisse Petro, qui minus luculenter crederet, sed miraretur: rejecta veluti nullius roboris ratione illa, quam ex convenientia ducit Maldonatus, cum ait: *Primum Matri suæ apparuisse Christum, non quod Evangelistæ fa-*

factum dicant, sed quia fieri decuerit credendum esse. Eadem, quæ scribit Casaubonus, iterat Andreas Rivetus Scriptor heterodoxus in Apologia pro Sanctissima Virgine lib.1. cap.20. in fine. Sed hæc nihil impediunt, quin nostram piam retineamus sententiam, quæ non convenientiæ modo innititur, sed etiam Traditioni, juxta ea quæ scripsit Baronius, cujus verba paullo ante attulimus. In Operibus S. Irenæi, quæ collegit Renatus Massuetus Congregationis S. Mauri Monachus, adjectæ sunt ad calcem adnotationes quædam Fevardentii, qui in cap.31. lib.5. observat, non negari ab Irenæo Christum B. Mariæ apparuisse, *cum id ex veterum traditione sequentium seculorum Patribus persuasum fuerit*; & S. Ambrosii locum affert lib.3. de Virginibus: *Vidit Maria* (Virgo) *Resurrectionem Domini, & prima vidit, & credidit*; Affert Poetam Christianum Sedulium:

.... Hujus se visibus astans
Luce palam Dominus prius obtulit &c.

& præter Rupertum, quem ipsi supra citavimus, affet etiam Anselmum, & Bonaventuram.

Apparitiones quinque. 46 Diximus, eas, quas commemoravimus, apparitiones ab Evangelistis referri. Ac de Christo, qui mulieribus apparuit, ita Matthæus cap.28. v.9. *Et ecce Jesus occurrit illis dicens: Avete. Illæ autem accesserunt, & tenuerunt pedes ejus, & adoraverunt eum*. Mariæ Magdalenæ apparuisse, tradit Marcus cap.16. vers.9. *Prima Sabbathi apparuit primo Mariæ Magdalenæ*, & fusius Joannes cap.20. Atque hæ duæ sunt apparitiones, quibus Dominus in die Resurrectionis se mulieribus videndum præbuit. Sequitur tertia, cum apparuit Petro, quam commemorat Lucas cap.24. v.34. atque eam duo testificantur Discipuli, quibus, ut mox dicemus, Emmauntem proficiscentibus Christus apparuit: *Dicentes, quod surrexit Dominus vere, & apparuit Simoni*. De ea etiam loquitur D. Paulus 1. ad Corinth. cap.15. v.4. & 5. *Christus resurrexit tertia die secundum Scripturas, & apparuit Cephæ*. Quartam afferunt Marcus cap. 16. v. 12. *Post hæc autem duobus ex his ambulantibus ostensus est in alia effigie euntibus in Villam*, & Lucas cap.24. qui fuse narrat, cum duo Discipuli Hierosolyma se conferrent Emmauntem, ac inter se loquerentur, accessisse ad eos Jesum, & quid fabularentur interrogasse; cui cum Cleophas alter eorum respondisset, sermonem habere se de Christo Nazareno, de ejus vita, rebus gestis, morte, & Resurrectione, explicasse iis Dominum oracula Scripturarum, initio sumto a Moyse, & Prophetis; eum perhumaniter invitatum cum iis ad mensam accubuisse: *Tunc* (ait Lucas) *accepit pa-*

panem, & benedixit ac fregit, & porrigebat illis: atque hîc eum Discipuli agnoverunt: *Et aperti sunt oculi eorum, & cognoverunt eum, & ipse evanuit ex oculis eorum*. Quintam denique apparitionem narrant Lucas eod. cap.24. & Joannes cap.20. Nam cum duo illi Discipuli, qui Emmautem se contulerant, noctu rediissent, ingressi in eum locum, quo propter metum Judæorum cæteri Discipuli in unum convenerant, dum quod sibi contigerat, renunciarent, etsi ostium clausum erat, stetit Jesus in medio eorum, & dixit: *Pax vobis. Ego sum: Nolite timere*. Atque ut magis magisque Resurrectionis suæ veritatem confirmaret, non modo iis suas manus & pedes ostendit, ac præbuit contrectandos, verum etiam cum iis cibum voluit sumere. *Ad exhibendam fidei veritatem in corpore, dignatus est etiam non necessitate, sed potestate cibum sumere*; verba sunt D. Augustini serm. 142. alias 147. num.12. de Tempore. Postquam vero dixit, *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos*, suum in eos spiritum inhalavit. *Hæc cum dixisset, insufflavit, & dixit eis: Accipite Spiritum Sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt*; quibus verbis significatur collata potestas remittendi retinendique peccata in Pœnitentiæ Sacramento juxta Tridentinam Synodum Can.3. cap.14. de Sanctissimo Pœnitentiæ Sacramento.

An Christus ad mensam, ad quam accubuit cum duobus Discipulis Emmaüntem proficiscentibus, panem consecraverit. Eorum, qui id affirmant, rationes.

47 Quærunt Sacrarum Scripturarum Interpretes, cum Christus Jesus *accepit panem, & benedixit & fregit*, deditque duobus Discipulis, an panem consecraverit, ita ut, quemadmodum in Consecratione Eucharistiæ facta fuerit transubstantiatio. Sunt qui id affirment; tum quia verba, quibus in eo loco Lucas utitur, eadem sunt cum iis, quæ Matthæus, Marcus, & Lucas ipse adhibent, cum de institutione Eucharistiæ scribunt historiam: tum quia non initio, sed in fine Cœnæ panem Christus benedixit & fregit; quod argumento est, eam non fuisse benedictionem, quæ fieri solet in principio mensæ, sed in fine, ideoque ad Sacram Eucharistiam esse referendam: tum quia demum Christum agnoverunt Discipuli *in fractione panis*, ut ait Lucas. Vide a Lapide in cap.24. Lucæ v.30. ubi illud etiam monet, hinc argumentum confici, Eucharistiam sub una tantum specie distribui posse, adversus eorum errorem, qui sub utraque specie contendunt ex Dei præcepto distribuendam. Vide Maldonatum in cap.24. Lucæ num.30.

Negant Estius, Jansenius, & Calmetus. Bellarminus, & Natalis Alexander nihil certi statuunt.

48 Estius vero in idem cap.24. Lucæ vers. 30. & Cornelius Jansenius in Commentar. ad Concordiam Evangelicam cap.146. existimant, Christum benedictione illa panem non consecrasse. Cum enim duo illi Discipuli in institutione Eucharistiæ non adfuerint

fuerint ultimæ Cœnæ, haud ita facile quis credat, præbuisse Jesum Eucharistiam iis, qui de Sacrosancto Mysterio illo nihil noverant. Illud tamen Jansenius animadvertit, quod cum omnes res a Christo gestæ mysticum quiddam contineant, ea re, de qua loquimur, Eucharistiæ distributio nobis sub una tantum specie significatur. Jansenio suffragatur Calmetus in cap.24. Lucæ cap.30. ubi ait, fractione quidem panis juxta Sacrarum Scripturarum idiotismum nihil aliud exprimi, quam distributionem Eucharistiæ, atque inde multos ex Patribus existimasse, Christum Dominum duobus præbuisse Discipulis Eucharistiam; sed multos tamen Interpretes magni nominis ab hac sententia dissentire; quamobrem putat, utramque ita conciliari posse opinionem, si eam, de qua nunc loquimur, cœnam, & fractionem panis Sanctissimæ Eucharistiæ fuisse figuram dicamus. Lamy Concord. Evang. lib.5. cap.42. Estii sententiæ subscribens ait, vocem *benedixit* idem valere, quod *gratias egit*, sive recitavit preces: sic Hebræos loqui, quorum in Ritualibus libris *preces* appellantur benedictiones: Judæorum fuisse morem, ut in conviviis qui esset præcipuæ auctoritatis, Deo gratias ageret, & frangeret panem. Utramque opinionem tamquam a Catholica Fide minime abhorrentem refert Bellarminus lib.4. de Sacram. Euch. cap.24. ac utrique suam esse finit auctoritatem; & Natalis Alexander in Appendice 1. Ep.34. ad Theolog. Dogmaticam & Moralem ait, non liquere, utrum Christus Dominus panem, quem Discipulis Emmauntem proficiscentibus dedit, consecrarit. Innocentius III. Papa lib.6. Mysteriorum Missæ cap.9. docens quamobrem Romanus Pontifex in Missa solemni super Altare panem consecret & frangat, quem deinde stans in solio manducet, ait: *Romanus autem Pontifex ideo non communicat ubi frangit, sed ad Altare frangit, & ad Sedem communicat, quia Christus in Emmaus coram duobus Discipulis fregit, & in Hierusalem coram decem Discipulis manducavit. In Emmaus fregisse legitur, sed manducasse non legitur: in Hierusalem non legitur fregisse, sed legitur comedisse*: quæ ultima verba ad eam apparitionem referuntur, de qua paullo ante verba fecimus, & de qua Lucas cap.24. v.41. *Habetis hic aliquid, quod manducetur? at illi obtulerunt ei partem piscis assi, & favum mellis. Et cum manducasset coram eis, sumens reliquias dedit eis*. Joannes Baptista Casalius de Veter. sacris Christianorum Ritibus cap.81. §. *Quoniam*, scribit de illo ritu, quo in Missa solemni Romanus utitur Pontifex, ut super Altare consecret; & in solio Eucharistiam suscipiat, nec sequitur Innocentii III. sententiam; sed ait, uti Christus in Cœna incruentum, in Cruce vero cruentum obtulit Sacrificium;

ficium; ita Papam ad Altare consecrando incruentum Sacrificium, in solio Eucharistiam suscipiendo cruentum significare.

49 De postrema tandem apparitione Lucas videtur innuere, Thomam quoque adfuisse cum aliis Apostolis cap. 24. v. 33. *Et invenerunt congregatos undecim*, cujus numeri ratio certe non constat absente Thoma; Matthias enim multo post inter Apostolos in locum Judæ est cooptatus. Contra Joannes cap. 20. v. 24. huic apparitioni diserte negat Thomam adfuisse. *Thomas autem unus ex Duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis, quando venit Jesus*. Multa de hac re commentati sunt sacrarum literarum Interpretes. Nihil tamen ad hanc enodandam difficultatem videtur accommodatius, quam si adfuisse quidem dicamus Thomam, cum Emmaunte Discipuli redierunt, sed cum eorum sermo prolixius duceretur, illum, vel quod iis quæ narrarent, fidem non haberet, vel alia quavis causa impulsum foras egressum esse, ac tunc temporis Jesum inter Discipulos medium ex improviso adstitisse. Vid. Suarez tom. 2. in 3. par. qu. 55. sect. 4. in fine.

An in postrema apparitione, de qua supra, adfuerit Thomas. Conciliatur Lucas cum Joanne.

50 Jam vero pro ingenii nostri exiguitate iis explicatis, quæ tum ad tempus, quo Christi Corpus jacuit in sepulcro, & Anima descendit ad Inferos, tum ad ejus Resurrectionem pertinent, de iis cæremoniis est differendum, quæ, ut diximus Resurrectionis mysterium referentes, antea quidem nocte quæ præcedit Dominicam, nunc vero ipso Sabbathi die celebrantur. Atque ut a prima ordiamur cæremonia, cantatis Horis, extinctisque usque ad principium Missæ, quæ sunt super Altare, candelis, extra Ecclesiam ignis e silice extunditur, quo carbones incenduntur. Sacerdos novum ignem & quinque incensi grana Cereo infigenda benedicit. Constans & perpetua fuit Ecclesiæ disciplina, ut nulla re utatur, quin eam prius benedixerit. Octavo seculo nulla erat in Ecclesia Romana hujusmodi benedicendi ignis cæremonia, quæ tamen alibi jam tum viguisse deprehenditur ex Zachariæ Papæ epistolis ad Bonifacium Episcopum Moguntinum apud Baronium ad ann. Chr. 751. quibus Sanctus ille Pontifex ait eam fuisse consuetudinem, ut Feria Quinta ternæ Lampades accenderentur, quæ arderent usque ad Sabbathum Sanctum, atque in eo, qui secretissimus esset Ecclesiæ locus, poneretur; deinde addit: *De igne vero, qui ex cryllallis, sumitur, ut asseruisti, nullam habemus Traditionem*. Vixit Zacharias usque ad annum 751. a Christo nato. Leo IV. anno 847. creatus Pontifex Homilia de Cura Pastorali, *In Sabbatho*, inquit, *Paschæ, extincto veteri, novus ignis benedicatur, & per populum*

De Cæremoniis, quibus hac die Ecclesia celebrat Resurrectionis Mysterium. Benedictio ignis.

lum dividatur. Extant monumenta, quæ probant, morem in Ecclesia Romana fuisse, e percusso silice extudendi ignis Feria quinta, ut constat e primo Ordine Romano *in feria quinta in Cœna Domini*; ubi hæc habentur: *Ea vero die hora nona faciunt excuti ignem de lapide in loco foris Basilicam*. Tomassinus *de dierum Festorum celebratione* lib.2. cap.14. ostendit, consuetudinem fuisse quarumdam Ecclesiarum, ut quotidie ignis in eum modum, præsertim vero die Sabbathi, solenni vero cæremonia Sabbatho Sancto excuteretur, quæ consuetudo ineunte seculo XI. ad solam Sabbathi Sancti diem contracta fuit. Et Pouget in Institut. Catholicis tom.1. pag.847. tum quod hactenus diximus confirmat, tum etiam causas affert ejusmodi cæremoniæ. Itaque eam proponit quæstionem, *Cur hodie sit solenniter benedictio ignis recens excussi e silice?* atque ita respondet: *Hic est vestigium antiquitatis. Olim excutiebatur quotidie ignis e silice ad accendenda Ecclesiæ luminaria, & fiebat prius ignis benedictio. Nihil enim in publicum usum adhibuit unquam Ecclesia sine præcedenti benedictione. Solennius hac die agitur hujus ignis benedictio, quia ignis ille e silice excussus videtur Christi recens ex mortuis suscitati typum ferre. Romæ solennis hæc ignis novi benedictio fiebat olim Feria Quinta Majoris Hebdomadæ*.

Benedictio quinque granorum incensi. Accenduntur Candelæ in trianguli formam arundini impositæ.

51 Post novi ignis, & quinque granorum incensi benedictionem carbones benedictos indit Acolythus in thuribulum, quo injectum incensum Sacerdos benedicit. Diaconus deinde alba induitur Dalmatica arundinem accipit, cui tres impositæ sunt candelæ in formam trianguli, & Ecclesiam ingressus inclinat arundinem; Acolythus vero cum candela novo igne accensa unam ex iis accendit, quæ arundini sunt impositæ; & Diaconus, erecta arundine, genuflectens ait: *Lumen Christi*. Atque iterum & tertio idem fit in medio Ecclesiæ & ante altare; ut tandem tres illæ sint accensæ, quæ in trianguli formam dispositæ sunt.

Unde usus hujus arundinis originem traxerit incertum. Verti conjectura.

52 Bissus in suo Opere littera A pag.460. §.4. declarat, frustra se multum operæ & studii contulisse, ut unde arundinis hujus usus originem traxerit, reperiret. Ne Martene quidem, ut ut harum rerum eruditione abundet plurimum, ea de re mentionem facit. Vertus tom.2. Explic. Cærem. Eccl. pag.132. contendit, non aliunde ejus Cannæ originem extitisse, quam ex eo quod principio candela in modum anguis esset inflexa quemadmodum etiamnum virgis & cannis recurvis in Ecclesiis ad Altaris candelas accendendas utimur. Quidam vero trium candelarum usum ejusmodi putant ex eo derivatum, quod olim tres candelæ funalis instar colligabantur, ne vento possent extingui. At-

Atque id eſt, cur in recentibus quibuſdam Cæremonialibus præſcribitur, ut accenſa candela in laterna feratur occluſa, ut in ea quæ fit proceſſione tres illæ candelæ in trianguli figuram diſpoſitæ poſſint accendi.

Pervetuſta eſt hæc cæremonia accendendi tres candelas.

53 Sed utcumque ſit de tempore quo ejuſmodi inſtituta ſit cæremonia, profecto eam vetuſtam eſſe conſtat. In Ordine enim Romano Cardinalis Gajetani hæc habentur: *Diaconus junior accipit arundinem trium cubitorum, & dimidii cubiti triplicem candelam, quam de novo igne illuminatam imponit arundini.* Idem legitur in Ordine Romano Amelii; & in manuſcripto Pontificali Apameenſis Eccleſiæ penes Martene *De antiqua Eccleſiæ diſciplina in celebrandis divinis officiis* pag. 442. primæ editionis Lugdunenſis: *Benedicto novo igne, junior* Diaconus *Diaconorum Cardinalium, juxta conſuetudinem Romanæ Eccleſiæ, de ipſo novo igne triplicem candelam conjunctam accendat, & eam in capite arundinis ponat, ipſam arundinem in manu tenens* &c. Gavantus trium candelarum myſterium ita explicat: *Candelæ in calce unum quid eſſe deberent, & deinde diſtingui in tres, ad deſignandum Myſterium Unitatis, & Trinitatis Dei*: idque eo confirmatur etiam, quod dum quælibet e candelis trianguli accenditur, dicitur, *Lumen Chriſti: Deo Gratias*: ut bene advertit Thomaſſinus de dierum Feſtor. celebrat. lib. 2. cap. 14. num. 7. *In Trinitatis honorem Cereum in tres diviſum accendimus, rati nos Jeſu Chriſti lumine fuſos Trinitatis penitiora Myſteria noſſe.*

Benedictio Cerei refertur ad Zoſimum. Videtur introducta in majoribus Baſilicis ante illius Pontificis ætatem.

54 Proceſſione expleta, fit benedictio Cerei. Anaſtaſius Bibliothecarius in Zoſimi Papæ vita hæc ſcribit: *Et per Parochias conceſſa licentia Cereos benedici.* Creatus fuit ille Pontifex anno 417. & Sigebertus ad eumdem annum ſcribit, hanc cæremoniam ab illo Pontifice inſtitutam eſſe: *Zoſimus Papa decrevit Cereum Sabbatho Sancto Paſchæ per Eccleſias benedici.* Alii contendunt, eum ritum benedicendi Cereum Sabbatho Sancto ſeculo integro ante Zoſimum in Eccleſiam fuiſſe invectum, idque ex eo Prudentii hymno arguunt, cujus eſt inſcriptio, *Ad incenſum Cerei Paſchalis.* Verum Sirmondus vetuſtis collatis codicibus reperit, genuinam eſſe inſcriptionem, *ad incenſum lucernæ*; oſtenditque, eum hymnum non ad Cereum Paſchalem, ſed ad ignem eſſe referendum, qui quolibet Sabbatho e ſilice extunditur ad luminaria in templis, ut innuimus, accendenda. Itaque Prudentii hymnus vetuſtatem Cerei ante Zoſimum minime evincit; ſed neque itidem ex modo memorato libro Pontificali qui Anaſtaſio tribuitur, recte argui poteſt, Zoſimum ejuſmodi benedictionis auctorem fuiſſe. Quin etiam innuere videtur, hujuſ-

modi ritum, quem in Majoribus solum templis, seu Basilicis antea observatum ad Parochias Zacharias extendit, multo antea fuisse introductum. Videatur institutio nostra 39. Edit. latinae cum qua consonat eruditus vir P. Meratus in Notis ad Gavantum edit. Romanae 1737. 2. par. tom. 1. pag. 1149. Consonat etiam Gretserus tom. 5. suorum Operum nuperrimae edit. lib. 1. de Festis cap. 25. ubi allatis verbis libri Pontificalis ait: *Nihil hic de institutione vel Ritus, vel Cerei ipsius, sed tantum quod Ecclesiis Parochialibus consecrandi quoque Cerei Paschalis potestatem fecerit, cum antea in majoribus dumtaxat Basilicis consecrari, & accendi soleret.*

Benedictionis Cerei significatio ex Ruperto.

55 Omnem Cerei Benedictionem Rupertus Abbas pulcherrime explicat de Divinis Offic. cap. 28. & sequen. Cereum ait significare Christum reviviscentem; quod probatur etiam ex capite octavo Concilii Toletani IV. juxta secundam Garziae editionem: *Lucerna, & Cereus in Pervigiliis Paschae apud quasdam Ecclesias non benedicuntur; & cur a nobis benedicantur, inquirunt: propter gloriosum enim noctis ipsius Sacramentum solemniter haec benedicimus, ut Sacrae Resurrectionis Christi Mysterium, quod tempore hujus votivae noctis advenit, in benedictione sancti luminis suscipiamus.* Antequam Cereus benedicatur, Diaconus illi quinque incensi grana affigit, ut significetur Christi corpus Josephi ab Arimathaea, & Nicodemi opera aromatibus esse conditum. Quinque foramina ad figuram Crucis in Cereo excavata, quo grana incensi injiciuntur, quinque Christi exprimunt vulnera. Benedictio Cerei generatim fit a Diacono, etsi reliquae Benedictiones pleraeque omnes fiant a Sacerdote. In Ecclesia solum Ravennatensi Cereum ab ipso Episcopo olim benedici consuevisse colligitur ex D. Gregorii epist. 28. lib. 9. Benedici tamen a Diacono Rupertus Abbas ait, ut significetur, non ab Apostolis Corpus Christi, sed a Discipulis aromatibus esse delibutum, ejusque Resurrectionem sanctis mulieribus prius, quam Apostolis praenunciatam; quamobrem D. Augustinus serm. 232. alias 144. de Tempore tom. 5. oper. col. 981. haec de Sanctis mulieribus scribit: *Resurrexisse Dominum ab Angelis audiverunt: foeminae viris nuntiarunt .... Nam hoc est, quod egit Dominus Jesus Christus, ut prius illum sexus foemineus resurrexisse nuntiaret. Quia per sexum foemineum cecidit homo, per sexum foemineum reparatus est homo: quia Virgo Christum pepererat, foemina resurrexisse nuntiabat.*

Vertus, qui usum Cerei ad naturales cau

56 Vertus, qui Ecclesiasticorum Rituum originem ad solas naturales causas referendam esse imaginatur, scribit ideo Paschalem

lem Cereum esse institutum, quod hisce cæremoniis, quæ ut diximus noctu peragebantur, lumine opus esset; fit enim, ut paullo post dicemus, ad Baptismalem Fontem Processio, in qua Cereus præfertur. Quia vero usus Cerei non ultra Ascensionem Domini porrigitur, nihil hîc mysterii opus esse ait quod comminiscamur; certum enim aliquando tandem absumi oportere. Verum vir doctus æque ac pius Episcopus Suessionensis in præclaro Opere *De vero Ecclesiæ sensu in sacrarum cæremoniarum usu* secundæ editionis Parisien. ann. 1721. pag. 225. Vertum interrogat, solumne in Sabbathi Sancti nocte Christiani in Ecclesiis Pervigilia agitarent, & Quid causæ esset, cur per alias complures noctes vigilantibus Cereus non accenderetur? Præterea cur Cereus a Paschate ad Ascensionem accenderetur, in noctibus vero Natalis Domini, & Epiphaniæ, profecto æque obscuris, & longe productioribus, non item? Quæ quidem evincunt, non ad naturalem causam Cerei usum in Sabbatho Sancto referendum, sed ad Mysterium, quod tam pulcre Rupertus Abbas explicavit, cum quo consentit etiam Pougetus in Institut. Catholicis par. 1. pag. 848.

fus refert, confutatur.

57 Veteres tradunt Scriptores morem fuisse, ut ad Paschalem Cereum Tabella quædam appenderetur, in qua notabatur quotus annus decurreret ab Incarnatione Domini. Beda lib. de Temporum ratione cap. 45. *Fratres*, inquit, *nostri, qui tunc fuere Romæ, hoc modo se in Natali Domini in Cereis Sanctæ Mariæ scriptum vidisse, & inde descripsisse referebant: A Passione Domini nostri Jesu Christi anni sunt* 668. Qui locus Bedæ Mabillonium eo induxit, ut in Commentario ad Ordinem Romanum tom. 2. Musei Italici pag. 101. animadverteret, vel in die Natali Domini ejusmodi exponi solitam Inscriptionem, ut novus enunciaretur annus, qui penes Romanos ab eo die inchoabatur; vel si eadem inscriptio exponebatur in Paschate, semper significari annum, qui a Natali Christi die numerabatur. Vide Martene De antiqua Ecclesiæ disciplina in Divinis celebrandis Offic. cap. 24. pag. 407. & Gretserum lib. 1. De Festis cap. 25. pag. 74. Cereus Paschalis deinde accenditur. Rem sane miram quotannis contigisse in hac die Hierosolymis, & in Ecclesia Sancti Sepulchri tradunt historici magni nominis, ut igne Cœlo delapso luminaria accenderentur; cujus miraculi cum nulla mentio fiat ab Eusebio Cæsariensi, Epiphanio, Hieronymo, Cyrillo Hierosolymitano, inde colligitur, eorum quidem ætate nihil tale contigisse; non tamen quispiam propterea jure negaverit, miraculum illud eorum historicorum ætate viguisse, qui de eo scripserunt,

De Tabella, quæ ad Paschalem Cereum olim appendebatur; in qua exhibebatur quotus ab Incarnatione annus decurreret.

pſerunt, & ad ea uſque tempora editum, cum in Palæſtinam, pulſis inde qui eſſent Latini nominis, Photii, & Cerularii ſchiſma a Græcis invectum eſt. Legendus P. Lupus tom.4. primæ edit. ad Concilia Generalia, & Provincialia pag.237. & ſequen. ubi veriſimile eſſe ait pag.245. in hujus miraculi memoriam toto terrarum orbe inſtitutum eſſe, ut lumina, & Cereus per hos dies accenderentur. *Quare non dubito, quin ad agendas Deo pro Hieroſolymitano miraculo gratias, & ipſum omnibus ſub Cœlo populis prædicandum, mos iſte noſter ſit inſtitutus.*

De conſuetudine Roman. Pontif. ceras conſecrandi, quæ dicuntur Agnus Dei.

58 De veteri Romanorum Pontificum conſuetudine benedicendi & conſecrandi Ceras quaſdam, quæ Agnus Dei appellantur, ſcripſimus lib.4. Canonizat. Sanctor. part.2. cap.20. num. 12. eodemque lib.4. par.1. cap.5. n.10. 11. & 12. de eorum vi ac virtute diſſeruimus. Illud hîc adnotare libet, Ritum ejuſmodi a quibuſdam ad morem illum referri, cum Fidelibus particulæ quondam ceræ e Paſchali Cereo benedicto detractæ diſtribuebantur. Durandus lib.6. cap.79. ita teſtatur: *Hac die Acolythi Romanæ Eccleſiæ faciunt agnos de cera nova benedicta, vel de cera Cerei Paſchalis anni præcedentis, admixto Chriſmate, qui in Sabbatho in Albis in Eccleſiis per Dominum Papam populis diſtribuuntur.* Et Amalarius lib.1. de Divinis Offic. cap.16. *Libellus*, inquit, *Romanus narrat, eodem die* (Sabbatho Sancto) *benedici ceram oleo mixtam, indeque fieri agnos, eoſque reſervari uſque ad octavas Paſchæ.* Vid. Martene loc. cit. pag.410. num.12. Meratum ubi ſupra pag.1187. num.66. Du Cange in Gloſſario verbo *Agnus Dei.*

De hymno Exultet. Ejus Auctor videtur D. Auguſtinus. Lectio Prophetiarū. Baptiſmus Catechumenorū, & infantium.

59 Dum Cereus benedicitur, interea canitur celebris hymnus *Exultet*, quem quidam infirmis ducti rationibus D. Ambroſio, alii multo etiam levioribus argumentis innixi Petro Diacono Caſſinenſi tribuunt, qui ſeculo vixit 12. Illud enim conſtat ex minime dubiis argumentis, ante quadringentos annos illum hymnum cani in Gallia conſueviſſe, ideoque probabilius eſt ſcriptum eſſe a D. Auguſtino, ut oſtendit Martene in citat. Opere pag.405. & Bailletus hiſt. hujus diei art.2. Benedictionem Cerei conſequuntur lectiones ex Sacra Scriptura, quæ Prophetiæ appellantur. Atque inter eas Cantica, Tractus, & Orationes ſeu Collectæ interjiciuntur, quæ ad Baptiſmi Sacramentum reſpiciunt, cujus adminiſtratio eſt prima & peculiaris hujus diei cæremonia. Id erat moris in veteri Eccleſia, ut, niſi urgeret neceſſitas, numquam præterquam in Sabbatho Sancto, aut in Sabbatho, quod Pentecoſtes Feſta præcedit, Baptiſmi Sacramentum conferretur, ut ex Siricii Papæ epiſtola infertur ad Himerium

Epi

Episcopum Tarraconensem, ex epistola quarta & octogesima S. Leonis, & epistola prima Gelasii Papæ cap. 12. aliisque monumentis, quæ ipsi nos protulimus institut. prima Edit. latinæ. Atque in his duobus diebus ab Episcopo, ideoque etiam a Romano Pontifice Catechumeni baptizabantur, qui jam, ut alibi docui mus, satis eruditi fuerant, atque etiam tenelli infantes, ut videre est in Commentario ad Ord. Romanum Mabillonii tom. 2. Musei Italici pag. 95. iisque omnibus post Baptismum, Confirmationis etiam, & Eucharistiæ Sacramenta conferebantur.

Locus D. Augustini insignis. Pueris in Baptismo olim præbebatur Eucharistia sub specie vini. Abusus injiciendi in Calicem mel & lac.

60 Rem omnem describit Augustinus Serm. 324. *Baptizatus est, sanctificatus est, unctus est, imposita est ei manus, completis omnibus Sacramentis assumptus est*: quod etiam antea S. Cyprianus expresserat Epistola Synodica num. 70. Quod ad puerorum Communionem attinet, in libello de Ordine Romano, ubi sermo est de Sabbatho Sancto, hæc habentur: *Illud autem de parvulis providendum est, ut postquam baptizati fuerint, nullum cibum accipiant, nec lactentur, antequam communicent Sacramentum Corporis Christi, & omnibus diebus septimanæ Paschæ ad Missas procedant, & Parentes offerrant pro illis, & communicent omnes*. Cabassutius Dissertatione quinta in *Notitia Ecclesiastica seculi primi* probat, primorum seculorum fuisse disciplinam ut pueris post Baptismum Eucharistia præberetur sub specie vini. Baptizans enim digitum Christi sanguine imbutum in os pueri injiciebat, quod etiamnum in more positum in quibusdam Regionibus Orientalibus, testatur Orientalium Rituum peritissimus Maronita Abrahamus Ecchellensis. Joannes Diaconus in epistola a Mabillonio edita in primo Tom. Musei Italici propositam sibi a Senario quæstionem exponit: *Cur in sacratissimum Calicem lac mittatur, & mel, & Paschæ Sabbatho cum Sacrificiis offeratur*? Atque ita respondet: *Baptizatis hoc Sacrificii genus offerri ut intelligant quia non alii, sed ipsi, qui participes sunt Corporis & Sanguinis Domini, terram repromissionis accipient; cujus iter inchoantes tanquam parvuli lacte nutriuntur & melle*.

Parvulos baptizatos non nisi accepta Eucharistia salvos fieri, sententia est falso afficta D. Augustino. Ea Communio res fuit disciplinæ ex Tridentino. Lac & mel benidi-

61 Numquam sacra existimavit Antiquitas, pueros baptizatos, non nisi accepta Eucharistia, salvos fieri. Recentiorum quidam ejusmodi opinionem S. Augustino sane audacter affinxerunt. Verum clarissimæ memoriæ Cardinalis Norisius in Vindiciis Augustinianis §. 4. explicata S. Doctoris doctrina ostendit, numquam illum in ea fuisse sententia. Et Sancta Tridentina Synodus Sess. 21. cap. 4. Communionem parvulorum refert ad ea, quæ sunt disciplinæ. *Denique eadem Sacrosancta Synodus docet, parvulos usu rationis carentes nulla obligari necessitate ad Sacramentalem*

ci tantum, non injici in Calicem jussit Concilium Africanum.

mentalem Eucharistiæ communionem; siquidem per Baptismi lavacrum regenerati, & Christo incorporati adeptam jam Filiorum Dei gratiam in illa ætate amittere non possunt. Neque ideo tamen damnanda est antiquitas, si eum morem in quibusdam locis servavit aliquando. Ut enim Sanctissimi illi Patres sui facti probabilem causam pro illius temporis ratione habuerunt, ita certe eos nulla salutis necessitate id fecisse sine controversia credendum est. Prava autem eorum fuit consuetudo, qui lac & mel in Calicem injiciebant: nam in vulgato Ordine Romano habetur quidem lactis, & mellis benedictio, sed ea non indebantur in Calicem, sed post Eucharistiam sub specie vini infantibus sugenda præbebantur. Quamobrem Africanum Concilium decrevit, ne quidquam præter panem, & vinum aqua mistum in Sacrificio offeratur. *Primitiæ vero, seu mel & lac, quod uno die solemnissimo in Infantum Mysterio solet offerri, quamvis in Altari offerantur, suam tamen habeant benedictionem, ut a Sacramento Dominici Corporis, & Sanguinis distinguantur*; quod advertit etiam eruditus vir Berlendus in Tractatu de Oblationibus ad Altare pag. 4. & 5.

Differtur de præsenti, qua nunc utimur disciplina.

62 Sed jam, veteri disciplina omissa, ad eam, qua nunc utimur, nostra transiliat oratio. Sabbatho Sancto Catechumeni adulti, atque etiam infantes baptizantur; atque in Episcoporum Cæremoniali præscribitur, ne cuiquam infanti in Ecclesia, in qua Episcopus Sabbathi Sancti cæremonias est celebraturus, per octo dies ante idem Sabbathum, dummodo nulla urgeat necessitas, Sacramentum Baptismi administretur. *Si aderunt Catechumeni, baptizentur more solito ab Episcopo &c. & per octo dies ante in ipsa Ecclesia, nisi periculum immineat, nullus infans baptizetur*. Adultis autem Catechumenis bene jam eruditis, post Baptismum, Confirmationis etiam & Eucharistiæ sub una tantum specie sacramenta conferantur. Ubi vero sit fons Baptismalis, quamvis nullus esset baptizandus, fit nihilominus ad ejus benedictionem processio.

Cæremoniæ in benedictione Fontis.

63 Præcedit Acolythus manu Cereum benedictum tenens, sequitur qui Crucem gestat, ac deinde procedit Clerus; ultimus est qui Missam celebrat inter Diaconum & Subdiaconum medius. De hujusmodi ritus benedicendi Fontis vetustate, & sanctitate prima institut. editionis jam citatæ disseruimus; quo Lectorem amandantes, hic tantum addimus, dum ad Fontem proceditur, Antiphonam cani interea, *Sicut cervus*, ut declaretur, Catechumenos sancto desiderio flagrare, ut ad fontem gratiæ Baptismum perveniant, non aliter quam cervi sitibundi ad fontem aquarum convolant

volant, suam ut expleant sitim. In Crucis figuram aqua dividitur ad quatuor mundi plagas, quo significatur, Baptismatis gratiam in mundum universum diffundendam; præcepit enim Discipulis suis Jesus, ut terram peragrantes omnes docerent gentes, sacroque Baptismate abluerent, ut bene notat Mazzinellus in notis ad officium Majoris Hebdomadæ pag. 293. In modum itidem Crucis Sacerdos in aquam spiritum suum inhalat, *ut cum Cruce Trinitatem conjuget*, ut ait Gavantus; Cereum deinde in aquam semel, iterum, & tertio immergit, & inde tollit, *ut Spiritus Sanctus sua plenitudine fontem impleat, sicut quando descendit in specie Columbæ in Baptismo Christi adumbrati in hoc Cereo demerso in aquam: elevatio autem ejusdem Cerei significat effectum Baptismi, qui confert gratiam elevantem a peccato ad gloriam*. In aquam præterea Oleum Catechumenorum, & Chrisma infundit, eaque commiscet, *ut indicetur conjunctio Christi per Baptismum cum populis Ecclesiæ*; quæ sunt Gavanti verba. Ejusmodi autem harum cæremoniarum explicatio partim ex Amalario lib. 1. cap. 25. partim ex Honorii Gemma lib. 3. cap. 3. partim etiam sumta est e Durando lib. 6. cap. 81.

64 Fontis Benedictione peracta, & administrato, si opus fuerit, Baptismo, omnes eodem ordine, quo ad Fontem processerant, redeunt ad Altare, & in hac processione canuntur Litaniæ. Quæstio est inter Scriptores de Sacris Ritibus, priusne quam Processio a Fonte discedat, incipi debeant Litaniæ, quæ interea canantur, dum proceditur ad Altare; an vero postquam ad Altare perventum est. Solvit quæstionem hanc Meratus in Notis ad Gavantum pag. 1168. dicens, primum modum esse in inferioribus, alterum in Cathedralibus Ecclesiis servandum. Inferioribus enim Ecclesiis Rubricas Missalis, Cathedralibus vero Cæremoniale Episcoporum normam esse debere. Si autem Ecclesia Baptismali careat fonte, lecta ultima Prophetia, & orationibus, quæ eam consequuntur, humi Sacerdote, & Altaris Ministris in faciem provolutis, cæteris vero omnibus genuflexis, cantantur Litaniæ. In Sacramentario S. Gregorii, & in Ordine Romano præscribitur, ut quando in Litaniis canitur *Agnus Dei*, Altaris lumina accendantur; lumen enim Fidei per Christum Agnum Dei nobis illuxit, ut bene notat Amalarius lib. 1. cap. 30.

Quando incipi debeant Litaniæ.

65 Sabbathi Sancti Missa caret Introitu, qui cum introductio quædam esset ad publicas preces, caneretur que interea dum populus conveniret, & ad Altare Sacerdos accederet, eo jam nihil est opus in hac Missa; Populus enim jam convocatus cum Sa-

Descriptio reliquæ Cæremoniæ, & Missæ usque ad Tractum.

Sacerdote,& Clero Processioni ad Baptismalem Fontem interfuit, ut videre est apud Meratum cit. opere pag.1176. num.5. Simul ac Sacerdos Hymnum præcinuerit, *Gloria in excelsis Deo*, pulsantur Campanæ, quas a Feria Quinta cessare diximus; Campanæ enim Sanctos significant Christi præcones; quamobrem ab eo die quo Christus satellitibus traditus est, campanarum usus intermittitur usque ad hunc diem, nam sancti Apostoli in maximo Passionis æstu Christum deseruerant, & Petrus in eo discrimine aufugerat, ut docuimus in institut. 20. edit. latinæ pag.118. ubi de hoc ritu verba fecimus. Epistola sumitur ex prima quam scripsit D.Paulus ad Corinthios, qua recens baptizatos monet, ut resuscitati cum Christo, nulli rei præterquam cœlestibus studeant. Lecta Epistola,Sacerdos canit *Alleluja*, quæ a Septuagesima usque ad Pascha omittitur, propterea quod tempus illud pœnitentiæ,mœrori, & luctui addictum est. Hoc autem die *Alleluja* revocatur;etsi enim ejus vocis non alius sensus est litteralis,quam *laudate Deum*; tamen, si ejus spectetur usus, exclamatio quædam est lætitiæ,ut idem fere valeat,quod valet apud Latinos *plaudite*. Liceat tamen illud obiter addere, quod Ecclesia Romana olim etiam in Defunctorum exequiis canebat Alleluja, ut constat ex Hieronymo in Epitaphio Fabiolæ: *Jam fama volans tanti prænuncia luctus, totius Urbis populum ad exequias congregabat, sonabant Psalmi, & aurata tecta Templorum reboans in sublime quatiebat Alleluja*. In Quadragesima quoque interdum ea vox adhibebatur; quam prorsus amovit Gregorius Magnus, ut patet ex epist. 64. Indict.2. ad Joannem Episcopum Syracusanum. Quod enim quidam objiciebant, sumtum ejusmodi Ritum a Græcis, respondet Sanctus Pontifex, S. Damasi Papæ tempore ab Hierosolymitana in Romanam Ecclesiam consuetudinem invectam fuisse canendi *Alleluja*; se propterea neque induxisse, neque amplificasse ait, sed potius coarctasse, quia, ut putamus, a Quadragesima, & ab Exequiis mortuorum eam vocem summoverat. *Ut Alleluja hic diceretur, de Hierosolymorum Ecclesia ex Beati Hieronymi traditione, tempore Beatæ memoriæ Damasi Papæ, traditur tractum. Et ideo magis in hac Sede illam consuetudinem amputavimus, quæ hic a Græcis fuerat tradita*. De Alleluja iterum sermonem habemus tom. IX. pag.91. &92.

Cur post Alleluja dicatur Tractus.

66 Alleluja, quæ lætitiæ vox est, Tractus consequitur, qui doloris signum est; Ecclesiæ enim nondum est absoluta lætitia; nam illa reviviscentis Christi mysterium celebrat, qui tamen nondum apparuit. Evangelium ex primo Evangelistarum Matthæo

thæo desumtum Resurrectionis historiam continet; nec ad Evangelium afferuntur lumina; cum enim nondum se Christus reviviscens conspicuum præbuisset, Fides idcirco adhuc erat obscura juxta Alcuinum. Omittitur in hac Missa *Credo*; nec ullum in ea est Offertorium, quod Gavantus ad illud refert silentium, quo sanctæ mulieres cum aromatibus se ad sepulcrum Domini contulerunt; & cum eo sentiunt Walafridus Strabo de rebus Ecclesiæ cap.22. & Abbas Berno cap.1. de rebus ad Missam spectantibus.

Cur Offertorium omittatur, quorumdam opinio.

67 Cum Offertorium cantaretur interea dum panis & vinum offerebantur, quæ ad Sacrificium adhibenda erant, quidam considerantes, jus offerendi cum communicandi jure ita esse conjunctum, ut qui a Communione, etiam ab oblatione arceretur, juxta Can.28. Concil. Illiberitani: *Episcopum placuit ab eo qui non communicat, munera accipere non debere*; putant, ideo in Sabbathi Sancti Missa Offertorium cœptum esse prætermitti, quod nulli eo die Eucharistia præberetur.

Rejicitur ea opinio. Probabilis alia opinio Merati

68 Verum in hac Missa non Catechumeni modo, & infantes, sed cæteri quoque qui aderant, communicabant, ut patet ex Sacramentario S. Gelasii lib.1. cap.15. in oratione enim, quæ dicitur *Postcommunio*, legitur: *Præsta quæsumus &c. ut divino munere satiati, & sacris mysteriis innovemur & moribus*. Id ipsum probat Grancolas ad Breviarium Romanum lib.7. cap.21. & eruditus Morettus Basilicæ S. Mariæ Trans Tyberim Canonicus *in Disceptatione de Ritu variandi Chorale indumentum*, c.14. Quapropter opinio, quam dudum exposuimus, nullo fulcitur fundamento, nec ab ea recedendum videtur quam supra attulimus, nec refragatur Meratus cit. Opere pag.1179. & sequen. qui addit, fortasse prætermitti cœptum Offertorium, ut Missa brevior esset, quam contrahere opus fuit, ut vitaretur quam maxime poterat vagitus infantium, qui Baptismum suscepissent; difficile enim erat quin, præsertim jejuni, ploratu, & ejulatibus omnia complerent.

Gavanti rationes, cur in hac Missa nec osculum pacis, nec Agnus Dei, nec Postcommunio fit.

69 Tandem non osculum Pacis in hac Missa, non *Agnus Dei*, non *Postcommunio*. Gavantus ait, idcirco non dari osculum pacis, quod nondum Apostolis Christus apparuerat, nec dixerat, *Pax vobis*. Non dicitur *Agnus Dei*, juxta eumdem Gavantum, propter mulierum silentium, quæ in Christum Redemtorem animarum nondum crediderant; cum quo Alcuinus, & Durandus consentiunt. Denique juxta ejusdem Gavanti sententiam, non dicitur Postcommunio, quia in hac Missa, quod tamen supra improbavimus, populus non communicabat.

Vetus ritus osculi in hac nocte ante Matutinum cum iis verbis Surrexit Dominus.

70 In Ordine Romano ab Hittorpio edito pag. 55. ita legitur: *In ipsa nocte matutina luce rumpente tenebras surgentes in Ecclesiam veniant, & mutua charitate se invicem osculantes dicant: Surrexit Dominus.* Ex quibus intelligitur, veterem fuisse consuetudinem, ut antequam inciperet Matutinum in Paschate, quod noctu canebatur, Fideles se invicem amplexi dicerent: *Surrexit Dominus.* Atque inde profectum esse ait Grancolas, ut in Missa Sabbathi Sancti, quæ olim eadem illa nocte paullo ante Matutinum Paschæ celebrabatur, osculum pacis prætermitteretur.

Agnus Dei *jussit dici in Missa Sergius I. Cur tertio dicatur*, Dona nobis Pacem: *At in Basilica Lateranensi dicatur tertio*, Miserere nobis.

71 Sergius I. Pontifex, quem ex lib. Pontificali constat circa 7. seculi finem vixisse, instituit, ut fracta Hostia, ejusque particula in Calicem injecta, Clerus & Populus ter caneret *Agnus Dei*. Verba Pontificalis libri sunt: *Statuit, ut tempore confractionis Dominici corporis, Agnus Dei qui tollis peccata mundi, a Clero, & Populo decantaretur.* Et quamquam statuit, ut eadem verba ter dicerentur, nunc tamen, cum tertio dicitur *Agnus Dei*, pro illis verbis *miserere nobis*, in omnibus Ecclesiis dicitur *Dona nobis pacem*, excepta Lateranensi Ecclesia, ubi vetus etiamnum disciplina retinetur dicendi semel, iterum, ac tertio *miserere nobis*. Constat enim, a seculo septimo ad decimum semper etiam tertio dictum esse *miserere nobis*; ad tollendum vero schisma, seu ad divinam opem implorandam, ut imminentibus Ecclesiæ periculis Deus occurreret, loco motis illis verbis, substituta sunt, *dona nobis pacem*; quod testatur Innoc. III. Pontifex lib. 6. de Mysteriis Missæ cap. 6. & fuse probat Card. Bona Rer. Liturgic. lib. 2. cap. 16. num. 5. Quod hactenus diximus, confirmat Casalius *de veter. Sacr. Christianorum Ritibus*, Romæ 1647. *inter notabilia*, pag. 404. & Lateranensis Ecclesiæ ritum præcipue commemorat: Additque, si coram summo Pontifice solemnis celebretur Missa, Cantores Pontificiæ Capellæ ad tertium Agnus Dei succinere, *Dona nobis pacem*. Quod autem ad hujus diei Missam attinet, prætermittitur Agnus Dei: *quia hæc nova est adjectio; hæc enim deprecatio instituta fuit a Sergio Papa, qui sedit anno 688.* Sunt verba Merati cit. Opere pag. 1182. qui etiam addit, ideo *Postcommunionem*, eamque, quæ *Communio* dicitur, Orationem, etsi olim utraque recitaretur, omitti, quod in earum locum suffectæ sint Vesperæ, quas verius appellari posse ait *Gratiarum actionem*, quam *officium Vesperarum*.

Ritus ornandi septem Altaria ex Jo-

72 Peculiarem quemdam Ecclesiæ Romanæ Ritum commemorat Joannes Diaconus in allata Epistola, ornandi septem Altaria in Sabbatho Sancto. Cujus Ritus idem Joannes rationem

se

anne Diacono. Altum de eo silentium apud alios Scriptores. Conjecturæ aliquot, unde ille originem traxerit.

se nescire fatetur. Et Mabillonus in Museo Italico tom.2.pag.101. ne vestigium quidem ullum reperiri miratur ejusmodi Ritus apud Rerum Ecclesiasticarum Scriptores, ac ne in Romanis quidem Ordinibus. Nos alias Septem Altarium, quæ in multis reperiuntur templis, & quorum visitatione acquiritur Indulgentia, originem investigavimus, sed frustra. Ex hoc autem Ritu, de quo Joannes Diaconus, fortasse septem Altaria visitantibus largita indulgentia originem traxit; verum id eruditorum diligentiæ examinandum relinquimus. Grancolas in veter. Sacramentar. Ecclesiæ Par.1. pag.45. Epistolam Joannis Diaconi commemorat, quam testatur in Bibliotheca Christinæ Svecorum Reginæ a Mabillonio repertam. In ea Epistola ritum illum ornandi septem altaria refert Joannes vel ad septem dona Spiritus Sancti, vel ad septem Urbis regiones. *Quod de septem altaribus inquisisti, quæ in Urbe Roma Sabbatho Paschæ moris est consecrari, hoc ideo dico, quia Majores nostri sive in septiformis gratiæ spiritu decreverint faciendum, sive quia Septem Regionibus Ecclesiastica apud nos militia continetur, a qua hæc ipsa parantur Altaria, ut singulis benedictio præstetur.* Hæc tamen illi non satisfaciunt; quemadmodum ne ipse quidem cæteris satisfacit in eo, quod subjicit, oportuisse, aucto Sacerdotum numero, multiplicari altaria; nam dubium remanet adhuc, cur Sabbatho sancto, & rursus cur septem admodum altaria ornarentur?

Ritus peculiares aliarum Ecclesiarum.

73 In quibusdam Ecclesiis peculiares hoc die cæremoniæ fiunt. Ante preces & laudes matutinas Sacerdos e sepulcro Christi imaginem educit, ipsiusque imaginis pedibus Ecclesiæ pulsat fores, Davidicum illud succinens, *Attolite portas Principes vestras, & elevamini portæ æternales*: & Ecclesiæ foribus apertis cantatur hymnus de Resurrectione. Ritum hunc commemorat Gretserus lib.1. de Festis cap.23. eumque a Græcis injuria carpi contendit. Salmeron tom.10. tract.49. scribit, morem esse in quibusdam Provinciis, magna ut populi frequentia Sabbatho Sancto repræsentetur Christi depositio e Cruce; sed optandum esse ait, ut Episcoporum Edictis talia spectacula interdicantur, quod ea pluribus gravibusque peccatis occasionem præbeant perpetrandis. Quod tamen Quaresmio non placet, qui Elucidat. Terræ Sanctæ tom.2. lib.5. cap.18. eam cæremoniam defendit, quam pie ac devote, Religiosis Terræ Sanctæ auctoribus, testatur Hierosolymæ a Christianis celebrari. Sed hæc bene fortasse Hierosolymæ. In aliis vero Regionibus non item. Quamobrem Episcopi, qui bonos populorum suorum mores tuentur, curant ejusmodi deleri consuetudines, quæ principio pietatis quodam

sensu fortasse sunt introductæ, sed paullatim eo sunt prolapsæ, ut populo offensionem pariant. Testis locupletissimus esto Armandus S. R. E. Cardinalis de Rohan Episcopus Argentinæ, qui Decreto suo edito anno 1742. & ad calcem Ritualis illius Ecclesiæ impresso talia interdixit.

CAPUT IX.

De Dominica Paschæ, ac de duobus Festis, quæ consequunt.

Verum Etymon vocis Pascha, & cur id nomen huic Festo inditum.

1 SAbbathum sanctum dies Paschæ, idest Dominica Resurrectionis, cum duobus aliis diebus festis consequitur. Hebraica vox est *Pascha*, quæ transitum significat. Præcepit Deus Hebræo populo, ut hoc festum celebraret, & memoriam maximi beneficii recoleret, cum ex Ægyptiorum servitute fuit ereptus, & exterminator Angelus, ut alibi diximus, primogenitos Ægyptiorum interfecit, Hebræorum domos præteriens, quæ sanguine Agni pridie ejus diei immolati essent respersæ. Cum autem hac die Resurrectionis Christi memoria celebretur, propterea huic diei Paschæ nomen est inditum. Etenim a morte Christus ad vitam rediens, triumphansque de Diabolo, hominibus ab ejus servitute, & æterna morte liberatis, *vitæ æternæ nobis aditum, devicta morte, reservavit*; ut in hujus diei oratione loquitur sancta Ecclesia. Quidam putant, vocem *Pascha* ductam a Græco verbo πάσχω, id est *patior*, quod ad Christi Domini Passionem referatur. Vera tamen sententia est, *Pascha* nomen esse Hebraicum, & Transitum ut diximus significare.

Origo hujus Festi ad Apostolos referenda. Olim per totam Hebdomadam festi erant dies usque ad sec. 12.

2 Hujus Festi origo ad Apostolos referenda, ut ait D. Augustinus Epist. 54. & ideo S. Gregorius Nazianzenus eam appellat Festum Festorum, & solemnitatem solemnitatum; & juxta veterem disciplinam non die tantum Dominica, duobusque consequentibus diebus, sed per integram hebdomadam memoria Resurrectionis Christi celebrabatur, ut septem omnibus illis diebus festum esset de præcepto, ut patet ex Concilio quodam Lugdunensi, quod refertur in Can. 1. De Consecrat. Dist. 3. ubi inter Festa per annum celebranda recensetur *Sanctum Pascha cum tota hebdomada*. Plurima etiam id confirmant usque ad seculum 12. monumenta apud Martene De Antiqua Ecclesiæ Disciplina in Divinis celebrandis Officiis cap. 25. num. 1. & sequen. & apud Gretserum in sæpe cit. lib. 1. de Festis cap. 26. apud Thomassinum de dierum festorum celebratione lib. 2. cap. 16. num. 1.

3 Cum

3 Cum de Sabbatho Sancto dissereremus, de Resurrectione, & apparitione Christi, qui hac die revixit, seque conspicuum exhibuit, Evangelicam exposuimus historiam; ideoque de ea nihil est quod amplius dicamus. De celebri vero controversia, quonam die Pascha sit celebrandum, pauca quædam breviter perstringemus.

Nullus hic sermo de Resurrectione, de qua supra in Sabbatho Sancto.

4 Romana Ecclesia omnium Ecclesiarum mater, veterem sequuta morem, Pascha celebrabat ea Dominica, quæ post vernum æquinoctium decimamquartam Martii Lunam consequeretur. At Asiæ Ecclesiæ Pascha juxta Hebræorum ritum celebrabant decimaquarta Luna Martii, in quamcumque diem ea Luna incidisset.

Dissensus Ecclesiarum Asiæ a Romana Ecclesia de tempore celebrandi Paschatis.

5 Ea controversia, tamquam ad solam pertinens disciplinam, principio nihil turbavit in Ecclesia. Et sane cum Polycarpus Smyrnensis Episcopus, qui Asiaticum Ritum sectabatur, Romam venisset, neque Pascha cum Aniceto Pontifice juxta Romanum, & universalem Ritum celebrare voluisset, nihil tamen propterea de veteri eorum amicitia detractum est, & Polycarpus cum osculo pacis Roma discessit.

Nihil inde turbarum in Ecclesia exortum usque ad finem secundi seculi.

6 Sub finem secundi seculi Polycrates Ephesinus Episcopus, Concilio cum aliis Episcopis habito, Epistolam Synodicam ad Victorem Papam scripsit, cujus pars apud Eusebium extat Hist. Eccl. lib.5. in qua una cum cæteris Orientalibus Episcopis declarabat, fieri contra traditionem a S. Joanne Evangelista acceptam, si alio die, quam decimaquarta Martii Luna, Pascha celebraretur. Tum vero Victor Pontifex, coacto Romæ Episcoporum Concilio, decrevit, Asiaticos, qui Pascha in Dominica non celebrarent, & Romanæ adversarentur disciplinæ, ab unitate Ecclesiæ, & a Fidelium communione separandos, misitque ad eos Epistolam Synodicam, de qua meminit Eusebius lib.5. Eccl. Hist. cap.24.

Asiatici Episc. primi turbas excitarunt Romanæ Ecclesiæ consuetudinem improbantes. Victor Papa eorum vicissim consuetudinem reprobat.

7 Ad eam dissensionem componendam plura variis in locis Concilia celebrata sunt. Et quamquam Gallicana Ecclesia Romanum Ritum servabat, tamen Irenæus Lugdunensis Episcopus cæterarum etiam Ecclesiarum nomine scripsit ad Victorem Pontificem, illum cohortatus, ne propter ejusmodi controversiam, quæ ad disciplinam tantum pertineret, Asiæ Ecclesias a sua Communione sejungeret: diversam enim esse posse disciplinam, quin unitas lædatur Ecclesiæ. Hîc vero qui Ecclesiasticam profitentur historiam, quærunt, precibusne Irenæi Victor lenior factus excommunicationis effectum suspendens Asiaticis Ecclesiis pacem reddiderit, an vero nunquam Excommunicationis sententiam re-

Ea Controversia in Niceno Concilio restincta.

revera tulerit, sed tantummodo sit minitatus. Res satis vulgata est apud juniores eruditos: ex his autem videas præsertim Schelstrat par.2. *Antiquit. illustratæ* differt. 1. art.3. qui hanc controversiam accuratissime tractat. Tandem anno 325. ea dissensio in Nicæno Concilio conquievit, in quo decretum est, juxta Romanæ Ecclesiæ cæterarumque Ecclesiarum Traditionem, Resurrectionem Christi Domini, quæ Pascha dicitur, ea celebrandam esse Dominica, post decimamquartam Lunam, quæ vel in æquinoctium vernum caderet, vel illud proxime consequeretur; Diem autem vigesimum primum Martii deinceps tanquam æquinoctii diem habendum, ut omnis, quæ ab astronomicis rationibus oriri posset de vero æquinoctio controversia removeretur. Concilio Nicæno adfuit ipse Constantinus Imperator, qui nihil reliqui sibi fecit, ut Decreto omnes obtemperarent. Imperatoris Epistolam ad Episcopos, qui Concilio non adfuere, affert Gelasius in Historia Concilii Nicæni lib.2. cap.33. *Lætum etiam nuntium vobis afferimus de consensu omnium in celebrando Sanctissimo Festo Paschatis, quod ea res etiam vestris precibus recte constituta est, ita ut omnes Fratres in Oriente, qui antea Judæos imitari consueverant, jam deinceps cum Romanis, & vobis, omnibusque nobis, qui eumdem morem vobiscum a primis temporibus in eo recolendo tenuimus, Sanctissimum Festum Paschatis concordissime celebraturi sint.* Extat ipsius Concilii Nicæni Epistola Synodica ad Alexandrinam Ecclesiam apud Theodoretum lib.1. cap.9. vide Eusebium in vita Constantini lib.3. cap.6. & Socratem Eccl. hist. lib.1. cap.9. Quidam S. Pii Papæ decretum proferunt, qui anno 141. regebat Ecclesiam. In eo Decreto statuit Pontifex, ut Pascha in Dominica celebraretur. Sed hæc Decretalis habetur apocrypha, licet in Eusebii Chronico hæc legantur: *Sancitum est a Pio, ut Resurrectio Dominica Dominico die celebretur, quod a pluribus postea Pontificibus confirmatum est.* Arnaldus enim Pontacus ea verba a manuscriptis Codicibus abesse animadvertit; atque id est, quamobrem Scaliger in nova ejus Chronici editione ea verba omiserit.

Ratio, quare per hos dies tam breve sit Officium.

8 Breve per hos dies usque ad Dominicam Officium recitatur, cui unum tantummodo nocturnum est, idque brevissimum. Cujus brevitatis ratio historica,& naturalis ea est, quod cum Christiani ad multam noctem in Officio & Missa Sabbathi Sancti detenti fuissent, & rursus, paullum refectis viribus, ad Officia divina redirent, nocte jam vergente in diem, pluribus recitandis Nocturnis spatium non suppetebat. Propterea unum dumtaxat satis esse oportuit; isque mos tota hebdomada retinebatur, quia

quia quidquid in Ecclesia prima die, præsertim quod ad Neophytos attinet, fieri solebat, idem per reliquos hebdomadæ dies factitabatur, ut apud Martene de antiqua Eccl. disciplina in celebrandis Divinis Offic. cap.25. num.25. & apud Mazzinellum in Notis ad Officium Hebdomadæ Sanctæ pag.313.

9 In Missa dicitur Sequentia *Victimæ Paschali*: cujus jure Gavantus ait non satis nobis esse cognitum quis fuerit Auctor: & sane Bellotte in Observationibus pag.416. eam Beato Hermanno Contracto, Herrera vero apud Card. Bonam Rerum Liturgicarum lib.2. cap.6. num.6. Otgero Abbati S. Galli tribuit.

Sequentia Victimæ Paschali in Missa. Ejus auctor quis fuerit.

CAPUT X.

De Festo Ascensionis quod Feria 5. celebratur, quæ Dominicam quintam post Pascha consequitur.

1 Ascensionis solennitas Feria 5. celebratur post quintam Dominicam Paschæ. Revixerat jam Christus Dominus, seque ipso resurrectionis die videndum sæpe exhibuerat; cum *post dies octo*, Apostolis in eodem loco congregatis, quo antea, Thoma absente, apparuerat, rursus iis repente adstitit, cum etiam Thomas adesset. *Iterum erant Discipuli ejus intus, & Thomas cum eis* (introivit iterum occluso licet ostio) *Venit Jesus januis clausis, & dixit: Pax vobis*. Thomam autem invitabat: *Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum, & noli esse incredulus, sed Fidelis*: cumque respondisset Thomas, *Dominus meus, & Deus meus*; dixit Jesus: *Quia vidisti me, Thoma, credidisti: beati qui non viderunt, & crediderunt*. Ita refert Joannes cap.10. v.26., & seqq.

Recensentur Christi apparitiones, antequam ascenderet in Cœlum. Apparet Christus Apostolis post dies octo præsente Thoma.

2 Hæc autem apparitio non in Galilæa, sed Hierosolymis contigit, ut ex Joannis verbis colligitur: *Iterum erant Discipuli ejus intus, & Thomas cum eis.* Itaque e duabus illis vocibus *iterum*, & *intus* manifesto constat, Discipulos fuisse in eodem loco, & Cœnaculo, in quo fuerant tum, cum absente Thoma Christus eis apparuit; id vero ut Hierosolymis contigit, ita Hierosolymis contigisse oportuit quicquid narrat Joannes cap.20. juxta ea, quæ accurate advertit Suarez in 3. par. D. Th. tom.2, qu.55. art.4. disp.49. sect.5. in princ.

Ea apparitio contigit Hierosolymis.

3 Cum Christus revera ad vitam redierit, atque ideo ejus anima cum corpore, quicum antea juncta fuerat, rursus copulata sit; cumque post Resurrectionem ejus Corpus non phantasticum

Christus introiit occlusis foribus. Inanes haeretico

rum cavillationes, ut explicent, qui demum id fieri potuerit.

sticum, seu apparens, sed solidum verumque fuerit, ut probat D.Thomas 3.par. quæst.54. art.1. quæritur quî fieri potuerit, ut ubi erant Apostoli, illuc ostio clauso introierit. Non hac apparitione modo, sed etiam illa, quæ ante octo dies contigerat, & de qua verba fecimus cap.8. num. 44. Christus occlusis foribus introivit; ut videre est apud Joann. cap. 20. v. 19. qui de priore apparitione ait: *& fores essent clausæ*; & de secunda: *venit Jesus januis clausis*. De hoc Servatoris nostri ingressu agentes heterodoxi quidam Scriptores putant, Christum noctu quidem, quo tempore clauduntur fores, sed iis apertis introiisse: cui opinioni tamquam fundamentum substruunt ea verba, *Cum fores essent clausæ*, quasi ea ad tempus referenda sint, quo domorum occludi solent fores. Sed textus non habet tantum, *Cum fores essent clausæ*, sed in eo præterea legitur: *venit Jesus januis clausis*. Quapropter nemo est, quin intelligat illa verba *non tempus, sed modum intrantis significare*, ut ait Estius in cap.20. Joann. num.9. Facessant igitur ejusmodi impiæ, & ineptæ opiniones, & cum S. Cyrillo potius dicamus: *Hic nemo quærat, quomodo clausis januis Corpus Domini penetravit, cum intelligat, non de homine sed de omnipotente Filio Dei hæc scribi*. Considerandum gloriosi corporis cum Divinitate conjuncti longe aliam ac aliorum corporum esse naturam: *Aliam esse conditionem Corporis gloriosi, quocum unitur Divina natura, ut de illo statui non debeat ex consuetudine*: verba sunt Lamy Concord. Evang. lib.5. cap.43. §.36. Dominus, qui nunc introivit, etsi fores essent clausæ, illum eumdem esse, qui in ortu suo ex utero licet clauso Virginis prodiit in lucem, *clauso Virginis utero*, & post mortem reviviscens prodiit clauso sepulcro, ut legitur in Notis Duhamel ad Bibliam Sacram nuperrimæ Lovaniensis edit. ann.1740. ad illum D. Joan. locum num.19. Calmetus in cap.20. Joann. num.19. ait, nihil hîc esse loci rationibus philosophicis, quæ non nisi in natura, & naturalibus corporum actionibus versari solent. Quamobrem dicendum est, vi Divinitatis Corpori unitæ, non ipsius Corporis virtute id factum esse, ut docet D. Thomas 3. par.. qu.54. art.1. ad primum. *Dicendum est quod non ex natura corporis, sed potius ex virtute Divinitatis unitæ illud corpus ad Discipulos, licet verum esset, januis clausis introivit*. Atque D. Augustinus multo antea docuerat Tract. in Joann. 121. tom.3. Oper. Col.808. §.4. *Moli corporis, ubi divinitas erat, ostia clausa non obstiterunt; ille quippe non eis apertis intrare potuit, quo nascente Virginitas matris inviolata permansit*. Huc accedit, quod post Resurrectionem Corpus Christi verum quidem & integrum, sed etiam glo-

gloriosum fuit; ut probat idem S. Thomas art.3. ideoque ad eam subtilitatem redactum, ut nihil illi, quocumque introire vellet, esset impervium.

Thomas reipsa tetigit Corpus Christi. Solvitur quædam objectio.

4 At vero cum Corpus Christi esset gloriosum, quî potuit Thomas Apostolus lateris, & manuum vulnera tangere? id enim indicium facit, corpus palpabile fuisse, ac propterea corruptibile; quod autem corrumpi potest, id gloriosum corpus esse non potest. Glossa, & Euthymius putant, Thomam Apostolum non tetigisse vulnera, sed vidisse, idque ex iis verbis elicitur: *Vide manus meas*. Contra tetigisse contendunt Ambrosius, Augustinus, & Gregorius. Et sane Christus jussit Thomam sibi cicatrices tangere: *Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum* Joann. cap. 20. vers. 27. Itaque nihil plane est, quamobrem putemus Thomam præcepto Christi non obtemperasse. Vid. Calmet. num.26. & Corn. a Lapide num.27. in cap.20. Joannis. Quod autem Corpus, etsi gloriosum esset, tangi potuerit, Cyrillus & Chrysostomus ajunt, resistentiam, qua corpus palpari potest, prioritatem esse quantitatis, quam Christus, cum sibi liberet, poterat Corpori eripere: quod etiam de visibilitate dicendum est; cui enim est corpus gloriosum, is conspicuum se præbere; vel ab aliorum oculis, prout vult, sese potest eripere. Divus Thomas loc. cit. art.3. in respons. *ad secundum* ait, Corpus Christi natura sua etiam post Resurrectionem fuisse palpabile; atque adeo corruptibile etiam fuisse futurum, si absque gloria fuisset, quæ ab Anima Beata in ipsum redundabat.

Ex Thomæ verbis evincitur Christi Divinitas.

5 Notatu maxime digna sunt in his apparitionibus verba Thomæ Apostoli ad Jesum: *Respondit Thomas, & dixit ei: Dominus meus, & Deus meus*. Nunc enim primum in Evangelio Dei nomen Christo diserte tribuitur: diserte, inquam, nam alibi non quidem eadem, sed æquipollenti loquendi forma Christum Deum esse significat Evangelium; ubi dicitur, Verbum esse Deum, & Verbum carnem assumsisse; ex quo luculentissime apparet, Christum esse Deum, quoniam ipse est Verbum caro factum. Thomas Apostolus Deum esse nondum crediderat, nec propterea ad vitam redisse. Cum autem eum revixisse vidit, sese credere professus est, illum Deum esse, qui Divinitatis suæ vi corpus suum a morte ad vitam revocaverit. *Mira, & magna est confessio discipuli paullo ante increduli, & qualem ante non legimus. Quamvis enim Petrus, atque etiam alii Christum fuissent confessi Filium Dei, nemo tamen ante Thomam legitur expressis verbis dixisse Christo*: Deus meus es tu. *Igitur*

sicut in Paulo, & sic in Thoma singulariter ostendere voluit Deus potentiam gratiæ suæ, ut ubi superabundavit delictum, superabundaret & gratia: verba sunt Estii in cap. 20. Joannis num. 28. Reliqua, quæ supra diximus, confirmat Maldonatus in idem cap. 20. Joannis num. 28. *Non respondet Thomas quod respondendum esse videbatur: Credo Domine te esse; credo te a mortuis surrexisse: sed respondet quod majus est: Dominus meus, & Deus meus: non solum confessus, Christum surrexisse a mortuis, sed, quod inde sequebatur, Deum ac Dominum verum esse, qui sese a mortuis suscitasset.* Arianos Divinitatis Verbi hostes textus hic acerrime torsit; qui propterea eo decurrerunt, ut dicerent, Thomam Christum non reipsa Deum appellasse, sed eo modo, quo justi in Scriptura Dii vocantur, & Moyses Exodi cap. 7. Deus dicitur Pharaonis. Sed futilis est ea responsio: neque enim Thomas Christo Dei tantummodo, sed etiam Dei sui, & Domini sui nomen tribuit, *Dominus meus, & Deus meus*; quæ quidem verba protulit homo Israelita, qui probe noverat scriptum Deuteronomii cap. 6. *Audi Israel: Dominus Deus noster Deus unus est.* Præterea homo Judæus in ipsa Fidei suæ Professione, cum Deum nominaret, non alium præter verum Deum intelligere poterat; Christus autem, ea Fidei professione collaudata, veram sui divinitatem comprobavit; quod quidem minime fecisset, nisi verus Deus fuisset. Ita Hilarius adversus Arianos lib. 7. de Trinitate Col. 184. Tom. 2. Oper. edit. Veronen. novissimæ *Veritatem igitur Evangelici Sacramenti Thomas intelligens, Dominum suum, & Deum suum esse confessus est. Non hic honoris est nomen, sed naturæ confessio est. Rebus enim ipsis, atque virtutibus Deum credidit.* Idem Hilarius postquam observavit, Christum Thomæ confessionem probasse, ita concludit: *Nam utique religiosus filius, & qui non voluntatem suam, sed ejus qui se miserat, faceret; & qui non honorem suum, sed ejus a quo venerat quæreret, honorem hujus in se nominis recusasset; ne quod ipse unum Deum prædicaverat, solveretur. Sed vera, & Apostolicæ fidei mysterium confirmans, & naturæ in se paternæ nomen agnoscens, beatos esse docuit, qui cum se resurgentem e mortuis non vidissent; Deum tamen per Resurrectionis intelligentiam credidissent.*

Socinianorū vana effugia.

6 Quidam vero, qui sunt Sociniani, quos inter Eniedinus, ut textus illius robur infirment, dicunt Thomam viso Jesu admiratione commotum in ea verba prorupisse, *Dominus meus, & Deus meus*; quæ non ad Christum, sed ad Patrem retulerit, quemadmodum nos inusitatæ rei cujuspiam novitate perculsi exclamamus: Proh Deum immortalem! Sed, præterquamquod Theodori

dori Mopsuesteni hic fuit error, quem damnavit quintum Constantinopolitanum Concilium Act.3. cap.11. & Edicto suo Justinianus Imperator, ostendit Lamy Concord. Evangel. lib.5. cap.43. adversus Eniedinum, pravam ejus interpretationem palam cum Evangelico textu pugnare: neque enim est in Evangelio, Thomam exclamasse: O Dominus! O Deus! sed sermonem suum ad ipsum Jesum convertisse: *Respondit Thomas, & dixit ei: Dominus meus, & Deus meus.*

7 Ut autem reliquas persequamur apparitiones, quarum historia ducimur ad Ascensionis mysterium, de apparitione Christi differendum ad mare Tiberiadis, quod est in Galilæa. Prædixerat Christus Jesus suis Discipulis, se, postquam revixisset, eos prævertendo venturum in Galilæam, Matthæi cap.26. v.32. *Postquam autem resurrexero, præcedam vos in Galilæam.* Idem dixerat Angelus mulieribus, quæ ad sepulcrum sese contulerant, ut est ibid. cap.28. v.7. *Et cito euntes dicite discipulis ejus, quia surrexit; & ecce præcedit vos in Galilæam: ibi eum videbitis.* Mulieres omne id renunciarunt: *Et regressæ a monumento nuntiaverunt hæc omnia illis undecim, & cæteris omnibus*; verba sunt D. Lucæ cap.24. Qui Christum sectati fuerant tum viri, tum fœminæ, omnes a Galilæa venerant Hierosolymam, ut celebrarent Pascha. Ex iis quidam eodem die inde abierant, puta ii qui, quemadmodum supra diximus, eum viderant Emmaunte in via, quæ ab Hierosolyma in Galilæam ducit. Petrus cæterique Apostolorum Hierolosymis se dies aliquot continuerunt, iisque Dominus ut narravimus apparuit, antequam se videndum præbuerit in Galilæa; qua quidem in re nihil est quod pugnet cum eo, quod Christus prædixerat: non enim Jesus dixerat, nusquam, nisi in Galilæa, aut prius in Galilæa, quam alibi se iis futurum conspicuum: *Neque ipse, neque Angeli dixerunt, visum iri eum dumtaxat in Galilæa, & non alibi, neque prius in Galilæa, quam alibi*: Sunt verba Suarez loc. cit. Quamobrem ad rem nostram scripsit S. Ambrosius in Lucam cap.24. *Non est promissi transgressio, sed potius festinata ex benignitate impletio.* Quem locum in hanc rem affert S. Thomas 3. par. qu.55. art.3. *ad quartum.*

Apparitio Christi ad mare Tiberiadis.

8 Erant itaque in litore maris Tiberiadis Petrus, Thomas, qui dicebatur Didymus, Nathanael, qui erat e Cana Galilææ, Filii Zebedæi, aliique duo Discipuli, quemadmodum narrat Joannes cap.21. Nomen *Didymus* non hic modo, sed etiam alibi D. Thomæ tribuitur, ut in cap. Joannis 11. v.16. *Dixit ergo*

De Nathanaele.

Thomas, qui dicitur Didymus, ad condiscipulos: Eamus & nos; & moriamur cum eo. Divus Thomas appellatus est *Didymus*, ideſt geminus, vel quod cum alio fratre eodem eſt editus partu, quemadmodum gemini germani fratres Jacob, & Eſau, quæ opinio eſt Euthymii; vel quod, ut putant Toletus, & Maldonatus, illud eſſet nomen a majoribus ſuis acceptum; quemadmodum apud Romanos novimus quoſdam appellari Spurios, & quoſdam Craſſos, qui tamen neque ſpurii, neque craſſi eſſent, ſed ea traxerint a majoribus nomina.

An idem ſit qui Bartholomæus.

9 Nathanaelem, quem Philippus adduxit ad Jeſum teſte Joanne cap. 1. ſunt qui putant eumdem eſſe cum Bartholomæo; inter quos Rupertus Abbas, Toſtatus, Janſenius, Cornelius a Lapide; ſi enim Nathanael, quem vocatum legimus a Chriſto Domino, alius ſit a Bartholomæo, nuſquam reperiemus Bartholomæum inter Apoſtolos cooptatum. Et Evangeliſtæ, qui Bartholomæum commemorant, de Nathanaele omnino ſilent; contra Joannes, qui de Nathanaele mentionem facit, Bartholomæum ne nominat quidem. Præterea Nathanael cum primis quatuor Apoſtolis ductus ad Jeſum egregiam Jeſu Chriſto edidit confeſſionem dicens: *Rabbi, tu es Filius Dei; tu es Rex Iſrael*; ex quo conjici facile poteſt, illum ad Apoſtolicum munus eſſe vocatum. Id tamen minime probat Baronius ad annum Chr. 31. §. 28. qui D. Auguſtinum ſequutus Tract. in Joann. 17. cap. 1. negat, Nathanaelem a Chriſto Jeſu fuiſſe aſcitum inter Apoſtolos, quod Legis eſſet peritus; quæ quidem ratio ſatis firma videtur & valida, ſi ad primos duodecim Apoſtolos referatur, qui certe litterarum erant plane ignari, & rudes; ſed aliena eſt omnino, ſi ad ceteros omnes extendatur, cum proculdubio conſtet, D. Paulum ipſo Nathanaele longe fuiſſe doctiorem. Eſtius in cap. 21. Joannis partes ſequitur Baronio adverſas, & Nathanaelem eumdem cum Bartholomæo fuiſſe contendit; ac putat, Bartholomæum non eſſe proprium hominis nomen, ſed quemadmodum Bar-Jona ſignificat filium Jona, ita Bartholomæum ſignificare filium Tholomæi, ſeu Ptolomæi: ab Evangeliſtis Nathanaelem appellari Bartholomæum, quia per illud tempus, quo natus eſt Jeſus, mos erat Judæis filium non proprio, ſed patris nomine indicare: hanc conſuetudinem a Joanne non eſſe ſervatam, qui vero, & proprio nomine Nathanaelis eſt uſus. Quia vero huic opinioni multum detrahit, quod Nathanael credatur fuiſſe Legis Doctor; ægre autem quis crediderit Legiſperitum a Chriſto inter duodecim Apoſtolos annumeratum; propterea Eſtius in cap. 1. Joann. num. 46. ſe quidem plane neſcire daclarat, unde ejuſ-

ejusmodi de doctrina Nathanaelis opinio extiterit. Nam etsi Philippo renuncianti Messiam venisse a Nazareth, Nathanael respondit: a Nazareth, potest aliquid boni esse? ut habetur cap. 1. Joannis, nihil tamen inde consequitur, quam quod Nathanael probe noverat, quæ apud Judæos percrebuerat, opinionem, e Bethleem Christum nasciturum, nec quemquam e Galilæa Prophetam proditurum. *A Nazaret potest aliquid boni esse? quasi dicerent, non. Non hoc dicit tamquam Legisperitus, sed quia vulgo jam ferebatur apud Judæos Christum in Bethleem nasciturum, & e Galilæa nullum surgere Prophetam.* Sunt ipsius Estii verba loc. cit. Illud præterea addit, quod si ex ea responsione suspicari liceat, Nathanaelem fuisse Legis Doctorem, idem etiam dici potest de Philippo, qui Nathanaelem invitans, ut veniret, & Christum videret, ita alloquutus est: *Quem scripsit Moyses in lege, & Prophetæ, invenimus Jesum filium Joseph a Nazareth.* Quod tamen sustineri non facile potest; constat enim, Christum Jesum, ut humanæ sapientiæ superbiam confunderet, ad Apostolicam dignitatem homines rudes, & imperitos, saltem priores illos duodecim, provexisse, ut paullo ante innuimus, & nuperrime demonstravit Joannes Lamius in Tractatu *de eruditione Apostolorum* Florentiæ edito ann. 1738. Zebedæi filios satis constat fuisse Jacobum, & Joannem ex Matthæi cap. 10. v. 3. qui vero duo reliqui discipuli fuerint, de quibus loquitur Joannes capit. 21. frustra quæsieris, quorum nomen Evangelista reticuit.

Joannes primus agnoscit Jesum. Petrus in mare se dejicit, & ad Jesum properat.

10 Itaque hi omnes dum essent in litore maris Tiberiadis, Petrus dixit se piscatum ire; cui sese omnes piscatui operam daturi comites addiderunt, sed cum ea nocte nihil piscium cepissent, ubi dies illuxit, Christus adstitit in litore, nec a quoquam Discipulorum agnitus fuit, ut narrat Joannes cap. 21. v. 4. qui solus hanc apparitionem commemorat. *Mane autem facto stetit Jesus in litore: non tamen cognoverunt Discipuli, quia Jesus est.* Christus igitur interrogavit eos, an quidquam esculenti haberent: *Pueri, numquid pulmentarium habetis?* cumque illi negassent, sibi quidquam esse, rete a dextera navigii parte Jesus jaci jussit, sic prospere illis, & bene piscatum eventurum, sicut evenit. *Mittite in dexteram navigii rete, & invenietis. Miserunt ergo, & jam non valebant illud trahere præ multitudine piscium* loc. cit. v. 6. Primus Joannes Christum agnovit. *Dixit ergo Discipulus ille, quem diligebat Jesus, Petro: Dominus est,* sive quod propter innocentiam puritatemque vitæ, amoremque in Jesum clarissime omnium videret, sive quod eum, qui aderat, esse Jesum ex prædæ miraculo argueret. Petrus, ubi Christum esse intellexit,

xit, accepta tunica, in mare se dejecit, & sive adnatans, sive pedibus in vado aquæ haud ita altæ prope litus incedens, venit ad Jesum; reliqui vero Discipuli, qui a terra non plus quam ducentos passus aberant, ad litus, rete trahentes, navim appulerunt. D. Hieronymus Epist. ad Pammachium adversus errores Joannis Hierosolymitani ait, primum Joannem Servatorem nostrum cognovisse, quia *prior virginitas virginale corpus agnoscit*; & Maldonatus in cap. 21. Joannis num. 7. verisimilius esse putat, Petrum per humiliorem prope litus aquam vadentem pedibus, non natantem ad Jesum venisse: natasse enim non dicit Evangelista. *Evangelista nasse non dicit; nec utrum nando, an humiliori prope litus mari pedibus incedendo ad Christum venerit, constare potest: & eo ipso quod Evangelista non dicit, est verisimilius venisse pedibus.*

Petrum non omnino nudū fuisse in navi verisimilius est. Accipit tunicam, ut decenter occurrat Christo.

11 Narrat Joannes cap. 21. Petrum vestem accepisse, priusquam in mare se immitteret, cum antea esset nudus: *Erat enim nudus*; quod quidem non omnino eum nudum fuisse significat, dum in navi cum cæteris versaretur, sed superiorem sibi vestem detraxisse, quo piscando esset expeditior; eamque induisse, dum veniret ad Jesum, ut quam posset decentissime ipsi occurreret. Quod notat Natalis Alexander in cap. 21. Joann. num. 7. monens, apud Hebræos illum dici nudum, qui sola sit interula indutus. Ad eum modum Saulem nudum prophetasse, nudum saltasse Davidem, nudum ambulasse Isaiam legimus lib. 1. Reg. c. 19., & lib. 2. c. 6. Isaiæ cap. 20. Et in hunc sensum Job. cap. 22. ait: *Nudos spoliasti vestibus*. Consonat Lamy Harm. Evangelicæ lib. 5. cap. 44. n. 7.

Apostoli inveniunt piscem impositū prunis, & panem. Mira piscium vis capta.

12 Ubi in litus Discipuli descenderunt, panem, & piscem viderunt candentibus carbonibus impositum. *Viderunt prunas positas, & piscem superpositum, & panem*. Cumque jussisset Jesus pisces afferri ex præda, Petrus, conscensa navi, ad terram traxit centum, & quinquaginta tribus prægrandibus onustum piscibus rete, quod sane mirandum fuit par fuisse tanto oneri quin disrumperetur. Christus deinde vocavit eos ad prandium, nec quisquam fuit, qui interrogare eum auderet, quisnam esset; probe enim Dominum esse noverant, *scientes quia Dominus est*. Accessit igitur Jesus, & acceptum panem piscesque illis distribuit, & simul omnes comederunt: *Cum ergo prandissent*. Id totum narrat Joannes cap. 21.

Miracula hoc in re a Christo edito. Verisimile est, Christum cum Apostolis manducasse.

13 In hac narratione omnino advertendum esse putamus novum Jesu Christi miraculum, qui carbones ardentes, piscem, & panem in litore parata deprehendi a Discipulis voluit, sive huc ab Angelis, sive alio quovis modo invisibili omnipotentiæ suæ vi

af-

afferri ea jusserit, sive ex alia materia formaverit, ut in nostro de Canonizatione Sanctorum Opere disseruimus, ubi de miraculis agitur. Neque illud prætereundum, etsi exigua transisset diei pars, nec comedendi hora esset, eos tamen prandisse, quod totam noctem laborando exegissent. Nec denique fileri potest, Christum comedisse; qui licet minime cibo indigeret, comedendi tamen facultatem post resurrectionem retinuit, ut advertit Augustinus de Civit. Dei lib.13. cap.22. tom.7. Op. col.342. *Fides Christiana de ipso Salvatore non dubitat, quod etiam post Resurrectionem, jam quidem in spirituali carne, sed tamen vere cibum ac potum cum Discipulis sumsit. Non enim potestas, sed egestas bibendi ac edendi talibus corporibus auferetur.* In Evangelio S. Joannis cap.21. revera Christum comedisse non legimus, sed cæteros ad manducandum invitasse: *Venite, prandete.* Et paullo post: *Cum ergo prandissent.* Sed ipsum etiam comedisse, verisimile existimant S. Gregorius, & Theophylactus: tum quia, cum appareret, semper comedere consueverat, etiamsi non esset paratum prandium, nec Discipuli manducaturi essent, ut est apud Lucam cap.24. *Habetis hic aliquid, quod manducetur?* tum quia si, cæteris comedentibus, ipse non comedisset, suspicari Discipuli potuissent, se viso aliquo illudi, nec in eorum crevisset animis in dies magis de veritate Resurrectionis fides. Vid. Maldonatus ad cap.21. Joann. num.12.

Comestio Christi vera. At Angelorum, qui corpora assumserint, non est vera comestio.

14 Angelos in corporibus, quæ assumserint, vitales exercere actiones, negat D. Thomas 1. par. qu.51. art.3. ac docet, sicubi in sacris paginis habeatur, Angelos aliquando comedisse, non de vero cibo id intelligendum, qui in assumtum corpus distribui non potuit; non enim ea est assumti corporis ratio & natura, ut alimenta in ipsum converti possint: & concludit Angelorum comestionem non veram fuisse, sed cibi comestionisque spiritualis figuram. Quapropter dixit Angelus ad Tobiam; *Cum essem vobiscum, videbar quidem manducare & bibere, sed ego potu invisibili, & cibo utor.* Convertit deinde suum Sanctus Doctor sermonem ad comestionem Christi Domini post Resurrectionem, & ait: *Quamvis in corpus Christi post Resurrectionem cibus non converteretur, sed resolveretur in præjacentem materiam, tamen Christus habebat corpus talis naturæ, in quod posset cibus converti; unde fuit vera comestio.* Et 3. par. qu.54. art.3. *ad tertium* doctrinam S. Augustini, quemadmodum solet, amplectitur his verbis; *Manducavit ergo post Resurrectionem non quasi cibo indigens, sed ut eo modo naturam corporis resurgentis adstrueret: & propter hoc non sequitur, quod corpus ejus fuerit animale, quod est indigens cibo.*

15 Ex-

Ter Christus Petrum interrogat, an se amaret? Potestas data Petro, qua Caput universæ Ecclesiæ constituitur.

15 Expleto prandio, Christus Petrum interrogavit, an se amaret magis quam cæteri: *Simon Joannis, diligis me plus his?* cumque respondisset Petrus, se illum diligere, Christus reposuit: *Pasce agnos meos*. Semel, iterum, ac tertio Christus ad eum modum Petrum interrogavit; quibus interrogationibus singulis singulæ item responderunt declarationes amoris; ac semel, iterum, ac tertio Christus ei dixit: *P-sce agnos meos*, ut habetur cit. cap.21. Joann. atque iis verbis, quod antea promiserat, dedit illi claves Regni Cœlorum, suumque in terris Vicarium & universalis Ecclesiæ Caput constituit. Porro eum ter interrogavit, ut, quemadmodum docent Interpretes, posset tribus amoris sui declarationibus culpam trinæ negationis Magistri sui diluere.

Ad tertiam Christi interrogationem cur Petrus perturbatus sit.

16 Narrat S. Joannes, Petrum, ubi tertio interrogari se audivit, diligeretne Dominum Jesum, tristitia esse correptum: *Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertio: amas me?* Cujus tristitiæ causam afferunt Chrysostomus, Theophylactus, & Euthymius; quia Petrus, ut antea viribus suis confisus erat, ita factus postea fuerat timidior,& cautior; quapropter verebatur, ne Dominus Jesus in ejus animo quidpiam videret, quod ipsi sibi ignotum esset, neve tale sibi contingeret, cujusmodi evenit Passionis tempore, etiamsi tam multis protestationibus suam amicitiam tum declarasset.

Christi Oraculum de B. Petri Martyrio.

17 In eodem illo sermone post prandium habito Petro dixit Christus: *Cum esses junior, cingebas te, & ambulabas ubi volebas. Cum autem senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quo tu non vis: hoc autem dixit significans, qua morte clarificaturus esset Deum*. Joann. cap.21. vers.18. & 19. Et sane post quatuor & triginta annos ad supplicium ductus extendit brachia ad catenas & Crucem, cui affixus est, ut testantur Lactantius de morte Persecutorum, Clemens Alexandrinus lib.7. Stromatum, & post Originem Eusebius Hist. Eccl. lib.3. cap.1.

Responsio Christi ad Petrum de Joanne interrogantem. De particulis sic, & si ad hujus loci illustrationem

18 Denique sermone eodem cum Petrus vidisset Joannem, Dominum Jesum interrogavit: *Domine, hic autem quid?* Cui respondit Christus: *Sic eum volo manere, donec veniam: quid ad te?* quo quidam eo sunt inducti ut crederent, illum non moriturum. *Exiit ergo sermo inter Fratres, quod Discipulus ille non moritur*; quod tamen minime credidit Joannes, qui non aliam quam cœlestem pollicebatur sibi immortalitatem, tempus interea semper expectans, quo Deus se visitaret; quamobrem, etsi ætate pene decrepita Evangelium scripsit, tamen ea verba apposuit: *Et non dixit ei Jesus: non moritur: sed, sic eum volo manere,*

re,

re, donec veniam: quid ad te? Ea est vulgatæ nostræ versionis lectio. Ita etiam legunt Augustinus, Ambrosius, Eusebius Emissenus, Beda, Rupertus. Nonnemo pro *sic* legendum existimat *si*; quod orationis cursus & ordo conditionis particulam ferat, idest *si*, quæ vox librariorum oscitantia in *sic* mutata sit. Id innuit Lamy Concord. Evang. lib. 1. cap. 44. num. 20. Id ipsum ante Lamy observaverat Estius in cap. 21. Joann. n. 23. & Maldonatus ad id. cap. num. 22. & 23. Et quamquam uterque probat particulam *si*: tamen Maldonatus monet, quod attinet ad sententiam, utravis lectio retineatur, nihil aliud esse discriminis, quam quod particula *sic* determinationem in conditione positam significet, quod ad id, de quo mox sermonem habebimus, minimi est momenti.

Variæ de illa Christi responsione interpretationes

19 Verba illa. *Sic eum volo manere, donec veniam*, explicant alii aliter. Quidam putant, Christum Jesum innuere solum voluisse, Joannem vivum fore usque ad excidium Hierosolymæ, quod sæpe in sacris paginis per adventum JesuChristi significatur. Hanc vero sententiam fulciunt illis verbis Matthæi cap. 16. v. 28. *Sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant Filium hominis venientem in Regno suo*. Et sane B. Petrus quatuor & triginta annis post Christi mortem, sexto circiter anno ante eversam Hierosolymam necatus est: Joannes vero trigesimo anno abiit ab ejus urbis excidio. Alii vero iis verbis probabiliorem sententiam tribuunt, ut sit eorum sensus: Ego vero vivere hunc volo, donec e vita illum naturali morte eripiam. Quid tua interest? Quod ad te attinet, illud vide, ut, qua ego morte, moriare Cruci affixus. Videantur Calmetus, & Cornelius a Lapide in cap. 21. Joannis. Certe naturali morte S. Joannes Apostolus sublatus est; quod nihil ei de Martyrii gloria diminuit, qui Romæ in ingentem ahenum ferventis olei plenum propter Christi professionem conjectus, atque inde salvus, & incolumis egressus, post multos annos naturali morte ereptus est, juxta ea quæ observavimus lib. 3. de Canonizat. Sanctor. cap. 12. num 4. & num 13.

Joannes mortuus est; nec vivus reservatus in fine saeculi. Locus quidam D. Ambrosii non contradicit.

20. Diximus naturali morte Joannem esse sublatum: eorum enim opinio ab omnibus improbatur existimantium, Joannem vivum adhuc reservari, ut in fine seculi pugnet cum Antichristo, quod itidem docuimus lib. 1. de Canonizat. cap. 14. num. 12. Apud D. Ambrosium in Psal. 25. legitur: *Antichristus ex abysso ascendit, ut adversus Eliam, atque Enoch, atque Joannem, qui propter testimonium Domini Jesu terris sunt redditi, præliaretur, ut legimus in Joannis Apocalypsi*. Sed Benedictini Monachi in nova Ambrosianorum operum editione annotarunt, verbum

Joannis ab omnibus, uno excepto, manuscriptis codicibus abesse.

Quare hæc a Joanne tertia dicatur apparitio. Caput ultimum Evangelii Joannis non est additum, sed illius Apostoli.

21. Atque hæc dicta sunto de apparitione, quam refert S. Joannes cap. 21. v. 14. aitque tertiam fuisse, postquam Christus revixit: *Hoc jam tertio manifestatus est Jesus Discipulis suis, cum resurrexisset a mortuis*. Tertiam autem illam vocat apparitionem, vel quod de solis loquitur apparitionibus ad plures simul Discipulos, quarum hæc tertia est, ut advertit Tirinus in cap. 21. Joann. num. 14. ubi ait: *Nempe multis congregatis, ut Euthymius exponit*: vel quia ternæ sunt apparitiones, si a diebus quibus contigerint numerandæ sint, hoc est si veluti una ponantur illæ, quæ acciderunt ipso Resurrectionis die; altera quæ octo post diebus, de qua Joannes cap. 20. tertia quæ ad mare Tiberiadis contigit, de qua idem Joannes cap. 21. Quamobrem Duhamel in Notis ad illud cap. 21. num. 14. *Fors est*, inquit, *ut non numerentur apparitiones*. Nec prætereundum fuisse aliquos, qui cum Cap. 20. finem observassent, *Hæc autem scripta sunt, ut credatis, quia Jesus est Christus filius Dei, & ut credentes vitam habeatis in nomine ejus*, existimarunt, caput 21. Ecclesiæ Ephesinæ additamentum esse, ex scriptis tamen S. Joannis conflatum, quod Ecclesiæ sensui adversari monet Duhamel num. 31. *Non defuere qui putarent, caput ultimum hujus Evangelii ab Ecclesia Ephesina adjectum fuisse ex scriptis Apostoli; & hoc in capite finitum esse Evangelium Joannis. Caput ultimum ut a Joanne scriptum agnoscit & veneratur Ecclesia.* Quod adeo verum est, ut Jonas Slichtingius de Bukovviec scriptor heterodoxus in Notis ad cap. 20. id ingenue fateatur: *Caput hoc quidam ab aliis adjectum putant Historiæ Joannis. Sed non video, cur id putemus, ullam causam. Nam quod superiori capite videatur finivisse historiam, id nihil impedit, quominus hoc appendicis loco addat. Solent enim quædam post absolutum scriptum in mentem venire, quæ peculiariter digna sunt, ut addantur &c. Cæterum hæc historia & Joanne digna est, & stylum habet Joannis; immo & Joannes ipse auctorem se facit etiam hujus capitis* v. 24. Alludit ad ea verba: *Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc, & scimus, quia verum est testimonium ejus.* Non defuere qui Canone Tridentini Concilii de editione Sacrorum Bibliorum nihil deterriti, affirmare ausi sunt, ea verba saltem ab Ecclesia esse addita, ut major Evangelio S. Joannis fides accederet: adversus quos vehementi zelo & singulari doctrina invehitur Maldonatus in cap. 21. S. Joann. n. 24. *Miror vehementer doctos homines, & bene profecto Catholicos ætate nostra extitisse, qui an hæc verba Evangelistæ sint, in dubium revocaverint. Videri enim ab aliquo postea, aut a tota Ecclesia ad commendandam hujus Evangelii*

gelii auctoritatem adjecta fuisse. Quod nescio an quispiam haereticorum, qui modo Joannis Evangelium receperint, quamvis audaces, quamvis magni sint Aristarchi, ausus fuerit facere.

De reliquis apparitionibus. Apparitio in Monte, Olivarumne, an Thabor disputant Eruditi. Undecim aderant; & fortasse plures alii.

22. Nunc vero reliquas apparitiones persequamur, quarum unam refert Matthæus cap. 28. quasdam alibi memoratas reperimus, aliam denique narrat Marcus cap. 16. Narrat cit. Cap. 28. v. 16. Matthæus, undecim Discipulos in Galilæam venisse ad eum montem, quem illis monstrarat Dominus Jesus: *Undecim autem Discipuli abierunt in Galilæam in montem, ubi constituerat illis Jesus*. Quinam ille mons esset, cum Evangelista non dixerit, non est facile divinare. Quidam existimant, esse montem Olivarum, qui mons haud longule abest ab Hierosolyma. Alii putant, esse Thabor, ubi Christus transfiguratus est; quod ea ratione a quibusdam rejicitur, quod mons ille, utpote refertus habitatoribus, non satis aptus esse videtur ad ea quæ Dominus designaverat. Ubi eum viderunt Discipuli, illum adorarunt, sed eorum quidam hæserunt dubii: *Et videntes eum adoraverunt; quidam autem dubitaverunt*. Notat Suarez cit. sect. 5. Matthæum coram quidem undecim Discipulis dicere apparitionem illam contigisse, non tamen coram iis solum; aitque verisimile esse, multos etiam alios adfuisse; quod confirmari potest ex illis D. Pauli verbis 1. ad Corinth. cap. 15. v. 6. *Deinde visus est plusquam quingentis fratribus simul*. Sacri enim Interpretes communi fere consensu existimant, eam apparitionem, de qua loquitur eo loco D. Paulus, eamdem esse cum ea, quam Matthæus commemorat. *Eamdem vero hanc esse apparitionem cum illa, quam in Galilæa factam scribit Matthæus, omnium fere consensus est*. Verba sunt Estii Commentar. ad eam D. Pauli epistolam num. 6. Quod cum ita sit, nihil mirum, si quidam eum adorarunt, quidam dubitaverunt. Adorarunt undecim Apostoli, cæterique Discipuli ejus præcipui, atque eum quidem ut Dei Filium, qui probe persuasum habebant, Christum revera ad vitam rediisse. Quidam vero Discipulorum dubitarunt non de Resurrectione, sed de corpore quod sibi versabatur ob oculos, incerti corpusne Christi, an esset phantasma. Vid. Calmetus in cap. 28. Matthæi num. 17. Quod si dubium illud ad Apostolos referre velimus, illud *dubitaverunt* est omnino dicendum, quasi Matthæus ad Thomæ aliorumque Discipulorum dubitationem voluerit alludere, cum nondum ii satis essent edocti, nec Christi Resurrectionem certissimam haberent, ut animadvertunt Barradius, Franciscus Lucas, Cornelius a Lapide in cap. 28. Matthæi num. 17. Harum explicationum priorem amplectitur Lamy Concord. Evangel. lib. 5. cap. 45. num. 17. ubi

hæc habentur: *Et videntes eum adoraverunt, quidam autem dubitaverunt, non de Resurrectione ejus, quam illis testatam fecerat, sed an ille, quem forsan eminus videbant, ipse Christus esset; nondum enim ad illos proximus accesserat*. Posteriorem probat ac fuse declarat Maldonatus in cap. 28. Matthæi num. 17.

Quomodo intelligenda illa Christi verba Data est mihi potestas *&c.*

23. In ea apparitione Christus Jesus dixit Discipulis: *Data est mihi omnis potestas in Cœlo, & in Terra*. Sane ut Deus hujusmodi potestate & imperio ab æterno præditus erat. Sed ut homo eam potestatem consequutus est *incboative*, ut loquuntur Scholastici, in Incarnatione, propter dignitatem hypostaticæ unionis cum Verbo, & *complete*, ut ajunt iidem Scholastici, postquam revixit, propter suæ Passionis & mortis meritum. Quamobrem D. Paulus ad Philippenses cap. 2. vers. 8. *Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem Crucis; propter quod & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris*.

Præcipit Apostolis baptizare omnes gentes. De forma Baptismatis. *Baptismus in nomine Jesu est Baptismus post emissam professionem Fidei in Jesum. Anabaptistarum error refellitur.*

24. Ejusmodi igitur potestate usus jussit, Discipulos *euntes docere omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti, docentes eos servare omnia, quæcumque ipsis mandaverat*; quibus verbis Sacramenti Baptismatis forma continetur, juxta veterem Traditionem, & perpetuam Ecclesiæ consuetudinem. In Actis Apostolorum sæpiuscule collatum comperimus Baptismum in nomine Christi: veluti cap. 2. vers. 38. *Baptizetur unusquisque vestrum in nomine Christi*: & cap. 8. vers. 12. *In nomine Jesu Christi baptizabantur viri ac mulieres*; & cap. 10. vers. 48. *Et jussit eos baptizari in nomine Domine Jesu Christi*; & cap. 19. vers. 5. *His auditis, baptizati sunt in nomine Domini Jesu*. Id autem Theologos impulit, ut quærerent, aliasne in solo Jesu, aut Christi nomine Baptismus fuerit collatus. In qua controversia D. Thomas 3. par. qu. 66. art 6. *ad primum*; & in 4. sentent. dist. 3. qu. 1. art. 2. qu. 2. *ad tertium*, peculiari quadam dispensatione Apostolis concessum esse docet, ut in solo Christi nomine baptizarent, ut ejus nomini invidiam eluerent, qua laborabat apud Judæos, & Gentiles, honoremque & existimationem conciliarent. Cæteri vero Theologi hanc doctrinam minime sequuntur, eosque locos ex Apostolorum Actis ita interpretantur, ut baptizari in nomine Christi nihil aliud sit, quam baptizari post publicam Fidei Christi professionem, seu baptizari Baptismo Christi, ut a Joannis Baptismate distinguatur. Ex illis Christi verbis, *Docete omnes gentes, & Baptizantes eos*, negarunt Anabaptistæ infantibus,

bus, quod doceri non possint, conferendum esse Baptismum. Respondet Estius in cap. 28. Matthæi num. 19. verba illa, *docete omnes gentes*, referenda solum ad eos, qui adulta ætate doctrina possunt informari; illa vero, *baptizantes eos*, omnes respicere, quotquot Baptismum possunt suscipere; ideoque etiam ad infantes parvulos referenda, juxta illud Joannis cap. 3. v. 5. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto; non potest introire in Regnum Dei*.

25 Denique in ea apparitione Christus Dominus: *Et ecce*, inquit, *ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi*. Quorum verborum sententia est: metum omnem abjicite, quem vobis imbecillitas vestra posset injicere. Ipse vobis adero non spirtu tantum, quem vobis a Patre demittam, postquam in Cœlum ascendero, sed auctoritate, opere, divinaque virtute in omnibus quæ subire vos continget periculis & laboribus in veritate Fidei nationibus prædicanda, nec vobis tantum, sed & successoribus vestris.

Christus Jesus perpetuam opem & auxilium pollicetur Apostolis.

26 Divus Paulus 1. ad Corinth. cap. 15. post apparitionem, quam eamdem esse diximus cum ea, quam refert Matthæus, peculiarem quamdam innuit aliam apparitionem S. Jacobo: *Deinde visus est Jacobo*. Hanc credere par est contigisse post illam, quam antea commemoravit, ut bene notat Lorinus ad Acta Apostolorum cap. 1. vers. 13. cum quo consentit Estius ad Epist. 1. ad Corinth. num. 7. *Teneamus hanc apparitionem, de qua Paulus, Jacobo factam fuisse multis diebus post Domini Resurrectionem, eo scilicet ordine temporis, quo facta recensetur a Paulo*. Alias etiam apparitiones præter eas, quas referunt Evangelistæ, necesse est post Resurrectionem contigisse. Quadraginta enim dies in terris versatus est Christus, antequam in Cœlum ascenderet, quibus diebus etsi non semper cum Discipulis fuit, iis tamen frequenter apparuisse constat ex Act. Apostolor. cap. 1. v. 3. *Quibus & præbuit seipsum vivum post Passionem suam in multis argumentis per dies quadraginta apparens eis*. Postremam vero omnium, quam consequutus est ascensus in Cœlum, refert Marcus cap. ult. eamque innuit D. Paulus eadem Epistola ad Corinthios: *Deinde Apostolis omnibus*.

Christus apparuit Jacobo

27 Redierant, ut communi fere consensu putant Interpretes, Hierosolymam Apostoli, ita res præordinante Deo, qui voluit eos Ascensionis Jesu Christi esse testes, & Pentecostes die Spiritu Sancto perfundi. Accubuerant mensæ, cum illis astitit Jesus, eosque increpuit, quod illis non credidissent, qui ipsum viderant ad vitam rediisse. *Novissime recumbentibus illis Undecim apparuit*,

Postrema apparitio Præcipit Apostolis docere omnes gentes. Sensus verborum Qui crediderit et baptizatus fuerit &c.

ruit, *& exprobravit incredulitatem eorum*, *& duritiam cordis*; *quia iis*, *qui viderant eum resurrexisse*, *non crediderunt* Marc. cap.16. num.14. Deinde dixit eis: loc. cit. num.14. *Euntes in mundum universum prædicate Evangelium omni creaturæ*. *Qui crediderit*, *& baptizatus fuerit*, *salvus erit*: *qui vero non crediderit*, *condemnabitur*: quod ita est accipiendum, ut salvus ille futurus esset, qui sacro ablutus Baptismate usque in finem perseveraret in Fide viva, sincera, & cum charitate, ideoque cum bonis operibus conjuncta. Ait enim Apostolus ad Galatas cap.5. vers.6. *In Christo Jesu neque Circumcisio aliquid valet*, *neque præputium*, *sed Fides*, *quæ per Charitatem operatur*. Et Jacobus in sua Epist. cap.2. v.14. *Quid proderit*, inquit, *si Fidem quis dicat se habere*, *opera autem non habeat*? *Numquid poterit Fides salvare eum*? Et paullo post v.19.: *Tu credis quoniam unus est Deus*; *bene facis & Dæmones credunt*, *& contremiscunt*. *Vis autem scire*, *o homo inanis*, *quoniam Fides sine operibus mortua est*? *Abraham pater noster nonne ex operibus justificatus est*, *offerens Isaac filium suum super Altare*? *Vides quoniam Fides cooperabatur operibus illius*; *& ex operibus fides consummata est &c. sicut corpus sine spiritu mortuum est*, *ita & Fides sine operibus mortua est*. Denique dixit, per ejus, qui in se credidisset, intercessionem futura esse miracula: id vero quomodo sit intelligendum, & quomodo Christi oraculum jam sit impletum, atque etiam nunc impleatur, docuimus de Canonizat. Sanctor. lib.4. par.1. cap.2. num.8.

Post eam apparitionem ascendit in Cœlum.

28 Tradit eodem cap.16. v.19. D. Marcus, post eam apparitionem ad Cœlum Christum ascendisse. *Et Dominus quidem Jesus*, *postquam loquutus est eis*, *assumtus est in Cœlum*, *& sedet a dextris Dei*. Idem refert Lucas cap.24. ac rem fusius narrat Act. Apostolorum cap.1. Et capite quidem Evangelii sui 24. v.49. ait, Christum Jesum Apostolis imperasse, ne Hierosolyma abirent, sed expectarent, dum Spiritum Sanctum, quemadmodum pollicitus erat, illis demitteret: *Et ego mitto promissum Patris mei in vos*; *vos autem sedete in civitate*, *quoadusque induamini virtute ex alto*: quod confirmat in cap.1. Actuum Apostolorum. *Et convescens præcepit eis*, *ab Hierosolymis ne discederent*, *sed expectarent promissionem Patris*, *quam audistis*, *inquit*, *per os meum*; illud ipsum innuens, quod antea dixerat Joann. cap.14. v.26. *Paraclitus autem Spiritus Sanctus*, *quem mittet Pater in nomine meo*, *ille vos docebit omnia*, *& suggeret vobis omnia*, *quæcumque dixero vobis*.

29 Per-

29 Pergit Lucas in Evangelio, Christum Dominum e Cœnaculo Apostolos deduxisse in Bethaniam in apertum locum, ut omnes Ascensionis miraculum videre possent: *Eduxit eos foras in Bethaniam*. Num autem illis in via conspicuus esset, an non, incompertum est, ut notat Suarez in citata sæpius sect. 5. §. *Dico quarto*. Jam, ut innuimus, illis prædixerat, delapsurum in eos Spiritum Sanctum: *Quia Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu Sancto non post multos hos dies*. Act. cap. 1. vers. 5. Cumque nonnulli ex Discipulis sciscitati essent ab eo, num dies advenisset, cum regnum Israel instauraretur: *Igitur qui convenerant interrogabant eum dicentes: Domine si in tempore hoc restitues Regnum Israel*; castigata inani eorum curiositate, respondit, ejus rei cognitionem Patri suo reservari; suumque sermonem convertit ad Spiritus Sancti adventum, & ad ea, quæ in Fidei prædicatione facienda erant in Judæa, & Samaria, & in toto orbe terrarum. *Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate, sed accipientis virtutem supervenientis Spiritus Sancti in vos, & eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Judæa, & Samaria, & usque ad ultimum terræ*. loc. cit. vers. 8.

Christus deducit Apostolos in Bethaniam in locu apertum, unde ejus Ascensionem viderent. Castigat inanem Apostolorum curiositatem.

30 Quæ verba sunt Lucæ in Actis Apost. cap. 1. ubi deinde narrat, Christum ea loquutum, conspicientibus omnibus, in sublime esse sublatum, & ab eorum oculis nube quadam ereptum; cumque illum aspicerent in Cœlum ascendentem, adstitisse duos homines veste indutos candida, qui dixerunt: *viri Galilæi, quid statis aspicientes in Cœlum? Hic Jesus, qui assumtus est a vobis in Cœlum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in Cœlum*: Act. 1. vers. 11. Hoc est in extremo die cum eodem redibit corpore & majestate judicaturus vivos & mortuos. Narrat Lucas in Evangelio cap. 24. v. 50. Dominum Jesum, dum in Cœlum tolleretur, manibus suis benedixisse Discipulis: *Et elevatis manibus suis, benedixit eis; & factum est, dum benediceret illis, recessit ab eis & ferebatur in Cœlum*; eos autem, qui tanti fuerunt miraculi spectatores, adorasse Dominum, & postea Hierusalem rediisse: *Adorantes regressi sunt Hierusalem*, obsequia & latriæ adorationem illi tribuentes tamquam Deo, quem externum cultum numquam antea illi adhibuerant, tametsi ejus Divinitatem cognitam habuissent: ita enim cum iis Jesus vivebat familiariter, ut ejusmodi cultum, saltem externum, licet sibi debitum, iis remisisse videretur, quemadmodum Maldonatus observat in capit. 24. Lucæ vers. 52. *Non legimus nisi hoc loco Christum a Discipulis*

Sublimis fertur in Cœlum. Apostoli, quinque aderant, eum adorarunt.

pulis

pulis suis adoratum. Nam etsi Deum esse credebant, tamen quia solum in eo videbant hominem, tamquam cum homine versabantur Hunc demùm adorant, cum in Cœlum ferri vident, coacti re ipsa confiteri Deum, quem ante sola fide confitebantur.

Refelluntur quæ hinc depromunt hæretici argumenta adversus adorationem Eucharistiæ.

31 Pergit Maldonatus, & respondet novis hæreticis, qui Catholicos veluti simpliciores irrident, quod Eucharistiam adorent, cum Apostolos Eucharistiam adorasse nusquam reperiatur scriptum: ac pulcre animadvertit, nihil mirum Apostolos Christum in Eucharistia non adorasse, quem extra Eucharistiam non adoraverint. Cum autem illum, postquam ascendit in Cœlum, adoraverint, nos, qui probe novimus & firmiter credimus in Cœlum ascendisse, & hoc certissimum de illius Divinitate testimonium habemus, illum, ubicumque sit, ideoque jure optimo etiam in Eucharistia, ubi se dixit esse, & revera est, adoramus. Reditum in Hierusalem Lucas etiam in Actis Apostolorum commemorat cap. 1. & tum in eo libro, tum etiam in Evangelio refert, Apostolos Hierosolymam regressos numquam ab oratione destitisse.

Triplex partitio totiusque restat tractationis.

32 Ut recta progrediamur via, quasdam primo quæstiones pertractabimus, quæ ad intelligendum textum pertinent. Eas enim de industria huc rejecimus, ne textus expositio interrumperetur. Deinde quasdam etiam quæstiones examinabimus, quas de Ascensionis mysterio solent Theologi excitare. Tum adjuncta quædam persequemur, quæ idem mysterium circumstant.

Plura loca ex Nov. Testament. quibus dicitur Christus sedere ad dexteram Patris.

33 Christum assumtum esse in Cœlum, & sedere a dextris Dei refert Marcus cap. 16. Idem cap. 14. v. 62. verba Christi, quibus summo Sacerdoti respondit, ita refert: *Videbitis Filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei.* Tradunt Acta Apostolorum cap. 7. v. 55 Stephanum vidisse *gloriam Dei, & Jesum stantem a dextris Dei*, eumque dixisse: *Ecce video Cœlos apertos, & Filium hominis stantem a dextris Dei*. Et D. Paulus ad Hebræos cap. 1. v. 13. ut demonstret Christum longe majorem Angelis, ita disputat; *Ad quem autem Angelorum dixit aliquando: Sede a dextris meis?* Et ad Colossenses cap. 3. v. 1. *Igitur si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens*. Et in veteri Testamento nobis exhibetur Messias ad dexteram Dei sedens, ut Psal. 109. v. 1. *Dixit Dominus Domino meo, Sede a dextris meis*.

Quo sensu dicatur Jesus sedere ad dexteram Patris fuse disseritur

34 Quibus prænotatis, quæritur, quid hîc dexteræ nomine intelligendum sit: non enim hîc quidquam de situ aut figura cogitandum, qua certe Deus Pater circumscribi non potest. quæ fuit *Antropomorphitarum* hæresis, qui Deo corpus humanum tribue-

buebant. D. Thomas 3. par. qu. 58. art. 1. & duobus sequentibus totam hanc rem tractat. Sed facile est quæstionem ejusmodi solvere; solet enim interdum Scriptura quosdam loquendi modos adhibere ad populi captum accommodatos. Profecto Deus Pater quemdam in Cœlo non occupat locum, neque in Throno sedet, cui sit vel dextera pars, vel sinistra. Populus tamen ad id exemplum Deum Patrem imaginatur sedere in Throno, quem circumstent ejus ministri, familiares, & consiliarii; ex quo factum est, ut Scriptura ad summam Christi potestatem, æqualitatem cum Patre, & infinitam gloriam declarandam, ejusmodi illustri figura usa sit, qua nobis Christus veluti sedens exhibetur ad dexteram Patris. Vid. Calmet. in cap. 16. Marci num. 19. Qui vero considerat, Christo tamquam homini tribui sessionem, ait ejusmodi tropo judiciariam ejus significari potestatem, quam ei tamquam omnium Judici Pater permisit. De sessione Christi ad dexteram Patris fuse Maldonatus in cap. 16. S. Marci num. 19. Opinioni autem eorum, qui judiciariam potestatem, & universæ Ecclesiæ gubernationem per illam sessionem significari existimant, favet Sedulius, qui lib. 5. ita de Ascensione cecinit:

Æthereas evectus abit sublimis in Auras,
Et dextram subit ipse Patris, mundumque gubernat.

Sessionem autem Christo tribui tamquam homini, e Sancti Stephani visione potest intelligi, qui se videre dixit *Filium hominis* sedentem a dextris Dei; & ex Oratione, quæ habetur in Missa in die Ascensionis Domini: *Diem celebrantes, quo Dominus noster unigenitus Filius tuus unitam sibi fragilitatis nostræ substantiam in gloriæ tuæ dextera collocavit*. Quia vero posset quispiam objicere, tropum ejusmodi modum excedere, quod Christus ut homo digniore quam quo Pater loco collocetur, etsi responderi potest, sinistram aliquando dextera digniorem habitam esse; tamen qualiscumque demum apud Romanos fuerit mos, compertum est, apud Hebræos, & Ægyptios semper in dextera magis fuisse, quam in sinistra, honorificum locum; quamobrem Genes. cap. 48. Joseph ut primogenito filio suo digniorem tribueret locum, posuit in dextera, alterumque filium secundogenitum in sinistra; & apud Matthæum cap. 25. oves in dextera, hœdi in sinistra collocantur. Itaque accommodatissima est ea metaphora, quæ in Regiæ sedis medio locatum Deum nobis exhibet; ex quo sequitur, eum, qui in dextera parte positus sit, digniorem ceteris locum occupare; atque ita intelligenda Psalmi 44. verba illa: *Astitit Regina a dextris tuis*, & quod habetur in lib. 3. Regum cap. 2. Salomonem matrem posuisse suam ad dexteram. Vid. E-

ſtius in cap.1. Ep. ad Hebræos ad illa verba: *ſedet ad dexteram majeſtatis in excelſis*: & ad illa: *Ad quem autem Angelorum dixit aliquando*. Cum quo conſentit a Lapide in cap.3. ad Coloſſenſes verſ.1. §. *Tertio ergo*. Nec, ut quiſpiam ad alicujus dexteram ſedens priorem obtinere locum vere dici poſſit, opus eſt ut alius ſedeat ad ſiniſtram. Satis eſt, locum eſſe ubi alius ſedere poſſit; quo in loco ſi quis ſedere jubeatur, & pars dextera vacua ſit, facile quivis intelligat, digniorem eſſe virum, cui dexter reſervatur locus. Alii ulterius progreſſi dicunt, nemini digniorem locum eſſe poſſe, quam ſit locus ipſe, quem Rex obtinet in Regno ſuo, etiamſi ab ipſo Rege quiſpiam ad dexteram locetur partem; ex eo enim nihil aliud intelligi poſſe, quam quod Rex ſupra cæteros quidem, non tamen ſupra ſe ipſum velit illum haberi; & proferunt Neronis, & Claudii exempla, quorum ille ad ſuam dexteram Tiridatem Armenorum Regem ſedere juſſit, ut eſt apud Sveton. in Nerone cap.13. alter apud eumdem Sveton. in Claudio cap.24. A. Plautio occurrens, eumque in ovatione deducens ad Capitolium, *latus texit*, quod idem eſt, juxta Eutropium l.7.c.8. atque in dextera Plautium habuit, ἐν δεξιᾷ τὸν Πλαύτιον ἔχων Nero autem & Claudius Tiridatem, & Plautium obſervari quidem ab omnibus voluerunt, non tamen ultra quam ipſi colerentur. Hæc & alia in rem noſtram congeſſit Hermannus Witſius ſacrar. Exercitat.21. num.7. Nos vero, omiſſis iis, quæ ex profanis depromuntur Auctoribus, ſatis eſſe putamus, quod ſcribit S. Maximus Taurinenſis in Homilia *de Sancta Pentecoſte*: *Pater Chriſto Filio Throni ſui offert ſublimem conſeſſum, & honoris gratia ad dexteram ſuam illum æterna ſede conſtituit*, Deinde quærit, *Cur ad dexteram Filius eſſe dicatur*, atque ita reſpondet: *Licet dignitatis gradus non ſit, ubi eſt plenitudo divinitatis, tamen ideo ad dexteram ſedet Filius, non quo præferatur Patri, ſed ne inferior eſſe credatur*.

Utrum Apoſtoli baptizati fuerint; & utrum ante, an poſt Aſcenſionem.

35 Chriſtus, quemadmodum ſupra docuimus, cum Apoſtolis promiſit Spiritum Sanctum, dixit, Joannem eos baptizaſſe aqua, poſt aliquot vero dies fore, ut ipſi baptizarentur Spiritu Sancto; ad cujus textus intelligentiam quæritur, utrum Apoſtoli Joannis baptiſmate ſint abluti; & ante ne, an poſt Aſcenſionem Baptiſmo Chriſti perfuſi ſint. Menochius in hiſtoria Sacra Act. Apoſtolorum lib.1. cap.1. num.3. poſt Chryſoſtomum, & Bedam ait, etſi Scriptura Baptiſmum Joannis non commemoret, quo abluti ſint Apoſtoli, valde tamen veriſimile eſſe, eos, qui vel viderint, vel probe noverint, ſuum Magiſtrum a Joanne baptizatum fuiſſe, ejuſmodi Baptiſmate itidem eſſe ablutos, cum eorum qui-

quidam etiam Joannis Discipuli fuerint, antequam in Christi disciplinam se dedissent. Utrum vero Apostoli ante Ascensionem Baptismum acceperint Christi, non videtur dubitandum: qui enim putandum est, cæteros baptizatos esse ab iis, qui baptismate non essent regenerati? cum præsertim statim ab ipso Pentecostes die Sacramentum illud Apostoli administrare cœperint, præclare illius Orationis vi impulsi, quam habuit B. Petrus Act. Apostol. cap.2. v.38. *Pœnitentiam*, inquit, *agite*, *& baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi*. Rursus quomodo credibile est, Christum sui Corporis & Sanguinis distribuisse illis Sacramentum, qui nondum ejus baptizati essent baptismate? Vidimus alibi, Christum, cum in eo esset, ut Petro pedes ablueret in ultima Cœna, illi dixisse: *Qui lotus est*, *non indiget ut pedes lavet*, *sed est mundus totus*; ex quibus verbis infert S. Augustinus epist. 108. ad Seleuciam, Petrum jam fuisse baptizatum, *ubi intelligitur*, *quod jam Petrus baptizatus fuerat*. Christi enim Baptismus sua virtute præditus erat etiam ante ejus Passionem, ut docet D. Thomas 3. par. qu.66. art.2. *Ad primum ergo dicendum*, *quod etiam ante Passionem Christi Baptismus habebat efficaciam a Christi Passione*, *inquantum eam præfigurabat*, *aliter tamen quam Sacramenta veteris legis*: *nam illa erant figuræ tantum*; *Baptismus autem ab ipso Christo virtutem habebat justificandi*: *per cujus virtutem ipsa etiam Passio salutifera fuit*. Quæ quidem omnia satis ostendunt, Apostolos ante Ascensionem fuisse baptizatos: quod enim ait Joannes cap.4. v.2. *Quamquam Jesus non baptizaret*, *sed Discipuli ejus*; id ita intelligendum, ut Jesus haud ita sæpe baptizaret; nam vulgo etiam dicitur neminem ab eo baptizatum, præter ejus Sanctissimam Matrem ex fœminis, & ex viris B. Petrum, qui Andream, Jacobum, & Joannem baptizaverit. Ea vero verba, *Vos autem baptizabimini Spiritu Sancto non post multos hos dies*, ad uberrimam illam Spiritus Sancti effusionem sunt referenda, qua gratia, quam acceperant, vis etiam, & lux, qua repleti fuerant, novis accessionibus & perfectionibus augeretur. Vid. Calmet. in cap.1. Act. Apostolorum num.4.

Cujusmodi fuerit Benedictio Christi super Apostolos, num in modum Crucis, an exter sis tantū manibus.

36 Ex S. Luca retulimus Christum Jesum, cum in sublime tolleretur in Cœlum, manibus Apostolis benedixisse. Picturæ aliquot reperiuntur, in quibus Christus in aera sublatus exprimitur benedictionem Apostolis impertiens, sublata dextera, quasi signum Crucis designans, cujusmodi benedictionem in fine Missæ videmus a Sacerdotibus populo impartiri; quod multi irrident, ut notat Serry Exercit. 61. in fine. De picturis ejusmodi

ita Ayala in Opere quod inscripsit, *Pictor Christianus*, lib.3. cap.20. num.7. *Deinde cum ex Historia sacra satis constet, sub initium ipsum profectionis suæ in Cælos Christum Dominum benedixisse Discipulis, & hoc ritu nostro, eo scilicet, quo Pontifices Sacerdotesque populo Benedictionem impertiunt, peractum esse doceant Scriptores gravis judicii, si forte hoc depingere aliquis velit, depingendus est Christus elevata manu ad eum modum, quo Episcopus solet, cum populum benedicit. Sed jam jam ascendentem in Cælum elevatis decenter manibus ad eum modum, quo sæpius fit, debere depingi, nemo est, qui nesciat.* Suarez in 3. par. D. Th. tom.2. qu.58. art.4. disput. 51. sect.2. scribit, pie & probabiliter credi posse, *Christum non utcumque manus elevasse, sed in Crucis signum*; cum quo consentit a Lapide in cap.24. Lucæ vers.51. Verum cum olim Sacerdotes benedicere solerent populo, plenam illi felicitatem apprecando, extensisque ad eum manibus, ut Levitici cap.9. v.22. *Extendens Aaron manum ad populum benedixit ei*; cumque si alicui benediceretur, manus super ejus caput imponeretur, ut Genes. cap.48. vers.14. *Qui extendens manum dexteram posuit super caput Ephraim minoris fratris, sinistram autem super caput Manasse, qui major natu erat, commutans manus*, verisimilius videtur & probabilius, Dominum Jesum ascendentem in Cœlum, manibus ad eos qui aderant extensis, benedixisse, ut concludit Gottus De verit. Relig. Chr. tom.4. par.2. cap. 37. §.4. num. 24. Vide Lamy Harm. Evang. lib. 5. cap.46. §.19.

An Christum decuerit in Cœlum ascendere? Oracula de Ascensione Christi in Veteri Testamento.

37 Quæstiones vero, quæ ad Ascensionis mysterium pertinent, videre licet apud D. Thomam 3. par. qu.57. Quærit Sanctus Doctor articulo primo, an decuerit Christum in Cœlum ascendere; & decuisse respondet, propterea quod Christus, postquam revixit, immortalem vitam omnis corruptionis expertem vivere incipiebat; ubi vero nos sumus, locus est generationi & corruptioni obnoxius; in Cœlo autem nullus corruptioni locus. Et quamquam prima fronte videri potest nobis multo fuisse utilius futurum, si nobiscum commoratus esset in terris; id tamen si bene perpendatur, minime verum est; nam etsi subducta sit ab oculis nostris corporalis Christi præsentia, præsto tamen semper nobis est ejus Divinitas. Præterea cum Christus non jam versetur amplius in terris, augetur in nobis Fidei virtus, quæ ad ea pertinet, quæ non apparent. Denique sublata sua præsentia, ad eam spem nos erexit, eo ubi ipse est perveniendi, & ad rerum cœlestium cupiditatem nostros animos excitavit. Nec vero desunt de Christi Ascensione in Cœlum oracula seu Vaticinia.

Psal.

Pſal.46. v.6. *Aſcendit Deus in jubilo, & Dominus in voce tubæ*. Et fortaſſe Pſalmum hunc canebant Judæi, cum Arca ferebatur in Templum; ſed Arcæ in ſua ſede collocatio ſublimius quiddam & auguſtius videtur indicare. Pſal.67. v.19. *Aſcendiſti in altum, cepiſti captivitatem; accepiſti dona in hominibus*. Chriſtus enim Aſcenſione ſua devictis hoſtibus, & opimis reportatis ſpoliis triumphavit. Levitici cap.16. jubetur Pontifex Maximus ſemel in anno, menſis nempe ſeptimi die decimo, qui menſis primus erat vulgaris ſeu civilis anni, poſtquam victimæ ſanguinem effuderit, intra intimum velum, & in Sancta Sanctorum ingredi, & orare pro populo. Quod quidem videri poteſt Aſcenſionis Chriſti exemplar & typus. Chriſtus enim initio anni partæ nobis gratiæ, & aſſertæ libertatis, poſtqnam ſuum pretioſum Sanguinem effudiſſet, ſciſſo carnis velo, ingreſſus eſt in Sacrarium, non ab hominibus manufactum, ſed Cœleſte, ut interpellaret pro nobis, Deo Patri ſatisfactionis ſuæ virtutem exhibens.

Inutiles quædam quæſtiones omiſſæ. Egregia in hanc rem Auguſtini verba.

38 Alii alias quæſtiones proponunt, exempli cauſa, quomodo Chriſti corpus Cœlos penetrare potuerit; & qui ſupra Cœlum Empyreum magis aut minus altus reperiatur locus, ſive ipſum Empyreum ſphærica, ſive plana & quadrata figura præditum ſit. Quas quidem quæſtiones inutiles & inanis plenas curioſitatis omittimus, in quibus locum aptiſſimum habent notiſſima illa Auguſtini verba epiſt.78. *Magis eligo doctam ignorantiam confiteri, quam falſam ſcientiam profiteri*. Nobis ſatis eſt credere, Chriſtum propter hypoſtaticæ unionis dignitatem excelſiſſimum omnium in Cœlo obtinere locum. *Supra omnem Principatum & Poteſtatem & Virtutem & Dominationem, & ſupra omne nomen, quod nominatur non ſolum in hoc ſeculo, ſed etiam in futuro*, ut ait Apoſtolus ad Epheſios cap.1. v.21.

Qua virtute Chriſtus in Cœlum aſcenderit.

39 Duo tamen minime prætereunda videntur. Primum eſt, Chriſtum in Cœlum aſcendiſſe *propria virtute*, ut loquuntur Theologi, id eſt non ea virtute, quæ naturæ humanæ propria eſt, ſed propria virtute Divina, & ea virtute, quæ propria eſt animæ beatæ, ut docet S. Thomas cit. quæſt.57. art.3. in reſponſione *ad ſecundum*. *Chriſtus non aſcendit in Cœlum propria virtute, quæ eſt naturæ humanæ naturalis: aſcendit tamen in Cœlum propria virtute, quæ eſt virtus divina, & propria virtute, quæ eſt animæ beatæ. Et licet aſcendere ſurſum ſit contra naturam humani corporis ſecundum ſtatum præſentem, in quo corpus non eſt omnino ſubjectum ſpiritui, tamen non erit contra naturam, neque violentum corpori glorioſo, cuius tota natura eſt omnino ſubjecta ſpiritui*. Et ante eum ſcripſerat Gregorius Magnus Ho-

Homil. 29. in Evangelia Tom. 1. operum edit. Maurin. Col. 1572. *Notandum quoque est, quod Elias in curru legitur ascendisse, ut videlicet aperte demonstraretur, quia homo purus adjutorio indigebat alieno. Per Angelos quippe facta illa & ostensa sunt adjumenta, quia nec in Cœlum quidem aereum per se ascendere poterat, quem naturæ suæ infirmitas gravabat. Redemptor autem noster non curru, non Angelis sublevatus legitur, quia qui fecerat omnia, nimirum super omnia sua virtute ferebatur.*

Christi Ascensio est causa nostræ salutis: Et quamobrem?

40 Alterum est, Ascensionem Christi nostræ salutis esse causam. *Expedit vobis, ut ego vadam*; Joann. cap. 16. Tractat. rem hanc S. Thomas citata qu. 57. art. 6. ubi ostendit, Ascensionem Christi nostæ salutis esse causam, sive nostrum, sive illius ratio habeatur. Nam quod ad nos attinet, cum ille se a conspectu nostro eripuerit ascendens in Cœlum, Fidei, Spei, & Charitati nostræ sit locus, ut supra dictum est. Quod vero ad illum pertinet, sublatus ipse in Cœlum parat nobis munitque viam, qua illuc perveniamus: ut enim in Testamento veteri Pontifex in Sancta Sanctorum introibat orans pro populo, ita Dominus Jesus Cœlum ingressus orat & interpellat pro nobis. Denique inde nobis divina dona demittit, ut propterea D. Paulus ad Hebr. c. 4. v. 14. scripserit: *Habentes ergo Pontificem magnum, qui penetravit Cælos Jesum Filium Dei &c. adeamus cum fiducia Thronum gratiæ.* Hasce D. Thomæ rationes erudite Gravesonus illustrat de mysteriis & annis Christi pag. 514. Constans & perpetua est omnium Sanctorum Patrum tum Græcorum tum Latinorum doctrina, Christum in Cœlo Sacerdotis fungi munere, ac pro nobis orare, ut videre est apud Thomassinum lib. 10. de Incarnat. Verbi cap. 12. duobusque sequentibus. Alibi nos observavimus, etsi ea orandi formula, si severe perpendatur, adhiberi poterat, *Jesu Christe, ora pro nobis*, Ecclesiam tamen ea uti maluisse, *Jesu Christe, miserere nobis*, ut Arianis, & nostrorum temporum Socinianis ex orationis forma, qua Christum Dominum precamur, omnis cavillandi eriperetur occasio Divinitatem & consubstantialitatem cum Patre.

De Circumstantiis, quæ Ascensionem comitatæ sunt ad radices montis Oliveti sita erat Bethania. Ex quo conciliantur Act. Apost. & Evangelium Lu-

41 Reliquum est, ut adjuncta, quæ Ascensionis mysterium circumstant, persequamur; quæ sunt locus, tempus, modus, spectatores, comitatus, & miracula, quæ Deus in tanti mysterii memoriam edere diu perseveravit. Tradit Lucas cap. ult. Christum Discipulos adduxisse in Bethaniam, iisque benedixisse: *Et factum est dum benediceret, recessit ab eis, & ferebatur in Cœlum*; quod quidem innuere videtur, eum e Bethania in Cœlum ascendisse. Verum idem Lucas Act. Apostol. cap. 1. v. 12. testatur,

statur, Apostolos, postquam Christum viderunt ascendisse in Cœlum, rediisse Hierosolymam *a monte, qui vocatur Oliveti, qui est juxta Hierusalem Sabbathi habens iter*: ex quo colligitur Christum ascendisse in Cœlum e monte Oliveti. Nulla tamen inter Evangelium Lucæ, & Actus Apostolorum est pugna; nam Bethania in declivi montis Oliveti posita est; & fortasse Dominus Jesus se in Bethaniam contulerat, ut Lazarum, sororesque ejus Martham & Magdalenam prius inviseret, secumque adduceret, ut essent Ascensionis suæ testes. Ita disputant a Lapide, & Jansenius in cap. ult. Lucæ; id vero si Tillemontio non arridet Nota 40. in vitam Jesu Christi, probatur tamen Calmeto in cap. 1. Act. Apost. v. 12.

...cæ de loco, unde Christus in Cœlum ascendit.

42. Ad eumdem modum textum ex Lucæ Evangelio cum Actuum Apostolorum capite primo conciliat Synopsis Criticorum Sacrorum pag. 1395. Ad illa enim verba, *A monte Oliveti*, hæc sunt adnotata: *Inde ergo Christus in Cœlum ascendit; idque primo quia hic inchoavit Passionem suam in horto sudans, hic sæpe oravit, & pernoctavit, Lucæ 21. & 22. Secundo ut in conspectu impiæ Hierosolymæ gloriose ascenderet. Erat enim hic mons tantæ altitudinis, ut inde pæne omnes Urbis plateæ conspicerentur. At Christus dicitur eduxisse eos in Bethaniam, & ferri in Cœlum, Lucæ 24. Respondetur: Hæc non discrepant; nam Bethania erat pars montis in ejus descensu sita.*

Quæ conciliatio probatur in Synopsi Criticorum.

43. Difficilius est allatum S. Lucæ textum ex Apostolicis Actis cum Joanne cap. 11. componere. Ait enim Lucas, Hierosolymam a monte Oliveti tantum abesse itineris, quantum Hebræis liceret conficere die Sabbathi, *Sabbathi habens iter*; quod est sex, septem, aut octo spatium stadiorum, seu mille nostrorum passuum. At Joannes cap. 11. Bethaniam, quam in descensu montis positam esse diximus, tradit Hierosolyma abesse *stadiis quasi quindecim*. De itinere, quod Sabbathi die Hebræis liceret conficere, variæ sunt diversæque sententiæ, quas vide apud Menochium in Actis Apostolorum cap. 4. Calmetus in caput 1. Act. Apost. docet, S. Lucam, qui scripsit montem Oliveti ab Hierosolyma distare, quantum die Sabbathi itineris liceret Hebræis conficere, non accurate sex, septem, aut octo stadia significare voluisse; cum præsertim eodem Sabbathi die Hebræi modo plus, modo minus itineris conficerent; itaque Lucam spatium illud præter, propter, & ut vulgo dicitur circiter designasse, ut propterea nihil Joanni repugnet. Sed alii plures animadvertunt, ubi dicitur Hebræis non plus quam sex, septem, aut octo stadia perambulare licuisse, ea stadia esse Græcorum; at Joannem, qui scribit Bethaniam

De distantia montis Oliveti ab Hierosolyma. Conciliantur Acta Apostolorum, & Evangelium Joannis.

ab

ab Hierosolyma distare stadiis quasi quindecim, Hebræorum stadia intelligere. Porro stadium Hebraicum stadiis Græcorum binis æquale est, ex quo cuivis scrupulus omnis evellitur de discrepantia inter Lucam & Joannem. Videatur Tillemontius Nota 40. ad vitam J. Chr. Serry Exercit. 61. num. 7. & Gottus par. 2. tom. 4. cap. 37. §. 4. num. 22.

Constat Christum ascendisse in Cœlum Feria quinta.

44. Testatur Lucas in citato sæpius cap. 1. Actuum, Christum Jesum, postquam rediit ad vitam, quadraginta commoratum esse dies in terra, antequam in Cœlum ascenderet: *Quibus* (Apostolis) *& præbuit se ipsum vivum in multis argumentis per dies quadraginta apparens eis, & loquens de Regno Dei*. Cum igitur Christus vigesima quinta Martii die mortuus sit, & vigesima septima revixerit, ut alibi demonstravimus, necessario inde consequitur, quinto illum Maji die, qui dies Jovis fuit, ascendisse in Cœlum. Quod enim putat Chrysostomus Homil. 3. in Acta Apostolor. Christum in Cœlum ascendisse Sabbathi die, singularis est, nec cuiquam probata ejusmodi opinio.

Non subito, sed per successionem temporis videtur ascendisse in Cœlum. Vestitusne ascenderit?

45. Scribit Lucas in Actis: cap. 1. v. 9. *Videntibus illis elevatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum*. Et postea v. 10. *cumque intuerentur in Cœlum euntem illum*: quibus verbis significari videtur sensibilis quædam elevatio per motum successivum, ita ut Apostolis licuerit aliquandiu suis oculis illum euntem in Cœlum prosequi, donec in lucidam nubem ingressus ab eorum aspectu est ereptus; nec, quemadmodum ipse alias, & sæpe etiam in suis apparitionibus Angeli, momento temporis evanuerit. Tostatus Paradoxo 5. cap. 9. & 34. putat nubem ita fuisse formatam, ut Domino Jesu quasi Thronum quemdam ubi sederet, & vestem, qua tegeretur, præbuerit. Existimat enim idem Auctor, Christum, postquam rediit ad vitam, nudum semper fuisse omni veste detracta, nec ulla alia re tectum quam lumine, quod e glorioso ejus corpore effulgebat, nudumque omnino ea solum nube circumdatum ad Cœlum ascendisse. Sed vestene indutus in Cœlum, an nudus Christus ascenderit, accurate perpendit Menochius in Act. Apostol. cap. 3. num. 4. Pervulgata tamen opinio est, quam sequuntur a Lapide, & Calmetus ad cap. 1. Act. Apostol. Christum, postquam revixit, semper ut antea veste tectum apparuisse, & ita indutum in aera sublatum esse, nec prius vestem abjecisse, quam a nube illa fuerit exceptus. Neque vero est hîc Astronomorum speculationibus locus, qui immensam extimi summique Cœli ab orbe terrarum distantiam reputantes, tam multos illi postulant annos, qui ad illud Cœlum e Tellure velit ascendere. Motus enim, si Deus velit, vehementius, supra quam cuiquam

quam credibile eft, acceleratur. Præterea corpus Chrifti non erat corpus animale proprio gravatum pondere, fed corpus verum illud quidem, fpiritui tamen obtemperans, ut quocumque fpiritus vellet, ftatim eo ferretur.

46. Afcenfionem Chrifti fpectaffe undecim Apoftolos, diferte tradit Marcus cap. 16. Lucas cap. 24. & Act. Apoft. cap. 1. Quæritur modo, num alii tanti miraculi fuerint fpectatores? Serry citata exercit. 61. num. 9. ait, in Sacra Hiftoria folos Apoftolos fpectatores commemorari; fe tamen non repugnare, fi quis affirmaret, alios etiam præter Apoftolos, ac Beatam præfertim Virginem huic Chrifti Domini triumpho adfuiffe. *Si quis vero alios adjicere velit, maxime vero Deiparam Virginem, non repugnabo.* Et Sandinus Hiftor. Fam. Sacræ edit. Patavinæ pag. 253. *Si quis alios addere velit, maxime vero ejufdem Chrifti matrem Mariam Virginem, non aufim repugnare.* Uterque autem putat, falli eos vehementer, qui affirmant centum & viginti homines Afcenfioni Chrifti Domini affuiffe: nec quidquam facere textum, cui qui ita exiftimant inniti videntur, ex cap. 1. Act. Apoft. verf. 15. *Erat autem turba hominum fimul fere centum viginti.* Nam textus ille non eos qui Afcenfioni affuerint, fed qui ad Matthiæ electionem convocati fuerint, commemorat. Contendit tamen a Lapide ad illum locum Act. Apoft. centum viginti illos Afcenfioni adfuiffe; atque idem fentit Calmetus ad eumdem locum verf. 6.

An alii præter Apoftolos fpectaverint Chriftum afcendentem in Cælum.

47. Verum utcumque de hac re fit, S. Lucas in Act. Apoft. cap. 1. v. 14. de iis, qui ex monte Oliveti Hierofolymam redierunt, & introierunt in Cœnaculum, poftquam undecim commemoravit Apoftolos, ait: *Hi omnes erant perfeverantes unanimiter in oratione cum mulieribus, & Maria Matre Jefu, & Fratribus ejus.* Si igitur undecim Apoftolos Cœnaculum ingreffos fateamur, ut æquum eft, præfentes fuiffe Afcenfioni, idem etiam dicendum videtur de mulieribus, de B. Virgine, ejufque fratribus, de quibus Lucas, poftquam undecim numeravit Apoftolos, ait: *Hi omnes erant perfeverantes in oratione.* Demus igitur, ut par effe videtur, textum illum, *Erat autem turba hominum fimul fere centum viginti*, non de iis, qui Afcenfioni, fed iis qui electioni Matthiæ affuerunt, effe intelligendum; præfertim cum Matthias in Apoftolorum numerum poft aliquot ab Afcenfione dies fuerit cooptatus; fiquidem Lucas ait, *In diebus illis*; inde colligi quidem poterit, non omnes illos centum & viginti, qui Matthiam elegerunt, Afcenfionem Chrifti Domini fpectaviffe, non tamen folos fpectaviffe Apoftolos undecim: præcipue cum Sacra tradat hiftoria, ante Sancti Matthiæ electionem, & ftatim poft Chrifti

B. Virgo aliique, qui in Cœnaculum cum Apoftolis introierunt, Afcenfioni Chrifti in Cœlum, præfentes fuere.

Ascensionem eos qui adfuerint, Hierosolymam reversos introisse in Cœnaculum; eademque Sacra historia referat, præter Apostolos fuisse in Cœnaculo etiam mulieres, B. Virginem, & Fratres Jesu Christi. Vide Gottum loc. cit. num. 23. ubi ait, verisimile fieri, non solum undecim Apostolos spectasse Ascensionem, sed eos saltem omnes, qui in Cœnaculum una cum Apostolis ingressi orationi vacabant.

Videtur Christus ascendisse stipatus Angelorum comitatu.

48. Narrat Sacer textus, dum Discipuli in Cœlum suspicerent, duos illis Angelos veste indutos candida adstitisse, qui eos interrogaverint, quid ita in Cœlum respicerent; monuerintque, Jesum, qui tollebatur in Cœlum, ad eumdem modum venturum, quo illum viderint abeuntem. Satis hi duo Angeli declarant, e Cœlo reliquos etiam Angelos esse delapsos, ut Christum exciperent & comitarentur. Cum enim duo edixerint Angeli, Christum in fine mundi ita venturum, quemadmodum ascendisset in Cœlum, compertumque habeamus, venturum ad extremum totius generis humani judicium cum gloria, potestate, & majestate Angelicis stipatum ordinibus, jure affirmari potest, eodem circumseptum comitatu in Cœlum ascendisse. Suffragari videtur locus e Psalmo 23. v. 9. *Attollite portas, Principes, vestras*; & alius itidem e Psalmo 46. v. 6. *Ascendit Deus in jubilatione, & Dominus in voce tubæ*. Quamobrem scribit Suarez in 3. part. D. Th. tom.2. quæst. 58. art. 4. disput. 51. Sect. 2. *De Angelico autem ministerio, & comitatu quamvis in Scriptura nihil dictum sit, tamen non est dubium, quin omnes Angelorum ordines descenderint, ut Christum Ascendentem comitarentur, eique honorem & gloriam exhiberent, quod omnes Sancti Patres scribentes de hoc mysterio luculenter exponunt.*

Christus ascendens in Cœlum Justorum animas in Cœlum secum adduxit.

49. Justorum animas, qui ante Christi Passionem obierint, alibi docuimus non in Paradisum exceptas, sed in Patrum Limbo fuisse detentas, qui sinus Abrahæ dicitur Lucæ cap. 16. ubi narrat Evangelista, divitem illum epulis deliciisque tantopere celebratum animam vidisse Lazari eo loci tranquille conquiescere: *Vidit Abraham a longe, & Lazarum in sinu ejus*. Eas animas itidem diximus una cum Christo in Cœlum ascendisse: *Christus ascendens in altum captivam duxit captivitatem*: quæ D. Pauli verba ad Hebræos 4. ita communi consensu interpretantur sacrarum litterarum Professores, ut sententia sit, Christum animas justorum secum in Cœlum adductas æternæ gloriæ fecisse compotes. *Qui ante ejus adventum in hunc mundum venerunt* (ait S. Gregorius Moralium lib. 13. cap. 14.) *quantamlibet justitiæ virtutem haberent, ex corporibus educti in sinum cœlestis patriæ statim recipi nullo modo poterant,*

terant, quia necdum venerat, qui inferni claustra sua descensione solveret, & Justorum animas in perpetua jam sede collocaret.

Ubi quadraginta illos dies exegerint animæ mortuorum, qui in morte Christi surrexerunt, & cum eo ascenderunt in Cœlum.

50. Illum etiam alibi docuimus, in morte Christi aperta esse monumenta, eoque reviviscente, *multa corpora Sanctorum, qui dormierant, surrexisse*, hoc est multos Sanctorum, qui mortui erant, ad vitam rediisse. Exploratum quidem est, eorum animas Christi in Cœlum ascendentis fuisse comites. Illud omnino incompertum, quo loco illæ animæ degerint per dies quadraginta, quibus Christus in terris versatus est. Matthæus enim cap. 27. tradit quidem, eos Sanctos venisse in Sanctam Civitatem, & multis apparuisse; Sed tunc temporis cum vivebant, & nemini erant conspicui, ubi permanserint, omnino tacet Evangelista. D. Thomas in 3. sentent. dist. 22. quæst. 3. art. 2. in fine probabile putat, eos in terrestri Paradiso commoratos; ubi itidem, est qui existimat, Christum eos egisse dies, qui ab ejus Resurrectione ad Ascensionem elapsi sunt. Suarez tom. 2. in 3. par. qu. 55. art. 3. in Commentariis, incerta esse hæc omnia prudenter animadvertit. Et sane nihil in iis esse certi, satis vel ex eo potest intelligi, quod ad rem expediendam prius decernere oporteret, ubi terrarum fuerit terrestris Paradisus, & quantum temporis permanserit; quam quæstionem Calmetus in cap. 2. Geneseos num. 4. ait ejusmodi esse, ut non aliam reperias, de qua scissa sint in tam varias sententias Doctorum virorum ingenia.

An, ubi revixerunt, rursus obierint.

51. Sed si incertum est, ubi terrarum fuerint Sancti, qui revixerunt, quo loco consitus fuerit Paradisus terrestris, & quamdiu permanserit; illud certe multo incertius, utrum Sancti, qui ad vitam redierunt, rursus obierint, & eorum animæ cum Christo in Cœlum evolaverint, relictis suis corporibus, quæ universalem carnis Resurrectionem expectent; an vero novi interitus expertes cum Christo una sua quisque cum anima, & corpore in Cœlum ascenderint.

Verior sententia est, rursus migrasse e vita.

52. Eam quæstionem tractant Theologi. D. Thomas in 4. sent. dist. 43. qu. 1. art. 3. qu. 1. *ad tertium*, sequutus Hieronymum in cap. 27. Matthæi videtur eorum suffragari sententiæ, qui contendunt, Patres revixisse non amplius morituros. Sed in 3. par. Summæ qu. 53. art. 3. *ad secundum*, Epistolam D. Augustini expendens 99. nunc 164. ad Evodium cap. 2. in eorum videtur opinionem esse propensior, qui putant, Sanctos, qui revixerint, rursus e vita excessisse. Tillemontius Nota 36. in vitam Jesu Christi hanc affirmat Patrum communem esse sententiam. Eamdem acriter etiam propugnat Calmetus in sua Dissertatione, quam de hac re edidit. Profecto D. Paulus ad Hebræos cap. 11. v. 39. ge-

neratim de Justis in veteri Testamento verba faciens ait, non priusquam reliqua omnis Ecclesia, plenam assequuturos felicitatem quæ in animæ & corporis gloria sita est. *Hi omnes testimonio fidei probati non acceperunt repromissionem, Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non sine nobis consummarentur.* Quod minime videtur fuisse dicturus, si Sancti, qui, Christo reviviscente, redierunt ad vitam, immortalitatem consequuti, una cum corporibus in Cœlum cum Christo ascendissent. Huc accedit quod communis Catholicorum sententia est, solum Christum Jesum, Beatamque Mariam ejus matrem in Cœlum corpore & anima evolasse.

De vestigiis Christi impressis [illegible], unde ascendit in Cœlum. De cuticula ibi extructa, cui tectum superinduci numquam potuit.

53. Affert Calmetus miracula, quæ post Christi Ascensionem Deus edidit in ejus Mysterii memoriam, ut videre est in cap. 1. Act. Apost. num. 12. Auctor libelli de Locis Hebraicis in Actis Apostolorum apud Hieronymum, cui multum auctoritatis tribuerunt vel ipsi Scaliger, & Erasmus, narrat eo loco unde Christus in Cœlum sublatus est, extitisse impressa vestigia. *Mons Oliveti ad Orientem Hierosolymæ torrente Cedron interfluente, ubi ultima vestigia Domini humo impressa hodieque monstrantur.* Illud etiam mirabile: *Cumque terra eadem quotidie a credentibus hauriatur, nihilominus tamen eadem sancta vestigia pristinum statum continuo recipiunt.* Præterea addit: *Denique cum Ecclesia, in cujus medio sunt* (vestigia Christi) *rotundo schemate & pulcherrimo opere conderetur, summum tantum cacumen, ut perhibent, propter Dominici corporis meatum nullo modo contegi, & concamerari potuit, sed transitus ejus a terra ad Cœlum usque patet apertum.* Idem refert Sulpicius Histor. Sacra lib. 2. cap. 33. S. Paulinus Nolanus Epist. 11. ad Severum, & D. Augustinus Tract. 37. §. 4. in Joannem: *Ibi sunt vestigia ejus, modo adorantur, ubi novissime stetit, unde ascendit in Cœlum.* Ejusmodi miraculum de vestigiis impressis prædixerat Zacharias cap. 14. *Et stabunt pedes ejus in die super montem Olivarum, qui est contra Hierusalem ad Orientem.* Et Casaubonus Exercit. 16. §. 154. ei miraculo de vestigiis Christi, quæ, detracta licet identidem terra devotionis causa ab iis, qui illuc confluebant, non delerentur, fidem abrogari non posse candide fatetur. *Miraculum de Sanctis Domini vestigiis pristinum statum continuo recipientibus, quicquid homines molirentur, propter consensum tot Scriptorum, & in his magni Hieronymi, qui fuit oculatus testis, mihi quidem videtur dignissimum.* Et Bailletus Histor. de Mysterio Ascensionis alterum affert miraculum, quod, cum in Hierosolymæ obsidione Titus in monte Oliveti castra haberet, numquam tamen fieri potuerit, ut vel militum excursionibus, vel pedibus equorum, vel cæteris militaribus molitionibus, quibus

certe

certe universam montis terram inversam esse oportuit, vestigia illa Domini delerentur.

Aliud miraculū de vento flante quotannis in die Ascensionis, Missa peracta, & splendore quo Cœlum flagrare videbatur.

54. Auctor libelli de *Locis Sanctis*, qui a multis Bedæ tribuitur, cap. 7. aliud narrat miraculum, quod instaurabatur singulis annis die Ascensionis in æde illa, quæ ibi fuerat extructa, unde Jesus abiit in Cœlum. Missa peracta, vehemens quidam & mirificus ex alto ventus flabat, quo dejecti quotquot aderant humi procumbebant, dum interea totus mons vicinaque loca insolita luce ita coruscarent, ut ardere viderentur. Illud miraculum commemorat Baronius ann. Chr. 58. num. 77. Bailletus Histor. hujus Festi num. 5. Menochius in Act. Apostolicis lib. 1. cap. 4. num 3. Serry cit. Exercit. 61. num. 8. & Gottus cit. cap. 37. num. 25. quorum duo postremi advertunt, post Auctorem ejus libri, a nemine fieri ejus miraculi mentionem, ut jam credendum videatur defiisse.

Witsii plumbeum argumentum, quo superiora duo miracula explodere conatur.

55. Hermannus Witsius Heterodoxus Auctor Sacrar. Exercitat. 20. num. 13. bina illa miracula, alterum de impressis Christi vestigiis, alterum de irrito conatu Ædis contegendæ, ubi eadem sunt impressa vestigia, oppugnat argumento ducto a silentio Socratis, Theodoriti, Sozomeni, & Nicephori. Prioris originem se invenisse existimat; Eusebium scilicet in vita Constantini lib. 3. cap. 42. de Helena, quæ in Judæam venerat, scripsisse: *Servatoris nostri vestigia debito cultu venerata est*: id de Judæa, ubi Christus habitaverit, dictum, ad Montem Oliveti traductum esse, unde ascendit in Cœlum. Sed argumentum negativum quam sit infirmum, nemo est qui nesciat; præsertim si aliquorum Scriptorum silentio, aliorum, majoris qui sint auctoritatis, rem aliquam affirmantium, testimonia opponantur. Qui in eos Scriptores sanctitate & magna existimatione florentes respexerit, qui bina illa miracula testantur, facile intelliget, nullius esse roboris a Witsio intentatum argumentum adversus illa miracula. Vide Quaresmium Elucidat. Terræ Sanctæ lib. 4. cap. 7. & sequen. tom. 2. qui præsentem earum rerum statum exponens testatur, deletam esse ab Infidelibus Ædem in eo loco antea extructam, unde Christus ascendit in Cœlum; tamen etiamnum extare veteris magnificentiæ signa; ædiculam vero nunc esse, in qua conspicitur impressum sinistri pedis vestigium, dextri enim pedis alterum alio asportatum fuisse; hanc porro ædiculam laqueari esse contectam. *Ex his apparet, Sacellum constructum in loco ubi Christus ascendit in Cœlum, non patulum & apertum nunc esse, sed opertum & cameratum.*

De Ascensionis Festo, quod

56. Explicato Ascensionis mysterio quædam æquum est de ejus

Solemnitas omnium dicitur complementũ a D. Bernardo.

ejus Festo attingere. S. Bernardus serm. 2. de Ascensione num. 2. Festum hoc appellat omnium solemnitatum complementum. *Consummatio, & adimpletio est reliquarum solemnitatum, & felix clausula totius itinerarii Filii Dei. Qui enim descendit, ipse est, qui ascendit hodierna die super omnes Cœlos, ut adimpleat omnia.* Et serm. 4. num. 1. *Si Nativitatis, & Resurrectionis Dominicæ digna devotione solemnia celebramus, hodiernum quoque Ascensionis diem non minus devote convenit celebrari. In nullo siquidem a Festivitatibus illis ista degenerat, sed finis earum, & adimpletio est.*

Hæc solemnitas instituta ab Apostolis ex D. Augustino.

57. D. Augustinus Epist. 44. alias 118. cap. 1. docet, hanc Solemnitatem ab Apostolis esse institutam. *Illa autem, quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe servantur, dantur intelligi vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis Conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, commendata, atque statuta retineri, sicut quod Domini Passio, Resurrectio, & Ascensio in Cœlum, & Adventus Spiritus Sancti anniversaria solemnitate celebrantur, & si quid aliud occurrit, quod observatur ab universa, quacumque se diffundit Ecclesia.* Quod etiam probe advertit Martene cap. 28. num. 1.

Idem Augustinus eam vocat Quadragesimam.

58. Idem Augustinus serm. 267. cap. 3. Solemnitatem hanc *Quadragesimam* vocat, quod post dies a Resurrectione quadraginta celebretur: & libro Constitutionum Apostolicarum cap. 19. huic Festo Feria quinta destinatur quintæ post Resurrectionem hebdomadæ. Orientales *Tessaracosten*, seu *Tetracosten* appellant, quod quadragesimum post Pascha diem significat, ut notat Bailletus loco citato. Si quis tamen, quod Chrysostomus putaverit, Christum die Sabbathi in Cœlum ascendisse, inferri ex eo posse existimet, Sancti illius Doctoris ætate neque Antiochiæ, neque Constantinopoli Ascensionis Festum Feria Quinta celebratum esse, observandum est, sermonem ejus extare in Festo Ascensionis, quem habuisse credere necesse est Feria 5. post quadraginta dies a Paschate. Quamobrem nulla probabilis potest elici conjectura, in iis locis Ascensionis Festum aut non celebrari consuevisse, aut alia quam die Jovis celebratum esse. Vid. Tillemont. Nota 42. ad vitam J. Chr.

Olim in die Ascensionis erat Processio. Mos etiam erat benedicendi panem, & novos fructus.

59. Testatur Durandus *in Rationali Divinorum Officiorum* lib. 4. cap. 6. primis Ecclesiæ temporibus in memoriam Ascensionis Domini Processionem qualibet hebdomada fieri solitam quinta feria, quæ, Festorum numero in honorem Sanctorum aucto, sublata est. *Primitiva Ecclesia observabat Quintam Feriam, & fiebat in ea Processio in memoriam Dominicæ Ascensionis: sed multiplicatis Sanctorum Festivitatibus, sublata est solemnitas Feriæ quintæ,*

& ejus

& ejus Processio per Agapitum Papam in Dominicam translata est, ut a Populo tunc ad Ecclesiam conveniente simul & solemniter valeat celebrari; ut propter hoc dies Jovis dicatur vulgariter cognata diei Dominicæ, quia videlicet antiquitus par solemnitas fuit utrique. Ejus Processionis meminit Gregorius Turonensis lib.5. Histor. Francor. cap. 11. non tamen de ea Processione videtur loqui, quæ qualibet Feria quinta, sed quæ Feria quinta fiebat ipso Ascensionis Domini Festo. Et Bailletus Histor. hujus diei §.7. allatis vetustiorum Scriptorum testimoniis ait, etiam fieri Processionem post Tertiam, in itineris memoriam Apostolorum ab Hierosolyma in Bethaniam, a Bethania in Montem Olivetum proficiscentium, atque inde Hierosolymam redeuntium. In hujus diei Missa mos erat benedicendi panem, novosque fructus; quarum benedictionum formulas vide apud Martene de antiqua Ecclesiæ Disciplina cap. 28. pag. 527. veteris edit. Micrologus cap.55. jejunium commemorat in Pervigilio Ascensionis. Nunc autem Pervigilium sine jejunio celebratur, propter Paschale tempus, ut bene advertit Gavantus sect.6. de Litaniis majoribus & minoribus cap.17. *Vigilia Ascensionis non habet jejunium, quia de tempore Paschali est.*

60. De Cereo, cujus fit benedictio in Sabbatho Sancto, sermonem alibi habuimus. In Annalibus Fratrum Minorum anni 1263. eos decrevisse legimus, ut usque ad Ascensionem Cereus accenderetur saltem in Missis solemnibus. At S. Rituum Congregatio 19. Maii 1607.. constituit, ut tribus Paschæ festis diebus, Sabbatho in Albis, & singulis quibusque Dominicis usque ad Ascensionem, dum canitur Missa, & tum in Vesperis, tum etiam in cæteris Hori Canonicis juxta Locorum consuetudinem accendatur. Quando Cereus auferri debeat, nec amplius accendi, nihil apud vetustiores Scriptores reperimus. Nunc quidem disciplina est, ut in primis Ascensionis Vesperis, in Laudibus, & Missa accendatur usque ad Evangelium, cujus lectione expleta, extinguatur, & in Sacrarium asportetur. Iterum autem accenditur in Sabbatho Pentecostes ad benedictionem Fontis. Extinguitur autem die Ascensionis post Evangelium, ut Christi discessus ab Apostolis significetur. Vide Macrum in Vocabular. Ecclesiast. verbo *Cereus Paschalis*, & Meratum part.2. tom.1. in Notis ad Gavantum pag.1173. & 1188. & 1197. Quod post Evangelium Missæ solemnis Cereus extinguatur, quidam ex eo conjiciunt, eam esse horam, qua Christus in Cœlum ascenderit; quæ sane conjectura leviuscula est, ut etiam advertit Gottus loc. cit. num.21.

Cereus usque ad Ascensionem accenditur certis quibusdam diebus. Ad Evangelium Missæ Ascensionis extinguitur.

CA-

CAPUT XI.

De Festo Pentecostes, quod prima Dominica celebratur post Dominicam infra Octavam Ascensionis.

Matthias in locum Judæ cooptatus est inter Apostolos.

1 PEntecostes solemnitas ea Dominica celebratur, quæ Dominicam infra Octavam Ascensionis proxime consequitur. Postquam Hierosolymam Apostoli, Christo in Cœlum sublato, redierant, & turba fere centum & viginti Discipulorum convenerat, Petrus, cui universalis Ecclesiæ administrandæ partes a Christo datæ fuerant, dixit opus esse, ut impio Judæ sufficeretur aliquis, qui locum Apostolicum obtineret; cumque duo propositi essent, Joseph qui dicebatur Barsabas, & Matthias, *Et statuerunt duos Joseph qui vocabatur Barsabas, qui cognominatus est Justus, & Matthiam*; omnes Deum deprecati sunt, ut quem vellet eligi, significaret. *Et orantes dixerunt: Tu Domine, qui corda nosti omnium, ostende quem elegeris ex his duobus unum, accipere locum ministerii hujus & Apostolatus, de quo prævaricatus est Judas, ut abiret in locum suum.* Cumque sortiti essent, Matthiæ sors obtigit, qui inter Apostolos est cooptatus. *Et dederunt sortes eis, & cecidit sors super Matthiam, & annumeratus est cum undecim Apostolis* Act. Apost. cap. 1. v. 23. & seqq.

Matthias, ita volente Deo, sortito adeptus est Apostolatum, quod trahi non debet in exemplum.

2. E septuaginta Christi Discipulis erat Matthias. Statuerunt Apostoli, ut per sortes locus Judæ impleretur, *ne*, ut ait Ambrosius in cap. 1. Lucæ, *Apostoli electio a mandato discrepare legis veteris videretur*. Etenim ex Evangelio Lucæ ipsius cap. 1. colligitur, per sortes eligi solitum, qui thus Domino adoleret. Dionysius, seu quis alius Auctor lib. de Ecclesiastica Hierarchia cap. 5. par. 3. scribit, sortem, quam Acta Apostolorum commemorant cap. 1. indicatam fuisse per signum visibile Cœlo delapsum, idest radium quemdam cœlestem Matthiæ capiti circumfusum, aut aliud quidpiam simile. *Cum autem de divina illa sorte, quæ divinitus super Matthiam cecidit, alii ab aliis diversa senserint, meam ipse sententiam exponam. Mihi enim videtur Scriptura sortem appellare divinum illud munus, quo declarabatur Choro hierarchico, quisnam divino suffragio electus erat.* Quidam vero existimant, revera sortes fuisse jactas. Quod quidem peculiare fuit in Matthiæ electione, nec in exemplum proponi potest. Christus enim, cum illum ipse vellet eligere, ne minor quam cæteri Apostoli videretur, in animos Apostolorum divino suo injecit afflatu, ut per sortes rem gererent. Tirinus in cap. 1. Act. Apostol: num. 26. ita scri-

ſcribit: *conjectis nominum chartulis in urnam, & instinctu divino certiores redditi, Deum hac ſortitione demonſtraturum, utrum e duobus vellet.*

Ingruente ſonitu quodam vehemente, delapſus eſt Spiritus Sanctus ſuper Apoſtolos, & apparuerunt linguæ igneæ ſuper eorum capita diſpertitæ.

3. Cum ii omnes, qui Matthiam elegerant, ipſo Pentecoſtes die in eodem eſſent, loco, vehemens ex improviſo ventus coortus eſt, quo tota domus, in qua erant, concuſſa eſt. *Et cum complerentur dies Pentecoſtes, erant omnes pariter in eodem loco: & factus eſt repente de Cœlo ſonus, tamquam advenientis ſpiritus vehementis, & replevit totam domum ubi erant ſedentes*: verba ſunt Act. Apoſtol. cap. 2. verſ. 1. Ad quæ verba Tirinus poſt Pagninum aliosque Interpretes notat: *Non neceſſarium eſt, fuiſſe verum ventum, ſed ſufficit fuiſſe verum ſonum, qualis excitare ſolet a vento valido ingruente. Si enim homines poſſunt ſine vento ſimilem vento excitare ſonum, cur id non poſſit Deus?* Ad illum ſonitum excitatus univerſus populus eo accurrit, ubi erant Apoſtoli; ibi enim vehementius aer commoveri, & ſive ſonus ſive ſtrepitus, quæcumque cauſa eſſet, unde oriretur, gravior ingruere videbatur. *Et apparuerunt illis diſpertitæ linguæ tamquam ignis, ſeditque ſupra ſingulos eorum*: itaque *repleti ſunt omnes Spiritu Sancto*: non quod tum ſanctificantem gratiam primum ſint conſequuti, ſed quod maxima in iis facta fuerit gratiæ acceſſio, ut de adventu Spiritus Sancti verba faciens S. Leo Homil. 3. de Pentecoſt. tom. 1. op. edit Lugdun. pag. 159. cap. 1. ait: *Non ut tunc primum eſſe Sanctorum inhabitator inciperet, ſed ut ſacrata ſibi pectora & ferventius accenderet, & copioſius inundaret, cumulans ſua dona, non inchoans, nec ideo novus opere, quia ditior largitate.*

Cum gratiæ ſanctificantis uberiori copia indita ſunt Apoſtolis ſeptem dona Spiritus Sancti.

4. Ad eam juſtificantis gratiæ acceſſionem, ſeptem indita illis fuere Spiritus Sancti dona, de quibus Iſaias cap. 11. v. 2. *Et requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini, ſpiritus ſapientiæ, & intellectus, ſpiritus conſilii & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, & replebit eum ſpiritus timoris Domini.* Gratiæ illæ etiam iis tum infuſæ fuerunt, quæ *gratis datæ* appellantur, de quibus loquitur D. Paulus 1. ad Corinth. cap. 12. ut Parthi, Medi, & qui e Meſopotamia, Judæa, Cappadocia, Ponto, Aſia, Phrygia, Ægypto, Romani, Judæi illuc convenerant, aliique multi, quos commemorat Lucas in Actis cap. 2. v. 6. vehementer demirati ſint, quod Apoſtolos ſua quiſque audiſſet lingua de Deo ejuſque potentia & magnitudine loquentes. *Facta autem hac voce convenit multitudo, & mente confuſa eſt, quoniam audiebat unuſquique lingua ſua illos loquentes. Stupebant autem omnes, & mirabantur dicentes: Nonne ecce omnes iſti, qui loquuntur, Galilæi ſunt? Et quomodo nos audivimus unuſquiſque linguam noſtram, in qua nati ſumus? Audivimus eos loquentes noſtris linguis magnalia Dei? Stupebant autem om-*

omnes, & mirabantur ad invicem dicentes: Quidnam vult hoc esse?

Hierosolyma omnium Asiæ civitatum nobilissima. Incredibilis multitudo illuc confluebat die Pentecostes.

5. Nobilissima tum temporis erat Asiæ Civitatum Hierosolyma, cujus pulcritudinem describit Josephus de Bello Judaico lib. 6. cap. 18. *Prospicit ejus, quam proditis pulcritudinem, quale Oppidum, quale Templum, quam multarum gentium munera!* In ea Judææ Gentis Conventus agebantur; in ea Synagogæ omnium Gentium, quotquot essent Judaici nominis, Alexandrinorum, Libertinorum, Cyrenensium, & Cilicum; & Arcis Antoniæ Romanorum præsidiarii milites custodiam gerebant. In Festis solemnioribus ex remotissimis terræ partibus Judæi illuc confluebant, ut suæ Gentis viderent Metropolim. Maxima vero frequentia conveniebant die Pentecostes, ut fuse probat Joannes Christophorus Harembergius Auctor Heterodoxus Dissertatione *de Miraculo Pentecostali* tom. 2. Dissertationum in loca quædam Novi Testamenti edit. anno 1732. pag. 575. num. 5.

Apostolos quidam existimabant ebrios esse. Joelis Oraculum tunc bene adimpletum.

6. Itaque nil mirum, si e tanta turba, quæ eo, ubi erant Apostoli accurrerat, extiterit aliquis, qui eos se vino ingurgitasse ausus sit dicere. *Alii autem irridentes dicebant: quia musto pleni sunt isti.* Act. Apostol. cap. 2. Tum vero Petrus tamquam Ecclesiæ caput una cum aliis Apostolis prodiit ad multitudinem, elataque voce declaravit, eos non esse ebrios: *non enim, sicut vos æstimatis, hi ebrii sunt*; sed Joelis impleri oraculum, qui prædixit, novissimis diebus futurum, ut Spiritum suum in homines Deus effunderet. Qua in re adnotarunt Interpretes, Joelem de temporibus loquutum, quæ Hebræorum captivitatem consequuta sunt, & de pœnis, quas Deus ab hostibus populi sui sumserat; cumque dixerit, Deum nonnisi exiguo numero Prophetarum sese communicare, futurum autem aliquando, ut non solum viri, sed etiam fœminæ Spiritu Sancto, non quidem levi & transeunte, sed diutina effusione uberrime perfunderentur, numquam perfecte eam prophetiam adimpletam fuisse, quam post Jesu Christi resurrectionem: non enim Apostolis tantum, sed multis aliis quamplurimis sacro Baptismo ablutis Linguarum & Miraculorum dona concessa sunt. Ea vero miraculorum, & linguarum gratia tribus primis Ecclesiæ seculis ad Fidem constabiliendam maxime fuit conspicua, atque identidem prout opus est etiamnum sese exerit & ostendit. Vide Calmetum in Joelem cap. 2. n. 28. & in cap. 2. Act. Apost. num. 17.

Salmasius confutatus.

7. Salmasius dicere ausus est, donum linguarum fuisse datum Apostolis non per modū habitus, sed per modum actus transeuntis, adeo ut eo dono præditi fuerint ipso Pentecostes die, donec igneæ linguæ in eos delapsæ eorum capitibus insedere, quibus dilapsis, Apostoli eo linguarum dono caruerint. Sed ab ipsis suæ sectæ auctoribus

bus vel impugnatus est, vel desertus; qui licet hæreticas partes sequantur, audacem ejus propositionem nullo fundamento innixam esse cognoscunt. Marius Gothfredus Thilus Differt. *de Linguis ignitis* tom. 2. Differtation. in Nov. Testam. Edit. Amstelod. ann. 1702. pag. 430. n. 17. observat, cum exploratum perspectumque sit, Apostolos variis linguis loquutos esse, iis præsertim, quæ opus erant ad eas Gentes ad Fidem convertendas, quibus Evangelium prædicarent, si eas linguas labore & industria didicissent, neque habitu infuso veluti haustas adhibuissent, nihil quidquam fuisse in hac re quod mirificum videretur; neminem enim esse satis constat, qui idem non possit, si perdiscendis linguis paullo habilior sit. *Si enim habitus ille linguarum non fuit infusus, sed crebris exercitiis comparatus, nil novi accessit Apostolis, cum id cum quolibet homine commune habeant.* Et Joannes Christophorus Harembergius cit. Differt. *de Miraculo Pentecostali* §. 15. libenti subscribit animo veræ sententiæ, quæ statuit, non solum Apostolos, sed etiam primævæ Ecclesiæ Christianos fuisse præditos dono linguarum, quas Gentibus ad Christi ovile revocandis adhiberi oporteret.

Celebris Oratio B. Petri ad populum; cujus vitaliter mille homines Baptismum susceperunt.

8. Jam vero ut cæteras res a B. Petro gestas persequamur, fuit illud tempus cum Princeps Apostolorum, tamquam Caput Ecclesiæ, egregiam habuit orationem, quæ est in cap. 2. Act. Apostol. cujus vi tria hominum millia sacro sunt abluta Baptismate, & pœnitentiam egerunt. Chrysostomus Homilia 4. in Acta Apost. de illa Petri Oratione mentionem injiciens, *Apostoli*, inquit, *communem vocem edebant, ac Petrus omnium erat os, sed adstabant illi undecim, testimonio suo comprobantes ea, quæ ab illo dicebantur.*

De Pentecoste Hebræorum. Quæ illa Solemnitas, & quando celebraretur.

9. Ut Pentecostes Mysterium declaretur, quasdam proponemus quæstiones, quarum prima ea est, quænam esset in lege veteri Solemnitas Pentecostes. Festum illud igitur quinquaginta dies post Pascha, seu verius post secundam Azymorum diem celebrabatur, ut primæ fruges Deo offerrentur, & ut Legis memoria coleretur, quam quinquaginta dies post Pascha in Monte Sinai a Deo Moyses acceperat. Sic enim jubet Deus in Levitico cap. 23. v. 15. *Numerabitis ergo ab altero die Sabbathi, in quo obtulistis manipulum primitiarum, septem hebdomadas plenas; usque ad alteram diem expletionis hebdomadæ septimæ, idest quinquaginta dies: & sic offeretis Sacrificium novum Domino.* Et c. 16. v. 8. Deuteronomii: *Sex diebus comedes azyma, & in die septima, quia collecta est Domini Dei tui, non facias opus. Septem hebdomadas numerabis tibi ab ea die, qua falcem in segetem miseris, & celebrabis diem festum Hebdomadarum Domino Deo tuo, oblationem spontaneam manus tuæ, quam offeres juxta benedictionem Domini Dei* tui.

tui. Legem autem a Deo Moysi traditam habes in cap. 20. Exodi. Considerat vero Calmetus in cap. 2. Act. Apostol. vers. 1. Pentecostem legis festum appellari; quod, ut diximus, eo institutum est, ut Legis coleretur memoria, quam a Deo Moyses accepit in Monte Sinai; Pentecostes autem nomine quinquagesimam diem significari, bene observat Pougetus Institut. Catholicar. tom. 1. pag. 865. Edit. Parisien. anni 1725. Si quem plura de Hebræorum Pentecoste cognoscendi cupido ceperit, is Alphonsum Tostatum, nomine Abulensem, adeat in cap. 23. Levit. Quæst. 41. qui docet, in veteri Testamento Azymorum Festum in memoriam institutum esse libertatis, quam Ægyptiacæ servituti ereptus Judaicus populus est consequutus; Pentecostem autem in memoriam Legis Moysi datæ in Monte Sinai: In festo Azymorum primarum frugum manipulum offerri consuevisse; In Pentecoste panis primitias: quemadmodum vero in Festo Azymorum ante oblationem primarum frugum non licebat iis vesci, & polentam conficere; ita vetitum fuisse in Pentecoste, ne quis panem prius manducaret, quam oblatus fuisset. Præter panes in Pentecoste animalia etiam offerebantur, ut habetur Levit. cap. 23.

De Pentecoste Christianorum. Analogia inter illam & Pentecostem Judaicam.

10. Secunda quæstio est, quid apud nos sit festivitas Pentecostes. Inter utramque Pentecostem, nostram scilicet, & Judæorum, analogiam quamdam intercedere docet Isidorus lib. 1. de Officiis Ecclesiasticis cap. 32. *Concordat autem hæc festivitas Evangelii cum festivitate Legis*. Postquam enim Judæi, sacrificato agno, celebraverant Pascha, quinquaginta diebus jam elapsis, vetus lex digito Dei scripta Moysi est tradita: in nova autem lege, quinquaginta itidem diebus post Pascha celebratum in mortis Jesu Christi memoriam, qui tamquam immaculatus Agnus ad sacrificium ductus est, celebratur adventus Spiritus Sancti, qui Dei digitus appellari solet. *Illic enim posteaquam Agnus immolatus est, interpositis quinquaginta diebus, data est lex Moysi scripta digito Dei: hic postquam occisus est Christus, qui sicut ovis ad immolandum ductus est, celebratur verum Pascha, & interpositis quinquaginta diebus, datur Spiritus Sanctus, qui est digitus Dei, super centum viginti Discipulos*. Huc accedit, quod in veteri lege, quando vox Dei audita est, atque lex Moysi fuit tradita, celebrari cœptum est Pentecostes Festum; & in Lege nova idem Festum institutum est post adventum Spiritus Sancti, cum Apostoli linguarum, & miraculorum dona acceperunt, & Magnalia Dei cœperunt loqui, ut pergit Isidorus loco citato. *Pentecostes dies hinc cœpit exordium, quando Dei vox in Sina monte desuper tonantis audita est, & lex data Moysi. In novo autem Testamento Pentecoste*

coste cœpit, quando adventum Spiritus Sancti, quem Christus promisit, exhibuit, quem ait non esse venturum, nisi ipse ascenderet in Cœlum. Denique dum Portam Cœli Christus intrasset, decem diebus interpositis, intremuit subito orantibus Apostolis locus, & descendente Spiritu Sancto super eos, inflammati sunt, ita ut linguis omnium gentium Dei Magnalia loquerentur. Et S. Leo serm. 73. de Pentecoste 1. cap. 1. *Sicut enim Hebræo quondam populo ab Ægyptiis liberato, quinquagesimo die post immolationem Agni, Lex data est in Monte Sina; ita post Passionem Domini, qua verus Dei Agnus occisus est, quinquagesimo a Resurrectione ipsius die in Apostolos plebemque credentium Spiritus Sanctus illapsus est, ut facile diligens Christianus agnoscat, initia veteris Testamenti Evangelicis ministrasse principiis, & ab eodem Spiritu conditum Fœdus secundum, a quo primum fuerat constitutum*.

Qui numerus fuerit eorum, qui eo convenerant, quo Spiritus Sanctus delapsus est. Beza refutatus.

11 Tertia quæstio est, qui numerus fuerit eorum, qui in unum convenerant locum, quando Spiritus Sanctus Cœlo delapsus est; & solisne Apostolis accessio illa gratiæ facta fuerit, donaque Spiritus Sancti, & gratiæ gratis datæ fuerint concessæ. Cui quæstioni respònderi affirmative potest, cum Apostolis ibi fuisse mulieres, Beatam Virginem, & Fratres Christi Domini, ut supra diximus, & ut est in Actis Apostol. cap. 1. ac verisimile esse, omnes simul centum & viginti admodum fuisse. Nam totidem paucis ante diebus ad S. Matthiæ electionem convenerant. Beza ibi non nisi Apostolos fuisse contendit, qui jure vapulata Tirino in cap. 2. Actor. Apostolor. *Beza id inepte restringit ad solos Apostolos*. Eumdem confutat etiam hæreticarum partium scriptor Joannes Christophorus Harembergius Dissert. *De Miraculo Pentecostali* num. 9. *Homines, qui interfuerunt huic miraculo, sunt vel Candidati Spiritus Sancti, vel spectatores. Candidati illi erant viginti ultra centum, quos Petrus paullo ante adloquutus erat, & quorum consensu Matthiæ sortito Apostolatus obtigerat. Quis vero dubitat, quin Apostoli cum cæteris Christianis cultus sacri causa fuerint in uno loco? Nec alibi solis Apostolis dona Spiritus Sancti & linguarum concessa, sed potius cum cæteris Christianis communicata sunt*. Præterea fidenter responderi potest, super omnes Spiritum Sanctum fuisse delapsum. *Sedit* enim *supra singulos eorum*; verba sunt ex cap. 2. Act. Apostol. Quamobrem Chrysostomus Homil. 4. in idem caput ita scribit: *Quid autem? An in duodecim venit tantum, non etiam in cæteros? Nequaquam; sed venit etiam in illos centum viginti*. Idem confirmat D. Augustinus Tract. 19. in Joannem: *Centum & novem cum Apostolis undecim, centum & viginti erant, quando simul congregati post ejus Ascensum expectaverunt, & receperunt Spiritum Sanctum*.

12 Quarta

Quid fuerit donum linguarum Apostolis collatum.

12 Quarta Quæstio est, quid eis linguarum donum fuerit collatum, idest an Apostoli, dum propria prædicarent lingua, ab omnibus, qui audirent, intelligerentur; an vero facultatem haberent, ut omnium sermones, non quidem eodem tempore, sed ut ferebat occasio, loquerentur. Hanc tractat quæstionem Divus Thomas 2. 2. quæst. 176. art. 1. ubi docet, potuisse Deum utrumque linguarum donum Apostolis conferre, sed probabilius esse, atque etiam magis decuisse, Apostolos omnium linguarum esse peritos; non solum enim opus erat, ut ab omnibus intelligerentur, sed ut ipsi ea, quæ ab aliis dicerentur, intelligerent, quæque adversus eorum doctrinam objicerentur. Cui rationi favet textus D. Pauli ex Epist. 1. cap. 14. ad Corinthios: *Gratias ago Deo meo, quod omnium vestrum lingua loquor*. Quamquam haud negaverimus potuisse aliquando contingere, ut propria utentes lingua ab omnibus intelligerentur, ut demonstravimus lib. 3. de Canonizat. Sanctor. cap. 46. num. 6. & sequen. Consonat Tirinus in caput 2. Act. Apost. num. 4.

De linguis igneis. Quid revera essent. Calmeti sententia. Nova opinio Serry.

13 Quinta quæstio pertinent ad ignem, & linguas: *Et apparuerunt illis dispertitiæ linguæ tanquam ignis, seditque supra singulos eorum* Act. Apost. cap. 2. v. 3. Quæritur enim an verus fuerit ille ignis, & quid per eas linguas dispertitas sit intelligendum. Calmetus in cap. 2. Act. Apostol. v. 3. ait, non fuisse illum materialem ignem, & elementarem, sed fulgorem quemdam non absimilem igni, qui symbolum erat luminis, & ardoris, quem in Apostolos cæterosque Spiritus Sanctus injiciebat: frequenter enim linguæ nomen tribui rebus, quæ desinunt in acumen, ut cum eam terram, quæ in mare porrigitur, terræ linguam, & fretum, quo mare in terram protenditur, maris linguam appellamus; itaque verisimile esse, eas igneas linguas nihil aliud fuisse, quam igniculos, seu exiguas flammulas, quæ super eos, qui illic aderant, hac illac dispertitæ sint. Serry Exercit. 62. num. 9. novo quodam modo rem explicat. Ait enim, non apparuisse supra unumquemque eorum, qui aderant, igneas linguas, sed omnes hianti ore obstupuisse, eorumque linguas veluti igneas & dispertitas visas esse; non enim dicere sacrum textum, linguam super uniuscujusque caput apparuisse. *Et apparuerunt illis dispertitiæ linguæ, tamquam ignis, seditque supra singulos eorum*; atque ultima verba non ad linguas ignis, sed ad Spiritum Sanctum esse referenda, qui super eos stare dicitur, quorum in pectore inhabitat; præsertim cum sacer textus pergat: *Et repleti sunt omnes Spiritu Sancto*.

14 Verum

Ignis ille fuit elementarius. Serry refutatus.

14 Verum nos, quibus novæ & a communi sensu abhorrentes opiniones minime arrident, satis commode solvi quæstionem putamus, si ignem dicamus fuisse materialem & elementarem: nec quidquam obest, quod Sacer textus habeat: *tamquam ignis*; alibi enim ait, Spiritum Sanctum *sicut Columbam* super Christum esse delapsum; & tamen communis sententia est eam, quæ super Christum descenderit, veram fuisse Columbam. Nec probari potest P. Serry explicatio; non enim sacer textus solum habet, *Et apparuerunt illis dispertitæ linguæ*, ut dictum oportuit, si ex hianti eorum ore dispertitæ linguæ apparuissent, sed integer textus est: *Et apparuerunt illis dispertitæ linguæ tamquam ignis*; qui quidem ignis non super eorum linguas, sed *sedit super singulos eorum*. Neque etiam verba illa, *sedit super singulos eorum* ad Spiritum Sanctum sunt referenda, cum statim sequatur: *Et repleti sunt omnes Spiritu Sancto*, & cum verba illa, *sedit super singulos eorum*, nexu quodam conjungantur & continuentur cum iis, *Et apparuerunt illis dispertitæ linguæ sicut ignis*. Cum vero S.Lucas voluit innuere, eos Spiritu Sancto uberrime fuisse perfusos, novam inchoat orationem: *Et repleti sunt omnes Spiritu Sancto*.Vid. Gottus par.2.tom.4. de verit. Relig. Chr. c.39. §.4.n.26.

Aliæ opiniones, quæ non probantur.

15 Quæstionem hanc tractant etiam Protestantes in Dissertationibus, quas supra nominavimus. Thilus Dissertat. *de Linguis ignitis* §.14. utramque commemorat opinionem; neutra tamen illi præcipua. Ait enim: *ita sua cuique sententia*. Sed Joannes Christophorus Harembergius Dissertat. *de miraculo Pentecostali*, Sect.2.num.17. acriter in Soleichtum invehitur, qui eamdem, quam P. Serry extulit opinionem. *Verum quis tam levis est, ut linguas intra oris septum igneas fuisse existimet? Quis ita statuit? Cum fictionibus & larvis pugnas. Interpretum Principes, quotquot ego vidi, non dissecant linguas Apostolorum, nec linguas dispersas intra ora collocant; sed in aera visas fuisse autumant.* Nos igitur, ut paullo ante, a sententia P. Serry declaramus toto animo abhorrere; nec Pictores reprehendendos arbitramur, qui cum Apostolos die Pentecostes in unum cœtum collectos exprimunt, igniculos ad linguarum exemplum super eorum capita delapsos pingunt; nam S. Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi 17. scribit: *Sedit (Spiritus Sanctus) super illos, ut novæ coronæ spirituales per linguas igneas imponantur capiti illorum*.

De loco, ubi erant Apostoli, quando descendit Spiritus Sanctus. Quid sit Cœnaculum.

16 Sexta quæstio est de loco ubi erant Apostoli aliique, in quos Spiritus Sanctus illapsus est. Ex Actis Apostolicis cap.1.v. 13. compertum habemus, Apostolos, postquam Christum in Cœlum ascendentem vidissent, reversos Hierosolymam in Cœnaculum se-

secessisse, ubi Spiritum Sanctum acceperunt. *Et cum introissent in Cœnaculum ascenderunt, ubi manebant Petrus, & Joannes &c.* Cœnaculum nihil aliud est, quam superior domus pars a frequentioribus partibus longe remota, ideoque orationi accommodatissima; ut constat ex cap. 8. v. 5. Judith: *In superioribus domus suæ fecit* (Judith) *sibi secretum cubiculum, in quo cum puellis suis clausa moraretur*. Et cap. 6. Genes. jubet Deus, Noe construere in Arca *Cœnacula*, & *Tristega*, id est duas tresve aliam super aliam contignationes. Templi pars superior *Cœnaculum* appellatur. *Per cochleam ascendebant in medium Cœnaculum*, hoc est per eam scalam ascendebant ad contignationem, quæ media inter cæteras intercederet. Eodem sensu accipienda illa ex cap. 3. lib. 2. Paralipomenon: *Cœnacula quoque texit auro*; & Lucas Act. Apost. cap. 20. narrat, dum Paulus Troade prædicaret, juvenem quemdam in fenestra sedentem, somno oppressum, e tertia domus contignatione decidisse: *Cecidit de tertio Cœnaculo*. Ex profanis etiam Scriptoribus probatur, superiorem domus partem fuisse cœnaculum, quos vide apud Menochium cap. 5. lib. 1. in Act. Apostol.

Cujusnam domus illa esset, in cujus superiorem partem secesserant Apostoli. Verisimile, fuisse domum Mariæ matris Joannis, cui nomen Marcus, qui fuit comes Pauli, & Barnabæ.

17 Quæritur cujusnam domus illa esset, in cujus superiorem partem secesserant Apostoli, cum Spiritus Sanctus in eos illapsus est. Nicephorus Joannis Evangelistæ, Theophylactus Simonis leprosi, Euthymius Josephi ab Arimathæa, aut Nicodemi domum illam fuisse tradunt. Baronius, Jansenius, Canisius, Lorinus, & Menochius loco citato scribunt, fuisse domum Mariæ, quæ illius Joannis mater erat, qui Marcus nominabatur, quique postea comes fuit Pauli; & Barnabæ, dum prædicando Evangelio terras peragrabant. Hæc opinio veritati videtur esse propior. Nam Apostoli cum essent Hierosolymis, habitare eam domum consueverant, in qua Spiritum Sanctum postea acceperunt, ut legitur in Actis Apost. cap. 1. v. 13. *In Cœnaculum ascenderunt, ubi manebant Petrus: & Joannes, Jacobus, & Andreas*. Et cap. 12. Petrus Angelorum ope a vinculis liberatus domum Mariæ matris Joannis, qui nominabatur Marcus, tamquam ad hospitium, quo consueverat, se contulit, atque inde abiit, veritus ne iterum conjiceretur in carcerem, quod Hebræi, quo ille se recipere solitus esset, probe noverant.

Discrepantia, quæ videtur esse inter Acta Apostolorum, & Evangelium Lucæ de Loco, in quem Spiritus Sanctus descendit.

18 S. Lucas cap. 24. v. 3. postquam Christi descripsit Ascensionem in Cœlum, ait: *Erant* (Apostoli) *semper in Templo laudantes & benedicentes Deum*. At juxta Acta Apostolorum, ut modo innuimus, Apostoli, cum Spiritus Sanctus descendit, erant in Cœnaculo, & perseverabant *unanimiter in oratione cum mu-*

mulieribus, *& Maria Matre Jesu*, *& fratribus ejus*. Quod quidem creare turbas videtur. Si enim Apostoli postquam ex Monte Olivarum rediere, semper fuere in Templo, ibi certe fuisse etiam oportuit, cum super eos descendit Spiritus Sanctus. Id tamen cum eo non cohæret, quod scribit Lucas, Apostolos fuisse tum in Cœnaculo.

19 Plures erant diætæ in Templo: quamobrem in lib.4. Regum cap.11. & Paralipomenon lib.2. cap.22. proditum est, Regem Joas a nutrice per plures annos in Templo educatum. Quod cum ita sit, utrumque textum quidam ita componunt, ut dicant, Cœnaculum, ubi erant Apostoli, cum super eos descendit Spiritus Sanctus, fuisse aliquam ex iis diætis, quæ essent super Templum, & ideo partem ejusdem Templi: ita ut sive dicamus, Spiritum Sanctum esse delapsum, cum Apostoli essent in Cœnaculo, sive descendisse dicamus, cum essent in Templo, semper res ipsa in Templo contigerit. Sed hoc non fit verisimile. Meticulosi enim Apostoli, & persequutionibus obnoxii, neque in Templo, neque in aliquo Templi conclavi conventus ejusmodi unquam agitassent. Maldonatus in cap.24. Lucæ num.43. Evangelistæ textum in hunc modum explicat: *Quod autem semper in Templo fuisse dicit, non sic intelligendum, quasi nunquam exirent e Templo; sed sic ut significetur, non aliis occupatos fuisse rebus per totos illos quinquaginta dies, quam oratione*. At Estius in id. cap. 24.num.53. vult, Apostolos ante Spiritus Sancti delapsum ab ore hominum subductos se domi continuisse; & ad hoc tempus refert ea verba ex Actis Apostolorum; postquam vero descendit Spiritus Sanctus, tunc assiduos fuisse in Templo, & huc referenda esse Evangelii verba. Consonat cum eo Calmetus in id.cap.24. Lucæ vers.53. & in cap. 1. Act. Apost. vers.15.

Duplex conciliendi modus, alter Maldonati, Estii alter.

20 Si Maldonati explicationem amplectamur, perquam facile nobis erit Evangelium cum Actis Apostolorum conciliare; nam si plerumque Apostoli sese domi continebant; interdum vero, cum possent, Templum adibant *horis Orationi destinatis*, *& temporibus opportunis*, *idque maxime ante acceptum Spiritum Sanctum*, ut bene concludit Duhamel num.53. in Lucæ cap.24. facile intelligitur, quonam modo, quin ulla sit pugna cum Evangelico textu, Spiritus Sanctus super Apostolos descenderit, cum in unum congregati orationi vacarent, non in Templo, sed in Cœnaculo. Si autem cum Estio assiduos dicamus fuisse Apostolos in Templo, non ante, sed post delapsum Spiritum Sanctum, summovetur omnis, quæ inter utrumque textum videbatur esse, discrepantia. Acta enim loquuntur de tempore, quod Spiritus Sancti delapsum præ-

Uterque modus satis aptus conciliandæ concordiæ inter Acta & Evangelium Lucæ.

præcessit; Evangelium vero de tempore, quod Pentecostem consequutum est. Neque vero nos longius abire nobis videmur, si moneamus, etiam nunc in Terra sancta ædem extare a D. Helena extructam, deinde a Regina Siciliæ denuo ædificatam eodem prorsus loco, ubi magnum Pentecostes miraculum contigit, ut videre est apud Quaresmium lib.4. Elucidat. Terræ Sanctæ cap.5. tom.2.

In quam diem ceciderit eo anno Pentecoste.

21 Septima quæstio est, in quem inciderit diem Pentecoste eo anno, quo Spiritus Sanctus in Apostolos illapsus est. Judæis enim, qui non certo & præfinito quodam die, sed in primi mensis quartadecima Luna celebrabant Pascha, quicumque tandem esset ille dies, in quem ea Luna caderet, ne Pentecostes quidem festus dies, qui a Paschate quinquagesimus numeratur, certus & costans esse poterat.

Ex Romanæ Ecclesiæ traditione cecidit eo anno Pentecoste in Dominicam.

22 Vulgaris responsio est, Pentecostem in Dominicam cecidisse. Et sane constans & perpetua fuit Ecclesiæ disciplina, celebrandi Pentecostem die Dominica post quinquaginta dies a Paschate. Neque tamen desunt, qui eo anno Pentecostem in diem Dominicam cecidisse, haud ita perspicuum esse dicunt, & loca quædam afferunt ex S. Clementis Constitutionibus, & serm.154. S. Augustini de Tempore, quæ quidem opera Critici ab illis Auctoribus abjudicant, ut notat Tillemontius nota 8. ad Vitam S. Petri, & Gravesonus de Mysteriis & annis Christi pag.425. Verum cum S. Leo scribat serm.1. & 3. de Pentecoste, die post Ascensionem decimo, & a Pascha quinquagesimo in Apostolos Spiritum Sanctum esse delapsum, cumque Pascha in Dominicam diem ceciderit, necessario consequitur, etiam Pentecostem in diem Dominicam cecidisse, cum præsertim idem S. Leo Epist.11. alias 81. ad Dioscorum cap.1. tom.1. op. pag.220. de Dominica loquens ita scripserit: *In hac Mundus sumsit exordium; in hac per Resurrectionem Christi & mors interitum, & vita accepit initium; in hac Apostoli a Domino prædicandi omnibus gentibus Evangelii tubam sumunt, & inferendum universo Mundo Sacramentum regenerationis accipiunt; in hac, sicut Beatus Joannes Evangelista testatur, congregatis in unum Discipulis, januis clausis, cum ad eos Dominus introisset, insufflavit, & dixit: Accipite Spiritum Sanctum.... in hac denique promissus a Domino Apostolis Spiritus Sanctus advenit*. Verum quidem est, Sanctum Leonem circa quinti seculi dimidium vixisse; sed credere æquum est, id eum scripsisse, quod ex Romanæ Ecclesiæ traditione acceperit; quam quidem traditionem ne Protestantes quidem hac de re oppugnant, ut videre est apud Usserium in Annalibus pag.642. apud Pearsonium in notis post-

posthumis ad Acta Apostolorum pag.30. & in Synopsi Criticorum Sacrorum itidem in Acta Apostol. pag. 402.

23 Verum, si quinquagesimus dies a secundo, ut diximus, azymorum die numerabatur, quod diserte testatur Josephus lib.2. Antiquit. cap.10. *Secunda die Azymorum, quæ est mensis hujus decima sexta, frugibus de messibus & hactenus intactis incipiunt frui, æquumque rati, Deum hujus ubertatis auctorem per multitudinem honorari, hordei primitias offerunt*; primus autem azymorum dies anno Christi emortuali cecidit in sextam Feriam, necessario secundus in Sabbathum incidit, itidemque in Sabbathum eo anno Pentecostem incidisse oportuit. *Proponitur gravis quædam difficultas adversus eam Traditionem.*

24 Hanc difficultatem quidam solvere nituntur negando Christum anno emortuali suo Pascha Judaicum celebrasse: Et cum eo anno Pascha inciderit in Sabbathum, ideoque secundus Azymorum dies in Dominicam, inde probant, Pentecostem cecidisse in Dominicam. Alii vero fatentur, Christum feria quinta, sed contendunt Judæos eo anno feria sexta celebrasse Pascha; ita ut primus azymorum dies in Sabbathum, secundus in Dominicam, adeoque itidem in Dominicam Pentecoste inciderit. Verum eo anno Christum eodem, quo Hebræi, die Judaicum celebrasse Pascha alibi demonstravimus, ac Hebræos neque antevertisse Pascha, neque in alium diem distulisse; quamobrem ejusmodi responsio nobis minime satisfacere potest. *Solutio quædam non probata.*

25 Neque vero iis possumus assentiri, qui fidenter affirmant, anno Christi emortuali primum azymorum diem in feriam sextam, secundum in Sabbathum, ideoque in Sabbathum itidem incidisse Pentecostem, quæ eo die ab Hebræis pariter & Christianis celebrata fuerit; neque iis qui affirmant, eo anno Hebræos sabbatho, Christianos Dominica Pentecostem celebrasse. Harum opinionum primam amplectitur Serry exercit. 62.num.4. alteram bene multi sequuntur apud Antonium Perez: & Theophilus Raynaudus tom. 9.pag.653. *Tandem Pentecostem Judaicam eo anno, quo Christus obiit, incidisse in diem Sabbathi, nihil est quod vetet admittere, quamvis ex Traditione certum habeamus, Pentecostem Christianam, de qua agit Sanctus Lucas, incidisse in diem Dominicam*. Sed prima evertit, quod supra statuimus, anno Christi emortuali Dominica Pentecostem esse celebratam; secunda vero quasi certum & exploratum ponit, alio Hebræos, alio Christianos die celebrasse Pentecostem, & Divum Lucam non de Hebræorum, sed de Christianorum Pentecoste esse loquutum; quod tamen ita est incertum, ut contra Bellarminus certum esse dixerit, eodem die Christianos & Judæos Pentecostem celebrasse. *Nam ut habemus Actor.*2.v.1. *Solutiones aliæ, quæ minus videntur idoneæ.*

Spiritus Sanctus venit dum complerentur dies Pentecostes, idest ipso die Pentecostes Judæorum; non enim Divus Lucas potest intelligi de alia Pentecoste, quam Judæorum. Tom.2. Controverſ. lib.3. de cultu Sanctorum cap.13.

Alii ejus difficultatis dissolvendæ modi

26 Quidam ut Pentecoſtem etiam anno Chriſti emortuali tum ab Judæis tum a Chriſtianis celebratam eſſe probent die Dominica, textum repetunt ex Levitico in cap.23.v.1. *Numerabitis ergo ab altero die ſabbathi, in quo obtuliſtis manipulum primitiarum, ſeptem hebdomadas plenas uſque ad alteram diem expletionis hebdomadæ ſeptimæ, ideſt quinquaginta dies, & ſic offeretis ſacrificium novum Domino*; ac non a Sabbatho, ſeu a ſecundo azymorum die, ſed a Dominica inſequenti, ideoque a tertia azymorum die quinquaginta dies numerandos eſſe contendunt; ex qua numerandi ratione aperte intelligitur, eo anno, quo Chriſtus obiit, Pentecoſtem in Dominicam incidiſſe. Hæc ſententia eſt Heſychii, Ruperti, & Sylvii in illud Levitici caput 23. Et Suarez in 3. par. D. Th. tom.2. Diſp.46.num.1. nihil in hac ſententia ſe ait reperire, quod ſacræ Scripturæ adverſetur. *Ratio numerandi hos dies a ſecundo azymorum excluſive, nihil habet repugnans Scripturæ &c. Scriptura enim ſolum dicit: Numerabitis ab altero die Sabbathi, in quo obtuliſtis manipulum primitiarum: quod ſine ulla vi, aut improprietate exponi poteſt ab illa die excluſive.* Ulterius etiam Suarez progreſſus, hanc explicationem ne Joſephi quidem verbis ſupra allatis adverſari contendit, quibus tamen vim inferre nobis videtur. Propterea Bellarminus loco citato eorum referens ſententiam, qui ſtatuunt, quinquaginta dierum primam diem eſſe ipſam ſecundam Azymorum, tamquam illius opinionis adſtipulatorem affert Joſephum, ac deinde ait: *Et ſane movet me multum auctoritas Joſephi, quippe qui noverat praxim ejus legis, cum ipſe quoque eſſet Sacerdos, & vixiſſet in Hieruſalem, cum adhuc lex illa ſervaretur.*

Bellarmini ſententia.

27 Pergit idem Bellarminus, ſuamque exponens ſententiam ait, quinquageſimam diem in quam Pentecoſte incideret, morem plerumque numerandi fuiſſe ab ipſa Azymorum ſecunda die; eam tamen rationem non ſemper eſſe ſervatam. Nam ſi ſecunda azymorum in Sabbathum incidiſſet, ut anno Chriſti emortuali contigit, cum frumentum eo die non liceret demetere, exſiccare, & ad Sacerdotem afferre, propterea quinquaginta dies a tertia azymorum, ſeu Domicica numerabantur; quæ computandi ratio Pentecoſtem eo anno in Dominicam cecidiſſe oſtendit. Hanc veluti a ſe excogitatam proponit Bellarminus reſponſionem, ac negat apud quemquam Scriptorem tale quidpiam ſe reperiſſe. Eam tamen

tamen antea Baronius attulerat ad ann. Chr.34.num.239. probatque Juveninus de Sacram. Differt.4. Quæft.2. art.1.§. *Refpondeo cum Bellarmino*, & Gravefonus de myfteriis & annis Chrifti pag. 425. quamquam Calmeto minime placet, qui Sabbatho etiam licuiffe putat frumentum demetere, & fpicas offerre, cum Deo debita oblatio fieret, legifque præceptum impleretur. Vide Calmet. in Act. Apoftol. cap.2.verf.1.

28. Denique duas quidam ftatuunt Pentecoftes; alteram Judæorum, Chriftianorum alteram, ut fupra dictum eft, & Pentecoftem, qua Lucas Spiritum Sanctum in Apoftolos illapfum effe narrat, eam fuiffe affirmant, quam Chriftiani celebraverint, quæque a Refurrectione Chrifti quinquaginta diebus numeratis, etiam anno Chrifti emortuali in Dominicam inciderit, non vero Pentecoftem Hebræorum in eo Lucæ loco intelligendam, quæ a fecunda die azymorum inita quinquaginta dierum ratione, eo anno in Sabbathum ceciderit. Favet huic fententiæ Menochius in lib.1.Act.cap.8.num.2. eamque multis fretus rationibus tuetur a Lapide in cap.2.Act.Apoft.verf.1.§. *Nota fecundo*, & in cap.23. Levit. verf.15. Lucas enim non Judæis, fed Chriftianis fcripfit Acta Apoftolorum, cumque librum multos annos poft Chrifti mortem compofuit, cum difciplina jam invecta effet, non a fecunda Azymorum, fed Refurrectionis Chrifti die, quinquaginta dies numerandi ad Pentecoftem. Sed hæc quibufdam non probantur. Si enim Apoftoli eadem qua Hebræi die celebrarunt eo anno Pafcha, quid caufæ fuit, quamobrem eodem anno Pentecoftem cum Hebræis non celebraverint? Huc accedit, quod Lucas narrat Act. cap.20. Divum Paulum, cujus comes erat in itineribus, properaffe, *ut, fi poffibile fibi effet, diem Pentecoftes faceret Jerofolymis*. Quod fi in eo loco Lucas non de Chriftianorum, quæ celebrari poteft ubilibet, fed de Judæorum Pentecofte loquitur, quæ folum Hierofolimæ celebranda erat, juxta legem Exodi cap.23. & Levitici cap.16. quid eft, cur Lucas, cum cap.2. Actor. dicit: *Cum complerentur dies Pentecoftes*, non fit intelligendus de Pentecofte, quæ a Judæis celebrabatur? Vid. Calmet. loc. cit. Serry Exercit.62. n.3. Tournely loc. cit. pag.485. Vuitaffe de Sacram. Eucharift. par. 1. edit. Parif. pag. 154. quorum duo primi opinionem hanc ut falfam, duo alii ut veram proponunt.

Alii ftatuunt eo anno duplicem Pentecoftem, alteram Judaicam, Chriftianorum alteram; quod non facile quis crediderit.

29. Ipfe Tournely poftquam omnes, quas fupra memoravimus fententias attulit, hæc fubjicit pag.486. *Ex bis variis refponfionibus eligat prudens Lector, quam probabiliorem judicaverit*. Idem & nos poffemus dicere; fed ne Lectorem fufpenfum relinquamus, probabiliorem videri nobis declaramus eam fententiam,

Bellarmini & Baronii verifimilior fententia.

quæ

quæ statuit, quinquaginta dies numerandos a Dominica, cum secunda azymorum dies in Sabbathum incideret; neque fas fuisse Sabbatho metere, exsiccare, colligere manipulos. Atque hæc est Baronii & Bellarmini sententia, cui favet etiam Gottus cit. Opere cap.39.§.3. num.19. Nam qui licuisse putant Judæis Sabbatho ea opera agere, cum fierent in Dei honorem, idque probare nituntur Rabbinorum aliquot auctoritate, refelluntur ipso Exodi textu ex cap.34. vers.21. qui nullo discrimine prohibet frumentum demeti Sabbatho. *Sex diebus operaberis, die septima cessabis arare & metere*; opera autem, quæ natura sua sunt servilia, ne ad usum quidem Templi, atque in Dei honorem fieri poterant die Sabbathi.

De hora, qua delapsus est Spiritus Sanctus.

30. Octava quæstio ad horam pertinet, qua Spiritus Sanctus delapsus est. Atque ea facile solvitur; tradunt enim, ut paullo post docebimus, Acta Apostolorum, eam fuisse horam ab orto Sole tertiam; atque huc respicere videtur Ecclesia, quæ canit

Cum lucis hora tertia
Repente mundus intonat,
Apostolis orantibus
Deum venire nuntiat.

Canit itidem ad Horam tertiam in die Pentecostes, *Veni Creator Spiritus*, loco Hymni *Nunc Sancte nobis Spiritus*; quod observant Gavantus sect.6. cap.18. de Festis, & Meratus in Notis ad Gavantum par.1. tom.2. pag.475. Cum Apostoli, ut supra dictum est, variis linguis cœpissent loqui, fuere qui eos ebrios esse dixerunt. Respondit Petrus: *Non sicut vos æstimatis, hi ebrii sunt, cum sit hora diei tertia*. Itaque hinc nonnihil oritur difficultatis; neque enim satis bona ratio videtur ad ebrietatem rejiciendam allata, quod tertia esset hora ab orto Sole; nam tertia post ortum Solis ebrium esse quempiam, haud ita alienum a vero est. Ut hanc amoveant difficultatem quidam, animadvertunt, penes Hebræos prandii horam fuisse in meridie, ut colligitur ex Genesi cap.43. v.25. *Illi vero parabant munera, donec ingrederetur Joseph meridie; audierant enim, quod ibi comesturi essent panem*; & apertius ex ejusdem capitis versu 16. ubi ita loquitur Joseph: *Introduc viros domum, & occide victimas, quoniam mecum sunt comesturi meridie*; & ex cap.13. Daniel. *Cum autem populus revertisset per meridiem, ingrediebatur Susanna, & deambulabat in pomario viri sui*; ac deinde narrat Sacer textus, impuros senes dixisse: *Eamus domum, quia hora prandii est*. Et ex Evangelio Joann. cap.4. ubi Evangelista, indicata colloquii hora inter Jesum Christum, & mulierem Samaritanam, narrat accessisse ad eum Discipulos orantes,

tes,

tes, ut cibum sumeret: *Rabbi manduca*. Flavius Josephus in vita sua pag. 1020. narrat, lege Hebræorum severe vetitum fuisse, ne quis ante meridiem Sabbatho manducaret, aut biberet. Ex quo Serry Exercit. 62. num. 5. novam rationem profert suffulciendæ sententiæ suæ, nimirum Sabbathi die Spiritum Sanctum esse delapsum. *Ex quo etiam novum petitur fundamentum statutæ a nobis paullo ante sententiæ confirmandæ, Spiritum Sanctum non die Dominica Christianorum, sed ipsa die Sabbathi missum esse*. Verum cum ex Josepho compertum sit, non licuisse Hebræis non solum die Sabbathi, sed ne alio quidem die Festo comedere aut bibere ante meridiem, patet ipso Pentecostes die, qui erat Judæis maxime celebris, optime Petrum eos refutasse, qui Apostolos ebrios esse dicebant, cum tertia esset hora ab ortu Solis; nec ullius roboris esse illum Josephi locum ad confirmandam Patris Serry sententiam, Spiritum Sanctum non Dominica, sed Sabbatho in Apostolos descendisse. Vid. Calmet. in cap. 2. Act. Apost. vers. 15.

Pentecostes Festum sine ulla dubitatione ab Apostolis profectum.

31. Ex iis quæ hactenus disseruimus facile colligitur, quid per Festum Pentecostes Fidelibus ab Ecclesia repræsentetur, nimirum Sancti Spiritus in Apostolos illapsus; nec quidquam peculiariter admonendum restat de vetustate Festi, quod sine ulla dubitatione ab Apostolis est profectum; quamobrem quæstionum Auctor sub Justini nomine quæst. 145. ubi de ea consuetudine loquitur, qua Dominicis diebus & Pentecoste non flexis genibus, sed stantes oramus, testatur Pentecostem ab Apostolis derivatam esse; idque etiam tradi ab Irenæo. *A temporibus Apostolorum consuetudo talis accepit initium, prout ait Beatus Irenæus Martyr & Episcopus Lugdunensis in libro de Paschate, ubi quoque mentionem facit Pentecostes, in qua genua non inflectimus, quoniam pari est cum die Dominica potestate*. Quanta autem sit Festi hujus solemnitas, ex verbis Leonis Magni ostenditur serm. 73. de Pentecoste 1. cap. 1. pag. 155. *Hodiernam solemnitatem, dilectissimi, in præcipuis Festis esse venerandam omnium Catholicorum corda cognoscunt. Nec dubium est, quanta huic diei reverentia debeatur, quem Spiritus Sanctus excellentissimo sui muneris miraculo consecravit*.

Pentecoste in veteri disciplina non tam ipsum diem Festi significat, quam quinquaginta dies inter Pascha & Pentecostem interjectos.

32. Extant ex veteri disciplina firmissima argumenta, quæ probant Pentecostes nomen olim significasse tum diem ipsum, quo Spiritus Sanctus in Apostolos Cœlo delapsus est, tum etiam quinquaginta dies inter Pascha & Pentecostem interjectos. Quapropter Tertullianus de Idolatria cap. 14. Gentibus insultans ait: *Ethnicis semel annuus dies quisque festus est*: tibi (Christiane) *octavo quoque die*, id est Dominica. *Excerpe singulas solemnitates Nationum, & in Ordinem texe, Pentecostem implere non poterunt*.

33 Ex-

Canon Concilii Illiberitani explicatus. Quinquaginta dies inter Pascha & Pentecostem omnes festi olim fuere.

33 Extat Concilii Illiberitani Canon 43. *Pravam institutionem emendari placuit juxta auctoritatem Scripturarum, ut cuncti diem Pentecostes celebremus: quod qui non fecerit, quasi novam hæresim induxisse notetur.* Albaspinæus ad hunc Canonem observat, non posse ex illius verbis intelligi, num de solo Pentecostes die, an de quinquaginta diebus post Pascha in eo Canone sermo sit: *Non omnino liquet, hoc Canone decretum diem dumtaxat Pentecostes, an quiquaginta post Pascha dies celebrandos.* Sed cum in quibusdam Manuscriptis Codicibus reperiatur, *Pravam institutionem emendari placuit juxta auctoritatem Scripturarum, ut cuncti diem Pentecostes post Pascha celebremus, non quadragesimam, sed quinquagesimam: Qui non fecerit, quasi novam hæresim induxisse videtur*; propterea idem Albaspinæus candide fatetur, Canonem intelligendum non de solemni Pentecostes die, sed de quinquaginta diebus, qui Pascha consequuntur. *Certum est superioribus temporibus Pentecostes non unicum diem; a Paschate ad Pentecostem totos dies a Christianis celebratos*, &c. *Quapropter in eam potius sententiam hunc Canonem acciperem, ut dies quinquaginta, quam unicum Pentecostes diem observandum statuat.* Thomassinus etsi neque Illiberitani Canonis meminit, nec Albaspinæi notas commemorat, tamen lib.2. de dier. Festor. celebrat. cap.16. num.7. ait, quinquaginta illos dies olim festos omnes fuisse.

Ita tamen festi fuerunt quinquaginta illi dies, ut non cessatum sit ab operibus servilibus.

34 Quo autem pacto, quibusque significationibus quinquaginta horum dierum Festivitas celebraretur, haud ita facile est definire. Nam ab omnibus cessatum esse servilibus operibus, non est verisimile. Qui enim artifices, qui labore manuum suarum victum sibi parant, tolerare vitam potuissent? Quo redigi oportuisset agros, qui quinquaginta dierum spatio cultu omni caruissent? idque locis citatis optime advertunt Albaspinæus & Thomassinus.

Festivitas illorum dierum celebrabatur legendis in Ecclesia Apostolicis Actis. Nullum per eos dies jejunium, nulla oratio flexis genibus. Octo primis diebus silebat forum; reliquis nullum licebat edere spectaculum.

35 Itaque festivitatem quinquaginta horum dierum celebratam esse statuimus Actis Apostolicis in Ecclesia legendis, ut constat ex Homil. 63. S. Jo: Chrysostomi tom.5. ubi Sanctus Doctor quærit, *Cur in Pentecoste Acta legantur*? & ideo legi respondet, quod miracula Apostolorum, quibus Resurrectio Domini confirmatur, iis Actis contineantur. Præterea nullum per eos dies jejunium, nulla flexis genibus oratio, prorsus ut in Dominica; quamobrem Tertullianus de Corona Militis cap.3. *Die Dominica jejunium nefas ducimus, vel de geniculis adorare. Eadem immunitate a die Paschæ in Pentecostem usque gaudeamus.* Idem prorsus ait Epiphanius de Expositione

Fidei

Fidei num.22. *Quinquaginta Pentecostes diebus neque genua flectuntur, neque jejunium indicitur*; tempus enim illud lætitia exigendum propter Christi Domini Resurrectionem. Huc accedit, quod etsi primis octo diebus sileret forum, & ab Actis publicis cessaretur, ut colligitur ex serm. S. Augustini 19. inter eos quos edidit Sirmondus tom.10. pag.811. in Octava Paschatis habito, *Peracti sunt dies feriati, succedunt jam illi conventionum, exactionum, litigiorum*; tamen per eos omnes dies nullum edere spectaculum, nullam Comœdiam dare licebat, ut ex Theodosii Junioris lege intelligitur quinta Tit.5 de spectaculis, lib.15. Codicis Theodosiani. Denique eos dies statuamus cum Albaspinæo loco citato *celebrari & agitari consuevisse publicis de more Missarum Sacrificiis, Eucharistiæ quoque sumtione sanctissime obita, aut elogiis recitandis*. Et consonat Gretserus lib.1. de Festis cap.31. ubi hæc scribit: *Neque unquam omnes illi dies quinquaginta ita Christianis fuerunt festi, ut in omnibus ab omni opere servili abstinerent. Qui enim hoc per quinquaginta continuos dies fieri potuisset? Sed festi ideo dicuntur, quod toto illo tempore rigidior disciplina nonnihil relaxaretur, & lætitiæ etiam externæ magis, quam aliis temporibus indulgeretur propter Domini Resurrectionem, & salutis nostræ reparationem*.

Olim hac die conferebatur Baptismus. Fiebat Benedictio Cerei. Aliæ consuetudines sublatæ, quod turbas crearent in populo.

36 Quemadmodum Sabbatho in pervigilio Pentecostes mos erat administrandi Baptismatis: olim enim hujus Sacramenti administrationi duo illi dies erant præstituti, ut patet ex Siricii Papæ epistola ad Himerium Tarraconensem Episcopum, ex epist.4. & 80. Leonis Magni, & ex epist.1. cap.12. Gelasii Papæ. Videatur Vicecomes De Ritibus Baptismi lib.1. cap.22. ubi egregia, qua solet, eruditione materiam hanc pertractavit. Temporibus a quibus haud longe distat nostra ætas, in aliquibus Ecclesiis fieri consuevit benedictio Cerei, cujus formulam edidit Martene de antiqua Ecclesiæ Disciplina in divin. celebrand. Officiis cap.28. pag.538. primæ edit. Per eadem tempora in Missa Pentecostes, lecta Epistola, dum caneretur hymnus, *Veni Sancte Spiritus*, tubarum sonitu Ecclesia perstrepebat, ad illum sonum significandum, qui advenientem Spiritum Sanctum præcessit; e tecto etiam flammæ ignis demittebantur, ac tota Ecclesia Columbæ volitabant, ac rosæ passim spargebantur, ut testatur Durandus lib.6. cap.107. Hujusmodi retinetur etiam nunc Messanæ cæremonia, teste Macro in Vocabulario Ecclesiastico verbo *Pentecostes*, & in aliquibus præterea Ecclesiis tum in Italia, tum maxime extra Italiam; qua de re vide Gretserum lib.1. de Fest. c.28. in aliis vero locis sublata est, quod turbas crearet in populo, & quod

quod ejusmodi rebus a Sacrorum Mysteriorum contemplatione Fideles avocarentur. Baillet. Histor. hujus diei §. 2. num. 7.

Jejunium in pervigilio Pentecostes.

37 Quod vero attinet ad eam, quæ nunc viget, disciplinam; in pervigilio Pentecostes servatur jejunium; de quo quibusdam in locis mentio fit in Jure Canonico. Can. *Nosse* Distinct. 76. hæc habentur: *Non minore lætitia celebramus diem Pentecostes, quam Sanctum Pascha curavimus. Tunc enim sicut modo fecimus, jejunavimus Sabbatho vigilias celebravimus.* Et Can. *Scire* ead. Dist. *Scire debet Sanctitas vestra. Per hos quinquaginta dies nobis est jugis, & continuata festivitas: ita ut hoc omni tempore neque ad observandum indicamus jejunia, neque ad exorandum Deum genibus succedamus.* Et paullo post: *Necessario ergo Ecclesia constituit, ut post diem Pentecostes jejunia celebrentur; sed quod in illis quinquaginta diebus jejunandum esse negatur, ex observantiæ necessitate intelligitur.*

Ex consuetudine præceptum est jejunium in Pervigilio Pentecostes. Falso Quesnelus affirmat, non fuisse illud jejunium ante seculum 12.

38 Paullo ante diximus, nullum antiquitus inter Pascha & Pentecostem fuisse jejunium. Sed consequuta sunt tempora, cum laudabilis invecta est jejunandi consuetudo in Pervigilio Pentecostes. Nam quod audacter affirmat Dissertatione 6. Quesnelus, ante 12. seculum in Ecclesia Romana nullum fuisse in pervigilio Pentecostes jejunium, falsum omnino deprehenditur. In Sacramentario enim Gelasii, quod vulgavit Venerabilis Dei Servus Cardinalis Thomasius, & in Sacramentario itidem Leoniano ab erudito viro Blanchino Congregationis Romanæ Oratorii S. Philippi Nerii Presbytero nuperrime edito in Missa secunda hujus diei mentio fit jejunii in pervigilio Pentecostes. Ex quo manifestum est, ejusmodi Disciplinam duodecimo seculo esse multo vetustiorem, ut bene advertit Meratus par. 2. tom. 1. egregii sui operis, pag. 1215. Nunc vero ex consuetudine præceptum esse jejunium in pervigilio Pentecostes docet Gavantus tit. *De die Sancto Paschæ usque ad Festum Trinitatis*, cujus verba refert etiam Meratus loc. cit. pag. 1197.

Benedictio Fontis in Sabbatho Pentecostes. Ludovicus Vives putat, per quinquaginta illos dies olim Baptismum administrari consuevisse.

39 Quemadmodum in Pervigilio Paschæ, in Pentecostes itidem pervigilio fit Baptismalis fontis benedictio; hunc enim ritum retinere voluit Ecclesia, ne ejus disciplinæ memoria interiret, qua olim iis duobus solummodo diebus, nisi urgeret necessitas, Baptismus conferebatur, ut prima nostra institutione observavimus. Atque hic obiter adnotare liceat, Ludovicum Vives, quod in Notis ad cap. 8. lib. 22. Augustini de Civitate Dei, scripserit in veteri olim Ecclesia non in solo Pentecostes pervigilio, sed toto illo tempore, quod a Paschate ad Pentecostem excurrit, Baptismum administrari consuevisse, a Vicecomite

mite de Ritibus Baptismi lib.1. cap.25. acriter reprehendi, & veluti solius Grammaticæ peritum perhiberi. Eum vindicare aggressi sunt Albertus, & Cave, qui ut confirment non in solo Pentecostes pervigilio, sed toto etiam tempore inter Pascha & Pentecostem interjecto Baptismum administrari consuevisse, quemadmodum Vives affirmavit, locum illum afferunt ex Tertulliano de Baptismo c. 19. *Diem Baptismo solemniorem Pascha præstat, & exinde Pentecostes ordinandis lavacris latissimum spatium est, quo & Domini Resurrectio inter Discipulos frequentata est, & gratia Spiritus Sancti dedicata.*

Olim in Paschate & Pentecoste conferebatur Confirmatio.

40 Canon 53. sextæ Synodi Parisiensis ita præcipit: *Sicut autem duobus temporibus, Pascha videlicet, & Pentecostes Baptismus, ita etiam traditio Spiritus Santi per impositionem manuum Fidelibus tribuebatur.* Quibus verbis palam fit, in Paschate & Pentecoste quemadmodum Baptisma ita Confirmationis Sacramentum consuevisse conferri. Neque id mirum; nam post Baptismum proxime Confirmatio conferebatur, ut Institutione sexta editionis latinæ observavimus. Ritum administrandi Confirmationem statim post Baptismum accurate describit Mabillonius in Commentar. ad Ordinem Romanum num.15.tom.2. Musei Italici. Occidentalis Ecclesia postea disciplinam mutavit, & Baptismi administratio a Confirmationis collatione sejuncta est. Ne autem vetustatis omne vestigium aboleretur, restat etiamnum consuetudo, ut in Pentecoste utrumque Episcopus conferat Sacramentum.

Quatuor Prosæ recensentur, quæ recitantur in Missa. Qui cujusque earum fuerit Auctor.

41 Quæ in Missis Prosæ leguntur post Graduale, quatuor numerantur; quarum altera incipit *Victimæ Paschali* in Pascha; altera *Lauda Sion* in Festo Corporis Christi; tertia *Dies iræ* in aliquibus Missis Defunctorum; quarta denique *Veni Sancte Spiritus*, in Pentecoste; quæ omnes idcirco Prosæ appellantur, quod nulla in iis habeatur mensuræ carminis ratio. Primus ad hunc modum scribendi auctor fuisse perhibetur Notkerus Monachus S. Galli, qui vixit 10. seculo; atque illi Bailletus loc. cit. num.8. Prosam *Veni Sancte Spiritus* tribuit. Sunt qui ejusdem Prosæ auctorem putant fuisse Robertum Francorum Regem, qui vixit seculo 11, alii B. Hermannum Contractum, qui mortuus est anno 1054. Quidam denique verisimilius eam Prosam Innocentio III. tribuunt, qui ducentis post Robertum Regem vixit annis; ea enim Prosa extat inter illius Pontificis Opera, ut observat Meratus par.2. tom.1. pag.1216.

Primam Missam Apostoli distulerunt ps.

42 Scripsit Theophilus Raynaudus Opusculum *de Prima Missa* tom.6. editum; in quo scopus auctoris est ostendere, sta-

que ad Pentecostem, cum nova lex satis promulgata fuit.

tim post Resurrectionem primam Apostolos Missam celebrasse? Verisimilior autem Cardinalis Bonæ sententia est Rer. Liturgicar. lib. 1. cap. 5. qui dilatam existimat ab Apostolis primæ Missæ celebrationem usque ad Pentecostem, cum divino Sancti Spiritus haustu sunt repleti; vetus enim viguit lex usque ad Pentecostem; nam nova lex ante Pentecostem nondum satis promulgata habebatur: quamobrem, Sacerdotio nondum translato, non decebat novum Sacrificium offerri, ut nos etiam docuimus Institutione 21.

CAPUT XII.

De Festo Sanctissimæ Trinitatis.

Decretalis Quoniam de Feriis, illustratur.

1 Sanctissimæ Trinitatis Festum Dominica, quæ Pentecostem proxime consequitur, celebramus. Ad ejus Festi cognitionem animadversiones quasdam afferemus ad Decretalem *Quoniam* Tit. de Feriis. Ea sic habet: *Præterea Festivitas Sanctissimæ Trinitatis secundum consuetudines diversarum Regionum a quibusdam consuevit in Octavis Pentecostes, ab aliis in Dominica prima ante Adventum Domini celebrari. Ecclesia siquidem Romana in usu non habet, quod in aliquo tempore hujusmodi celebret specialiter Festivitatem, cum singulis diebus Gloria Patri & Filio & Spiritui Sancto, & cætera similia dicantur ad laudem pertinentia Trinitatis.*

Ea Decretalis non Alexandro III. sed Alexandro II. tribuenda est.

2 Hanc Decretalem Alexandro III. tribuunt: certe in Corpore Juris Canonici nomen illius Pontificis præfert; atque his vestigiis insistit Joannes Baptista Casalius de Veteribus Sacris Christianorum Ritibus edit. Romanæ 1647. pag. 422. Quidam vero Auctorem existimant Alexandrum II. optima sane ducti ratione. Micrologus enim de ea Decretali libro de Ecclesiasticis Officiis cap. 60. ait: *Unde piæ memoriæ Alexander Papa de hac re inquisitus respondit juxta Romanum Ordinem, nullum diem specialiter adscribi debere solemnitati Sanctæ Trinitatis, sicut nec Sanctæ Unitatis, precipue cum in omni Dominica, immo quotidie utriusque memoria celebretur.* Vixit Micrologus sub S. Gregorio VII. ut constat ex cap. 14. ejus libri. Gregorius vero creatus est Pontifex anno 1073. Quapropter ejus Decretalis, quam citat Micrologus, auctorem esse oportet Alexandrum II. qui ad Pontificiam dignitatem evectus est anno 1061. nam Alexander III. Pontificatum est adeptus anno 1159. Itaque optime in rem nostram

ſtram Martene cap.28. num.22. de antiqua Eccl. Diſcipl. in celebran. divinis Offic. ait: *Hoc Decretum, quod citatur extra de Feriis cap.* Quoniam *ſub nomine Alexandri Papæ III. eſt ſecundi hujus nominis Pontificis, qui illo utitur ad improbandam inſtitutionem Feſti Sanctiſſimæ Trinitatis*. Et Thomaſſinus de dier. Feſtor. celebrat. lib.2. cap.18. num. 11. *Micrologus mortuus eſt ante Alexandrum III. Pontificem. Alexander ergo, cujus meminit, ſecundus ejus nominis extitit ſub finem ſeculi.*

Monumenta, quæ probant quod dicit ea Decretalis, in quibuſdam Eccleſiis die octava Pentecoſtes, in aliquibus prima Dominica ante Adventum hoc Feſtum celebrari.

3. In ea Decretali docet ſummus Pontifex, in pluribus Eccleſiis morem fuiſſe celebrandi Feſtum Trinitatis, & in aliis quidem octava die poſt Pentecoſtem; in aliis prima ante Adventum Dominica. Id vero ex epiſtola Caturfii colligitur ad Carolum Magnum, qui anno 800. ſuſcepit Imperium. *Ergo, mi Rex, ſi vobis placeat hoc conſilium pro his omnibus, pro te, & pro exercitu Chriſtianorum, ut unum diem poſt jejunium in anno in honore Sanctæ Trinitatis, & Unitatis, & Angelorum, & omnium Sanctorum celebrem, conſtituas ſuper Regnum tuum cum conſilio Synodi Francorum*. Alia profert monumenta Martene loc. cit. cap.28. num.22. Alexandri II. ætate priora, quibus evincitur, in aliquibus Regionibus Feſtum Sanctiſſimæ Trinitatis celebrandi morem fuiſſe. Stephanum Leodienſem Epiſcopum, qui anno 920. mortuus eſt, conſtat juſſiſſe ſcribi Sanctiſſimæ Trinitatis Officium; & Riquierium, qui ei ſucceſſit, in ſua Diœceſi recitari voluiſſe; quam diſciplinam vicinæ Eccleſiæ amplexæ ſunt, quod oſtendit Bailletus in Inſtitutione hujus feſti §.1. num.2. Joachimus Hildebrandus Hæreticarum partium ſectator Tractatu *de Priſcæ, & Primitivæ Eccleſiæ ſacris Publicis, & diebus Feſtis*, Amſtelodami edito ann.1702. pag.59. ſolemnem ſemper fuiſſe ait in Eccleſia Sanctiſſimæ Trinitatis Feſtivitatem, eamque tamquam Octavam Pentecoſtes habitam eſſe; quod autem celebretur non ut Octava Pentecoſtes, ſed ut Feſtivitas Sanctiſſimæ Trinitatis, id ante nonum ſeculum negat uſu eſſe receptum.

Pontifex non improbat ea Decretali hũc Feſtivitatem.

4. Hoc Feſtum Alexander ſecundus in ea Decretali non improbat; quod videtur exiſtimaſſe Micrologus: ait enim tantum ſummus Pontifex, certum quemadam non præſcribi ab Eccleſia Romana diem, quo Sanctiſſimæ Trinitati cultus adhibeatur. Luculenta ſane ſunt Decretalis verba; atque id probe Thomaſſinus animadvertit loc. cit. num.2. *Cæterum Romanus Pontifex non reſpuit, ut paullo liberius ſcribit* (Micrologus) *feſtum hunc diem, ſed ei minime eſt ſuffragatus Eccleſiarum cæterarum ritus non condemnans*. Et Gonzalez in notis ad illud cap. *Quoniam* de Feriis: *Unde*, inquit, *cum Alexander conſultus fuiſſet, utrum liceret ſpecialem*

cialem diem dicari huic Festivitati, ut Patres Gallicani fecerant, *respondit, Ecclesiam Romanam non consuevisse speciali die hoc mysterium colere, cum singulis diebus dicatur, Gloria Patri &c. unde non damnavit Alexander consuetudinem Ecclesiarum, ubi certo & præfinito die celebratur, sed tantum certum diem huic Festivitati non indixit*. Denique docet Decretalis, non esse consuetudinem in Ecclesia Romana certo & præfinito die peculiarem cultum tribuendi Sanctissimæ Trinitati, cujus quotidie in honorem in fine cujuslibet Psalmi cantetur hymnus *Gloria Patri* &c.

In Ecclesia Romana nulla erat præfinitus dies huic Festivitati. Quælibet Dominica huic cultui est assignata. Sanctissima Trinitas est objectum, quo refertur omnis cultus. Gloria Patri & Filio &c. *quidam putant in Concil. Nicæn. compositum.*

5. Quamlibet Dominicam peculiari erga SSmam Trinitatem cultui destinatam esse, nec tamen id repugnare quominus illi cultus adhibeatur, qui deinde introductus est in prima Dominica post Pentecostem, ostendit Suarez rationibus e Theologia depromtis de Religione lib.2. cap.4. Ejusmodi enim cultus additus est *ad majorem reverentiam Trinitatis, & ut expressa memoria tam in Officio proprio, quam in concionibus illius Mysterii fieret*; Cum præsertim certissimum sit, Sanctissimam Trinitatem objectum esse præcipuum, quo cultus omnis refertur, qui ab Ecclesia Deo tribuitur; per illum enim cultum, quem Sanctis tribuimus, Christo Domino, cujus membra sunt Sancti, honorem exhibemus: cum autem Jesu Christo habetur honor, qui Filius Dei est, & unus in substantia cum Patre & Sancto Spiritu, facile quod modo dicebamus inde colligitur, omnis Religiosi cultus Trinitatem objectum & finem esse præcipuum. Quod vero ad hymnum attinet *Gloria Patri* &c. quem Decretalis ait cani quotidie, & fortasse in fine cujuslibet Psalmi, vulgaris quondam sententia fuit, in Nicæna Synodo eam orationem fuisse compositam; eam in Oriente addi solitam in fine cujuslibet Psalmi; ac laudabilem invectam esse in Occidentem ejusmodi consuetudinem a Damaso Papa Hieronymo impulsore. Vid. Herrera lib.2. de Origine divinor. Officior. & Gonzalez in cap. *Quoniam* in fine de Feriis.

Ostenditur ea Oratio Concilio Nicæno prior.

6. Sed hæc omnia falso affirmari compertum est: non enim in Nicæno Concilio ea oratio, seu, quemadmodum appellata est a Majoribus nostris, ea Glorificatio composita est; ejus enim meminit Basilius epist. ad Amphilochium cap.7. *Proinde quod a majoribus nostris dictum est, & nos dicimus, gloriam esse communem Patri cum Filio* (loquitur de Spiritu Sancto) *quapropter & Glorificationis Hymnos Patri simul cum Filio offerimus*. Atque ante Basilium Magnus Athanasius Episcopus Alexandrinus *de Virginitate*, seu *de Meditatione* disertissime eum hymnum commemorat: *Cum surrexeris a mensa, rursum gratias agendo trinis vicibus dicas: Misera-*

Miserator, & misericors Dominus escam dedit timentibus se. Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto; rursumque post actam Glorificationem preces tuas absolvas. Quorum Patrum auctoritate nitens Card. Bona *de Div. Psalmod. c. 16. §. 6.* Glorificationi majorem antiquitatem jure vindicat. Basilius enim a majoribus eam repetit; & Athanasius de re loquitur non tanquam nuper instituta, sed certa jam, atque perspecta.

Ab Apostolis ea Oratio profecta. Fortasse in Nicæna Synodo addita sunt illa: Sicut erat in principio.

7 Itaque verius dici potest, Apostolos jussu Christi Domini in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti Baptismum contulisse; atque inde ab Apostolicis usque temporibus Glorificationis hymnum Fideles canere cœpisse; Nicænæque Synodo verba illa tribui posse: *Sicut erat in principio &c.* quæ Nicæni Patres addiderint ad Arianorum hæresim jugulandam, qui Filium a Patre *in tempore* genitum, ac fuisse tempus cum non esset Filius, nefarie blasphemabant; quod colligitur ex Concilio Vasionensi paullo post Nicænam Synodum habito in Gallia sub Julio Pontifice Constantii Imperatoris ætate, cujus Canones cum iis, qui secundi sunt Vasionensis Concilii sub Leone Magno permistos habemus. Verba Concilii sunt: *Et quia non solum in Sede Apostolica, sed etiam per totum Orientem, & totam Africam, vel Italiam propter hæreticorum astutiam, qua Dei Filium non semper cum Patre fuisse, sed a tempore fuisse blasphemant, in omnibus clausulis post* Gloria Patri & Filio & Spiritui Sancto. Sicut erat in principio & nunc & semper, & in sæcula sæculorum, Amen, *Dicitur*; *etiam nos in universis Ecclesiis nostris hoc ita dicendum esse decernimus.*

Consuetudo canendi in fine cujusque Psalmi Gloria Patri *non est traducta ab Oriente in Occidentem.*

8 Atque hæc est doctorum virorum, qui in rebus Ecclesiasticis studium operamque suam posuerunt, sententia, cujusmodi est Baronius ad ann. Chr. 325. num. 175. & sequen. Bona de Divina Psalmodia cap. 16. §. 6. Lupus in Notis ad Concilium Nicænum cap. 7. tom. 1. pag. 109. primæ edit. Theophilus Raynaudus tom. 15. Operum suorum pag. 19. Cardinalis autem Bona eod. loco, postquam Cassiani testimonium attulit, qui lib. 2. de Instit. Cœnob. cap. 8. tradit, non fuisse in Oriente consuetudinem ad finem Psalmi cujuslibet canendi *Gloria Patri*, negat, disciplinam ejusmodi ab Oriente in Occidentem esse traductam Hieronymi cura & opera; Cassianum enim, qui quinquaginta vixit post Hieronymum annis, testari nihil ejus disciplinæ ætate sua fuisse in Oriente; Qui aliter senserit, Hieronymi ad Damasum epistola esse deceptum; eam autem esse apocrypham. Et sane falso adscriptam Hieronymo eam epistolam putat etiam Schelstratus part. 2. Antiquitat. illustratæ, & Pagius in Breviario Romanor. Pontif. tom. 1. in Vita Damasi pag. 3. & sequen.

9. Af-

Concilium Narbonense ann. 589. jubet, ad quemlibet Psalmum addi Gloria Patri.

9 Affert Baronius ad ann. Chr. 548. num. 31. Canonem quemdam Concilii Narbonensis anno 589. ideft centum & sexaginta post Hieronymi obitum annos habiti, cujus hæc sunt verba: *Ut in psallendis Ordinibus per quemque Psalmum Gloria dicatur Omnipotenti Deo: per majores vero Psalmos, prout fuerint proliziores, pausationes fiant, & per quamque pausationem Gloria Trinitatis Domino decantetur*. Ejusmodi Decretum cæteræ quoque Ecclesiæ amplexæ sunt, quod satis esse putamus ut palam fiat, quam vere in sua Decretali dixerit Alexander II. fuisse morem, ut quotidie, & forsitan in cujuslibet Psalmi Glorificationis hymnus caneretur, *Gloria Patri &c.*

Joannes XXII. Festum hunc diem primus celebrari jussit Dominica prima post Pentecosten.

10 Atque ut unde sumus digressi, eo regrediamur, cum earum Ecclesiarum disciplinam Ecclesia Romana non improbaverit peculiarem quemdam festum diem celebrandi in Sanctissimæ Trinitatis honorem, paullatim ea consuetudo cœpit pervulgari. Quapropter Rupertus Abbas, qui duodecimi seculi vixit initio, lib. 11. de Divinis Officiis cap. 1. scribit, ætate sua Festivitatem hanc vulgo celebrari cœptam esse; & Durandus, qui vixit vergente in finem seculo 13. etsi tradit, nonnihil varietatis esse in ea celebranda, testatur tamen pluribus in locis esse receptam. Quæ cum ad plures Ecclesias latius in dies vulgaretur, tandem ab ipsa Apostolica Sede suscepta est. Joannes enim XXII. qui obiit anno 1334. primus decrevit, ut prima post Pentecostem Dominica ab universali celebraretur Ecclesia. In id consentiunt Martene citat. cap. 28. Thomassinus cit. cap. 18. lib. 2. num. 13. Bailletus in Historia hujus Festi §. 1. num. 4. Ciaconius in vita Joannis XXII. Gavantus, & Meratus in Notis ad Gavantum tom. 1. par. 2. pag. 1222. Gonzalez in cap. *Quoniam* de Feriis num. 8. in fine. Herrera de Origine Divinorum Officior. lib. 2. cap. 52. Suarez loc. cit. num. 17. Pagius in Breviario Romanor. Pontificum tom. 4. in vita Joannis XXII. num. 86. & nos lib. 4. de Canonizat. Sanctorum ipsi demonstravimus par. 2. cap. 30. num. 1.

CAPUT XIII.

De festo Corporis Christi, quod Feria Quinta celebratur post primam Dominicam, quæ Pentecostem proxime consequitur, seu post Octavam ejusdem Pentecostes.

Destinandus dies alius videbatur a Feria V. majoris Hebdomadæ ad celebrandam Corporis Christi Solemnitatem

1 AB Apostolicis usque temporibus Feria Quinta *in Cœna Domini* Sanctissimæ Eucharistiæ institutionem veneratur Ecclesia. Sed cum eo die in Passione & morte Christi Domini recolendis sancta versetur Ecclesia, & in plurimis cæremoniis occupata sit, optimum factu, & Deo gratum fore visum est, si peculia-

culiaris quædam institueretur Festivitas lætitiæ & gaudii declarationibus celebranda, cui Feria Quinta post primam Dominicam Pentecostes destinaretur. Quoniam vero de Sanctissimæ Eucharistiæ institutione fuse disputavimus, cum de Feria Quinta Majoris Hebdomadæ sermonem habuimus, nos hîc tantummodo de hac nova addita Festivitate differemus, quæ Feria Quinta post primam Dominicam Pentecostes celebratur.

Origo hujus Festivitatis B. Juliana Leodii de ea instituenda consuluit Episcopos & Theologos, inter quos Archidiaconum Leodiensem, qui postea fuit Urbanus IV.

2. Magna erga Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum devotione fuit Beata Juliana e Monte Cornelione ad Leodii Portas Hospitalaria. Quæ cœlesti quadam visione admonita, ut peculiari Festivitate Sanctissima Eucharistia coleretur, postquam Priorissæ munus illi delatum fuit anno 1230. in Religiosa Domo Montis Cornelionis, rem omnem cum Joanne Canonico S. Martini Leodiensi communicavit, qui eam est cohortatus, ut a Theologis, &Episcopis consilium peteret. E Theologis quosdam ex Ordine Prædicatorum Fratres, ex Episcopis Cameracansem consuluit; consultor etiam est adhibitus Jacobus Pantaleo Trecensis Archidiaconus Leodiensis, Episcopus deinde Virodunensis, summus denique Pontifex Urbanus Quartus appellatus.

Probatam omnibus Festivitatem & Officium in Concilio habito anno 1246. Episcopus Leodiensis coram se jussit celebrari.

3. Probata est omnibus nova Festivitas, ejusque Officium curante B. Juliana compositum est. Etsi autem, ut in rebus, quæ Dei cultum tangunt, solet accidere, plures intercesserint difficultates, Robertus Leodiensis Episcopus in Concilio ann. 1246. habito novum hoc Festum per omnem Ditionem suam celebrari jussit, &, antequam e vita migraret, voluptatem eam cepit, ut novum hujus solemnitatis Officium coram se celebrari videret. Ad hunc modum institutam Festivitatem Hugo, qui Prior antea & Provincialis Fratrum Prædicatorum in consilium a Beata Juliana adhibitus rem omnem probaverat, Cardinalis postea creatus, & in Belgium Legatus ab Apostolica Sede missus, ab omnibus Præsulibus, & universo Clero Legationis suæ retineri jussit & coli; idemque qui ei in Legatione successit Capocius Cardinalis biennio post confirmavit.

Agitur apud Apostolicam sedem de hac Festivitate ad universam Ecclesiam extendenda.

4. Juliana, quæ negotium omne cum quadam pia muliere, quæ Leodii habitabat, nomine Eva, communicaverat, e vivis sublata est. Itaque Eva ab Henrico Leodiensi Episcopo, qui Roberto successerat, flagitare non destitit, ut Romanum Pontificem exoraret, quo nova Festivitas ad universalem proferretur Ecclesiam; cum præsertim in B. Petri Cathedra sederet Urbanus IV. qui visionis, qua B. Juliana monita fuerat, probe conscius, eam Festivitatem in Belgio, antequam creatus esset Pontifex, approbaverat.

Urbanus IV. negotium protrahit: tandem miraculo commotus jubet Festivitatem in Ecclesia universali celebrari.

5. Ejusmodi preces ad Pontificem jam pervenerant, qui rem adeo gravem, in qua de Festivitate ad universalem Ecclesiam extendenda agebatur, cunctando protrahebat, ne quid temere suscepisse videretur. Sed stupendo per id tempus miraculo edito Pontifex commotus Constitutionem, de qua mox sermonem habebimus, evulgavit, qua ab universali Ecclesia Festivitatem hanc celebrari mandavit.

De miraculo Vulsiniensi, quo permotus fuit Pontifex.

6. Castrum est ad Volsiniensem lacum sub radices collis in via, quæ Romam per Hetruriam ducit, ab Urbeveteri haud longe distans, in qua tum Civitate Urbanus IV. cum Romana Curia morabatur. Eo in Castro contigit, ut Sacerdos quidam post consecrationem panis & vini, cum de transubstantiatione in Corpus & Sanguinem Jesu Christi cœpisset dubitare, ex improviso Sanguis ex Hostia eruperit, qui linteum, seu Corporale commaculavit. Sunt qui narrant, Sanguinis guttam Sacerdotis imprudentia in linteum effusam; illum autem, quo suam tegeret negligentiam, multiplici plexu eam lintei partem, quo Sanguinis gutta deciderat, complicasse; maculam deinde Sanguinis in formam Hostiæ in singulis lintei plexibus esse repertam. Cujus miraculi fama commotus Pontifex, ipse linteum inspicere voluit; ac novissimas preces memoria repetens, quæ ad peculiarem Festivitatem Corporis Christi impetrandam sibi erant expositæ; ea etiam revolvens animo, quæ Leodii multo antea acceperat, & accurato examine perpenderat; reputans præterea, quantopere necessarium esset, ut gliscens Berengarii hæresis, qui realem Corporis Christi sub speciebus panis & vini præsentiam impugnabat, auctoritate publica frangeretur, Constitutionem edidit, quæ in Bullario primum inter Urbani IV. Bullas obtinet locum, qua ad hæreticos comprimendos, & exaltandam Catholicam Fidem singulis annis eodem quo nunc die Festivitatem Corporis Christi in universali Ecclesia celebrari jussit. In eam Constitutionem Revelationes etiam, quas antequam ad Apostolatum esset evectus, cognitas habebat, inseruit. Nulla in hac Constitutione reperitur dies, qua eam Urbanus ediderit. Litteræ vero in forma Brevis ad piam mulierem, quam supra memoravimus, nomine Evam; quibus Pontifex de capto jam consilio certiorem facit, datæ sunt die octava Septembris anno 1264. Urbeveteri Pontificatus sui anno quarto. In Regestis Vaticanis, quæ in Bullario deest dies, Bullæ adscribenda, reperitur fuisse undecima Augusti anno 1264.

Mortuo Urbano IV. duobus fere mensibus post edi-

7. Postridie Kal. Octobris Urbanus migravit e vita. Diestemius in quodam opere ann. 1646. edito ait, Urbani Bullam receptam & exequutioni mandatam in Leodiensi dumtaxat Ecclesia

sia. Sed ea Bulla celebrandæ Festivitati constituit Feriam 5. post primam Dominicam Pentecostes; data autem est die 11. Augusti ann. 1264. ut paullo ante monuimus; quocirca facile intelligi potest, Diestemium nimio in Leodiensem Ecclesiam studio deceptum, cujus obedientiam erga Urbanum IV. Archidiaconum quondam suum conatur extollere, peculiarem Festivitatem, quæ ante Urbani Bullam Leodii celebrabatur, cum Festivitate confundere, quæ juxta Apostolicam Constitutionem Leodii itidem, ut in cæteris Christianæ Reipublicæ Ecclesiis, cœpit celebrari. Illud vere dici posse videtur, Urbanum, antequam illam Constitutionem ederet, & morte eriperetur, hanc Festivitatem solemniter celebrasse, quod colligitur ex ejus literis in forma Brevis ad Evam, quas ipse Diestemius affert: *Et scias, quod nos ejusmodi Festum cum omnibus Fratribus nostris S.R.E. Cardinalibus, nec non cum omnibus Archiepiscopis, & Episcopis, cæterisque Ecclesiarum Prælatis, tunc apud Sedem Apostolicam commorantibus, (ad hoc ut videntibus & audientibus de tanti Festi celebritate salubre præberetur exemplum) duximus celebrandum.* Cum autem paullo post datam Bullam excessisset e vita, nec quisquam urgeret, ut exequutioni mandaretur, quod innuit Glossa Clement. Unica de reliquiis & veneratione Sanctorum, inde factum est, ut annis insequentibus ejusmodi Festivitatem celebratam esse non reperiamus. De ea enim silet Durandus, qui post Urbani mortem duos & viginti vixit annos. Verum Clemens V. in Concilio Viennensi anno 1311. habito Urbani Constitutionem confirmavit, quam demisso animo, ut par erat, Patres, qui universalem repræsentabant Ecclesiam, acceperunt; ut videre est in Clementina unica de reliquiis & venerat. Sanctorum. Cujus executionem Joannes XXII. qui anno 1316. Clementi V. successit, omni studio curavit, ad eamque rem Martinus V. & Eugenius IV. novis Indulgentiis tribuendis plurimum contulerunt, ut tandem in tota Ecclesia Festivitas celebraretur. Quamobrem sancta Tridentina Synodus sess. 13. cap. 15. eam solemnitatem Triumphum de hæresi appellat, & in eos, qui eam improbare audeant, anathema pronunciat Can. 6. Atque in eo loco sancta Synodus gravissimum illud scandalum animo præsens habuit, cum Augustæ Vindelicorum teste Surio in Commentar. fol. 150. in Processione Corporis Christi (in qua sanctam Eucharistiam gestabat Cardinalis Moguntinus, secularibus Principibus, & Clero præeuntibus, quos deinceps Carolus V. Imperator, aperto capite, cereum manu tenens, ac post eum Archiepiscopi, & Episcopi omnes sequebantur, & Umbellam alternis Principes viri gerebant) Saxoniæ Dux

tam Bullam Festivitatem in ipso fuit initio intermortuam excitavit Clemens V. in Conc. Viennensi.

Eucharistia cur adoretur adversus Calvinum.

Dux, & Lutherani Principes adesse noluerunt, ex quo maximam Imperator animi molestiam cepit.

8. Quærit a Catholicis Calvinus lib. 4. Institut. cap. 17. *quo prætextu consecrent hostiam, quam circumferant in pompa?* Cui facile respondemus, in pompa gestari ut adoretur. Id vero laudabile esset, etiamsi non subesset illis speciebus reali sua præsentia Christus, nam in sacris paginis proditum est, jussu Dei Arcam Domini ab Israelitis per plura loca, quanta maxima fieri poterat, celebritate circumferri consuevisse. Quanto igitur potiori ratione id fiat, cum illis speciebus Servator noster Christus Jesus contineatur, ut docet Catholica Ecclesia, quæ in Tridentina Synodo congregata, Augustissimo Ecclesiæ Sacramento Latriæ cultum tribuendum esse definivit. Vid. Herminier Tractatu de Sacramentis tom. 2, de Eucharistia cap. 25. & Pichler in Theologia Polemica par. 2. pag. 1164. & 1165. ubi *de asservatione & adoratione Eucharistiæ* verba facit. Hi enim explicant, quo sensu intelligamus Sacramento Latriæ cultum tribuendum, etiamsi panis & vini species, quæ sunt res creatæ, in illo contineantur.

Miraculi Volsiniensis veritatem probant Scriptores omnes; sed omnium luculentissime ipsum Corporale in Cathedrali Urbisveteris asservatum.

9. De miraculo, quod in Volsiniorum Castro contigisse diximus, scribunt Trithemius, S. Antoninus, & fuse Panvinius. Sed argumento est longe firmissimo sacrosanctum idem linteum seu Corporale, quod in Urbevetano Cathedrali templo summa veneratione adservatur. Ejusdem miraculi veritatem luculentissime probat ipsa Ædes, in ejus memoriam maximo sumptu a fundamentis excitata, quæ pulchritudine & magnitudine cum cæteris orbis terrarum celeberrimis certare potest. In ejus fundamentum primum jecisse lapidem Nicolaum IV. Idibus Novembris anno 1290. narrat Panvinius; atque ea omnia, quæ hactenus diximus, referunt & confirmant præter Trithemium, S. Antoninum, & Panvinium, cæteri omnes. Vide Capeauvil tom. 2. Histor. Leodien. pag. 642. Bartholom. Tisseu de Orig. Festivit. Corporis Christi, Jacobum Bourgeois in Tractatu cognomine, Martene de antiqua Eccl. Discipl. in Divinis celebr. Offic. cap. 21. num. 1. & sequen. Henschenium in continuatione Bollandiana tom. 3. Aprilis pag. 437. Bellote Observat. ad Ritus Eccl. Laudunen. pag. 851. & sequen. Christian. Lupum tom. 11. nuperrimæ edit. pag. 340. Theophil. Raynaud. tom. 11. pag. 347. Baillet. in Festo ejusdem diei §. 2. Pagium in Breviar. Roman. Pontific. tom. 3. pag. 366. num. 12. Rainaldum ad ann. Chr. 1264. num. 27. Ughellium in addit. ad Ciaconium in Vita Urbani IV. Suarez tom. 1. de Religione lib. 2. cap. 7. num. 3. Thomassinum de dierum Festor. Celebrat. lib. 2. cap. 19. & præsertim num. 13. Pougetum in In-

in Instit. Catholicis tom. 1. §. 15. pag. 871. Gretserum tom. 5. suorum Operum, Differt. de Festo Corporis Christi, Petram in egregiis suis ad Constitutiones Romanorum Pontificum Commentariis tom. 3. in notis ad Constitut. Urbani IV. & Andream Pennazium, qui recens scripsit de Volsiniensi miraculo historiam anno 1731. editam.

10. Quærunt nonnulli, an Urbanus IV. ut hanc Festivitatem, ita solennem, quæ fit hac die, instituerit Processionem. Probabilissima est eorum sententia, qui e re ipsa putant, hanc Processionem esse profectam. Nam Urbanus ab Episcopo ejus loci sacrum Corporale cum processione & pompa adferri sibi jussit, illudque in Ecclesia Urbevetana adservandum locavit. *Attonitus Pontifex ad se ab Episcopo loci cum processione Urbemveterem (corporale) transferri voluit, & illud, solemnitate instituta, in Ecclesia Urbevetana recondidit.* Guillelmus Lindanus Episcopus Ruremundensis tom. 2. Apologetici postquam docuit, non hanc Festivitatem, sed Processionem a quibusdam Lutheranis improbari, subjicit: *Sed unde obsecro certum est, solemni piorum communioni ab Urbano non fuisse adjunctam solemnem etiam Venerabilis Sacramenti circumgestationem? Certe qui occasionem, atque scopum illius Festi ab Urbano IV. instituti prudenter juxta illorum temporum historias perpendunt, videbunt, opinor, non pro absurdo habendum, si quis ad illius Festi originem pertinere dicat istam solennem circumgestationem, quæ stato die tam solemniter toto Christiano Orbe celebratur.* Gretserus tom. 5. edit. Ratisbonen. tract. de Processionibus cap. 19. §. *Duodecimo mentitur prædicans* pag. 64. probare nititur ex Bulla Urbani, Processionem quoque ab eo Pontifice fuisse institutam. Idem confirmat Dissertat. de *Festo Corporis Christi* eod. tom. 5. cap. 12. pag. 161. ubi monet, id causæ fuisse illi Pontifici, quamobrem hanc institueret Festivitatem, ut Hæreticorum dementiam confunderet & perfidiam; ad id autem cum ea solemni processionis pompa nihil excogitari possit accommodatius, id Gretsero satis est, ut ab Urbano etiam Processionem institutam esse conjiciat. Nobis vero melius id probari videtur ex iis, quæ ex Panvinio paullo superius attulimus.

An Urbanus IV. etiam Processionem instituerit.

11. Quidam olim viri docti dubitabant, an officium quod hac die recitamus, scripserit D. Thomas Aquinas, nec in eo conquiescebant, quod in historiis supra allatis proditum est, Urbanum IV. D. Thomæ, qui tum temporis Urbeveteri erat, id muneris demandasse. Papebrochius quid causæ esset, cur ea de re dubitaret, exposuit in Actis Sanctorum mensis Aprilis. Postea

Officium, quod nunc recitatur, composuit D. Thom. Aquin. Græci non habent hanc Processionem. Paraguajensium pietas.

ftea vero quam celebrem legit Differtationem, quam de hoc argumento Natalis Alexander confcripfit, candide declaravit, omnem fibi fcrupulum effe exemtum, feque D. Thomam illius Officii auctorem agnofcere in Propylæo menf. Maji part. 2. pag. 53. Quæ tamen numquam orta effet controverfia, fi Conftitutio iis difceptatoribus innotuiffet edita a Xifto IV. quam reperias in tom. 3. noviffimi Bullarii Fratrum Prædicatorum pag. 555. In ea declarat Pontifex, eam folemnitatem ab Urbano IV. effe inftitutam; deinde fubjicit: *propriumque ejufdem folemnitatis Officium per B. Thomam de Aquino tunc in ipfa Curia exiftentem compofitum edidit*; quod a nobis antea notatum quinta noftra Inftitutione jam citatæ edit. obfervavit etiam Meratus par. 2. tom. 1. ad Gavantum pag. 1225. & fequ. Gretferus Tractatu de Proceffionibus pag. 97. Græcorum, nec injuria, miferiam defLet, qui cum realem Chrifti in Euchariftia fateantur præfentiam, & publico cultu Sacramentum cenfeant adorandum, folemnem hoc die Proceffionem non ufurpent. Græcis longe feliciores Chriftiani in Paraguai, quorum quanta fit pietas in Feftivitate & Proceffione Corporis Chrifti, haud facile quifquam legerit, quin intimo fuavique animi fenfu tactus commoveatur. Id optime exponit Ludovicus Antonius Muratorius in relatione de Miffionibus Paraguai anno 1743. edita cap. 15.

CAPUT XIV.

De Fefto Inventionis S. Crucis die 3. Maji.

Oftentum celebratiffimum Conftātino divinitus objectum.

I. QUinto nonas Maji Sanctiffimæ Crucis Jefu Chrifti inventio folemni memoria recolitur. Magnus Coftantinus dum adverfus Maxentium pararet exercitum, veræ religionis cognofcendæ ftudio incenfus, anno 311. celebri illa vifione eft admonitus, qua fplendidiffimam vidit fupra Solem in formam Crucis lucem cum ea infcriptione, *In hoc vince*, ut narrat Eufebius lib. 1. Vitæ Conftant. cap. 28. & fequen.

Vindicatur illius miraculi veritas ab audaciorum hominum argutiis.

2. Ingenio fuit Imperator ille aperto & candido, veritatis amaus, & ab omni fraude abhorrens; quapropter de eo fcripfit Pragfagoras Ethnicus apud Photium Codic. 62. *Omni viritutum & honeftatis genere, omnique adeo felicitate omnes omnino, qui fe anteceſſerunt Imperatores facile fuperavit Conftantinus*. Itaque, cum fe cœlefte illud prodigium vidiffe ipfe affirmaverit, ejus etiam milites mirabilis oftenti oculati fuerint teftes, ut eft apud Eufebium in Vita Conftant. cap. 28. & id in fuo Panegyrico innuat Naza-

Nazarius subobscure quidem, sed ita tamen ut fateatur, tota Gallia miraculum illud fuisse vulgatum, & notum; nemo sane reperiri potest, nisi sit æque impudens atque Oornebeccus, Tollius, & Boillavius, qui Imperatorem esse mentitum affirmare velit, & a se visum finxisse, quod non viderit. Pari etiam temeritate præditum jure dixeris, qui contendat, ut Fabricius tom.6. Biblioth. lib.5. cap.3. splendidam illam Crucem naturale quoddam fuisse phænomenon, quod illa ætas haud ita Astronomicarum rerum gnara veluti cæleste quoddam & divinitus immissum ostentum existimavit; quasi vero nostris hisce temporibus, cum Astronomia tantum progressa est, jure possit quispiam affirmare, inter naturalia phænomena referendam esse fulgidam Crucem supra Solem in aere suspensam, cum epigraphe, *In hoc vince*, quod Eusebius, Philostorgius, Sozomenus, aliique testantur innumeri: quibus potissimum verbis ad Christianam Religionem amplectendam Imperator impulsus est; & quorum fidem insequenti anno ex eo prælio, quod cum Romani Imperii hoste commisit, parta victoria comprobavit.

Sacrorum in Palæstina locorum Hadriani Imperatoris studio polluta Sanctitas.

3. Sacrorum in Palæstina locorum Sanctitatem omni studio Hadrianus Imperator pollui, Christianumque nomen contumeliis onerari curabat. Sunctum propterea Jesu Christi Sepulcrum terra oppleri, Templumque in eo loco Veneri dicatum excitari jussit; ut Christiani, qui ad eum locum, quo Christus Dominus fuerat conditus, devotione tacti venissent, eo se contulisse viderentur, ut inane illius Deæ numen adorarent.

Tres Cruces a S. Helena effossæ in Calvario.

4. Constantinus Imperator Christianam Fidem amplexus magnificentissimum in eo loco templum extruere statuit; cui ædificando Macarium Hierosolymitanum Episcopum præfecit, Præsidesque provinciarum omnia illi, quæ opus essent, suppeditare jussit. Omne illud opus perficiendum suscepit S. Helena Imperatoris mater, quæ sacris Christianorum jam initiata cum animum suum ad pietatem charitatemque exercendam appulisset, anno 326. fere exeunte, sese contulit Hierosolymam, & loco, ubi Christus Cruci est affixus, iisque omnibus quæ ad ejus Passionem pertinent probe exploratis, Templum, Venerisque simulacrum, quo Calvarius occupabatur, locusque Filii Dei morte & reditu ad vitam consecratus fœde polluebatur, jussit everti; atque inde amota terra, sanctoque detecto sepulcro, ternas ejusdem formæ & magnitudinis reperit Cruces sibi invicem adjacentes.

Vera Christi Dñi ex tribus illis Crucibus miraculo cernitur.

5. Ex iis quænam illa esset, in quam Redemtor noster fuisset sublatus, omnino erat incompertum. S. Ambrosius *in funere Theodosii* conjecit, Crucem, cui Christus fuerat affixus, cognitam esse

esse ex titulo, *Jesus Nazarenus Rex Judæorum*. Ruffinus vero, Socrates, Sozomenus, & Theodoretus narrat, in re tam dubia Macarium a S. Helena, quid facto opus esset, in consilium adhibitum, divino afflatum numine singulas quasque Cruces ad matronæ cujusdam nobilis corpus, quæ in ipso mortis limine versabatur, admoveri jussisse, Deumque deprecatam esse, ut, cuinam tribus ex illis Crucibus Unigenitus ejus Filius esset affixus, significare dignaretur; ægram, ubi ejus corpori tertia Crux esset admota, valetudini restitutam; id indicio fuisse, in eam Christum Dominum fuisse sublatum. S. Paulinus Nolanus Episcopus in Epistola ad Sulpicium Severum, qua se illi scribit particulam mittere Sanctissimæ Crucis, narrat eam mulierem jam mortuam, ubi primum ejus cadaveri tertia Crux fuit applicita, revixisse. *Postremo* (sunt Paulini verba) *Dominicam Crucem prodit Resurrectio, & ad salutaris Ligni tactum, morte refuga funus excussum, & corpus erectum*. Et consonat Sulpicius Severus Histor. lib. 2. *Duabus prius frustra Crucibus admotis, ubi Christi patibulo attactum est, dictu mirabile! trepidantibus cunctis funus excussum, & inter spectatores adstitit*. Inde quidam existimarunt, duo tum contigisse miracula: alterum mulieris morbo prope confectæ, quæ convaluerit; alterum mulieris mortuæ, quæ revixerit. Verum cæteri omnes vulgo unum tantum miraculum referunt; rem vero ajunt aliter Paulinum narrare, quod ex rumore populi eam acceperit, qui plerumque, quæ gesta fuerint, multis vel sublatis vel additis circumstantiis auget vel minuit.

Non sub Eusebio Papa inventa Crux est sed sub Sylvestro.

6. Verba sunt ex libro Pontificali, qui Anastasio vulgo tribuitur, in vita S. Eusebii Papæ: *Sub hujus temporibus inventa est Crux Domini nostri Jesu Christi quinto Nonas Maji, & baptizatus est Judas, qui & Cyriacus*. Vignolius post vocem *Cyriacus* seu *Quiriacus* legit: *qui eam invenerat*. Sed hanc narrationem multa evertunt; nam neque sedente Eusebio, sed Sylvestro, inventa Crux est, neque sincera ea sunt Acta, quæ Judæorum opera tradunt Crucem esse repertam.

Argumenta, quæ Crucem sub Sylvestro inventam evincunt.

7. Et sane sub Sylvestro Pontifice, non vero sub Eusebio Crucem esse inventam plurima evincunt argumenta. Syriam enim, Eusebio Pontifice, non Constantinus obtinebat, sed Maximinus, qui numquam profecto Christi Domini Crucem investigari, atque ibi Ecclesiam extrui passus esset: præterea Constantinus nondum ea, quam supra memoravimus, cœlesti visione monitus, ne Christianus quidem tum temporis erat; nondum itidem ejus mater Helena Christianam profitebatur fidem; & Macario multo post Hierosolymitana Ecclesia anno 312. tradita fuit. Vid. Baron. ad annum

num Chr. 326. num.42. Pagium in Breviario Romanorum Pontificum tom.1. in vita S. Eusebii; & Binii, Labbei, Ciaconii, Bencini, & Vignolii Notas ad librum Pontificalem in eadem S. Eusebii vita. Quod autem Canonem, qui incipit *Crucis*, de Consecr. distinct. 3. Gratianus tribuat Eusebio, cujus ea sunt verba, *Crucis Domini Nostri Jesu Christi, quæ nuper, nobis gubernacula Sanctæ Romanæ Ecclesiæ tenentibus, quinto nonas Majas inventa est, in prædicto Kalendarum die Inventionis Festum vobis solemniter celebrari mandamus*, nihil negotii facessit: hoc siquidem Decretum falso affingi Eusebio advertit Suarez tom. 1. de Religione lib.2. cap.7. num.2.

Acta quæ tradunt S. Crucem Judæorum opera esse repertam.

8. Acta vero, quæ tradunt, Crucem Judæorum opera esse repertam, rem ita narrant: Helenam Judæos ad se accersitos de nefarie illata Christo nece objurgasse; jussisse paratos ex iis esse quingentos, ut interroganti sibi, ubinam esset Crux Christi Domini, responderent; eam, cum nihil comperiret, eadem de re peritiores quosdam esse percunctatam, quos inter quidam fuit nomine Judas, qui ex traditione patris sui Simeonis filii Zachæi noverat, ubi esset Crux Jesu Christi, quam a patre indicare jussus esset, si quando ea de re interrogaretur; Judam primo detrectasse quod haberet cognitum aperire; in vincula tamen traditum, diutinaque septem dierum fame parere coactum, aliorum quorumdam opera adjutum, effossa terra ternas reperisse Cruces; ex iis Crucem Domini eo miraculo, quo mortuus revixit, cognitam fuisse; Judam denique sacro ablutum Baptismate a S. Eusebio Episcopum consecratum esse, & relicto Judæ nomine Cyriacum appellatum. In Chronicis Hispaniensibus traditur, tanta eum captum fuisse devotione, ut ante pectus in veste Crucis imaginem gestare voluerit: unde ajunt profectos Equestres Ordines, quos qui profitentur, in veste, & in medio pectore Crucis imaginem gerunt. Vide Quaresmium Elucidat. Terræ Sanctæ tom. 2. Lib. 5. cap. 20. in fine.

Acta illa veluti spuria a doctissimis quibusque rejiciuntur.

9 Gregorius Turonensis lib.1. cap.34. ubi de Constantino loquitur, eam rem innuit: *Hujus tempore venerabilis Crucis Dominicæ Lignum per studium Helenæ matris ejus repertum est, prodente Juda Hebræo, qui post Baptismum Quiriacus est appellatus.* Sed adversus eam narrationem tot tantasque objecere difficultates Baronius, & Panvinius, ut rejicienda omnino videatur. Bollandistæ ad diem 3. Maji accurate eam examinant, ac denique Acta illa veluti spuria explodunt. Janningus in Apologia, quam posuit in tom.1. Junii num.26. ostendit, Scriptorem historiæ de Inventione Sanctissimæ Crucis, quisquis ille fuerit, loca, tempora, homines, & facta confingere. Et Papebrochius,

in responsionibus ad P. Sebastianum a S. Paulo part.1. respons. ad art.1. §.7. accusatus quod Breviarium Romanum in eo, quod ad S. Crucis Inventionem pertinet, impugnasset, rejecisse, sibi Gelasio Papa praeeunte, qui in Can. *Sancta Romana* dist. 15. hoc de ea historia tulit judicium: *Item scripta de Inventione Dominicae Crucis, & alia scripta de inventione Capitis Beati Joannis Baptistae novellae quidem relationes sunt, & nonnulli eas Catholici legunt; Sed cum haec ad Catholicorum manus pervenerint, Beati Apostoli Pauli praecedat sententia: Omnia probate, & quod bonum est, retinete*. Decretum hoc Gelasianum egregie defendit Fontaninus in Antiquitatibus Hortae in append. eoque usus est Schelstratius in Notis ad librum Pontificalem in vita S.Eusebii ad confutandam historiam de Cruce Hebraeorum opera inventa. Eamdem ingreditur viam Tillemontius Not.3. ad vitam S. Helenae, ubi advertit, hanc historiam illo fulciri posse argumento, quod ille Judas Cyriacus, seu Quiriacus Hierosolymae Episcopus in omnibus fere Martyrologiis reperitur adscriptus, & honore, quo Sanctos veneramur, tamquam Patronus colitur Anconae, e cujus Episcopatu Clementis XII. beneficio ad Metropolitanam Bononiensem Ecclesiam quondam translati fuimus. Illud quoque addit, non abesse a verisimili, alium quemdam fuisse Cyriacum, qui Hierosolymae martyrium passus sit, & cujuspiam alterius Civitatis Episcopus fuerit; ejusque sacra Lipsana Anconam a Placidia Augusta, ut creditur, esse delata.

Retinenda historia de Inventione Crucis, quae Breviario Romano continetur.

10 Retinenda est igitur prima illa quam attulimus historia, utpote Breviario Romano emendato plane consentiens; cum praesertim firmissimis suffulta sit fundamentis; ex Ambrosio in Concione de obitu Theodosii; Ruffino lib.1. cap.8. S. Paulino ep.31. alias 2. Sozomeno lib.2. cap.1. Nicephoro lib.8. cap.29. Sulpicio Severo Hist. lib.2. S. Cyrillo epist. ad Constantium Imperator. §.3. col.352. op. edit. Maur. ubi haec habentur: *Ac tempore quidem Deo amicissimi, & felicis recordationis Constantini Patris tui salutare Crucis lignum Hierosolymis est repertum, divina gratia viro pietatem recte quaerenti hoc largiente, ut absconditos sanctos locos inveniret*. Et in Eusebii Chronico a Pontaco edito: *Helena Constantini mater Divinis monita visionibus Beatissimum Crucis Lignum, in quo mundi salus pependit, apud Hierosolymam reperit*. Quapropter Bailletus in sua Tabula Critica ad diem 3. Maji num.1. monet, primae adhaerendum historiae; alteram autem, quae Judam Hebraeum commemorat, cujus opera Crux Domini reperta sit, rejiciendam.

11. Sal-

11 Salmasius, Spanhemius, Basnagius, Dallæus, Calvinianarum hominum partium, veritatem historiæ de Inventione Sanctissimæ Crucis prorsus negant; suumque judicium confirmant silentio Eusebii in Vita Constantini: epistolam vero Cyrilli velut spuriam & apocrypham rejiciunt; quæ vero ex Chronico Eusebii attulimus, recens addita esse contendunt: illud vero vehementer urgent, non fieri verisimile, trecentorum spatio annorum Christi Crucem, quodque mirandum magis, binas etiam duorum Latronum sub terra latuisse incorruptas. Hospinianus Tract. *de Origine Festorum Christianorum* pag.107. non solum negat, Crucem inventam esse sub S. Eusebio Papa, quod nos ipsi paullo ante diximus non esse verisimile, sed insuper eo inclinat, ut totam de Inventione Crucis historiam ex rationibus modo indicatis rejiciat.

Calvinistæ eam historiam explodunt.

12 Verum ut Cyrilli epistola sit apocrypha, quod contendit Rivetus; ut in Chronico Eusebii ea verba recenter addita sint, quemadmodum putat Scaliger, & Bollandistæ ad diem 3. Maji, quis tanta fuerit confidentia, qui rem tot gravissimorum Scriptorum testimonio confirmatam audeat convellere? Cum præsertim, etiamsi Eusebius revera siluisse de hac re comperiatur, argumentum inde depromtum sit mere negativum, cujus vires plane concidunt, cum alia suppetant veterum & gravissimorum Scriptorum testimonia, qui rem narrant ab alio prætermissam, quæ minime prætereunda videatur; ut optime observarunt Natal. Alexander tom.4. postremæ edit. Parisien. cap.6. art.12. Tillemont. Nota 2. ad S. Helenæ vitam, & Bollandistæ ad diem 18. Augusti §.8. de vita S. Helenæ, num.76. *Dato autem, non concesso, Eusebium in hac re fuisse pisce, ut ita dicam, mutiorem; an propter silentium unius Eusebii tot alii gravissimi Auctores, qui adeo diserte eam asserunt, falsitatis arguendi sunt? &c. Quibus omnibus addenda est constans, stabilis, ac perpetua Catholicæ Ecclesiæ Traditio. Andreas itaque Rivetus heterodoxus Ministellus commiseratione, seu risu potius vel contemtu dignus est, quando in Critici sui Sacri, ut vocant, specimine adversus inventionem Crucis audacter ac temere ista deblaterat.* Diximus, ut apocrypha sit Cyrilli epistola; nam revera est genuina; quod enim illam Rivetus rejiciat ut spuriam, quia in ea Constantius Augustus laudatur, qui Christi Divinitatem oppugnabat, id quidem nullius est roboris argumentum; Athanasius enim, & Hilarius honorificis sane verbis eumdem Imperatorem appellarunt, tum cum maxime & pertinacissime Catholicam Fidem divexabat, ut bene animadvertit Gravesonus de Myster. & annis Christi p.452.

Evertuntur argumenta, quæ illi adversus eam historiam gerunt.

 Dixi-

Diximus itidem, ut in Chronico Eusebii ea verba sint addita; nam id quidem non satis exploratum est; reperiuntur enim ea verba in pluribus manuscriptis Codicibus, & multis veteribus editionibus. Adeundus Gretserus, ubi Scaligerum refutat, Florentinius in Notis ad vetus Martyrologium num.3. & Pagius in vita S. Eusebii. Diximus denique, etiamsi Eugenius revera siluisse ea de re comperiatur; nam videre licet apud Bollandistas in vita S. Helenæ ad diem 18. Augusti §.8. Eusebium ejus rei mentionem injecisse in Vita Constantini lib.3. cap.30. ubi Imperatoris affert epistolam ad Macarium, qua quidem epistola probe Continuatores expensa concludunt: *Ut ad Inventionem Crucis revertamur, ob rationes datas videtur nobis probabilius Eusebium hanc indicasse in Epistola Constantini citata*. Cui autem non sit verisimile, trecentorum spatio annorum tres Cruces humo tectas delituisse incorruptas, is Divinam Omnipotentiam videtur circumscribere. Deus enim, cum nollet Crucem Jesu Christi in Ethnicorum manus incidere, vel cum Titus delevit Hierosolymam, vel cum Hadrianus Hierosolymitanum agrum populatus est, eam jacere humi sepultam passus est, & a corruptione defendit, ut impio demum Idolorum cultu deleto, & Christiana religione longe lateque diffusa, salutare Lignum publico populorum cultui proponeretur. Nec quidquam roboris est, quod objicitur, huic rationi locum esse tantummodo, ubi de Christi Cruce sermo sit; omnes enim tres illas Cruces idcirco Deus voluit incorruptas, ut mirabili illi, quod contigit, miraculo fieret locus, cum, ut supra monuimus, ab iis Crux Dominica discreta & agnita est.

Ipsa instituendæ hujus Festivitatis ratio exponitur, & defenditur.

13 Quod si quis interroget, qui Festum diem Ecclesia præscripserit, quo celebraretur Sanctissimæ Crucis inventio, cum hæc historia non nisi humanæ fidei & opinioni innitatur; aut si scire velit, quid demum hac in re tantopere dignum reperiatur, ut ideo Solemnitas fuerit instituenda: respondemus, fidem humanam, & moralem evidentiam satis firma esse fundamenta instituendæ Festivitati. Atque ut exemplo rem declaremus, si Christiani Turcarum copias prælio profligaverint, pro parta victoria Festum indicitur, etiamsi non Fide divina, sed humanæ fidei evidentia ejus rei certi simus. Quod autem quærunt, quid in Sanctissimæ Crucis inventione reperiatur hac Festivitate dignum; respondemus, Inventionem Crucis non esse hujus Festivitatis fundamentum, sed Festivitatis instituendæ occasionem præbuisse. Etenim sola Crux propter Christum, qui ei est affixus, ponitur veluti fundamentum huic Solemnitati. Christus enim objectum est Reli-

Religionis nostræ præcipuum, & Crux tamquam nostræ redemtionis instrumentum colitur. Præterea Augustinus de Civit. Dei lib.10. cap.4. inter multas alicujus instituendæ Solemnitatis rationes, insigne aliquod Dei benificium non ultimum habere docet locum. *Ei* (Deo) *beneficiorum ejus solemnitatibus Festis, & diebus statutis dicamus, sacramusque memoriam, ne volumine temporum ingrata subrepat oblivio*. Et sane magno Dei beneficio Crux, qua Christus humanum genus redemit, tandiu incorrupta delituit; cumque temporis opportunitas ut eam veneraremur postulabat, ejusdem Dei insigni beneficio reperta est. *Nonne divina manu latuit* (ait D. Paulinus cit. Epist.) *ut postea inveniretur, cum religiose quæreretur*? Quisquis vero consideret, Hebræis, qui nihil reliqui sibi fecerunt ad omnem Christi memoriam obliterandam, in mentem non venisse Crucem comburere, fateatur necesse est, in omni hac rerum serie Omnipotentis Dei dexteram in eum finem omnia ordinasse, quem jam innuimus, id est eo intendisse, nobis ut benefaceret. *Si ad manus Judæorum* (ait D. Paulinus) *omnia contra Fidem Christi præcaventium Lignum illud venisset, conterendum & exurendum fuisset: neque enim in Cruce abolenda negligentes fuissent, qui signaverant sepulchrum*.

Quo tempore instituta fuerit hæc Festivitas.

14. Vetustissimam hanc esse Festivitatem ait Micrologus, eamque docet a S.Eusebio institutam in observat.Ecclesiastic. cap. 55. *Eusebius Papa a B. Petro trigesimus secundus constituit, ut omnes Christiani Inventionem S. Crucis quinto Nonas Maji solemniter celebrarent*. Eadem affirmat Burius in notitia Romanor. Pontific. Quæ quidem a Frontone risu excipiuntur in Notis ad Calendarium Romanum ante nongentos annos scriptum, in quo cum nullam viderit ad diem 3.Maji Festivitatem de Crucis Inventione notatam, hæc scripsit: *Hic tertia Maji nulla mentio Inventionis Sanctæ Crucis. Antiquam hanc celebritatem credit Pamelius ob illa, quæ ait Micrologus: sed qui animum adverterit ad ea, quæ dicit Micrologus, videbit ad fabulam eum alludere. Hujus etiam nulla mentio apud Græcos. Itaque nonnisi post annum a Christo 720. cœpit celebrari*.

Spurium Eusebii decretum, quo Micrologus utitur ad vetustatem huic Festo afferendam. Notata est hæc solemnitas in Martyr. D.Hieron. edito a Florentinio.

15. Alludit Micrologus ad Decretum S. Eusebii a Gratiano relatum de Consecr. Dist. 3. & ad ejusdem Pontificis Decretalem; quæ tamquam spuria rejicitur, quemadmodum supra docuimus, & ut expendit Ciaconius in Vita S. Eusebii. Quamobrem in hac re omnino Frontoni subscribimus. Quod vero ad hujus celebritatis originem pertinet, cum eo sentire non possumus. Nam in veteri Occidentalis Ecclesiæ Martyrologio, quod Hieronymo tribuitur, & a Florentinio est editum, hæc leguntur ad diem 3. Maji:

Maji: *In Hierosolyma Inventio S. Crucis Domini Nostri Jesu Christi ab Helena post Passionem Domini anno 233. regnante Constantino Imperatore*. Si quis vero dicat, ea verba Martyrologio posteriori ætate addita esse, dignam sane rem notatu dicit. Si enim hæc Festivitas a Martyrologio abesset, audacter affirmaretur, ad illud usque tempus nondum eam fuisse institutam; si vero, in Martyrologio cum sit adnotata, objicitur illuc posteriori tempore esse inductam, nemo non videt, rem eo esse deductam, ut de ea ne liceat quidem divinare.

Crucis Pars Hierosolymæ locata, Pars Romam missa. Unde originem traxerit ritus ostendendæ Crucis in Feria 6. majoris Hebdomadæ.

16. Bollandistæ referunt Crucis partem S. Macario traditam, ac postea in Templo a Constantino Hierosolymæ extructo locatam esse; alteram Crucis partem Romam ab Helena missam, ut in templo S. Crucis in Hierusalem poneretur; quod Templum in memoriam Crucis, quam in Cœlo viderat Constantinus, ipsa ædificari curaverat. Propterea ajunt, in Orientali Ecclesia nullam oportuisse Festivitatem de Inventione Crucis instituere, cum magnum illud Templum excitandum esset, quo extructo, statim pia illa cœpit consuetudo, ut certis quibusdam diebus solemnibus, ac præsertim Feria sexta in Parasceve magno concursu advenarum S. Crucis lignum spectandum populo exhiberetur. Atque inde, quod alibi monuimus, ea, qua nunc utimur disciplina profecta est, ut in Divinis Feriæ sextæ Majoris Hebdomadæ Officiis in universali Ecclesia Crux solemniter ostendatur: neque enim ea cæremonia Hierosolymæ ostendendi Feria sexta Crucem proprie dici potest inventio Crucis, sed potius inventæ Crucis adoratio, quemadmodum monuit Bailletus in Hist. hujus diei.

Bollandistarum conjectura de origine hujus Solemnitatis.

17. Pergunt Continuatores Bollandiani in hoc argumento, & vero non absimile existimant, postquam Helena Romam Crucis partem vel misit, vel e Palæstina rediens ipsa secum tulit, & in Basilica S. Crucis in Hierusalem collocavit, in hac primum Ecclesia Festivitatem Inventionis S. Crucis celebrari cœpisse, atque inde a summis Pontificibus in alias Romæ Ecclesias invectam esse, unde tandem ad universalem Ecclesiam permeaverit. Sane de ea mentio fit in Sacramentario, & Antiphonario S. Gregorii. Quod autem absit a Calendario Frontonis, haud ita improbabile est, ante Calendarium S. Gregorii illud esse conscriptum. Vetera vero Sacramentaria, & Martyrologia, quæ hanc Festivitatem commemorant, reperias apud Florentinium in Notis ad Martyrologium ad hunc diem, & apud Martene cap.32. num.16. Quomodo autem paullatim hæc Solemnitas ad universam Occidentalem Ecclesiam permanaverit, ostendit Bailletus in Hist. hujus diei.

18. Sed

Gregorius XI. Officium componi jussit.

18. Sed ut ad medii ævi tempora descendamus, in priori Gregorii XI. vita, quam Bosquetus, & Baluzius edidere, Pontificem illum jussisse comperimus componi non modo Inventionis, sed Exaltationis quoque S. Crucis Officium, de qua solemnitate alibi nobis erit sermo. Ejus Officii Auctorem fuisse Petrum Senogalliensem Episcopum tradit Bailletus; quod quidem ex eo verisimile fit, quod Petrus Amelius fuerit Urbani Sacrista, deinde Gregorii XI. Pœnitentiarius, & Senogalliensem Ecclesiam ad annum usque 1367. gubernaverit, ut videre est apud Ughellium.

Sublata inde a Clem. VIII. quæ ex adulterinis Hebræorum Actis desumta fuerant.

19. In veteri Officio, cujus Auctor Senogalliensis Episcopus, ea continebantur, quæ dudum explosimus de Juda, cujus opera Crux esset inventa. Sed Clemens VIII. cum Officium ad secundæ Classis Ritum promovit, sublatis Antiphonis ad Laudes, easdem, quæ in Festo Exaltationis, recitari jussit; *quia priores historiam continebant dubiam*; verba sunt Gavanti sect. 7. cap. 7. de Festis Maji num. 3. Hanc denique solemnitatem Constitutione edita ex præcepto celebrandam voluit Urbanus VIII.

Hæreticorum error, qui cultum S. Cruci ademerunt. Lex a Theodosio lata adversus Judæos.

20. Egregie Natalis Alexander Dissert. 7. Hist. 8. seculi stultum Paulicianorum errorem confutat, quem rursus a Claudio Taurinensi, a Petrobusianis, & Wicleffistis excitatum novissime Lutherani, & Calvinistæ instaurarunt, adversus cultum, qui Cruci, cui affixus est Jesus; ejusque Crucis imaginibus jure tribuitur. Hîc autem non prætermittendum, voluisse Constantinum in S. Crucis honorem, ne quis deinceps publico supplicio plectendus Crucis patibulo necaretur, ut testantur Sozomenus Hist. lib. 1. cap. 8. & Nicephorus lib. 7. cap. 46. Cum autem contumacissimi Judæi quamdam celebrare cœpissent solemnitatem, qua hominem Cruci affixum cremabant, dictitarentque id facere se in Amani eorum hostis odium, ne Christiani in odium & contumeliam Christi Domini factum suspicarentur; Theodosius junior Imperator hanc legem tulit, quæ est in Codice Justinianæo Tit. de Judæis; sumta ex Cod. Theodos. lib. 16. tit. 8. leg. 18. *Judæos quadam festivitatis suæ die solemni Aman ad pœnæ quondam recordationem incendere, & Sanctæ Crucis assimilatam speciem in contemtum Christianæ Fidei sacrilega mente exurere, Provinciarum Rectores probibeant, ne jocis suis Fidei nostræ signum immisceant: sed Ritus suos infra contemtum Christianæ Religionis retineant, amissuri sine dubio permissa hactenus, nisi ab illicitis temperarint.*

Repertus etiam titulus Crucis. Qui

21. Non modo Crucem, sed Titulum etiam, & Clavos Helena invenit. De Titulo supra, de Clavis par. 2. Tom. 4. de Canoni-

de Crucis inventione egregie scripserint. nonizatione verba fecimus, ubi gravem exposuimus controversiam in Sacra Rituum Congregatione agitatam de cultu Coronæ Ferreæ, quæ est Modoetiæ, restituendo; in quam fama est partem clavi, quo transfixus est Jesus, esse insertam. Gretserus tom. 1. suorum operum edit. nuperrimæ Ratisbonensis lib. de Cruce cap. 42. & duobus sequen. accurate scripsit de Inventione Crucis, confutatis Centuriatoribus Magdeburgensibus: alibi autem agit etiam de Festo. In eodem primo volumine inserta est *Apologia pro S. Cruce*, in cujus cap. 3. objectiones Junii ea de re adversus Bellarminum diluit. In volumine 5. lib. 1. de Festis cap. 32. Hospinianum refellit. Post hujus nostri Operis sermone vernaculo a nobis conscripti editionem, prodiit typis Bononiensibus secundæ Partis Tomus tertius *de Cultu Sanctorum*, Auctore Abb. Trombello, cui adiecta est *Appendix de Cruce*, ubi ample & erudite omnis hæc pertractata materia est. Quicquid autem ipsi de hac re paucis explicuimus, in ea appendice, & in citatis Gretseri Operibus magno doctrinæ apparatu confirmatum reperies.

CAPUT XV.

De Festo Transfigurationis Domini, quæ die 6. Augusti celebratur.

Totius argum. partitio. Quid fuerit Transfiguratio Christi ex Evangeliis.

1. POstridie Nonas Augusti Transfiguratio Christi Domini celebratur. De Jesu Christi Transfiguratione loquuntur Matthæus cap. 17. Marcus cap. 9. & Lucas cap. itidem 9. Atque ut via & ratione procedamus, quæremus primo, quid fuerit Transfiguratio: quomodo, quando, ubi contigerit, quænam ejus fuerit causa, quæ circumstantiæ; postremo hujus solemnitatis originem aperiemus. Quid Transfiguratio fuerit, explicat Matthæus cap. 17. v. 2. *Transfiguratus est ante eos: & resplenduit facies ejus, sicut sol, vestimenta autem ejus facta sunt alba sicut nix*. Marcus cap. 9. *Transfiguratus est coram ipsis: & vestimenta ejus facta sunt splendentia, & candida nimis velut nix, qualia fullo non potest super terram candida facere*. Denique Lucas cap. 9. v. 29. *Et facta est, dum oraret, species vultus ejus altera, & vestitus ejus albus & refulgens*.

Nihil faciem Christi fuisse immutatam, sed micanti splendore coruscasse apparet ex Evangelio.

2. Quibus Evangelistarum verbis intelligimus in Transfiguratione Christo nihil ex faciei lineamentis immutatum esse, sed faciem tamquam Solem coruscasse. Quamobrem Hieronymus in illud Matthæi caput: *Ubi splendor*, inquit, *faciei ostenditur, & candor describitur vestium, non substantia tollitur, sed gloria commutatur. Certe transformatus est Dominus in eam gloriam,*

qua

qua venturus est postea in Regno suo. Transformatio splendorem addidit, faciem non subtraxit.

3. Quamquam autem de solius faciei & vestium splendore loquuntur Evangelistæ; tamen cum transfiguratum esse dicant, existimare licet, ejusmodi splendore non faciem tantum, sed totum corpus coruscasse, sacrosque Scriptores, cum faciem memorant, corpus omne significare voluisse, ut docet idem Hieronymus epist.61.adversus Joann. Hierosolymitani errores, cap.10. *Et facies ejus fulgebat sicut sol. Ubi autem facies nominatur, existimo, quod & cætera membra conspecta sint.* Quem locum ad hanc rem etiam attulimus in lib.4. de Canonizat. par. 1.cap.26. num. 11.

Existimare licet, non modo faciem, sed universi Christi Corpus splendore circumfusum.

4. Transfiguratio autem quo pacto contigerit, sive quod idem est, unde splendor ille manaverit, explicat D.Thomas in 3.par. qu. 45. art. 2. Itaque docet, claritatem corporis Christi in Transfiguratione derivatam fuisse ab ejus anima, tum ob Divinitatem, cum qua hypostatice jungebatur, tum propter gloriam, qua jam inde a conceptione sua fruebatur. Quod autem a principio conceptionis animæ gloria ad corpus non redundaret, factum id esse ait ex divina dispensatione, ut in corpore passibili Christus Redemtionis nostræ mysteria adimpleret. Cum igitur numquam ea potestate Christus caruerit transfundendi in corpus animæ gloriam, eam potestatem in Transfiguratione exercuit: *Non tamen per hoc ademta est Christo potestas derivandi gloriam animæ ad corpus. Et hoc quidem fecit quantum ad gloriæ claritatem in Transfiguratione.*

Quo pacto contigerit Transfiguratio ex D. Thoma.

5. Illud tamen discrimen inter claritatem corporis glorificati, & claritatem corporis Christi Transfigurati intercedebat, quod glorificati corporis claritas est qualitas immanens; claritas verò in Transfiguratione Christi corpus afficiebat per modum qualitatis transeuntis, ut docet D. Th. loco cit. *Nam ad Corpus glorificatum redundat qualitas ab anima, sicut qualitas quædam permanens Corpus afficiens: unde fulgere corporaliter non est miraculosum in corpore glorioso. Sed ad Corpus Christi in Transfiguratione derivata est claritas a Divinitate, & Anima ejus non per modum qualitatis immanentis & afficientis ipsum corpus, sed magis per modum passionis transeuntis, sicut cum aer illuminatur a sole: unde ille fulgor tunc in Corpore Christi apparens miraculosus fuit, sicut & hoc ipsum, quod ambulavit super undas maris.*

Discrimen inter claritatem corporis glorificati, & splendorem Christi Transfigurati.

6. Duplex vero in Transfiguratione fuit miraculum: alterum, quod non usque a Conceptione Corpus Christi spendidum fuerit, & effusio gloriæ ab anima Christi in Corpus, cui tam-

Duplex in Transfiguratione miraculum.

quam immanens qualitas inhærere debuerat, impedita fuerit. Alterum, quod idem Corpus, quamvis passibile, in Transfiguratione splendidum fuerit; & quamvis Deus naturæ Auctor statuisset, ne gloria animæ Christi, dum esset in hac vita, ad corpus pertingeret, ut ejus cruciatibus & Passione humanum genus redimeretur; tamen voluit, ut in Transfiguratione ad faciem, manus, pedes, & cætera membra gloria animæ permearet: ut docuimus lib. 4. de Canonizat. par. 1. cap. 26. num. 12.

D. Matthæi locus, ex quo elici posse videtur tempus, quo contigit Transfiguratio.

7. Dixerat Dominus Jesus Discipulis, sibi Hierosolymam proficiscendum, plurimos subeundos cruciatus, & mortem oppetendam, ac post triduum se rediturum ad vitam, eosque ad Crucem subeundam est cohortatus, æternamque vitam per contemptum vitæ hujus consequendam. *Exinde cœpit Jesus ostendere discipulis suis, quia oportet, eum ire Hierosolymam, & multa pati a senioribus & Scribis & Principibus Sacerdotum, & occidi, & tertia die resurgere*, & quæ sequuntur apud Matthæum cap. 16. v. 21. cui consonant Marcus cap. 8. & Lucas cap. 9.

Videtur Christus paullo ante Passionem transfiguratus. Dissensus aliquis apparet inter Evangelistas.

8. Ex quibus colligi videtur, Transfigurationem haud multo ante Passionem contigisse, ut advertit Baronius. Narrat Matthæus cap. 17. v. 1. post dies sex assumsisse Jesum secum Petrum, Jacobum, & Joannem, & in excelsum montem adduxisse, ubi postea transfiguratus est: *Et post dies sex assumit Jesus Petrum & Jacobum, & Joannem fratrem ejus, & deducit illos in montem excelsum seorsum, & transfiguratus est ante eos*. Ad eundem modum Marcus cap. 9. v. 1. *Et post dies sex assumit Jesus Petrum, & Jacobum, & Joannem, & ducit illos in montem excelsum seorsum solos, & transfiguratus est coram ipsis*. Verum Lucas cap. 9. v. 28. octo dies, non sex, inter illum Christi sermonem, & Transfigurationem interjicit. *Factum est autem post hæc verba fere dies octo, & assumit Petrum & Jacobum, & Joannem, & ascendit in montem, ut oraret, & facta est, dum oraret, species vultus ejus altera, & vestitus ejus albus & refulgens*; quæ pugnare videntur cum aliis Evangelistis.

Ostenditur Evangelistarum Concordia.

9. Sed omnis tollitur difficultas: nam ut bene advertit S. Augustinus de Consensu Evangelistarum lib. 2. cap. 56. Matthæus, & Marcus neque ipsum diem, quo Christus eum ad Discipulos sermonem habuit, neque diem, quo cum iis se ad montem contulit, numerant; Lucas vero utrumque cum sex aliis diebus conjungit; ex quo fit, ut ii sex tantum dies referant, Lucas autem octo. Vide Lamy Concord. Evangel. lib. 4. cap. 19.

Qui Mons ille fuerit, ubi transfiguratus est Jesus.

10. Quinam vero Mons ille fuerit, ubi transfiguratus est Christus, Evangelistarum tradit nemo. Quidam putant, montem

tem hunc esse Olivarum; quod ex ipsis Evangelistarum verbis rejici posse videtur, qui montem illum excelsum fuisse dicunt; Mons vero Oliveti tumulus potius erat, quam mons. Alii putant, eum montem haud multum abesse a Lacu Genesareth. Nos vero cum Hieronymo, Cyrillo Hierosolymitano, & Damasceno Transfigurationem in Monte Thabor existimamus contigisse, ut etiam diximus de Canonizat. lib.4. par.1. cap.26. num.9. Scribit Nicephorus Eccl. Hist. lib. 8. cap.30. in eo Monte a S. Helena in honorem trium Apostolorum, qui Transfigurationi adfuerunt, Templum fuisse extructum. Josephus lib. 4. cap. 2. narrat, multos post annos quamdam veluti arcem in eodem Monte Judæos excitasse, qua se adversus Romanos tuerentur. Et Innoc.III. Epistola ad Christianos pro Terra Sancta recuperanda testatur, Saracenos ad Christiani nominis injuriam arcem ibi ædificasse, qua vicinæ urbis Aconis potiundæ sibi munirent viam. Verum *in præsentia omnia fere diruta*; sunt verba Quaresmii Elucidat. Terræ Sanctæ lib. 7. cap. 2. tom. 2.

11. Decuisse ut Christus transfiguraretur, probat D.Th. 3. p. qu. 45, art. 1. & egregie advertit, æquum fuisse, Christum Discipulos suos de Passione sua monitos cohortatum ad subeundos labores, cruciatus, & necem, terminum etiam iis innuere, quo per eas acerbitates perventuri essent; quemadmodum si quem ad iter aliquod asperum suscipiendum adhortemur, loci amœnitatem, quo tendit iter, illi solemus commonstrare. Non animæ solum gloriam, qua vel a primo conceptus sui momento præditus erat, sed etiam Corporis per passionem suam consequi Christum oportebat. *Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam?* Lucæ cap. ult. Eos quoque, qui passionis suæ sequerentur exemplum, ad hanc gloriam vocabat: *Per multas tribulationes oportet nos intrare in Regnum Dei*. Actor. cap. 14. Inde igitur eruitur, quæ Transfigurationis fuerit causa; scilicet ut specimen ejus gloriæ exhiberetur, quam adepturi essent ii, qui propter Christum labores adirent, ac mortem oppeterent, ut concludit idem S. Doctor.

Decuit Christum transfigurari ex D. Thoma.

12. Transfigurationis loco, tempore, & causa explicatis, reliqua persequamur, quæ quasi quædam adjuncta eam comitantur. Tres tantummodo, ut diximus, discipuli adfuere, Petrus, Jacobus, & Joannes, quos Dominus Jesus secum adduxerat. Illud quæritur, quamobrem non omnes secum adduxerit, sed tres illos tantum ex omnibus elegerit. D. Thomas loco cit. art. 3. ad quartum ait, tres solummodo a Christo adductos Transfigurationis fuisse testes, quia non omnibus profunda mysteria

Cur Christus non omnes, sed tres tantum Apostolos secū duxerit.

 sunt

sunt revelanda, sed paucis quibusdam, qui ea cæteris omnibus enuncient. Selecti vero ex omnibus Petrus ob præcipuum ejus in Jesum Christum amorem, & ob excellentem ejus potestatem ab illo sibi tributam; Joannes ob amorem, quo eum Christus Dominus complectebatur, ob ejus virginitatem, & Evangelicæ doctrinæ excellentiam; Jacobus *propter prærogativam martyrii*, ut ait idem S. Doctor, seu, quod idem est, quia primus Apostolorum propter Jesum mortem perpessus est; ut apud Baronium ad ann. Chr. 44. num. 1.

Iidem tres Apostoli testes mœroris Jesu in Gethsemani.

13. Iidem tres illi Apostoli tamquam testes vocati sunt mœroris, quo correptus est Jesus in horto Gethsemani. *Et assumto Petro, & duobus filiis Zebedæi, cœpit contristari & mæstus esse*, Matth. cap. 26. v. 37. fratres enim erant Jacobus & Joannes, quorum pater Zebedæus, eodem Matthæo teste cap. 4. v. 21. *Vidit alios duos fratres Jacobum Zebedæi, & Joannem fratrem ejus in navi cum Zebedæo patre eorum, reficientes retia sua, & vocavit eos.*

Cur adhibiti in Transfiguratione Testes Moyses, & Elias.

14. Narrant Matthæus, Marcus, & Lucas in Transfiguratione Christo adstitisse Moysem, & Eliam cum eo loquentes. Qua in re quæritur, cur in Transfiguratione duo sint adhibiti testes ex veteri Testamento? D. Thomas loc. cit. art. 3. eam affert rationem, *quod ad gloriam æternæ beatitudinis adducuntur homines per Christum, non solum qui post eum fuerunt, sed etiam qui eum præcesserunt*. Quæritur itidem, cur ex omnibus, qui sunt ex veteri Testamento, Moysem, & Eliam Christus testes adhibuerit gloriæ suæ; & idem S. Doctor eodem loco *ad tertium* ex Chrysostomo sex rationes affert; quas inter ea sane videtur optima, quod Moyse, & Elia cum Christo loquentibus de futura ipsius Passione & morte, *dicebant excessum ejus, quem completurus erat in Hierusalem*, Discipulorum animi confirmabantur; inductique sunt propterea duo illi Prophetæ, quia alter Pharaoni, Alter Achabo non sine vitæ periculo restiterunt.

An hi essent proprio præditi corpore.

15. Quæritur denique, an Moyses, & Elias proprio præditi essent corpore; an corpus apparens assumserint; & quonam demum indicio a tribus Apostolis cognosci potuerint. Quod attinet ad Eliam, cum fide divina compertum habeamus, illum in terra cœlestem vitam degere, ab Angelo quodam par est credere illum inde ubi erat in Thabor esse translatum. De Moyse vero, qui certe mortuus erat, Deuteron. cap. 34. vers. 5. res est minus explorata. Quidam putant, animam corpori ejus adjunctam; eumque post Transfigurationem rursus mortem obiisse. Ita Scotus in 4. sentent. Dist. 43. qu. 2. art. 1. *Moyses in Transfiguratione*

tione Domini resurrexit secundum veriorem opinionem, quæ est Hieronymi super Matthæum cap. 17. nam postquam Evangelista ait, apparuisse illic Moysem, non satis est, ut apparuerit in corpore aereo, ut quibusdam placet, quia non esset ille Moyses, nisi in suo proprio corpore, cui anima uniretur, apparuisset: & tamen non dubitatur, quin postea fuerit mortuus; quia absurdum esset concedere, Moysem in vitam perpetuam prius Christo resurrexisse. Idem docet Suarez tom.2. in 3.par. qu.45. art.3. disp.32. sect. 2. Sed nos libentissime D.Thomæ subscribimus, qui Moysis animam docet, quemadmodum Angeli solent, per assumtum corpus apparuisse, cit. art. 3. *ad secundum*. Unde autem Apostoli indicium habuerint, eos, qui cum Christo loquebantur, esse Moysem, & Eliam, illud esse potuit, vel quod eos Christus suo quemque nomine appellaverit, vel quod eorum quænam fuerit facies, Apostoli a majoribus suis acceperint; verisimile enim est, quemadmodum apud nos est aliqua de alicujus Apostoli facie in Ecclesia traditio, ita apud Hebræos Moysis, & Eliæ faciem traditione cognitam fuisse. Vide Calmet in cap. 17. Matth. num. 3.

Verba D. Petri in Transfiguratione expenduntur. Pulcre D. Ambrosius de illis judicavit.

16. Narrat Matthæus cit. cap. 17. v. 4. Petrum postquam apparuere Moyses, & Elias, dixisse: *Domine bonum est, nos hic esse: si vis, faciamus hic tria Tabernacula, tibi unum, Moysi unum, & Eliæ unum.* Et consonat Marcus cap. 9. v. 5. qui hæc addit: *Non enim sciebat* (Petrus) *quid diceret; erant enim* (Apostoli omnes) *timore exterriti*. Idem refert Lucas cap. 9. v. 33. *nesciens quid diceret*. Ea vero Petrus dixit verba, ubi vidit Moysem, & Eliam illinc discedere: *Et factum est, cum discederent ab illo, ait Petrus ad Jesum &c.* verba sunt D. Lucæ. In eum modum loquutus est Petrus, quia ad illud spectaculum lætitia abreptus & gaudio, putabat, se posse Moysem, & Eliam retinere, ne abirent; neque consideravit, nihil sanctissimis illis æternæ gloriæ candidatis opus esse tentoriis, seu mapalibus ex frondibus ramisque contextis; nonnisi post mortem introeundum Christo in eam permanentem gloriam, de qua cum Moyse, & Elia loquebatur; nec prius discipulos eam gloriam consequuturos, quam plurimos labores exantlassent. Si verbis textus hæreamus, videtur Petrus interrogatus a Christo ea verba respondisse: *Respondens autem Petrus dixit ad Jesum*. Sed Hebraicæ linguæ periti observant, *respondere* idem esse, ac *dicere* apud Hebræos. Quod vero Petrus non sui compos esset, cum ea loquutus est, putat Origenes, illum maligno afflatum spiritu in ea verba erupisse. Chrysostomus existimat, Petro tum defuisse supernaturale illud lumen, quo Christi Divinitatem agnoverat. Contra Tertullianus arbitratus est, Pe-

trum

trum in ecstasim raptum; quas opiniones omnes recenset Calmetus in cap. 17. vers. 5. Matthæi. Pulcherrima vero est D. Ambrosii animadversio in Lucam cap. 9. Petrum videlicet a vivido ingenio & devotionis suæ ardore abreptum fuisse, quod nesciret, quonam alio demum pacto gratum animum, & amorem suum in Deum declararet. *Non inconsulta petulantia, sed præmatura devotio fructum pietatis accumulat. Nam, quod ignorabat, conditionis fuit; quod promittebat, devotionis.*

Vox de nube: Hic est Filius meus dilectus &c. *Locus ex 2. Epistola D. Petri explanatus.*

17. Moyses, & Elias jam inde abierant, ut bene animadvertunt Chrysostomus, Theophylactus, & alii; necdum Petrus loqui desierat, cum ex nube fulgida Dei vox erupit, qui Christum dixit Filium suum esse dilectum, animum propterea ad ejus dicta attenderent. *Adhuc eo loquente ecce nubes lucida obumbravit eos; & ecce vox de nube dicens: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite.* Verba sunt S. Matthæi cap. 17. cum quo consentiunt Marcus & Lucas cap. 9. Id ipsum attigit D. Petrus Epist. 2. cap. 1. v. 16. *Non enim doctas fabulas sequuti notam fecimus vobis Domini nostri Jesu Christi virtutem & præsentiam, sed speculatores facti illius magnitudinis. Accipiens enim a Deo Patre honorem & gloriam, voce delapsa ad eum hujuscemodi a magnifica gloria: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite: Et hanc vocem nos audivimus de Cœlo allatam, cum essemus cum ipso in monte sancto; & habemus firmiorem propheticum Sermonem, cui benefacitis attendentes quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies elucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris.* Loquitur ibi S. Petrus de Christi Transfiguratione. Profitetur, se non doctas fabulas, idest non callide excogitatas venditare. Refert vocem æterni Patris, *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui: ipsum audite.* Quæ verba etsi absunt a Græcis Codicibus, tamen in omnibus Latinis vulgatæ editionis reperiuntur. Ac testimonium ea de re tres perhibent Evangelistæ, quibus Spiritus Sanctus voluit, ut veluti quartus Evangelista, accederet S. Petrus, quo Transfiguratio Christi cum omnibus, quæ eam circumstetere, testatior fieret & illustrior. Idem Apostolus ait: *Habemus firmiorem propheticum sermonem*: quod quidem magnam difficultatem parit. Certissimum enim est Dei Patris loquentis testimonium; nec minor Apostolorum in re aliqua testanda, quam Prophetarum fides; ut ægre intelligatur, quanam demum ratione D. Petrus plus auctoritatis tribuat dicto Prophetarum, quam ipsius Dei Patris voci, & Apostolorum testimonio.

Cur eam vocem audiri Deus volue-

18. Verum, quod observat Estius ad hunc locum, S. Petrus ad Judæos scribebat; quos cum vellet confirmare, primo vocem

Dei

rit, postquam abierunt Moyses, & Elias.

Dei Patris de Cœlo auditam affert; deinde illam testimonio suo, aliorumque duorum testimonio confirmat: & quoniam majorem esse noverat apud Hebræos Prophetarum existimationem, quam Apostolorum, postremo loco Prophetarum testimonium profert, forsan ad illa Psalmi respiciens, *Filius meus es tu: Ego hodie genui te*. Quamobrem D. Augustinus sermone 43. alias 27. *De verbis Apostoli* cap. 4. acute observat, non dixisse Petrum, Prophetarum sermonem meliorem esse, sive veriorem, sed certiorem. *Certiorem sane dicit; certiorem, non meliorem, non veriorem*. Et certiorem quidem firmioremque non in se, sed habito respectu ad auditores. *Quid est ergo, certiorem, nisi in quo magis confirmetur auditor?* Ut autem ad historiam regrediamur, non prius audiri voluit vocem suam Deus, quam Moyses, & Elias abiissent, ut perspectum esset omnibus, se de Christo tantum loqui. Deum sæpe legimus in Veteri Testamento in nube se conspicuum exhibuisse, atque inde esse loquutum. Hoc modo in Tabernaculo cum Moyse, & in Templo cum Salomone sermonem habuit; in Testamento novo nube obvolutus ad Cœlum ascendit, & in nube itidem redibit judicaturus vivos, & mortuos. Sed quæ in Veteri Testamento Dei præsentiam indicabat, atra nubes erat; status enim rerum erat ejusmodi, ut umbræ omnia essent & figuræ, omnia plena formidinis: nubes vero, cui Deus, & Christus insidet in Testamento novo, lumine & fulgore micat; omnia enim in eo statu sunt, ut undique illustratæ veritatis lumen affulgeat, amor & dilectio cuncta moveat & gubernet. D. Thomas cit. quæst. 45. art. 4. rationes affert, cur Deus voluerit suam vocem in Filii sui Transfiguratione audiri; super qua re extat etiam Leonis Magni Homilia 94. sane pulcra de *Transfiguratione Domini*.

Vetat Jesus, ne quisquam Apostolorum, quod viderint, enunciarent. Explic. Christi verba de Adventu Eliæ.

19. Evangelica denique de Transfiguratione historia narrat, Discipulorum animos, qui metu essent exterriti, a Christo Jesu esse erectos, vetitumque omnibus, ne quis ea de re, priusquam ipse redisset ad vitam, quidquam enunciaret: *Nemini dixeritis visionem, donec Filius hominis a mortuis resurgat*. Id enim si ante Christi mortem evulgatum esset, observat D. Thomas sequutus Hieronymum art. 3. *ad quartum*, fuisse futurum, ut vel a populis ejus mors impediretur, vel ut rudes & imperiti, qui eum turpissimæ neci deditum in Crucis patibulo vidissent, scandalum paterentur. Narrat S. Matthæus cap. 17. v. 10. Christum fuisse interrogatum a Discipulis: *Quid ergo Scribæ dicunt, quod Eliam oportet primum venire?* Cum quo concordat S. Marcus cap. 9. Communis Judæorum erat opinio, futurum ut Messia prior veniret Elias; quamobrem Tryphon Judæus in Dialogo cum Justino Martyre

tyre profert Judæorum doctrinam, qua probare nititur, nondum venisse Eliam. *Christus siquidem natus est, & alicubi extat; ignotus est, ac ne ipse quidem se ipsum scit; neque potestate aliqua praeditus est, donec adveniens Elias illum unxerit, & manifestum omnibus reddiderit.* Credebant Apostoli Christum esse Messiam: quia vero nondum Eliam venisse viderant, ut faceret quod illum facere oporteret, sed apparuisse tantum; propterea interrogarunt: Quid igitur ajunt Scribæ, oportere primum, ut ante Messiam veniat Elias? Quibus Christus ad hunc modum respondit, ut est apud S. Matthæum loc. cit. v. 11. *Elias quidem venturus est, & restituet omnia. Dico autem vobis, quia Elias iam venit, & non cognoverunt eum; sed fecerunt in eo quaecumque voluerunt. Sic & Filius hominis passurus est ab eis.* Et apud Marcum eodem cap. 9. v. 11. *Elias cum venerit primo, restituet omnia, & quomodo scriptum est in Filium hominis, ut multa patiatur & contemnatur. Sed dico vobis, quia & Elias venit, & fecerunt illi, quaecumque voluerunt, sicut scriptum est de eo.* Eliam, qui venisset, Christus Jesus intelligit Joannem Baptistam, & hunc eumdem intellexerunt Apostoli, ut tradit Matthæus: *Tunc intellexerunt Discipuli, quia de Joanne Baptista dixisset eis.* Eliam vero cum ait esse venturum, Prophetam illum intelligit, de quo scribit Malachias cap. 4. v. 5. *Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam, antequam veniat dies Domini magnus & horribilis.* Sane Joanni Baptistæ jure optimo Eliæ nomen tribui poterat, quia *in spiritu & virtute Eliae jam venerat*, ut fuse Maldonatus in cap. 17. Matthæi num. 11.

Falso vulgus credit, hanc Festivitatem a Callixto III. institutam.

20. Reliquum est ut de Transfigurationis solemnitate verba faciamus. Institutam eam a Callixto III. vulgus existimat, in nobilissimæ victoriæ memoriam, qua Rex Huniades Turcarum delevit exercitum. Id vero falsum esse ex eo palam fit, quod Bononiæ sexta Augusti die obiit S. Dominicus anno 1221. At Gregorius IX. in ejus Canonizationis Bulla jussit, die quinta Augusti Festivitatem ejusdem Sancti celebrari, ne in illum diem incideret, qui Transfigurationis solemnitati præscriptus erat, ut observat Pagius tom. 3. in Vita Gregorii IX. num. 32. & eruditus vir P. Bremondus in Notis ad Constitut. 108. Gregorii IX. in novo Bullario Frat. Ordinis Prædicatorum tom. 1. pag. 68. Nunc vero S. Dominici Festus dies est pridie Nonas Augusti jussu Pauli IV. Nonis enim Augusti Festus dies celebratur S. Mariæ ad Nives, ut patet ex illius Pontificis Constitutione 13. in eodem Bullario tom. 5. Itaque jussu Gregorii IX. celebranda erat S. Dominici Festivitas quinta die Augusti, quod dies insequens Transfigurationis solemnitati esset addictus. Cum autem Gregorius IX. Callixto III. longe

longe antiquior sit, manifestum est falso affirmari Transfigurationis Festivitatem a Callixto esse institutam.

21. In Martyrologio seu Calendario Hieronymiano apud Florentinium pag. 736. legitur: *Octavo Idus Sixti Episcopi, Felicissimi, & Agapiti, & Transfiguratio Domini*. Et in Menologio Græcorum jussu Basilii Imperatoris edito die sexta Augusti Transfigurationis Domini memoria recolitur.

Notatur hæc Solemnitas ad diem 6. Augusti in Martyrologio Hieronymiano Florentinii, & Græcorum Menologio.

22. Raynaldus ad ann. Christi 1457. num. 78. Decretales affert Callixti III. literas, quæ huc spectant. Pontifex in secreto & publico Consistorio cum Cardinalibus aliisque Romanæ Curiæ Prælatis *de eorum consilio instituit, ut præter communem, quam de ipso excellenti miraculo (Transfiguratione Domini) Sabbatho primæ Hebdomadæ quadragesimalis jejunii, & sequenti Dominica commemorationem universalis facit Ecclesia, propria in honorem ejusdem Salvatoris solemnior per universum Orbem, videlicet Octavo Idus Augusti, quæ est sexta dies ejusdem, annuatim ab universis fidelibus hæc Sacrosancta festivitas celebretur*. Idem etiam Pontifex Officium composuit; nam in iisdem literis Decretalibus Indulgentias concedit iis, qui in Vigilia & ipso Festivitatis die ad Vesperas, ad Matutinum, & ad Missam, quæ recentissime composita fuerant, adessent. Extat etiam apud Raynald. loc. cit. num. 80. Callixti ad Cardinalem Carvajal in Hungaria & Germania Legatum Epistola hujusmodi: *Bullam Festivitatis gloriosissimæ Transfigurationis Salvatoris nostri Jesu Christi, quam edidimus simul cum Officio, jam nuper tibi misimus, ut eam per Civitates & loca decentia tuæ Legationis solemniter faceres publicari & observari*. Ejus Officii veteribus expunctis Hymnis & Lectionibus primi & secundi Nocturni, novas substituit S.Pius V. ut observat Gavantus de Festis Sanctorum mense Augusto sect. 7. cap. 10. num. 6.

Locus ex Constitutione Callixti III. de Institutione hujus Solemnitatis.

23. Complura Galesinius affert in Martyrologio argumenta, quibus hanc Festivitatem Callixto III. antiquiorem probat; verum Bullæ conquiescendum esse concludit. Callixto tamquam auctori Officium hujus diei tribuit Platina in ejus vita; idem habetur in Vita ejus Pontificis tom. 13. Concil. Collect. Labbeanæ pag. 1391. & apud Cave de Scriptoribus Ecclesiasticis in Sæculo Synodali pag. 113. edit. Geneven. 1705. Baronius in Notis ad Martyrolog. die sexta Augusti, vetustiorem ait esse hanc Solemnitatem Callixto, qui tamen Officium de ea recitari jusserit. Suarez tom. 1. de Relig. lib. 2. cap. 5. num. 14. putat, Callixtum hunc festum diem, de quo tantum Officium recitaretur, ex præcepto celebrari jussisse. Et Bailletus existimat, Callixtum ad universalem Ecclesiam hanc extendisse Solemnitatem.

Festivitas certe Callixto vetustior. Quid Callixtus fecerit amplius, non constat inter Scriptores.

Auctoris in ea re sententia. Indulgentiae a Callixto concessae.

24 Nos ita concludimus, certum illud esse, ante Callixtum III. in aliquibus Ecclesiis Transfigurationis Festum celebrari consuevisse, & quidem solemniter, ut præter ea quæ supra attulimus, colligitur ex iis, quæ congerunt Thomassinus de Dier. Festor. celebratione lib. 2. cap. 14. num. 19. & Martene cap. 33. num. 17. Deinde dicimus, Sabbatho primæ Hebdomadæ Quadragesimæ, & Dominica consequente in universa Ecclesia Transfigurationem Domini commemorari solitam: in iis enim diebus legebatur Evangelium, quo Mysterium illud continetur; idque jam a Callixti III. temporibus; ut ex verbis apparet ejusdem Pontificis, quæ dudum attulimus, & ex Durando in Ration. Divin. Offic. lib. 4. cap. 22. Postremo dicimus, Callixtum ad divinam opem adversus Turcas implorandam, qui Christianam Rempublicam divexabant, peculiarem Transfigurationis Festivitatem die sexta Aug. in universa Catholica Ecclesia celebrari, Officiumque recitari jussisse, ut ex allatis monumentis, & ipsa Callixti Bulla perspicuum est. Post S. Antoninum, Bellarminum, & Azorium observavit Casalius de Veter. Sacris Christianor. Rit. Rom. edit. ann. 1647. pag. 422. Callixtum III. iis Indulgentiam concessisse, qui in die, quo celebratur Christi Transfiguratio, Officio Divino interfuerint, eodem plane modo, quo concessa illis fuit Indulgentia, qui Officio divino intersint in die Festo Corporis Christi. Et Gretserus de Festis lib. 1. cap. 21. ait, Transfigurationis Festum esse apud Græcos Festum Chori, & Fori; apud Latinos vero Festum Chori dumtaxat; eamque Festivitatem ætate priorem esse Callixto III.

CAPUT XVI.

De Festo Exaltationis Sanctissimæ Crucis die 14. Septembr.

Chosroas Persarum Rex Phocæ bellum infert.

1 Postridie Idus Septembris SSmæ Crucis celebratur Exaltatio. Mauritio Imperatore anno 602. ejusque liberis nefaria Phocæ perfidia interemtis, Chosroas Persarum Rex, quicum Mauritius necessitudine fuerat conjunctus, ulciscendam sibi ratus eam indignissimam necem, bello adversus Phocam indicto, bene rem gessit. Sed cum, sublato tyranno, adversus Heraclium Imperatorem, qui Phocæ successerat, bellum produceret, satis declaravit, suscipiendi sibi belli non ultionem interfecti Principis veram fuisse causam, sed amplificandi regni cupiditatem.

Imperii vires fractæ sub Phoca. Hierosolyma in-

2 Multum sub Phoca de Imperii viribus imminutum; qua usus occasione Chosroas plures Civitates diripuit, multosque in servitutem abductos in diversas Regni Persarum regiones distribuit:

buit: & anno 624. Hierosolymam expugnatam incendit, plurimos Christianos cum Zacharia Patriarcha captos Hebræis vendidit, accessitque tamquam miseriarum cumulus, quod sancta Crux abacta, & in hostium regiones avecta, Cresphonte, quæ urbs ad Tigrim sita est, tamquam pretiosissimum ex omnibus spoliis, quæ Persæ a Christianis retulissent, collocata est.

censa. Crux Christi Christianis erepta.

3 Crux quodammodo captiva ab ipsis tamen hostibus honorifice est habita. Suidas enim testatur in Vita Heraclii, Chosroam ne ausum quidem fuisse illam ex theca, ubi condita erat, amovere; parique apud Persas, qua Hierosolymæ, diligentia & custodia servatam. Multa etiam Deus edidit miracula, quibus complures Infideles admiratione perculsi Christianam amplexi sunt Fidem; pluraque etiam præter naturæ ordinem evenere, quæ incredibilem bonitatem Jesu Christi, & potentiam declararunt, qui in ea Cruce, ut redimeret genus humanum vitam devoverat.

Crux ab ipsis Persis honorifice custodita.

4 Nec, Hierosolyma capta, ab armis Chosroas destitit; sed sese ulterius inferens omnes fere Orientis provincias igne ferroque vastavit; cumque in Africam trajecisset, reliquis Provinciis, quæ ex Romano Imperio supererant, minitabatur. Heraclius, cui pares resistendo vires non suppeterent, a victore pacem petere coactus est. Verum nulla pax conciliari potuit; sive Chosroas agi de ea noluerit, sive, ut a nonnullis traditur, iniquissimas pacis conditiones ferret, quarum ea præcipua, ut Christianorum Fide undique convulsa, Persarum Religio in provincias inveheretur.

Actum frustra de concilianda pace Heraclium inter & Chosroam.

5 Neque tamen Heraclius, licet in ejusmodi angustias compulsus esset, ac militum paucitate laboraret, animo concidit; sed exiguis iis, quas habebat, copiis comparatis, Dei fretus ope, signis collatis, deleto Chosroæ exercitu, pridie Idus Decembris anno 627. maximam victoriam reportavit. Æger tum temporis Chosroas dysenteria laborabat; ac sibi mortem, vel captivitatem veritus, Madarsem, seu Mardesanem, minorem natu filium, quem amabat plurimum, socium imperii sibi adscivit. Id Siroem natu maximum filium ambitione flagrantem eo furoris impulit, ut captum apud Seleuciam patrem in vincula conjecerit, fratrem recens creatum Regem ante os suum trucidari jusserit, diuque miserum parentem indignissime tractaverit usque ad ejus mortem, quæ pridie Kal. Martii 628. contigit.

Heraclius exercitum Persarum fundit. Chosroam Siroes filius in vincula conjecit, fratrem ante os suum obtruncari jubet.

6 Sed cum revolveret animo, quibus artibus regnum adeptus esset, ad illud retinendum alicujus ope, & amicitia sibi opus esse ratus, pacem ab Heraclio petiit. Conditiones Heraclius apposuit cujusmodi victores victis ferre solent: inter eas Crucem

Siroes ab Heraclio pacem petit. Inter pacis conditiones ea dicta est conditio, ut Crucem Siroes redderet.

Domini reddendam. Siroes in eadem argentea theca Crucem Heraclio remisit, in quam Helena conjecerat, ut vidimus cum de Festo Inventionis disseruimus; quosque pater in servitium abduxerat dimisit. In iis fuit Zacharias Patriarcha Hierosolymitanus, qui ad suam rediens Ecclesiam Crucem ipse secum retulit.

Heraclius Constantinopoli lætis acclamationibus exceptus. Ob recuperatam Crucem nummus percussus. Heraclius in Calvario, unde amota fuerat, Crucem collocat.

7 Heraclium multis magnique momenti negociis Constantinopolim revocatum, omnibus lætitiæ significationibus veluti triumphantem populus excepit; percussaque & in vulgus jactata numismata in altera parte cum Heraclii imagine, in altera cum Cruce ab hostibus recepta. Ineunte vere in Syriam se contulit, ut res Orientis componeret; ac in sanctis Hierosolymæ locis reparandis, Ministris Ecclesiasticis præficiendis, eaque Ecclesia multis donis locupletanda plurimum studii pecuniæque consumsit, ut superiorum calamitatum memoriam deleret. Sed Crucem ad Calvarium, unde amota fuerat, volentem reportare, occulta quædam vis retinuit, ut ne unum quidem passum potuerit progredi. Zacharias Patriarcha cum Heraclium vidisset auro & gemmis ornatum: Vide, inquit, Imperator, ne isto triumphali ornatu in Cruce ferenda parum Jesu Christi paupertatem & humilitatem imitere. Tum Heraclius, detractis calceis, ac plebejo indutus amictu, reliquum viæ confecit, & in eodem Calvariæ loco Crucem statuit, unde Persæ asportaverant.

Heraclius pietatis suæ edita exempla hæresi maculavit. Turcis in Imperium ingruentibus, Crucem Constantinopolim asportari jubet.

8 Quæ omnia veræ pietatis Heraclii sane certa fuerunt indicia. A qua tamen paullo post Anastasii Jacobitarum Patriarchæ deceptus consiliis Imperator descivit, & causatus, se Chalcedonensem tueri Synodum velle, Monothelitarum hæresim a Cyro Constantinopolitano, & Sergio Alexandrino Episcopis excitatam propugnavit, qui unam tantum in Christo voluntatem & operationem statuebant. Ac per illa tempora cum se in Fidei quæstionibus immisceret, voluit Deus pœnas ab eo repetere. Mehemeti enim successores Syriam, Ægyptum, & Palæstinam Romano Imperio ademerunt; captamque Hierosolymam tenuere quadringentis & sexaginta tribus annis usque ad Francorum expeditionem, qui eam urbem e barbarorum manu eripuere. Has tantas Heraclius calamitates antea prospexerat; itaque Crucem quadriennio antea Hierosolymæ collatam Constantinopolim asportavit, & in Patriarchali S. Sophiæ Templo condidit. Publicæ salutare Lignum venerationi Fidelium in eadem Ecclesia exponebatur tribus postremis majoris Hebdomadæ diebus; & Feria quidem quinta Imperator, Senatus, Magistratus, & Laici, Feria sexta Imperatrix, viduæ, & reliquæ fœminæ, Sabbatho Episcopus, Presbyteri, & Clerus universus ad eam adorandam se conferebant.

9 Sui-

Ex his ortum est, non ut Festivitas institueretur, sed jam instituta ut celebraretur solemnius.

9 Suidas, Teophanes, & vetusti quidam Rituales libri, quos affert Baronius ad ann. Chr.628. narrant ea quæ supra retulimus. Eadem etiam narrant Lectiones Officii hujus diei in Breviario Romano; ubi non ex iis, quæ Heraclius gesserit, hanc Festivitatem traxisse originem legimus; sed ortam esse occasionem, ut Festivitas antea jam instituta solemnius celebraretur. *Itaque Exaltationis Sanctæ Crucis Solemnitas, quæ hac die quotannis celebrabatur, illustrior haberi cœpit ob ejus rei memoriam, quod ibidem fuerit reposita ab Heraclio, ubi Salvatori primum fuerat constituta.*

Multo ante solemnitatem hanc celebratam esse constat.

10 Et sane nemo inficiari possit, multo ante Heraclium Exaltationis Sanctæ Crucis Solemnitatem ab Ecclesia esse celebratam. In Chronico Alexandrino habetur: *His Consulibus* (Dalmatio, & Anicio Paulino) *facta sunt Encænia Ecclesiæ S. Crucis a Constantino sub Macario Episcopo Septembris XVII. Inde cœpit Festum Manifestationis S. Crucis.* Ubi advertendum est, mendum irrepsisse in numeros. Cum enim legeretur 14. secunda & tertia nota perperam coiere. Itaque in Græcorum Menologio apud Canisium tom.2. Lect. Antiquar. ad diem 14. Septembr. hæc habentur: *Exaltatio pretiosæ & vivificæ Crucis sub Imperatore Constantino Magno.* Hujus festivitatis meminit etiam; qui paullo post Constantinum vixit Chrysostomus Homil.51. tom.1. quam habuit quarto nonas Octobris. *Nondum elapsi sunt dies viginti, ex quo memoriam Crucis celebravimus, & ecce Martyrum memoriam celebramus.*

In Oriente ante Heraclium celebratam, docent Baronius, & Thomassinus.

11 Ex his apparet monumentis, in Orientali Ecclesia multo ante Heraclii tempora Exaltationem S. Crucis in memoriam eorum, quæ Constantino contigerunt, esse celebratam, de quibus ad diem tertiam Maji fuse disseruimus. Idem observavit Baronius in Notis ad Martyrologium ad diem 14. Sept. & Sollerius ad Martyrologium Usuardi. *De illius Festi antiquitate, celebritate, aliisque eodem spectantibus videndi inter cæteros Baronius, & Florentinius, qui merito censent, Exaltationem S. Crucis Heraclio vetustiorem habere originem: &, si Castellano credimus, ducentis & quadraginta annis ante illius Imperatoris tempora saltem Hierosolymis institutam esse. Hinc forte apud Hieronymianos Codices, Bedam, & Rabanum nulla Heraclii facta mentione simpliciter legitur Exaltatio S. Crucis.* Videantur Menardus in Notis ad Sacramentarium S. Gregorii pag. 179. Florentinius ad suum Martyrologium, & Martene cap.34. num.18.

In Occidente peractam itidem ante Heracli tempora apparet ex Sacramento-

12 Idem de Occidentali Ecclesia testatur Thomassinus de dier. Festor. Celebrat. lib.2. cap.24. *Exaltationem Crucis ejusdem tam Latina, quam Græca Ecclesia multo ante Heraclium Imperatorem coluit, quod conspiciendam se præbuerit Constantino.* De ea me-

rio S. Gregorii. Pars Crucis a Sergio Papa reperta in Vaticanæ Basilicæ Sacrario. Sejuncta Festivitas Exaltationis a Festivitate Inventionis, & sua cuique dies constituta.

ea meminit Sacramentarium S. Gregorii; ex quo intelligi potest, ante Heraclium Occidentalem Ecclesiam S. Crucis Exaltationem celebrasse. Sexaginta vero annis post ereptam ab Heraclio e Barbarorum manibus Crucem, Sergium Pontificem narrat liber Pontificalis divinitus afflatum capsam quamdam, quæ in Sacrario Basilicæ S. Petri jacebat, aperiri jussisse. Qua constaret materia, propter vetustatem non potuisse primum cognosci; deprehensam postea argenteam; ibi Crucem repertam esse gemmis ornatam, in qua ejus Crucis magna pars erat inserta, cui Christus fuerat affixus; & ejus Pontificis jussu singulis annis in Lateranensi Basilica ipso Exaltationis die publicæ venerationi exponi solitam. In Usuardi Martyrologio ad diem 14. Septemb. utrumque conjungitur, & quod sub Heraclio, & quod sub Sergio contigit. Eadem Crux in Pontificii Sacelli Sacrario etiamnum asservatur, ut fuse probat Rocca tom. 1. pag. 453. noviss. edit. Neque vero ex iis, quæ sub Sergio sunt gesta, bene inferas, ab eo Pontifice hanc institutam esse Festivitatem: illud tamen eruitur, eo die, quo jam multo ante instituta Festivitas celebrabatur, Crucem publicæ venerationi singulis annis Sergium exponi jussisse. Atque ut in compendium rem omnem conferamus, in utraque Orientis & Occidentis Ecclesia multo ante Heraclium Exaltatio S. Crucis celebrabatur, quæ sub Heraclio facta est illustrior. Deinde Festivitas Inventionis a solemnitate Exaltationis sejuncta: quarum altera, quæ spectat ad Inventionem Crucis sub Constantino, 5. Non. Maji, altera, quæ refertur ad ea, quæ gessit Heraclius, postrid. Idus Septembr. celebrantur. Id apparet ex Lectionibus, quæ in earum Festivitatum Officia insertæ sunt. Quæ Lectiones leguntur postridie Idus Septembris, eæ emendatæ fuere sub Pio V. & Clem. VIII. qui Exaltationem S. Crucis ad Ritum duplicis majoris extulit, teste Gavanto cap. 11. de Festis Sanctorum mense Septembri n. 14.

Aureus ille nummus Heraclii repertus in ruderibus Basilicæ Lateranensis. Explicatus a Battello Archiepiscopo Amaseno.

13 Aureum numisma Heraclii, quod apud Clementem XI. erat, erudite explicavit Joannes Christophorus Battellus Archiepiscopus Amasenus Dissertatione Romæ edita anno 1702. Nummum illum esse ferunt ex iis, qui reperti sunt in ruderibus Basilicæ Lateranensis sub Xisto V. cum Templum illud proximumque Palatium magnificentius extruere cogitabat. Ejusmodi numismatum idem Pontifex meminit Constitut. 73. ex quibus eximiam colligit Heraclii pietatem in Basilica reparanda, & in Crucis cultu propagando. quam suorum numismatum voluit esse signum, & suorum memoriam triumphorum.

Descriptio ipsius nummi.

15. Est in adversa parte numismatis Heraclii caput diademate cinctum, quod familiare est Cæsaribus circa tempora Constantini,

tini. Supra diadema galea e pinnis assurgit, cui Crux est imposita. Circum Heraclii caput est epigraphe DN HERACLIUS PPA, hoc est, ut explicat Battellus, Dominus Noster Heraclius Perpetuus Augustus. In aversa parte est Crux patibulata. Circa eam legitur VICTORIA AUGUSTA; in inferiori parte sunt hæ litteræ CONOB.

15 Battellus, qui nummum hunc suscepit explicandum, ostendit per eam Crucem patibulatam significari eam victoriam, quam a Persis reportavit. Percussum præterea ait nummum illum cum Cruce commissa & patibulata, ut aliquod mysterium eo veluti Symbolo innueretur, fortasse concors quatuor Evangelistarum historia de Cruce & Passione Christi, ejusque per quatuor Mundi plagas propagatio. Satis autem ex inscriptione VICTORIA AUGUSTA putat ostendi referendam eam Crucem ad Heraclii triumphum post Persas prælio fusos. Litteræ illæ CONOB ex ejusdem Auctoris sententia significant *Constantinopoli obsignata*. Atque huc conferre pauca hæc ex illa Dissertatione opportunum putavimus, dum de S. Crucis Exaltatione dissereremus, ut viri memoriam renovaremus, cujus amicitiam, dum viveret, coluimus, & eruditionem plurimi fecimus. Nec sumus nescii, Ephemeridum Trevoltiensium Scriptoribus mense Augusto 1704. non omnino ejusmodi explicationem probatam fuisse; quam tamen egregie propugnatam reperies in Italicis Ephemeridibus ann. 1715. Tom. 22. quo Lectores remittimus. Quaresmius Elucidat. Terræ Sanctæ lib. 5. cap. 39. tom. 2. Sacellum describit, quo Calvarii montis locus continetur, & testatur ibi ad Australem plagam imaginem esse S. Helenæ cum Epigraphe: *Helena Regina*, cui exadverso ad Borealem esse itidem imaginem Heraclii cum Epigraphe: *Heraclius Imperator*. Illa enim prima Crucem reperit, hic ex infidelium manibus eripuit. Gretserus, & Trombellus, quos citavimus cum de Festo Inventionis Crucis tractaremus, testimoniis veterum Scriptorum abunde congestis, qui tradunt Heraclium Crucem infidelibus eripuisse, eam historiam vindicant ab Hæreticorum calumniis.

Battelli explicatio. De SanctoSacello, quo Calvarius mons continetur.

CAPUT XVII.

De Festo Die Natali Domini Jesu Christi 25. die Decembris.

1 Nativitas Jesu Christi 8. Kalendas Januarii celebratur, cujus historiam describit Lucas cap. 2. Nos Evangelistæ verba identidem afferemus, atque ea, quæ Sacri adnotarunt ad illa

Totius sermonis institutum & partitio. EditumCæsa-

ris de censendo Romano Imperio, ex Evangelio.

illa verba Interpretes, exponemus. Deinde de hujus diei solemnitate sermonem habebimus, ac Primæ Operis hujus Parti finem imponemus. Scribit S. Lucas cap. 2. v. 1. *Factum est autem in diebus illis, exiit Edictum a Cæsare Augusto, ut describeretur universus Orbis. Hæc descriptio prima facta est a Præside Syriæ Cyrino.*

Cur de hoc censu nihil extet apud profanos Scriptores.

2 De ea descriptione sub Cæsare Augusto nihil reperias apud profanos rerum Scriptores; neque id mirum. Unam enim tantummodo ejus Imperatoris historiam habemus accurate scriptam, cujus pars decem admodum annos complectens, in qua descriptio ipsa contineri debuerat, interiit; ut bene advertunt Casaubonus exercit. in Baronium, Tillemont. Not. 2. ad Vitam Jesu Christi, & Calmetus in cap. 2. Lucæ num. 1. qui sapienter monet nihil de ea posse dubitari, tum quod de ea testimonium habemus Lucæ, tum quod Justinus Apologia secunda, & Tertullianus in Marcionem lib. 4. cap. 7. ejus descriptionis injecta mentione, Ethnicos & Hæreticos ad Acta publica mittunt, quo eo tempore adhuc extabant.

Non Judæa solum censa, sed universum Romanum Imperium.

3 Cum igitur descriptionem, quæ a Luca memoratur, dubitandum non sit factam esse jussu Cæsaris Augusti; & Evangelista scripserit, exiisse Edictum, *ut describeretur universus orbis*, quæritur, num Judæa solum censa fuerit; sæpe enim in sacris paginis universus orbis solam Judæam significat, ut Geneseos cap. 13. *Ecce universa terra coram te est*, & lib. 1. Regum cap. 30. *Qui cum duxisset eum, ecce illi discumbebant super faciem universæ terræ*. Vera tamen sententia est, iis verbis totum Romanum contineri Imperium; quamobrem Hegesippus lib. 2. cap. 9. scribit: *Orbis terrarum, qui Romano Imperio clauditur & definitur*.

Cur ea descriptio a D. Luca dicatur prima.

4 Universi Romani Imperii descriptionem scribit Lucas factam esse a Syriæ Præside Cyrino, eamque fuisse primam. Justinus Martyr in Dialogo adversus Tryphonem, idcirco primam a Luca appellari putant hanc descriptionem, quod tum primum a Romanis Judæa censa sit. Alii existimant, hanc fuisse totius Romani Imperii primam descriptionem, quæ antea, nondum pacato Imperio, fieri non potuerit. Sed de his inferius.

Cyrinus, Cyrenius, Cyrinius, & Kerinius, ut habent Græci Codices, ostendunt illius Præsidis nomen fuisse Cyrinum.

5 In Græcis Codicibus manuscriptis legitur Cyrenio, Cyrinio, & Kerinio; unde oritur quæstio, quodnam tandem sit ejus Præsidis Syriæ nomen, a quo descriptio hæc facta fuerit. Sed utcumque sit de hac controversia levis sane momenti, quisque profecto ex eorum nominum similitudine facile intelligere potest, Præsidis illius nomen fuisse Cyrinum. Majus opus est cum

cum Lucæ Evangelio profanos Scriptores conciliare, ut fuse disputat Bineus De Natali Jesu Christi lib. 1. cap. 3. num. 7.

6 Quintilium Varum postremo Herodis anno Judæam gubernasse scribit Tacitus lib. 5. *Post mortem Herodis, nihil expectato Cæsare, Simon quidam regium nomen invaserat. Is a Quintilio Varo Syriam obtinente punitur.* Tertullianus contra Marcionem lib. 4. cap. 19. descriptionem factam esse testatur a Sentio Saturnino: *Sed & census constat actos sub Augusto tunc in Judæa per Sentium Saturninum.* At Josephus lib. 16. Antiquit. cap. 13. & 14. tradit, Saturninum postremo Herodis anno provincia discessisse, quam Quintilius Varus susceperit, & Quintilio successisse Publium Sulpicium Quirinum, qui idem est cum Cyrino. Quam si chronologiam amplectamur, census ille totius Imperii non videtur factus, cum Jesus in lucem editus est, sed post decem ab Herodis morte annos, Archelao Judææ Rege in exilium pulso. Neque enim dubitari posse videtur, Herodem aut anno Christi natali, aut proxime posteriori e vita decessisse. Quamobrem Huetius demonstrat Evangel. prop. 9. cap. 10. num. 9. *Anno ipso,* inquit, *quo natus est Christus Jesus, vel proximo certe obiisse Herodem, optimorum Chronologorum sententia est.*

Difficultas conciliãdi cum Evangel. profanos Scriptores.

7 Ab ea, quæ proposita est, difficultate se ut expediat vir ille omni laude alioqui dignissimus contendit, Sentium Saturninum Syriam quinquennium rexisse; & extremo Præfecturæ suæ tempore de censu per Syriam habendo mandatum a Cæsare habuisse: Censum vero primo in Italia finitimisque provinciis institutum procul dubio fuisse, & censuales tabulas prius Augustum cognovisse, quam in extremis Imperii finibus remotisque locis, ut in Judæa confici juberet. His constitutis, putat Huetius, censum illum in Judæa, a Saturnino extremo suæ Præfecturæ anno cœptum Quintilium Varum continuasse, *qui cum instaret operi, tum natus est Jesus Dominus*: sunt ipsius Huetii verba.

P. Danielis Huetii solutio.

8 Cui sententiæ, quæ Lucæ Evangelio adversatur, minime possumus assentiri. Cyrinum enim, non Quintilium memorat S. Lucas. Nam quod ait Huetius fieri potuisse, atque id sæpenumero contigisse, ut salva semper ea veneratione, quæ Sacris Codicibus est tribuenda, propter variantes Manuscriptorum Lectiones aliud pro alio nomen irrepserit, id omnino rejicimus: hac enim ratione via quædam nimis lata ad Sanctorum Evangeliorum, & utriusque Testamenti veritatem convellendam aperitur.

Rejicitur, quod fieret codices solicitet.

9 Petavius & Grotius existimant, Cyrinum in Judæam & in Syriam cum extraordinaria jurisdictione missum, dum eam regeret Provinciam Saturninus vel Quintilius Varus. Idem cum iis

Alia Petavii & Grotii solutio.

ſentit Natalis Alexander in cap. 2. Lucæ num. 2. licet eos non nominet. Atque hac ratione ſane ſublata videtur omnis difficultas. Si enim Cyrinus vir Conſularis cum poteſtate extraordinaria miſſus eſt ab Auguſto, ut cenſeret Judæam, Saturnino ejus Provinciæ Præſide, ecce tibi jam Cyrinus Judæam deſcripſit, ut ſcribit Lucas, eaque deſcriptio vere dici poteſt facta ſub Sentio Saturnino, quod teſtatur Tertullianus. Ad hæc ſi illud adjiciamus, duos a Cyrino cenſus actos eſſe; alterum dum Herodes Rex adhuc viveret; alterum poſtquam Archelaus in exilium eſt pulſus; illum tranquillis pacatiſque rebus; hunc dum Judas Gaulonita ſeditione, & turbis omnia miſceret; illum extraordinaria, hunc ordinaria poteſtate, quam factus poſtea Syriæ Præſes Cyrinus obtinebat; facile intelligitur, Joſephi Chronologiam cum Luca bene componi, & verum eſſe, deſcriptionem a Cyrino factam anno Jeſu Chriſti Natali ante Herodis obitum, ideoque Lucam bene ſcripſiſſe; *Hæc deſcriptio prima facta eſt a Præſide Syriæ Cyrino*, extraordinaria nimirum poteſtate; idcirco autem Cyrinum ab Evangeliſta Syriæ Præſidem appellari, non quod in prima deſcriptione eam Prnvinciam regeret, ſed quod poſtea eam obtinuerit Provinciam, atque jam ejus Præſes ſecundam deſcriptionem fecerit, quam Joſephus commemorat.

Alia Calmeti & Lamy ſolutio. Sequitur hiſtoria ex Lucæ Evangelio.

10 Quæ ſane difficultatis diſſolvendæ ratio cum Luca optime cohæret. Sed Calmetus in cap. 2. Luc. num. 2. cui haud videtur veriſimile, Cyrinum cenſus habendi cauſa in Judæam cum extraordinaria poteſtate miſſum eſſe, putat omnem ſummoveri poſſe controverſiam, ſi verba S. Lucæ: *Hæc deſcriptio prima facta eſt a Præſide Syriæ Cyrino*, ita explicentur. *Hæc deſcriptio prima facta eſt, antequam Cyrinus eſſet Præſes Syriæ*; multoſque Scriptores affert ſecum idem ſentientes; atque explicationi ejuſmodi contendit Græcam phraſim non adverſari, pluribuſque locis e Sacra Scriptura collatis, ſententiam ſuam nititur confirmare. Nobis vero ea, quam proxime attulimus, ſententia verior videtur, & cum Evangelico textu melius congruere, quam etiam amplectitur Lamy Concord. Evangel. lib. 1. cap. 9. num. 2. *Hæc*, inquit, *deſcriptio, de qua agitur, facta eſt ſub Cyrino, qui præerat Syriæ: nam alterius deſcriptionis ſub eodem Cyrino mentionem facit Joſephus, quam cum factam multis poſt Herodis obitum annis ſcribat, hoc eſt multis poſt Chriſtum natum annis, non decet eam habere pro una & eadem*. In Theſauro Diſſertationum in Nov. Teſtam. e Muſeo Haſei & Ikenii tom. 2. pag. 428. edit. 1732. extat Diſſertatio Bartholomæi Chriſtiani Richardi *De Cenſu Auguſti univerſe indicto*, in qua totam hanc rem Auctor examinat:

minat: at demum ſententiam ſequitur, quam ſupra innuimus, de duplici cenſu, quorum altero Cyrinus extraordinaria, altero Judæam ordinaria cenſuit poteſtate; nec aliter putat Sacram hiſtoriam cum profanis Auctoribus poſſe componi; quamlibet autem aliam eorum conciliandorum rationem implicare magis id, quod quæritur, quam expedire. Pergit D. Lucas: *Et ibant omnes ut profiterentur ſinguli in ſuam Civitatem. Aſcendit autem & Joſeph a Galilæa de Civitate Nazareth in Judæam in Civitatem David, quæ vocatur Bethlehem, eo quod eſſet de domo, & de familia David, ut profiteretur cum Maria deſponſata ſibi uxore prægnante.*

Diſputant Eruditi, quo conſilio Auguſtus cenſum illum indixerit. Pulcra Lamy verba in hac controverſia.

11 Cenſum illum Auguſtus fieri juſſit non ſtudio cognoſcendi qui numerus eorum eſſet, qui ſibi parerent, quemadmodum David, ut ſuas probe vires metiretur, ut eſt in lib. 2. Regum cap. 24. v. 2. *Dixitque Rex ad Joab Principem exercitus ſui: Perambula omnes tribus Iſrael a Dan uſque Berſabee, & numerate populum, ut ſciam numerum ejus.* Sed ideo cenſeri totum Imperium voluit Auguſtus, ut & homines cognoſceret, & quid in unaquaque Provincia quiſque fortunarum haberet, qua quiſque in arte ſe exerceret; atque inde pro cujuſque muneris & rei familiaris ratione vectigal certum imponeretur, ut animadvertunt Ambroſius, Beda, Euthymius, & Maldonatus in cap. 2. Lucæ. Quidam vehementer repugnant opinioni eorum, qui putant, ideo cenſum toto Imperio ab Auguſto indictum, ut pro cujuſque fortunarum ratione tributum imponeret: Judæos enim ſuos habuiſſe Reges, & tunc temporis Herodem imperitaſſe: ei dumtaxat, non vero Romanis Judæos vectigalia pependiſſe: illum interdum populo tertiam, interdum etiam quartam tributorum partem remiſiſſe: directe autem ab illo tamquam ſocio tributum Romanos exegiſſe. Ita diſputat Richardus, & Bineus tract. de Natali Jeſu Chriſti lib. 1. cap. 3. Itaque cenſum ab Auguſto non alia de cauſa indictum eſſe uterque Auctor contendit, quam ut omnium hominum, qui Romano parerent Imperio, eorum etiam qui ſociis Regibus ſubjecti eſſent, conſtaret numerus, quorum nomina in publicas Tabulas referebantur, ut ſi quod bellum exarſiſſet, exploratum haberet Imperator, quem in quaque regione militum delectum habere poſſet. In hac controverſia nullas partes profitemur nos ſequi; ſed cum Lamy loco cit. num. 1. ſapientiam Dei ſuſpicimus ſane mirificam, qui homines ita ſinit ea facere, quæ ſibi facienda cenſeant, ut eorum res geſtæ æterno divinoque numini & conſilio obſecundent: quod quidem in hac re luculentiſſime apparet: nam quæcumque cauſa

 fuerit,

fuerit, qua impulsus Augustus Imperii vires recensere voluerit, certe ex eo censu voluit Deus certissimum extare testimonium, Christum Jesum regio Davidis prognatum sanguine. *Parentes enim ejus* (sunt verba Lamy eod. cap. 9. num. 1.) *Bethlehem profecti, ex qua Urbe oriundi erant, se probaverunt ex familia David: & cum eo tempore, quo venerunt in hanc civitatem, Jesus natus sit, Gentem suam & sobolem in acta Romanorum retulerunt; ex quibus, quoties opus fuit, depromi poterat, Jesum natum esse in Bethlehem ex Parentibus de familia David.*

Joseph & Maria per rectam lineam Davide prognati.

12 Ex eadem Tribu erant eademque stirpe David, Beata Virgo, & S. Joseph, ut est apud Lucam cap. 3. Quin etiam, etsi multi putant Interpretes, S. Evangelistam, qui scribit Josephum esse *de domo & familia David*, duobus verbis idem significare voluisse, alteramque vocem altera explicari; eruditi tamen quidam Critici contendunt, vocem illam *Familia* non tam late patere, ac illa vox *domus* patet; atque illud voluisse Evangelistam, non modo e Davidica stirpe Josephum ortum esse, sed etiam per lineam rectam masculinam Davide Rege prognatum, ac ex eo ordine, qui jus haberet ad Regnum per Salomonem, ex quo Messias erat nasciturus, ut apparet ex lib. 6. Regum cap. 7. vers. 12. & sequen. & cap. 1. Epist. ad Hebræos vers. 17. Videantur Notæ ad Historiam vitæ, doctrinæ, & miraculorum Jesu Christi Urbini editæ 1730. cap. 16.

Joseph & Maria veniunt, censendi causa, Bethlehemum, quæ Civitas erat Davidis gentilitia.

13 Habitabat Joseph cum Sanctissima uxore sua in Civitate Nazareth Galilææ; cumque Augusti mandatum intellexisset, suscepto in Judæam itinere, venit Bethlehem, quæ civitas erat Davidis gentilitia. Unde enim suam quisque trahebat originem, & ubi rem familiarem, bona fortunasque suas haberet, ibi juxta leges Romanorum suum debebat nomen profiteri; sic enim Ulpianus l. 3. Dig. de Censibus: *Is vero qui agrum in alia Civitate habet, in ea Civitate profiteri debet, in qua ager est; agri enim tributum eam Civitatem debet levare, in cujus territorio possidetur.*

Verisimile Mariam pedibus iter illud confecisse.

14 Cum in eo itinere profecto non ita brevi a Nazareth ad Bethlehemum non dicat Evangelista, Beatam Virginem, & S. Josephum veterino aliquo usos esse jumento, verisimile est id itineris pedibus eos confecisse; præsertim cum Spiritus Sancti opera conceptum Filium sanctissima Fœmina gestaret in utero, quem sine dolore in lucem erat editura; ac propterea iis molestiis non esset obnoxia, quibus prægnantes ex viro mulieres conflictari solent; & quod habebat in utero, non modo ipsi oneri non esset, sed eo potius levior fieret & expeditior.

15 In

Quid referretur in Tabulas Cenſuales.

15 In his cenſibus ſuum quiſque nomen, & uxoris, & liberorum profiteri debebat, ut referretur in Acta. Cujuſque conditio & bona, ut innuimus, deſcribebantur. Nam Romanæ leges propter ætatem interdum tributum remittebant. Neque enim a puellis ante duodecimum annum tributum in Syria pendebatur; ac juxta ejuſmodi uſum Jeſu Chriſti, B. Virginis, & S. Joſephi nomina in cenſum relata ſunt, quemadmodum videre eſt apud Fulgentium Sermone de laudibus B. Mariæ, apud S. Bernardum in Sermone ſuper verba illa Apocalypſis, *Signum magnum*, & Maldonatum ad cap. 2. S. Lucæ.

Bodini nefaria impietas.

16 Atque hîc inſurgit adverſus Bethlehemiticum Chriſti ortum Bodini impietas, qui mendacii Lucam audet nefaria impudentia inſimulare. Negat enim, Jeſum Chriſtum civem fuiſſe Romanum; cives autem Romanos tantummodo vocatos ad nomen ſuum profitendum in cenſu Cyrini: ex quo ait non poſſe intelligi, quamobrem Chriſtus eſſet cenſendus. Addit ſceleſtus homo, quo quiſque habitaret loco, ibi ſuum quemque nomen profiteri debuiſſe; quapropter, nec veriſimile, nec verum eſſe, Mariam & Joſephum Nazaretho Bethlehemum cenſendi cauſa ſe contuliſſe; negat præterea fœminas, præſertim vero gravidas & partui proximas in cenſum veniſſe; quamobrem nullam eſſe rationem, cur Beata Virgo tantum iter ſuſciperet.

Bodini profligata ſophiſmata.

17 Bodini ſophiſmata apud Huetium demonſtr. Evangel. propoſ. 9. cap. 10. num. 4. disjecta reperies. Ex uberrimo enim penitioris eruditionis ſuæ penu depromit vir doctiſſimus argumenta, quibus oſtendit, vectigales etiam, peregrinos, & ſocios, ac propterea etiam, qui Cives Romani non eſſent, cenſos eſſe; & in luſtralibus cenſibus eo ſe quemquam conferre debuiſſe, unde haberet originem; ea vero Livii verba, *præter mulieres*, quibus fretus Bodinus tantopere exultat, ac luculenter demonſtrari putat, in luſtralibus cenſibus fœminarum nomina in cenſuales Tabulas non eſſe relata, oſtendit contrariam omnino ſententiam continere; Livium enim non dixiſſe viros cenſos eſſe, non fœminas, ſed præter fœminas viros etiam in Tabulas eſſe deſcriptos.

An B. Virgo cogeretur Luſtro ſe conferre Bethlehemum

18 Si cui volupe eſt totam hanc rem accurate perſpectam habere, adeat Huetium in loco citato. Interea nos ad eas quæſtiones pertractandas accedimus, quas ſacri excitant Interpretes. Neque vero illa quærenda ſunt, num B. Virgo Nazaretho ſe Bethlehemum contulerit; id enim diſerte tradit Sacra Hiſtoria: neque etiam illud, utrum ejus nomen, & filii, & viri ſui in tabulas cenſuales fuerit relatum; deſcripta enim fuiſſe utriuſ-

que

que conjugis, & filii nomina, communis sententia est, sed illud examinandum, ipsane iter suscipere coacta fuerit a lege, cum vir ejus Joseph uxoris suæ & filii nomen legitime profiteri potuisset.

Nec fœminæ, nec pueri cogebantur censûs causa itinera suscipere.

19 Respondet Calmetus in cap. 2. Lucæ num. 4. neque fœminas neque pueros ad suscipienda itinera censendi causa esse coactos; nihil enim necesse fuisse, innumeris & molestissimis suscipiendis itineribus totum prope Imperium commoveri, levissimaque de causa tantos motus excitari.

Quamobrem B. Maria licet gravida Bethlehemum venerit.

20 Ea igitur necessitatis causa rejecta, alii existimant, Beatam Virginem licet gravidam idcirco Nazaretho Bethlehemum venisse, quod cum filia esset unica, & in familia sua hæres, progeniem familiamque suam repræsentare deberet. Hæc vero quibusdam ratio minime arridet. Neque enim exploratum est, eam fuisse unicam filiam, atque, ut unica fuerit, in manu erat viri sui, cui nupserat, quique uxoris nomen præsertim partui proximæ profiteri poterat.

Facta omnia in hac re singulari Dei consilio & numine. B. Virgo Filium enixa Bethlehemi.

21 Quamobrem erectis in Cœlum animis, Divinæ Providentiæ incomprehensibile consilium suspicientes concludamus, cum ex Prophetarum oraculis humani generis Reparatorem Bethlehemi nasci oporteret, mysteriumque Incarnationis Nazarethi jam esset impletum, necessarium fuisse, ut existeret aliqua occasio Bethlehemum adeundi: divino consilio factum esse, ut ea præberetur occasio ab Ethnico Principe, qui universum Imperium censeri juberet. Factum itidem divino nutu ac numine, ut Josephus Bethlehemum venire cogeretur; Beataque Virgo licet partui proxima, nec ulla lege ad illud suscipiendum iter compulsa, illuc se cum viro contulerit, atque Christus Jesus Bethlehemi natus sit; quæ omnia summam Dei potentiam declarant, qui temporum, humanorumque eventuum supremus est arbiter, rerumque omnium dominus. *Factum est autem, cum essent ibi, impleti sunt dies ut pareret. Et peperit Filium suum primogenitum, & pannis eum involvit, & reclinavit eum in præsepio, quia non erat eis locus in diversorio.* Verba sunt Lucæ cit. cap. 2. v. 6.

Quo sensu illa verba intelligenda, peperit filium suũ primogenitũ. Nulla obstetrix.

22 Verba illa, *Factum est autem, cum essent ibi, impleti sunt dies ut pareret*, opinionem eorum suffulcire videntur, qui non eadem nocte Beatam Virginem, qua Bethlehemum pervenerit, sed aliquot post dies suum peperisse Filium existimant. Eorum porro verborum, *peperit Filium suum primogenitum*, sententia est, peperisse Unigenitum Filium suum, quem Evangelista Primogenitum vocat; neque enim quemquam alium filium antea, neque post Beata mater peperit. Æterni Patris Primogenitum, idest

ideſt unicum filium vocat D. Paulus Chriſtum Jeſum ad Hebræos cap. 1. verſ. 6. & in Veteri Teſtamento ſermo fit de iure primogeniti, ejus videlicet, qui primus omnium natus ſit, ſive unicus fuerit, ſive fratres deinde habuerit. Verba illa, *pannis involvit*, oſtendunt, B. Mariam nullo tactam dolore peperiſſe. Barradius exiſtimat, divinum Infantem ex utero Matris editum humi fuiſſe poſitum, ut nobis humilitatis præberetur exemplum. Franciſcus Lucas putat, B. Virginem in ſuis accepiſſe manibus puerum, veluti maturum fructum ex arbore decerptum. Suarez opinatur exceptum ab Angelis, & in manus Virginis traditum. Scribit B. Birgitta, ipſum Infantem in ſuaviſſimæ Matris ſuæ manus veniſſe; quas opiniones refert a Lapide in cap. 2. Lucæ verſ. 7. Eas ſollicitare nolumus, ac per nos ſua cuique ſit fides; rejicienda vero prorſus eſt eorum ſententia, qui ad hunc partum obſtetricem adhibitam putant, quam dicunt S. Anaſtaſiam fuiſſe. Beata enim mater ab omni dolore vacua, ut diximus, Filium peperit, quem ſuis manibus exceptum pannis involvit, nec cujuſquam alterius manus contrectavere. Vide Baronium ad ann. 1. Chr. num. 6. 7. & 8. Luculentiſſimum eſt etiam adverſus Helvidium Hieronymi teſtimonium: *Nulla ibi obſtetrix, nulla muliercularum ſedulitas intercesſit: ipſa pannis involvit infantem; ipſa & mater, & obſtetrix fuit*. De S. Anaſtaſia fabulam explodit Baronius in Notis ad Martyrolog. ad 25. diem Decembris. Eam enim tertio vixiſſe conſtat ſeculo, & ſub Diocletiano Martyrium eſſe paſſam. Occaſio ejus fabulæ extitit ex commemoratione, quæ de ea fit 25. Decembris die, qui Natalis eſt Jeſu Chriſti; eo enim die martyrii palmam adepta eſt, ac propterea Statio ad ejus Eccleſiam inſtituta fuit.

23. S. Gregorius Nyſſenus *de Chriſti nativitate* loquitur de linteis, ſeu faſciis, quibus Jeſus infans eſt involutus: *Pannis*, inquit, *conſtringitur, qui peccatorum noſtrorum vincula in ſe ſuſcepit*. Narrat Drexelius, extructam olim in ſacrarum honorem faſciarum Baſilicam; & Feſtivitatem ſingulis annis celebrari conſueviſſe; quod auctoritate probat S. Germani Patriarchæ Conſtantinopolitani, & Euthymii Oratione de Faſciis Domini apud Lippomanum tom. 6. ad diem 31. Auguſti. Cum eo conſentit Baronius ad ann. 1. Chriſti; qua in re etſi notatur a Caſaubono, qui vetuſtiora poſtulat teſtimonia, eaque virorum, qui primis Eccleſiæ ſeculis vixerint, teſtantium faſcias Infanti Jeſu ſervatas fuiſſe; tamen duo illi, quos ſupra nominavimus, ſatis eſſe videntur ad fidem affirmandam huic rei, de qua nihil quidquam in ſe recipit Eccleſia Catholica, tantumque fidei per eam unicuique licet piæ huic

De Faſciis Domini, & rurſus de obſtetricibus.

huic opinioni tribuere, quantum quisque voluerit. De Juvenale Hierosolymor. Episcopo proditum est, ab eo illas fascias Eudoxiæ Augustæ muneri missas; quod Chiffletius *in Christi historia de Linteis Christi sepulcralibus* cap. 28. magni facit; præsertim cum idem testetur Nicephorus. Idem Chiffletius loca commemorat, ubi sacræ fasciæ in plures divisæ partes etiam nunc asservari dicuntur & coli. Vetus extat Romæ Vitrum in Museo Familiæ Victoriæ, quo nati Servatoris Præsepe exhibetur. Sacrum hoc Vitrum Eruditorum virorum judicio circa dimidium 3. seculi creditur fuisse confectum. Illud explicavit Latino Opusculo Eques Franciscus Victorius, pluraque de eo scripsit Antonius Franciscus Gorius in suis Observationibus de Christi Domini Præsepe; ubi num. 9. ostendit, non tam in maxima inopia, quam in summa Christum natum esse munditia: munda a sordibus lintea, mundæ fasciæ, mundissimus etiam miro quodam modo ipse partus, quo Virgo Mater infantem Jesum enixa est. Deinde observat num. 10., Vitro illo exprimi B. Virginem in ipso partus discrimine positam; nullam tamen fœminam apparere, quæ suam in ministerio partus operam locet, cujusmodi imagines in quibusdam medii ævi monumentis præsertim in Ecclesia Græca reperiuntur. Hunc Ecclesiæ Græcæ qualemcunqne ut probet usum, idem Gorius profert Imperatoris Basilii Menologium. Ad id monumentum addimus fores æneas Metropolitanæ Basilicæ Montis Regalis in Sicilia, ubi B. Virgo lecto jacens exprimitur cum aliquot mulieribus, quæ infantem Jesum lavant. Ad idem exemplum vermiculato Emblemate, seu Musivo, ut ajunt, opere Nativitas Christi repræsentatur in choro ejusdem templi. Quæ omnia improbantur, ut docet Molanus de Sacris Imaginibus lib. 2. cap. 27. & Michael de Judice Cassinensis Monachus in descriptione Templi & Monasterii Montis Regalis pag. 86. num. 23. & pag. 160. num. 6. & 7. Quæ de B. Virgine sine dolore, & sordibus scripsimus, abunde probant Baronius loco cit. & Huetius. Quibus quamquam Antonius Bineus lib. 2. de Natali Christi cap. 2. num. 19. futilibus ductus rationibus contradicere audet, dissimulare tamen minime potest, quanti utrumque Scriptorem faciat. Baronium enim appellat num. 2. *Ecclesiasticorum Annalium Conditorem, purpura, & eruditione illustrem*, Huetium vero num. 3. *Eximium, & minus infularum ornamentis, quam incredibili quadam ingenii elegantia, & tersa eruditione conspicuum*.

Oraculum de ortu Christi Bethlehemico.

24 Jam vero ad majoris momenti quæstiones deveniamus, quæ ad ortus Christi Domini locum, tempusque pertinent. Natus est igitur Jesus Bethlehemi, teste Luca, cujus verba superius attu-

attulimus, & Matthæo cap. 2. v. 1. *Cum natus esset Jesus in Bethlehem Juda*: atque ita impletum fuit Michææ Oraculum cap. 5. v. 2. *Et tu Bethlehem Ephrata, parvulus es in millibus Juda: ex te mihi egredietur, qui sit Dominator in Israel.* Illud vero oraculum Hebræi satis habebant cognitum; nam Christo Bethlehemi nato, teste Matthæo loc. cit. Herodes, convocatis Principibus Sacerdotum & Scribis populi, sciscitabatur ab eis, ubi Christus nasceretur: *At illi dixerunt: in Bethlehem Juda. Sic enim scriptum est per Prophetam*; Michæam intellige.

Duæ Civitates nomine Bethlehem. Michæas cum Matthæo pugnare videtur.

25 Bethlehemum Matthæus vocat Bethlehem Juda; nam in Tribu Juda ea civitas erat. Est etiam alia ejus nominis in Galilæa, in Tribu Zabulon. Michæas vero Bethlehem Ephrata appellat; conditor enim ejus civitatis matris suæ nomen illi indidit. Affert Michææ locum Matthæus in hæc verba cap. 2. v. 6. *Et tu Bethlehem terra Juda, nequaquam minima es in principibus Juda: ex te enim exiet Dux, qui regat populum meum Israel.* Ubi verba, quæ Matthæus affert, non eadem sunt cum iis, quæ ex Michæa modo retulimus; imo pugna quædam videtur esse inter utrumque textum; ait enim Matthæus de Bethlehem, *nequaquam minima*, quam contra Michæas *parvulam* vocat.

Eorum textuũ conciliandorũ ratio quadã.

26 Quidam existimant, verba Michææ, *Et tu Bethlehem Ephrata parvulus es in millibus Juda*, admirantis hominis esse, ac interrogantis; ut vim negationis habeant, & sententia sit: *Tu ne parvula es in millibus Juda, ex qua mihi egredietur, qui sit Dominator in Israel?* Atque ex eodem Matthæo cap. 11. v. 7. verba afferunt Christi de S. Joanne Baptista: *Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam, hominem mollibus vestitum?* Quibus verbis profecto non illud significatur, Joannem esse arundinem vento agitatam, aut hominem splendida veste indutum, sed contra non esse hominem, qui velut arundo moveretur, & delicata ac molli veste uteretur.

Longe melior conciliandi ratio, quæ est D. Hieronymi.

27 Atque hæc est quorumdam sententia; qua tamen longe melior est D. Hieronymi ratio, qui advertit Matthæum attulisse Michææ verba in eum modum, quo a Scribis, & Principibus Sacerdotum allata sunt, cum ab Herode interrogati fuerunt, ubi Christus esset nasciturus; ea noluisse Evangelistam immutare, ut omnibus palam fieret, quo ignorantiæ in Sacris Scripturis Scribæ, & Sacerdotes eo tempore decidissent, qui producere volentes ad suam sententiam Prophetæ oraculum, corrupte illud vitioseque enunciarunt.

Quare Christus dicatur in Scriptura Na-

28 Quod si quis quærat, quanam demum ratione Christus, qui Bethlehemi natus sit, Nazaræus, & Galilæus in Scriptura voci-

zaræus, & Galilæus. Bodinus confutatus.

vocitetur, & quamobrem veluti Galilæum Pilatus eum ad Herodem amandaverit, respondet D.Thomas in 3. par. quæst. 35. art. 7. ad 2. Nazaræum in Scriptura appellari, non ut significetur ubi natus, sed ubi altus educatusque sit; & Huetius loc. cit. multa profert e profanis Scriptoribus, quibus probat, plerumque patriam dici locum, ubi quis educatus sit, etsi alibi est natus. Bodinum, qui opinatur Christum non Bethlehemi, sed Nazarethi natum, ea ductus ratione, quod ancilla ostiaria de Petro dixerit: *Et hic erat cum Jesu Nazareno*: & Pilatus in titulo Crucis scripserit: *Jesus Nazarenus Rex Judæorum*, castigat Bineus tract. de Natali Christi lib. 2. cap. 1. num. 7. Ostendit enim, eam esse Judæorum consuetudinem, ut aliquis ex ea dicatur esse patria, in qua altus educatusque sit, quamvis eum alibi mater pepererit. Refelli etiam potest Bodinus loco Matthæi cap. 2. v. 24. *Et veniens* (Christus) *habitavit in Civitate, quæ vocatur Nazareth, ut impleretur quod dictum est per Prophetas, quoniam Nazaræus vocabitur.*

In ipsane urbe, an in suburbiis Christus natus sit.

29 Christum igitur Bethlehemi ortum esse liquet, sed in ipsane urbe, an in suburbiis natus sit, examinandum est. Certum est enim, vere dici posse aliquid in urbe contigisse, quod in suburbiis evenerit, ut bene advertit Spondanus ad ann. 1. Chr. & Baronium tuetur, qui in Bethlehemi suburbiis Christum natum esse contendit, adversus Casauboni accusationem, Baronianam opinionem tamquam Sacræ Scripturæ contrariam improbantis. *Quæ in Suburbiis, vel juxta muros Civitatis gesta sunt, recte possint dici, & communi loquendi usu dicuntur in Civitate gesta. Sicut & Jurisconsulti responderunt, eos qui continentibus Urbis nati sunt, Romæ natos intelligi. Romam enim esse etiam qua continenti ædificia essent, nec Romam muro tenus existimari ex consuetudine quotidiana posse intelligi, cum diceremus Romam nos ire, etiamsi extra Urbem habitaremus.*

Multiplices ea de re opiniones.

30 In hac controversia varii varias sunt sequuti sententias. Quidam enim speluncam seu stabulum, ubi natus est Christus, putant in ipsa fuisse urbe; alii extra muros fuisse contendunt. Gravesonius de Mysteriis & Annis Christi pag. 154. nihil hac de re statuere voluit: *Cæterum an spelunca, in quam se receperunt Maria & Joseph, fuerit in Bethlehemo sita, vel in ejus Suburbiis, seu prope Bethlehemum, alii affirmant, alii negant. Id quia incertum est, in medio relinquo.* In ipsa Civitate Christum natum contendit Casaubonus Exercitat. 2. in Baron. pag. 143. & sequent. Joannes Henricus Krausen Dissertatione cui titulus: *Christi locus Natalitius in Urbe Bethlehem* in Thesauro Dissertat. in Nov. Te-

stam.

ftam. edit. 1732. tom. 2. pag. 106. Cafaubono fuffragatur. Neque hanc fententiam tuentur foli hæreticarum partium Auctores, fed etiam Maldonatus in cap. 2. Lucæ verf. 7. & Drexelius tom. 2. *De Chrifto nafcente*, pag. 391. Et fane multa funt, quæ ad hanc opinionem conftabiliendam maxime conferunt: ea videre licet apud Florentinium in Notis ad Martyrologium pag. 205. Baronius ad ann. 1. Chr. num. 2. obfirmate contendit, in fuburbiis prope Bethlehemum natum effe Jefum; eumque fequuntur Tillemontius Not.3. ad Vitam J.Chr.Natalis Alexander in fect.1. cap.1.art.4.num.1.Calmetus in cap.2.Lucæ num.7. Serry Exercitat.30.num.2. Gottus de verit.Relig.Chrift.tom.4.cap.7.§.3.n.25. P.Honoratus a S.Maria in Regulis & ufu Criticæ tom.2.lib.3.Differt.2.art.2.& Quarefmius Elucidat.TerræSanctæT.2.lib.5.cap.4.

31 Libenter nos in hanc fententiam defcendimus; diferte enim S. Juftinus in Dialogo cum Tryphone ait: *Quoniam Jofeph non habebat in vico illo Bethlehem, quo diverteret, in fpecum quemdam prope vicum divertit, & cum illi effent ibi, peperit Maria Chriftum, & in Præfepe illum pofuit, ubi venientes ex Arabia Magi invenerunt eum*. Ad quæ Juftini verba alludit Toletus Cardinalis adnotat. 10. in cap. 2. Lucæ, ubi ait: *Adnotandum eft, Divum Juftinum in Dialogo cum Tryphone affirmaffe, fpeluncam hanc non fuiffe intra Bethlehem, fed prope*. Confirmat Eufebius Pamphili Demonftrat. Evangel.lib.7.cap.2. *Agrum juxta Bethlehem demonftrari, ubi Virgo enixa Infantem depofuit*. Locum hunc Eufebii follicitat Cafaubonus tanquam corruptum; neque enim aliter ex eo fe potuit expedire: fed cum nullam rationem afferat, quamobrem in eo mendum effe credamus, profecto inanis ejus fufpicio contrariæ fententiæ nihil poteft officere, ut bene animadvertunt Petrus Lanfelius, & Honoratus a S.Maria loc. c. Huc accedit quod Paftores, qui in agris vigilabant, de Jefu Chrifti ortu admoniti nullo negotio puerum inPræfepe repererunt. Id vero Paftoribus non ita facile fuiffet, nifi extra Bethlehemum puer natus effet: nam fi intra Bethlehem ortus effet, quonam tandem modo confequi potuiffent, ut noctu portæ fibi recluderentur? Si vero nullis cincta fuiffet mœnibus urbs, longe difficilius fuiffet inter tot domos & diverforia, eam quam quærebant invenire.

Verifimilius eft, in fuburbiis natū effe.

32 Poftquam Chriftum in Suburbiis Betlehemi natum effe ftabilivimus, reliquum eft ut de loco loci, ut vulgo dicitur, hoc eft in domone aliqua, an in fpelunca, an vero in diverforio Beata Mater Jefum pepererit, inquiramus. S.Lucas ait: *Reclinavit eum in præfepio, quia non erat eis locus in diverforio*. Patres in

Chriftus natus eft in fpelunca faxo excifa, ubi erat ftabulum.

eo consentiunt, ut spelunca esset e saxo excisa. Eam Hieronymus epist. 17. *parvum terræ foramen* vocat. Eusebius in Vita Constantini lib. 3. *Antrum* appellat. Locus vero celebris est Origenis lib. 1. contra Celsum n. 51. *Quod autem in Bethlehem sit genitus Jesus, si velit aliquis post Michææ testimonium, & post historiam ab Jesu discipulis in Evangelio scriptam, fieri alias certior, sciat, in Bethlehem speluncam ostendi, ubi ille est natus, & in spelunca præsepe, in quo fasciis est involutus. Atque hoc utique in locis illis percelebre est apud eos etiam, qui a Fide sunt alieni, in Spelunca illa Jesum, quem Christiani adorant & demirantur, genitum esse.* Bethlehemum Civitas est in montano sita loco; cujus solum ex topho. Patebat extra Bethlehemum viatoris diversorium, quo se quisque posset quacumque venisset hora recipere; stabulum ibi erat, quo jumenta recipiebantur. B. Maria, & Joseph cum ob turbam hospitum in diversorio nullum sibi vacuum locum reperissent, in stabulum secesserunt, ubi B. Virgo Christum Jesum peperit, & in præsepe posuit; quod ex allatis Lucæ verbis colligitur. Atque illud est stabulum quod e petra excisum diximus: *In id oppidum* (ait Petavius Rationar. Tempor. tom. 2. lib. 4. cap. 2.) *uti fides Michææ 5. vaticinio constaret, cum Josepho Santissima Virgo pervenit, ibidemque salutarem humano generi partum edidit. In ipso, inquam, oppidulo ac publico diversorio, ut Lucas loquitur. Ubi cum vacuus ad eos excipiendos locus esset alius nullus, ad stabulum diverterunt. Et quoniam rupibus aspera erat illa regio, credibile est in rupe stabulum hoc impressum fuisse; atque ideo plerique veterum, ut Justinus, spelæum sive antrum nominant.* Ac si Burchardo fides habenda sit in descript. Terræ Sanctæ lib. 1. cap. 7. præsepe ipsum erat, ut ille ait, excisum in rupe.

Luculentissimus D. Hieronymi locus.

33 Paulæ Romanarum Matronarum nobilissimæ pietatem collaudans Hieronymus, quod Sanctissimæ Reparationis nostræ loca summa veneratione coleret, hæc ad Eustochium Virginem, piam piissimæ matris filiam, Ep. 108. §. 10. tom. 1. op. scribit: *Inde Bethlehem ingressa, & in specum Salvatoris introjens, postquam vidit sacrum Virginis diversorium, & stabulum, in quo cognovit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui, ut illud impleretur, quod in eodem Propheta scriptum est: Beatus qui seminat super omnes aquas, ubi bos & asinus calcant: me audiente jurabat, cernere se oculis fidei infantem pannis involutum, vagientem in Præsepe Dominum &c.* Et paullo post col. 693. *Et ego misera atque peccatrix digna sum judicata deosculari Præsepe, in quo Dominus parvulus vagiit, orare in spelunca, in qua Virgo*

go puerpera Dominum fudit infantem. Probat hic Hieronymi locus, sub rupe (petroso enim in loco sita erat Bethlehem) specum fuisse excavatum, in quo stabulum erat, jumentorum commodo præsepi instructum: quod multis testimoniis probat etiam Gorius in observationibus supra citatis num.6. & 7. Ipsum autem Præsepe in rupe excisum probat vir doctissimus Franciscus Blanchinius Differt. 1. *de Præsepe & Cunis Domini nostri Jesu Christi in Basilicam Liberianam translatis*, sect. 11. duabusque sequen. Tradit Drexellius tom. 3. suorum Operum pag. 280. S. Ignatii Loyolæ matrem ita sibi persuasum habuisse, Christum Dominum fuisse natum in stabulo, ut claro licet prognata sanguine, filium in stabulo voluerit parere. *Mater S. Ignatii Loyolæ Marina domo Baldensis, claro genere, nomineque fœmina, cum hunc ipsum filium parturiret, ingenti erga Natalem Domini affectu, in stabulum se deferri jussit, ut eo loco pareret, ubi Virgo Deum genuisset: nec enim meliori se loco dignam censebat in puerperio, quam fuisset Mater Dei, quæ peperisset in stabulo*. Dissertatio quædam an. 1698. proposita fuit Præsidente Joanne Andrea Schmidt heterodoxo in *Fascias Christi*, quæ iterum multis accessionibus aucta ad examen proposita fuit, & typis Amstelodamensibus impressa anno 1726. Utraque reperitur in Bibliotheca Dominici Cardinalis Passionei; prior in tom.7. Miscellaneorum, posterior in tom. 318. In ea, quæ secundæ est editionis, affert Auctor verba Saldeni, quibus subscripsisse ait Cardinalem Cajetanum, statuentis, Christum Jesum non in stabulo natum, sed in publico diversorio, sive intra, sive extra Bethlehemum, quo peregrinantes & viatores excipiebantur. Ipse autem negat, a communi eorum opinione se posse decedere, qui Christum in stabulo natum existimant. *Nos pace insignium virorum, Ecclesiæ, vetustorumque Theologorum sententiam amplexamur; stabulum ac præsepe proprie dicta intelligimus, quamvis Præsepi nec asinum, nec bovem adigamus*. Verum de bove & asino paullo inferius sermonem habebimus.

34 Baronius ad ann. 1. Chr. num. 5. argumenta affert venerationis & cultus, quem Fideles semper ei loco exhibuerunt, ubi natus est Jesus. Nam pace Ecclesiæ reddita, spelunca illa mirifice fuit ornata, ipsumque præsepe argento obductum. *O si mihi liceret videre illud Præsepe, in quo Dominus jacuit! Nunc nos Christiani quasi pro honore tulimus lateritium, & posuimus argenteum. Sed mihi pretiosius est illud, quod ablatum est. Argentum & aurum meretur Gentilitas: Christiana fides meretur illud luteum. Non tamen condemno eos, qui honoris causa fecerunt;* *De Præsepi Christi Domini.*

neque

neque illos condemno, qui in Templo fecerunt vasa aurea, sed admiror. Dominus, qui creator est mundi, non inter aurum & argentum, sed in luto nascitur. Sunt verba Chrysostomi in Luc. cap. 2. Notat loc. cit. Baronius, Chrysostomum existimasse præsepe e luto seu petra fuisse, qua in re putat S. Doctorem deceptum esse. Præsepe enim illud extat in Liberiana Basilica, atque e ligno esse constat. Nos supra diximus, præsepe fuisse e petra; nunc vero addimus, in illud quasi aliud præsepe e ligno injectum, quod Romæ nunc asservatur, ut bene notat Calmetus in cap. 2. Lucæ num. 7. & in Urbem allatum non anno, ut creditur, 352. sed septimo seculo cum aliquibus lapidibus e Bethlehemi spelunca excisis, ut demonstravimus lib. 4. Canonizat. part. 2. Et Quaresmius loco antea citato scribens de præsenti statu ejus loci, ubi natus est Dominus, tradit ibi ædem fuisse extructam, quam Hadriani Imperatoris jussu disjectam, ac denuo elegantissime ædificatam etiamnum ait extare; & addit: *Quam Turcæ ipsi ingredientes, qui illibatam Christi ex Virgine Nativitatem confitentur, locum ejus contemplantes, attoniti & stupentes venerantur, ut frequenter a me & ab aliis fuit observatum.*

Traditio de Bove & Asino ad Christi Domini Præsepe vexata a quibusdam Criticis. Celebris ea de re Isaiæ locus.

35. Pia & constans Traditio est, bovem & asinum in stabulo fuisse, cum natus est Jesus, etsi nihil ea de re quicquam legamus in Evangelio. Tillemontius Nota 5. ad Vitam J. Chr. contendit, eam opinionem ortam esse seculo quinto, & allegorice loquutos esse Patres ea ætate vetustiores, qui in ea opinione fuisse videntur. Idem sentit Calmetus loc. cit. & ad Auctorem libri Promissionum hanc traditionem refert, qui vixit seculo quinto. Patres vero, qui bovem & asinum commemorant, existimant loqui de Judæis & Ethnicis ad Fidem conversis, qui Christum incarnatum, hominem factum, natum in stabulo, & in præsepi animalium locatum cognoverunt. Præter Bailletum *in Historia hujus diei* omnium prolixissime rem hanc pertractavit Serry Exercit. 30. num. 4. ubi conatur ostendere locum illum Isaiæ cap. 1. *Cognovit Bos possessorem suum, & Asinus præsepe Domini sui; Israel autem me non cognovit,* nihil aliud esse quam verba Prophetæ exprobrantis Judæis ingratum animum, qui accepta a Deo beneficia minime agnoscerent; contra a stolidissimis animalibus Bove Dominum suum, Asino præsepe, ubi esca illi apponitur, probe cognosci: & Habacuc textum ex cap. 3. qui legitur in vulgata; *In medio annorum notum facies,* & in versione LXX. *In medio duorum animalium cognosceris,* juxta veterum Patrum interpretationem arbitratur vel ad duos Latrones esse referendum, inter quos Christus Dominus Crucem subiit; vel ad populum Judaicum,

daicum, & Gentes; vel ad utrumque Testamentum, quorum lectione Dei cognitionem assequimur; quæ omnia ex Scriptoribus hæretico veneno imbutis depromta sunt, ex Erasmo in Notis ad Hymnum Prudentii de Natali Christi, Casaubono exercit. 2. ad 1. annum Christi, Montacutio in libro de Vita Christi pag. 28. & 29. Samuele Basnagio tom. 1. Annalium Politico-Eccles. cap. 112.

Egregii Scriptores qui eã vindicarunt.

36 Adversus hanc opinionem, quam audaces homines nimis temere extulerunt, scribunt Baronius ad ann. 1. Chr. num. 3. Gravesonius de Myster. & ann. Chr. pag. 156. Honoratus a S. Maria de Regulis Criticæ tom. 2. lib. 3. Differt. 2. art. 3. Ayala in Opere, *Pictor Christianus*, lib. 3. cap. 1. num. 7. & sequen. Gottus de verit. Relig. Christ. lib. 4. par. 1. cap. 7. §. 3. num. 27. & sequen. & Sandinus in Historia Familiæ sacræ cap. 1. pag. 12. edit. Patavinæ. Quaresmius Elucidat. Terræ Sanctæ lib. 6. cap. 5. easdem, quas alii proferunt, auctoritates Patrum congessit; ac deinde eo progreditur, ut quærat, qui fieri potuerit, ut eo loco bos & asinus fuerint; & quosdam quidem opinari ait, B. Virginem asino insidentem illuc venisse, bovem autem vendendum a S. Josepho adductum; nonnullos vero existimare, nihil fuisse facilius, quam ut in Præsepi, excipiendis animalibus destinato, bos & asinus reperirentur.

Haud ita infirmis nititur fundamentis ea Traditio.

37 Sed postremum hoc quærere plane supervacuum censemus: nec enim ex ejusmodi quæstione quidquam aliud conficitur, quam ut audaces homines, qui constanti traditioni de bove & asino ad Præsepe Domini temere dicunt, ad eam vehementius impugnandam sollicitentur; quæ quidem traditio haud ita infirmis nititur fundamentis, ut putant qui ejus fidem tantopere student elevare. Iterum hîc non inopportune afferimus locum Hieronymi in Epist. 108. tom. 1. op. ed. Ver. col. 692. ad Eustochium. *Inde Bethlehem ingressa, & in specum Salvatoris introjens, postquam vidit Sacrum Virginis diversorium, & stabulum, in quo agnovit Bos possessorem suum, & Asinus præsepe Domini sui, ut illud impleretur, quod in eodem Propheta scriptum est. Beatus qui seminat super omnes aquas, ubi Bos & Asinus calcant &c.* Consonant Gregorius Nazianzenus, Nyssenus, & Prudentius, quos affert Baronius; eorumque sententiam amplexa est Ecclesia in Officio de Circumcisione Domini: *Domine audivi auditum tuum, & timui; consideravi opera tua, & expavi: in medio duorum animalium jacebat in præsepio, & fulgebat in Cælo.* Et in Officio de Nativitate. *O magnum mysterium & adorabile Sacramentum, ut animalia viderent Dominum natum jacentem in præsepio!*

38 Qui

Respondetur objectioni petitæ ex allegorica interpretatione illius Isaiæ loci apud Patres. Ex vetustissimis picturis sacris probatur ea Traditio quinto seculo longe antiquior.

38 Qui vero dicunt, hæc omnia allegorice intelligenda, & allatis e Scriptura Sacra locis a Patribus allegoricum tribui sensum, ii nihil agunt: quid enim opus est allegorico sensu ad rem explicandam, quæ tam facile potest contingere, & sæpe contingit, ut in stabulo bos & asinus reperiantur? Aliud porro est, rei alicujus gestæ narrationem allegorice intelligi posse, aliud debere. Res quædam gesta explicari quidem potest etiam allegorice; & si quis ita eam explicet, non negat rem gestam esse, super veritate illius facti allusionem, seu allegoriam quodammodo inædificat; neque facti veritati dici potest ille adversari, nisi diserte se veritatem facti illius negare profiteatur. Quamobrem non repugnamus, allatos e sacris paginis locos a Sanctis Patribus allegorice explicatos esse; nec quod bos & asinus in stabulo fuerint, inficiabimur posse id traduci ad hanc, vel illam rem significandam: minime vero licebit inde colligere, vel locos e Sacra Scriptura allegorice interpretatos a Patribus non esse accomodatos ad significandum, bovem fuisse & asinum in Præsepi, aut sensu mystico sensum litteralem explodi: nullus enim est ex Patribus, qui ejus rei veritatem neget, sed est, qui ex ipsa re allegoriam quamdam deducat, ut bene disputat Gottus loc. cit. num. 33. *Ad excludenda a præsepio Domini vera animantia Bovem, & Asinum, non sufficit adducere Patres dicentes, ea hoc vel illud figurasse; sed ulterius probandum est, Patres asseruisse ea fuisse meras figuras, nec vere extitisse.* Qui huic Traditioni contradicunt, illud potissimum urgent, quod ea non sit seculo quinto vetustior. Verum plane traditio idcirco rejicienda, quod quinto seculo vetustior non appareat? Annon indicio est, cum seculo quinto memoretur, longe antea idem creditum esse, quod præsertim consequutis temporibus omnes Fideles toto animo exceperint? Sed illud est in hac re præcipuum, quod picturæ & marmora quinto seculo vetustiora ad Christi infantis præsepe bovem & asinum exhibent. Ejusmodi est vitrum, de quo paullo ante mentionem fecimus, in Museo Victoriano; quod pulcre animadvertit etiam Gorius in *Observationibus de Præsepi Domini Nostri Jesu Christi* pag. 82. num. 13. Ejusmodi est etiam pictura quædam in Sarcophagis, seu Sepulcris veterum Christianorum, editis in *Roma subterranea*, & a Joanne Bottario illustratis tom. 1. Explicationum Sacr. Pictur. & Sculptur. Romæ subterraneæ Tab. 22. pag. 88. & 89. Denique ad idem exemplum est Sarcophagus Anconæ in subterraneo Cathedralis Ecclesiæ ad lævam manum, de quo scribit eruditus vir Scipio Maffejus Observat. Litterar. tom. 5. pag. 194. Hic Sarcophagus nomen exhibet cujusdam Corconii, quem

Maffejus

Maffejus probabili conjectura illum esse suspicatur, cui Valentinianus anno 366. quamdam legem scripsit: *Ad Gorgonium Comitem rerum privatarum*: neque enim quidquam obest, quod in Sarcophago legatur Corconius cum littera C. & in legis inscriptione Gorgonius cum G. nam illas litteras promiscue adhibitas nemo est qui nesciat. Eumdem Sarcophagum ad hanc rem de qua agimus commemorat Gorius pag. 85.

Jesus natus Herode Rege.

39 Quod vero ad tempus attinet, quo natus est Jesus, Matthæus cap. 2. v. 1. tradit natum esse sub Herodis Regno. *Cum ergo natus esset Jesus in Bethlehem Juda in diebus Herodis Regis*, & Lucas cap. 2. v. 1. indicat Imperium Augusti: *Exiit Edictum a Cæsare Augusto*. Sed ad totius rei luculentam tractationem opus est de anno, mense, die, & hora quibus natus est Jesus, differere.

De anno Nativitatis Christi Scriptor Romani Martyrologii videtur sequutus septuaginta Interpretum calculos.

40 Annum Christi Natalem ita notat Martyrologium Romanum: *Anno a creatione mundi, quando in principio creavit Deus Cœlum, & terram, quinquies millesimo centesimo nonagesimo nono*. Ad quem locum notat Baronius, Martyrologii Auctorem calculos instituisse sequutum versionem septuaginta Interpretum; & in apparatu ad Annales num. 118. scribit, antiquitus annos a Mundo condito, non juxta Hebraicam editionem, sed juxta Septuaginta versionem esse supputatos.

Magnum discrimen in annorum computo inter HebraicosCodices & versionem LXX. Interpretum.

41 Nemo est rei Chronologicæ adeo rudis, qui nesciat, inter rationem annorum ab origine mundi juxta LXX. Interpretes, & computum eorumdem annorum juxta Hebraicos Codices, cum quibus consentit nostra Vulgata, maximum interesse discrimen. Versio enim LXX. fere mille & quingentos annos amplius numerat, quam Hebraici Codices; ejus rei causa est, quod primæ & secundæ ætatis Patriarchis septuaginta Interpretes plures annorum centenarios tribuunt, quam Hebraici Codices.

Hebraicos Codices & Vulgatam sequitur Ecclesia Romana.

42 Itaque ut quoto anno ab Orbe condito Jesus sit natus reperiamus, examinandum omnino est, textumne Hebraicum, quocum consentit Vulgata, an Versionem septuaginta Interpretum debeamus sequi. Cui quæstioni respondemus, Hebraicis potius Codicibus, quam versioni illi, nobis adhærendum. Ecclesia enim Romana Vulgatam sequitur versionem ante mille & trecentos annos a D. Hieronymo editam, quam probavit sancta Tridentina Synodus: Vulgata autem versio cum Chronologia Hebraici textus, ut modo dictum est, consentit. Præterea manifesto deprehenditur mendosa versio LXX. Interpretum, qui cap. 4. Geneseos quatuordecim annis post Diluvium Mathusalem statuunt obiisse.

Demonstratur falsa septuaginta Interpretum computandi ratio.

43 Juxta septuaginta Interpretes Mathusalem anno ætatis suæ 167. genuit Lamech; Lamech vero annos natus octoginta octo genuit Noe. Itaque cum natus est Noe, Mathusalem annos natus erat trecentos quinquagintaquinque. Cum autem Diluvium cœperit anno sexcentesimo ætatis Noe, nemo est, quin videat, juxta hanc rationem anno ætatis Mathusalem nongentesimo quinquagesimo quinto Diluvium contigisse; cumque Mathusalem in universum vixerit nongentos sexaginta novem annos, inde tandem consequitur, quatuordecim eum annos vixisse post diluvium, quod omnino est rejiciendum. Petrus enim epist. 1. cap. 3. v.20. diserte tradit, octo tantum homines post diluvium vixisse Noe, & uxorem ejus, tres filios, tresque eorum conjuges: *quando expectabant Dei patientiam in diebus Noe, cum fabricaretur arca, in qua pauci, idest octo animæ salvæ factæ sunt per aquam*; quibus consonat textus in Genesis cap. 7.

Christus natus anno ab Orbe condito quater millesimo.

44 Igitur in ratione ineunda annorum ab Orbe condito Hebræorum calculi auctoritati septuaginta Interpretum sunt præferendi; præsertim quod ab Hebraico textu error ille absit de vita Mathusalem post Diluvium. Nam, ut optime disputat Hieronymus in libro Quæstionum Hebraicarum in Genesim, cum Mathusalem annos natus centum octoginta septem Lamechum, & Lamech ætatis suæ anno centesimo octogesimo secundo Noemum genuerit, & trecenti sexaginta novem anni interjecti sint inter natalem diem Mathusalem, & ortum Noemi, si ad eos annos addas sexcentos, quibus natus erat Noe, cum cœpit Diluvium, annos nongentos sexaginta novem confeceris, quos Mathusalem vixit; ac propterea palam fit eum eo ipso Diluvii anno diem suum obiisse. His probe constitutis, dicimus, inter tot varias de Natali Christi anno sententias, quas ad centum & triginta duas numerat Michael Mœstlinus Mathematicus & Chronologus non incelebris, ut videre est apud Vallemontium in Elementis Historiæ tom. 1. lib. 1. cap. 3. eam placere magis sententiam eruditis viris, quæ statuit Christum natum esse anno quater millesimo ab Orbe condito. Egregiam habes Dissertationem apud Natalem Alexandrum, quæ secunda est in Historia Ecclesiastica sec. 1. In ea vir doctissimus hanc multis argumentis confirmat sententiam; & cum eo sentiunt Serry Exercit. 31. num. 2. Sandinus Hist. Familiæ Sacræ cap. 1. & Gottus de verit. Relig. Christ. tom. 4. par. 1. cap. 8.

Die 25. Decembr. natum esse asseritur, refutatis ceteris opinionibus.

45 De mense, & die Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromatum opinionem quorumdam refert, qui natum esse Christum putabant die 20. Aprilis, & aliorum sententiam, qui natum die

20. Maji

20. Maji statuebant; quas opiniones Scaliger, & Samuel Basnagius instaurarunt ob eam præsertim rationem, quod verisimile non videatur media hyeme Pastores custodiendo pecori noctu vigilasse in agris. S. Epiphanius hæresi 51. & Cassianus Collat. 10. testatur, opinionem fuisse in Ecclesiis Ægypti, Christum natum esse sexta Januarii die; ob eamque rem quatuor mysteria Nativitatis, Epiphaniæ, Baptismi, & aquæ in Canæ Galilææ nuptiis in vinum conversæ eo die Ægyptios celebrare consuevisse. Sed a communi Patrum Traditione nos dimoveri non patimur, quæ Christum vigesimaquinta Decembris die natum esse docet. Testantur id Chrysostomus tom. 5. Hom. 33. Gregorius Nyssenus Orat. in Sancta Lumina; & S. Augustinus lib. 4. de Trinit. cap. 1. & epist. 119. Profert aliquot ex Patribus locos Tillemontius Not. 4. ad Vitam J. Christi quibus ea Traditio innititur. Honoratus itidem a S. Maria multa pariter a SS. Patribus depromit, quæ eam fulciunt Traditionem de Regul. & usu Crit. lib. 3. Dissert. 2. art. 1. Baronius in apparatu ad Annales num. 121. postquam contrarias, quas superius retulimus, sententias recensuit, ait: *Ceterum, his omnibus de die Natalis Domini rejectis assertionibus, tam Latinorum, quam Græcorum Ecclesiæ pari consensione in eam conveniunt sententiam, ut Redemtor noster sit natus vigesima quinta mensis Decembris*. Wilhelmus Langius de annis Christi pag. 357. *Verisimilis*, inquit, *Romanorum opinio est, qui vigesimaquinta Decembris natum Servatorem prodidere. Immo non verisimilis est, sed vera*. Quam opinionem ait probari censualibus Tabulis, quas Romæ ætate sua etiam tum extare, testatus est Chrysostomus; quo enim Servatoris nostri nomen relatum fuerat, eodem ætatem quoque, & propterea natalem etiam diem relatum oportuit. Quæ omnia cum Romani Senatores, qui vel Christiani erant, vel postea Christianam fidem amplexi sunt, haberent perspecta, Tabulas enim censuales licebat illis inspicere, iidem verum Christi Domini Natalem diem manifestarunt, eamque notitiam Constantinopolim Chrysostomi ætate transmiserunt, significantes, Romæ Natalem Christi diem 25. Decembris celebrari. Idem Baronius num. 123. ait, noctu esse natum, quod nemo negaverit. Lucas enim tradit, Pastores tunc, cum natus est Jesus, fuisse in agris *custodientes vigilias noctis super gregem suum*. Horam autem vulgo tradunt fuisse circa mediam noctem, unde vetus & perpetua ad hæc usque tempora derivata est disciplina, ut in pervigilio Natalis Jesu Christi per mediam noctem Officia celebrentur; ut bene advertit Theophilus Raynaudus tom. 10. pag. 480. Id enim divino illo prænuntiatum oraculo, quod est in libro Sa-

pientiæ cap. 18. ver. 14. nonnulli Patres credidere: *Cum enim quietum silentium contineret omnia, & nox in suo cursu medium iter haberet, Omnipotens sermo tuus exiliens de Cœlo a Regalibus Sedibus durus debellator in mediam exterminii terram prosilivit.* Nam quod de hyemis frigore in contrarium affertur, id quidem valde est futile. Compertum est enim, sub clementi Cœlo, cujusmodi est Cœlum Palæstinæ, noctu etiam in media hyeme pastores sub dio vigilare solitos ad pecoris custodiam. Casaubonus advers. Baron. Exercit. 2. cap. 7. scribit, doctrina præstantes quosdam viros dubitare de die natali Christi, qui ponitur 25. Decembris: armenta enim per illud anni tempus noctem sub dio non agitare, nec propterea Pastores ad custodiam sub aperto Cœlo vigilare. Verum addit: *Sed fortasse in Judæa, & aliis locis magis meridionalibus alia servatur consuetudo, quam in Gallia, & Germania: nam etiam in Anglia, ubi nullus est a lupis, & aliis noxiis animalibus metus, armensa saltem toto anno in agris pernoctant, neque propter frigus, aut pluviam, aut ventos ulli tecto umquam subsunt. Quare vetusta traditio Ecclesiæ non temere nobis rejicienda.*

De Pastoribus ab Angelo monitis. Tres fuisse videntur illi Pastores. Eorum nomina incognita. In eo loco, unde venerunt, extructa Ædes.

46 Pergit S. Lucas: *Et Pastores erant in regione eadem vigilantes, & custodientes vigilias noctis super gregem suum. Et ecce Angelus Domini stetit juxta illos, & claritas Dei circumfulsit illos, & timuerunt timore magno.* Nihil ait Sacer textus de Pastorum numero, de nomine, de loco unde venerint. Vulgo tres fuisse creduntur. Nam Beda, sive quisquis alius fuerit Auctor libri de *Locis Sanctis*, cap. 8. ait: *Ad Orientem in Turre gregis mille passus a Bethlehem Civitate segregata est Ecclesia trium Pastorum Divinæ Nativitatis sociorum monumenta continens.* Ex quo infert Baronius ad ann. Chr. 1. num. 14. tres fuisse Pastores. Et quamquam sunt qui respondent, eo non probari, tres tantum fuisse Pastores; tamen cum scribat Auctor ille, fuisse templum in honorem trium Pastorum dedicatum, qui socii fuerint ad Christi Domini ortum, non vero trium ex Pastoribus, qui natum Jesum adorarunt, id quidem satis esse videtur ut tres tantum, neque plures fuisse, tuto affirmemus. De eorum nominibus tanquam de re penitus incomperta silemus. Quod vero ad locum attinet, unde venerunt, dicimus e Turre Eder, ubi eorum armenta pascebant, esse profectos; quamobrem Hieronymus in Epitaphio S. Paulæ tom. 1. op. col. 693. in Ep. ad Eustochium §. 10. *Haud procul*, inquit, *inde descendit Paula ad Turrim Ader, idest Gregis, juxta quam pavit Jacob greges suos, & Pastores nocte vigilantes audire meruerunt, Gloria in excelsis Deo, & super terram pax hominibus bonæ voluntatis.* Videatur liber Josephi

phi Mariæ Trainiti *De Pastoribus vocatis per Angelum ad Præsepe*, Messanæ edit.ann.1722. in quo quæ huc contulimus, eruditissime confirmantur. Antonius Bineus tract. de Natali Jesu Chr. lib. 1. cap. 14. num. 3. ab iis, qui Terræ Sanctæ loca novissime peragrarunt, se accepisse testatur, homines, qui eam regionem incolunt, ubi sita est Bethlehem, cum ager ille longe sit uberrimus, etiam nunc pecuariam exercere. Quaresmius Elucidat. Terræ Sanctæ tom. 6. lib. 6. cap. 5. Nicephori auctoritatem sequutus testatur, hoc loco ab Helena Constantini matre magnificentissime extructam Ædem, quæ nunc fere omnis est diruta; ita tamen ut ex ipsis ruderibus vetus appareat magnificentia: nunc quoque Pastores in illis agris pecora custodire: Mauros, & Arabas locum illum tanta veneratione colere, ut ibi progenitas arbusculas ne audeant quidem amputare, ipsamque Ædem thure, & collucentibus lampadibus summa animi devotione venerari; cujus rei se dicit oculatum testem: *ut ego non semel eum aliis observavi*.

Archangelus Gabriel Pastoribus Christi nunciavit Nativitatem ex quorumdā sententia. Ipsius verba ad Pastores.

47 De nomine Angeli, qui Pastoribus loquutus est, sacer textus itidem tacet. Verum Toletus Cardinalis, Franciscus Lucas, & Cornelius a Lapide scribunt fuisse Archangelum Gabrielem, qui ad gravissimum quoque Incarnationis negotium electus, B. Virgini & Zachariæ etiam apparuit. Reliqua Lucæ verba satis aperta esse videntur: *Et dixit illis Angelus: Nolite timere. Ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus in Civitate David.* Nos alibi in nostro Opere de Canonizat. SS. ubi egimus de Cœlestibus visionibus, eas a metu incipere, & in gaudium desinere observavimus, plane ut in hac apparitione Angeli contigisse legimus, qui ab iis omnem dispulit metum, nuncians verum illum Messiam oraculis Prophetarum promissum, tantopere optatum, tamdiu expectatum, natum esse tandem in Bethlehem, quemadmodum Michæas prædixerat; ut quivis tandem certior fieret, Rege David, cui ea fuerat facta promissio, illum esse prognatum; quæ promissio jam impleta, & gaudium non ad tres tantummodo pastores, sed ad universum Judæorum populum pertineret: *quod erit omni populo. Et hoc vobis signum. Invenietis Infantem pannis involutum, & positum in Præsepio. Et subito facta est cum Angelo multitudo militiæ cælestis laudantium Deum, & dicentium: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Verba sunt S. Lucæ.

Explicantur verba illa: multitudo militiæ cælestis.

48 Indicium Angelus dedit Pastoribus, quo promissum Israeli Salvatorem invenire possent, eosque monuit reperturos puerum fasciis involutum, & jacentem in præsepio. Multitudo autem

tem militiæ cœlestis, quæ una cum Angelo Deum collaudavit, cœlestium fuit multitudo Spirituum, quibus militiæ nomen tribuitur vel ob eorum ingentem numerum, vel ob pulcherrimam Ordinum Hierarchiam, vel ob eorum potentiam & virtutem, qua nutu Dei, qui Dominus est exercituum, hostes sive visibiles, sive invisibiles, hoc est dæmones debellant.

Verba illa, Gloria in altissimis Deo &c a quibusdam accipiuntur assertive dicta.

49 Ea verba, *Gloria in Altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis*, quidam explicant *assertive*, subaudita voce *est*, ut sententia sit: Jam gloria est Deo in Cœlis; & in terra pax est; omnes enim Cœlites Deum glorificant, quod misericors, sapiens, & fidelis promissum Patribus Christum mundo edidit; unde pax in terra proficiscitur: natus est enim Christus, qui Rex pacificus homines, qui filii iræ nascuntur, Deo reconciliat. Ita Toletus, & Maldonatus.

Alii optative dicta interpretantur.

50 Alii vero eadem explicant verba *optative*, subaudito verbo *sit*, ut sensus sit: Laus & gloria sit Deo, & benedicant ei omnes beatæ mentes in Cœlo, qui Christum in terram dignatus est demittere, ut natura humana assumta pacem hominibus & reconciliationem, & gratiam, & salutem, & omnia bona afferat. Ita Jansenius, & Barradius. Ea autem verba, *bonæ voluntatis*, ita exponit Ambrosius: Pax esto hominibus, non quidem omnibus, sed iis, qui bonæ sunt voluntatis. Et S.Leo in hunc explicat modum: Esto pax hominibus, quæ bonam illis voluntatem injiciat, ut legi Deique arbitrio suam voluntatem subjiciant, & ed ejus voluntatem sese conforment. V.Cornel.a Lapide in cap.2.Luc.v.14.

Pastorum adventus ad præsepe Christi Jesu.

51 Narrationem Lucas in hunc modum absolvit: *Et factum est, ut discesserunt Angeli ab eis in Cœlum* (illuc videlicet, unde a Deo missi fuerant, & ubi semper adstant, illum aspicientes, amantes, collaudantes, ejusque Majestatem adorantes) *Pastores loquebantur ad invicem: Transeamus usque Bethlehem, & videamus hoc verbum, quod factum est, quod Dominus ostendit nobis. Et venerunt festinantes*. Sic enim suam fidem suumque gratum animum ob tantum a Deo acceptum beneficium declararunt. *Et invenerunt Mariam, & Joseph, & Infantem positum in præsepio*, quemadmodum ab Angelo fuerant præmoniti. *Videntes autem cognoverunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc*; ut illud dicere potuissent, quod postea scripsit Joannes cap. 1. ep. 1. v.1. *Quod fuit ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ contrectaverunt de verbo vitæ, & vita manifesta est, & vidimus, & testamur.*

Beatæ Mariæ fides de Christi divinitate.

52 *Et omnes qui audierunt, mirati sunt & de his, quæ dicta erant a Pastoribus ad ipsos*. Sunt verba D. Lucæ loc. cit. Abest a

Græco

Græco textu, & versione Syriaca particula *&*. Deinde Lucas loc. cit. ad Beatam Mariam sermone traducto, ait: *Maria autem conservabat omnia verba hæc conferens in corde suo*. Firmissima quidem fide Beata Mater credebat Mysterium Incarnationis Unigeniti Filii Dei; nova tamen illi quotidie lux affulgebat; nova semper ab experientia ipsa accedebat cognitio ex miraculis, quæ identidem edebantur, quæque illam in dies magis in fide confirmabant. Quæ enim Sanctissima Virgo videbat, ea cum Archangeli Gabrielis nuncio, & cum oraculo Elisabeth, & Zachariæ conferebat, mirumque observabat inter ea omnia consensum, quo in ea fide confirmabatur, e se natum fuisse Unigenitum Dei Filium, ut optime animadvertit Ambrosius; cum interea cæteri omnes singularem ejus prudentiam, & modestiam incredibilem mirarentur, cui satis fuit in se omnia hæc tacitum demirari, quin eorum quidquam aliis palam faceret. Lucas denique loc. cit. concludit: *Et reversi sunt Pastores* (ad custodiam gregis) *glorificantes & laudantes Deum in omnibus, quæ audierant, sicut dictum est ad illos*: quibus verbis eorum fides heroica comprobatur, ut ostendit Trainitus in citato Opere de Pastoribus &c. §. 3.

Mirifica etiã Pastorum fides.

53 Atque hæc vera sunt prodigia, quæ in ortu Christi Domini contigisse tradit sacer textus. Suidas, Cedrenus, aliique scribunt, nato Christo Jesu, diabolum a suis responsis, quæ Delphis edebat, destitisse; sed hoc esse incertum ostendimus lib. 3. de Canonizat. SS. cap. 46. num. 8. Quidam scripsere, ea nocte, qua ortus est Jesus, Templum Pacis corruisse; quod tamen a vero abesse ostendit magnus Baronius ad ann. Chr. 1. num. 2. & 12. Templum enim illud multo post Jesu Christi ortum a Vespasiano, Judæa perdomita, excitatum esse testantur Svetonius, Josephus, Plinius, aliique plures. Celebre etiam est illud ostentum, quod refert Orosius, aliique gravissimæ auctoritatis Scriptores, olei fontem inde, ubi tum erat Taberna meritoria, nunc est templum S. Mariæ Trans Tyberim, erupisse, & dies aliquot per Urbem sub Augusto defluxisse. Vide Panvinium de septem Urbis Ecclesiis pag. 81. Donatus scribit lib. 3. de Urbe Roma, cap. 21. *Taberna meritoria, ubi nunc ædes S. Mariæ Trans Tyberim; unde oleum abunde ad fluvium usque fluxisse Ecclesiastica monumenta prodidere, & constans fama, designatusque in Templo maximam sub aram locus, veterique hoc titulo notatus*: Fons olei: *abunde testatur*. Locus adhuc ostenditur sub gradu Sacelli majoris, ubi hæc leguntur: *In hac prima Dei Matris Æde, Taberna olim Meritoria, olei fons emanans Christi ortum portendit*. Nulla de

De cæteris miraculis, quæ in Christi Nativitate contigisse feruntur, quorum nulla mentio in Sacris paginis.

de veritate miraculi dubitatio: illud futuri ortus Reparatoris nostri indicium fuisse dicitur, sed cum quadraginta annis ante contigerit, quam Jesus est natus, non recensetur inter ea miracula, quæ in Nativitate Christi edita sunt. Antonius Bineus, Auctor heterodoxus, tract. de Natali Jesu Christi lib. 2. cap. 3. num. 15. aliquot miracula rejicit, quæ in Christi Nativitate dicuntur contigisse, illa, exempli causa, Delphicum oraculum eo tempore obmutuisse; Pacis Templum corruisse; Augustum, qui sublimem in aere vidisset B. Virginem Filium suum in ulnis gestantem, aram in Capitolio dedicasse cum hac epigraphe: *Ara Primogeniti Dei*; ac Baronium increpat, quod in apparatu ad Annales num. 26. scripserit, in Capitolio aram illam excitatam fuisse contra Rupem Tarpejam, ubi nobilissimum illud Jovi Capitolino dedicatum fuerat Templum, e cujus ruderibus ædificata Ædes, quæ nunc dicitur *Ara Cœli*. Sed tota Binei disputatione nihil plane commovemur. Nam, quod ad Delphicum oraculum attinet, etiam e Catholicis dubitarunt non pauci num conticuerit. Quid autem de Templi Pacis excidio senserit Baronius, paullo ante exposuimus: de ara vero ab Augusto erecta Baronius Suidam, & Nicephorum affert Auctores; quorum fidem suspectam esse monet, nec temere ab iis sumenda esse testimonia. Frater quidam Casimirus Ordinis Minorum Monumenta historica edidit Romæ ann. 1736. *de Ecclesia*, *& Conventu B. Mariæ in Ara Cœli*, & cap. 1. tum de tempore cum Ædes illa fuit ædificata, tum de loco, & an e fundamentis Templi Jovis Capitolini excitata sit, multiplices opiniones recenset.

De ipsa Solemnitate instituitur sermo.

54 Iis quæ ad Mysterium pertinent explicatis, instituti nostri postulat ratio, ut de ipsa Solemnitate verba faciamus. Locus hic esset aptissimus ad differendum de Sacro Adventu, ac de Festivitate Expectationis Partus, de qua in secundam Operis nostri Partem sermonem rejicimus; fuse vero de Adventu Institutione XL. differuimus; quamobrem de Pervigilio hîc, & de ipso Natali die tantummodo disputabimus.

Quid olim essent Christianorum Pervigilia.

55 Rudem profecto & omnino sacrarum rerum expertem esse eum oportet, qui nesciat Pervigilia conventus fuisse Fidelium nocturnos ad Deum deprecandum. Eos conventus Plinius commemorat epistola ad Trajanum, in qua mores describit Christianorum: *Quod soliti essent stato die ante lucem convenire, carmenque Christo tanquam Deo dicere*; atque eo alludit Tertullianus libro ad uxorem cap. 4. ubi exponens, quam impedita esset Fidelis mulier, quæ infideli nupsisset viro, ait: *Quis* (vir infidelis) *nocturnis convocationibus, si ita oportuerit, a latere suo abscedere conjugem suam libenter feret?*

56 San-

Nativitatis Pervigilium omnium celeberrimū permissum agitari noctu etiam nunc ab Ecclesia, sublatis cæteris omnibus nocturnis Conventibus.

56 Sancti Natalis Pervigilium inter cætera semper fuit percelebre, & cum jejunio conjunctum. *Ea fuit Ecclesiæ pia consuetudo, ut præcipuas Solemnitates, Sanctorumque Festivitates Vigiliis præveniret, inter quas cum non infimum locum semper obtinuerit Nativitas Domini nostri Jesu Christi secundum carnem, suam etiam ab initio Vigiliam habuisse minime ambigimus, quam cum jejunio celebratam fuisse discimus ex S. Augustini epistola 65. novæ edit. ad Xantippum*. Verba sunt Martene tom. 4. vet. edit. cap. 2. num. 1. Huc accedit quod scripsit S. Cæsarius in Regula ad Virgines: *Natali Domini, & Epiphania ab hora tertia noctis usque ad lucem vigilandum est*. Narrat S. Gregorius Turonensis de gloria Martyrum cap. 87. in Natalis Pervigilio Episcopalibus Officiis obeundis fessum se ad paullulum somni capiendum secessisse; hominem sibi incognitum adstitisse in somnis, seque semel atque iterum excitasse; cumque nihilominus in somnum esset relapsus, hominem illum ei alapam impegisse, atque in hunc modum eum increpasse: Ita ne vero tu dormis, cujus est curare ut cæteri vigilent? quæ causa fuerit, ut statim ad Templum redierit. Gravissimis causis permota Ecclesia, ut scandala plura tollerentur, nocturnos agitari conventus vetuit; nocturnaque pervigilia hoc tempore dumtaxat Monachæ, & alia quædam Religiosorum Collegia celebrant, quod observat Ferdinandus Mendoza lib. 3. de confirmando Concilio Illiberitano in Notis ad Can. 36. tom. 1. Concilior. Collect. Labbeanæ pag. 1227. Verum ex eo interdicto Pervigilium Natalis Domini eximitur, quod non modo jejunio, sed ex veteri consuetudine etiam nocturnis conventibus in Ecclesiis, cantandisque Officiis, & post mediam noctem Sacrificio peragendo celebratur. De ea disciplina fuse disseruimus Institut. 13. Videatur Florentinius Exer. 2. in qua de veterum Vigiliarum usu, ac de Pervigilio Nat. Chr. Dom. erudite disputat.

Post Pascha & Pentecostem primum hæc Festivitas locum tenet. Duo peculiaria hujus Solemnitatis privilegia.

57 Festum diem Nativitate Christi consecratum non modo inter omnes celeberrimum esse, sed post Pascha & Pentecostem primum locum obtinere, omnes consentiunt. Observavit Martene loc. cit. cap. 12. num. 2., Sacra idcirco Concilia gravissimas in eos Clericos edidisse Sanctiones, qui in ea Solemnitate ad Ecclesiam non venirent. Et Bailletus Hist. hujus diei num. 14. abunde probat, etiam secularibus quibusdam legibus in honorem Natalis diei Jesu Christi decretum esse, ut de præcepto festi dies essent omnes, qui a Natali Christi die ad Epiphaniam decurrunt. Nunc vero duo tantum restant vetustæ disciplinæ monumenta, quæ Solemnitatis magnitudinem declarant; quorum alterum, ut si Natalis Christi dies in diem cadat, quo carnium usus est inter-

dictus, iis nihilominus vesci liceat *propter Festi excellentiam*, ut ait Honorius III. in cap. *Explicari* de Observantia jejuniorum; alterum, ut Natali Christi die quilibet Sacerdos ternas Missas celebret, ut videre est in Can. *Nocte Sancta*, ubi Glossa, de Consecrat. Dist. 1. & cap. *Consuluisti*, ubi itidem Glossa, de Celebratione Missarum. Tres Christi Domini ortus ternis hisce indicari Missis docet Pougetus Instit. Catholicar. tom. 1. pag. 814. primum in æterno sinu Patris; in tempore alterum in utero Virginis; tertium denique in Justorum animis, in quibus innascitur, & habitat per Fidem. Ac ortum quidem Christi in tempore e Virginis utero repræsentari docet in prima Missa, quæ in Cathedralibus & Collegiatis Ecclesiis post mediam noctem celebratur. Secunda vero Missa, quæ in iisdem Ecclesiis illucescente celebratur aurora, recoli memoriam ejus nuncii, quod ab Angelo Pastoribus de nato Christo allatum est, atque ita Christi Nativitatem in animis justorum celebrari; Tertia denique, quæ ante meridiem peragitur, æternam Christi Nativitatem in sinu Patris commemorari; quæ causa fuit ut epistola ejus Missæ ex cap. 1. Epistolæ ad Hebræos excerpta sit, ubi fuse divus Paulus de æterna illa Nativitate disputat; Evangelium vero ex Joannis cap. 1. legatur, ubi Evangelista velut Aquila in sublime sublatus, divinam a Patre generationem explicat.

Tres Missæ eo die celebrabantur. Cujus disciplinæ falso perhibetur Auctor S. Telesphorus.

58 Ejusmodi disciplinæ trium in Natali Christi die celebrandarum Missarum Auctor fuisse vulgo perhibetur Sanctus Telesphorus in Can. *Nocte Sancta* de Consecr. Dist. 1. ut videre est apud Vicecomitem lib. 3. de antiquis Missæ Ritibus cap. 26. Sed in dubium revocatur, num textus ille sit Telesphori. Nam initium ejus epistolæ, unde est excerptus, ex epistola desumtum est Damasi ad Illyricos: *Credimus Sanctam Fidem vestram in Apostolorum eruditione laudatam*. Adde, quod Psalmos 25. 36. & 51. ibi laudari juxta D. Hieronymi versionem, observat Pagius in vita Telesphori. Satis præterea compertum est, quam multa viri docti objecerint adversus AnteSiricianas Epistolas decretales, quominus genuinæ habeantur. Quamobrem alio confugiendum est, ut fontem illum reperiamus, unde verisimile sit ejusmodi disciplinam esse derivatam. Florentinius cit. exercit. 2. pag. 203. ita in rem nostram scribit: *Augetur dubitatio, an Epistola S. Telesphori Papæ genuina sit. Jam docti viri non desunt, qui adductam decretalem epistolam illius summi Pontificis germanam esse non facile consentiunt*.

Dies aliquot solemnes, quibus olim plures Missæ ab

59 Exploratum est, vetustissimis temporibus plures ab eodem Sacerdote Missas celebrari in aliquibus solemnitatibus consuevisse. Ex vetustis monumentis ostendit Cardinalis Bona Rerum

rum Liturgicar. lib. 1. cap. 18. num. 6. morem fuiſſe, ut Calendis Januarii binæ celebrarentur Miſſæ, altera de Octava Nativitatis, altera de B.Virgine; ternas itidem Miſſas Feria 5. in Cœna Domini probat celebratas eſſe; alteram ad reconciliandos Pœnitentes; alterum ad Sacrum Chriſma conficiendum; tertiam denique, quæ ad diei ſolemnitatem pertinet, ac binas itidem Miſſas in Aſcenſionis tum Pervigilio, tum Feſtivitate.

eodem Sacerdote celebrabantur.

60 Si quod autem deſideratur exemplum præter ea, quæ Cardinalis Bona attulit, ac præter illud, quod Alteſerra in Commentar. ad cap. *Conſuluit* de Celebrat. Miſſarum produxit ex ordine Romano, Amalario, & vulgato Alcuino, ternas ſcilicet Miſſas ab eodem Sacerdote celebrari conſueviſſe in die Nativitatis S. Joannis Baptiſtæ, dicimus Romanum quondam Pontificem ſolitum fuiſſe die 29. Junii Sanctis Apoſtolis Petro & Paulo conſecrata duas Miſſas celebrare, alteram in Vaticana, alteram in S. Pauli Baſilica, ut ex Prudentio 4. ſeculi Poeta apparet, Peri Steph. hymn. 12.

Alia ejuſdem generis exempla.

Aſpice per biſidas plebs Romula funditur plateas:
Lux in duobus fervet una Feſtis.
Nos ad utrumque tamen greſſu properemus incitato;
Et his, & illis perfruamur hymnis.
Ibimus ulterius, qua fert via Pontis Hadriani;
Lævam deinde fluminis petemus.
Tranſtyberina prius ſolvit ſacra pervigil Sacerdos;
Mox huc recurrit, duplicatque vota.

Vide Joſephum Vicecomitem de antiquis Miſſæ Ritibus lib.3.cap. 28. ubi ab eodem Sacerdote oſtendit in diebus Paſchatis, & Feſtivitatum SS. Petri & Pauli, & Joannis Apoſtoli, Joannis Baptiſtæ, Laurentii, Marci, & Victoris plures celebrari Miſſas conſueviſſe.

61 Cum itaque mos eſſet, ut ab eodem Sacerdote in aliquibus ſolemnitatibus eodem die plures Miſſæ celebrarentur, nonnemo exiſtimavit trium in Natali Chriſti die celebrandarum Miſſarum morem vetuſtæ diſciplinæ veſtigium eſſe. Quærit Pougetus: *Cur in Feſto Nativitatis Chriſti ter Miſſarum ſolemnia celebrentur a quolibet Sacerdote?* atque ita reſpondet: *Hoc veſtigium eſt antiqui Ritus, quo diebus ſolemnibus plures ab eodem Sacerdote Miſſæ agebantur.* Teſtatur S. Gregorius, die Chriſti Natali ideo ſermonem ſuum in compendium conferre, *quia*, inquit, *hodie ter Miſſarum ſolemnia celebraturi ſumus.* Notatum reperimus in Ordinibus Romanis, Summum Pontificem in Natali Chriſti die tres celebrare ſolitum Miſſas, primam in Baſilica Liberia-

Olim Romanus Pontifex hac die celebrabat in Baſilica Liberiana, in Templo S. Anaſtaſiæ, & in Baſilica Vaticana. Atrox Cencii Romani in Gregorium Pontificem facinus. Hac nocte Romanus Pontifex pileum & gladium Ducalem benedicit:

beriana, alteram in S. Anastasiæ Æde, cujus in hac die ut diximus memoria recolitur; tertiam denique in Vaticana Basilica. Dum quædam ex tribus hisce Missis celebraretur, teterrimum illud ac nefarium a Cencio Romano Cive perpetratum est scelus, de quo ita Abbas Urspergensis: *Cencius quidam Civis Romanus ex fautoribus Henrici in Nativitate Domini Gregorium Papam in galli cantu Missam celebrantem de Altari graviter vulneratum rapuit, & in Turre sua in custodiam misit*. De aliqua itidem ex his Missis loquitur Albertus Argentinensis in Chronico: *In die quoque Sancto Nativitatis Domini Rex Carolus communicatus fuit, legitque in Missa galli cantu, alta voce, habens in manu evaginatum gladium, Evangelium: Exiit Edictum a Cæsare Augusto*. Et apud Martene cit. cap. 12. num. 10. ea cæremonia describitur, qua Imperator, seu Rex aliquis, qui in Sacello Pontificio Officio adesset, gladium manu tenens & vibrans quintam Officii Lectionem canebat. Nunc vero in nocte Nativitatis Domini Summus Pontifex Ducalem pileum & gladium benedicit, qui vel præsenti alicui Principi viro, vel absenti dono datur, ut videre est lib. 1. Sacrar. Cærem. cap. 6. De ea cæremonia tractatum scripsit Theophilus Raynaudus tom. 10.

In Gallia olim duæ tantum Missæ celebrabantur. Tres vero Romæ propter Ecclesiam in honorem S. Anastasiæ dedicatam. Eadem disciplina transiit in Gallias. Quod primo ab Episcopis, deinde ab omnibus Presbyteris usurpatum.

62 In die Christi Natali mos erat in aliis Ecclesiis, præsertim Galliæ, ut binæ ab eodem Sacerdote Missæ celebrarentur. Eadem vero disciplina, qua Romæ tres Missas Summus Pontifex celebrabat, etsi ex iis una celebraretur propterea quod Romæ sacra esset Ædes in S. Anastasiæ honorem Deo dicata, Roma in Gallias cæterasque regiones traducta est, cum Romanus Ordo Caroli Magni jussu receptus est. Et quamquam primo ea disciplina ad Episcopos dumtaxat pertineret, paullatim ad omnes Sacerdotes propagata est, ut conjicit Grancolas in Comment. ad Breviar. Romanum, & post eum aliosque plures Meratus in Not. ad Gavant. tom. 1. par. 2. pag. 847. Vicecomes lib. 3. de antiquis Missæ Ritibus cap. 27. abunde ostendit, quemvis Sacerdotem ternas olim consuevisse Missas celebrare; non tamen, ut, quæ præsens consuetudo est, nullo intervallo temporis interjecto altera alteram exciperet, sed prima celebraretur media nocte, secunda illucescente Aurora, tertia orto jam Sole, quod etiam nunc in Cathedralibus, & Collegiatis Ecclesiis usurpatur.

Olim Orientalis Ecclesia 6. die Januarii Nativit. Christi celebrabat. Quo tempore amplexa sit

63 Certum est, quod jam supra diximus, Christum Jesum in lucem editum esse 25. Decembris die, & nihilominus in quibusdam Orientalibus Ecclesiis morem fuisse Solemnitatem hanc sexta Januarii die celebrandi una cum Epiphania. In occidentali Ecclesia constans, & perpetua fuit consuetudo, ut 25. die Decem-

bris

Latinorū consuetudinem celebrandi hanc Solemnitatem 25. Decembris. Joannis Archiepisc. Nicæni epistola;

bris ea Festivitas celebraretur. Vid. Martene loc. cit. cap. 12. Cum autem nunc Orientalis Ecclesia eodem quo Occidentalis die Nativitatem Christi celebret, quæritur quonam tandem tempore in hoc utraque Ecclesia convenerit. Extat in Auctario ad Biblioth. PP. tom. 2. pag. 311. quædam Epistola Joannis Archiepiscopi Nicæni de die Christi Natali, quam e Græco in Latinum sermonem conversam edidit notisque illustravit Combefisius. Ea in Epistola narrat Joannes, Cyrillum Hierosolymitanum Episcopum S. Julio Romano Pontifici scripsisse, sibi omnino non licere tres tribus in diversis locis celebrare Festivitates, quæ in Epiphaniæ die agebantur, e quibus erat etiam Solemnitas Natalis Domini; rem hanc Romæ probe fuisse examinatam; tandem *in hunc modum*, inquit, *Julius Romanus Patriarcha menses Hebræorum, atque Romanorum composuit, a quo tempore cœpit Romana Ecclesia lætis gaudiis celebrare Natalem Salvatoris die 25. Decembris, tradiditque celebrandum universis Ecclesiis*. Pergit Joannes narrans, S. Basilium jussisse, Gregorium Nazianzenum in Constantinopolitano quodam concilio præcipere, ut 25. Decembris Nativitas Christi celebraretur; huic parere decreto quosdam detrectasse; ac sub Arcadio denique, & Honorio a Joanne Chrysostomo, & Epiphanio, qui in eam rem Cypro accersitus fuerat, definitum esse, ut Nativitas Christi 25. Decembris celebraretur, cui definitioni cæteros omnes Patriarchas subscripsisse.

Spuria censetur illa epistola a Combefisio, qui eam edidit.

64 Recentem fatetur hanc epistolam Combefisius & fabularum plenam; neque id dissimulat Pagius in vita S. Julii Papæ num. 13. sed negat fabulosum esse quod in ea Epistola traditur de Solemnitate Natalis diei Christi Domini, quod ejusdem rei testes sint uterque Gregorius, Nyssenus, & Nazianzienus, & Joannes Chrysostomus. Cum eo sentit idem in citata Exercit. 2. Florentinius pag. 261. Verum in ea Epistola scribit ejus Auctor, non modo Julium Pontificem jussisse Nativitatem Domini 25. die Decembris in Oriente celebrari, sed ejus tempore Romanam Ecclesiam cœpisse eodem die Festivitatem illam agere. Id vero tanquam fabulosum & commentitium explodit Serry Exercit. 31. num. 3. *Quare putidæ fabellæ arguitur, quod Joannes Nyssenus in vulgata per Combefisium Epistola contestatur, Natalem Christi diem Romæ sub Julio dumtaxat Summo Pontifice ad 25. Decembris definitam esse, Patribus diem hanc ab antiquo definitam constanter affirmantibus.*

Ostenditur alia quædam suppositionis nota in illa epistola.

65 Quoniam igitur qui eam epistolam a Græco in Latinum convertit Combefisius, notisque locupletavit, eam suspectæ fidei

dei arguit, libenter nos illius sententiæ subscribimus: cum præsertim epistola Cyrillum quemdam Hierosolymitanum Episcopum commemoret ad Julium Papam dedisse literas, quæ Summo Pontifici occasionem præbuerint condendi ejus decreti; fabulosum enim id omnino esse oportet, cum Petrus Coustantius tom. 1. Epistolar. Romanorum Pontificum in appendice pag. 86. apertissime demonstraverit, nullum sub S. Julio Papa fuisse Cyrillum Hierosolymorum Episcopum.

Vetustissima traditione celebratur hæc Festivitas in Romana Ecclesia die 25. Decembris.

66 Eorum etiam sententiæ libentissime subscribimus, qui ex vetustissima Traditione multo ante Sanctum Julium Papam existimant in Ecclesia Occidentali Nativitatis Domini Solemnitatem die 25. Decembris celebratam esse. Quærit D. Augustinus epist. 55. alias 119. n. 2. tom. 2. op. edit. Parif. col. 128. *Cur anniversarius dies celebrandæ Dominicæ Passionis non ad eumdem redeat anni diem, sicut dies, qua traditur natus?* atque ita respondet: *Oportet noveris diem Natalem Domini non in Sacramento celebrari, sed tantum in memoriam revocari, quod natus sit, ac per hoc nihil opus erat, nisi revolutum anni diem, quo ipsa res acta est, festa devotione signari.* Et Chrysostomus loco, quem mox afferremus, testatur Romanis *multo ante & ex antiqua Traditione* disciplinam esse, Nativitatem Christi 25. Decembris die celebrandi. Quod itaque ajunt Augustinus *traditur*, & Chrysostomus *ex antiqua Traditione*, satis id luculenter ostendit, multo ante Sanctum Julium Pontificem in Ecclesia Occidentali ea, quam supra diximus, die celebratam esse Christi Domini Nativitatem, falsumque esse, eam diem ab Julio huic Festivitati fuisse præfinitam.

Quarto sæculo videtur Orientalis cum Romana Ecclesia in celebranda Nativitate die 25. Decembris convenisse.

67 Quapropter firmis tutisque documentis innixi Orientalem Ecclesiam quarto seculo ad Romanæ Ecclesiæ disciplinam arbitramur se conformasse in celebranda Nativitate Domini die 25. Decembris, quam proinde ab Epiphania sejunxit, quæ Festivitas 6. Januarii die peragitur. Vetera quædam edidit monumenta Zaccagnus Bibliothecæ Vaticanæ Præfectus, inter quæ binæ sunt Gregorii Nysseni Orationes. In altera earum ait Sanctus Doctor, morem fuisse in Ecclesia Cappadociæ, ut post Sancti Sthephani Festivitatem Sanctorum Apostolorum solemnitas celebraretur Petri, Jacobi, Joannis, & Pauli; quod etiam tradit in Oratione funebri Sancti Basilii fratris sui; ubi illud addit, post eam Festivitatem celebrari Sancti Basilii solemnitatem, quæ a Græcis Kalendis Januarii peragitur. In hac ipsa Oratione ita de solemnitate Natalis diei Christi Domini loquitur: *Sed primam celebritatem una cum aliis non numero. Nam*

quæ

quæ propter divinam Unigeniti Filii apparitionem per partum Virginis Festivitas instituta est, ea non simpliciter sancta celebritas est, sed sancta Sanctorum, & celebritas celebritatum. Igitur eas, quæ hanc consequuntur, enumeremus. Ad S. Stephani deinde cæterasque Festivitates sermonem suum convertit, ex quo luculenter apparet, feculo quarto Natalem Christi diem 25. Decembris celebratam esse. Nativitatis Festivitatem a solemnitate adorationis Magorum aperte sejungit Gregorius Nazianzenus Orat. 39. in Epiphaniam pag. 632. *Ac Christi quidem Nativitas apta solemnitate prius, tum a Festi Duce & auspice, tum a vobis, atque adeo ab omnibus, tam qui in mundo versantur, quam qui in mundo sublimiores sunt, celebrata est &c. Nunc vero alia Christi actio, aliudque mysterium sequitur.* Cum igitur S. Doctor Festivitatem Natalis Christi ab Epiphaniæ solemnitate sejungat, bene inde conjici videtur, in ejus Ecclesia ea tempestate Natalis Christi diei festivitatem non amplius cum Epiphania, sed hanc quidem sexta Januarii, illam vero Decembris vigesima quinta die celebrari consuevisse. S. denique Chrysostomus primo Sacerdotii sui anno, qui fuit 386. a Christo nato, Orationem habuit in Antiochena Ecclesia ipso 25. die Decembris, qui sermo est 35. de Christi Nativitate tom. 5. pag. 466. & nuperrimæ edit. tom. 2. pag. 364. In eo sermone nondum ait decimum annum expletum esse, ex quo compertum habuerit, Christi Nativitatem 25. die Decembris esse celebrandam, quod ab initio Occidentali Ecclesiæ cognitum erat. *Nondum decimus annus est, ex quo hic dies manifeste nobis innotuit, & ab exordio iis, qui in Occidente habitant, cognitus.* Profectam deinde a Romanis eam disciplinam dicit, quam ex veteri Traditione servaverint. *Romani multo ante, & ex antiqua Traditione ipsum celebrantes, ad nos usque notitiam illius transmiserunt.* Ex hoc Chrysostomi sermone colligitur, in Ecclesiis Antiocheno Patriarchæ subjectis ante annum 376. viguisse consuetudinem Ægyptiorum eodem die Christi Epiphaniam & Nativitatem celebrandi, atque eo ipso anno alteram ab altera esse sejunctam, ac tum primum 25. die Decembris solemnitatem Nativitatis Domini esse peractam.

Nicephorus vel refutatus, vel explicatus, qui auctorem hujus festivitatis dicit Justinum Imperatorem. Consuetudo repræsentandi sacri

68 Atque ea sunto, quæ de Festo Natalis diei Jesu Christi huc conferenda esse existimavimus. Nicephorus Hist. lib. 17. cap. 28. pag. 779. ejus Solemnitatis auctorem fuisse tradit Imperatorem Justinum. *Idem Imperator* (Justinianus) *tum primum Servatoris exceptionem toto Orbe terrarum festo die honorari instituit, sicut Justinus de Sancta Christi Nativitate fecit.* Id vero quantum ab re ipsa absit & veritate, ipsamet ostendunt, quæ supra attu-

hoc Mysterium in templis & privatis domibus, cujus origo refertur ad seculum 13.

attulimus documenta. Sed illud fortasse intelligit Nicephorus, Justinum per suas leges eorum negligentiam emendasse, qui tantam Solemnitatem non, ut par erat, celebrabant, ut videre est apud Bellarminum tom. 2. lib. 3. cap. 16. §. *Ad objectionem*; & apud Suarez de Religione tom. 1. lib. 2. cap. 5. num. 6. In Occidentalem Ecclesiam pia fuit inducta consuetudo, ut Natali Domini die Mysterium repræsentetur Infantis Jesu in Præsepio, & quod vulgo dicitur, ut Præsepe conficiatur in templis, in Religiosis ædibus, atque etiam in domibus privatorum. Gorius in Opere sæpius citat. num. 17. piæ hujus consuetudinis originem ad seculum refert decimum tertium, cum S. Franciscus Præsepe ædificavit in Silva Grecii, ubi in illa sacratissima nocte Nascenti Domino dicata nobilis quidam vir eum vidit divinum puerulum in ulnis gestantem.

FINIS LIBRI PRIMI.

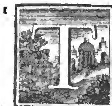
DE FE-

DE FESTIS BEATÆ MARIÆ VIRGINIS

LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

Olim quot institutæ Solemnitates in honorem Deiparæ. Proponitur hujus secundi Libri materia, ac primum agitur de Festo Desponsationis B.M.V. cum S.Joseph. die 23. Januarii.

1 Res in honorem Beatæ Virginis Solemnitates Lugdunensis quædam Synodus commemorat, quam affert Gratianus in Can. *Pronuntiandum* de Consecrat. Dist.1. Sunt autem *Purificatio*, *Assumtio*, *Nativitas*. Gregorius IX. Summus Pontifex in Decretali *Conquestus* tit. de Feriis inter eos dies, quibus non licet jus dicere, festa quidem omnia B.Virginis recenset; ea tamen quæ sint nusquam tradit. Nihilominus ex sermone S. Bernardi I. in *Salve Regina* perspicuum est, quatuor ejus ætate in honorem B. Virginis celebratas esse solemnitates: *Quater in anno Ordo noster devotissime concinit*: ad quæ verba Mabillonius Nota 303. tom. 5. & 6. S. Bernardi hæc scribit: *Nimirum in quatuor solemnitatibus in honorem B. Virginis tunc temporis institutis, Purificatione, Annuntiatione, Assumtione, & Nativitate; nam aliæ postmodum inductæ sunt*. De cujusque Festi in honorem B.Virginis institutione in hac secunda Commentarii nostri Parte sermonem habebimus: atque ut eam, qua in priori parte progressi sumus, viam teneamus, a Desponsatione B. Mariæ Virginis cum S. Joseph ordiamur, quæ 23. Januarii celebratur.

Tres, & deinde quatuor solemnitates usque ad tempus S. Bernardi reperiuntur institutæ.

2 Utcumque de iis sit judicandum, qui sua quadam opinione ducti censuerunt, inter B.Virginem & S. Josephum non contractum fuisse verum matrimonium, *Conjunctio autem non ultra Sponsalia progrediebatur*; quæ sunt verba Gregorii Nysseni in Orat.

Circa festũ desponsationis primum statuitur verum inter Deiparam

& S. Josephi fuisse matrimonium.

Orat. de Natali Domini; nunc tamen saltem temeritatis argueretur, qui tale quippiam pronunciare auderet. Sic enim de ea propositione scribit Cardinalis Capisucchius Controv. 14. §. 9. *Ut minimum tamen temeraria censenda videretur; cum constet totam Scholam cum Magistro & Angelico Doctore in affirmantem sententiam conspirare, & omnes Sanctos Patres bene perpensos idem dicere*. Dicitur *ut minimum temeraria*; Suarez enim hæreticum esse illum censet, qui negaret verum fuisse matrimonium inter B. Virginem & S. Josephum; ejusmodi vero Censuram acerrime tuetur Theophil. Raynaudus in Diptychis Marianis tom. 7. suorum Operum pag. 43. qui hæresis illi notam inurit, qui Sponsalia inter B. Virginem & S. Josephum in verum tandem matrimonium, licet Sacrosanctum sine ulla corporum commixtione, tandem abiisse negaret.

Quod probatur ex pluribus Evangelii locis.

3 Profecto textus sunt ex Evangelio apertissimi, in quibus S. Joseph vir B. Virginis, & rursus B. Virgo S. Josephi uxor appellatur. Matthæi cap. 1. vers. 16. *Jacob autem genuit Joseph virum Mariæ*, & vers. 19. *Joseph autem vir ejus cum esset justus*; & vers. 20. *Joseph fili David noli timere accipere Mariam Conjugem tuam*; & vers. 24. *Exurgens autem Joseph accepit Conjugem suam*; & Lucæ cap. 2. v. 4. *Ascendit autem & Joseph ut profiteretur cum Maria desponsata sibi uxore prægnante*. Præterea ex Matthæi cap. 13. Lucæ cap. 3. & Joannis cap. 6. perspicuum est, Hebræos vulgo in ea fuisse opinione, Jesum Christum Josephi ideoque fabri filium, & Josephum ejus Patrem fuisse: *Cujus opinionis, tametsi falsæ, non alia fuit causa, quam quia sciebatur matrimonium vere fuisse contractum inter Joseph & Mariam: alioqui enim haud dubie Christo objecissent Judæi, quod ex fornicatione genitus fuisset, si quo modo de Conjugii veritate dubitatum fuisset*. Verba sunt Estii in 4. sententiar. dist. 30. §. 6.

Decuit Deiparam fuisse nuptam ex D. Thoma.

4 Angelicus Doctor in 3. part. quæst. 29. art. 1. quasdam affert congruentias, quibus divinæ placuit Providentiæ, ut Christus e Virgine quidem, sed nupta nasceretur; & in art. 2. inter B. Virginem & S. Josephum verum contractum esse matrimonium probat. Easdem congruentias, quas affert D. Thomas, apud Sanctum quoque Bernardum reperias Homil. 2. super *Missus est*, & apud Hieronymum lib. 1. Comment. in cap. 1. Matthæi, quæ in hujus diei Officio leguntur. Inter eas rationes, quibus decuit B. Virginem fuisse nuptam, illa recensetur, ne Christum Dominum velut illegitimum Infideles aspernarentur, atque ut B. Virgo ab omni probro esset libera, neve pœnam subiret, cui tanquam adultera obnoxia fuisset. Rationem aliam addit S. Ignatius:

tius: *Martyr Ignatius etiam quartam addidit causam, cur a Desponsata conceptus sit, ut partus, inquiens, ejus celaretur Diabolo, dum eum putat non de Virgine, sed de uxore generatum.* Vide Thomassinum Theologicor. Dogmat. tom. unic. de Verbi Dei Incarnat. lib. 2. cap. 3. num. 12. ubi post SS. Ambrosii & Bernardi verba ita concludit: *Quibus locis hæ attinguntur rationes, cur Virginem conjugii nomine obumbrari decuerit, primo ne adulterii infamia tenerrimus Virginis pudor adureretur, secundo ut partus virgineus Diabolo celaretur, nec a salute mundi, idest Cruce Christi præparanda cruentas ille manus abstineret.*

5 Postremam hanc rationem sibi non satisfacere ait Maldonatus in Matth. cap. 1. vers. 18. Tom. 2. col. 36. *Sed hanc rationem malo libere fateri me non intelligere, quam temere reprehendere. Non, inquam, intelligo, quomodo Diabolus Mariæ Virginitatem, si modo animadvertit, potuerit ignorare cum integrum & incorruptum corpus quamvis nuptæ videre posset.* Toletus Cardinalis in Lucam cap. 1. ait, homini notam esse posse alicujus fœminæ virginitatem, multoque magis Diabolo, sed Deum voluisse ut Diabolus id in B.Virgine non adverteret. *Deo tamen permittente, & volente Dæmon non advertit; cernens enim illam esse conjunctam, cætera speculari contemsit, matrimonio omnem illi impediente suspicionem, credititque partum esse ex viro, cui sciebat fœminam esse desponsatam.* Quæ responsio ex D. Thoma est depromta loc. cit. art. 1. ad tertium. Eam illustrat Estius loco supra allato §. 7. *Unde quia B. Virgo virum habebat, nec integritatem ejus, nec concipiendi modum perscrutatus est; sed, ut ait Basilius, Virgines innuptas præcipue observabat, quia Virginem parituram ex Propheta didicerat. Quod si extra matrimonium Virgo fuisset imprægnata, Virgineum illum Conceptum & Partum cognovisset Diabolus hoc argumento: Concepit extra matrimonium, non ex fornicatione; neque enim id me lateret, qui sum auctor fornicationis: ergo concepit de Spiritu Sancto.*

Sancti Ignatii Martyris locus de hac re explicatus.

6 Nunc vero ad considerandam matrimonii naturam inter B.Virginem & S. Josephum devenientes dicimus, omnem de hac re difficultatem non in carnalis copulæ defectu, sed in voto virginitatis consistere, quam Sanctissima Virgo, antequam S.Josepho nuberet, professa fuerat. Matrimonium siquidem etiam sine copula constat: quod enim Matrimonium fuit inter Adam & Evam ante peccatum (nam nonnisi post peccatum concubuerunt) veri matrimonii naturam habuit. Scilicet verum est matrimonium, etiam seclusa copula, quod ratum dicitur, si accedat copula matrimonium consummatum vocatur. Ac tria in Matrimo-

Matrimonium inter B.Virginem & S. Josephum expenditur.

nio potissimum spectanda sunt, substantia, usus, & finis. Substantia est mutua in corpus potestas; usus est conjugalis copula, qua vicissim in sua sibi corpora tradita potestate utuntur; finis denique est liberorum procreatio. Usus a substantia sejungi, & substantia sine usu esse potest. Id vero contigit in eo matrimonio, de quo nobis est sermo, & in pluribus etiam aliis conjugiis, in quibus mutuo consensu conjuges servavere virginitatem, quorum exempla erudite congessit Benedictus Papa XIII. de nobis optime meritus serm. 10. de vita B. Virg. n. 10. t. 1. Omnis etiam esse potest in Matrimonio substantia sine fine; sed in Matrimonio B. Virginis fuit finis & fructus, *non ex eo natus*, *sed in eo*, ut loquuntur Theologi. Itaque S. Augustinus lib. 1. de Nuptiis cap. 2. concludit in hæc verba, quæ refert Gratianus in Can. *Omne* 27. quæst. 2. *Omne itaque nuptiarum bonum impletum est in illis Parentibus Christi, Proles, Fides, Sacramentum. Prolem cognoscimus ipsum Dominum Jesum; Fidem, quia nullum adulterium; Sacramentum, quia nullum divortium.*

De voto Virginitatis B. Mariæ. Partitio triplex.

7 Omnis igitur difficultas redit ad votum Virginitatis B. Virginis: atque ut ad hanc rem examinandam paratiores aggrediamur; primo quærendum est, an B. Maria Virginitatem voverit; secundo, voveritne absolute & simpliciter, an vero sub aliqua conditione; tertio, quando ejusmodi votum emiserit.

B. Virgo Virginitatem vovet. Cansaubonus confutatur.

8 Nulli profecto dubium esse potest, quin Maria Virgo voverit Virginitatem. Cum monita fuit ab Angelo filium parituram, ei respondit: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Quæ quidem responsio abunde probat, eam perpetuæ Virginitatis votum fecisse; quod pulcre explanat Sotus in 4. sentent. dist. 30. quæst. 2. art. 1. *Plana enim res est, verbum illud non facere sensum, qui est, non cognovi: quia illud ad conceptionem futuram impertinens erat; sed sensus fuit, quoniam virum non cognoscere statui, votoque firmavi.* Consonat Lamy Harmon. Evangel. lib. 1. cap. 3. num. 34. cujus ea sunt verba: *Alioquin enim responsio Mariæ non convenit verbis Angeli. Etsi enim tunc virum non cognosceret, poterat cognoscere, ubi ejus in domum deducta esset. Ergo, ut SS. Patres docent nos, responsio Mariæ indicat, eam voto fuisse amplexatam perpetuam Virginitatem.* Atque ut rem similitudine explicet, ait, B. Virginem eo sensu fuisse locutam, cum dixit, *Virum non cognosco*, quo Carthusianus diceret, *Carnibus non vescor.* Atque hæc doctrina illis innititur, quæ scripsit Augustinus lib. de Sancta Virginitate cap. 4. tom. 6. oper. col. 343. *Quomodo*, inquit, *fiet istud, quoniam virum non cognosco? quod profecto non diceret, nisi Deo Virginem se ante vovis-*

vovisset. Eamdem doctrinam illustrat etiam Baronius in apparatu ad Annales §. 56. Casaubonus exercitat. in Baronium num.24. pag.108. non diffitetur, ea verba, *Virum non cognosco*, vim habere significandi votum Virginitatis editum ante initum matrimonium. *Nyssenus & Augustinus urgent Deiparæ responsionem, Virum non cognosco: quod argumentum mihi quidem videtur non esse adeo contemnendum*. Nec quidquam commoveri se profitetur, quod ejusmodi voti nullum antea exemplum extiterit, & Chrysostomi sententiam amplectitur Homil.4. in Matthæum, qui aliam esse ait eorum conditionem, qui vivunt in lege Gratiæ, quam sit eorum, qui in lege vivebant Mosaica: plura enim & perfectiora ab iis requiri, quam ab istis. Sed, quod mirere, pulcre hæc proloquutus in contrariam discedit sententiam: *Hæc etsi vere ni fallor, & pie dici possunt; de voto tamen Virginitatis ante nuptias a Maria facto, temere veteribus, qui ista prodiderunt, non ausim equidem assentiri*. Id scilicet ab eo expressit susceptum impugnandi Baronii consilium. S. Bernardus sermone de Dominica infra Octavam Assumtionis ait, primam fuisse B. Mariam, quæ Virginitatem voverit: *De cætero sane & virginitatem carnis, & propositum virginitatis maxime & ipsius quoque propositi novitas evidenter illustrat, quod videlicet in libertate spiritus Legis Mosaicæ decreta transcendens, illibatam Deo corporis simul & spiritus sanctimoniam vovit*. Et Baronius loc. cit. §. 57. hanc esse testatur Græcorum Patrum & Latinorum sententiam: *A qua scio neminem dissentire, nisi stolidissimorum hæreticorum factionem & satellitium, qui ad impugnanda sacra vota virginitatis & continentiæ egregiam diabolo navant operam*.

Jephte non vovit filiæ virginitatem.

9 Illud enim futile est, quod quidam dicunt, Jephte filiæ virginitatem vovisse; & illius voti, quo holocaustum Deo, si victor rediret e pugna, pollicitus erat, religione se liberasse, consecrata tantum filia, & perpetua ejus Virginitate promissa. Nam Jephte, ut constat ex cap.11.v.30. Judicum, in holocaustum, si victoriam consequutus esset, Deo illum vovit, quisquis futurus esset, qui sibi e prælio redeunti primus occurreret: *Si tradideris filios Ammon in manus meas, quicumque primus fuerit egressus de foribus domus meæ, mihique occurrerit revertenti cum pace a filiis Ammon, eum holocaustum offeram Domino*. Suam itaque ipsius filiam adhuc Virginem sibi primam omnium occurrentem teneri se voto putavit, ut offerret, id est interficeret; prout revera necavit; quapropter S.Hieron.lib.1.contra Jovinianum: *Ut qui improspecte voverat, errorem votorum in Filiæ morte sentiret*. Huc vero quid attinet votum Virginitatis? Postulavit quidem filia Jephte, ut sibi duo darentur

rentur menses, quibus suam defleret Virginitatem. Verum ad id eam non impulit amor Virginitatis, quam usque ad mortem servare vellet, sed quod sterilis abiret e vita: id enim fœminis probro erat in Israel. Calmetum adeas, si libet, qui in Dissertatione de voto Jephte, postquam probavit filiam a patre necatam fuisse, ait: *Quæ vero feruntur de consecratione filiæ Jephte, atque ipsius ad cœlibatum abdicatione, hæc nobis ad arbitrium mere excogitata creduntur, cum ne verbum quidem in Lege ea de re occurrat, neque ea afferantur monumenta, quæ rem extra controversiam posuerint. Nonne in Scriptura rotundis verbis asseruntur executioni mandata a Jephte omnia quæ voverat? Et fecit ei sicut voverat. Pollicitus fuerat holocaustum: holocaustum ergo obtulit.*

B. Maria diversis temporibus, primo sub cōditione, deinde absolute virginitatem vovit.

10 Quod ad qualitatem attinet voti Virginitatis, quam vovit B. Virgo utrum scilicet sub aliqua conditione, an vero absolute & simpliciter eo se alligaverit, docet D. Thomas 3. part. qu. 28. art. 4. tempore legis Mosaicæ virorum & fœminarum fuisse partes præcipuas ut liberos gignerent; ideoque B. Virginem, antequam S. Josepho nuberet, Virginitatem vovisse, sub ea tamen conditione, id si Deo placeret: *Mater Dei non creditur, antequam desponsaretur Joseph, absolute virginitatem vovisse: sed licet eam in desiderio habuerit, super hoc tamen voluntatem suam divino commisit arbitrio*. Et in 4. sentent. Dist. 30. qu. 2. art. 1. quæst. 1. *ad primum* ita ait: *Beata Virgo fuit confinium veteris & novæ legis, sicut aurora confinium est diei ac noctis: & ideo votum ejus sapuit novam legem, in quantum virginitatem vovit; & veterem in quantum conditionem apposuit*. Sed hæc sententia quibusdam non probatur, quod votum nulla conditione apposita perfectius sit, quam quod pendet a conditione. Præterea illa conditio inest in omni promissione & voto ut disputat Estius §. 4. loc. cit. Nos vero, quin opus sit a D. Thomæ doctrina recedere, existimamus, B. Mariam Virginitatem diversis vovisse temporibus, modo conditione addita, modo nulla conditione apposita.

Hæc ipsa est D. Thomæ sententia.

11 Antequam nuberet B. Virgo, sæpenumero de vovenda virginitate cogitavit; quod quidem se vehementer cupere Deo declaravit; sed cum id Legis consuetudini adversari videret, vovit virginitatem, ea tamen apposita conditione, quam modo memoravimus. Id autem Deo placere divinitus facta est certior; ac propterea, ante quam nuberet, absolute vovit virginitatem: quamobrem D. Thomas cit. par. 3. qu. 28. art. 4. *ad primum* diserte ait: *Postquam autem ei innotuit, hoc esse Deo acceptum, absolute vovit, antequam ab Angelo annunciaretur*. Illud autem votum, quod antequam S. Josepho nuberet absolute voverat,

matri-

matrimonio inito cum Josepho rursus renovavit; quod eruitur ex ipso D.Thoma in 4. sentent. Dist. 30. qu. 2. art. 1. qu. 2. *ad secundum : B. Virgo antequam contraheret cum Joseph, fuit certificata divinitus, quod Joseph in simili proposito erat*. Vide Gottum part. 1. tom. 4. de Verit. Relig. Chr. cap. 3. §. 7. num. 48.

Quæritur, qui Deipara, virginitatis voto antecedito, potuerit nubere?

12 Verum si B.Virgo, antequam matrimonio cum Josepho jungeretur, Virginitatem perpetuam voverat, suboritur ea, quam proposuimus, quæstio, quî ei licuerit sui corporis, quod Deo jam consecrasset, matrimonio inito potestatem viro dare; cum præsertim juxta Canonum Decreta nullius roboris sit matrimonium sub conditione contractum liberorum non procreandorum, ut videre est in Decretali *si conditiones*, de conditionibus appositis. Quæstionem hanc primus proposuit quidam, cujus nomen est incompertum, Hugoni a S.Victore 12. seculi Theologo, ut constat ex ejus libro *De perpetua Mariæ Virginitate*. Responsio tamen in proclivi est. Generatim enim verissimum est, nefas esse corporis, quod Deo per Virginitatis votum fœmina consecraverit, matrimonium ineundo potestatem viro dare; sed minime id verum est in hoc singulari casu, in quo qui virginitatem vovit, divinitus cognovit alteri Conjugi jam certum esse virginitatem perpetuo colere, ut plane contigit in conjugio B.Virginis cum S.Joseph. Ea enim antequam nuberet, monita a Deo fuerat, ne de Virginitate, quam perpetuo coleret, esset sollicita; Joseph enim cum ea idem plane sentire. Itidem verissimum est, irritum esse conjugium, quod sub conditione contrahitur non procreandi liberos. At minime verum est; nullius roboris esse matrimonium, quod, semota illa conditione, ut plane in Matrimonio B.Mariæ contigit, contrahitur cum præscientia, vel nullos inde fore liberos, vel si qui extiterint, eos non humana opera esse procreandos. Docet id S. Thomas in 4. sentent. Dist. 30. qu. 2. art. 1. qu. 2. *ad secundum: B. Virgo antequam contraheret cum Joseph, fuit certificata divinitus, quod Joseph in simili proposito erat, & ideo non se commisit periculo nubens: nec tamen propter hoc aliquid veritati deperiit, quia illud propositum non fuit conditionaliter in consensu appositum: talis enim conditio cum sit contra matrimonii bonum, scilicet prolem procreandam, matrimonium tolleret*.

Quoto ætatis anno Deipara nupserit. S. Josephus senex non erat, cum B. Mariam uxorem duxit.

13 Quæritur hîc, quoto ætatis anno B.Maria Josepho nupserit; quot annos itidem natus Josephus B. Mariam uxorem duxerit. B. Mariam quatuordecim annos natam, communis est fere omnium sententia: id enim ætatis est, cum puellæ concipiunt. Saxius tom.1. de Laudibus B.Mariæ pag. 59. *Et ex multis, inquit, quos legi Scriptoribus, fere omnes in hac sententia sunt*.

sunt. Josephum vero octogiuta natum annos B. Mariam in matrimonium duxisse, non sit illi verisimile; quam sententiam S.Epiphanii hæresi 51. omnino rejicit. Neque enim facile quis crediderit, Virginem summa senectute viro nupsisse. Josephus autem, qui jam id esset ætatis, viarum molestias itinerumque quî potuisset perferre? Nec si tam grandis natu fuisset Josephus, qua senectute illum fuisse existimat Epiphanius, & pingunt nostri pictores, satis honori tum B. Mariæ, tum etiam Filii contra Judeorum calumnias fuisset consultum. Porro de Josephi senectute inde orta est opinio, quod aliam antea uxorem in matrimonio habuisse, ex eaque liberos suscepisse credatur; quod a vero quantum absit, demonstravit Baronius in apparatu num. 61. cui assentitur Andreas Schmidius, licet heterodoxus, in Prolusione Mariana 3. tom. 77. Miscellaneorum Bibliothecæ Cardinalis Passionei.

De Institutione hujus Festivitatis; deque ejus Officio.

14 Atque hæc de hujus Festivitatis Mysterio. Reliquum est, ut quædam de ejus institutione attingamus. Carnotensis quidam Canonicus, qui seculo 15. migravit e vita, scripsit in Testamento suo, ut in die sui obitus Capitulum solemnem de S. Josepho commemorationem faceret, quod cognitum haberet, S. Josephi laudem in B. Virginis laudem redundare. Joannes Gerson Parisiensis Universitatis Doctor & Cancellarius, qui præcipua quadam devotione S. Josephum colebat, monuit defuncti voluntatem impleri posse tripliciter. Inter eas rationes perficiendi quod Canonicus ille mandaverat, proposuit Officium Desponsationis B. Virginis cum S. Joseph, quod ipse etiam composuit. Narrat Georgius Colvenerius in Calendario B. Virginis ad diem 23. Februarii scriptum quidem fuisse Officium a Joanne Gersone, sed intercidisse. Nunc vero in Joannis Gersonis operibus omnibus, quæ formis Antuerpiensibus edita sunt anno 1706. tom. 4. pag. 731. binæ apparent ejusdem Auctoris Epistolæ de Officio Desponsationis; atque ibi Officium illud exhibetur integrum; & pag. 742. duorum Codicum Manuscriptorum fide monemur, jussisse Legatum Pontificis Festivitatem Matrimonii S. Joseph celebrari. Si Legato obtemperatum fuit, certe ejus jussui paruit vel Ecclesia Carnotensis, vel regio tota, quæ ejus Legationi esset subjecta. Propterea legimus seculo 16. Paulum III. Joanni Calvo Fratrum Minorum Commissario concessisse facultatem, ut Fratres Minores, Sororesque Officium Desponsationis B. Virginis cum S. Josepho recitarent expressum ex Officio de Nativitate, mutata voce *Nativitatis* in *Desponsationis*, & adhibito Evangelio proprio: *Cum esset desponsata*, donec novum de hac Festivitate Officium

Officium componeretur. Illis vivebat temporibus Petrus Dorè Ordinis Prædicatorum magni vir nominis ob plura quæ ſcripſit opera, cujus Catalogum confecit Jacobus Echard tom.2. de Scriptoribus illius Ordinis pag. 203. Huic Paulus III. mandavit, ut Officium proprium componeret; illiuſque Pontificis literas, quibus mandatum ejus continetur, apud citatum Colvenerium reperias. Officium autem a Petro conditum concinnatumque Pontifex probavit, ut videre eſt apud Bollandiſtas ad diem 19. Martii in Vita S. Joſeph §.7. Utrum autem Officium illud ad univerſalem Eccleſiam extenſum fuerit, antequam Breviarium Romanum reformatum eſſet, neque negare poſſumus, neque affirmare. Illud ex S. Rituum Congregationis Regeſtis apparet, poſt Breviarii reformationes pluribus Eccleſiis intra Italiam & extra recitandi ejus Officii facultatem eſſe conceſſam, atque in omnibus Eccleſiaſticæ Ditionis regionibus recitari ex Indulto Benedicti XIII. die 22. Auguſti 1625.

15 Peruſiæ conſervatur annulus, quem B.Virgo, cum Joſepho nupſit, dicitur induiſſe. Hunc annulum, qui de eo hiſtoriam edidit Joannes Baptiſta Laurus Peruſinus, ſcribit ſub Gregorio V. fuiſſe inventum: quadringentis octoginta quatuor annis in Cluſina urbe aſſervatum in Peruſinorum manus veniſſe. Apud Xyſtum IV. lite & judicio Cluſinos annulum perſequutos; quibus a Joanne Baptiſta Sabello Cardinali Legato Pontifex illud reddi juſſit. Verum, Xyſto morte ſublato, Innocentium VIII. Peruſinis eam cauſam adjudicaſſe. Abrahamus Bzovius de illo annulo veluti de re veriſimili ſcribit in Epiſtola ad Laurum, qui illam in hiſtoria inſeruit. Adverſus hunc annulum quantos clamores edidit Andreas Rivetus Auctor heterodoxus, in lib. 2. Apolog. pro S. Maria c.9. cujus quis non videat nimis acrem aſperamque cenſuram hebeſcere, qui ſciat nos, quæ talibus in rebus ſatis eſſe videtur, probabilitatem ſolum expetere, nec firmiſſime quidquam de illo annulo aſſeverare, ſed, quod traditur, tantum pie credere? Pompejus Pollinus de S. annulo fuſe diſſeruit. De illo nuperrime prodiit in lucem Sermo Peruſino Magiſtratui nuncupatus; multaque ibi ad huic reliquiæ adſtruendam fidem argumenta afferuntur. Sed nos, ſervata Reliquiæ veneratione, quæ illi debetur, ſedulo monendos ducimus illa qui legerint, ne ex Actis Xyſti IV. & Innocentii VIII. ſibi perſuadeant, Apoſtolicam Sedem genuinum ſanctum illum annulum judicaſse. Nam ſub illis Pontificibus illud tantummodo diſceptabatur, utri populo Cluſinisne, an Peruſinis Sacer annulus eſſet adjudicandus: & quamquam in eo judicio præſumebatur ejus annuli veritas, attamen quis

De S. Annulo, qui Peruſiæ aſſervatur.

quis ignorat, aliud esse præsumere, aliud definire ac declarare? Multa quidem a Summis Pontificibus de certis quibusdam reliquiis jubentur, sed ea diserte apposita, vel certe subaudienda clausula, ut, quod ad earum veritatem pertinet, sua cuique sit probabilitas, cui nihil censeri debeat auctum; ut in Opere de Canonizatione Sanctorum ipsi docuimus de reliquiarum identitate disputantes, ac de hac clausula, quam suis rescriptis Sacra Rituum Congregatio sæpe apponit, *Citra tamen approbationem reliquiæ*.

CAPUT II.

De Festivitate Purificationis Beatæ Mariæ Virginis. Die 2. Februarii.

Duplex in Testam. Vet. lex præscripta, ubi mulier enixa esset.

1 Festus de Purificatione Beatæ Virginis dies quarto nonas Februarii celebratur, cujus ut Mysterium explicemus, duas observabimus leges fuisse in Veteri Testamento; alteram in Levitico cap. 12. v. 2. in Exodo alteram cap. 1. v. 12. Levitici lege præscribitur, ut quæ mulier, suscepto semine, peperisset masculum, ea septem diebus esset immunda, *juxta dies separationis menstruæ*; atque ut immunda itidem remaneret tribus & triginta diebus insequentibus: *Ipsa vero triginta diebus manebit in sanguine purificationis suæ*; neque Sanctuarium ingrederetur; elapso vero eo tempore, illuc si introire vellet, deferret *agnum anniculum in holocaustum, & pullum Columbæ, sive Turturem pro peccato*: quod si paupercula egensque fuisset, offerret *duos Turtures, vel duos Pullos Columbarum, unum in holocaustum, & alterum pro peccato*. Altera vero, quæ est in Exodo loc. cit. lex jubet, primogenitum omne masculum Deo consecrari. *Separabis omne, quod aperit vulvam, Domino, & quod primitivum est in pecoribus tuis: quicquid habueris masculi sexus, consecrabis Domino*. Filium tamen hominis primogenitum jubet redimi argento. *Omne autem primogenitum hominis de filiis tuis pretio redimes*: idest quinque siclorum pretio: *Accipies quinque siclos per singula capita ad mensuram Sanctuarii. Siclus habet viginti obolos*; ut est in lib. Numer. cap. 3. v. 47.

His legibus nec B. Maria, nec Jesus obstringebatur.

2 Levitici lege, quæ de muliere loquitur, quæ *suscepto semine* peperisset, profecto non astringebatur B. Virgo; ea enim Spiritus Sancti opera conceperat, quod fuse probat Durandus Episcopus Montis Feltri tom. 2. Revelat. S. Birgittæ Romanæ edit. an. 1628. pag. 117. in Notis, & ipsi D. Bernardi auctoritate demonstravimus institutione XIV. sæpe citatæ edit. Nunc vero ad ea, quæ illuc

illuc contulimus, Theologorum Principis D. Thomæ auctoritatem etiam addimus, qui 3. part. qu. 37. art. 4. *ad secundum* ait: *Signanter Moyses videtur fuisse loquutus ad excipiendam ab immunditia Matrem Dei, quæ non peperit suscepto semine*. Neque Filius Levitici lege tenebatur; nam præterquamquod omnes supra leges erat, idem jus, quod Matri competere diximus, locum habet in Filio. Huc accedit, quod ea lege Mater, non Filius comprehendebatur: manifestum est enim, totum illum textum de legali matris immunditia loqui: *Et orabit pro ea* (Sacerdos) *& sic mundabitur a profluvio sanguinis*; de filio vero nihil aliud habet, quam ut octavo die circumcidatur: *Et die octavo circumcidetur infantulus*. Ne legi quidem Exodi subjectus erat Christus Jesus; ea enim lex de masculo loquitur, qui *vulvam adaperiebat*: *Sanctifica mihi omne Primogenitum, quod aperit vulvam in filiis Israel tam de hominibus, quam de jumentis; mea sunt enim omnia*. Id pulcre observat Natalis Alexander in Commentar. ad cap. 2. Lucæ num. 23. col. 942. *Legi Primogenitorum Christus subditus non erat, tum quia Legis Conditor & Dominus, tum quia vulvam Matris non aperuit, sed clauso Virginis utero egressus est. Virgo enim non solum ante partum, & post partum, sed & in partu Sancta Maria permansit, quæ Ecclesiæ Fides est, Traditione, Patrumque summo consensu firmata*: congeritque Ambrosii, Hieronymi, Augustini, pluriumque aliorum auctoritates.

Utrique legi ab utroque tamen obtemperatum in humilitatis exemplum.

3 Nihilominus Maria & Joseph, ut refert Lucas cap. 2. v. 22. & seqq. *Postquam impleti sunt dies purgationis ejus, secundum legem Moysi tulerunt illum in Hierusalem, ut sisterent eum Domino, sicut scriptum est in lege Domini: quia omne masculinum adaperiens vulvam Sanctum Domino vocabitur*. Præterea obtulerunt, quod præscriptum erat a Lege: *Et ut darent hostiam, secundum quod dictum est in lege Domini, par Turturum, aut duos pullos Columbarum*. Nimirum profunda humilitas Sanctissimam fœminam impulit, ut legi, qua non tenebatur, obtemperaret. *Non obligabatur ad impletionem ejus præcepti, sed voluntariæ purgationis observantiam adimplevit*; verba sunt D. Thomæ loco citato: quemadmodum etiam Jesus ejus filius eo se demisit ut circumcideretur, licet ea lege solutus esset, ut disputat idem S. Thomas loco cit. in corpore: *Et ideo sicut Christus, licet non esset legi obnoxius, voluit tamen Circumcisionem, & alia legis onera subire ad demonstrandum humilitatis & obedientiæ exemplum, & ut approbaret legem, & ut calumniæ occasionem Judæis tolleret; propter easdem rationes voluit, & Matrem suam implere legis observantias, quibus tamen non erat obnoxia*.

 4 Id-

Præsentatus Jesus in Templo: & omnia præscripta in lege sunt adimpleta. Traditio de Zacharia interfecto inter Templum & Altare, deque causa ejus necis rejicitur.

4 Idcirco autem ipsa voluit offerre, quæ pauperes consueverant, quod ejus Filius nobis pauper factus, in Præsepi natus est, ut advertit D. Thomas 3. par. qu. 37. art. 3. *ad quartum*. *Cum dives esset, propter nos egenus factus est, ut ejus inopia divites essemus, ut dicitur 2. ad Corinth. 8. pro se pauperum hostiam voluit offerri; sicut & in ipsa Nativitate pannis involvitur, & reclinatur in Præsepio*. Denique Jesus presentari voluit in Templo eam observando legem, cui non erat subditus. *Quia ergo Christus ex muliere natus fuit Primogenitus, & voluit fieri sub lege, hæc Evangelista Lucas circa eum observata fuisse ostendit*, verba sunt D. Thomæ opusc. 60. cap. 8. Et quamquam in Lucæ Evangelio nihil de quinque siclorum oblatione habetur, verisimillimum tamen est, voluisse, quemadmodum se præsentando, ita etiam in reliquis adimpleri legem, ut notat Calmetus in cit. cap. 2. Lucæ, & cap. 13 Exodi, & Suarez in 3. par. D. Th. tom. 2. qu. 37. Dispur. 16. sect. 1. §. *Quarto & ultimo*, & sequen. Sunt qui narrant, B. Virginem Templum ingressam, ad eum ut oraret secessisse locum, quo solis Virginibus pateret aditus; & cum inter Hebræos illam inde arcere volentes ortus esset tumultus, Zachariam Joannis Baptistæ patrem intercessisse, ne B. Virgo illinc summoveretur: qua re offensos Judæos illum inter Templum & Altare interfecisse. Cui traditioni a peritioribus meliorisque notæ Criticis nulla fides tribuitur. Eam rejicit Serry, qui Zachariam ait totius mysterii inscium; aut si ejus conscius erat, tamen probe novisse, Judæis esse occultandum. Saxius par. 2. de Laudibus Mariæ pag. 2. in ea historia rejicienda cum Serry, diversa tamen causa, consentit; tum quod jam Zacharias cecinerat: *Benedictus Dominus Deus Israel*; tum quod, ut mox dicemus, cum B. Maria Templum est ingressa filii sistendi gratia coram Domino, Simeon & Anna publico præconio palam Christi præsentiam prædicarunt.

Simeonis & Annæ in Templo præconia de Christo. An Simeon Sacerdos fuerit.

5 Sed ut ad Evangelicam, quam describit Lucas, redeamus historiam, Simeon vir justus & timens Deum, qui divinitus a Spiritu Sancto acceperat, non prius se moriturum, quam videret Christum Domini, divino numine impulsus Hierosolymam se contulit, venitque ad januas Templi; acceptoque in ulnas suas divino puero, benedixit Domino, eumque obsecravit, ut se jam ex hac vita dimitteret; parentibusque ejus prospera quæque apprecatus, Puerum Matri tradidit, ejusque Passionem vaticinatus est: *Positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel, & in signum cui contradicetur*. Dolores item, quibus matris animus confodiendus esset, prædixit: *Et tuam ipsius animam*

mam pertransibit gladius, ut revelentur ex multis cordibus cogitationes. Anna Prophetissa, quæ cum Viro septem annos vixerat, viduaque remanserat, annos octoginta nata, jejuniis & orationibus vacans assidue Templo inserviebat. Igitur eodem momento superveniens Deo gratias egit de ortu Domini Jesu: *Et hæc ipsa hora superveniens confitebatur Domino*; ac de nato Messia verba fecit, illum scilicet venisse, ut fidelem Populum, qui in eum crederet, a peccato remitteret: *Et loquebatur de illo omnibus, qui expectabant redemtionem Israel.* In Græcorum Menologio ad diem tertiam Februarii reperitur, Simeonem & Annam illico mortem obiisse. Sacerdosne, an Laicus Simeon fuerit, disputant eruditi; cumque S. Lucas nihil de ejus Sacerdotio commemoret, Laicum fuisse communis est sententia; licet Pictores vulgo eum pingant Sacerdotalibus vestibus indutum, ut fuse ostendit Ayala in Opere, quod inscripsit *Pictor Christianus eruditus*, Matriti edito anno 1703. lib. 3. cap. 4. De Simeonis Sacerdotio testes afferuntur Athanasius, Epiphanius, & Cyrillus; sed opera, ex quibus ducuntur testimonia, sunt apocrypha. Theophylactus, ac Euthymius Simeonem Sacerdotem fuisse negant. Ac Lucas ipsius quidem virtutes commemorat, sed cum de ejus sileat Sacerdotio, verisimile fit, Simeonem non ea fuisse præditum dignitate: & quamquam scribit, *Benedixit ei Simeon*; non tamen inde Sacerdotium ejus bene quis conjecerit; plura enim exempla in Sacris paginis suppetunt eorum, qui benedixerint, nec tamen fuerint Sacerdotes; benedicere enim nihil est aliud, quam bene alicui precari. Vide Allatii Diatribam de Simeonibus. Simeonem fuisse Sacerdotem negat Jansenius. Atque Estius in cap. 2. Lucæ vers. 25. ait: *Mihi magis probatur sententia Jansenii*: & vers. 28. de Benedictione subjicit: *Benedixit illos, scilicet Joseph & Mariam, quia bene eis fuit precatus. Nec male etiam ad puerum Jesum hæc benedictio refertur: Christo enim homini sæpenumero in Psalmis bene precamur, ut & illi fecerunt, qui clamabant: Hosanna Filio David.*

Cur quadragesimo a Christi Nativitate die hæc Festivitas celebretur.

6 Atque hæc de Mysterio, quod peculiari Festivitate celebrat Ecclesia Catholica quarto nonas Februarii. Quæ quidem Festivitas in quadragesimum diem cadit a Christi Domini Nativitate. Levitici enim lege quadragesimus præfinitus est dies purificationi mulierum, ut supra dictum est. *Purificationis ergo Matris Domini tempus post dies quadraginta a Nativitate ejus celebratur, quia ex legis præcepto hoc tempus statutum est parientibus fœminis, quo purificari deberent &c. Hac ergo de causa statuta est in Ecclesia Festivitas hæc, quia Matrem Domini secundum*

dum legem in hac die constabat purgari, sed non ideo quod aliqua legali purgatione indiguerit, quæ Dominum gestabat Legis, sed quia Jesus non venit legem solvere, sed adimplere. Verba sunt Rabani Mauri de Instit. Cleric. lib. 2. cap. 33.

A Græcis & ab Ecclesia Ambrosiana hæc Festivitas inter Christi solemnitates numeratur.

7 Evangelica historia commemorat, ut diximus, Simeonem obviam venisse Mariæ & Josepho, cum ad Templum infantem Jesum deferrent; quamobrem hæc a Græcis Festivitas *Hypante*, seu *Hypapante* appellatur, ut observat Macrius in notitia vocabulorum Ecclesiasticorum verbo *Hypante*; atque ea causa est, cur sæpe hæc Festivitas S. Simeonis appellata sit, ut videre licet in Notis, quibus Vignolus librum Pontificalem illustravit in Vita S. Sergii pag. 313. Ex ipsa Evangelica historia compertum habemus, Christum in Templo fuisse præsentatum, idque Jesus ideo fieri voluit, ut Messiæ & Redemtoris dignitas Simeonis quoque & Annæ vaticiniis probaretur. *Tum quia etiam suam Messiæ & Redemtoris dignitatem prædictionibus Simeonis & Annæ comprobare debebat*, inquit Gravesonius de Myster. & annis Chr. Differt. 9. Quamobrem hanc Græci festivitatem non in festis diebus B. Virginis, sed inter Festivitates ponunt Christi Domini; quod etiamnum facit Ambrosiana Ecclesia, & apud Bedam in Ephemeride *Oblatio Christi ad Templum* appellatur. Verum juxta Romanæ Ecclesiæ consuetudinem inter Solemnitates B. Virginis numeratur, ut scribit Galesinius in Notis ad Martyrolog. ad diem 2. Februar. Suarez tom. 1. de Religione lib. 2. cap. 5. n. 10. Azorius Instit. moral. par. 2. lib. 1. cap. 18. atque hæc Festivitas dicitur *Purificatio B. Virginis*, quod allatis vetustissimis documentis ostendit Florentinius in Notis ad suum Martyrologium ad diem 2. Februarii, quod idem valet ac Oblatio, quam exhibuit Sanctissima Fœmina, cum post partum ad Templum se contulit, ut purificationis legi pareret, cui tamen non erat subdita. *Purificari dicuntur mulieres, quæ post partum in Ecclesiam veniunt, & benedictionem a Sacerdote suscipiunt ex veteris legis instituto.* Ita docet cum pluribus aliis du-Cange in Glossario verbo *Purificari*; verbo autem *Purificatio* scribit: *Purificatio est oblatio, quæ a mulieribus, quæ post partum in Ecclesia purificantur, Sacerdotibus offertur.*

B. Virginis, non Christi Purificatio jure hæc Festivitas dicitur. Locus D. Lucæ explicatus.

8 Diximus, hanc Festivitatem Purificationem B. Virginis appellari licet in Lucæ Evangelio videatur sermo fieri etiam de Purificatione Filii. *Postquam impleti sunt dies purificationis ejus*, scilicet Jesu Christi, qui paullo ante nominatus est: *Postquam consummati sunt dies octo, ut circumcideretur puer, vocatum est nomen ejus Jesus.* Sed viri docti, qui Scripturas accurate expendunt,

dunt, animadverterunt, quidquid narrat Evangelium de Circumcisione, antequam memoretur Purgatio, in parenthesim quodammodo esse concludendum; ex quo fit ut pronomen ejus ad B.Virginem referri debeat, quæ ante parenthesim nominata est. *Maria autem conservabat omnia verba hæc conferens in corde suo*. Ita difficultatem hanc solvit Serry Exercit.36. num. 3. atque responsionem ejusmodi probat Gottus de Verit. Relig.Christ. tom. 4. part. 1. cap. 12. §. 1. num. 6. Quamobrem Ecclesia Catholica, cujus est sacras interpretari Scripturas, non modo in Martyrologio Festivitatem hanc appellat Purificationem B. Mariæ, sed in Evangelio, quod in Missa legendum præscribit, loco pronominis *ejus*, ponit *Mariæ*. *Postquam impleti sunt dies Purgationis Mariæ secundum legem Moysi*. Denique solemnitas Purificationis B.Virginis Processione celebratur, quæ fit a Clero candelas accensas manibus ferente.

Symbolica explicatio Processionis, quæ fit in hac Festivitate cum candelis collucentibus. Vetus Ethnicorum ritus in sacrum versus. Vertus confutatus.

9 Yvo Carnotensis Episcopus XI. seculi Scriptor in Sermone 11. de Purificatione S.Mariæ ait, quemadmodum scilicet humanitatem excepit manibus, interiorem vero cognovit Majestatem, quæ suo lumine infidelitatis nostræ tenebras illustrabat, ita quemlibet in hac die Fidelem ceram gestantem manu, sic eam gerere, ut ad suam ipsius carnem alludat, & in candelæ lumine lucem agnoscat, qua aeris nostri tenebræ collustrantur. Addit, ceram, quæ hac die a Fidelibus manu geritur, ex odoriferis floribus depromtam, fructum esse apis: *Virginis videlicet animantis, cujus, sicut legitur, sexum nec masculi violant, nec fœtus quassant*; atque ita esse symbolum illius divini Infantis, qui *nec in concipiendo, nec in egrediendo Matris integritatem violavit*, Joannes Gerson Scriptor seculi 15. omisso allegorico sensu tom. 3. nuperrimæ editionis de Directione Cordis pag.474. Considerat. 21. ait, Ecclesiam sæpe in id operam suam contulisse, ut profani quidam Ethnicorum ritus potius vero Deo consecrarentur, quam omnino tollerentur: ac deinde ita ad rem nostram. *Patet*, inquit, *hoc de Festo Purificationis, quod ideo Candelaria vulgo dicitur, quia portantur candelæ ardentes illo die in honorem purissimæ, & lucidissimæ Virginis Mariæ, quæ prius portari apud Gentiles consueverant in venerationem cujusdam Deæ, & in lustratione Urbis Romanæ*. Quo autem tempore introductum fuerit, & quis ille ritus esset, qui ita santificatus est, frustra quæras apud eum Scriptorem. Vertus recens scriptor, ut audaciori est ingenio, Explicat. Cæremon. Eccles. tom.2. pag.17. conatur ostendere, consuetudinem gestandi hac die candelas ex Evangelio derivatam, quod legitur in Missa: *Lumen ad revelationem gentium*. Quem tamen

tamen Magnus Suessionensis Episcopus *De vera Ecclesiæ mente in usu Sacrarum Cæremoniarum* graviter increpat, quod Cæremonias omnes vel ad naturales, vel ad commentitias, & e suo cerebro depromtas causas referre conatus sit. Quamquam Vertus non primus est omnium, id qui affirmaverint. Nam Joannes Baptista Casalius de vet. Sacr. Christ. Ritibus cap. 42. ante eum scripserat, gestari a nobis hoc die Candelas, ut aliquo modo ejus lætitiæ compotes simus, quam cepit Simeon, cum infantem Jesum in ulnis habens agnovit, quis ille esset infans, eumque esse confessus est *paratum ante faciem omnium populorum lumen ad revelationem gentium*.

De Benedictione Cadelarum. ex Baronio Lupercales ludi sublati a Gelasio I. substituta hæc solemnitas. Processio addita a Sergio seculo 7

10 Catechismi Montispessulani Auctor editionis Lugdun. anno 1730. pag. 314. ait, hoc die fieri candelarum benedictionem, quod ea sit Ecclesiæ consuetudo, ut id omne benedicat, quod in sacris Cæremoniis sibi adhibere opus sit; ideo in Processione & in aliqua Missæ parte Fideles accensas Candelas tenere, ut ostendant, ea se lætitia affici, quam cepit Simeon, qui Jesum habens in ulnis ait, illum infantem esse lumen gentium, & gloriam Israel; Processionem ideo fieri, vel ut iter B. Virginis significetur ad Templum, vel ob rationem qua generatim reliquæ omnes Processiones fiunt. Eadem plane scribit Auctor Catechismi Burgensis Lutetiæ editi anno 1603. pag. 534. Sed si Ecclesiasticos magni nominis Scriptores consulamus, docet Baronius in Notis ad Martyrologium ad diem 2. Februarii, Gelasium I. vergente in finem seculo 5. nefarios Lupercales sustulisse ludos ab Evandro institutos, qui Februario celebrabantur. In iis nudi homines Urbem concursabant caprinis pellibus fœminarum ventrem verberantes, quod ad earum fœcunditatem facilitatemque pariendi multum conferre existimabant. Id ipsum ex pluribus Ethnicis Scriptoribus collegit Jacobus Hofmannus in Lexico universali verbo *Lupercal*. Itaque addit Baronius, eumdem instituisse Pontificem solemnitatem Purificationis B. Virginis, sublatis illis propudiosis ludis, tum postea ab Occidente in Orientem fuisse propagatam, ad Dei iram avertendam, cum, Justiniano imperante, pestilentia Constantinopoli gliscceret: Sergium denique Pontificem seculo 7. ut constat ex libro Pontificali, qui Anastasio tribuitur, Processionem cum Candelis addidisse.

Baronio omnes fere consentiunt. Festivitas hæc ad Orientales quando traducta.

11 Cum Baronio consentiunt Thomassinus de dier. Festor. celebrat. lib. 2. cap. 2. Florentinius Exercit. 3. ad diem 5. Januarii; Bailletus Histor. hujus diei, Honoratus a S. Maria in animadversionibus ad Regulas Criticæ tom. 2. lib. 3. Vertus Explicat. Cæremon. Ecclesiæ tom. 2. pag. 17. Fronto in Notis ad Calendar.

Roma-

Romanum ab ipso editum ad diem 2. Februarii; Allatius de Hebdomad. Græcorum §. 1. pag. 1403. Et Josephus Bingamus Heterodoxus Auctor tom. 9. Antiquitatum Ecclesiasticarum lib. 20. cap. 8. §. 5. pluribus congestis nostrorum Catholicorum Scriptorum auctoritatibus ostendit, non ante Justiniani tempora Purificationis Festivitatem Orientalibus fuisse cognitam.

11 Neque tamen eruditi viri desunt, qui a Baronio recedunt. Sublata a Gelasio Lupercalia non inficiantur; id enim ex ipsius constat Commentario, quem Baronius inseruit in Annalibus ad ann. Christ. 496. & ex Labbeana Concilior. Collect. tom. 4. pag. 1234. Verum negant, inde posse intelligi, sublatis Lupercalibus subrogatam fuisse Festivitatem Purificationis; nullam enim in suo illo Commentario de hujusmodi subrogatione mentionem ab illo Pontifice fieri. Atque illud quidem fatentur, gravissima illa teterrimaque grassante peste, qua Constantinopoli singulis diebus quinque hominum millia, & quandoque decem, si qua Procopio fides oculato testi de bello Persico lib. 2. interibant, postremo Justini anno, vel sub Justiniani Imperio Constantinopoli, Purificationis Festivitatem institutam esse; sed eam in multis Orientis Ecclesiis multo antea celebratam fuisse contendunt. Vide Pagium Seniorem ad ann. Chr. 544. num. 7. Martene de antiqua Ecclesiæ Disciplina Cap. 15. Saxium Differt. Apologetica de Corporibus Sanctorum Gervasii & Protasii num. 14. Ac si quæ S. Methodio tertii seculi auctori tribuitur, Homilia de Purificatione B. Mariæ Virginis genuina sit, certissima est eorum sententia. Allatius de Methodiorum scriptis pag. 341. genuinum Methodii fœtum eam Homiliam esse contendit. Contra Gretserus, Canisius, Oudinus apud Caveum in Histor. Litterar. Scriptorum Ecclesiasticorum ad ann. 290. de sinceritate ejus Homiliæ dubitant. Verumtamen, si non satis firmum videatur fundamentum neque Methodii Homilia, neque alia etiam, quæ Chrysostomo tribuitur, plura tamen suppetunt alia argumenta ad eorum opinionem constabiliendam. In veteri Occidentalis Ecclesiæ Martyrologio, quod Beda, Cassiodorus, & Walfridus D. Hieronymo tribuunt, ideoque vetustius putant Gelasio I. ad diem 2. legitur: *Purificatio S. Mariæ Matris Domini nostri Jesu Christi*. Quod si quis dicat, hæc a librario esse addita, haud ita facile quis animum inducat, ut etiam ea addita dicat, quæ in eodem Martyrologio leguntur ad diem 5. Januarii: *In Hierosolyma Simeonis Prophetæ cum obtulit ei Dominum Jesum Christum Maria & Joseph, & depositio ipsius Prophetæ*, ut bene animadvertit Tillemontius Nota 7. ad Vitam Jesu Christi; qui

Disputatur accuratius de tempore, quo in Oriente celebrari cœpta sit hæc solemnitas.

illud etiam addit, quod ex S.Theodosii Abbatis vita perspicuum est, circa dimidium quinti seculi Hierosolymæ Purificationis solemnitatem celebrari consuevisse, nec ita novam per illud tempus eam fuisse consuetudinem. Florentinius Exerc. 3. ad diem 5. Januarii putat, vetustis Ecclesiæ temporibus omnes in Epiphaniæ Festivitate Manifestationes Christi Domini celebrari consuevisse, Nativitatem, Magorum Adventum, Simeonis ὑπάντησιν, & Baptismum. Henschenius Bollandiani continuator Operis ad diem 2. Februarii ostendit, ante ea tempora, quæ Baronius indicavit, Purificationis Festivitatem celebratam esse in Phœnicia, Syria, Cypro, & apud Cophtos; ac monet, cum vetustissima sit in Ecclesia solemnitas, & a temporibus haud ita ab Apostolorum ætate remotis deducta sit, usurpari de ea posse vulgatissima illa Augustini verba lib. 4. de Baptismo cap. 24. tom. 9. op. col. 140. *Quod universa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi auctoritate Apostolica traditum rectissime creditur.*

Processio Amburbalibus subrogata.

13 Atque hæc de hujus Festivitatis institutione quæ huc conferrentur, digna existimavimus. Quod vero ad Processionis institutionem attinet, si cui minus placeat Baronii sententia, quod haud ita facile intelligi possit, qui Lupercalibus, in quibus neque funalia, neque faces adhibebantur, substituta fuerit Processio, in qua deferuntur Candelæ, is sequi potest Innocentium III. qui Serm. 1. in Festo Purificationis scribit, illum Ethnicorum ritum ad honorem Mariæ esse traductum, cum funalia noctu in honorem Cereris gestantes sese dicebant Ætnam lustrasse, ut Proserpinam a Plutone raptam reperirent. Nos iis subscribimus, qui Processionem affirmant Amburbalibus fuisse substitutam multo ante Sergii ætatem. Sunt autem Menardus ad Sacramentarium S. Gregorii pag. 41. & 42. Henschenius ad diem 2. Februarii pag. 271. Rocca tom. 1. edit. Rom. ann. 1719. pag. 215. §. *Ex Rabani*, Saxius Dissertat. Apologetica Sanctorum Corporum Protasii & Gervasii §. 14.

Amburbalia quid sint.

14 Amburbalia sacrificium quoddam erat, quod faces Ethnici manu tenentes Urbem perlustrando celebrabant. Universum Terrarum Orbem Romani subegerant, omnibusque censum, seu tributum, quinto quoque anno solvendum imposuerant; eo tributo accepto, Februario mense Diis Inferis sacrificabant, quorum ope partas sibi victorias arbitrabantur, facesque gestantes Urbem totam lustrabant. *Quam lustrandi consuetudinem congrue, & religiose Christiana mutavit religio; cum eodem mense, hoc est hodierna die in honore S. Genitricis & perpetuæ*

tuæ Virginis Mariæ non solum Clerus, sed omnis Plebs Ecclesiarum loca cum Cereis & diversis hymnis lustrantibus circumeunt: verba sunt Idelfonsi 7. seculi Scriptoris tom. 12. Biblioth. PP. pag. 589. cum eo consentit S. Eligius ejus æqualis in sermone qui extat loco citato.

Concluditur; Gelasium Lupercalia sustulisse: Sergium Amburbalibus Processionem subrogasse. Hospinianus notatus.

15 Atque ita sicuti Gelasio non detrahimus laudem, quod Lupercalia sustulerit, etsi negavimus iis substitutam fuisse ab illo Pontifice Purificationis Festivitatem; ita si Sergio non tribuimus laudem, quod Amburbalibus subrogaverit Processionem ea tamen illum gloria non fraudamus, quod Processionem bene ordinaverit, jusseritque tum hac die, tum in aliis B. Mariæ Festivitatibus peragi Processionem ab Ecclesia S. Hadriani ad Liberianam S. Mariæ Majoris Basilicam; quod unum probant verba ex libro Pontificali, quæ minus apposite solent afferri ab iis, qui ostendunt illum fuisse primum Processionis Auctorem. *Constituit autem ut diebus Annuntiationis, Nativitatis, & Dormitionis S. Dei Genitricis semperque Virginis Mariæ, ac S. Simeonis, quod Hypapantem Græci appellant, Litania exeat a S. Hadriano, & ad S. Mariam Populus occurrat*, ut optime animadvertit Martene *De antiqua Ecclesiæ Disciplina in Divinis celebrandis Officiis* cap. 15. veter. edit. Lugdun. ann. 1706. pag. 517. Andreas Schmidius, homo quidem a Catholica Communione sejunctus fideliter tamen affert, quæ paullo ante scripsimus in septima Prolusionum Marianarum, quæ est in tom. 77. Miscellaneorum Cardinalis Passionei. Verum Hospinianus in Tractatu de Orig. Festor. pag. 52. maligne scribit, Festum hoc fuisse institutum ad ejus exemplum, quo Ethnici memoriam raptus Proserpinæ, circumeundo celebrabant. *Institutum est autem Festum hoc cum suis cæremoniis ad imitationem Festi Ethnici*. Quod quidem majore aliqua rei reverentia dici poterat. Nam etiamsi in eadem fuisset sententia, qua Innocentius III. tamen debuerat dicere, ab Ecclesia Processionem hujusmodi substitutam esse, ut Ethnica superstitio hac ratione deleretur.

CAPUT III.

De Festo Sanctissimæ Annunciationis. Die 25. Martii.

Annuntiatio B. Mariæ Festivitas est, quæ præcipue ad Deiparam, Nativ. Christi Solemnitas est.

1 SAnctissimæ Annunciationis B. Mariæ Festivitas 25. Martii die celebratur. *Annuntiatio S. Mariæ* appellatur in Sacramentario S. Gregorii: *Sancta Annuntiationis dies* in Concilio Trullano: *Dei Matris Annuntiatio* in Novella Emmanuelis Comneni Imperatoris apud Balsamonem ad cap. 1. tit. 7. Nomocanonis

quæ ad Jesum præcipue pertinet.

nis Photii: *Dies Annuntiationis Dominæ nostræ Dei Genitricis* in Chronico Alexandrino ad 351. Olympiadem, & *Annuntiatio* tantum in libro *de Officiis* Codini, ut erudite observavit Menardus ad librum Sacramentorum S.Gregorii linea 21. Hospinianus heterodoxus Auctor de Festis pag.69.Edit. Genevensis anni 1674. celebrari ait in honorem dumtaxat B. Mariæ Virginis hanc Festivitatem, quæ celebranda esset in honorem tum ejusdem Sanctissimæ Virginis, tum Jesu Christi. Verum optime animadvertit Suarez tom. 1. de Religione lib. 2. cap. 5. si hæc Festivitas in se ipsa consideretur, magnæ eam esse dignitatis inter solemnitates, quæ ad Christi humanitatem pertinent; in ea enim maximum hominibus contulit beneficium, omniumque mirabilium rerum suarum maxime admirandam præstitit; sed quoniam non prius perfecte illiusmodi collatum est donum, quam B. Virgo pepererit, inde includit, Natalis Christi diem festum præcipue ad Jesum, Annunciationem ad B.Virginem attinere, cui Ecclesia hujus diei Officium Ecclesiasticum dirigit.

Narratur ingressus Angeli, & colloquium cum Maria.

2 Quod in hac solemnitate Mysterium celebramus, refert S. Lucas in sui Evangelii cap. 1. v. 27. ubi narrat, sexto, quo Elisabeth mense prægnans erat, Gabrielem Angelum missum fuisse a Deo in Nazareth ad Virginem desponsatam Joseph; qui, cum eo, ubi illa erat, ingressus esset, dixit: *Ave gratia plena: Dominus tecum: benedicta tu in mulieribus*. Cumque Sancta Virgo ejusmodi sermone commota secum ipsa consideraret, quid rei esset illa salutatio, Angelus prosequutus est: *Ne timeas Maria; invenisti enim gratiam apud Deum. Ecce concipies in utero, & paries filium, & vocabis nomen ejus Jesum*, cum iis quæ in Evangelio sequuntur. Cumque B. Virgo dixisset: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* respondit Angelus: *Spiritus Sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi, ideoque & quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur filius Dei; quia non est impossibile apud Deum omne verbum*. Maria denique dixit: *Ecce Ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum*. Ac post ea Mariæ verba Angelus inde abiit.

Num, cum Angelus loquutus est cum Maria, desponsata solum esset, an vero jam contractum esset matrimonium?

3 Non hic in animo nobis est, quas in hac narratione Interpretes excitarunt quæstiones, omnes pertractare. Quasdam tamen attingemus, quas ad hoc Mysterium illustrandum conferre existimamus. Ubi de Festivitate Desponsationis B. Mariæ cum S.Josepho sermonem habuimus, verum intercessisse matrimonium demonstravimus. Nunc vero quæritur, num matrimonium jam contractum esset, quando Angelus Beatæ Virgini futurum ejus partum nunciavit, an vero tum desponsata tantummodo esset

esset Josepho, ac inter eos matrimonium deinde contractum fuerit.

Desponsatam tantum fuisse, probari posse videtur ex Evangelio.

4 Quidam ex Patribus & Interpretibus putant, tum temporis desponsatam fuisse tantum; idque constare dicunt ex ipso Lucæ Evangelio loc. cit. v. 26. ubi hæc habentur: *In mense autem sexto missus est Angelus Gabriel a Deo in Civitatem Galilææ, cui nomen Nazareth, ad Virginem desponsatam viro, cui nomen erat Joseph*. Eorum sententiam valide suffulcit Matthæi Evangelium cap. 1. v. 18. ubi ait Evangelista, Josephum comperisse B. Virginem prægnantem eo tempore, cum sibi desponsata esset: *Cum esset desponsata Mater Jesu Maria Joseph, antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu Sancto*; cogitasse Josephum repudium ei clanculum mittere: *Voluit occulte dimittere eam*; (neque enim inter Conjuges tantum, sed etiam inter Sponsos fuit consuetudo repudii apud Hebræos) cumque id Josephus animo agitaret, Angelum in somnio illi adstitisse, qui dixerit: *Noli timere accipere Mariam Conjugem tuam*; atque illum excitatum e somno Angelo paruisse: *Et accepit Conjugem suam*. Neque enim dicere illi Angelus potuisset, ut Mariam uxorem duceret, necipse cum ea inire potuisset matrimonium, si jam antea uxor sibi esset. Hanc sententiam post allatas Patrum, aliorumque Scriptorum auctoritates amplectitur Calmetus in Comment. ad cap. 1. Matthæi, & in Dissertat. *de Sancto Josepho Beatæ Virginis viro*, art. 5.

Verius est, jam in matrimonium a S. Josepho fuisse ductam.

5 Verum cæteri Interpretes vulgo existimant, B. Virginem non desponsatam dumtaxat fuisse, cum nuncium accepit ab Angelo, sed etiam uxorem Josephi. Hæc est D. Thomæ sententia 3. part. qu. 29. art. 2. *ad tertium*. Duo recentiores Ordinis Prædicatorum eximii Theologi eam tuentur opinionem, quam etiam esse communem affirmant, quorum alter est Gravesonius de Mysteriis & Annis Christi Dissert. 1. art. 1. alter Gottus de verit. Relig. Christ. part. 1. tom. 4. cap. 4. §. 5. Quia vero ii, qui pugnant pro contraria sententia, magno sibi præsidio esse putant verbum illud *desponsata*, peculiari quadam Dissertatione abunde demonstravit P. Mauduit, juxta Scripturæ idiotismum *desponsatam* idem plane valere ac nuptam, quod animadvertit etiam Tillemontius nota 8. ad Vitam B. Virginis. Et sane in ipso Lucæ Evangelio cap. 2. legimus, Josephum, ut Cæsaris pareret Edicto, Bethlehemum se contulisse, *ut profiteretur cum Maria desponsata sibi uxore prægnante*, quo quidem tempore vel ii, qui contrariam tuentur sententiam, fatentur matrimonium fuisse contractum. Quapropter injuria quis negaverit, *desponsatam* sæpe in Scriptura

ptura uxorem significare: Nec quidquam amplius roboris esse in iis verbis agnoscet, *Noli timere accipere Mariam conjugem tuam*, aut in illis, *Accepit Mariam conjugem suam*, quisquis animadverterit eum Hebraicum esse modum loquendi, quo non significatur nunc incipere, sed cœptam actionem continuari, ut sensus sit, *Acceptam conjugem serva, ac retine, noli dimittere*, ut docent Hebraici sermonis periti; quod etiam observavit Estius in 4. sentent. Dist. 3. §. 8. in fine: *Non ab Angelo Joseph monetur, ut tum primum Mariam in uxorem accipiat: jam enim Joseph eam habebat; quia vocatur vir ejus, & volebat eam dimittere. Sed monetur, ut Conjugem suam accipiat, idest retineat, & dimittendi cogitationem deponat*. Josephum autem virum ejus fuisse appellatum ex ipso Matthæi Evangelio intelligimus cap. 1. *Cum esset desponsata mater ejus Maria Joseph, antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu Sancto. Joseph autem vir ejus, cum esset justus, & nollet eam traducere, voluit occulte dimittere eam*.

Priorem illam sententiã plura consequuntur absurda.

6 Quanto autem sit ea sententia præstantior, satis apparet, si absurda quædam examinemus, quæ ex ea profluunt opinione, quæ statuit, Mariam, cum salutata est ab Angelo, nondum fuisse Josephi uxorem, sed post salutationem initum esse connubium, & ut putat Rupertus in Cantica ad illa verba, *Nigra sum, sed formosa*, post Mariæ reditum ab Elisabeth domo, quam visitaverat, scilicet post tres menses ab Angelica salutatione, & Jesu Christi conceptione. Ea autem absurda innuit Estius, aliique, qui ei sententiæ adversantur. Si enim matrimonium post tres menses initum esset ab Angelica salutatione, semestris infans natus esset; unde Judæorum perfidia, cæterique ejus nescii Mysterii adversus Sponsi & Sponsæ Sanctitatem, castitatemque objicere potuissent ante matrimonium, & sponsaliorum tempore eos concubuisse. Huc accedit, quod si Virgo dum apud Elisabeth morabatur, Josephi uxor non fuisset, quis, cum eam redeuntem deprehendisset utero plenam, nisi compertum habuisset Mysterium, temperare sibi potuisset, quin suspicaretur eam domi Elisabeth flagitio corruptam? Judæi vero, qui Jesum legitimum Josephi filium semper existimarunt (ut apud Matthæum cap. 13. v. 55. *Nonne hic est Fabri filius? Nonne Mater ejus dicitur Maria?* & apud Joannem cap. 6. v. 42. *Nonne hic est Jesus filius Joseph, cujus nos novimus Patrem, & Matrem?*) annon illum illegitimum pronunciassent, quem sexto ab inito matrimonio natum mense comperissent? Denique nullus rationi illi, quam supra attigimus, locus esset, voluisse Deum, ut Christus ideo ex

nupta muliere nasceretur, ut clam id esset Diabolo, qui non ex Virgine, sed ex nupta genitum esse putaret. Poterat quidem clam esse Diabolo, cæterisque omnibus, si, matrimonio inito, Virgo completa post novem peperisset menses: nam, cum eam jam nuptam peperisse videret post novem menses, nullus illi fuit suspicandi locus: sed si eam tribus ante initum matrimonium mensibus prægnantem vidisset, ut ex intumescente utero id potuisset deprehendere, si eam post sex menses parere cognovisset, annon investigandum suscepisset, quî tandem id potuisset contingere? cumque probrum vitiumque omne abesse inde probe novisset, annon Spiritus Sancti opera eam concepisse suspicatus esset? Quibus omnibus absurdis ut locus fit, si post salutationem Angeli matrimonium initum fuisse dicamus; ita penitus clauditur, si ante annunciationem in matrimonium B.Virginem ductam esse affirmemus; atque inde apparet hujus secundæ sententiæ major probabilitas, verisimilitudo, atque præstantia. Has rationes diluere frustra nititur Lamy Concord. Evangel. lib. 1. cap. 3. num. 26.

Salutatio Angeli non ad usitatam formulam Hebræorum, sed plane singularis fuit.

7 Uxor erat igitur Josephi B.Virgo, ideoque in ejus domo habitabat, cum ab Angelo salutata fuit. Sola erat in conclavi, ut ait Ambrosius lib. 2. in Lucam col. 1284. edit. Maurin. §. 8. *Sola in penetralibus, quam nemo virorum viderit, solus Angelus repererit, sola sine comite, sola sine teste*: & ingressus Angelus ei dixit: *Ave gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus*. Hebræorum mos erat, ut si qua mulier egregium aliquod facinus edidisset, eam ita salutarent: *Benedicta tu in mulieribus*. Ad hunc modum Debbora Jahelem salutavit uxorem Haber, quod Sisaram interfecisset, ut est in lib. Judic. cap. 5. v. 24. *Benedicta inter mulieres Jahel uxor Haber*. Et Booz salutavit Ruth illis verbis lib. Ruth cap. 3. v. 10. *Benedicta es a Domino Filia*. David itidem Abigail benedixit, quæ se abstinuit ab internecione familiæ Nabal lib. 1. Reg. cap. 25. v. 33. *Et benedicta tu, quæ prohibuisti me hodie, ne irem ad sanguinem, & ulciscerer me manu mea*. Sed nullam compertum habemus salutatam hisce verbis fœminam: *Ave gratia plena: Dominus tecum*. Quamobrem citato loco S. Ambrosius subjicit §. 9. *Benedictionis novam formulam mirabatur* (B.Virgo) *quæ nusquam lecta est, nusquam ante comperta. Soli Mariæ hæc salutatio servabatur. Bene enim sola gratia plena dicitur, quæ sola gratiam, quam nulla alia meruerat, consequuta est, ut gratiæ repleretur Auctore*.

Unde oborta Mariæ animo perturbatio.

8 Hoc nuncio Sanctissima Virgo perturbata est, nec animo assequebatur quid istiusmodi esset salutatio: *Quæ cum audisset,*

turbata

turbata est in sermone ejus, & cogitabat qualis esset ista salutatio. Quærunt Interpretes, unde oborta illi fuerit animi perturbatio. Missa autem quorumdam responsione, qui disertis Evangelii reclamantibus verbis, nonnisi lætitia perturbatam fuisse B. Virginem putant; quam opinionem fuse refellit Theophilus Raynaudus in Diptychis Marianis tom. 7. suorum Operum pag. 73. Divus Ambrosius ait, ideo perturbatam fuisse Mariam, quod augusto vultu adstitisse sibi Angelum viderit. *Trepidare Virginum est, & ad omnes viri ingressus pavere, omnes viri affatus vereri.* Et Hieronymus Epist. ad Lætam: *Imitetur Mariam, quam Gabriel solam in cubiculo suo reperit; & ideo forsitan timore perterrita est, quia virum, quem non solebat, aspexit.* Et epist. 22. ad Eustochium cap. 16. de custodienda Virginitate: *Propone tibi Mariam, quæ tantæ extitit puritatis; ut mater Domini esse mereretur. Ad quam cum Gabriel Angelus in viri specie descendisset, dicens:* Ave gratia plena, Dominus tecum: *consternata & perterrita respondere non potuit; nunquam enim a viro fuerat salutata.* Alii vero advertunt, visioni Angelorum Mariam fuisse assuetam, ac propterea ex ipsius visionis natura & qualitate perturbationem illam ortam fuisse contendunt, quæ licet divinitus immissa, primo tamen aspectu nonnihil commovere solet animum, ut ipsi quoque observavimus in nostro Opere de Canonizat. Sanctorum, & ex cap. Geneseos 15. v. 12. intelligitur, ubi cum per somnium Deus apparuisset Abraham, *horror magnus & tenebrosus invasit eum:* & ex Matthæi cap. 28. v. 5. ubi sanctæ mulieres simul Angelum ad Christi monumentum viderunt, magno timore perculsæ sunt. *Respondens autem Angelus dixit mulieribus: Nolite timere;* & ex cap. 10. v. 8. Danielis, qui cum Gabrielem Angelum respexisset, externatus eo aspectu desertusque viribus est: *Et non remansit in me fortitudo, sed & species mea immutata est in me, & emarcui, nec habui quidquam virium;* & ex cap. 1. v. 12. Lucæ, ubi Zacharias aspectu Angeli *turbatus est videns, & timor irruit super eum.* D. Thomas 3. par. qu. 3. *ad tertium* affert quorumdam opinionem, qui Mariam turbatam fuisse putant, non quidem Angeli aspectu, sed novitate rerum, quæ ab Angelo audierat. Ut enim humilitatis plena erat, nihil de tam sublimibus rebus cogitabat. Quod sane cum Evangelico textu congruit: *Turbata est in sermone ejus;* ut advertit Silvius ad illum D. Tomæ locum. Videatur etiam Episcopus Durantus in Notis ad revelat. S. Birgittæ tom. 1. Romanæ edit. ann. 1628. pag. 2. num. 5.

9 Post-

Responsio Deiparæ non est dubitantis, ut fuit illa Zachariæ non credentis, quæ fuit causa ut obmutesceret.

9 Postquam Angelus Mariæ animum illis verbis confirmavit, *Ne timeas, Maria; invenisti enim gratiam apud Deum*, id cujus gratia legatus venerat, exposuit: *Ecce concipies in utero & paries filium, & vocabis nomen ejus Jesum*; cui Maria respondit: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* quæ verba observarunt Patres non esse dubitantis, aut non credentis, sed admirantis, & rem penitus inquirentis; nihil enim quæsivit aliud Maria, quam quomodo id fieret: *Quomodo fiet istud? non quærit an fiet istud, sed quomodo*. Verba sunt S. Bernardi in Homil. 4. super *Missus*, & in serm. 4. de Assumtione. Legerat B. Virgo apud Isaiam cap. 7. *Ecce Virgo concipiet & pariet filium*; sed Propheta quî posset id fieri non indicabat; id propterea ab Angelo percontata est. *Quia ergo legerat: Ecce Virgo in utero habebit & pariet filium; sed quomodo id fieri posset non legerat, merito credula iis, quæ legerat, sciscitabatur ab Angelo quod in Propheta non invenit*. Verba sunt Venerabilis Bedæ in cap. 1. Lucæ. Divus Ambrosius ad eumdem locum, postquam observavit, Angelum nunciasse Zachariæ, filium illi esse nasciturum, *Uxor tua Elisabeth pariet tibi filium*, Lucæ cap. 1. Beatæ vero Virgini, parituram esse Christum Jesum, animadvertit Zachariam respondisse: *unde hoc sciam?* quæ verba sunt non credentis; ac propter eam incredulitatem Zachariæ vox erepta est. *Negat ille se credere, qui negat scire, & quasi Fidei alium quærit Auctorem*; quod probe congruit cum Evangelio Lucæ loco citato: *Et ecce eris tacens, & non poteris loqui usque ad diem, quo hæc fiant, pro eo quod non credidisti verbis meis*: Virginem contra respondisse: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* quæ verba sunt sciscitantis, non dubitantis. *Non de effectu dubitavit, sed qualitatem ipsius quæsivit effectus*. Eadem propemodum sunt apud Augustinum serm. 291. tom. 5. col. 1167. *In illis ergo verbis Zachariæ non fuisse fidem, sed dubitationem, & desperationem, Angelus vidit*; & de B. Virgine subjicit: *Modum quæsivit, non de Dei omnipotentia dubitavit. Quis modus est, quo fiet istud? Annuntias mihi filium, habes meum paratum animum, dic mihi modum*.

Explicatur Angeli cum Maria colloquium.

10 Virginitatem, ut diximus, B. Maria voverat; ab Angelo subobscure primo intellexerat, se filium parituram; verba enim illa: *Benedicta tu in mulieribus*, futuri partus penes Hebræos indicio erant. Num votum, quod antea fecerat, Deo placuisset, scire non poterat, ut notat Augustinus loc. cit. *Potuit ergo Virgo Sancta metuere, aut certe ignorare consilium Dei, quomodo eam vellet habere filium, quasi improbasset Virginis votum*;

& si Deo votum placuisset, quî demum hoc cum futuro cohæreret partu, non habebat cognitum: *Angelus partum denuntiat, illa Virginitatem complectitur, castitatem præferens Angelicæ apparitioni, non quod non esset obediens divinæ voluntati, sed quod vellet, si posset, Virginitatem conservare*: verba sunt Gregorii Nysseni Orat. de Christi Nativitate. Parata tamen erat votum Virginitatis solvere, id si Deus jussisset. *Si oportuerit, me frangere votum, ut pariam talem Filium, gaudeo de Filio, & doleo de proposito*: ait S. Bernardus serm. 4. super *Missus est*. Ex his rebus omnibus coortus illi metus, & animi perturbatio. Itaque Angelus cœpit eam instruere & confirmare: *Quia ergo vidit eam quærentem, non diffidentem, non se negavit instruentem*: ait Augustinus loc. cit. Apertissime enim Angelus illi declaravit, nihil illi timendum; gratia Domini eam esse plenam; futurum ut conciperet & pareret filium, cujus qualitates etiam describit; rem vero totam Spiritum Sanctum confecturum, quin ejus Virginitas quidquam pateretur: *Ne timeas Maria; invenisti enim gratiam apud Deum. Ecce concipies in utero, & paries filium, & vocabis nomen ejus Jesum &c. Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Et respondens Angelus dixit ei: Spiritus Sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi: ideoque & quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei*. Quamobrem ita loco citato loquitur Augustinus, Angeli verba enarrans: *Audi quomodo: erit Virginitas tua: tu tamen crede veritatem, serva virginitatem, accipe integritatem. Quoniam integra est fides tua, intacta erit & integritas tua. Denique audi quomodo fiet istud: Spiritus Sanctus superveniet in te*, Exemplum etiam Elisabeth Angelus B.Virgini protulit: *Et ecce Elisabeth cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua: & hic mensis sextus est illi, quæ vocatur sterilis, quia non erit impossibile apud Deum omne verbum*. Quæ non eo dicta sunt ab Angelo, ut B.Virgo sibi persuaderet, quæ nunciabantur; sed ut ea fides, quam stabilem conceperat animo, validius confirmaretur: *Hoc exemplo vetulæ fœcundatæ non id ait Angelus, ut Virginem inducat ad credendum, quod enunciabat, sed ut in ea sensus fidei jam conceptæ minus repugnaret, utque fides ipsa, quamvis firma, magis adhuc firmaretur*. Verba sunt Estii citato cap. 1. S. Lucæ vers. 36. pag. 481. qui illam etiam causam affert, quamobrem Angelus B. Mariam de Elisabeth gravida monuerit: *Simul autem Angelus hoc nuntio cognatæ imprægnatæ voluit B. Virginem exhilarare, quod bonorum Angelorum est & occasionem ei dare boni operis, scilicet cognatam visitandi, salutandi, congratulandi, & adjuvandi*. 11 Ma-

11 Magna cum humilitate Sanctissima fœmina Angeli verbis assentita est: *Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domini: fiat mihi secundum verbum tuum*: atque ita mirandum in modum Christus Jesus conceptus est, Spiritus enim Sanctus Mariæ ad ejus uterum sanguinem traduxit puriorem, qui formando corpori Christi Domini opus esset. Quod autem in naturali partu humana opera contulisset, id Spiritus Sanctus excellentissimo quodam ac perfectissimo modo præstitit. Filii vero sui Divinitatem cum humanitate Deus conjunxit, quin B. Virgo quidquam ad eam rem de suo contulerit, ut utraque natura in una dumtaxat persona subsisteret. Unde profluit, proprie & vere dici oportere B. Virginem Christi matrem, quod ad ejus formandum corpus contulerit quicquid reliquæ omnes mulieres, quæ pepererint, contulerunt. Nam suam illi tribuit substantiam, peperitque infantem ejusdem plane, qua ipsa erat, naturæ. Matrem quoque Dei proprie dici apparet, quod divina Persona terminus sit completus conceptionis; nec dici posse, Spiritum Sanctum Patrem esse Christi secundum humanam naturam, etiamsi ad ejus formandum corpus tantum contulerit; nihil enim tribuit ei de sua substantia, nec ejusdem naturæ suæ genuit fœtum.

Maria post illa verba: Ecce Ancilla &c. concepit Jesum. Proprie dicenda Christi Mater, & Mater Dei.

12 Atque hæc est omnis D. Thomæ doctrina 3. par. qu. 31. art. 5. qu. 32. art. 3. *ad primum*, & quæst. 35. art. 4. Incarnatio Verbi considerari dupliciter potest, vel ut humanæ naturæ terminatio, quæ dicitur *suppositatio*, vel tamquam actio. Priore modo si ea consideretur, Filii Dei est opus, qui carnem assumsit. Si vero secundo consideretur modo, atque ita ad ejusdem principium activum respiciatur, cum opus sit *ab extra*, totius Trinitatis opus est; peculiari tamen modo Spiritui Sancto tribuitur; tum quia Incarnatio Verbi ex puro Dei amore sit derivata, qui amor Spiritui Sancto tribuitur, quemadmodum Patri potentia, & sapientia Filio; tum quod humana natura assumta fuerit a Filio in unitatem personæ ex sola Gratia, quæ præcipuo modo Spiritui Sancto tribuitur; tum denique quia per Incarnationem humanitas Christi a Divinitate accepit Sanctificationem, quæ itidem opus est proprium Spiritus Sancti. Vide D.Thomam 3. par. qu. 32. art. 1.

Incarnatio cujus divinæ personæ opus sit, ex doctrina D. Thomæ.

13 Plura quoque adnotari possunt, quibus palam fiat, mirandam prorsus & supra omnes naturæ vires fuisse Christi conceptionem. Nam & in B.Virgine nihil de virginitatis flore decerptum, & momento temporis in virginali utero Christi corpus est formatum, non ea magnitudine, ad quam deinde paullatim accrevit, sed ea dispositione membrorum, quæ apta esset rationali

Prodigia, dona, & privilegia, quibus decorata fuit Christi conceptio.

animæ recipiendæ; & quam hypostatica unio Divinitatis cum animato corpore postulabat. Momento temporis, ut dictum est, animatum corpus hypostatice Verbo divino conjunctum fuit; atque ineffabili ejusmodi unione, duarumque naturarum consortio Christus fuit Deus & homo, duabus præditus voluntatibus, duas habens operationes, divinam & humanam. Ab ipso conceptionis suæ momento Christus verus fuit Sacerdos, spiritualis & æterni Regni Rex verus, & Sanctus non accidentali tantum Sanctitate per habitualem gratiam, qua ejus anima prædita fuit, sed etiam Sanctitate substantiali, quæ profluebat a Verbo divino ejus humanæ naturæ substantialiter conjuncto. Denique in ipso conceptionis momento compos ea gratia factus fuit, quam vocant Theologi capitalem, qua Angelorum hominumque Caput constitutus est; Divina præditus scientia ut Deus, acquisita, infusa, & Beata ut homo, ita ut illo temporis puncto comprehensor factus viderit Dei essentiam, omniaque præterita, præsentia, & futura, prævideritque secreta cordium, ac perfectum denique consequutus sit usum tum intellectus, tum voluntatis, quo statim accidentalem cœpit Corporis sui gloriam mereri. *His prodigiis, donis, ac privilegiis condecorata fuit Conceptio Christi, ex quibus facile quisque colligere potest, eam fuisse miraculosam & supernaturalem.* Verba sunt P. Gravesonis de Myster. & annis Christi Differt. 2. ubi ea omnia prodigia recenset & comprobat, ut propterea a Benedicto XIII. in serm. 14. par. 1. de Beatissima Virgine collaudari meruerit.

De tempore, loco, anno, & die, quo Mysterium illud contigit. Jesus conceptus postquam Maria præbuit assensum illis verbis, Ecce ancilla &c.

14 Postquam de Mysterii hujus substantia disseruimus, convertenda nobis est oratio ad alia, quæ ad illud quidem pertinent, sed accidentalia dici possunt, ut locus, tempus, annus, mensis, ac dies, quibus hoc mysterium contigit. De loco jam diximus, id Nazarethi contigisse, in ipsius Josephi domo & conclavi, in quo ipsa B. Virgo habitabat; quod, præter illa quæ attulimus, probatur etiam S. Bernardi auctoritate, qui Homil. 3. super *Missus est*, ait: *quo ingressus ad eam?* (loquitur de Angelo) *Puto in secretarium pudici cubiculi, ubi illa fortasse clauso super se ostio orabat Patrem in abscondito*. De tempore vero, rejici jure potest eorum opinio, qui affirmant Mariam, ubi primum salutata est ab Angelo iis verbis, *gratia plena, Dominus tecum*, Christum Jesum concepisse. Nam cum Angelus prosequutus sermonem dixerit: *Ecce concipies in utero & paries filium*, cumque missus fuerit, ut ejus consensum exprimeret, quem illis verbis Beata Virgo declaravit, *Ecce Ancilla Domini: fiat mihi secundum verbum tuum*: perspicuum videtur, non in colloquii principio

cipio, sed eo puncto temporis, cum faustum præbuit assensum, Verbum concepisse. Quamobrem Theophilus Raynaudus loco cit. pag. 52. scripsit: *Est certa scientia, Verbum non fuisse Incarnatum ante clausulam colloquii Angelici, & assensum a Virgine præstitum verbis illis, Fiat mihi secundum verbum tuum.* Consonat Saxius de laudibus Mariæ Par. 1. pag. 91. *Verum certa sententia est, quod statim post illa verba, Fiat mihi secundum verbum tuum, Divina Conceptio in Virginali effecta sit utero.* Colloquii hora definiri non potest: quapropter Ecclesia cum eam horam perspectam non habeat, singulisque diebus sacrosanctum hoc mysterium a Fidelibus recoli cupiat, tribus diversis diei horis, aurora illucescente, meridie, & cum advesperascit, campanis signum dari jubet, quo Fideles ad hoc mysterium celebrandum excitentur. Denique de anno, mense, & die reliquum est sermonem ut persequamur. Annus dupliciter hîc accipi potest; nam vel quæritur quoto ætatis suæ, vel quoto anno ab Orbe condito B. Virgo Jesum conceperit. Quod ad Mariæ ætatem attinet, existimat Cardinalis Cajetanus, septem & viginti, aut viginti quatuor, aut minimum duos & viginti annos tunc temporis eam natam fuisse. Adversus ejusmodi sententiam acerrime pugnat Catharinus, qui non plus quam annos quatuordecim vel quindecim natam fuisse contendit; quæ quidem sententia omnium est verisimillima, ut bene advertit idem Raynaudus loco citato pag. 59. Annum vero ab Orbe condito eumdem æquum est cum eo esse, quo natum esse Jesum alibi ostendimus; mensis autem fuit Martius, ejusque dies quintus & vigesimus. Quod autem certus hic mensis; & dies constitutus sit, vetustæ id innititur Traditioni, quæ vel ipsa D. Augustini ætate vigebat. *Sicut a Majoribus traditum suscipiens Ecclesiæ custodit auctoritas, octavo Kalendas Aprilis conceptus creditur Christus, quo & passus.* Sunt verba S. Doctoris in lib. 4. de Trinit. cap. 5. In Græcorum Menologiis, Menæis, Synaxariis, in Calendariis, & Martyrologiis Ægyptiorum Cophtorum, Syrorum, Chaldæorum. Ruthenorum, in Latinorum Martyrologiis, Breviariis, & Missalibus, in Sacramentario denique S. Gregorii Incarnationis Festum ad diem 25. Martii adnotatum reperimus: qui utriusque Ecclesiæ Occidentalis & Orientalis consensus firmissime probat, nonnisi Apostolica Traditione certum illum diem præfinitum, ut videre est apud Bollandistas ad 25. diem Martii.

15 Quidam rem subtilius, quam par est, pertractantes, 25. Martii diem huic celebrando Mysterio suspicantur non eo esse præ- *Christum incarnatum esse die 25. Martii*

est Ecclesiæ Traditio.

præfinitum, quod satis exploratum sit & cognitum, hoc ipso die Sacrosanctum hoc mysterium contigisse; sed quod plerumque contingat, ut mulier nono mense pariat a conceptione, ac propterea Ecclesiæ verisimile visum fuerit, Christum, cujus Nativitas ponitur ad diem 25. Decembris, conceptum fuisse ante novem menses 25. Martii die. Quæ sententia est Thomassini de Festor. celebrat. lib. 2. cap. 12. num. 2. Tillemontii Nota 1. ad Vitam Jesu Chr. tom. 1. pag. 416. cum quibus consentire videtur Bailletus in Vitis Sanctorum ad diem 25. Martii pag. 315. qui illud etiam addit, Ecclesiam Annunciationi B. Virginis 25. Martii diem præfiniendo, nihil de Philosophorum, Medicorumque disputationibus cogitasse, sed ad vulgarem de nono mense opinionem respexisse. Verum nobis non probatur ejusmodi ratio; ac dicendum esse arbitramur, in eum diem Incarnationem revera cecidisse, atque hanc sententiam Ecclesiastica fulciri Traditione, qua Verbi conceptioni dies ille constitutus est, nulla habita ratione opinionis vulgaris de novem mensibus inter conceptionem & partum. Videatur P. Honoratus a S. Maria tom. 2. Animadvers. ad Regulas Criticæ lib. 3. Dissertat. 1. ubi rem hanc accuratissime persequutus est.

Ostenditur huic Traditioni nihil contradicere Concilium Toletanum seculo 7. habitum.

16 Si quis autem adversus ejusmodi Traditionem Concilium Toletanum objiciat 7. seculo habitum, quod hanc Festivitatem 18. Januarii die celebrari jussit tom. 6. Concil. Collect. Labb. pag. 460. is hoc sibi responsum habeat, ex ipsius Concilii verbis luculenter apparere, id propterea statutum esse, quod cum plerumque 25. Martii dies in Quadragesimam cadat, aut in festos dies Paschæ, non ea poterat, qua par est, solemnitate celebrari. *Nihil de Sanctorum solemnitatibus* (tempore Quadragesimæ) *sicut ex antiquitate regulari cautum est, convenit celebrari*: quod cum Ambrosiana etiam consuetudine congruit, ut testatur Micrologus cap. 58. & Radulphus Proposit. 16. Huc accedit, hanc Toletanæ Synodi Constitutionem Hispaniæ fines non esse prætergressam; quamobrem Micrologus 11. seculi Scriptor cit. cap. 48. de Ecclesiast. Observationibus, postquam retulit Toletani Concilii Constitutionem, *Sed nos* (inquit) *magis Romanæ Ecclesiæ morem gerentes infra Quadragesimam illam* (Annunciationis Festivitatem) *celebramus, sicut & aliorum quorumdam Sanctorum*. Nunc vero etiam in Hispania 25. Martii die solemnitas hæc peragitur, quod alibi etiam persequemur, cum de expectationis Partus Festivitate disputabimus. Casalius de veter. Sacris Christianorum Ritibus Romanæ edit. ann. 1647. pag. 422. & 423. ex quibusdam monumentis in appendice Martyro-

tyrologii Gallicani narrat, cum in Hispania juxta illius Gentis consuetudinem Annunciatio B. Virginis 18. Decembris die celebraretur, quosdam Monachos Cluniacum venisse, ut a S. Odilone Abbate facultatem obtinerent eam Festivitatem deinceps eodem die celebrandi; quod cum ab eo exorassent, nocte viso quodam perterritos existimasse, melius sibi consultum fore, si Galliarum consuetudinem sequerentur, ubi ita, ut nunc, 25. Martii Annuntiationis festum celebratur.

Festivitatem hanc esse ex Apostolica Traditione, pulchre conjicit Bollandista.

17 Huic autem de Annuntiationis Festo sermoni finem imponemus Bollandistarum verbis: *Festum hoc solemne in tanta antiquitate eminet, ut liceat pie meditari, originem ejus debere adscribi gratissimo affectui Deiparæ Virginis, quæ singulari veneratione ac devotissimo cultu quotannis recolere solita fuerit divinum beneficium hoc die sibi & toti generi humano præstitum, quod Verbum Dei in suo virginali utero caro factum est, & ipsa Annunciationi Angelicæ assensum prebens Mater Dei est constituta. Hanc piissimæ gratitudinis consuetudinem in Sanctissima Deipara intuiti Apostoli debitam agnoverunt obligationem, & venerabili imitatione observarunt, & ubique terrarum observari debere sanxerunt. Certe secundum regulam a S. Augustino de Baptismo contra Donatistas lib. 2. cap. 24. propositam: Quod universa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi auctoritate Apostolica traditum recte creditur.*

Refutantur Thomassinus, qui eam refert ad tempora Concilii Trullani, aliique, qui ne tam vetustam quidem putant.

18 Thomassinus loco cit. negat, ullum extare de hac Festivitate documentum firmæ fidei ante Concilium Trullanum Constantinopoli habitum anno 692. in quo præcipitur, ne per Quadragesimam integrum Missæ Sacrificium peragatur, *præterquam Sabbatho, & Dominica, & Sancto Annunciationis die*. Et Binghamus Heterodoxus Scriptor de Ecclesiasticis Ordinibus tom. 9. lib. 20. cap. 8. §. 4. ait, tum temporis Annuntiationis solemnitatem esse institutam, Trullana eadem Synodo suam fulciens sententiam. *Et idcirco originem ejus a seculo septimo arcessere nobis licebit*. Verum, præterquamquod Trullana Synodus non de Festivitatis institutione loquitur, sed eam multo antea institutam vigere præsumit, S. Gregorius Thaumaturgus 3. seculi Scriptor in Homilia hoc die habita ita ait: *Hodie Gabriel, qui Deo assistit, ad castissimam Virginem veniens, illud Ave gratia plena ipsi annuntiat*. Et in Homil. 2. *Primum autem omnium Sanctissimæ Virginis Annuntiationem verbis illis comprehensam, Ave gratia plena*. Eas Homilias Græce scriptas cum Codicibus Vaticanis, & Manuscriptis Bibliothecæ Cardinalis Sirleti collatas edidit Gerardus Vossius inter S. Gregorii Opera. Non sumus nescii, quid

quid de iis sentiant Cave, Dupinius, & Rivetus. Hæret Bellarminus, nec quidquam de earum γνησιότητι affirmare audet in lib. de Scriptoribus Ecclesiasticis: *De Sermonibus in Annunciationem &c. Nihil certi habeo, cum nec veteres horum Operum meminerint; neque tamen convinci possit, eos esse supposititios*. Eas esse tamen genuinas, contendunt Natalis Alexander Hist. Eccl. seculo 3. cap. 4. art. 5. num. 6. Allatius, Vossius, Combefisius, aliique, quos recenset Honoratus a S. Maria loc. cit. §. 3. quamobrem eorum auctoritate nos uti posse existimavimus ad eos refellendos, qui festivitatem hanc seculo septimo cœptam esse contendunt; cum præsertim Dupinius Bibliothecæ tom. 1. eas Homilias Procli Constantinopolitani stilum sapere putet; id enim si verum sit, satis est ad evincendum, non septimo seculo institutam eam Festivitatem; Proclus enim quinto vixit seculo. Præterea in veteri Occidentalis Ecclesiæ Martyrologio, quod Beda Cassiodoro, aliique plures Hieronymo tribuunt, ediditque Florentinius, ad diem 25. Martii hæc adnotata reperiuntur: *In Galilea Civitate Nazareth Adnuntiatio Sanctæ Mariæ de Conceptione, quando ab Angelo est salutata*: quibus magis magisque confirmatur ea sententia, quæ hujus solemnitatis institutionem refert ad Apostolicam Traditionem. Huc accedit D. Augustini auctoritas, qui lib. 4. de Trinit. cap. 5. *Sicut*, inquit, *a Majoribus traditum suscipiens Ecclesiæ custodit auctoritas, octavo Kalendas Aprilis conceptus creditur* (Christus) *quo & passus*. Ex quibus verbis vetustatem hujus Festivitatis deducit Martene de antiqua Ecclesiæ Discipl. in divin. celebran. Offic. cap. 31. num. 26. *De Antiquitate hujus Festi constat ex S. Augustini testimonio*. Sergius quoque Pontifex, qui seculo vixit septimo, de hac festivitate loquitur tamquam multo ante instituta. *Constituit, ut diebus Annuntiationis &c. Litania exeat a S. Hadriano, & ad Sanctam Mariam populus occurrat*; ut habetur in libro Pontificali.

Minutæ quæstiones de Christi Conceptione declinandæ. Putidæ aliquæ opiniones rejiciuntur.

19 Minutas etiam aliquot quæstiones de Christi Conceptione Scriptores extulerunt, quas libenter omittimus, Petri Cellensis verba in animo habentes, qui epist. 10. lib. 9. sobrie de hujusmodi rebus disputandum docet, ac Nicolaum S. Albani Monachum graviter reprehendit, quod de prægnante B. Virgine non aliter, quam de cæteris gravidis fœminis sit loquutus. *Compatior insolentiæ tuæ, qui de excellentissimis nostræ Virginis montibus ad profundissimam Vallem descendisti, ne dicam corruisti. Licet enim in illa nihil sit verecundum, ubi omnia & singula ejus membra Luna sunt puriora, & Sole clariora; tamen nostræ*

stræ fragilitatis teterrima memoria cum audierit nominari genitalia, vix a sua excutietur palude, vix incipiet non solita cogitare. In Virgine igitur talia sacrosanctis cortinis potius volo honorando involvere, quam nudis nominibus & manibus contrectare. Virgo certe virgineis verbis, & sancto velamine consecratis delectatur affari. Opinionem eorum, qui putant in corde B. Mariæ Christum Jesum esse conceptum, in libris de Canonizatione Sanctorum confutavimus. Pugnat enim cum Evangelio, *Ecce concipies in utero*. Eorum itidem sententiam explosimus, qui scripsere, ternas sanguinis guttas Spiritus S. opera ex B. Mariæ corde in ejus uterum esse delapsas, ut Filii Dei corpus formaretur. Curiosis nimium incertisque quæstionibus illa quoque est accensenda, ruberne sanguis fuerit, quo fœtus conflatus est, an ita coctus, ut incanduerit; an vero partim rubesceret, partim albicaret. Vide Salmeron tom. 3. tract. 9. quem sequitur etiam Andreas Schmidius licet heterodoxus 3. Prolusione Mariana §. *Discederem* in tom. 77. Miscellaneorum Bibliothecæ Cardinalis Passionei.

CAPUT IV.

De Festo Dolorum Beatissimæ Virginis. Feria 6. Hebdomadæ Passionis.

1 Feria sexta Hebdomadæ Passionis Festivitati Dolorum Beatissimæ Virginis præfinita est; atque illud est, cur certus mentis dies illi constitui non possit. Officium recitatur in tota ditione Ecclesiastica decreto Benedicti XIII. die 22. Augusti 1725. ac in aliquibus aliis regionibus antea ex similibus indultis recitabatur. Quapropter scribit Guyetus de Festis propriis Sanctorum lib. 2. cap. 4. *Sunt B. Mariæ titulo institutæ variis in locis Festivitates, puta dolorum, seu compassionis ejusdem Feria sexta ante Dominicam Palmarum Parisiis, Andegavi, Pictavii, & alibi passim.*

Hujus Festi Officium recitatur in tota ditione Ecclesiastica decreto Benedicti XIV.

2 Certum quidem est, B. Virginem divini Filii adfuisse Crucifixioni, ut est apud Joann. cap. 19. v. 25. *Stabant autem juxta Crucem Jesu Mater ejus, & soror Matris ejus Maria Cleophæ, & Maria Magdalenæ. Cum vidisset ergo matrem, & Discipulum stantem, quem diligebat, dicit Matri suæ: Mulier ecce Filius tuus: deinde dicit Discipulo: Ecce Mater tua: & ex illa hora accepit eam Discipulus in sua.* Igitur æque certum est, ad teterrimum illud spectaculum incredibili illam dolore esse con-

B. Maria adfuit Crucifixioni Jesu Christi.

fossam, juxta Simeonis oraculum apud Lucam cap. 2. v. 34. *Et benedixit illis Simeon, & dixit ad Mariam Matrem ejus: Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel, & in signum, cui contradicetur, & tuam ipsius animam pertransibit gladius.*

B. Virgo falso a quibusdam creditur mortua ægritudine animi in Calvario. Nunquam dubitavit de Filii divinitate.

3 Ex postremis hisce Simeonis verbis nonnulli arguere sibi posse videntur, B. Virginem Martyrium passam ex hac vita migrasse. Cui sententiæ adversatur D. Ambrosii auctoritas lib. 2. in Lucam cap. 2. *Nec littera*, inquit, *nec historia docet, ex hac vita Mariam corporalis necis passione migrasse*: ac plurima etiam obstant, quæ nos attulimus lib. 3. de Canonizat. Sanctorum cap. 11. num. 3. Perversa quædam & falsa verborum Simeonis interpretatio tribuitur Origeni, nimirum Simeonem voluisse innuere, futurum ut cum B. Virgo Filium suum tam male multatum, tamque ignominioso probro notatum videret, aliqua de ejus Divinitate sibi oboriretur dubitatio. Quæ quidem interpretatio longe distat a veritate. Beata enim Virgo multo antea Filii non modo Passionem, sed ipsius etiam passionis circumstantias habebat cognitas, multoque noverat exploratius, quam David, Isaias, Daniel, & quilibet Prophetarum. *Non ignara erat Mysterii, quod genuisset resurrecturum*. Sunt verba D. Ambrosii lib. de Instit. Virg. cap. 7. Profecto D. Thomas, qui aliorum dicta quam potest æquissime interpretari solet 3. par. qu. 27. art. 4. *ad secundum* docet, Mariæ dubitationem posse quidem ad admirationem, nunquam tamen ad infidelitatem referri. *Quidam vero per gladium dubitationem intelligunt, quæ tamen non est intelligenda dubitatio infidelitatis, sed admirationis & discussionis: dicit enim Basilius in Epistola ad Optimum, quod B. Virgo assistens Cruci, & aspiciens singula post testimonium Gabrielis, post ineffabilem divinæ Conceptionis notitiam, post ingentem miraculorum ostensionem, animo fluctuabat; ex una scilicet parte videns eum pati abjecta, & ex alia parte considerans ejus mirifica*. Quod etiam demostravit Vener. Dei Servus Petrus Canisius lib. 4. cap. 27. de Maria Deipara Virgine, qui, multis aliis Origenis allatis erroribus, ita concludit: *Igitur stuporis potuit, infidelitatis dubitatio non potuit in Mariam cadere, cujus Fides, si usquam alibi, certe acerrimo illo in Cruce certamine maxime probata & excitata, sed nulla dolorum vi labefactata & eversa, immo vero magis vivida, illustris, & admirabilis effecta debet existimari*. Auctor centum & viginti septem quæstionum in Appendice Operum S. Augustini contendit, B. Virginem, quemadmodum reliqui omnes, in Filii sui morte de ejus Divinitate dubitasse; quam dubita-

bitationem ejus animo non ante depulsam, quam gloriam viderit reviviscentis. Sed optime animadvertit Tillemontius Nota 12. ad Vitam B.Virg. id mirum non esse tale quidpiam in eo Auctore reperiri, qui pluribus aliis vel singularibus, vel falsis scatet opinionibus.

4 Non itaque a communi recedendum est interpretatione, Simeonem gladio illo, quo futurum dixit, ut B.Virginis anima trajiceretur, acerbissimum voluisse dolorem significare, quo B. Mater affecta est, Cruci videns affigi amantissimum sui Filium. *Tribulationem igitur gladii nomine significatam esse credibile est, quo materna anima vulnerata est doloris affectu*: Verba sunt Augustini epist. 149. alias 59. §. 33. tom. 2. op. col. 515. *Tuam ergo pertransivit animam vis doloris, ut plusquam Martyrem non immerito prædicemus, in qua nimirum corporeæ sensum passionis excesserit compassionis affectus*: Sunt verba D.Bernardi in illud Apocalypsis: *Signum magnum. Quod si gladius usque ad animam pervenit, quando ad Crucem stetit fugientibus Apostolis, cum videret Dominum pendentem, etiam plusquam Martyr fuit, quia in animo non minus amoris quam mœroris est intus gladio vulnerata*: Sunt verba S. Ildefonsi serm. 2. de Assumtione B. Virg. tom. 12. Biblioth. Patrum pag. 580. Eam Canisius interpretationem non modo tuetur, sed dolorum numerum & qualitatem recenset, quibus Cruci adstans conflictata est; & ad Ruperti, Bernardi, Anselmi auctoritatem quoque addit Ambrosii, & Augustini, ad Ecclesiæ tuendam disciplinam, qua dolores, quos tam atroci spectaculo B.Virgo perpessa est, prædicamus & veneramur. *Libet autem & veterum proferre sententias, quibus superiora illustrentur: sic enim evidentius apparebit, non solum Ruperti, Bernardi, & Anselmi seculo, ut ostendimus, sed etiam apud antiquiores hoc institutum agnitum receptumque fuisse, quo acerbi Mariæ dolores sub Filii Cruce tolerati a piis pie considerantur, & ab Ecclesia merito prædicantur.*

Vera interpretatio verborum Simeonis, Et cujus ipsius animam pertransibit gladius.

5 Quæritur an B.Virgo dum in tantis acerbitatibus versaretur, illacrymaverit, & dolore perculsa animo concidens in terram corruerit. Novatus tom. 1. De Eminentia Deiparæ Virginis Mariæ cap. 18. quæst. 4. primam propositæ quæstionis partem pertractat ac verisimilius esse ait, lacrymas eam fudisse. Thiers in Tractatu de Superstitione gallice scripto tom. 2. cap. 8. ab Novato dissentit; itaque Hymnum, qui in hujus diei Officio recitatur, improbat, propter ea verba: *Stabat Mater dolorosa juxta Crucem lacrymosa*. Atque ejus sententiæ favere videtur D. Ambrosii auctoritas, qui in Concione de morte Valentiniani lo-

B. Virginis constantia. Male credunt quidam dolore perculsam in terram concidisse. Thiers perperam invehitur in Hymnum, Stabat Mater, cujus Auctor Innoc. III.

quens de B. Virgine, cum ftaret fub Cruce, *Stantem*, inquit, *illam lego, flentem non lego*. Alii ex Patribus non verentur affirmare, fanctiffimam fœminam illacrymaffe, quin aliquid de magna ejus fide detrahatur atque conftantia. Eorum videre licet loca apud Novatum loco citato, & Salmeronem lib. 10. cap. 41. Huc accedit S. Antonini auctoritas 4. par. Theolog. tit. 15. cap. 41. §. 1. *Stabat verecunda, modefta, lacrymis plena, doloribus immerfa*, & Joannis Gerfonis in Expofit. Paffion. Domini tom. 3. edit. Antuerp. pag. 1194. *Facies ejus* (de B. Virgine loquitur cum Paffioni Chrifti præfens effet) *omnino lacrymis erat perfufa, prorfus pallida, & tanquam mortua, vox fracta, oculi turbati, fufi in lacrymas*. Non enim lacrymæ femper indicium faciunt debilitatæ fortitudinis, vel fractæ conftantiæ; nam vel ipfe Chriftus flevit fuper Hierufalem, & fuper Lazarum: ex quo intelligitur, quanta injuria, quamque temere Thiers invehatur in hymnum, *Stabat Mater*, quem licet neque S. Gregorius Magnus compofuerit, neque S. Bonaventura, quod exiftimavit Craffet in Tractatu de vera erga B. Virginem devotione; ejus tamen auctor fuit magnæ doctrinæ clarus præftantia Summus Pontifex Innocentius III. tefte Ludovico Jacob in Bibliotheca Pontificia, & Oldoino in Addit. ad Ciaconium de vita Innoc. III. Pagio Breviar. Roman. Pontific. tom. 3. in Vita ejufdem Innocentii num. 108. & Serry Exercitat. 54. De lacrymis, quas B. Virgo prope Crucem fudit, concinne fciteque Saxius par. 2. de laudibus Mariæ pag. 133. *Admittantur primi naturæ motus, & modefti aliqui gemitus, lacrymæque: nihil amori detrahitur, nihil virtuti*.

De Ecclefia S. Mariæ de Spafmo in Palæftina.

6 Quantum a Thiers fententia de B. Virginis lacrymis, ac multo plus ab ejus Cenfura, qua memoratum hymnum male vexavit, nos abeffe declaravimus, tantum ejus fententiæ adftipulamur, quæ fecundam propofitæ quæftionis refpicit partem. Itaque cum eo afferimus, neque fub Cruce, neque quovis alio loco B. Virginem defertam animo in terram corruiffe. Gerfon loc. cit. B. Virginem Cruci adftantem ita defcribit: *Erat ftans, erecta. Ita dicit Evangelium: ftabatque ante Crucem, non ad latus, videns faciem & modum Filii fui Crucifixi*. S. Bernardinus Senenfis ferm. 51. in Feria 6. Parafceves in Paffione Domini art. 4. cap. 2. in hiftoria quadam fide digna fe legiffe teftatur, B. Virginem Filio fuo Crucem a Pilati domo ad Calvarium bajulanti obviam veniffe, ejufque adfpectu animo defectam concidiffe; quod cum vidiffet Jefus, quafi dolore deficerent vires adfediffe, *Quafi defectuofe & dolorofe refedit*; tum a fatellitibus redeuntem e Villa Simonem Cyrenæum coactum effe portare Crucem, ac ne ejus

rei

rei memoria interiret, Ædiculam in eo loco extructam fuisse *Sanctæ Mariæ de Spasmo* appellatam: in qua petra quædam commonstrabatur, ubi Redemtor noster assederat; quibus narratis, S. Bernardinus ait; *Quæ tamen sunt pie credenda magis, quam temerarie asserenda*. Alii, quos perpessa fuerit spasmos Sanctissima Mater, dum crucifigeretur Filius, a pluribus referuntur Scriptoribus, præsertim a Duranto in Notis ad revelationes S. Birgittæ lib. 4. cap. 70. pag. 415. edit. Rom. 1628. qui nihil reliqui sibi fecit ad earum narrationum veritatem adstruendam. Quaresmius Commissarius olim Apostolicus in Terra Sancta Elucidat. Terræ Sanctæ tom. 2. lib. 4. cap. 10. fretus Bonifacii auctoritate, narrat, B. Virginem, cum in Filium suum Jesum incidisset, qui spineam coronam gestans, ac pessime multatus suam bajulabat Crucem, dolore confossam in terram corruisse, atque ibi, quo ceciderit, ædificatam a S. Helena Ædiculam, in cujus ara præcipua petram illam esse locatam, supra quam B. Virgo cecidit; quam Ædiculam cum Infideles profanassent, Fratrem quemdam Corsetum, apud Minores magni nominis virum, petram illam magno redemtam pretio super portam Sacræ Domus Sion collocasse. Scribit etiam, cum primum venisset Hierosolymam, Ædiculam illam fere dirutam, iterumque in Palæstinam profectum omnino disjectam reperisse; eoque loco stabulum ædificatum equis excipiendis, qui plerumque interibant; justone Dei judicio, an quod ita ferret ordo naturæ, incertum.

De Spasmo B. Mariæ Virginis Cardinalis Cajetani sententia.

7. Cum a piis quibusdam hominibus in Festivitate B. Virginis de Spasmo Indulgentia postularetur, magni Theologus nominis Cajetanus rogatus est, ut suam ea de re sententiam aperiret, qui postquam declaravit, nihil se reperire in Evangeliis nisi Simonem Cyrenensem coactum esse portare Crucem, quæ Christi humeris imposita erat, atque inde conjici posse, Jesum adeo fessum, ut ad Calvarium usque Crucem ferre non posset, animadvertit, spasmum esse quemdam ex vehementi dolore ortum, quo interioribus contractis corporis partibus, perturbatisque sensuum sedibus, homo fit rationis ususque sensuum omnino impos; rursus aliud esse spasmi genus, quo membris frigescentibus, ita deficiunt vires, ut, quamquam rationis usus & sensuum homo retineat, pedibus tamen stare non possit. Quapropter concludit falso affirmari, B. Virginem ullo spasmi genere fuisse correptam; tum quia *dissonat rationi, B. Virginem ægritudinem aliquam passam fuisse; tum quia est valde inconveniens, quod dolor gratiæ perfectionem secundum naturalem considerationem rationis turbasset*;
tum

tum etiam quod in Maria *Spasmi nomen nec proprie propter dignitatem corporis, nec vulgariter sumtum propter dignitatem animæ verificatur*; & in Evangelio legimus, Passionis tempore B. Virginem *stetisse*; quæ vox significat eam stetisse pedibus, non humi dolore prostratam. Ad hunc modum graviter disputat Cardinalis Cajetanus Tract. 13. de Spasmo B.Virginis Mariæ, cujus doctrinæ vulgo subscribunt alii omnes, ideſt Suarez in 3. part. D.Thom. tom. 2. qu. 27. art. 6. sect. 3. & qu. 51. art. 3. disp. 41. sect. 2. Theophilus Raynaudus in Diptychis Marianis tom. 7. pag. 696. Cornelius a Lapide in cap. 19. Joannis pag. 524. edit. Antuerpien. 1695. & Novatus de Eminentia Deiparæ Virginis tom. 1. cap. 18. qu. 7. Si quis totam hanc rem abunde pertractatam legere cupit, adeat eumdem Quaresmium tom. 2. lib. 4. cap. 11. & sequen. qui rem in utramque partem tractat; ac demum adversus Cajetanum ejusque asseclas spasmum tuetur B. Virginis; in qua tamen sententia si quid durum esse videatur, id multis explicationibus emollit & mitigat.

Improbantur Pictores, & quidam Concionatores parum prudentes, qui Mariam prope exanimatam ac mulierculorum similem exhibent.

8 Acerbissimo igitur dolore B. Virginem in Filii passione fuisse confectam cum S. Ambrosio concludimus; quæ tamen voluntatem Patris probe exploratam habens, ut pro redemtione mundi Filius neci dederetur, eodem tempore quo vehementer animo angebatur, Dei justitiam & misericordiam adoravit, & ad ejus voluntatem animum confortavit suum, & nullo indecoro edito fracti animi indicio, ante Crucem pedibus stetit summa fortitudine, atque constantia. *Ante Crucem stabat, & piis spectabat oculis Filii vulnera, quia expectabat non pignoris mortem, sed mundi salutem*. Sunt verba Ambrosii in cap. 23. Lucæ. Præclare etiam Hadrianus Mengot in Monitis Marianis par. 4. monit. 24. *Mariæ fortitudo tota ejus vita, sed maxime in morte Filii enituit*; cum illum ad extremum *malorum deductum piis oculis intueri, & ei adstare voluerit, nihil indecens, nihil inordinatum instar impatientium fœminarum ostendens, ut non lacerans capillos, nec in terram decidens, cum ignominia Filii, inexplicabilia ejus tormenta, vulnera, sanguis affluens, & sævæ inimicorum insultationes, velut gladius cor ejus pertransirent; stabat tamen, ut ait Evangelista, juxta Crucem Jesu, sciebat, esse voluntatem Patris, ut ista pro Mundi Redemtione pateretur, atque utraque hac re se confortabat, & consolabatur, voluntate scilicet Patris & fructu Passionis*. Pulcherrima quoque sunt verba Episcopi Castoriensis in tractatu de Cultu Sanctorum præsertim B. Virginis: *Et quo magis suspicias sublimem Mariæ animam, in tantis doloribus, nulla in illa imbecil-*

becillitas, nulli corporis motus indecori, nulla ejulantium lamenta. Tristem videbas, dejectam non videbas. Dolebant materni affectus, sed decora gravitate. Lugebant materna viscera, sed integra mentis serenitate. Feriebantur virginei sensus vulneribus Filii, sed imperturbato spiritu, quo amabat & adorabat divinam justitiam simul & misericordiam, quæ altissimo consilio destinaverant Christi dolores ad hominum redemtionem. Quamobrem jure sapientes viri de Pictoribus conqueruntur, qui eam exanimatam pingunt, ut videre est apud Graveson de Myster. & annis Chr. pag.461. Testatur autem Carthagena tom.7. lib.12. hom. 7. Romæ quondam Magistrum S. Palatii Apostolici jussisse ejusmodi picturas deleri. *Hujusmodi enim picturæ, me præsente, Romæ mandato Magistri Sacri Palatii Apostolici jussæ fuerunt expungi, utpote derogantes magnanimitati & fortitudini B. Virginis.* Et Concionatores jure itidem a Viris gravibus reprehenduntur, cum B. Mariam haud aliter describunt quam ad exemplum, quo eam Pictores depingunt; quemadmodum eos reprehendit Canisius, qui Bullingeri maledicta refellens lib. 4. de Maria Deipara Virgine cap. 28. *Quis vero sapiens*, inquit, *ineptos, aut etiam stolidos Concionatores defendat ac probet? sicut nec illos quidem excusamus, qui vel pingunt, vel docent, Matrem Domini juxta Crucem fuisse collapsam, syncope stupefactam, dolore prorsus exanimatam, illarumque muliercularum similem, quæ fractæ doloribus palam ejulant, pectus pugnis contundunt, genas unguibus decerpunt, seque demum clamitant infelices.* Quaresmius, qui, ut sustineret ædiculam S. Mariæ *de Spasmo* dicatam, de qua paullo ante diximus, adversus Cajetanum pugnavit pro Sanctæ Virginis Spasmo, ejusmodi imagines a Magistro S. Palatii vetitas fuisse docet, non quod humi jacentem B. Mariam, sed quod ea figura expressam exhiberent, ut in desperationem ruere videretur. Vide supra cit. cap. 11. pag. 217. Quod si jure Pictores sacrique Oratores reprehenduntur, quanto acrius increpandi qui affirmare sunt ausi, B.Mariam, simul Filium suum clavis in Cruce vidit transfixum, tanto doloris impetu esse perculsam, ut exanimata corruerit, ac deinde revixerit? id enim pugnat cum Evangelio, quo proditum est, Christum Dominum, e Cruce cum Matrem dilectumque sibi Discipulum prospexisset, dixisse Matri, *Mulier, ecce Filius tuus*; deinde Discipulo, *Ecce Mater tua*: ut pulcre animadvertit Cardin.Toletus in cap. 2. super Evang.Lucæ adnot. 57.

9 Reliquum modo est, ut quæramus, quandonam hujus Festivitatis Officium cœperit recitari; cui quæstioni sententiam nostram *Quando, & cur cœperit recitari hoc*

Officium. Unde orta imago, qua Pictores Deiparã pingunt septem gladiis transfixam.

nostram eruditorum virorum subjicientes judicio, respondemus, ejus institutionem Festi referendam ad Provincialem Synodum Theodorici Coloniensis Episcopi anno 1413. habitam, in quo Concilio ad Hussitarum hæreticorum comprimendam audaciam, qui Sanctissimas Jesu Christi & B. Virginis dolore confossæ imagines sacrilego furore fœdabant, constitutum est, *ut festum Commemorationis præfatæ Angustiæ & Doloris B. Mariæ Virginis deinceps singulis annis Feria sexta post Dominicam* Jubilate, *nisi aliquod Festum eodem die intervenerit, & ex tunc prima feria sexta proxima subsequenti in primis Vesperis, Matutinis, aliisque Horis, nec non in secundis Vesperis in Choro tantum in omnibus Ecclesiis Provinciæ nostræ subjectis secundum notas, & Historias & Homiliam de eodem Festo compositas solemniter celebretur*: ut est in Collect. Concil. Labbeana tom. 12. pag. 365. Videatur etiam Raynaldus ad annum Chr. 1423. num. 2. §. *Habita*; & Spondanus ad eumdem annum num. 10. His assentitur Joannes Andreas Schmidius heterodoxus in 8. Prolusione Mariana tom. 77. Miscellaneorum Bibliothecæ Cardinalis Passionei, qui hoc Festum multis in Germaniæ locis introductum, & in locum Festivitatis B. Mariæ de Spasmo subrogatum esse contendit, *mutato ad consilium Cajetani nomine*, ut scribit ejusdem Prolusionis num. 3. Verum id falsum esse oportet, si vera sunt, ut arbitramur, quæ diximus de Concilio Coloniensi anno 1413. habito. Pictores, ut dolores B. Virginis exprimant, septem gladiis trajectam pingunt. Quærit Saxius Par. 2. de Laudibus Mariæ pag. 168. id unde profectum sit; & ad septem Ordinis Servorum Fundatores refert; qui dolorum B. Mariæ contemplationi vacantes, eos in septem divisere, quorum aliqui habentur in Evangelio, ceteri probabili ratione & auctoritate verisimiles fiunt.

CAPUT V.

De Festo Visitationis Beatissimæ Virginis die 2. Julii.

Mysterium Visitationis Beatæ Mariæ ex D. Luca. Proponuntur quæstiones aliquot

1 POstridie Calendas Julii Festum Visitationis B. Virginis celebratur, cujus Mysterium exponit Lucas cap. 1. v. 38. Postquam abiit Angelus, qui Verbi Incarnationem B. Virgini nunciaverat, ea iter ingressa in Civitatem quamdam Judæ in montibus sitam se contulit: *Et discessit ab illa Angelus: Exurgens autem Maria in diebus illis abiit in montana cum festinatione in Civitatem Juda, & intravit in domum Zachariæ, & salutavit Eli-*

Elisabeth. Ut hoc Mysterium probe intelligatur, quærendum est, quid causæ fuerit, cur illud iter B. Virgo susceperit; & ut ipsum quoque iter cognitum habeamus, solane, an cum aliquo comite viam confecerit, & quænam ea esset Civitas, quo se contulit, investigandum.

De causa illius suscepti itineris. Injuria quorumdam in B. Mariam sententia.

2 Quod attinet ad causam, quæ B. Virginem ad id itineris suscipiendum impulerit, cum sibi Angelus in colloquio dixisset, Spiritus Sancti opera concepturam filium, ac exemplum protulisset Elisabeth ejus cognatæ, quæ in ipsa senectute conceperat, jamque a conceptu sextus mensis ageretur, *Et ecce Elisabeth cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua; & hic mensis sextus est illi, quæ vocatur sterilis, quia non erit impossibile apud Deum omne Verbum Luc. loc. cit. v. 36.*, inde quidam Sectarii existimarunt, ideo illud iter suscepisse, ut exploraret, num verum esset, quod sibi dixerat Angelus de Elisabeth, & re ipsa experiundo certior fieret eorum, quæ ab eodem Angelo acceperat; quamquam id non modo Sectarii, sed quidam etiam affirmarunt nostrorum Interpretum, ut Theophylactus, Euthymius, & S. Bonaventura.

Ea sententia refellitur. Vera causa illius itineris. Locus D. Ambrosii explicatus.

3 Exploranda tamen est ejusmodi interpretatio, quæ Beatissimæ Virgini injuriam facit, quasi non omnino Angelo credidisset. Profecto Angelo dicenti eam concepturam parituramque filium, quin ejus Virginitas imminueretur, fidem habuerat; itaque quî potest intelligi, eam dicenti Angelo filium concepisse Elisabeth in senectute, non credidisse? Antequam B. Virgo iter susciperet, abunde Angelo assenserat: *Ecce Ancilla Domini: fiat mihi secundum verbum tuum*; idque tanta fide, ut ab Elisabeth merito collaudata fuerit: *Beata quæ credidisti; quoniam perficientur in te, quæ dicta sunt tibi a Domino*. Quid igitur causæ potest esse, quamobrem nonnulli, ut innuimus, affirment, eam convenisse Elisabeth, ut veritatem eorum, quæ sibi dixerat Angelus, certius comperiret? Adversus Sectarios inclamat Venerabilis Petrus Canisius lib. 4. cap. 4. de Maria Deipara Virgine: adversus autem nostros, qui eamdem sunt sequuti sententiam, egregie, ut omnia, scripsit Gottus de Verit. Relig. Christ. lib. 4. part. 1. cap. 6. §. 1. Accedat D. Bernardus, qui Homil. 4. super *Missus est* quærit quamobrem Angelus Beatam Virginem de Elisabeth futuro partu monuerit: *Quid fuit necesse etiam hujus sterilis Virgini nuntiare conceptum?* Quærit præterea, an Elisabeth conceptum ideo B. Mariæ nunciaverit Angelus, quod nondum ea mysterium illud credidisset: *Numquid forte dubiam adhuc & incredulam oraculo, recentiore voluit confirmare miraculo?* Et respondet: *Absit*; veramque causam his verbis docet: *Sed ideo steri-*

rilis Cognatæ conceptus Virgini nunciatur, ut dum miraculum miraculo additur, gaudium gaudio cumuletur. Quamobrem si jam B.Virgo omnia crediderat, antequam Angelus exemplum afferret Elisabeth, nemo est, qui non videat, nullo modo posse intelligi, eam ideo iter illud suscepisse, ut an revera Elisabeth prægnans esset, cognosceret. Itaque statuendum; ita Deo visum esse, ut B. Virgo Elisabeth conveniret, quo iis prodigiis pateret locus, quæ in Sanctarum mulierum colloquio contigerunt; & concludendum cum D. Ambrosio lib. 2. in Lucam: *Ubi hoc audivit Maria, non quasi incredula de oraculo, nec quasi incerta de nuntio, nec quasi dubitans de exemplo, sed quasi læta pro voto,* idest læta quod Cognatæ nuncium haberet afferendum, se Dei Verbum concepisse; *religiosa pro officio,* quod gratulari vellet Elisabeth filium ab ea mirando sane modo conceptum, eique in partu suam operam dare, *festina præ gaudio in montana perrexit*; quibus postremis Ambrosii verbis intelligitur, textum illum Lucæ, *Abiit in montana cum festinatione*, non significare, simul ac ab ea discessit Angelus, statim iter suscepisse, sed susceptum iter celeriter confecisse; præsertim quod Evangelista, postquam Angelum abiisse narravit, non tradit illico Virginem iter esse ingressam, sed ait, *in diebus illis*; ubi aliquot dierum lapsum inter Angeli discessum, suique principium itineris videtur innuere. *Paucis post diebus* (verba sunt Natalis Alexandri in cap. 1. Lucæ col. 908.) *quos in tanti contemplatione Mysterii & gratiarum actione insumsit, ut credere par est, exurgens Maria Spiritus Sancti impulsu festinanter profecta est in montanam Judææ regionem.* Et in eumdem locum a Lapide verba illa *in diebus illis* expendens, *Non ergo*, inquit, *eodem die, quo salutata ab Angelo Filium Dei concepit & corporavit, abiit, sed post duos vel tres dies; hos enim insumsit contemplando & orando.*

Verisimile est, Mariam comitem itineris Josephum habuisse. Colloquium Mariæ & Elisabeth, remotis omnibus. Quænam civitas fuerit, quo profecta est Maria. Juliani & Porphyrii nefaria audacia.

4 Nunc videndum, an Maria, nullo adhibito comite, iter illud confecerit, & quænam ea esset Civitas, quo se contulit. Ad primum quod attinet, valde verisimile existimamus, eam in itinere solam non fuisse; comitem vero illi fuisse Josephum tuto affirmari non potest. Ex Matthæi Evang. cap. 1. intelligimus Josephum Mysterii conceptionis Jesu Christi nescium fuisse, ipsumque Mysterium non prius cognitum habuisse, quam moneretur ab Angelo, qui ei per somnium apparuit. At si in eo itinere Mariæ comes fuisset, & colloquium illud, quod mox referemus, audisset inter B.Virginem & Elisabeth, profecto uxorem suam gravidam esse cognovisset. Atque hoc potissimum argumento utuntur, qui negant S.Josephum in itinere Mariæ comitem fuisse. Alii vero, qui vim hujus

hujus argumenti intelligunt, Josephum quidem dicunt fuisse Mariæ comitem, sed simul ac domum Elisabeth pervenit, inde abiisse, nec propterea sanctarum mulierum adfuisse colloquio. Saxius de Laudibus Mariæ part. 1. pag. 96. verisimile putat, S. Josephum se in itinere B.Mariæ lateri comitem addidisse, & pag. 98. sermonem de ineffabili Incarnationis Mysterio, remotis arbitris, solas inter se B.Mariam & Elisabeth habuisse, neque illi sermoni quemquam adfuisse, sive Josephum, sive Zachariam, cui tunc oportuisset linguam expedire, ut Canticum Deo caneret. Josephum vero certe abfuisse constat; nulla enim, ubi B.Mariam gravidam deprehendit, perturbatione fuisset commotus. Animadvertit etiam, postquam B. Maria Zachariæ domum ingressa est, præter Elisabeth in Evangelio commemorari neminem: & quamquam scribit Evangelista, ipsam magna voce exclamasse, bene tamen ex Rodulpho ait: *Magnitudo magis intelligenda est ratione devotionis interioris, quam soni exterioris.* Ayala in *Pictore Christiano erudito* lib. 4. cap. 5. num. 4. existimat quidem Josephum in itinere comitem fuisse B.Virginis; sed Pictores graviter reprehendit, quod præsentem eum pingant, cum Maria & Elisabeth inter se colloquuntur, sed de hac re suam quisque per nos licet sequatur sententiam. Quod vero ad Civitatem attinet Julianus & Porphyrius nefaria sane impudentia, S. Lucam negligentiæ sunt ausi insimulare, quod ejus nomen prætermiserit. Sed quoniam Civitatem, in qua Zacharias ex Tribu Juda habitabat, Sacerdotalem fuisse oportuit, cumque Hebron, seu Carjath-arbe Sacerdotalis Civitas ejus Tribus esset, ut constat ex cap. 21. Josue, atque ea dumtaxat in montano sita esset loco, quisque facile intelligit, S. Lucam, etsi nomen prætermisit, satis tamen aperte indicasse Hebron seu Carjath-arbe eam fuisse Civitatem, quo Maria profecta est, ut fuse probat Baronius in apparatu ad Annales Ecclesiasticos num. 77. & 78. Novatus de Eminentia Deiparæ Virgin. tom. 1. cap. 8. quæst. 3. eamdem sententiam sequitur; & consentiunt a Lapide cap. 1. Lucæ vers. 39. §. *In Civitatem Juda*, Calmetus ad idem cap. num. 36. Natalis Alexander ad eumdem locum vers. 39. & 40. & Saxius de Laudibus Mariæ par. 1. pag. 97.

Colloquium Mariæ & Elisabeth ex D. Luca.

5 Historiam Lucas prosequitur Evangelicam: *Et factum est, ut audivit salutationem Mariæ Elisabeth, exultavit infans in utero ejus, & repleta est Spiritu Sancto Elisabeth. Et exclamavit voce magna & dixit: Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui. Et unde hoc mihi, ut veniat Mater Domini mei ad me? Ecce enim ut facta est vox salutationis tuæ in au-*

ribus meis, exultavit in gaudio infans in utero meo. Et beata, quæ credidisti, quoniam perficientur ea, quæ dicta sunt tibi a Domino. Et ait Maria: Magnificat anima mea Dominum.

Prodigia, quæ in illo contigere colloquio.

6 In hoc colloquio plura quivis potest intelligere prodigia contigisse: nam & Joannes Baptista exultans in utero matris agnovit in Mariæ uterum Verbum esse delapsum; & ejus mater Elisabeth plena Spiritu Sancto prophetavit; Maria denique plena itidem Spiritu Sancto Canticum illud pronunciavit: *Magnificat anima mea Dominum*. Nec sane prætereundum, Zachariam quoque Spiritus Sancti plenitudinem eodem tempore accepisse, cujus tamen nullum apparuit indicium, nisi cum filius circumcideretur. *Et Zacharias* (ait Lucas cap. 1. v. 67.) *pater ejus repletus est Spiritu Sancto, & prophetavit dicens: Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitavit & fecit redemtionem plebis suæ,*

Plures profligantur hæreticorum errores de exultatione Joannis in utero matris.

7 Quidam affirmarunt hæretici, Baptistæ exultationem naturalem fuisse; cum enim mater lætitia esset perfusa, nihil mirum esse dicunt, si infans quoque motu potius corporis, quam animi exultavit. Verum cum Angelus jam Zachariæ prædixisset, ut est apud Lucam cap. 1. futurum, ut ejus Filius adhuc in utero Matris Spiritu Sancto impleretur, *Spiritu Sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ*, quis non videt, id tum contigisse, cum ex improviso adveniente Christo, qui in virginali utero continebatur, Baptista etiamtum in ventre matris suæ exultavit? Ex quo duo hæc profluunt: primum, quod non ex lætitia matris motus infantis, sed matris lætitia orta sit ex motu infantis, quo Deum venisse monita est; quod Lucas etiam innuit verbis modo allatis: *Ut audivit salutationem Mariæ Elisabeth, exultavit infans in utero ejus, & repleta est Spiritu Sancto Elisabeth*: alterum, quod Baptistæ motus non naturæ, sed Spiritus Sancti opus fuerit: *Repleta est Spiritu Sancto Elisabeth, quo procul dubio revelante cognovit, quid illa exultatio significaret infantis, idest illius venisse Matrem, cujus Præcursor ipse, & monstrator futurus esset*. Et paulo post: *Joannes nondum in hanc editus lucem, tamen exultavit in gaudio: quod utique nisi operatione Spiritus Sancti fieri potuisse, quis credat?* Verba sunt S. Augustini epist. 187. alias 57. ad Dardanum. Negant præterea Irenæus, Chrysostomus, Ambrosius, Hieronymus, Gregorius, & Bernardus, dubitari posse, quin Baptista eo momento, quo exultavit, rationis usus compos factus fuerit; & Ambrosius, quem alii vulgo sequuntur, diserte docet, rationis usum, quo Baptista puncto illo temporis præditus fuit, neque momentaneum fuisse, neque fluxum, sed succedente quoque tempore ait perdurasse. *Non*

solo

sola familiaritatis est causa, quod apud Elisabetham Maria diu mansit, sed etiam tanti Vatis profectus. Nam si primo ingressu tantus profectus extitit, ut ad salutationem Mariae exultaret infans in utero, repleretur Spiritu Sancto Mater Infantis, quantum putamus usu tanti temporis Sanctae Mariae addidisse praesentiam? De Baptistae Sanctitate fortasse alibi disseremus, ac de singulari gratiae beneficio; qua etiam in utero matris deleta originali culpa renatus est Christo. Si quis interea uberiorem disputationem desideret de Baptistae exultatione in utero matris, de usu rationis illi divinitus indito, ejusque successiva duratione, adeat Calmetum in cap. 1. Lucae num. 41. Natalem Alexandrum ad eumdem locum vers. 40. Cornelium a Lapide vers. 41. Serry exercitat. 28. num. 6. sequen. Gottum cit. tom. 4. par. 1. De Verit. Relig. Christ. §. 2. cap. 6. num. 13. & sequen. Quod si cui volupe sit, doctas complures piasque legere meditationes super Cantico *Magnificat* strenue ab contumeliis Lutheri ejusque Assèclarum vindicato, legat Venerab. Canisii capita 6. & 7. lib. 4. de Maria Deipara Virgine.

Num B. Virgo discesserit ab Elisabeth ante, an post nativitatem Joannis.

8 Reliquum historiae de Visitatione B. Virginis Lucas ita in compendium confert: *Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus, & reversa est in domum suam*; nec eam usque ad partum Elisabeth permansisse, aut ante Joannis Nativitatem abiisse, tradit. Grotius putat ante natum Joannem inde discessisse; nam si usque ad partum remansisset, ait expectaturam etiam fuisse, dum Elisabeth ab iis incommodis, quae partum consequuntur, convalesceret. Id vero vehementer refellere conatur Calmetus in cap. 1. Lucae num. 56. Grotii sententiam valde adjuvat, quod Lucas Baptistae ortum referens, silet de B. Virgine, quam non modo nihil dicit Elisabeth inserviisse, sed etiam discessisse praesumit. Calmeti autem opinio eo fit verisimilis, quod non decuisse videatur B. Virginem, quae venisset ut Elisabeth partui assisteret, ad partum quidem usque permansisse, ac paullo ante partum discessisse. Neutri nos opinioni quidquam detractum volumus, quod facit etiam a Lapide vers. 56. cap. 1. Lucae; verbisque Natalis Alexandri subscribimus, qui in cap. 1. Lucae num. 56. *In re*, inquit, *obscura silere malim, quam sententiam dicere. Quod nos ignorare Deus voluit, haud curiosius inquirendum est.* Nunc vero de Festivitatis hujus institutione reliquum est ut dicamus.

Festivitas celebrari capit apud Fratres Minores.

9 Haec ab Ordine Fratrum Minorum an. 1263. celebrabatur, ut ex eorum annalibus colligit Gavantus ad Rubric. Breviar. Roman. sect. 7. cap. 9. num. 2. Nec monumenta desunt, quibus osten-

Celebrata est etiam in Oriente. Urbanus VI. eam in universa Occidentali Ecclesia instituit.

ftenditur, etiam opud Orientales celebrari consuevisse, ut videre licet apud Bailletum Histor. hujus diei §. 2. Quod si de institutione Festi hujus in universam Occidentalem Ecclesiam quæramus, Urbano VI. tribuenda videtur, qui jejunio etiam voluit peragendam, atque ita Fideles excitavit, ut ad Mariæ intercessionem confugerent, quæ schisma illud tolleret, quo Ecclesia ea tempestate conflictabatur. Urbano vita functo, Apostolicas literas nondum editas promulgavit Bonifacius IX. qui jejunium non indixit, sed Fideles tantummodo ad jejunandum cohortatus est. Extat Bonifacii Constitutio in Bullar. Rom. & apud Raynal. ad annum Chr. 1389. num. 3. Et testatur Scultingus, Urbani Pontificis jussu hoc Officium ab Cardinali Ada fuisse compositum. *Hujus gloriosæ Visitationis Officii compositionem Urbanus VI. Domino Adæ Cardinali Angliæ Doctori in Theologia commisit, ut ex Scripturis Evangelicis, Sanctorum Patrum Commentariis, & Doctorum approbatorum assertionibus Historiam hujus Festi Visitationis scriberet, & dictaret, & eidem Officio notam congruam applicaret. Volens quoque Cardinalis præfatus vestigia Patrum sequi, & mandatis Apostolicis obedire juxta dictamen Domini Bonaventuræ Cardinalis, de Officio S. Francisci prædictum Officium compilavit, & notam consimilem sibi sumsit.* Rectius fortasse Festivitati Visitationis dies post Annunciationem, quam secunda Julii constituta esset; quod monitum etiam reperimus in historia Longobardica. Sed Annunciatio plerunque in Quadragesimam incidit, quo tempore cum Ecclesia tota sit in Passione Christi celebranda, non debet pluribus, quam par est, solemnitatibus onerari.

Quæstiones & turbæ excitatæ in Basileensi Concilio de hujus Festivitatis institutione.

10 In Sessione Basileensis Concilii quadragesima tertia anno 1441. habita constitutum fuit, ut quotannis in omnibus Christiani Orbis Ecclesiis postridie Calendas Julii Visitationis B. Mariæ solemnitas celebraretur, ut videre licet apud Labbeum tom. 12. Concilior. pag. 648. Inter eos, qui Basileensis Concilii historiam conscripsere, Augustinus Patricius narrat, contentiones inter Episcopos ortas de hujus festivitatis institutione, quod Bonifacii Constitutionem ii non recepissent, qui ejus partes non sectabantur; aitque Æneam Senensem, qui fuit deinde Pius II. Summus Pontifex, formulam excogitasse, in quam omnes libenter consenserint. Idem quoque Patricius refert, aliam excitatam fuisse quæstionem, an Decretum de celebranda ea festivitate promulgandum esset sub nomine Felicis V. quem Basileenses Pontificem rite & legitime electum censebant; eamque quæstionem, vel ipso Felice consentiente, silentio fuisse oppressam, ut videre est cap.

112.

112. citatæ Histor. tom. 13. Concil. edit. Labbei pag. 1594. Orientales itidem Patriarchæ in Concilio Florentino, ut pios viros esse sese ostenderent, Constitutionem de Visitationis B. Virginis celebranda solemnitate ediderunt. Videatur Baron. in Not. ad Martyrol: ad diem 2. Julii, Thomassin. de Dier. Festor. celebrat. lib. 2. cap. 20. num. 6. Martene de antiqua Disciplina cap. 33. num. 1. & 2. Pagius in Breviario Romanorum Pontif. in vita Urbani VI. num. 66. Spondanus ad ann. Chr. 1389. num. 1. & ad ann. 1441. num. 5. Vidisse se ait Baronius in Bibliotheca Vaticana Manuscriptum quemdam Joannis Pragensis Tractatum adversus Adalbertum, qui hanc solemnitatem improbabat; in quo libello plura referuntur miracula & revelationes, quibus eam sibi placere Festivitatem Deus declaravit.

11 Quod si quis nihilominus de legitima hujus Festivitatis institutione dubitaverit, tum propter dubiam Bonifacii IX. auctoritatem, tum propter Basileensem Synodum, quæ legitime quidem convocata fuit, sed esse desiit legitima propter quorumdam Episcoporum audaciam, qui Eugenio IV. Amedeum Sabaudiæ Ducem sub nomine Felicis V. substituere sunt conati, meminerit is, Visitationem B. Mariæ diserte tradi in Evangelio, piumque ac sanctum esse, ejus memoriam singulis annis celebrari. Utcumque autem sit de prima hujus Festi institutione, eam certe solemnitatem diserte Romani Pontifices approbarunt, cujus Officium proprium S. Pius V. reformavit, teste Gavanto loco cit. num. 2. & quod nunc recitamus Clementis VIII. jussu recognovit P. Ruiz de Visitatione Ordinis Minimorum, quod tradit Nicolaus Antonius Biblioth. Hispan. tom. 2. pag. 188. Basileensi vero Conciliabulo minime potest tribui prima hujus Festivitatis institutio, sed Romano Pontifici Urbano VI. vel Bonifacio IX. ut observat Gretserus de Festis lib. 2. *Fallitur Lutheranus Dresserus in suo libello de Festis, cum Visitationis Festum institutum tradit in Concilio Basileensi anno* 1441. *&c. sed errat, quia aliud est denuo promulgare & præcipere, aliud primitus instituere. Prius illud fecit Synodus Basileensis, posterius Urbanus VI. & Bonifacius IX.* Eamdem Gretseri Censuram duos alios heterodoxos Scriptores subire oportet; quorum alter est Hospinianus de origine Festorum Christianorum pag. 123. alter Schmidius Prolusionum Marianarum 7. in tom. 77. Miscellaneorum Bibliothecæ Cardinalis Passionei. Nam uterque Scriptor eadem docet, quæ Gretserus improbat in Dressero. Joachimus Hildebrandus inter heterodoxos magni nominis Auctor hæc de Visitationis Festo scribit in Opere Amstelodami edito anno 1702. cui titulus: *De prisca & pri-*

Festi hujus institutio a calumniis hereticorum vindicatur.

primitivæ Ecclesiæ sacris publicis, Templis, & diebus Festis pag. 60. & 61. *Baptistæ natalem Festum Visitationis Mariæ subsequitur, quod seculo* 14. *ad finem vergente, Urbanus VI. &c. primus condidit &c. Felici autem successu Concilium Basileense confirmavit ad invocandam B. Virginem, ut suis ipsa pedibus Turcarum eo tempore grassantium insultus protereret, quemadmodum suis pedibus in itinere ad Cognatam suscepto montana conculcasset.*

CAPUT VI.

De Festo Beatæ Virginis de Monte Carmelo die 16. *Julii.*

Carmelus ubi situs. Eliæ miraculo nobilitatus. Traditio de ædicula Deiparæ adhuc viventi dedicata. Ad eam se contulisse fertur Vespasianus Imperator.

1 POstridie Idus Julii Festivitas celebratur B. Virginis de Monte Carmelo; de cujus institutione antequam dicere aggrediamur, quædam de Monte Carmelo præfabimur. Carmelus inter Judæam & Syriam mons ad Tribum Manasse pertinebat, qua vero ad meridiem vergit, Tribui Aser assignatus fuerat. Ejus radices præterlabitur Torrens Cisson, & haud longe hinc Belus amnis. In eo contigit monte nobilissimum illud miraculum, cum Eliæ precibus ignis Cœlo delapsus Prophetas Baal absumsit. De eo monte Tacitus in lib. 2. Histor. c. 78. *Est Judæam inter Syriamque Carmelus; ita vocant montem.* Huc venit Vespasianus percontatum, an quod agitaret animo, futurum esset, sibi ut bene verteret: *Deumque* (sunt verba Taciti) *nec Simulacrum Deo aut Templum, sed aram tantum & reverentiam: illic sacrificanti Vespasiano, cum spes occultas versaret animo, Basilides Sacerdos, inspectis identidem extis: Quidquid est, inquit, Vespasiane, quod paras, seu domum extruere, seu prolatare agros, sive ampliare servitia, datur tibi magna sedes.* Quod confirmat Svetonius cap. 5. in Vespasiano: *Apud Judæam Carmeli Dei Oraculum consulentem ita confirmavere sortes, ut quidquid cogitaret volveretque animo, quantumlibet magnum, id esse proventurum pollicerentur.* In eo monte Traditio est, adhuc vivæ B. Virgini Ædiculam esse extructam a piis quibusdam viris, qui eam noverant, quique Joannis Baptistæ prædicatione Christi Adventum satis cognitum habentes, Evangelium amplexati quotidie illuc convenire consueverant; ex quo nomen illis inditum Fratrum Montis Carmeli. Immo si fides habenda Josepho Antiocheno, Joanni Hierosolymitano, & Cyrillo, & recentioribus Ordinis Carmelitarum Scriptoribus, eadem illa fuit Ædicula, quo Vespasia-

pasianus se contulit. Tacitus vero & Svetonius diversa scripsere, quod Ethnici essent, & Religionis nostræ augustiora quæque ad falsam, quam præceperant animo, Religionem traherent. Videatur Arnaldus Borstius in Breviloquio Tripartito par.2. cap.2. P. Daniel a Virgine Maria in Vinea Carmeli cap. 13. & in Speculo Carmelitano tom. 1. part. 2. in Miscell. Histor. Theolog. pag. 924. & sequen.

Papebrochius eam Traditionem, aliasque similes impugnavit.

2 Quidam vero in his non conquiescunt, nec animum possunt inducere ut ea credant, quæ super hac re tradunt Carmelitani Scriptores. Josephi Antiocheni, Joannis Jerosolymitani, & Cyrilli Opera supposititia esse contendit magni Bollandiani Operis Continuator Papebrochius. Addit, satis firmo carere fundamento, quod de extructa a primis illis Christianis in monte Carmelo Ædicula traditur; Basilidem a Vespasiano consultum Sacerdotem fuisse Christianum; & ea, quæ satis perspicue scribunt de Oraculo & ritu Ethnicorum Tacitus & Svetonius, ad nostræ Religionis ritus trahenda esse & explicanda, id vero absurdum sibi videri libere fatetur. Nec accusationibus commovetur, quas adversus illum apud Innoc. XI. intentavit Sebastianus a S. Paulo, ediditque typis Francofurdiensibus, ut apparet in part.2. Resp. Papebrochii Antuerpiæ edit. ann. 1697. Respons. ad 9. accusat.

Ad neutram partem accedit Auctor. In Lectionibus Officii de illa ædicula apponitur clausula, ut fertur.

3 Ad neutram harum partium sententiam nostram adjicimus; nec suscipimus probandum, Svetonium & Tacitum, ubi scribunt Vespasianum Carmeli oraculum adiisse, ita explicandos, ut Vespasianus Christianos Sacerdotes, qui ædiculæ illi in honorem B. Virginis extructæ inservirent, consuluerit. Nam illam ædiculam in monte Carmelo tunc temporis esse excitatam, pie tantum creditum est. Quapropter in secundis Officii lectionibus, quæ habentur in Romano Breviario, ubi mentio fit illius ædiculæ, addita est cauta illa formula, *ut fertur*, cujus quæ, quantaque vis esse debeat, fuse disseruimus tom. 4. par. 2. de Canonizat. Sanctorum, ubi quæ fides, qui honor & veneratio, & quatenus debeantur Historiis Breviario Romano contentis demonstravimus.

Simonis Stockii & Joannis XXII. visiones. Bulla ejus Pontificis, seu Privilegium Sabbathinum, quæ dicitur ob aliis Pontificibus confirma-

4 Ut autem ad hujus, de qua agimus, Festivitatis redeamus historiam; seculo 13. ineunte, mortuus est spectatæ Sanctimoniæ vir Simon Stockius Ordinis Carmelitarum Generalis; cui multo ante ejus obitum B. Virgo apparuit, deditque tanquam Carmelitani Ordinis tesseram Scapulare, in præcipuæ protectionis suæ peculiare signum; deinde quinquaginta post annis B. Virgo itidem Joanni XXII. Summo Pontifici apparuit, eumque monuit de pluribus Indulgentiis, quas a Jesu Christo Filio suo Fra-

ta, non habetur in Bullario Romano. tribus & Sororibus Carmelitani Ordinis impetrasset; quas Indulgentias deinde 3. Martii die ann. 1322. idem Pontifex promulgavit. Atque illud est, quod dicitur Sabbathinum privilegium ob eam, quam mox afferemus rationem; idque confirmatum postea dicitur a Summis Pontificibus Clemente VII. Pio V. & Gregorio XIII. Ea autem Joannis XXII. Constitutio, etsi non extat in Bullario Romano, in pluribus tamen libris typis impressis edita est, & nuperrime in Bullario Carmelitarum per P. Eliseum Monsignanum Ordinis Generalem Procuratorem collecto par. 1. pag. 61. & sequen.

Launojus eam Bullam suppositītiam existimat, & Papebrochius. Hujus contentiones cum Carmelitis. Theophilo Raynaudo falso tribui opus, quod inscribitur, Scapulare Marianum, putat idem Papebrochius.

5 Sed hæc Simonis visio, & Joannis XXII. Bulla, si non majorem, certe æqualem habet difficultatem, atque ea, quæ in Monte Carmelo extructa ædicula dicitur. Adversus utramque quasi quodam, qui satis verbis explicari non potest, furore invehitur Launojus in Dissertationibus suis tom. 2. par. 2. postremæ edit. anni 1731. Præter P. Danielem Carmelitam in *Vinea Carmeli*, & in *Speculo Carmelitano*, & P. Paulum ab omnibus Sanctis in *Clavi aurea*, tum visionem, tum Joannis Bullam tuendam suscepit Theophilus Raynaudus tom. VII. suorum Operum. Papebrochius in continuatione Bollandiani Operis tom. 3. mensis Maji ad diem 16. de B. Simone loquutus est, & conquestus, communicatam secum non fuisse ejus vitam ab Auctore synchrono scriptam, ut eam posset expendere. Id vero graviter tulit Sebastianus a S. Paulo Carmelita, qui ex ea querela accusationem adversus Papebrochium procudit. Quamobrem temperare sibi non potuit Papebrochius, quin omnes in 3. par. suarum Responsionum proferret, quæ inter se & Carmelitas intercesserant, contentiones, ut quanta æquitate sese gessisset, omnibus palam faceret. Atque in eo, quod ad B. Simonis visionem attinet, se dixisse monet, suspectam eam esse Launojo; negat vero se umquam declarasse sibi Launoji sententiam probari; ut videre est par. 1. suarum Responsionum ad accusationem secundam, tertiam, & quartam; in eo tamen se Launojum sequi fatetur, quod Joannis Bulla sit suppositītia. *Bullam Sabbathinam, Bullam fictitiam videri, nec a Joanne XXII. editam Launojo assentior.* Idque rursus inculcat in ead. part. 1. Responsi. ad art. 3. §. 15. ubi num. 144. quædam documenta profert, quibus demonstrare nititur Theophilum Raynaudum numquam *Scapulare Marianum*, quod supra memoravimus, tamquam ingenii sui fœtum agnovisse.

Difficultates adversus eam Bullam e Theologia petitæ.

6 Ad has difficultates ex historia petitas accedunt eæ, quæ e sacra Theologia depromuntur. Nam B. Virgo, cum B. Simoni tradi-

tradidit Scapulare, fertur hæc dixisse: *Hoc erit tibi, & cunctis Carmelitis privilegium: in hoc moriens æternum non patietur incendium*: quod juxta Sacræ Theologiæ principia quidam contendunt probari non posse. Joannes Episcopus Castoriensis tract. 1. de Cultu Sanctorum & B.Virginis §.55. ostendit, nullam Scapulari, aut Rosario, aut Cingulis, aut imaginibus B.Virginis fieri injuriam, *si quis dicat hæc nihil profutura* (meritum intelligens de condigno) *si desit charitas, si Christum non felicius corde, quam hæc symbola carne gestemus*: & §. 56. omnia hæc symbola multum juvare dicit, si ea qui gestet, B. Virginis studeat innocentissimos mores imitari: his symbolis signisque B. Virgini colendæ comparatis ostendit §. 57. nimis multos abuti: ac §. 58. & sequen. malum eorum usum in eo esse, quod quidam ab illis æternæ salutis securitatem nimis fidenter sibi polliceantur. Inde Rivetus hæreticus eam adversus Catholicos confinxit calumniam: *Notandum est, cum omnibus sceleribus consistere posse in Papatu devotionem circa Deiparam*. Verum Castoriensis Episcopus tract. 3. §.55. Rivetum ad incitas redigit. Ostendit enim ab ea, quam nobis hæreticus ille doctrinam affingit, quantum Catholica Religio abhorreat. Bailletus, seu quis alius Auctor Tractatus *de Devotione & Cultu erga Deiparam*, Lutetiæ Parisiorum editi anno 1696. cap. 9. explicat, quo sensu B. Virgo dicatur *Refugium peccatorum*; nam de iis peccatoribus id intelligendum, quibus est animus emendandi suos mores, quique de redeundo in Dei gratiam sedulo cogitant.

Sola exterioris Symbolorum devotio nihil proficit ad salutem.

7 Provocat autem Rivetum, ex Catholicis, qui doctrina præstent, (nam imperitos aut obscuri nominis nihil moratur Auctores) Scriptorem ut aliquem proferat, qui umquam dixerit, æternam salutem sola exteriorum Symbolorum devotione posse comparari, & devotionem erga Deiparam cum peccatis posse consistere. Porro vicissim Calvinianam doctrinam reprehendit. Nam in Calvinistarum Synodis definitur, qui semel Baptismo regenerati sint, & gratiam sanctificantem susceperint, eos neque regenerationis fructum ullo umquam tempore amittere posse, neque Fidem quæ salvos facit, neque charitatem, neque securitatem illam, in qua de retinenda Dei gratia certi conquiescunt. Si enim gratia & justitia non amplius amittuntur, inde consequitur, teterrima posse homines scelera perpetrare, quin & filii Dei, & de æterna salute securi esse desinant. Ne quis tamen obtrectandi cupidus nostra hæc aliorsum accipiat, quasi cultum erga Beatam Virginem deferendum peccatori esse doceamus, nihilque prodesse ejus preces, aliosve pios actus, si de sua conversione

non cogitet, advertendum id ex superioribus propositionibus minime consequi: peccatoris enim oratio impetratoria est ex mera Dei misericordia, modo *pro se petat necessaria ad salutem pie & perseveranter*, ut docet D. Thomas 2. 2. quæst. 83. art. 6. Fieri enim potest, ut infinita Dei misericordia peccatoris oratio exaudiatur, etiam sine proposito emendandæ vitæ; dummodo non tam obstinato sit animo, ut omne pœnitentiæ consilium perpetuo abjecerit, piaque devotione & firma fide in oratione perseveret, a Deo petens auxilia, quæ sibi opus sunt ad æternam salutem consequendam. Vid. Suarez de Relig. tom. 2. lib. 1. cap. 25. Bulla Joannis XXII. eamdem B. Virginem tradit dixisse Pontifici, se Carmelitarum & Fratrum & Sororum animas in Purgatorium delapsas primo post eorum mortem Sabbatho ab illius loci pœnis ereptas in Paradisum adducturam. *Ego mater gloriosa descendam Sabbatho post eorum mortem, & quos invenero in Purgatorio, liberabo, & eos in Montem Sanctum vitæ æternæ reducam.* Quæ verba multum negotii sane facessunt, quod ex iis dominatus quidam in animas Purgatorii inferri posse videatur. Quapropter sacra Parisiensis Facultas anno 1624. Carmelitanum quemdam religiosum virum ad eam propositionem rejiciendam adegit, quam ex Joannis Bulla depromserat: *Hanc propositionem, quatenus dicit: B. Virginem imperium spirituale in animas demonstrasse, cum pollicita est morientibus in Habitu Carmelitarum e Purgatorii flammis ereptionem, revoco*: ut videre licet apud Thiers Tract. de Superstitione tom. 2. cap. 16. pag. 253. & sequen. qui plura refert acta in Sorbona ad hanc rem pertinentia.

Visio B. Simonis probatur testimonio auctoris synchroni. Diluuntur difficultates Theologicæ adversus illam visionem.

8 Duo itaque sunt, de quibus disputant viri docti; alterum est B. Simonis visio; alterum ipsa Joannis XXII. Constitutio. Ac visionem quidem veram credimus, veramque habendam ab omnibus arbitramur. Eam enim accurate refert Suvaningron, qui B. Simonis Socius fuit & Secretarius, eamque se ab illius ore ait accepisse: *Hanc ego immeritus, homine Dei dictante, scribebam*, Ejus authographum in Burdigalensi quondam Archivo delituit, cujus e tenebris erutum, cum hæ ferverent controversiæ, Typis fuit impressum a P. Joanne Cheron Burdigalensis Domus Priore in Vindiciis Scapularis pag. 157. & seq. De hac Visione fit mentio in Breviario Romano; & quamvis illud tantummodo narretur in Lectionibus, B. Virginem Simoni Scapulare tradidisse: *Insigne sacri Scapularis B. Simoni Anglico præbuit, ut cælesti hac veste Ordo ille Sacer dignosceretur, & a malis ingruentibus protegeretur*: nec quidquam de eo, quod supra retulimus, Privilegio memoretur: *Hoc erit tibi, & cunctis Carmelitis Privilegium*;

gium : *in hoc moriens æternum non patietur incendium* : id tamen silentium visioni nihil detrahit; nam juxta Scripturæ modum loquendi æterna vita promittitur propter quædam, quæ ad eam quidem conducunt, sed tamen, nisi alia quædam accedant, satis esse non possunt ad eam assequendam, ut ad Rom.cap.3.v.28. *Arbitramur enim justificari hominem per fidem*, & cap. 8. v. 24. *Spe enim salvi facti sumus* : & Tob. 12. v. 9. *Eleemosyna a morte liberat*, *& ipsa est*, *quæ purgat peccata*. Et apposite ad hanc rem scripsit Bellarminus Controversiar. tom. 4. lib. 2. de Pœnitentia cap. 7. *Sæpenumero Scriptura divina tribuit vim justificandi*, *aut etiam salvandi diversis rebus*, *non quod solæ illæ justificare*, *aut salvare possint*, *sed quod illæ vim suam habeant ad justificationem aut salutem*, *& ad eum finem perducant*, *si tamen cætera non desint*. Huc accedit, quod in ea visione non legimus, eum inferni pœnas vitaturum, qui nihil aliud præstiterit, quam ut Scapulare gestaret; alia enim bona opera præcipiuntur, in quibus perseverare necessarium est. *Fratres* (sunt verba Visionis) *conservando verbum istud in cordibus vestris satagite electionem vestram certam facere per bona opera*, *& nunquam deficere*. *Vigilate in gratiarum actione pro tanta misericordia*, *orantes sine intermissione*, *ut sermo mihi factus glorificetur ad laudem Sanctissimæ Trinitatis*, *& Virginis Mariæ semper benedictæ*. Daniel a Virgine Maria in Speculo Carmelitano tom.1. par. 2. pag. 433. accurate rem hanc expendit. Sibi enim ipse objicit pag.531. etiam qui Dei servet præcepta & Ecclesiæ, puramque a peccatis vitam agat, licet Scapulare non gestet, Infernum evitare. Cui objectioni respondet, B.Virginem pollicitam esse, qui devote Scapulare gestaverit, devoteque Scapulare gestando injuncta opera, ut æquum est, impleverit, eum ab Inferno liberum fore. *Quantum est ex parte sua*; *ex capite gratiæ illius copiosæ*, *quam eidem apud Filium suum impetrabit intuitu Scapularis jam olim collati in signum salutis*, *fœdus pacis*, *& pacti sempiterni*, *nisi scilicet ex alio capite impingat in petram scandali*, *& lapidem offensionis per temerariam divinæ legis transgressionem*. Iisdem principiis utitur Paulus ab omnibus Sanctis *in Clavi Aurea* par. 1. cap. 12. Sane Papebrochius in Responsionibus ad P. Sebastianum a S.Paulo par.2. Responsione ad art.20. num.18. pro eo quo fuit animi candore declaravit, nihil quod improbaret, se in ea Visione reperisse, postquam legerat, quæ scripsit Suvaningron; numero autem 28. de explicationibus, quas PP. Carmelitæ tribuunt illis verbis: *In quo moriens æternum non patietur incendium*, ita ait: *Ego in illis nullam video difficultatem*. *Ea enim*

Patres

Patres Carmelitæ tam commode exponunt, ut facile evadant omnem justam reprehensionem; neque nata sint (sicut calumniantur nonnulli) stolidam fiduciam ingerere peccantibus adipiscendæ salutis, quomodocumque ducatur vita.

Bulla Joannis non probatur genuina. Prudens Pauli V. Decretum.

9 Nunc vero post visionis examen expendenda esset Bulla Joannis XXII. quæ ideo Sabbathina appellatur, quod B. Virgo pollicita sit, se quotquot Carmelitano Mariæ cultui addicti fuerint, primo post eorum obitum Sabbatho a Purgatorii igne erepturam. Nonnihil de ea superius attigimus. Multo tamen plura essent afferenda, si nobis videretur conducibile, ad ejus auctoritatem convellendam, omnia ea, quæ ex quibusdam rebus omni verisimilitudine carentibus prodeunt, huc conferre argumenta: cujusmodi sunt illa, quod nunquam ejus repertum sit autographum; & nunquam *in forma specifica*, nec nisi, ut vulgo dicitur *in forma communi* a Romanis Pontificibus ea Bulla approbata sit. Satis fuerit illud admonere, coortas in Lusitania de ea Bulla contentiones, & inde ad totum Christianum Orbem diffusas, quarum historiam tradidit Paulus ab omnibus Sanctis *in Clavi aurea* par. 2. cap. 15. sapientissimo Decreto tandem diremisse Paulum V. Pontificem, quod vel ipse probavit, collaudavitque Launojus. Decretum autem habetur in Bullario Carmelitano tom. 1. pag. 62. & tom. 2. pag. 601. *Patribus Carmelitanis permittatur prædicare, quod populus Christianus possit pie credere de adjutorio animarum Fratrum, & Confratrum in charitate decedentium, qui in vita habitum gestaverint, & castitatem pro suo statu coluerint, Officiumque parvum recitaverint, vel si recitare nesciverint, Ecclesiæ jejunia observaverint, & feria quarta, & Sabbatho a carnibus abstinuerint, nisi ubi in iis diebus Nativitatis Domini Festum inciderit, suis intercessionibus continuis, suisque suffragiis & meritis, & speciali protectione post eorum transitum, præcipue in die Sabbathi (qui dies ab Ecclesia eidem Beatæ Virgini dicatus est) adjuturam.* Videatur etiam Bailletus ad diem 15. Augusti §. 6. num. 34.

Illo decreto sublatæ contentiones. Defenditur institutio hujus Festivitatis & Officii.

10 Congruunt cum hoc Decreto secundæ Officii Lectiones in Breviario Romano. Habetur enim in illis, animas Fidelium, qui in Scapularis Societatem adscripti fuerint; & pia opera, quæ in ea præscribuntur, servaverint, in Purgatorium ignem delapsas a B. Virgine adjuvari, ut inde quam celerrime liberatæ in Cœlum convolent; quibus tamen omnibus illud additur, *ut pie creditur*. Quapropter cum ea omnia, quæ tum in B. Stockii visione, tum in Sabbathina Bulla difficultatem creare poterant, & sapientibus doctorum virorum animadversionibus, & Romani

Pon-

Pontificis decreto sublata sint; cumque glifcentibus maxime contentionibus, nemo umquam cultum erga B. Virginem de Monte Carmelo ausus sit improbare, quem Romani Pontifices tot tantisque indulgentiis locupletarunt; cum denique, B. Virgine intercedente, plura Deus miracula ediderit in eorum utilitatem, qui huic devoto cultui sunt addicti (*Improbus porro sit qui neget, multis Romanorum Pontificum gratiis & privilegiis ornatam, multis etiam divinis beneficiis comprobatam fuisse istam Scapularis Mariani devote gestandi religionem*; ut ait Papebrochius par. 2. Responsion. suarum art. 20. num. 28.) quisque fateatur necesse est, Festivitatem B. Mariæ de Monte Carmelo non sine gravi institutam esse judicio, & in universali Ecclesia cum Officio & Missa propria celebrari. Eam pro Carmelitarum Ordine ann. 1587. approbavit Sixtus V. ejusque Officium pro eodem Ordine Paulus V. ex Decreto S. Rituum Congregationis novis auxit lectionibus a Venerabili Cardinali Bellarmino recognitis, ut videre est apud Petrum Paulum ab omnibus Sanctis *in Clavi aurea* pag. 180. Eamdem Festivitatem temporibus ab ætate nostra haud ita remotis una cum Officio ad aliquot Civitates, Provincias, & Regna, ut Populorum, Episcoporum, & Principum devotioni gratificarentur, Romani Pontifices extenderunt, quod ex S. Rituum Congregationis Actis colligitur. Eam denique cum Officio & Missa nunc Universa celebrat Catholica Ecclesia ex Decreto Benedicti XIII. quod etiam monuimus par. 2. tom. 4. de Canonizatione Sanctorum.

CAPUT VII.

De Festo Dedicationis Ecclesiæ Sanctæ Mariæ ad Nives, die 5. Augusti.

Multiplex Basilicæ Liberianæ nomen.

1 NOnis Augusti Solemnitas peragitur Dedicationis Ecclesiæ B. Mariæ ad Nives. Variis insignem hanc Basilicam nominibus in Ecclesiasticis monumentis appellatam novimus, nam interdum *Sancta Maria*, modo *Sancta Maria ad Nives*: ex miraculo, de quo paullo post sermonem habebimus, modo *Basilica Liberii* nominatur, ex ejus Fundatore Liberio sumto nomine; in ejus enim vita Anastasius, sive quis alius Pontificalis libri Scriptor tradit, Basilicam prope macellum Liviæ ædificasse: *Hic fecit Basilicam nomine suo juxta macellum Liviæ*. Quod macellum cum in Exquiliis Livia Augusti uxor ædificari jussisset, ut in eo necessaria humano victui venundarentur, facile inde intelli-

telligitur, Ecclesiam seu Basilicam, de qua loquimur illis verbis demonstrari, quæ in Exquilino monte sita est, quod bene advertit Baronius in Notis ad Martyrolog. Rom. ad diem 5. Augusti, & notat Vignolius in Notis ad librum Pontificalem in vita Liberii pag. 118.

Cur appelletur etiam Basilica Sixti.

2 Eadem Ecclesia quandoque appellatur *Basilica Sixti*; & Basilica *Sanctæ Mariæ Genitricis*, ut apparet in *Sacramentalibus libris*, *Antiphonariis*, & *Missalibus ordinatis* sub Gregorio Magno, & in ejus Epistolarum Regesto. Et facile quidem intelligitur, quo pacto nomini Liberii nomen Sixti fuerit substitutum; nam in libro Pontificali in vita Sixti III. hæc habentur: *Hic Xystus fecit Basilicam S. Mariæ Virginis, quæ ab antiquis Liberii denominabatur juxta macellum Liviæ, ubi & obtulit hæc dona.* Et Florentinius Exercitat. 12. *de prima Romæ B. Virgini Mariæ dedicata Ecclesia*, quam Martyrologio veteri inseruit ad diem 5. Augusti, notat in quibusdam Codicibus non legi *fecit*, sed *refecit*, quam lectionem confirmat ea Inscriptione apud Gruterum in Appendice pag. 1170.

Virgo Maria tibi Sixtus nova tecta dicavit.

Consonat alia Inscriptio, cujus meminit Baronius loco cit. quam etiamnum palam omnibus esse ait in hujus Templi arcu maximo: *Sixtus Plebi Dei*. Eximiam vero fuisse oportet hanc accessionem, qua Sixtus eam auxit Basilicam, cum Liberii nomen & memoria pene interiisse videatur: quamobrem Joannes Diaconus in vita S. Gregorii lib. 4. cap. 68. Templum hoc appellat *Basilicam Sixti*.

Septimo seculo in eam illatū Præsepe Jesu Christi.

3 Tandem circa dimidium septimi seculi, quam Epocham tamquam veriorem sequuti sumus tom. 4. part. 2. de Canonizat. Sanctorum cap. 31. num. 15. cum Romam præclara essent asportata Præsepis Jesu Christi Lipsana, quæ Theodorus Pontifex in hac Basilica collocavit, jam tum appellata fuit Basilica *S. Mariæ ad Præsepe*. Quapropter in lib. Pontif. de vita Theodori Papæ hæc habentur: *Romam fugit Mauritius ad B. Mariam ad Præsepe, quem tollentes de Ecclesia miserunt Bojam in collum ejus*. Ac ejusdem Pontificalis libri Auctor semper Basilicam hanc vocat *S. Mariæ ad Præsepe* in sequentibus Pontificum vitis Martini I., Eugenii I., Gregorii II., Gregorii III., Stephani III. Adriani I., Leonis III., Paschalis I., & in Calendario Romano seculi 8. quod Fronto illustravit, mentio fit de hac Ecclesia in Dominica Paschæ his verbis: *In Pascha Dominica sancta ad Sanctam Mariam Majorem in Præsepe.*

4 Quod

4 Quod autem pertinet ad vulgatum nomen Sanctæ Mariæ Majoris, quo hæc Basilica appellari solet, vestigia quædam ejus apparent sæculo 8. nam præter ea, quæ supra attulimus ex 8. seculi Calendario, locus est hujusmodi in Pontificali libro de vita Gregorii IV. *Et in ea* (Basilica S. Mariæ Trans Tyberim) *fecit Præsepium ad similitudinem Præsepii Sanctæ Dei Genitricis, quæ appellatur Majoris*, & in vita Sergii II. qui eidem Gregorio successor fuit. *Ipse vero a Deo protectus & præclarus Pontifex pro remedio & futura animæ suæ retributione Cameram Præsepii Domini nostri Jesu Christi, quod Basilicæ Beatæ Dei Genitricis Dominæ nostræ connectitur, quæ Major ab omnibus nuncupatur, argenteis Tabulis ac deauratis, habentibus historiam B. Dei Genitricis Mariæ, magnifice atque præcipue perornavit*. Quamobrem nos, quemadmodum Venerabilis Petrus lib. 2. de Miraculis, nomen *S. Mariæ Majoris* magnificentiæ illius Templi adscribemus: *Habetur* (inquit Petrus) *Romæ Patriarchalis Ecclesia in honore perpetuæ Virginis Matris Domini consecrata, quæ vulgari sermone Sancta Maria Major vocatur. Major autem iccirco, quia post Lateranensem Sancti Salvatoris Ecclesiam, Major dignitate non solum Romanis, sed & totius Orbis Ecclesiis est*.

De vulgato Basilicæ nomine S. Mariæ Majoris.

5 Si quis de diversis hujus Basilicæ nominis uberiorem tractationem desideret, legat narrationem Sacrorum Rituum, quibus sancta hujus Basilicæ porta aperitur anno Jubilæi universalis, quam narrationem sumta occasione ex proprio Jubilæo an. 1725. edidit Battellus Archiepiscopus Amasenus ejus Basilicæ Canonicus pag. præsertim 31. & sequen. Nobis satis est, quæ hactenus attulimus monuisse; ac inter diversa hujus Ecclesiæ nomina, illud *S. Maria ad Nives* adhibebimus, præsertim quod in Romano Martyrologio Festum hujus diei in hæc verba edicitur: *Romæ in Exquiliis Dedicatio Basilicæ Sanctæ Mariæ ad Nives*: & in Breviario Romano hujus Festivitatis titulus est, *Festum S. Mariæ ad Nives*.

De nomine S. Mariæ ad Nives.

6 Pia quædam traditio est, Joannem Patritium Romanum, ejusque conjugem, Liberio Pontifice, cum liberis carerent, ad quos eorum hæreditas deferretur, omnia sua bona vovisse B. Virgini, quam impensissime obsecrabant, ut sibi aperiret, quid de iis bonis fieri vellet. Itaque Nonis Augusti, quo tempore gravissimi Romæ sunt calores, noctu nix in Exquilinum collem delapsa est; cum interea Joannes ejusque uxor per somnium a B. Virgine monerentur, ut in ea Exquilini collis parte, quam nive tectam viderent, Templum extruerent, suoque nomini dedicarent;

Miraculum delapsæ Nivis in ædificatione Basilicæ.

rent; ad hunc enim modum se velle eorum fieri hæredem. Quod cum Joannes Liberio nunciasset, idem sibi Pontifex dixit significatum esse per somnium; itaque cum Cleri & Populi processione se ad Collem contulit, quem nive tectum invenit, ac in eo locum Templi designavit, quod deinde Joannis ejusque uxoris sumtibus extructum est.

In vetustioribus Breviariis habetur in illa Basilica ædificanda miraculum terræ sponte dehiscentis.

7 Atque ea sunt omnia, quæ in Officio narrantur, quod ab Ecclesia universali hac die celebratur. In vetustioribus quibusdam Breviariis membranaceis, quorum unum erat ad Parmensis Ecclesiæ, alterum ad Eremitarum S. Augustini usum, quod fuit Florentinii, non id solum continetur, quod narratum diximus in Breviario Romano, sed illud etiam legitur, Liberium Pontificem suis manibus cœpisse terram effodere, quæ sponte dehiscens ostendit, quo fundamenta jaci oporteret. *Ad quem locum* (sunt verba ex Breviariis apud Florentinium) *cum populi multitudo excitati novitate miraculi* (delapsæ nivis) *una cum jam dictis Pontifice & Patritio accessisset, & ipse Pontifex cœpisset propriis manibus terram effodere in circuitu nivium ad jaciendum construendæ Basilicæ fundamentum, ecce priori miraculo aliud divina dispositione successit. Fluida terra subito seipsam aperuit, & ubi jacenda essent fundamenta demonstrans, astantium animos incredibili lætitia & admiratione replevit.*

Cum illis consentiunt veteres Lectiones, quæ emendatæ sunt a S. Pio V. De miraculo tantum Nivis delapsæ proponitur Sermo.

8 Consentiunt vetustæ quædam lectiones, quas affert, ut vulgo dicitur, *per extensum* Paulus de Angelis in suo Tractatu de Basilica S. Mariæ Majoris lib. 2. cap. 2. pag. 24. *Mox vero Pontifex fossorium lætus accipiens, sicut nix designaverat, propriis manibus cœpit terram effodere, quæ extemplo aperta est per circuitum. Et ita hujus gloriosæ Virginis meritis architectonicis manibus Divina Clementia reseravit fundamenta.* Verum cum lectiones, quæ hac die leguntur, a Pio V. emendatæ fuerint, teste Gavanto sect. 7. cap. 10. de Festis Sanctorum Mense Augusto num. 5. *Pius V. mutavit Orationem, aliqua Responsoria, & Lectiones primi, & secundi Nocturni*, cumque a Lectionibus mutatis, correctisque absit miraculum de terra, quæ ultro se aperuerit, solumque delapsæ nivis prodigium in iis memoretur, propterea nos de prioris miraculi probabilitate nihil detrahentes, de posteriore hoc, quod accidit die 5. Augusti, dumtaxat differemus.

Tillemontius silet ejusmodi miracula, quod parū fidei tribuat Breviariis. Basilicæ

9 Tillemontius tom. 6. Nota 83. *de Arianis*, de Ecclesia S. Mariæ Majoris scribit, se idcirco a narrandis iis miraculis abstinere, quæ in ejus fundatione contigisse dicuntur, quod ea non nisi Breviariis fulciantur, quorum non existimat auctoritati & fidei

fidei tuto se niti posse; cum præsertim fere quotidie corrigantur, & ex lectionibus plura expurgentur; remque omnem eo ducit, ut si quid veri dici possit, id omne referendum sit ad tempora Sixti III. qui Basilicam novis magnisque accessionibus a se auctam primus sub B. Virginis nomine dedicavit.

ædificationem refert ad Sixtum III.

10 Verum nihil affert, quo sententiam hanc suam suffulciat; pro qua si quis velit argumentum aliquod suppeditare, illud ex Pontificali libro, quem Vignolius notis illustravit, proferre posset de Liberio: *Fecit Basilicam nomine suo juxta macellum Liviæ*; ut ipsi quoque dudum observavimus. Hic locus in eodem Pontificali libro accuratissimæ editionis Blanchini ita legitur: *Hic fecit Basilicam nomini suo juxta macellam Liviæ*; quæ verba significare videntur Liberium sibi suoque commodo Basilicam ædificasse, non autem in honorem B. Virginis; ideoque Sixto III. tribuendam ejus Dedicationem sub B. Mariæ nomine; si quid autem veri sit in eo miraculo, id omne ad Sixti, non Liberii tempora esse referendum. Non enim semper Basilicæ nomen Templum, ut apud nos, significavit; regiæ enim quondam ædes hoc appellabantur nomine, & ab iis ad Templa Deo dicata nomen illud traductum est. *Basilicæ prius vocabantur Regum habitacula, unde & nomen habent: nunc tamen ideo Basilicæ Divina Templa nominantur, quia ibi Regi omnium Deo cultus & Sacrificia offeruntur*. Verba sunt Isidori lib. 15. de Originibus. Liberii vero temporibus a privatis hominibus in sui commodum Basilicas ædificari consuevisse, constat ex Hieronymi Epist. 18. ad Marcellam: *Ubi, instar Palatii, privatorum extructæ Basilicæ, ut vile corpusculum hominis pretiosius inhabitet, & quasi Mundo quicquam possit esse ornatius, tecta sua magis velint aspicere, quam Cælum?*

Tillemontius refellitur. Varia lectio notatu digna in libro Pontificali. Basilicæ olim dicebantur Regum, & potentiorum ædes.

11 Hanc prævertit difficultatem Florentinius exercit. 12. *Ansam quidem dubitandi daret Liber Pontificalis, Liberium proprio usui Basilicam construxisse, dum inquit: Hic Basilicam fecit nomini suo*. Sed cum in Liberianæ Basilicæ Archivo vetusta extent monumenta, quæ probant, Liberium Basilicam, quam ædificaverat, dedicasse, & sub Altari magnæ Capellæ a Sixto V. extructæ etiamnum extet Oratorium a Liberio consecratum, nihil profecto obest, quin statuatur, Basilicam a Liberio Joannis Patritii ejusque uxoris sumtibus, non in sui usum extructam, sed B. Virgini dedicatam, nec primam Basilicæ magnificentiam Sixto, sed Liberio tribuendam esse, ut erudite disputat Florentinius loco cit. *Basilicam a Liberio constructam pro sacro usu fuisse, vix dubitarem*.

Basilicam extruxisse Liberium sumtibus Joannis Patricii, & B. Mariæ dedicasse probatur ex vetustis monumentis in Archivo ejus Basilicæ.

 12 Bail-

Bailleti sententia.

12 Bailletus ad diem 15. Augusti num.27. more suo haud ita credulum se præbet Nivis miraculo. Sibi enim monstri simile videri ait, de hujus historiæ auctore nondum quidquam compertum esse; spatio mille annorum tantam rem silentio oppressam; nuspiam præterquam in Breviariis, aut in Petri Natalis Catalogo hujus rei reperiri vestigia. Quamobrem huc, quæ tuto affirmari possint, omnia refert, Liberium ab exilio restitutum in suam Sedem Basilicam ædificasse, quæ per octoginta annos ab eo nomen habuerit usque ad Sixtum III. qui eam deinde perfecerit, & paullo ante annum 440. sub B. Virginis nomine dedicaverit.

Bailletus refellitur. Petri de Natalibus parum firma fides.

13 Multa observatu digna sunt in hac Bailleti sententia. Petro de Natalibus, qui hanc refert historiam, non multum tribuit fidei Bollandus in generali Præfat. ad Vitas Sanctorum §. 4. Petrum hunc ejusque opus commemorat, in quo multa desiderat scripta accuratius. Miræus in Auctario Scriptorum Ecclesiast. ad cap. 511. leviter admodum de Petri opere, nec ullum de eo fert judicium. *Petrus Natalis Episcopus Equilinus sub annum millesimum quadringentesimum septuagesimum quasdam Sanctorum historias breviter concinnavit.* Sed in nova accessione, qua auctus est Bellarmini liber de Scriptoribus Ecclesiasticis, hujusmodi de hoc Petro judicium habetur: *Petrus de Natalibus ex Pastore seu Plebano Sanctorum Apostolorum Diœcesis Castellanensis factus Episcopus Equilinus in Gradensi Provincia perduxit ad exitum Catalogum Sanctorum anno 1382. die 26. Maji, quem ut simplicem nimium multi contemnunt.* Quamobrem haud gravate Bailleto concedimus, firmo sane fundamento carere nivis miraculum, si Natalis dumtaxat auctoritate fulciretur, tum quod multum temporis inter miraculum & Scriptorem intercesserit, tum quod non desint, quæ adversus ipsum historiæ auctorem jure excipi possint.

Historia hujus miraculi vetustioribus & solidioribus fundamentis nititur quam testimonio Petri de Natalibus. Testatur de eo Nicolaus IV.

14 Verum a Bailleto in eo dissentimus, quod primus Petrus miraculum illud commemorarit; nec probamus, ab eo tantum fidei detrahi Romano Breviario. Fuit Petrus S. Antonini fere synchronus, teste Bollando loc. cit. §. 4. *Suppar prope S. Antonino fuit Petrus de Natalibus Episcopus Equilinus.* Obiit S. Antoninus anno 1459. quamobrem Petrum anno 1470. ut tradit Miræus, scripsisse oportuit, non anno 1382. ut scribit Auctor additionis ad Bellarminum; nisi forte mendum in numeros irrepsit, & 1382. scriptum fuerit loco 1482. Nicolaus IV. Summus Pontifex anno 1287. ad Pontificiam Sedem evectus non plus quam annos quatuor, mensem unum vixit, qui hoc miraculum in quadam

dam Bulla, primo sui Pontificatus anno edita, commemorat, nec quidquam de ejus veritate se dubitare ostendit. Eam refert Bullam Paulus de Angelis Tract. de Basilica S. Mariæ Majoris lib. 2. cap. 1. qui eam affirmat in Basilicæ Archivo asservari. *Cupientes igitur, ut Ecclesia nostra ad honorem Virginis ejusdem constructa, cujus quidem structuram gloriosus Deus in Sanctis suis per immissionem nivis æstus tempore mirabiliter indicavit, congruis honoribus frequentetur*. Ex quo luculenter apparet, miraculi nivis historiam non solius Petri fidei incumbere, sed vetustioribus solidioribusque fulciri fundamentis.

Gregorius etiam XI. Pius II. vetera manuscripta Breviaria quamplurima, Auctores omnes Romani, Sigonius, Canisius, Florentinius Miraculi Nivis probant.

15 Huc accedit quod Gregorius XI. anno 1371. creatus Pontifex hujus miraculi mentionem injicit. *Intra nostræ mentis arcana revolventes, qualiter gloriosus Deus in Sanctis suis in majestate mirabili opera manuum suarum verificante olim miro disposuit ordine, Ecclesiam B. Mariæ Majoris de Urbe fundari, ac construi, ac subsequenter etiam dedicari*. Pius etiam secundus in Bulla anni 1453. in marmore incisa, cujus membrana in Basilicæ servatur Archivo, teste De Angelis loco cit. idem miraculum diserte tradit. *In B. Mariæ Majoris Urbis Romæ Basilica Divino æstivæ Nivis miraculo ædificata*. Insignis præterea hujus miraculi memoria traditur in veteribus manuscriptis, quæ in Romanis Tabulariis custodiuntur, ad quæ provocat idem De Angelis loc. cit. & Severanus de Septem Urbis Ecclesiis. Nec Romani tantum Scriptores, inter quos Baronius in Notis ad Martyrologium, Fulvius Romanus lib. 2. cap. 6. Panvinius de septem Urbis Ecclesiis, Severanus in Tractatu cognomine, Pompejus Ugonius Histor. de Urbis Stationibus, Paulus de Angelis in sæpe citato Opere de Basil. S. Mariæ Majoris; sed de eo abunde testantur etiam magni nominis Scriptores exteri, Sigonius tom. 1. de Occidentali Imperio pag. 240. nuperrimæ edit. Canisius de B. Virgine Deipara pag. 770. Florentinius loco supra allato. Nec vero sileri potest, hanc historiam in Breviariis Romano, Lateranensi, Vaticano, Liberiano, Cassinensi esse insertam, ut videre est apud De Angelis lib. 2. cap. 2. & a Pio V. in emendatione Breviarii Romani recognitam, nec tamen quidquam fuisse detractum de Nivis delapsæ miraculo, licet alia quædam, quod monuimus, ex iis lectionibus Sanctus ille Pontifex expunxerit. Quæ omnia moralem quamdam conficiunt evidentiam de veritate Miraculi Nivis. Quamvis enim plura inter Liberium & Nicolaum Quartum secula intercesserint, in quibus nullum extat de re monumentum, pia tamen Traditio monumentorum vim obtinet; neque enim eam veteres promulgassent Romani Pontifices, asseruissent, propugnas-

pugnassent, nisi altissimis etiam radicibus defixam comperissent. Communis etiam Scriptorum ex omni gente consensus plurimum habet auctoritatis, ubi non suppetunt monumenta; cum præsertim, ut in nostro de Canonizatione Sanctorum Opere demonstravimus, ad historiam Romano Breviario inserendam, ac ex ea Festivitatem aliquam instituendam moralis quædam satis sit evidentia: neque enim piam traditionem, quod monumentis coævis destituta sit, idcirco oportet corruere, si insequentium temporum magni ponderis extent documenta, quibus ea probetur, ut bene in rem nostram Papebrochius in Responsion. ad P. Sebastianum par. 2. pag. 365. *Contingit etiam sæpe, Traditionis substantiam talem esse, ut nonnisi temere possit in dubium revocari, etiam coævorum testimoniis destitutam.*

Bollandistæ librum singularem polliciti sunt de illa Festivitate ad Nives.

16 Bollandistæ tom. 2. mensis Augusti in Prætermissis pag. 2. Festivitatem hanc commemorant in hunc modum: *Festum ipsum signat Martyrologium Romanum his verbis: Romæ in Exquiliis Dedicatio Basilicæ Sanctæ Mariæ ad Nives. Quæ Festivitas Romæ hoc die & toto Orbe Catholico solemnissime celebratur, eo nempe, quo nix ferventissima Cœli tempestate decidua, locum Templo designavit, quod a Liberio Pontifice conditum, a Sixto III. restauratum, ab aliis Pontificibus exornatum est.* Se alibi de ea sermonem habituros esse pollicentur: *Nos eam Festivitatem cum aliis Christi Domini, & Beatissimæ Deiparæ eo remittimus, quo majores nostri peculiari Opere de iis agendum pridem polliciti sunt.* Quod quidem opus aliquando editum plurimum profecto lucis huic argumento affundet. Nos quidquid ad Festivitatem Dedicationis Ecclesiæ S. Mariæ ad Nives illustrandam pertinere comperimus, huc congessimus, nec quidquam nobis pro ratione instituti nostri reliquum est, quam ut ejus originem & progressum persequamur.

Dedicationis Festum celebratum in ea Basilica seculo 12. manifesto constat. Seculo 14. per totam urbem celebrabatur. S. Pius V. jussit peragi in Ecclesia universali.

17 In Ecclesiæ Occidentalis antiquo Martyrologio, quod edidit, notisque illustravit Florentinius ad diem 5. Augusti hæc leguntur: *Romæ Dedicatio Basilicæ S. Mariæ.* Quamvis enim nihil præterea sit additum, quod Ecclesiam indicet, de qua sermonem habemus, perspicuum tamen videtur iis verbis hanc significari Basilicam. Nam, ut monuimus, interdum appellari solet *Basilica S. Mariæ*; & quod ab eo Martyrologio abest, alia supplent Martyrologia juxta adnotationem Florentinii. Profecto constat Festivitatem hujus Dedicationis in ea Basilica seculo 12. celebrari consuevisse, ex Diplomatibus Honorii III. Alexandri IV. Nicolai IV. penes Raynaldum ad ann. Chr. 1223. num. 22. & 1288. num. 42. & sequentibus. Verum quod ea Festivitas in Basi-

Basilica S. Mariæ Majoris magna solemnitate celebrata sit, non ex eo conficitur in aliis etiam Romæ Basilicis fuisse celebratam: ejus enim nulla fit mentio in Vaticanæ Basilicæ Calendario, quod edidit Cardinalis Thomasius ann. 1688. ut animadvertit Dominicus Georgius in erudita Dissertatione, *de Cathedra Episcopali Setiæ Civitatis* in Appendice pag. 197. Quædam refert Sollerius Martyrologia seculi 13. in Notis ad Martyrologium Usuardi ad diem 5. Augusti, in quibus mentio fit Dedicationis Ecclesiæ S. Mariæ ad Nives, & S. Dominici. Sed ne id quidem satis est, quo probemus Festivitatem hanc cum Missa & Officio tota Urbe celebratam fuisse. Sanctus enim Dominicus obiit postridie Nonas Augusti, quo quidem die celebrata fuisset ejus solemnitas, nisi præfinitus jam esset dies ille Transfigurationi Jesu Christi. Itaque Gregorius IX. S. Dominici Festivitatem rejecit ad Nonas Augusti, quod quidem non fecisset, si dies Nonarum celebrando festo S. Mariæ ad Nives tota Urbe & Orbe Catholico constitutus fuisset; quod observavit Pagius tom. 3. Breviar. Romanor. Pontific. in vita Gregorii IX. num. 32. Itaque 14. seculo ad totam Urbem ea Festivitas extensa est; ac proinde Radulphus Tungrensis Proposit. 22. inter Festivitates, quæ Romæ celebrantur, eam recenset. Quod autem ad universalem denique Ecclesiam ea solemnitas permeaverit, id quidem ad S. Pii V. tempora referendum, qui Breviarium Romanum a se emendatum, in quo officium etiam in Festo ad Nives correctum edidit, universo Orbi Catholico recitandum proposuit.

Non omnium prima fuit hæc Basilica B. Mariæ consecrata. Cur tanta celebritate ea Festivitas peragatur. De Basilica seu Templi Pantheon Dedicatione.

18 Denique ut nihil nobis reliqui faciamus, quod ad hujus Festi cognitionem pertinet, quæri potest, quid tandem causæ fuerit, ut tantopere hæc solemnitas celebraretur, & ad universalem Ecclesiam propagaretur. *Celebre est miraculum nivis, quæ Liberio Summo Pontifice circa annum Domini 367. partem Collis Exquilini sexta Augusti (quo tempore in Urbe maximi calores esse solent) noctu contexit: cujus rei memoria eadem die anniversaria celebritate ab universali Ecclesia colitur.* Verba sunt pii viri Petri Antonii Spinelli in Tractatu de Festis Dei Genitrici dicatis num. 10. & consentit Suarez tom. 1. de Religione lib. 2. cap. 8. num. 15. Fortasse dicat aliquis, primum hoc esse Templum, quod B. Virginis nomini Romæ dedicatum fuerit; sed repugnat Florentinius exercit. 12. *Difficillimum ergo videtur Basilicam S. Mariæ sub Liberio ex prodigio æstivæ nivis constructam primam dicere.* Et sane cum in libro Pontificali de S. Callixto I. in ejus vita scriptum sit: *Fecit Ecclesiam S. Mariæ Trans Tyberim*, facile quivis intelligat S. Mariæ ad Nives Basilicam non eam esse,

quæ

quæ Romæ prima fuerit in Beatæ Virginis honorem consecrata. Quasdam etiam alias antiquitatis cultores Ecclesias commemorant ante Dedicationem Ecclesiæ B. Mariæ ad Nives Sanctissimæ Dei Genitricis nomini dedicatas. Nos vero satis contenti sumus tueri posse, ante Dedicationem Basilicæ S. Mariæ ad Nives Romæ in ejus honorem a Callixto I. Ecclesiam TransTyberim fuisse consecratam. Quapropter, non quod prima dedicata sit ea Basilica B. Virgini, sed ex æstivæ Nivis miraculo solemnitas hujus Festi tanta, ejusque propagatio originem traxit. Quod observavit Guyetus de Festis propriis Sanctorum lib. 1. cap. 6. quæst. 13. ubi agens de Titulis dedicatarum B. Virgini Ecclesiarum, cum ad eos devenit, qui ex prodigiis & miraculis nomen habent, *Quo in genere*, inquit, *præcellit aliis omnibus ipsa S. Mariæ Majoris Basilica, una ex primariis & Patriarchalibus Urbis, cujus extruendæ occasionem dedit insigne Nivium miraculum, a quo & Sanctæ Mariæ ad Nives dici etiam consuevit*. Paucis ante Christi Domini ortum annis celeberrimum Templum Romæ Agrippa ædificavit *Pantheon* appellatum, quod fictitiis omnibus Gentium Diis dedicavit. Circiter anno 610. B. Virgini & Sanctis Martyribus Templum hoc consecrari Imperator Phocas a Bonifacio IV. Pontifice permisit, cui propterea *Sanctæ Mariæ ad Martyres* nomen inditum; & ex structuræ forma vulgo *Rotunda* appellatur. Celebris etiam hujus Templi fuit Consecratio, cujus Festo constitutus est dies 13. Maji, quo Sacra Cæremonia peracta est. Eam commemorat Beda in Martyrologio, & in Historia Anglica. Magna quondam hujus Festivitatis celebritas fuit Romæ, & in Gallia, ac de ea mentionem faciunt nostri seculi Martyrologia. Romanum eam habet ad diem 13. Maji. Nunc ejus Consecrationis Festivitas Romæ in ea dumtaxat Ecclesia celebratur; nec extra Romam usquam celebrari eam comperimus: sola Dedicatio Basilicæ S. Mariæ ad Nives tum Romæ, tum in omnibus Orbis universi Ecclesiis celebratur. Vide Bollandistas tom. 6. Maji pag. 75. & Bailletum ad diem 15. Augusti §. 5. num. 28. Paulus Diaconus de gestis Longobardorum nobilissimam ædem, Pantheon appellatam, ab Agrippa falsorum Deorum cultui extructam, scribit ab Imperatore Phoca Bonifacio IV. Pontifici datam, qui Templum illud in B. Mariæ Virginis, omniumque Sanctorum Martyrum honorem dedicavit; *ut ubi quondam non Deorum, sed Dæmonum cultus erat, ibi deinceps omnium fieret memoria Sanctorum*. Baronium in Notis ad Martyrologium Romanum ad diem 13. Maji hæc scribit: *Legi in ejus Ecclesiæ Codice Manuscripto, Templum illud dicatum in primis in honorem Genitri-*

nitri-

nitricis Mariæ, omnium Sanctorum Martyrum & Confessorum, illataque illuc esse reperi duodetriginta curribus ossa Sanctorum Martyrum e diversis Urbis Cæmeteriis effossa, solemniterque comportata, ac decentissime collocata.

CAPUT VIII.

De Festo Assumtionis Beatissimæ Virginis ad diem 15. Augusti.

Quorumdam sententia Deipara nunquã obiit. De ejus morte dubitavit Epiphanius.

1 DEcimaquinta Augusti die Assumtio B. Mariæ Virginis celebratur. Epiphanius hæresi 78. dubitat, an B. Virgo mortem obierit, quod ex ipsius verbis apparet, quæ ita vertit Janus Cornarus: *Quærant vestigia Scripturarum, & invenient utique neque mortem Mariæ, neque an mortua sit, an non mortua, neque an sepulta sit, an non sepulta ..... Non omnino definio hoc, & non dico, quod immortalis mansit; sed neque affirmo, an mortua sit. Excedit enim Scriptura mentem humanam, & in suspenso reliquit propter vas pretiosum, & excellentissimum, ut ne quis ad suspicionem veniat carnalium de ipsa rerum. Sive igitur mortua est, non novimus, sive sepulta est, non copulata fuit carni: absit.* Alii vero ulterius progressi obfirmate negant, B. Virginem esse mortuam, utpote, quæ ab originalis peccati labe pura fuerit & integra, cujus peccati pœna mors est, juxta illud Apostoli ad Rom. 5. *Sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt.* Et cap. 6. *Stipendia peccati mors.* Videatur P. Macedo de Clavibus Petri tom. 1. lib. 4. part. 2. de Peccato Originali sect. 3.

Communi Græcorum & Latinorum sententia B. Maria mortem obiit.

2 Venerabilis Petrus Canisius lib. 5. de B. Maria Deipara Virgine cap. 2. Epiphanii moderationem demiratur. *Tam reverenter & modeste de Maria sentit ac loquitur Epiphanius, ut de illius morte ac sepultura non ausit certi aliquid definire.* Advertit, illum novisse eorum sententiam refellere, qui affirmant, B. Virginem mortuam esse, & sepultam. *Ad hæc ex dictis Epiphanii verbis colligi potest, quod etiamsi nihil ipse certi hoc loco statuat, tamen nec improbet illorum sententiam, qui vere mortuam ac sepultam, adeoque in Cœlos assumtam Virginem credunt.* Denique concludit, ea Epiphanii dubitatione nihil de communi Græcorum & Latinorum detrahi sententia, quæ statuit B. Virginem obiisse. *Quod si vir Sanctus hac de re dubitavit, ne id quidem prohibet, quominus mortem, sive dormitionem Deiparæ cum Ecclesia confi-*

teamur, eamque confessionem publicis feriis testificemur, ut non modo Latini, sed Græci etiam tot sæculis diligenter observant. Etenim unius aut alterius Doctoris opinio, sive sententia eam vim non obtinet, ut aliis aliter meliusque sentientibus præjudicium afferre, multoque minus ut communem Ecclesiæ fidem, sententiam, atque auctoritatem labefactare possit, aut debeat.

Baronii moderatio erga veteres Patres. Epiphanium vel excusat, vel defendit.

3 Magnus Baronius, paratus semper tueri, ut par est, dicta Patrum, & in bonam partem accipere, ad ann. Chr. 48. num. 11. & 12. considerat, Epiphanium adversus hæreticos scribere, qui spurcissimis calumniis puritatem B. Virginis impetebant; qui, ut ostendat nullo eam carnis motu tentatam, ait, ex Scriptura ne illud quidem probari posse, B. Virginem mortem obiisse; atque, ut fere contingit ei, qui errorem aliquem suscipit refellendum, vehementiori studio abreptus, terminos veritatis prætergressus, contrario errori videtur esse affinis. *Ad neutram partem inclinans satis esse censuit, vel ex hac parte sublimem illam Dei Genitricis excellentiam hostibus demonstrasse, & quam illa procul fuerit ab omni carnis illecebra, quæ nec an mortua fuerit, posset ex divinis Scripturis ostendi, eisdem insinuasse. Ceterum condonandum illi, si (quod & aliis sanctissimis atque eruditissimis viris accidisse reperitur) dum ardentiori studio in hostes invehitur, vehementiori impetu in contrariam partem actus, lineam videatur aliquantulum veritatis esse transgressus. Catholica quippe Ecclesia nullam de obita Dei Genitricis dubitationem admittit, sed quam novit humanæ fuisse naturæ consortem, humanam pariter moriendi necessitatem experiam affirmat.*

Rationes, quare dubitari non possit, B. Mariam mortem obiisse.

4 Alii confidentius respondent, nullam de B. Virginis obitu dubitationem oriri posse ex Sacrarum Scripturarum silentio; Evangelio enim nihil aliud contineri, quam Jesu Christi vitam usque ad ejus ascensum in Cœlum; Acta Apostolorum res gestas complecti usque ad ea tempora, cum in suam quisque provinciam ad Evangelium prædicandum profectus est; iis etiam comprehendi Acta Sanctorum Apostolorum Petri & Pauli usque ad 4. Neronis annum & sexagesimum tertium a Christo nato, reliquis vero Sacris Apostolorum Scripturis non historiam, sed Evangelicam tradi doctrinam. Vide Canisium de Maria Deipara Virgine lib. 5. cap. 2. in fine. Quod vero ad illud attinet argumentum, Beatam Virginem, sicut pura fuerit ab originali labe, ita morti non fuisse obnoxiam, aperta lex est, quicumque natus sit, eum mori omnino oportere. *Quis est homo, qui vivit & non videbit mortem?* Psalmo 88. & Ep. ad Hebræos 9. *Statutum est hominibus semel mori.* Fide certo novimus, Christum Dominum nulla

nulla peccati originalis labe fuisse contactum: & S. Augustinus lib. 2. de peccator. meritis & remissione cap.29.docet, nisi in ipso ætatis flore fuisset Cruce necatus, pro naturali hominis conditione, ætati succedente ætate, tandem moriturum fuisse; carnem enim nostræ similem assumsisse, licet ab omni peccato integram. *Sed quia erat in eo similitudo carnis peccati, mutationes ætatum perpeti voluit, ab ipsa exorsus infantia, ut ad mortem videatur etiam senescendo illa caro potuisse pervenire, nisi juvenis fuisset occisus; quæ tamen mors in carne peccati inobedientiæ debita redditur, in similitudine autem carnis peccati obedientiæ voluntate suscepta est*. Denique mors considerari potest dupliciter, vel tanquam conditio naturæ, quæ, cum contrariis rebus conflata sit, tandem aliquando corrumpi eam necesse est, vel tanquam peccati Adæ pœna, qua privilegium illud originalis justitiæ amisimus, quod impediebat ne homines morerentur. Itaque etsi Beata Virgo ex hac posteriori causa mori non debuisset, priore tamen morti eam obnoxiam fuisse oportuit. Atque hæc est communis omnium doctrina. Theophilus Raynaudus in Diptychis Marianis tom. 7. num. 5. pag. 124. putat faciliorem eam esse hujus solvendæ difficultatis rationem, si dicamus, B. Virginem, a peccato originali licet immunem, eam tamen Adæ filiam fuisse; ac propterea iis peccati pœnis eam obnoxiam fuisse, quæ eam minime dedecerent, cujusmodi mors est. *Quare planius & expeditius dicetur, Beatam Virginem, etiamsi a peccato prorsus immunem, tamen, quia filia Adæ erat, pœnalitatibus nostratibus, quæ ipsam non dedecerent, inter quas est mors, fuisse obnoxiam; atque adeo mortis dubium solvisse, & mori debuisse: eamque esse pœnam peccati, quod Adamus actualiter admisit, & in omnes posteros, quantumvis ab omni culpæ labe puros, infeliciter diffusa est, nihil vetat affirmare*.

5 Itaque concludendum, B. Virginem obiisse, ejusque animam corpore fuisse seclusam, veramque esse hanc Ecclesiæ sententiam Traditione innixam, ut innuit S. Gregorius in Sacramentario, qui in Missa Assumtionis B. Mariæ ait: *Veneranda nobis Domine hujus est diei Festivitas, in qua sancta Dei Genitrix mortem subiit temporalem*. Et paullo post; *Subveniat Domine plebi tuæ Dei Genitricis oratio, quam etsi pro conditione carnis migrasse cognoscimus, in cœlesti gloria apud te pro nobis orare sentiamus*: quæ etiamnum in Secreta & Collecta Ecclesia recitat, ut bene advertit Tillemont. tom. 1. Nota 17. ad vitam B. Virginis. Quo vero ætatis suæ anno, atque ubi ea migraverit e vita, quærunt Ecclesiasticæ antiquitatis cultores.

Atque ea est Ecclesiæ sententia.

Quoto ætatis suæ anno B. Virgo mortua sit, variæ sententiæ.

6 Annum quo mortua sit, non definit Andreas Cretensis in Oratione prima in Dormitionem Sanctissimæ Deiparæ in Biblioth. Patrum tom. 10. pag. 655. sed ait, *illam migrasse ab humanis, ubi ad extremam devenisset senectutem*. Nicephorus Evodii innixus auctoritati putat usque ad quinquagesimum nonum vixisse ætatis suæ annum. Epiphanius Presbyter Constantinopolitanus opinionem affert Hippolyti Thebani septem & quinquaginta natam annos e vita excessisse; deinde vero ab opinione recedens Hippolyti duos illi tribuit & septuaginta annos. Alii vero ex quadam Traditione contendunt, tertio & sexagesimo anno mortem obiisse. Vide Baronium ad ann. Chr. 48. §. 5. Postremam hanc sententiam amplectitur Cardinalis Bona in Horologio Ascetico cap. 5. §. 7. *Corona*, inquit, *B. Virginis ex sexaginta tribus Salutationibus Angelicis componitur & septem Orationibus Dominicis. Est autem hæc precatio ex sexaginta tribus Angelicis Salutationibus compacta juxta numerum annorum, quibus B. Virgo in terris vixisse creditur, ut fert Doctorum probabilior sententia*. Opiniones omnium affert Benedictus XIII. serm. 96. de B. Virgine, ac ad veritatem ait accedere illam sententiam, quæ B. Virgini duos tribuit & septuaginta annos. Consentiunt S. Antoninus, a Lapide, Suarez, & Cardinalis Gottus de veritate Relig. Christ. tom. 4. par. 2. cap. 40. §. 3. num. 12. & 13. Sed nihil ea de re quidquam ut exploratum certumque definiri potest, ut bene advertit Durantus Episcopus Montis Feltri in Notis ad Revelat. S. Birgittæ lib. 6. cap. 61. tom. 2. *Inter tot gravissimorum hominum opiniones, quæ hac de re circumferuntur, difficile sane est aliquid certi pronunciare*. Et paullo post: *Cæterum quid inter tot virorum doctorum opiniones sentiendum sit, non audeo definire*.

Quidam putant Deiparam Hierosolymis obiisse. Historia translati ejus Corporis Constantinopolim ad Marcianum, & Pulcheriam.

7 De loco ubi ea mortua sit, duo circumferuntur sententiæ. Quidam putant Hierosolymis obiisse; quæ opinio nititur S. Damasceni auctoritate, qui in Homiliis de Dormitione B. Virginis, ac præsertim in secunda num. 18. Euthymianæ historiæ fidem sequutus, narrat, Marcianum, & Pulcheriam desiderio incensos reperiendi Corpus B. Virginis, accersito ad se Juvenali Hierosolymorum Episcopo, significasse consilium suum Constantinopolim in Ædem amplissimam S. Mariæ *in Blachernis*, quam Pulcheria ædificaverat, asportandi Sanctissimum Corpus, quod Hierosolymis in Æde eo loco extructa, qui Gethsemani appellatur, conditum esse acceperant: Juvenalem respondisse, sepulchrum quidem extare in Gethsemani, corpus vero non item; triduo post Beatissimæ Matris obitum, Apostolos monumento recluso nihil præter vestes reperisse, e quibus suavissimus spirabat odor: ac tum

tum Marcianum, & Pulcheriam jussisse, sepulchrum cum vestibus probe obsignatum in modo memoratam Ædem *in Blachernis* transferri; ut videre est apud Nicephorum lib. 14. cap. 2. & lib. 15. cap. 14.

8 Hanc venerabilis Canisius opinionem sequitur lib. 5. cap. 3. de Maria Deipara Virgine: *Primum in eo veneranda conspirat antiquitas, Mariam post Filium in Cælos assumtum Hierosolymis non solum, ut diximus, habitasse, sed etiam extremum clausisse diem, fortasse ut formosa filia Hierusalem a terrestri ad cælestem Hierusalem recta proficisceretur. Hinc magnum decus accessit Ecclesiæ Hierosolymitanæ, utpote quæ non modo Apostolis, & nascenti Christianismo, sed etiam Deiparæ diuturnum hospitium præbuit; quandoquidem hæc post Filii sui Resurrectionem illic vitam suam egit atque complevit, sed & sepulturæ locum ibidem accepit, quemadmodum indicat Damascenus.* Ejusdem multo antea fuit sententiæ Guerricus Abbas S. Bernardi Discipulus, qui sermone 2. de Assumtione, *Ob hoc ipsum*, inquit, *creditur in Valle Josaphat commoratam* (B. Virginem) *ubi & sepulchrum ejus monstratur*. Et Urbanus II. Summus Pontifex sermone quem habuit in Claromontana Synodo anno 1095. ait in Valle Josaphat fuisse sepultam. Burcardus, Scriptor Nicephoro multo recentior, in Part. 1. c. 7. §. 46. scribit, se Hierosolymis veneratum esse B. Virginis sepulchrum in Templo S. Helenæ opera extructo, aitque, a Turcis quoque ipsis veneratione aliqua & osculis coli. Idem confirmat Adricomius num. 198. Postremo Petrus a Valle in Epist. 13. Aleppo data anno 1616. affirmat, se in ima Valle Josaphat, quam interfluit torrens Cedron, veneratum esse B. Virginis sepulchrum Templo ipso sublimius passibus quinquaginta. Hæc pugnare videntur cum iis, quæ Nicephorus narrat: sed Florentinius in Exercit. 5. ad diem 18. Januar. ita omnia componit: *Potuit ergo Pulcheria non saxeum tumulum, cellulam, seu mensam Constantinopolim transferre, sed sacrum illud Feretrum, ad cujus contactum prodigia illa emanarunt; quæ habentur in Historia Transitus B. Mariæ; quod potuit ab Apostolis in ipsa sepulchrali cellula poni in Assumtionis argumentum*. Quaresmius in Elucidat. Terræ Sanctæ lib. 4. cap. 1. & sequen. tom. 2. narrat, extra Hierosolymam in media valle Josaphat prope Gethsemani sub monte Oliveti sitam esse amplam Ecclesiam in honorem Deiparæ dedicatam, in qua est B. Virginis Sepulchrum, quo ab Apostolis ejus corpus illatum fuit, & unde reviviscens ab Angelis in Cœlum sublata est: ad hanc Ecclesiam Franciscanos Fratres, aliosque Sacerdotes ventitare, ut in ea Missam celebrent: & in die Assumtionis B. Virginis eosdem Fratres ibi celebrandæ solemnitatis gratia integrum diem sumere.

Canisius eam sententiam sequitur, aliique vetusti Scriptores.

9 Hanc

Euthymii & Juvenalis fidem alii elevant, quorum testimonio nititur historia de translato Deiparæ corpore Constantinopolim.

9 Hanc autem sententiam quidam minime probant: non enim novimus, quis ille tandem sit Euthymius historicus, a quo Damascenus, Andreas Cretensis, Nicephorus, aliique medii ævi Scriptores acceperint, B. Virginem Hierosolymis obiisse. Huc accedit, Juvenalem a Cyrillo Alexandrino, & Leone Magno seditionis multorumque scelerum, ac præsertim corruptarum tabularum reum existimari. Quæ argumenta profert Serry adversus eos, qui statuunt, B. Virginem Hierosolymis obiisse; quamvis enim Sandinus Histor. Famil. Sacræ pag. 373. respondeat, Juvenali non ideo fidem abrogandam, quod profligatus falsariusque fuerit: *Probare necesse est atque ostendere re ipsa hanc historiam, de qua loquimur, ab eo fuisse, præsertim sine ulla necessitate, confictam. Non enim tunc de Fidei negotio, sed de facto agebatur, de quo in præsens, non de illius moribus quærendum est*: Nihilominus Serry mordicus suam sententiam tenet; & adversus Sandinum regerit in cap. 17. suæ Responsionis, Juvenalem, qui Tabulas depravare soleret, cum ad Marcianum scriberet, & Pulcheriam, multo facilius mendacium potuisse confingere. *Qui autem aliorum scripta falsare solitus erat, annon falsam Epistolam Marciano, & Pulcheriæ scribere potuit? Falsam, inquam, non quæ suum mentiretur Auctorem, sed quæ falsum de Mariano Sepulchro Gethsemani juxta Hierosolymam extante testimonium contineret*: præsertim vero, quod cum Episcopus esset Hierosolymitanus, eum credere par est studiosum fuisse gloriæ Ecclesiæ suæ, cui quanta honoris fieret accessio ex eo, quod B. Virgo Hierosolymis mortua & sepulta fuisset, nemo est qui non videat. Atque ut paucis concludamus, juxta Jurisperitos *falsus in uno præsumitur falsus in omnibus*, eoque magis tum cum verisimilis est causa, quamobrem falsam rem commentum illum fuisse ac venditasse suspicemur: quæ quidem omnia mirifice juvant eos, qui negant, Juvenali ullam esse fidem adhibendam.

Alii putant, mortuam esse Ephesi. Locus ex Epist. Synodica Conc. Ephesini veluti biant a quibusdam eruditis expletus.

10 Qui Juvenalis auctoritatem respuunt, nec sibi persuadere possunt, B. Virginem Hierosolymis obiisse, putant mortuam esse Ephesi: atque provocant ad Epistolam Ephesini Concilii Synodicam anno 431. ad Clerum Populumque Constantinopolitanum; ubi scriptum est, Nestorium Ephesi esse condemnatum, *in qua* (urbe) *Joannes Theologus, & Deipara Virgo Sancta Maria*. Abesse ab hoc loco verbum, nemo est qui non videat; inde nova oritur controversia. Combefisius, ut sensus constet, addit, *aliquando habitaverunt*, vel *ædes habent*, vel *in honore habentur*; quam emendationem probant ad marginem ejus Epistolæ Harduinus & Labbeus. Consonat Baronius ad ann. Chr. 44. num. 29.

num. 29. Ea vero lectio etiamsi recipiatur, non tamen conficitur ex epistola, B. Virginem Ephesi mortuam esse. *Ephesi mortuam colligunt alii ex Epistola Concilii Ephesini ad Clerum & Populum Constantinopolitanum scribentis, ea in Urbe damnatum Nestorium, in qua Theologus Joannes, & Dei Genitricis Virgo Sancta Maria. Verum hæc non significant extare Ephesi Sancti Joannis, & Deiparæ Virginis sepulchra, vel corpora, sed ibi Templa in eorum memoriam erecta*; Verba sunt Natalis Alexandri Hist. Eccl. sect. 1. cap. 1. art. 3. num. 5.

11 Neque vero nova hac commoventur controversia, qui Ephesi B. Mariam objisse contendunt; quin mirari se dicunt ad illum epistolæ Synodicæ locum ejusmodi interjici supplementa. In iis enim verbis, *In qua Theologus Joannes, & Dei Genitrix Virgo Sancta Maria*, juxta regulas, & Græci sermonis elegantiam *est* vel *sunt* subaudiendum esse, quarum alterutra voce putant rem omnem confici. Nam cum in Epistola Synodica scribat Ephesinum Concilium, condemnatum Ephesi Nestorium, *in qua* (urbe) *Joannes Theologus*, vel *Theologus Joannes, & Deip. Virgo S. Maria*, vel *Dei Genitrix Virgo S. Maria est*, vel *sunt*; cumque non amplius viverent S. Joannes, & B. Virgo, nulla alia huic loco tribui potest sententia, quam quod Joannis, & B. Virginis sepulchra essent Ephesi. Bailletus in vita SS. Mariæ Virginis ad diem 15. Augusti §. 1. num. 8. ait, hanc sententiam ad veritatem multum accedere. Tillemontius Nota 16. ad vit. B. Virginis manuscriptos desiderat Codices, ubi supplementa legantur, quæ superius attulimus; quoad vero ejusmodi codices inveniantur, nihil ibi subaudiri posse ait, quam vocem *est*, vel *sunt*, quæ vox probat eorum sepulchrum Ephesi extare. Hanc Tillemontii sententiam confirmat longo sermone Serry Exercit. 65. num. 5. Et cap. 18. *Responsionum ad Sandinum* se ab eo accusatum conqueritur, non quod Deiparam Ephesi obiisse certo affirmaverit, sed quia ejusmodi sententiam verisimiliorem dixerit.

Alii nihil ab eo loco abesse arbitrantur; & ex eo confi-cì statuunt, Deiparam Ephesi mortem obiisse.

12 Nos in utraque controversia tum de anno tum de loco quo obiit B. Virgo, nullius partes sequimur, satis contenti diversas recensuisse sententias, & fundamenta, quibus quæque earum innititur. Illud tamen repetimus, exploratum esse B. Virginem ex hac vita migrasse, ejus animam a corpore fuisse sejunctam, statimque, nulla vel minima mora interjecta, non solum Beata Visione fuisse præditam, sed sublatam ad Empyreum, & exaltatam esse super Choros Angelorum. Eugenius enim IV. in Decreto Unionis Sessione ultima Concilii Florentini definivit, *Divorum animas, qui post Baptisma susceptum nullam omnino pec-*

De anno & loco mortis Deiparæ nullius partes sequitur Auctor. Statuitur obiisse, & statim corpore, & anima in Cælum sublatam.

peccati maculam incurrerunt &c. in Cœlum mox recipi, & intueri clare ipsum Deum Trinum & Unum sicuti est: idque confirmavit Innocentius IV. Constitut. *Sub Catholicæ*, & Benedictus XI. Extravaganti *Benedictus Deus*. Neque hîc prætereundum, quod fusius infra docebimus, Beatæ Virginis corpus paullo post obitum, incorruptibili & gloriosa temperatione suscepta, rursus cum anima coaluisse, & nunc in Cœlo esse: *Virginis privilegium est, quod cum corpore suo, uti credimus, in Cœlo vivit*: verba sunt Hugonis de S. Victore lib. 3. Erudit. Theolog. ex miscell. secundi Codicis cap. 125. Quidam ineptiarum artifices scripserunt, animam B. Virginis corpori toto eo tempore adstitisse, quo jacuit in sepulchro; alii somniarunt, animam Deiparæ Angelorum stipatam comitatu descendisse ad inferos, ut Majestatis suæ præsentia Dæmones perterrefaceret. Sed somnia hæc sunt, & vigilantium aut ægrorum deliramenta, ut advertit Saxius tom. 2. de Laudibus Mariæ pag. 227. lit. D.

Discrimen inter Ascensionem Christi & Mariæ Assumtionem.

13 Nihil aliud est Deiparæ assumtio, quam gloriosa quædam animæ & corporis translatio B. Virginis, quæ revixit. Illud inter Ascensionem & Assumtionem intercedit discrimen, quod Ascensio de Christo, qui *propria virtute* ascendit in Cœlum, Assumtio dicitur de B. Virgine, quæ post reditum ad vitam peculiari privilegio corpore & anima in Cœlum sublata est, ut ait Spinellus Tract. de Maria Deipara cap. 12. num. 2. *Christi dicitur Ascensio, quia propria virtute in Cœlum ascendit; & Deiparæ dicitur Assumtio; quia singulari Dei privilegio corpore & anima in Cœlum est evecta*; quod multo antea B. Petrus Damiani animadvertit Serm. de Assumtione: *Ascendit Salvator in Cœlum potestativæ virtutis imperio, sicut Dominus & Creator, Angelorum comitatus obsequio, non auxilio fultus. Assumta est Maria in Cœlum, sed gratiæ sublevantis indicio, comitantibus, & auxiliantibus Angelis, quam sublevabat gratia, non natura.*

Singulares Deiparæ virtutes, & Privilegia persuadent ejus Assumtionem.

14 De B. Virginis Assumtione disseruimus l. 1. de Canonizat. Sanctor. cap. 42. num. 15. quo in loco animadvertimus, dignitatem, qua ut Dei Mater cæteris antecellit, excellentem Virginitatem, insignem sanctitatem, qua omnibus præstat & Angelis & hominibus, intimam cum Jesu Christo filio suo conjunctionem, summumque Filii in Sanctissimam Matrem suam amorem, hæc omnia totidem esse Theologicas rationes, quibus satis ostenditur, singulari Resurrectionis privilegio B. Virginem esse auctam, atque in Cœlum anima & corpore esse assumtam; quapropter Claudius Joly Dissert. de verbis Usuardi pag. 14. ubi causam exponit, cur eam Dissertationem conscripserit: *Quis enim*, inquit,

quit, *negare valeat, Assumtionem talem ab Omnipotenti Deo fieri potuisse? Quis asserere præsumat, Deum ita fieri noluisse? Quis proferre audeat, Beatissimam Virginem, quam Angelus ab ipso Deo missus salutavit & cælesti gratia plenam esse asseveravit, postquam Dei Mater esse cæpit, peculiarem hanc gratiam non meruisse?*

15 Qui cognoscere cupiat, quibus testimoniis Assumtionis privilegium probetur, eum satis esse videretur ad Petrum Canisium amandare, qui lib. 5. cap. 5. De Maria Deipara Virgine Patrum & Theologorum dicta collegit. Verum cum auctoritates quasdam a Canisio ex Patribus depromtas juxta Criticæ regulas auctoribus, quorum nomine circumferuntur, falso tribui compertum sit, cujusmodi sunt sermones quidam Athanasii, Hieronymi, Augustini nomen præferentes; nos propterea dicimus: Primo vetustissimos quidem primævæ Patres Ecclesiæ de corporali B. Virginis Assumtione siluisse; medii tamen ævi postremæque ætatis Patres tum Græcos, tum Latinos eam disertissime tradidisse. Ex Latinis Gregorius Turonensis lib. de Miraculis cap. 4. ita scripsit: *Dominus susceptum Virginis corpus Sacratissimum in Paradisum deferri jussit, ubi nunc, resumta anima, cum electis ejus exultans, æternitatis bonis nullo occasuris fine perfruitur.* S. Idelfonsus Toletanus seculi septimi Scriptor serm. 6. de Assumtione: *Nec sane*, inquit, *illud omittere debemus, quod multi pietatis studio libentissime amplectuntur, eam hodierno die ad Cæli Palatia corporaliter fuisse sublevatam.* Nec ab iis discrepant, quæ scribit Fulbertus serm. 2. *de Nativitate*, B. Petrus Damiani serm. *de Assumtione*, Petrus Blesensis serm. 28. itidem de *Assumtione*, qui Scriptores undecimo & duodecimo seculo floruerunt. Ex Patribus Græcis septimi, & octavi seculi occurrit Andreas Cretensis Orat. 2. de *Laudibus Assumtæ Virg.* Germanus Constantinopolitanus Patriarcha Orat. 1. *in Dormitione Deiparæ*, & Damascenus Orat. 2. *in Dormitione B. Mariæ* num. 14. ut ex his verbis colligitur: *Sanctissimum corpus clarissimo præstantissimoque tumulo imponitur, unde triduo post in Cælum attollitur ..... sicuti sanctum incorruptumque illud corpus, quod Deus ex ea Personæ suæ copulaverat, tertia die e monumento surrexit, sic etiam hanc e tumulo abripi, Matremque ad Filium migrare par erat.*

Hæc est sententia Patrũ Græcorum & Latinorum medii ævi. Nã apud vetustos Patres ea de re silentium.

16 Secundo loco dicimus, hanc esse communem omnium Theologorum sententiam, quibus præit D. Thomas 3. par. qu. 27. art. 1. ubi S. Doctor probandum suscipit, B. Virginem in Matris utero sanctificatam fuisse, exemplumque petit ab ejus in Cælum cor-

Idem sentiunt D. Thomas, & omnes Theologi.

corporali Assumtione: *Dicendum, quod de sanctificatione B. Mariæ, quod scilicet fuerit sanctificata in utero, nihil in Scriptura Canonica traditur; quæ etiam nec de ejus Nativitate mentionem facit. Sicut tamen Augustinus in sermone de Assumtione ipsius Virginis* (ita vulgo existimabatur) *rationabiliter argumentatur, quod cum corpore sit assumta in Cœlum, quod tamen Scriptura non tradit; ita etiam rationabiliter argumentari possumus, quod fuerit sanctificata in utero*. Eamdem doctrinam supponit 3. part. quæst. 83. art. 5. *ad octavum*; eamque diserte tradit Opusc. 4. in expositione Salutationis Angelicæ, ubi de maledictionibus agens in hominem a Deo propter peccatum immissis: *Tertia*, inquit, *fuit communis viris & mulieribus, ut scilicet in pulverem reverterentur: & ab hac immunis fuit B. Virgo, quia cum corpore est assumta in Cœlum. Credimus enim, quod post mortem resuscitata fuerit, & portata in Cœlum. Psal. 131. Surge, Domine, in requiem tuam tu & arca sanctificationis tuæ*.

Eam sententiam amplexa est universa Ecclesia, ut apparet ex vetustissimis Sacramentariis Gelasiano & Gregoriano.

17 Tertio dicimus, in hanc sententiam Ecclesiam venisse. S. Gregorius Magnus in Sacramentario ex Gelasiano Codice a se collecto hanc ponit Orationem in Assumtionis solemnitate recitandam: *Veneranda nobis, Domine, hujus diei Festivitas opem conferat salutarem, in qua Sancta Dei Genitrix mortem subiit temporalem, nec tamen mortis nexibus deprimi potuit, quæ Filium tuum de se genuit incarnatum*. Neque enim ullus alius tribui potest sensus illis verbis *mortis nexibus*, quam ut corporis corruptionem significent, a qua per triumphalem in Cœlum assumtionem suam liberata est. In veteri Gallicano, seu Gothico Missali ante nongentos annos scripto, quem claræ memoriæ Cardinalis Thomasius, & Mabillonius ediderunt, in Missa de Assumtione S. Mariæ post nomina leguntur hæc in Collecta: *Fusis precibus Dominum imploremus, ut ejus indulgentia illuc defuncti liberentur a Tartaro, quo B. Virginis translatum Corpus est de sepulchro*. Et in Præfatione Sacerdos B. Virginem in hunc modum alloquitur: *Recte ab ipso suscepta es in Assumtione feliciter, quem pie suscepisti conceptura per Fidem, ut quæ terræ non erat conscia, non teneret rupes inclusa*. In Festo Assumtionis Ecclesia legit Sanctorum Joannis Damasceni, & Bernardi Homilias, in quibus disertissime traditur, B. Virginem corpore & anima in Cœlum assumtam; quod quidem indicio & argumento est, Ecclesiam hanc amplexam esse sententiam. *Dei Ecclesia* (sunt Baronii verba in Notis ad Martyrol. Romanum ad 15. Augusti) *propensior in eam partem videtur, ut una cum corpore assumta sit in Cœlum. Nam in hujus diei celebritate illas Sanctorum Patrum homi-*

homilias legendas tradit, quibus ea de Assumtione affirmantur. Denique Ecclesia Græca non id solum testatur in Menologio ad diem 15. Augusti, sed confirmat etiam in Hierosolymitana Synodo a Dositheo anno 1672. adversus Calvinistas habita, ubi in capite de Cultu Sanctorum hæc de B. Virgine habentur: *Ipsa est procul dubio Virgo Sanctissima, quæ magnum in Terra signum cum extiterit, eo quod Deum in carne genuit, & post partum integerrima Virgo permansit, recte etiam signum esse dicitur in Cœlo, eo quod ipsa cum corpore assumta est in Cœlum. Et quamvis conclusum in sepulchro fuerit immaculatum Corporis ejus Tabernaculum, in Cœlum tamen, uti Christus fuerat assumtus, tertio & ipsa die in Cœlum migravit.*

Assumtio Deiparæ non est Fidei articulus. Sed eam qui negaverit temeritatis summæ notandus

18 Postremo dicimus, non esse Fidei articulum Assumtionem B.Virginis, quod lib. 4. contra Cajetanum contendit Catharinus; nam quædam Scripturæ loca, quæ ad eam opinionem constabiliendam solent afferri, aliter etiam explicari possunt; nec ejusmodi est Traditio, quæ satis sit ad evehendam hanc sententiam ad gradum articulorum Fidei, quod advertit Dominicus Sotus in 4. sentent. dist. 43. qu. 2. art. 1. cujus auctoritatem ipsi attulimus etiam tom. 1. de Canonizat. Sanctor. loco supra cit. *Nondum tamen inter Fidei articulos creditu necessarios relata est, quamvis sit pientissime credendum; nam in Collecta illius Festi ait Ecclesia, quod nexibus mortis deprimi non potuit.* At si non Fidei articulus, sed pia tantum & probabilis opinio est, numquid licuerit eam amplecti, vel aspernari, tueri, vel refellere? Minime vero: *Qui hæc inter Christianos blateraret* ait Claudius Joly loc.cit.) *non modo impius & blasphemus, sed etiam stultus, & omnino mentis expers haberetur.* Suarez 3. par. qu. 37. art. 4. disputat. 25. sect. 2. sic docet: *Sententiam Assumtionis Virginis in corpore & anima in Cœlum non esse de fide; quia neque est ab Ecclesia definita, neque est testimonium Scripturæ, aut sufficiens Traditio, quæ infallibilem faciat fidem; tamen summæ temeritatis reus crederetur, qui tam piam religiosamque sententiam hodie impugnaret.* Et Theophilus Raynaudus in Diptychis Marianis tom. 7. Operum suorum pag. 220. expendens, quæ supra attulimus verba Baronii, qui propensiorem ait esse Ecclesiam ad eam sententiam, quæ statuit B. Mariam in Cœlum corpore & anima fuisse assumtam: *Tanta autem est*, inquit, *propensio, ut non censeam a morigero Ecclesiæ filio aliud dici posse.* Sapienter Casaubonus Exercit. 14. §. 11. animadvertit: *Ecclesiæ sensum ne tacitum quidem esse contemnendum*: Thomassinus Tract. de dier.Fest. celebritate lib. 2. cap. 20. ita scribit: *Non dubitamus, quin Vir-*

go Dei Parens corpore quoque in Cœlo degat, tametsi Fides divina hoc minime docet &c. Quot enim sunt, quæ cum minime rata sint, & divina Fide nixa, ad examen tamen revocare non licet? Tollenda prorsus esset omnis humani generis societas, si cohiberi oporteret assensionem, quoties non suppetit evidens ratio, vel auctoritas, quæ errori non sit obnoxia. Celebris Theologus Melchior Canus lib. 12. de Locis Theolog. cap. 10. ita in rem nostram disputat: *B. Virginem non esse in Cœlos cum corpore assumtam, licet Fidei minime adversum sit, quia tamen communi Ecclesiæ consensioni repugnat, petulanti temeritate diceretur.* Natalis Alexander Hist. Eccl. seculi 2. cap. 4. §. unico in *additionibus* non diffitetur, negasse se Assumtionem B. Virginis esse Fidei articulum, *sed pietatis*, inquit, *officio non defui, nec dubitavi, aut in dubium revocari posse censui, num Deipara Virgo redivivo corpore in Cœlum assumta sit; quin immo eam sententiam omnino amplectendam esse dixi, ut piam, ac congruis rationibus longe probabiliorem, quia ut talem amplectitur Ecclesia; adeo ut temeritatis notam non effugeret, qui de illa dubitaret.* Card. Gottus 2. par. tom. 4. de verit. Relig. Chr. cap. 41. cap. 2. num. 20. temerariam esse pronunciat hanc propositionem, B. Virginem corpore & anima non esse in Cœlum assumtam, & qui eam propugnaret, vehementer de hæresi eum fore suspectum, non quod Catholicæ Fidei adversaretur, sed quod præsumi posset, falso eum judicare B. Virginis venerationem per errorem ab universali Ecclesia proponi. Et Venerabilis Petrus Canisius lib. 5. de Deipara Virgine cap. 5. in eumdem fere modum loquitur: *Secus qui sentiunt ac loquuntur* (adversus B. Mariæ Assumtionem) *licet in errorem sacris litteris adversantem non impingant, tamen non sapiunt ad sobrietatem; optimis & clarissimis Patribus contradicunt; a communi bonorum credulitate atque confessione, quæ jam vim legis obtinet, non sine periculo sese subducunt; neque solum eximio dignissimæ Virginis honori derogant, sed etiam vere divinum illud miraculum, quod in corporali Matris Domini Resurrectione & Assumtione refulget, ac mirifice Angelos ac pios recreat, majorem in modum enervant extenuantque.*

Objectiones adversus Deiparæ Assumtionem.

19 Quod si quis adversus ea, quæ hactenus attulimus, objiciat, non ita fidenter Patres de Assumtione B. Virginis esse loquutos, Epihanium, Auctorem Epistolæ seu sermonis de Assumtione B. Mariæ Virginis, qui Sophronio tribuitur, Venerabilem Bedam lib. de locis Sanctis cap. 6. Auctorem sermonis de Assumtione B. Virginis qui est 35. de Sanctis inter Sermones D. Augustini: præterea opponat Ambrosium lib. 1. Interpretationum moral.

moral. in Job cap. 6. docuisse, Christum Jesum dumxaxat revixisse numquam moriturum: *Ipse est resurrectio, ipse est primogenitus ex mortuis, in quo omnes quidem prærogativam futuræ resurrectionis accepimus: solus tamen ipse adhuc resurrectione perpetua resurrexit*: deinde per tot annos Usuardi Martyrologium in Ecclesiis legi consuevisse, & fortasse etiam in Ecclesia Romana, si Pagio credimus, qui in Critica ad Baron. ad annum Christi 778. num. 4. *Martyrologio*, inquit, *Usuardi avito Romana Ecclesia usa est ante recentius Romanum, teste Molano in Præfatione ad Martyrologium Usuardi*. In eo autem Usuardi Martyrologio ad diem 15. Augusti hæc legi: *Dormitio Sanctæ Dei Genitricis Mariæ, cujus Sanctissimum Corpus etsi non inveniatur super terra, tamen pia Mater Ecclesia ejus venerabilem memoriam sic festivam agit, ut pro conditione carnis eam migrasse non dubitet. Quo autem illud venerabile Spiritus Sancti Templum nutu & consilio divino occultatum sit, plus elegit sobrietas Ecclesiæ cum pietate nescire, quam aliquid frivolum & apocryphum inde texendo docere*: cum quo concordat Ado Viennensis lib. de Festivitatibus, præter plura alia Martyrologia, quæ indicat Sollerius in Notis ad Martyrologium Usuardi tom. 7. mensis Junii in continuatione magni Operis Bollandiani: deinde notissima esse, quæ Launojus scripsit de controversia *super exscribendo Parisiensis Ecclesiæ Martyrologio*, ubi plurima de Usuardi auctoritate loquutus, Patrum, & Scriptorum auctoritates congerit, ut Assumtionem B. Virginis in dubium revocet: tum in eumdem plane finem Tillemontium videri suum animum intendisse Nota 5. de Resurrectione B. Virginis: deinde huic Festivitati non tribui somni seu dormitionis B. Virginis, ut videre est apud Theodorum Balsamonem super Can. 3. Apostolorum: deinde Solemnitatem hanc gloriosissimam Sanctissimæ Matris Dei mortem appellari in Novella Emmanuelis Comneni, & in Græcorum Euchologio, juxta ea, quæ observavit Hugo Menardus in librum Sacramentorum S. Gregorii pag. 174.; aliquando autem *Pausationem* vocatam; in duobus enim vetustissimis Calendariis Romanis, quorum alterum Allatius, alterum edidit Fronto, in Evangelistario Vaticanæ Basilicæ, & in vetusto Vallicellanæ Bibliothecæ Missali legi hæc verba, *solemnia de Pausatione Sanctæ Mariæ*, in Vaticano etiam magnæ molis Codice, *Vigilia Pausationis Sanctæ Mariæ*, & *Sanctæ Mariæ Pausatio*; qui Codex quondam fuit Monasterii Farfensis, præter aliquot Codices a Venerabili Cardinali Thomasio editos, qui habent, *Solemnia de Pausatione Sanctæ Mariæ*; *Sanctæ Mariæ Pausatio*: Hæc, inquam,

quam, si quis opponat, is sibi persuadeat, non deesse idoneas responsiones.

Singulæ objectiones diluuntur. Ac primum illæ, quæ petitæ sunt ex Patribus.

20 Nam Patribus, qui de B. Mariæ Assumtione visi sunt dubitasse, alios objicimus Patres, qui diserte eam tradiderunt: dictum enim affirmantis longe majus robur habet, quam dubitantis; præsertim vero cum exploratum sit, aliquot Patres de Assumtione dubitasse, quod Hieronymi esse crediderint Sermonem illum *de Assumtione*, cujus Auctor controversiam de B. Virgine Assumta dubiam relinquit; eum vero sermonem non esse genuinum Hieronymi fœtum jam Critici observarunt. Epiphanius autem non de Assumtione dubitat, sed de morte; & Liber de Locis Sanctis juxta accuratas Criticæ regulas Bedæ non potest tribui. Jam vero Ambrosius loco citato affirmat quidem, Christum unice revixisse, sed intelligendus est S. Doctor loquutus de Resurrectione, quæ de jure, non quæ ex privilegio debetur, cujusmodi B. Virgini est concessa. Huc accedit; quod sua non caret probabilitate eorum sententia, qui affirmant, eos qui in morte Christi revixerunt, ad vitam rediisse numquam morituros, & cum Christo anima & corpore in Cœlum esse sublatos, ut docent Ignatius Martyr, Origenes, Eusebius, Epiphanius, aliique complures. Honoratus autem a S.Maria in Observat. ad Regulas Criticæ tom.1. pag.188. jure recentiorem quemdam Criticum reprehendit, qui ut Assumtionem B.Virginis corpore & anima in dubium revocaret, quibusdam est usus auctoritatibus & documentis, quæ ipse aliique plures rejecerunt ut apogrypha.

Solvuntur objectiones depromtæ ex Usuardo & Launojo.

21 Explicatis iis, quæ adversus Assumtionem B. Mariæ depromuntur ex Patribus, reliquum est, ut ea diluamus, quæ ex Usuardo, & Launojo adducta sunt, & de somno seu dormitione, morte, & pausatione, quibus nominibus hæc Solemnitas vocitata fuit, verba faciamus. Adversus Usuardum inclamat magnus Baronius ad ann. Chr. 48. nam advertit, Usuardum Pervigilium hujus Festi appellasse *Vigiliam Assumtionis*; ac deinde ipsam Festivitatem nominasse *Dormitionem S.Genitricis Dei Mariæ*; quamobrem in Usuardum, & qui cum eo sentit Adonem ita invehitur: *Unde, quæso, vobis ista nomenclatura noviter usurpata, ut Dormitionem, non Assumtionem dicatis, cum præsertim pridie ejus diei ambo dixissetis, Vigilia Assumtionis? Cur non potius vestra sententia Vigilia Dormitionis? Cur hæc inconstantia sermonis? Cogor equidem cum Apostolo dicere: Currebatis bene, quis vos impedivit?* Utrumque vero Scriptorem ex voce Dormitionis male arguisse ait, non ita certum esse, Beatam Virginem corpore & anima fuisse in Cœlum assumtam. *An for-*

fortasse moti estis exemplo eorum, qui item Dormitionem dixerunt? Sed nec vobis ejusmodi suffragatur exemplum: cum alioqui Joannes Damascenus, & alii qui Dormitionem dixerunt, eam tamen una cum corpore in Cœlum assumtam aperte testati sint, nec, ut vos, id affirmare dubitaverint. Quapropter Florentinius Exercit. 5. ad diem 18. Januarii ita scripsit: *Et fortasse Baronius in Adonem, & Usuardum excanduit, non tantum pro Dormitionis voce, quam quod cum voce mortem tantum naturali ordine significante Usuardus de ipsa Assumtione dubiam quodammodo Ecclesiam fuisse demonstret contra fidem antiquarum cæremoniarum.*

Launojus confutatus a Theologo quodam Sorbonico. Historia de Martyrologio Parisiensi exscribendo; concertatio de Assistione inter Canonicos illius Ecclesiæ. Pausatio idem atque Assumtio.

27. Adversus ea, quæ scripsit Joannes Launojus, eruditissimam legere præstat Dissertationem Theologi cujusdam Sorbonici, qui latet sub nomine *Advocati*, ubi pia Ecclesiæ sententia de B. Virgine corpore & anima in Cœlum assumta gravissimis firmisque fundamentis suffulta ostenditur. Testatur Natalis Alexander Hist. Eccl. sect. 2. par. 1. art. 3. §. unic. in Parisiensi Ecclesia Usuardi Martyrologium usque ad annum 1540. fuisse adhibitum. Nec ea Ecclesia Martyrologio illo uti desiit. Sed circa seculi 16. dimidium incœpit consuetudo prætermittendi ea verba, quæ supra retulimus, quorum loco legebatur quædam incerti Auctoris Homilia inserta in Martyrologio Usuardi manuscripto, quo utebantur Canonici illius Metropolitanæ Ecclesiæ. Cum autem Manuscriptus ille liber ann. 1668. usu jam detritus esset ac fere deletus, propositum est in Capitulo, an in locum illius Homiliæ restituenda essent in novo libro verba Usuardi. Censuerunt Canonici id ad Archiepiscopum esse referendum; quod cum Canonici, quibus id muneris demandatum fuit, ad illum retulissent, decretum fuit, non amplius illam Homiliam in Choro legendam, sed in Martyrologium restituenda esse verba Usuardi. Huic decreto vehementer duo restitere Canonici, Nicolaus l'Advocat Billialdus, & Jacobus Gaudin. Qua concertatione plures extitere libri hinc inde typis impressi. Hac occasione Launojus opus illud composuit, quod supra memoravimus. Ex Homilia, quæ antea legebatur, colligere licebat, B. Virginem corpore & anima in Cœlum fuisse sublatam. Quamobrem qui pro restituendo Usuardi textu pugnabant, eamque Homiliam amovendam esse contendebant, profecto piæ illi opinioni adversabantur. Vicere tandem, qui pro B. Virginis Assumtione stabant. Nam etsi an. 1668. revocata est lectio Martyrologii Usuardi, nihilque in ea lectione mutatum; tamen anno 1698. in Martyrologium injecta sunt ea verba, *Assumtio B. Mariæ Virginis*: de qua inserenda formula egisse Ludovicum XIII. eo anno Capitulum

tulum monuit Ludovicus XIV. Nunc vero in Choro illius Metropolitanæ Ecclesiæ legitur Martyrologium Romanum, additis quibusdam Sanctis, aliisque illius Diœcesis consuetudinibus, & in Festo Assumtionis hæc inseruntur: *Assumtio B. Mariæ Virginis Genitricis Dei & Domini nostri Jesu Christi, quæ Filii sui pro nobis mortui legi obsequuta, & filia veteris Adam veterem sententiam subiit, & mortem obiit; ut autem Dei viventis mater, ad illum ipsum, quem genuerat, digne assumta, suscepta est ab illo, & super omnem exaltata creaturam cum eo honore, quo tanta Mater digna fuit, cum ea gloria, quæ tantum decuit Filium.* Quod autem ad ea nomina attinet somni, mortis, & pausationis, ubi primum agi cœpit de Causa Beatificationis Venerabilis Cardinalis Thomasii, cum ejus scripta examini essent subjecta, quidam ex Censoribus objecit antiquum ab eo Codicem typis editum esse, qui hæc verba haberet, *Solemnia de Pausatione Beatæ Mariæ Virginis*; atque inde quædam eruit, quæ pietatis opinionem, qua venerabilis ille Dei servus florebat, valde lædebant. Eruditus quidam ex eadem sacra, qua fuit Thomasius familia, Clericus Regularis defensionem Venerabilis Viri suscepit; eaque Apologia typis edita est Panormi anno 1723. resque successit ex Auctoris sententia. Nihil enim ejusmodi objectiones obstitere, quin Beatificationis Causa proponeretur. Igitur in ea Apologia demonstrat Auctor, Thomasio non licuisse ex Codice, quem edendum susceperat, vocem illam *Pausatio* expungere. Vetustissimum Codicem Gelasianum ab eodem Cardinali fuisse etiam editum, in quo sæpe mentio fit *Assumtionis B. Mariæ Virginis*. Ea voce *Pausatio* mysterium innui Beatissimæ Virginis in Cælum assumtæ; Pausationis enim nomine in re, de qua agitur, exiguum illud temporis spatium significari, quo inter amissam vitam, & ad eamdem reditum Beatissimæ Virginis corpus jacuit in sepulchro. Dormitionis, Mortis, & Pausationis voces sæpenumero ab Ecclesia adhibitas ad hanc Festivitatem significandam, quin piæ sententiæ de B. Virgine corpore & anima in Cœlum assumta ullum fieret præjudicium.

Dormitio itidem valet idem atque Assumtio. Vetustissima quædam Martyrologia, quæ habent, Assumtio.

23 Itaque concludendum, rei vim non in una magis, quam in alia ex his vocibus positam esse. Gregorius enim Turonensis libro de Gloria Confessorum cap. 49. mentionem facit *Assumtionis S. Aviti*. Eusebius lib. 4. de vita Constantini cap. 64. ait, illum *ad Deum suum assumtum*; & Gregorius Nazianzenus in Panegyrico in Gorgoniam sororem suam non dubitat dicere, eam *fuisse assumtam in Cœlum*. Illud igitur videndum, cujus conditionis & gradus ea fuerit in Cœlum assumtio, diminutane, hoc est

est solius animæ, an integra cum corpore simul & anima. Atque ut ab omni difficultate expediamur, ponamus tanquam meram hypothesim, quod scribit Cancellottus in Annalibus Marianis ad annum 72. num. 21. *Primis ab assumta Virgine seculis ita loqui solitos fuisse Patres nonnullos, ut dubitare viderentur, an illa post obitum rediviva in Cœlum una cum corpore sit evecta*. Verum cum deinde Patres & Theologi rem attentius expenderint & accuratius, ac docuerint, & doceant, Sanctissimam fœminam corpore & anima in Cœlum fuisse assumtam, quisnam probus & sanæ mentis vir huic doctrinæ audeat adversari? *Quorumdam sane opinio aut hæsitatio non impedit, quominus hodie nos præsenti, ac superiorum etiam ætatum Ecclesiæ adhæreamus, ut cum ea ipsa de corporali Mariæ Assumtione certius credamus, & confidentius definiamus, & apertius protestemur, quam primis illis nascentis Christianismi seculis factum est. Etenim Ecclesia, uti supra monstravimus, successu temporis auget sapientiam, duceque Spiritu Sancto, a quo semper regitur & eruditur, e posterioribus Conciliis, majoreque consensu Doctorum illustriorum veritatis lumen accipit & ostendit*. Sunt verba Canisii loc. cit. Sumat quisquis voluerit suam operam in vetustis monumentis excutiendis, in quibus hæc Festivitas appellatur *Dormitio*; ac illud sibi responsum habeat, in hac quæstione idem valere Dormitionem, ac Assumtionem, ut optime advertit etiam Rocca tom. 1. suorum Operum edit. Rom. ann. 1719. pag. 213. *Dormitio itaque Beatæ Mariæ semper Virginis, ut huic rei finem imponamus, absque ullo dubio nonnisi pro ejus in anima & corpore post ejus mortem in Cœlum Assumtione intelligenda censetur*. Idque etiam probari potest Jacobi Pamelii verbis, qui in Notis ad Epist. S. Cypriani 24. ad finem numeri 13. ita scribit: *Certe Dormitionis sive Assumtionis B. Virginis Festum celebratum constat jam ab ætate Divi Hieronymi, & Augustini*. Cum quo consentit P. Michael Lequien in sua editione Operum S. Joannis Damasceni tom. 2. pag. 857. ubi observat, Germanum Constantinopolitanum, aliosque ante Damascenum *de Dormitione B. Virginis, ejusque redivivæ in Cœlos Assumtione Sermones habuisse*. Denique cum Ecclesia Occidentalis vocem *Assumtio* adhibuerit, ut colligitur ex Florentinii Martyrologio, ubi ad diem 15. Augusti habetur, *Assumtio S. Mariæ*; & ex nostro Martyrologio Romano, *Assumtio Sanctissimæ Dei Genitricis Mariæ*; quid causæ erit, quin & ipsi eadem voce utamur, & hanc Festivitatem Assumtionem Beatæ Virginis appellemus? In novo Anecdotorum Thesauro, quæ collegit Martene tom. 3. pag. 1559. extat breve Martyrologium

Hieronymianum, cujus vetustas censetur fere mille annorum; in quo ad diem 15. Augusti legitur, *Assumtio B. Mariæ Matris Domini nostri Jesu Christi*; & pag. 1568. in Martyrologio Morbacensi ad eumdem diem habetur, *Assumtio S. Mariæ Matris Domini*; & in veteri Kalendario quod habetur tom. 5. pag. 76. ante septingentos annos scripto ad eumdem itidem diem legitur, *Assumtio S. Mariæ*. Et tom. 6. Collectionis Scriptorum & Monumentorum veterum pag. 645. extat Kalendarium seu Liber annalis Bedæ, in quo pariter ad diem 15. Augusti legitur, *Assumtio S. Mariæ Matris Domini nostri Jesu Christi*. Ad eumdem modum scriptum reperimus in Kalendario Anglicano pag. 656. in Martyrologio Gallicano pag. 668. in Kalendario Stabulensi pag. 674. in Kalendario Verdunensi pag. 681. Alia etiam Martyrologia, quæ eamdem habent formulam, collecta reperies in Opere Bollandiano tom. 7. Junii, ut alia sexcenta sileamus, quæ vel in Vaticana, vel in Christinæ Svecorum Reginæ, vel in Cardinalis Ottoboni Bibliothecis custodiuntur.

In Jure Canonico celebris est hæc Festivitas.

24 Celebris est in Jure Canonico Solemnitas Assumtionis B. Mariæ, ut videre est in Can. 1. de Consecr. Dist. 3. & cap. ult. de Feriis. Glossa Canonica in cap. *Alma Mater* de sentent. Excommunicat. in 6. considerans, tempore interdicti Divina posse celebrari Officia in Festis Nativitatis Domini, Paschæ, Pentecostes, & Assumtionis B. Mariæ, hæc notat in verbo *Assumtionis*; *Nota terminatam altercationem quærentium, quod est solemnius Festum, an Festum Assumtionis, an Festum Nativitatis Virginis gloriosæ. Habet enim Ecclesia quod sit celebrius Festum Assumtionis, ut hic vides*. Et Suarez tom. 1. de Relig. lib. 2. cap. 8. num. 13. de hac Solemnitate ita loquitur: *Festum hoc maxime proprium ipsius Virginis, & inter Festivitates ejus habet quamdam excellentiam, quia gloriam, præmium, ac triumphum Sanctissimæ Virginis nobis repræsentat.*

Incertum, Deipara quo die revixerit.

25 Decimaquinta Augusti die B. Mariæ mortem, gloriosam Resurrectionem, & Assumtionem in Cœlum celebrat Ecclesia. In vetusto Ecclesiæ Occidentalis Martyrologio, quod edidit Florentinius, Festum mortis a Festivitate Assumtionis sejungitur; nam ad diem 18. Januarii hæc habentur: *Depositio Sanctæ ac gloriosæ Mariæ Matris Domini nostri Jesu Christi*; & ad diem 15. Augusti, *Assumtio Sanctæ Mariæ*; idque profert etiam Mabillonus lib. 2. de Liturgia Gallicana pag. 118. In aliis Martyrologiis ad diem 23. Septembris fit mentio secundæ Assumtionis B. Mariæ: idque ex ea opinione traxit originem, quod quadraginta diebus post obitum redierit ad vitam. Verum incertus est dies, quo ea revi-

revixerit: quidam enim affirmant, eam 13. die Augusti obiisse, & decimaquinta rediisse ad vitam; alii ejus corpus quindecim diebus in sepulchro jacuisse, ut in Revelat. S.Birgittæ lib.6. cap.63. & lib. 7. cap. 26. num. 2. *Quindecim vero diebus Corpus meum jacuit in terra sepultum*, nisi forte pro *quindecim diebus*, ut vult Durantus in Notis ad ea Capita, *aliquantis diebus* legendum sit. Alii dicunt, eodem quo mortua est die revixisse; quidam etiam post quadraginta dies revixisse affirmant, ut jam innuimus, in hanc adducti sententiam Revelatione quadam, quæ facta fuit S. Elisabethæ non illi quidem Hungariæ, quæ obiit anno 1231. sed cuidam ejusdem nominis e Diœcesi Trebiensi, quæ mortua est anno 1165. quam Visionem neque D. Antoninus probat, nec Belethus, neque alii viri eruditi apud Florentinium in Notis ad Martyrolog. ad diem 15. Augusti, & apud Spinellum Tractatu de Deipara cap. 12. num. 3. & Bailletum ad eumdem diem 15. Augusti, ubi agit de Assumtionis festo, §. 2. num. 14. Quamobrem illud obiter monere juvat, Hospinianum Tract. de Origine Festorum Christianorum pag. 137. declamationibus illis abstinere commode potuisse, quibus in hanc Visionem invehitur. Quam visionem falso arbitratur, si non caussam, magnum certe argumentum Ecclesiæ dedisse ad Assumtionis Festum constabiliendum. Nonnulli denique putant, triduo post mortem revixisse, quam opinionem communem esse testatur Card. Gottus 2. part. tom.4. de Ver. Relig. Christ. cap. 41. §. 3. num. 25. & Azorius Institut. Moral. tom. 2. lib. 1. cap. 20. *Quæritur*, inquit, *quoto a morte sua die Virgo gloriosa resurrexerit, & fuerit in Cœlum assumta? Communis est sententia, suscitatam a mortuis eam fuisse, & in Cœlum introductam tertio ab obitu die. Ita Damascenus, Juvenalis Hierosolymitanus Episcopus, Andreas Cretensis Episcopus, Simeon Metaphrastes, Nicephorus, & alii; ut sic constaret, vere eam obiisse, & Filio post triduum ex mortuis resurgenti similem fuisse*. Quapropter optimum duxit Ecclesia eodem die mortis, Resurrectionis, & in Cœlum Assumtionis memoriam recolere.

Huic Festo præcedit Vigilia & Jejunium, cujus valde vetus institutio.

26 Magnæ huic Solemnitati præcedit Pervigilium cum jejunio; ac jejunium quidem valde antiquum esse oportet, cum de eo tanquam de re usitata in Romana Ecclesia mentionem faciat Nicolaus I. Pontifex creatus ann. 858. nam respondens ad Bulgarorum quæstiones cap. 4. in Collect. Concil. Labbei tom. 8. pag. 518. hæc scribit: *Secundum sacra Decretalia in his etiam a licitis se quibusdam abstineat, Quadragesimali videlicet tempore, quod est ante Pascha, jejunio post Pentecostem, jejunio ante solemnitatem Assumtionis S. Dei Genitricis & semper Virginis Domi-*

næ nostræ Mariæ, nec non jejunio ante Natalis Domini nostri Jesu Christi Festivitatem, quæ jejunia Sancta Romana suscepit antiquitus & tenet Ecclesia. Apud quosdam Orientales non unius sed plurium dierum jejunium est. Jejunare enim incipiunt a Calendis Augusti usque ad diem 15. nec jejunium intermittunt præterquam postridie Nonas in honorem Solemnitatis Transfigurationis Jesu Christi, ut videre est apud Bailletum loc. cit. §. 13. Extat tom. 2. Biblioth. Orientalis Josephi Simonii Assemani Maronitæ Gregorii Bar Hebræi Primatis Orientis, qui natus est anno 1226. Opus, in quo sermo fit de Syrorum jejuniis, & inter cetera illud memoratur, quod ante Assumtionem apud eos celebratur, ut videre est pag. 304.

Octavam hujus Festi cur Leo IV. instituerit.

27 Præclarissima hæc celebritas Octavam habet, quam instituisse Leonem IV. anno 847. tradit Pontificalis Anastasii liber. Cum enim initio Pontificatus Leonis Basiliscus prope Ecclesiam S. Luciæ in Orphea pestilenti anhelitu suo omnes necaret, quotquot ad ejus latibulum accederent, Pontifex ipso Assumtionis B. Mariæ festo die, præeunte Sanctissimæ Dei Genitricis imagine, cum Cleri sui comitatu ad illud accessit latibulum, cumque jussisset Populum, qui eum sequebatur, consistere, Deum obsecravit, ut ab illa peste populum liberaret; votique compos factus est: *Ab eadem die ipse mortifer Basiliscus ita effugatus, & ab ipsis projectus est antris, ut ultra in illis locis nulla læsionis ejus macula appareret*: Sunt verba libri Pontificalis; qui illud etiam tradit, Pontificem in ejus beneficii memoriam jussisse Assumtionis B. Mariæ Octavam celebrari. *Octavam Assumtionis B. Genitricis diem, quæ minime Romæ antea colebatur, vigiliis sacris, matutinisque cum omni Clero pernoctans laudibus in Basilica ejusdem semper Virginis Dominæ nostræ, quæ foris muros juxta Basilicam B. Laurentii Martyris sita est, celebrari præcepit*: quod confirmat Sigebertus ad ann. Chr. 847. qui de Leone hæc scribit: *Decrevit ut Octavæ Assumtionis Sanctæ Mariæ in Ecclesia Romana celebrarentur, quod antea non fiebat*. Et apud Lambecium in Auctar. lib. Rer. Hamburg. pag. 110. extat Privilegium ab eodem Pontifice Hamburgensi Ecclesiæ concessum, quo Anscario Archiepiscopo ejusque Successoribus usus Pallii permittitur; ac in eo Privilegio inter cæteras Festivitates Assumtio Deiparæ recensetur.

Quidam Festi hujus institutionem referunt ad octavum seculum.

28 Quidam existimant, Assumtionis Festum Apostolos instituisse. Verum S. Bernardus celebri epist. 174. scribit: *Accepi sane ab Ecclesia illum diem cum summa veneratione colendum, quo assumta* (B. Maria) *de seculo nequam, Cœlis quoque intulit cele-*

celeberrimorum Festa gaudiorum. Quamobrem Festivitatis hujus institutio ad Ecclesiam videtur referenda. Thomassinus Tract.de Festis lib.2. cap.20. num. 10. ostendere satagit, post Concilium Ephesinum, quo damnatus fuit Nestorius, qui negabat B. Virginem Dei fuisse matrem, longe lateque ejusdem cultum fuisse diffusum, multis in ejus honorem excitatis templis, & Festivitatibus institutis; circa seculum sextum editos libros, qui Dionysio tribuuntur de Divinis nominibus, ubi narratur S. Dionysium una cum Sanctis Petro, Jacobo, & Dorotheo veneratum esse corpus B. Virginis, seu, quemadmodum alii intelligunt, venisse ad ejus sepulchrum; propterea sub finem seculi quinti, vel seculo sexto cœptum esse libere loqui de Mariæ morte, Resurrectione, & Assumtione. Cumque id ad alios Fideles permanasset, institutam esse Festivitatem, de qua mentio fit in regula Crodegangi sub Pipino Rege Caroli Magni patre, & in Moguntina Synodo habita anno 813.Carolus Magnus in Capitularibus lib.1.cap.158. pag.732. agit de Festivitatibus celebrandis; ac de Assumtione ita scribit: *De Assumtione S. Mariæ interrogandum relinquimus*: ad quem locum notat Baluzius, id intelligendum de consilio, quod ea de re ab Episcopis Regni sui petere cogitabat. Cum autem Episcopi in Concilio Moguntino, ut diximus, in Catalogum Festorum Assumtionem adscripserint, Ludovicus Pius Festivitatem illam celebrari jussit, ut videre est in Capitularibus lib.2. cap.35. pag.748. eique certus constitutus est dies, ut apparet lib.6. Capitular. cap.189. pag.955. quo Edicto edito eam Festivitatem in Galliarum Regno multa veneratione celebratam esse, testatur Baluzius loc. cit. pag.1172.

Hæc Festivitas celebrabatur ante sextum seculum.

29 Quibusdam non probatur, nec sane est probanda hujusmodi sententia, qua institutio Festivitatis Assumtionis ad seculum octavum referri videtur. Sane ex Pontificali libro constat, ut alibi diximus, Sergium Papam, qui seculo vixit septimo, *constituisse, ut diebus Annunciationis Domini, Nativitatis, & Dormitionis S. Dei Genitricis semperque Virginis Mariæ..... Litania exeat a S. Hadriano, & ad S. Mariam Populus occurrat*: quamobrem diffiteri potest nemo, ante Sergium Festum hoc esse institutum. Præterea Assumtionis Festivitas ante Mauritium Imperatorem, ideoque ante seculi sexti finem celebrabatur; quam itidem Mauritius a 18. Januarii ad 15. Augusti diem transtulit, ut colligitur ex Nicephoro lib.17. cap.28. pag.779. *Idem Imperator* (Justinianus) *tum primum Servatoris exceptionem* (hoc est Festum Purificationis B. Virginis) *toto Orbe terrarum festo die honorare instituit, sicut Justinus de Sancta Christi Nativitate fecit*;

cit; *atque non ita longo post tempore Mauritius Sacrosanctæ Dei Genitricis Dormitionem quindecimo Augusti mensis die celebrari præcepit*. Ubi notandum, Nicephorum, cum Justiniani & Justini leges commemorat, nihil innuere de die, quo solemnitates Natalis Domini & Purificationis celebrandæ essent; cum autem dixit, Mauritium Imperatorem 15. Augusti diem Assumtionis Festo definiisse, manifestum inde est, Festum illud ante ejus tempora institutum; & tantummodo a 18. Januarii ad 15. Augusti diem ab eo esse translatum; ut fuse ostendit Baronius in Not. ad Martyrolog. ad diem 15. Augusti, Florentinius itidem in Notis ad suum Martyrolog. ad diem 18. Januar. Mabillonius in Liturgia Gallicana lib. 2. pag. 118. Pagius Breviar. Gestorum Romanor. Pontific. in Vita S. Sergii num. 26. Martene de antiqua Eccl. discipl. in divin. celebr. Offic. cap. 33. num. 25.

CAPUT IX.

De Festo Nativitatis Beatissimæ Virginis die 8. Septembris.

Natalis dies Sanctorum dicitur is, quo mortem obierunt.

1 Aliorum Sanctorum Martyrum, vel Confessorum natalis dies ille dicitur, quo ab hac ad beatam vitam commigrarunt. *Merito plane dicendi Natales dies, per quos illi, qui nati fuerant in hanc fragilitatis miseriam, subito renascuntur in gloriam, vitæ perennis initium de morte sumentes. Etenim si dies Natales vocamus, quibus in hanc lucem in delictis & doloribus nascimur ad dolores, justius illi celebrabuntur Natales, quibus Sancti ex corruptibili corpore in novam illam futuri seculi veniunt claritatem, & filii hominum in adoptionem divinæ Paternitatis ascendunt*. Verba sunt Eusebii Emisseni seu Eucherii Lugdunensis Homil. 50. in Genesim: & pressius Albinus Flaccus libro de Officiis divinis scripsit: *Jure nasci dicuntur, qui de pressuris hujus Mundi, tanquam de angustiis cujusdam ventris, ad illam spatiosissimam & lucidissimam cælestis habitationis emittuntur latitudinem*. Cum quo consentit Rabanus Maurus de Instit. Cleric. cap. 43. *Dicuntur quidem Sanctorum Festivitates Natalitia; & merito; quomodo enim consuete nasci dicitur, cum quis de utero matris procedens in lucem egreditur; ita rectissime potest natus dici, qui a vinculis carnis solutus ad lucem sublimatur æternam. Et inde mos obtinuit Ecclesiasticus, ut dies Beatorum Martyrum, sive Confessorum Christi, quibus de seculo transierunt, Natales vocitemus, eorumque solemnia non funebria, sed natalitia dicamus.*

2 Emor-

Christi Jesu, Joannis Baptistæ, B. Mariæ non emortuales tantum sed natales etiam dies celebrantur.

2 Emortuales Christi Domini, & Joannis Baptistæ colit Ecclesia æque ac utriusque Natales dies; cumque ab Ecclesia tum Natalis, tum emortualis dies Joannis Baptistæ celebretur, omnino æquum fuit, ut non modo dies, quo B. Virgo mortua est, sed quo etiam in lucem prodiit, coleretur, ut optime advertit Venerabilis Petrus Canisius lib. 1. de Maria Virg. Deipara cap. 11. pag. 82. *Etenim si Natalem Joannis, qui tantum præco, & Præcursor Domini fuit, die stato, rituque publico cohonestamus, & Angeli vaticinium illud,* multi in Nativitate ejus gaudebunt, *ad nos quoque pertinere præ nobis ferimus, cur non tantumdem operæ & studii Natali Mariæ celebrando ponamus, & novam quamdam animorum lætitiam declaremus, quando non Christi modo, sed nostra quoque Mater primum apparet, suoque adventu Evangelium, hoc est faustum felixque nuntium adfert, ut Mundus tristitia diuturna oppressus tandem aliquando, ut numquam antea, possit respirare?* Et Jo. Gerson serm. de Nativit. Beatissimæ Virg. hæc ait: *Propterea post celebritatem Nativitatis Joannis Baptistæ sacratissimam & jucundam, quia sine peccato natus est per sanctificationem, instituit Ecclesia Nativitatem Beatæ & gloriosæ semperque Virginis Mariæ celebriter fieri, admonita prius miraculo.*

Eremitæ cujusdam visio ex Gersone, unde videri potest orta hæc Festivitas.

3 Innuit hoc loco Gerson, quod narratur a nonnemine, Eremitam quemdam, cum octavo Septembris die sæpenumero ad aures suas cœlestis quidam concentus accidisset, Deum obsecrasse, ut quid ille significaret concentus, sibi palam faceret. Cumque accepisset Chorum Angelorum & Sanctorum in Cœlo Beatæ Virginis solemnitatem celebrare, venisse Romam, ac ea de re monuisse Pontificem, qui hanc Festivitatem instituit. Historiam hanc attingit Martyrologium quoddam relatum a Sollerio in Notis ad Martyrologium Usuardi ad diem 8. Septembris. De eadem re mentionem item facit S. Antoninus 4. par. tit. 15. cap. 6. §. 2. in principio: *Nativitas tua Sancta Dei Genitrix gaudium annunciavit universo Mundo; videntes enim Angeli natam tam sanctam creaturam, magnum gaudium fecerunt, & ita quolibet anno in Cœlo fit, ut cuidam Sancto Eremitæ revelatum est.* Et consentiunt Vincentius Bellovacen. Speculo Historiar. lib. 6. cap. 65. & lib. 7. cap. 119. Petrus de Natalibus Catalogo Sanctorum lib. 8. cap. 51. Carthusianus serm. 1. de Nativitate B. Virginis. Sed jam pias ejusmodi narrationes dimittamus; de quarum probabilitate nihil volumus diminutum, earumque fidei nihil itidem auctum: ab Hospiniani autem sensibus quam longissime absumus, ejusque aversamur audaciam, qui Tract. de Fe-

stis

ſtis pag. 142. Edit. Geneven. ann. 1675. Viſionem, de qua ſuperius loquebamur, *illuſionem* appellat *Satanicam*. Jam vero tempus, quo celebrari cœpta eſt hæc Feſtivitas, pro virili parte inveſtigemus.

Quidam ad D. Auguſtini tempora Feſti hujus inſtitutionem non recte referunt.

4 Eam nonnulli referunt ad D. Auguſtini tempora: in Officio enim hujus Feſti ſermonem quemdam S. Doctoris legimus de hac Solemnitate. Verum idem S. Auguſtinus ſermone 287. & 292. de Sanctis, alias 21. & 22. teſtatur, ſolummodo Natales Chriſti, & Joannis Baptiſtæ dies in Eccleſia celebrari conſueviſſe. *Hinc attendat Charitas veſtra, quam magni hominis nativitas facta ſit* (Joannem Baptiſtam intelligit) *natales dies carnis nulli Prophetarum, nulli Patriarcharum, nemini Apoſtolorum celebravit Eccleſia: ſolos duos natales celebrat, hujus, & Chriſti.* Quo quid validius proferri poteſt ad probandum Auguſtini ætate nondum B. Mariæ nativitatem celebrari conſueviſſe? ut concludit Baronius in Not. ad Martyrologium ad diem 8. Septembris, Suarez de Religione tom. 1. lib. 2. cap. 8. num. 4. Azorius Inſtit. moral. par. 2. lib. 1. cap. 19.

Refutatur Sauſſay & Saxius, qui inſtitutam credunt a S. Maurillo Andegavenſi Epiſcopo.

5 Eodem D. Auguſtini loco refelli poſſe videtur tanquam nec probabilis nec veriſimilis opinio Sauſſay in Martyrologio Gallicano ad diem 8. Septembris, cui ſuffragatur Saxius Diſſertat. de SS. Corporibus Protaſii & Gervaſii num. 16. qui ambo exiſtimant, S. Maurillum Mediolanenſem S. Martini Diſcipulum, a D. Ambroſio Lectorem ordinatum, ac deinde Epiſcopum Andegavenſem, divino monitu primum in Gallia hanc B. Virginis celebritatem inſtituiſſe. Quod vero attinet ad ſermonem illum D. Auguſtini, qui legitur in Officio hujus diei, in eo quidem genuinus S. Doctoris fœtus agnoſcitur, ſed non in Nativitate, ſed in Annunciatione Deiparæ Virginis habitus eſſe dicitur, &, levicula mutatione facta, Feſtivitati Nativitatis accommodatus eſt. Sermo Auguſtini ſic habet: *Gaudeat terra noſtra tantæ Virginis illuſtrata ſolemni die.* At in Officio legitur: *Gaudeat terra noſtra tantæ Virginis illuſtrata natali.* Ea enim eſt Eccleſiæ conſuetudo, ut in alicujus Solemnitatis Officio, in Antiphonis, & Reſponſoriis quibuſdam narrationibus & ſermonibus utatur, quæ dicta ſcriptave ſint in alia Feſtivitate; quapropter Florentinius in Notis ad Martyrologium ad diem 8. Septembris ita ait: *Quamquam enim D. Auguſtini ſermo in Eccleſia legatur, & ipſius revera ſit; Nativitati tamen accommodatus eſt, licet in Annuntiatione dictus fuerit.*

Quidam ex Fulberto Carnotenſi Epiſco-

6 Nonnulli putant ſeculo 12. hanc celebritatem in Gallia inſtitutam, inde in Italiam commeaſſe; idque ex illis verbis eruunt S. Ful-

S. Fulberti Carnotensis Episcopi, qui eo vixit seculo, serm. 1. de Nativitate; *Inter omnes Sanctos memoria Beatissimæ Virginis eo frequentius agitur atque festivius, quo majorem gratiam apud Dominum creditur invenisse: unde post alia quædam ipsius antiquiora solemnia non fuit contenta devotio Fidelium, quin Nativitatis solemne superadderet hodiernum*. V. Thomassinum de Dier. Festor. celebrat. lib. 2. cap. 20. num. 1. & sequen.

po putant Festivitatem institutam seculo 12.

7 Sed hanc Solemnitatem vetustiorem esse Fulberto evidentissime apparet ex S. Ildefonso, qui seculo septimo scripsit. In libro enim de perpetua Virginitate S. Mariæ tom. 12. Biblioth. Patrum pag. 566. littera E, diserte loquitur de hoc Festo: *Nullius igitur Nativitas celebratur in Mundo nisi Christi, & ejus* (scilicet B.Mariæ) *atque B. Joannis* &c. Et paullo post littera F: *Quod si præclara Sanctissimæ Virginis Nativitas universaliter tam Sancta & tam gloriosa jure colitur*. Eadem autem huic argumento vis inest, & idem robur, etiamsi qui nomine S.Ildefonsi circumferuntur libri *de Virginitate Mariæ*; *De illibata Virginitate B. Virginis contra Infideles*; *Contra eos qui disputant de Virginitate B. Mariæ, & de ejus Parturitione*; eos Dacherius Paschasio Radperto tribuat: Scriptor enim hic circa dimidium 9. seculi floruit.

Vetustior est ætate S. Fulberti.

8 Huc accedit, de ea in Romana & Gallicana Ecclesia vetustiora extare monumenta. In Codice Sacramentorum Ecclesiæ Romanæ per Venerabilem Cardinalem Thomasium edito, qui creditur esse S.Leonis Magni, aliorumque Prædecessorum Pontificum, habetur Missa in Nativitate S. Mariæ cum propriis Orationibus, ut videre licet lib. 2. pag. 172. in libro Sacramentorum S. Gregorii, quem edidit Menardus, pag. 128. sunt Orationes ad Matutinum, ad Processionem, & ad Missam in Nativitate B. Virginis Mariæ. Liber Pontificalis, quod alibi observavimus in Vita Sergii I. tradit, Festivitatem Nativitatis B. Mariæ unam esse ex iis Solemnitatibus, in quibus Processio fit ab Ecclesia S. Hadriani ad Basilicam Liberianam. Quod autem attinet ad Gallicanam Ecclesiam, conjici quidem potest, initio seculi noni nondum introductam hanc Festivitatem eo fuisse, siquidem Moguntinum Concilium anno 813. habitum, dum Festivitates recenset, hanc ne nominat quidem; nihilominus nemo negaverit, vergente in finem eodem seculo, hanc quoque esse introductam. Nam Walterius Episcopus Aurelianensis anno 871. hanc inter eas ponit Festivitates, quæ magna cum celebritate essent peragendæ, quod colligitur ex cap. 18. de Ordinibus ipso Walterio Auctore, ex Notis Cellotii in Collect. Concil. Labbei tom. 8.

Vetustam admodum hanc Solemnitatem probant Sacramentarii Romanum, quod Leonis Magni creditur, & Gregorianum.

tom. 8. pag. 648. & ex historia Ecclesiæ Gallicanæ, quam anno 1733. edidit Jacobus Longueval Societatis Jesu tom. 6. pag. 279. His aliisque adducti rationibus viri docti a Thomassino dissentiunt, Florentinius in Notis ad Martyrologium ad diem 8. Septembris, Fronto in Notis ad suum Calendarium, Martene de antiqua Ecclesiæ Discipl. in Divin. Offic. cap. 34. num. 1. & seq. Tillemontius Nota 5. ad Vitam B. Virginis, Bailletus histor. hujus diei, & Pagius in Breviar. Gestorum Romanorum Pontificum in Vita Innoc. IV. num. 18. Joannes Andreas Schmidius Prolusionum Marianar. 6. edit. Amstelodamen. anni 1721. tom. 77. Miscellaneorum Bibliothecæ Cardinalis Passionei quærit, quo tempore celebrari cœperit Festivitas Nativitatis Deiparæ Virginis; ac ne octavo quidem seculo in Ecclesia Romana celebratam putat, quod nulla ejus Festivitatis mentio fiat neque in Concilio Moguntino, neque in Capitularibus Caroli Magni & Ludovici Pii. Sed quæ dubium ex veteribus Sacramentariis attulimus monumenta Schmidii opinionem evertunt. Quod si in Galliis seculo octavo non celebrabatur illa Festivitas, certe inde non fit, ne Romæ quidem fuisse celebratam. Quis enim est qui nesciat, res ejusmodi, quæ ad dispiplinam pertinent, non statim quovis gentium, sed decursu temporis paullatim diffundi?

Hanc Solemnitatem numeravit Emmanuel Comnenus seculo 12. inter eas, quæ per diem integrum celebrarentur. Locus præclarus ex S. Petro Damiano.

9 Vetus itaque est hæc Solemnitas, & sane percelebris, ac ut vulgo dicitur de præcepto tam apud Latinam, quam Græcam Ecclesiam. Eam Imperator Emmanuel Comnenus circa medium seculum 12. in earum Festivitatum numero posuit, quæ per diem integrum celebrarentur, idque obtinet apud Ecclesiam Græcam, & Cophtos Christianos ex Ægypto, juxta ea quæ affert monumenta Bailletus loco citato. Ut eam quam maxima celebritate peragamus, cohortatur nos B. Petrus Damiani XI. seculi Scriptor in serm. 2. & 3. de Mariæ Nativitate. *Nativitas Beatissimæ, & intemeratæ Genitricis Dei, Fratres charissimi, merito præcipuum, & singulare præbet hominibus gaudium, quæ totius extitit humanæ salutis exordium. Merito ergo hodie profusis totus gaudiis ubique terrarum Orbis exultat. Merito universa Sancta Ecclesia, nascente Sponsi sui Genitrice (ut ita præ gaudio dixerim) Fescennini carminis laudes alternat. Exultemus, inquam, in hac die præcipua, & totis visceribus in Domino delectemur, in qua dum Redemtoris nostri recolimus Matrem, reliquarum Festivitatum celebramus originem.* Et D. Bernardus celebri epist. 174. seculo 12. scribit: *Sed & ortum Virginis didici nihilominus in Ecclesia, & ab Ecclesia indubitanter habere festivum atque Sanctum, firmissime cum Ecclesia sentiens, eam in utero accepisse, ut san-*

sancta prodiret: Et paullo post: *Fuit procul dubio Mater Domini ante Sancta, quam nata: nec fallit omnino Sancta Ecclesia Sanctum reputans ipsum Nativitatis diem, & omni anno cum exultatione universæ terræ votiva celebritate suscipiens*.

Alius olim dies huic Festivitati destinatus. Nunc octavus dies Septembris apud Græcos & Latinos. Octavæ instituendæ occasionem præbuere dissidia in Conclavi quo creatus Cœlestinus IV.

10 Non semper octavo die Septembris peracta est Nativitatis celebritas, ut videre licet apud Florentinium in Notis ad Martyrologium ad diem 8. ejusdem mensis. Nunc vero tam apud Græcos, quam apud Latinos ille præfinitus est dies; ad quem etiam hæc Solemnitas deprehenditur in Martyrologio veteri, quod vulgavit Florentinius. Habet hæc Festivitas octavam, cujus instituendæ occasionem præbuere quædam dissensiones in eo Conclavi coortæ, in quo creatus fuit Pontifex Cœlestinus IV. Cardinales enim ut ab iis molestiis, quas Fridericus II. Imperator illis identidem afferebat, sese liberarent, ad B. Virginem confugerunt, voveruntque, si sibi pacate licuisset legitimum Pontificem eligere, Festum Nativitatis Octava auctum iri. Innocentius vero IV. electus post Cœlestinum Pontifex ipse votum sacri Senatus solvere voluit, & Octavam instituit, ut videre est tom. 11. Concil. Collect. Labbei part. 1. pag. 636. quod etiam referunt Durandus lib. 7. cap. 28. Arnoldus lib. 5. Ligni vitæ cap. 22. Spinellus Tract. de Festis ac Templis Deiparæ pag. 677. Pagius, & Bailletus locis citatis.

Non habet hæc Festivitas nec Vigiliam, nec jejunium.

11 In priori Gregorii XI. vita inter vitas Pontificum Avenionensium, quas collegit Baluzius, tom. 1. pag. 439. intelligimus, illum Pontificem jussisse, *quod Nativitas B. Mariæ Virginis haberet Vigiliam cum jejunio, pro qua etiam Officium proprium Missæ ordinavit, cum tamen per prius nec esset die illa jejunium, nec Missa de Vigilia hujusmodi cantaretur*. Quod confirmat etiam Radulphus Tungrensis lib. de Observantia Canonum proposit. 19. Verum cum hæc Festivitas nunc neque Vigiliam, neque jejunium habeat, verisimile videtur Gregorium ea non imperasse, sed tantum Fideles ad jejunium servandum cohortatum esse; ut existimavit Pagius Breviar. Romanor. Pontificum tom. 4. in vita Gregorii XI. num. 32. & antea animadverterat Galesinius in Notis ad Martyrologium pag. 159.

De Nativitate nihil habetur in sacro textu, sed tantum quædam afferri possent ex turbidis fontibus.

12 Fortasse nonnemo mirabitur, nos de Nativitate B. Virginis nihil afferre; sed cum de ea sacer textus omnino sileat, optimum putavimus & nos de re prorsus incerta tacere, de qua cum plures scribere voluerint, ex turbidis fontibus, quæ tradiderint, hausisse videntur, puta ex Proto-Evangelio, quod Sancto Jacobo falso tribuitur, ex libro de Ortu Virginis, qui perperam S. Jacobo fratri Domini nostri Jesu Christi, & a quibusdam

Cyrillo Alexandrino adscribitur, ex libro de Ortu Virginis, cujus auctorem Seleucus falso affirmavit fuisse Evangelistam Matthæum, ex commentitia S. Evodii Epistola, & ex Opusculo de Nativitate S. Mariæ, quod Monachi S. Mauri in editione S. Hieronymi tom. 5. ad scripta S. Doctoris spuria rejecerunt. Nobis vehementer probatur quod scripsit S. Anselmus cap. 2. de excellentia Virginis: *Illud apud me conjicio, Nativitatem ejus magna atque miranda divinorum signorum indicia præcurrisse. Quæ tamen illa fuerint, solus ipse sine scrupulo novit, qui eam, antequam nasceretur, in Matrem elegit.* Itaque pauca quædam perstringemus de loco, ubi ea in lucem prodiit, deque ejus Parentibus.

Ubinam Deipara nata sit.

13 Baronius in apparatu ad Annales num. 48. putat, natam esse Nazarethi. Hanc sententiam plures sequuntur; inter quos nonnulli duas B. Virgini affirmant fuisse domos, alteram ubi nata, alteram ubi ab Angelo salutata fuerit, ut videre est apud Florentinium in Notis ad Martyrologium ad diem 8. Septembris. Alii vero cum Joanne Damasceno lib. 4. de Fide cap. 15. & Orat. 1. de Nativitate dicunt, ortam esse Hierosolymis. Nonnulli etiam, qui Terræ Sanctæ loca peragrarunt, Ecclesiam prope Probaticam Piscinam esse tradiderunt, ubi ex veteri Traditione domus fuisse quondam creditur, in qua B. Virgo in lucem edita sit. Vide Novatum de Eminentia Deiparæ Virginis Mariæ tom. 1. cap. 4. quæst. 2.

Parentes B. Virginis. Error ab Apostolica Sede confixus de S. Annæ Virginitate.

14 Pater B. Virginis S. Joachim, Mater S. Anna fuisse perhibentur. Quidam ex Italia Scriptor nomine Imperialis apocryphis libris deceptus *de Partu Virginis*, & Tragœdia cui titulus *Christus patiens*, docuit Deiparæ matrem Annam, quin Virginitatem amiserit, B. Virginem peperisse, admirandum filiæ privilegium matri communicando; quem errorem damnavit Apostolica Sedes an. 1677. ut testantur Tillemontius Not. 3. ad vitam B. Virginis, Gravesonius de Mysteriis & annis Chr. pag. 33. & Saxius in descriptione Historico-Poetica de Laudibus Mariæ par. 1. pag. 17. De S. Joachim meminit Martyrologium Romanum ad 20. diem Martii: *In Judæa S. Joachim Patris Beatissimæ Virginis Genitricis Dei Mariæ.* Vigesimam ejus mensis diem Festo hujus Sancti constituit Julius II. anno 1510. & Officium recitari jussit sub ritu duplici, ut videre est apud Bollandistas ad 20. diem Martii pag. 78. Illius nomen ex Calendario & Breviario Romano S. Pius V. jussit expungi; sed eo restitutum fuit jussu Gregorii XIII. anno 1584. ut tradit Thomassinus de Dierum Festorum celebrat. lib. 2. cap. 22. num. 11. Reformatum vero & fere ex integro reconcinnatum

fuit

fuit Officium, quod eo die recitatur in ejus Sancti honorem, teste Spondano ad ann. Chr. 1622. num. 1.

De Festo S. Annæ. Eam solemnitatem confirmavit Gregor. XIII.

15 Festivitas S. Annæ 26. Julii die peragitur; hæc enim habet Martyrologium Romanum: *Dormitio S. Annæ Genitricis Dei Mariæ*. Et consonant alia Martyrologia, quæ refert Sollerius in Notis ad Martyrologium Usuardi. Baronius in Notis ad Martyrologium testatur, jussisse Gregorium XIII. in tota universali Ecclesia Officium S. Annæ recitari. *Sanctissimus Dominus Noster Gregorius XIII. Papa divino afflatus Spiritu Apostolicis literis hoc anno Domini 1584. Kalendis Maji, ejus Pontificatus anno 12. firmavit auxitque; præcipiens nimirum, ut perpetuis futuris temporibus B. Annæ dies festus septimo Kalendas Augusti per totius Orbis Ecclesias duplici Officio quotannis recolatur, Romanisque, atque aliarum Ecclesiarum Calendariis addatur, & Duplex ei adscribatur.*

Cultus S. Annæ seculo 6. in Oriente.

16 Digna sunt, quæ observentur, Baronii verba *firmavit auxitque*, quæ non significant ejus cultum a Gregorio XIII. invectum, sed tantummodo firmatum & auctum. In Orientali Ecclesia compertum est, Justinianum I. Imperatorem anno 550. Templum in honorem S. Annæ Constantinopoli ædificasse; aliamque Ædem in ejusdem honorem ineunte 8. seculo extructam esse jussu Justiniani secundi, quod ex optimis extulit monumentis Bailletus in Vita Sanctæ Annæ. Chronicon Alexandrinum, cujus Auctor seculo vixit septimo, tom. 10. Biblioth. Patrum pag. 923. hæc habet: *Septembri mense, sexto Idus Septembris, die Lunæ; Indictione decimaquinta, Domina nostra Virgo ex Joachimo & Anna nata est*. De S. Annæ & S. Joachim meritis honorifice scripsit Joannes Damascenus seculo 8. in tribus Orationibus habitis in Natali die B. Virginis. De iisdem vero tamquam B. Mariæ Parentibus loquutus est Jacobus Episcopus Edessenus S. Joannis Damasceni coævus, vir orthodoxus, quem ab omni hæresis suspicione vindicavit Assemanus tom. 1. Biblioth. Orientalis cap. 40. pag. 468. & sequen.

Vetus S. Joachim & S. Annæ cultus in Occidentali Ecclesia. Non tamen Officium recitabatur & Missa ætate S. Bernardi.

17 Jacobi verba pag. 492. sunt hæc: *Ut ostendunt historiæ, quas viri studiosi scripsere, sacra Virgo Maria Mater Christi filia erat Annæ & Joachim justi*. Quod vero attinet ad Occidentalem Ecclesiam, constat ex libro Pontificali in vita S. Leonis III. qui octavo vixit seculo, ejus jussu in Basilica S. Pauli historiam fuisse pictam S. Joachim & S. Annæ, idque cum in Orientali & Occidentali Ecclesia de cultu sacrarum imaginum acerrima esset disceptatio: ex quo facile intelligimus, in Occidentali Ecclesia valde antiquum esse hujusmodi cultum, ut bene animadvertit Bail-

Bailletus in vita S. Joachim, & Tillemontius Nota 3. ad vitam B. Virginis. Neque tamen S. Joachim & S. Annæ cultus eo pervenerat, ut de iis Festivitas celebraretur, aut Officium recitaretur, & Missa. Scribit enim S. Bernardus, qui 12. floruit seculo Epist. 174. non debuisse Canonicos Lugdunenses Officium Conceptionis B. Virginis introducere, nec Festivitatem celebrare, ut alibi dicemus; id enim eo trahere, ut utriusque Parentis etiam Festivitas celebretur. *Quid adhuc addendum his putamus honoribus? ut honoretur, inquiunt, & conceptus, qui honorandum præivit partum; quoniam si ille non præcessisset, nec iste esset, qui honoratur. Quid si alius propter eamdem causam etiam utrique Parenti ejus festos honores asserat deferendos?* Quod profecto non scripsisset, si ejus ætate in Occidentali Ecclesia celebrata fuisset Festivitas, aut recitatum Officium. Semper enim Occidentalis Ecclesia, ut suo loco dicemus, restitit augendo aut dilatando cultui Sanctorum veteris Testamenti. Romani vero Pontifices fortasse passi sunt cultum S. Joachim & S. Annæ augeri, quod uterque post Nativitatem Christi Domini obierit, ac propterea ad novum Testamentum pertinere videatur.

Eorum cultus ab Hæreticis exagitatus. Quidam Critici eorum putant incerta nomina.

18 Utriusque Sanctitatem & cultum deterere sunt conati Centuriatores aliique hæretici, quod de iis sacer textus omnino sileat. Eorum fregit audaciam Venerabilis Petrus Canisius lib. 1. cap. 4. de Maria Deipara Virgine. Alii vero Catholici quidem Scriptores, sed fortasse Criticæ indulgentes intemperantius, cultum quidem probant, qui ab Ecclesia Sanctis B. Mariæ parentibus tribuitur, sed ut certam eorum Sanctitatem, ita nomen incertum existimant, præsertim quod *Anna* idem sit atque *Gratia*, & *Joachim Præparatio Domini*; quæ quidem optime ajunt Sanctis Mariæ Parentibus probe convenire, nihil tamen ad eorum nomina attinere. Ita disputant Tillemontius Nota 3. ad vitam B. Virg. Bailletus in vita SS. Joachim & Annæ, & novissime Serry Exercit. 18.

Incerta etiam apud S. Petrū Damiani. Verum ea nomina a vetustis temporibus Ecclesia Orientalis & Occidentalis agnoscit.

19 Scribit B. Petrus Damiani circa 11. seculum serm. 3. *De Nativitate*, inanem ab eo operam sumi, qui Parentum B. Virginis quærat nomina, de quibus nulla mentio fit in Evangelio. *Nonnulli cum plus sapere, quam oportet sapere, gestiunt, quis Pater, vel quæ Mater B. Mariæ fuerit, studio superfluæ curiositatis inquirunt. Sed aliquis lector nimis inutiliter quærit, quod Evangelista narrare superfluum duxit. Si enim huic notitiæ utilitatem esse cognosceret, nequaquam nobilis historicus rem necessariam silentio præteriret.* Verum cum in Orientali & Occidentali Ecclesia a tot usque seculis opinio sit, Patrem B. Virginis Joachim, Ma-

Matrem Annam esse appellatos, haud æquum est huic adversari opinioni; cum præsertim nihil adversus eam afferatur, quod firmis rationibus non amoverimus, quas vide apud Card. Gottum de verit. Relig. Christ. part. 1. tom. 4. cap. 3. §. 1. num. 5.

CAPUT X.

De Festo Nominis Mariæ Dominica infra Octavam Nativitatis.

1 DOminica infra Octavam Nativitatis B. Virginis, nisi quid impediat, celebratur cum Officio Festivitas Nominis Mariæ. Etsi non satis exploratum habemus, annunciatum ne sit ab Angelo Mariæ nomen, ac imponi jussum a Deo, ut nomen Jesu, aut Joannis ejus Præcursoris; magna tamen erga illud fuit in Ecclesia veneratio, ut aliquando fœminis vel regio sanguine prognatis illud minime licuerit indere; quasi de dignitate sancti nominis multum detraheretur, si fœminis etiam Reginis imponeretur.

Quanta apud Christianos erga Mariæ nomen veneratio

2 Cum non satis exploratum esse diximus, peculiari ne Dei jussu id nomen sit impositum, quod nullum de hac re vestigium extet in Evangelio; nihil tamen de pia quorumdam volumus diminutum esse sententia, qui ex Angelica revelatione id nomen inditum esse, affirmant. Scribit enim S. Antoninus part. 4. tit. 15. cap. 14. *Die qua nata est* (B. Virgo) *impositum est ei nomen Maria a Parentibus secundum Angelicam revelationem*, Et confirmat Christophorus de Castro in Histor. B. Virg. cap. 2. num. 10. *Divinitus revelatum fuit Parentibus Nomen Mariæ.*

Quidam putant, Deiparæ Dei monitu Mariæ nomen inditum.

3 Diximus, non licuisse fœminis, vel ipsis quæ regio sanguine essent prognatæ Mariæ nomen imponere. Alphonsus enim VI. Castellæ Rex, cum in eo esset, ut uxorem ex Maurorum stirpe duceret, cui nomen in Baptismo oportebat imponi, vetuit ne Mariæ nomine, etiamsi ea vehementer id cuperet, appellaretur. In Tabulis matrimonii initi inter Mariam Aloysiam Nivernensem, & Uladislaum Poloniæ Regem scriptum est, inter conjuges convenisse, ut Maria Aloysia, sublato Mariæ nomine, Aloysia dumtaxat vocaretur. Et a quo die Casimirus I. Poloniæ Rex, uxorem ducens Mariam Russiæ Ducis filiam, voluit nomen ut illud ea relinqueret, in consuetudinem abiit in Polonia, ut nulla deinceps fœmina Maria nominaretur, in hujus præclari nominis venerationem, ut videre est apud Raynaudum in Diptychis Marianis tom. 7. punct. 2. num. 12.

Olim nulli vel regia stirpe fœminæ prognatæ licebat Mariæ nomen imponere.

4 Qui-

Mariæ nomen mirabiliter conferre ad æternam salutem etiam ex opere operato, Theologorū fuit sententia, quam improbat Raynaudus.

4 Quidam affirmarunt Theologi, ex divina Institutione Sanctum Mariæ nomen in iis, quæ ad nostram aliorumve salutem pertinent, mirabiles parere effectus, neque solum *ex opere operantis*, ut dicitur, sed etiam *ex opere operato*, quemadmodum Exorcismos Ecclesiæ. Vide Novatum de Eminentia Deiparæ Virginis tom. 1. cap. 4. qu. 12. ubi hæc ait: *Dico secundo, pium quibusdam videri posse Divina Institutione nomen Mariæ devote prelatum non solum ex opere operantis, sed etiam ex opere operato valere in iis, quæ nostram, vel aliorum salutem concernunt, sicut valent aliqua alia sacramentalia.* Quæ sententia minime probatur Theophilo Raynaudo, qui loco cit. num. 21. & 22. persuaderi cuiquam posse negat, Mariæ nomen ad nostram, vel aliorum salutem cœlestes parere effectus, etiamsi nulla sit in eo, qui Sanctum nomen invocet, ejusmodi dispositio, cujusmodi opus est in effectibus, qui producuntur *ex opere operato*.

Festivitas instituta auctoritate Apostolica in Hispania anno 1513. sublatam a Pio V. Sixtus restituit.

5 Utcumque tamen sit de diversis hisce sententiis, nobis hîc satis est innuere, sapienti consilio ab Ecclesia præcipuum Sancti nominis Mariæ cultum, quem invexit Fidelium devotio, approbatum esse. Hæc Festivitas firmata est Pontificio Diplomate anni 1513. in Civitate & Diœcesi Conchensi in Hispania. Eam a Pio V. sublatam restituit Sixtus V. Cardinalis Dezæ precibus permotus, juxta ea, quæ tradit Ciaconius in ejus vita, & loco citato testatur Raynaudus; quod etiam confirmatur literis ejusdem Cardinalis ad Joannem Puteanum Conchensem Canonicum, quas refert Hippolytus Marraccius in *Purpura Mariana*.

Innocent. XI. recitari jussit Officium in Ecclesia universali.

6 Ab Hispania in alias permeavit regiones Festivitas Nominis Mariæ, quæ celebratur die 22. Septembris, juxta eorum opinionem, qui putant, apud Judæos nonnisi quindecim ab ortu elapsis diebus infanti nomen imponi consuevisse. Nunc vero Dominica infra Octavam, ut diximus, Nativitatis Festum hoc peragitur; & secundi Nocturni Lectiones in Officio petuntur e Sermone D. Bernardi. Officium vero Nominis Mariæ ab universali Ecclesia recitari jussit Venerab. Dei Servus Innocentius XI. Decreto suo ann. 1683. edito, in ejus victoriæ memoriam, qua Beatissimæ Matris ope a Christianorum copiis profligatus Turcarum exercitus ab obsidenda Vienna destitit, quæ urbs si in Barbarorum manus venisset, plurimum Catholica Religio detrimenti cepisset. Non defuere tum temporis qui Decretum Pontificis improbarent, atque ejusmodi cultu ac Festivitate instituta, Mariæ nomen æquiparatum nomini Jesu dictitarent. Sed Battaglinus Nucerinus Episcopus tom. 4. Annalium suorum ad ann. 1684. futilem hanc diluit objectionem; & Bailletus ad diem 8. Sept. ubi

ubi de hac Festivitate verba facit, candide fatetur, minime ex ea argui posse, Mariæ nomen nomine Jesu esse præstantius, vel pari esse dignitate. Consulat Lector, si libet, quæ alibi disseruimus, cum de Festivitate nominis Jesu ageremus.

CAPUT XI.

De Festo B. Mariæ de Mercede die 24. Septembris.

Apparitio Deiparæ Sancto Petro Nolasco, & Raymundo de Pennafort hanc extulit Festivitatem.

1 APparuit B. Virgo Maria Petro Nolasco, & Raymundo de Pennafort, & Jacobo Aragoniæ Regi, quos monuit, Filio suo sibique gratum fore, si in sui honorem Ordo Religiosorum hominum institueretur, cujus liberandorum e Turcarum servitute Christianorum partes essent præcipuæ. Ab illis igitur Sanctis, & Aragoniæ Rege Regularis Ordo sub Invocatione B. Mariæ de Mercede Redemtionis Captivorum primordia sumsit, in quo non modo tribus illis votis, quæ constituunt Religiosæ professionis substantiam, Castitatis, Paupertatis, & Obedientiæ se Sodales obstringunt, sed quarto etiam vovent, ipsos pro liberandis captivis, si opus fuerit, infidelibus in servitutem se dedituros. Hæc omnia narrant Zumel, Vargas, Remon, Vidondus, Salmeron, Spondanus, Hieronymus Romanus, Zurita, Castillo, Illescas, & Penia. Firmissima vero hujus historiæ fundamenta non aliunde petenda sunt, quam ex Actis authenticis S. Petri Nolasco, & Epistola ad eumdem Petrum a S. Raymundo de Pennafort scripta, in qua B. Virginis apparitio exponitur, & in Bulla Canonizationis S. Raymundi de Pennafort. Et quamquam P. Echardus dubitaverit, an genuinus esset fœtus ea Epistola; tamen, cum accurato & judiciali examine sit expensa anno 1721. coram Episcopo Barchinocensi, qui judicavit, sinceram Epistolam esse, nullus jam dubitandi restat locus. Nos in hoc argumento diutius non immorabimur, qui prolixe totam hanc rem tractavimus lib. 4. de Canonizat. Sanctor. part. 2. cap. 9. num. 10. & sequen. ubi num. 13. docuimus, hanc institutam esse Festivitatem, ut B. Mariæ cultus amplificaretur, & ut pro tam singulari beneficio Deo ejusque Sanctissimæ Matri quotannis gratiæ agerentur: Officium vero primum Ordini de Mercede concessum, deinde ad omnia Hispaniæ Regna, ac postea ad Gallias fuisse propagatum; denique Innocentium XII. ab universali Ecclesia recitari jussisse, ac Festivitati 23. Septembris diem constituisse.

CAPUT XII.

De Festo Rosarii Beatissimæ Virginis prima Dominica Octobris.

Quid intelligatur Rosarii nomine. Ea precandi formula ab hæreticis vexata

1 SAnctissimi Rosarii B. Mariæ Solemnitas prima OctobrisDominica celebratur. Quid autem Rosarium sit, ipsæ docent Lectiones secundi Nocturni, quæ leguntur in Officio, quod ex præcepto in omnibus Mundi Ecclesiis recitatur. *Est autem Rosarium certa precandi formula, qua quindecim Angelicarum Salutationum Decades Oratione Dominica interjecta distinguimus, & ad eadem singula totidem nostræ Reparationis Mysteria pia meditatione recolimus.* Ejusmodi orandi modus, quo Salutationes Angelicæ recitantur, interjecta singulis illarum decadibus unica tantum Oratione Dominicali, heterodoxorum nonnemini parum probatus est, quasi Deiparæ plus patrocinio, quam Dei auxilio confidamus. Sed Valentia in Opere de rebus Fidei, ejus ætate, controversis lib. 2. Apologetici adversus Gentes cap. 6. pag. 715. pium hunc orandi modum vindicavit: ait enim, nos debita animi demissione ad divinæ Majestatis Thronum volentes accedere, a gloriosa Deipara ingeminatis precibus flagitare, ut ad Deum nobis aditum muniat, ac pro nobis ante intercedat, quam ipsum misericordiarum Patrem invocemus.

Qui de Rosario scripserint?

2 De Rosario scripsere Malvenda in Annalibus Ordinis Prædicatorum, Justinus Miecoviensis super Litaniis B. Virginis, Jacobus Percinus in monumentis Conventus Tholosani, Jacobus Lafon in Præfatione Apolog. Spondanus, & Bzovius ad annum Chr. 1213. Thomas Vincentius Monelia Ordin. Prædic. in Dissertatione de Origine sacrarum precum Rosarii Romæ anno 1725. edita, & Continuatores Bollandiani in Vita S. Dominici. Nos quoque Promotoris Fidei munere fungentes, cum in sacra Rituum Congregatione ageretur de inserendis in Officium Rosarii secundis lectionibus propriis, investigare conati sumus Rosarii Auctorem, scriptumque edidimus, de quo meminit modo allatus Monelia in Præfatione Dissertationis suæ: *Consulat, plura de Rosario qui nosse voluerit, Malvendam &c. aliosque sexcentos, maxime Prosperum Lambertinum Archiepiscopum Theodosiensem de sacro hoc ritu optime meritum.* De Rosario itidem loquuti sumus tom. 4. de Canonizat. Sanctor. par. 2. cap. 10. num. 11. & sequen.

S. Dominico a Romanis Pontificibus tribuitur.

3 In pluribus Romanorum Pontificum Constitutionibus Rosarium S. Dominico tanquam auctori tribuitur. *Ex quo ergo tem-*

tempore pius hic orandi modus mirabiliter per S. Dominicum promulgari augerique cœpit, quem ejusdem institutorem auctoremque fuisse Summi Pontifices Apostolicis litteris passim affirmarunt: Sunt autem hi, Leo X. S. Pius V. Gregorius XIII. Sixtus V. Alexander VII. Innocentius XI. & Clemens XI. ut videre licet in citato loco de Canonizat. Sanctor. num. 13. & in cap. 1. Dissertationis P. Moneliæ.

4 Id autem quibusdam haud ita facile persuaderi potest; quibus magnus hæret ille scrupulus, nullum S. Dominico coævum esse Scriptorem, qui tradat, eum fuisse Rosarii Institutorem; multosque contra esse viros graves, qui non putant S. Dominicum ejusmodi precandi Ritus auctorem: quidam enim ipsum S. Benedicto tribuunt, alii Venerabili Bedæ, alii Petro cuidam Eremitæ, alii Fratri Alano de Rupe, qui fuit Ordinis Prædicatorum. *A nonnullis S. Benedicto; a quibusdam Bedæ tribuitur.*

5 Huic objectioni ex eo petitæ, quod Auctores desint coævi, qui Rosarium S. Dominico tribuant, accurate respondet Monelia cap. 6. ubi varios multiplicesque casus commemorat, puta bella, pestem, & incendia, quibus probabile est hujus rei monumenta intercidisse. Sed illud omnem videtur difficultatem amoliri, quod perpetua fuit in Ordine Prædicatorum Traditio, S. Dominicum Rosarii fuisse Auctorem. Eam vero Traditionem graves amplexi sunt Scriptores, probaruntque Romani Pontifices, nec validis destituitur conjecturis, quas mox proferemus. *S. Dominico vindicatur.*

6 Mabillonius, sane vir sapiens, & doctrina clarus, negat, S. Benedicto, aut Venerabili Bedæ Rosarium acceptum ferri posse: eorum enim ætate ne in usu quidem erat Salutatio Angelica. Nam Odo Parisiensis Episcopus Decretum edidit anno 1196. in quo ad Symbolum, & Orationem Dominicam addidit Salutationem Angelicam. *Exhortentur Populum sæpe Presbyteri ad dicendam Orationem Dominicam, & Credo in Deum, & Salutationem B. Virginis*. In veteri Codice, quem edidit Romæ Venerabilis Cardinalis Thomasius anno 1680. in scrutinio Catechumenorum non nisi de Symbolo, & Oratione Dominica fit mentio pag. 54. 58. 445. & 452. quapropter Mabillonius in Præfat. ad secul. 5. Benedictinum num. 125. diffiteri non potest, Rosarium falso existimari vel S. Benedicti, vel Bedæ inventum; quod ostendit etiam Natalis Alexander, & Gravesonus, quos adduximus loc. cit. de Canonizat. Sanctor. num. 11. quibus addi potest Monelia in allata Dissertat. cap. 2. num. 6. ubi recte ostendit, nihil propterea quicquam detrahi ex B. Mariæ cultu, de quo a Christianæ Religions usque primordiis certissima suppetunt argu- *Negat Mabillonius tribuendum esse vel S. Benedicto, vel Bedæ.*

menta, quique post damnatum Nestorium seculo V. & Iconomachos seculo 8. auctus est in dies magis, plurimis in ejus honorem Templis excitatis, hymnis, & precationibus in Ecclesiam invectis, frequentique ejus invocatione introducta.

Opinio quædam expenditur a Mabillonio de instituto a Petro Eremita Rosario.

7 Idem Mabillonius in cit. Præfat. seculi 5. num. 127. opinionem eorum expendit, qui Petro Eremitæ Rosarium tribuunt; & præterquam quod de eo homine ait non liquere, quis qualisve fuerit, eum quibusdam affirmantibus Monachum fuisse Benedictinum, aliis Eremitam illum fuisse, qui Urbano II. Pontifice tantum studii & operæ contulit ad bellum sacrum suscipiendum, ut videre licet apud Theoph. Raynaud. tom. 7. de Diptychis Marian. pag. 231. monet, hanc opinionem a Polydoro Virgilio excitatam esse lib. 5. de Inventoribus rerum cap. 9. ac in eo Virgilium errore deceptum: Erimannum quidem seculo 12. in suo libro *de Restauratione Monasterii S. Martini Tornacensis* edito a Dacherio Spicileg. tom. 12. pag. 414. & 415. visionem Eremitæ cujusdam tradere, qui sibi videre visus est Theodoricum in judicium ante Deum trahi, quod in bello gesto cum Balduino Comite Monachos aliquos igne necasset; pro eo B. Virginem intercessisse precibus uxoris ejus Adæ commotam, quæ quotidie sexaginta Salutationes Angelicas recitaverat, ac ex eo tempore hunc precandi ritum apud Fideles percrebuisse: negat tamen Mabillonius, potuisse Polydorum inde affirmare, hunc Eremitam fuisse Petrum illum, quem supra memoravimus, ac sexagenas illas Salutationes Angelicas idem esse ac Rosarium. Quod vero attinet ad B. Alanum de Rupe, illum quidem Rosarii auctorem vel ex eo constat non fuisse, quod in Opere suo cap. 8. Rosarii antiquitatem inculcat; ut propterea nonnisi ejus instaurator ac promotor videatur, quod observat etiam Trithemius de Scriptoribus Ecclesiast. Verbo *Alanus*, & Sixtus Senensis in Biblioth. Sancta itidem verbo *Alanus*, & Nos quoque advertimus lib. 4. de Canonizat. par. 2. cap. 10. num. 11.

Mos recensendi ad globulos Salutationes Angelicas S. Dominico vetustior, ut etiam eorum iteratio. Sed certus numerus, & interea contemplatio Mysteriorum Christi est Rosarium S. Dominico tribuendum.

8 Plura in Rosario considerari possunt. Primum est pia consuetudo recensendi ad globulos Salutationes Angelicas, ut earum ratio constet, quæ S. Dominico antiquior est: testatur enim Sozomenus in Hist. Ecclesiast. & Palladius in Historia Lausiaca, veteres Eremitas ad eumdem modum precum suarum rationem supputasse, quod ipsi nos etiam observavimus cit. cap. 10. num. 11. Facit in rem nostram Canon decimus Concilii Celichytensis in Anglia anno 816. habiti, in quo circa Episcoporum exequias statutum est, *ut singuli servorum Dei diem jejunent, & triginta diebus Canonicis horis expleto Synaxeos, & septem Beltidum Pater*

ter

ter noster pro eo cantetur; ut videre est in Collect. Labb. tom. 7. pag. 1489. *Beltis* a Saxonica voce *Belt* derivatur, & cingulum significat, aut quid simile, supputandis precibus adhibitum, ut observat Henricus Spelmannus apud du-Cangium in *Glossario mediæ, & infimæ Latinitatis* in verbo *Beltis*. Considerari prætera potest in Rosario earumdem precum iteratio; atque hæc itidem est S. Dominici ætate antiquior, quod colligitur ex iis, quæ de Ada Theodorici uxore attulimus, & ex Cæsario Monacho Cisterciensi, qui 12. seculo narrat inventum ritum quinquagenas recitandi Salutationes Angelicas, ut videre est Dist. 7. cap. 48. cum quo consentiunt alia monumenta, quæ profert Monelia cap. 2. num. 3. & sequen. Hæc omnia profecto Rosarii fuerunt quodammodo rudimenta. Verum cum Rosarium constet certo quodam Orationum Dominicalium & Salutationum Angelicarum numero, quibus recitandis interea quædam Redemtionis nostræ mysteria contemplamur; atque hujus precandi ritus & formulæ nullum ante S. Dominicum extet vestigium; quis jure S. Viro honorem detrahat ejusmodi piæ inventionis, rejiciatque piam, vetustam, constantemque Traditionem Venerabilis Ordinis Prædicatorum, quam in suis Constitutionibus probarunt Romani Pontifices, & in Lectionibus Breviarii, quæ ab universali leguntur Ecclesia, relatam voluerunt? cum præsertim non desint monumenta, quibus ostenditur, & post S. Dominici obitum, nulla interjecta mora, in Ordiue Prædicatorum ejusmodi precandi ritum esse propagatum. Circa dimidium seculi 14. Humbertus Delphinus, abdicato Principatu, Ordini Prædicatorum nomen dedit. In Parisiensis sui Ordinis templo corpus ejus sepultum est, ac in æneo ejus sepulchro exculpti sunt Fratres quidam Dominicani Rosarium manu gestantes. Vide Biblioth. P. Echard. tom. 1. pag. 352. & tom. 2. pag. 271. ubi monumenta simul congesta reperies, quæ in hanc rem mirifice faciunt. In Placentinæ Ecclesiæ historia tom. 2. in Regestum Privilegiorum num. 108. pag. 406. Petrus Campus inseruit Constitutionem Alexandri IV. ann. 1294. ideoque quatuor & triginta annis post S. Dominici obitum promulgatam, in qua Indulgentiam concedit Confraternitati Sanctissimi Rosarii in Ecclesia Fratrum Prædicatorum Placentina. Quæ omnia Traditione validius confirmant, ut Bailletus, vir alioqui intemperantioris ingenii, iniquum esse fateatur, gloriam ejusmodi S. Dominico detrahere, ad diem 15. Augusti §. 6. n. 33.

9 Hæc omnia jam diximus in Opere de Canonizat. Sanctor. aliique extulerunt, qui de Rosario scripsere, præsertim P. Monelia in citata Dissertatione, quibus modo Spinelli auctorit item addi-

Vita S. Dominici Gallice nuper edita Rosarium tri-

buit S. Dominico ex spuriis documentis.

addimus Tract. de Maria Deipara cap. 39. num. 5. *Cæterum quidquid sit de Institutione iterandi Salutationem Angelicam per globos, certe peculiaris hæc orandi formula, quam Rosarium, sive Psalterium appellant, certo ac constituto numero, quo Oratio Dominica quindecies, & Salutatio Angelica instar Davidici Psalterii centies & quinquagies repetitur, a S. Dominico inclyto Ordinis Prædicatorum Patriarcha contra Albigenses hæreticos instituta est, atque in tres Salutationum Angelicarum quinquagenas tributa, in qua ad excitandam erga Christum ejusque Genitricem pietatem quindecim sacra eorumdem mysteria meditanda proponuntur*. Nuperrime S. Dominici vitam Gallice scripsit multa cum laude Tauronius Ordinis Prædicatorum Parisiensibus typis anno 1739. editam, in cujus capite 14. agitur de Institutione Rosarii. Prodierat Ferrariæ ann. 1735. liber, quo veteres quædam continentur historiæ cujusdem Galvani Bragiæ Bononiensis, qui anno 1347. & cujusdem Augustini Anelli, qui anno 1430. scripserunt; & quod magni refert, cujusdam Luminosi de Aposa, qui fuit S. Dominici coævus. Quibus historiis proditum est, primum S. Dominicum Rosarium instituisse, eamque orandi formulam Bononiæ pro concione commendasse. Has historias cum eruditus Gallus legerit, magno triumphat gaudio. Verum, si auctores illi cujusmodi sint novisset, ut ipsi novimus; nec clam illi fuisset, quosdam non ex Dominicana, sed ex alia sacra Familia supposititios illos auctores effinxisse, frustra adhuc monitos & provocatos, ut efferrent, profecto cæteris argumentis contentus, quæ & ipse affert, & cum iis consentiunt, quæ nos attulimus, ejusmodi apocryphis monumentis abstinuisset.

De origine & progressu hujus Festivitatis.

10 De Sodalitatibus sub invocatione B. Mariæ Virginis Rosarii institutis, & de Indulgentiis ac spiritualibus gratiis, quas devote Rosarium recitantibus concessere Romani Pontifices, non est hujus nostri instituti sermonem habere. Ratio instituti nostri postulat, ut de origine & progressu Festivitatis Rosarii agamus, quæ in tota Ecclesia prima Octobris Dominica cum Officio & Missa propriis celebratur.

Victoria Navalis Christianorum ad Naupactum.

11 Septima Octobris die anni 1571. quæ fuit prima Dominica mensis, commissum est navale prælium ad Naupactum S. Pio V. Pontifice, qui eodem momento, quo Christianorum classis Turcarum classem prope deleverat, de nostrorum victoria divinitus monitus est; quod constat ex Processu ejus Beatificationis, & ipsi tradidimus in Compendio a nobis scripto ejus vitæ, virtutum, atque miraculorum, quod in calce Primi Tomi edidimus de Canonizatione Sanctorum.

12 S. Pius

12 S. Pius V. jussit, quotannis S. Mariæ de Victoria commemorationem fieri, ut habetur in Martyrologio ad hunc diem: *Eodem die commemoratio S. Mariæ de Victoria, quam Pius V. Pontifex Maximus ob insignem victoriam a Christianis bello navali ejusdem Dei Genitricis auxilio hac ipsa die de Turcis reportatam quotannis fieri instituit*. Baronius autem in Notis hæc de ea victoria scribit: *Fidelium classis Sanctissimi Domini Nostri Pii V. Papæ, ac Catholici Hispaniarum Regis Philippi, nec non inclytæ Venetorum Reipublicæ fœdere coacta gloriosam, ac cunctis seculis memorabilem de Turcis Christiani nominis infensissimis hostibus ad Echinadas insulas, captis hostium triremibus centum & octoginta, cæteris dissipatis, victoriam reportavit*.

S. Pius ob eam Victoriam jussit fieri commemorationem S. Mariæ de Victoria.

13 Verum Summus Pontifex Gregorius XIII., quod maxime memorabilis victoria parta nobis esset prima Octobris Dominica, cum piæ Sanctissimi Rosarii Sodalitates ex more institutoque suo processione incedentes Deum devote precarentur, ita ut pie existimari potuerit ejusmodi preces, intercedente B. Virgine Maria ad eam victoriam plurimum contulisse; idcirco, ejus rei ut perpetua extaret memoria, utque Deo, ejusque Sanctissimæ Matri gratiæ, ut equum est, agerentur, jussit deinceps solemnem prima Octobris Dominica Festivitatem peragi sub nomine Rosarii, & æque ac cæteræ Solemnitates celebrari, Officiumque B. Virginis novis Lectionibus auctum sub ritu duplici majori recitari, in iis tamen dumtaxat templis, in quibus vel Capella aliqua, vel Altare esset erectum sub invocatione B. Virginis Rosarii.

Gregor. XIII. primam Octobris Dominicam constituit celebrandæ festivitati Rosarii cum Officio sub ritu duplici majori in templis, in quibus esset Altare sub invocatione Rosarii.

14 Datæ fuerunt Apostolicæ literæ Calend. Aprilis 1573. quæ extant in Bullario Romano. Clemens X. Mariannæ Hispaniarum Reginæ precibus permotus concessit, ut solemne Rosarii Festum per omnia Hispaniarum Regna, aliasque regiones Catholico Regi subjectas celebraretur, & Officium, & Missa recitaretur ab iis, qui Horas Canonicas recitare tenentur, etiamsi nullum Sacellum, seu Capella, aut Altare esset sub invocatione B. Virginis Rosarii, ut colligitur ex ejus literis Apostolicis in forma Brevis sub die 26. Septembris 1671. idque Indultum S. Rituum Congregatio succedentibus annis ad varias regiones, Civitates, & Diœceses in Italia & extra Italiam protulit.

Clemens X Officium recitari jussit per totam Hispaniam.

15 Sub Innocentio XII. Leopoldi Imperatoris nomine delatæ sunt preces S. Rituum Congregationi, ut ad universalem Ecclesiam Officium & Missa Rosarii propagaretur; sed rescriptum, quo piis Augusti Principis postulationibus satisfactum erat, Pontificis morte interceptum, antequam ad eum referretur, aut approbaretur, executione caruit.

Ab Innoc. XII postulavit Leopoldus Imperator, ut Officium recitaretur in universa Ecclesia.

16 Qui

Id a Clemente XI. cur tandem impetratum.

16 Qui Innocentio XII. successit Clemens XI. approbando Rescripto, diu multumque supersedit: sed die Dedicationis S. Mariæ ad Nives, cum Caroli VI. Imperatoris exercitus anno 1716. magnas Turcarum copias ad Temisvariam in Pannonia profligasset, quo tempore Confratres Sodalitatis Rosarii solemnem Romæ processionem peragebant, Deumque obsecrabant, ut, B.Virgine intercedente, Christiani nominis hostis frangeret impetus; cumque diebus, qui Processionem illam sunt consequuti, jussu ejus Pontificis Rosarii continuata esset devotio, & Octava Assumtionis Corcyra Turcarum obsidione liberata esset; propterea decretum illud 3. Octobris die anno 1716. Pontifex approbavit, mandavitque, ut in tota universali Ecclesia recitaretur Officium sub ritu duplici majori, & Missa propria celebraretur.

Novæ lectiones & propriæ a Bened. XIII. editæ.

17 Quod Decretum typis editum est in Bullario Clem. XI. pag. 574. Secundæ lectiones tum legebantur ex Sermone S. Augustini ad Rosarii solemnitatem accommodato; neque tamen in iis de Rosarii institutione ulla mentio. Quamobrem Benedicto XIII. Pontifice re mature discussa in S. Rituum Congregatione, in qua nos, qui tum temporis Promotoris Fidei munere fungebamur, nostro non defuimus officio, novæ lectiones secundi Nocturni editæ sunt, quibus docemur de institutione Rosarii, de ejus Festivitate, de Officio ab universali Ecclesia recitando; atque eæ sunt, quas in Ecclesia universa legere jubentur, quotquot tenentur Horas Canonicas recitare.

CAPUT XIII.

De Patrocinio Beatissimæ Virginis in tertia Dominica Novembris.

Officium Patrocinii B. V. & Festivitatem Benedict. XIII. injunxit Provinciis ditionis Ecclesiasticæ. Cui principio nitatur hujus Festi institutio.

1 Tertia Novembris Dominica Beatissimæ Virginis Patrocinium celebratur. Officium hujus Festi jam concessum antea fuerat pro omnibus Provinciis Hispaniarum Regi subjectis, quod colligitur ex S. Rituum Congregationis Decreto die 6. Maji 1679. Id etiam aliis regionibus fuerat indultum. Benedictus autem XIII. omnibus Ecclesiasticæ ditionis Provinciis injunxit. Porro hæc Festivitas hoc Catholicorum principio nititur, Beatam scilicet Virginem in Cœlis pro nobis orare & intercedere; quæ quidem intercessio nullam Jesu Christo facit injuriam; etsi enim ille magnus est inter Deum mediator & homines, tamen cum B. Virgo pro nobis orat, ejus nomine postulat, nec nisi per ipsum quic-

quicquam impetrat; atque Mariæ intercessio vim habet maximam, validioremque, quam sit omnium Sanctorum. Rem hanc Theologice tractat Suarez in 3. par. D.Thomæ tom.2. quæst.37. art.4. disp.23. sect.3. ubi hæc leguntur in fine notatu dignissima: *Quin potius si vera sunt, quæ de charitate & gratia Beatæ Virginis in superioribus docuimus, existimo a Beata Virgine in hac potestate & efficacia non solum Sanctos singulos, sed omnem etiam cœlestem Curiam superari. Itaque si cogitatione fingamus, B. Virginem aliquid postulare, totamque Curiam cœlestem illi resistere (sicut apud Danielem unus Angelus alteri resistebat) potentior esset majorisque efficaciæ & valoris apud Deum Virginis, quam reliquorum Sanctorum omnium oratio. Et ita quidem sentiunt Sancti Patres paulo ante citati; estque dignitati matris maxime consentaneum, & perfectissimæ gratiæ charitatis B. Virginis quodammodo debitum; & ideo Ecclesia & frequentius, & altiori quodam modo orat ad Virginem, quam ad reliquos Sanctos.* Idem Theologus sequenti sectione 3. probat, B. Mariam esse mediatricem apud Mediatorem, per quam tamquam per collum a capite omnia in corpus defluunt: ex quo infert, nos apud Sanctum non uti alterius Sancti intercessione; Sancti enim omnes ejusdem sunt ordinis; sed alios tamen Sanctos adhibere intercessores apud B. Virginem, tanquam Reginam & Dominam, Salutationem Angelicam ipsis recitantes, ut eam pro nobis B. Virgini repræsentent; præterea ad hujus vel illius Sancti peculiarem intercessionem nos confugere pro obtinendo hoc vel illo beneficio; Beatæ Virginis tamen pro rebus omnibus sine ullo discrimine opem implorare. D. Thomas in cap.8. Epist. ad Romanos lect.5. docet, Deiparam uberiori gratia fuisse præditam, quam quæ cæteris Sanctis obtigerit. *Unicuique (Deus) dat gratiam proportionatam ei, ad quod eligitur. Sicut homini Christo data est excellentissima gratia; quia ad hoc est electus, ut ejus natura in unitatem personæ divinæ assumeretur, & post eum habuit maximam plenitudinem gratiæ B. Maria, quæ ad hoc est electa, ut esset Mater Christi.* Idem S. Doctor 3.par. quæst.25. art.5. docet, Deiparam non solum eo quo cæteri Sancti, sed præstantiori quodam cultu colendam, qui dicitur Hyperduliæ, quo neque Sanctos, neque Angelos veneramur. Nam B. Virgo Sanctos omnes Sanctitate superavit, nec quisquam Deipara humilitate fuit Deo subjectior, nec amore conjunctior, nec cultui divino obsequentior.

2 Si quis Patrum auctoritates cognoscere cupiat de potentissima B. Mariæ intercessione, adeat Suarez locis citatis, & Spinellum tract. de Maria Deipara cap.30. Si cui vero cupido sit cogno- *Quæ vis & potestas intercessionis B. Mariæ. S. Petri*

Damiani locus a calumniis hæreticorum vindicatus.

cognoscendi etiam apologias,quas nostri Controversiarum Theologicarum Scriptores ediderunt de Laudibus, quæ a nobis in B.Virginem conferuntur adversusHæreticorum sophismata,evolvat Valentiam Tract. de rebus Fidei hoc tempore controversis lib.5.de Idololatria cap.14. & Card.Gotti de vera Christi Ecclesia tom.1. cap.9.§.8.n.79. & seq. & tom.2.part.2.art.14.§.5.n.32. & seq. Locus est ab hæreticis acerrime vexatus apud S. Petrum Damiani serm.1. de Nativitate S. Mariæ. *Fecit tibi magna qui potens est; & data est tibi omnis potestas in Cœlo & in Terra, & nihil tibi impossibile,cui possibile est desperatos in spem beatitudinis relevare. Quomodo enim illa potestas potentiæ tuæ poterit obviare, quæ de carne tua carnis suscepit originem? Accedis enim ad illud aureum reconciliationis Altare non solum rogans, sed etiam imperans, Domina, non ancilla.* Quæ postrema verba calumniis impetunt hæretici, quasi significent B. Virginem imperare Filio suo, ut ea faciat, quæ postulamus. Sed nemo Christianus est, qui ad hunc modum oret;quamquam si quis intercessionem Mariæ velit magnificare, nihil vetat quin in verbis paullulum excedat modum. Nam etiam Josue cap.10. legitur per exaggerationem scriptum, *obediente Deo voci hominis.* Vide Petrum Canisium de Maria Deipara lib.5.cap.10.Joannes Episcopus Castoriensis in Tract. de Sanctorum & præcipue Bmæ Virginis Mariæ cultu Tract.3. §.65. quam supra exposuimus verborum S. Petri Damiani interpretationem probat. Aliam etiam ipse proponit, ut verba illa Damiani: *Accedis enim ad illud aureum humanæ reconciliationis Altare,*de humana natura Filii intelligenda sint: illa autem: *Non solum rogans, sed etiam imperans, Domina, non ancilla,* non ita sint accipienda, quasi dicat, Mariam Filio dominari aut imperare;sed cæteris imperare creaturis. Calvinus Catholicis exprobrat, quod a Deipara petamus, ut jubeat, Filium nobis dare, quæ postulemus: *Roga Patrem, jube Natum*. Quam calumniam repellit Bellarminus tom.2. Controver. lib.1. de Sanctor. Beatit. cap.16. *At quis* (inquit) *nostrum hoc dicit?Cur non probat* (Calvinus) *ullo exemplo?* Sed Rivetus auctor heterodoxus, cum Cornelio de Snechis, Jacobo de Voragine, Pelbarto, Costero, & Quirino de Salazar probari eam precandi formulam reperisset, ita Bellarmino insultare ausus est: *An potuit jure Bellarminus exclamare*: At quis nostrum hoc dicit? *En, Bellarmine, præter alios duo ex sodalitio tuo non ignobiles*. Verum Bellarmini causam defendendam suscepit idem Castoriensis Episcopus eod. Tract.3. §.63. & 66. Vera enim Bellarminum dixisse contendit; nam & illorum auctorum quidam adeo obscuri sunt nominis, *ut quod ab illis*

illis solummodo scriptum, a nullis scriptum dici possit, & merito ignoraverit Bellarminus legendis celebriorum Auctorum scriptis occupatus; & ex iisdem nonnulli, præsertim Costerus, & Salazar, scripserunt post Bellarminum. *Quia cum hoc scriberet Bellarminus, needum scripserat Quirinus de Salazar, & forte needum scripserat Costerus, quod illum Rivetus dicit scripsisse.*

Modus rite precandi B. Mariam.

3 Quo autem modo rite recteque B. Virginem deprecemur, & ad ejus confugiamus Patrocinium, vetus Ecclesiæ docet Oratio, ex D. Augustino sumta: *Sancta Maria succurre miseris, juva pusillanimes, refove flebiles, ora pro populo, interveni pro Clero, intercede pro devoto fœmineo sexu: sentiant omnes tuum juvamen quicumque celebrant tuam sanctam commemorationem*; ea etiam oratio secreta in Missa de Vigilia Assumtionis: *Munera nostra, Domine, apud tuam clementiam Dei Genitricis commendet Oratio, quam idcirco de præsenti seculo transtulisti, ut pro peccatis nostris apud te fiducialiter intercedat*; & celebre Canticum *Salve Regina*, ubi dicitur: *Eja ergo, advocata nostra, illos tuos misericordes oculos ad nos converte*; *& Jesum benedictum fructum ventris tui nobis post hoc exilium ostende*; Quæ Oratio a quibusdam Petro Archiepiscopo Compostellano, qui seculo vixit 10. tribuitur, juxta ea quæ leguntur apud Mabillonium tom.4.Annal. Benedict. ad ann. 986. pag.38. *Petrus Episcopus Compostellanus cognomento de Moson, qui ante Episcopatum Monasterii S. Petri ante Altaria in eadem Urbe Abbas extiterat. Hic piam Antiphonam de B. Virgine, nempe Salve Regina, composuisse dicitur*; quod etiam antea tradiderat Durandus in Rationali lib.4.cap.22. Alii auctorem hujus Antiphonæ putant esse B. Hermanuum Contractum Monachum Benedictinum, qui seculo undecimo, etsi litterarum expers, intercedente B. Virgine, tam floruit doctrina, ut ætate sua sibi parem habuerit neminem. Igitur Canticum *Salve Regina* cum composuisset, & jam in Ecclesiis caneretur, forte S. Bernardus tum temporis Apostolicus in Germania Legatus a Spirensibus Clericis illud audivit, atque ea statim verba addidit: *O clemens, o pia, o dulcis Virgo Maria*; ut habetur in Chronico Spirensi Guillelmi Einsengeri lib.12. ad annum 1147. & quemadmodum observavit Card. Bona de Divina Psalmodia cap. 16. §. 20. in fine, Theophilus Raynaudus tom. 7. in Diptychis Marianis pag. 231. Pagius tom.3. de vitis Romanorum Pontificum, in vita Gregorii IX. §.44. Macrius Vocabul.Ecclesiast. verbo *Salve Regina*, Venerabilis Petrus Canisius lib. 5. cap.13. de Maria Deipara Virg. ubi insuper magna eruditionis copia ab hæreticorum maledictis illud Canticum vindicat.

CAPUT XIV.

De Festo Præsentationis Beatæ Virginis die 21. Novembris.

Festivitas hæc est Præsentationis B. Mariæ in Templo, non Christi Jesu.

1 Vigesima prima die Novembris celebratur Festivitas Præsentationis B.Virginis, qua mysterium recolimus non quidem illud, cum B. Mater suum Filium præsentavit in Templo, sed cum ipsa a suis Parentibus præsentata est; quamquam in vetustis quibusdam Ecclesiasticis monumentis ea appellatur Solemnitas Præsentationis, in qua B.Virgo Filium suum præsentavit in Templo, & tradidit Simeoni, ut videre est apud Baronium in Not. ad Martyrologium die 21.Novembris.

De Præsentatione B. Mariæ quid vulgo traditum sit.

2 Si quæ vulgo sunt scripta, huc fere libeat, B.Virgo triennis præsentata fuit in Templo, ubi vitam egit usque ad ætatem nubendo idoneam, quo tempore Angelorum opera cibo recreata est. Vide Canisium de Deipara Virgine lib. 1. cap.12. Spinellum in Tractatu de Deipara cap.8. Suarez in 3. part. D. Thomæ tom.2. disp.7. quæst.29. idque etiam refert Catechismus Burgensis in Festis diei 21.Novembris pag.718.Edit. Parisien.ann.1703.

Evodii fragmentum dubiæ fidei. Cæteri Scriptores, qui admirabilia illa tradunt de Præsentatione, non ita vetusti. Triennem præsentatam in Templo habet vetus Collecta Missæ; quod expunctum a Sixto V.

3 De B. Virginis Præsentatione locus est Evodii Antiocheni Episcopi, qui Apostolis suppar fuit, apud Nicephorum Histor. lib. 2. cap. 3. *Trimula eum esset in Templum præsentata, ibi in Sanctis Sanctorum traduxit annos undecim. Deinde vero Sacerdotum manibus Joseph ad custodiam est tradita: apud quem cum menses peregisset quatuor, ab Angelo lætum illud accepit nuntium. Peperit autem hujus mundi lucem, annum agens quintumdecimum, vigesima quinta die mensis Decembris.* Cui subscribunt S.Gregorius Nissenus, Joannes Damascenus, Germanus Constantinopolitanus Episcopus, Andreas Cretensis, & Georgius Nicomediensis Episcopus, quos refert Baronius in Apparatu ad Annal. num.47. & 48. Verum cum illud Evodii fragmentum hodie ab Eruditis Viris tanquam apocryphum, & a quibusdam Græcis adjectum explodatur, & nec ita sint vetusti Scriptores, quos memoravimus, quidam propterea libere negant fidem esse adjungendam rei, de qua veteres Patres & Ecclesiasticæ Historiæ Scriptores nihil omnino tradiderint, ut animadvertit Natalis Alexander Hist. Eccl. seculo 1. cap.1. art. 3. Et multo antea observaverat Casaubonus in Prolegomenis ad Annales Baronii pagin. 99. & sequen. & post utrumque, eadem de re scripsit Joannes Andreas Schmidius Prolus. Mariana 1. Amstelod. edita anno

no 1712. in tom. 76. Miscellaneorum Bibliothecæ Cardin. Passionei: præsertim vero quod quæ in hac Festivitate quondam legebatur Oratio, *Deus, qui Sanctam tuam Genitricem Templum S. Spiritus post triennium in Templo præsentari voluisti*, eam Sixtus V. sustulerit, eamque ita legi jusserit: *Deus, qui B. Mariam semper Virginem Spiritus Sancti habitaculum hodierna die in Templo præsentari voluisti, præsta, quæsumus, ut ejus intercessione in Templo gloriæ tuæ præsentari mereamur*; ut videre licet apud Gravesonum de Myster. & annis Christi Dissertat. 1. §. 1.

4 Ut igitur ab incertis certa secernamus, negamus de Præsentatione dubitari quicquam posse. Ea vero quæ veluti ejus adjuncta a nunnullis narrantur, fatemur multas rationes suppetere quamobrem in dubium revocentur. Consulendus Gottus tom.4. par.1.de veritate Relig.Chr.cap.3.§.4.& 5. ubi postquam omnem hanc rem accurate pertractavit, concludit, nullam excitandam de Præsentatione controversiam; de tempore autem, quo in Templum adducta sit, quomodo ibi educata, cui præsentata fuerit, de his omnibus nihil nos habere exploratum. *Quare cum ex his nihil inveniam ab Ecclesia Latina adoptatum, hanc* (Præsentationem) *ut certam teneo*; *de aliis nec adfirmo, nec nego*. Et Gravesonus in prævia declaratione ad Tractatum de Myster. & ann. Chr. *Quo circa constanter sustineo, B. Virginem fuisse præsentatam in Templo, sed quoto ætatis suæ anno fuerit præsentata pronunciare non audeo, quia ut candide fatear, nihil super hac re ex sacris litteris, ex Traditione, ex antiquis probatæ fidei monumentis compertum & exploratum habeo*. Quæ de ætate B. Mariæ, cum præsentata fuit in Templo, quæque, dum ibi educaretur, sane admiranda contigisse Scriptores prodiderunt, ea omnia suscepit defendenda Maggiolus lib.1. cap.8. & 9. Sed optimo sane cosilio Præsentationem tantummodo tuetur, reliqua vero non item Franciscus Hieronymus Saxius de Laudibus Mariæ part.1. pag. 52.

Præsentatam esse non dubitandum. Cætera quæ traduntur de ea re, omnino incerta.

5 Nuperrime sub Clemente XII. Doctus quidam ex Ordine Prædicatorum vir Dignitate conspicuus eruditam edidit Dissertationem de quæstione immaculatæ Conceptionis B. Virginis, an scilicet liceret eam tamquam articulum Fidei definire. In ea Dissertatione Auctor Mysterium attingit Præsentationis B. Virginis, & siquidem præceptum & consuetudo legis præsentandi in Templo masculos primogenitos, etiam fœminas primogenitas esset complexa, ait hoc fulciri potuisse fundamento hanc Festivitatem, quæ rectius tamen diceretur Festivitas *Purificationis S. Annæ*

Jussi sunt Judæi masculos, non fœminas præsentare in Templo. Beata Virgo nulla jubente lege præsentata fuit.

næ Matris B. Virginis Deiparæ; eadem plane ratione, qua præsentatio Jesu Christi ad Templum *Purificatio B. Virginis* appellatur: quoniam vero lex, quæ primogenitos jubebat offerri ad masculos tantum pertinebat, illud inde arguit auctor, cum Beata Virgo præsentata fuerit, non ex ulla lege, qua Parentes ejus tenerentur, sed ultronea quadam devotione, ut sancte educaretur in Templo, idcirco hanc dicendam esse Festivitatem *Præsentationis B. Virginis*, licet Præsentationis circumstantiæ sint prorsus incertæ.

B. Maria præsentata in Templo, ut sancte ibi educaretur. Exempla similia in veteri Testamento.

6 Suarez loco citato ait, nulla quidem lege fœminas offerri debuisse, nihilominus licuisse eas offerri. *Quamquam vero lex de offerendis primogenitis ad offerendas filias non obligaret, poterant tamen parentes voluntarie eas offerre, ac divino muneri consecrare.* Bailletus in histor. hujus diei existimat, ab Ecclesia Solemnitatem hanc institutam, ut honor habeatur innocentiæ morum, quæ inter infantiam & Annunciationem in B. Virgine enituit. Nos vero, qui ne tantillum quidem a communi Ecclesiæ sententia recedere volumus, dicimus, B. Virginem in Templo præsentatam esse, ut ibi bene educaretur; quod in veteri Testamento non est inauditum aut novum. Nam lib. 4. Regum cap. 11. Josaba filia regis Joram, soror Ochoziæ filium: *abscondit eum a facie Athaliæ, ut non interficeretur*, secumque sex annos habuit in Templo. *Eratque cum ea sex annis clam in Domo Domini*: quod rursus narratur in lib. 2. Paralipom. cap. 22. ut egregie advertit Tillemontius Nota 6. ad vitam B. Virginis.

Celebrabatur olim hæc Festivitas in Oriente cum Officio. In Occidentali Ecclesia Officium Avenione summo Pontifici exhibitum. Initium Festivitatis refertur ad annum 1374.

7 Vetus est in Ecclesia Orientali hæc Festivitas, quæ quondam etiam Officium ejus celebrabat: nam in Constitutione Emmanuelis Imperatoris, qui regnare cœpit anno 1143. apud Balsamonem in Nomo-Canone Photii tit. 7. cap. 1. inter alias Festivitates etiam Præsentationis Solemnitas numeratur. Quod vero ad Occidentalem Ecclesiam attinet, Officium hujus Festi Avenione Romano Pontifici exhibuit Philippus Mazerius Regis Cypri apud S. Sedem Orator. Quod Officium diligenti examine fuit excussum, decretumque, ut hæc toto Occidente celebritas ageretur, cujus initium refertur ad annum 1374. Id ex literis colligitur Caroli V. Francorum Regis ad Magistros & Scholares Universitatis Navarræ die 10. Novembris ejusdem anni, quibus Rex Festivitatis hujus narrat institutionem, omnesque ad eam quotannis celebrandam cohortatur 21. die Novembris. Eas literas edidit Launojus in hist. Regiæ Scholæ Navarræ par. 1. cap. 10. pag. 78. Quæ hactenus diximus confirmat Baronius in Not. ad Martyrol. Martene de antiqua Ecclesiæ Disciplina in Div. celebran. Offic. cap. 34.

cap. 34. num. 42. Tillemont. Nota 6. ad Vit. B. Virginis, Thomassinus in Tractatu de celebrat. Festor. lib. 2. cap. 20. num. 7. Galesinius in Notis ad Martyrologium ad diem 20. Novembris, Azorius Instit. Moral. par. 2. lib. 1. cap. 22. & Spinellus Tractatu de Festis & Templis B. Virginis num. 4. pag. 678.

Gregorius XI. coram se hanc Festivitatem celebrari jussit, quo morte prærepto forsasse non ubique percrebuit. Pius II. instante Saxoniæ Duce, & Paulus II. eā celebrari jusserunt. Sublatam a Pio V. Sixtus V. restituit.

8 Universalem tum temporis gubernabat Ecclesiam Gregorius XI. de quo ita scribunt Continuatores Bollandiani tom. 8. Maji pag. 110. *Egregia Pontificis hujus erga Deiparam devotio probavit sese, quando ad instantiam Philippi de Mazeriis Cancellarii Cypri, post maturam totius negotii discussionem, præcepit Festum & Officium Præsentationis; quod coram se fecit celebrari.* Gregorio XI. Romam reverso, ineunte anno 1377. suspicatur Bailletus, non ubique fortasse hanc Festivitatem illico celebrari cœptam. Eam postea Pius II. & Paulus II. variis Indulgentiis locupletarunt, teste Molano in Martyrologio Usuardi aucto: *Hierosolymis Præsentatio Beatæ Genitricis Dei Mariæ, quam Pius & Paulus Pontifices Romani cum Indulgentiis instituerunt.* Idem in historia Lombardica cap. 84. narratur enucleatius. Ex ea enim compertum habemus, Guillelmum Saxoniæ Ducem a Pio II. Pontifice postulasse, ut quæ in Ditionis suæ locis ex devotione peragebatur Præsentationis Festivitas, Apostolica deinceps auctoritate celebraretur; quod cum impetrasset, Pius morte præreptus decretum condere non potuit. Illud edidit Paulus II. qui aliquot etiam Indulgentias iis concessit, qui 21. die Novembris in honorem Præsentationis Deiparæ in Ecclesia Divinis adessent Officiis. Pio V. Pontifice Solemnitas hæc, seu verius Officium, quod recitabatur, nonnihil oppugnatum est. *Etsi vero Ecclesia Romana, quam honoris causa nomino, festum hunc diem modo non celebrat, alios tamen cum privatim tum publice celebrantes nec damnat, nec vituperat: quin multo etiam tempore jampridem celebravit, priusquam tandem Pio V. Pontifici maximo visum est Sanctorum ferias contrahere, minor ut illarum numerus majore cum fructu retineatur.* Sunt verba Ven. Canisii lib. 2. cap. 12. num. 96. de Maria Deipara Virgine. Re autem rursus novo subjecta examini sub Sixto V. cum consideraret Pontifex vetustatem hujus Festi in Ecclesia Orientali, & multo antea eamdem Festivitatem in Occidentali celebratam fuisse, etiam hanc aliis B. Virginis Solemnitatibus addidit anno 1585. *Aliis igitur celebritatibus perpetuæ Virgini, quæ ab æterno præparata, & Propheticis testificationibus prænunciata, nondum tamen Mater Dei Angelo nunciante fuerat effecta, a Catholica Ecclesia consecratis, ejusdem quoque, quæ Dei Templum futura erat, & Sacrarium Spi-*

ritus

ritus Sancti, in Templo Præsentationem ab antiquissimis usque temporibus summa ubique gentium cum veneratione observatam adscribi volumus, & sicubi intermissa est, restitui ac jugiter custodiri. In Calendarium etiam referri, & in omnibus Ecclesiis Officium recitari jussit.

Restituta Ecclesiæ Festis hæc Solemnitas opera Francisci Turriani Soc. Jesu.

9 Ea Sixti Constitutio, ex qua verba illa depromsimus, septima est in Bullar. Rom. tom. 2. Theophilus Raynaudus in Diptychis Marianis tom. 7. suorum Operum punct. 3. num. 1. tradit, Franciscum Turrianum Societatis Jesu plurimum operæ contulisse, ut Festivitas Præsentationis restitueretur. Ribadeneyra de Scriptor. Societatis pag. 73. multa egregie a Turriano in hanc rem scripta commemorat. Turrianum Romæ obiisse testatur Nicolaus Antonius Biblioth. Hispanæ tom. 2. pag. 372. *ipso Præsentationis Virginis Deiparæ Festo, cujus antiquitate olim propugnata, restitui Ecclesiæ fastis, unde exulaverat, obtinuit.* Officium autem, quo nunc utimur, correctum & emendatum fuit sub Clemente VIII. Gavanto teste sect. 7. de Festis Sanctorum mensis Decembris cap. 13. num. 21.

CAPUT XV.

De Festo Conceptionis Beatæ Virginis die 8. Decembris.

Conceptio dupliciter accipitur; alia activa, alia passiva.

1 Conceptio dupliciter accipi potest; vel enim est activa, in qua Sancti B. Virginis parentes *opere maritali invicem convenientes præstiterunt ea, quæ maxime spectabant ad ipsius corporis formationem, organizationem, & dispositionem ad recipiendam animam rationalem a Deo infundendam*; vel est passiva, cum rationalis anima cum corpore copulatur. *Ipsa animæ infusio & unio cum corpore debite organizato vulgo nominatur Conceptio passiva, quæ scilicet fit illo ipso instanti, quo rationalis anima corpori omnibus membris ac suis organis constanti unitur*; ut cum aliis Theologis ait Frassen in Scoto Academ. tom. 8. edit. Rom. 1720.

De Conceptione passiva hic agitur. Variæ Theologorum propositiones, quibus exprimitur B. Mariæ immaculata Conceptio. Hanc sententiam non ex-

2 Non hîc de activa Conceptione sermo est, sed de passiva, quæ pura & immaculata fuisse dicitur. B. enim Virgo ab originali labe fuit immunis, & a communi omnium hominum contagione libera per gratiam sanctificantem, quam Deus illi indidit in primo Conceptionis momento, cum anima corpori jam membris suis instructo unita fuit. Quæ igitur leguntur propositiones apud Theologos, qui tractant hoc argumentum, omnes consentiunt: *Conceptio B. Virginis est immaculata*; vel *B. Virgo in eo puncto tem-*

temporis, quo anima corpori unita est, ab originali peccato munda fuit & immunis; vel *B. Virgo, præveniente gratia, numquam actu originali peccato subdita fuit*; vel *B. Virgo primo existentiæ suæ momento fuit sanctificante gratia prædita*: vel denique *B. Virgo ab originali peccato servata fuit*. At non satis Beatæ Mariæ immaculatam Conceptionem verbis significaret, qui eam, antequam prodiret ex utero, sanctificatam diceret; nam Hieremias, dum esset in utero matris, sanctificatus fuit. *Antequam exires de vulva sanctificavi te*. Hierem. cap. 1. & de Joanne Baptista scribit Lucas cap. 1. *Spiritu Sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ*: uterque tamen originalem labem contraxit. Itaque quicquid id est, in momento consistit, quo infunditur gratia. Qui igitur sententiam sequitur immaculatæ Conceptionis Mariæ, unam ex paullo superius allatis propositionibus adhibet ad eam sententiam declarandam: quæ propositiones non tantum eam significant in utero fuisse sanctificatam, sed etiam Gratiam illi sanctificantem in ipso momento fuisse infusam, cum corpori anima unita fuit, ita ut sanctissima fœmina a communi omnium originali labe fuerit immunis; in quam sententiam firmissimis fultam fundamentis propendet Apostolica Sedes, eamque vulgo fideles amplectuntur: quamobrem Petavius Theolog. Dogmat. lib. 14. cap. 2. num. 10. in eam se inclinare declarat: *Movet autem me, ut in eam sim partem propensior, communis maxime sensus Fidelium omnium, qui hoc intimis mentibus, alteque defixum habent, & quibus possunt indiciis officiisque testantur, nihil illa Virgine castius, purius, innocentius, alienius denique ab omni sorde ac labe peccati procreatum a Deo fuisse; tum vero nihil cum Inferis & horum rectore Diabolo, adeoque cum qualicumque Dei offensa & damnatione commune umquam fuisse*. Huic sententiæ favet Ecclesia, ut mox docebimus.

primeret, qui eam sanctificatam diceret in utero. Apostolico Sedes favet immaculatæ Conceptioni.

3 In aliquibus Ecclesiis Immaculatæ Conceptionis Festivitas cum Officio celebrabatur; quam consuetudinem seu disciplinam cum Lugdunensis Ecclesia arripuisset, S. Bernardus zelo exarsit, ac celebrem illam scripsit epistolam 174. in qua Festum hujusmodi, tanquam novum, Patribus ignotum, & ab Ecclesiatico ritu alienum improbavit. *Unde miramur satis, quod visum fuerit hoc tempore quibusdam vestrum* (Canonicos Lugdunenses alloquitur) *voluisse mutare colorem optimum, novam inducendo celebritatem, quam Ritus Ecclesiasticus nescit, non probat ratio, non commendat antiqua Traditio*. Argumentum hoc Sanctus pertractavit Abbas, & a sententia immaculatæ Conceptionis visus est paullo alienior; se denique siluisse concludit, dum in particula-

Adversus hanc Festivitatem exarsit S. Bernardus; quod celebrari videret Apostolica Sede inconsulta.

ribus quibusdam Ecclesiis eam vidit celebritatem peragi; sed tacere non potuisse diutius, postquam in Lugdunensem Ecclesiam Festum hoc introductum intellexerit, inconsulta Apostolica Sede, cujus judicio quidquid scripserit, se velle subjectum declaravit. *Nam si sic videbatur, consulenda erat prius Apostolicæ Sedis auctoritas, & non ita præcipitanter atque inconsulte paucorum sequenda simplicitas imperitorum. Et ante quidem apud aliquos errorem compereram, sed dissimulabam, parcens devotioni, quæ de simplici corde & amore Virginis veniebat. Verum apud Sapientes, atque in famosa, nobilique Ecclesia, & cujus specialiter filius sum, superstitione deprehensa, nescio an sine gravi offensa etiam vestri omnium dissimulare potuerim. Quæ autem dixi, absque præjudicio sane dicta sint sanius sapientis: Romanæ præsertim Ecclesiæ auctoritati atque examini totum, sicut & cætera, quæ hujusmodi sunt, universa reservo, ipsius, si quid aliter sapio, paratus judicio emendare.*

Epistola illa S. Bernardi non est supposititia. Præcipuus illi scopus Sedis Apostolicæ auctoritas.

4 Quidam negant, S. Bernardi genuinam hanc esse epistolam; quam ei ne illi quidem abjudicant, qui sententiam tuentur de immaculata Conceptione. Quamobrem Theophilus Raynaudus in Diptychis Marian. tom. 7. suorum Operum pag. 48. Epistolæ stylo probe inspecto, ingenue fatetur, vel omnes Bernardi Epistolas tanquam suppositas explodendas, vel hanc ut ejus genuinum fœtum esse agnoscendam: *Nisi tamen omnes D. Bernardi epistolas ei abjudicare placeat, hanc, quæ omnium maxime Bernardum sapit, alteri tribuere tanquam germanum fœtum plane prohibemur.* Sunt etiam qui contendunt, S. Bernardum non de passiva, sed de activa Conceptione loqui, ut videre est apud Manrique in Annalibus ad ann. Christi 1136. cap. 4. At nullum interesse discrimen S. Bernardus agnoscit inter B. Virginem, & Sanctos Hieremiam, & Joannem Baptistam, quam quod ea uberiori gratia perfusa sit, hi non ita largiter eadem gratia donati fuerint. Itaque difficile est ejusmodi tueri interpretationem, ut optime animadvertit Mabillonius in notis ad eamdem epistolam. Quapropter concinnior responsio est, argumenta D. Bernardi ab aliis quàmplurimis, qui hac de re scripserunt, satis esse eversa: præcipuum scopum, quo ille intenderit, fuisse auctoritatem Apostolicæ Sedis, qua incosulta, invectam videret Festivitatem in Ecclesiam Lugdunensem: ac propterea si viveret, & ad immaculatam Conceptionem Sedem Apostolicam esse intelligeret propensiorem, ejusque auctoritate in tota Ecclesia hanc peragi celebritatem videret, Disciplinam hanc Romanæ Sedi tantopere probatam statim amplexurum, cujus judicio epistolam illam subjece-

jecerat. Vide Bellarmin. tom. 2. Controverſ. lib. 3. de Cultu Sanctorum cap. 16. & quæ ante eum ſcripſit Caniſius de Maria Deipara Virg. lib. 1. cap. 7. pag. 72. ubi poſtquam retulit, D. Bernardum Apoſtolicæ Sedis judicio ſuos ſenſus ſubjeciſſe, ait: *Quid vero illum facturum fuiſſe putemus, ſi hoc noſtro ſeculo vixiſſet, quo tot Eccleſiæ una cum Romana conjunctæ non ſolum in unam eamdemque ſententiam, ſed etiam in dicti Feſti celebrationem tanto conſenſu conſpirant?* Idem plane ſcribit Cardinalis Sfondratus in Opere cui titulus, *Innocentia vindicata*, edito anno 1695. pag. 51. & ſequen.

Feſtivitas celebrari cœpta, quin prius examinaretur quæſtio de immaculata Conceptione. Scotus eam propugnavit. Officium approbatum a Sixto IV.

5 Nihil autem obſtitit D. Bernardi epiſtola, quin in multis Eccleſiis Conceptionis Mariæ Feſtum retineretur; nec quiſquam fuit, qui examinandum ſuſciperet, utrum ab originali peccato ſervata eſſet. Deinde vero ejus rei cognoſcendæ ſtudio cum omnes vulgo eſſent incenſi, tota Eccleſia turbæ extitere graviſſimæ. Scotus in lib. 3. Sentent. diſt. 3. quæſt. 1. num. 4. ſententiam, quæ immaculatæ favet Conceptioni propoſuit, quam tamen affirmare non eſt auſus, ſed rationes tantum diluit, quibus ea poterat oppugnari, cum enim dixiſſet, *quod Deus potuit facere, quod ipſa* (B.Virgo) *numquam fuiſſet in peccato originali, potuit etiam facere, ut per tempus aliquod eſſet in peccato, & in ultimo inſtanti illius temporis purgaretur*; ſubjicit: *quid autem horum trium, quæ oſtenſa ſunt poſſibilia, factum ſit, Deus novit: ſi autem auctoritati Eccleſiæ, vel auctoritati Scripturæ non repugnet, videtur probabile, quod excellentius eſt attribuere Mariæ*, ideſt ab originali peccato eam eſſe ſervatam. Cum autem poſtea ſtrenue defenderit, immunem eam fuiſſe ab originali labe, ut colligitur ex diſt. 18. num. 13. ubi ait: *Beata Virgo Mater Dei numquam fuit inimica actualiter ratione peccati actualis, nec ratione originalis; fuiſſet tamen, niſi fuiſſet præſervata*; cumque communi omnium plauſu in publicis conventibus hanc ſententiam egregie tutatus eſſet, præſertim in Univerſitatibus Pariſienſi, & Colonienſi, ut narrat Cavellus in Roſario ſeculo 14. *Juſſu* (inquit) *Summi Pontificis habita ſolemni diſputatione coram Facultate Pariſienſi, præſentibus Apoſtolicæ Sedis Legatis, de immaculata Conceptione tanta ingenii ſubtilitate, tanta ſolutionum perſpicuitate omnia adverſa argumenta mira dexteritate confregit & refellit, ſuamque piam ſententiam de Conceptione Mariana, ipſius Mariæ fretus auxilio, argumentorum pondere, tot tamque urgentibus rationibus comprobavit, quod celeberrimam illam Facultatem Matrem Univerſitatum in ſuam piam traxerit ſententiam, quæ in glorificationem nomine Doctoris Subtilis ipſum con-*

decoravit; & confirmant Bosius de signis Ecclesiæ, Sannazarius cap.42. seculo 14. Bernardinus de Bustis in Officio immaculatæ Conceptionis, quod Sixtus IV. approbavit, aliique, quos refert Frassen loc. cit. pag. 188. tum vero sententia de Conceptione immaculata B.Mariæ invaluit, & longe lateque diffusa est. Quapropter Vasquez in 3. part. disp. 117. cap. 2. ita scribit: *A tempore Scoti non solum apud omnes Theologos Scholasticos, sed etiam apud omnes Christifideles ita percrebuit, & cum hominum seculis inveteravit, ut nullus jam ab ea deduci, & dimoveri possit*. Si cui vero cupido sit cognoscendi, quo tempore Scotus tantummodo contraria argumenta diluisse contentus fuerit, ac dumtaxat ostenderit, id fieri potuisse, ut immaculatus esset Conceptus B.Virginis, quove, re penitus examinata, obfirmate immaculatam Conceptionem propugnaverit, adeat Cardinalem Pallavicinum Histor. Concil. Trident. lib. 7. cap. 7. num. 11. & 12.

Joan. de Montesono propositio adversus Immaculatam Conceptionem ab Universitate Parisiensi confixa. Appellat ad Pontificem Causa sua diffisus furtim elabitur.

6 Scotus anno 1308. migravit e vita; anno autem 1387. cum Joannes de Montesono Doctor Theologus ex Ordine Prædicatorum in publicis Lectionibus quatuordecim Propositiones propugnasset, (eas videre licet in Appendice ad tom. 1. Operum Gersonis ultimæ edit. pag. 693. & 694.) quarum quædam erat, B.Virginem in originali labe esse conceptam, adversus eas Universitatis prodiit judicium, quod etiam Petrus de Ordeomonte Episcopus Parisiensis, & in hac re Judex Ordinarius confirmavit. Ad Clementem VII. cui quidam in Schismate Cardinales favebant, & aliquot Provinciæ, atque Avenio, ubi ille Sedem habebat, tamquam vero Pontifici obediebant, appellavit de Montesono; atque eo se contulit, ut propositiones suas defenderet; sed causa se casurum prospiciens judicium declinare maluit, atque Avenione elapsus est. Id vero causæ fuit, quamobrem tanquam contumaciæ reus haberetur, desertusque ab omnibus est, qui ejus partes sequuti palinodiam publice recantarunt. Harum rerum seriem vide apud Spondanum ad ann. Chr. 1387. num. 12. in Histor. Universit. Parisien. Cæsaris Egassii Bulæi tom. 4. & in historia Gersoniana ante Gersonis Opera nuperrimæ editionis pag. 7. & apud Echard tom. 1. de Scriptor. Ord. Prædicat. pag. 691.

Tractatum de B. Mariæ Conceptione scripsit Turrecremata jussu Concilii Basileensis. Ejus Decretum, quo statuitur immaculata Conceptio.

7 Martino V. qui Basileense Concilium indixit, vita functo anno 1431. successit Eugenius IV. quo Pontifice anno 1. ejus Pontificatus Concilium celebrari cœptum. De immaculata B.Mariæ Conceptione acerrime tunc temporis Theologi digladiabantur; quamobrem Patres ejus Concilii ea de re in Synodo agi oportere arbitrati, ut ea qua par erat maturitate se gererent, Joanni de Turrecremata, qui tum erat S.Palatii Apostolici Magister, mandarunt,

darunt, ut quinam esset status controversiæ scripto declararet, suumque ex animi sententia, sive pro veritate, ut vulgo dicitur, judicium ferret. Paruit Synodi mandatis Turrecremata. Sed omnis ademta fuit occasio, qua quod ille scripserat proponeretur Concilio, & examine expenderetur: nam Cardinalis S. Angeli Legatus Pontificis, qui Concilio præsidebat, dixit, Patres gravioribus curis esse distentos, ac proinde tum temporis non ita otio abundare, ut tantam rem possent discutere. Præterea cum gravissimis impulsus causis Eugenius Ferrariam Generale Concilium transtulisset, Turrecremata majorem sanioremque partem sequutus Patrum Basilea abiit: & quamquam ann. 1438. Ferrariæ Concilium, B. Nicolao Cardinale Albergato Præsidente, celebrari cœptum est, ii tamen qui pervicaciter Basileæ remanserant, sess. 36. anno 1439. habita ita decreverunt: *Doctrinam illam asserentem gloriosam Virginem Dei Genitricem Mariam, præveniente & optante Divini Numinis gratia singulari, numquam actualiter subjacuisse peccato originali, sed immunem semper fuisse ab omni originali, & actuali culpa, sanctamque & immaculatam, tanquam piam & consonam cultui Ecclesiastico, Fidei Catholicæ, rectæ rationi, & Sacræ Scripturæ, ab omnibus Catholicis approbandam fore, tenendam, & amplectendam definimus, & declaramus, nullique de cætero licitum esse in contrarium prædicare, seu docere.*

Cum illud Decretum editū fuit, jam non erat amplius illud Conciliū legitimum. Sixti IV. Constitutiones duæ. Conjectura quamobrem Sixtus eas Constitutiones ediderit.

8 Quo tempore Decretum illud edidit Concilium Basileense, non jam erat amplius legitimum, sed schismaticum Conciliabulum; idcirco Sixtus IV. qui dum esset in minoribus Tractatum pro immaculata Conceptione scripserat, teste Waddingo de Scriptoribus Ordinis Minorum, duas Constitutiones edidit, quin Decretum illud Basileense commemoraret. Priorem Constitutionem promulgavit anno 1476. in qua Indulgentias aliquot concessit iis, qui in Festo Conceptionis Missam & Officium a se approbatum recitassent, aut Horis Canonicis adfuissent; alteram edidit anno 1483. qua eos damnavit, qui ausi essent affirmare, eum lethaliter peccare, qui Festum illud celebraret, aut hæreticum esse, qui propugnaret, B. Virginem a peccato originali fuisse immunem, ut videre est in Extravag. Commun. tit. de Reliquiis & veneratione Sanctorum. Nec temere quis conjecerit, ad eam edendam Constitutionem ea causa fortasse Pontificem fuisse impulsum, quod Ferrariæ coram Hercule Estensi Duce disputationem publicam habuerit Vincentius de Brandelis de Castro novo Dertonensis Diœcesis Ordinis Prædicatorum; in qua opinionem propugnavit Immaculatæ Conceptioni contrariam, ac

ac typis impressum deinde edidit Tractatum *De singulari puritate & prærogativa Conceptionis Salvatoris Nostri Jesu Christi ex auctoritatibus ducentorum sexaginta Doctorum clarissimorum*, in quo conatur ostendere, Deiparam non secus ac cæteros homines in originali peccato fuisse conceptam, ac nefas esse credere, aut veluti firmum in Concionibus ad populum asseverare, aut etiam eorum conciones audire, qui in peccato originali conceptam esse negarent. Officium etiam a Pontifice concessum ad examen revocat, eique sententiam suam minime adversari contendit, quam tamen ipsius Pontificis, & Sedis Apostolicæ judicio se declarat subjicere. Disputationem illam anno 1481. habitam, & Tractatum ipsius Fr.Vincentii de Brandelis commemorat Echardus initio tom.2. de Scriptoribus Ordinis Prædicatorum. EtTractatus quidem, cujus Præfatione continetur tota illius disputationis historia, typis editus est anno 1481. & ad idem exemplum adornata fuit altera editio sine loco & tempore, quæ extat tom. 198. Miscellaneorum Bibliothecæ Cardinalis Passionei.

Trithemius propugnator immaculatæ Conceptionis frustra exagitatus. Ad eum defendendum plures Universitates exurgere. Decretum Universitatis Parisiensis.

9 Si Basileense Decretum Sixtus IV. ut æquum erat, est aspernatus, illud tamen amplexata est Provincialis quædam Synodus Avenione habita anno 1457. itidemque Universitas Parisiensis. Trithemius anno 1494. in Chronico Monasterii sui Commentarium ediderat de laudibus S. Annæ, ubi immaculatam Mariæ Conceptionem propugnabat. Ea de re Religiosus quidam vir nomine Wigandus vehementi impetu illum adortus est; sed frustra: nam Universitates Parisiensis & Coloniensis, Carmelitarum Ordo, & Universa Fratrum Minorum Familia, plerique Cardinalium, complures Archiepiscopi, Episcopi, & Principes Viri, Clerus universus, & Viri docti e Germania Trithemium ab ejusmodi accusationibus vindicarunt, ut videre est apud Spondanum ad ann.Chr.1494.n.14.& in Continuat. Hist.Eccl. Fleury to. 24.pag.229.Paullo post Parisiens.quidamTheol. nomine Jo:Verus an.1497. propalam prædicare ausus est, mundatam quidem fuisse B.Virginem, non tamen ab originali labe servatam. Ex quo cum grave ortum fuisset scandalum, ab Universitate Parisien.ad publice revocandam propositionem illam adactus est, ut tradit Spondanus ad ann. 1497. num. 8. Ut autem omnes dissensiones tollerentur, eodem anno celebre Decretum Universitas illa edidit, ne quis deinceps Doctoris gradum consequi posset, qui non esset in ea sententia, quæ favet immaculatæ Conceptioni, ac solemni jurejurando se adstringeret, eamdem strenue propugnaturum, ut videre licet in Histor. Universit. Parisien. tom. 5. pag. 815. apud Baillet. Histor. Festi Sanctissimæ Concept. Spondanum ad an.1497.

an. 1497. n. 8. Fleury to. 24. pag. 336. Fraffen to. 8. pag. 227. Quo quidem Decreto fuam obligavit fidem in tuenda fententia de immaculata Mariæ Conceptione, contrariamque opinionem *falfam, impiam, & erroneam* judicavit, quæ funt Decreti verba; declaravitque quantopere Concilium Bafileenfe fufpiceret (cui ceteroqui Univerfitas illa aliis de caufis adhærebat) cum & Concilium ipfum fanctum dixit, & Decretum hoc cenfuit divinitus editum.

Turrecrematæ Tractatus delituit usque ad Tridentinæ Synodi tempora, cum a Magistro S. Palatii, confentiente Summo Pontifice, editus eft.

10 Jam vero ad Hiftoriam redeamus de Turrecrematæ fcripto, qua nobis patet aditus ad alia Ecclefiæ & Apoftolicæ Sedis Acta exponenda. Cum igitur anno 1439. Ferrariam irrepfiffet peftilentia, Concilium Florentiam translatum eft; in cujus actis nulla extat Turrecrematæ relatio, nullumque fcriptum de immaculata Virginis Conceptione. Confequutum eft Lateranenfe Concilium celebrari cœptum ann. 1512. fub Julio II. & Leone X. in quo difcutienda erat omnis de Mariæ Conceptione controverfia. Etfi autem Leo Pontifex Cajetanum Cardinalem jufferit litteris mandare fententiam fuam, & Cajetanus Pontificis mandata perfecerit, ut apparet in ejus Opufculo 1. tom. 2. nihil tamen actum in Concilio de hac controverfia. Tridentinam indixit Synodum anno 1542. Paulus III. cumque rumor quidam erupiffet, fore ut eadem controverfia in Concilio proponeretur, Frater Bartholomæus Spina S. Palatii Apoftolici Magifter, confentiente Pontifice, Turrecrematæ opus typis edidit, cui titulus: *Tractatus de veritate Conceptionis Santiffimæ Virginis pro facienda relatione coram Patribus Concilii Bafileæ anno* 1427. *menfe Julio de mandato Sedis Apoftolicæ Legatorum eidem Sacro Concilio Præfidentium compilatus per Fratrem Joannem de Turrecremata.*

Propofita controverfia in Concilio Tridentino de immaculata Conceptione. Decretum de peccato originali generatim omnes homines complectitur.

11 Narrat Cardinalis Palavicinus Hift. Conc. Trident. lib. 7. cap. 3. num. 8. Cardinalem Paciecum, cum de peccato originali ageretur, propofuiffe, ut hæc tandem de B. Mariæ Conceptione decideretur controverfia: frigide id acceptum a Patribus, qui neque locum effe, neque otium fuppetere exiftimarunt labori & tempori confumendo in iis, quæ ad Fidem Catholicam non pertinerent. Eodem lib. 7. cap. 7. acres exponit controverfias inter Patres coortas ex Decreto de peccato Originali: Cardinalem Paciecum fententiam dixiffe, ut ad univerfalem propofitionem, qua omnes homines originali peccato declararentur obnoxii, ea verba adderentur: *De B. Virgine declarat S. Synodus fe nihil definire, etfi credit, eam fine originali labe effe conceptam*. Suffragiis initis, etfi plerique exiftimarent, B. Mariam fine ulla effe labe conceptam, tamen noluerunt contrariæ opinioni præjudicium ferre; itaque omnes Patres Epifcopi Aftoricenfis probarunt fententiam,

tiam, atque his verbis editum est Decretum: *Declarat tamen hæc ipsa S.Synodus, non esse suæ intentionis comprehendere in hoc Decreto, ubi de peccato originali agitur, Beatam & immaculatam Virginem Mariam Dei Genitricem, sed observandas esse Constitutiones felicis recordationis Xysti Papæ IV. sub pœnis in eis Constitutionibus contentis, quas innovat.*

Soave & Launojus Decretū illud impetere sunt ausi. Launoji mendacium.

12 Duo Decretum illud Scriptores obtrectarunt; quorum unus Soave in Hist. Conc. Trident. cujus maledicta refellit Cardinalis Palavicinus loco citato. Alter est Joannes Launojus in Præscriptionibus de Conceptu B. Mariæ Virginis, qui aliam, quam quæ a Soave inita est, viam ingreditur. Nam Soave Decretum amplectitur, sed temere & improbe venenatis notis illud depravat. Launojus vero affirmare est ausus, eam Decreti partem, quæ loquitur de B. Maria, non a Patribus Concilii compositam, sed in editione Concilii anni 1564. esse additam; eam enim deesse in editionibus anni 1546. 1551. 1555. Verum ea additio extat in Actis Concilii autographis, quæ Romæ servantur, & in exemplaribus jam editis, & a Massarello Concilii Secretario recognitis. Extat itidem in editionibus Concilii, quæ præcessere annum 1564. & Sotus magni Theologus nominis, qui Concilio adfuit, eam commemorat in Commentar. ad Epist. ad Romanos Antuerpiæ edito anno 1550. hoc est paullo post Sessionem quintam Tridentinæ Synodi habitam die 17. Junii an. 1546. Præterea celebris Theologus Catharinus in Tractatu de Immaculato Conceptu Romæ edito anno. 1551. scribit, eam Decreti partem, qua B. Maria excipitur, summa omnium consensione & plausu esse exceptam, seque Sessioni illi adfuisse. Quapropter quisque fateatur necesse est, vel ipse qui Tractatum illum notis, & omnia ejus auctoris opera generali Præfatione auxit, Launojum impudentissime turpissimeque mentitum. Vide Natalem Alexandrum Histor. Eccles. sec. 2. Dissert. 16. num. 21. §. *Distinguo etiam secundam partem*. Integrum vero Launoji Opus egregie confutatum fuit in libro quodam anno 1700. edito, cujus titulus: *Refutatio libri editi anno 1676. sub nomine de Conceptione Deiparæ*.

S. Pii V. Sanctio adversus eos, qui in Concionibus ad populum alterutram sententiam attingerent. Doctis viris ea Constitutio conce-

13 Neque tamen Tridentino illo Decreto sublata fuit controversia, quæ Maldonato duce subinde recruduit: novæ enim in Parisiensi Universitate dissensiones exarsere adversus ea, quæ eadem Universitas antea decreverat, præsertim adversus jusjurandum, quo se obstringere oporteret eum qui ad Doctoris gradum promovendus esset, ut videre est in Præfatione Operum Maldonati edit. Parisien. anni 1677. Et in Historia Conceptionis Beatissi-

tissimæ Virginis edita anno 1696. a Friderico quodam Ulrico Calisto heterodoxo num. 209. & sequen. pag. 237. ubi tamen venenatos animi sui sensus in Patres Societatis, & Sorbonicos evomit. Conqueritur S. Pius V. in Constitutione 114. in Bullario Romano anno 1570. edita, magno Fidelium scandalo de utraque sententia propalatam disceptari; a Sacris Oratoribus in Concione alterutram opinionem populo proponi; plurimos ne illud quidem bene nosse, quinam tandem esset status controversiæ; id in Auditorum animis mala parere quamplurima. Itaque graves in eum statuit pœnas, qui in Concionibus, vel in publicis virorum, & fœminarum conventibus alterutram opinionem auderet attingere; viris tamen doctis de hac controversia potestatem disceptandi fecit in publicis disputationibus, ubi & viri adessent qui rem totam intelligerent, & abesset scandalum. Vetuit tamen, ne quis in ea re, quam nondum Apostolica Sedes definierit, alterutram sententiam auderet notare tanquam erroneam.

dit de hac controversia disputare, modo neutri sententiæ erroris notam inurant.

14 In eadem Constitutione Bullas Sixti IV. & Tridentinum Decretum confirmavit. Idem Decretum, & Sixtinas, & Pianam Constitutiones itidem confirmavit anno 1616. Paulus V. Constit. 96. in Bullar. Rom. qua adversus eos, qui parere detrectaverint, alias addidit pœnas. Anno autem insequenti 1617. postquam narravit graves in populo fidelium coortas ex eo dissensiones, quod in publicis Concionibus, Lectionibus, & Thesibus auditum esset, B.Virginem in Originali peccato fuisse conceptam, Decreto suo vetuit, ne quis deinceps in Concionibus, Lectionibus, & Thesibus; aut aliis quibuslibet id genus actis affirmare auderet, B.Virginem in Originali peccato conceptam; verum eam declarationem Decreto addidit: *Per hujusmodi provisionem Sanctitas sua non intendit reprobare alteram opinionem, nec ei ullum prorsus præjudicium inferre, eam relinquens in iisdem statu & terminis, in quibus de præsenti reperitur, præter quam quoad disposita*: ut est in ejus Constitut. 105.

In Constitutionibus Pii confirmatæ Bullæ Sixti IV. & Decretum Tridentinum. Ea omnia nova Constitutione Paulus V. confirmavit. Ejusdem Pontificis Decretum.

15 Tria deinde in Constitut. 29. anno 1622. statuit Gregorius XV. quæ priores Constitutiones non attigerant. Primum est, qui in publicis Actis sustineret, B.Virginem sine peccato originali fuisse conceptam, ne contrariam impugnaret sententiam, sed de ea prorsus sileret: Alterum, ut novis exortis contentionibus & discordiis in Christiano populo, quod in privatis conventibus propugnata fuisset opinio immaculatæ Conceptioni adversa, nemini deinceps ne in privatis quidem actis liceret eam opinionem defendere; iis dumtaxat exceptis, quibus Sedes Apostolica id permisisset; permisit autem Fratribus Ordinis Prædicatorum, modo

Constitutio Gregorii XV. tria complectitur, quæ priores Bullæ & Decreta non attigerant. Constitutio alia Alexandri VII. Frustra Hispaniarum Reges petunt a Pontifice, ut dirimatur controversia.

modo privatim tantummodo & inter se ea de re sermonem haberent. Tertium denique, ut in Officio, & Missa, quæ in Festo Conceptionis B.V. ab Ecclesia celebratur, nemo, sive publice, sive privatim, alio quam Conceptionis nomine uteretur. Tandem Alexander VII. ann. 1671. Constitut. 114. considerans S. Romanam Ecclesiam Festum celebrare Conceptionis intemeratæ semperque Virginis Mariæ, Officiumque Sixti IV. jussu recitari, eumque Conceptionis cultum semel institutum perpetuo in Romana Ecclesia retentum esse, declaravit sibi certum esse, *tueri pietatem & devotionem hanc colendi & celebrandi Beatissimam Virginem, præveniente scilicet Spiritus Sancti gratia a peccato originali præservatam*; gravesque statuit in eum pœnas, qui sententiam, Festum, Cultumque Conceptionis deinceps in dubium revocare auderet, aut quovis prætextu verbis obterere; ita postea concludens: *Vetamus autem Sixti IV. Constitutionibus inhærentes, quemquam asserere, quod propter hoc contrariam opinionem tenentes, videlicet gloriosam Virginem Mariam cum originali peccato fuisse conceptam, hæresis crimen, aut mortale peccatum incurrant, cum a Romana Ecclesia & Apostolica Sede nondum fuerit hoc decisum, prout Nos nunc minime decidere volumus, aut intendimus*. Hispaniarum Reges, Philippus III. apud Paulum V. & Philippus IV. apud Gregorium XV. missis etiam extraordinariis Oratoribus, vehementer flagitarunt, ut ea demum controversia dirimeretur: sed nihil amplius, quam quod supra exposuimus, consequi potuerunt. Earum Legationum Acta accurate descripsit Waddingus Libro Lovanii edito anno 1622. cujus titulus est: *De Legatione Philippi III. & Philippi IV. ad Paulum V. & Gregorium XV. pro definienda controversia de Conceptione Virginis*.

Ea acta probant, Ecclesiam Immaculatæ Conceptioni favere, nihil tamen definiisse. Favendi argumenta.

16 Itaque summa totius rei huc redit, ut Ecclesia ad opinionem immaculatæ Conceptionis propensior sit; nondum tamen Apostolica Sedes tanquam Fidei articulum eam definierit. Itaque ex sententia, in quam ipsa inclinat Ecclesia, quæ in omnibus Catholicis Academiis recepta est, quæque Fidelium pietati, & erga B. Virginem devotioni consentanea est, concludamus, B. Virginem a peccato originali fuisse præservatam, & mundam ab omni labe esse conceptam. Et sane decebat, Deum puritatis & sanctitatis tantopere amantem eam sibi matrem formare, quæ ab omni peccato pura, sancta esset, & integra. Quæ vero generatim leguntur in sacris paginis, omnes homines ex Adæ semine propagatos in ipso Ada peccasse, ut ait Apostolus ad Roman. 5. *Sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines*

mors

mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt, unius tantum, ideoque B. Virginis præservationem ab originali culpa non excludunt; ut ostendunt Theologi, qui de hoc argumento copiose scripserunt. Deinde Sanctissimam Virginem, etsi numquam peccati mancipium fuerit, Christus Jesus redemit; Perfectus enim Redemtor fuit, cujus partes erant aliquem perfecte, idest ab omni pœna redimere; cum autem carere Dei gratia vel momento temporis sit pœna gravissima, decebat ut esset creatura aliqua, nec sane alia quam Sanctissima Dei Mater, quæ ne puncto quidem temporis esset Deo invisa, sed per Christi merita quolibet momento ab omni culpa & Dei odio libera esset; idque postulabant tria Christi attributa, perfectissimi Pacatoris, perfectissimi Mediatoris, perfectissimi Benefactoris.

De institutione Festivitatis. Vetustas hujus Festivitatis in Oriente.

17 Si quis plura de hac re scire cupiat, consulat tractatus Theologicos veterum recentiorumque Scholasticorum. Quæ hactenus a nobis dicta sunt, satis instituto nostro esse possunt. Nunc vero de Institutione Festivitatis Conceptionis Mariæ sermonem aggrediamur. Emmanuel Comnenus Imperator, qui suum auspicatus est imperium anno 1143. & obiit anno 1180. in Novella apud Theodorum Balsamonem in Observation. ad Nomocanonem Photii, Festa recensens, quæ a populo essent observanda, ait: *Nonus dies Decembris; quia tunc Genitricis Dei nostri Conceptio celebratur*; quorum non is sensus est, ut hanc ille Festivitatem tunc institueret, sed ut veterem & multo antea institutam populus, quemadmodum cæteras de Præcepto Festivitates, coleret: non enim novam, sed vetustam esse hanc celebritatem testatur Georgius Episcopus Nicomediensis sub Imperio Heraclii: *non novissime institutam*. De Archiepiscopo Armeniæ narrat Matthæus Parisius, illum in Angliam profectum, exceptumque in Monasterio S. Albani testatum esse, inter cæteras Armenorum Festivitates celebritatem etiam Conceptionis Mariæ a vetustis temporibus celebrari. *Interrogatus inter loquendum ab uno, qui fuit ei assidens Collateralis, Monacho, si in partibus suis Conceptio B. Mariæ celebraretur, respondit: Celebratur. Et hæc est ratio; quia Angelo nunciante Joachim dolenti, & desertum tunc inhabitanti, ipsa Conceptio facta est. Similiter & Conceptio B. Joannis Baptistæ simili ratione. De Conceptione autem Domini, quæ facta est Angelo annuntiante Mariæ, quæ concepit ex Spiritu Sancto, nulli Fidelium venit in dubium.*

Hæc solemnitas cœpta celebrari primum in Anglia.

18 Spectat id ad Orientalem Ecclesiam. Quod attinet ad Occidentalem, cœptum hoc Festum quidam existimant in Anglia; ejusque instituendi occasionem S. Anselmo Archiepiscopo

Cantuarienſi oblatam eſſe a Revelatione, quam quidam ejus Regionis Abbas accepit; ſaltem ea permotum S. Anſelmum quibuſdam, qui ejuſmodi devotione tangerentur, hanc Feſtivitatem obſervari indulſiſſe. Quamobrem Concilii Londinenſis Patres anno 1328. tom. 2. Concilior. Angliæ pag. 494. ita ajunt: *Venerabilis Anſelmi Prædeceſſoris noſtri, qui poſt alia quædam ipſius antiquiora ſolemnia, Conceptionis ſolemne ſuperaddere dignum duxit, veſtigiis inhærentes ſtatuimus, & firmiter præcipiendo mandamus, quatenus Feſtum Conceptionis prædictæ in cunctis Eccleſiis noſtris Cantuarienſis Provinciæ feſtive & ſolemniter de cætero celebretur.*

Favet huic opinioni Epiſtola S. Anſelmi Cantuarienſis Archiepiſcop.

19 Favet huic opinioni Epiſtola S. Anſelmi, in cujus principio ea leguntur: *Conceptio Venerandæ Dei Genitricis, quemadmodum per multa ſignorum experimenta in Anglia, & in Francia, cæteriſque Climatibus Mundi celebranda ſit declarata, me narrantem audiat dilectio veſtra.* Quod ſi hæc Epiſtola falſi ſuſpicione careret, ante annum 1109. ea Feſtivitas in Angliam videretur introducta, cum Anſelmus eo anno obierit: ſed cum quædam in Epiſtola viri docti deprehenderint, quæ falſi notæ videntur, non nimis ei fidendum. *An Anſelmi ſit, a multis merito ducitur in controverſiam; cum habeat multa, quæ eidem Auctori repugnant*: ſunt verba Chriſtiani Lupi ad Concil. Moguntinum ſub Leone IV. tom. 3. veter. edit. pag. 497. Ea vero interrogatio, qua Monachus Anglus a Patriarcha Armenorum de Feſto Conceptionis B. Mariæ percontatus eſt, luculenter oſtendit, Conceptionis Feſtum tunc temporis nondum in Anglia firmis hæſiſſe radicibus; ut advertit Thomaſſinus de Feſtis lib. 2. cap. 5. num. 4.

Ex Anglia tranſiit in Normanniā, Galliam, & Eccleſiam Lugdunenſem ætate S. Bernardi.

20 Utcumque tamen ſit de Anſelmi Epiſtola, ac de tempore, quo Conceptionis Feſtum in Anglia firmatum fuit, a communi non arbitramur eſſe nobis opinione recedendum, quæ hujus Solemnitatis inſtitutionem Angliæ refert acceptam. *Ex quibus omnibus ſatis compertum habetur, ejuſmodi celebritatem in Anglia celebrari cœptam*; ſcribit Baronius in notis ad Martyrol. ad diem 8. Decembris. Revelationes, quæ rationem præbuiſſe dicuntur, cur hoc Feſtum inſtitueretur, vide apud Spinellum in Tractatu de Feſtis ac Templis Deiparæ num. 1. Documenta vero, quæ probant ea, quæ diximus, affert Lupus loco cit. qui etiam oſtendit traductam hanc Feſtivitatem ex Anglia in Normanniam, inde in Gallias, & ad Eccleſiam Lugdunenſem, quæ S. Bernardo cauſa fuit, quamobrem eam Epiſtolam ſcripſerit, de qua ſupra verba fecimus.

21 Pro-

Ætate S. Bernardi non celebrabatur hæc Solemnitas in Romana Ecclesia. Videtur celebrari cœpisse tempore S. Bonaventuræ. Certe seculo 14. celebrabatur Romæ.

21 Profecto S. Bernardi ætate, qui mortuus est anno 1153. Festum Conceptionis nondum erat in Romanam Ecclesiam invectum. Ille enim, ut supra dictum est, Canonicos Lugdunenses acriter reprehendit, quod in suam Ecclesiam hoc Festum induxerint, nullo Ecclesiæ Romanæ exemplo præeunte. Festum hoc Romæ cœptum est celebrari ab aliquibus ætate S. Bonaventuræ, qui Præses summus Ordinis S. Francisci, Albanensis Episcopus, & Cardinalis mortuus est anno 1274. quandoquidem in lib. 3. sentent. dist. 3. qu. 1. pag. 34. a tergo edit. Venetæ 1538. ita scribit: *Nullius Conceptionis Solemnitatem celebrat Ecclesia, nisi olius Filii Dei in Annuntiatione B. Mariæ Virginis. Sunt tamen aliqui, qui ex speciali devotione celebrant Conceptionem Beatæ Virginis, quos nec omnino laudare, nec simpliciter reprehendere audeo; pro eo quod Sancti Patres, qui alias Solemnitates Virginis, Spiritu Sancto docente, statuerunt, qui etiam magni amatores, & veneratores B. Virginis fuerunt, Conceptionem Virginis solemnizare non docuerunt &c. Non etiam audeo omnino reprehendere, quia, ut quidam dicunt, hæc Solemnitas non cœpit humana inventione, sed divina revelatione: quod si verum est, sine dubio bonum est solemnizare in ejus Conceptione; sed quia hoc authenticum non est, non compellimur credere, quia etiam contra Fidem rectam non est, non compellimur negare.* Qui Bonaventuræ locus si non de Festo quod Romæ, sed alibi celebrabatur, intelligendum sit, tamen certissima suppetunt argumenta, seculo 14. celebritatem hanc Romæ esse peractam. Testatur enim Alvarus Pelagius, qui obiit anno 1340. hujus Festivitatis die Romæ se in Basilica Liberiana concionem habuisse, quamquam non *Conceptionis*, sed *Sanctificationis* verbo utitur, D. Bonaventuræ doctrinam fortasse sequutus, qui loco citato scripsit: *Potest etiam esse, quod illa Solemnitas potius refertur ad diem Sanctificationis, quam Conceptionis*, ut videre est apud Bailletum, qui in histor. hujus Eesti Alvari Pelagii concionem commemorat. Bachonius etiam Carmelita, qui obiit anno 1350. tanquam oculatus testis narrat, quotannis in sui Ordinis Ecclesia coram Cardinalibus cum solemni Missa & Panegyrico Festivitatem hanc celebrari consuevisse, ut videre est apud Gavantum sect. 7. cap. 2. num. 8. de Festis mensis Decembris. Quamobrem in Basileensi Decreto, de quo supra verba fecimus, hæc leguntur: *Renovantes præterea Constitutionem de celebranda Sancta ejus Conceptione, quæ tam per Romanam, quam per alias Ecclesias sexto Idus Decembris antiquitus celebratur, statuimus & ordinamus &c.* Et Baluzius in Notis ad Vitas Paparum Avenionensium

pag.

pag. 1376. & sequen. affert testimonia Speculatoris qui seculo 13. scientia Juris claruit, & Joannis Andreæ seculo 14. Canonum doctrina peritissimi, quæ evincunt, eorum temporibus Conceptionis Solemnitatem celebrari consuevisse *ex devotione non improbanda*. Sixtus vero IV. in Constitutione secunda ann. 1483. edita ait: *Sane cum Sancta Romana Ecclesia de intemeratæ semperque Virginis Mariæ Conceptione publice Festum solemniter celebret, & speciale ac proprium super hoc Officium ordinaverit.*

Officium a Sixto IV. editum sustulit S. Pius V. & aliud illi substituit. Clemens IX. Octavam addidit. Clem. XI. hunc diem posuit inter Festivitates de præcepto.

22 Quæ Sixti verba ad Officium & Missam, ex Leonardi de Nogarolis Clerici Veronensis compositione, referuntur; quæ ipse Pontifex approbavit, & quibuslibet in Conceptionis Festo ea recitantibus Indulgentiam concessit, ut apparet ex priore, quam attulimus, Constitutione anno 1476. edita. Officium illud minus apposite scriptum censuit S. Pius V. & e Breviario summovit; in cujus locum aliud substituit Officium, quo etiamnum utimur, teste Gavanto loc. cit. num. 8. & Natali Alexandro Hist. Eccl. seculo 2. Dissert. 16. §. *Ad tertiam probationem*. Clemens VIII. Officium ad ritum duplicis majoris sustulit. Clemens IX. Octavam addidit; & Clemens XI. ad Conceptionis Mariæ venerationem & cultum amplificandum voluit, hanc Festivitatem ex iis esse, quæ in tota universali Ecclesia de præcepto celebrantur, ut videre est in Constitutione 40. ejus Bullarii pag. 90. Nos vero Concistoriali Decreto statuimus, in Festo Conceptionis B. Virginis in Liberiana Basilica deinceps Sacra solemnia peragenda coram Papa, DD. Cardinalibus, & Prælatis, quibus in Capellis Pontificiis certus constitutus est locus; eumque diem inter illos, quibus ejusmodi Sacra solemniter ad eumdem modum celebrantur, adnumeravimus.

Falso quidam putant a Sede Apostolica definitum hunc articulum. Clem. XI. Id re ipsa testatus est.

23 Quidam devotione tacti erga B. Virginem, tot jam Sedis Apostolicæ Actis sententiæ de immaculata Conceptione adstipulantibus, eam opinionem arbitrati sunt declaratam esse Fidei articulum. Id vero probari non potest; Festum enim Conceptionis celebrari potest, etsi nihil Ecclesia de Mysterio definierit; atque ita sentit Bellarminus Controvers. tom. 2. lib. 3. cap. 16. *Fundamentum hujus Festi præcipuum non esse Conceptionem Matris Dei futuræ. Qualiscumque enim fuerit illa Conceptio, eo ipso quod Conceptio fuit Matris Dei, singulare gaudium affert Mundo ejus memoria. Tunc enim primum habuimus pignus certum Redemtionis, præsertim cum non sine miraculo ex matre sterili concepta fuerit. Itaque hoc Festum etiam illi celebrant, qui putant Virginem in peccato conceptam.* Bellarmini responsionem amplectitur Cardinalis Gottus in Opere suo adversus Piceninum Italice

lice

lice scripto, ubi pulchre animadvertit, Constitutionis, quam edidit Clemens XI. hunc esse titulum: *Ut Festum Conceptionis B. Mariæ Virginis immaculatæ de præcepto ubique in posterum observetur*; vocem illam *immaculatæ*, non ad Conceptionem, sed ad B.Virginem referri Pontificem voluisse, ut appareret, ipsum, cum de præcepto observari eam Solemnitatem juberet, noluisse controversiam definire. Quin etiam cum ea Bulla in quadam Italiæ Civitate typis impressa esset cum titulo, *Ut Festum immaculatæ Conceptionis B. Mariæ* &c. vehementer magnus ille Pontifex ea de re conquestus est, ac die 12. Octobris anni 1709. Ordinario loci mandavit, ut eos acriter reprehenderet, qui typis eam Bullam cum adulterino hujusmodi titulo imprimendam curaverant, eamque in eum modum impressam supprimi jussit, & luce publica prohiberi.

24 Contra Suarez in 3. par. D.Thomæ tom. 2. qu. 27. art. 2. disput. 3. sect. 5. strenue tuetur, in Festivitate Conceptionis ab Ecclesia Conceptionem ut sanctam immaculatamque celebrari; ac rationes, quas profert, fatemur esse gravissimas. Non est nostrum Theologicis hisce quæstionibus implicari. Illud satis erit hic eadem iterare, quæ primo tomo de Canonizat. Sanctor. docuimus cap.42. num.13. & sequen. nimirum vere dici non posse, immaculatam Conceptionem veluti Fidei articulum esse definitam, etiamsi Apostolica auctoritate Festum immaculatæ Conceptionis B.Virginis celebretur; cum præsertim concessis Officio & Missa, & Festo ad Ritum duplicis evecto, Paulus V. Gregorius XV. & Alexander VII. declaraverint, controversiam supremo non esse judicio definitam. Præterea Christiani Orbis potentissimi & maximi Reges a summis Pontificibus Urbano VIII. & Alexandro VII. postularunt, ut rem veluti articulum Fidei decidérent, qui tantorum Principum precibus se non passi sunt exorari. Nuperrime eædem instauratæ sunt preces apud Clementem XII. qui post præceptum Clementis XI. ut Conceptionis Festivitas ab omnibus celebraretur, terminos Prædecessorum suorum transgredi noluit, ut apparet e quodam scripto Romæ typis edito, de quo superius a nobis mentio facta est.

Suarez putat ab Ecclesia Conceptionem celebrari ut sanctam & immaculatam.

25 Quamobrem huic sermoni nostro finem imponentes declaramus, toto nos animo immaculatæ Conceptionis B. Mariæ sequi sententiam: Ecclesiæ Sedisque Apostolicæ propensionem in eam sententiam demisse venerari; firmiter tamen allatis Pontificum Romanorum Constitutionibus adhærere; eosdemque arbitramur esse sensus Universitatis Parisiensis, qui sunt cæterorum Theologorum etiam Italorum. Ea enim declaravit, sententiam suam

Declaratio Auctoris in hac Controversia.

ſuam eſſe B. Virginem ſine macula eſſe conceptam; qui ad Doctoris gradum proveheretur, eum jurejurando obſtrinxit, illam ut ſententiam propugnaret; ſed cum ſe a Maldonato, ut ſupra innuimus, intellexiſſet, inſimulari, quaſi vero, nova illa lege juramenti impoſita, novum Fidei articulum condidiſſet, in Theologico Tractatu, quem de hac re adverſus Maldonatum edidit, in hunc modum reſpondit: *Nec Facultas condidit Fidei articulum de Conceptione, ſed propoſito a Concilio Baſileenſi, & Sixtinis credidit &c. Sedes Romana Tridentinorum ſententiam Baſileenſibus præfert, ipſi Facultas ſe conformat, & aſſentitur jam ſecundum Concilium Tridentinum, affirmationem Conceptionis non eſſe articulum Fidei Catholicæ, nec pro hæretico notandum quiſquis aliter opinarit.* Quibus cohærent, quæ ſcribit Natalis Alexander cit. Diſſert. 16. *Sententiam de immaculata Deiparæ Virginis Conceptione non ſolum ut probabilem & piam, ſed ut propriam Facultatis noſtræ doctrinam propugnabimus, ſi de ea dicendi ſcribendive detur occaſio. At contrariam opinionem falſam, impiam, & erroneam, Eccleſia prohibente & Sacra Facultate, quæ ſuum Eccleſiæ judicium ſubjicit & accommodat, probante, non dicemus.*

CAPUT XVI.

De Feſto Translationis Sanctæ Domus Lauretanæ. Die 10. Decembris.

Hæc Feſtivitas finibus Piceni olim continebatur. Propogata fuit ad omnem Etruriam, Eccleſiaſticæ, & Venetorum ditionis Provincias, & ad Regna Hiſpaniorum. Additio ad 6. Lectionem ſub Innocentio XII.

1 Die decimo Decembris Feſtum celebratur Translationis Sanctæ Domus Lauretanæ. De ea meminit Martyrologium Romanum ad eumdem diem 10. Decembris: *Laureti in Piceno Translatio Sacræ Domus Dei Genitricis Mariæ, in qua Verbum Caro factum eſt*: idque in Martyrologium relatum eſt ex Decreto S. Congregationis Rituum die 31. Auguſti 1669. ut lib. 4. de Canonizat. Sanctor. demonſtravimus par. 2. cap. 10. n. 15. Anteactis temporibus Translationis ejus Officium tota Piceni Provincia celebrabatur ex ejuſdem S. Congregationis Indulto 29. Novembris 1632. ſed Lectiones ſecundi Nocturni *de Communi* ſumebantur ex ſermone quodam S. Bernardi. Actum de nonnullis ad ſextam Lectionem addendis ſub Innocentio XII. Ea vero additio eſt hujuſmodi: *Ipſius autem Virginis Natalis Domus divinis myſteriis conſecrata, ab Infidelium poteſtate in Dalmatiam prius, deinde in agrum Lauretanum Picenæ Provinciæ translata fuit, ſedente S. Cæleſtino V. eamdemque ipſam eſſe, in qua Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis, tum Pontificiis diplomatibus*

matibus, & celeberrima totius orbis veneratione, tum continua miraculorum virtute, & cœlestium beneficiorum gratia comprobatur. Quibus permotus Innocentius XII. quo ferventius erga Matris amplissimæ cultum Fidelium memoria excitaretur, ejusdem Sanctæ Domus Translationem Anniversaria Solemnitate in tota Piceni Provincia veneratam Missa & Officio proprio celebrari præcepit. Antequam ad ejus Lectionis finem hæc verba adjicerentur, excussa res est in S. Rituum Congregatione, ut constat ex ejus decreto 16. Septembris 1699. Missa propria & Officium intra Picenæ Provinciæ fines continebatur; anno autem 1719. die 19. Maji ad omnem Etruriam propagatum est, subinde a Benedicto XIII. ad Ecclesiasticæ ditionis Provincias, postea ad omnia loca Venetorum Reipublicæ subjecta, ac demum ad omnia Regis Catholici Regna regionesque illi subditas extensum, ut apparet ex decretis die 23. Augusti 1725. & die 10. Novembris 1729. quæ refert Martorellus Episcopus Montis Feltrii in Theatro Historico S. Domus Nazarenæ Romæ edito anno 1733. pag. 119. & seq.

Ea additio complectitur quicquid hac Solemnitate celebratur.

2 Quæ lectioni illi verba sunt addita, quicquid celebratur hac die, complectuntur. Commemorantur Apostolicæ Constitutiones, quæ Lauretanam Sacram Domum eamdem esse cum ea testantur, in qua Verbum Divinum humanam carnem assumsit. Hæ vero Constitutiones sunt Pauli II. Julii II. Leonis X. Pauli III. Pauli IV. Sixti V. quas & ipsi memoravimus citato loco num. 16. De miraculis autem, quæ quotidie in Sacra illa Domo contingunt, probantque locum illum eumdem esse, in quo ineffabile Incarnationis Verbi Mysterium impletum est, ea sunt prope innumera, sibique continue succedentia, atque ita nota, ut de iis dicere hominis sit abutentis otio suo.

Scriptores, monumenta, missiones innuuntur, quibus probatur translatæ Domus miraculum.

3 Quæ in sextam Officii Lectionem relata sunt, si eorum historiam probandam susciperemus, actum agere videremur. Id enim egregie præstitere Venerabis Petrus Canisius, Baronius, Raynaldus ejus Continuator, Tursellinus, Turrianus, Benzonius, Angelita, Centofiorinus, aliique, quos citat. loco num. 17. recensuimus. Alia etiam integra collegit monumenta Martorellus in Theatro Sanctæ Domus Lauretanæ. Apud eum videas etiam dicta Testium, qui in solemni examine testantur, se accepisse id a majoribus suis oculatis testibus, qui Sacram Domum in aera sublatam illuc, ubi nunc sita est, asportari viderant. Huc accedunt iteratæ hominum missiones ad urbem Nazareth, ut loci situs & magnitudo cum Sacra Domo conferretur, eæque Nazareni loci mensuræ cum Lauretana Domo deprehensæ sunt probe congruere. Vide Tursellinum Histor. Lauretanæ lib. 2. cap. 26.

qui narrat, a Clemente VII. Summo Pontifice tres, qui illi erant a Cubiculo, missos esse, ut magnitudines mensurasque Lauretanæ Domus cum mensuris locorum, ubi antea fuisset ea Domus, conferrent; & ait: *Ergo illi Lauretum profecti, sacramque Domum intentiore cura contemplati dimensique, conscendunt navem Illyricum petituri. Quo ut ventum est, Lauretanæ instar Ædiculam satis vetustam, & miraculorum monumentis insignem inveniunt. Porro parieti ejus Ædiculæ inscriptum, Lauretanam ibi Domum olim fuisse. Hæc accolæ ipsi monstrabant. Haud vana ab illis afferri veræ lacrymæ ubertim manantes ex desiderio testabantur. Confestim igitur Legati mensuris admotis deprehendunt prorsus omnia convenire. Protinus repetito cursu pergunt in Galilæam. Nazarethum veniunt: Sacræ Domus fundamenta monstrata ab incolis cernunt. Quoquoversus metiuntur; congruere cuncta comperiunt.*

Diluitur gravis quædam ea de re difficultas.

4 Eam vero citato tom. 4. nostri Operis difficultatem minime dissimulavimus, Domum illam Nazarethi in Ecclesiam fuisse conversam, teste Hieronymo Epist. ad Eustochium: *Est Nazareth* (inquit S. Doctor) *ubi Christus egit, viculus in Galilæa juxta montem Thabor, unde & Dominus noster Jesus Christus Nazarenus vocatus est: habet Ecclesiam in loco, quo Angelus ad B. Virginem evangelizaturus intravit, sed & aliam, ubi Dominus est nutritus.* Hujus Ecclesiæ mentionem factam invenimus seculo septimo & octavo, ut videre est in libro de Locis Sanctis, qui Bedæ nomine circumfertur, cap. 16. *Nazareth muros non habet, sed magna ædificia, duasque grandes Ecclesias: una est in media civitate super duos fundata cancros, ubi quondam fuerat domus, in qua Dominus nutritus est infans: altera vero est Ecclesia, ubi domus erat, in qua Angelus ad Beatam Mariam venit.* Ejusdem Ecclesiæ itidem mentionem fieri novimus circa dimidium seculi decimitertii. Quamobrem haud ita facile quis crediderit, Sacram Domum sub Cœlestino V. aut Bonifacio VIII. eo, ubi nunc est, fuisse translatam. Casaubonus exercit. 7. in Baronium non ita fuit incogitans, quin ex illo Bedæ loco adversus Lauretanæ Domus veritatem argumentum eduxerit. *Sane cum dicit Beda: ubi domus erat: non obscure videtur significare, jam ætate sua amplius illam non fuisse, nedum esse nunc queat. Nam si ante octingentos, vel nongentos annos non erat illa domus, quomodo verum erit, quod ait Baronius, illam semper durasse integram?* Occupat autem responsionem, qua solvi ejus potuisset argumentum, videlicet veram tunc temporis ibi Domum fuisse, sed in Templum conversam. *Si quis dicat, non desiis-*

desiisse quidem esse illam Domum, sed in Templum fuisse versam, quæram ego si domus versa est in Templum ante tot secula, quomodo, & quando Templum iterum versum est in Domum? Non enim Templum transtulisse Angeli dicuntur, sed Domum. Et quoniam fortasse quispiam dixerit, Sanctam Domum antea jam esse alio translatam, cum fuit extructa Ecclesia; idcirco ita pergit: *Dicet fortasse aliquis, tum cum illo loco Templum est inædificatum, priorem Domum alio esse translatam. Verum hoc neque ullius Scriptoris veteris testimonio potest probari, neque de re tanta conjecturis fallacibus temere locus dari debet. Tum autem merito quærat aliquis, ubi latuerit illa domus translatitia per tot secula: nam ut initio translatæ nemo meminit, ita servatæ nemo.* Tursellinus in Historia S. Domus Lauretanæ lib. 1. cap. 2. tradit, illam a primis Christianis in Ecclesiam fuisse conversam, & in eo statu ab Angelis mirifice fuisse translatam. Et Honoratus a S. Maria de regulis Criticæ lib. 3. Dissertat. 1. §. 4. Tursellini sententiam libenter amplectitur, & Casauboni ut argumentationem evertat, ait, tunc temporis, cum ab Angelis Sacrum Sacellum translatum fuit, & Domum, & Sacram ædem fuisse; Christianos enim nihil de integra domo detraxisse, sed ornamenta quædam addidisse, quibus ad Ecclesiæ formaretur exemplum. Nos de hac responsione nihil pretii diminutum volumus, sed in nostro Opere de Canonizatione Sanctorum aliam ingredientes viam, vetustiorum Scriptorum auctoritate duce demonstravimus, Lauretanam Ædem non esse integram Domum, sed illud dumtaxat ejus Domus conclave, ubi Maria salutata fuit ab Angelo; ideoque salva sua cuique Auctori septimi, & octavi seculi fide, facile concedi posse, in eo, in quo domus illa erat, loco Ecclesiam esse extructam; sed ex ea Domo, quod reliquum conclave supererat, ubi Verbum Divinum humanam Carnem assumsit, illud Angelorum ministerio translatum esse; ita sibi invicem adstipulantibus tum vetustis monumentis, perpetuaque Traditione, tum summorum Pontificum testimoniis, communi sensu Fidelium, & continuis, quæ in dies eduntur, miraculis.

Falso quidem putant parum probari hanc historiam melioris notæ Criticis. Eo probatur Bollandistis.

5 Sed temperare nobis ipsi non possumus, quin nonnihil dicamus de eo, quod quidam ut eruditi acrisque ingenii sibi famam parent, semihianti ore mussitant, sapientioribus magnique nominis Criticis hujus non probari veritatem historiæ. Profecto qui ex præstantissimorum Criticorum numero Bollandistas explodat, putamus esse neminem. At hi ad diem 25. Martii §. 4. postquam narravere, Sacram Domum in Dalmatiam fuisse translatam ad eum locum, qui vulgo nunc dicitur *Fiume*, inde

Lauretum, de magna Lauretana Æde ita disputant. *In hoc Templo Sanctissimæ Virginis sanctum domicilium visitur, in quo Deipara Virgo ab Angelo Gabriele salutata, & a Spiritu Sancto adumbrata, æternum Verbum & Filium Dei incarnatum in utero concepit. Translatæ hujus Ædiculæ Marianæ dies 10. Decembris sacer est, quando ipsi coram ibidem in Altari ejus intimo sacrificium Missæ Deo obtulimus 1660. & omnia magna animi nostri lætitia spectavimus in maximo Peregrinorum concursu, quorum Confessiones excipiunt Societatis Jesu Presbyteri e præcipuis totius Europæ ditionibus acciti, ut quique adventantes in patrio idiomate adjuvari possint, & Cœlestis dein Eucharistiæ mensa refici.* Quantopere vero huic faverit historiæ Papebrochius Bollandi Continuator, apparet ex ejus Responsionibus ad P. Sebastianum a S. Paulo, cujus verba retulimus loco citato num. 20.

Probatur Natali Alexandro.

6 Inter optimos Criticos accensendum putamus Natalem quoque Alexandrum, qui Hist. Eccl. sec. 13. pag. 37. edit. Parisien. anno 1699. hæc scribit: *Pontificatus Bonifacii Papæ octavi anno 1. Christi 1294. Sacra Deiparæ Virginis ædicula, in qua Filium Dei de Spiritu Sancto, Angelo nuntiante, concepit, e Dalmatia in Picenum miraculo delata, in Recinetensis agri sylva piæ Matronæ, cui Lauretæ nomen, propria consedit. Inde Lauretanæ domus B. Virginis appellatio, quam & in ipso Piceno ter sedem infra annum mutasse repetito miraculo memoriæ proditum est. Qua de re legendus Horatius Tursellinus Societatis Jesu Scriptor elegans in Historia Lauretana.*

Probatur Theophilo Raynaudo, Bailleto, Honorato a S. Maria, Gravesonio, Guidoni Grando, Calmeto, Muratorio. Ac primum quid de ea senserit Raynaudus.

7 Nec vero his sanus quisquam negabit accenseri merito posse Theophilum Raynaudum, Bailletum, Honoratum a S. Maria, Gravesonum, Guidonem Grandum, Calmetum, Muratorium, quos non minus ingenuos, quam doctos nullas unquam dissimulare difficultates in rebus, de quibus agunt, quivis eorum legendis Operibus facile intelligat; tamen Theophilus Raynaudus tom. 8. suorum Operum in Tractatu, cui titulus, *Antemurale adversus fortia ingenia*, pag. 144. & sequen. declarat, se maximam ex eo offensionem accipere, quod inter Catholicos contingat de hac re excitari controversiam, postquam Vergerium, Hospinianum, aliosque Lutheranarum & Calvinianarum partium, qui veritatem hujus historiæ connisi sunt evertere, Canisius, Turrianus, & Gretserus invictis rationibus refutarunt. Illam vero objectionem, quod sacri illius Conclavis non sit Syriaca structura, ita diluit: *At Maceratæ in vicinia ædes antiquæ sunt lateritiæ, cujusmodi est Lauretana ædicula. Prob late-*

lateritium non argumentum, sed nugamentum! En quibus machinis firmissima veritas tentatur. Quid quod obtruditur falsitas circa parietes sacræ Ædiculæ, aliam quam Syriacam structuram redolentes? Certo enim parietes sacræ ædiculæ Lauretanæ non sunt lateritii, sed lapidei; idque & ipse diligenter inspiciens attrectansque deprehendi, semel & iterum eo peregrinatus; & firmavit idem cum studio scrutatus Dominus Episcopus Vasionensis Josephus Maria Suares, qui idem ut sua suffragatione firmarem, auctor fuit.

Baillettus nihil habet adversus eam historiam.

8 Baillettus ad diem 15. Augusti §. 7. num. 36. de Sacra Æde Lauretana, ac de peregrinatione Fidelium ad eam ex omnibus Regionibus confluentium verba faciens, Tursellini historiæ standum putat super iis, quæ Sanctuarii illius originem, & erga illud devotionem respiciunt: id vero argumento est, hominem vel certissimarum rerum veritatem, ut intemperanti ingenio est, sollicitantem nihil in hac re, quod reprobandum duxerit, reperisse; præsertim cum in Tabula Critica Scriptorum ad diem 15. Augusti nullum verbum faciat; quod quidem fecisset more suo, si quidquam in ea re difficultatis offendisset.

Honorati a S. Maria verba.

9 Honoratus a S. Maria tom. 2. de Regulis Criticæ lib. 3. Dissert. 1. hanc historiam strenue defendit; ac divinum illum horrorem præcipue commemorat, qui cuivis in sacram illam ædem introeunti oboritur. Quam in rem ait Tursellinus: *Divinus ille omnium pectoribus incutitur horror ad Sacrosanctæ Domus ingressum.* Et Canisius: *Homines flagitiis obrutos in Dei filios transformari, ut ex Hæreticis Catholici, ex lupis oves evadant.* Et Joannes Bonifacius in Historia B. Virginis: *Perditi homines hac in Æde mutantur, impietatem ejurant hæretici, ultores iras simultatesque deponunt.* Et in Trophæis Mariæ Marianus Augustus, quem cum superioribus affert Scriptoribus P. Honoratus: *Non arbitror quemquam umquam fuisse, aut futurum tam scelestum, tam perditum, quem non Lauretanæ Mariæ aspectus ad aliquem pietatis sensum commoverit.*

Gravesoni testimonium. Quid de ea scripserit Guido Grandus.

10 Gravesonus de Myster. & Annis Chr. dissert. 2. de Sacræ Domus Lauretanæ Translatione, *rem*, inquit, *omnium litteris, & constanti fama comprobatam, summorum Pontificum Decretis confirmatam, confluentium populorum numero longe lateque celebratam, sanctitate loci, & frequentia miraculorum luce clarius manifestatam.* Guido Grandus Abbas Camaldulensis in tertia Differt. Camaldulen. cap. 8. num. 12. ubi agit de vi argumenti negativi, negat in quæstione de Sacra Lauretana Æde locum ullum esse ejusmodi argumento, & ad hujus facti veritatem infirman-

mandam imbecillum esse ait argumentum petitum a S. Antonini silentio. *Cum vero & paucis post annis a Sacræ Domus in Italiam adventu monumenta Regionis illius, in qua stationem posuit, indubitata occurrant, & ipso quidem S. Antonino pene sesquiseculo vetustiora, ad quem nemo prudens pertinuisse dixerit de re tum vulgatissima expressum testimonium suis historiis inserere, hinc temere abuti ejus silentio contradictores ad Lauretani sacelli veritatem impugnandam manifestum est.* Quod nos etiam monuimus lib.3. de Canonizat. cap.10. num.5.

Calmeti sententia.

11 Calmetus in Diction. Biblico verbo *Nazareth*, cum vidisset, quod supra innuimus, a Scriptoribus proditum, Sacram Domum in Ecclesiam fuisse conversam, de hujus historiæ veritate dubius hæsit, propensiorque ad credendum videtur, Sacram Lauretanam Ædem ad exemplum Ecclesiæ, quæ quondam fuit in Nazareth, esse extructam. Sed cum opus illud e Gallico in Latinum sermonem convertendum susceperit Joannes Dominicus Mansius Lucensis Congregationis Matris Dei Presbyter, facta sibi ab ipso Calmeto potestate quidvis corrigendi & mutandi, eam propositionem inducendam expungendamque existimavit.

Quid itidem de ea historia senserit Muratorius ex Martorello Episcopo Montis-Feltrii.

12 Omnem hujus rei seriem cum authenticis monumentis reperias in Theatro Lauretano Martorelli Episcopi Montis Feltrii tom.1. pag.592. ubi hæc de Muratorio scribit: *Muratorio, qui Lamindi Pritanii nomine librum edidit de Moderatione ingeniorum in negotio Religionis, profecto injuriam facit quisquis eum putat historiæ de admiranda Translatione fidem abrogare. Eos enim tantummodo reprehendit, qui intemperanti zelo abrepti, vitam prodigendam sibi existimant ad propugnandam historiæ veritatem, æque ac nostræ Fidei articulos. Suam Auctor in iis, quæ ad Religionem attinent, prudentiam declarat; ea enim cum aliis non sunt commiscenda; piam illam tamen prudentemque non improbat fidem, quam sacris historiis fide humana conscriptis vel ipsa tribuit Ecclesia, cujusmodi ea est, quam in piorum animis fovendam, & iis qui historiam de mirabili hac Æde rejiciunt, insinuandam suscepimus, tot Scriptorum auctoritatibus hactenus huc congestis, & monumentis, quæ, Deo si placuerit, tomo posteriore afferemus.*

Quaresmii difficultas, & difficultatis solutio.

13 Quaresmius tom.2. Elucidat. Terræ Sanctæ lib.7. cap.1. & sequen. præsertim vero cap.4. testatur, ætate sua Nazarethi Sacrum visitari consuevisse Domicilium, in quo B. Virgo, lætissimo accepto nuncio, Servatorem Mundi concepit. Quærit deinde, quî dici possit S. Domus nunc esse Laureti, quæ non potest profecto duobus in locis reperiri, in Oriente, & in Occidente, in

in Palæstina, & in Piceno, Nazarethi, & Laureti: quam difficultatem idem Auctor solvere nititur. Ac multa quidem sunt Responsionis capita; sed illud omnium maxime placet ex Joannis Francisci Alcaroti Canonici Novariensis Itinerario Terræ Sanctæ lib.2. cap.19. miro modo S. Domum Nazaretho in Dalmatiam, ac deinde Lauretum esse translatam. Fideles autem Palæstinæ Ecclesiam sub nomine Annunciationis B. Mariæ ædificasse, qua locus ille, ubi Sancta Domus erat, conclusus est; & hanc esse Sacram illam Domum, quæ dicitur hoc tempore esse Nazarethi.

CAPUT XVII.

De Festo Expectationis Partus Beatæ Virginis. Die 18. *Decembris.*

Ecclesiæ Hispaniarum transtulerunt Festivitatem Annunciationis a die 18. Decembris ad 25. Martii, eique hanc subrogarunt.

1 DE hac Festivitate cum differendum nobis sit, juvabit memoria repetere, quod diximus de Annunciatione Beatæ Mariæ, quam in Hispaniarum Regnis ex Decreto Concilii Toletani 7. seculi olim non 25. Martii, sed 18. Decembris die celebrari observavimus; cujus Decreti ea ratio fuit, quod 25. Martii dies plerumque in quadragesimam, vel in Paschalia solemnia incideret, cum nullam Sanctorum celebritatem peragere licet. Eodem etiam loco monuimus, Romanæ Ecclesiæ constantem perpetuamque fuisse consuetudinem Annuntiationem B. Virginis celebrandi 25. die Martii: nunc vero illud adjicere huc oportet, Hispaniæ Ecclesias temporibus, quæ consequuta sunt, ad Romanæ morem Ecclesiæ se conformasse, & eam Festivitatem 25. die Martii cœpisse peragere; substituta in ejus locum hac celebritate de Expectatione Partus ad diem 18. Decembris, quam a Gregorio XIII. approbatam esse verè possumus dicere in literis ejus Apostolicis anni 1573. *De Ecclesiæ Toletanæ Officiis ordinandis*: *Toletana Ecclesia* (verba sunt e sexta Lectione Officii, quod 18. Decembris recitatur) *utramque retinet Solemnitatem*; *alteram mense Martio, ut Romanæ Ecclesiæ, quæ Magistra omnium Ecclesiarum & Mater est, Sanctissimum institutum sequatur*; *alteram octavo ante Natalem Domini die, tum quod hæc Solemnitas ab ipsa Toletana Ecclesia instituta fuerit, & magna veneratione ab aliis excepta per universam Ecclesiam hactenus celebretur, tum vero quod ea ipsa die Sanctissima Virgo Toletanum Templum sua præsentia consecrare dignata sit, & famulum suum Ildephonsum sacris muneribus exornare*. Quæ postrema verba ad eam vestem

stem referuntur, quam B.Virgo S. Ildephonso donavit, ut ea in celebrioribus solemnitatibus uteretur. Atque hæc confirmant Bollandiani tom.3. Mensis Martii pag.358. Thomassinus de dierum Festorum celebrat. lib. 2. cap.12. num. 10. Guyet. de Festis propriis lib. 1. quæst.16. & Joannes Baptista Casalius de veteribus Sacris Christianorum Ritibus Romanæ editionis ann. 1647. pag. 423.

In Hispania cur dicatur Festivitas S. Mariæ de O. Celebratur in Italia per Provincias Ecclesiasticæ ditionis & Venetorum.

2 Hæc Solemnitas in Hispania Festivitas appellatur B. Mariæ de O, teste Garzia Loaisa in Notis ad Toletanum seculi 7. Concilium tom. 6. Labbeanæ Collect. pag. 455. Cujus nominis origo ducta ab Antiphonis, quæ per adverbium O incipiunt, quarum prima dicitur in Vesperis Vigiliæ hujus Festi, ut advertit Sarnellus tom. 3. Epistolar. Ecclesiasticar. Epist. 24. nam eæ Antiphonæ suspiria, gemitus, & desiderium exprimunt Veterum Patrum Redemtoris adventum expectantium, ut ait Azorius Institut. Moral. part. 2. lib. 1. cap. 23. Totam hanc rem diu multumque tractavit Theophilus Raynaudus in fine tom. 7. suorum Operum. Nobis hîc ea iteranda non arbitramur, quæ jam de Sacro Adventu, Natalisque diei Jesu Christi solemnibus disseruimus. Finem igitur facimus; nec tamen prætereundum, Officium Expectationis Partus recitari cœptum in regionibus Venetorum Reipublicæ subjectis ex S. R. Congregationis Indulto 3. Septembris anni 1695. & ad omnia Ecclesiasticæ ditionis loca extensum Decreto Benedicti XIII. die 22. Augusti 1725.

CAPUT XVIII.

De Festo Sanctæ Mariæ in Sabbatho.

Semper ab Ecclesiæ primordiis cultus exhibitus Deiparæ, seculo 10. auctus est. Tū introductum Officium parvum, & abstinentia carnium in Sabbatho.

1 NEmo nescit, qualibet Sabbathi die non impedita Officium de S. Maria in Sabbatho recitari; de quo verba facere nostri arbitramur esse instituti, qui in hac secunda Operis parte de Festis B. Mariæ tractandum suscepimus. Docet Mabillonius in Præfatione ad seculum 5. Ordinis Benedictini, Ecclesiam in sui primordio B. Mariæ cultum, ut par erat, exhibuisse, qui postea seculo decimo multis accessionibus auctus est. Tum enim invectam consuetudinem abstinendi ab esu carnium in Sabbatho; ejus Commemorationem eodem die fieri, & ejus Officium parvum recitari cœptum. Argumentum istud affert doctissimus Auctor, quod nonnisi in Quadragesima, & quatuor temporibus vetitum erat ante decimum seculum, ne quisquam carnibus vesceretur, idque constat ex Nicolai I. Responsionibus ad Consulta Bulgarorum, aliisque etiam monumentis: nam anno 1000.

1000. Glaber Radulphus lib. 4. cap. 5. legem latam esse ait, *ut omnibus hebdomadibus sanctione perpetua sexta die abstineretur a vino, nisi forte gravis infirmitas compelleret, aut celeberrima Solemnitas interveniret*: quam legem in Concilio Rom. S. Gregorius VII. confirmavit. Denique e vita S. Udalrici Episcopi Augustani colligitur, ejus ætate Officium parvum B. Mariæ recitari solitum; quod deinde edidit S. Petrus Damiani, & post ejus mortem Urbanus II. in Claromontana Synodo a Clericis recitari jussit; qui precandi Ritus a Clericis etiam ad Laicos commeavit, ut probat idem Mabillonius Præfat. 2. ad seculum 6. Benedictinum §. 12. Verum Cardinalis Bona in Tractatu de Divina Psalmodia cap. 12. §. 2. gravissimorum Scriptorum auctoritate permotus B. PetroDamiani non instituti Officii Parvi, sed restituti laudem tribuit; concedit enim, in utraque Ecclesia Latina & Græca trecentis ante B. Petrum annis recitari consuevisse. *Et ne Lectorem diutius protrabam, in utraque Ecclesia Græca & Latina Horas S. Mariæ institutas invenio trecentis & amplius annis ante Damianum*. Cardinali Bonæ subscribit Pagius in Breviar. Roman. Pontif. tom. 2. vita Urbani II. num. 51.

Vetustus mos peculiarem exhibendi cultum Deiparæ in Sabbatho, Ratio a nonnullis adducta non probatur Bellarmino.

2 De abstinentia carnium in Sabbatho, & Officio Parvo B. Mariæ, nisi quatenus pertinet ad Officium S. Mariæ in Sabbatho, non est nostrum hoc loco verba facere. Exploratum quidem est, vetustum esse pium illum morem exhibendi in Sabbatho B. Virgini peculiarem quemdam cultum, & in ejus honorem eadem die Missam celebrandi. Testatur id B. Petrus Damiani Opusc. 33. cap. 3. & 4. *Pulcher mos in nonnullis Ecclesiis inolevit, ut specialiter ad ejus honorem per omne Sabbathum Missarum celebrentur Officia, nisi forte Festivitas, aut Feria Quadragesimalis obsistat*. Pergit Damianus, & causam affert, cur Sabbatum B. Virgini consecratum sit. *Sabbathum enimvero, quod requies interpretatur, satis congrue Beatissimæ Virgini dedicatur*. Nam *Sapientia in ea per humilitatis assumtæ Mysterium velut in Sacratissimo Lectulo requievit*. Spinellus Tractatu de Maria Deipara cap. 29. numer. 18. aliquot affert rationes, quibus probat, Sabbathum peculiari quadam dedicatione B. Virgini consecratum; quod etiam demonstravit Vicecomes lib. 3. de Missæ Ritibus cap. 21. & multiplici uberrimaque eruditionis copia Benedictus XIII. tom. 2. serm. 16. Inter multas rationes ea solet afferri, Fidem in Sabbato, quod post Passionem Domini consequutum est, in sola B. Virgine Maria mansisse; quam tamen rationem Bellarminus minime probat lib. 3. de Eccl. militante cap. 17. qui triduo illo Passionis Christi observat, Magda-

lenam magno charitatis igne flagrasse, ut apparet ex Joannis cap. 19.& 20.Charitatem vero a Fide sejungi non posse. Quin etiam ea addit: *Periculosum sane videtur dicere, in sola Virgine mansisse veram Fidem, quia Ecclesia periisset; non enim una persona potest dici Ecclesia, cum Ecclesia sit populus, & Regnum Dei.*

Urbanus II. jussit Officium fieri B. Mariæ in Sabbatho.

3 Utcumque sit de rei ratione, cum certissimum sit, Sabbathum præcipuo quodam modo B.Virgini esse consecratum, statuit Urbanus II. in Concilio Claromontano, *ut Horæ B.Mariæ dicerentur quotidie, Officiumque ejus diebus Sabbathi fieret*, ut ex Gaufrido colligit Mabillonius in Præfat.ad seculum 5. Ordinis S. Benedicti. Testatur Micrologus, qui undecimo vixit seculo, lib. de Ecclesiast. Observationibus cap. 60. ubique in Sabbatho recitari consuevisse tunc temporis Officium de B.Virgine. *In singulis quoque hebdommadibus sexta Feria de Cruce, & Sabbatho de Sancta Maria pene usquequaque observatur non tam ex auctoritate, quam ex devotione.* Decanus Radulfus, qui anno 1403. obiit, in libro de Canonum observantia Proposit.20. hæc scribit: *De Officio vero Beatissimæ Virginis legitur in Chronicis, quod Urbanus II. qui novem Præfationibus prioribus decimam de B.Maria Virgine addidit, ut infra dicetur, in Gallias veniens Concilium apud Claromontem Urbem celebravit anno Domini 1096. de mense Novembris, in quo statutum est, quod Horæ B.Mariæ Virginis quotidie dicantur, Officiumque ejus diebus Sabbathorum solemniter fiat*: modumque docet, quo Officium fieri oportet in Sabbatho in honorem Beatæ Virginis.

Olim Ecclesiastici ex præcepto recitabant cum Officio Divino Officium parvum Beatæ Mariæ.

4 Itaque ex iis, quæ hactenus huc attulimus, binæ Ecclesiasticorum obligationes erant; altera quotidie cum Officio Divino recitandi etiam Officium Parvum B.Virginis; altera in ejus honorem celebrandi Sabbathum. De obligatione quotidie recitandi Officii Parvi B.Virginis in Ecclesiis Metropolitanis, Cathedralibus, Regularibus, & Collegiatis mentionem faciunt Patres Concilii Andegavensis sub Urbano V. habiti ann.1365.par.2.tom.11. Conciliorum Collect.Labbeanæ pag.1946.cap.15. *Item approbante Concilio statuimus, quod in singulis Ecclesiis Metropolitanis, Cathedralibus, Regularibus, Collegiatis Matutinæ, & aliæ Horæ de B.Maria singulis diebus solemniter decantentur, nisi alias Officium esset de B.Maria, vel aliis majoribus Festis anni, vel in Adventu Domini: & ad hoc omnes volumus adstringi sub præcepto.*

Controversia inter Juris Canonici peritos, an Ecclesiastici teneantur

5 Verba hujus Concilii jubent ab Ecclesiasticis tam in Choro, quam extra Chorum cum Horis Canonicis quotidie etiam Officium parvum B. Mariæ recitari. Sed cum Concilium illud non fuerit Oecumenicum, nec propterea vim habuerit universalem Eccle-

Ecclesiam obligandi coorta est inter Canonici Juris Professores controversia, an qui ad recitandas Horas Canonicas teneretur, Officium etiam parvum B.Virginis ab eo recitandum esset ex præcepto. Præcepto Ecclesiasticos minime teneri existimarunt Zabarella, Ancaranus, Imola, Lignanus; in contraria fuerunt sententia Vitalinus, & Abbas, aliique; quorum quidam putarunt, Ecclesiasticos Concilii Claromontani decreto, quidam ex pia teneri consuetudine, ut apud Fagnanum in cap. *Presbytero* num. 33. & sequen. de Celebrat. Missarum.

recitare quotidie Officium parvum.

6 Eam controversiam S.Pius V. de medio sustulit. Nam cum vetus Breviarium quemadmodum constituerat Tridentina Synodus, emendasset, & ab universali Ecclesia ita emendatum jussisset recitari, exceptis iis Ecclesiis, quæ vel in sua fundatione ab Apostolica Sede aliud Breviarium accepissent, vel alio ante ducentos annos uterentur, Constitutione anno 1567. edita, quæ est in Bullar. Rom. 64. tom.2. obligationem sustulit recitandi extra Chorum Officium parvum B.Mariæ; Officiumque componi, typisque edi de S.Maria in Sabbatho, & Breviario Romano inseri jussit, teste Gavanto sect. 8. cap. 6. ad Rubricas Breviarii Romani num. 2. & 3. *Ante Pium V. tenebatur Clerus ad recitationem quotidianam Officii Parvi B. Mariæ una cum Officio Domini: quam obligationem abrogavit Pius in Bulla ante Breviarium posita. Quare totum hoc Officium S. Mariæ in Sabbatho cum Lectionibus Sanctorum Patrum singulo mense pro varietate legendis jussu Pii V. fuit compositum & editum, Clemens VIII. illud recognovit, mutata tantum lectione pro mense Aprilis, quæ erat S. Epiphanii, nunc vero S. Hieronymi.*

Eam diremit S. Pius V. qui sustulit obligationem recitandi Officium parvum extra Chorum; & componi jussit Officium S. Mariæ in Sabbatho, quod emendavit Clemens VIII.

7 Prodiit typis Parisiensibus anno 1693. Tractatus de devotione in Deiparam, & de eo qui debetur illi cultu; qui liber sine Auctoris nomine editus Bailleto tribuitur. In ejus cap.13. agitur de Festo, seu potius de celebratione Sabbathi in honorem B.Virginis. Ac Apostolicis quidem temporibus docet auctor, Sabbathi cultum Dominicæ fuisse traductum; fieri tamen non potuisse, ut Sabbathi cultus funditus evelleretur, ne Judæi ab amplexanda Christi Fide deterrerentur; Romanam Ecclesiam, quæ cultum Sabbathi semper repudiasset, diu omnem operam frustra contulisse, ut reliquæ Occidentis Ecclesiæ suum exemplum sectaretur: id tandem consequutam esse: persuasit enim populis, Deum eo consilio Sabbathum coli jussisse, ut significaret quietem animæ omnibus esse expetendam, ac per cessationem a peccatis, quæ sunt vera opera servilia, perturbationes animorum esse pacandas: in animis tamen Fidelium quidpiam devotionis erga Sab-

Quid revera fuerit, cur olim Romæ Fideles jejunarent Sabbatho, nec illū diem ut festum celebrarent Confutatur. Auctor Tractatus de Devotione & cultu in Deiparam.

bathum remansisse, quo Ecclesia non utiliter posse uti existimavit, si ex illo cultu quod esset reliquum, ad cultum erga B. Mariam converteret. Quo quidem sermone plura continentur, quæ probare si quis velit, haud facile efficiat. Baronius ad ann. Chr. 57. n. 202. & seq. auctoritate S. Ignatii Martyris Epist. ad Philippenses ostendit, in Ecclesia Orientali vetitum fuisse jejunium Sabbathi æque ac Dominicæ, in execrationem tum eorum hæreticorum, qui non credentes, Christum rediisse ad vitam, die Dominico jejunabant, tum eorum etiam, qui Hebræorum Deum mundi conditorem malum reputantes, in jejunio & mœrore Sabbathum exigebant. Præterea idem Cardinalis auctoritate Constitutionum Apostolorum (quæ si non Apostolis tribuendæ, dignæ tamen sunt, quas honore & veneratione prosequamur) demonstrat, non solum Sabbatho fuisse vetitum jejunare, sed hunc diem tanquam Festum celebrari consuevisse; non quidem in gratiam Judæorum, ne videlicet eorum animi offenderentur, sed ut appareret, Christianos ab execrando eorum errore quam maxime abhorrere, qui Judæorum Deum, quem condito mundo constat Sabbatho requievisse, malum esse blasphemabant. Tandem observat, in Occidente, Romæ præsertim, fuisse in more positum jejunare in Sabbatho; vel quia, ut ait D. Augustinus, Petrus Apostolus Sabbathi se munivit jejunio, ut Dominica quæ proxime consequuta est cum Simone Mago concertationem illam subiret, qua victor evasit; vel quod Apostoli, ut ait Innocentius Epistola ad Decentium Episcopum Eugubinum, post Christi mortem sexta Feria, & Sabbatho mœrore confecti, sibi a Judæis metuentes delituere: denique illud concludit, eas ob causas Romæ Fideles in Sabbatho jejunare solitos, nec illum diem ut Festum celebrasse, ne cum Judæis convenire viderentur; Festivitas enim a Sabbatho in Dominicam translata fuerat. Verba Baronii hæc sunt: *Sed sicut ea die jejunare Fideles Romæ consueverant, ita nefas ducebant eam feriare diem, ne quid cum Judæis hac ex parte commune habere viderentur. Satisque Christianæ Religioni consultum visum, si (quod Testamentum, cæteraque mysteria translata essent) mutarent etiam Sabbathum in Dominicam, cum ea potissimum dies tot tantisque esset cumulata Sacramentis.* Quæ ab Auctore Gallo sunt scripta, si quis cum iis, quæ Baronius docet, contulerit, facile intelliget, illum multa temere asseverare, hunc nihil inconsiderate, nihil non monitum rationibus & argumentis proferre; nec quisquam fuerit, qui commentis, quæ de hac re Tractatu illo traduntur, fidem adjungat.

FINIS LIBRI SECUNDI.

DE QUIBUSDAM

SANCTIS

DE QUIBUS CELEBRATUR OFFICIUM CUM MISSA

IN CIVITATE, ET DIOECESI

BONONIENSI

LIBER TERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

De SS. Hermete, Aggæo, & Cajo. Die 4. Januarii.

1 OST examen a Nobis peractum circa præcipuas Ecclesiæ Universæ Festivitates, disquisitionem convertamus ad Festa propria & particularia, quæ in Civitate nostra Bononiensi, ac Diœcesi celebrantur. Jam vero dum ordinem Martyrologii Romani insequimur, nobis se se exhibet die 4. Januarii Festum Sanctorum Martyrum Hermetis, Aggæi, & Caji, quod a nobis celebratur die 28. ejusdem Mensis cum Officio, & Missa de Communi Martyrum. Verba Martyrologii sunt hæc: *Bononiæ Sanctorum Hermetis, Aggæi, & Caji Martyrum, qui sub Maximiano Imperatore passi sunt.*

2 Ipsorum Acta edita fuerunt in lucem a Patre Alexandro Facchinet Religiosæ Familiæ Dominicanorum Bononiæ anno 1674. sed cum Acta hujusmodi nullo firmo, & sincero documento nitantur, iis uti non possumus. *Acta horum Sanctorum.*

3 Solum ergo dicemus, illustres hos Martyres sanguinem suum strenue fudisse in testimonium Christianæ Religionis eo tempore, quo Christi Ecclesiam Diocletianus, & Maximianus persequebantur; insuper eorum Reliquias, quæ tumulatæ jacebant inter Hebræorum Cadavera, inquisitione facta repertas fuisse, & publicæ venerationi expositas a S. Eusebio Bononiæ Episcopo, qui illas collocavit in privato Sacello ibidem erecto, ubi illi Martyrium constanter subierunt; quod Sacellum adhuc extat in Via Sancti Vitalis nuncupata prope Templum Monialium ejusdem Sancti Vitalis; *Eorum Reliquiæ.*

talis; eorumdem tandem SS. Reliquias aliquot minutiores venerationi pariter expositas esse in Metropolitano Templo Sancti Petri, quo translatæ fuerunt anno 1593. a felicis recordationis Cardinali Gabriele Palæoto primo Bononiæ Archiepiscopo, qui illas adjunxit aliis Reliquiis insignibus, quæ in Altari a se erecto asservantur.

Tempus Martyrii. 4 Cardinalis Baronius in Notis ad Martyrologium Romanum asserit, Sanctos Hermetem, Aggæum, & Cajum Martyrii palmam retulisse, imperante Maximiano, eademque ratione loquitur Martyrologium Romanum, ut patet ex verbis supra allatis, quin ulla Diocletiani mentio fiat, fortasse quia solus Maximianus tunc temporis Italiam, aliasque Occidentales regiones gubernabat. Sed hac conjectura non refragante, utriusque Imperatoris mentionem habendam esse putamus, tum quia utriusque fit mentio in aliis Martyrologiis, tum quia non aliter loquuntur Bononienses Historici, tum demum quia in more positum erat apud Romanos, ut duobus imperantibus, amborum nomen publicis edictis præfigeretur, quamvis ea edicta publicarentur in ea solum Imperii parte, quam unus tantummodo administrabat.

Auctores qui de hoc loquuntur. 5 Noster celebris Sigonius *lib. 1. Histor. Bononien.* ita scribit: *Diocletianus, qui anno Christi ducentesimo octuagesimo quarto Imperium Maximiano sibi assumpto inierat, Christianis præter modum infensus, Quæsitoribus per omnes Civitates emissis, acerbissimas de illis quæstiones habendas imperavit. Ex quibus eum unus Bononiam venisset, Templum Christianorum evertit, ac diligenti eorum inquisitione facta, præter alios, quos Christum constantissime profitentes cruciavit, Hermetem, Aggæum, Cajum, Agricolam & Vitalem* (de quibus ultimis duobus alibi loquemur) *crudelissimè interfecit*: & *lib. 1. de Episc. Bononien. tit. Persecutio Diocletiani* ita subdit: *Hæc vero crudelissimo Diocletiani, & Maximiani Imperatorum imperio anno trecentesimo primo incepta usque ad tercentesimum undecimum sæviit, atque interim universa Ecclesia fuga, pavore, planctuque referta tum multos alios, tum præcipuè Bononiæ Hermetem, Aggæum, Cajum, Proculum, Vitalem, & Agricolam, homines præ ceteris Christum constantissimè profitentes extinxit.* Et eodem *lib. 1. in Vita Sancti Eusebii*: *Eodem etiam tempore Eusebius exemplum Sancti Ambrosii secutus, Monasterium unum SS. Vitali, & Agricolæ creditur erexisse, itemque alterum S. Proculo Martyri: nam Reliquiæ SS. Hermetis, Aggæi, & Caji ad Crucem Sancti Vitalis collocatæ feruntur.*

6 Si-

6 Sigonius assignat principio persecutionis Diocletiani annum Christi 301. & fini annum 311. sed Baronius, & Petavius eam incepisse tradunt anno 302. Valesius *lib. 8. in Euseb.* Ricciolius *in sua Chronolog. reform.* & Pagius *ad annum Christi 302.* opinantur eam incepisse anno 303. aliqui putant eam viginti annorum spatio perseverasse; sed alii, qui rem accuratius examinarunt, sustinent eam finem habuisse anno Christi 312. in Occidente, & in Oriente anno Christi 313. ut videre est apud Pagium *loc. cit.*

7 Sed, ut ut se habeat levis momenti hæc Chronologia, quod ad rem nostram facit, est præter nostros Scriptores Bononienses, scilicet Ghirardaccium *lib. 1. Histor. Bononien.* Leandrum Alberti pariter *lib. 1. Histor. Bononien.* Faleonium *in memoriis historicis Eccles. Bononien.* Antonium Masinium *in sua Bononia perlustrata*, Nicolaum Burzium *in sua Histor. eodem titulo inscripta*, Comitem Valerium Zani sub nomine suppositìtio Aurelii de Anziis *in sua Bononia Sacr.* locutos fuisse etiam Auctores extraneos de SS. Hermete, Aggæo, & Cajo tanquam de Martyribus Bononiensibus. De illis enim loquuntur Galesinius *in suo Martyrol.* Ferrarius *in Catal. SS. Italiæ die 4. Januarii*, Cardinalis Baronius *ad annum Christi 303. n. 122.* Bollandus in celebri Opere *de Vitis SS. die 4. Januarii*, & quantum attinet ad collocationem Reliquiarum eorumdem Sanctorum Martyrum in parvo Templo, quod a Cruce Sancti Vitalis nomen habet, habenda est ratio antiquæ traditionis, quam apertè indicant lapides in eodem Templo existentes, quorum alter positus est *anno* 1303. alter vero *anno* 1582. ut videri potest apud Masinium. Quantum vero ad translationem alicujus partis earumdem Reliquiarum ad Altare Cardinalis Gabrielis Palæoti in Templo Metropolitano legi potest ejusdem Cardinalis *Archiepiscopale, in quarta translatione Reliquiarum habita anno 1593.*

8 In aliquibus Martyrologiis, præsertim in illo, quod typis edidit Florentinius, & in alio Antuerpiæ edito, Sanctis Hermeti, Aggæo, & Cajo, additur S. Æduus Episcopus, quem Florentinius putat fuisse Episcopum, & Martyrem in Africa. Auctor vero, qui exaravit nova additamenta ad Ughellium, in ea sui Operis parte, in qua agit de Episcopis Bononiæ, existimat eum fuisse unum ex Sanctis Episcopis hujus nostræ Civitatis. Nec deest qui autumet Episcopum, & Martyrem, de quo est sermo in dictis Martyrologiis, Episcopum fuisse Augustoduni Urbis celeberrimæ in Gallia, quæ sita est ad Arotium fluvium in Ducatu Burgundiæ, & subjacet Ecclesiæ Metropolitanæ Lugdunensi, cujus

Commemoratio aliorum SS. Martyrum simul cum nostris.

jus insuper Civitatis Episcopus indulto Sancti Gregorii *lib. 7. Epist. 13. indict. 2.* primum obtinet locum in illa Provincia, & jus habet utendi Pallio, quod nunc est Metropolitanorum insigne. Sed in hac controversia ingenuè fatemur cum Bollando nobis ignotum esse, quisnam sit hic Sanctus Æduus Episcopus, nec quidquam certi affirmari posse in alia controversia, an simul cum Sanctis Hermete, Aggæo, & Cajo passi sint Bononiæ Petrus, Marcus, Serenus, Senna, & Anastasia, qui eodem contextu simul cum Sanctis Hermete, Aggæo, & Cajo recensentur in antiquo Martyrologio Corbejensi apud Florentinium, & in alio Martyrologio typis edito a Dacherio *in Spicilegio tom. 2.*

Nostri Martyres non sunt adscribendi alteri Bononiæ extra Italiam.

9 Castellanus in suo Martyrologio universali *die 4. Januarii* narrat Martyrium Sanctorum Hermetis, Aggæi, & Caji sub Imperatore Maximiano, quod tamen contendit ipsos subiisse in alia Urbe cognomine, quæ pariter Bononia appellata fuit, & nunc *Bodon* appellatur, eaque est Urbs Moesiæ Superioris ad Danubium. Sed cum hujus rei nullum afferat probabile documentum, illius nulla habenda est ratio. In Martyrologio Ecclesiæ Occidentalis in lucem edito a Florentinio sic habetur: *In Oriente Bononia Civitate Hermetis, Aggæi, & Caji*; sic legitur etiam in citato Martyrologio Corbejensi, atque in alio supra memorato Martyrologio apud Lucam Dacherium. Consentiunt cetera Martyrologia, quæ citat Bollandus & felicis recordationis amplissimus Præsul de Aste Archiepiscopus Hydruntinus *in suis notis ad Martyrologium Romanum*: & revera in Hungaria extat Oppidum, quod vulgo appellatur Boumunster, nempe bonum Monasterium, derivato nomine a Cœnobio parum distante. Oppidum hujusmodi antiquitus Bononia appellabatur, de quo Oppido loquitur Ammianus Marcellinus *cap. 9. lib. 20. Sed ille* (sic habet de Juliano loquens) *ut fax, vel incensus malleolus velociter ad destinata festinans, cum venisset Bononiam a Sirmio milliario nono disparatam, & decimo*. Posset etiam addi hanc Bononiam sitam dici in Orientali plaga, eo quod Illyricum reputatum fuerit saltem magna ex parte pertinere ad Imperium Orientale, qua de causa Episcopi Occidentales decepti in Concilio Ariminensi ab Episcopis Illyricis Ursacio, & Valente, conquesti sunt se fuisse deceptos ab Episcopis Orientalibus. Nihilominus cum in tot non infimæ notæ Martyrologiis desint hæc verba *in Oriente*, & in ipsis sine ullo addito usurpetur Bononiæ nomen: *Bononiæ Hermetis, Aggæi, & Caji*, nostra hæc Urbs fraudari non debet gloria, quæ ab his Sanctis Martyribus in ipsam redundat. Quod vero sic legatur in variis Martyrologiis constat.

Nam

Nam in Martyrologio Genonensi, sive Sancti Guglielmi de Deserto in Diœcesi Lutevæ Urbis Galliæ Narbonensis, quod Martyrologium anni 804. editum fuit a Luca Dacherio *in citat. tom.2. sui Spicilegii*, sic habetur: *Civitate Bononia Hermetis, Aggæi, & Caji*; pariter in Martyrologio Usuardi, edito a Cœnobita quodam Benedictino Parisiis *anno* 1718. & diligenter collato cum antiquo Codice mss. quod asservatur in Cœnobio Sancti Germani sic legitur: *Bononiæ SS. Hermetis, Aggæi, & Caji Martyrum, qui sub Diocletiano Imperatore passi sunt*. Ita etiam legitur in Martyrologio Romano, ut supra vidimus. Post primam hujus Operis editionem de hoc eodem argumento Auctores duo eruditissimi, scilicet Dominicus Georgius noster intimus Cubicularius, & Alexander Politus nobilis scriptor, differuerunt. Ille quidem in suo Adonis Martyrologio ad diem quartam Januarii, alter vero in Epistola, quam ea de re conscriptam suarum Orationum Volumini adjecit. Georgius quæcumque a nobis dicta fuerant, commemorat, nostramque ingenuitatem commendat; atque in eam videtur inclinare sententiam, ut hos Martyres credat Bononiæ in Oriente passos esse. Politus nec nostrum meminit, nec Georgii, sed testimoniis ex Martyrologiis, quæ a nobis fuerant indicata, deductis, & ex aliis, quæ ipse vidit, Bononiæ nostræ hos Martyres asseruit, nec fieri potuisse ostendit, ut alibi martyrium consummaverint. Illud autem apposite in hanc rem animadvertit, Librariorum incuria in veteri Hieronymiano Martyrologio verborum ordinem esse inversum; ubi enim antea legebatur: *In Oriente Edui Episcopi, in Civitate Bononia Hermetis, Aggæi, Caji*, vel: *In Oriente Petri, Marci, Sereni, Sennii, Anastasiæ, in Bononia Civitate Hermetis, Aggæi, Caji*, illorum vitio legi cœpit. *In Oriente Civitate Bononia, vel in Oriente Bononia Civitate Hermetis, Aggæi, & Caji*: atque ita, inquit Politus, *transpositis omnino verbis, locisque confusis urbem Bononiam positam esse in Oriente, & qui Martyres Bononienses erant, in Orientem eos contributos*.

10 Ante nostrum Pontificatum in festo illorum die communes, ut vidimus, Martyrum lectiones recitabantur: postquam vero Deo visum est, nos, licet immeritos, ad summam hanc Pontificatus dignitatem evehere, utrique Clero Sæculari, ac Regulari Urbis nostræ, ac Diœcesis Bononiensis proprias ipsorum Lectiones concessimus, ex quibus quintam & sextam ex Augustini verbis confecimus, sermonem huc trahentes in trium aliorum Martyrum Natali ab ipso habitum; quarta vero *Lectiones Officii.*

sic habet: *Quo tempore Diocletianus, & Maximianus Imperatores immani furore Christianos ubique terrarum persequebantur inter præclaros Martyres, quibus illustrata fuit Italia, suos habuit Bononiensis nobilissima Civitas, Hermetem in primis, Aggæum & Cajum. Quo genere supplicii mortem pro Fide obierint, ignoratur. Sed egregias Christi militum laudes, ipsorumque nomina longe lateque celebravit Ecclesia. Passi sunt pridie Nonas Januarii. Eorumdem Corpora insciis Christianis, inter Judæorum sepulchra projecta fuerunt. Sed postea Dei nutu reperta ac de more recognita, ad Crucem Sancti Vitalis a B. Eusebio Bononiensi Episcopo collocata sunt.*

CAPUT II.

De Sancto Raymundo de Pennafort. Die 23. Januarii.

Quomodo iste Sanctus ad Bononiæ Civitatem pertineat

1 CElebratur *hac die 23. Januarii* Festum Sancti Raymundi de Pennafort, cujus nomen recensetur in Martyrologio Romano, & in cujus honorem in tota Ecclesia eadem die persolvitur pensum sacrarum precum; habentur etiam lectiones ipsius propriæ in secundo Nocturno. In actis Canonizationis hujus Sancti editis a Præsule dignissimo Penia celebri Sacræ Rotæ Romanæ Auditore inseritur Vita ejusdem Sancti antiquitus exarata, quæ reperta fuit in Cœnobio Sanctæ Catharinæ Barcinonensis Ordinis Dominicanorum. Verba aliqua, quæ in hac Vita, sive narratione rerum ab ipso gestarum leguntur, nobis præbuerunt occasionem, brevem aliquam mentionem ipsius faciendi, quamvis Barcinone natus fuerit, & neque fuerit Episcopus Bononiæ, neque fuerit hac in Urbe martyrio coronatus, neque ibidem Corpus ipsius asservetur. Verba sunt: *Deinde Divina Providentia ordinante, quæ sola noverat, quanta de ipsius studio utilitas poterat Ecclesiæ provenire, profectus est Bononiam, ubi studuit diligenter tam in Jure Canonico, quam Civili. Tandem ad honorem Cathedræ Magistralis meruit promoveri, qui per triennium ibi legens in Jure Canonico, ita Doctor extitit gratiosus, quod plurimi præcipue Nobiles, & Litterati ad ejus Scholas libentissime confluebant. Bononienses vero Cives diligentius attendentes, quod tantus Magister a suis Auditoribus salarium non petebat, sed quod gratis a Deo acceperat, gratis dabat, ordinaverunt, ipso Magistro penitus ignorante, quod sibi a Communitate annis singulis copiosum subsidium præberetur, ut prædicta Civitas tam gratioso Ma-*

Magistro minime privaretur. De omnibus autem qualitercumque acquisitis Deo, & Clerico, in cujus Parochia morabatur, decimas offerebat fideliter, & devote. Consonat Bulla Canonizationis ejusdem Sancti, & Penia *in Notis ad supra memoratam Vitam* ostendit, Sanctum Raymundum Bononiam venisse *anno* 1200. Daniel Malonius in Oratione habita in honorem ipsius, & dicata Collegiis Doctorum Juris prudentiæ in hac ipsa Urbe eo tempore, quo Sancta Sedes ipsum solemni ritu inter Sanctos recensuit, fusissimè, & validis rationibus probavit promotionem ad gradum publici Professoris in hac Universitate, juxta eorum temporum consuetudinem postulasse, ut promovendus inter Bononiæ Cives vere cooptaretur.

Ejus Vita nuperrime scripta.

2 Post primam hujus Operis editionem P. Touronius ex Ordine Prædicatorum historiam illustrium Ordinis sui Virorum duobus voluminibus Gallico idiomate conscriptum comprehensam typis vulgavit. Opus id & stili elegantia, & miro rerum ordine, & monumentorum, quibus nititur, gravitate absolutissimum est. Ejus partem P. Orsi ex eodem Ordine, tunc Congregationis Indicis Secretarius Italam fecit. S. Raymundus de Pennafort, primus occurrit in primo Volumine, & in ejus vita elegantissime descripta confirmat auctor quæcumque a nobis de Bononiensi Civitate, qua S. Vir donatus fuit, in medium fuerunt adducta.

Etiam B. Petrus Thomas ad hanc Civitatem pertinet.

3 Eadem de causa B. Petrum Thomam Ordinis Carmelitarum Patriarcham Constantinopolitanum, & Legatum Apostolicum jure sibi vindicant Bononienses: constat enim, instituta ab Innocentio VI. Theologica facultate, qua Bononiensis Civitas hactenus caruerat, ut alibi docuimus, Beatum hunc unum ex primis extitisse, qui ad Theologiam tradendam sunt adsciti: *Omnium Antesignanus est Dominus Petrus Thomas Ordinis B. Mariæ de Monte Carmelo*: sic enim legitur in vetusto Codice, cujus meminerunt Thomas Saracenus Bononiensis *ad num.* 13. *ipsius Vitæ*, Lezana *ad annum Christi* 1474. *num.* 13. & Bollandiani *in commentario prævio ad Acta hujus Beati* §. 4. *num.* 23. Ejus nomen, quod a Romano Martyrologio abest, in proprio Carmelitarum descriptum est, qui & proprium de eo recitant Officium a Sacra Rituum Congregatione approbatum, Bellarmino, & Torres Cardinalibus referentibus. Bononiense Theologorum Collegium in festo illius die in Templo Divi Martini Patrum Carmelitarum solemni sacro intervenit, ubi & Panegyrica oratione idem Beatus laudatur.

CAPUT III.

De Sancto Zama Episcopo Bononiæ. Die 24. Januarii.

Auctores, qui de hoc Sancto loquuntur.

1 Celebratur hac *die* 24. *Januarii* Festum Sancti Zamæ Episcopi Bononiæ: & tam in hac Urbe, quam in tota Diœcesi horariæ preces in honorem ipsius recitantur, petitæ ex Communi Confessorum Pontificum. Fit etiam ipsius mentio in Martyrologio Romano his verbis: *Bononiæ Sancti Zamæ primi ejusdem Episcopi, qui a Sancto Dionysio Romano Pontifice ordinatus, illic Christianam fidem mirifice propagavit.*

2 Faleonius *in memoriis historicis Ecclesiæ Bononiensis* aliqua narrat de Sancto Zama, quæ incertis monumentis nituntur. De eodem præter Bombacium, Aurelium de Anziis, Ghirardaccium, Leandrum Alberti, & Masinium loquuntur tanquam de Episcopo Bononiæ Bollandus *die* 24. *Februarii*, Ferrarius *in Catalogo SS. Italiæ*, Ughellius *in Italia Sacra*, & alii plures extranei Scriptores.

3 Bis de illo loquitur Sigonius prima vice *lib.* 1. *Histor. Bonon.* sic: *Atque hoc quidem tempore Bononiensis Civitas Christianam fidem pia Sanctorum hominum opera jam pridem amplexa, Gallieno imperante, Episcopum a Dionysio Pontifice postulavit. Datus est autem Vir probatissimæ vitæ, Zama nomine. Is Urbem, ut monumenta Bononiensium referunt, anno Christi ducentesimo septuagesimo ingressus, cum alia memorabilia Opera edidit, tum ut Templum Petro Apostolorum Principi construeretur, auctor fuit, atque id ipse non solum dedicavit, sed Presbyteris etiam, & Diaconis, qui ibi ex Instituto sacris operarentur, pro eorum temporum ratione, & piorum hominum copia a se constitutis ornavit. Id Templum extra Urbem in Via Æmilia a parte Mutinam vergente positum aliquandiu post Bononiensis Episcopi sedes ac domicilium fuit*, & alia vice *lib.* 1. *de Episcopis Bononiensibus*. *Imperante igitur Gallieno anno Christi ducentesimo septuagesimo Zama a Sancto Dionysio Pontifice ordinatus Bononiam primus omnium venit, ac benigne a Christianis, qui tum erant, exceptus, Sede in Suburbio posita ad eum, ut fertur, locum, ubi postea Ædes Sancti Felicis condita fuit, disciplinam, fidemque Christi inter Gentiles quoquo modo potuit, propagavit. Mortuus autem creditur ante annum tercentesimum cum Confessor vocetur; quia si ad tercentesimum primum, spiritum produxisset, sine dubio in persecutione Diocletiani inter primos excruciatus sacro Martyris nomine insi-*

insignitus fuisset. Humatus certe in eodem loco est, ubi consedit.

4 Quanti autem faciendum sit Opus Sigonii *de Episc. Bonon.* testatur Cardinalis Baronius *in suis notis ad Martyrologium Romanum die* 24. *Januarii*, ubi loquens de Sancto Zama, hæc habet: *Legi Commentarium nondum typis excussum de Ecclesia Bononiensi quo series Episcoporum ejus, atque ipsorum res gestæ narrantur, quem Sigonius Vir quidem disertus conscripsit hortatu amplissimi Cardinalis Paleotti Archiepiscopi Bononiensis.*

5 Ex his autem, quæ nuper diximus, sunt aliqua, quæ enucleatiori expositione pertractata attingenda sunt ad illustrandam historiam. Et primo quidem in Martyrologio Romano Sanctus Zama primus Bononiæ Episcopus nuncupatur. Id tamen aliqua explicatione indiget. Primus ergo dicitur eorum, quorum notitia aliqua habeatur. Antiquiora enim documenta in Diocletiani persecutione perierunt: neque enim verisimile est, nobilem Bononiæ Civitatem per tria ferme sæcula suis Episcopis caruisse. Ita sentit Cardinalis Baronius *ad annum Christi* 272. *num.* 22. *Inter Episcopos a Dionysio Papa ordinatos, & ad universarum Ecclesiarum regimen institutos, certum est ordinasse quoque Zamam Episcopum, eumdemque Bononiensi Ecclesiæ præfecisse, qui in Indice Episcoporum Bononiensium primus ordine numeratur. Sed, mea sententia quod incendio Diocletiani combusta sint antiqua Ecclesiæ monumenta, nullius alterius Episcopi mentio habetur, qui Zamam præcesserit, sed ipse primus, cujus certa, testataque memoria est, ordine collocatur, cum nequaquam mihi persuaderi possit, nobilissimam Italiæ Civitatem, ingenti semper populo refertam tribus ferme sæculis a Christi adventu dilapsis caruisse Ecclesia, & qui ei præficeretur Episcopo, cum constet nonnullas alias Italiæ Civitates dignitate, & frequentia populi longe impares jam pridem fuisse Episcopalibus Sedibus illustratas.*

Quare dicatur primus Episcopus Bononiensis.

A S. Dionysio Papa fuit ordinatus.

6 Baronio consentiunt Labbe, & Binius *in notis ad Vitam Sancti Dionysii Papæ tom.* 2. *Anastasii recenter excusi Romæ pag.* 229. *Inter Episcopos ab eo ordinatos refertur Zamas, qui primus in Indice Episcoporum Bononiensium ordine enumeratur: cum tamen credibile sit plures alios ante ipsum fuisse, quorum memoria exciderit, cum Civitas jam tunc frequens, & illustris esset.*

7 Ecclesia Mediolanensis gloriatur, suum jus metropoliticum tempore Sancti Barnabæ Apostoli duxisse exordium, ut videri potest in Historia quadam *de Metropoli Mediolanensi typis edita Mediolani anno* 1892. & Cardinalis Baronius *ad annum Christi* 51. *num.* 54. pro certo habet Sanctum Barnabam Apostolum Ecclesiam Mediolanensem fundasse. *Verum ipsum in Italiam venisse*

Jus Metropoliticum Mediolanensis, & Ravennatis Ecclesiæ unde suam originem habeat.

venisse, & in Liguria prædicasse Evangelium, nobilissimamque Ecclesiam Mediolanensem erexisse, ac longe lateque Christi fidem feliciter propagasse, firmæ traditiones, ejusdemque Ecclesiæ monumenta complurium Scriptorum testimoniis confirmata fidem certam, atque indubitatam faciunt. Ravennatensis etiam Ecclesia suum Metropoliticum jus repetit a tempore S. Apollinaris, quem ad propagandum Evangelium in Æmilia misit Sanctus Petrus Apostolus, ut patet legenti historias a Rubeo conscriptas. Alterutra autem ex his traditionibus, si vera sit, ægre admodum defendi potest, Sanctum Zamam inauguratum fuisse Episcopum a Sancto Dionysio Papa, cum perspectum sit Episcopi inaugurationem, pertinere ad Metropolitam, & sit æque compertum, exploratumque Bononiam subjectam fuisse aliquando Juri Metropolitico Mediolani, aliquando vero juri Metropolitico Ravennæ.

8 Sed qui ad critices leges materias Ecclesiasticas revocarunt, non approbant Ecclesiæ Mediolanensis jus Metropoliticum cœpisse tempore Sancti Barnabæ, cujus rei fama sæculo octavo invaluit, sed ejus Metropolitici juris exordium referendum esse putant ad tempora Sancti Ambrosii, qui ex Præfecto Insubriæ, & Liguriæ creatus Episcopus *anno* 374. juxta veriorem Chronologiam, quam solidis argumentis tuetur Cardinalis Baronius *in suis Annalibus* totam regionem illam ad incorruptæ Doctrinæ professionem, expulsa hæresi Ariana, & annuente Romano Pontifice Metropolitanæ illius Ecclesiæ fundamenta jecit. Consuli possunt Bacchinius *in Dissertat. de Ecclesiast. Hierarch. originib. part.* 2. *num.* 9. *& seqq.* Baillet *in Vita Sancti Barnabæ*, Muratorius *in Præfat. ad Opuscul. de situ Civit. Mediol. inter Scriptores rerum Italicarum tom.* 1. *par.* 2. *pag.* 201. Continuatores Bollandiani *die* 11. *Junii in Vita Sancti Barnabæ*, Sandinus *in Histor. Apostolica pag.* 240. Tillemontius *tom.* 1. *Nota quarta ad Vitam Sancti Barnabæ*, & quamvis in Elencho Archiepiscoporum Mediolani descripto ex authographo Codice antiquissimo, qui in Bibliotheca Ambrosiana asservatur, primo loco recenseatur Sanctus Barnabas, nihil inde conjectari potest; nam ut animadvertit P. Mabillon *in suo Musæo Italico tom.* 1. *pag.* 109. Sancti Barnabæ nomen scriptum est *manu recentissima*.

9 Nicolaus Sormanus Ambrosianæ Bibliothecæ Custos, ac Collegialis Doctor anno 1740. elegantem edidit dissertationem de *Origine Apostolica Ecclesiæ Mediolanensis a Sancto Barnaba Apostolo deducta*. Gravia in ea fundamenta nacti sumus, quibus illius Ecclesiæ nititur traditio, a Sancto Barnaba se esse institutam;

tam; quam nos traditionem non oppugnamus, sed ea nihil habet cum jure ejusdem Metropolico conjunctum; cum ipse Sormanus concedat Barnabam Mediolanensi Ecclesia constituta non in ea tantum Sedem stabilem, ac certam posuisse, sed ut Apostoli consueverunt, in alia inde loca profectum esse, ut Evangelio promulgato novas Ecclesias, novosque Episcopos constitueret. Quod si ita est non inde poterit Mediolanensis Ecclesia Metropolitica jura in Ecclesias sibi subjectas repetere. En Sormani verba pag.*69*. *Consulto prætermissum est ibi* (in Elencho scilicet, quem a Mabillonio inspectum esse superius diximus) *nomen Barnabæ; quippe qui Sedem apud nos minime fixerit, neque potius nostræ, quam aliarum, quas evangelizando pertransiit Urbium, & provinciarum communis fuerit Catechista, Episcopales erigens Cathedras in singulis ad Christum conversis urbibus, ac proprium cuiquam designans Antistitem, qui sparsum in transitu Evangelii semen constanti labore excoleret*. Videri etiam ea de re Muratorius potest in præfatione ad opus *de situ Civitatis Mediolani tom.*1. *part.* 2. *script. rerum Italicarum pag.* 201. ubi de Mediolanensi Ecclesia a S. Barnaba condita disserit, & Episcoporum Mediolanensium Catalogum citat, quorum princeps Barnabas est non recenti manu additus, sed vetustissimis characteribus, quales in tota illa serie Episcoporum apparent, descriptus.

10 A Professoribus critices negatur pariter jus Metropoliticum Ravennæ habuisse exordium a Sancto Apollinare. Agnellus, qui scripsit sæculo nono, & cujus scripta typis edidit Bacchinius, *in Vita Joannis Angeloptis Episcopi Ravennatis* narrat Valentinianum Imperatorem subjecisse Ecclesiæ Ravennatensi quatuordecim Civitates, quarum una parum a Bononia distans, *Brinto* appellabatur, quæ tempore Agnelli, ut ipse testatur, diruta erat. Bacchinius ipse transcribit ex integro Privilegium Valentiniani repertum in veteri Codice Bibliothecæ Estensis, in quo tamen ne verbum quidem habetur, & nulla prorsus mentio fit dictæ Civitatis *Brinto* appellatæ. Pastritius Vir egregie doctus nobis de facie notus, cum in hac mortali vita degeret *in sua eruditissima Dissertatione de Patena Argentea Sancti Petri Chrysologi cap.*6.*§.*3.*pag.*93.opinatur, Privilegium seu potius Edictum Valentiniani non esse apocryphum, sed interpolatum, sive intercisum.

11 Agnellus fuit Abbas Sanctæ Mariæ ad Blanchernas, & Sancti Bartholomæi Ravennæ, homo indoctus, ut clare manifestant ejus Opera solœcismis referta, sed quod pejus est, fuit Sanctæ Sedi Apostolicæ aperte infensus; nam in corde suo fovebat venenum Schismatis, quo imbutus fuerat a Proavo suo, qui cum

cum aliquot primoribus Viris Ravennatibus, conjurationis reus in Pontificem Paulum Romæ, quo ductus fuit, dies suos in arctissimo carcere miserrime clausit, ut fuse ostendit Bacchinius *in Præfatione* præfixa Codici dicti *Agnelli num.* 2. Quamobrem mirum non est quod ipse a Sancta Sede aversus jus Metropoliticum Ravennæ derivet ab auctoritate laicali, & ab Edicto, sive Privilegio Valentiniani.

12 Illud autem Edictum, sive Privilegium procul ab omni dubio est apocryphum, quia in aliquibus ejus exemplaribus fit mentio Civitatis *Brinto* appellatæ parum a Bononia distantis, cujus Civitatis nullam unquam extitisse memoriam Scriptores aliqui fide digni existimant; nam re vera nostri Auctores testantur in Bononiensi Territorio quatuor extitisse Civitates; quæ nostris hisce temporibus non amplius extant: nempe Quadernam, Brintum, Carenam, & Visanum, & insuper Castrum Brittorum fuisse veluti clypeum, & propugnaculum Civitatis cognominis, ut videre est apud Leandrun Alberti *in sua Italia fol.* 259. & apud Masinium *in sua Bononia perlustrata pag.* 47. ubi loquitur de Festis mobilibus, *& pag.*461. quo in loco sermonem habet de Festis mensis Septembris. Sed ratio, cur Edictum illud habendum sit tanquam apocryphum petenda est ex multis magni ponderis probationibus, quæ legi possunt in Annalibus Cardinalis Baronii, & apud Bacchinium *in præfat.* ad opus Agnelli *part.* 3. *num.*4. *& in Dissertat. de quinta Synodo celebris Cardinalis de Noris cap.*10.

13 Ex quibus probationibus illa nobis evidentiæ gradum attingere videtur, quæ colligitur ex secunda Epistola Simplicii Papæ, & habetur in Conciliis P. Labbe *tom.* 4. *pag.* 1068. Joannes itaque Episcopus Ravennæ per vim elegerat in Episcopum Mutinæ Gregorium, eumque consecraverat. Quod factum illi exprobrat Pontifex Simplicius libertate Apostolica, utque ipsum timore coerceat, hanc addit comminationem, se nempe ipsi interdicturum munus Subditos sacris Ordinibus initiandi tum Ravennæ, tum in tota Æmilia, si quid simile in posterum auderet. Verba Pontificis sunt: *Denuntiamus autem, quod si posthac quidquam tale præsumpseris, & aliquem seu Episcopum, seu Presbyterum, seu Diaconum invitum facere forte credideris, ordinationes tibi Ravennatis Ecclesiæ, vel Æmiliensis noveris auferendas*; & insuper: *Nolumus exaggerare quod gestum est, ne cogamur judicare quod dignum est: nam Privilegium meretur amittere qui permissa sibi abutitur potestate.*

14 Jam vero Simplicius fuit in Summum Pontificem electus *anno*

anno 467. Edictum autem, quod jactant, aut Privilegium Valentiniani, quo Episcopus Ravennæ constituitur Metropolita, eique subjiciuntur tot aliæ Civitates, & Pallii usus conceditur, supponitur concessum *anno* 432. aut sub initium *anni* 433. Nemo ergo non videt, Edictum illud, aut Privilegium esse apocryphum. Quomodo enim potuisset Simplicius post paucos annos a concessione illius, tam intrepide, & sine ulla hæsitatione, scribere se ipsum privaturum jure promovendi ad Ordines tum Ravennæ, tum in tota Æmilia? Nonne Archiepiscopus potuisset ipsi potiori jure rescribere, se suum jus Metropoliticum acceptum referre Imperatori, & unicuique perspectum esse, quod auferre Privilegium illius dumtaxat esset, qui ipsum concessit?

15 Baronius *ad annum Christi* 432. inter argumenta cætera, quibus commentitium Valentiniani Privilegium oppugnat, illud etiam adnotavit, quod in eo Imperator honorem Pallii Ravennæ Archiepiscopis concedit; cum certum sit Pallium a Romanis Pontificibus semper, ab Imperatoribus vero nunquam esse concessum. *Certum est*, inquit, *nonnisi a Romanis Pontificibus illud Archiepiscopis fuisse solitum impertiri, ab Imperatoribus nunquam*. Et quia Rubeus in sua Ravennæ Historia, Valentiniani Privilegium tueri volens, noscens autem, Pallium Romanos Pontifices, non Imperatores indulsisse, ait Pallium, de quo Valentinianus meminit, non illud esse quod a Sancti Petri corpore sumtum Romani Pontifices ad Archiepiscopos mittebant, sed pretiosæ vestis genus, qua Imperatores cum publice incederent utebantur; ab eodem Baronio refellitur ejus interpretatio, ut quæ verbis ipsis Privilegii repugnet; illa autem sunt ejusmodi: *Conferentes ei ob decorem Apostolicæ dignitatis honorem Pallii, & omnem Pontificalis decoris usum, sicut cæteri sub nostra Christianissima potestate sæpe degentes fruuntur Metropolitæ*. Concludit autem Baronius, Privilegium illud excogitatum videri schismatum temporibus. *Cum Ravennates Episcopi aliquando schismate divisi essent ab Apostolica Sede, ne ab ea ex consueto more peterent Pallium, tunc putamus vafrum ejusmodi excogitatum fuisse commentum, ut nomine Valentiniani Imperatoris sanctio scriberetur, qua declararetur & jura Archiepiscopalia, & perpetuum usum Pallii ab ipso Ravennatibus Episcopis fuisse concessa, ac sic ipsi, invitis licet Romanis Pontificibus, Pallio uterentur*. Petrus de Marca in suo *Opere de Concordia Sacerdotii & Imperii lib.6. cap.6. num.*11. Baronio assentitur quantum ad illius Privilegii falsitatem attinet; illud vero constanter affimat, contra ac Baronius existimavit, Pallii honorem ad Patriarchas, ac Metropolitas ab Imperatorum con-

concessionibus derivasse; ac proinde ex aliis argumentis Valentiniani Privilegium rejiciendum esse censet, non ex eo quod a prædicta ratione desumitur. Facile esset Petri de Marca opinionem refellere, ac docere, Imperatores Metropolitis Pallium non concessisse; sed illud subinde nonnullis eorum a Romanis Pontificibus impetrasse. Verum nec locus id postulat, & ei rei plene satisfactum est a Bacchinio ad Librum Pontificalem Agnelli, ut ipse *in præfatione* testatur a *num.*12. dicens, quod & verum est, ostendisse se in Operis decursu, *nullius Laicæ potestatis unquam fuisse Pallium Ecclesiarum Præsulibus conferre, sive in primæva Metropolum institutione, sive cum subsecuti Metropolitæ ordinati sunt*. Hoc unum attingamus, quod si concessio Pallii a Valentiniano profecta, ut vult commentitium illud Privilegium, vera esset, nunquam Joanni Ravennæ Archiepiscopo eas litteras dedisset S.Gregorius, quibus usum Pallii in natali die Sanctorum Joannis Baptistæ, Petri Apostoli, & Apollinaris eidem concedit, quamvis antea illud non haberet, eaque lege concessit ut illud in Sacrario indueret, atque inde ad sacrum faciendum recta prodiret; neque Mariniano Joannis Successori scripsisset, Pallium ei se mittere, quo certis diebus uteretur, concessionem referens ad Sanctæ Sedis benevolentiam, moremque veterem, ut videre est *lib.*5. *Regesti Ep.*11. & 56.*postremæ editionis Parisiensis tom.*2.

16 Dictum est superius in Urbe, ac Diœcesi Bononiensi de Sancto Zama Officium recitari, quod Confessoribus Pontificibus est commune: postquam vero nullis nostris meritis ad Summi Pontificis dignitatem evecti sumus, proprium Officium concessimus, cujus quinta & sexta Lectio ex Sancti Bernardi Abbatis sermone desumta est, quarta vero sic habet: *Inter Sanctos Antistites, quos ceu Patres religioso cultu veneratur Bononiensis Ecclesia, singularem laudem semper obtinuit Zama, qui unus fuit ex priscis ejusdem Civitatis Episcopis. Celebratur in primis, quod vitam undequaque puram & inculpatam Pastor optimus semper duxerit, & quos Evangelii prædicatione docebat, præclaris exemplis instituеret. Claruit ardentissimo studio salutis animarum, & nihil ei unquam fuit antiquius, quam ut a dæmonis servitute ad Dei notitiam cultumque traduceret Æmiliæ populos, quos adhuc in tenebris & in umbra mortis detinebat infidelitatis error & ignorantiæ. Complures a ritibus Sacrilegis ab ipso revocatos fuisse constat. Nonnullos sacris Ordinibus initiavit. Tandem plenus meritis longævus Senex ad beatam Patriam evolavit.*

17 Dicendum igitur jus Metropoliticum Ravennæ suam originem duxisse a Sede Apostolica, ejusque primum Archiepiscopum

pum fuiſſe Joannem Angelopten; eum tamen nullum Epiſcopum conſecraſſe, reclamante, & contranitente Archiepiſcopo Mediolani, & poſt Joannis mortem, quæ accidit *anno* 439. ejus Succeſſorem Sanctum Petrum Chryſologum fuiſſe primum Archiepiſcopum Ravennatenſem, qui cœpit ſuos Provinciales Epiſcopos conſecrare, ut colligitur ex ipſius *Sermone* 175. quem recitavit in conſecratione Epiſcopi Vicohabentiæ, quæ ita appellatur a pluribus Vicis ibi confluentibus, qui omnes contermini ſunt Pado; quæ inſuper Urbs ſubjecta erat juri Metropolitico Archiepiſcopi Mediolanenſis, ut habetur *ex Epiſtola* 19. & juxta alias editiones 44. juxta vero editionem poſtremam 2. Sancti Ambroſii ad Conſtantium Epiſcopum Vicohabentinum, cui commendat Eccleſiam Cornelienſem, quæ demum Urbs a Gothis everſa fuit; ideoque ejus Cives ad aliam Padi ripam tranſvecti Ferrariam ædificarunt; in quam Urbem Ferrariæ translatum fuit jus Epiſcopale a Pontifice Vitaliano *anno* 655.

18 *Primus itaque Ravennas Metropolita fuit Joannes Angeloptes: Primus, qui uti Metropolita Epiſcopos ordinaverit, Petrus Chryſologus, a quo initiatos ſcimus Marcellinum Vicoaventinum, & Projectum Cornelienſem Epiſcopos.* Sunt verba Bacchinii *part. 3. ſuperius citata num.* 5. *&* 6. Ex his, aliiſque ſupra dictis illud conſequitur Civitatem Bononiæ ſubjectam fuiſſe Juri Metropolitico prius Mediolani, deinde Ravennæ, atque id non obſtare quominus conſecratio Sancti Zamæ habita fuerit a Summo Pontifice Dionyſio. Nam antequam inſtitueretur Jus Metropoliticum Mediolani, & Ravennæ, Romanus Pontifex Metropolitæ munus gerebat in tota Italia, & Inſulis adjacentibus. Inſtituto autem Jure Metropolitico Mediolani, Papa coarctavit Jus ſuum ad decem Regiones; nempe ad Picenum ſuburbicarium, ad Tuſciam, Umbriam, Campaniam, Siciliam, Apuliam, Calabriam, Lucaniam, Aprutium, Samnium, Valeriam, Sardiniam, Corſicam; & ſubjecit Juri Metropolitico Mediolanenſi alias ſeptem Regiones, nempe Regionem Venetam, Æmiliam, Liguriam, Flaminiam, Picenum annonarium, Alpes Cottias, ubi ſunt Dertona, & Auguſta Taurinorum, Rhetiam primam, & ſecundam: & inſtituto Jure Metropolitico Ravennæ ſubduxit a ditione Metropolitæ Mediolanenſis Civitates aliquas, quas ſubjecit Ravennati, inter quas Cæſenam, Forum Pompilii, Forum Livii, Faventiam, Forum Cornelii, Bononiam, Mutinam, Regium Lepidi, Parmam, Placentiam, Vicohabentiam, Adriam, & alias: qua in re ſua uſus eſt auctoritate, quin ſe ibidem immiſcerent Imperatores, ut videre eſt in Epiſtola Gelaſii Primi ad

Dddd 2 Epi-

Episcopos Dardaniæ scripta *anno* 495. *quæ est* 13. in collectione Labbeana, in qua Epistola contra Acacium, qui sibi arrogabat prærogativas aliquas, eo quod esset Episcopus Constantinopolitanus, sic scripsit: *Risimus, quod prærogativam volunt Acacio comparari, quia Episcopus fuerit Regiæ Civitatis. Numquid apud Ravennam, apud Mediolanum, Sirmium multis temporibus non constitit Imperator? Numquidnam harum Urbium Sacerdotes ultra mensuram sibi antiquitus deputatam quippiam suis auctoritatibus usurparunt?* & paulo post: *Nam alia potestas est rei sæcularis, alia Ecclesiasticarum distributio dignitatum.*

Tempus Ordinationis, & mortis S. Zamæ.

19 Stabilita hac veritate, nimirum Sanctum Zamam fuisse consecratum Episcopum a Romano Pontifice, missumque ad regendam Bononiensem Ecclesiam, videndum superest, qua ratione verum sit, eum consecratum fuisse a Sancto Dionysio. Nam, ut supra vidimus, Sigonius *in Histor. de reb. Bonon.* asserit, Sanctum Zamam fuisse consecratum a Sancto Dionysio *anno Christi* 270. quod incohærens, & repugnans videtur Ferrario *in suo Opere de Sanctis Italiæ*, quia, ut ipse testatur, Sanctus Dionysius electus fuit Pontifex *anno* 257. vel uti alii opinantur *anno* 260. & juxta aliquos vixit in Pontificatu annos sex, juxta alios vero novem, & aliquot menses. *Bollandus in Vita S. Zamæ num. 3.* docet, Sanctum Dionysium obiisse *anno* 269. atque adeo consecrare non potuisse S. Zamam *anno* 270. Præsul dignissimus Franciscus Blanchinius *in suis notis Chronologicis ad Anastasium* firmissimè tenet, ac tuetur Sanctum Dionysium fuisse Pontificem inauguratum *die* 29. *Septembris anno* 259. Æmiliano & Basso Consulibus, & obiisse *die* 26. *Decembris anno* 268. post Pontificatus sui annos novem, menses tres, & dies septem. Vignolius in sua particulari editione Anastasii alium init calculum, quo probat inauguratum fuisse S. Dionysium *die* 22. *Julii anno* 259. & in Pontificatu vixisse annos novem, quinque menses, & dies quatuor, atque adeo e vivis excessisse *die* 26. *Decembris anno* 268.

20 Chronologiæ Sigonii suffragatur Cardinalis Baronius *ad annum Christi* 271. quo in loco conatur ostendere, Sanctum Dionysium vixisse ad diem usque 26. *Decembris anni* 270. Huic opinioni favet Epistola Synodi Antiochenæ scripta ad Dionysium, quæ Synodus congregata non fuit, imperante Claudio, sed Aureliano ejus Successore. Pagius tamen *in Critica ad Card. Baronium anno Christi* 271. *num.* 3. notat Cardinalem Baronium usum fuisse parum sincera versione Eusebii, eaque de causa in errorem incidisse, qua in re Pagio consentit Vignolius. Quamobrem, ut tuto procedamus, expeditius videtur id solum assere-

re,

re, nempe Sanctum Zamam consecratum fuisse Episcopum a Sancto Dionysio, quo anno vero habita sit hæc consecratio, indecisum relinquere.

21 Idem Sigonius inter res a Sancto Zama gestas, narrat, ipsum a fundamentis erexisse Templum in honorem Sancti Petri eodem in loco, in quo labentibus annis ædificatum fuit Templum aliud Sancto Felici dicatum, nec procul ab ipso per aliquod temporis spatium suum Episcopale Palatium habuerunt Bononiæ Episcopi. Hoc ipsum est Templum, quod nostris hisce temporibus nuncupatur Templum Sanctorum Naboris, & Felicis, cui, ineunte quinto sæculo, additum fuit Cœnobium primo habitatum a Cœnobitis Benedictinis, inter quos celebris Gratianus Auctor libri, qui *Decretum Gratiani* nuncupatur, postea *anno* 1508. ibidem collocatæ fuerunt MonialesSanctæClaræ, ut notat recens Auctor additionum ad Sigonium, quæ Moniales adhuc ibi morantur. Narrat etiam Sigonius, Sanctum Zamam eodem in loco tumulatum fuisse, & ejus Ossa fuisse deinde solemni pompa asportata ad Metropoliticam Ecclesiam Sancti Petri, & reposita fuisse supra Aram maximam *anno* 1586. a felicis recordationis Cardinali Gabriele Palæoto, ut videre est *in ipsius Archiepiscopali*; imo etiam nunc extraTemplum Sanctorum Naboris, & Felicis asservatur Sarcophagus, in quo per plures annos jacuit Corpus Sancti Zamæ. Denique Sigonius mordicus tenet Sanctum Zamam obiisse ante *annum* 300. quia si mortuus fuisset *anno* 301. non obiisset Confessor; sed Martyrium passus fuisset in persecutione Diocletiani. Nos tamen abstinemus a designatione anni, quo obiit S.Zama, idque præsertim ob opinionum varietatem in statuendo quo anno initium habuerit hæc persecutio, ut supra notavimus ubi de Sanctis Hermete, Aggæo, & Cajo.

CAPUT IV.

De Sancto Guarino. Die 6. Februarii.

1 Celebratur *hac die 6.Februarii* Festum Sancti Guarini Cardinalis, & Episcopi Prænestini, de quo hac eadem die Commemoratio habetur in Martyrologio Romano his verbis: *Bononiæ Sancti Guarini Episcopi Cardinalis Prænestini Vitæ sanctitate conspicui*. Hac in Urbe, & Diœcesi in honorem ipsius celebratur Sacrum, & recitantur horariæ preces petitæ ex Communi Confessorum Pontificum, sed in Congregatione Canonicorum Regularium Sancti Salvatoris, quæ Congregatio etiam Rhe- *Officium Sancti Guarini.*

nana

nana appellatur, & in alia Congregatione Canonicorum Regularium Lateranensium in horis Canonicis recitantur lectiones secundi Nocturni propriæ, quas post hujus Libri finem subnectemus. Præter nostros Auctores, nempe Faleonium, Bombacium, Aurelium de Anziis, Ghirardaccium, Leandrum Alberti, Masinium; de hoc S.Dei Famulo loquuntur Bollandus *die 6. Februarii*, Ferrarius *eadem die in Catalogo SS. Italiæ*, Molanus *in Additionibus ad Martyrologium Usuardi*, Ughellius *in Italia Sacra*, ubi *de Episcopis Prænestinis*, Pennottus *in adnotationibus ad Officium Canonic. Regular. & in Historia tripartita de iisdem Canonicis*. Ciaconius *in Vitis Cardinal. creator. a Lucio II.* & Oldoinus *in additionibus ad Ciaconium*, Attychius in Opere, quod inscripsit: *Flores Historiæ S. R. E. Cardinalium pag.173. & sequentibus*, & Suaresius *in suis Antiquitatibus Prænestinis lib.2. pag.217*. Ejusdem Sancti Guarini Vita fuse conscripta fuit ab Augustino Ticinensi, quæ legitur apud Surium, & in compendium redacta legitur apud Bollandum.

Auctores qui de illo loquuntur.

2 De eodem Sancto disceptatur: an originem duxerit a Familia Guarini, an vero e Familia Foscararia, quam litem Bollandus componit dicendo, alteram ex his Familiis fuisse paternam, alteram maternam. Cum procul ab omni dubio ipse fuerit Canonicus in Ecclesia Cathedrali Bononiæ, cujus Canonici tunc temporis erant Canonici Regulares, ut animadvertit Pennottus *in sua Histor. tripart. lib.2. cap.46. num.6.* solum est in disceptatione positum, an ipse Vitæ austerioris amore se se receperit in Congregationem Canonicorum Regularium Rhenanam, an vero in eorumdem Congregationem de Mortaria, qui locus jacet Novariam inter & Papiam, sic nuncupatus a morte, & cruenta cæde plurimorum militum Desiderii Regis Longobardorum in eo prælio, quod habuit cum Carolo Magno. Mortariæ Canonici ex hoc loco Militum incursioni exposito translati sunt in aliud Cœnobium Papiæ, nuncupatum Sancti Petri *in Cœlo aureo, anno* 1221. unde discesserant Cœnobitæ Benedictini, ut legi potest apud Thomam Cantipatrensem *lib.1. de Apib. cap.21. in fin.*

Ejus Familia.

Fuit Canonicus Regularis.

3 Pennottus *loco supracit.* contendit Sanctum Guarinum fuisse Canonicum Congregationis Mortariæ: *Floruit vero Congregatio Mortariensis multis Viris sanctitate conspicuis, ex quibus fuit Sanctus Guarinus Bononiensis primum Cathedralis Sancti Petri Bononiensis tunc Regularis Clericus, deinde arctioris vitæ desiderio ad Mortarienses profectus, & in eorum Collegium cooptatur*. Idem repetit *lib.2. cap.49. num.5. Paris incertitudinis reputandum est, quod de Sancto Guarino Cardinali, & Episcopo Prænestino*

Cui Congregationi additus fuerit.

ſtino ex iiſdem Annalibus comminiſcuntur (loquitur de Canonicis Rhenanis) *illum ex Canonico Rhenano aſſumtum ad dignitatem Cardinalatus, & Epiſcopatus Præneſtini: contrarium enim verum eſt, illum in Eccleſia Cathedrali Bononienſi tunc Regulari Clericum fuiſſe, deinde ut ſtrictiori ſub regula vitam inſtitueret, ad Mortarienſe Monaſterium, magna tunc ſanctitatis fama redolens contendiſſe: id enim præter quod vetuſtiſſima illius Monaſterii tabularia teſtantur, comprobat electio a Papienſibus de dicto Guarino in illorum Epiſcopum communi conſenſione facta.* Quibus verbis innuit Pennottus nunquam futurum fuiſſe, ut Papienſes ipſum in Epiſcopum eligerent, niſi ipſum probe cognoviſſent, quam cognitionem de ipſius merito non habuiſſent, niſi ipſe fuiſſet Canonicus Regularis Congregationis Mortarienſis; Epiſcopatum tamen, ad quem fuerat electus; ipſe conſtantiſſime recuſavit. Ex adverſo Segnius, & Mozzagrugnius Canonici Rhenani ipſum inter ſuos enumerant, quæ eorum opinio ſuum pondus habet a quodam antiquiſſimo Calendario, quod in Canonica S. Salvatoris aſſervatur. In hoc autem Calendario ille recenſetur inter Canonicos celebriores ſpeciali commemoratione dignos; & quamvis in eodem Calendario recenſeantur etiam aliqui Canonici Sancti Victoris, & Cœnobiorum Romæ extantium Sanctæ Pudentianæ, & Sanctæ Praxedis, quæ erant tunc temporis aggregata Cœnobio Sanctæ Mariæ Rhenanæ, nullus tamen ibi deſcriptus reperitur, qui pertineret ad alia Cœnobia, quæ nullam haberent communicationem cum Cœnobio Sanctæ Mariæ Rhenanæ, quale erat Cœnobium Sanctæ Crucis in Mortaria.

4 Nos in hac controverſia nihil decernimus, ſed concludimus cum eodem Pennotto *in adnotat. ad Officium S.Guarini*, cujus Congregationis hic fuerit, rem eſſe parvi momenti, & in qua immorari non ſit operæ pretium. *Hunc nonnulli Monaſterii Rhenani prope Bononiam Canonicum faciunt, quod parum retulerit, cum eſſent tunc Canonici Mortarienſes, Lateranenſes, ac Rhenani ejuſdem Profeſſionis, ſi non ejuſdem Congregationis.* Pennotto conſentit Bollandus *in Vita hujus Sancti.*

5 Majoris momenti controverſia eſſet, ſi quæreretur an Congregatio Canonicorum Sancti Salvatoris, quæ nunc eſt, eadem dicenda ſit atque illa vetus Rhenana; cum enim illa ad unum Canonicum redacta eſſet, cui Franciſco Ghiſlerio nomen erat, cumque is a Martino V. Pontifice impetraſſet, ut quoſdam ſibi Canonicos Regulares adſciſceret, qui ab Urbini Duce Eremum S. Ambroſii dictam prope Eugubium obtinuerant, ex ea conjici videtur poſſe hanc noſtrorum temporum Congregationem a veteri Rhenana

nana esse diversam. Vide Auctorem *Historiæ Monasticorum Ordinum Regularium, ac Militarium Gallice conscriptæ tom. 2. cap. 57.* Verum si vetus Congregatio in Francisco Ghislerio superstes erat, ac prædicti Sancti Ambrosii Monasterium Monasteriis S. Mariæ ad Rhenum, ac S. Salvatoris Bononiæ adjunctum est, non e contrario, perspicuum videtur nova Monachorum adjectione veterem Congregationem extinctam non esse. Etsi autem illa unio variarum initio dissensionum causa extiterit, illæ processu temporis deferbuerunt, Beato Nicolao Albergato Bononiensi tunc Episcopo adnitente. Omnia ista exhibentur *in dissertatione de hujus Ordinis origine Bullario Canonicorum Regularium Sancti Salvatoris præfixa dubio 3. pag. 310. & sequentibus*; & in nostra pariter satis prolixa *dissertatione* typis olim vulgata, & nunc *tom. 3. pag. 344.* Commentariorum inserta, quæ in Regulas Cancellariæ Joannes Baptista Rigantius composuit.

Nosocomium S. Job fundatum. Creatur Card. & Ep. Pranest.

6 Ghinius, Ghirardaccius, & Bollandus nuper citatus narrant, S. Guarinum fundasse Nosocomium S. Job, quod etiam nunc extat in hac Urbe. Quantum ad Cardinalatum ejusdem Sancti Viri, res ita contigit. Anno 1144. Gerardus Caccianimicus Bononiensis electus fuit Summus Pontifex. De ipso scripsit Joannes Diaconus junior *in lib. de Ecclesia Lateranensi* apud Mabillonium *tom. 2. Musei Italici*: *Hic vixit in Canonicali proposito longo tempore in Ecclesia ista* (nempe Sancti Joannis Lateranensis) *atque hinc assumtus Presbyter Cardinalis ordinatus est in Ecclesia Sanctæ Crucis in Hierusalem.* Postea Pontifex creatus sibi imposuit nomen Lucii II. & ab ipso Sanctus Guarinus electus fuit Cardinalis, & Episcopus Prænestinus. *Obiit anno* 1159. ut scribit Sigonius *lib. 2. de Episcopis Bononiensibus in Vita Gerardi*: ejus Corpus tumulatum fuit intra Civitatem Prænestinam in Templo Sancti Agapiti. Idem Sigonius *in Vita Henrici Episcopi lib. 2.* aliqua habet de eodem S. Guarino. *Gerardus Caccianimicus Cardinalis, de quo supra locuti sumus, Pontifex factus est, & Lucius II. vocatus. Ille vero Patriæ memor tertio idus Maji superiora omnia Pontificum Privilegia Bononiensi concessa Episcopo renovavit. Mense autem Decembri cum Cardinales crearet, Cives quatuor allegit, inter quos, duos Sanctæ Mariæ Rhenanæ Canonicos, Ubaldum Caccianimicum Presbyterum tit. Sanctæ Crucis in Hierusalem, & Guarinum Guarinium Episcopum Prænestinum constituit, præterea Hugonem, Misanum Presbyterum tit. Sancti Laurentii in Lucina, & Rainerium Marescottum Diaconum SS. Sergii, & Bacchi fecit. Cæterum Guarinus hic a primis annis ad Clericam ordinationem in Ecclesia Bononiensi pro-*

mo-

motus, inde disciplinam Canonicorum Sancti Augustini asciverat, in qua cum plurimos annos ita vixisset, ut maximo omnibus Sanctitatis exemplo esset, atque interim oblatam Papiensem Ecclesiam respuisset, demum a Lucio Pontifice Prænestinus Episcopus declaratus, ac domestico nobilium equorum cultu ad tuendam dignitatis amplitudinem decoratus est, quem ille ita recepit, ut statim divenditum pauperibus distribuerit, modico, ac ferme nullo, quod splendorem præ se ferret instrumento contentus. Res aliæ ab eodem præclare gestæ legi possunt in Opere citato Ticinensis, & licet Bulla de ipsius solemni Canonizatione non inveniatur, Historici nihilominus communi consensione testantur, ipsum solemniter canonizatum fuisse ab Alexandro III. ut videri potest *in nostro lib. 1. de Canonizatione Sanctorum cap. 9.*

7 Superius diximus, Bononiæ, & in ejus Diœcesi Officium, ac Missam de communi Confessorum Pontificum recitari; nunc vero proprias secundi Nocturni Lectiones eidem Urbi, ac Diœcesi concessimus, quæ sunt ejusmodi. *Lectiones propriæ secundi Nocturni pro ejus Officio.*

LECTIO IV.

GVarinus nobili loco Bononiæ natus, vel a puero seniles mores, egregiamque virtutem factis comprobans, precibus, litteris, jejuniis, aliisque piis operibus assiduus operam dabat. Ubi vero per ætatem licuit, quo se totum Deo consecraret, inter majores Ecclesiæ Bononiensis Canonicos adscriptus est. Inde, ut asperiorem vitam sectaretur, severiori Canonicorum Regularium Familiæ nomen dedit. Nihil ipsi jucundius erat, quam multum ac diu versari cum Deo, se ipsum despicere, ceteris inservire. Hinc viliora quæque Monasterii officia, quæ detrectarent alii, ipse lætus obibat.

LECTIO V.

MIrum quanta virtutum laude inter æquales longe præstaret. Tantam inde sibi famam comparavit, ut Papiensis Episcopus renunciatus sit, & omnium votis expetitus. Unus ille tam inexpectato perculsus nuncio, ne pristinam vitæ humilitatem, dulcesque latebras deserere cogeretur, oblatam dignitatem constanti animo recusavit. Non diu tamen illi sub modio latere concessum est. Cum enim increbresceret ipsius sanctitatis fama, Cardinalium numero cooptatus fuit a Lucio Secundo Romano Pontifice, ac Prænestinus Episcopus constitutus.

LECTIO VI.

IN hoc sublimi dignitatis gradu totius vitæ rationem ita composuit, ut non imminuta virtus honore, sed ornata magis & aucta videretur. Idem in primis nobilis ille caducarum rerum contemtus: in pauperes liberalitas tanta, ut sibi ipsi eriperet quod in egenis alendis insumeret: ardens Divinæ laudis & animarum salutis studium. Immensis tandem laboribus & senectute confectus obiit octavo Idus Februarii anno millesimo centesimo quinquagesimo nono. In Ecclesia Beati Martyris Agapiti Sacerdotum manibus debita veneratione reconditus variis miraculis claruit.

CAPUT V.

De Sancta Juliana Vidua. Die 7. Februarii.

Officium hujus S. Julianæ.

1 HAc *die 7. Februarii* celebratur Festum Sanctæ Julianæ Viduæ, cujus commemoratio fit in Martyrologio Romano his verbis: *Bononiæ Sanctæ Julianæ Viduæ.* Hac in Urbe, & tota Diœcesi recitantur Horæ Canonicæ petitæ ex Officio Sanctarum nec Virginum, nec Martyrum, & olim a Monialibus Sanctorum Vitalis, & Agricolæ recitabantur Lectiones propriæ, quæ etiam universaliter recitabantur a Clero, & multum differebant ab iis, quibus Moniales utebantur, ut unusquisque dignoscere poterit, si utrasque invicem conferat. Nam eas omnes aduectemus ad hujus nostri Operis finem.

Ejus Corpus in Ecclesia S. Stephani, ubi habetur Indulgentia.

2 In Monasterio Abbatiæ S. Stephani hujus Urbis reperiuntur quidam antiqui Annales anni 1180. in quibus describitur Vita S. Julianæ, & in Templo ipso S. Stephani in Sacello cujus antea dominium erat apud Familiam Lianoram, nunc vero est apud Familiam Banciam, asservatur Corpus hujus S. Viduæ in Sarcophago marmoreo publicæ venerationi exposito super Altare. Extat etiam Bulla Papæ Cælestini III. qui electus fuit Summus Pontifex *anno* 1191. & obiit *anno* 1198. in qua Bulla conceditur Indulgentia invisentibus dictam Ecclesiam, quæ dicitur ædificata a Sancto Petronio, & ibidem præter alia Sanctorum Corpora, asseritur reperiri Corpus Sanctæ Julianæ Viduæ. Pontifex Xystus IV. qui electus fuit *anno* 1578. mentione facta Bullæ Cælestini III. eamdem Indulgentiam confirmat. Quod autem aliqui autumant primam illam Bullam fuisse Cælestini Primi, non Tertii, inane est, & commentitium, ut clare ostendit Bollandus *in Vita hujus Sanctæ Julianæ die 7. Februarii.*

3 A

3 A nonnullis olim nobis fuerat insinuatum, Sanctam hanc Julianam non Viduam, sed Virginem, ac Martyrem fuisse. Hujus opinionis fundamentum in quodam fragmento situm erat veteris Kalendarii ad usum Bononiensis Ecclesiæ, quod in Bibliotheca Canonicorum Regularium Sancti Salvatoris asservatur, in quo ad diem septimam Februarii Festum *Sanctæ Julianæ Virginis* adnotatur. Addebant, in Litaniis, quibus quadringentis abhinc annis Bononiensis Ecclesia utebatur, quæque a nobis editæ sunt *in appendice ad alteram partem Tomi quarti de Canonizatione*, Sanctam Julianam inter Virgines, ac Martyres invocari, cum ante Sanctam Paulam invocetur, cujus ut Martyris meminit Martyrologium Romanum *ad diem tertiam Junii*. Ac ne quis crederet Sanctam hanc Julianam Virginem vel commentitiam esse, vel nullum Bononiæ cultum habuisse, duo nobis exhibita sunt Passionaria, alterum Sancti Benedicti Mantuæ, alterum e Bibliotheca Collegii Sancti Clementis, quod Bononiæ habent Hispani, in quibus, etsi cum aliqua non levi differentia, Sanctæ Julianæ martyrium tamen narratur; ac Mantuanum quidem sic habet: *Passio S. Agathæ Virginis, Passio S. Julianæ Virginis, Passio S. Valentini Martyris*. Illud denique commemorabant non longe ab Oppido Budrio, quod est in Bononiensi Diœcesi, parvam ædiculam inveniri, in honorem S. Julianæ Virginis & Martyris sub Ludovico Pio erectam. *Utrum S. Juliana vere fuerit Vidua.*

4 Has nos animadversiones libenti animo excepimus, cum præsertim ab auctore profectæ essent cive nostro in Ecclesiasticis rebus admodum versato; non tamen e sententia dimovere nos potuerunt. Nam quamtamlibet illis animadversionibus vim concedere velimus, illæ tamen hoc unum conficient, aliquam S. Julianam Virginem ac Martyrem extitisse, eamque Bononiæ cultum habuisse, quam rem nec locus postulat, nec animus fert ad examen revocare. Verum non exinde sequitur, nullam esse alteram Sanctam Julianam Viduam, de qua nunc agimus, & cujus corpus in Sancti Stephani Basilica quiescit, cum pro ea militet superius citata Cælestini Tertii Bulla, in qua Vidua dicitur, non Virgo, & Martyr; atque ita etiam interpretari oportet ejus invocationem in Litaniis supradictis, in quibus post Sanctam Julianam, & aliarum invocationem legitur: *Omnes Sanctæ Virgines, & Viduæ orate pro Nobis*. Nec quidquam refert, quod Sancta Juliana ante Sanctam Paulam invocetur, quæ Martyris cultum in Romano Martyrologio ad diem tertiam Junii habet; nam cum in eodem Martyrologio *ad diem vigesimam octavam Januarii* S. Paula Vidua Eustochii Virginis mater legatur his verbis:

bis: *Apud Bethlehem Judæ dormitio S.Paulæ Viduæ:* non est cur ad illam potius, quam ad hanc referri debeat Sanctæ Paulæ invocatio in Litaniis Bononiensibus.

5 Adde quod simplicem Viduam faciunt nostram hanc Sanctam Julianam Sixtus IV. in Bulla, quæ Litaniis posterior est, per quam Cælestini Tertii Bulla confirmatur, Synodus Episcopi Zanetti Bononiensis suffraganei anno 1535. edita, & Synodo consentiens Catalogus Sanctorum, ac Beatorum Bononiensium Cardinalis Gabrielis Palæoti, qui Bononiensem Ecclesiam regendam suscepit anno 1566. in eo enim Catalogo, qui post ejus *Archiepiscopalem librum* impressus est, *pag.* 595. sic legitur: *Sancta Juliana Vidua in Ecclesia S. Stephani.*

Testimonia SS. Ambrosii, & Augustini ad ipsam spectantia.

6 Galesinius *in suo Martyrologio* loquens de eadem Sancta Juliana Vidua addit hæc verba: *Testimonio Beati Ambrosii Episcopi illustris*, & verba Sancti Ambrosii leguntur *in libro de Exhortation. Virginit. cap.* 1. & 2. quem librum aut sermonem recitavit idem Sanctus Ambrosius Florentiæ, cum a Florentinis exoratus, illuc perrexit ad consecrandam Basilicam, quæ olim dicebatur Ambrosiana, nunc vero Sancti Laurentii, ubi reposuit Sanctas Reliquias SS. Vitalis, & Agricolæ, quas secum attulit e Civitate Bononiæ. In citato libro, aut sermone S. Ambrosius narrat, dictam Basilicam ædificatam fuisse a S. Juliana. Verba sunt hæc: *Collegimus Sanguinem triumphalem, & Crucis signum. Hæc Sanctæ Viduæ negare non potuimus postulanti. Munera itaque salutis accipite, quæ nunc sub sacris Altaribus reconduntur. Ea igitur Vidua Sancta est Judæa, quæ hoc Domino Templum paravit, atque obtulit, quod hodie dedicamus, digna tali oblatione, quæ in sobole sua Templa jam Domino pudicitiæ, atque integritatis sacravit. Dum Julianam volo dicere, Judæam dixi. Non erravit lingua, sed definivit: Judæa enim est anima, quæ Christum fatetur. Denique notus in Judæa Deus, idest ubi agnoscebatur, non ubi negatur. Est ergo in spiritu Judæa, ubi major portio, intellectus sincerior, quia salus ex Judæis est. Linguæ igitur error testimonium Sanctitatis invenit. Honoremus ergo hanc Viduam, quia scriptum est: Viduas honora, quæ vere Viduæ sunt; licet verborum nostrorum honorem non ambiat, quæ Apostoli mandatum adæquaverit, habens in bonis operibus testimonium, quæ bene filios educaverit, melius instituerit. Quis hanc non ut destitutam, & miserabilem deploravit, quando amisit Maritum? At ista Ministrum sacris Altaribus ereptum amplius ingemuit, quam sibi Conjugem, aut Patrem filiis. Nam etsi præsidio esset Mariti viduata, & solatio, tamen apud piam mentem causa Ecclesiæ præponderabat.*

7 In

7 In antiquis lectionibus, quæ recitabantur a Monialibus Monasterii Sancti Vitalis tanquam certum ponitur, & existimatur, nostram Sanctam Julianam esse illam eamdem, de qua loquitur Sanctus Ambrosius, & afferuntur in laudem ipsius verba ejusdem Sancti Doctoris. Ferrarius *in suo Opere de Sanctis Italiæ die 7. Februarii* in eadem est opinione, ea præsertim de causa, quod ut ipse adnotat, nulla sit Florentiæ Sancta Vidua hoc nomine, quæ venerationi habeatur, & colatur ut Sancta; quamobrem ipse censet, Julianam, de qua sermonem habet Sanctus Ambrosius, esse Bononiensem e Familia Bancia, atque adeo ipsam e Patria sua Florentiam perrexisse, ubi ædificavit Templum Sancti Laurentii. Bollandus *in Vita hujus Sanctæ* §. 3. *num.* 17. in hanc sententiam propendet, fundamento desumto a Chronicis superius citatis quo fundamento innixi eamdem sententiam amplexi sunt alii, quos inter Pullienus Luparius, aliique Bononienses Historici, & postremis hisce temporibus Auctor additionum ad Sigonium *in Vita Sancti Eusebii Episcopi Bononiensis num.*26.

8 Magnum porro gaudium nobis afferret hæc opinio, si illam citra veritatis labem sustinere possemus. Sed Cardinalis Baronius *in notis ad Martyrologium Romanum* ad illa verba *Bononiæ Sanctæ Julianæ Viduæ* hæc addit: *De eadem tabulæ Ecclesiæ Bononiensis. Julianam Viduam laudibus cumulat Sanctus Ambrosius in exhortatione ad Virgines, sed illa* (ut apparet) *Florentiæ nobilissima Fœmina claruit, quæ erexit illic illustrem Basilicam, quam Sanctus Ambrosius dedicavit, locupletavitque Sacris Reliquiis Sancti Agricolæ Martyris, quas Bononia secum detulerat.* Episcopus Borghinius, aliique Florentini Scriptores conqueruntur, nostros Bononienses sibi usurpasse hanc Sanctam Julianam suam Civem, ut videri potest in prædicti Antistitis *Tract. de Episcopis Florentinis tom.* 2. *pag.* 375. nec improbat ipsorum querelas noster Comes Valerius Zani *in Vita Sancti Petronii part.*2. *pag.*96. Razzius ipsam recenset inter Sanctos Hetruriæ. Noster Pelliccionius *in Vita Sanctæ Julianæ lib.* 1. *cap.* 7. ingenue, & apertis verbis fatetur, nostram Sanctam Julianam non esse illam, de qua sermonem habuit Sanctus Ambrosius, & in ultimis lectionibus, quæ recitabantur in honorem S. Julianæ in nostra Urbe, & Diœcesi, narratur quidem, eam astitisse inventioni Corporum Sanctorum Vitalis, & Agricolæ, Bononiæ Templum ædificasse, sed ne innuitur quidem, eam perrexisse Florentiam, ibique inventam fuisse a Sancto Ambrosio, eumdemque Sanctum Episcopum ibi consecrasse Templum ab eadem Sancta Juliana ædificatum, & de ejusdem Sanctæ Julianæ laudibus locutum fuisse *in sermone*, aut *Tractatu de exhortatione Virginitatis*.

9 Et

9 Et revera habemus ex Historiis, imperante Eugenio, qui Valentiniano successerat, cum ageretur de falsorum Deorum cultu restituendo, Divum Ambrosium noluisse cum sacrilego Imperatore colloqui, & a Bononiensibus vocatum, Bononiam venisse occasione Festivitatis, qua celebrabatur inventio Corporum SS. Vitalis, & Agricolæ, de qua re alibi recurret sermo, & præfuisse huic solemnitati, deinde Bononia progressum fuisse Florentiam, quo secum detulit Reliquias dictorum Sanctorum, easque collocavit in Basilica, quam ibi ædificari curaverat Sancta Juliana Vidua, quæ nunquam appellatur Bononiensis, sed de ipsa fit sermo tanquam de Sancta Florentina. Quo itaque jure dici potest, nostram S.Julianam esse illam eamdem, de qua loquitur Sanctus Ambrosius? Id sine authenticis documentis asserere est potius modo divinatorio procedere, quam historico. Quo vitio peccant nostri recentiores Scriptores, quos inter Bombacius noster, qui sine ullo gravi fundamento scribit, Sanctam Julianam Bononia discessisse, & Florentiæ fixisse domicilium, ibidem Basilicam ædificasse, & progressu temporis in Patriam regressam in illa obiisse.

10 Tillemontius *tom. 10. in Vita Sancti Ambrosii art. 73.* probabile esse existimat S. Julianam Florentia profectam Bononiam venisse, adeoque unam esse & eamdem, quæ utrobique colitur. At Joseph Maria Brocchius, qui Florentiæ novissime edidit vitas Sanctorum, ac Beatorum Bononiensium, quique opus suum post nostrum opus Bononiæ impressum vulgavit, illorum Indicem alphabeticum, de quibus acturum se pollicetur ad calcem adjiciens, scribit *ad litteram G.* Sanctam Julianam Viduam Florentinam, quæ tempore S. Ambrosii ædificavit Florentiæ Basilicam Laurentianam, aliam esse a S.Juliana Bononiensi; ut nos quoque animadvertimus in nostris Adnotationibus ad Sanctos Bononienses. *Santa Giuliana Vedova Fiorentina, che al tempo di Sant' Ambrogio edificò in Firenze la Basilica di San Lorenzo, la quale è diversa da Santa Giuliana Bolognese, come saggiamente avverte il Cardin. Lambertini in oggi Benedetto XIV. nelle annotazioni sopra i Santi di Bologna*. Sancto Ambrosio Augustinus succedit, qui cum *Tractatum de bono Viduitatis ad Julianam Viduam* scripserit, nonnulli auctores dixerunt, nostræ Sanctæ Julianæ Viduæ Opus illud inscriptum esse. Ita scribit Sigonius *lib. 1. Histor. Bonon.* Ita etiam scribit Achilles Bocchius in *Historia Bononiensi manuscripta lib.5. pagina nobis 86.* Excitari a nobis hîc posset ea quæstio, an Opus *de bono Viduitatis* Augustini sit; cum Jacobus Pamelius *in notis ad Tertullianum* dubitaverit,

rit, cumque Erasmus Juliano audacter adtribuerit, ut apud Cave videre est *in Scriptoribus Ecclesiasticis*. Verum si agitanda a nobis controversia esset, nihil dubitaremus Augustino Opus illud asserere, cum certissimis argumentis Maurini Monachi id evicerint *in sua S. Augustini editione tom.6. pag. 368.* cumque ipsis Ellies Dupin assentiatur homo sane difficilis *in nova sua Bibliotheca part.1. tom.3. pag.*741. Sed etiamsi Opus illud Augustini sit, & licet ad Julianam Viduam dirigatur, ingenue tamen fatemur argumentis nos destitutos esse, quibus illam cum nostra Sancta Juliana Vidua eamdem esse, affirmemus.

11 Ex iis itaque, quæ validis documentis innixa sunt; primum est, Julianam Viduam Bononiensem Sanctam fuisse, cum ejus nomen recitetur in Martyrologio Romano, & dies Festus in ipsius honorem, & cultum a tempore immemorato celebratus fuerit in hac Civitate, & Diœcesi, & divinum Officium fuerit ibidem recitatum alias cum lectionibus propriis, alias cum lectionibus petitis ex Communi Sanctarum Virginum, nec Martyrum. Alterum est eodem tempore fuisse tres Sanctas Julianas, Florentinam nempe, Bononiensem, & Romanam, Filiam Sanctæ Probæ, & Matrem Sanctæ Demetriadis ex illustri Familia Anicia, ut bene ponderat Cardinalis Baronius *in notis ad Martyrologium Romanum die 7. Februarii*. Quod autem S. Juliana Bononiensis eadem illa sit, de qua S. Ambrosius loquitur, ut unius res gestæ alteri tribuantur, aut quod ad nostram S. Viduam Augustini liber *de bono Viduitatis* inscriptus fuerit, nonnisi temere potest affirmari. Tertium est, Sanctum Petronium ad preces nostræ S. Julianæ consecrasse Templum in honorem Sanctorum Vitalis, & Agricolæ, quod Templum ipsa propriis impensis ædificari curavit eodem in loco, quo Martyrio coronati fuerant. Quartum postremo est, Sanctam Viduam magnam suarum divitiarum partem impendisse in alendis Monachis Cœnobii Divi Stephani, quos inter ejus Filius unicus se totum Deo religiosissime addixit; ipsam vero cum quatuor Filiabus, & Socru se recepisse in Domum a populi commercio semotam, ad vitam ibi veluti in Asceterio pie traducendam. Hæc scribit Sigonius *lib. 1. Histor. Bononien.* ubi de S. Petronio hæc habet: *Quin etiam rogatu Julianæ, de qua scripsi, Viduæ Templum Vitali, & Agricolæ Martyribus consecravit: quod ipsa pecunia sua ibi, ubi excruciati Martyres fuerant, construendum curaverat, qui locus adhuc etiam ad insignem tantæ rei memoriam, lapidea Cruce in via excitata cum Sacello signatur.* Et paulo post: *Juliana vero eximio pietatis studio inflammata magnam fortunarum suarum partem*

Tres S. Julianæ eodem tempore, sed ex deversa patria

Opera quædã pia nostræ S. Julianæ.

tem (erat enim locupletissima) alendis in Cœnobio Divi Stephani Monachis attribuit, atque eorum numero Filium unicum, ut pie Deo serviret, adscripsit. Reliquum autem ad domum suam contulit in speciem Monasterii tollendam, & componendam ad reliquam vitam ibi cum quatuor Filiabus & Socru religiosissime degendam. Quod si de nostræ S. Julianæ Viduæ familia sermo instituatur, salvus sit honor Banziorum familiæ in Civitate nostra conspicuæ debitus, sed ne veritati vis fiat, ac ne partes suscipiantur, quas sine historicæ veritatis præjudicio tueri non possumus, tempus inspiciatur, quo Gentilitia ista cognomina in Italia introducta fuerunt, quod tempus in extremum sæculum decimum cadit, ut fuse ostendunt eruditi Mabillonius *de re Diplomatica lib. 1. cap. 7.* Continuatores Bollandi *tom. 4. Maji pag. 12.* Muratorius in *Antiquitatibus Medii ævi dissert. 41. & 42.*

12 Supra dictum est, Bononiæ, ac in ejus Diœcesi celebrari Festum diem S. Julianæ Officio Communi nec Virginis, nec Martyris. Posteaquam vero ad Summum Pontificatum evocati sumus, proprium Officium concessimus quartam ac quintam lectionem ex S. Ambrosii operibus elicientes, sextam autem ipsi composuimus, quæ sic habet: *Juliana priscis illis viduis, quas Scriptura laudat, merito comparanda, miræ Sanctitatis exempla dedit, quo tempore Beatus Petronius Bononiensem rexit Ecclesiam. Ipsius rogatu Sanctus Episcopus Vitali & Agricolæ Martyribus Templum consecravit, quod pia illa Mulier ædificaverat. Alendis pauperibus facultates, quibus affluebat, insumere solita, partes omnes explebat, quas Apostolus Viduis apprime necessarias esse docet. Didicerat in primis domum suam regere, filios educare, mutuam vicem reddere parentibus. Instabat obsecrationibus die ac nocte: cuique tribulationem patienti subministrabat. Postremo cum omne opus bonum subsecuta fuisset, virtutibus illustris ad Cœlestia Regna migravit.*

CAPUT VI.

De Sancto Faustiniano Episcopo Bononiensi. Die 26. Februarii.

Officium ejus proprium nuperrime approbatum.

1 HAc *die 26. Februarii* celebratur Festum Sancti Faustiniani Episcopi Bononiæ, cujus nomen recensetur in Martyrologio Romano his verbis: *Bononiæ Sancti Faustiniani Episcopi, qui eam Ecclesiam Diocletiani persecutione vexatam, verbo prædicationis firmavit, & auxit.* In hac ipsa Civitate, ac tota Diœcesi

cesi in honorem ipsius celebratur Missa, & recitantur Preces horariæ petitæ ex Communi Confessorum Pontificum. De ipso, præter nostros Scriptores, nempe Ghirardaccium, Leandrum Alberti, Aurelium de Anziis, & antiquos Annales Sancti Stephani, loquuntur Ferrarius *in Catalogo Sanctorum Italiæ*, Ughellius, ubi agit *de Episcopis Bononiæ*, & Bollandus *die 26. Februarii*.

Auctores, qui de illo loquuntur.

2 Sigonius *lib. 1. Histor. Bononien.* asserit, Sanctum Faustinianum fuisse Episcopum eo tempore, quo Diocletianus Christifideles persequebatur, sed *lib. 1. de Episcopis Bononiæ* asserit, Sanctum Faustinianum electum fuisse Episcopum tempore Constantini Magni; & ibidem narrat res gestas ab eodem Sancto Episcopo his verbis: *Anno inde tercentesimo duodecimo Constantinus Imperator, Maxentio tyranno deleto Italiam, ac Romam in potestatem adduxit, ac Christianus effectus, lucem tandem pacis optatissimæ attulit. Itaque, ut summa erat pietate ornatus, non sacras solum Deo ædificari Ecclesias jussit, multisque ipse in locis extruxit, sed magno etiam in honore ipsos Basilicarum Antistites habuit. Quare, ut reliquæ Civitates, sic Bononia quoque sæva persecutionis tempestate defuncta Episcopum sibi ascivit. Hic vero Sanctus Faustinianus fuit, qui Reliquias Christianorum superiore Ecclesiæ naufragio dissipatas judicatur undique collegisse, ac Constantini instituto ædificandam Basilicam præparasse. Fieri etiam potest, ut idem Synodo Romanæ inter centum sexdecim Episcopos interfuerit, quos Sanctus Julius Pontifex ad confirmandum Nicænum Concilium contra Arium anno tercentesimo trigesimo septimo advocavit. Situs est autem in eodem Monumento, quo Zama, quod adhuc ad Sanctum Felicem cum hoc titulo visitur: Hic requiescunt Corpora Zamæ primi Episcopi, & Faustiniani secundi Civitatis Bononiæ. Memoria agitur tertio Kalendas Febr.*

3 Digna, quæ annotentur, sunt aliqua, quæ refert Sigonius verbis nuper adductis. Ibi enim narrat fieri potuisse, ut Sanctus Faustinianus interfuerit Concilio Romano centum & sexdecim Episcoporum, quod coactum fuit a Sancto Julio Papa ad confirmandum Concilium Nicænum, de quo Concilio Romano loquitur Cardinalis Baronius *ad annum Christi 337. n. 67. & sequentibus*; verum Pagius *ad eumdem annum num. 10.* contendit hanc Romanam Synodum non fuisse Concilium, sed farraginem Isidori Mercatoris collectam ex Historia tripartita, rebusque aliis in Concilii formam redactis. Porro de hoc Concilio nulla fit mentio in libello Synodico, & Anctor additionum ad Sigonium docet, valde incertum esse, an Sanctus Faustinianus

Examen assertionum Sigonianarum.

nus vixerit usque *ad annum 337.* quo tempore dicitur coactum dictum Concilium ab iis, qui cum Baronio sentiunt.

4 Ex supra allatis verbis illud etiam colligitur, Sigonium opinatum fuisse, quod S. Faustinianus immediatus fuerit successor S. Zamæ, ut patet ex Inscriptione, quam affert: *Hic requiescunt Corpora Zamæ primi Episcopi, & Faustiniani secundi Civitatis Bononiæ.* Sed jam supra animadvertimus, S. Zamam fuisse primum Episcopum ex iis, quorum notitia ad nos pervenit; præterquamquod Ferrarius notat, Sanctum Faustinianum successisse quidem Sancto Zamæ, sed non immediate, cum vixerit Sanctus Zama sub Gallieno Imperatore, Sanctus Faustinianus vero sub Constantino Magno; tempore autem intermedio inverisimile prorsus est, nullum alium Episcopum intercessisse, ut alibi dicemus: neque inscriptio, quæ legitur extra Ecclesiam Sanctorum Naboris, & Felicis, aliquid evincit, cum illa scripta sit characteribus, qui vulgo Gothici dicuntur, pro rei tamen veritate sunt Germanici, aut Theutonici, qui invecti sunt in Italiam sequiori tempore, nempe post sæculum undecimum.

Templum a S. Faustiniano ædificatum.

5 Demum loquitur Sigonius de Templo ædificato a Sancto Faustiniano; at Ghirardaccius, Bombaccius, & Faleonius, aliique nostri Scriptores addunt, Ecclesiam ædificatam a Sancto Zama fuisse subterraneam, cujus vestigia adhuc supersunt in hypogeo Monialium Sanctorum Naboris, & Felicis, sed progressu temporis imperante Constantino Magno post restitutum publicum exercitium Christianæ Religionis, extructam fuisse a Sancto Faustiniano Cathedralem Ecclesiam publica & decentiori forma, Deique cultum e tenebris Cryptarum in publicam lucem fuisse eductum: quamobrem superiorem Ecclesiam tribui debere tanquam Auctori Sancto Faustiniano, inferiorem vero, cui illa superincumbit, Sancto Zamæ tribuendam esse, ut colligitur e ruderibus, ac vestigiis, quæ usque ad hæc tempora supersunt. Quod ad pacem attinet Ecclesiæ concessam, potestatemque a Constantino factam Christianæ Fidei profitendæ, legatur ejus edictum apud Eusebium *lib. 10. cap. 5.* ac præterea quæ Baronius congessit *ad ann. Chr. 313. num. 5. & seqq. & ad ann. Chr. 314. num. 9. & seqq.* De consuetudine vero Christianorum celebrandi Divina Mysteria persecutionum tempore in locis abditis, & subterraneis videri possunt quæ a nobis congesta sunt *in nostro Opere de Canonizat. Sanctor. lib. 4. part. 2. cap. 27. num. 12. & sequentibus.*

Translatio ejus Corporis.

6 Sanctus Faustinianus eodem in sepulcro tumulatus fuit, in quo Sanctus Zama, ut patet ex Sarcophago, de quo loquuti sumus; ubi sermonem habuimus de Sancto Zama. Corpus Sancti Fau-

Faustiniani sub Sixto V. translatum fuit a Cardinali Gabriele Palæoto ad Metropolitanam Ecclesiam Sancti Petri, & collocatum sub Ara maxima, ut videri potest in ejusdem Cardinalis *Archiepiscopali Bononiæ*, & apud Bollandum *die 26. Februarii in Vita ejusdem Sancti Episcopi*.

7 Supra dictum est, celebrari Bononiæ, & in Diœcesi Bononiensi Festum Sancti Faustiniani Episcopi cum Officio, & Missa de communi Confessorum Pontificum. Proprium nos deinde concessimus; cujus Lectiones ex sermone quodam S. Gregorii Nazianzeni confecimus ejus rebus gestis aptato. *Ejusdem Officium proprium.*

CAPUT VII.

De Sancto Basilio Episcopo Bononiensi. Die 6. Martii.

1 Celebratur Festum Sancti Basilii *hac die 6. Martii*. Illius mentio fit in Martyrologio Romano his verbis: *Bononiæ Sancti Basilii Episcopi, qui a Sancto Silvestro Papa ordinatus, verbo, & exemplo creditam sibi Ecclesiam sanctissime gubernavit*. In hac nostra Urbe, ac Diœcesi in honorem ipsius celebratur sacrum, & recitantur preces horariæ petitæ ex Communi Confessorum Pontificum. De ipso loquuntur Bollandistæ *hac ipsa die 6.* & Ferrarius *in Catalogo Sanctorum Italiæ*, & Ughellius, ubi agit *de Episcopis Bononiæ*: præterea omnes nostri Historici sæpe citati. Sigonius *in Histor. Bonon.* asserit, Sanctum Basilium consecratum fuisse Episcopum a Sancto Silvestro spatio temporis medio annum inter 331. & 337. sed in suo *lib. 1. de Episcopis Bonon.* quod Opus postea conscripsit, in eoque nonnullos errores emendavit, qui irrepserant in *Histor. Bononien.* consecrationi Sancti Basilii assignat *annum circiter 350. Sanctus inde Basilius celebratur, quem conjicere possumus circa annum tercentesimum quinquagesimum iniisse*. Verum si Sanctus Silvester, ut compertum est, obiit *anno 335.* certe non potuit consecrare Episcopum Sanctum Basilium *anno 350.* ut notat Ferrarius *in adnotationibus ad hunc Sanctum Basilium*: quamobrem opinatur, ipsum inauguratum fuisse Bononiæ Episcopum a Sancto Julio Papa, qui tunc temporis Christi Ecclesiam gubernabat. Nihilo minus cum Martyrologium Romanum aperte consecrationem illius attribuat Sancto Silvestro, cui assertioni standum esse videtur, opus est corrigere seriem Episcoporum Bononiæ, atque adeo cum Alidosio, & Ughellio numerandus est Sanctus Basilius post Sanctum Faustinianum circa *annum 338.* & post Domitianum

Officium Sancti Basilii.

Quis de eodem mentionem faciat.

Quando vixerit idem Sanctus Basilius.

num Joannes primus circa *annum* 344. & post Joannem primum Sanctus Eusebius circa *annum* 370. de quo Sancto Eusebio alibi loquendum nobis erit: *Vereor* (sic Auctor eruditarum Adnotationum ad Sigonium in Vita Sancti Basilii) *ne sic conjiciendo, erremus, nam Martyrologium Romanum refert, Sanctum Basilium ordinatum a Sancto Silvestro Papa. Is vero extremum diem clausit anno 335. ultima die Decembris. Quod si verum; non ergo Basilius iniit Episcopatum anno 350. &c. At si authoritati Romani Martyrologii stemus (nihil autem melius cui stemus, reperire potui) aliter Episcoporum seriem ordinare possumus, videlicet post Faustinianum Basilius circa annum 330. exinde Domitianus, tum Joannes primus, postea Eusebius circa annum 370.*

2 Nemo est qui ignoret, post Arianam hæresim pluries damnatam a præcedentibus Conciliis, Eudoxium, Acacium, Valentem, & Ursacium Ariana labe infectos instigasse Imperatorem Constantinum ad permittendum, ut duplex cogeretur Concilium, alterum Episcoporum Orientalium Seleuciæ, Episcoporum Occidentalium alterum Arimini.

Utrum Pseudoconcilio Ariminensi interveneril.

3 Quadringenti Occidentales Episcopi Ariminum perrexerunt, ubi congregati Fidem Nicænam unanimi consensione amplexi, Fidei formulam ab Ursacio, & Valente propositam constanter rejecerunt, cujus rei ut certiorem redderent Imperatorem, ad eum Legatos miserunt, eos tamen prævenerant Ursacius, & Valens, qui Imperatoris animum ita suis dolis, & mendaciis irritarunt, ut hic opera Tauri Præfecti detineri jusserit Episcopos Arimini, eosque variis machinationibus induci ad subscribendum formulæ Ursacii, & Valentis, quam duo hi flagitiosi homines dolose construxerant Nicææ in Thracia.

4 De miserabili lapsu horum Episcoporum loquuntur Sanctus Anastasius *in Epist. ad Africanos*, Sanctus Hilarius *in fragmentis*, Sanctus Gregorius Nazianzenus *Orat.* 21. ubi sic: *Nam si perpaucos exceperis, qui ob nominis obscuritatem contemptui habiti fuerunt, vel ob virtutem restiterunt, & omnes tempori obsecuti sunt*. Hoc Concilium damnatum fuit a Liberio Papa, & iterum a Damaso, & in Epistola Synodica Concilii ab ipso habiti, in quo convenerunt nonaginta Episcopi partim Itali, & partim Galli, quæ Epistola affertur a Theodoreto *lib.* 2. *cap.* 17. clare asseritur, Episcopos fuisse deceptos, nec quod ab ipsis aliena fraude deceptis factum est, detrimentum ullum afferre potuisse catholicæ veritati; demum Episcopos ipsos deceptos suum animi dolorem ob hanc ipsam deceptionem, a qua irretiti visi sunt a Catholica veritate deflexisse, satis aperte manifestasse. Verba Epistolæ

stolæ hæc sunt: *Sed in ipso principio ab his ipsis, qui Arimini novare, ac retractare compellebantur res correcta est, ut confiterentur sibi alia disputatione subreptum, quod non intelligerent, Patrum sententiæ apud Nicæam constitutæ hoc esse contrarium. Neque enim præjudicium aliquod fieri poterat per numerum Arimini congregatum, quando constat neque Romanum Episcopum, cujus ante omnia expectanda erat sententia, neque Vincentium* (Capuæ Episcopum Legatum Apostolicum, quique hoc munere functus fuerat in Concilio Nicæno) *qui tot annorum Episcopatum integre gesserat, neque alios talibus præbuisse consensum. Maxime cum isti ipsi, sicut diximus, qui per fraudem deflexisse visi sunt, meliore consilio hæc sibi displicere testati sint.*

5 Sigonius *in Vita Sancti Basilii* verisimile putat, Sanctum Basilium inter alios Episcopos Concilio Ariminensi interfuisse. *Hic potuit inter quadringentos Catholicos Occidentalis Ecclesiæ Episcopos Ariminensi Concilio interesse anno tercentesimo quinquagesimo nono, qui ab Arianis illusi sunt.* Elegans & absoluta est inter cæteras de Conciliis dissertationes Ludovici Thomassini dissertatio quinta, quæ est de hoc Ariminensi Concilio, ubi plurimis argumentis ostendit, Episcopos Arimini Fidem Catholicam minime deseruisse, fraude tantum deceptos esse, & cum Arianis exterius communicasse, quin illorum erroribus consentirent. *Exterior tantum hæc fuit dispensatio, non Arianica perfidia, qua Orbis ingemuerit se esse Arianum &c. Exterior hæc tantum fuit Catholicorum, & œconomica cum Arianis communicatio, non consensio in eorum vesaniam &c. Ubi ergo Sancti Patres Ariminensibus Episcopis defectionem a Fide videntur affingere, pingui loquuntur Minerva, & communionem pro Fide accipiunt, reique non veritatem, sed speciem ab Arianis jactatam prosequuntur &c. Etenim, si sententiam animi, si Fidei medullam, si sensum Episcoporum Ariminensium introspicias, omnia hæc Catholici dogmatis tenacissima semper fuere: Si speciem rerum extimam, si fucum ab Arianis factum, si rumores ab illis sparsos, si communionem exterius initam, Arianicum his omnibus venenum erat superfusum.* Nos vero nulla probabili conjectura id asseri posse censemus. Nam vel tanquam vera admittitur Chronologia Alidosii, & Ughellii, juxta quam post Sanctum Faustinianum fuit Bononiæ Episcopus Sanctus Basilius *circa annum* 330. & post S. Basilium Domitianus *circa annum* 338. post Domitianum Joannes primus *circa annum* 344. & post Joannem primum Sanctus Eusebius *circa annum* 370. jam nemo est, qui non videat, quam inverisimile sit Sanctum Basilium interfuisse Concilio Ariminensi, quod cele-

bra-

bratum fuit *anno 359.* vel hanc Chronologiam deferentes, sequi volumus aliorum opinionem, juxta quam Sanctus Basilius vixit *ad ann.usque 350.* cui opinioni adhæret Ughellius, & jam clarissime patet Sanctum Basilium non interfuisse Ariminensi Concilio, quod celebratum fuit post novem annos ab illius obitu, ut animadvertit Author Adnotationum ad Ughellium, & ante ipsum animadversum fuit a Bollandistis *in Vita S. Basilii die 6. Martii.* Similibus argumentis Peregrinus Rubeus in suis Meditationibus *ad Vitam S. Geminiani pag. 106.* contra Silingardum ostendit Sanctum hunc Mutinensem Episcopum Ariminensi Synodo non interfuisse.

Templum ab eo ædificatum.

6 Idem Sigonius in ejusdem Sancti Basilii Vita narrat, ipsum aut incœpisse, aut absolvisse Templum dicatum Sanctis Apostolis Petro, & Paulo, quod Templum est nunc conjunctum cum Templo Sancti Stephani, & ipsum in eodem Templo tumulatum fuisse. *Idem etiam Basilicam aut inchoavit, aut certe a Faustiniano inchoatam perfecit, ac Sanctis Petro, & Paulo Apostolis, Constantinum imitatus, dicavit in Campo extra Urbem, qui nunc Platea S. Stephani nominatur, ut alio loco probabitur, atque ibi fortasse conditus fuit; neque enim alibi memoratur.*

Ejusque consecratio.

7 De hoc Templo loquitur Auctor novarum, eruditarumque Adnotationum ad Sigonium his verbis: *Eam* (scilicet Ecclesiam) *quam paucos post annos S. Ambrosius consecravit ex lamina plumbea super Reliquias in Altari S. Jacobi ejusdem Ecclesiæ repositas inventa anno 1636. & quam initio sæculi decimi Hungari incenderunt. Nunc una est ex septem Ecclesiis Basilica Sancti Stephani.*

Ejusdem Sancti sepulcrum.

8 Quod attinet ad Sepulchrum Sancti Basilii in hac ipsa Ecclesia, id asserere non audeo, cum mihi compertum sit primos Bononiæ Episcopos sepultos fuisse in veteri Ecclesia Cathedrali Sanctorum Naboris, & Felicis. Alidosius ubi agit de Episcopis Bononiæ, affert antiquum monumentum *anni 1304.* ex quo constat, Abbatem, & Monachos Sancti Felicis suppliciter rogasse Magistratus Civitatis, ut inducerent solemnem celebritatem in honorem Sanctorum Joachim, Jucundi, Tertulliani, Felicis, & Hadriani Episcoporum Bononiæ, quorum Corpora condita erant in eorum Ecclesia, qui omnes erant Episcopi Sancto Basilio posteriores. Verum Joachim, & Hadriani non solum cultus in desuetudinem abiit, sed etiam nomen vetustate temporis obrutum est. Diximus supra, Bononiæ, & in ejus Diœcesi Sanctum Basilium communi Confessorum Pontificum Officio coli. Nos illi postea proprias secundi Nocturni Lectiones concessimus ex Sancti Bernardi verbis confectas, ejusque rebus gestis aptatas.

Lectiones 2. Nocturni ejus Officio nuperrime adjunctæ.

CA-

CAPUT VIII.

De Sancta Catharina Bononiensi. Die 9. Martii.

1 SAnctæ Catharinæ Bononiensis festa dies agitur *nona Martii*, eoque die illius nomen descriptum est in Romano Martyrologio jam inde a Clementis octavi temporibus his verbis: *Bononiæ B. Catharinæ Virginis Ordinis S. Claræ, vitæ sanctitate illustris, cujus Corpus magno cum honore ibidem colitur.* De eadem S. Catharina recitatur in tota Civitate, & Diœcesi Bononiensi Officium proprium, cujus pro secundo Nocturno Lectiones extant typis impressæ in Lectionario proprio Ecclesiæ prædictæ, quarum ultima sic habet: *Post dies decem & octo exhumatum Corpus inventum est incorruptum, & magno odore fragrans, quod in Ecclesiam delatum, ibi religiose asservatur integrum, & multis clarum miraculis. Eam vero Clemens XI. solemni ritu Sanctorum Catalogo adscripsit.* Cumque per id tempus Canonizationis Bulla edita non esset, illam edidit deinde Benedictus XIII. consueta via, quæ dicitur: *Rationi congruit.* Complures sunt qui de illius vita, ac rebus gestis scripserunt; plurimi item, qui de ea loquuti sunt. In proprio illius Officio secundi Nocturni Lectiones summa fide exhibent ejus vitæ cursum, & quæ in beato ejusdem decessu contigerunt; cumque Fidei Promotoris munere fungeremur sub Clemente XI. ejus Canonizationis causa in semipublico Consistorio proposita fuit, eamque ob rem Compendium edidimus de illius vita, virtutibus, ac miraculis, & de rebus hactenus gestis in ejusdem Canonizationis causa, quod Compendium Cardinalibus, qui Consistorio illi adfuerunt, obtulimus, & *in septimam Appendicem ad tomum primum Operis nostri de Canonizatione Sanctorum* conjecimus *pag. 422. & sequentibus Editionis Patavinæ*; quare supervacaneum esse ducimus easdem res hoc loco commemorare, cum eas quilibet inde possit addiscere. Solum opportunum esse ducimus, quæstioni satisfacere, quæ pluries nobis proposita fuit, eaque est, ut sequitur.

Officium proprium S. Catharinæ.

Ejus Vita.

2 Jussu Clementis undecimi Nobis, licet in juvenili admodum ætate constitutis, onus est impositum reassumendi, & patrocinandi causam S. Catharinæ, cujus ipse, cum Cardinalis esset, Relator extiterat in Sacra Rituum Congregatione, & quæ quodammodo derelicta dici poterat. Voce, ac scriptis imposito muneri satisfacere enixi sumus, cumque miracula ad examen revocanda essent, quæ post illius Beatificationem contigissent, Deo faven-

Quæstio circa incorruptionem & odorem ejus sacri Corporis.

avente, duo ut probarentur consequuti sumus, quæ in citato compendio retulimus, ac subinde decretum ut ad Canonizationem progredi fas esset. Cum autem ab eodem Pontifice Fidei Promotores constituti fuissemus, nostrarum partium esse existimavimus omnia curare, quæcumque ad actualem Canonizationem pertinebant, quæque illam necessario consequebantur, Lectiones scilicet Officii, & Bullam.

3 Ex hac rerum serie factum est, ut nonnulli non minus pii, quam curiosi, ex nobis quæsierint, quam ob rem, cum adeo celebre sit factum prodigiosæ incorruptionis corporis S. Catharinæ, quod tot ætatum decursu integrum perseverat, magnamque ex sese odoris suavitatem emittit, cumque etiam nunc sine ullo fulcro sedeat, complurimis auctoribus his de rebus differentibus, tamen neque in Martyrologio, neque in Lectionibus, neque in Bulla, commemorata sint, præsertim cum ejusmodi miracula, quæ permanentia dicuntur, quibus Deus Sanctorum suorum merita illustrare consuevit, neque in Martyrologio prætermitti soleant, neque in Officio, cujus rei exemplum ex Sancti Januarii sanguine repetebant, de quo sic legitur in Martyrologio ad diem decimam nonam Septembris: *Corpus Sancti Januarii Neapolim fuit delatum, atque honorifice in Ecclesia tumulatum, ubi etiam beatissimi Corporis sanguis in ampulla vitrea adhuc servatur, & in conspectu capitis illius positus velut recens liquescere, & ebullire conspicitur*. Consentiunt secundi Nocturni Lectiones: *Præclarum illud quoque, quod ejus sanguis, qui in ampulla vitrea concretus asservatur, cum in conspectu capitis ejusdem Martyris ponitur admirandum in modum colliquefieri, & ebullire, perinde atque recens effusus, ad hæc usque tempora cernitur*.

4 *In nostro Opere de Canonizatione Sanctorum lib. 4. par. 1. cap. 30. & 31.* fuse disseruimus de cadaverum incorruptione in genere, ac sigillatim de nostræ Sanctæ Catharinæ Corpore, de suavi illius odore, deque ejus sessione sine fulcro, ac de S. Januarii sanguine; ac licet ex inibi dictis quid huic quæstioni respondendum sit, facile possit intelligi, hoc tamen loco brevi perstringendum esse ducimus.

5 Habuit quidem Sanctæ Catharinæ Corpus diuturno sæculorum intervallo ea omnia, ex quibus incorruptio odori, & sessioni conjuncta veri prodigii loco haberi debeat, nec nisi temere negari posset, faventibus viris doctissimis, a quibus perpensum est, ut ex *citato nostri operis loco* videre licet, cumque ab Ecclesia ipsa approbatum quodammodo dici possit, cujus permissu

missu in Officio commemoratur, quod Clemens VII. concessit, sicuti pariter in alio Sixti V. tempore a celebri Curtio Frauco Sancti Petri Canonico emendato. Verum post ejus virtutes heroicas a Ven. Servo Dei Innocentio XI. approbatas anno 1680. cum anno 1702. sub Clemente XI. ad examen miraculorum veniendum esset, quæ *post indultam*, ut ajunt, *Venerationem* contigissent; cumque nulla prætermissa esset diligentia, ut incorruptio, & odor in eorum numero censerentur; Myrensis Archiepiscopus Bottinius Fidei tum temporis Promotor opposuit, nec illam incorruptionem & odorem inter miracula, quæ supervenerant haberi posse, cum continuatio novum miraculum a primo suo prodigioso statu distinctum haberi nequeat; ac præterea Physicos, quibus nova corporis agnitio demandata esset, nonnihil in eo detrimenti seu mutationis comperisse, ut ex eorum suffragiis videri potest, quæ *citato cap.30.num.12.* indicavimus. His de causis fieri non potuit, ut incorruptio præsentis status habita ratione, prodigiosa censeretur, quamvis in his aliquid, quod humanæ naturæ vires excederet, agnosceretur. Quare ad examen & approbationem ventum est duorum miraculorum, quæ in fine citati nostri Compendii retulimus, quin tamen ullum prodigiosæ corporis incorruptioni anteactæ præjudicium constitueretur, unde in Bulla Canonizationis relatum est, ejus corpus post decem & octo dies a morte elapsos e tumulo extractum incorruptum inventum esse, & odoriferum, septemque diebus populo intuendum esse expositum; itemque in eadem Bulla innuitur Clementem VII. annis a Sanctæ obitu septem ac septuaginta cum Bononiæ esset ad ejus corpus accessisse, quod non solum incorruptum, sed etiam palpabile invenit: *Felicis recordationis Antecessor noster Clemens Papa VII. annos septem & sexaginta a Catharinæ decessu sacri Corporis incorruptionem manu tractabilem coram miratus, Monasterii Sororibus facultatem indulsit quotannis, Catharinæ anniversario obitus die recurrente, sacras preces in ejus honorem ritu Ecclesiastico celebrandi*: de qua palpabilitate, ut nunc se res habent, multum periti dubitarunt.

Illustratio historica, & critica miraculi permanentis in sanguine S. Januarii.

6 Jam ut ad sanguinem S. Januarii veniamus, Martyrium ille subiit *anno* 308. & *anno* 340. ipsius caput primo Neapolim translatum est, cum Neapolitanam regeret Ecclesiam sive S. Severus Episcopus, sive Joannes, sive Zozimus, pro diversis recentiorum Scriptorum sententiis. Piæ Christianorum fœminæ Sanctorum Martyrum sanguinem colligere, ac diligenter servare consueverunt, ut Baronius *in suis Annalibus* ostendit *ad annum 262. & in Adnotationibus ad Martyrologium Romanum ad diem 3. Fe-*

bruarii, *& 3. Junii*. Vetus autem & pia est Neapolitanorum traditio S. Januarii sanginem, qui nostris adhuc temporibus in ampulla vitrea servatur, ab aliqua ex his piis fœminis fuisse collectum.

7 Quo vero tempore cœperit, vel primum animadversa fuerit sanguinis in conspectu capitis eliquatio, difficile est constituere, & quamvis id multis post martyrium sæculis contigerit, nullo tamen id pacto miraculi veritati obesse debet, cum in patrandis miraculis non hominum Deus voluntatem, sed suam sequatur, ut præclare in hanc rem adnotavit Antonius Caracciolus Scriptor celeberrimus *de Sacris Ecclesiæ Neapolitanæ Monumentis sect. 16. cap. 20. pag. 257. Itaque, inquit, incertum est apud me quo primum tempore ea liquescentia vel contigerit, vel fuerit observata: omnino autem, si non statim ab ejus cæde contigit, sed multis post sæculis, id in occultam Numinis providentiam rejiciendum est*. Ac revera nulla est ejus prodigii mentio in veteribus Lectionibus, in vetustissimo Ecclesiæ Neapolitanæ Officio, in veteribus Officiis Ecclesiæ Beneventanæ, Salernitanæ, Capuanæ, & Gallicanæ, & in omnibus aliis monumentis a Nicolao Carminio Falconio in sua S. Januarii Historia fuse relatis.

8 Auctor Anonymus Vitæ Sancti Peregrini Malcolmi tertii Scotorum Regis filii sub annum 1086. fuse miraculum narrat, sed idem Caracciolus *cap. 20. pag. 256. Vitæ*, inquit, *S. Peregrini scriptor non omnem meretur fidem*. Quare primum omnium certum & authenticum est Æneæ Sylvii Piccolominei testimonium, qui anno 1458. antequam ad Pontificiam dignitatem eveheretur, in qua Pius II. dictus est, in suis Commentariis ad Antonium Panormitam *in libro de dictis, ac factis Alphonsi primi Aragoniæ, & Neapolis Regis cap. 42.* de rebus hujus Urbis insignibus differens ita scribit: *Si quis adire potuerit Sacrum illum Divi Januarii cruorem, quem modo concretum, modo liquatum ostendunt, quamvis ante annos mille ducentos pro Christi nomine sit effusus*.

9 Alterum multo luculentius testimonium est Angeli Catonis de Supino Ferdinandi primi Aragoniæ Regis Medici, a quo typis paulo ante Neapolim introductis anno 1474. editæ sunt *Pandectæ Medicinales Matthæi Salvatici Salernitani*, & in his loquens de illius Urbis memorabilibus, sic de S. Januarii sanguine scribit; *Quid dixero de Divi Januarii Martyris Sanguine, qui Neapoli summa cum religione servatur? Quæ miracula nostro tempore Christi cultoribus ostenduntur, quæ sint hoc magis speciosa, vel magis evidentia? Durescit absente Capite, quod servatur in Æde Metropolitana Neapolis: Quoties tamen Capiti ostenditur, liquefit, acsi eo die fuerit e Corpore effusus*.

10 Ter-

10 Tertium est Joannis Baptistæ Fregosi testimonium *in lib. 1. cap. 6. Factorum, ac dictorum memorabilium*, quem sub ann. 1484. conscripsit ad animi ægritudinem levandam Genua expulsus, in qua Ducalem dignitatem obtinuerat: *Diversis igitur* (inquit) *Templis conditum Caput, Sanguisque ejus ampulla conclusus, quo die per Urbem solemniter feruntur, Sanguis qui in pilam induruit, cum in Caput incidit (mirum dictu, sed tamen verum) liquescit totus in ampulla, non aliter, quam tunc, cum primum cæso Capite ex Martyris Corpore defluxit. Cum autem a Capite disjungitur, in sphæricam formam, ut antea erat, durescit.*

11 Quartum testimonium exhibetur ab auctore ignoto libri, cui titulus est: *Miroir Historial de France Parisiis edito anno* 1415. narrat enim anno 1495. post regnum armis subactum a Carolo VIII. cum idem Rex Neapoli esset, die Dominica, quæ in tertiam Maji incidit, audito Sacro in Cathedrali Urbis Templo, in magna Cardinalium, Episcoporum, aliorumque Procerum frequentia, ostensum illi esse S. Januarii caput, ac sanguinem: & argenteam virgulam oblatam ut prædictum sanguinem exploraret, qui durus instar lapidis tum erat; paulo vero postquam in Altari fuit, statim incalescere, & liquefieri cœpisse, perinde ac si recenter ex vivi hominis vena effluxisset, qua rei novitate, ac miraculo multi Gallorum Proceres, aliique e vulgo populares ingenti admiratione perculsi sunt. *Nella Domenica 3. di Maggio, udita la Messa nella Chiesa Cattedrale di detta Città con gran moltitudine di Cardinali, Vescovi, ed altri Signori, gli fu mostrata la Testa ed il Sangue di S. Gennaro, e gli fu data una piccola bacchetta d'argento per toccare allora il detto Sangue, il quale era duro come pietra; e dopo che fu un poco sull'Altare, cominciò subito a riscaldarsi e ammollirsi, come se fosse stato sangue cavato di fresco da un uomo vivo, del che molti gran Signori Francesi ed altri comuni popolari restarono molto maravigliati, vedendo un così nobile Miracolo.*

12 Pro anno vero sequenti 1496. quo post discessum Caroli VIII. Ferdinandus II. a Neapolitanis accitus Neapolim venit, testimonium quintum extat Juliani Passeri illorum temporum, Scriptoris ab Hieronymo Maria a S. Anna *in suo Diario* allatum *lib. 2. cap. 6.* & a recentioribus Neapolitanis Scriptoribus, asserentibus sexta Octobris 1496. hora 21. magna frequentia supplicatum esse pro Ferdinandi II. Regis valetudine in exitu vitæ constituti. Cum autem processissent in ea supplicatione Proceres omnes, & ipse Neapolitanus Archiepiscopus, caput, & sanguinem S. Januarii differens, omnesque Clerici fletu ingenti canentes: san-

guis liquidus instar aquæ conspectus est, eumque ad Regem detulerunt ad Arcem Capuanam. Verba Juliani sunt hæc: *Alli 6. di Ottobre 1496. alle 21. ore si fece una grandissima Processione pregando per la salute del Re Ferdinando II. il quale stava per morire, ed in questa Processione vi furono tutti li Baroni, ed anco l'Arcivescovo di Napoli, il quale con detta Processione portava lo Sangue e Testa di S. Gianuario, e tutti i Clerici cantavano con grandissimo pianto: ed il Sangue fu visto liquido come acqua, e lo portorono avanti al Re dentro il Castello di Capoana.*

13 Ineunte vero sæculo XVI. eamdem rem testati sunt Joannes Franciscus Picus Mirandulanus *in suo libro de Fide, & Origine credendi*, quem anno 1504. Julio II. obtulit; P. Zanobius Acciajolus *in sua Oratione*, qua laudes Urbis Neapolis prosecutus est in Generalibus Ordinis sui Comitiis inibi habitis anno 1515. Alphonsus de Januario *in suo Latinorum Poematum libro*, quem Clementi VII. inscripsit, Consiliarius de Afflictis *in Constitutionibus Regni, de Homicid. num.47. & de Spoliant. Hom. num.5.* innumerique alii Scriptores tum Neapolitani, tum exteri, qui non solum miram sanguinis eliquationem narrant, sed & miraculi veritatem adversus incredulos tuentur.

14 Igitur propositæ quæstioni sic satisfiat, ut dicatur miram corporis Sanctæ Catharinæ incorruptionem tamdiu commemoratam esse, quamdiu ejusmodi est inventa, ut non nisi inter miracula posset recenseri; postquam vero dubitari cœpit, an integra omnia, ut antea, permanerent, mutata est loquendi ratio, eademque incorruptio, ut in præsentia est, in eo rerum ordine adnumerari debet, quæ miræ dicuntur, non tamen miracula: contra vero in Sacris Monumentis liquefactio Sanguinis S. Januarii coram capite silentio prætermissa est, quando vel nondum contigerat, vel nondum fuerat animadversa; postquam autem animadverti cœpit, in eadem Monumenta, Martyrologia, ac Lectiones relata fuit. Quare propositæ nobis, ut diximus, a curiosis piisque hominibus quæstioni fecisse videmus satis.

CAPUT IX.

De S. Tertulliano Episcopo Bononiæ. Die 27. Aprilis.

Officium, & Missa de Sancto Tertulliano.

1 HAC *die 27. Aprilis* celebratur Festum Sancti Tertulliani Episcopi Bononiæ, cujus mentio fit hac ipsa die in Martyrologio Romano: *Bononiæ Sancti Tertulliani Episcopi, & Confessoris*. In ipsius honorem habetur sacrum, & recitantur horariæ Preces in Urbe, ac tota Diœcesi, petitæ ex Communi Con-

Confessorum Pontificum. Cardinalis Baronius *in notis* dicit, eum successisse immediate Sancto Paterniano, atque adeo fuisse octavum Episcopum Bononiæ, electum *anno* 470. Hanc ipsam Chronologiam aplectuntur Sigonius *lib.* 1. *de Episcopis Bononiæ*, & Ferrarius *de Sanctis Italiæ*, & Celsus Faleonius. Ughellius vero censet ipsum fuisse undecimum Episcopum, & Masinius, ipsum fuisse decimum octavum. Auctor Adnotationum ad Sigonium existimat ante Sanctum Tertullianum Sedem Episcopalem obtinuisse Sanctum Joachim, de quo memoria habetur in monumento Cœnobitarum Sanctorum Naboris, & Felicis, cujus paulo supra meminimus: quamobrem Bollandistæ in Vita hujus Sancti ingenue fatentur se ignorare quo tempore electus fuerit Episcopus, & in quo numero inter Bononiæ Episcopos reponi debeat, & Tillemontius *in Vita S. Petronii prope finem addit* pauca esse, quæ circumferuntur de hoc S. Tertulliano, & nihil sufficienter probari. *Quo tempore fuerit Episcopus Bononiæ S. Tertullianus.*

2 Sanctus Gregorius Turonensis *lib.* 2. *suarum Historiarum* narrat, Sanctum Namatium Episcopum Arvernorum in Aquitania misisse Presbyterum unum, qui peteret ab Episcopo Bononiæ Reliquias aliquas nostrorum Sanctorum Vitalis, & Agricolæ. Verba illius sunt: *Sanctorum Vitalis, & Agricolæ Reliquias Namatius Arvernorum Episcopus devote expetiit, ut scilicet eas in Ecclesia, quam ipse construxerat, collocaret, direxitque unum illuc Presbyterum, qui abiens, cum Dei gratia, quæ petierat, detulit* postea narrationem prosequitur, describens solemnitatem, qua Episcopus Namatius has sacras Reliquias excepit, & miracula, quæ Deus publice hujus celebritatis occasione, patravit, addit demum eas collatas fuisse in nova Ecclesia, quam dictus Episcopus erexerat. Videri possunt Sammarthani *tom.* 2. *Galliæ Christianæ pag.*230. & Saussayus *in suo Martyrologio Gallicano tom.*2. *in supplemento mensis Novembris pag.*1191.

3. Concessionem harum Reliquiarum Sancto Tertulliano tum temporis, ut ipse existimat, Episcopo Bononiæ attribuit Sigonius: *Idem*, ajens, *anno quadringentesimo septuagesimo septimo* (*sic etiam ratio temporum postulare videtur*) *Namatio Arvernorum Episcopo Sanctorum Vitalis, & Agricolæ Reliquias ea tempestate virtutum magnitudine celebratas ad novam suam illustrandam Basilicam deposcenti concessit, easque Namatius per Sacerdotes ad id missos, Arvernos eximio cum honore non sine magna occurrentium populorum admiratione traduxit.* Verum licet petitio Sancti Namatii, & Reliquiarum traditio, & cætera, quæ adduntur, tanquam certa haberi possint; pro certo tamen haberi nequit, ea omnia evenisse tempore Sancti Tertulliani, tum quia dubium est, *Ejus res gestæ.*

quo

quo tempore fuerit Bononiæ Episcopus, tum quia cum idem Sigonius dicat Reliquiarum traditionem factam fuisse *anno* 477. contra id obstat Chronologia Sammarthanorum, juxta quam mors Sancti Namatii ante illud tempus accidit, cum Sanctus Namatius præcesserit in Episcopatu S. Eparchium, qui obiit *an.* 472. qua de causa Tillemontius addit, probabilius esse traditionem illam Reliquiarum factam fuisse a Sancto Petronio.

4 Narrat pariter Sigonius inter res a Sancto Tertulliano gestas, ipsum simul cum aliis Æmiliæ Episcopis obstitisse Joanni Episcopo Ravennati, tunc cum per vim Gregorium consecravit Episcopum Mutinæ; de qua re superius locuti sumus. Indicavimus ibi Epistolam Pontificis Simplicii, qua exprobrabat Joanni suum crimen, comparatione facta cum minori crimine Prædecessoris sui, qui per vim consecraverat Presbyterum quemdam: *Qui cum minus deliquisset faciendo Presbyterum invitum, senserit tamen dignum pro tali usurpatione judicium*. Additque se ignorare undenam didicerit morem hunc violenter consecrandi Episcopos: *Ubi ista didicisti, quæ in Fratrem, & Coepiscopum nostrum Gregorium non electione, sed invidia perpetrasti, quem inexcusabili violentia pertrahi ad te passus es, atque vexari, ut ei honorem tantum non per animi tranquillitatem, sed per amentiam, sicut dicendum est, irrogaris?* Addit insuper, se nolle alia multa ad ipsum scribere, quæ tamen audiet a Projecto Episcopo, idque eo consilio, ne ruborem ipsi de suo facto incutiat. Demum ab illius Metropolitica jurisdictione Gregorium eximit: verba sunt: *Scandalum, cujus Auctor agnosceris, ita moderatio compescuit, ut Frater, & Coepiscopus meus Gregorius (quem non provectum constat esse, sed pulsum) nullam causam, sicut petiit, tecum habiturus, Mutinensem gubernet Ecclesiam, & contubernium spiritale, quod sortiri non oportebat invitum, non recuset amplecti. Cui si quid negotii forsitan emerserit; nostrum ab eo, vel contra eum petatur examen*. Postea concludit se illi, si quid simile in posterum ausus fuerit, interdicturum ordinationes Ravennæ, totiusque Æmiliæ, ut supra diximus. Posita hac Epistola, cum in ea ne verbum quidem habeatur de obsistentia, qua Æmiliæ Episcopi sese Joanni opposuerint, ignoramus, quo fundamento dici possit, Sanctum Tertullianum illi obstitisse, quando per vim consecravit Gregorium Mutinæ Episcopum.

5 Ulterius scribit Sigonius, Sanctum Tertullianum aut ædificasse, aut saltem approbasse Cœnobium S. Helenæ ædificatum in Pago Sancerni Bononiensis Diœcesis. *Hic Monasterium vetustissimum S. Helenæ aut construxisse, aut constructum probavisse puta-*

putatur in Pago, qui nunc Sancerni nomine insignitur. Præsul eruditissimus Felix Antonius Marsilius Bononiæ Archidiaconus, postmodum Perusiæ Episcopus multum elaboravit in elucidandis iis, quæ ad Sanctos Bononienses pertinent, cujus scriptis Codicibus utimur, in quibus ne latum quidem unguem discedit a Sigonio. Testatur auctor hic se invisisse Templum S. Helenæ, & judicat Templum illud esse opus quinti sæculi, sive attendatur lapidum qualitas, sive ratio cæmentitiæ constructionis, retenta Romanorum consuetudine in construendis ædificiis; qui modus nondum penitus in desuetudinem abierat.

6 Postremo testatur Sigonius Sanctum Tertullianum tumulatum fuisse in Ecclesia SS. Naboris, & Felicis, id quod concordat cum iis, quæ supra diximus. Superius item dictum est Bononiæ, & in ejus Diœcesi Officium, & Missam in honorem Sancti Tertulliani *de Communi Confessoris Pontificis* recitari. Nunc vero proprias habet a nobis concessas secundi Nocturni Lectiones, ex Sancti Gregorii Nazianzeni verbis confectas, & quantum fieri potuit, S. Tertulliano accommodatas.

Lectiones 2. Nocturni propriæ in ejusdem Officio.

CAPUT X.

De Sancto Theodoro Bononiæ Episcopo. Die 5. Maji.

1 FEstum S. Theodori Episcopi, & Confessoris celebratur hac *die 5. Maji*, qua die legitur ejus nomen in Martyrologio Romano sic: *Bononiæ Sancti Theodori Episcopi meritis clari*, & Cardinalis Baronius *in notis* hæc addit: *Successit hic Laurentio ejus Civitatis Episcopo, circa annum Domini quingentesimum trigesimum, ut in ejusdem Bononiensis Ecclesiæ tabulis vidimus.* Præter nostros Scriptores Ghirardaccium, Masinium, Aurelium de Anziis, sive Comitem Valerium Zani, loquuntur de illo Ughellius *in Italia sacra*, Ferrarius *in Catalogo Sanctorum Italiæ*, & Continuatores Bollandi *die 5. Maji*. In Urbe, ac tota Diœcesi recitantur in illius honorem Preces horariæ petitæ ex Communi Confessorum Pontificum.

Auctores qui de nostro Sancto Theodoro loquuntur.

Ejus Officium.

2 Sigonius *in Vita S. Theodori* asserit Pontificem Agapetum subjecisse jurisdictioni Sancti Theodori Episcopi Bononiæ Cœnobia Sanctorum Vitalis, & Agricolæ in Arena, Sancti Proculi, Sanctorum Felicis, & Naboris, Sanctorum Gervasii, & Protasii, Sancti Stephani in Hierusalem, Sancti Joannis in Monte Oliveti, Sanctæ Mariæ in Monte Palensi, Sancti Michaelis in

Privilegia a Pontificibus Episcopo Bononiensi concessa.

in Fundo Paterno, Sanctæ Helenæ, & Sancti Barbatiani. Verba Sigonii sunt, quæ sequuntur: *Huic Agapetus Pontifex omnia, supra commemorata Monasteria, Abbates, Monachos, Presbyteros, Diaconos, & Clericos in Diœcesi Bononiæ sitos subjecit; nempe Monasterium Sanctorum Vitalis, & Agricolæ in Arena, Sancti Proculi, Sanctorum Felicis, & Naboris, Sanctorum Gervasii, & Protasii, Sancti Stephani in Hierusalem, Sancti Joannis in Monte Oliveti, Sancti Michaelis in Fundo Paterno, Sanctæ Helenæ, & Sancti Barbatiani*. Et in suæ Historiæ fine indicans monumenta, unde has notitias collegerat, allegat Privilegia Sancti Gregorii VII. Paschalis II. Alexandri III. quibus privilegiis confirmatur Privilegium Agapeti. Hæc omnia diplomata testatur Sigonius se suismet oculis vidisse. Idem Sigonius in ejus Vita, qui S. Theodoro successit, & cujus nomen prætermittit, ait Pelagium Pontificem privilegium ei confirmasse ab Agapeto prædecessore suo concessum: *Agapeti Pontificis privilegium post annum quingentesimum quinquagesimum sextum de subjectis Monasteriis renovavit*: quo loco necesse est SS. Agapetum I. & Pelagium I. a Sigonio significari; S. Agapetus enim anno 535. electus est, & post menses decem, diesque nonnullos decessit; S. Pelagius autem anno 555. Pontifex est factus, annosque sedit tres, menses decem, dies XVIII.

3 Quæ se vidisse privilegia Sigonius affirmat, ea a nobis quoque conspecta sunt; extat enim in Bononiensis Ecclesiæ tabulario privilegium Gregorii VII. *datum anno* 1073. in quo Lamberto Episcopo Bononiensi donationes confirmat Agapeti, Pelagii, Gregorii, & Formosi prædecessorum suorum; alterum Paschalis secundi *anno datum* 1115. quo Victori Episcopo eorumdem Pontificum, ac prætetea ipsius Gregorii septimi donationes confirmat; tertium Lucii II. quo idem præstitit *anno* 1144. Henrico Episcopo; ac quartum deinde Alexandri III. qui *anno* 1169. Joanni Episcopo Bononiensi prædecessorum suorum Agapeti, Pelagii, Gregorii, Gregorii VII. Lucii, & Eugenii donationes confirmavit, in quibus omnibus monumentis Monasteria supra indicata, & alia nonnulla commemorantur, ea fere amplitudine, quæ in supra allatis verbis occurrit.

4 Operæ pretium est in his privilegiis excutiendis aliquantum inhærere, tum quia id ad S. Tertulliani vitam multum refert, tum quia ad Ecclesiæ Bononiensis Historiam pertinet.

5 In privilegiis Gregorii VII. Paschalis II. & Alexandri III. privilegia confirmantur *Gregorii Dialogi*: ex quo difficultas oritur, intelligine debeat S. Gregorius Magnus, qui *anno* 590. ele-

electus est, an Gregorius II. qui *anno* 715. Pontificatum iniit. *Dialogi* cognomen auctori competit Dialogorum, qui in Operibus extant S. Gregorii Magni, in quibus de Sanctorum rebus gestis, & miraculis cum Petro Diacono colloquitur, quem ab adolescente ætate amicissimum sibi fuisse dicit. Non deest qui contendat eos Dialogos non a S. Gregorio Magno conscriptos esse, sed a Gregorio II. qui propterea διάλογος dicatur a Græcis. Verum ejusmodi sunt argumenta a Maurinis congesta *tom.2.Operum S. Gregorii Magni pag. Præfationis* 113. *& sequentibus*: quibus Dialogos Sancto Gregorio Magno asseruerunt, ut omnis dubitandi causa sublata sit; atque inde confectum est, Privilegium Gregorii Dialogi, quod Bononiensibus Episcopis Pontifices successores confirmarunt, non a Gregorio II. sed a Gregorio I. esse concessum. Quamobrem Pagius *in Vita S.Gregorii Magni num.* 28. scripsit: *Gregorius secundus perperam a quibusdam Græcis Dialogus dictus est; hoc enim nomen Sancto Gregorio Magno proprium esse ob editos Dialogorum libros perspicuum est.*

S. Gregorius Dialogus quisnam sit.

6 Hac difficultate semota, altera sequitur, quæ ad ipsam privilegiorum substantiam pertinet. Narrat Sigonius Agapetum Theodoro Episcopo Bononiensi Monasteria, Abbates, & Monachos subjecisse, qui in ejus essent Diœcesi, quæ concessio supponit, Monasteria, Abbates, & Monachos sui alioquin juris futuros, nisi Privilegium intercessisset. Id vero nullo pacto sibi poterit persuadere quicunque norit (omnes autem norunt) per id tempus Concilii Chalcedonensis quartum Canonem viguisse his verbis conceptum: *Monachos per unamquamque Civitatem aut Regionem volumus Episcopo esse subjectos*, eique consentit Justiniani lex, quæ est XLVII. *in Codice de Episcopis, & Clericis*, in qua sic legitur: *Monasteria degunt, seu censentur sub Episcopis territoriorum suorum, & Abbatum curam gerant Episcopi, Monachorum Abbates.*

7 Præterea privilegium S. Agapeti Theodoro concessum ejus potestati subjicit Presbyteros, Diaconos, & Clericos, qui in Bononiensi Diœcesi erant: quod utcunque intelligatur, ingentem parit difficultatem. Nam si de Presbyteris, Diaconis, & Clericis Monachis velimus intelligi, contra est, quod iis temporibus Monachi Laici erant: *Alia Monachorum est causa, alia Clericorum: Clerici pascunt oves, ego pascor: illi de Altari vivunt, mihi quasi arbori infructuosæ securis ponitur ad radices. Si munus ad Altare non defero mihi ante Presbyterum sedere non licet: illi, si peccavero, licet tradere me Satanæ.* Verba sunt Hieronymi ad Heliodorum. Si vero Privilegium Agapeti de

Difficultas circa Privilegium S. Agapeti.

Presbyteris, Diaconis, & Clericis Sæcularibus intelligatur, qui in Bononiensi Diœcesi essent, resurgit majori vi superius proposita difficultas, privilegio nimirum opus fuisse, ut Clerus Sæcularis Diœcesis Bononiensis Episcopi sui jurisdictioni subjiceretur.

8 Nec multum proficiet siquis dixerit, Agapetum Theodoro subjicere voluisse Sæculares Clericos, Abbatum juribus antea subjectos, quos in ejusdem potestatem dabat: dicendum enim esset, Monachos in Bononiensi Diœcesi extitisse, qui separatum, ut ajunt, territorium obtinerent cum jurisdictione in ejus Clerum, & Populum quasi Episcopali. Sepositis autem apocryphis privilegiis, cujusmodi est illud, quod labente octavo sæculo Petronaci Cassinensi Abbati a Zacharia datum fertur, de cujus sinceritate Baronius ambigit *ad annum Christi* 748. & alterum eodem sæculo concessum ab Stephano II. Monasterio S. Dionysii, & S. Martini Turonensis, de cujus veritate multum dubitant Cointius, & Thomassinus, primum verum privilegium territorii separati illud dici potest, quod nono sæculo concessum Monasterio S. Salvatoris, & S. Richarii refert Mabillonius *in Annalibus Benedictinis lib.* 26. in quo post concessam Abbati auctoritatem in Cellas, Ecclesias, Clericos, Milites, Colonos, & Servos Oppidi Centulani, & postquam cautum est nequis, excepto Romano Pontifice, privilegio derogare possit, Episcopus Diœcesanus excluditur ab omni jurisdictionis exercitio etiam in ipsos Clericos, & Laicos in eodem Oppido degentes, cujus Oppidi finibus Abbatis jurisdictionem coercet: *Ipsius autem totius Villæ, quæ Centula nuncupatur, curam Ecclesiasticam retineat* (Algilbertus nempe Abbas, cui inusitatum privilegium conceditur) *nec in aliquo Episcopus Ambianensis Sedis de Ecclesiis, aut Clericis ejusdem loci se intromittat, nisi forte voluntas Abbatis illum rogando invitaverit, ut aliquam consecrationem, vel ordinationem, seu prædicationem exerceat, nihil amplius, quam secundum suam utilitatem Abbas permiserit, Episcopus perficiat.*

9 Hæc difficultas, quæ videtur excitata ad revocandum in dubium non modo Agapeti Privilegium S. Theodoro concessum, sed alia quoque hujus generis Privilegia ab Agapeti successoribus successoribus S. Theodori concessa, non habet apud nos tantum ponderis, quantum apud alios novimus habuisse. In eo tota sita est, quod dum Monasteria, Abbates, Monachi, Presbyteri, Diaconi, & Clerici Theodoro subjiciuntur, innuitur eos omnes secluso privilegio ab Episcopi jurisdictione futuros fuisse immunes, quod Ecclesiasticæ illorum temporum disciplinæ omnino est oppositum.

10 Hoc vero neque a nobis admitti potest, nec admittitur.

Pri-

Privilegia enim ipsa consulentes agnovimus,non aliud Agapetum, cæterosque Pontifices in animo habuisse, quam ut Episcopo Bononiensi subjicerent, ejusque Diœcesi addicerent hanc, vel illam agri partem, quæ *Corte* dicebatur, ut recte animadversum est a du Cange *tom.2. novæ editionis sui Glossarii verbo Cortis vel Curtis*; cumque in eo agro Monachi, Presbyteri, Clerici, & Laici essent, eos quoque eidem subjicere voluerunt ex Jure Canonico illorum temporum, quod nullam agnoscebat exceptionem Monachorum, aut alterius cujuscunque, qui in Episcopi Diœcesi commemoraretur.

11 Quod autem id Privilegia significare velint,ex ipsorum verbis facile deprehenditur: *Curtem quoque, quæ dicitur Maxumaticum,cum omnibus suis pertinentiis,Abbates,Monachos, Presbyteros, Diaconos, Clericos, litteratos, & illitteratos, servos*, & *ancillas Dei, & omnes utriusque sexus intra præfatos jam dictæ Bononiensis Ecclesiæ terminos habitantes tuæ subjicimus dispositioni, tuorumque Catholicorum Successorum*. Dicuntur autem Clerici *litterati*, & *illitterati* Laici, ut ex eodem du Cange deducitur in eodem opere verbo *Litterati*.

12 Multa Monasteria inveniuntur Episcopis, aut Canonicis Cathedralium Ecclesiarum adtributa ad augendos utrorumque annuos census,quod,cæteris exemplis prætermissis,satis apparet oculos injicienti *in Tom.1.novissime impressum Bullarii Vaticanæ Ecclesiæ*. In his porro unionibus vel integri reditus Episcopo,aut Capitulo addicebantur, vel aliqua tantum illorum pars, ut quod reliquum erat in Monachorum sustentationem cederet, perinde, atque ferme fit hodie in Monasteriis commendatis.

13 Sed alius est, de quo nunc agimus, casus; neque enim in Privilegiis legitur, Pontifices Bononiensi Episcopo Monasteria addixisse. Monasteria, & Monachos subjiciebant in Oppidis degentes, quæ Diœcesis Bononiensis partem efficiebant; subjiciebant Monasteria quoque, & Monachos, qui prius in Urbe, ac Diœcesi erant, non quod antea ab Ordinaria jurisdictione exempti essent, sed ut ejusdem Ordinariæ jurisdictionis amplitudinem ex vigentibus tum Canonibus explicarent. Atque ea sunt, quæ nobis dicenda esse duximus non tam ad illustranda Privilegia Sancto Theodoro ab Agapeto concessa, quam ad tollendam de medio difficultatem, quæ a Laconicis Sigonii verbis derivasse dici potest. Jam vero Sancti nostri res gestas prosequamur.

14 De hoc Sancto Theodoro eadem repeti possunt, quæ de aliis pluribus Sanctis Bononiæ Episcopis diximus, esse nimirum certam illius sanctitatem, cum ipsius nomen recenseatur in Martyro-

tyrologio Romano, & ejus Festum cum precibus horariis ex Communi Confessorum petitis in tota Diœcesi celebretur; ignorari tamen peculiares res ab ipso præclare gestas, ob defectum monumentorum, veterumque temporum incuriam.

15 Sigonius tamen locupletandi causa Vitam ejusdem Sancti Episcopi dicit, Bononiæ tempore ipsius Theodori Martyrium subiisse Sanctum Proculum Interamnæ Episcopum, sæviente Totila; cum ex Historiis certum sit, Imperatorem Justinianum bellum acerrimum movisse contra Regnum Gothorum, cui bello præfuit prius Belisarius, deinde Narsetes, ipsique finem imposuit totale Nationis illius excidium: certum sit pariter Totilam Gothorum Regem, quoties in peculiari aliquo conflictu victor evasit, toties sævitiem immanem, & vix credibilem exercuisse contra Episcopos, ut de facto exercuit contra Sanctum Herculanum Episcopum Perusiæ, & jam se ad non imparem exercendam comparabat contra Sanctum Fulgentium Utriculi Episcopum, juxta id, quod legitur in Dialogis Sancti Gregorii.

S. Proculi Historia.

16 Sanctus Antoninus *in suis Chronicis 3. part. tit. 24. cap. 13. §. 3.* Historiam Sancti Proculi Episcopi, & Martyris narrat. Narratio vero, ut ex ipsius verbis colligitur, est hujusmodi. Cum e Syria in Italiam Proculus venisset, non plene consentiens, & quasi invitus consecratus fuit Presbyter a Sancto Valentino Episcopo Interamnæ, cui deinde in Episcopatu successit; quo munere cum sanctissime fungeretur, criminationem hanc passus est, ipsum nempe ferme immediate post Eucharisticum Epulum terrenis cibis vesci consuetum esse. Quamobrem missi sunt, qui rem hanc bene exploratam ad Papam referrent, quibus redeuntibus se comitem addidit Sanctus Proculus; cum vero in itinere extrema siti laborarent, Sanctus Proculus cervam forte illinc transeuntem cursum sistere jussit, quæ suo lacte siti illorum consuluit. Interim Papæ per visum apparuit Angelus, qui indixit illi, ut a molestando Sancto Proculo desisteret, causamque addidit, quia si ferme immediate post Eucharisticam refectionem terreno cibo vescebatur, id faciebat non intemperantiæ vitio, sed ob ægritudinem quamdam, qua laborabat; cujus rei certior factus Summus Pontifex, illi per nuntium significavit, ut retrogrederetur, & iter susceptum Romam versus interrumperet. Nihilominus Vir Sanctus suum iter continuavit invisendi causa Summum Pontificem, quo in itinere cum Spoletum pervenisset, ubi multa patravit miracula, ab Angelo admonitus de proditione, qua Rectores Urbis illius scelesti, & perfidi homines, carceris pœnam contra ipsum machinabantur, Bononiam divertit, ubi hospitio-

ex

exceptus a quodam Theodone, sive Theodoro, non sine miraculo ejus Filium ægrotantem pristinæ sanitati restituit. Demum cum illuc pervenisset Totila Gothorum Rex, ipsum conquiri, & demum repertum capite obtruncari jussit. Illius Corpus conditum fuit in Sepulchro, ubi pridem puer tumulatus fuerat, qui statim revixit.

17 Olim saltem Bononiæ a Cœnobitis Sancti Benedicti Congregationis Cassinensis, in quorum Ecclesia, ut alibi dicemus, hujus Sancti Proculi Episcopi, & Martyris Corpus nunc jacet, recitabantur in horariis Precibus Lectiones propriæ Sancti Proculi, quas in fine hujus tertii Libri referemus, in quibus Lectionibus, omissis iis, quæ pertinent ad supra dictam accusationem apud Summum Pontificem, cætera omnia depromta, ex narratione Sancti Antonini ad unguem leguntur. Consentiunt quoque Hymni, qui olim in hujus Sancti Proculi Officio canebantur, in membrana conscripti apud eruditum Amadeum Canonicum S. Mariæ Majoris Bononiensis, qui a nobis etiam *in Appendice* describuntur, consentiunt Jacobillus *in Historia Sanctorum Umbriæ*, Angelonus *in Historiis Interamnæ*, & Bocchius *in Historia manuscripta Urbis Bononiensis lib. 6. pag. nobis* 103. Nec a nobis quidquam prætermissum est ad veritatem funditus investigandam, ut infra videbimus.

18 Ut confusio evitetur, nihil dicimus hic de Sancto Proculo Milite Bononiensi, de quo suo loco verba faciemus. In Martyrologio Romano *die* 14. *Februarii* de Sancto Valentino Episcopo fit mentio, & de Sancto Proculo his verbis: *Interamnæ Sancti Valentini Episcopi & Martyris, qui post diutinam cædem custodiæ mancipatus, cum superari non posset, mediæ noctis silentio ejectus de carcere, decollatus est jussu Placidi Urbis Præfecti. Ibidem Sanctorum Proculi, Ephebi, & Apollonii Martyrum, qui cum ad Corpus Sancti Valentini Vigilias agerent, jussu Leontii Consularis, comprehensi, gladio cæsi sunt. In eodem Martyrologio die* 14. *Aprilis* sic legitur: *Interamnæ Sancti Proculi Episcopi, & Martyris*. Et *prima die Decembris*. *Narniæ Sancti Proculi Episcopi, & Martyris, qui post multa egregia Opera, a Totila Gothorum Rege jussus est decollari*.

19 Cardinalis Baronius *in notis ad Martyrologium Romanum diebus prædictis* annotat Sanctos Valentinum, & Proculum, de quibus fit mentio *die* 14. *Februarii* Martyrium subiisse jussu Ethnicorum, rursus Sanctum Proculum, de quo *die* 14. *Februarii*, alium esse a Sancto Proculo, cujus nomen recensetur *die* 14. *Aprilis*, demum admittendos esse duos Sanctos Valentinos Episcopos Interamnæ, duosque Sanctos Proculos Interamnen-

Duo fuerunt SS. MM. hujus nominis.

mnenses, si admittatur Sanctum Proculum, cujus memoria recolitur in Martyrologio *die* 14. *Aprilis* Martyrium passum fuisse sub Totila; quam opinionem sequuntur Jacobillus, & Angelonus. Neque silentio præterit, parum obstare, quod in Martyrologio *die prima Decembris* mentio fiat Sancti Proculi Episcopi, & Martyris Narniæ, quæ Civitas diversa est a Civitate Interamnæ, quia in antiquo Martyrologio Sancti Cyriaci ita legitur: *Interamnæ, sive Narnis Natalis Sancti Proculi Episcopi, & Martyris*: & eruditus Antistes Franciscus Maria ab Aste Hydruntinus Archiepiscopus *in suis novis Adnotationibus ad Martyrologium Romanum* insinuat ad confusionem omnem evitandam inter duas illas Urbes non aliter legendum fore Martyrologium Romanum, ac legitur antiquum Martyrologium Sancti Cyriaci.

20 Cum nobis innotuisset in Ecclesiæ Spoletinæ tabulario monumenta existere ad hunc Sanctum Proculum pertinentia, ea ad nos transmitti curavimus authenticis cautionibus communita. In his Sanctorum Proculorum vitæ erant ex vetustissimo Cathedralis Ecclesiæ Lectionario descriptæ, quarum alteram Sancti Proculi Martyris Jacobillus descripsit *ad diem* 16. *Februarii*, qui tamen est Interamnæ Episcopus. Sancti etiam Proculi Martyris, & Interamnæ Episcopi vita in his monumentis transmissa ad nos est, sed hic non ille idem est, qui Bononiæ Martyrium obiisse fertur. Tandem hujus quoque vita erat Italice conscripta a quodam Seraphino Spoletino Historico, qui illam se descripsisse præfatur anno 1608. ex Vitis manuscriptis Sanctorum Interamnensium a Marchione Gabriele Castello collectis; quæ res, quod paulo ante proposuimus, confirmat, duos scilicet Proculos Martyres, & Episcopos extitisse, quorum alter Interamnæ, alter Bononiæ tumulatus est: sed eodem tempore magnam parit ambiguitatem, dum alterius res gestæ alteri tribuuntur, ut recte Jacobillus animadvertit, & in superius commemorata S. Proculi Vita a Seraphino descripta dignoscitur.

S. Proculus Bononiæ Episcopus.

21 Eruditi homines, qui continuarunt Opus Bollandi, *prima die Junii* loquuntur de Sancto Proculo Episcopo, & Martyre, & præ oculis habentes confusionem, & inverisimilitudinem, qua laborant illius Acta, conjectantur, Sanctum Proculum, qui sepultus est Bononiæ, alium esse a Sancto Proculo Episcopo Interamnæ, eumque fuisse Bononiæ Episcopum successorem S. Theodori, ac de eo verum esse, quod Coronam Martyrii acceperit sub Totila Gothorum Rege: *Omnibus consideratis fidentius jam dico, nihil esse causæ, seclusa tam perplexorum Actorum farragine, quin credatur, mortuo prædicto Sancto Theodoro, suffectum fuis-*

se

se hunc Sanctum Proculum assumptum ex ipso Cleri Bononiensis corpore circa annum 540. Hic vero Gothorum Regi Totilæ post fusos circa Pagum Justiniani Duces torrentis instar Florentiam properanti ad eum Bononia avertendum occurrerit Pastoralis suæ curæ mercedem a barbaro victore consecutus mortem anno 542. Addunt Bollandistæ, hanc opinionem novam non esse; nam Constantius Felicius *anno 1577. in suo Calendario historico die prima Decembris* post Commemorationem factam Sancti Proculi, cui tribuit titulum Episcopi Narniensis, sic addit, vel ut alii contendunt, Bononiæ: *o, come altri vogliono, di Bologna.*

22 Adstipulatur huic opinioni documentum, quod reperitur in Archivio Cœnobitarum Benedictinorum in Cœnobio Sancti Proculi Bononiæ. Cum vellent prædicti Monachi rursum ex integro ædificare suam Ecclesiam *anno 1536.* universalem Christi Ecclesiam regente Paulo III. cumque vellent in decentiori Arca, sive Sepulcro collocare Corpora utriusque Proculi Episcopi, & Proculi Militis, inventa fuit supra Sepulcrum Tabula, in qua incisæ erant hæ litteræ: MCCCLXXX. *die 27. Febr. Posita in ista Arca Corpora integra Beatissimorum Proculi Episcopi, & Mart. & Proculi Militis, & Martyris de Bononia, quæ latuerunt in isto loco circa quingentos annos, & in isto Monasterio fuerunt reposita tempore Fratris Joannis Abbatis dicti Monasterii, & sic per eum collocata, ut videtur.* Hæc inscriptio suffragatur opinioni eorum, qui censent, Sanctum Proculum, cujus Corpus ibi asservabatur, fuisse Episcopum Bononiæ potius quam Interamnæ, & si ratio habeatur quingentorum annorum, qui enunciantur in allata Inscriptione, quique defluxerunt ante annum 1380. facile deprehendemus huic opinioni nongentorum annorum antiquitatem favere.

23 Vidit Marsilius quæ a Bollandianis conscripta fuerant, eorumque sententiam facile complexus est, quantum ad eam partem spectat, quæ S. Proculum, de quo nunc loquimur Bononiensem facit Episcopum, & cum Marsilio consentit Carolus Constantinus Rabbius novissime vita functus, *in suis eruditis notis ad Sigonium in Vita Sancti Theodori num. 58.* Atque hic auctor in eo etiam cum Bollandianis sentit, quod Sanctum Proculum, ut vidimus, Sancto Theodoro in Bononiensis Ecclesiæ Episcopatu proxime subjiciunt; idque illi pariter arridet, qui *additiones ad Ughellium* composuit, atque ea temporum supputatio multo est vero similior, quam quæ a Marsilio fuerat indicata, cum conjiceret hunc Sanctum Proculum in Maximiani, & Diocletiani persecutione Martyrium obiisse, ac S. Zamæ proxime successisse. Sigonius hunc Sanctum Proculum Bononiensem Episco-

scopum non agnoscit, sed Interamnensem, ex quo mirum videri non debet, si Martyrium ejusdem in illud tempus conjecit, quo Sanctus Theodorus Episcopatus munere fungebatur; quod utique fieri non potuit, si ipse quoque inter Bononienses Episcopos censeatur, sive S. Zamæ, ut Marsilius putavit, sive S. Theodoro, ut alii, proxime successerit.

Sepultura S. Theodori.

24 Sanctus Theodorus in Cathedrali Ecclesia Sanctorum Naboris, & Felicis tumulatus est, ejusque tumulus his verbis inscribitur: *Hic requiescit in pace Theodorus*: quæ inscriptio reperta, & recognita est a decessore nostro Jacobo Cardinali Boncompagno, cum subterraneam Ecclesiam inviseret, & a nobis quoque recognita est cum eamdem visitaremus. In Urbe, ac Diœcesi Bononiensi in honorem Sancti Theodori commune, ut diximus, Confessoribus Pontificibus Officium recitabatur: a nobis postea secundæ Lectiones propriæ concessæ sunt ex Homilia Sancti Basilii Magni, ejus virtutibus, quantum fieri potuit aptata, ut a peculiaribus ejus rebus gestis definiendis abstineremus.

Lectiones propriæ 2. Noct. pro ejus Officio.

CAPUT XI.

De Sancto Pio V. Die 5. Maji.

Officium, & Vita S. Pii V.

1 Romanum Martyrologium *hac ipsa die* S. Pii V. meminit his verbis: *Romæ Sancti Pii V. ex Ordine Prædicatorum, qui Ecclesiasticæ disciplinæ restituendæ, hæresibus extirpandis, & Christiani nominis hostibus conterendis strenue ac feliciter incumbens, vitæ ac legum sanctitate Catholicam Ecclesiam gubernavit*: propriumque habetur Officium de S. Pio V. non Bononiæ solum, sed & in Ecclesia universa.

2 Nihil de ejus Vita dicetur a nobis, fuse enim illam descripserunt Catena, Gabutius, & Caranza; cumque ejus Canonizatio peracta est, de eodem argumento scripserunt P. Minorellus ex Ordine Prædicatorum, & Eques Paulus Alexander Maffejus. Sed & nos quoque per idem tempus breve Commentarium de illius virtutibus, ac miraculis edidimus, Cardinalibus, & Episcopis oblatum, quibus in ejus causa suffragium ferendum erat, quod & *in Actis Canonizationis SS. quatuor a Clemente XI. peractæ* Chiapponius inseruit, & nos *in Appendicem ad nostrum tomum primum de Canonizatione Sanctorum* conjecimus.

Quomodo hic Sanctus ad Bononiensem Urbem pertineat

3 Peculiari quodam modo pertinet hic Sanctus ad Bononiensem Urbem, nam licet in Agri Alexandrini Oppido, quod Boschus dicitur, natus sit; originem tamen suam ad nobilem, & Se-

& Senatoriam Bononiæ Ghisleriam Familiam referebat, ut ipse quoque in Brevibus nonnullis concessionum ad eamdem Familiam datis testatur.

Ejus nobilis Prosapia defenditur contra Thuanum.

4 Jacobus Augustinus Thuanus *tom.2. Historiarum sui temporis lib.39.* sub initium, hanc ejus originem rejicit: *Is*, inquit; *ex Boscho exiguo agri Alexandrini municipio ortus Ghisleria familia admodum humili, quam tamen postea blandientes quidam ejus fortunæ ex Bononia oriundam scripserunt.* Et quia ea res hujus S. Pontificis dignitati quodammodo obesse videbatur, qui eo pacto in Brevibus suis id quod omni fundamento destituebatur de Familia sua affirmasset, libenter arripitur a recenti Auctore *Historiæ Romanorum Pontificum Hagæ Comitum impressæ anno 1734. tom. 5. pag.2.* Laderchius *tom.22. Annalium Ecclesiasticorum ad annum Christi 1566. num.13. & 14.* audaciam Thuani retundit, generalia afferens argumenta heroicæ humilitatis S.Pii V. Sed nos quæ propius ad rem spectant in medium adducere hoc loco conabimur.

5 Hieronymo Catena familiariter S.Pius V. usus est, illeque a Secretis fuit Cardinali Alexandrino ipsius Nepoti, & Congregationi Episcoporum, & Regularium, ac Sacræ Consultæ, nec quidquam in Sancti Vita retulit, quod vel non ipse viderit, vel non certo deprehenderit. Joannes Andreas Gabutius Clericus Regularis S.Pauli in causa Canonizationis S. Pii V. testimonium dixit in Romano Processu, & bis ab Urbe Boschum profectus est, ut certius cognosceret quæ de illo scripturus erat, quæque ad idem Oppidum referebantur. Fidem ergo merentur hujusmodi Historici, ut recte est a sacræ Rotæ Auditoribus animadversum in causæ S. Pii V. Relatione coram Urbano VIII. Coccino scilicet, Pirovano, & Merlino *part. 1. de Processuum validitate, & probationibus §. Nosque*, & §. *Gabutio*: Quæ relatio impressa est *tom. posthumo, & ultimo Annalium Bzovii pag.* 1168. Viget adhuc Romæ memoria insignis diligentiæ, qua P. Thomas Minorellus in scribendo utebatur, & quam acri judicio Eques Maffejus prædictus floreret; cumque hi omnes Scriptores in Vita Sancti Pii V. luculentissimum ediderint testimonium de ipsius Ghisleria Familia a Bononiensi Ghisleria per gradus suos derivata, nullus videtur dubitandi superesse locus; eoque minus, quod in ea re cæteri cum his Scriptores consentiunt. Videantur Spondanus *ad annum Christi 1566. num.1.* Attichius *tom.3. Cardinalium in Vita Cardinalis Michaelis Ghislerii*, hoc est ipsius S.Pii V. *pag.339.* Andreas Victorellus *in additionibus ad Ciaconium in Vita S.Pii V. pag. 995. tom. 3.* & Oldoinus *in aliis additionibus pag.* 1003.

6 Multum quoque pondus habere deberet concors Bononiensium Auctorum sententia. In nostra privata Bibliotheca vetus habemus Diarium, Marchionis Capponii bonæ memoriæ munus, in quo legimus: *Die 6. Januarii anni 1566. Pontificem esse factum Cardinalem Michaelem Ghislerium ex nobili Bononiæ gente ortum*. Consentiunt Pompejus Vizanus *in Historiis Bononiæ lib.11. pag. 67.* Joannes Antonius Petramellarius *in libro de Summis Pontificibus, & Cardinalibus pag. 128.* Masinius *in sua Bononia perlustrata*, ubi de Pontificibus Bononiensibus agit *pag.4.* ubi vero loquitur de ditione, ac regimine ejusdem Urbis *pag.219.* GasparBombacius *de Bononiensibus sanctitate morum illustribus in vita S.Pii V.* & *in Historiis Bononiæ memorabilibus pag.298.* Joannes Nicolaus Pasqualius Alidosius *in Optimatibus, & Consulibus Bononiæ in prævia Relatione historica pag. 38.* Pompejus Scipio Dolfius *in Chronologia Familiarum Bononiensium*, ubi de Familia Ghisleria differit *pag. 349.* Neque in tanta Auctorum Bononiensium, & exterorum turba dissensionem ullam invenimus, sed summam in eo consensionem, quod Familiam Ghisleriam, ex qua S.Pius V. ortus est, e Senatoria Bononiæ gente deducunt. Solum in eo est aliqua dissensio, quod aliqui dicunt ejectis Bononia Ghisleriis ob conjurationem contra Bentivolos initam, eum, ex quo S. Pius V. ortus est, Boschum secessisse, primumque omnium ex ea Familia domicilium ibidem habuisse; alii vero contendunt jam ante hujus expulsionem Ghislerios aliquos Bononia eo commigrasse, apud quos proinde auctor familiæ Sancti Pii V. se receperit, optimum se ratus apud Gentiles suos contra hostes effugium habiturum. Gabutius testatur S. Pium V. in hac fuisse sententia, quam etiam Maffejus in ejus Vita complexus est *lib.1. cap.1. num. 5.* Verum hæc discordia præcipuæ quæstioni prodesse potius, quam obesse debet.

7 Nimium nota est in Bononiensi historia Francisci Ghislerii fraus, qua AnnibalemBentivolum aggressus interemit. Hinc populi tumultus ac furor ob immanem facinoris atrocitatem concitatus; Francisci ipsius, aliorumque Ghisleriorum ejectio, quorum calamitas ad Cannetolos quoque pervenit, quos in suas illi partes adduxerant. Horum omnium domus direptæ primum, postea incensæ, ac demum a fundamentis dirutæ sunt. Rem fideliter narrat Vizanus *Historiarum suarum l.7.* eamdemque indicat nobilis Poeta Urceus Codrus *in Bononiæ laudatione ad Nicolaum Masinium Cæsenatem* his versibus:

Ecce bonus civis (Annibal Bentivolus) *dictu mirabile, civem*
Liberat, & patriæ dat sua jura suæ.

Quem

Quem tamen audaci ſceleratus proditor (Franciſcus Ghiſlerius) *enſe*
Occupat, & puro ſanguine ſpargit humum.
Heu crudele nefas! verum ſic fata ferebant,
Cederet ut parti pars vitiata bonæ.
Tunc procul eſt pulſus ſceleratus ſanguis ab Urbe,
Et preſſit diros vaſta ruina lares.

8 Noſtrum non eſt, loca hic omnia recenſere, in quæ ſe Ghiſlerii Bononia expulſi receperint; ſatis hoc ſit, Lippum Ghislerium, cui uxor Gentilis Cannetola, Boſchum feceſſiſſe, quod oppidum duabus leucis Alexandria diſtat in Diœceſi Dertonenſi. Ex eo Antonius natus eſt, ex Antonio Paulus, ex hoc Michael Ghislerius, qui in Pontificatu Pius V. dictus eſt, ut ex actis authenticis conſtat, quorum meminit Dolfius *citato loco*, & Joannes Nicolaus Paſqualius Alidoſius *in citato compendio Hiſtoriarum Bononienſium pag.* 38. Urbis porta, qua exules profecti ſunt, S.Iſaiæ dicebatur, cumque obſtructa eſſet ad animi conſtantiam ſignificandam, ne ſpes ulla reditus ejectis relinqueretur, eam iterum aperuit, Senatu conſentiente, Joannes Baptiſta Doria Protonotarius Apoſtolicus, & Bononiæ Gubernator, cum S.Pius V. Pontifex eſt factus, ut ea re portenderetur veteres iras reſediſſe, magnamque ab Urbe capi voluptatem, cum Civem ſuum videret non ſolum in Patriam reducem, ſed ad ſummum etiam Dignitatis faſtigium elatum, ipſi pie, ac ſancte præeſſe; unde & novum Portæ nomen factum, quæ *Pia* deinceps dicta eſt, ut in lapide legitur in ipſa appoſito, & fuſius narrant Bononienſes Hiſtorici paulo ante citati.

9 Satis procul dubio fuiſſent, ad Bononienſem S. Pii V. originem confirmandam monumenta tria, quæ mox indicabimus; ſed quia in ætate ſcribimus, in qua paulo fortaſſe audacius nodus ut ajunt, in ſcirpo quæritur, hæc modo præmittenda eſſe duximus.

10 Primum Monumentum eſt relatio in ejus Canonizationis cauſa, a Sacræ Rotæ Auditoribus facta, cujus in altera parte ſic legitur: *Pius V. antea Michael Ghislerius, natus eſt Boſchi anno a partu Virginis* 1504. *die* 17. *Januarii e nobili Ghisleriorum Familia, quæ, relicta Bononia natali ſolo illius gentis, in varias Italiæ partes ſeſe diffudit.*

11 Alterum monumentum eſt quod in ſecundis ejus Officii Lectionibus legitur: *Pius in Oppido Inſubriæ, quod Boſchum vocant, natus, ſed Bononia oriundus ex nobili Ghisleriorum familia.*

12 Tertium tandem est Canonizationis Bulla, cujus hæc sunt verba: *Gens Ghisleria, perantiqua & generosa nobilitate Bononiæ illustris, atque Ordini Senatorio adscripta, civilium dissidiorum causa in varias Italiæ regiones distracta, in Oppido Boschi Dertonensis Diœcesis apud Insubres sedem ac domicilium posuit; ubi licet avito fortunarum splendore exuta, reique familiaris difficultate depressa, non ultimum tamen locum inter cæteras honestiores familias retinens, anno reparatæ salutis millesimo quinquagesimo quarto, Paulo Ghislerio & Dominica Augeria parentibus, Michaelem, qui ad Apostolicam deinde Cathedram evectus, Pius V. est appellatus, in lucem protulit.*

CAPUT XII.

De Beato Nicolao Albergato S. R. E. Cardinali, & Episcopo Bononiensi. Die 10. Maji.

Elogium B. Nicolai in nova Martyrologii editione.

1 INcidit *in diem decimam Maji* B. Nicolai Albergati Festum, & in nova Romani Martyrologii editione, quæ post hujus nostri Operis editionem Patavinam facta est, ex Decreto a nobis dato die 25. Septembris 1744. ejus nomen in eo describitur his verbis: *Bononiæ B. Nicolai Albergati Monachi Carthusiani ejusdem Civitatis Episcopi, & S.R.E. Cardinalis sanctitate, & Apostolicis Legationibus clari, cujus Corpus Florentiæ apud Carthusianos conditum est.*

Ejus Officium ubinam celebretur, & quo titulo.

2 Bononiæ, & in ejus Diœcesi celebrant hujus Beati Festum Clerus uterque, Sæcularis, ac Regularis: Carthusiani vero Monachi, ac Moniales ubique terrarum: Romæ denique Basilicæ Liberianæ Clerus; a quibus omnibus Officium in honorem Beati Nicolai Albergati recitatur cum propriis secundi Nocturni Lectionibus. Cujus rei facile se prodit ratio, id enim Bononiæ, & in ejus Diœcesi agitur, quia ibidem ex illustri familia ortus est, & Episcopatum obtinuit; in Ordine Carthusiano, quia ejus regulam professus est; in Liberiana demum Basilica, quia ejus fuit Archipresbyter Cardinalis. Extat in ejus Basilicæ tabulario processus anno 1438. a B.Nicolao jussu Eugenii IV. institutus, de S. Bibianæ Monasterio supprimendo, & ipsius Eugenii IV. Decretum *datum anno* 1439. quo Ecclesiam, & Monasterium S.Bibianæ S.Mariæ Majoris Basilicæ attribuit, & in eo Decreto exprimitur, causæ cognitionem B. Nicolao Albergato antecedenter fuisse delatam; demum aliud ejusdem Pontificis Decretum invenitur *anni ejusdem* 1439. in quo eidem, ut S. Mariæ Majoris

ris Archipresbytero, ampla in Clerum, & Basilicam jurisdictio conceditur.

3 Jacobus Zenus Episcopus Feltriæ, quo B. Nicolaus familiariter usus est, primus omnium illius vitam conscripsit, eamque Petro Barbo S.Marci Cardinali dedicavit, qui postea Pontifex factus Pauli secundi nomen assumpsit. Eamdem typis edidit Georgius Garnefeltus Monachus Carthusianus,& post illum Bollandiani *tom.2. Maji*. Sed cum certiores facti essemus in Bibliotheca Vaticana eamdem vitam existere eleganter adornatam cum Gentilitio Cardinalis Barbi stemmate, merito conjecimus hanc illam ipsam esse, quam ei Zenus obtulerat, eamque jussimus a Constantino Ruggerio cum vulgatis vitis diligenter conferri. Nonnulli errores deprehensi sunt, quibus sublatis, Romæ eamdem edi curavimus *anno* 1744. Sigonius quoque B. Nicolai vitam conscripsit; sed omnium accuratissima est, quam Joannes Baptista Victorius Bononiensis conscripsit, de qua idem Ruggerius *in Præfatione Operis*,cujus mox mentionem habebimus,sic habet:*Joannes Antonius Victorius Bononiensis,meo quidem judicio, superiorum Scriptorum labores ac diligentiam est prætergressus. Opus hujusmodi lucem nondum aspexit, sed manuscriptum extat in Bibliotheca domestica Sanctissimi Domini nostri.* *Ejus Vitæ Scriptores.*

4 Animadversum a nobis fuerat, Garnefeltum post editam a Zeno, & Sigonio B.Nicolai vitam, Historicos, & Scriptores congessisse, qui B. Nicolai Albergati cum laude meminissent. Sed cum nobis hoc Opus mancum videretur, cum non omnia auctor viderit, nec, quæ post ipsum scripta sunt, videre potuerit, eidem Constantino Ruggerio negotium dedimus, ut diligentius hujusmodi testimonia colligeret, ob eamque rem aditum ipsi ad privatam nostram, ad Vaticanam, ad Barberinam, Chisiam, & ad instructissimam Cardinalis Passionei Bibliothecam patefecimus. Imposito muneri diligentissime Ruggerius satisfecit, ediditque Romæ *anno* 1744. justum volumen, quod inscribitur: *Romanorum Pontificum, Regum, atque illustrium Virorum testimonia de Beato Nicolao Albergato Cardinali sanctæ Crucis, & Episcopo Bononiensi, jussu & auspiciis Benedicti XIV. Pontificis Maximi nunc primum collecta, & in sex classes distributa. Præmittitur ejusdem Vita conscripta a Jacobo Zeno Episcopo Feltrensi ad fidem Codicis Vaticani recognita, notisque illustrata studio & labore Constantini Ruggerii.*

5 In eodem volumine collecta sunt Romanorum Pontificum Martini V. Eugenii IV. & Pii II. Caroli VII.Galliæ Regis,& Henrici VI. Regis Angliæ; nobilissimorum Italiæ, Galliæ, Belgii, alia-

aliarumque gentium Scriptorum testimonia; quibus sanctitatis fama, in qua Beatus Nicolaus viguit, luculentissime comprobatur, labores ab eo pro Sancta Sede, ac Religione suscepti, ejusdemque in susceptis rebus ad exitum perducendis felicitas illustratur. Addita est laudatio in ipsius funere habita a Poggio Florentino; quodque est præcipua animadversione dignum, cum Poggius homo fuerit maledicentissimus, cumque librum de Hypocritis conscripserit, in quibus magni meriti viros recensuit, scil. Ludovicum Barbum S. Justinæ Abbatem, Joannem Dominicum Cardinalem ex Ordine Prædicatorum, Lucam Minoritam, Cardinalem Matthæum Episcopum Catanensem, Ariminensem Episcopum, & Ambrosium Camaldulensem, de Beato Nicolao Albergato ita deinceps locutus est: *Vidimus dudum inter eos, quos noverim, probatissimum ac sanctissimum virum Nicolaum, de quo supra memini, Cardinalem Sanctæ Crucis, verum virtutis iter ingressum, nulla simulatione nixum ad tantam dignitatem pervenisse, nulla illecebra, aut specie dignitatis commotus, mores pristinos, aut vitæ superioris integritatem, disciplinamque mutavit, nulla est usus ostentatione, frons sua connivebat populo, interior homo ab reliquorum moribus dissidebat. Non contrariam cæteris, sed meliorem sequebatur viam.*

6 Id omnium primus animadvertit Cardinalis Quirinus Brixiæ Episcopus *in Diatriba præliminari ad Epistolas Francisci Barbari part.1.pag.212.* & *in Epistola ad P. Abbatem Benaleam Congregationis Benedictinæ Abbatem, & Præsidem Generalem data die 23. Junii anni 1744.* & *in alia ad eumdem eodem anno conscripta*, quarum in prima post allatum Poggii locum. *Norunt omnes*, inquit, *quanti sit laudari a laudato Viro: at vel ipsum maledicentiæ locum, vel ipsum detractionis officium in laudationem transformari, res est ita efficax ad probandum, ut nihil magis*: Et alibi: *Occasionem sumsi unum tantum testimonium Poggii recitandi, quo nullum certe ad eamdem demonstrandam* (loquitur de B. Nicolai sanctitate) *efficacius; quodque dolendum erat, tamdiu, etsi in libello ejusdem de Hypocritis iterum & tertio in lucem edito contineretur, delituisse; eoque magis gratulatus sum mihi, studio meo effectum fuisse, ut in dias luminis auras proferretur.*

7 Beati Viri res gestas hoc loco commemorare supersedebimus, cum illæ ex ejus Vita, & ex tot aliis Scriptoribus cognosci possint, & ex propriis Lectionibus, quæ nobis concedentibus in ejus Officio recitantur, quas huic capiti adjiciemus. Satis nobis erit quæ in causa ipsius Canonizationis peracta sint, in præsentia exponere.

8 Cum

8 Cum Fidei Promotores essemus muneris nostri ratione coacti sumus, ejus causæ introductioni nos opponere, cumque a Postulatoribus non ea omnia allata essent, quæ ad rem obtinendam requirebantur, introducta tum temporis non est, quæ tamen postea necessariis prærequisitis allatis introducta est, referente in Congregatione Rituum Ordinaria Cardinali Pompejo Aldrovando, nostro tunc Prodatario, ut ex ipsius Congregationis Rescripto constat *dato die* 20. *Julii anni* 1744.

Causæ processus in quo Nicolaus declaratus est beatus.

9 Bononiensis Ecclesiæ Episcopatu suscepto in ejus tabulariis invenimus Processum *anno* 1654. auctoritate Ordinaria confectum de fama virtutum, ac miraculorum Bea[illegible], ac præterea sententiam ab Jacobo Boncompagno Cardinali Bononiensi Archiepiscopo latam *anno* 1725. super cultu ejusdem Beati, quod erat præcipue post introductam causam promovendum.

10 Postea vero quam licet immerentes ad Summum Pontificatum elati sumus, cum semper in animo habuissemus Beati Nicolai Civis nostri, & prædecessoris causæ, quantum per æquitatis regulas fas esset, patrocinari, cumque ad id Cardinalis Quirinus præfatus stimulos nobis adjecisset, rem Deo favente suscepimus; veteremque Processum Monumentorum inopia laborare rati, eam, de qua diximus, curam prædicto Ruggerio dedimus singulis hebdomadis quæcumque ab eo congesta essent ad examen revocantes, operamque dantes, ut ea compilatio opportuna methodo conficeretur. Absoluta jam, & impressa Ruggerii compilatio ut ea usui simul cum Processu esse posset, proponenda erat in Ordinaria Rituum Congregatione consueta quæstio, an confirmanda esset sententia a Cardinali Boncompagno lata, probandusque esset antiquus publicus cultus B. Nicolao exhibitus scientibus, ac ferentibus Ordinariis, & Sede Apostolica; cumque Cardinalis causæ Relator ab Urbe abesset a Latere Legatus per Æmiliam missus, minime putavimus opportunum Cardinalem alium, qui ejus vices gereret, substituere, nobisque ipsis libenter hoc onus imposuimus, ut de tota causa Congregationem doceremus. Habita est illa præter morem coram nobis *Kal. Augusti anni* 1744. cum coram Pontifice non aliæ de Ritibus Congregationes habeantur, quam illæ, in quibus præter Cardinales adsunt Consultores, & in quibus de Virtutibus, de Martyrio, de Miraculis, aut aliis de rebus agitur propius ad futuram Canonizationem spectantibus. In ea igitur de B. Nicolai ortu, educatione, ac vita inter Carthusianos acta fuse locuti sumus; de Virtutibus, quas in Episcopatu, Cardinalatu, ac Legationibus, quibus per tot gentes functus est, exercuit; de antiquo publico cultu eidem

eidem exhibito, veteris Processus, ac monumentorum, quæ Ruggerius congesserat, summam exponentes. Tum quæ de his esset illorum sententia Cardinales percontati sumus, nostra interim dissimulata.

11 Summa fuit omnium consensio non in laudibus solum, quibus Beati virtutes adornarunt, sed in eo quoque quod publicum cultum sufficienter probatum censuerunt, iisque argumentis, quibus ipsius antiquitas, & reliquæ conditiones Urbani VIII. Decretis requisitæ, luculenter constarent, quæ cum nostra item sententia esset, eam concordibus Cardinalium suffragiis adjecimus.

12 Consueta via incendendo, nihil præterea fieri debebat; cum nonnisi post aliquod temporis intervallum Officium, ac Missa *de Communi* concedi soleat, & post aliud etiam intervallum Officium cum Lectionibus propriis; raro autem fit post Decreta de nominibus in Romano Martyrologio nonnisi certis legibus describendis, ut cujusquam in eo Beati nomen præsertim cultus immemorabilis describatur. Nos tamen habita ratione peculiarium B. Nicolai meritorum, celebratissimæ virtutum famæ, & privatæ nostræ erga illum devotionis; vestigiis insistentes, quæ Prædecessores nostri in specialibus aliquibus causis nobis impressa reliquerunt, quæque *in nostro de Canonizatione Sanctorum Opere* adnotata fuerant, Missam, & Officium ejus proprium cum propriis secundi Nocturni Lectionibus pro supradictis locis concedendum esse existimavimus; utque ejus nomen prædictis verbis in Romano Martyrologio describeretur. Paucis itaque post diebus, cum Decretum, quo hæc omnia comprehendebantur, editum esset VIII. Kal. Octobris anni 1744. in magna Cardinalium, Præsulum, Optimatum, hominumque ex utroque Clero doctorum frequentia, in Aula Quirinali coram nobis a Flaminio Scarsella, in Bononiensi Gymnasio eloquentiæ professore Orationem de Beati laudibus haberi permisimus, quæ Bononiæ postea typis vulgata est.

13 Decretum nostrum Apostolico Brevi confirmatum fuit, quod est 108. *tom.* 1. *Nostri Bullarii*; & quia veriti sumus ne quis ex inusitata tot rerum concessione, B. Nicolao illos actus cultus exhibendos esse putaret, qui ex Ecclesiæ regulis, nonnisi post solemnem ipsorum Canonizationem Sanctis exhibentur, in prædicto Decreto limites definivimus, quibus cultus eidem præstandus exhiberetur; simulque illud innuimus, ut eum Imagines exhiberent Carthusianis vestibus indutum, quibus semper usus est, quamvis Episcopus esset, & Cardinalis; ut Rubro Pileo pingi pos-

possent, cujus potestas ab Innocentio IV. Cardinalibus facta est; non tamen rubro Pileolo, aut Bireto, quorum usus anno demum 1591. Cardinalibus Regularibus a Gregorio XIV. concessus est. Eam concessionem in invidiam vocare contendunt Diaria quædam manuscripta ex Commentariis Peniæ, & Coccini Rotæ Auditorum descripta; narrant enim *ad diem* 10. *Junii anni* 1591. cum Pontificia Sacra in Sanctorum Apostolorum Templo peragenda essent, Gregorium XIV. antequam eo se conferret rubrum biretum quatuor Cardinalibus Regularibus capiti imposuisse, Bonello scilicet, sive Alexandrino ex Ordine Prædicatorum, Bernerio Asculano ex eodem Ordine, Sarnano Minori Conventuali, & Petrochino Augustiniano. Cum hi se primum in Aula, quam vocant, Paramentorum conspiciendos dedissent, magnum murmur exortum est, cum non deessent qui illos ambitionis accusarent. Remota a nostris temporibus ista sunt, nec ejus facti veritatem præstare possumus. Vidimus tamen dissertationem de rubro bireto Cardinalibus Regularibus concedendo, in qua Hieronymus Catena complures rationes adducit, quibus postea Gregorius XIV. permotus illud, quod peculiare reliquorum Cardinalium erat insigne, Regularibus communicavit. Catenæ rationibus siquid a nobis adjiciendum fuisset, illud erat profecto opportunum: Paulum II. cum rubri bireti usum Cardinalibus concessisset, qui rubro jam Pileo omnes utebantur, ab ea concessione Regulares Cardinales non excepisse, cum omnibus id interdiceret, qui Cardinales non essent, ut manifeste colligitur ex ejus Actu per Viennesium Albergatum ejus Vicecamerarium emissum, quod descriptum est *in Regesto Autographo Diversf. Cameralium ejusdem Pontificis Pauli II.* pag. 54. *in secreto Pontificio Tabulario*: Quamobrem nonnisi ipsorum modestiæ adscribi videtur posse, si non ex eo tempore Cardinales Regulares rubro Bireto uti cœperunt, tanquam rubri Pilei consectario, quo Cardinales omnes ex Innocentii IV. concessione utebantur.

Quæstio incidens de rubro Pileolo Cardinalibus Regularibus concesso.

14 Sed ut ad P. Nicolaum Albergatum redeamus, secundi Nocturni Lectiones a nobis in ejus Officio, ut supra diximus, concessas adjiciamus.

Lectiones propriæ B. Nicolai.

LECTIO IV.

Nicolaus Albergatus nobili genere Bononiæ ortus est. Adolescens dum Juri Civili in Patria operam daret, Monasticæ, ac severioris vitæ præstantia captus, Carthusianorum Institutum amplectitur: in quo brevi adeo profecit, ut Sacerdotio vix initia-

 tus,

tus, patrio Cœnobio præfectus sit, aliaque subinde Monasteria fere decennio summa cum laude administraverit. Ejus prudentiæ & sanctitatis opinione Clerus Populusque Bononiensis permotus, ultro sibi in Episcopum plenis suffragiis delegit; quem ille honoris gradum diu constanterque refugiens, Superiorum suorum jussu invitus demum suscepit. Nihil tamen de prioris vitæ cultu atque observatione remisit; sed verbo & exemplo forma gregis effectus, Ecclesiasticam disciplinam & Christianos mores ita in Ecclesia sibi commissa restituit, ut alius omnino Populus, alius Clerus videretur, & esset.

LECTIO V.

CIvium suorum ad Martinum V. Orator iterum ac tertio profectus, tantam ab eo Pontifice, qui eximias illius virtutes perspexerat, iniit gratiam, ut conciliandæ pacis causa inter Anglorum, Francorumque Reges Legatum in Gallias miserit: ab ea Legatione reducem S. R. E. Cardinalem sub titulo Sanctæ Crucis in Hierusalem creavit; legavitque mox in Insubriam, ut Mediolanenses, Florentinos, & Venetos discordia laborantes componeret. Post pacem Italiæ ab eo feliciter restitutam, secunda in Gallias Legatione auctus est; ac vita functo Martino V. Eugenii IV. jussu in Belgium profectus, Philippum Burgundiæ Ducem Carolo VII. Francorum Regi in Atrebatensibus comitiis conciliavit. Ad Germaniæ quoque Principes in Norimbergensi conventu Pontificium Legatum egit: deinde Basileensi, tum Ferrariensi interfuit Concilio, ubi Apostolicæ Sedis dignitatem majestatemque adversus Schismaticos egregie tutatus est.

LECTIO VI.

IN obeundis tam variis gravissimisque Legationibus incredibilem sibi apud Reges & Principes venerationem adeptus, in virtutum suarum admirationem rapuit universos. Erat enim vel in summis honoribus simplicissima humilitas, animus non solum firmus & excelsus, sed candidus etiam, prudens, ac moderatus, effusa in omnes Charitas, mansuetudo, atque humanitas cum ardenti Religionis zelo conjuncta, Carthusiani, quod professus fuerat, Instituti tenax, ejus asperitates ad mortem usque retinuit. Familiam ingenuam aluit, sanctissimeque institutam, ex qua duo Romani Pontifices Nicolaus V. & Pius II. prodiere. Tandem, cum Eugenium IV. honoris ergo comitaretur, Senis in Hetruria

renum

venum calculo oppressus, sancto fine quievit. Ejus Corpus Florentiam delatum apud Carthusianos honorifice conditum est. Sanctitatis & Miraculorum fama post mortem clarum Benedictus XIV. Beatorum ritu coli permisit.

CAPUT XIII.

De S. Proculo Milite, ac Martyre. *Die 1. Junii.*

SS. Paulini, Victrici, & Gregorii Magni Testimonia de hoc S. Martyre.

1 Celebratur *prima die Junii* Festum S. Proculi Militis, & Martyris, quem sui Patronum nostra hæc Urbs elegit. Illustre est Martyrium illius; Reliquias ejusdem celeberrimi Martyris S. Paulinus Nolæ Episcopus in suam Ecclesiam transtulit, *& in Natali Nono* S. Felicis agens de aliquibus Martyribus Italiæ, dum recenset eos, qui Martyrium passi sunt in persecutione Diocletiani, & Maximiani, hæc habet:

His Socii pietate, fide, virtute, corona
Martyres Agricola, & Proculo Vitalis adhærent. Et infra:
Vitalem, Agricolam, Proculumque Bononia condit,
Quos jurata fides pietatis in arma vocavit,
Parque salutiferis texit victoria palmis
Corpora transfixos trabalibus inclyta clavis.

2 Victricius Sanctorum Ambrosii, & Paulini æqualis *in suo opusculo de Laude Sanctorum num. 6.* ita scripsit: *Hic invenietis Joannem Baptistam, illum, inquam, qui studio communi cruentus stetit, sed ad Cœlum coronatus ascendit, quem Dominus ipse inter natos mulierum autumat potiorem, hic Andream, hic Thomam, hic Gervasium, hic Prothasium, hic Agricolam &c.* & *num. 11. Curat Ephesi Joannes Evangelista. Curat Bononiæ Proculus, Agricola; & hic quoque horum cernimus majestatem.* Hæc S. Victricii oratio est in libro Abbatis le Beuf, qui inscribitur, *Diversorum monumentorum collectio ad Galliæ Historiam illustrandam, tom. 2. editionis Parisinæ anni* 1738. De hoc autem Victricio Episcopo Rothomagensi meminerunt Martyrologium Romanum Martyrologium Ecclesiæ Gallicanæ a Saussayo editum, Longueval *in Historia Ecclesiæ Gallicanæ pag.* 407. Tillemontius *tom. 10. pag. 667. & seqq.* Baillet *to. 2. ad diem 7. Augusti.*

3 Sanctus Pontifex Gregorius *lib. 1. Dialog. cap. 9.* narrat, Sanctum Bonifacium Episcopum Ferentini celebrasse diem Festum Sancti Proculi Martyris, eumque diem a Deo celebriorem redditum fuisse insigni miraculo, quod ibidem narratur.

Error Tillemontii.

4 Tillemontius *in memor. historic. tom.5. art.35. ubi de persecutione Diocletiani*, notat, Bononiæ celebrari Festum Sancti Proculi Militis, & Martyris, quod non cohæret cum Martyrologio Romano, in quo *prima die Junii* fit mentio de Sancto Proculo tanquam Episcopo, & Martyre sic: *Bononiæ Sancti Proculi Episcopi, & Martyris, qui sub Maximiano Imperatore passus est*. Sed si ipse posteriores editiones Martyrologii saltem oculis percurrisset, animadvertisset in illis deletum fuisse titulum Episcopi, & appositum tantummodo titulum Martyris: quamobrem Cardinalis Baronius *in Annal. ad annum 303. num.122.* sic habet: *Sed Bononiensis nobilis Civitas præclaros habuit Martyres Vitalem, & Agricolam, Hermetem, Aggæum, & Cajum. Sed & Proculus quoque tunc ibi insignitus est Corona Martyrii, clarissimus fama Martyr. Verum quod ejus Martyris Acta deperdita sunt, alia commentandi occasio data est: sed consule notata a nobis in Romanum Martyrologium, in quod errore irrepsit nomen Episcopi*. Masinius *in Bononia perlustrata Kalend. Junii* Sancti Proculi meminit, illum ait ex nobili Tencararorium familia oriundum censeri: verum Hercules Maria Zanottus Collegiatæ Sancti Petronii Canonicus *in sua Sanctorum Proculorum Martyrum historia, adnotatione prima pag.31. & sequentibus* sapienter adnotat Sancti Proculi temporibus ea cognomina nondum in usu esse cœpisse, quod & nos admonuimus cum de Sancta Juliana supra ageremus.

Responsio ad conjecturas Arch.ep. de Aste.

5 Clarissimus Præsul de Aste Archiepiscopus Hydruntinus *in suis recentioribus notis ad Martyrologium Romanum* nimium fidenter pronunciat, nostrum Sanctum Proculum alium esse a Sancto Proculo, de quo loquitur Sanctus Paulinus, cujus rei hanc affert conjecturam, quia in Martyrologio noster Sanctus Proculus recensetur sine Martyrii Sociis; e contrario vero Sanctus Paulinus de illo mentionem facit conjunctim cum Sanctis Vitale, & Agricola. Addit præterea divinatorium esse asserere, quod S. Gregorius, ubi loquitur de Sancto Proculo, & de Festo in honorem ipsius celebrato, de nostro Sancto Proculo loquatur. Demum fore magis expediens asserit, si in Martyrologio Romano legeretur solum nomen Sancti Proculi Martyris, quin subderetur, ipsum subiisse Martyrium sub Maximiano.

6 Nos tamen illius sententiæ, & insinuationi non acquiescimus, cum non adeo valida nobis rationum, quas in contrarium affert, momenta videantur, ut contrariam opinionem infirmare possint. Et primo quidem ultro fatemur, in eadem persecutione sub Imperio Diocletiani Martyrium subiisse Sanctos Hermetem,

tem, Aggæum, Cajum, Vitalem, Agricolam, & Proculum: fatemur insuper de iis omnibus conjunctim fuisse locutum Sanctum Paulinum; sed non exinde conficitur Sanctum Proculum, quem seorsim a Martyrii Sociis recenset Martyrologium Romanum die prima Junii, non esse unum eumdemque cum S.Proculo, de quo conjunctim cum aliis Martyribus loquitur Sanctus Paulinus. Nam cum persecutio Diocletiani non una tantum die cœperit, & desierit; sed per plures dies perseveraverit, & cum Martyrologium Romanum designet diem mortis Sanctorum, nil mirum si in Martyrologio, una eademque fiat simul mentio Sanctorum Hermetis, Aggæi, & Caji, qui simul illa die mortui sunt; alia vero die SS. Vitalis, & Agricolæ alia die pariter simul mortuorum; alia demum die Sancti Proculi, qui separatim a Sociis mortuus est, licet omnes Martyrium passi sint sub eodem Diocletiano, & in eadem persecutione. Deinde quantum ad id quod objiciunt, speciem esse divinationis asserere, Gregorium loqui de nostro S.Proculo, pro refellenda hac nota, satis erit animadvertere, divinationem nostram inniti auctoritate Cardinalis Baronii, qui *in notis ad Martyrologium Romanum* clare asserit, S.Proculum, de quo scribit Sanctus Gregorius, esse illum eumdem, de quo fit mentio in Martyrologio. Verba Baronii sunt: *De Natali die Sancti Proculi Martyris solemniter celebrari solito scribit Sanctus Gregorius lib. 1. Dialog. cap. 9. in Bonifacio circa medium; de illo etenim* (nempe de nostro) *non de alio, ut de Martyre celeberrimo cunctis notissimo, ibi agi persuademur*: & concordant Bollandistæ *in Actis Sancti Bonifacii relatis die 14. Maji*.

7 Sanctus Antoninus *in Chronicis part. 3. tit. 24. cap. 13. §. 4.* narrat, S.Proculum fuisse tempore Justini Imperatoris: *Fuit tempore Justini Imperatoris*; & a Justino missum fuisse Bononiam Marinum Prætorii Præfectum: hunc vero, instigantibus Ethnicis, cœpisse persequi Christianos, eorumque Ecclesias, Hæreticis instigantibus, clausisse: *In hac tempestate Marinus Prætorii Præfectus missus est Bononiam, ut Reipublicæ statum summopere custodiret. Interim cœpit insequi Christianos suasu Paganorum, & sanctas Dei Ecclesias claudere suasu Hæreticorum*. Narrat deinde Proculum Militem nobilibus Parentibus ortum cœpisse suos socios confirmare, eorumque animos erigere: *Proculus Martyr egregius, nobilis genere, persona decorus, sapientia splendidus cœpit hortari Socios suos*. Insuper orta contentione ipsum inter, & Marinum, auditaque barbara mortis sententia contra se prolata, eduxisse securim; & Marino in Templo oranti caput

S. Antonin narratio.

put

put abscidisse, abscissumque nusquam repertum fuisse: *Habita itaque inter eos varia, prolixaque disputatione, Beatus tandem Proculus audita contra se sæva Principis sententia, securim, quam valde diligenter exacuerat, sumpsit, cervicemque Marini Prætoris in Templo orantis penitus obtruncavit, quæ nusquam comperta est*; Postera vero die a suis Ministris repertum fuisse Marinum capite diminutum: *Postera vero die tempestive convenientes Ministri ad Principis Templum, ut orarent, Corpus exanime absque Capite repererunt*; Post tale factum Sanctum Proculum se se occultasse, non tamen evitandi causa mortem, sed ut primum furentis Populi impetum declinaret: *Aliquot dies latuit, non quod mortem effugeret, sed ut iræ sævientis in eum populi aliquantulum cederet*. Repertum postea in loco castaneis consito, ubi orabat, fuisse comprehensum a Militibus, & flagris cœsum: *Interim Proculus a Palatinis Militibus comprehenditur, trahitur, & flagellatur*: Demum illum, accusantibus Judæis mortis Principi inflictæ, & accedente ipsius spontanea confessione, fuisse capite diminutum, quod Beatus Martyr apprehendit, & ad locum usque, ubi etiam nunc jacet Corpus ipsius, asportavit: *Illi autem* (Judæi nempe) *ajebant, se scire Proculum conscium necis Principis sui: Proculus vero confessus est, se esse conscium*; & deinde: *Surgens itaque Beatus Martyr constitit, & apprendens caput suum juxta genua, usque ad locum pervenit, ubi hodie etiam requiescit*. Non omittendum hic, extra Portam S. Mamantis Bononiæ, quæ Porta *di S. Mamolo* vulgo nuncupatur in vetusto Templo, quod dicitur Sanctæ Mariæ Vallis viridis, columnam extare, in qua legitur hæc inscriptio, quam etiam refert Malvasia *in suis lapidibus Felsineis sect. 5. cap. 3.* & est hujusmodi: *Hic Sanctus Proculus Miles Bononiensis sacro martyrio coronatus extitit abscisso Capite quod ille, ubi nunc ipsius Templum conspicitur, manibus propriis detulit anno Domini 303.*

Difficultates circa allatam narrationem.

8 Sed, ut verum ingenue fatear, narratio Sancti Antonini gravissimas, easque insolubiles patitur difficultates. Nam primo Justinus fuit Orthodoxus, eoque imperante, inverisimile prorsus est, fuisse Christifideles martyrio affectos. Deinde quis credat Bononiæ, & universim in Italia administrasse Rempublicam Ministros Imperatoris Orientis eo tempore, quo Italia tota in Gothorum ditionem redacta erat? Quæ consideratio apud aliquos tanti momenti fuit, ut hoc errore ab Actis expuncto commenti sint, Marinum non fuisse Ministrum Justini, sed Theodorici Ariani Gothorum Regis, qui postremis sui Regni annis sævissime persecutus fuit Catholicos, quam correctionem amplectitur Sigonius *lib. 1. Histor. Bononien.*

8 Verum

Vera Epoche Martyrii Sancti Proculi.

9 Verum hæc correctio in alium incidit palmarem errorem. Nam cum Sanctus Paulinus, qui per multiplicem centenarium annorum numerum Theodoricum præcessit, de Sancto Proculo Martyre mentionem faciat, impossibile est Sanctum Proculum, imperante Theodorico martyrium subjisse, ut nemo non videt. Quamobrem dicendum potius existimo, illum martyrium fuisse passum, imperantibus, & Christi Ecclesiam persequentibus Diocletiano, & Maximiano, cum certum, exploratumque sit, in illa persecutione passos fuisse Sanctos Vitalem, & Agricolam, quos asserit Sanctus Paulinus strenue sanguinem fudisse una cum Sancto Proculo in eadem persecutione: *Quos jurata fides pietatis in arma vocavit*: a quo S. Paulini testimonio inductus fuit Cardinalis Gabriel Palæotus ad corrigendas Ephemerides nostræ Ecclesiæ, assignando martyrium Sancti Proculi non tempori Justini, vel Theodorici, sed Diocletiani, & Maximiani. Et Sigonius in posteriori *Opere de Episc.Bononien.* agens de persecutione nostræ Ecclesiæ sub Imperio Diocletiani, & Maximiani, asserit Sanctum Proculum fuisse interfectum, non quia se opposuit Arianismo, sed falso Deorum cultui, sive Idololatriæ.

10 Idem docet Cardinalis Baronius *in notis ad Martyrologium Romanum die prima Junii. Percrebuit huc usque de Sancto Proculo Martyre ea opinio, quod passus sit temporibus Theodorici Arianorum Regis &c. sed hæc omnia redduntur irrita ex his, quæ scribit Sanctus Paulinus Nolanus Episcopus, qui longe præcessit tempora Theodorici Regis &c. Hujus tanti Viri auctoritate Illustrissimus, ac Reverendissimus Gabriel Palæotus Cardinalis amplissimus Archiepiscopus Bononiensis emendavit Tabulas pristinas ejus Ecclesiæ.* Verba autem Sigonii sunt: *Hæc vero* (loquitur de persecutione Diocletiani, & Maximiani) *sævìit, atque interim universa Ecclesia, fuga, pavore, plantuque referta, cum multos alios, tum præcipue Bononiæ Hermetem, Aggæum, & Cajum, Proculum, Vitalem, & Agricolam, homines præ cæteris Christum constantissime profitentes extinxit.* Consulatur Canonicus Hercules Zanottus *in laudato Opere, adnotatione 6. supra.*

Animadversiones circa caput manu propria a S. Proculo asportatum.

11 Non desunt, qui religiose fatentes Dei potentia supra naturam operante fieri quidem posse, ut quis manibus apprehensum Caput sibi abscisum alio transferat; dubitant tamen, an id factum sit a Sancto Proculo, cujus dubitationis rationem afferunt petitam ex eo quod consueverunt Pictores in tabula nunc unum, nunc alterum ex iis Sanctis Martyribus, quibus Caput abscisum est, exprimere præ manibus suum Caput abscissum, unice ad indicandum quo genere martyrii mortui sint, non secus

cus ac ad significandum martyrium Sanctæ Apolloniæ, ac Sanctæ Agathæ, alteram pingunt habentem præ manibus Dentes avulsos, alteram Papillas: atque hinc ortam esse ajunt persuasionem vulgi opinantis, Sanctum Proculum manibus in alium locum amputatum sibi Caput asportasse: & cohærent Bollandistæ ubi de nostro S. Proculo loquuntur *die prima Junii*.

Rejicitur S. Antonini prædicta narratio

12 Sed quantivis ponderis sit hæc conjectura, certum est, nostros Historicos non aliter narrare martyrium Sancti Proculi, atque illum narret Sanctus Antoninus; non aliter etiam describitur in Lectionibus propriis, quæ olim recitabantur a Monachis Benedictinis Congregationis Cassinensis, excusis Bononiæ *anno Domini 1610.* in quibus tamen narratur evenisse martyrium tempore persecutionis Diocletiani, & Maximiani: *Diocletiano, & Maximiano imperantibus acerbissima persecutio exorta est*. Eodem modo pariter describitur in Lectionibus, quæ recitantur a Patribus Dominicanis Bononiæ, in quibus tamen retinetur antiquus error, nempe Sanctum Proculum martyrium passum fuisse sub Justino: *Beatus Proculus nobili genere, sed sanctitate nobilior, videns quod Marinus Præfectus Prætorii Bononiam, Justino Imperatore, missus, Paganorum, & Arianorum suasu Christianos immaniter persequebatur, & eisdem mortem intentabat, cæpit socios suos hortari &c.* Lectiones tam Benedictinorum, quam Dominicanorum ad calcem hujus tertii libri adjiciemus.

13 Galesinius *in suo Martyrologio* cautius loquitur de Sancto Proculo: nam neque Marinum appellat Præfectum Justini, & narrans mortem Martyris, prorsus omittit, ab ipso prius fuisse inopino ictu Marinum occisum. *Bononiæ S. Proculi Martyris, qui Marini Prætorii Præfecti jussu ob Catholicam Fidem varie excruciatus, demum securi percussus coronatur*. Alii prorsus rejiciunt narrationem Sancti Antonini; tum quia ipse primus martyrium Sancti Proculi modo prædicto exponit, non obstante tot sæculorum cursu ipsum inter, & persecutionem Diocletiani, & Maximiani, tum quia nulla ratione titulo Martyris honestari posset, qui fuisset morti addictus ob proditoriam occisionem Præfecti quantumvis Ethnici, aut Hæretici. In Lugdunensi Chronicorum Sancti Antonini editione *anni 1587.* dictæ narrationi Sancti Antonini hæc leguntur adjecta in margine: *Facinus inauditum, vix, ut puto, credibile*. Cui sententiæ adhærent Bollandistæ. Tillemontius *in memoriis historicis* postquam animadvertit Ferrarium *in Catal. Sanctorum Italiæ* exposuisse martyrium Sancti Proculi eo ferme pacto, quo exponitur a Sancto Anto-

Antonino, emphatice loquens addit, quod si res evenisset, ut narratur, nulla ratione posset Sanctus Proculus coli tanquam Martyr; sed potius habendus esset ut homicida, & proditor. Comes Valerius Zani *in sua Synopsi Vitæ Sancti Proculi* supra memoratum factum neque approbat, neque improbat, sed prorsus omittit. Auctor eruditarum adnotationum ad Opus Sigonii *de Episc. Bononiæ* de narratione Sancti Antonini ita judicat: *Vetus illa narratio incertæ prorsus est fidei. Idem visum quoque Lugdunensibus editoribus Chronicorum Sancti Antonini, dum tom. 3. pag. 803. in margine hanc notam apposuerunt: Facinus inauditum vix, ut puto, credibile.* Rem caute magis refert Petrus Galesinius in Martyrologio ad Kalendas Junias: *Proculus Marini Præfecti jussu ob Catholicam fidem varie excruciatus, demum securi percussus coronatur.*

14 Vetitum est Principes, ac Magistratus lædere, etiamsi Infideles sint, & Hæretici; jubente Apostolo pro his preces fieri *in Epist. 1. ad Timoth. cap. 2. Obsecro igitur primum fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro Regibus, & omnibus qui in sublimitate sunt, ut quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate.* Quod certe intelligendum est de Principibus etiam infidelibus, cum ejusmodi essent qui Apostoli tempore regnabant; nam in Galilæa Agrippa, in Ponto Polemon, in Arabia Aretas Reges erant; in Judæa vero Cæsar regiam habebat potestatem, ipsis Judæis clamantibus: *Non habemus Regem nisi Cæsarem.* Videantur Estius in citatum Apostoli locum, ad illa verba *Pro omnibus hominibus*, Salmero *tom. 15. Oper. pag. 444. §. Addit & pro Regibus*, Calmet, ad eadem verba *loc. cit.* Cornelius a Lapide, ad verba: *Secundo non tantum*, & Harduinus in adnotationibus ad verbum illud: *Pro Regibus.*

15 *Deuteronomii cap. 13.* sic Populo Deus præcepit, si falsus Propheta tentet plebem decipere, & a veri Dei cultu avertere: *Non acquiescas ei, nec audias, neque parcat ei oculus tuus, ut miserearis, & occultes eum; sed statim interficies: sit primum manus tua super eum, & postea omnis populus mittat manum.* Ex quo loco minime conficitur, posse quemquam privata auctoritate falsum Prophetam interficere, sed solum ad eum accusandum teneri; qui si convictus fuerit, pœna capitis plectendus erit; ut ad eum locum luculenter ostendunt Estius, Calmet, Cornelius a Lapide, Lorinus in ea verba: *Statim interficies*, aliique Interpretes. Ille solum ab homicidii crimine immunis est, qui vel ex justæ legis præscripto, vel ex speciali Dei jussu homi-

ſuperius relatam apocrypham eſſe; quæ ſi vera eſſet, nec Proculus Martyr fuiſſet, neque ut talis coli poſſet.

19 Apocrypha hiſtoria eſt, quia ſive Proculus mortem obierit ſub Diocletiano, & Maximiano, juxta veriorem Chronologiam, ſive ſub Juſtino, ut S. Antoninus voluit; multæ ætates interceſſiſſent, antequam idem S. Antoninus factum deſcriberet: in quibus circumſtantiis neminem latet optimæ critices regula, non eſſe factum recipiendum, quod multis poſt ſæculis auctor quiſpiam tradat, nullum afferens ex monumentis facto propioribus teſtimonium.

20 Quæ ratio ſi multam habet in omnibus Scriptoribus vim, majorem in S. Antonino obtinere debet, qui cum in ſua Hiſtorica Summa omnia congerere voluerit, non illud item curavit, ut ad examen vocaret quæcumque in eam conferebat. Hoc de eo judicium tulit Canus homo ex eodem Ordine doctiſſimus *de locis Theologicis lib. 11. cap. 6. De Vincentio Bellovacenſi, & Divo Antonino liberius judico, quorum uterque non tam dedit operam, ut res veras certaſque deſcriberet, quam ne nihil omnino præteriret, quod ſcriptum in ſchedulis quibuſdam reperiretur. Ita ad hiſtoriam unamquamque exiſtimandam, momentoque ſuo ponderandam, non artificum ſtatera, ſed ne populari quidem trutina uſi ſunt.* Videri etiam poteſt Hiſtoria Virorum illuſtrium ex Ordine Prædicatorum, quam ſumma diligentia, & elegantia ſcripſit P. Touronius in eodem Ordine adhuc vivens *tom. 3. lib. 20. pag. 354. num. 93. & ſequentibus.*

21 Melchior Canus, ut paulo ante vidimus, ait S. Antoninum quæcumque in ſchedulis, quas nactus erat, inveniret, deſcripſiſſe; atque id nobis cauſa fuit inquirendi, quænam ſchedula illa eſſe poſſet, unde S. Proculi factum hauſerit. Sigonius *in ſuo Opere de Epiſcopis Bononien.* Gaudentii cujuſdam Epiſcopi non facit mentionem, facit tamen Rabbius *in additionibus ad Sigonium*, eumque in Bononienſium Epiſcoporum ſerie inſerit, quem electum eſſe ait *anno* 720. & annos viginti in Epiſcopatu vixiſſe, ut videre eſt *in notiſſima Operum Sigonii Mediolanenſi editione tom. 3. pag. 386.* Bocchius autem *in manuſcripta Bononiæ Hiſtoria lib. 6. pagina nobis* 101. vidiſſe ſe narrat in Bibliotheca Monaſterii Bononienſis S. Proculi quædam manuſcripta, in quibus Gaudentius Epiſcopus dicitur combuſtam ejus Monaſterii Bibliothecam inſtauraſſe, & S. Proculi hiſtoriam Leoninis verſibus ex illius ætatis ingenio ſcripſiſſe. Verum nec Bocchius ipſe hiſtoriam vidit, cum de ea perinde loquatur ac de Opere ab aliis commemorato, nec nobis eam invenire contigit, quamvis omnem adhibuerimus,

cum Bononiæ essemus, diligentiam. Hinc facile quivis intelliget, non posse inde S. Antonini historiæ fidem conciliari; quamvis fortasse ex hoc fonte, si non omnia, aliqua saltem ex iis, quæ ab illo narrantur, haurire potuerit.

22 Primæ propositæ affirmationis parti satisfecimus, in qua ostendendum erat, apocrypham esse historiam illam; sequitur altera, Proculum nempe Martyrem futurum non fuisse, nec ipsi ut Martyri cultum exhibendum, si historiæ illius veritas consisteret. Atque ut totius causæ summa plenius percipiatur, fingamus animo non Marinum a Proculo, sed hunc a Marino interfectum esse, post acrem inter ipsos de Religione concertationem, in cujus æstu Marinus Proculum interfecerit. Proculi factum reprehendendum non esset, sed Ecclesia nunquam ipsi titulum, aut honorem Martyris concessisset; non quod Christi causa mortem non pertulisset, nec quod non odio Fidei concitatus hostis illum interemisset; sed quia Martyr in subeunda morte pacifice debet se gerere; Martyres enim in ea Christum ipsorum caput debent imitari, qui tanquam agnus innocens ad supplicium ductus est; ob eamque causam Christiani milites, qui in Religionis bello cum infidelibus pugnant, si moriantur, suum habent apud Deum meritum, non tamen Martyrii lauream, ut demonstratum a nobis est *Operis nostri de Canonizatione lib. 3. cap. 18. num. 10. & sequentibus*.

23 Jam vero non ita res contigit. Nam Marinus non Proculum interfecit, sed ille a Proculo interfectus est. Quid ergo? Proculusne ille, qui si a Marino cæsus esset, Martyr non fuisset, quamvis ejus factum ab hominibus reprehendi non posset, Martyr erit, postquam Marinum dolo interfecit, postquam ad illum bona fide accessit, postquam amotis ipsius satellitibus, ictu securis, quam prius veste occuluerat, cædis privata auctoritate illatæ crimen patravit tot aliis circumstantiis conjunctum, quæ culpam aggravant? Quisnam hoc sibi persuadeat?

24 Quod si respondeant, Proculum Martyrem non esse ob necem Marino illatam, sed ob necem quam ipse alacriter sustinuit a Præfecti Marini sequacibus sub prætextu cædis a Proculo perpetratæ; quærerem (& merito) quanam demum ratione Proculus cæsus esse dici possit odio Christianæ Fidei potius, quam ad ulciscendam Marini necem? Probabiliter conjici id posset, si Præfecti Imperatoris vices gerentis cædes crimen capitale non esset, quod pœna capitis leges non mulctarent, nisi certis quibusdam aliis circumstantiis concurrentibus: non vero quando,

do, ut Historici ipsi testantur, cæde peracta, solum de ejus auctore quæstio fuit; concurrentibus cæteris omnibus, quæ in criminis causa requirebantur, ut Proculus auctor illius omnino haberetur, hominum certorum indicio quonam se recepisset innotuit, captus, & in judicium adductus rem ingenue fassus est, calamitatem suam æquo tulit animo, ac pie, ut Christianum decuit, supplicio obviam ivit; ex quibus omnibus cum nequeat inferri illum odio Christianæ Fidei interfectum esse, sed ad ulciscendam Præfecti Marini necem, qua ratione Martyrium excluditur, eadem conficitur Proculum nec Martyrem futurum fuisse, nec Martyris honores habiturum, si ea historia vera esset.

Corpus S. Proculi ubinam conditum sit.

25 Corpus Sancti Proculi Militis una cum Corpore Sancti Proculi Episcopi, qui ambo fuerunt Martyres, jacet in Templo Sancti Proculi Monachorum Cassinensium, ut constat ex lapide erecto *anno Domini* 1380. ubi etiam legitur quingentos annos ante reposita ibi fuisse Corpora dictorum Sanctorum Martyrum. In Tabulario etiam, sive Archivio illius Cœnobii asservatur supplex libellus Abbatis Monachorum Sancti Proculi, directus ad Generalem totius Ordinis Conventum, celebratum *anno* 1574. quo petebatur facultas instaurandi Templum, & ibidem decenter collocandi Corpora utriusque Sancti Proculi, quæ jacebant in Templo subterraneo, cui inditum fuerat nomen Tugurii. Inspectio, eorumdem Sanctorum Corporum habita est *anno* 1536. ab Antistite Augustino Zanetti, tunc temporis Suffraganeo Episcopo, & Bononiensis Episcopi Vicario Generali, & ab aliquibus aliis honestis, & probatæ fidei Viris ad id ab ejusdem Civitatis Rectoribus deputatis. Cujus rei memoria consignata est publicis tabulis ab Evangelista Matuliano Notario. In Chronicis ejusdem Cœnobii legitur, Sacellum, in quo asservantur utriusque Sancti Proculi Corpora, fuisse in meliorem formam redactum *anno* 1624. Præterea Sanctus Proculus recensetur inter Sanctos Patronos ejusdem Urbis. Legitur in Historiis, Bononiam venisse *anno* 1219. illuc a Sancto Francisco missum Beatum Bernardum a Quintavalle, ut ibidem domum, sive Cœnobium suæ religiosæ Familiæ compararet, eumdemque hospitio exceptum fuisse a Nicolao e nobili Familia Pepoli, qui non solum idoneam domum Alumnis Sancti Francisci dedit, sed etiam inter ipsos solemnia Vota nuncupavit, & sancte obiit, meritoque inter ipsos nomen Beati obtinuit: deinde illuc supervenisse Sanctum Franciscum, qui in suum Religiosum Ordinem cooptavit duos nostræ Universitatis Scolares, & cum vellet instituere Sacræ Theologiæ Lycæum, ejusdem facultatis publicum Professorem elegit San-

Quomodo sit unus ex Patronis Civitatis?

Sanctum Antonium Patavinum: demum cum Bononiensem Ecclesiam regeret Jacobus Boncampius e Dominicanorum Religiosa Familia, ab eodem persuasum fuisse Populo, ut adderet Sanctis Patronis Civitatis Sanctos Petronium, & Proculum, itemque Sanctos Dominicum, & Franciscum, ut videri potest apud Sigonium *in Vitis Henrici de Fratta, & Jacobi Boncampii lib.2.* Singularissima sunt beneficia, quæ huic Urbi Sanctus Proculus a Deo impetravit. *Anno* siquidem 1474. sua intercessione obtinuit Agrorum fœcunditatem post diuturnam Annonæ caritatem; *anno* 1505. indemnitatem ab eversione tempore terremotus, & *anno* 1630. liberationem a peste.

26 Ejus festum cum Officio & Missa de Communi Martyrum peragebatur. Nos postea proprias secundi Nocturni Lectiones Urbi, ac Diœcesi Bononiensi concessimus, quintam & sextam ex S. Augustini sermone ipsi S. Proculo accommodato conficientes: sexta vero his verbis castigate concepta est: *Proculus Martyr, cujus cum laude meminerunt Sancti Gregorius Papa, & Paulinus Nolanus Episcopus, primum terrenæ militiæ nomen dedit, deinde sæviente Diocletiani, & Maximiani Imperatorum persecutione, ad sequenda Christi signa conversus est. Palmam Martyrii Bononiæ obtinuit, trabalibus clavis transfixus. Claruit pietate, fide, virtute, mira constantia. Inter Patronos singulares, quos Custodes & Tutelares habet Bononiensis Civitas, jure ac merito recensetur: non enim defuerunt Miracula, quibus comprobatur speciale patrocinium, quo Bononiensibus opitulatur.*

CAPUT XIV.

De Sancto Parisio Confessore. Die 11. Junii.

S. Parisii Festum cum Officio.

1 Celebratur *die undecima Junii* Festum Sancti Parisii Confessoris, cujus mentio fit hac die in Martyrologio Romano, ubi sic legitur: *Bononiæ Sancti Parisii Confessoris Monachi Ordinis Camaldulensis.* In honorem ipsius recitantur in hac Urbe, & Diœcesi Horæ Canonicæ, & celebratur sacrum ex Communi Confessorum non Pontificum. Sed Sacra Rituum Congregatio *die* 20. *Augusti anno* 1729. approbavit Lectiones proprias secundi Nocturni pro Camaldulensium Religiosa Familia petitas ex Historia Camaldulensi Augustini Florentinii, & ex Vita scripta a Sigonio jussu sæpius memorati Cardinalis Gabrielis Palæoti, quas Lectiones huic tertio Libro adnectemus.

2 San-

2 Sanctus Parisius natus est Bononiæ *anno* 1151. ibidem cooptatus est inter Cœnobitas Camaldulenses, & ætatis suæ anno quadragesimo Tarvisii electus fuit Rector Monialium Sanctæ Christinæ ejusdem Ordinis Camaldulensium. Fuit omnium virtutum genere spectatissimus, & semper cum laude Monasterio prædicto, diuturno annorum septuaginta septem spatio, præfuit. Sanctissime obiit anno ætatis suæ centesimo decimo sexto die undecima Junii *anno* 1267. *& eodem anno* Albertus Tarvisii Episcopus, auctoritate ordinaria processum confecit, & ad examen revocavit ipsius virtutes, & miracula. Legantur Augustinus Florentinius *in Histor. Camald.* Baillet *in Vita ejusdem Sancti*, & Bollandistæ.

Ejusdem nativitas, vita, & mors.

3 Dignissimus Præsul Franciscus Maria de Aste *in notis ad Martyrologium Romanum* agens de hoc Sancto Parisio hæc habet: *Tarvisio potius, quam Bononiæ adscribendus hic Sanctus: ne igitur Bononienses indignentur*. Verum si his verbis indicare voluisset, Sanctum Parisium ortum duxisse Tarvisii, & non Bononiæ, incidisset procul dubio in palmarem errorem, cum certo certius sit, eum natum fuisse Bononiæ ex piis, & honestis Parentibus, ut videri potest apud Florentinium *in Histor. Camaldul. lib. 2. cap. 20.* Baillet *in Vita ejusdem Sancti*, Sigonium *lib. 3. de Episc. Bononiæ in Vita Octavii Ubaldini*, Surium, & Bollandistas.

Ejus Patria vere est Bononia; improprie tamen etiam Tarvisium.

4 Nicolaus Manerbius Venetus Monachus Camaldulensis ad usum piarum fœminarum ex Latino sermone in Italicum transtulit Librum, in quo Sanctorum vitæ, ac res gestæ describebantur; ejusque Opus Venetiis impressum est sub Sixto IV. a Nicolao Jansonio, qui cum in ea Urbe Typographicam Officinam statuisset, suum quoque in eadem domicilium constituit *anno* 1468. isque unus ex iis habitus est, qui ejus artis perficiendæ principes auctores extiterunt, ut videre est in Dictionario Historico Basilææ impresso *anno* 1733. verbo *Jenson*. In hoc Opere Vita S. Parisii legitur, qui Bononiæ natus esse dicitur, idemque traditur in Lectionibus a Sacra Rituum Congregatione non ita pridem Ordini Camaldulensium concessis.

5 Bollandistæ rationem afferunt aliunde petitam, quam a Natalibus, cur potius Sanctus Parisius tribuendus sit Tarvisio, quam Bononiæ, his verbis: *Sed cum Acta summatim expressa apud Surium, & in notis iisdem allegata, dicant clare, Parisium longissimam suam ætatem exegisse Tarvisii, ibidemque defuncti vitam, ac miracula a Tarvisino Episcopo examinata fuisse, ecquid causæ potuit habuisse Baronius, ut eum præter Martyrologiorum stylum Bononiæ adscriberet potius, quam Tarvisio?*

6 Sed

6 Sed cum nos *tom.* 4. *nostrarum Institutionum Instit.* 12. *pag.* 142. ostenderimus tres esse Sanctorum Patrias, quarum una est illa, in qua nati sunt; altera, in qua magnam suæ Vitæ partem traduxerunt; tertia, in qua objerunt, jure optimo potuit Cardinalis Baronius tribuere Bononiæ Sanctum Parisium, cum compertissimum sit, & ibi natum fuisse, & ibi solemni votorum nuncupatione se Religioso Camaldulensium Ordini mancipasse.

Lectiones propriæ pro Officio S. Parisii.

7 Superius dictum est, Bononiæ Officium, & Missam S.Parisii recitari ex communi Confessorum non Pontificum, sed a nobis Lectiones propriæ secundi Nocturni concessæ sunt, quæ compilatio dici possunt Lectionum quatuor, quas ad usum Monachorum Sacra Rituum Congregatio concessit, quæque ex more Cleri sæcularis ad tres redactæ sunt.

8 Post hujus Operis nostri editionem Patavinam prodiit in lucem typis Venetis *anno* 1748. Libellus nobis dicatus, cujus titulus: *Memorie della Vita di S. Parisio Monaco Camaldolese, e del Monastero de' SS. Cristina, e Parisio di Treviso, raccolte da un Monaco Camaldolese*, in quo eruditissimus Auctor duodecim Capitibus singula ordinatim comprehendit, quæ circa nativitatem S.Parisii, ejusque res gestas, virtutes, miracula, mortem, Canonizationem, & cultum colligere potuit ex viginti & amplius Auctoribus, qui de hoc Sancto vel ex professo, vel obiter scripserunt; quorum Catalogum Operi præmittit; adjectis in fine Lectionibus veteribus secundi Nocturni pro festo S.Parisii, ex antiquo Breviario ad usum olim Abbatiæ Vangariccienfis desumptis. Qui igitur plura de S. Parisio scire desiderat, illum Auctorem adeat, in quo suam non devotionem modo, sed eruditam quoque curiositatem satiare poterit.

CAPUT XV.

De Sancto Paterniano Bononiæ Episcopo. Die 12. Julii.

Officium Sancti Paterniani Episc. Bonon.

1 Celebratur Festum Sancti Paterniani Episcopi, & Confessoris *die* 12. *Julii*, qua die fit illius commemoratio in Martyrologio Romano his verbis: *Bononiæ Sancti Paterniani Episcopi*. Et in Civitate, ac in tota Diœcesi recitantur in honorem ipsius Horæ Canonicæ petitæ ex Communi Confessorum Pontificum. Cardinalis Baronius *in notis* asserit, ipsum in Episcopatu immediate successisse Sancto Petronio.

2 Idem

2 Idem asserunt Sigonius, Ferrarius, & Tillemontius, qui addit *tom* 5. *in Vita Sancti Petronii* hanc esse eruditorum hominum opinionem; & præterea Sanctum Petronium viginti annorum spatio in Episcopatu vixisse *ab anno scilicet* 450. *ad annum usque* 470. Aliam viam ineunt Ughellius, Masinius, & Bombacius, quorum primus, nempe Ughellius, undecimo loco ipsum connumerat inter Bononiæ Episcopos. Masinius docet, ipsum fuisse Successorem Sancti Hadriani, qui immediate Sancto Petronio successit. Qua de causa Bollandistæ *in Vita Sancti Paterniani* sic scribunt: *Incertum itaque est, cuinam in Episcopali munere successerit Sanctus noster, aut quo tempore fuerit illud auspicatus, Scriptoribus, quod doceant nihil habentibus, præter publicam venerationem, quam scriptis suis inserunt, aliis proximius ad res gestas Sancti pertinentibus temporum oblivione sepultis.* *Ejus Episcopatus Epocha.*

3 Fanensis Civitas veneratur, ut suum Episcopum, & Patronum Sanctum Paternianum, cujus res gestæ referuntur a Bollandistis *die* 12. *Julii*, qui etiam in controversiam adducunt, an sint duo Sancti Paterniani, alter Bononiæ, alter Fani, vel unus idemque sit utrobique specialiter cultus, & venerationi habitus. Castellanus *in suo Martyrologio universali* dicit, Sanctum Paternianum esse Sanctum ignotum, cujus nulla sit mentio in antiquis Martyrologiis, & tam Bononiæ, quam Fani specialem cultum obtinere. Judicium vero Bollandistarum hac super re est hujusmodi: *Et vere, ut dicam id, quod sentio, non pauca sunt in utroque Sancto, quæ possint movere suspicionem, ne ex uno unico conflatus sit duplex; nam uterque fuit Episcopus; uterque habitavit in Italia, & quidem in eodem ferme Italiæ tractu: uterque colitur eodem mense; quin immo eodem pene mensis die. Accedit insuper quod tam adjuncta temporis, quo Bononiensis vixisse asseritur a Ferrario, anno circiter* 450. *quam ejusdem Patria, ut creditur Civitas Bononiensis, aliaque quæ fundare possent distinctionem, de qua quærimus, destituta appareant solido aliquo antiquo fundamento, ut ex iis utriusque Sancti discrimen probari haud possit. His tamen non obstantibus, judico utrumque Sanctum in sua antiqua possessione relinquendum, donec aliud suadeant certa documenta, quorum consecutionem vix ausim sperare.* *Alius est a S. Paterniano Fanensi Ep.*

4 Nos Bollandistis consentientes ita dicimus, nostrum Sanctum alium esse ab illo, quem Fanenses ut suum agnoscunt, & utriusque sanctitatem compertam esse, sed necesse esse ut fateamur nobis non suppetere tuta, ac solida monumenta, qui-

bus uti possimus in recensendis nostri Sancti Paterniani rebus gestis.

CAPUT XVI.

De Sancto Dominico. Die 4. Augusti.

Officium, & Missa pro die Festo S. Dominici, ejusdemque Translat.

1 CElebratur *die 4. Augusti* Festum Patriarchæ Sancti Dominici Institutoris Ordinis Prædicatorum, quod Festum cum Officio & Missa propria, ubique terrarum solemne est. De ipso fit mentio in Martyrologio Romano his verbis: *Bononiæ Sancti Dominici Confessoris Fundatoris Ordinis Fratrum Prædicatorum, Viri sanctitate, & doctrina clarissimi, qui Virginitatem perpetuo illibatam servavit, & ob singularem meritorum gratiam tres mortuos suscitavit; cumque prædicatione sua hæreses compressisset, ac plurimos ad religiosam, & piam vitam instituisset, octavo Idus mensis hujus in pace quievit. Ejus tamen Festivitas ex Constitutione Pauli Papæ IV. hac die celebratur.* In eodem Martyrologio *die 24. Maji* hæc alia verba habentur: *Bononiæ Translatio Sancti Dominici Confessoris tempore Gregorii Papæ IX.*

2 De hac translatione, cujus occasione ejus Corpus e sepulchro erutum, repositum fuit in Capsa cedrina, cui super structus fuit tumulus e terra naturali, loquuntur Malvenda *ad annum Christi 1233. num. 9.* Bzovius *ad eumdem annum num. 5.* In Codice vero manuscripto Fr. Bernardi Guidonii asservato in Archivio Cœnobii Carcassonensis legitur pars judicialis examinis vitæ, & mortis Sancti Dominici, quod examen habitum fuit auctoritate Gregorii IX. a Tancredo Bononiæ Archidiacono, aliisque ad id delegatis, ac fuit typis impressum *in tom. 1. Echardi de Scriptoribus Ordinis.* Ibi testis octavus *pag. 54. & 55.* Fr. Paulus Venetus nuncupatus narravit, se multum diuque versatum fuisse cum S. Dominico, nec non interfuisse translationi Corporis ejusdem Sancti, de qua translatione testatur sic: *Intererant ibi multi Episcopi, & multi alii Clerici, & Potestas Bononiensis cum multis aliis Civibus honoratis.* Celebratur a Dominicanorum Ordine Festum hujus Translationis *die 24. Maji*, & Antiphona ad Vesperas est hujusmodi: *Gaude felix Parens Hispania, novæ prolis dans mundo gaudia; sed tu magis plaude, Bononia, tanti Patris dotata gloria: Lauda tota Mater Ecclesia, novæ Laudis agens solemnia.*

Varii tituli quibus S. Dominicus ad Bononiam Civitatem spectat.

3 Pluribus titulis ad hanc nostram Bononiæ Urbem pertinet Sanctus Dominicus. Nam & ipsam incoluit: in ipsa a fundamentis erexit celeberrimum sui Religiosi Ordinis Cœnobium: in

ipsa

ipsa celebravit primum totius suæ Religiosæ Familiæ generalem Conventum: præterea in ipsa illius venerabile Corpus quiescit, cujus Caput *anno* 1383. Bononiæ Ecclesiam regente Cardinale Philippo Carafa, seorsim in argentea theca repositum fuit, in qua etiam nostris hisce temporibus asservatur; reliquum vero Corpus relictum fuit in nobilissimo Sepulchro, quod jampridem erectum fuerat in Templo Religiosorum ejusdem Ordinis. Hanc Capitis separationem ab aliis membris, & prodigium, quod tunc temporis accidit, Sigonius *lib.* 3. *de Episcop. Bononien. in vita Cardinalis Philippi Carafa* narrat his verbis: *Anno millesimo tercentesimo octuagesimo tertio* XII. *Kalendas Martias Fratres Prædicatores Caput Sancti Dominici ex Arca, Philippo Episcopo, Magistratibusque præsentibus extraxerunt, & ad usum Ecclesiæ nobili loculo argenteo condiderunt. Mirum vero illud oculis Mortalium accidit, quod interim dum Arca patuit, Stella supra Ecclesiam clarissime fulsit. Quæ res animadversa Civitatis Religionem erga Sanctum Confessorem accendit.*

4 Illud etiam accedit, quod vel alio peculiari titulo Patriarcha Sanctus Dominicus pertinet ad Bononiæ Civitatem; quia, ut in Vita ipsius legitur, scripta a Venerabili Fratre Jordano, qui in universi Ordinis regimine illi successit, plurimi ex nostra Universitate tam publici Professores, quam Scholares solemnia Vota nuncuparunt in Ordine ab ipso instituto: *Ipsi autem ex numero Scholarium Bononiensium causa studii commorantium, in unum Domino inspirante congregati Divinarum Scripturarum Lectiones, uno eorum dicente, singulis diebus audiunt*: In quæ verba hæc commentatur Echardus: *Bononienses speciatim exprimit, quia quo tempore scribebat, Conventus erat numerosior, in quo Beatus Dominicus veluti sedem posuerat, ex quo veluti ex Equo Trojano exibant in dies, & alio mittebantur, qui Congregationem nostram dilatarent. Ex numero Scholarium Bononiæ causa studii commorantium in unum Domino inspirante congregari addit. Scholarium vocabulo norunt omnes, ea ætate indicatos quoscumque Gymnasia frequentantes, non solum Auditores, sed & Magistros cujuscumque gradus, & facultatis. Si legantur autem nostræ Historiæ, occurrent innumeri, qui ex Universitate Bononiensi Ordinem amplexi, eumdem vel in Italia, vel in aliis Regnis propagarunt*: & ibidem connumerat Rollandum Cremonæ Regentem magni Nominis, Clarum Professorem utriusque Juris, Monetam celebrem artium Magistrum, Conradum Theutonem Magistrum Bononiæ, Paulum Hungarum Professorem utriusque Juris pariter Bononiæ, Gilbertum cum duodecim Anglis sui

Auditoribus, qui postea profecti sunt in Angliam, Sanctum Raymundum de Pennafort, aliosque innumeros. Sigonius *in Vita Episcopi Henrici de Fratta lib. 2. de Episc. Bononiæ* fuse narrat conversionem prædictorum Doctorum, & solemnem Professionem in Religioso Ordine Sancti Dominici: præterea mortem ejusdem Sancti Dominici, ipsius sepulchrum, cui interfuerunt, præter Magistratus, Cardinalis Ugolinus Legatus, Patriarcha Aquilejensis, aliqui Episcopi, & Abbates: demum translationem Corporis e loco humili ad alium elatiorem, & decentiorem; quam translationem executioni mandatam fuisse dicit coram Archiepiscopo Ravennate, Episcopis Bononiæ, & Mutinæ, & Brixiæ, aliisque primoribus Viris.

Quod vero fuerit etiam Civis Bononiensis, non sufficientibus innititur fundamentis.

5 Reliquis titulis, quibus ad Bononiensem Civitatem Sanctus Dominicus pertinet, eum quoque libenter adjicerem, quod a Senatu Civitate donatus sit, & jure suffragii cum iis omnibus honoribus, quibus naturales Cives fruebantur. Ita narrat Touronius in Vita S. Dominici *lib. 3. cap. 9.* ubi & Actum refert ex publicis Bononiensis Civitatis monumentis transcriptum. Hæc ille hausit ex Opere Alexandri Machiavelli *Ferrariæ impresso anno* 1735. Nobisque dicato, *de S. Dominici origine ex Gusmana Familia*. Narrat Machiavellus S. Dominici æqualem fuisse Scriptorem quemdam Bononiensem, qui Luminosus ab Aposa dicebatur, cujus opera in incendio quodam perierunt anno 1413. Nec ex iis quidquam superfuit præter Fragmentum ab Hyacintho quodam de Anellis ante incendium descriptum. Hyacinthi Opus etiam nunc existere affirmat, ab Amato ejus filio ad annum usque 1497. productum. Addit Machiavellus penes se esse Ignatium quemdam, qui in Ghirardacii Historiam animadversiones composuit, & anno floruit 1618. atque his tribus auctoribus innixus, Luminoso, Hyacintho, & Ignatio, Civitatem S. Dominico datam tradit. Verum cum omnis a nobis esset adhibita diligentia, in publicis Commentariis, in quibus Civitatis concessiones fideliter descriptæ sunt, aliquot invenimus ante S. Dominici tempora aliis concessas, aliquot item posterius, nusquam tamen ea, de qua nunc agimus, potuit inveniri; cumque prædictos Codices Luminosi, Hyacinthi, & Ignatii adhuc e tenebris eruere non licuerit, hujus quæstionis aleam subire noluimus, & reliquis titulis contenti, quibus S. Dominicus ad Bononiensem Urbem pertinet, Civitatem ipsi datam maluimus præterire. Bremondus *in suo Opere de Gusmana stirpe Sancti Dominici*, nullum habere poterat argumentum ad eam contra adversarios tuendam opportunius, quam Monumentum Bononiensis Civitatis, qua San-

Sanctus Dominicus donatus est, in eo enim S. Dominici genus apertissime traditur: sed aliis argumentis vir doctus uti maluit, ita in rem nostram præfatus. *Quædam Bononiensia prætermittenda censui, quod autographa mihi non sint exhibita.*

6 Sancti Francisci Corpus, ut unicuique compertum est, extat in Templo magni illius Cœnobii, quod magnifice extructum fuit Assisii. Inspectio hujus Sancti Corporis habita fuit a Summo Pontifice Gregorio IX. qui ipsum invenit pedibus erectum, manusque habens stigmatibus perforatas: eadem inspectio habita est ab aliis Summis Pontificibus, ut plures Scriptores tradunt. Demum Sixtus IV. claudi jussit locum illum subterraneum, per quem patebat accessus ad Sanctum illud Corpus. *In Annalibus* Waddingi *ad annum* 1250. *num.*4. refertur, ante Corpus Sancti Francisci videri genuflexum alium indutum Veste Dominicanorum propria, habentem fronti affixam stellam. Quæ plane est fabula excogitata ad suadendum idiotis, Corpus Sancti Dominici, quod jacet Bononiæ, & cujus Caput separatum ibidem manet sine ulla tamen stella fronti affixa, translatum fuisse in Civitatem Assisii, quod qua ratione factum sit, & quomodo ibi Caput conjunctum sit cum reliquo Corpore, habeatque stellam fronti affixam, penitus ignoratur. Quamobrem Pater Magister Angelus e Rivotorto Minor Conventualis *in Historia Cœnobii Assisiani tit.* 43. ita ingenue de hac fabula scribit: *Quod vero adjungitur de Corpore Sancti Viri Ordinis Prædicatorum, cujus etiam fronti verbosi quidam stellam affigunt, falsum adinventum omnino judicandum est. Nam ut mihi adhuc juveni abhinc quadraginta annis retulit Pater meus Magister tunc octogenarius, Vir doctus, & fide dignus, cum primum in lucem prodiit prædicta narratio, licet idiotæ, & simplices etiam ex nostris applaudere viderentur; seniores tamen eam irridebant: quin palam asserebant, hoc extitisse alicujus malevoli artificiosum adinventum ad suscitandum inter dignissimos Patres Dominicanos, & nos Franciscanos Conventuales dissidia. Unde paulo post, nostris instantibus ob inauditam fabulam, Sedes Apostolica sub Excommunicationis pœna ne id assereretur, prohibuit. Corpus Divi Dominici Bononiæ, ubi obiit, statim sepultum, & post Sanctissimi Patris Canonizationem ad Altare ei dicatum, translatum, ac in elegantissima reconditum Arca fuit. Ibi a Fidelibus venerabiliter adoratur: nec Deus suppositam istam translationem alicui revelavit.* Consulatur etiam Pater Michael Piò *in Vitis Hominum Illustrium Sancti Dominici lib.*1. *pag.*120.

Ejus Corporis translatio Bononiam: & refellitur fabula quod reperiatur Assisii

7 Legi etiam possunt Bollandiani Continuatores *Augusti men-*

menfis to.1.pag.532.& feqq.§.49. ubi tanquam fabulofam rejiciunt hiftoriam de S. Dominico Affifii condito, etiamfi opus P. Angeli a Rivotorto ipfos latuiffet. Nihil hîc dicemus de Rofario a Sancto Dominico inftituto, fufe enim de illo egimus, cum de Fefto B. Mariæ Virginis Rofarii differeremus. Præterea eamdem quæftionem Pater Touronius *in Vita Sancti Dominici lib.1. cap.14.* accuratiffime pertractavit.

CAPUT XVII.

De S. Bononio Abbate. Die 30. Augufti.

Ortus S. Bononii Inftitutū, itinera, perfecutio, & mors.

1 Celebratur *die 30. Augufti* Feftum Sancti Bononii Abbatis, qui Bononiæ natus, ibique inter Benedictinos cooptatus in Cœnobio Sancti Stephani, cum zelo æftuaret lucrandi Deo animas, divinamque gloriam propagandi, profectus fuit Cairum, five Babylonem Ægypti, ubi multos ad verum Dei cultum, Chriftianamque Religionem convertit, Templa diruta inftauravit, in variis Cœnobiis Monafticæ difciplinæ normam jam dilapfam reftituit. Sanctus hic Vir adeo fibi hoftium Chriftiani nominis animos conciliavit, ut obtinuerit libertatem Petri Epifcopi Vercellarum, & plurium Sociorum, qui in captivitatem inciderant. Quamobrem vita defuncto Abbate celebris Cœnobii Locedii, quod fitum erat in Diœcefi Vercellenfi, Petrus, qui illius Opera a captivitate liberatus fuerat, ipfum illius Cœnobii Abbatem inauguravit; quod cum gubernaret, plures, eafque graves perfecutiones paffus fuit, a quibus coactus fuit in Hetruriam fe conferre. Sed tandem tumultu fedato ad fui Cœnobii regimen rediit, ubi meritis plenus, & miraculis celebris, mortalem hanc Vitam cum æterna commutavit *anno 1026.*

Acta pertinentia ad ejus fanctitatem, & merita.

2 Acta hujus Sancti affervantur in Archivo Cœnobitarum Abbatiæ Sancti Stephani Bononiæ, quæ ab antiquiffimo tempore confcripta, & ex Archivo extracta a Cardinali Gabriele Palæoto tranfmiffa fuerunt opera Caroli Sigonii ad Patrem Laurentium Surium, qui illa inferuit *tom.7. fub die 30. Augufti.* De eodem Sancto Viro loquuti fuimus *lib.2. de Canonizat. Sanctor. cap.18. num.20. & in Appendice ad eumdem librum* inferuimus monumenta eruta ab Archivo Vercellarum, & ad nos tranfmiffa in authentica forma ab Eminentiffimo Cardinali Ferrerio Urbis illius Epifcopo meritiffimo. Ex monumentis hifce clare conftant fanctitas, miracula, & cultus facer eidem Sancto a Populis exhibitus. De illo loquuntur etiam noftri Bononienfes Scriptores,

res, Sigonius ubi *de Episcopo Frugerio anno* 1026. & *in Histor. Bononien.* Leander Alberti, Ghirardaccius, Bombacius, Faleonius, Comes Zani, demum Ferrarius *in Sanctis Italiæ*. Ejus Festus dies celebratur in nostra Urbe cum Horis Canonicis petitis ex Communi Confessorum non Pontificum. In Martyrologio Romano ejus mentio fit his verbis: *Bononiæ Sancti Bononii Abbatis*: addit Cardinalis Baronius *in notis ad Martyrologium*: *De quo etiam tabulæ Ecclesiæ Bononiensis, ex cujus antiquis monumentis ejus Acta accepta relata sunt apud Surium Tomo septimo. Migravit ex hac vita anno Domini* 1026. *ejusque sanctitatem probavit Joannes Papa XX.*

3 Ratpertus quidam Monachus vitam S. Bononii sub annum 1030. conscripsit, quæ inter Manuscripta Svecorum Reginæ existebat. Illius exemplar cum in manus Abbatis Benedicti Bacchinii pervenisset, ab eo communicatum est celebri Abbati Guidoni Grandio, qui Opus ipsum in diversa capita divisit eruditas singulis animadversiones adjiciens, editumque est Venetiis *in Collectione Variorum Opusculorum anno* 1740. *impressa*. Hujus Vitæ capite secundo traditur, Sanctum Virum, cum magna cupiditate teneretur Palæstinam, & Ægyptum adeundi, contrarium sibi Abbatem habuisse, quod nimis juvenis esset, sed ab eodem postea, cum Lucii ejus patrui consilium quæsiisset, peregrinationis veniam illi esse factam. Quæritur quisnam esset hic Lucius ejus patruus; respondetque Grandius *in Animadversionibus*, fuisse quemdam Lucium Zenobium Albergatum, de quo honorifice meminit Ghirardaccius *in Bononiensi historia part.* 1. *lib.* 2. *pag.* 48. his verbis: *Vir fuit magna doctrina, ac linguarum varietate præditus, ut tum erant tempora, admirabilis, & valde Catholicus, floruitque sub annum* 976. Malvasia *in suis Marmoribus Felsineis pag.* 77. S. Bononium recenset inter Bononienses, qui ad annum ætatis centesimum pervenerunt. Sed hæc validioribus indigent argumentis. *Ejus Vita typis impressa.*

4 Superius dictum est, S. Bononii Festum Bononiæ celebrari cum Officio communi Confessorum non Pontificum; sed a nobis postea secundi Nocturni Lectiones propriæ, quæ sequuntur, concessæ sunt. *Officium proprii ejusdem Sancti.*

LECTIO IV.

Bononius Abbas, Monachorum, Peregrinantium, & Fidei præconum illustre speculum, Bononiæ natus est. Vix hauserat lucem, animum ad cœlestia prorsus natum præ se tulit. Tantus in eo fuit perfectionis amor & desiderium, ut pueritiam nondum

dum egressus, spretis mortalium illecebris, totum se Christo consecraret in Bononiensi Monasterio Sancti Stephani. Asperiorem vitam sectatus, priscos Monachorum mores diligentissime servavit. Hinc juvenis adhuc, ita provectioribus erat exemplo, ut dubitaretur, quanam, præter cæteras, virtute præstaret, cum excelleret in omnibus.

LECTIO V.

EXimiæ Bononii virtuti majus theatrum jam parabatur. Afflatus enim Divino spiritu, petiit & impetravit, ut in Aliam navigaret, cœlestis doctrinæ rudimenta barbaris traditurus. Cum Babylonem pervenit, in locum desertum, qui prope erat, se contulit, ubi gravibus, quas expetebat a se, pœnis Divinam assidue obtestabatur misericordiam ad barbarorum tenebras dispellendas. Mox Evangelicam lucem circumferre cœpit, & tanta erat ejus virtutis fama, ut ea permoti Principes viri, multique Ægyptii, singulari benevolentia illum complecterentur.

LECTIO VI.

CUM navim conscendisset, ut Alexandriam peteret, sævissimam tempestatem, fusis ad Deum precibus, illico sedavit: quo miraculo permoti complures barbari Christo nomen dederunt. Vinctorum patronus, solamen ægrotantium, pauperum pater sic habebatur, ut omnes accenderet ad operam Christo navandam in miseros. Cum Babylonem rediisset, ubi comperit, in ea Urbe Petrum Vercellensem Episcopum crudeli servitute premi, supplex adiit Regem, qui Petrum, cæterosque Christianos e captivitate dimisit. Renuntiatus Abbas Locediensis Bononius in Italiam reversus est, ubi cum pristinos labores repetiisset, supremum diem obiit Miraculis clarus.

CAPUT XVIII.

De B. Petro de Arbues. Die 17. Septembris.

Officium B. Petri ubinam recitetur?

1 CElebratur *die* 17. *Septembris* Festum Beati Petri de Arbues, quem solemni ritu Beatis accensuit Summus Pontifex Alexander VII. ut nos ipsi alibi diximus *in nostro Opere de Canonizatione tom.* 1. Passus fuit hic Sanctus Martyrium amore Catholicæ Religionis. In variis Hispaniarum Diœcesibus in hujus

jus Sancti cultum recitantur Horæ Canonicæ cum Lectionibus propriis, quæ postea concessæ fuerunt huic nostræ Civitati ex Decreto Sacræ Congregationis Rituum *die* 24. *Julii* 1696. Hic Beatus ad hanc nostram Urbem pertinet, cum aliquot annorum spatio fuerit Alumnus in Collegio in ipsa erecto pro Natione Hispana a Cardinali Albornotio. In hoc Collegio cooptatus fuit hic Beatus *anno* 1469. Lauream Doctoralem accepit, & Doctor Sacræ Theologiæ renunciatus est in nostra Universitate *anno* 1473. In eadem fuit publicus Logicæ Professor; quod munus diligentissime, & magno cum Auditorum progressu tum in pietate, tum in literis exercuit, ut legitur in ipsius *Vita Hispanico idiomate conscripta* a Salvatore Silvestro de Velasco Canonico Hispalensi *cap.*2. Utque clarius innotescat quam stricte ad nostram Urbem pertineat hic Beatus, omittere hic nolo, inductum fuisse antiquissimo Indulto, ut quilibet Alumnus Collegii Sancti Clementis Nationis Hispanæ, ipsa admissione in hoc Collegium, statim inter ejusdem Cives connumeretur, fruaturque omnibus privilegiis, quibus reliqui Cives fruuntur, ut patet ex publicis, & authenticis tabulis manu Jacobi Monterenzi Notarii conscriptis *die* 20. *Octobris* 1395.

Quomodo Beatus hic ad nostram Civitatem Bononiæ pertineat.

2 Consuli potest Tamayus post primam hujus Operis editionem a nobis visus, *tomo* 5. *Martyrologii Sanctorum Hispaniæ ad diem* 17. *Septembris pag.* 227. ubi Scriptores congerit, qui B. Petri de Arbues meminerunt. In his est Vincentius quidam Blascus de Lanuzca, qui ejus vitam versibus comprehendit, ejusque Bononiam adventum commemorat his versibus:

Auctores, qui ejus vitam, & Martyrium describunt.

Venit in Italiam sceptris, bellisque potentem,
Qua sese magnis tendit Bononia campis.

Studia vero ibidem peracta, Laureamque Doctoralem in Universitate acceptam, ac demum jus Civitatis, quo donatus est, his versibus expressit:

Quapropter Petrum illustris Bononia fecit
Collegam, Lauro, & Doctoris honore decorum.

Salelles *in suo Sanctæ Inquisitionis Tribunali tom.* 1. *prolegomeno* 5. fuse agit de Martyrio, quod Beatus Petrus de Arbues obivit. Ejus nomen in Romano Martyrologio descriptum non erat; sed ex Decreto nostro in nuperrima editione describitur *ad diem* 17. *Septembris* hoc Elogio: *Cæsaraugustæ in Hispania Beati Petri de Arbues, primi in Aragoniæ Regno Fidei Quæsitoris, qui a relapsis Judæis, ob eamden, quam pro munere suo strenue tuebatur, Catholicam Fidem, immaniter trucidatus Martyrii palmam accepit.* Proprias ejus Lectiones prætermittimus, quia

multo ante, quam nos Pontificatum adiremus, Sæculari, ac Regulari Bononiæ Clero concessæ sunt; legi tamen possunt *in ejusdem Urbis Lectionario per nos edito anno* 1740. *ad diem* 11. *Septembris*.

CAPUT XIX.

De Sancto Eusebio Bononiæ Episcopo. Die 26. Septembris.

1 CElebratur Festum S. Eusebii Episcopi, & Confessoris *die* 26. *Septembris*. Jure conqueritur Baillet, nobisque exprobrat, quod in Elencho Episcoporum nostræ Urbis, qui adnectitur *Archiepiscopali* Cardinalis Gabrielis Palæoti, Sancto Eusebio non præfigatur titulus Sancti, nec in Sanctorum Bononiæ numero recenseatur, cum cæteroquin inter hujus Civitatis Episcopos nullus sit, cujus sanctitatis clariora, & solidiora extent monumenta, & qui majora operatus fuerit pro Catholica Religione facinora. Nos hanc exprobrationem Sancto Eusebio honorificam non ægre ferimus, sed ad hunc errorem, qua ratione possumus, excusandum, reponimus, de hoc Sancto satis loquutos fuisse nostros Scriptores, nempe Sigonium, Leandrum Alberti, Ghirardaccium, Bombacium, Comitem Zani, aliosque omnes, præter Ughellium *in Italia Sacra*, & Ferrarium *de Sanctis Italiæ*, Cardinalem Baronium *ad annum Christi* 381. *num.* 82. ubi sic: *Eusebius Bononiensis Episcopus, & ipse sanctitate clarus*, Binium *in notis ad Concilium Aquilejense tom.* 2. *pag.* 980. ubi hæc habentur: *Hic* (nempe Eusebius) *Sanctitate clarus post obitum inter Sanctos relatus, sacris Diptychis adscriptus continetur*: de ipso etiam fit mentio in Martyrologio Romano hac die: *Bononiæ item Sancti Eusebii Episcopi, & Confessoris, & in notis* subdit Cardinalis Baronius: *De quo etiam tabulæ Ecclesiæ Bononiensis. Vixit temporibus Gratiani, & Theodosii Augustorum, interfuitque una cum Sancto Ambrosio, ac cæteris Sanctis Episcopis Concilio Aquilejensi habito, Siagrio & Eucherio Consulibus, anno a Christo (secundum recentiores)* 381. *Quantum autem Bononiensis Ecclesia tanto Antistite floruerit, ac præcipue Sacrarum Virginum sobole fæcunda fuerit, satis apparet ex his, quæ scribit Sanctus Ambrosius lib.* 1. *&* 3. *de Virginibus*.

Auctores, qui de S. Eusebio loquuntur.

2 Sanctus Eusebius juxta accuratiorem Chronologiam inauguratus fuit hujus Urbis Episcopus *anno* 370. & obiit *anno* 400. De ipso pluribus in locis loquitur Sanctus Ambrosius, & de rebus

Quando, & quamdiu fuerit Episcopus Bononiæ.

bus ab ipso gestis, necnon de ejus Propinquis, & de Bononiæ Civitate. *Lib.1.de Virginibus cap.10.* narrat, Mediolanum tunc temporis perrexisse Virgines e Civitatibus Placentiæ, & Bononiæ, immo etiam e Mauritania, ut ibi Deo dicarentur, & sacrum Velum reciperent. *Denique de Placentino sacrandæ Virgines veniunt, de Bononiensi veniunt, de Mauritania veniunt, ut hic velentur.* Exponit insuper modestiam, virgineumque pudorem Virginum Bononiensium. *Nam quid de Bononiensibus Virginibus loquar, fœcundo pudoris agmine, quæ mundanis se deliciis abdicantes, Sacrarium Virginitatis incolunt? Sine contubernali sexu, contubernali pudore provectæ ad vicenarium numerum, & centenarium fructum, relictoque Parentum hospitio, tendunt in tabernaculis Christi indefessæ milites castitatis, nunc Canticis spiritualibus personant, nunc victum operibus exercent, liberalitati quoque subsidium manu quærunt.* Præterea ad vivum exprimit modum, quo ipsæ alias socias sibi adjungebant: *Quod si investigandi Virgines inoleverit odor (namque præ cæteris speculandi venatum pudoris explorant) totis curarum vestigiis prædam latentem usque ad ipsa cubilia persequuntur, aut si liberior alicujus volatus affulserit, totis omnes videas assurgere alis, concrepare pennis, emicare plausu, ut casto pudicitiæ Choro cingant volantem, donec albenti delectata comitatu in plagas pudoris, & indaginem castitatis, domus patriæ oblita succedat.* Nec tacitus laudes Episcopi Eusebii præterit, qui animum suum indefesse adjiciebat ad inducendas Virgines ad illam sanctam vivendi rationem amplectendam, ut *lib.3. de Virginibus* legitur: *Adest Piscator Ecclesiæ Bononiensis aptus ad hoc piscandi genus. Da Domine pisces, quia dedisti adjutores.*

Ubinā,& quomodo de illo S. Ambrosius scribat.

3. Idem Sanctus Ambrosius librum suum *de Instit. Virginis, & Sanctæ Mariæ Virginitate* dirigit ad Eusebium. Tillemontius *tom.* 10. *art.* 14. *de Vita Sancti Ambrosii* ait, S. Eusebium habuisse Filium nomine Faustinum, qui plures genuit Filios, ac præcipue unum, qui pariter paterno nomine Faustinus appellabatur, & Filiam, cui Ambrosiæ nomen inditum fuit. Juxta novam editionem Maurinam Operum Sancti Ambrosii, in prima Classe Epistolarum, tres recensentur: nempe *trigesima nona, quinquagesima quarta, & quinquagesima quinta*, in quarum prima, scilicet *trigesima nona* solamen affert Faustino dolenti immaturam suæ Sororis mortem, eumque consolatur exemplo tot Urbium funditus eversarum in perpetuum, eique innuit, Sororem non tam esse mortuam, quam traductam ab hac misera, & mortali vita ad aliam felicissimam, & æternam: *nempe de Bononien-*

niensi veniens Urbe a tergo Claternam, ipsam Bononiam, Mutinam, Rhegium derelinquebas, in dextera erat Brixillum, a fronte occurrebat Placentia, veterem nobilitatem ipso adhuc nomine sonans, ad levam Apennini inculta miseratus, & florentissimorum quondam populorum Castella considerabas, atque affectu relegebas dolenti. Tot igitur semirutarum Urbium Cadavera, Terrarumque sub eodem conspectu exposita funera non te admonent unius, sanctæ licet, & admirabilis Fœminæ decessionem consolabiliorem habendam; præsertim cum illa in perpetuum prostrata, ac diruta sint; hæc autem ad tempus erepta nobis meliorem illic vitam exigat? Aliæ duæ Epistolæ scriptæ ad Eusebium sunt, in quarum prima ipsum admonet de tussi, qua puer Faustinus laborabat; in altera vero ipsum certiorem facit de reditu quorumdam ex suis Filiis, apud Sanctum Ambrosium reliquis remanentibus.

Utrum duo fuerint Eusebii S. Ambrosio familiares.

4 Patres Maurini excitant hoc in loco ingentem controversiam, an Eusebii duo fuerint: alter Bononiæ Episcopus, alter vero nobilis Bononiæ Civis summa familiaritate cum Sancto Ambrosio conjunctus: an autem unus atque idem. Duos fuisse conjectant Maurini, & de Eusebio Episcopo Sanctum Ambrosium loqui in citatis libris *de Virginibus*. Ad alterum vero Eusebium nobilem Bononiæ Civem affirmant dirigi librum *de Institutione Virginis, & S. Mariæ Virginitate*: insuper dicunt, eum fuisse Caput nobilis Familiæ, & filium habuisse multiplicis prolis parentem, cui nomen erat Faustinus: demum Nepotes suos misisse ad Sanctum Ambrosium, ut ab ipso educarentur, & ad eumdem directas fuisse duas Epistolas *quinquagesimam quartam, & quinquagesimam quintam*. Conjecturam ad id opinandum Maurini desumunt ex eo quod in aliquibus Codicibus duæ illæ Epistolæ dirigantur ad Eusebium non adjecto nomine Episcopi, & in fine Epistolæ ipse non vocetur Frater.

5 Non arridet hæc opinio Tillemontio, qui *in nota sexta ad Vitam Sancti Ambrosii* sustinet, unum, eumdemque fuisse Eusebium, ad quem dirigitur liber *de Institutione Virginis, & Sanctæ Mariæ Virginitate*, & ad quem scriptæ sunt duæ nuper memoratæ Epistolæ, cum plures sint Codices, in quibus in inscriptione Epistolarum appellatur Episcopus, nec quidquam negotii illi facessit, quod in fine non salus illi dicatur, appellando illum Fratrem, quia non desunt aliarum Epistolarum exemplaria; in quibus Sanctus Ambrosius non salutat hoc modo quosdam alios, qui sine ulla controversia, & indubitanter erant Episcopi.

6 Sed

6 Sed quidquid sit de hac controversia, nobis satis est, quod Tillemontius *in citata nota 6.* tanquam aliquid omnino certum asserat, Eusebium illum, cujus S.Ambrosius *lib. de Virginib.* pietatem, ac diligentiam laudat in colligendis sacris Virginibus, inducendisque ad claustralem vitam profitendam, esse Episcopum Bononiæ; eumdemque Eusebium Episcopum Bononiensem illum esse, qui Concilio Aquilejensi interfuit, de quo infra: qua in re consentiunt Patres Maurini, ut constat *ex notis ad cap.20.lib. de Virginit.* & rursus *pag.* 801, ubi *de Actis Concilii Aquilejensis*. Nam si ab Epistolis argumentum habemus familiaritatis Sancti Ambrosii cum Sancto Eusebio; *ex libro de Virginibus*, & ex interventu in Concilio Aquilejensi præter familiaritatem cum Sancto Ambrosio, clarissime nobis constant Sanctitas, & merita ejusdem nostri Sancti Episcopi Eusebii.

Concilium Aquilejense cui interfuit Sanctus Eusebius.

7 Jam vero in toto Occidente Catholica veritas Arianam hæresim profligaverat. Duo tantum supererant Episcopi Ariana labe infecti, Pallas, & Secundianus, de quibus incertum est cujusnam Diœceseos essent Episcopi. Ex his autem duobus Episcopis, Pallas *anno* 378. operam suam interposuit cum Gratiano Imperatore, ut curaret congregari generale Concilium; sed Sanctus Ambrosius ab eodem Imperatore impetravit, ut congregarentur tantummodo Episcopi Italiæ. Quamobrem indictum fuit Concilium hujusmodi celebrandum Aquilejæ, nullis autem Episcopis etiam Orientalibus prohibito ad Aquilejense hoc Concilium accessu; Orientales tamen non interfuerunt, sed solum Episcopi fere omnium Provinciarum Occidentalium, vel immediate per se ipsos, vel per Procuratores. Pro Arianis interfuerunt Pallas, & Secundianus, necnon Presbyter quidam, qui appellabatur Attalus. Sanctus Ambrosius disputationem habuit cum primo ea lege, ut tota disceptatio literis consignaretur. Catholica Fides de Arianismo triumphavit, & Episcopi unanimes sententiam Anathematis protulerunt contra eos, quicumque non profiterentur Jesum Christum Divino Patri coæternum, & consubstantialem. Quantum vero contulerint ad Catholicam veritatem promovendam, & ab hæresi vindicandam constantia, & doctrina Sancti Eusebii Bononiæ, & quam firmiter ipse adhæserit Sancto Ambrosio, & quam promte, ac feliciter ipsi adhærens refutaverit Ariani illius sophismata, videri potest apud Baronium *ad annum Christi* 381. & apud Tillemontium *art.* 22. *& seq. de Vita Sancti Ambrosii*; demum *in Actis ipsis Concilii Aquilejensis tom.2. Editionis Labbejanæ*.

8 Testatur Vigilius Tapsensis, se Libellum exarasse Apologeticum

ticum in favorem Sancti Ambrosii contra Palladem Episcopum Arianum. Chiffletius tamen, qui notis illustravit libros Vigilii, commentus est Acta prædicta Concilii Aquilejensis esse supposititia; sed frustra: nam omnes illius conjecturæ ad hoc evincendum diluuntur, & enodantur ab Hermantio *lib.3. Vitæ Sancti Ambrosii*, quem librum idiomate Gallico conscripsit, in quo clare demonstrat, mirifice hallucinatum fuisse Chiffletium. Et de facto satis est legere Acta illa, ut legens manifeste deprehendat, Sanctum Ambrosium esse, qui in illis loquitur; atque adeo genuina esse, ut etiam considerat Pagius *ad annum Christi* 381. *num.* 13. Sigonius *in Vita Sancti Eusebii* ascribit tempori Sancti Eusebii inventionem Corporum Sanctorum Vitalis, & Agricolæ, de qua re nos agemus, ubi sermonem habebimus de iisdem Sanctis Martyribus. Idem Sigonius de hoc Sancto Eusebio dicit, communiter credi, ab illo erectum fuisse Monasterium Sanctorum Vitalis, & Agricolæ. Ferrarius *de Sanctis Italiæ* addit Monasterium Sancti Proculi ab eodem Sancto Eusebio ædificatum. Postremo sunt qui opinantur, eumdem tumulatum fuisse in Basilica Sancti Stephani. Sed si verum est, hanc fuisse a fundamentis erectam a Sancto Petronio, qui post Eusebium vixit, nemo non videt, hanc opinionem habere locum non posse.

Acta hujus Concilii genuina sunt.

Monasteria a S. Eusebio ædificata.

CAPUT XX.

De S. Petronio Bononiæ Episcopo. Die 4. Octobris.

Officium S. Petronii principalis Patroni Urbis Bononiæ

1 Festum Sancti Petronii nostri Episcopi, & Primarii hujus Urbis Patroni celebratur *die* 4. *Octobris*. In Martyrologio Romano habetur ejus commemoratio his verbis: *Bononiæ Sancti Petronii Episcopi, & Confessoris, qui doctrina, miraculis, & sanctitate claruit*. Cum vero Sanctus Pontifex Pius V. in aptiorem formam redegisset Sacrarum Precum Breviarium, hoc exemplo motus Cardinalis Palæotus, Horarias preces, ac Lectiones in honorem Sancti Petronii etiam ipse in meliorem formam redegit, non sine consilio tamen, & opera peritorum in rebus Ecclesiasticis, ut ipse testatur in Epistola, libello ejusdem Sancti Petronii Officii præfixa. *Adhibitis aliquot Viris pietate, ac doctrina, rerumque Ecclesiasticarum in primis usu peritis*. Hæ preces non solum pro die ipso Festo deserviunt, sed etiam in singulos septem dies consequentes apte sunt distributæ, & recitantur etiam nunc in hac nostra Urbe, ac tota Diœcesi. Eas publicavit idem Cardinalis Palæotus *anno Christi* 1573. sub Pontificatu Gregorii XIII. 2 Vi-

2 Vita Sancti Petronii apud Surium, licet præferat nomen Sigonii, vere tamen conscripta fuit a Galesinio, ut ipse testatur *in notis ad suum Martyrologium*, ibi: *Nos Vitam illius scripsimus, quæ apud Surium extat Sigonii nomine*. Tillemontius *tom.* 15. *not.3. in Vita S.Petronii* dicit, optandum fuisse, ut a Galesinio proferrentur antiqua illa monumenta, quibus cœteroquin asseritur innixa Vita ab ipso conscripta. Et Baillet in suis notis criticis *in diem* 4. *Octobris* præmonet Lectores Vitam a Galesinio conscriptam, quamvis qua parte a monumentis antiquis recedit, nutet, nec satis fundata sit; nihilominus longe tolerabiliorem esse, quam notitiæ, & narrationes de S.Petronio ad nos transmissæ a Sancto Antonino, Petro de Natalibus, & Vincentio Belloracensi, de quibus Baronius *in notis ad Martyrologium Romanum* ita loquitur: *Multa a Vincentio, Antonino, & Petro in Catalogo de Sancto Petronio scripta sunt, quæ censura, & expurgatione non levi indigent*.

Fuit Vita a Galesinio descripta.

3 Ut aliquid de Sancti Petronii Vita attingamus, a monumentis veteribus aggrediamur, ut inde ad recentiores doctorum hominum animadversiones veniamus. Eucherius anno floruit 434. quo Lugdunensis Episcopus electus est, decessit autem anno 454. Hic *in Epistola parænetica de Contemtu mundi & sæcularis Philosophiæ*, ita scripsit: *Hilarius nuper, & in Italia nunc Antistes Petronius, ambo ex illa plenissima, ut ajunt, mundanæ potestatis sede, unus in Religionis, alius in Sacerdotii nomen ascendit*. Gennadius Gelasii tempore vixit sub annum 494. in suo autem libro *de Scriptoribus Ecclesiasticis cap.* 41. ita de Petronio scribit: *Petronius Bononiensis Ecclesiæ Episcopus, vir sanctæ vitæ, & Monachorum studiis ab adolescentia exercitatus, scripsisse putatur Vitas Patrum Monachorum Ægypti, quas velut speculum & normam professionis suæ Monachi amplectuntur. Legi sub nomine ejus de Ordinatione Episcopi, ratione, & humilitate plenum Tractatum, quem lingua elegantior ostendit non esse ipsius, sed, ut quidam dicunt, patris ejus Petronii eloquentissimi Viri, & eruditissimi in Sæcularibus litteris; nam & Præfectum Prætorii fuisse se in ipso Tractatu designat. Moritur Theodosio Arcadii filio, & Valentiniano regnantibus*.

4 Ex his duobus testimoniis plures excitantur quæstiones ab eruditis. Prima est, an Sanctus Petronius Patrem habuerit Sextum Petronium Probum Præfectum Prætorii: altera est, an ipse S. Petronius Præfectus Prætorii fuerit: tertia, an ipse sit auctor libri *de Ordinatione Episcopi*: quarta, an ipse Vitas Ægypti Patrum conscripserit: postrema demum, quo tempore obierit.

5 Ut

S. Petronius Sexti Petronii Probi Filius fuit.

5 Ut a prima ordiamur, etsi Tillemontius *adnotatione prima in S.Petronii Vitam* dubitare videatur, an Sextus Petronius Probus Prætorii Præfectus S.Petronii pater extiterit, dubitari tamen merito ea de re videtur non posse, nam ex Gennadii superius allato testimonio constat Petronium S. Petronii patrem Prætorii Præfecturam gessisse. Consentit Ado Viennæ ad Rhodanum Archiepiscopus, qui anno 874. decessit, *in Chronicis, ad ætatem sextam: Petronius Bononiensis Episcopus Italiæ vir sanctitate vitæ, & Monachorum studiis ab adolescentia exercitatus, cujus pater Petronius Præfectus Prætorii vir sæcularibus litteris eruditus moritur*. Gennadii testimonium magni fit a Baronio *in adnotationibus ad Romanum Martyrologium ad diem* 4. *Octobris: Petronii genus indicat Gennadius, dum ait, ejus parentem, Petronium quoque dictum, Prætorii Præfecturam administrasse, quem illum esse opinor, qui Sextus Petronius Probus dictus gessit Consulatum cum Arcadio, nam & Præfecturæ munere functum esse data ad eum Imperatoris rescripta testantur*. Et in ejusdem Cardinalis *Annalibus ad annum Christi* 395. *num.*5. duæ Inscriptiones impressæ sunt, quas extare innuit in Ædibus Cæsiis prope Vaticanum; in quibus honorifica fit mentio alterius Sexti Petronii Probi, quem eruditus Comes Valerius Zani *in S.Petronii Vita*, ejus avum fuisse conjicit.

6 Ad eamdem quoque ejus Familiam pertinet, quæ sequitur, Inscriptio cippo insculpta, cui, ut videtur, Petronii Probi statua a Venetis, aliisque Padum accolentibus populis fuerat, imposita, ob magna illius erga se merita, & in Pincio Colle dedicata, ubi, ex detectis vestigiis colligitur, eam familiam ædes habuisse *Valente VI. & Valentiniano II. Coss.* hoc est, *anno Urbis* 1131. *Christi* 378. Magni fit inscriptio ab antiquitatis studiosis non minus ob exquisitos titulos, licet barbare conceptos, senescente jam Latini sermonis elegantia, quam quia nullus lapis tot exhibet simul congestos titulos. In ea Petronius Probus, qui in Fastis Sextus Anicius Petronius Probus nuncupatur, Præfectus Prætorii dicitur, cum in eam dignitatem a Valentiniano I. Volcatio suffectus sit. Proconsul dicitur ob gestum Consulatum, Provinciamque Africam ipsi delatam. Ordinarius ejus Consulatus commemoratur per Africam, Italiam, & Illyricum, ut Occidentalis ejus Consulatus indicaretur, invecta jam post Imperii divisionem consuetudine, ut alter in Oriente Consul, alter in Occidente renunciaretur:

NOBI-

NOBILITATIS . CULMINI .

LITTERARVM . ET . ELOQUENTIAE . LVMINI .

AVCTORITATIS . EXEMPLO .

PROVISIONVM . AC . DISPOSITIONVM . MAGISTRO .

HVMILITATIS . AVCTORI .

MODERATIONIS . PATRONO .

DEVOTIONIS . ANTISTITI .

PETRONIO .

PROBO . V . C . PROCONSVLI . AFRICAE .

PRAEFECTO . PRAETORIO .

PER . ILLYRICVM . ITALIAM . ET . AFRICAM .

CONSVLI . ORDINARIO .

OB . INSIGNIA . ERGA . SE . REMEDIORVM . GENERA .

VENETI . ADQVE . ISTRI . PECVLIARES . EJVS .

PATRONO . PRAESTANTISSIMO .

DEDICATA .

VI . IDVS . AVG.

D. D. N. N.

VALENTE . VI . ET . VALENTINIANO . II .

AVGG . CONS .

Incertum est, utrum S. Petronius æque ac pater, ipse quoque Præfectus Prætorii fuerit.

7. Hæc de prima quæstione dicta sint. Sequitur altera, an quemadmodum Sextus Anicius pater, ita & S. Petronius filius Præfectus Prætorii fuerit. Baronius *in adnotationibus ad Martyrologium Romanum ad diem* 4. *Octobris* affirmat, idque ex allato S.Eucherii testimonio deducit: *Eo etiam Magistratu*, hoc est Prætorii Præfectura, *exornatum esse Sanctum Petronium, de quo agimus, affirmare videtur Sanctus Eucherius, dum ait, ex plenissima mundanæ potestatis sede ad Episcopatum evectum esse. Præfecturam Prætorii fuisse amplissimam dignitatem, pluribus docet Cassiodorus in Proœmio Variarum.* Baronio consentit Aubertus Miræus *in notis ad cap.* 41. *Gennadii. Quibus ex verbis*

Baronius in notis ad Martyrologium 4. Octobris verosimiliter colligit, Sanctum Petronium aliquando Prætorii Præfecturam administrasse, sicut & Pater ejus Sextus Anicius Petronius Probus administraverat. Tillemontius *tom. 15. adnotatione prima in S. Petronii Vitam*, eam dignitatem patri quidem concedit; negat vero filio. Fontaninius in Opere Posthumo *de Litteraria Historia Aquilejæ lib. 5. cap. 12. pag. 365.* ait, Sanctum Petronium virtuti deditum Præfecturæ dignitatem, quam Pater gesserat, contemsisse. Incerta res est, eoque magis quod Baronius caute, ut solet, illam noluit certo definire: agnoscit enim non id liquido Sanctum Eucherium tradidisse: *Affirmare videtur Sanctus Eucherius*. Ac revera nihil aliud in animo habuisse videtur Eucherius, cum allata verba perscriberet, quam generis nobilitatem Sanctorum Hilarii, & Petronii designare; quo loco cum institutæ comparationis ratio postulet, ut æquali fuerint dignitate, novum oritur ad negandam Sancto Petronio Præfecturam argumentum, quæ nusquam a Sancto Hilario gesta traditur.

Opera, quæ ipsi tanquam Auctori tribuuntur.

8 Sequuntur tertia, & quarta quæstio de S. Petronii Operibus. Eorum alterum *de Ordinatione Episcopi* inscribitur, sed, ut ex allato Gennadii testimonio colligitur; styli elegantia postulat, ut Sancti Petronii Patri tribuatur, homini in sæcularibus etiam Litteris eruditissimo. Gennadii auctoritatem in ea re merito eruditi recentiores verentur, & amplectuntur. Consulatur du Pin *in nova Auctorum Ecclesiasticorum Bibliotheca tom. 3. part. 2. pag. 507.* Tillemontius sub initium Vitæ Sancti Petronii *tom. 15.* Morerius *in Dictionario Historico novissime aucto tom. 5.* Verbo *Petronius*, Ceillerius *tom. 10. Historiæ Generalis Sacrorum, & Ecclesiasticorum Auctorum cap. 1. art. 2.* ubi de Rufino Aquilejæ Presbytero differit §. 4. *num. 1. in fine*. Quod autem attinet ad Patrum Vitas, Honorius Augustodunensis, qui vixit *anno* 1224. in libro *de Luminaribus Ecclesiæ* tanquam rem compertam affirmat, opus illud Sancti Petronii esse: *Petronius Bononiensis Ecclesiæ Episcopus, Vir sanctæ vitæ, Monachorum studiis ab adolescentia exercitatus, scripsit Vitas Patrum Ægypti Monachorum, floruit sub Theodosio*. Consentiunt cum Honorio Vincentius Bellovacensis *in Historiarum Speculo lib. 20. cap. 25.* Mombritius *tom. 2. de Sanctorum Vitis, & Tritbemius in Catalogo*. At Gennadius non tam certe rem affirmat, ut ex supra relatis ejus verbis constat: *Scripsisse putatur Vitas Patrum*. Quare Aubertus Miræus *in notis ad Gennadii caput* 41. subdit: *Sed quandoquidem Gennadius dicat: putatur scripsisse: non omnino certum est eum Vitas scripsisse*. Rosvveydus *in Prolegomeno* 4. §. 7. liqui-

liquido evincit, quas habemus Patrum Vitas, non eas esse, quæ a Sancto Petronio scriptæ traduntur; ac Gennadii locum de secundo Vitarum Patrum libro vult intelligi, quem Hieronymus a Rufino conscriptum esse testatur. Tillemontius *tom.* 12. *adnotatione* 80. *in vita Sancti Hieronymi* cum Rosvveido consentit librum secundum de Vitis Patrum opus esse Rufini, sapienter tamen animadvertit, Rufinum in eo Opere non sua itinera describere, sed alterius, cujus nomine scribit: hunc autem Sanctum Petronium esse vult; ob eamque rem *tom.* 15. ubi Sancti Petronii Vitam describit, omnia ei itinera adtribuit, operaque omnia, quæ a Rufino in aliena persona referuntur. Tillemontii conjecturam strenue tuetur Ceillerius *in Historia Universali Auctorum Sacrorum, & Ecclesiasticorum tom.* 10. *cit. loc. & præsertim pag.* 46. Fontaninus autem in Opere supra laudato *lib.* 5. *cap.* 12. ita scripsit *num.* 4. *Constat Rufinum Libri scriptorem, sic pariter constat itinerum & rerum, quæ in libro exponuntur, auctorem ibidem loquentem non esse Rufinum, sed omnino alium tunc in Ægypto versatum, dum Rufinus in Palæstina degebat. Quare alius erit nobis Libri scriptor, alius rerum scriptarum auctor, scilicet Rufinus alterius itineribus describendis manum & calamum commodavit; unde pariter contigit, ut ore alieno in libro suo loquente, suam historiam, non ut opus proprium, sed plane alienum laudaverit. Ergo Liber ad duos pertinet, ad Libri Scriptorem, & ad rerum in illo narratarum auctorem. Hinc ei neuter suum nomen adposuit, ne quisque sibi uni opus, quod ad utrumque pertinebat, tribueret.* Et paulo post: *Quare certum jam redditur, Vitas Patrum, quæ in capita XXXIII. subjectis itinerum periculis distinguuntur, a Rufino esse enarratas, non suo tamen sed Petronii nomine, qui ubique semper in libro loquitur, resque abs se visas in Monasteriis Ægypti, testis oculatus & verax, per manum Rufini accurate describit.* Vincentius Bellovacensis, & Sanctus Antoninus cum Petronio Arbitro Sanctum Petronium confundunt, lapsuque minime ferendo eidem adtribuunt impurum Arbitri Librum, de quo ait Turnebus *Adversar. lib.* 19. *cap.* 6. *Venustatem orationis suæ inquinavit spurcissimis amoribus*; quod, ut alia omittamus, superius allatam Baronii censuram satis justificat. Turpius in eumdem lapidem impegit Joannes Henricus Meibomius, qui cum *in Itinerario quodam Italiæ* legisset: *Petronius Bononiæ integer asservatur, egoque ipsum meis oculis non sine admiratione vidi*; cumque inde sibi persuasisset, Petroni Arbitri Opus manuscriptum Bononiæ integrum asservari, Lubeca Bononiam venit, ut adeo rarum monumentum intueri posset, cum-

Per æquivoci ab aliquibus confunditur cum Petronio Arbitro.

que fama illi notus esset Doctor Joannes Baptista Capponius, ab eo rem sciscitatus, ubi comperit integrum Sancti Petronii Corpus Bononiæ asservari, deque eo Itinerarium locutum esse, non autem de Petronii Arbitri Opere, rubore suffusus Bononia discessit. Factum narratur *in Menagian. tom. 1. edit. 3. pag. 127.*

Ejus obitus Epocha. 9 Denique quod attinet ad tempus, quo Sanctus Petronius obiit, Faber *in memoriis Ravennæ* de ipso agit tanquam adhuc vivente *an.* 485. Alberti e contrario ipsum mortuum reputat *anno* 460. Vizzanius *anno* 451. Ghirardaccius *anno* 450. Ghinius *anno* 441. & Prosper Aquitanicus *anno* 383. qui porro est error palmaris, ut bene monet Cardinalis Baronius *in notis ad Martyrologium*, cum Sanctus Eusebius Bononiæ Episcopus eodem *anno* 383. una cum S. Ambrosio interfuerit Concilio Aquilejensi; Sancto vero Eusebio in Episcopatu Bononiæ Sanctus Felix, & Sancto Felici Sanctus Petronius successerit: quo circa cum Gennadius doceat, ipsum mortuum fuisse Theodosio, & Valentiniano regnantibus, videtur omnino dicendum cum Sigonio *in ipsius Vita*, accidisse Sancti Petronii mortem *anno* 450. *Demum mirandis multis virtutibus clarus, imperantibus adhuc Theodosio, & Valentiniano, anno quadringentesimo quinquagesimo, magno sui desiderio omnibus relicto*, IV. *nonas Octobris migravit ad Dominum.*

Ejus itinera. 10 Insistendo ideæ a Tillemontio propositæ, juxta quam peregrinationes a Rufino descriptæ ad Sanctum Petronium pertinent, cujus nomine, ut censet hic Auctor, Rufinus loquitur, ampla se præbet occasio exponendi res a Sancto Petronio praeclare gestas antequam Bononiam veniret. Ex dicto itaque Rufini libro habemus, ipsum nudis pedibus iter agentem Hierosolymam profectum fuisse, multa ac gravissima subiisse pericula, familiariter egisse cum Sancto Joanne Lycopolitano, cum Ammone plurium Monasteriorum Præside, & Abbate, cum Sancto Apollonio quingentorum Solitariorum Abbate, cum Presbytero Eulogio; similiter adiisse celebriora Monasteria Thebaidis, & solitudinem Niolche ad oram Maris Mediterranei, ubi vidit duos illustres Eremicolas Piamonem, & Joannem; demum ex Ægypto regressum Hierusalem, ad preces Solitariorum Montis Olearum ad ipsos scripsisse non suo, sed Rufini calamo, omnia ea notabiliora, quæ viderat, in qua narratione egregia miscentur documenta Christianæ perfectionis, quæ ipse magna cum laude in usum deducebat.

11 De his peregrinationibus sermo habetur in primis Lectionibus, quæ a nobis recitantur in Festo Sancti Petronii, eæque fide-

fideliter describuntur *in Sancti Petronii Vita* a Tillemontio severissimo Critices Professore. Jam vero ab his peregrinationibus gradum facientes ad ipsius adventum in nostram Bononiæ Urbem ex iis, quæ leguntur in Vita ipsius a Galesinio descripta, & apud Sigonium *de Episcopis Bononiensibus*; imo in omnibus nostris Historicis habemus ea, quæ sequuntur. Cum Nestorius Constantinopolis Episcopus jam incepisset suam hæresim spargere, ad quam in ipso exordio suffocandam, Catholicam Fidem in sua puritate servandi amore impulsus Imperator Theodosius Petronium misit Oratorem ad Summum Pontificem Cœlestinum, ut cum illo, ipsius Imperatoris nomine in hac rerum perturbatione de consilio capiendo ageret; sed cum eodem tempore Romam pervenissent Oratores Bononienses illuc missi, ut a Pontifice peterent Episcopum Successorem Sancti Felicis, qui e Vivis decesserat; Pontifex, qui antea a Deo, superno quodam lumine in illum illapso, præmonitus fuerat, ut deficiente Felice, eligeret Petronium, qui intra breve tempus Romam venturus erat a Theodosio missus, illum de facto elegit, & ea ratione nostræ Urbis Episcopatum obtinuit, ad eamque venit una cum Legatis Bononiensibus. Qua in re concordant etiam Lectiones, quæ recitantur a nobis in Festo ejusdem Sancti.

Ejus electio in Episcopum, ejusdemque adventus Bononiam.

12 Hæc narratio tamen Tillemontio *tom.15. not.3. in Vita S. Petronii* improbabilis videtur ea de causa, quia juxta eorum temporum disciplinam, Episcopi electio ad Clerum, & Populum pertinebat, quæ deinde examinabatur a Metropolita, ex quibus infert, cum ageretur de eligendo Successore Sancti Felicis, Legatos Bononienses mittendos fuisse non Romam, sed Mediolanum ad Archiepiscopum, cujus Metropoliticæ Jurisdictioni tunc temporis Bononia subjacebat.

Tillemontii difficultates circa modum electionis rejectæ.

13 Nos admittimus expositam doctrinam, quæ nititur Canoni quarto Concilii Nicæni celebrati *anno 325.* & est hujusmodi: *Episcopum convenit, maxime quidem ab omnibus, qui sunt in Provincia, Episcopis ordinari. Si autem hoc difficile fuerit, aut propter instantem necessitatem, aut propter itineris longitudinem, tribus tamen omnimodis in id ipsum convenientibus, & absentibus quoque pari modo decernentibus, & per scripta consentientibus tunc Ordinatio celebretur. Firmitas autem eorum, quæ geruntur, per unamquamque Provinciam Metropolitano tribuatur Episcopo.* Hic Canon variis notis illustratur a Cabassutio. & Lupus, qui pariter adjectis notis Canonem illustrat, ipsum intelligendum esse existimat non solum de Ordinatione, sed etiam de electione; & addit electionem diu habitam fuisse coram Episcopis Comprovin-

vincialibus, eamque consuetudinem progressu temporis fuisse limitatam ad solam electionem Metropolitani; Episcoporum vero Provincialium fieri consuevisse a Clero, & Populo coram uno dumtaxat Episcopo, qui appellabatur Episcopus Visitator, de quo habetur erudita *Dissertatio Historico-Canonica Romæ typis impressa*, & exarata ab Antistite Nicolao Episcopo Caputaquensi in Regno Neapolitano, in qua *Cap.4. pag.56.* ita describitur Officium Episcopi Visitatoris. *Præcipue tamen Episcopi Visitatoris facultas erat, ut tanquam Præses ordinaret, maturaret, & disponeret ea, quæ actionem, & electionem futuri Antistis respiciebant, ac tandem ut in ipsius præsentia factæ electionis Decretum conficeretur.*

14 Et ne quidquam hac in re dissimulemus, alia deducimus documenta in confirmationem Censuræ illatæ a Tillemontio. Addimus itaque Sanctum Paternianum, qui, ut supra vidimus, juxta probabiliorem opinionem fuit Successor Sancti Petronii, electum fuisse (id, quod verisimilius censet Sigonius) non aliter ac præscribit Epistola octogesima quarta Pontificis Sancti Leonis, quæ plane non induxit novum jus, sed vetus præscriptum a Concilio Nicæno confirmavit. In hac vero Epistola hæc habentur: *Cum de Summi Sacerdotis electione tractabitur, ille omnibus præponatur, quem Cleri, plebisque consensus concorditer postularit; ita ut si in aliam forte Personam partium se Vota diviserint, Metropolitani judicio is alteri præferatur, qui majoribus & studiis juvatur, & meritis: tantum ut nullus invitis, & non petentibus ordinetur, ne plebs in vita Episcopum non optatum aut contemnat, aut oderit, & fiat minus religiosa, quam convenit, cui non licuerit habere quem voluit.*

15 Sed neque animadversiones Tillemontii, neque ea, quæ addidimus in confirmationem, tanti ponderis sunt, ut nos cogant recedere a communi nostrorum Historicorum sententia. Non inficiamur, nos superius admisisse jus Metropoliticum olim a Romano Pontifice exercitum fuisse in tota Italia, & Insulis adjacentibus, & progressu temporis, tempore nimirum Sancti Ambrosii, jus Metropoliticum in Æmiliam concessum fuisse Archiepiscopo Mediolani, ad quem Archiepiscopatum electus fuit Sanctus Ambrosius *anno* 374. atque adeo ante electionem Sancti Petronii in Bononiæ Episcopum, quæ electio juxta calculum Tillemontii habita fuit *anno* 427. Admittimus insuper examen electionis factæ a Clero, & Populo pertinuisse ad Metropolitam. Sed quis est, qui ignoret, res quantumvis ab habente auctoritatem decretas, non statim sortiri suum effectum. Fuit quidem Bononia constitu-

ta

ta sub jure Metropolitico Archiepiscopi Mediolanensis a tempore Sancti Ambrosii, sed nullo documento nobis constat, ipsum tale jus exercuisse. Neque id evincitur ex eo, quod ipse Bononiam venerit, ubi adfuit inventioni Corporum Sanctorum Vitalis, & Agricolæ, & exercuisse functiones aliquas Ecclesiasticas, ut infra videbimus. Nam etiam Florentiam perrexit, ubi Templum solemniter dicavit, ut diximus, cum de Sancta Juliana ageremus; & tamen in Florentiæ Episcopatum, quod incontroversum est, nullum jus Metropoliticum habebat. Neque majoris ponderis sunt verba Sancti Ambrosii a nobis allata, ubi de Sancto Eusebio agebamus, quibus Sanctus Ambrosius narrat Virgines Bononienses solitas fuisse Mediolanum pergere, ut ibi sacrum Velum reciperent; nam ibidem narrat etiam, e Mauritania Virgines ad eumdem finem se contulisse Mediolanum, & certe Mauritania illius juri Metropolitico non subjacebat.

16 Quamobrem si Metropoliticum jus Mediolani Archiepiscopo concessum in Bononiam non tam cito exercitium suum habuit, inverisimile non est, non convenientibus Clero, & Populo in electione Episcopi post S.Felicis obitum, Bononienses suos Legatos ad Summum Pontificem, juxta antiquam consuetudinem, quæ vigebat antequam Bononia Mediolanensi Metropolitæ subjiceretur, misisse rogatum, ut in hac rerum perturbatione ipse Bononiæ Episcopum eligeret. Simile exemplum habemus in jure Metropolitico Ravennæ, quod inductum, & constitutum fuit tempore Joannis Angeloptes, qui tamen nullum Suffraganeum Episcopum sacrare potuit, quod munus primus omnium exercuit Sanctus Petrus Chrysologus. Non igitur novum, inusitatumque est, legem jam latam non semper paratam, promtamque sortiri executionem, & aliquando ob temporum circumstantias, aliasque causas, non mediocri intervallo legem ab executione sejungi. Utque nihil ex supradictis omittamus, Sanctus Leo procul dubio inauguratus fuit Pontifex *anno* 440. & obiit *anno* 461. At ipsius Epistola potius confirmat quæ nuper dicebamus. In ipsa, quod ultro fatemur, non inducitur novum jus, sed antiquum inductum a Concilio Nicæno innovatur. Nemo autem est qui ignoret leges innovari, vel quia non fuerunt usu receptæ, vel quia aliis de causis illarum executio in desuetudinem abiit. Carolus a S. Paulo *in sua Geographia Sacra* inter septem Provincias, quæ quarto sæculo juri Metropolitæ Mediolanensi subjectæ fuerunt, recenset Æmiliam, & Flaminiam; atque adeo inter Civitates subjectas comprehendit Bononiam, quæ est Æmiliæ Urbs præcipua. At Præsul Marsilius, cujus alibi supra meminimus,

mus, posteris reliquit Epistolam a se conscriptam, cujus argumentum erat Subjectio, Bononiensis Ecclesiæ juri Metropolitico Archiepiscopi Mediolanensis. Hanc vero subjectionem coarctat ad temporis spatium interceptum *annum inter* 451. & *annum* 482. Nos diu frustra conquisitam hanc Epistolam legere non potuimus. Esto tamen executio dicti juris Metropolitici dicatur suum habuisse exordium *anno* 451. id profecto electioni Sancti Petronii a Summo Pontifice factæ, nihil prorsus obstat, cum hæc tale tempus antecesserit.

Præclare gesta in Episcopatu. 17 Ad electionem subsequuntur ea, quæ Sanctus Petronius in Episcopatu præclare gessit. Invenit ipse in hac Urbe in statu deplorabili omnia, ita ut jure ac merito nostræ regiones appellatæ fuerint a Sancto Ambrosio *in citata Epistola ad Faustinum* reliquiæ infelices, & cadavera Urbium, quas propemodum prostraverant, & oppresserant clades a Maxentio illatæ, & civilia bella sub tyrannide. His calamitatibus tum publicis, tum privatis levamen non mediocre attulit Sanctus Episcopus; nam divitiis, quas a regnantibus Imperatoribus obtinuerat, ingentique auri copia egenis Civibus opem tulit, eorumque privatas res prorsus jacentes erexit. Urbis mœnia in ampliorem circuitum dilatavit, ædificia diruta instauravit, & novis ædificiis Urbem auxit, ornavitque: a fundamentis excitavit Templum Sanctæ Theclæ dicatum, duo alia Templa Sanctis Virginibus & Martyribus Agathæ, & Luciæ; & alia duo Apostolo Sancto Bartholomæo, & Sancto Evangelistæ Marco, aliud deinde Sancto Pontifici Fabiano, & Sancto Sebastiano Militum Tribuno. Demum suæ erga Sanctos venerationi cumulum addidit erigendo Templum aliud in honorem Sancti Martini Episcopi Turonensis, qui eo sæculo, quo Sanctus Petronius mortalem vitam in terris degebat, ad cœlestem in Cœlum migraverat, & aliud in honorem Sancti Barbatiani, qui paulo ante sanctissime obierat. Ut vero Civitatem tutiorem ab infernalis hostis aggressionibus redderet, quatuor Cruces tanquam Vexilla ad Cœlum extulit, a quibus Cives animos sumerent ad illum debellandum; & cum animadvertisset Ecclesiam Cathedralem non contineri intra murorum ambitum, cœpit novam Basilicam ædificare Sancto Stephano sacram, in qua locavit figuras venerabilium locorum, quæ ipse inviserat, cum Palæstinam peragraret, & in loco edito non multum remoto erexit Templum Sancto Apostolo, & Evangelistæ Joanni dicatum, in quo exhibebatur veluti species Montis Oliveti, & in planitie adjacente adumbrata prospiciebatur Vallis Josaphat. Postremo postquam plurium annorum spatio Bononiensem

ſem Eccleſiam gubernaſſet; poſt amotos ab Urbe errores, Populum converſum ad ferventem Dei; & Sanctorum cultum, ſolidamque pietatem; inſtructum Clerum, & ad exemplarem, ſanctamque vitæ rationem manuductum, tempore ſuperius indicato terrenam hanc vitam cum cœleſti commutavit. Nec defuerunt etiam, ipſo vivente, præclara miracula, quibus Deus illius ſanctitatem, & pretioſa merita omnibus manifeſtavit.

18 Mirabitur fortaſſe aliquis, inter Sancti Petronii res geſtas commemoratum a nobis non eſſe Privilegium, quod a Theodoſio II. impetraſſe dicitur, ut publicum Bononiæ Gymnaſium conſtitueretur, de quo alibi locuti ſumus. Ea de re duo quæri poſſunt; primum eſt illud: Utrum, etiamſi Privilegii autographum in incendio publici Tabularii anno 1313. combuſtum eſſe dicatur, ſincerum tamen monumentum judicari debeat ipſius Privilegii exemplar in S. Petronii Baſilica inſculptum, & in ærea tabula Ludovici Bolognini opera anno 1507. in Templo Sancti Dominici deſcriptum, quod integrum exhibent Ludovicus Muratorius *tom. 3. Antiquitatum Italiæ medii ævi diſſert. 34. pag. 21.* & Laurentius Schraderus inter *Italiæ monumenta impreſſa Amſtelodami anno 1592. pag. 36.* Alterum eſt, utrum, etiamſi Privilegii monumentum ſit apocryphum, veritas tamen facti conſtet; Sanctum Petronium a Theodoſio II. Jus Gymnaſii Bononiæ impetraſſe: dividi enim iſta poſſunt, quemadmodum in huic valde affini quæſtione de donatione Conſtantini multi illius monumentum apocryphum credunt, licet facti veritatem probabilibus rationibus tueantur. *Privilegium publici Gymnaſii utrum S. Petronio debeatur.*

19 Bononienſes monumenti ſinceritatem communiter defendunt, Ghirardaccius, Vizanus, Gagius, Orlandus *in notitia Scriptorum Bononienſium*; ſed exteri nonnulli validis argumentis impugnant, ut Muratorius dicere non dubitaverit *pag. 24. Temporis eſſem prodigus, immo & erudito Lectori injurius, ſi vel unum verbum impenderem ad oſtendendam Diplomatis falſitatem, quippe quæ apertiſſime in oculos omnium, nemine etiam indicante, incurrat.* Alexander Machiavellus Apologiam pro ſinceritate Privilegii compoſuit, ſed eam ſibi minime ſatisfeciſſe Boehmerus indicat *in ſuo Corpore Juris Canonici, typis edito anno 1747. tom. 1. in Diſſertatione de Varia Decreti Gratiani fortuna pagin. 9. litter. V.*

20 Et hæc de Privilegii ſinceritate dicta ſint. Quod autem attinet ad facti veritatem, facile quivis ſibi perſuadebit, eam omnes ad unum Bononienſes Scriptores tueri; nullamque in eo difficultatem agnoſcere, qua ſe premi fateantur; licet magnam exteri ex-

periantur. Bulæus *in Historia Universitatis Parisiensis tom.2. pag. 97.* narrat, Carolum Magnum ante adeptam Imperii potestatem *anno* 790. Parisiensem Universitatem condidisse, *anno* vero 801. postquam a Leone Pontifice Imperator renunciatus est, duas in Italia instituisse, Bononiæ alteram, alteram Ticini. Papirius Massonus *in Annalibus Francorum in vita Ludovici Pii* has Carolum magnum Universitates condidisse putat, Parisiensem, Ticinensem, & Patavinam, quam Bononiensi substituit. Sed Antonius Riccobonus *in suis Commentariis de Gymnasio Patavino*, ejus illustrandi cupiditate, ut solet, minime se abripi sinens, affirmare veritus est a Carolo Magno illud esse institutum, & ad Fridericum IV. ejus originem refert, qui cum Sedi Apostolicæ addictis Civitatibus esset infensus, Bononiense Gymnasium Patavium transtulit. Riccobaldus Ferrariensis, qui sub finem sæculi XIII. floruit, *in sua Historia Imperiali edita inter Scriptores rerum Italicarum tom. 9. col.* 371. narrat Fridericum I. cui Ænobarbo nomen, Bononia, totaque Æmilia brevi subacta, pacis artibus se dedisse, eamque curam suscepisse, ut novis Legibus conditis, veteribusque correctis, ad justæ reipublicæ normam subactas civitates adduceret; tum addit: Bononiense Gymnasium paulo ante ab Henrico in ea Urbe conditum mire profecisse, & in eo tum temporis quatuor gravissimos Doctores professos fuisse, Martinum, Hugonem, Jacobum, & Bulgarum, qui omnes erant ex eadem disciplina veteris cujusdam Doctoris, qui Warnerius dictus est, tantaque erat eorum scientia, ut nulla inter eos videretur esse diversitas. *Lo Studio Bolognese, poco avanti in questa Città per Enrico instituito, meraviglioso profitto fatto aveva, e quattro gravissimi Dottori allora in se ritrovava, Martino, Ugo, Jacopo, e Bulgaro. Furono questi tutti insieme discepoli d'un antico Dottore Warnerio nominato; ed era tanta la scienza loro, che alcuna disparità tra essi non si comprendeva.* Riccobaldus hoc loco auctorem facit Bononiensis Universitatis Henricum V. qui obiit *anno* 1125. Alii tamen auctorem illius faciunt Lotharium II. Saxoniæ Ducem, qui ei proxime successit in Imperio, quique Leodii coronam accepit *anno* 1131. Videatur Pancirolus *de Claris Legum Interpretibus lib.4.cap.13.* ubi de Gymnasio Bononiensi loquens: *Pleraque*, inquit, *Lotharius Cæsar eidem Privilegia dedisse fertur, quod verius esse potest, quam quod de Theodosio Juniore scribitur.* Hanc sequitur sententiam Gravina *de Origine Juris tom. 1. cap.* 143. Muratorius *part.2. tom.1. Script. Rer. Italic. in Præfatione ad Leges Longobardorum pag.5. tom.6.* in Præfatione ad Librum Boncompagni *de Obsidione Anconæ pag.923. in citata dissertatione* 44. *to-*

44. *tomi 3. Antiquitatum Italiæ medii ævi pag.* 900. & *in Italiæ Annalibus tom.* 6. *pag.* 383.

21 Novimus plures Bononiæ esse, qui nullum prætererunt laborem, aut prætereunt, ut veram Gymnasii Bononiensis originem assequantur. Orlandus *in suis Notitiis Historicis Bononiensium Scriptorum* monet Laurentium Mariam Riarium præ manibus habuisse Opus inscriptum: *Archigymnasii Bononiensis Origo, Vindiciæ, & Historia ab ejusdem principio usque ad nostra tempora*; nec dubitamus quin hoc Opus habere, eoque uti curaverit, qui nunc in eodem argumento se exercet. Multi anni sunt cum ea de re novas hasce notitias expectamus: interim Sigonio assentimur, qui *in sua Bononiensi Historia* ita scripsit *lib.* 1. *an.* 430. *Ad hæc tot ac tanta Petronii erga se beneficentia, illud in primis etiam se ei debere Civitas profitetur, quemadmodum veteribus ipsa in monumentis notatum, ac posteriorum Imperatorum auctoritate confirmatum habet, quod jus publicæ Scholæ, qua postea Bononia præter cæteras Italiæ Civitates præcipue floruit, idem a Theodosio impetrarit, honesta jam inde a primis Imperatoribus studiorum fovendorum consuetudine instituta.*

22 Illius Corpus honorifice tumulatum fuit in Templo S. Stephani, quod ipse erexerat, sed hujus tumuli memoria progressu temporis penitus obliterata, sacrum depositum diu latuit, nempe usque ad *annum* 1141. quo anno Ecclesiam universam gubernante Innocentio II. & Episcopalem Bononiæ Sedem Henrico, fuit Dei speciali providentia, & pene dixerim miraculose, repertum. Post illius inventionem non pauca Deus patravit miracula, quorum veluti initium fuit illud, quod accidit *anno* 1307. Bononiensem Ecclesiam gubernante Huberto Placentino. Cum itaque inopinatis, & veneficis morbis Urbs nostra laboraret, forte accidit, ut puteus aperiretur excavatus sub Aram, sub qua Corpus Sancti Petronii jacebat; cum autem ex illius aqua bibisset ægrotus quidam, invocato Sancti Episcopi nomine, nulla interposita mora, prodigiose convaluit. Tunc enim vero ex propinquis Pagis, & Terris illuc confluere cœperunt magno in numero cæci, surdi, mutili, & membris capti, ita ut in publico Archivio adhuc asserventur Acta, in quibus narratur, qua providentia usi sint Magistratus, & quomodo ipsorum jussu erecta sint tentoria in Platea Basilicæ proxima; in quibus ægroti hospitio exciperentur, ex quibus quinquaginta supra centum convaluerunt ad invocationem Sancti Petronii. Hæc miraculorum series, cui accessit celebris victoria reportata ad ejusdem Sancti invocationem contra Aggressorem Vicecomitem, qui sibi

Ejus Sepulchrum, Templum, & Miracula.

Bononiæ Dominium usurpare conabatur, in causa fuit, ut novum, amplumque Templum in ipsius honorem extrueretur in platea majori *anno* 1390. Et cum in suspicionem venisset, Pontificem Joannem XXII. tempore, quo erat Sanctæ Ecclesiæ Cardinalis, & Bononiæ Legatus Pontificius, usurpasse cæmenta, quæ parata fuerant ad perficiendam Templi constructionem jam inchoatam, eaque de causa opus fuisse interruptum, etiam hoc titulo fuit in judicium arcessitus in Concilio Constantiensi, ubi ut finem Schismati imponeret se Pontificatu abdicavit una cum Gregorio XII. Consuli possunt omnes Bononienses Historiographi, qui confirmant quidquid superius diximus, quos inter Sigonius, & Comes Valerius Zani *in Vita Sancti Petronii*, quam conscripsit, in lucem proferens monumenta e reconditioribus Archivis, & Tabulis nostræ Ecclesiæ desumpta.

23 Sacrum Petronii Caput ad majorem ejus cultum, & ut piorum desiderio satisfieret, a reliquo Corpore separatum, ac divulsum conditum est in urna minuto artificio Gothorum more elaborata, atque his verbis inscripta: *Currente 1380. hoc insigne opus factum fuit tempore libertatis regiminis popularis & artium Communis Bononien. ad ornamentum Sacri Capitis hujus Sanctissimi Protectoris: & Jacobus dictus Rosetus fecit*. Clemens VIII. ne in potestate Abbatum esset illud pro arbitrio transferre, vetuit ne e Sancti Stephani Templo efferretur, excepto ipsius Sancti festo die, aut alicujus supplicationis gravissimam ob causam indictæ, pœnamque adjecit excommunicationem majorem ipso facto incurrendam ab eo, qui secus facere ausus esset. Igitur in primis Sancti Petronii Vesperis post publicum instrumentum perlectum, sacrum Caput Syndico Fabricæ Sancti Petronii tradebatur, ut in ejus Basilica publice colendum exponeretur; post secundas autem Vesperas ad Divi Stephani Templum referebatur, Monachisque restituebatur, atque utraque Translatio maxima Processionis solemnitate peragebatur. Commune erat totius Civitatis votum: ut quandoquidem tam magnificæ Ædes in Sancti Petronii honorem excitatæ essent, in iis ejus Caput cum debito honore decenter asservaretur, idemque, quod Civium nostrorum, nostrum erat, cum in minoribus essemus, desiderium.

Fiat Sacri Capitis Translatio nuperrime facta.

24 Postquam igitur in Summo Pontificatus apice constituti sumus, a Cœlestinorum Congregatione unanimi omnium consensu, ipsoque etiam Cardinali Abbate Commendatario Sancti Stephani consentiente, sacri Capitis munus impetravimus, atque in Sancti Petronii Ædibus collocari jussimus, ut ibidem perpetuo

petuo affervetur, certas regulas præscribentes, quæ in Processionibus servandæ erunt, ac demum proprium hujus ipsius Translationis Officium concessimus, non alibi tamen, quam in ipsa Urbe recitandum; atque ut horum omnium plenius ratio constet, opportunum putavimus in Appendicem conferre monumenta, quæ huc pertinent, una cum Lectionibus propriis, ut supra diximus, concessis.

CAPUT XXI.

De Commemoratione Omnium Sanctorum. Die 1. Novembris.

Commemoratio Omnium Sanctorū universalis Ecclesiæ Solemnitas est.

1 Celebratur *die prima Novembris* Festiva Omnium Sanctorum Commemoratio, quæ celebritas non ad Ecclesiam particularem Bononiensem, sed ad universam pertinet. Cum tamen ipsa comprehendat etiam Sanctos nostræ Bononiensis Ecclesiæ, non prorsus a nostro instituto alienum putamus hîc capta opportunitate pauca de hac Solemnitate obiter, & veluti a via suscepta paulum digredientes conscribere.

2 Imperator Honorius *leg.4. Codicis Theodosiani, tit. de Paganis* prohibuerat Christianis eversionem Templorum, in quibus Idola colebantur. *Sicut Sacrificia prohibemus, ita volumus publicorum Operum ornamenta servari*. Cum ergo adhuc extaret celebre Pantheon extructum a Marco Agrippa, sub Imperio Augusti, Pontifex Bonifacius IV. ipsum solemniter dicavit Sanctissimæ Virgini Deiparæ, & omnibus Sanctis Martyribus, & Confessoribus, & illius jussu illuc translata fuerunt octo supra viginti conferta plaustra Ossium Sanctorum Martyrum, quæ divisa erant, & jacebant in variis Romæ Cœmeteriis.

Ejus Institutio Romæ.

3 Hoc fuit exordium Solemnitatis Omnium Sanctorum, quæ celebrabatur Romæ *die 13. Maji*, cum illa ipsa die dedicatum fuisset Templum Sanctæ Mariæ ad Martyres, ut notat Cardinalis Baronius *in notis ad Martyrologium Romanum hac die*, cui consentit Thomassinus *de dierum fest. celebrat. lib. 2. cap. 21. num. 3. & 4.* Unde Sigebertus *ad annum 835.* loquens de hac Solemnitate, sic scripsit: *Quam Romani ex instituto Bonifacii Papæ celebrant.*

Propagatio ad universam Ecclesiam, & translatio a mense Maii ad diem 1. Novembris.

4 Hæc ipsa Solemnitas Omnium Sanctorum Ecclesiæ Romanæ propria fuit, deinde ad Ecclesiam universam propagata, ut aliqui opinantur, a Gregorio III. seu ut alii, a Gregorio IV. Prima opinio est Edmundi Martene *de antiqua Ecclesiæ disciplina cap.34.*

cap. 34. *num.* 26. Menardi *in notis ad Sacramentarium S. Gregorii pag.* 184. Pagii Junioris *in vita Gregorii IV. num.* 9. Secunda opinio eſt Cardinalis Baronii *in notis ad Martyrologium Romanum prima die Novembris*, Florentinii *in notis ad ſuum Martyrologium eodem die*, Sollerii *in notis ad Martyrologium Uſuardi*.

5 Typis edidit Sollerius vir apprime eruditus *in Actis Sanctorum menſis Junii* Martyrologium Uſuardi, in quo ita legitur: *Feſtivitas Beatæ Dei Genitricis, & omnium Martyrum, quam Bonifacius Papa celebrem, & generalem inſtituit agi omnibus annis in Urbe Roma. Sed & Gregorius Pontifex poſtmodum decrevit, eamdem in honorem omnium Sanctorum ſolemniter obſervari perpetuo ab omni Eccleſia.* Joannes Molanus, qui fuit in eorum numero, qui in lucem ediderunt Martyrologium Uſuardi, ad illa verba *Gregorius Pontifex* addit: *Quartus*. Sed cum Uſuardus dicaverit ſuum Martyrologium Carolo Magno, qui obiit *anno* 813. & Gregorius IV. ad Sancti Petri Sedem promotus fuerit *anno* 827. nemo eſt, qui non videat, Uſuardum non potuiſſe loqui de Gregorio quarto, ſed de Gregorio tertio, qui in Cathedra Divi Petri ſedit *anno* 731. ut bene notat Fronto *in notis ad Calendarium Romanum*; & hac de cauſa cum poſt editionem Sollerii rurſus fuerit typis impreſſum Martyrologium Uſuardi a quodam Monacho Benedictino, & collatum cum antiquo Codice, qui Lutetiæ Pariſiorum aſſervatur, in ipſo ita legitur: *Tertius vero Gregorius Pontifex poſtmodum decrevit* &c.

6 Concludendum itaque, Feſtum Omnium Sanctorum fuiſſe inſtitutum a Bonifacio Quarto, ad univerſalem Eccleſiam propagatum a Gregorio Tertio, translatum vero *a die* 13. *Maji ad primam diem Novembris* a Gregorio Quarto. Cauſam dedit huic translationi Chriſtifidelium concurſus ad hanc Solemnitatem, qui tunc erat valde numeroſus, nam cum Annonæ magna ubertas eſſet menſe Novembris, maxima penuria menſe Maji, Pontifex opportunum cenſuit hanc Advenarum frequentiam haberi Romæ potius menſe Novembris, quam menſe Maji. Ita opinatur Joannes Belethus ſæculi duodecimi Scriptor *de Explicatione Divinorum Officiorum cap.* 127. Huic opinioni adhæret Oldoinus *in addit. ad Ciacconium in vita Gregorii IV.* Ab eodem Gregorio IV. perſuaſum fuit, ut aliqui cenſent, Ludovico Pio Imperatori, ut celebrari curaret in toto Imperio Feſtum Omnium Sanctorum, quod prius celebrabatur in aliquibus tantummodo Eccleſiis Galliæ, ut poſt Adonem *in Martyrologio* ſcribunt Fronto,

to, Menardus, Martene, Pagius, Thomassinus in locis supra citatis, quibus Saussayus addi potest *in suo Martyrologio Gallicano ad diem primam Novembris*.

7 Non deest tamen, qui censeat, Festum Omnium Sanctorum præcessisse tempus Bonifacii Quarti, cum in Kalendario antiquiori legatur: *In Octava Domini ad Sanctam Mariam ad Martyres*; & in Sacramentario Sancti Gregorii *die 14. Maji*: *Dedicatio Ecclesiæ Sanctæ Mariæ ad Martyres*; sed recens eruditissimus Scriptor P. Meratus in suo Opere, seu Commentario in Gavantum *tom. 2. part. 1. sect. 7. cap. 13.* asserit, & efficaciter probat, non esse deserendam communem opinionem, juxta quam Bonifacius Quartus hujus Festi habetur Institutor, & ea documenta, quæ nuper in contrarium attulimus, esse commentitias additiones sequiorum temporum.

8 Post primam hujus nostri Operis editionem Dominicus Georgius intimus noster Cappellanus paucis abhinc diebus magno cum animi nostri dolore vita functus, Adonis Martyrologium typis edidit, & ad primam Novembris diem de hoc argumento erudite disserit, nec ea qua a nobis dicta sunt commemorare prætermittit.

CAPUT XXII.

De Commemoratione Omnium Fidelium Defunctorum. Die 2. Novembris.

Commemoratio Fidelium Defunctorum quando, & a quo instituta sit, & qualiter in omnem Ecclesiam propagata.

1 SEcunda *die Novembris* habetur Commemoratio Omnium Fidelium Defunctorum, & propter easdem rationes, propter quas immediate supra scripsimus aliqua de Solemnitate Omnium Sanctorum, aliqua etiam breviter innuemus de Commemoratione Omnium Fidelium Defunctorum.

2 Galesinius *in notis ad Martyrologium* asserit, hanc Commemorationem suum habuisse exordium a tempore Apostolorum. Sed est mera æquivocatio, nam certum est, a traditione Apostolica derivari Ecclesiæ consuetudinem orandi pro Defunctis, cujus rei in sacris paginis utriusque Testamenti clarissima habemus documenta; sed nihil neque certum, neque conjecturale habemus, quo suadeatur ab Apostolis fuisse institutum, ut certa ac determinata die ab Ecclesia fieret Omnium Fidelium Defunctorum Commemoratio. Alii institutionem hujus Commemorationis post Omnium Sanctorum Festum referunt ad Bonifacium IV. Ita scripsit Petrus Esquilinus *lib. 10. cap. 1.* cui subscribit Theophilus Raynaudus *tom. 15. suo-*

15. *suorum Operum pag.* 342. Sed neque hoc subsistit, ut patet ex iis, quæ jam subnectimus.

3 S. Odilo Abbas obiit *anno* 1048. ut bene notat Longueval *in sua Historia Ecclesiæ Gallicanæ tom.*7. *pag.*303. Illius Vita conscripta fuit a Beato Petro Damiani, & inserta ejusdem Operibus, fuit etiam transcripta a Bollando *tom.*1. *mensis Januarii*, & in ipsa sic habetur: *Venerabilis Pater Odilo per omnia Monasteria sua constituit generale Decretum, ut sicut primo die mensis Novembris juxta universalis Ecclesiæ regulam Omnium Sanctorum Solemnitas agitur, ita sequenti die in psalmis, & eleemosynis, & præcipue Missarum Solemniis Omnium in Christo Quiescentium memoria celebretur*. Quare inter antiquiores consuetudines Monasterii Cluniacensis *cap.*42. *tom.*1. *Spicilegii* Lucæ Acherì sic scriptum reperitur: *Hoc enim decretum est a Patre Odilone, ut sicut in priore die Commemoratio fieri solet Omnium Sanctorum, sic in sequenti Commemoratio Omnium Fidelium Defunctorum*.

4 Insistendo his documentis, videtur dici posse tribuendam esse Sancto Abbati Odiloni institutionem Commemorationis Omnium Fidelium Defunctorum 2. *die Novembris* post Festum Omnium Sanctorum. Sed cum Amalarius Fortunatus, qui ducentos annos ante S. Odilonem vixit, sic scriptum reliquerit in suo Libro *de Ordinatione Antiphonarii cap.*65. *post Officium Sanctorum inserui Officium pro Mortuis; multi enim transierunt de præsenti sæculo, qui non illico Sanctis conjunguntur, pro quibus solito more Officium agitur*, concludendum videtur, Sanctum Abbatem Odilonem ab Amalario exemplar accepisse generalis hujus Commemorationis Omnium Fidelium Defunctorum 2. *die Novembris* post Festum Omnium Sanctorum, eamque præscripsisse omnibus suis Monasteriis; & inde factum esse, ut Romani Pontifices eam ad Ecclesiam universam propagaverint. Legi possunt Cardinalis Baronius *in notis ad Martyrologium Romanum die* 2. *Novembris*, & Thomassinus *de dierum Festorum celebratione cap.*2. *num.*8. & Baillet *in Vita Sancti Odilonis*. Saussayus *in suo Martyrologio Gallicano ad diem secundam Novembris*, ait: *Commemoratio Omnium Fidelium Defunctorum, quam Sanctus Odilo Cluniacensis Abbas, primus omnium in suis Monasteriis hodie fieri præcepit; hanc vero ubique observari, ipso suggerente, Joannes Papa XIX. perenni ritu mandavit*. Mabillonius *in Actis Sanctorum Ordinis Sancti Benedicti sæculo VI. part.*2. *pag.*584. *& sequentibus, juxta Venetam postremam editionem* ex Martyrologiis, & Necrologiis ostendit, etiam ante S. Odilonem in Congrega-

gregatione Cluniacensi celebratam esse Commemorationem Fidelium Defunctorum vel ea die, quæ Festum Sanctissimæ Trinitatis, vel ea, quæ Pentecostes Festos dies subsequebatur; sed eorum tantum, qui vel ad ipsam Congregationem aliquo modo pertinebant, vel de ea bene meriti erant. Ad hæc ipsius S. Odilonis Decretum affert ex veteri manuscripto Cluniacensis Monasterii erutum: *Ut sicut in Ecclesiis quæ per Orbem Terrarum longe lateque constructæ sunt, in die Kalendarum Novembris agitur Festivitas Omnium Sanctorum, ita apud nos agatur festivo honore Commemoratio Omnium Fidelium Defunctorum qui ab initio Mundi fuerunt usque in finem* In eodem Decreto præcipitur ut pro anima Henrici Imperatoris peculiares fiant preces, ex quo idem Mabillonius argumentatur, hanc piam consuetudinem non sub Joanne XVIII. qui ante Henricum decesserat, communem esse cœpisse, ut nonnulli putant, sed sub Joanne XIX. ut supra dictum est. De S. Odilonis facto meminit P. Mangeartius Monachus Benedictinus Congregationis S. Victonis *in suo Tractatu Theologico Dogmatico & Historico de Purgatorio*.

CAPUT XXIII.

De Sanctis Vitale, & Agricola. Die 4. Novembris.

1 CElebratur *die* 4. *Novembris* Festum nostrorum Sanctorum Martyrum Vitalis, & Agricolæ. In Ecclesia universa celebratur hac die Festum Sancti Caroli Borromæi, & in Horis Canonicis solum habetur nona Lectio dictorum Sanctorum Martyrum: at in Ecclesia Bononiensi, & tota Diœcesi *hac die* 4. *Novembris* celebratur sub ritu duplici Officium Sanctorum Martyrum, & quarta Lectio est illa eadem, quæ nono loco recitatur ab Ecclesia universa, aliæ vero duæ, quinta nempe & sexta desumuntur ex Communi Martyrum; postera autem die celebratur Festum Sancti Caroli Borromæi. Bononienses sunt hi duo Sancti, & Eques Achilles Bocchius *in sua Historia manuscripta Bononiensis Civitatis*, latine eleganter conscripta, & Julio Cardinali de Medicis Bononiæ tum temporis Legato dicata, Vitalis servi Familiam negligens, Agricolæ Domini genus inquirit, ex Gente Papezonorum deducens: *Erat tunc*, inquit, *Bononiæ Civis quidam minime ignobilis ex genere, ut fama est, Papezonorum, cujus nominis ad hanc usque diem familia superest. Is Agricola vocabatur.* Hoc nos non audemus asserere, ac Lectori nostro optionem relinquimus, ut ea de re quod libuerit credat.

Hi duo Sancti Bononienses fuerunt; Dominus & Famulus.

2 In Martyrologio Romano ampla fit Commemoratio horum SanctorumMartyrum *die 4. Novembris* sic: *Bononiæ Sanctorum Martyrum Vitalis, & Agricolæ, quorum prior posterioris servus antea fuit, postea consors, & collega Martyrii, in quem Persecutores omnium tormentorum genera exercuerunt, ita ut non esset in corpore ejus sine vulnere locus; quæ constanter perferens in oratione spiritum Deo reddidit. Agricolam vero plurimis clavis Cruci affigentes interemerunt. Eorum Translationi Sanctus Ambrosius cum interesset, Martyris clavos, sanguinem triumphalem, & Crucis lignum se collegisse refert, ac sub Sacris Altaribus condidisse*. Eorumdem Sanctorum Martyrum *die 27. Novembris* fit commemoratio in Martyrologio Usuardi, & in Martyrologio, quod in lucem edidit Florentinius: *In Italia Civitate Bononiæ* Consentiunt cum his Martyrologiis cetera alia, quæ allegat Florentinius; qui insuper reprehendit tanquam inexcusabilem errorem Scriptoris Gallici, qui in Martyrologio Corbejensi nostræ Bononiæ substituit Bononiam Gallicam his verbis: *Bononiæ in Gallia Belgica*, id quod adnotatum etiam fuit a Sollerio *in notis ad Martyrologium Usuardi die 27. Novembris*: & docte admodum a supra laudato Georgio *in notis ad Martyrologium Adonis ad diem 27. Novembris*, ubi & alia congerit Martyrologia, in quibus legitur: *In Italia Civitate Bononiæ*.

Quomodo de illis mentionem faciat S. Ambrosius.

3 Præter S. Paulinum, qui *in Poemate 24.* superius citato sermonem habet de SS. Martyribus Vitale, & Agricola; ac præter Sanctum Victricium, qui de Sancto Agricola, ut supra vidimus, loquitur; Sanctus Ambrosius de martyrio Sanctorum Vitalis, & Agricola meminit, deque eorum corporum inventione duobus in locis loquitur,nempe *in Epistola 55. lib. 7.* & *in Tractatu de exbortatione Virginitatis*. PP. Maurini in dubium revocant, an sit genuina dicta Epistola, & dubitandi ipsis ratio est stylus frigidulus, & qui non redolet alacritatem, vigoremque Sancti Doctoris in scribendo: quamobrem nos unice eruemus opportunas notitias ex libro ejusdem *de Exhortatione Virginitatis*, qui extra omnem controversiam genuinus est.

4 Mirum est ergo quam feliciter, divina afflante Gratia, suam industriam impenderit Sanctus Ambrosius in perquirendis Sanctorum Martyrum Corporibus: nam ipse invenit Corpora Sanctorum Martyrum Nazarii, & Celsi, quæ tumulata erant in horto extra Urbem Mediolani, eorum tamen fama aliqua per Urbem vagabatur. Detexit Reliquias Sanctorum Gervasii, & Protasii, quorum nomina erant penitus ignota, quamvis tumulati fuissent non procul a Sepulchris Sanctorum Naboris & Feli-

cis,

cis, & hæc Sepulcra magna cum veneratione inviserentur a Mediolanensibus, ut Sanctus Paulinus, qui Divo Ambrosio erat a Secretis, testatur *in illius Vita num. 6.* In Reliquiarum Sanctorum Gervasii, & Protasii translatione, plura eaque insignia Deus patravit miracula, ut videri potest apud nuper citatum Sanctum Paulinum, & apud alium Sanctum Paulinum Nolæ Episcopum: rursus apud Sanctum Augustinum, Sanctum Gregorium Turonensem, & Sanctum Gaudentium Brixiæ Episcopum.

5 Ut alibi diximus, cum ageremus de Sancta Juliana, nolens Sanctus Ambrosius convenire cum Imperatore Eugenio, qui Valentiniano successit, Bononiam venit *anno Christi circiter 392.* quo tempore translata fuere Corpora Sanctorum Vitalis, & Agricolæ: *Ego ad Bononiense invitatus convivium, ubi S. Martyris celebrata Translatio est, apophoreta vobis plena sanctitatis & gratiæ reservavi*: sunt verba ejusdem Sancti *in citato lib. de exhortatione Virginitatis*, qui liber idem est ac sermo, quem recitavit Florentiæ, quando solemniter dicavit Basilicam erectam a Sancta Juliana, in qua collocavit Reliquias SS. Vitalis, & Agricolæ, quas secum detulerat e Civitate Bononiæ. Apophoreta autem sunt dona quædam distribui solita in conviviis. Triumphis, aliisque celebritatibus Principum juxta Du-Cange *in suo Glossario*.

6 Ut habetur a Sancto Ambrosio, Vitalis erat servus Agricolæ; hic præcessit suum Dominum, & primus fuit inusitatis, & crudelissimis tormentis laniatus, ut Christum abnegaret: *Martyri nomen Agricola est, cui Vitalis servus fuit ante, nunc Consors, & Collega Martyrii. Præcessit servus, ut provideret locum. Secutus est Dominus securus, quod fide servili jam inveniret paratum &c. Cumque Sanctus Vitalis cogeretur a persequentibus, ut Christum negaret, & ille amplius profiteretur Dominum Jesum Christum, & omnia tormentorum genera in eum exercentes, ut non esset in corpore ejus sine vulnere locus, orationem fudit ad Dominum dicens: Domine Jesu Christe Salvator meus jube suscipi spiritum meum, quia jam desidero, ut accipiam Coronam, quam Angelus tuus Sanctus mihi ostendit; & completa Oratione emisit spiritum.*

7 Agricola ejus Dominus erat omnibus acceptus; quamobrem conati sunt crudelissimis cruciatibus, & morte servi ipsum inducere ad abjurandam Christi Fidem, sed irritus fuit labor: nam ipse constantissime perseveravit, & Coronam martyrii recepit: *Sanctus Agricola mitior habebatur moribus, ut ab ipsis etiam inimicis diligeretur; ideoque differebant ejus passionem. Sed hæc Persecutorum honorificentia omni erat immanitate acerbior,*

bior, quæ invidebat Martyrium. Denique ubi non acquievit Sanctus Agricola, crucifixus est, ut advertamus illas blanditias eorum non sedulitatis fuisse, sed fraudis. Supplicio Servi Dominum terrere voluerunt. Vertit hoc Christus in gratiam, ut Martyrio Servi Dominus invitaretur.

Epocha eorū Martyrii, & Corporum eorumdem Inventionis.

8 In dicto Libro *de Exhortatione Virginitatis* Sanctus Ambrosius non assignat tempus, quo accidit martyrium Sanctorum Vitalis, & Agricolæ: assignatur tamen ea in Epistola, quæ Sancto Ambrosio tribuitur, ubi asseritur, eos martyrii palmam fuisse adeptos tempore persecutionis Diocletiani, & Maximiani, adeoque *anno circiter* 304. Tillemontius *tom.* 5. *not.* 1. *in Vitam Sanctorum Vitalis, & Agricolæ* concordat cum aliis eruditis Scriptoribus in rejicienda tanquam apocrypha Epistola illa Sancti Ambrosii, sed immediate post subdit, certum esse, martyrium dictorum Sanctorum Martyrum evenisse tempore in ipsa indicato. Tyrannus a quo passi sunt creditur fuisse senex quidam nomine Maximianus. Nam Lactantius scribit in libro *de Morte Persecutorum num.* 15. sæviente in Oriente persecutione Diocletiani, & Valerii Maximiani, eos de hac re certiores reddidisse alium Maximianum, & Constantium, quos cohortati sunt ad idem peragendum in Occidente: huic cohortationi senex Maximianus volens, lubensque paruit in Italia: *Litteras ad alterum Maximianum, & Constantium commeavisse, ut idem facerent, eisque senem Maximianum libentem per Italiam paruisse.*

Corpora horum Sanctorum tumulata fuerunt eodem in loco, in quo sepeliebantur Hebræorum Corpora: sic enim prosequitur S. Ambrosius: *Sepulti autem erant in Judæorum solo inter ipsorum sepulchra. Ambierunt Judæi cum servulis sepulturæ habere consortium, quorum Dominum negaverunt.* Permanserunt hoc in loco *ab anno* 304. *usque ad annum* 392. quo anno placuit Deo locum, ubi occultabantur, manifestare, ut colligitur ex Sancto Paulino *cap.* 14. *Vitæ S. Ambrosii*, in quo capite agens de itinere, quo Sanctus Ambrosius Bononia discedens, perrexit Florentiam, de Reliquiarum Sanctorum Martyrum asportatione, earumdemque collocatione in Basilica a Sancta Juliana erecta, hæc habet: *Invitatus a Florentinis ad Thusciam usque descendit &c. In eadem Civitate Basilicam constituit, in qua deposuit Reliquias Martyrum Vitalis, & Agricolæ, quorum Corpora in Bononiensi Civitate levaverant. Posita enim erant Corpora Martyrum inter Corpora Judæorum, nec erat cognitum Populo Christiano, nisi se Sancti Martyres Sacerdoti ipsi revelarent. Quæ cum deponerentur sub Altari, quod in eadem Basilica con-*

constitutum est, magna illic totius Plebis sanctæ lætitia, atque exultatio fuit. Baronius, & Ruinartius de tempore, quo sacra Corpora inventa sunt, loquentes *in annum 392*. consentiunt. Sed Ermantius, & Monachi Benedictini *in Vita S. Ambrosii*, quæ in nova Parisiensi editione in fronte ejus Operum sita est, inventionem *in annum 393*. conjiciunt, ut videre est apud Georgium loco supra citato.

9 Videtur valde verisimile, Sanctum Paulinum nomine illius Sacerdotis, cui revelatum est, ubinam conderentur Sanctorum Martyrum Corpora, intellexisse Sanctum Ambrosium. Sed cum Sanctus Ambrosius, ut supra vidimus, dicat: *Ego ad Bononiense invitatus Convivium, ubi Sancti Martyris celebrata Translatio est*: non levis est occasio dubitandi, an Sacerdos, cui facta est revelatio, fuerit Sanctus Ambrosius, vel Sanctus Eusebius Bononiæ Episcopus, qui Sanctum Ambrosium acciverit, ut sacrarum Reliquiarum Translationi præesset. Tillemontio *in nota tertia in Vitam Sanctorum Martyrum* a vero prorsus alienum videtur, Sanctum Paulinum nomine illius Sacerdotis, cui Deus Corpora Sanctorum Martyrum revelavit, intellexisse Episcopum Bononiæ, non vero Sanctum Ambrosium; deinde concludit Sanctum Ambrosium voluisse innuere, se fuisse invitatum ad celebritatem Translationis, eique interfuisse, sed silentio, quod Sanctorum est, occultasse supernum Divinæ revelationis munus a Deo acceptum.

10 Sed quidquid sit de hoc dubio, certum omnino est, Sanctum Ambrosium perquisivisse inter Hebræorum Sepulcra Corpora Sanctorum Martyrum: *Illic igitur Martyrum exuvias requirebamus tamquam inter spinas rosam legentes*; rursus quando illa jam inventa translata fuerunt, Translationi una cum ingenti Judæorum multitudine Populum Christianum interfuisse ingenti gaudio exultantem: *Circumfundebamur a Judæis, cum sacræ Reliquiæ veherentur, aderat Populus Ecclesiæ cum plausu, & lætitia*; eumdemque per se ipsum collegisse Martyrii instrumenta: *Nos legimus Martyrum Clavos, & multos quidem, ut plura fuerint vulnera, quam membra &c. Collegimus Sanguinem triumphalem, & Crucis signum*; demum ipsum secum transtulisse Florentiam aliquas Reliquias, easque deposuisse, ut sæpe diximus, in Basilica, quam ipse solemniter dicavit: *Munera itaque salutis accipite, quæ nunc sub sacris Altaribus reconduntur*. *Translatio.*

11 Alibi, nempe ubi locuti fuimus de S. Tertulliano, mentionem fecimus Reliquiarum dictorum Sanctorum Martyrum, quæ missæ fuerunt ad Urbem Claromontanam ad petitionem Sancti Na-

Namatii ejufdem Urbis Epifcopi: alibi etiam locuti fuimus de Reliquiis miffis ad Sanctum Paulinum Nolæ Epifcopum: de alia etiam Translatione Reliquiarum in Civitatem Rhemenfem certo conftat. Jovinus Romanus Conful una cum Lupicino *anno* 367. ædificavit in Civitate Rhemenfi Bafilicam, quæ olim appellabatur Bafilica Joviniana, nunc vero Nicafiana, appellatione ex eo derivata, quod ibi fuerit poftea tumulatum Corpus Sancti Nicafii Epifcopi, qui fimul cum Eutropia fua forore, aliifque pluribus ex Clero, & Populo Rhemenfi Martyrium conftanter fubiit. Ad hanc Bafilicam poft annum ab inventione Corporum Sanctorum Vitalis, & Agricolæ, nempe *anno* 393. *feu* 394. fuit a Bononienfibus trafmiffa pars Reliquiarum, & noftris hifce temporibus hæc eadem Bafilica, quæ fæculo undecimo fuit pene ex integro inftaurata a Gervafio Epifcopo Rhemenfi, agnofcit, & colit tanquam Patronos, & præcipuos Sanctos fuos titulares prædictos Sanctos Martyres Vitalem, & Agricolam. Legantur Tillemontius *in Vita horum Sanctorum*, Ruinart *in Præfatione ad Acta eorumdem*, & Baillet pariter *in eorumdem Vita die* 4. *Novembris*. De prima Claromontana Translatione fufe loquitur Sauffayus *in Martyrologio Gallicano ad diem* 26. *Novembris*; de hac autem, & de Rhemenfi videatur Ruinart. *in Adnotationibus ad lib.* 1. Gregorii Turonenfis *de Gloria Martyrum cap.* 44.

12 Sanctus Gregorius Turonenfis plura narrat miracula, quæ Deus operatus fuit ad invocationem eorumdem Sanctorum, iifque deprecantibus, Bononiæ Sancta Juliana Templum erexit eo in loco, ubi Martyrium paffi fuerant, ut diximus, de eadem Sancta agentes. Ab hac Ecclefia eorum Corpora translata funt in Ecclefiam Sancti Petri, quæ eft una ex iis, quæ continentur in Bafilica Sancti Stephani. *Anno* deinde 1019. fuerunt inde afportata in Ecclefiam pariter in eadem Bafilica contentam, quæ Ecclefia Cœnaculi appellatur, ubi etiam nunc jacent in marmorea Urna valde honorifica, & fuper impofita Altari eleganter, & juxta recentem fculpturæ modum extructo. In ea Urna major pars Corporum cum clavis, aliifque Martyrii inftrumentis clauditur; fed cum Ecclefia olim Cathedralis, nunc Metropolitana fortuito incendio conflagraverit *anno* 1130. fub Epifcopatu Henrici, & *anno* 1165. fub Epifcopatu Joannis fuis e cineribus iterum excitata fuerit; hac occafione in illam translata eft magna pars Reliquiarum Sanctorum Vitalis, & Agricolæ, quæ poftea folemni pompa a Cardinali Gabriele Palæoto translata funt, & collocata in Ara maxima Ecclefiæ fubterraneæ, ut videri poteft in ejufdem Cardinalis *Archiepifcopali*.

13 Olim

13 Olim a Monialibus Sanctorum Vitalis, & Agricolæ in Horis Canonicis recitabantur Lectiones propriæ horum Sanctorum, sicuti etiam propriæ recitabantur a Patribus Dominicanis Cœnobii Bononiensis, quas huic parti nostri Operis subnectemus. Postquam vero nos ad Pontificium culmen evecti sumus, proprias in honorem Sanctorum Martyrum Lectiones concessimus Bononiæ, & in ejus Diœcesi recitandas; quas hîc describere noluimus, quia ex ipsis S. Ambrosii verbis constant desumtis e Tractatu *de Exhortatione ad Virgines*, quod est authenticum monumentum, cui horum Sanctorum Martyrium innititur, ut nos superius diximus, & Georgius citato loco adnotavit. *Officium.*

CAPUT XXIV.

De Sancto Jucundo Episcopo Bononiæ. Die 14. Novembris.

1 Celebratur *die* 14. *Novembris* Festum Sancti Jucundi Episcopi, & Confessoris, cujus fit commemoratio hac die in Martyrologio Romano his verbis: *Bononiæ Sancti Jucundi Episcopi, & Confessoris*. Cardinalis Baronius *in notis* dicit, ipsum inauguratum fuisse Episcopum *anno circiter* 485. Consentit Tillemontius *in Vita Sancti Petronii*, & addit nihil de Vita hujus Sancti ad nostram pervenisse notitiam. Quod infortunium nobiscum deplorat Ferrarius *de Sanctis Italiæ*. Minus tamen deplorandum esset, nisi complecteretur cæteros quoque nostros Sanctos Episcopos, quorum certa est vitæ sanctitas; sed Acta perierunt. *Quæ egerit* (sic Ferrarius) *ignoratur, cum Acta Episcoporum Bononiensium fere omnium desiderentur*. Sigonius scribit, Sancti Jucundi Corpus tumulatum fuisse in Ecclesia, sive antiqua Cathedrali Sanctorum Naboris, & Felicis: nunc vero est publicæ venerationi expositum in Ara, quæ dicitur Crucifixi, ubi Capsula aurata circum clausum jacet prope Corpus Sancti Felicis, de quo immediate infra loquemur. In ejus honorem Bononiæ, & in tota Diœcesi Missa, & Horæ Canonicæ recitantur petitæ ex Communi Confessorum Pontificum. Nos vero post aditum Pontificatum proprias Lectiones concessimus ex Sancti Basilii sermone confectas, & S. Jucundo quantum fieri potuit accomodatas, cum ejus res gestas antiquitas temporum, ut diximus, oblivione deleverit.

Epocha Episcopatus Sancti Jucundi.

Certa ejus sanctitas; ignotæ actiones.

Ubinam jaceat ejus Corpus.

CAPUT XXV.

De Sancto Felice Bononiæ Episcopo.
Die 4. Decembris.

S. Felicis Festum cum Officio.

1 Celebratur *die* 4. *Decembris* Festum Sancti Felicis Episcopi, & Confessoris, in cujus honorem Bononiæ, & in tota Diœcesi celebratur Sacrum, & recitantur Horæ Canonicæ ex Communi Confessorum Pontificum. Eadem die fit ipsius commemoratio in Martyrologio Romano sic: *Bononiæ S. Felicis Episcopi, qui ante Mediolanensis Ecclesiæ sub Sancto Ambrosio Diaconus fuerat.* Cum Theodosius de sua insigni, quam retulerat, victoria per Epistolam certiorem reddidisset Sanctum Ambrosium; hic tribus Epistolis Imperatori rescripsit, quarum secunda non extat, tertiam vero Imperatori reddidit Felix Diaconus, qui conjectura non levi creditur fuisse ille idem, qui postea fuit Bononiæ Episcopus, ut bene perpendit Tillemontius *tom.* 10. *in Vita Sancti Ambrosii art.* 74. Obiit Sanctus Ambrosius *anno* 397. *vel* 398. ut clare ostendere conantur Bollandistæ *in exercitatione* præfixa *tom.* 1. *Sanctorum Aprilis*, contradicente tamen Pagio *tom.* 1. *ad annum Christi* 397. *num.* 6. & 7. Narrat Paulinus *in Vita S. Ambrosii*, Stiliconem, S. Ambrosio lethali morbo ægrotante, cum animo præsagiret totius Italiæ ruinam, si Vir tam egregius deficeret, impulisse verbis partim blandis, partim asperis Magnates Mediolanenses, ut adirent illum morti proximum, eumque precibus inducerent ad exorandam a Deo vitam diuturniorem; auditis autem eorum precibus Sanctum respondisse: *Non ita inter vos vixi, ut pudeat me vivere; nec timeo mori, quoniam Dominum bonum habemus*: quam responsionem valde laudat Sanctus Augustinus, ut testatur Possidius *in Sancti Augustini Vita cap.* 27. Narrat subinde idem Paulinus factum sane mirum, & est hujusmodi. Jacebat Sanctus Ambrosius in parte extrema ambulacri in longum valde protensi; cum vero in eo ambulacro convenissent Diaconi aliquot; scilicet Castus, Polemius, Venerius, & Felix, & inter sese in parte valde remota colloquerentur de Successore Sancti Ambrosii in Episcopatu voce adeo submissa, ut vix alter loquentem alterum audiret; ubi inter conjectandum quisnam futurus esset successor, incidit sermo de Simpliciano; Sanctus Ambrosius qui longe aberat, ita ut ad illum colloquentium voces nulla ratione pervenire possent, hæc verba: *Senex, sed bonus* ter protulit. *Cum in extrema parte porticus* (sunt ejus-

Ejus ad Episcopatum elevatio; & res gestæ.

ejusdem Paulini verba) *in qua jacebat Sanctus Ambrosius in imo positi Castus, Polemius, Venerius, & Felix tunc Diaconi secum tractarent voce ita repressa, ut vix invicem se audirent, quis post obitum illius Episcopus ordinandus esset, atque tum de nomine Sancti loquerentur Simpliciani, Ambrosius, tanquam interesset tractatui, cum longe positus ab ipsis jaceret; approbans exclamavit ter: Senex, sed bonus*. Ad hæc addit Paulinus Successorem Sancti Ambrosii fuisse Sanctum Simplicianum; Sancti Simpliciani Sanctum Venerium; Sanctum Felicem vero promotum fuisse ad Bononiensis Ecclesiæ regimen, eumque tempore, quo Paulinus hæc scribebat, superstitem adhuc Ecclesiam suam gubernasse. Sic ille: *Defuncto autem eo, Simplicianus successit in Sacerdotio, cui Simpliciano Venerius Successor fuit. Felix vero nunc usque Bononiensem regit Ecclesiam*.

2 Sigonius in Vita S. Felicis scribit, Sanctum Felicem misisse ad S. Paulinum Nolæ Episcopum Reliquias Sanctorum Martyrum Proculi, Vitalis, & Agricolæ, qui illas reposuit in sua nova Basilica, quod valde verisimile est, cum hi Sancti Episcopi fuerint contemporanei. Idem Sigonius testatur, S. Felicem erexisse duo Monasteria, alterum in honorem Sanctorum Gervasii, & Protasii, alterum vero in honorem Sanctorum Martyrum Felicis, & Naboris, quorum Corpora, ut alibi diximus, paulo ante a S. Ambrosio reperta fuerant: insuper narrat, S. Felici a Joanne Imperatore dono datum fuisse Monasterium in Monte Palensi, qui nunc Montis Ovoli nomen habet, eaque nullam esse apud Scriptores donationem antiquiorem, qua Imperatores Bononiensem Ecclesiam ditaverint, seclusis tamen iis, quas non sine gravi fundamento quisque arbitrari potest eidem Ecclesiæ factas fuisse a Constantino, qui erga omnes Ecclesias munificentissimus fuit. Præterea inverisimile non est Monasteriorum nomine, de quibus immediate supra locuti sumus, appellari Ecclesias, quæ antiquitus Monasteria appellabantur, ut videri potest apud du Cange verbo *Monasterium*, & apud Bollandum *in Vita Sancti Protadii num. 9. die* 10. *Februarii* ubi ad hæc verba *Corpus vero ejus* (idest S. Protadii) *delatum est ad Beati Petri Apostoli Monasterium*, sic addit: *Ea Parochialis Ecclesia est, nec ad Monachos pertinet, teste Chiffletio, sed frequens in Antiquorum Scriptis Monasterii nomen pro Ecclesia*.

Quid olim significaret Vox Monasterium.

3 Inter Imperatores nemo recensetur, qui Joannes appelletur, solum de Joannino quodam legitur, qui cum Scribarum præfecturam gereret, eo tempore, quo Galla Placidia Constantinopolim perrexerat, secumque detulerat Filium suum Valentinia-

Quis sæculo quinto fuerit Joannes Imperator.

num, capta occaſione ſibi nomen, & auctoritatem Imperatoris uſurpavit *anno* 423. *&* *anno* 425. interfectus fuit. Joanninus hic eſt Joannes ille, de quo loquitur Sigonius *in Vita S. Felicis*. Rem ita eſſe, evidenter conſtat ex confirmatione Privilegiorum noſtræ Eccleſiæ, quam Lambertus Epiſcopus obtinuit a Summo Pontifice Gregorio VII. in qua ſic legitur: *Monaſterium Sanctæ Mariæ ſitum in Maſſa, quæ vocatur* Monte Palenſe, *quam Joanninus Imperator tradidit Bononienſi Eccleſiæ*. Privilegium affertur ab ipſo Sigonio *in Vita Lamberti*. Quamobrem ille Joannes Imperator, de quo ipſe loquitur *in Vita S. Felicis*, alius non eſt, quam Joanninus, quo nomine appellatur non ſolum a Gregorio VII. loco nuper citato, ſed etiam communiter in aliis antiquis monumentis, idque, ut opinor in contemtum Perſonæ. Homo hic audaciſſimus omnem omnino Epiſcopis abſtulit juriſdictionem in Cauſis Eccleſiaſticis, eamque in Judices Laicos tranſtulit, ut legitur apud Cardinalem Baronium *ad annum Chriſti* 423. *num.*3. *&* *ad annum* 425. *num.*7. Quamobrem haberi debet tanquam ſingulariſſimum donum ab ipſo Eccleſiæ noſtræ impertitum, utpote proveniens ab infenſiſſimo, & manifeſto boni communis, & juris Eccleſiarum everſore.

Ritus Ambroſianus ejuſque initium.

4 Celebris eſt Sacer Ambroſianus Ritus, quem in Divinis Officiis Mediolanenſis S. Ambroſii Eccleſia adhuc ſervat. Vicecomes *lib.*2. *de Ritibus Miſſæ* illum ait a S. Barnaba inſtitutum, auctum a S. Miroclete, a S. Ambroſio illuſtratum; ſed cum ejus rei teſtes alios non habeat quam Galvaneum, & Beroldum, Cardinali Bonæ *Rerum Liturgicarum lib.*1. *cap.* 10. non ſatisfecit. Cum eo Grancolas conſentit *in Tractatu de Veteribus Liturgiis tom.*1. *pag.*377. qui diligenter ſubinde congerit quæcumque in S. Ambroſii Operibus ad Miſſæ Sacrificium ſpectantia reperiuntur. Sed utcumque ſit, cum octingentis abhinc annis Walfridus Strabo ſcripſerit, Ambroſium in ſua, aliiſque ſibi ſubditis Eccleſiis, quæ ad Miſſam, & alia Divina Officia pertinent ordinaſſe, *Ambroſius Mediolanenſis Epiſcopus tam Miſſæ, quam cæterorum diſpoſitionem Officiorum ſuæ Eccleſiæ, & aliis Liguribus ordinavit*; *quæ & uſque hodie in Mediolanenſi tenentur Eccleſia*, cumque hæc communis ſit totius Italiæ traditio, ab ea recedere nolumus, Ritumque Ambroſianum a S. Ambroſio inductum eſſe dicemus, dummodo concedatur aliquas in eo eſſe cæremonias ipſo antiquiores, aliquas ipſum addidiſſe, aliquas ad meliorem formam redegiſſe, ut *in libro de Sacrificio Miſſæ* diximus *part.*4. *ſect.*1. ac demum Ambroſii Succeſſores aliquid in ejus Ritu innovaſſe, ut Cardinalis Bona *citato loco* animadvertit.

5 Am-

5 Ambrosianus Ritus Bononiæ non servatur; quærendum est tamen an aliquando servatus fuerit, & a Sancto Felice Episcopo invectus. Diximus jam *in Tractatu de Sacrificio Missæ* Ritum Ambrosianum Bononiæ aliquandiu in usu fuisse, utpote quę Mediolanensi Ecclesiæ tamquam Metropoli suberat, priusquam Ravennati subjiceretur: quemadmodum alibi docuimus. Ob eam rem Vicecomes *in lib. 2. de Missæ Ritibus cap. 13.* inter Diœceses, quæ Ambrosianum Ritum complexæ sunt, Bononiensem recenset, utpote quæ Metropolitanæ Ritum in Divinis Officiis sequi debuerit ex Decreto Concilii Epaonensis, quod *anno* 517. coactum ita statuit *Canon. 27. Ad celebranda Divina Officia Ordinem, quem Metropolitani tenent, Comprovinciales eorum observare debebunt*: ut est *in Labbeana Conciliorum Collectione tom. 4. pag. 1579. editionis Parisiensis*, & apud Harduinum *tom. 2. pag. 1047.* An vero a Sancto Felice inductus fuerit pro certo statui non potest, cum tamen probabiliter admodum affirmari posse videatur. *Et extensio ad Bononiensem Diœcesim.*

6 Diximus probabiliter id posse affirmari; tum quia Mediolanensis Ecclesiæ Jus Metropoliticum in Bononiensem ante Sanctum Felicem Episcopum constitutum jam fuerat, constitutum est enim Sancti Ambrosii tempore, ut alibi docuimus; tum quia Sanctus Felix Mediolanensis fuit, &, ut diximus, S. Ambrosii Diaconus, ex quo fit valde vero simile ab eo Ritum Ecclesiæ suæ Mediolanensis in Bononiensem esse invectum, quæ illi fuerat tanquam Metropoli adtributa; eoque magis, quod quamvis hujus rei tempus non omnino constet, tamen in nullum tempus commodius conjici potest, quam in illud, quo Sanctus Ambrosius vixit, vel ejus obitum est proxime consecutum, si Vicecomiti fides habenda sit, cujus sunt verba *citato lib. 2. de Missæ Ritibus cap. 12. Quando autem Ambrosiani nomen ad Missam, sive Ritus Ecclesiæ Mediolanensis indicandos adhiberi cœptum sit, ad hunc quoque locum pertinet intelligere: & quamvis certum præfinitumque ejus rei tempus ostendi non possit propter Auctorum qui id significent inopiam, tamen conjectura duce crediderim, vel ipsius Sancti Ambrosii tempore, vel paulo post ejus e vita discessum cœpisse.*

7 Diximus rem plane compertam non esse; nam si tempore Sancti Petronii, qui Sancto Felici successit, & si in Paterniani electione, qui Sancto Petronio suffectus est, Mediolanensi Ecclesiæ Metropolitico Jure suo jam ante constituto Bononiæ uti non licuit, ut animadversum a nobis est, nemo est qui non videat ambigi posse, an Ambrosianum Ritum Sanctus Felix Bono-

niæ constituerit eo jure, quo subjecta Ecclesia Metropolitanæ consuetudinem sequi adigebatur, licet Felix Ambrosii Diaconus, & amicissimus fuerit, pauloque post ejus decessum ad Bononiensem Ecclesiam transierit.

8 Id unum pro certo statui videtur posse, non Ambrosianum Ritum, sed Romanum Ordinem Bononiæ & in ejus Diœcesi servatum esse, cum Carolus Magnus Imperator omnem adhibuerit diligentiam & industriam, ut in Gallia, Germania, Italia, & Saxonia sibi subditis unus Romanus Ordo servaretur, ut videre est apud Grancolas Opere *citato pag. 397. & sequentibus*: cum Nicolaus II. Pontifex Maximus Petri Damiani Cardinalis opera usus tentaverit, ut ipsa Mediolanensis Ecclesia Ambrosiano relicto Romanum Ritum amplecteretur, quemadmodum narrat Sigonius *de Regno Italiæ lib. 9.* cum Sanctus Gregorius VII. idem tentaverit; & cum temporibus minus a nostris remotis Eugenius IV. Cardinalem Castilionensem per Galliam Cisalpinam Legatum adhibuerit, ut Romanus Ritus Ambrosiano excluso Mediolani tandem reciperetur, ut narrat Corius *in Historia Mediolanensi*, Spondanus *in Annalibus Ecclesiasticis*, & Ciaconius *in Vitis Romanorum Pontificum, & Cardinalium*. Etenim Bononia ante ipsum Carolum Magnum Ravennę tanquam Metropoli subjecta erat, *ut in S. Zamæ Vita* docuimus; & prædictæ Pontificum industriæ ad Romanum Ritum ubique inducendum, si ob indicatam rationem locum Bononiæ habere non potuerunt, si Mediolani suum effectum non habuerunt, habuerunt tamen in pluribus Germaniæ, & in aliis Galliæ Cisalpinæ Ecclesiis, quæ relicto Ambrosiano Ritu, Romano uti in Divinis Officiis ex eo tempore cœperunt.

9 Sed, ut ad vitam S. Felicis regrediamur, nil aliud dicendum superest, quam illum decessisse *anno* 429. & in Sanctorum Naboris & Felicis Templo esse conditum, ubi etiam nunc quiescit sub Christi Crucifixi Ara, ejusque Caput inter alias Reliquias in Altari positum esse a Cardinali Palæoto in Metropolitana Bononiæ Ecclesia.

Lectiones propriæ in ejus Officio.

10 Commune Confessorum Pontificum Officium in S. Felicis Festo recitabatur, ut diximus; Nos vero postquam ad Pontificiam dignitatem elati sumus proprias secundi Nocturni Lectiones concessimus, quarum quinta & sexta e Sancti Gregorii Nazianzeni sermone, quo Sanctum Basilium laudavit, confectæ sunt ex iis verbis, quæ ad Sanctum Felicem aptius transferri posse videbantur. Has quæ præcedit, quarta est, ut sequitur.

LE-

LECTIO IV.

Felix Ecclesiæ Mediolanensis Diaconus fuit, quo tempore Sanctus Ambrosius erat Episcopus. Quam magna virtutum laude præstaret, vel ex hoc uno conjicere est, quod in rebus arduis eo potissimum uteretur Sanctus Ambrosius. Theodosio scribens, merito, inquit, ad perferendam epistolam meam filium meum Felicem Diaconum misi, simul ut mei vicem officii repræsentaret, & memoriam pro his, qui ad matrem pietatis tuæ Ecclesiam, petentes misericordiam, confugerunt. Grande est quod petimus. Votis annuit Imperator, uti narrat Paulinus, qui Felicem Ecclesiæ Bononiensi postea præfuisse refert.

Devotio erga S. Ambrosium debita olim Bononiæ Patronum.

11 Cum vero loquuti simus de Sancto Felice nostro Episcopo, qui antea Mediolanensis Ecclesiæ, dum illam S. Ambrosius gubernaret, Diaconus fuerat, non abs re futurum puto, postremo hoc in loco pauca innuere de speciali cultu, quo antiquitus nostra Civitas venerata est Sanctum Ambrosium, utpote qui cum viveret, illam impensissime amavit.

12 Ipse est unus ex antiquioribus ejusdem Civitatis Patronis, cujus rei antiquitas tanta est, ut in publico Archivo nullum extet monumentum, unde peti possit ejusdem rei exordium. In Platea maxima sita erat Ecclesia ipsi dicata, quæ per plura sæcula fuit Ecclesia pertinens ad publicum Magistratuum Palatium; sed cum decursu temporis ædificata fuerit Basilica S. Petronii, diruta fuit, & in eodem spatio ab ipsa occupato constructum fuit, Odeum, sive Presbyterium Canonicorum novæ Basilicæ. In antiquis monumentis, quæ in Archivo asservantur, legitur, Civitatem *anno* 1301. decrevisse, ut ob singularia beneficia ab ipso accepta celebraretur ejus Festum solemniter, illudque haberetur in eorum numero, quæ solemnius celebrantur: insuper Seniores populi cum accederent ad invisendum Corpus Sancti Petronii, in die festiva ejusdem Sancti, consuevisse secum habere Carrucam, seu Carrocium cum vexillo, in quo erant depictæ Imagines Sancti Ambrosiii, & Sancti Petronii. Restat adhuc super Aram maximam Sancti Petronii in uno ex angulis Templi Imago Sancti Ambrosii simul cum Imaginibus antiquorum Sanctorum Urbis Præsidum, ac Patronorum, Petronii scil. Proculi, & Floriani, & in aliqua ex Ecclesiis, quæ a quatuor Crucibus nomen habent, videtur sculpta illius Imago simul cum cœteris eorumdem Sanctorum imaginibus. In solemni jurejurando, quod nostri Magistratus emittunt coram Cardinali Legato hujus

hujus Urbis, e Sanctis Patronis, qui invocantur, inter primos invocatur Sanctus Ambrosius. Præterea Senatus Bononiensis in solemni die Sancto Ambrosio sacra mittit, aut etiam fert munus Cereorum ad parvulam Ecclesiam in via, quæ vulgo dicitur *della Savenella*, in qua sacras preces alternis canit, & alia id genus consueta munera exercet sodalitas, quæ Bononiæ unica est, specialiter Sancto Ambrosio addicta, & ab ipso nomen habens.

13 Dignissimus Præsul Marsilius in suis Codicibus mss. animadvertit, quod cum occasione pestis per Urbem grassantis a celebri pictore Guido Reno depicti fuissent omnes Sancti Patroni in insigni vexillo, omissus fuit Sanctus Ambrosius, de qua omissione amare conqueritur; deplorat etiam negligentiam, qua paulatim gliscente intepuit amor, & cultus erga Sanctum adeo benemeritum de Ecclesia universa, & adeo munificum & in vita, & post mortem erga particularem nostram Ecclesiam, & Bononiensem populum; quodque oblivio eo pervenerit, ut illi non amplius deferatur specialis cultus tanquam Tutori, cœlestique Bononiensium Patrono. Nos ergo, ut negligentiam hanc, quantum in nobis erat, compensaremus, rursusque ad pristinum amorem, venerationemque erga S. Ambrosium Bononienses revocarentur, cum in nostra Metropolitana Ecclesia duo superessent spatia, in quibus Altaria, quæ erigenda erant, non fuerant adhuc erecta, illa erigi curavimus, & ex iis alterum Sancto Ambrosio dicavimus, alterum vero Sancto Apollinari, qui primus Christi Evangelium in Æmilia promulgans, Idolorum sacrilegum cultum penitus extirpavit, nostramqne Urbem, totamque Diœcesim ad veri Dei agnitionem, Christianamque Religionem convertit.

CAPUT XXVI.

De Sancto Floriano. Die 16. Decembris.

1 CElebratur Festum Sancti Floriani, aliorumque Sociorum Sanctorum Martyrum *die 16. Decembris*. Hac in Urbe, totaque Diœcesi recitantur in ipsius cultum preces horariæ petitæ ex Communi Martyrum. Idem Sanctus Florianus recensetur inter Sanctos hujus Urbis Tutores, ac Patronos.

Acta hujus S. Martyris.

2 In Cœnobio Sancti Stephani asservantur Acta martyrii hujus Sancti in Chronicis calamo exaratis, in quibus tanquam certum, & minime controversum ponitur, Sanctum Florianum illum

illum ipſum eſſe, de quo ſermo habetur in Martyrologio Romano *die* 17.*Decembris* his verbis: *Eleutheropoli in Palæſtina Sanctorum Martyrum Floriani, Calanici, & ſociorum quinquaginta & octo, qui tempore Heraclii Imperatoris a Saracenis ob Chriſti Fidem occiſi ſunt.* De quibus Sanctis Martyribus loquuntur etiam Beda, Uſuardus, Ado, & Cardinalis Baronius *in notis ad Martyrologium*, ubi addit eos ſubiiſſe martyrium in communi clade, & invaſione Eccleſiæ, quæ contigit *anno trigeſimo ſeptimo* Imperatoris Heraclii. Aliæ martyrii hujuſmodi peculiares circumſtantiæ leguntur *in Hiſtoria Baſilicæ Sancti Stephani* ſcripta a P. Donato Pollieno Lupario, & in alia poſteriori *Hiſtoria* Abbatis Caſali, & *in Vita Sanctorum Bononienſium* edita a Bombacio.

Lectiones propriæ, quæ recitũtur a PP. S. Dominici.

3 Patres Cœnobii Sancti Dominici hujus Urbis recitant Lectiones proprias hujus Sancti ex dictis Chronicis tranſcriptas, quas huic parti noſtri Operis adjungemus. Ex illis habetur anno vigeſimo ſeptimo Imperatoris Heraclii, cum a Saracenis obſeſſa fuiſſet Civitas Gazæ, Sanctos Calanicum, Petrum Paulum, Theodorum, & Joannem, alioſque uſque ad triginta novem ſimul cum Sancto Floriano in teſtimonium Chriſtianæ Fidei martyrii palmam glorioſa morte obtinuiſſe, eorumque Corpora, & Reliquias aſportata fuiſſe Bononiam opera Sancti Petronii, qui illa obtinuit a Theodoſio juniore Imperatore; & obtenta collocavit in Baſilica Sancti Stephani ab ipſo ædificata, ubi etiam nunc aſſervantur.

Variæ difficultates circa ea quæ ibi narrantur.

4 Verum hæc narratio plures non leves difficultates continet, utque omittam primo juxta Martyrologium Romanum, eos qui cum Sancto Floriano glorioſam mortem occubuerunt, fuiſſe quinquaginta & octo, non vero triginta novem; rurſus Urbem, in qua ob Chriſti fidem interfecti ſunt, non fuiſſe Gazam, ſed Eleutheropolim, non video qua ratione defendi poſſit, quod opera Sancti Petronii in Civitatem Bononiæ aſportata fuerint Corpora eorumdem Sanctorum Martyrum, qui in perſecutione Heraclii occiſi fuerunt *anno Chriſti* 640. cum Sanctus Petronius mortuus fuerit *anno Chriſti* 450. atque adeo centum quinquaginta annos ante Heraclii Imperium.

Alii Sancti ejuſdem nominis, quinam ex his noſter S. Florianus ſit, quando, & ubi Martyrium paſſus.

5 In Martyrologio Romano fit mentio alterius Sancti Floriani *die* 4. *Maji* his verbis: *Lauriaci in Norico Ripenſi Sancti Floriani Martyris, qui ſub Diocletiano Imperatore Aquilini Præſidis juſſu, ligato ad collum ſaxo in flumen Aniſum præcipitatus eſt.* Non amplius extat dicta Civitas: poſt illius tamen ruinas ſuperſuit nomen, quo fuit appellatus Vicus quidam ſitus in Auſtria

ſtria ſuperiori ad Danubium fluvium; qui Vicus nunc, mutatō nomine, Lorech appellatur. De hoc Sancto Floriano loquuntur Bollandiſtæ, & quamvis tempus martyrii hujus Sancti Floriani congruat cum allatis narrationibus, nihilominus ægre admodum ſuſtineri poteſt, hunc eundem eſſe cum noſtro Sancto Floriano, tum quia Corpus ipſius poſt varias translationes jacet nunc Cracoviæ, quæ eſt Urbs Regni Poloniæ Caput, ut videri poteſt apud Bollandiſtas, tum quia martyrium ille non ſubiit in Palæſtina, ſed in Norico, tum demum quia nuſquam legitur Sanctum Petronium in Noricum perrexiſſe. Conſuli poſſunt doctæ animadverſiones Georgii *in Adonis Martyrologium ad diem quartam Maji*, ubi erudite admodum de hoc Sancto Floriano diſſerit.

6 De aliis Duobus Sanctis Florianis loquitur Ferrarius *in Catalogo Sanctorum Italiæ die* 4. *Maji* quorum unum Vicentini ſuum eſſe Civem putant, ejuſque Corpus apud ipſos aſſervari, quod qua ratione conſentiat cum Lectionibus antiquis, quæ in illorum Archivis habentur, & quæ in fine hujus Partis a nobis exhibentur, ex quibus clare colligitur, eorum Sanctum Florianum illum eumdem eſſe, de quo loquitur Martyrologium Romanum *die* 4. *Maji*, ipſorum, quorum intereſt, munus eſt clare oſtendere alter vero inter Sanctos Patronos Civitatis Æſii numeratur, ;cujus Corpus ibidem jacet.

7 Hujus Sancti Floriani Feſtum celebratur Æſii *die* 4. *Maji*, qua die aperitur Urna, in qua reconditum eſt, ſita ſub Ara maxima Eccleſiæ Cathedralis, & in latere ejuſdem Urnæ legitur hæc inſcriptio: *Tempore Malateſtæ de Malateſtis Domini Æſii, & Dom. Jacobi de Bonripoſis de Peruxio Epiſcopi, & Domini Ardenghi de Papia Poteſtatis, penes Ripam Fluminis Æſii inventum eſt Corpus Beati Floriani, & hic reconditum menſe Decembri* 1411. *qui præcipitatus de Ponte in Flumine prædicto tempore Marci, & Diocletiani Imperatorum, & procurante Magiſtro Matthæo, hoc opus decoratum Divo Floriano dedicat* 1511.

8 Nulla habentur ulteriora documenta de hoc Sancto Floriano Civitatis Æſii, eo quod in depopulatione, qua eamdem Urbem vaſtavit Franciſcus Maria de Ruvre Urbini Dux tempore Pontificatus Leonis X. incenſa fuerint Archiva, ubi vetera, ac celebriora monumenta cuſtodiebantur. Sed etiam admiſſis iis, quæ narrantur de Sancto Floriano Æſii Patrono, nemo eſt qui non videat, eum alium eſſe a noſtro Sancto Floriano, aliumque pariter eſſe Sanctum Florianum Vicentinum.

9 Comes Valerius Zani, bene perpenſis difficultatibus, quæ

quæ ſuperari debent ab iis, qui tueri volunt, noſtrum Sanctum Florianum illum ipſum eſſe, cujus Feſtum indicitur in Martyrologio Romano *die 17. Decembris*, conſiderat, ab Euſebio *in tract. de Martyribus Palæſtinæ cap. 13.* narrari in perſecutione Imperatoris Maximini, qui in iis Regionibus Dominium exercebat, Martyrio coronatos fuiſſe quadraginta circiter Martyres. Sed Præſul Marſilius in ſuis Codicibus mſs. aſſerit, nulla ratione admitti poſſe, Martyres, de quibus loquitur Euſebius, illos eoſdem eſſe, de quibus nunc agimus, & quorum Corpora in Civitatem Bononiæ a Sancto Petronio translata ſunt, cum apud eumdem Euſebium legatur, Ducem eorumdem Sanctorum Martyrum non fuiſſe Sanctum Florianum, ſed Sylvanum e Civitate Gazæ oriundum, & poſtea ejuſdem Civitatis Epiſcopum, qui cum Joanne, & aliis undequadraginta Sociis innominatis fuit damnatus ad Metalla in pago quodam, qui extat prope Palæſtinæ ſolitudines. *Inter Martyres autem Palæſtinæ Sylvanus Gazæ Urbis Epiſcopus apud æris Metalla, quæ ſunt in Phæno, cum aliis undequadraginta capite truncatus eſt.*

10 Sigonius *lib. 1. Hiſtoriar. Bononiæ* inter res geſtas a Sancto Petronio narrat etiam Translationem Corporis S. Floriani: *Jam vero Corpus Beati Floriani, qui ſub Diocletiano paſſus Gazæ fuerat, inde Bononiam deportatum in æde, ut nunc quoque eſt, Divi Stephani creditur collocaſſe*; & *in Vitis Epiſcoporum Bononienſium*, ubi loquitur de Sancto Petronio, hæc habet: *His operibus editis tum Conſtantinopolim ſive privati, ſive publici Officii cauſa repetiit, ac pro ſumma apud Theodoſium Imperatorem auctoritate, ſacras inde Reliquias multas extraxit, quibus Bononiam reportatis cum alia Templa, tum in primis Sancti Stephani decoravit, inter quas Corpora fuiſſe feruntur Sancti Floriani, Sancti Hadriani, & Sanctæ Natalie Martyrum, quorum ille in Æde Sancti Stephani, hi in Æde Sancti Felicis hodieque ſervantur.*

11 Digna eſt, quæ notetur cauta ratio ſcribendi qua utitur Sigonius. Nihil enim ipſe ſcribit, quod veriſimile non ſit. Non aſſerit ipſe, Martyrium accidiſſe Gazæ, ſed Eleutheropoli: neque loquitur ipſe de Heraclio, ſed de Diocletiano. Nemo vero eſt, qui ignoret, ex Eccleſiæ perſecutionibus nullam fuiſſe atrociorem perſecutione Diocletiani, & Maximiani, tum diuturnitate, tum acerbitate tormentorum, quibus Martyres cruciabantur, tum demum Martyrum multitudine. Diocletianus habuit partem Orientalem Imperii, ubi acerrimam perſecutionem indixit publico Edicto, in Urbe Nicomediæ, uti narrant Euſebius, & La-

ctantius, qui fuit ejusdem spectator, in Opere *de Mortibus Persecutorum*. Inter Orientales Regiones recensetur Palæstina, & in Palæstina reperitur Civitas Gazæ: in hac præsertim Regione fuit tam ingens Martyrum numerus, ut Eusebius seorsim de ipsis scribens exaraverit Tractatum, cui titulus *de Martyribus Palæstinæ*. Plurimi Christiani in hac persecutione Martyrium passi sunt, quorum nomen ignoratur, ut paulo supra vidimus, loquentes de Sylvano, & Joanne cum aliis triginta novem Sociis, quorum nomina Eusebius ipse in suo peculiari Tractatu non recenset. Quæ cum ita se habeant, quis unquam inficiabitur, nostrum Sanctum Florianum fuisse unum ex iis Martyribus, ejusque Corpus translatum fuisse Bononiam, & repositum in Ecclesia Sancti Stephani a Sancto Petronio, cum hæc sit antiquissima traditio hujus nostræ Civitatis, quam præter Sigonium confirmant Ghirardaccius *in Historiis Bononiæ anno* 430. & Leander de Albertis *in Historia pariter Bononiæ anno* 434. & nos etiam *in Opere nostro de Canonizat. Sanctor.* clare ostendimus, non contemnendas esse, sed plurimi faciendas particulares Ecclesiarum traditiones. Ne quid dissimulemus, animadvertendum est hic Sigonium nonnisi de Sancti Floriani Corporis Translatione loqui, cum in Cœlestini III. Bulla a Sixto IV. confirmata, a nobis supra in S. Julianæ Vita commemorata, & a Bollandianis in ejusdem Sanctæ Vita ad diem 7. Februarii relata non solum S. Floriani mentio fiat, sed Sociorum etiam quadraginta: *Floriani cum quadraginta Sociis*: quod repudiatæ superius Valerii Zani conjecturæ pondus videtur adjicere. Nihilominus vero similius nobis videtur quod ex Sigonio retulimus; novum enim non est quod Cœlestini Bullæ Sociorum quadraginta adjectio facta sit, cum etiam a nobis animadversum sit, in Sixti IV. Bulla; quæ Cœlestini Bullam confirmat, Cœlestinum I. pro III. positum esse; qui manifestus est error. Ad omnem autem ambiguitatem tollendam, quod Cœlestini III. Bulla male interpolata sit, nihil desiderari videtur posse, si addamus, Bononiæ in honorem Sancti Floriani semper esse recitatum Officium de Communi unius Martyris, cum procul dubio de Communi plurimorum Martyrum recitandum esset; & cum Sociorum quadraginta Corpora Bononiæ quiescere simul cum S. Floriano creditum esset, aperto tumulo nonnisi unum S. Floriani Corpus inventum esse, ut mox videbimus.

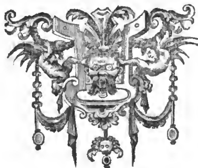
Ejus Corpus ubi jaceat.

12 Jacet Corpus Sancti Floriani in Basilica Sancti Stephani in Urna marmorea, quæ sita est in parte postica Aræ, quæ vulgo dicitur *della Benda*. Urna hæc continetur in vasto Sacrarum Reliquiarum repositorio, in quo præter Vittam, sive Fasciolam

Bea-

Beatiſſimæ Virginis, ſervatur dives aliarum Reliquiarum theſaurus. *Anno* 1640. aperta Urna, ibi repertum fuit quoad reliquas partes integrum Corpus Sancti Floriani; ſed Capite diminutum; ut ait Bombacius *in Vita*. Caput clauditur in tabernaculo affabre elaborato, vetuſti tamen opificii, quod tabernaculum in prædicto repoſitorio continetur, & per Urbem circumfertur in ſolenni ſupplicatione, quæ haberi ſolet ſecunda die Solemnitatis Paſchatis.

13 Memoriam omnem excedit Cultus, qui ab hac Civitate exhibetur Sancto Floriano & tanquam Sancto, & tanquam peculiari illius Patrono, neque monumentum ullum extat, in quo deſcribantur Sancti illius Patroni, quin inter ipſos S. Florianus cenſeatur. *Cultus immemorabilis hujus Sancti Bononiæ Patroni.* Plurima inſuper numerantur beneficia, & Miracula, quæ a Deo obtinuimus, implorantes Sancti Floriani auxilium, eumque apud Deum deprecatorem habentes. Quamobrem noſtra Civitas *anno* 1300. decrevit, ut in poſterum quotannis inviſeretur illius Corpus die ipſi ſacro, eique votiva dona offerrentur; quod colligitur ex noſtris Hiſtoricis, & ex antiquis monumentis, quæ in noſtris Archivis aſſervantur. Supra dictum eſt, in honorem S. Floriani Bononiæ, & in ejus Diœceſi Officium, & Miſſam de Communi unius Martyris recitari conſueviſſe, Nos poſtea ſecundi Nocturni Lectiones proprias conceſſimus, ſed ex S. Auguſtini ſermone quodam compoſitas. *Lectiones propriæ.*

APPENDIX
MONUMENTORUM

De quibus fit mentio in hoc Libro III.

Lectiones propriæ S. GUARINI, quæ recitantur a Canonicis Regularibus Sancti Salvatoris, de quibus facta est mentio Cap. IV. pag. 582.

LECTIO IV.

Uarinus nobili genere Bononiæ natus, Parentum diligentia ab ineunte ætate optimis moribus educatus, jam adolescens in majori Ecclesia Bononiensi Clericus ordinatur. Verum ad majorem perfectionem aspirans, Habitum Canonicorum Regularium sumsit: in quo cum præsertim in oratione, & cælestium rerum contemplatione mentem intentam infixamque haberet, Papiensem Episcopatum tunc sibi oblatum recusavit.

LECTIO V.

POstquam vero Xenodochium Sancti Job in Patria sua construxisset, bonisque propriis dotasset, a Lucio II. Pontifice Maximo, qui antea Rhenani Cœnobii extra Bononiam & Canonicus & Præpositus extiterat, in Prænestinum Episcopum Cardinalem est electus. A quo cum Episcopales apparatus, & equitatum pretiosum accepisset, mox iisdem divenditis, pretium pauperibus erogavit. Tandem senio confectus, corporis dissolutionem prospiciens, ascitoque Clero monita Divina commendans, oculis, manibusque sursum erectis, totus in Cœlum rapi videbatur.

LECTIO VI.

Demum ea nocte, qua eum e vita decedere contigit, ejus ita vultus resplenduit, ut qui aderant, obstupescentes, meridiem se videre putarint. Adventante autem aurora, ex hujusmodi claritate ad æternum splendorem octavo Idus Februarii, ætatis centum & decem annorum, gloriose migravit; atque debita cum veneratione Sacerdotum manibus in Ecclesia S. Agapiti Præneste sepultus est.

Lectiones propriæ ejusdem S. GUARINI, quæ recitantur a Canonicis Regularibus Lateranensibus, de quibus mentionem fecimus Cap. IV. pag. 582.

LECTIO IV.

Guarinus Bononiæ nobilibus Parentibus ex Familia de Fuscarariis exortus, & optime a puero institutus, adolescens, invitis Parentibus, in majori Ecclesia Clericus ordinatur. Verum ardentius ad perfectionem aspirans, Canonicorum Regularium Habitum & Institutum suscepit in Monasterio Sanctæ Crucis Mortarii apud Papiam: ubi cælestium contemplationi, orationi, & Divinarum Scripturarum lectioni totus incumbens, brevi tantum profecit, ut propter illius sanctæ conversationis famam Clerus, & Populus Papiensis Episcopo destituti Guarinum in ejus locum unanimiter eligerent. Quam dignitatem constanter adeo recusavit, ut in arcto loco custoditus, deceptis custodibus fugiens, tamdiu lateret, donec alter ejus loco Papiensis Episcopus ordinaretur.

LECTIO V.

Cum autem increbresceret illius fama Sanctitatis, Lucius II. Romanus Pontifex accersitum, licet invitum, & serio reluctantem, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalem & Episcopum Prænestinum illum consecravit; necnon pretiosum apparatum & equitatum ei donavit, quem nihilominus Guarinus statim vendidit, & illius pretium pauperibus erogavit, quibus etiam in Episcopali dignitate constitutus alimenta & vestimenta suis manibus ministrabat: verbum Dei imprætermisse annuncians, jejuniis, orationibus, & operibus pietatis indefesse vacans.

L E-

LECTIO VI.

QUI senio confectus, cum Divinitus præsciret, appropinquare sibi depositionem sui tabernaculi, & convocatis Clericis, monita salutis eis dedisset, & oculis, & manibus ad Cœlum erectis, ad Dominum migravit nocte sequente diem sextam Februarii: qua nocte maximus splendor, velut meridies, eluxit. Sepultus est in Ecclesia, & in Sepulchro Beati Agapiti Martyris, cujus mortem Deus miraculis illustravit. Nam mulier a Dæmone obsessa, Sancti Confessoris Sepulchrum tenens, illico sanata est: & suspensis ante idem Sepulchrum lampadibus, sine ignis appositione, cunctis, qui aderant, videntibus, luminaria sunt accensa.

Lectiones propriæ Officii S. JULIANÆ, quæ olim recitabantur a Monialibus SS. Vitalis, & Agricolæ, de quibus locuti sumus Cap.v. pag.586. & 589.

LECTIO I.

Incipit Prologus in Vita Sanctæ Julianæ Viduæ Bononiensis.

VEritus dubiam erroneamque scedam, quæ diebus nostris, quo auctore conficta prodierit, quasi jam velut Sacrarum Lectionum libri authentica reputatur; advertensque, quod non nisi temere adhibetur in cunctis fides, & sicut Sanctus Job ait, nunquid Deus indiget nostro mendacio, ut pro illo loquamini dolos? juxta quod potui, operam dedi sermonem elicere: cujus seriem non tam horum, quæ generationibus sibi succedentibus ad nos usque fama perduxit, quam eorum, quæ de ipsa ab orthodoxis Patribus, & Doctoribus Sanctis, ac Ecclesiæ Catholicæ luminaribus Augustino, & Ambrosio conscripta fuere, veridica narratio roboravit. Puto enim, quod Divini Judicii reus existerem, si quod de veritatis luce cognoscerem, dubia pro certis succrescere videns, silentio reticerem. Nempe si quemquam sermo incultior stilusque rudis offenderit, non id quærat, quod littera est, sed quod in laudem Dei per litteram nuntiatur. Attendens, qnod per Beatum Gregorium in procemio Moralium dicitur: Indignum vehementer existimo, ut verba cœlestis oraculi restringam sub regulis Donati; & per prædicatorem veritatis Apo-

Apostolum Paulum ad Corinthios secunda: Litera occidit, spiritus autem vivificat.

LECTIO II.

Incipit Vita Sanctæ Julianæ Viduæ Bononiensis ex dictis Sanctorum Doctorum Augustini, & Ambrosii.

BEata Juliana in Civitate Bononiæ oriunda, genere nobili, fide moribusque nobilior, sicut ex Sanctorum Patrum Ambrosii, & Augustini dictis colligitur, quæ & eorum laude ac testimonio meruit approbari, magnæ Sanctitatis mulier extitit. Hæc cum ad nubilem pervenisset ætatem, cujusdam honestissimi, ac per omnia laudabilis viri, juxta quod ejus qualitas exigebat, fuit copulata conjugio. Qui postquam aliquanto tempore insimul habitassent, nec filios aliquos procreassent, ad Beatissimum Martyrem Christi Laurentium se tota devotione contulerunt, orantes, ut pro eis apud omnipotentemDeum pro obtinenda prole, quæ Divino mancipanda esset obsequio, intercessor existeret. Exaudivit igiturDominus interventu præfati Martyris preces amborum: & concepit Juliana, peperitque filium primogenitum suum, cui Pater ob ejus Sancti memoriam Laurentius nomen imposuit. Post hæc vero eis uberius Divina gratia refulgens, tres filias quasi tres futuras splendidissimas stellas in firmamento Christiano, benigne concessit. Cum autem placuit ei, qui omnium bonorum remunerator existit, Vir ejus bonis operibus plenus, ex hac luce subtractus, in pace vitam finivit; remansitque ipsa viduata cum filio uno, & filiabus tribus, ac sancta socru jam grandæva.

LECTIO III.

IGitur post mortem Viri sui B. Juliana vinculo soluta conjugii quasi jam gravi onere liberata, deinceps expeditius se videns posse Domino famulari, exemplumque suæ sanctæ socrus imitata, quæ jam diu vidualem continentiam professa fuerat, etiam ipsa se voto perpetuæ castitatis astrinxit, & filium filiasque ad Sanctæ Virginitatis observantiam piis exhortationibus inducens, omnipotentis Dei servitio dedicavit. Et ad tantum interea virtutum culmen excrevit, ut non solum suorum Civium sincero permaxime veneraretur obsequio, verum etiam nominatissimi Patres ac Doctores Ecclesiæ luculentissimi Ambrosius, & Augustinus illam

lam miro dilectionis complecterentur affectu: quoniam & eam tanto dignam existimavit merito ipse Beatus Augustinus, ut ad ejus preces Librum de Continentia Viduali conscriberet, eidemque transmitteret: similiter & alium grandem de Virginitate librum filiabus destinaret ejusdem: Socru vero suæ Epistolam de Oratione mandaret. In quibus nempe libris quantis ipsam, socrumque, ac filias laudibus extulerit, cunctis legentibus patet.

LECTIO IV.

AC quoque, ut lector de eorum multis saltem aliqua facilius apprehendat, quædam de ejusdem Sacri Doctoris dictis in hujus Operis fine subjungam. Sed quo etiam pondere tanta in eam Sancti Doctoris Ambrosii charitatis, ac devotionis immensitas librari poterit? Qui Corpora Beatissimorum Martyrum Vitalis, & Agricolæ apud Bononiam, ubi sepulta fuerant, sibi Divinitus revelata, & ab eo sollicite quæsita ac inventa, diligenterque collecta, dum transferrentur cum plausu & lætitia Christiani Populi, occurrenti ei huic Sanctæ Viduæ, humilibusque precibus easdem Sanctorum Reliquias pro dono maximo postulanti, nec negare potuit, sed magis gratiose concessit, maximeque laudavit, dignam tantis muneribus arbitratus. O Vidua Sancta, & multiplicibus extollenda præconiis, apud quam Beati Martyres declinare dignati sunt! Quis enim honori dignum non deferat obsequium, quam Sancti Dei & viventes in carne, & mortui honorare studuerunt? Post talia ergo accepta dona Beata Juliana de sumtu proprio Ecclesiam a fundamentis extruxit, quam Beatus Ambrosius ad nomen, & memoriam Sanctorum Martyrum Vitalis, & Agricolæ Domino dedicavit, & in ipsa eorum Corpora ad lævam, & dexteram Sepulchris marmoreis tumulavit. Hæc vero Ecclesia manet usque in hodiernum diem juxta Ecclesiam Monasterii Sancti Protomartyris Stephani ad aquilonem cum Sepulchris eorum: quoniam & ea Sacra Corpora, per piæ memoriæ Martinum tunc Abbatem supradicti Monasterii, una cum sacro Ordine Monachorum, præmisso jejunio & oratione, fultum etiam auctoritate Domini Frugerii Sanctæ Bononiensis Ecclesiæ venerabilis Episcopi, ac consensu Dominorum Canonicorum ejusdem, vicinorumque concesso auxilio & favore, anno Domini millesimo decimo nono, quinto nonas Martii, Indictione secunda, tempore Henrici Imperatoris, Divina gratia comitante, magna solemnitate translata fuerunt ad Confessionem, quam idem Martinus ædificaverat intra Ecclesiam

siam Sancti Joannis Baptistæ, quæ etiam est juxta præfatam Ecclesiam Sancti Stephani ad meridiem: in qua & usque nunc uno collocati Tumulo requiescunt. Sepulchra vero ipsorum Martyrum in locis suis, ubi Beatus Ambrosius ea deposuerat, cum eorum nominibus desuper insignitis, sicut sunt hodie, pro testimonio remanserunt.

LECTIO V.

Laus Sancti Ambrosii Episcopi de Juliana Sancta Vidua Bononien. ut habetur in Gestis SS. Vitalis, & Agricolæ Martyrum Bononiensium.

HÆC Sanctæ Viduæ negare non potuimus postulanti. Munera itaque salutis accipite, quæ nunc sub sacris Altaribus reconduntur. Ea igitur Vidua est Judæa, quæ hoc Domino Templum paravit atque obtulit, quod Domino dedicamus: digna tali oblatione, quæ in sobole sua Templum jam Domino pudicitiæ atque integritatis sacravit. Dum Julianam volo dicere, Judæam dixi. Non erravit lingua, sed definivit. Judæa enim est anima, quæ Christum fatetur. Denique notus in Judæa Deus, idest ubi agnoscebatur, non ubi negabatur. Est ergo in spiritu Judæa, ubi major portio intellectus sincerior; quia salus ex Judæis est. Linguæ igitur error testimonium Sanctitatis invenit. Honoremus ergo hanc Viduam: quoniam scriptum est: Honora Viduas, quæ vere Viduæ sunt: licet verborum nostrorum honorem non ambiat, quæ Apostoli mandatum adæquaverit, habens in bonis operibus testimonium, quæ bene filios educaverit, instituerit. Quis hanc non ut destitutam & miserabilem deploravit, quando amisit Maritum? At ista Ministrum sacris ereptum Altaribus amplius ingemuit, quam sibi conjugem, aut patrem filius.

LECTIO VI.

SUccinxit itaque mentis viscera, & circumfusam se videns numero filiarum trium, & unius filii, quo solent terreri cæteræ, hæc fortior facta, tali filios alloquio convenit: Filii, amisistis Patrem: Matrem habetis. Melior quidem fuisset illa commutatio, si Pater viveret, Mater deesset. Tamen infirma licet desolata ostendi vobis, si vultis sequi Patrem, vobis non decessisse: habetis enim meliorem de Cœlo parentem, ille qui & hos suffulcit parentes. Quid enim aliud jam superest spei? Pater vobis

bis fuit dives gratia, non pecunia, opulentus mysterio, non patrimonio, cujus hæreditas fides est, locuples Deo, sed egena sæculo. Satis vos divites reliquit, si propositum ejus sequamini. Sola est fides utrique indiscreta sexui, census Virorum, dos Virginum. Et tu, Fili, aliquanto propior Patri, agnosce quæ matri debeas, quod domui vocabulum reddas. Ætas te excusat, sed hæreditas vocat. Jucundentur, Fili, Pater, & Mater in te: noli Matrem contemnere quasi imprudentem, Regis admonitio inquit, quem erudit Mater sua, primogenite, dico tibi. Quid filius mei ventris? Quid natus mearum orationum? Ne dederis mulieri tuam honestatem, audiens quid Sapiens dicat, quid Scriptura afferat. Considera, quis te, ut nascereris, jussit. Filius es votorum magis, quam dolorum meorum. Considera, cui te muneri Pater tali nomine designaverit, qui vocavit Laurentium. Martyr ille te nobis impetravit: tu restitue, quod de te hujusmodi nominis appellatione promisit. Quid autem est, fili, aliud quod diligendum putes, nisi Deum patrum tuorum? Ipse enim pauperes & divites facit, humiles & excelsos facit. Quid hoc, fili, percellentius? Aut quid est vita hominis in hac terra, nisi lenior cursus? Transivimus, & nihil vidimus. Nonne tentatio est vita hominis in terra, & sicut mercenarii quotidiani vita ejus? Hanc igitur tentationem tantarum necessitatum si vultis, filii, vitare, integritas corporis expetenda vobis est. Quam ego pro consilio suadeo, non pro imperio præcipio. Sola est virginitas, quæ suaderi potest. Res magna voti est, quoniam præcepti: quod enim gratiæ est, non videtur, sed desideratur.

LECTIO VII.

Considerate, filiæ, si velitis nubere, quantum vobis desit, quibus pater deest. Deest optima dos: quod ipsum tamen si abundaret, emeretis magno pretio servitutem. Nunc autem quis non despiciat destitutas patre? Quo confugietis? Unde auxilium postulabitis adversus virorum injurias? Quanta in ipsis conjugibus incommoda sunt, quam graves plerumque contumeliæ, quanta vincula? Sola Virginitas potest libertatem dare. Quoniam quæ nupserit, ad servitutem pecunia sua venditur. Meliore conditione mancipia, quam conjugia comparantur. In illis meritum emitur servitutis, in istis pretium a servitute additur. Nupta venalis auro gravatur, auro æstimatur. Experta sum, filii, laborem copulæ, conjugii indignitates, etiam sub bono conjuge: nec tamen sub bono marito libera fui. Serviebam viro;

ro; & laborabam, ut placerem. Misertus est Dominus, & fecit ministrum, continuoque & mihi & vobis raptus est, & forte miserante Domino, ne diceretur maritus. Videtis filii longævam matrem doloribus adhuc immaturam, viduitatis stipendiis amissum omne præsidium, & ornamentum: nec auxilium viri habeo, nec virginitatis gratiam: & de me levis cura. Vos mœreo, vos considero. Remanserunt mihi onera conjugii, abierunt adjuvamenta. Quantum mallem, in hos nunquam venisse usus! Potestis tamen excusare Patrem, ablevare Matrem, si quod in nobis amissum est, in vobis præsentetur. Hoc solo nos conjugii non pœnitebit. Si vobis labor noster profecerit, primum putabo matrem esse Virginum, ac si Virginitatem tenerem. Considerate filiæ, quam sibi veniens in has terras Dominus Jesus Matrem elegerit, salutem Mundo daturus. Per Virginem venit, & mulieris lapsus, partu Virginis solvit. Vestra quoque integritas meos salvat errores. Quid boni sit virginitas, considerate, destitutam me esse. Certum est præsidio egere. Sed si volueritis sic manere, nullius opem requiram. Abundabit mihi ad honoris opulentiam, vestræ integritatis corona. Quis me non dicet beatam, quam nunc miseram putaret? Quis non honorabit tot Virginum Matrem? Quis non venerabitur aulam pudoris? Multas fœminas Scriptura Divina in lucem evexit: palmam tamen publicæ salutis solis Virginibus dedit. Tales estote filii, quales Adam & Eva in Paradiso fuerunt. Profiteamur ego Viduitatem, vos Virginitatem. Considerate filii quid debeatis parentibus. Aperuimus ad Deum os nostrum, & votum fecimus. Votum est voluntas parentum. Nos oravimus, vos solvite. Tu autem fili, postulatus meus, appetitus meus, tu, inquam, impetratus meus, qui quomodo in uterum meum veneris, nescio; jam enim desperaveram sobolem sexus virilis: tu, inquam, fili, agnosce a quo donatus sis mihi. Ille tua ora plasmavit: ille tua membra distinxit: ille mea vota suscepit: cujus Templo, cujus obsequio te, antequam nascereris, sacravi. Non parentibus, nec tibi, sed Deo natus es, cujus, antequam de vulva matris exires, esse cœpisti. Et omnes quidem illius sumus: sed tamen tu specialiter promissus, Domino tuo redderis; quia scriptum est: Vovete, & reddite Domino Deo vestro. Ego misera, ego indigna: & tamen quasi Anna Elcanæ, promisi, ut in omnibus vitæ tuæ diebus, ac noctibus a conspectu Domini non recedas. Ego promisi: tu exequere. Dominus sibi hostiæ suæ munus implebit.

LECTIO VIII.

HÆc & alia pia Mater postquam congruentem filiorum vidit affectum, ablactatum suis uberibus gratiæ spiritualis in Templum Domini deducens, conversa ad preces dixit: Confirmatum est, inquit, cor meum in Domino. Exaltatum est cor meum in Deo meo. Ista igitur ad filios Mater dicit: quæ simul & viduitatis in se, integritatis in liberis, titulos in domum suam intulit, quasi quosdam fœmineos principatus. Egregia sane fœmina; quæ sibi nihil reliquit, totum quod habuit, Deo obtulit; cujus vita institutio disciplinæ est, & quædam formula bono proposito, & meliore magisterio. Exemplum enim viduitatis, & virginitatis magisterium est. Procedit in Ecclesiam filiorum virginum septa comitatu, domesticum decus invehens. Et invenit Ecclesia, quem suum dicat filium sacrarum Lectionum oracula personantem, ut videantur sibi Sorores domi discere, cum frater auditur. Mater quoque, ad imitationem cœlestis exempli, gaudet se proficere de filio, & omnia legentis verba pio mandat effectu, & sedulo corde conservat. Ergo quemadmodum secundum vetus Testamentum Mariæ Aaron virginitatem, & secundum novum Sanctæ Mariæ Matris Domini integritatem studio suæ prolis imitata est, remunerationem fidei Divino judicio consequitur. Quæ nihil sibi ad sæculi subsidium servavit, sed totum Domino sobolis piæ munus impendit. Te nunc, Domine, precor, ut super hanc domum tuam, supra hæc Altaria, quæ hodie dedicantur, supra hos lapides spirituales, quibus sensibile tibi in singulis Templum sacratur, quotidianus præsul intendas, orationesque servorum tuorum, quæ in hoc funduntur loco, Divina tua suscipias misericordia. Fiat tibi in honore sanctificationis omne sacrificium quod in hoc Templo fide integra, pia sedulitate defertur. Et cum ad illam respexeris Hostiam salutarem, per quam peccatum Mundi hujus abluitur, respicias etiam ad has piæ hostias castitatis, & diuturno eas tuearis auxilio, ut fiant tibi in odorem suavitatis hostiæ acceptabiles, Jesu Christo Domino placentes. Et integrum spiritum earum animam & corpus sine querela locum usque in diem Domini nostri Jesu Christi filii tui servare digneris.

In

In Octava Sanctæ Julianæ Viduæ. Lectiones.

LECTIO I.

Laus Sancti Augustini Episcopi de Juliana Sancta Vidua Bononiensi, & ejusdem doctrina, atque exhortatio ad eamdem de Continentia Viduali.

AUgustinus Episcopus Servus Christi Servorumque Christi, religiosæ Famulæ Dei Julianæ in Domino Dominorum salutem. Ne petitioni tuæ, & in Christo Jesu dilectioni diutius essem debitor promissionis meæ, arripui utcumque inter alias urgentissimas occupationes meas de professione Sanctæ Viduitatis aliquid ad te scribere.

LECTIO II.

QUoniam & præsentem me rogando onerasti, & cum tibi hæc non potuissem negare, sæpe meum promissum litteris flagitasti. In quo sane opere nostro cum aliqua legeris ad tuam, vel ad vestram, quæ simul in Christo Jesu vivitis, personam minime pertinere, nec admonitioni vitæ vestræ proprie necessaria, non ideo debebis superflua judicare.

LECTIO III.

IStæ quippe litteræ quamvis ad te, non tamen tantummodo tibi scribendæ fuerunt; sed, ut aliis per te quoque prodessent, non utique a nobis negligendum fuit. Quidquid ergo hic inveneris, quod vobis necessarium vel numquam fuerit, vel jam non sit, & tamen aliis esse perspexeris, nec habere te pigeat, nec dare legendum: & ut tua charitas sit utilitas aliarum.

LECTIO IV.

CUm igitur in omni quæstione, quæ ad vitam moresque pertinet, non sola doctrina, verum etiam exhortatio sit necessaria, ut doctrina, quid agendum sit, noverimus, exhortatione autem excitemur, ne pigeat agere, quod agendum esse jam novimus: quid ergo amplius te doceam, quam id, quod apud Apostolum legimus? Sancta enim Scriptura nostræ doctrinæ

næ regulam figit, ne audeamus ſapere, pluſquam oportet ſapere, ſed ſapiamus, ut ipſe ait, ad temperantiam, ſicut unicuique Deus partitus eſt menſuram fidei. Non ſit ergo mihi aliud te docere, niſi verba Doctoris tibi exponere, & de eis, quantum Dominus dederit, diſputare.

LECTIO V.

AIt itaque Apoſtolus, doctor gentium, vas electionis:Dico autem innuptis & viduis bonum eſſe illis,ſi ſic permanſerint,ſicut & ego. Hæc verba ita intelligenda ſunt. Quod dico innuptis, non eis ſolis dico,quæ virgines ſunt,ſed etiam quæ viduæ ſunt,bonum eſſe illis,ſi ſic permanſerint,ſicut & ego.Ecce eſt bonum tuum ei bono comparatum,quod dicit Apoſtolus ſuum,ſi fides adeſt,immo quia fides adeſt. Brevis eſt iſta doctrina, nec ideo contemnenda, quia brevis, ſed ideo facilius & carius tenenda,quia in brevitate non vilis. Non enim qualecumque bonum hic commendat Apoſtolus, quod fidei nuptarum ſine ulla ambiguitate præpoſuit.

LECTIO VI.

QUantum autem bonum habeat nuptarum fides, ideſt Chriſtianarum & religioſarum conjugatarum, hinc intelligi poteſt, quod cum de fugienda fornicatione præciperet, ubi utique & conjugatos alloquebatur, neſcitis, inquit, quia omnia veſtra membra ſunt Chriſti? Tantum ergo bonum eſt fidelis conjugii, ut etiam ipſa membra ſint Chriſti. Vides etiam, Juliana, conjugalem pudicitiam & thori Chriſtiani matrimonialem fidem donum eſſe, & hoc a Deo.

LECTIO VII.

QUapropter hoc primum oportet ut noveris, bono quod elegiſti, non damnari ſecundas nuptias, ſed inferius honorari; nam ſicut bonum ſanctæ Virginitatis, quod elegit filia tua, non damnat unas nuptias tuas, ſic nec Viduitas tua cujuſdam ſecundas. Tu autem Juliana, quæ & filios habes; & in eo ſæculi fine vivis, quo jam tempus ſit non mittendi lapides, ſed colligendi, non amplectendi, ſed continendi ab amplexu, ſi ſecundas nuptias appetiſſes, nullum prophetiæ, vel legis obſequium, nullum prolis ſaltem carnalis deſiderium, ſed ſolius incon-

incontinentiæ fuisset indicium. Gratias autem Domino, quoniam peperisti, quòd esse noluisti. Et Virginitas prolis tuæ compensavit dispendium Virginitatis tuæ.

LECTIO VIII.

IGitur Juliana hujus vitæ dies suos feliciter complens, duplicata serta terdenis crementis a Domino receptura, migravit in pace. Sepultaque est in Capella separata ad occidentalem partem Ecclesiæ, quam pro Martyribus Vitale & Agricola a fundamentis extruxerat, cujus marmoreum mausoleum usque hodie his desuper litteris decoratur: Hîc requiescit Corpus Sanctæ Julianæ Viduæ. Festum vero ejus colitur VII. Idus Februarii. Ad laudem & gloriam Domini nostri Jesu Christi, qui cum Patre, & Spiritu Sancto vivit, & regnat Deus, per omnia sæcula seculorum. Amen.

Lectiones, quæ recitantur a PP. Dominicanis in honorem Sanctæ Julianæ.

LECTIO IV.

BEata Juliana, Bononiæ in Italia ex Julio, & Jocunda parentibus Deum timentibus orta, adhuc puella ad Ecclesiam occulte confugiebat, ac ibidem in angulo permanens humiliter virginales orationes ad Christum Jesum fundebat. Annum agens quintum decimum, nobili viro Julio Bonon. in uxorem juncta est, ex quo filios quinque concepit, quos non delicatis poculis, sed sanctis monitis Deo enutrivit. Cum autem vir ejus esset annorum triginta trium, obiit in pace, nutritus in juventute bona. Quo defuncto, utroque etiam orbata parente, sola cum unico filio, filiabusque quatuor, & Socera veterana nomine Jocunda, salutaribus monitis, jejuniis, lacrymis, & orationibus insistens, Viduam sanctam, & castam se præbuit, ac adeo piam in pauperes, ut non modo largiter eis eleemosynam tribueret, verum etiam eorum cicatrices lavaret: quare Mater pauperum, & ancilla dicebatur.

LECTIO V.

EO tempore contigit, Beato Ambrosio Mediolanensi Episcopo Corpora Sanctorum Martyrum Vitalis, & Agricolæ

læ divinitus revelari. Qui Bononiam statim petiit, & ex loco, quem ei Dominus ostendere dignatus est, ipsorum Martyrum Corpora cum totius populi gaudio sublevavit. Aderat interim Juliana huic solemni jubilo, quæ omnem turbam protinus antecedens, Beati Ambrosii pedibus provoluta, precibus, & obsecrationibus Sanctorum Corpora ab ipso impetravit, quibus Ecclesiam a fundamentis erexit. Alteram quoque in honorem prædictorum Sanctorum intra domos suas Basilicam ipsa construxit, ac solicite pertimescens, ne thesaurum inæstimabilem virginitatis filiarum serpens antiquus invaderet, easdem domos in Monasterii formam ordinavit. Ubi cum Socera, & filiabus vitam angelicam duxit.

LECTIO VI.

DEmum cum esset annorum septuaginta trium, quadam nocte Divinis excubiis intenta, Dominum deprecata est, ut ejus a corpore animam eriperet, & in æterna tabernacula recipere dignaretur. Accidit, ut non multum post gravi corporis infirmitate correpta, cum ad extremum deduceretur, sumtis devote Ecclesiæ Sacramentis, inter verba orationis a terra fere per cubitum elevata, clamando dixit: Pergimus ad Cœlum, pergimus ad Cœlum, fideles: & sic tradidit spiritum. Tunc ad lectum famulæ Dei astantes viderunt, quod infantulus cum multitudine magna parvulorum sanctam ejus animam tollens, ad Cœlum evolavit. Sepulta autem fuit in Ecclesia Sancti Stephani intra marmoreum mausoleum cum summa Bononiensium veneratione, & maximo viduarum, pupillarum, ac pauperum mœrore, septimo Idus Februarii, Theodoro Imperante.

Lectiones S. Proculi Ep. & Martyris, & alterius S. Proculi Militis & Martyris, quæ olim recitabantur a Monachis Ord. S. Benedicti; de quibus mentionem fecimus Cap. XIII. pag. 632.

LECTIO I.

Passio Sanctorum Martyrum Proculi Militis Bononien. & Proculi Ep. Interamnensis.

DIocletiano, & Maximiano Imperantibus acerbissima persecutio exorta est, quæ per decem continuos annos plebem

bem Dei depopulata est. Qua tempestate omnis fere Sacro Martyrum cruore Orbis infectus est. Hujus tam diræ calamitatis malum Civitas Bononiensium in primis pertulit. Per idem namque tempus (ut numquam desunt impiis Tyrannis crudeliores ministri) Bononiensi Reipublicæ gubernandæ præerat Marinus quidam Idolorum studiosus, ac Christiani nominis vehementissimus insectator, adeo ut nullus fere dies esset, quo non aliquem Christianorum Civium excogitatis artibus nefarie cruciatum necaret, eoque sævitiæ, atque audaciæ jam processerat, ut nemo bonorum ne hiscere quidem auderet. Contra Pagani insultare leges, jura, judicia subvertere, omnia sibi licere arbitrari, bonos per summam injuriam sedibus, ac fortunis ejicere, instare, urgere, adeo ut capere eorum amentiam Civitas non posset.

LECTIO II.

Erat tum inter Christianos Proculus Bononiensis adolescens nobilis, & Miles strenuus, incredibilique tum pietate, tum fortitudine præditus, cui indignum videbatur tot cives suos optimos viros, Christique Dei cultores integerrimos unius perditissimi hominis furore per summum scelus exscindi, atque funestari Christianum nomen, ac Idolorum cultoribus ludibrio esse, Sanctissimum Dei nomen propalam, & impune blasphemari, neque tantæ indignitatis ultorem adhuc ullum extitisse. Hæc igitur cum sæpe, ac diu secum mœrens cogitasset; tandem, ut alter Phinees zelo Dei succensus, Christumque precatus, ut cœptis suis faveret, primis se intendentibus tenebris proficiscitur solus ad ædes Præfecti, aitque sibi esse gravi de re cum illo, procul amotis arbitris, colloquendum.

LECTIO III.

Admissus ab ignaris consilii custodibus, ubi vidit omnes abscessisse: Ut sentias, inquit, Marine, quam nihil usquam tutum sit iniquo, en scelerum tuorum, atque impietatis ultor ad te veni, simulque securi, quam sub veste detulerat, Marinum aggressus, nescio quid conantem dicere, frustraque reluctantem obtruncat, atque illinc clam omnibus se proripiens ad loca abdita secessit, prudenti consilio usus. Nam si extincto Præfecto ad suos se se recepisset, facile tumultu in vulgus excitato, magnum aliquod ea nocte perniciosumque bonis civibus, & patriæ certamen attulisset. Neque tamen fugam meditatus est, ad quam

nec locus deerat, nec tempus; sed in suburbano ad locum, cui Gallicantulæ nomen est, divertit, orationi ibidem instans, & expectans Domini voluntatem.

LECTIO IV.

CÆterum ubi jacentis Præfecti corpus Familiares repererunt in proprio cruore volutatum, facile omnes in eam sententiam convenerunt, tam audacis facinoris unum Proculum auctorem fuisse, quod is scilicet Christianus esset in primis, & paganis omnibus ultra modum infensus, quod animo ferox, & lingua, & manu promtus, quod secretum cum Marino colloquium paulo ante petisset. Igitur tanquam manifeste reus cædis Proculus, instante Paganorum rabie, capitis arcessitur, quæritur, facileque invenitur, utpote non fugitans, aut delitescens, sed in eodem loco persistens, & orans, Hebræi cujusdam indicio proditus. Itaque raptus, & catenatus ad Curiam traditur, causamque ex vinculis dicere jubetur. Ibi tum Proculus incredibili constantia ad astantem plebem luculentam exorsus orationem ultro, atque alacriter profitetur, Marinum se trucidasse perniciosissimam Urbis, ac Civium pestem, Fideique orthodoxæ, ac bonorum omnium hostem perditissimum. Facti haud pœnitere, quod pro fidei defensione, & charitate patriæ Christo auspice, ac fautore peregisset. Paratum se pro Christiana veritate sanguinem libentissime, vitamque profundere, proindeque ipsi in patriis legibus, & orthodoxa majorum fide persisterent, adversus quam inferorum portæ prævalere nullatenus possent. Cujus facundia, atque animi præsentia magis, ac magis Pagani exulcerati, inveteratum in Christi athletam odium novi furoris rabie acrius inflammante, præcipites Proculum rapiunt, & ad supplicium protractum exultantem, ac carissimam patriam Christo precibus commendantem, securi percutiunt. At cum cæsa cervice caput excussum in terram decidisset, id Proculus e vestigio utraque manu sublatum inde profectus, magna interim erumpente vi cruoris e jugulo, ad eum usque locum detulit, ubi postea fuit a Bononiensibus Templum sibi dicatum. Subito autem fœda tempestas cum ingenti fragore coorta miraculum auxit, omnibus tam pie, quam vere cogitantibus, fortissimum virum ab impiis iniquo supplicio affectum, a Christo fuisse inter Beatos Martyres assumtum, & coronatum. Passus est autem circa annum Domini tercentesimum tertium, sub Diocletiano, & Maximiano.

LE-

LECTIO V.

CUm post multos annos Gothorum Regnum esset ad crudelissimum Totilam devolutum, cujus terrore, ac barbarica immanitate complures per Italiam a vera, Catholicaque religione defecerant, Proculus alter Interamnensis Episcopus in tempore Bononiam advenit, ut ubi sæpius in Dominicum gregem lupus grassabatur, ibi sedulus accurreret vigilantissimus Pastor oves a morsibus ferarum vindicaturus, atque, si ita res postularet, animam quoque pro ovibus expositurus. Erat hic, ut in antiquis monumentis habetur, genere Syrus. Cumque ea tempestate per Orientem maxime pestis Ariana passim vagaretur, & multis Ecclesiis Ariani Episcopi incubarent, Proculus cum nonnullis aliis Catholicis hæreticorum furori, ac violentiæ cedens, Italiam petiit, ac Beato Valentino Interamnensi Episcopo adhæsit. Qui Proculi Sanctitatem considerans, non solum honorifice eum suscepit, sed etiam reclamantem licet, diuque reluctantem in Ecclesia sua Sacerdotem ordinavit, in qua tum doctrinæ, tum vitæ sanctitate quam plurimum fidelibus profuit. Postea vero quam Beatus Valentinus ad Dominum migravit, Proculus illi in Episcopatu suffectus, verbo & exemplo Beatissimus Pastor gregem Dominicum solicite pascebat, non solum Interamnensem Ecclesiam, sed & vicinas Civitates Divini verbi prædicatione ædificans, & contra Hæreticorum fallacias, ac Luporum rabiem instruens, ac defendens.

LECTIO VI.

CUmque multis in locis inter varias & graves Hæreticorum persecutiones Catholicam Fidem doctrina, & consequentibus signis egregie stabilisset; nam & paralyticos curasse legitur, & cæcis visum restituisse, Dæmones ab obsessis corporibus effugasse, & complura alia sanitatum genera fidelibus contulisse, tandem Divina admonitus revelatione cum venerabili viro Volusiano Bononiam venit, ubi cum Theodori cujusdam filio, qui altera manu inutilis erat, salutem Divina ope reddidisset, ambos Sacro Baptismate cum tota familia initiavit, Heroniani deinde filium a malis Dæmonibus oppressum Christi invocato nomine liberavit; aliaque prætera Miracula multa cum edidisset, multorum animos ad Christianam pietatem rite colendam excitavit, a qua plerique Bononiæ per eos dies defecisse videbantur.

LECTIO VII.

TOtila vero Gothorum Tyrannus omnibus fere studiosis; ac probis viris infensus, sed Catholicos quosque Sanctissimos Episcopos in primis exosus, audita Beati Proculi fama, jussit illum capite cædi, binis antea loris ex ejus dorso a collo ad calcaneos usque detractis, qua supplicii atrocitate barbarus innata quadam animi feritate delectabatur, quemadmodom etiam ex D. Herculani Pontificis Perusini passione colligitur, cujus in Dialogis meminit D. Gregorius Magnus. Volusianus autem supradictus Beati Martyris sanguinem pretiosissimum colligens, in argenteo vasculo conditum Typhernum detulit, ubi inter cætera miracula cæcum ex illo cum inunxisset, incolumitatem illi restituit oculorum, & mulieri cuidam immedicabili sanguinis profluvio laboranti optatam contulit sanitatem.

LECTIO VIII.

POrro Sacrum Pontificis Corpus prope Bononiam Sepulchro tumultuario pro rerum angustia tum a Catholicis situm est: ubi cum multos post dies defunctus puer sepulturæ mandaretur, mox ut Proculi tumulum attigit pueri cadaver, quemadmodum de Elisæi sepulchro legitur, revixit ille, qui nuper diem obierat, declarante scilicet Domino quantæ sanctitatis, ac meriti foret is, qui dudum pro vera pietate mortem suscepisset. Cujus rei fama cum repente Bononiam esset allata, confestim summa per animos civium pervasit opinio, id sine dubio (quod satis constare videbatur) Sancti Præsulis Proculi virtute contigisse. Quamobrem de publica consilii sententia sacrosanctum illud Corpus inde defossum est a Sacerdotibus, integrum repertum, mox solemni pompa, maximaque Populi Bononiensis frequentia, ac pietate in idem Templum deportatum, & conditum est, quod superiori Proculo Militi publica impensa poni jam cœptum erat; ut quos ejusdem nominis Martyres eadem dies, & causa apud eamdem Urbem, diversis licet temporibus, & Tyrannis coronaverat, idem etiam Templum, atque Sepulchrum usque ad beatam Corporum resurrectionem reservaret.

Ex

Ex Hymnario antiquo manuſcripto in pergamena apud Canonicum Amadeum Bononienſem, cui titulus: Incipit Ympnarium per totum anni circulum ſecundum uſum & conſuetudinem romane curie &c. *ſequentes hymni de Sancto Proculo fideliter tranſcripti ſunt, videlicet:*

In Sancti proculi ad veſperas Ympnus.

HYmnum canamus glorie
Hymnum ſancte memorie
Hymnum nunc dei filio
In proculi martirio.
Qui nominis preſagium
Procul lucendo tenuit
Exemplar penitentium
Virtutibus emicuit.
Huic obedit beſtia
Mente mutata efferi
Dira fugat demonia
Expulſa juſſu celeri.
Membra ſanat languentium
Ac mentes infidelium.
Quare totile odium
Mortis infert ſuplicium.
Poſt mortem & martiria
Potitur celi premia
Clauſus in te bononia
Nobis det poli gaudia.
Laus patri & genito
Sit ſimul & paraclito
Et nobis parcat ſolito
Plus ſancti hujus merito. Amen.

Ad noct. Ympnus.

SOlutis deo precibus
Devoti pſalmi laudibus
Per proculi ſolempnia
Nunc detur nobis venia.
Qui dei juſſu veniens

Vite

Vite femina attulit
Christi precepta gestiens
implere mortem pertulit.
Pro cristo cutem exuit.
Dum capud lora posuit
Pellem pro pelle meruit
Et corpus plaga caruit.
Hic positus in tumulo.
Suscitato puerulo
Cum Cristo scitur vivere
Et Celi alta scandere.
O rosa patientium
Viola confitentium
Ac virginale lilium
Eternum confert premium.
Laus Patri. &c.

Ad Laudes.

PLaude felix bononia
Patre ditata martire
Surge ut tympanistria
Domino laudes redere.
Hujus patroni meritis
A malis & periculis
Protegaris a Domino
In hoc solempni gaudio.
Ut destructis criminibus
Atque adversitatibus
Valeas deo canere
Et hunc patrem recolere.
Qui dum divina celebrat
Ei turba angelica
Respondet digna cantica
Ad quam festinat inhiat.
Cervam in via reperit
Ut gressum figat precipit
Et lacte sitim repulit
Cristum vocans hoc potuit.
Pro te superne genite
Stat sanctus flexo poplite
Et amputato capite

Se

Se dat in vero limite.
Nunc pro tuo Colegio
Martir sancte suplica
Et in eterno premio
Eos simul communica.
Patri nato paraclito
Decus honor & gloria
Sint Sancti hujus merito
Nobis eterna gaudia. Amen.

Lectiones S. PROCULI Militis, & Martyris, quæ recitantur a PP. Dominicanis, de quibus mentionem fecimus Cap. XIII. pag. 632.

LECTIO IV.

Beatus Proculus nobilis genere, sed sanctitate nobilior, videns, quod Marinus Præfectus Prætorii Bononiam Justino Imperante missus, Paganorum, & Arianorum suasu Christianos immaniter persequebatur, & eisdem mortem intentabat; cæpit Socios suos hortari, dicens: Eja Milites Christi, quid timetis? Levate mentes vestras, exhilarate corda vestra, quoniam salus nostra Christus est, præmium, & corona nostra: sequamur exempla Sanctorum, & induamur armatura Dei; ut possimus a nobis repellere minas iniquissimi Marini, Diaboli, & mortis ministri. Hoc audiens Marinus Præfectus jussit eum sibi præsentari, cui & dixit: Quis es tu, qui jussa Romanorum Principum sub Christianitatis titulo vilipendis? Qui respondit: Christianus sum, fiducialiter de Deo loquens, & consolationem ejus præstolor. Cui Marinus: Quomodo vocaris? Proculus vocaris (ait Præfectus) quia Procul es a cultura Deorum, at inducias hodie tibi dabo, ut eisdem sacrificando, tormenta evadere possis.

LECTIO V.

Audita Præfecti sæva deliberatione Proculus securim, quam tota die diligenter exacuerat, accepit, dicens: Domine Deus Omnipotens, Pater Domini mei Jesu Christi, ostende virtutis tuæ potentiam, ut securis ista ad radicem nefandæ arboris posita, eam radicitus evellat. Et ingressus locum, ubi profanus ille Marinus Idola adorabat, postquam pronus in Oratione Dominica diutius oravit, accepta securi, quam caute tenebat pro salu-

salute Fidelium, cervicem Marini percussit, & amputato capite, truncum permisit in proprio sanguine volutari. Postera autem die convenientibus ministris Principis ad Templum, viso spectaculo, cœperunt inquirere, quis talia agere præsumsisset. Quidam autem Paganorum criminati sunt Proculum, quem audierant in die illa ferrum acuentem. Qui mox anxie inquiritur, & a quibusdam Judæis, qui noverant locum, in quo Vir Dei ad tempus propter Neophytos furori cedens, inter virgulta latitans, orare consueverat, proditur; & ibi in Oratione insistens a militibus comprehenditur, trahitur, flagellatur, pugnis contunditur, calcibus dilaceratur, & sic usque ad locum, ubi decollandus erat, ducitur.

LECTIO VI.

CUmque Beatus Proculus productus esset ad locum Martyrii, oravit; expansisque manibus ad Cœlum dixit: Domine Jesu Christe, respice super familiam nuper ad te conversam, ut malignus boni operis serpens invidus nullatenus eam contaminare valeat; & Civitatem istam nostris precibus semper protegas, & defendas; & animam meam, quam tibi gratanter offero, in Regno tuo inter exiguos, & extremos Servos tuos collocari jubeas. Oratione completa, improbus spiculator accedens amputavit caput ejus, & statim coruscus magnus factus est fulgor, & sonitus ingens intonuit: unde Angelicam præsentiam putantes cuncti infideles exterriti diffugerunt. Ipse autem Beatus Martyr erigens se se poplitibus constans, apprehendens caput suum, quasi acclivis incedens cum ipso capite ad locum pervenit, ubi in Ecclesia, suo nomini dicata, requiescit usque in præsentem diem.

Lectiones S. PARISII, de quibus superius locuti sumus Cap. XIV. pag. 638.

LECTIO V.

PArisius Bononiæ piis, honestisque Parentibus natus est anno salutis millesimo centesimo quinquagesimo primo. Vix rationis compos, puerilibus posthabitis oblectamentis, mundique spretis illecebris, futuræ ejus Sanctitatis eximia præbuit argumenta. Divina quippe præventus Gratia virtutum omnium tramites cœpit percurrere, Orationi, Vigiliis, atque Jejuniis semper intentus. Inde ad majora contendens, in Patria sua Institutum

tum Monachorum Camaldulensium magno animi fervore exoptatum amplectitur.

LECTIO VI.

TYrocinium Monasticæ disciplinæ ita exercuit, ut brevi omnibus exemplar esset Patientiæ, Humilitatis, & Obedientiæ. Monachus factus exercitationibus suis Sacrarum Literarum studium conjunxit: quibus apprime instructus, & annum quadragesimum agens, licet invitus Monialibus Sanctæ Christinæ Ordinis sui in Agro Tarvisino præficitur.

LECTIO VII.

SAcrarum Virginum regimine suscepto, se ei totum impendit, summaque illa, quæ desursum est, sapientia, ad Christi Domini amorem, & Monasticæ disciplinæ observantiam promovere satagebat. Nullum erat Virtutum genus, quod earum Instituto accommodatum non proponeret exercendum, in quo ipse suis magis, magisque claresceret. Incedens igitur sine querela ante Dominum, annis septem supra septuaginta Sanctimonialibus præfuit tamquam Angelus, & Magister.

LECTIO VIII.

PLenus gratia apud homines, & plenus meritis fidelis Servus & prudens, consenuit in Domo Dei, servans illibatam ad extremum vitæ spiritum Virginitatem, pluribus clarus Miraculis, & Prophetiæ dono illustratus, obdormivit in Domino ætatis suæ anno centesimo decimo sexto, die undecima Junii, anno millesimo ducentesimo sexagesimo septimo. Mortem ejus alia quoque Miracula subsecuta sunt, & omnium veneratione a Populo Tarvisino adscitus est in Patronum. Requiescit Corpus ejus in Ecclesia Sanctæ Christinæ, ubi magna colitur devotione, & Festum ejus annua solemnitate celebratur.

Lectiones SS. VITALIS, & AGRICOLÆ, quæ olim recitabantur a Monialibus S. Vitalis, de quibus locuti sumus Cap. XXIII. pag. 679.

LECTIO I.

Sermo Sancti Ambrosii Episcopi.

AMbrosius Servus Jesu Christi, vocatus Episcopus, dilectissimis Fratribus, & universis Plebibus in Domino æternam salutem, magna Martyrum & præcelsa testimonia, quæ attenuat noster potius, quam explicat sermo. Igitur invitatus a Plebe Bononiensi, negare præsentiam meam nullatenus potui, quia tempus aderat, ut Dominus sua mirabilia, quæ solet, ostenderet.

LECTIO II.

APophoretam quidem plenam Sanctitate, & gratia mecum detuli. Christi enim principis nostri triumphi sunt Martyrum palmæ: ergo in me minus est, quam præsumebatur, in Martyribus plus reperitur. Sanctis nostris nomen Agricola est, cujus Sanctus Vitalis Servus olim fuit, nunc consors & collega Martyrii. Præcessit Servus, ut provideret locum: secutus est Dominus securus, quod datam fidem servuli jam inveniret paratam. Non alienam laudamus passionem Servi: disciplina Domini est: hic instituit, ille implevit, nihil illi decerpitur, quomodo minui potest quod Christus donavit egregie?

LECTIO III.

ET ille quidem homini serviendo didicit quomodo Christo placeret, hic tamen geminam laudem acquisivit, in illo Magisterii, in se Martyrii. Certaverunt inter se invicem beneficiis postquam æquales esse meruerunt: hic illum ad Martyrium præmisit, ille istum accersivit: nullum ergo ad commendationem hominis conditio affert.

LE-

LECTIO IV.

SIve Liber; sive Servus, omnes in Christo unum sumus, & unusquisque quod fecerit bonum, hoc recipiet a Domino. Apud Dominum bona servitus & bona libertas æqua lance appenduntur. Quoniam nulla major dignitas, quam servire Christo, qui nos tali pretio æstimavit, ut animam suam pro nobis traderet.

LECTIO V.

SEd jam ad propositum redeamus. Cumque Sanctus Vitalis cogeretur a persequentibus, ut Christum negaret, & ille amplius profiteretur Dominum Jesum Christum, omnia tormentorum genera in eum exercuerunt, ut non esset in corpore ejus sine vulnere locus. Orationem fudit ad Dominum, dicens: Domine Jesu Christe Salvator meus, jube suscipi spiritum meum, quia jam desidero ut accipiam coronam, quam Angelus tuus Sanctus mihi ostendit: & completa oratione emisit spiritum.

LECTIO VI.

SAnctus vero Agricola mitior habebatur moribus, ut etiam ab ipsis inimicis diligeretur, ideoque differebant ejus passionem: sed hæc persequutorum honorificentia omni erat immanitate acerbior, quæ invidebat Martyribus. Denique ubi non acquievit persecutoribus, Sanctus Agricola crucifixus est, ut advertamus, illas eorum blanditias non sedulitatis fuisse, sed fraudis.

LECTIO VII.

PEr supplicia & tormenta quæ in Sancto Vitale exercuerunt, Dominum ejus Sanctum Agricolam terrere voluerunt: sed convertit Dominus noster Christus in gratiam, ut Martyrium Servi Dominus imitaretur: utrique nomen aptum fuit, ut Martyrio designati jam ipsis vocabulis viderentur. Ille Vitalis dictus est, quasi contemtu hujus vitæ veram illam vitam æternam sibi acquireret.

LECTIO VIII.

ISte Agricola, qui bonos fructus spiritualis gratiæ seminaret; & sacri sanguinis effusionem meritorum suorum, omniumque virtutum rigaret plantaria. Passi sunt autem Sancti Martyres temporibus Diocletiani & Maximiani Imperatorum. Et sepulti sunt in Judæorum solo inter eorum sepulchra, qui eorum Dominum negaverunt. Eumdem locum mihi Dominus noster Jesus Christus revelare dignatus est.

LECTIO IX.

ISte locus evangelicus, fratres, ubi se Dominus dicit vitem, & discipulos suos palmites, secundum hoc dicit, quod est caput Ecclesiæ, nosque membra ejus, mediator Dei & hominum homo Christus Jesus. Unius quippe naturæ sunt vitis, & palmites, propter quod cum esset Deus, cujus naturæ non sumus, factus est homo, ut in illo esset vitis humana natura, cujus & nos homines palmites esse possemus.

LECTIO X.

QUid est ergo, Ego sum vitis vera? Nunquid addens, vera, hoc ad eamdem vitem retulit, unde ista similitudo translata est? Sic enim dicitur vitis per similitudinem, non per proprietatem, quemadmodum dicitur Ovis, Agnus, Leo, Petra, Lapis Angularis, & cætera.

LECTIO XI.

HUjusmodi quæ magis ipsa sunt vera, ex quibus ducuntur istæ similitudines, non proprietates, sed cum dicit: Ego sum vitis vera: ab illa se utique discernit, cui dicitur: Quomodo conversa es in amaritudinem vitis aliena? nam quo pacto est vitis vera, quæ expectata est, ut faceret uvas, fecit autem spinas?

LECTIO XII.

EGo sum, inquit, vitis vera, & Pater meus Agricola est, omnem palmitem in me non ferentem fructum tollet eum, & om-

& omnem qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat. Numquid unum sunt vitis, & Agricola? Secundum hoc ergo vitis Christus, secundum quod ait: Pater major me est: secundum id autem quod ait: Ego & Pater unum sumus: & ipse Agricola est.

Infra Octavam, Lectiones.

LECTIO I.

De Sermone Sancti Ambrosii Episcopi.

ILlic Martyrum excubias requirebamus, tanquam inter spinas rosam eligentes: circumfundebamur a Judæis, cum sacra Corpora veherentur; aderat populus Christianus cum plausu & lætitia: dicebant Judæi, flores visi sunt in terra nostra: cum viderent Martyres Christi Christiani dicebant, tempus incisionis adest, jam qui metit mercedem accipit, alii seminaverunt, nos metivimus Martyrum fructus.

LECTIO II.

AUdientes Judæi vocem plaudentem Ecclesiæ, dicebant inter se: Vox turturis audita est in terra nostra: unde bene per Prophetam dicitur: Dies diei, Christianus Christiano; nox nocti indicat scientiam. Dies diei, Christianus Christiano; nox nocti, Judæus Judæo.

LECTIO III.

DEtuli ergo munera, quæ meis elegi manibus, Crucis trophæum, cujus gratiam in operibus agnoscitis: certe & ipsi Dæmones confitebantur, & ab hominibus mox egrediebantur: & multi qui ægritudinibus diversis affligebantur, contingentes Sudaria Sanctorum, sanabatur.

LECTIO IV.

SEd & alia multa mirabilia per Sanctos suos in præsentia populi facta sunt, dum transferrentur. Condant alii aurum atque argentum, ac de latentibus eruant venis, legant pretiosa monilium serta: temporalis iste thesaurus est, & sæpe habentibus perniciosus.

LE-

LECTIO V.

Nos collegimus Martyrum clavos: & multos quidem, ut plura fuerint vulnera, quam membra. Hæc Sanctæ Viduæ negare non potuimus postulanti. Munera itaque salutis accipite, quæ nunc sub Sacris Altaribus reconduntur. Ea igitur Vidua Sancta est Juliana, quæ Domino Templum paravit atque obtulit.

LECTIO VI.

Fusis itaque precibus, te omnipotentem Dominum deprecor, ut supra domum hanc, super hæc Altaria, super hos lapides speciales, quibus sensibile tibi, ac singulis virtutibus Sanctorum tuorum Vitalis atque Agricolæ Templum Sanctum est,

LECTIO VII.

Quotidianas præsul intendas orationes Servorum tuorum, quæ funduntur in hoc loco, Divina tua suscipias misericordia, fiat tibi in honore santificationis omne Sacrificium, quod in hoc Templum fide integra, & pia sedulitate defertur. Et cum ad illam respexeris hostiam salutarem, per quam peccatum Mundi hujus abluitur:

LECTIO VIII.

Respicias etiam ad has pie hostias castitatis, & diuturno eas tuearis auxilio, ut fiant tibi in odore suavitatis hostiæ acceptabiles, Christo Domino placentes, & integrum spiritum eorum, & Corpus sine querela locum usque in diem Domini nostri Jesu Christi Filii tui servare digneris. Passi sunt autem Sancti Martyres Vitalis & Agricola in Provincia Italiæ, in Civitate Bononiensi, sub Diocletiano, & Maximiano Imperatoribus anno Domini CCLXXXVII. pridie nonas Novembris, regnante vero Domino nostro Jesu Christo, cui honor, & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Lectiones eorumdem Sanctorum, quæ recitantur a PP. Dominicanis, quarum mentionem fecimus Ibidem.

LECTIO IV.

Ex adhortatione S. Ambrosii Episcopi ad Virgines.

VItalis Agricolæ Servus fuit ante, nunc consors, & collega Martyrii. Qui cum cogeretur a persequentibus, ut Christum negaret, & ille amplius profiteretur Dominum Jesum Christum, omnia tormentorum genera in eum exercentes, ut non esset in corpore ejus sine vulnere locus, orationem fudit ad Dominum, dicens: Domine Jesu Christe, Salvator meus, & Deus meus, jube suscipi spiritum meum, quia jam desidero, ut accipiam coronam, quam Angelus tuus Sanctus mihi ostendit. Et completa oratione emisit spiritum.

LECTIO V.

SAnctus vero Agricola mitior habebatur moribus, ut ab ipsis etiam inimicis diligeretur. Ideoque differebant ejus passionem. Denique ubi non acquievit Sanctus Agricola, crucifixus est. Sepulti autem erant in Judæorum solo. Illic igitur Martyris exuvias requirebamus, tanquam inter spinas rosam legentes. Nos legimus Martyris clavos, & multos quidem, ut plura fuerint vulnera, quam membra. Collegimus Sanguinem triumphalem, & Crucis lignum. Munera itaque salutis accipite, quæ nunc sacris Altaribus reconduntur. Passi sunt autem Sancti Martyres Bononiæ in persecutione Diocletiani, & Maximiani.

LECTIO VI.

Ex Epistola S. Cypriani Episcopi, & Mart. ad Martyres, & Confessores.

QUibus ego vos laudibus prædicem, fortissimi Martyres? Robur pectoris vestri, & perseverantiam Fidei quo præconio vocis exornem? Tolerastis usque ad consummationem gloriæ durissimam quæstionem: nec cessistis suppliciis, sed vobis potius supplicia cesserunt. Finem doloribus, quem tormen-

menta non dabant, coronæ dederunt. Laniena gravior ad hoc diu perseveravit, non ut stantem fidem dejiceret, sed ut homines Dei ad Deum velocius mitteret.

Lectiones S.FLORIANI, quæ recitantur a PP.Dominicanis, ut diximus Cap. XXVI. pag.687.

LECTIO IV.

ANno vigesimo septimo Heraclii Imperatoris Atheis Saracenis Civitatem, quæ Gaza dicitur, obsidentibus, Florianus cum triginta novem aliis Christianis in ipsa militabat. At Civitas necessitate compulsa, tradita est manibus hostium, hac lege, ut Christiani ibidem reperti libertate minime fruerentur. Ingressi igitur inimici milites, Christi cultores ceperunt, vinculis ferreis ipsos alligantes, quos & in carceribus recluserunt.

LECTIO V.

VErum sequenti luce Ambrus Dux Saracenorum eosdem a Christicolarum Fide jussit recedere. Qui his dissentientes, ab uxoribus, & filiis segregati sunt. Sanctus vero Florianus, ac Calanicus Decurio Socios hortabatur, ut sexaginta Artium sectarentur exempla; sed Diabolus hoc ægre ferens, Admiranti suasit, ut Ambro Duci Civitatis scribendo ipsum moneret, vel captivos hos abnegantes ad se cum honore transmitteret, aut persistentibus eisdem in Fide Christi, aliorum exemplo Calanicum cum novem Sociis obcœcaret.

LECTIO VI.

HIs auditis Beatus Florianus nocte unumquemque illorum profusis lacrymis ad constantiam hortabatur. Mane autem Amorus imperata Principis suadere contendit: at illi Fidei jugum quaque ex causa diffugere respuunt. Iratus vero Admirans jussit, decem prædictos extra Civitatem capite obtruncari. Hos vero Beatus Florianus in Templo Sancti Stephani sepeliri curavit. Sanctorum autem nomina sunt hæc: Calanicus, Petrus, Paulus, Theodorus, & Joannes. Hi autem mortui sunt pro Christo tertio Idus Novembris.

LE-

LECTIO VII.

ADmirans autem præcepit Ambro, post triginta dies reliquos ad se adducere, quibus coram ipso constitutis, ita effatus est: Aut Deos colentes, suscipite cum uxoribus, & filiis honores, sicut nos, aut inobedientes mortem, ut Socii vestri, patiemini. Sancti vero unanimi consensu responderunt: Nihil nos ab amore, & charitate Christi segregabit, sed parati sumus pro ipso mortem subire, qui & pro nobis passus est, & resurrexit, in fineque sæculorum singulos judicabit.

LECTIO VIII.

CUm vero Dux Ambrus hæc audisset, furore commotus in Sanctos, ipsos circumdari jussit a Satellitibus Diaboli, & simul cum Sancto Floriano crudeliter trucidari. Sed Fideles, Corporibus Sanctorum Martyrum trium millium solidorum pretio ab Infidelibus redemtis, Leutropoli in Templo Sanctissimæ Trinitatis eorumdem Corpora sepelierunt. Qui decimo Kalendas Januarii pro Christo passi sunt.

LECTIO IX.

AT Beatus Petronius Bononiensis Episcopus, favore Theodosii junioris, Imperatoris clementissimi, horum Beatissimorum Martyrum Corpora, & Reliquias impetravit, ac Bononiam detulit, & in Ecclesia Beati Protomartyris Stephani collocari jussit, ubi usque ad præsentem diem reservantur. Hac autem die simul omnium prædictorum quadraginta Martyrum solemnitas Bononiæ celebratur.

Lectiones S. FLORIANI, quæ extant in Archivis Vicentiæ in Lectionario quodam ex Pergamena pro Cathedrali Ecclesia, cujus prima verba sunt ea quæ sequuntur:
In Christi Nomine incipiunt Historiæ Sanctorum.

In Sancti Floriani Martyris.

LECTIO I.

IN illis diebus sub Diocletiano, & Maximiano Imperatoribus dum esset persecutio maxima Christianorum, quidam se

in montibus abſcondebant, ut de pœnis hujus vitæ liberari poſſent. Tunc impiiſſimi Judices miſſi ab Imperatoribus certabant inſanientes. Chriſti autem Athletæ e contrario laborabant. Cum autem veniſſet Sacrilegorum Principum præceptio apud Noricum adminiſtrante Aquilino Præſide, venit Præſes ad Caſtrum Lauriacenſe, & cœpit vehementer inquirere Chriſtianos, & comprehenſi ſunt numero Quadraginta, qui diutiſſime concertantes, & multis ſuppliciis excruciati, miſſi ſunt in carcerem.

LECTIO II.

EAdem vero hora Beatiſſimus Florianus, & Princeps officii in confeſſione ſuccedit, & dixit ad ſuos: Oportet me Lauriacum ambulare ad Præſidem, & ibidem pro Chriſti nomine diverſa ſupplicia ſuſtinere. Cum autem veniſſet Lauriacum, invenit eos, cum quibus ante militaverat, qui miſſi erant a Præſide ad inquirendos Chriſtianos. Et dum loquerentur inter ſe, dixerunt ad eum: Frater, & Commilito noſter audiſti præcepta Imperatoris, quæ venerunt ad Præſidem, ubi jubentur omnes Chriſtiani Diis libamina exhibere? Qui autem noluerint, diverſis ſuppliciis intereant.

LECTIO III.

HÆc audiens Beatus Florianus dixit ad eos: Et ego Chriſtianus ſum. Illi autem comprehenſum eum duxerunt ad Præſidem, dicentes ad eum. Quid alios quærimus? Nam Princeps officii noſtri Florianus Chriſtianum ſe eſſe profitetur. Dicit ei Præſes: Floriane ſacrifica Diis, ſicut & ego, & Commilitones tui, & vivas nobiſcum, & cum Contemptoribus non puniaris ſecundum præcepta Imperatorum. Sanctus Florianus reſpondit: Hoc ego non ſum facturus: quod autem tibi præceptum eſt, exerce.

LECTIO IV.

TUnc Præſes commotus ira vim ei inferri præcepit, ut invitus ſacrificaret. Beatus autem Florianus levavit vocem ſuam ad Dominum, & dixit: Domine Deus meus in te ſpero, & te denegare non poſſum, ſed tibi milito, & tibi offero ſacrificium laudis: da mihi tolerandi virtutem, & ſuſcipe me inter Sanctos, & Electos tuos, qui ante me confeſſi ſunt nomen ſan-
ctum

ctum tuum. Indue me Stolam candidam virtutis, & Spiritu Sancto confirma me, ut te laudem, qui es benedictus in sæcula. Amen. Aquilinus autem Præses audiens jussit, & dixit: Quid sic insipienter loqueris, & irrides præcepta Regum? Sacrifica Diis nostris.

LECTIO V.

Beatus Florianus respondit: Etiam quando una vobiscum militiam exercebam, attamen occulte Dominum meum colebam. Unde me non potest Diabolus ex integro occupare. Corpus quidem meum in potestate habes. Animam autem non potes tangere. Ego autem phantasma non adoro, & Dæmoniis sacrificare non possum. In furore autem conversus Judex jussit, eum fustibus cædi. Beatus Florianus dixit: Tormenta tua non timeo, & si ignem accendere feceris, in nomine Domini ascendo super eum. Milites vero ceperunt eum, & cum cederent eum, dicit ei Præses: Sacrifica Floriane, & libera te de tormentis istis.

LECTIO VI.

Beatus Florianus respondit: Ego Sacrificium mundum offero Deo meo Jesu Christo, qui me dignatus est in hanc horam perducere cum exultatione magna, & constituit me in gloriam, in qua nunc sum. Aquilinus autem Præses audiens hæc, jussit, eum iterum cædi. Beatus vero Florianus vultu hilari psallebat. Tunc jussit Præses scapulas ejus acutis configi: quo facto Beatus Florianus amplius glorificabat Deum, & Christum confitebatur. Tunc Præses cum se superatum vidisset, dedit in eum sententiam, & jussit, eum adduci juxta fluvium Anesim, & ibi de Ponte præcipitari. At Milites ducebant eum. Beatus vero Florianus, data in se hujusmodi sententia, ibat gaudens, & exultans in vitam æternam.

LECTIO VII.

Pervenerunt autem ad locum, ubi debebant eum projicere, & ligaverunt lapidem ad collum ejus. Rogavit autem Beatissimus Florianus milites, qui eum duxerunt, ut permitterent ad Deum orare: & dum orasset quasi per horæ spatium, venit quidam plenus rabie, & dicit ad eos: Quid statis, & non facitis jussio-

jussionem Præsidis? Et præcipitaverunt eum in fluvium. Statim autem oculi ejus, qui eum præcipitaverat, crepuerunt, videntibus omnibus circumstantibus. Tunc fluvius suscipiens Martyrem Christi expavit, & elevatis undis suis in quodam loco eminentiori, in saxo Corpus ejus exposuit.

LECTIO VIII.

TUnc adveniente favore Divino apparuit Aquila expansis alis suis in modum Crucis, quæ eum protegebat. Post hæc autem Beatissimus Florianus manifestavit se cuidam fœminæ, quæ erat mente devota, ut eum conderet in secretiori loco, certis indiciis designans ei locum, ubi eum sepeliret. Mulier autem hac visione comperta, jungens animalia sua, ad fluvium properans, & Corpus inquirens, invenit, & propter Gentilium curiositatem in virgultis, & frondibus eum involvit, quæ se simulabat ad hortulum claudendum deducere. Ducebat autem Corpus ejus ad locum, quem Sanctus revelaverat. Euntibus autem per viam factum est, ut animalia lassarentur siti, & ardore.

LECTIO IX.

TUnc Mulier titubans oravit ad Dominum, ut ei Divina Misericordia subveniret. Statimque in eodem loco fons affluentissimus erupit, quod in testimonium meritorum ejus usque in hodiernum diem perseverat, in quo satiata sunt animalia. Perveneruntque ad locum, quem designaverat Beatissimus Florianus, & amplius se movere non potuerunt. Et ita Mulier, propter amarissimam persecutionem, secrete cum festinatione sub terra eum deposuit. In quo loco fit sanitas magna per gratiam, quæ data est illi a Domino, Dæmones effugantur, febricitantes sanantur, & omnes infirmi, qui per fidem integram sperant, misericordiam consequuntur. Acta sunt autem hæc apud Noricum repente in Lauriaco, imperantibus Diocletiano, & Maximiano Imperatoribus, agente Aquilino Præside.

MO-

MONUMENTA TRANSLATIONIS CAPITIS SANCTI PETRONII

EPISCOPI, ET PATRONI CIVITATIS BONONIÆ.

Cujus mentio est Cap. XX. pag. 669.

Congregatio Monachorum Cœlestinorum Ordinis S. Benedicti eximiæ pietati Sanctissimi Domini Nostri BENEDICTI XIV. morem gerens, quantum sua intererat, dono obtulit Sanctitati Suæ Ven. S. PETRONII CAPUT in Basilica Sancti Stephani asservatum, & Donationem publicis Tabulis consignavit tenoris, ut sequitur:

In Nomine Domini. Amen.

PER præsens publicum Instrumentum cunctis ubique pateat evidenter, & notum sit, quod anno a Partu Virginis millesimo septingentesimo quadragesimo secundo, Indictione Romana quinta, die vero vigesima quarta Martii feliciter sedente Sanctissimo Domino Nostro BENEDICTO Divina favente Clementia PAPA XIV. Anno illius secundo, quem diu incolumem Altissimus servare dignetur.

LA Congregazione de' Monaci Celestini dell' Ordine di S. Benedetto siccome ha nudrito sempre verso i Sommi Pontefici i piu divoti, ed ossequiosi sentimenti di venerazione, e di filiale obbedienza, così ha creduto in ogni tempo non potere acquistare a se stessa altro più distinto pregio, che di procacciarsi le proprie congiunture di far palese il desiderio di rendere prontamente eseguiti i Sovrani Pontificj comandi. Con molta specialità però ha la stessa Congregazione professata la filiale sua divozione verso la Sacra Persona del Regnante Sommo Pontefice BENEDETTO XIV. che

con

con atti di clementissima beneficenza si è degnato di riguardarla, e di darle sempre certi incontrastabili argomenti della Paterna sua dilezione. Perciò la stessa Congregazione avendo tra le altre doti, che rendono tanto glorioso il Nome della Santità Sua, riconosciuto professare la medesima una speziale divozione verso S. PETRONIO già suo Predecessore nell' Arcivescovado di Bologna, ed ora Protettore beneficentissimo di detta sua Città, ed altresì un particolar zelo di promuovere appresso d'altri ancora il culto di detto Santo, e di eccitare la pietà de' Fedeli alla venerazione verso il medesimo; ed avendo la stessa Congregazione presso di se medesima il Santo Corpo, e Capo di detto Santo nell' Insigne Basilica di S. Stefano di Bologna, ha stimato non potersele offerire congiuntura più acconcia di contraddistinguersi nell' ossequio verso la Santità Sua, che col tributarle divotamente una parte di questo Sacro Pegno, e di offerirle in riverente donativo, per quanto essa Congregazione Celestina può dal canto suo, il Capo del medesimo Santo, la di cui viva Immagine, e i di cui santi costumi ritrovansi espressi, e vivamente rappresentati nella stessa Persona del medesimo Regnante Pontefice. Per tanto essendosi radunato sin sotto li 25. Novembre dell' anno prossimo passato 1741. il Capitolo Definitoriale di essa Congregazione Celestina nel Reale, e Venerabile Monastero de' Santi Pietro, e Caterina a Majella di Napoli con l' intervento tanto del Padre Abate Generale, quanto degli altri Padri Definitoriali, e Superiori Maggiori dell' Ordine Celestino, i medesimi, al riflesso della pietà della Santità Sua, professata a detto Santo, e ad oggetto insieme di autenticare sempre più al Sommo Pontefice il profondo loro ossequio, di unanime volere, e concorde deliberazione risolvettero di umiliare a Sua Santità il riverente dono del detto Capo di detto Santo, per quanto ad essi appartiene, e può appartenere, persuadendosi, che il di lei animo clementissimo avrebbe accolta un' offerta anche di cosa, che i Padri Capitolari riconoscevano, e professavano essere propria di Sua Beatitudine, e dipendente in tutto dalla piena, e libera Sovrana sua Autorità. E perchè nella risoluzione Capitolare presa in tal congiuntura dalla Congregazione Celestina (Copia di cui in autentica forma s' inserisce nel presente Istromento del tenore, come in fine) viene incaricato il Padre Abate D. Celestino Orlandi Procuratore Generale, che in nome di tutta la Religione esprima a Nostro Signore questi divoti sentimenti, e nel tributargli il dono della Sacra Testa di S. Petronio, autentichi non solo colla viva voce la suddetta donazione, ma eziandio colle facoltà, che gli vengono in detto Decreto ingiunte, ne lasci in iscritto una perpetua irrefragabile memoria con pubblico solenne Istromento,

to,

to, ed ogn' altro atto corrifpondente alla volontà Pontificia: Quindi è, che lo ftesso Padre Orlandi Procuratore Generale di tutta la Congregazione dopo esserfi prefentato al Trono Pontificio, e di avere in voce atteftato, anche con confenfo dell' Eminentiffimo, e Reverendiffimo Signor Cardinale Riviera Protettore de' Celeftini presso la Santa Sede, le fuddette cofe a Sua Beatitudine, ha giudicato di doverne esporre pubblico Iftromento per rendere in ogni fua parte compiuta la Commiffione ingiuntagli. Coftituito pertanto il fuddetto Padre Procuratore Generale avanti di me Notajo pubblico, e Teftimonj infrafcritti, inerendo alle facoltà ingiuntegli dal pieno Definitorio fin fotto detto giorno 25. Novembre 1741. ed avendo per espresso, e di parola in parola ripetuto il Decreto in esso fatto, e pubblicato, e con partecipazione, e confenfo del fuddetto Eminentiffimo Protettore, di piena, e libera volontà fua, e non altrimenti, a nome di tutta la fua Religione offerifce, dà, e concede per modo di irrevocabile donazione alla Santità di Noftro Signore Papa BENEDETTO XIV. il detto Sacro Capo di S. PETRONIO Vefcovo, e Protettore di Bologna, il quale in un decente Reliquiario vien cuftodito, ed espofto alla pubblica venerazione nella Bafilica di S. Stefano di Bologna, pregando in nome, come fopra, Sua Beatitudine ad accettarlo in atteftato della venerazione, e riverenza professatale dalla Congregazione Celeftina, per poi ritenerlo appresso di fe, o per disporne, conforme più parrà, e piacerà alla medefima; Dichiarandofi in nome della fuddetta Congregazione, che fin dal punto del fuddetto Decreto, e molto più da quello della prefente ftipolazione intende la fua Religione di cuftodire detta Sacra Reliquia, come mera depofitaria, a folo oggetto di efeguire in appresso la Sovrana difpofizione, che fi degnerà prendere Sua Santità fopra detta Sacra Tefta irrevocabilmente donata alla di Lui Sacra Perfona, per quanto ad essa Religione Celeftina appartiene, e può appartenere. Si dichiara nel tempo ftesso esso Padre Procuratore Generale a nome di tutta la fua Congregazione, che essa riceverà per un nuovo diftinto tratto della beneficenza di Sua Beatitudine, fe la medefima fi degnerà accettare quefto preziofo Pegno in argomento della filiale riconofcenza, che le deve la detta fua Congregazione, e di confiderare come un acquifto la rifpettofa offerta di ciò, che per altro è fuo, e di afficurarne la Religione col continuarle come per lo passato gli effetti della Sovrana fua Pontificia beneficenza. Super quibus omnibus præmiffis hoc publicum edidi Inftrumentum requifitus &c.

Actum Romæ in Venerabili Collegio Cœleftino S. Mariæ in Pofterula, & in Ædibus dicti Reverendiffimi Patris Procuratoris Ge-

Generalis, præsentibus Illustrissimis Dominis D.Francisco Maria Martini bon. mem. Martini Thesaurario, & tertia Dignitate Cathedralis Ecclesiæ Uritanæ, & D. Josepho Formica bon. mem. Nicolai Monopolitano Testibus ad hæc vocatis, habitis specialiter atque rogatis, qui sese cum dicto Patre Reverendissimo subscripsere, videlicet:

D. Cœlestinus Orlandus Abbas S. Mariæ in Posterula de Urbe Procurator Generalis Congregationis Cœlestinorum Ordinis Sancti Benedicti approbo, ut supra &c.

Ego D. Franciscus Maria Thesaurarius Martini interfui ut supra.
Ego Joseph Formica interfui ut supra.

Tenor Decreti Capituli Definitorialis talis est, nimirum. *Copia Decreti Capituli Definitorialis habiti in Regali, ac Venerabili Monasterio SS.Petri, & Catharinæ ad Magellam de Neapoli die* 25. *Novembris* 1741.

CUm multis nominibus plurimum debeat Congregatio Cœlestina Ordinis Sancti Benedicti Sanctissimo Domino Nostro BENEDICTO PAPÆ XIV. præsertim vero se illi devinctam agnoscat, quod supremæ, qua potitur, auctoritatis oblitus, non Principis, ut poterat, sed Parentis optimi consilia inierit, & perspectam eidem Congregationi tantum voluerit pietatem suam erga S. PETRONIUM emeritum Bononiæ olim Antistitem, nunc vero Patronum munificentissimum, cujus Sac. Corpus in Basilica S. Stephani penes nostram Cœlestinam Familiam custoditur, & colitur; Congregatio prædicta id sua maxime interesse censuit, si uno, eodemque tempore, tum Pontifici Maximo filialis obedientiæ, ac officiosæ voluntatis exhiberet argumenta, tum quoque studium, operamque conferret, ut pietas ipsa Summi Pastoris, ac visibilis Ecclesiæ Capitis Christifideles ad S. Præsulis devotionem, & cultum impensius excitaret. Qua de re ejusdem Cœlestinæ Congregationis Patres, penes quos est agendarum rerum potestas, in Definitorio coacti, etsi satis intelligerent ex Sacri Pignoris nulla ex parte imminuti custodia plurimum Basilicæ Sancti Stephani dignitatis, plurimum quoque sibi ipsis splendoris accedere, & ornamenti; nihilo tamen minus conjunctis suffragiis, ac libera, concordi, imo enixa omnium animorum con-

consensione S.Petronii Caput, quod seorsim a Corpore in dicta Basilica decenter asservatur, Pontifici Maximo dono dandum consultissime deliberarunt. Consonum quippe iis visum est, Sacri Antistis Exuviis potiri BENEDICTUM XIV. qui Sponsam eamdem Bononiensem Ecclesiam, proposita sibi tanti Prædecessoris imagine, verbo, & exemplo saluberrime instituere, zelo Divini honoris incendere, ejusque commodum omnibus Pastoralis Ministerii partibus provehere nunquam prætermisit. Qua de re Reverendissimus Pater Abbas Generalis, aliique Patres Definitoriales ad explicandum uberius obsequentes Cœlestinæ Congregationis sensus, & ad nova in diem sibi comparanda Pontificiæ Auctoritatis, & dilectionis præsidia, conjunctis studiis, plenisque suffragiis delegarunt Patrem Abbatem D. Cœlestinum Orlandum Procuratorem Generalem, qui ad pedes Sanctissimi Domini nostri humillime provolutus, eidem communi totius Congregationis nomine Venerandum S. Petronii Caput, quantum ad eamdem nostram Congregationem pertinet, dono daret, quique super libera, & irrevocabili donatione hujusmodi Summo Pontifici facta, verbo, & scripto, & publico etiam Instrumento ea omnia declararet; gereret, & exequeretur, quæ tum consona essent Pontificiæ menti, tum quoque Cœlestinæ Congregationis gratum, devinctumque animum luculenter testarentur. Id vero potissimum assereret, munus ipsum amplo fœnore satis rependi, si Congregationi Cœlestinæ in Pontificiam veluti Clientelam adscitæ tanti Principis auctoritate, & præsidio foveri contingat. *Extracta est præsens Copia ex Libro, seu Regestro Actorum Capitularium nostræ Cœlestinæ Congregationis Ordinis S.Benedicti, qui incipit ab anno 1740. & præsertim ex paginis quadragesima nona, & quinquagesima dicti Regestri, in quibus paginis continentur Acta Capituli Definitorialis celebrati in Venerabili, ac Regali Monasterio SS. Petri, & Catharinæ ad Magellam de Neapoli per me D.Josephum Palatium Reverendissimi Patris Abbatis Generalis Secretarium, & dicti Capituli Actuarium, factaque de verbo ad verbum collatione concordat cum suo Originali. In cujus rei testimonium de Mandato ejusdem Reverendissimi Patris Abbatis Generalis Sigillum apposui, meque subscripsi.*

D. Joannes Palatius Secretarius, & Actuarius.

Loco ✠ Sigilli.

Et quia D.Successor quondam Petri Nicolai Cantarelli Curiæ

Capitolii Notarius de præmissis rogatus exiſtit; Ego Franciſcus Maria Lorenzinus Civis Romanus, *& publicus Dei Gratia, & Apoſtolica auctoritate Notarius ejuſdem Curiæ Capitolii, præſens Inſtrumentum pro eo ſubſcripſi, & publicavi, meoque ſolito Signo munivi requiſitus &c. ſalvo tamen ſemper &c.*

Locus ✠ Signi.

Eminentiſſimus, & Reverendiſſimus Dominus Nerius Tituli Sancti Euſtachii Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconus Cardinalis Corſinus Jure Abbatis Commendatarii Baſilicæ Sancti Stephani Ven. Sancti PETRONII CAPUT BENEDICTO PAPÆ XIV. dono dedit, publico edito Inſtrumento, tenoris ſequentis.

In Nomine Domini. Amen.

PER præſens publicum Inſtrumentum cunctis ubique pateat evidenter, & notum ſit, quod anno a Partu Virginis milleſimo ſeptingenteſimo quadrageſimo ſecundo, Indictione Romana quinta, die vero vigeſima quarta Martii, feliciter ſedente Sanctiſſimo Domino Noſtro BENEDICTO divina favente Clementia PAPA XIV. Anno illius ſecundo, quem diu incolumem Altiſſimus ſervare dignetur.

L'*Eminentiſſimo, e Reverendiſſimo Signor Neri di S. Euſtachio, e della Santa Romana Chieſa Diacono Cardinal Corſini Abate Commendatario dell' Abazia di S. Stefano di Bologna, ancorchè abbia ſempre avuto in mira, come coſa di ſua obbligazione di conſervare non tanto i Beni, quanto i Diritti, e le Onorificenze di detta ſua Abazia; ed eſſendo tra queſte forſe la più ſpecioſa il S. Depoſito dell' intero Corpo del Glorioſo S. PETRONIO Protettore di detta Città, che ſi conſerva nella Chieſa di detta ſua Abazia, ne abbia ſempre fatta quella ſtima, che merita, e lo abbia riguardato, come il più bel fregio della ſua Abazia: Nondimeno eſſendo già venuta in mente dell' Eminentiſſimo Signor Cardinale Proſpero Lambertini Arciveſcovo di Bologna (ora Noſtro Santiſſimo Padre BENEDETTO XIV.) la molto giuſta conſiderazione di procurare all' Inſigne Collegiata della Chieſa dedicata all' iſteſſo Santo Protettore una parte di quel Sacro Depoſito, ed avendo richieſto benignamente all' Eminentiſſimo Abate Commendatario ſuddetto l' aſſenſo, e 'l dono della Teſta di detto Santo, la quale già*

ſtava

stava separata dal Busto, in prezioso Reliquiario d'argento collocata, per più comodamente esporsi alla publica venerazione; non solo per la congruenza della richiesta, quanto per venir fatta da un vigilantissimo Pastore tanto benemerito della Chiesa di Bologna, e sommamente venerato dall'Eminentissimo Cardinale Abate Commendatario, aderì questi colla possibil prontezza, per quanto a lui fosse spettato, e appartenuto, a i desiderj dell'Eminentissimo, e Vigilantissimo Pastore. Ora poi pervenuto questi tanto meritamente al Soglio Pontificio, tralle cure dell'Apostolato non ha tralasciato di mirare a tutto ciò, che può essere di decoro, e di vantaggio della sua Patria, e della sua Chiesa di Bologna, e tra l'altre cose al pensiero di arricchire della Testa di S. PETRONIO la Chiesa a Lui dedicata. Il che appena si è traspirato dall'Eminentissimo Signor Cardinal Corsini, che è venuto nella risoluzione di umiliare in dono alla Santità Sua, per quanto a lui appartiene, la detta Testa di S. PETRONIO nell'istesso Reliquiario, che ora occupa, affinchè ne faccia quell'uso, che alla medesima Santità Sua parrà più conveniente, e di maggior gloria del Santo Vescovo. Quindi è, che presente, e personalmente esistente avanti di me Notaro, e Testimonj infrascritti il prefato Eminentissimo Signor Cardinal Corsini in questa parte come Abate Commendatario della suddetta Abazia di S. Stefano di Bologna, per quanto a lui spetta, ed appartiene, per modo d'irrevocabile Donazione dà, e concede alla Santità di Nostro Signore Papa BENEDETTO XIV. la Sacra Testa di S. PETRONIO Vescovo, e Protettore di detta Città di Bologna, la quale già sta separata dal Busto in prezioso Reliquiario d'Argento collocata, per più comodamente esporsi alla pubblica Venerazione nella Venerabil Chiesa di detta sua Abazia di S. Stefano di Bologna, affinchè la Santità Sua ne faccia quell'uso, che le parrà più conveniente, ed a maggior gloria di detto Santo Vescovo S. PETRONIO. Dichiarandosi detto Eminentissimo Signor Cardinal Corsini Abate Commendatario della detta Abazia di S. Stefano di Bologna, che fin dal punto della stipolazione del presente Istromento, per quanto all'Eminenza Sua spetta, ed appartiene, intende di far custodire detta Sacra Reliquia in detta Venerabile Chiesa della prefata sua Abazia di S. Stefano di Bologna col semplice titolo di Deposito, a solo oggetto di eseguire in appresso quella Sovrana Disposizione, che si degnerà prendere la Santità Sua sopra detta Testa del suddetto Santo Vescovo S. PETRONIO irrevocabilmente, come sopra, umiliatagli in dono nell'istesso Reliquiario, che ora occupa, e non altrimenti &c. Super quibus omnibus præmissis hoc publicum edidi Instrumentum requisitus &c. Actum Ro-

Romæ in Palatio dicti Eminentissimi D. Cardinalis Corsini posito in Via Lungariæ, præsentibus Illustrissimo Domino Philippo Cantagalli Equite Hierosolymitano filio bon. mem. Illustrissimi D. Comitis Vincentii Patritio Fulginatense, & Illustrissimo D. Carolo Nappi Cancellieri Equite Sacri Militaris Ordinis Divi Stephani Papæ, & Martyris Filio Illustrissimi D. Comitis Francisci Nobile Cingulano Testibus ad hæc vocatis, habitis specialiter, atque rogatis, qui sese cum dicto Eminentissimo Domino Cardinali Corsini subscripsere, videlicet:

Nerius Cardinalis Corsini Abbas Commendatarius Abbatiæ Sancti Stephani Bononiæ approbo, ut supra &c.

Ego Philippus Eques Cantagalli interfui, ut supra.
Ego Carolus Eques Nappi Cancellieri interfui, ut supra.

Ego Ludovicus Riccius *Dei Gratia, & Apostolica Auctoritate Notarius publicus, & Consulatus Nationis Florentinorum Urbis Cancellarius de præmissis rogatus præsens publicum supradictæ Sacræ Reliquiæ Donationis Instrumentum subscripsi, & publicavi, meoque solito Signo munivi requisitus.*

Loco ✠ Signi.

San-

Sanctissimus Dominus Noster BENEDITUS PAPA XIV. Sancti PETRONII Caput Insigni Collegiatæ Ecclesiæ eidem Sancto Antistiti dicatæ munificentissime attribuit, ac in illam solemni ritu transferri mandavit, Custodiæ leges adjecit, aliaque disposuit, ut in subjectis Apostolicis Literis uberius continetur.

Dilectiis Filiis Capitulo, & Canonicis Collegiatæ Ecclesiæ S. PETRONII Bononien.

BENEDICTUS PAPA XIV.

Dilecti Filii salutem, & Apostolicam Benedictionem.

Tsi plurimi semper fecerimus Urbem Bononiæ, Patriam Nostram dilectissimam, scientiarum, & bonarum artium Matrem, rebusque a Civibus præclare gestis illustrem: Eo tamen potissimum nomine commendari digna visa est, quod inclyta Bononiensium Natio S. PETRONIO Antistiti olim, Patrono nunc suo Templum extruxerit, & elegantia, & amplitudine celeberrimum, & in ævum permansurum pietatis suæ testimonium posteritati reliquerit. Verum quo amplioribus efferri laudibus consuevit Majorum Nostrorum avita Religio in sacra & augusta Æde excitanda: eo major Nos incessit cupiditas, ut Sacrum ejusdem, & Venerabile Caput, quod in Basilica S. Stephani seorsim a reliquo Corpore ibidem jacente custoditur, & colitur, in hujusmodi Templum aliquando transferretur ad augendam loci amplitudinem, & majestatem, & Fidelis Populi cultum impensius excitandum. Itaque ex illa die, qua Nos utpote Patritia geniti Bononiensi Familia in Advocatorum Aulæ Consistorialis spectabile Collegium allecti fuimus (cui sane amplissimo muneri ampliora, quæ postea obivimus, jure ducimus referenda) atque Ecclesiæ vestræ jura in Foro asserenda, ac propugnanda suscepimus, studia etiam nostra, & officia in hunc scopum conferenda censuimus. Sed in aliud longe tempus solicitudinem hanc Nostram rejecerunt & ipsa rei difficultas, & interjecta se Nobis undique impedimenta.

Subinde vero Nobis ad munus Secretarii Congregationis Concilii Tridentini Interpretis evectis, & negotia Congregationis Monachorum Cœlestinorum Ordinis S. Benedicti, ad quam Eccle-

Ecclesia S. Stephani pertinere dignoscitur, rite expedientibus, quamvis conciliandæ Nobis eorumdem Monachorum voluntatis instaurandique concepti jamdiu consilii occasio non semel oblata fuerit: attamen a quovis officiorum genere temperandum duximus, ne justitiæ partes, sedulo a Nobis pro munere custodiendæ, in spem favoris, aut gratiæ traduci viderentur. A præclaro illo, quem diu obtinuimus, loco in amplissimum S. R. E. Cardinalium Collegium cooptati fuimus a sanct. mem. Benedicto XIII. Prædecessore Nostro, qui Nos etiam licet tanto muneri impares Anconitanæ præfecit Ecclesiæ; deinque singulari munificentia Summi Pontificis Clementis XII. ad regimen Ecclesiæ Bononiensis evocati, ne ab avita Majorum pietate degeneres videremur, acrius obtinendi Sacri Pignoris spe, a qua nunquam dejecti fuimus, Nos incendi intelleximus. Qua de re vota nostra, quibus tandem compotes fieri nitebamur, aperuimus Collegæ tunc Nostro, Dilecto Filio Nereo Cardinali Corsino Basilicæ S.Stephani Abbati Commendatario, qui prono, libentique prorsus animo Ecclesiam Vestram præcipua illa sacrarum exuviarum parte ditari posse censuit, dummodo Cœlestinæ Congregationis assensus, & Apostolicæ authoritatis munimen donationi accederent.

Egregia hæc, atque officii plena Collegæ nostri voluntas quamvis Nobis jam currentibus stimulos adderet, atque ad rem cum Monachis impensius urgendam commoveret: nihilominus ad diem Comitiis Generalibus præstitutam differendam comperimus, ut in illis rite, atque ex ordine perficeretur; ipsique Monachi, penes quos est agendarum rerum potestas, in Definitorio coacti consultissime de hujusmodi negotio deliberarent.

Interea supremum hoc Catholicæ Ecclesiæ culmen non minus inviti, quam immerentes, Deo sic jubente, conscendimus; ac rati advenisse tandem plenitudinem temporis, quo voti compotes fieri possemus: Dilecto Filio nostro Dominico Card. Riveræ Congregationisnis Cœlestinæ apud Nos, & Sanctam hanc Sedem Protectori, necnon Dilecto Filio Abbati Cœlestino Orlandi Procuratori dictæ Congregationis in Urbe Generali desiderium Nostrum apud eosdem Monachos reliquimus studiose promovendum. Iis porro agentibus, res eo feliciter perducta est, ut ejusdem Congregationis Abbas Generalis, aliique PP. Definitoriales conjunctis suffragiis, & libera, imo enixa omnium animorum consensione, ad nova sibi in diem comparanda Pontificiæ nostræ dilectionis præsidia, S. PETRONII Venerabile Caput, una cum Theca, qua includitur,

tur, quantum ad eos pertinet, dono Nobis obtulerint. In id etiam collimavit diu comperta, ac luculentis probata argumentis officiosa erga Nos voluntas Dilecti Filii Nerei Cardinalis Corsini, qui oblatum Nobis inclytum munus pro virili parte ratum habuit, explicata etiam uberius filialis in Nos studii significatione. Verum etsi non mediocri Pontificiæ mentis solatio munus Sacri Capitis acceperimus; veterem tamen Capsam aliis custodiendis Reliquiis idoneam in Basilica S.Stephani penes Cœlestinam Familiam relinqui volumus; quippe præclarum munus per se tanti pretii est, ut nullo augeri possit ornamento.

At ne ullæ diligentiæ Nostræ partes ad operis complementum desiderari videantur. Arculam affabre, eleganterque compactam in Urbe fieri curavimus, in qua Sacrum Caput includetur. Nostro præterea arbitrio relictum est certam diem præstituere, qua Arcula Sacro ditata Thesauro solemni ritu, ac pompa, quantaque fieri potest Cleri & populi celebritate in Ecclesiam Vestram transferatur. Vestrum erit interim aptum designare locum, quo illustre hoc munus tuto, ac honorifice custodiatur sub duplici Clavi, altera a XL. Virorum Bononiensium Decano, altera a Primicerio Insignis Vestræ Collegiatæ Ecclesiæ perpetuo retinenda. Ubi vero intra biennium a nostris hisce Literis computandum absolutum sit Altare magno sumtu, ac nitore construi cœptum a Dilecto Filio, & Concive Nostro Pompejo Cardinali Aldovrandi, unaque simul intra id temporis perfici contingat Repositorium pro Sacro Capite asservando, in ejusdem Altaris Orthographia, ac Forma Nobis præmonstratum, volumus, ac mandamus, Sacrum Caput in eo collocari, duabusque Clavibus addi tertiam a Primogenitis pro tempore Familiæ Aldovrandæ custodiendam. Sin autem præscripto a Nobis tempore infectum opus adhuc fuerit; Nostrum erit, si vita suppetet, Sacri pignoris custodiæ opportune consulere; vel si mors interceperit, aut Archiepiscopatu cesserimus, existentis tunc Bononiensis Archiepiscopi erunt partes aptum ad id locum designandi.

Sacrum præterea Caput semel istuc invectum amoveri, atque alio transferri posse expresse prohibemus: Festo tamen Sancti Præsulis die, vel alia etiam Archiepiscopo Bononiensi bene visa Fidelium venerationi exponetur in Ara principe Ecclesiæ Vestræ; ac in pervigilio ejusdem Festi supplicabundo ritu ab eadem Ecclesia per Majus Forum eidem proximum circumferetur, tributa etiam eidem Archiepiscopo potestate id toties peragendi per alia Urbis istius loca, quoties publicas Supplicationes duxerit pro suo arbitrio indicendas. In-

Insuper ut majori, quo fieri poteſt cultu juxta veterem, atque optime in Eccleſia inſtitutum morem Solemnis Translationis memoria recolatur, volumus, ac præcipimus, annua ejuſdem Translationis recurrente die, Officium proprium, nuperrime a Nobis edi juſſum, recitari ab omnibus utriuſque ſexus Chriſtifidelibus, qui iſtac in Urbe ad Horas Canonicas tenentur.

Noſtris hiſce Litteris Vobis reddendis a Sacerdote Philippo Maria Mazzi noſtrorum iſtic Negotiorum Geſtore publicas adjecimus Tabulas, quibus conſignatæ ſunt Donationes Sacri Capitis Nobis exhibitæ tum a dilecto Filio Nereo Cardinali Corſino, tum etiam a dilectis Filiis Monachis Congregationis Cœleſtinæ: Pontificiam vero noſtram liberalitatem, qua Vobis, & Eccleſiæ Veſtræ Sacrum idem Pignus una cum pretioſa Theca dono dedimus, ſatis perſpectam, omnibuſque teſtatam eſſe cenſemus in ævum permanſuro hujus noſtræ Apoſtolicæ paginæ documento. Muneris idcirco erit veſtri hujuſmodi monumenta, ne temporis injuria intercidant, in veſtri Capituli Tabularium inferre, atque ad illorum cuſtodiam qua par eſt fide, & diligentia incumbere.

Noſtræ demum in Vos collata paternæ dilectionis, & largitatis argumenta memori, gratoque animo a Vobis accepta intelligemus, ſi veſtra non deerunt ſtudia in excitanda Chriſtiani Populi arga Sacrum Antiſtitem pietate, & cultu, veſtraque etiam apud eumdem non deerunt precum officia, ut ejus Nos ope in tanta temporum difficultate adjuti Miniſterium, quod accepimus a Chriſto Jeſu, licet curarum, & ſollicitudinis plenum, impigre, ac fideliter impleamus; & Apoſtolicam benedictionem ex animo Vobis impertimur.

Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem Anno milleſimo ſeptingenteſimo quadrageſimo tertio, die decima Julii, Pontificatus Noſtri Anno Tertio.

Pri-

Primicerius, Canonici, & Capitulum Insignis Collegiatæ Ecclesiæ S. PETRONII Bononiæ PONTIFICI BENEFICENTISSIMO pro accepto præclaro munere gratias agunt.

BEATISSIME PATER.

UM primum Te, BEATISSIME PATER, in summum istum, & Cœlo proximum Dignitatis, atque Amplitudinis Gradum divino plane Consilio, summaque omnium voluntate evectum esse faustissimum Nuncium accepimus, & incredibili quadam lætitiæ voluptate perfusi sumus, & certa nobis spes animo suborta est, fore nimirum ut ad majorem Protectoris nostri PETRONII cultum, nostrique Capituli decus, & ornamentum, id quamprimum Te largiente assequeremur, quod non modo nobis, sed & Majoribus nostris in votis erat, ut sacrum ejusdem Beatissimi PETRONII Caput apud nos, & in ipso hoc ejus Templo tanquam propria sede perpetuo asservaretur. Nunc vero: cum Apostolicis tuis literis certiores facti sumus de collato nobis hoc tanto munere, quo maximam cæteris prope innumerabilibus tuis in nos meritis accessionem fieri intelligimus, quanta sit nobis, atque adeo universæ Civitati parta lætitia, neque opus est declarare verbis, nec vero si esset, paribus ad faciendum viribus valeremus. Quid si ad præclari, ac prope divini muneris magnitudinem, quod largitus es, ipsam largiendi rationem, formamque omnem incredibilis erga nos Clementiæ plenissimam addiderimus? Nam & de sacri Capitis Dono Apostolicas Literas præstantissimas, idest Tuas, cum ad alios posses, ad nos ipsos, & ad Capitulum nostrum inscribere maluisti; & ejusdem sacri Capitis apto loco condendi, interea dum illustrior eidem paratur Sedes, munus esse nostrum voluisti; & ipsius pretiosissimi Pignoris servandi, custodiendique Capitulum nostrum, in præsens quidem Excelsi Senatus Socium, imposterum vero nobilissimæ præterea Aldrovandorum Familiæ decrevisti; Denique, ne per singula discurrendo molesti simus, vel in ipso earumdem Apostolicarum Literarum tuarum ingressu ea nos, & Capitulum nostrum propensissimæ vel ab ipsa Adolescentia tua in nos voluntatis, vel potius strenuæ invictæque nostri, rerumque nostrarum Tutelæ, ac Patrocinii com-

commemoratione extollere, atque illustrare dignatus es, ut nihil nobis aut ad gloriandum præclarius, aut ad lætandum jucundius, aut ad fauste, & feliciter ominandum firmius, tutiusque evenire unquam potuisset. Pro quibus omnibus a Te acceptis beneficiis gratias tibi agimus, BEATISSIME PATER, cumulatissimas, majoresque etiam habemus, atque Animi Tui magnitudinem, ac plane singularem erga nos liberalitatem devictissimi cordis obsequio prosequimur, colimus, prædicamus, ejusque memoriam fore apud nos sempiternam pollicemur. Interim Sanctissimis tuis Pedibus provoluti oscula humillime infigimus; quodque reliquum est, preces nostras universi Populi precibus cumulatas, quas novissimi Doni Tui causa ferventiores fore confidimus, & curabimus, ad DEUM, Divumque PETRONIUM assidue effundemus, ut totius Christianæ Reipublicæ Bono diu Pontifex vivas, quem tantæ dignitatis excellentia dignum vivere Boni, ac Sapientes omnes confitentur, ac prædicant.

Bononiæ die 20. Julii 1743.

BEATITUDINI VESTRÆ

Humillimi, Deditissimi, & Obsequentiss. Famuli, ac Subditi
Primicerius, ac Canonici Capituli S.Petronii.

Lite-

Literæ Apostolicæ Sanctissimi Domini Nostri, quibus hortatur Abbatem Conventualem Sancti Stephani Bononien. ut S. PETRONII Caput tradat Episcopo Amathuntæ Pontificio Nomine illud propediem requirenti.

Dilecto Filio Felici Antonio Sgarzi Exgenerali Congregationis Monachorum Cælestinorum Ordinis Sancti Benedicti Abbati Conventuali S. Stephani Bononien.

BENEDICTUS PAPA XIV.

Dilecte Fili salutem, & Apostolicam Benedictionem.

Ostquam plurimis compertam argumentis veterem erga Nos Cœlestinæ Congregationis observantiam, ac filiale studium luculentius declaravit oblatum Nobis superiore anno inclytum, & præclarum munus Capitis S. PETRONII Episcopi Bononienlis: ea cordi nostro infixa semper fuit solicitudo, ut Sacrum illud Pignus, quo nihil potuit Nobis jucundius, ac præstantius contingere, in Ecclesiam Collegiatam Sancto Præsuli erectam, tanquam ad Sedem stabilem transferretur. Cum itaque, re omni in promptu tandem posita, solemni Translationi quamprimum certa dies præstituenda sit ab Episcopo Amathuntæ, cui Ecclesia Bononiensis regenda, & administranda credita nuperrime fuit, quique mentem te nostram docebit; erit Nobis gratissimum si operam, & studium conferes, ut S. PETRONII Venerabile Caput, e veteri, in qua jacet, Arca eductum, ac altera elegantiori inclusum tradatur eidem Episcopo, Nostro illud nomine requirenti, & quemadmodum is tecum statuet, ita quam celerrime res ipsa transigatur. Id autem dum cumulate præstiturum Te fore satis superque Nobis pollicetur officiosa tua, ac tuorum Monachorum voluntas, testem Pontificiæ charitatis hoc potissimum nomine Tibi conciliandæ, Apostolicam Benedictionem Tibi amantissime impertimur. Datum Romæ apud S. Mariam Majorem die 28. Augusti 1743. Pontificatus Nostri Anno Quarto.

Abbas Conventualis Sancti Stephani Bononien.
SUMMO PONTIFICI rescribit.

BEATISSIME PATER

Nihil unquam honorificentius meæ Cœlestinorum Congregationi accidere potuit, neque fore ut imposterum accidat puto, quam quod antehac feliciter gestum est, dum Sacrum Caput S. PETRONII Bononiæ Episcopi Sanctitati Tuæ, quantum sua intererat, dono humiliter obtulit. Cum enim quæcumque nobis Cœlestinis usui, & custodiæ sunt tradita, omni jure Tuæ auctoritati subjiciantur, Sanctitas tamen Tua, quod suum erat, humanissime repetens, tamquam a Subditorum voluntate derivatum dignata est recognoscere. Etsi autem Cœlestinorum omnium animos summa admiratione compleverit humanissima benignitas Tua, qua nostram Congregationem, hac in re mirum in modum es prosecutus: Id tamen omnem prorsus vicit expectationem nostram, quod superVenerandi Capitis Translatione propediem peragenda ad me scribere voluisti. Ut candide fatear quod sentio, dubitatio exinde mihi primum suborta est, an sublimi Pontificis Dignitati vitio verti possit tam diffusa erga nos Magnitudinis Tuæ liberalitas. Evanuit autem omnino, cum recogitare cœpi inter innumeras Animi Tui Dotes, quarum prædicationes magis honorificæ, laudesque crebriores nunquam sane extiterunt, Humanitatem, Comitatemque non ultimum tenere locum, qua omnium animos ita Tibi devincire soles, ut quidquam simile nusquam accidisse, uno omnium ore ubique feratur. Quod itaque nobiscum gerere benignissime dignatus es, perpetuum erit nostræ Cœlestinorum Congregationis decus, Pontificiæ Majestatis æterna laus, immortalis præclarissimi Nominis Tui gloria. Ad nos autem quod attinet, cum nihil sit in nobis omnibus, per quod Sanctitas Tua ad tantam benignitatem adducta esse videatur; Beneficiorum tuorum onus tam grande sustinemus, ut gratiis agendis impares omnino simus, intus tamen in animo jugiter geramus, preces Deo corde Tibi devinctissimo effundentes, ut totius Christianæ Reipublicæ bono Te diu incolumem servet, Tibique omnia prospera, & felicia semper largiatur. Amathuntæ Episcopo me ad omnia paratum, ac promptum jam exhibui, eique in omnibus ita morem geram, ut

ut nihil folicitudinis, & curæ in mandatis Tuis exequendis mihi deeffe videatur.

Pedibus demum Sanctitatis Tuæ provolutus, eofque humillime deofculans, in me, meamque Cœleftinorum Congregationem Apoftolicæ Benedictionis munus fupplex exoro.

SANCTITATIS TUÆ

Bononiæ ex Monafterio Sancti Stephani
pridie Nonas Septembris 1743.

Humillimus Addictiffimus Famulus, & Filius Obfequentiff.
D.Anton.Felix Sgarzi Exgener.Cœleft.Abbas Conv.S.Steph.

BENEDICTUS XIV. PONT. MAX.

Ad augendam folemnis Translationis Capitis Sancti PETRONII celebritatem, die illius anniverfaria Miffam, & Officium proprium indulget.

MISSA, ET OFFICIUM

Ut in Fefto ejufdem S. PETRONII fub Ritu Dup. Min. præter ea; quæ hic habentur propria.

ORATIO.

EUS, cujus nutu per diverfa loca ipfa quoque Sanctorum Corpora difponuntur; tribue quæfumus, ut qui Beati Petronii Confefforis tui, atque Pontificis Translationem colimus, ipfi etiam a pravitate noftra ad pie vivendi rectitudinem transferamur. Per Dominum noftrum Jefum Chriftum Filium tuum, qui tecum vivit, & regnat in unitate Spiritus Sancti Deus per omnia fæcula fæculorum. Amen.

LECTIO IV.

POftquam PETRONIUS Bononienfium Epifcopus Urbem noftram civili, externoque bello attritam, ac fere confectam præfenti ope reftituit, purgavit erroribus, verbo, & exemplo

plo faluberrime inftituit: tandem regnantibus Theodofio Arcadii Filio, ac Valentiniano Imperatoribus, IV. Non. Octobris fancto fine quievit. Sacræ illius Exuviæ conditæ in Ecclefia S. Stephani Protomartyris, quam ipfe inter alias extruxerat, & ornaverat, ibidem (ut ea ferebant tempora) humili, ipfifque Civibus poftea ignoto loco ad undecimum Chrifti fæculum jacuere. Sedente Innocentio II. Romano Pontifice, Henricus Bononiæ Epifcopus ad perquirendas ea in Æde Sanctorum Reliquias eximia pietate excitus, S. PETRONII Corpus primus offendit, quod copia Miraculorum non folum Bononienfi, fed finitimis etiam Populis celeberrimum reddidit. Nec multo poft piiffimi Cives, quo clarius gratum animum erga Sanctum Præfulem teftarentur, eidem Templum in nobiliore Urbis fuæ parte, publico in id collato ære, decreverunt, tantæ majeftatis, & amplitudinis, ut memoriæ proditum fit, Carolum V. Cæfarem a Clemente Papa VII. Imperiali Corona ibidem fuiffe donatum,

LECTIO V.

IN illo igitur Templo cum S. PETRONII natalis dies quotannis fefta, & folemnis haberetur, Reliquias vero alibi quiefcentes veneraretur Civitas Epifcopo, & Patrono fuo addictiffima: Ad augendam diei celebritatem, in more pofitum fuit, Sacrum PETRONII Caput, a reliquo Corpore avulfum, folemni inftituta fupplicatione, magna Cleri, omniumque Ordinum frequentia ab Æde S. Stephani ad alteram S. Antiftiti dicatam pridie transferri, & in Ara principe Fidelium venerationi exponi; pofteraque die ad priorem Ecclefiam, unde allatum fuerat, referri, Populis etiam finitimis Sacrum illud Pignus prece, votis, ac muneribus, grata Religione profequentibus. Et ne quid communi deeffet lætitiæ, temperata eo die legum animadverfio, Rei, quos publica poteftas in vinculis habuit, e cuftodia educti, ac libertati reftituti.

LECTIO VI.

NOviffime BENEDICTUS XIV. Summus Pontifex, idemque Archiepifcopus Bononiæ, veteri incenfus ftudio, ac pietate augendi pro viribus cultum S. Antiftiti Prædecefforì fuo, illius Sacrum Caput inclufum pretiofiore Arca, & eleganti opere extructa in Bafilicam eidem erectam infigni pompa, ac celebritate transferri voluit, & præcipuam hanc Sacrarum Exuviarum

par-

partem eidem Basilicæ dono munificentissime addixit. In pervigilio tamen Festi quotannis recurrentis ad servandum veterem, atque optime institutum morem, idem Caput ab Ecclesia S. PETRONII per majus Forum eidem proximum supplici ritu circumferri, atque in prædicta Ecclesia denuo condi, & asservari præcepit. Demum ut præclari muneris, & solemnis Translationis perenne extaret monumentum, rei gestæ memoriam hac die anniversaria recoli Apostolica Auctoritate mandavit.

B O N O N I E N.

Suprascriptas Orationem, & Lectiones secundi Nocturni proprias pro Missa, & Officio in die Anniversaria Translationis Capitis S. PETRONII Episcopi, & Protectoris Principalis Civitatis Bononiæ e Basilica S. Stephani ad Insignem Collegiatam Ecclesiam eidem Sancto dicatam, Sanctissimus Dominus Noster BENEDICTUS XIV. benigne approbavit, ac singulis annis dicta die Anniversaria ipsius Translationis ab omnibus Sæcularibus, & Regularibus utriusque sexus præfatæ Civitatis tantum, *qui ad Horas Canonicas tenentur, sub Ritu Duplicis Minoris recitari mandavit.*

Hac die XX. Augusti MDCCXLIII.

Fr. J. A. Card. Guadagni Pro - Præfectus.

Loco ✠ Sigilli.

T. Patriarcha Hierosolymitanus Secretarius.

In Dei Nomine. Amen.

PER hoc præsens publicum Instrumentum cunctis ubique pateat evidenter, & sit notum, quod Anno a salutifera Nativitate D. N. J. C. millesimo septingentesimo quadragesimo tertio, Indictione sexta, die vero secunda Mensis Octobris, sedente Sanctissimo D.N.D. BENEDICTO XIV. Divina Providentia Pontifice Maximo, Reverendissimus P. D. Felix Antonius Sgarzi Exgeneralis Ven. Congregationis RR. Monachorum Cœlestinorum Ordinis S. Benedicti Abbas Conventualis Monasterii S. Stephani Bononiæ ad effectum ea quæ prælibatus Sanctissimus D.N.D. BE-

NE-

NEDICTUS Papa XIV. feliciter Regnans sibi commissa voluit in Literis Apostolicis datis Romæ apud S.Mariam Majorem 28.Augusti proxime præteriti, ut par erat, promte explendi, inhærensque requisitioni nomine Sanctitatis Suæ sibi factæ ab Illustrissimo, & Reverendissimo D. Lactantio Felici Sega Nobili Patritio Bononiæ, Episcopo Amathuntino, Ecclesiæ Metropolitanæ Bononiæ Præposito, ejusdem Sanctissimi D.N. Papæ Cubiculario Secreto, ab eoque Curam, & Gubernium Bononiensis Ecclesiæ adhuc retinente deputato, Sacrum Caput S. PERTONII Bononiæ Episcopi, & principalis Protectoris adhuc veteri Tabernaculo inclusum, & sigillis munitum, hesterna die in ipso Tabernaculo a repositorio SS. Reliquiarum in Ecclesia inferiori Basilicæ S. Stephani existente extractum, dictoque Reverendissimo P. Abbati Sgarzi consignatum, prout liquere dicitur ex Rogitu Excellentissimi D. Angeli Michaelis Lotti Abbatiæ Divi Stephani, & uniter Notarii Cancellarii, ad Ecclesiam superiorem dictæ Basilicæ translatum, in eaque super Altare Majus usque in præsens publicæ Christifidelium Venerationi expositum retentum, præsentibus, ac continue adstantibus in eadem Ecclesia superiori prope dictum Altare Majus =

Pro Illustrissimo, & Reverendissimo Capitulo Eccles. Metropolitanæ

Illustrissimis, & Reverendissimis DD. Archidiacono Co. Alexandro Formagliari Nob. Patritio Bonon. J. U. D. Collegiato, Lectore publico.

Canonico Ludovico Scali Paltroni Nobili Patritio Bononiæ J. U. & S. Theologiæ Doct. Colleg. Lect. pub. dictæque Metropolit. Majori Pœnitentiario.

Canonico Jo. Guidotti Nobili Patritio Bononiæ J.U.D.Collegiato, Lectore publico, &

Canonico Floriano Dolfi Nob. Patritio Bonon. J. U. D. Collegiato, & publico Lectore.

Pro Illustris. & Reverendis. Capit. Perinsig. Colleg. Basilicæ S. Petronii

Illustrissimis, & Reverendissimis DD. Primicer. Marchione Francisco Zambeccari Nob. Patritio Bonon. ac SS. D. N. Papæ Prælato domestico.

Decano Alexandro Garofali J. U. & S. Theologiæ Doctore Collegiato, Lectore publico.

Ca-

Canonico Sebastiano Rocho de Comitibus J. U. D. Collegiato, &

Canonico Felice Riccardi de Ortona Bocchi Protonotario Apostolico.

Pro Illustrissimo, & Reverendissimo Capitulo Collegiatæ Ecclesiæ S. Mariæ Majoris

Illustrissimis, & Reverendissimis DD. Priore Philippo Cagnoli Sac. Theologiæ Doctore Collegiato, Lect. publico.

Canonico Marco Antonio Pandini, &

Canonico Jo. Jacobo Amadei.

Pro Illustrissimo, & Excelso Senatu

Illustrissimis, & Excelsis DD. Senatoribus Marchione Ludovico Ratta, &

Marchione Joanne Nicolao Tanari.

Magistratibus Præfectis, & Deputatis

Co. Guidone Ascanio Orsi, &

Co. Vincentio Marescalchi.

Abbatiæ S. Stephani Præfectis, & Deputatis

Marchione Aloysio Albergati Præside Reverendæ Fabricæ Sancti Petronii, &

Co. Francisco Marescotti Fabricense ejusdem Reverendæ Fabricæ Sancti Petronii, & deputatis

Omnibus Nobilibus, & Patritiis hujusce Civitatis Bononiæ.

Pro Illustrissimis, & Excellentissimis Collegiis DD. Doctorum

Illustrissimis, & Excellentissimis DD. Petro Antonio Roversi J. U. D. Collegiato, Lectore publico, & Sanctissimæ Inquisitionis Consultore, Priore Collegii Juris Pontificii.

Reverendiss. Præposito Philippo Vernizzi J. U. D. Lectore publico, Sanctissimæ Inquisitionis Consultore, & Priore Collegii Juris Cæsarei.

Paulo Baptista Balbi Philosophiæ, & Medicinæ Doctore, Lect. publico, Anatom. Professore, & Collegii Medicinæ Priore, &

Marco Antonio Laurenti Philosophiæ, & Medicinæ Doctore, Lect. publico, Anatom. Professore, & Priore Collegii Philosophiæ.

præsentavit præfato Illustrissimo, & Reverendissimo D. Episcopo Amathuntino ut supra præsenti, qui illud in præsentia ut supra recipiens, attente inspecto dicto Tabernaculo, eoque bene clauso, & sigillis, quibus munitum erat, penitus intactis repertis recognovit, declaravitque constare de identitate Sacri Capitis S. PETRONII Bononiæ Episcopi, & principalis Protectoris intus idem Tabernaculum existen. cujus Sacræ Insignis Reliquiæ descriptio habetur in relatione Illustrissimi, & Excellentissimi D. Joseph Pozzi Cubicularii Secreti, ac Medici extraordinarii prælibati Sanctissimi D. N. Papæ, in Universitate Bononiæ Lectoris Philosophiæ, & Medicinæ Doctoris Collegiati, publici Anatomes Professoris Emeriti, ac Instituti Scientiarum, in fine præsentis Instrumenti registranda successive, qui is Illustrissimus, & Reverendissimus D. Episcopus Amathuntinus in præsentia pariter ut supra, fractis dictis sigillis dictum Tabernaculum ea, qua decuit veneratione aperuit, ex eoque dictum Sacrum Caput extraxit, ac immediate reposuit, collocavitque intus pretiosiorem, ac elegantiorem thecam Reliquiariam in Alma Urbe elaboratam, ac a munificentissima liberalitate prælibati Sanctissimi D. N. Papæ cum ipso Sacro Capite dono datam Illustrissimis, & Reverendissimis DD. Canonicis, & Ecclesiæ Perinsigni Collegiatæ S. Petronii hujus Civitatis, quam quidem thecam Reliquiariam bene clausam parvo ejus sigillo in cera rubra hispana liquata impresso in utroque angulo anteriori obsignavit, adjectis in uno ex angulis posterioribus dictæ thecæ sigillo Illustrissimi, & Excelsi Bononiæ Senatus, in altera vero sigillo Illustrissimi, & Reverendissimi Capituli, & Canonicorum dictæ Perinsignis Collegiatæ in simili cera hispana impressis, deindeque dictum Sacrum Caput intus dictam novam thecam repositum, ac sigillis ut præfertur munitum per dictum Reverendissimum P. Abbatem Exgeneralem denuo expositum fuit super dicto Altare inibi usque ad subsequentem diem illius solemnis Translationis retinendum, super quibus omnibus Nos infrascripti Notarii præsens publicum confecimus Instrumentum requisiti. Tenor vero relationis supra enunciatæ sequens est ultra.

Do-

Dovendosi per comando della Santità di N. S. Papa Benedetto XIV. felicemente Regnante trasferire dall' antico, in un magnifico, ed elegantissimo Tabernacolo dalla generosa pietà di Sua Beatitudine mandato in dono, la Testa Venerabile di S. Petronio Vescovo, e principal Protettore della Città nostra di Bologna, perciò da Monsignor Illustrissimo, e Reverendissimo Lattanzio Felice Sega Vescovo d'Amatonta d'ordine di N. S. è stato comandato a me infrascritto Lettore pubblico, Anatomico di questa Città, che diligentemente osservi, e riferisca ciò, che della sopradetta Sacra Testa è più rimarcabile a tenore della mia professione. Dico adunque, che premesse le debite formalità, come dagli Atti &c. fu alli due Ottobre 1743. aperta la Santa antica Custodia dal sopraddetto Monsignore Vescovo d'Amatonta, e si è osservato il Cranio sopraccoperto in buona parte da un Berretto di Velluto rosso fregiato d'oro, avente al di sopra una piccola Croce piatta di gettito d'oro: Levata tal coperta trovasi la Sacra Testa, o a dir più vero la parte superiore della Testa (mancandovi tutta la inferior Mandibola, e buona parte della superiore) collegata, circondata, e quasi affatto rinchiusa in una Teca d'Argento, sopra la cui base posa il piano di quel pezzo di Mandibola superiore, che alle Ossa del Cranio è unita. Restano scoperte all'Occhio de'circostanti le Ossa Frontali, le Parietali, le Occipitali, e alcun poco delle Basilari, stando tutto il restante coperto, e collegato da piccole laminette d'argento, che aldisotto unite alla Base della Teca s'incrocicchiano al disopra del Cranio, servendo di fermezza alle parti laterali, alla anteriore, e alla posteriore dello stesso. Queste laminette non talmente si adattano alla superior parte del Cranio, che del tutto s'addossino, ma servono come di manubrio a sollevare la Santa Teca raccolta, e a tal effetto nel punto dell' incrocicchiatura a maggior fermezza trovasi un Cameo di larghezza d'un Giulio, in cui v'ha scolpito un S. Petronio in abito Vescovile, e in atto di benedire. Il Cranio non è ne molto grande, ne molto grosso, lo che potrebbe far conghiettura, che il Corpo del Santo non fosse di molta grandezza, nè di molta nerboratura: ma tal conghiettura potendo essere fallacissima, e poco facendo alla nostra inspezione, perciò si lascia al giudizio altrui. Alla parte sinistra del Bresma scorgesi una fessura lungha mezzoncia, largha alla grossezza del deto piccolo, per la quale può esaminarsi la grossezza dell' Ossa del Cranio, che è ripieno di Bambagia. Non sono le Ossa ne cinericie, nè bianchiccie, ma buttano al rossigno, e poca parte di Suture vi si scorge, per esser queste in quà, e in là coperte da sottili lamine di tele ingommate, o con altro stucco adattate, segno chiaro essersi

da prima ritrovata tal Santa Testa in molte delle sue parti frantumata, e corrosa, onde fuvvi bisogno d' arte a riunirla, e rassodarla. Ora però nulla v' è in essa, per cui abbiasi a ricorrere ad opra alcuna, non rinvenendosi ne carte, ne frantumi, ne troppa mobilità delle Ossa. Questo è ciò, che ad obbedienza de' Comandi Supremi si è da me diligentemente osservato. In fede di che ho sottoscritta la presente Relazione. Gioseffo Pozzi Cameriero Segreto, e Medico straordinario di N. S. Benedetto XIV. Lettor pubblico dell' Università di Bologna, Dottor di Filosofia, e Medicina Collegiato, pubblico Anatonomico Emerito, e dell' Accademia dello Instituto delle Scienze. Actum Bononiæ in dicta Ecclesia superiori Basilicæ S. Stephani prope dictum illius Altare majus, ibidem præsentibus nedum omnibus, & singulis prænarratis, verum etiam admodum R.D.Josepho Cuppini Sacerdote Bononiæ, Cæremoniarum Præfecto, & Parocho Ecclesiæ Metropolitanæ, & admodum R. D. Jo. Antonio Cardinali, & admodum R. D. Julio Parisi ejusdem Metropolitanæ Mansionariis Testibus ad prædicta omnia, & singula adhibitis, vocatis, atque rogatis.

De prædictis rogatus extiti Ego Tarsitius Maria Folesani Rivieri in solidum cum infrascripto Perillustri Domino Antonio Nanni Cive, & Notario Collegiato hujusce Civitatis J. V. D. Civ. & publicus Notarius Collegiatus itidem Bononiæ Apostolicusque, & Imperialis: in quorum fidem &c.

Locus ✠ Signi.

De prædictis &c. Rogatus extiti ego Antonius olim D. Jo. Baptistæ de Nannis filius, Civis, & publicus Bononiæ Notarius Collegiatus, Apostolicus quoque, & Imperialis, Curiæque Archiepiscopalis Bononiæ Actuarius Decanus, una cum suprascripto Perillustri, & Excellentissimo D. Doctore Tarsitio Maria Folesani Rivieri similiter Cive, ac publico Bononiæ Notario Collegiato. In quorum fidem &c. hic me subscripsi &c. requisitus &c.

Locus ✠ Signi.

In

In Christi Nomine. Amen.

Er hoc præsens publicum Instrumentum cunctis ubique pateat evidenter, & sit notum, quod, Anno a salutifera Nativitate ejusdem D.N.J.C. millesimo septingentesimo quadragesimo tertio, Indictione sexta, die vero tertia Mensis Octobris, sedente Sanctissimo D. N. D. BENEDICTO PAPA Decimoquarto feliciter Regnante, absoluta Missa cum interventu Illustrissimi, & Reverendissimi D. Bononiæ Pro-Legati, Illustrissimi, & Excelsi D. Justitiæ Vexilliferi, ac Excelsorum DD. Antianorum, Universi Cleri, ac Magistratuum omnium, totiusque Illustrissimi, & Excelsi Senatus, ac omni Ritus Solemnitate celebrata ab Illustrissimo, & Reverendissimo D. Lactantio Felice Sega Nobili Patritio Bononiæ, Amathuntæ Episcopo, Ecclesiæ Metropolitanæ Præposito, prælibati Sanctissimi D.N. Papæ Cubiculario Secreto, ab eoque Curam, & Gubernium Bononiensis Ecclesiæ adhuc retinente deputato, ad Altare Majus Ecclesiæ superioris Basilicæ S. Stephani hujus Civitatis, super quo publice Christifidelium Venerationi expositum habebatur Sacrum Caput Divi PETRONII Episcopi, & principalis Bononiæ Protectoris, hesterna die, servatis servandis, solemniter recognitum, a veteri Reliquiario extractum, ac intus pretiosiorem, ac elegantiorem thecam Reliquiariam a munificentissima liberalitate Sanctitatis Suæ transmissam, ac cum ipso Sacro Capite Illustrissimo, & Reverendissimo DD. Canonicis, & Ecclesiæ Perinsigni Basilicæ Collegiatæ S. PETRONII Bononiæ dono datam repositum, sigillisque præfati Illustrissimi, & Reverendissimi D. Amathuntæ Episcopi in utroque angulo anteriori dictæ thecæ munitum, in angulis vero posterioribus sigillo hujus Illustrissimi, & Excelsi Senatus, ac altero Illustrissimi, & Reverendissimi Capituli Perinsignis Collegiatæ Sancti PETRONII obsignatum, moxque ad dictam perinsignem Collegiatam solemniter tranferendum, idem Illustrissimus, & Reverendissimus Dominus Amathuntæ Episcopus in præsentia nostrum Notariorum, ac Testium infrascriptorum præsentata sibi, atque dimissa per Reverendissimum Patrem D. Felicem Antonium Sgarzi Exgeneralem Venerabilis Congregationis RR. Monachorum Cœlestinorum, Abbatem Conventualem Ven. Monasterii S. Stephani Bononiæ prædescripta theca Reliquiaria, illam reverenter recipiens, attente inspexit, eaque bene clausa, & sigillis super illa ut præfertur appo-

posi-

positis penitus intactis, & cum documento enuntiatarum recognitionis, collocationis, & sigillationis heri per nos Notarios recepto, confrontare inventis, recognovit, declaravitque de identitate Sacri Capitis Divi PETRONII Episcopi, & principalis Protectoris Bononiæ intus illam existentis legitime constitisse, atque constare omni &c. Successiveque pro effectu solemnis Translationis dictæ Sacræ Insignis Reliquiæ, ut præmittitur, faciendæ, præcedentibus omnibus Universitatibus sæcularium Artium, deindeque Confraternitatibus Spiritualibus, postea vero Regularibus Religionum Mendicantium nuncupatarum cum Intortitiis accensis, eadem Sacra Insignis Reliquia in ipsa pretiosa Theca existens, ministerio RR. Sacerdotum Sacris Vestibus indutorum elevata, ac collocata super magnifica Machina ad hujusmodi effectum a prælibato Sanctissimo D. N. Papa similiter transmissa, illam gestantibus dictis RR. Sacerdotibus ut supra indutis, præfatisque Illustrissimo, & Reverendissimo D. Pro-Legato, Illustrissimo, & Excelso D. Vexillifero, ac Excelsis DD. Antianis, universo Clero, Magistratibus, & Excelso Senatu cum Intortitiis pariter accensis circum eamdem Sacram Insignem Reliquiam devote incedentibus, ac post illos subsequente innumero populo ad Sacram solemnem Supplicationem confluente, cujus pars magna cum Intortitiis accensis, translata fuit ad dictam Perinsignem Collegiatam Basilicam S. PETRONII inibi collocanda, & retinenda juxta legem prælaudatæ donationis Sanctitatis Suæ: super quibus omnibus nos Notarii infrascripti præsens publicum confecimus Instrumentum, requisiti.

Præsentibus Perillustribus DD. Alexandro Fabri olim D. Joannis Pauli Bononiæ Notario, & Nicolao Pinoli Pederzani olim Excellentissimi D. Doctoris Petri Lazari Bononiæ Cive, Capellæ S. Joannis Baptistæ Cœlestinorum ambobus præfati Illustriss. & Excelsi Senatus Cancellariis, & D. Ferdinando Cajetano Mazzoni olim D. Joannis Baptistæ Bononiæ pariter Cive, Capellæ Sancti Proculi Testibus ad prædicta omnia, & singula adhibitis, vocatis specialiter, atque rogatis.

De prædictis Rogatus extiti ego Tarsitius Maria Folesani Rivieri olim D. Bartholomæi Filius, J. V. D. Civis, ac publicus Bononiæ Notarius Collegiatus, Apostolicusque, & Imperialis insolidum, cum infrascripto Perillust. D. Antonio Nanni itidem Notario publico Collegiato Bononiæ pariter de prædictis ut supra &c. cum me &c. rogato. In quorum fidem &c.

Locus ✠ Signi.

De

De prædictis rogatus extiti ego Antonius olim D. Joannis Baptistæ de Nannis Filius, Civis, & publicus Bononiæ Notarius Collegiatus, Apostolicus quoque, & Imperialis, Curiæque Archiepiscopalis Bononiensis Actuarius Decanus in solidum cum suprascripto Perillust. & Excellentissimo D. Doctore Tarsitio Maria Folesani Rivieri itidem publico Bononiæ Notario Collegiato similiter rogato &c. In quorum &c. hic me &c.

Locus ✠ Signi.

In Dei Nomine. Amen.

Er hoc præsens publicum Instrumentum cunctis ubique pateat evidenter, & notum sit, quod Anno a salutifera Nativitate D. N. Jesu Christi millesimo septingentesimo quadragesimo tertio, Indictione sexta, die vero tertia Mensis Octobris, sedente Sanctissimo Domino Nostro Domino BENEDICTO Papa XIV. feliciter Regnante.

In mei &c. Testiumque &c. Illustrissimus, & Reverendissimus D. D. Felix Lactantius Sega Nobilis Patritius Bononiæ, Episcopus Amathuntinus, Metropolitanæ Ecclesiæ Bononiensis Præpositus, nec non prælibati Sanctissimi D. N. D. Papæ BENEDICTI XIV. Cubicularius secretus, ab eodemque Sanctissimo D. N. Papa hujus Bononiensis Ecclesiæ Curam, & Gubernium adhuc retinente deputatus, ad effectum sibi a Sanctitate Sua specialiter in hac parte commissa debitæ executioni demandandi, cum eo existentibus Illustrissimis, & Reverendissimis DD. Dignitatibus, & Canonicis dictæ Metropolitanæ Ecclesiæ, totoque Clero, Sacrum Caput Divi PETRONII Bononiæ Episcopi, & principalis Protectoris hactenus in Basilica S. Stephani Bononiæ asservatum, a Pontificia liberalitate prælibati Sanctissimi D. N. Papæ BENEDICTI XIV. una cum pretiosa Theca ab Urbe transmissa donatum Illustrissimis, & Reverendissimis DD. Canonicis Perinsignis Collegiatæ Basilicæ S. Petronii, eorumque Ecclesiæ, ut ex ejus Apostolicis Literis in forma Brevis dat. Romæ apud S. Mariam Majorem, eisdem DD. Canonicis directis die 10. Julii proxime præteriti, ad quas &c. tenoris infra inferendi, nuperrime vero a Reverendissimo P. D. Felice Antonio Sgarzi Exgenerali Ven. Monasterii S. Stephani prædicti Dominationi Suæ Illustrissimæ & Reverendissimæ illud Pontificio nomine petenti in Reliquiario veteri, intus quod bene clausum, sigillisque munitum asservabatur,

tur, traditum, juxta contenta in aliis Literis Apostolicis Sanctitatis Suæ dicto Reverendissimo P. Abbati Exgenerali directis dat. Romæ apud S. Mariam Majorem 28. Augusti proxime præteriti, ad quas pariter &c. tenoris infra similiter inserendi, deindeque per eamdem Dominationem Suam Illustrissimam, & Reverendissimam, prævia illius recognitione, servatis servandis, facta, intactum repertum, & declaratum, ac subinde eductum e dicto veteri Tabernaculo dictæ Basilicæ relicto, ac immediate reverenter repositum & collocatum intus pretiosam dictam argenteam Thecam ab Urbe per Sanctitatem Suam, ut præfertur, transmissam bene clausam, parvoque Dominationis Suæ Illustrissimæ, & Reverendissimæ Sigillo dupliciter munitam, ac etiam Sigillo Illustrissimi, & Excelsi Senatus Bononiensis, ac altero Illustrissimi, & Reverendissimi Capituli dictæ Perinsignis Collegiatæ obsignatam, ut in præcedenti recognitionis ac sigillationis hujusmodi Rogitu per Excellentissimum D. Tarsitium Folesani Rivieri Notarium Bononiæ Collegiatum, dictique Illustrissimi & Excelsi Senatus Cancellarium, meque Notarium recepto, ad quem &c. & ita collocatum solemni ritu, ac pompa, eaque majori, qua fieri potuit Cleri, & Populi celebritate in Ecclesiam dictæ Perinsignis Collegiatæ translatum pro consummatione Pontificiæ donationis, & totali complemento mentis Sanctissimi D. N. præsentibus, & audientibus Illustrissimo, ac Reverendissimo D. Joanne Carolo Molinari, utriusque Signaturæ Sanctissimi D. N. Papæ Referendario Abbate Commendatario perpetuo Abbatiæ Claravallen. Protonotario Apostolico Participan. ac Bononiæ Pro-Legato, Illustrissimo, & Excelso D. Co. Jacobo Insulano Vexillifero Justitiæ, Illustrissimis, & Excelsis DD. Antianis, Tribunis Plebis, totoque Excelso Senatu tradidit, consignavit, atque dimisit, præfatis Illustrissimis, & Reverendissimis DD. Canonicis dictæ Perinsignis Collegiatæ S. Petronii præsentibus, ac ea qua decuit veneratione pro eorum Capitulo, & Ecclesia prædictis acceptantibus, illudque super Altare majus collocantibus, postea tuto ac honorifice custodiendum pro nunc in parvo Choro ejusdem Ecclesiæ sub duplici clave, altera ab Illustrissimo & Excelso D. quadraginta Virorum Bononiensium pro tempore Decano, altera vero ab Illustrissimo & Reverendissimo D. dictæ Perinsignis Collegiatæ Primicerio retinenda, quas claves idem Illustrissimus ac Reverendissimus D. mediante persona Illustrissimi, & Excellentissimi D. Philippi Mariæ Mazzi Agentis generalis a Sanctitate Sua pro hac ejus Reverenda Mensa Archiepiscopali Bononiæ deputati, tradidit, respectu unius, Nob. Viro D. Co. Philippo

Aldro-

Aldrovandi Patritio Bononiæ, ac Senatori Decano, & respectu alterius Illustrissimo, & Reverendissimo D.Marchioni Francisco Zambeccari Nob. Patritio Bononiæ, prælibati Sanctissimi D. N. Papæ Prælato Domestico, dictæque Perinsignis Collegiatæ Primicerio præsentibus, & acceptantibus, donec absolutis Altari in eadem Ecclesia ab Eminentissimo, & Reverendissimo D. D. Pompejo S. R. E. Cardinale Aldrovandi, ac Repositorio pro dicto Sacro Capite, in ejusdem Altaris Orthographia collocetur, in omnibus, & per omnia juxta per Sanctitatem Suam præscripta in dictis Literis Apostolicis præfatis Illustrissimis, & Reverendissimis DD. Capitulo, & Canonicis directis, ad quas etiam in hac parte &c. super quibus omnibus &c. Ego Notarius suprascriptus, & infrascriptus hoc publicum Instrumentum confeci requisitus &c. Hic omisso, de voluntate petentium, tenore supra enuntiatarum Literarum Apostolicarum.

Actum in dicta Ecclesia Perinsigni Basilica S. Petronii prope Altare majus, præsentibus ibidem Nob. Viris D. Abbate Antonio cl. me. olim Nob. Viri D. Joannis Elephantuzzi Capellæ S. Proculi, D. Marchione Antonio Amorini cl. me. olim Nob. Viri D. Joannis Andreæ Capellæ S. Marini, & D. Co. Ludovico Filio Nob. Viri D. Co. Francisci Malvasia Capellæ SS. Gervasii, & Prothasii omnibus Patritiis Bononiæ Testibus ad prædicta omnia, & singula adhibitis, vocatis specialiter, atque rogatis.

De prædictis &c. rogatus extiti ego Antonius olim D. Joannis Baptistæ de Nannis Filius, Civis & publicus Bononiæ Notarius Collegiatus, Apostolicus quoque, & Imperialis, Curiæque Archiepiscopalis Bononiensis Actuarius Decanus &c. In fidem &c. hic me subscripsi requisitus &c.

L. ✠ S.

Post primam Operis hujus editionem Bononiensem anni 1740. *cum S.Proci Martyris Corpus repertum in S.Thrasonis Cœmeterio, quod in Via Salaria situm est, Bononiam transmiserimus, ut in nostra S. Petri Metropolitana Ecclesia publico cultui exponeretur, opportunum visum fuit, Epistolam illam, quam eo tempore ad Capitulum, & Canonicos dedimus, quæque Bononiæ impressa fuit in Archiepiscopali Typographia anno* 1745. *huic eidem Operi adjicere in nova Editione Patavina anni* 1748. *Propterea non incongruum videri debet, si nunc Epistolam eamdem latine redditam publici juris in hac quoque Editione faciamus.*

BENEDICTUS PAPA XIV.

Dilecti Filii, Salutem, & Apostolicam Benedictionem.

JAM dudum Nobis erat in animo, unum aliquod Sancti Corpus cum suo nomine proprio inventum mittere ad istam nostram Metropolitanam Ecclesiam, inter cætera dona, quæ ei largiri solemus quotannis, occasione Solemnitatis S.Petri Apostolorum Principis in cujus honorem eadem Ecclesia dedicata est.

Non ignoramus, veneratione coli debere non solum cujuscumque Sancti Corpus integrum, sed quamlibet etiam partem a reliquo ejus corpore divisam: *Hæc est enim Sanctorum Martyrum gloria, quorum etsi per universum Mundum seminetur in cineribus portio, manet tamen integra in virtutibus plenitudo*; ita loquitur S. Maximus *Serm.* 55. inter Sermones qui olim Sancto Ambrosio adjudicabantur, ut videre est in Operibus hujus Sancti Patris *tom.*2. *editionis Parisiensis anni* 1690. *pag.*466. Cum Sancto Ambrosio cohæret Sanctus Gregorius Nazianzenus, qui *in suo Carmine de Virtute* juxta interpretationem Petavii *lib.* 14. *de Incarnatione cap.* 11. §. 3. ait:

Tanta porro est veritatis veneratio,
Ut vel exiguus pulvis, aut aliquod reliquiàrum
Ossium vetustorum, vel capillorum particula,
Aut panniculi, aut asperi cruoris
Nota quæpiam ad totius honorem aliquando sufficiant,
Et appellatione sanctæ sunt reliquiæ:

Cum

Cum certis locis attributa fuerint illa pro toto Martyre:
Eadem quippe vi prædita. O Miraculum!
Salutem enim affert etiam sola recordatio.

Nobis constat præterea, quod quotiescunque habentur indicia certa, corpus aliquod aut partem ipsius esse corpus, aut partem corporis alicujus Sancti, licet hujus nomen lateat; corpori tamen aut parti illi religiosus cultus debetur, qui cæteris Sanctorum Reliquiis præstari solet, ut late ostendimus *in nostro Opere de Canonizatione lib. 4. part. 2. cap. 27.* editionis præsertim Patavinæ a Nobis, etiamsi assiduo gravissimarum occupationum pondere premeremur, plurimum locupletatæ; qua editione, pro nunquam intermissa benevolentia vestra erga Nos laboresque nostros qualescumque, minime vos carere arbitramur.

Ut ut vera sint quæ diximus, inficiari tamen nequit, multo præclarius quid esse Corpus integrum, quam pars insignis ejusdem Corporis; & multo majorem esse Fidelium devotionem erga Corpus alicujus Sancti, de cujus nomine proprio constet, quam alterius, cujus nomen ignoretur. Et propterea juxta veterem Romanæ Ecclesiæ consuetudinem, Sanctorum corporibus, quorum nomen ignoratur, appellativum nomen imponitur; ut recte ad rem nostram, dum loquitur de consuetudine imponendi nomen appellativum Corporibus Sanctorum, qui sine nomine inveniuntur, animadvertit eruditus Ferrandus *in Disquisit. Reliq. lib. 2. cap. 5. Minime superfluum est certa nomina incertis Sanctorum Reliquiis attribuere, quod experientia, usuque quotidiano videamus, Fideles multo minori affectu, studio, ac pietate affici, & ferri erga Divorum illorum exuvias, quorum nomina mortales latent, quam adversus eas, quæ certis nominibus indigitantur: potentius enim nobis nota, & certa, quam obscura, ignota, & incerta, solent movere animos; ideoque major Dei gloriæ, atque Cælitum cultus, ac venerationis plerumque accessio fit*: præter ea, quæ collecta videre licet in nostro supra citato Opere editionis Patavinæ *lib. 4. part. 2. cap. 28.*

Hisce rationibus permoti Corpus alicujus Sancti integrum cum proprio nomine invenire studuimus, illudque mittere ad vos, ut quemadmodum significavimus, in nostra Metropolitana Ecclesia collocetur.

Atque ut id quod in animo erat consequeremur, necesse fuit nostras perquisitiones ad ea venerabilia loca convertere, quæ tantopere almam hanc Urbem Romam illustrant: Loca, quæ excavata olim, & defossa a Gentilibus, ut extraheretur arena com-

munis, & dicæarchea ad extruenda magnifica illa ædificia, quorum adhuc apparent reliquiæ, fuerunt postea decursu temporis a primis Christifidelibus sanctificata, qui illuc se ob persecutionum metum recipiebant, suos religiosos conventus ibi facturi, ita ut ibidem sacræ etiam functiones a Summis Pontificibus perficerentur, & Ecclesiastica sepultura defuncti donarentur. De Coemeteriis loquimur seu Catacumbis, de quibus tam devote Sanctus Hieronymus scribit, præter alios quamplures Antiquitatis Scriptores a nobis citatos *in cap.* 27. *Operis nostri*, quibus in editione Patavina Joannem Bottarium addidimus, Bibliothecæ Vaticanæ Custodem, & Nobis ab intimo Sacello, qui *Tom.* 1. *Romæ subterraneæ* Catacumbarum modo explicatam originem feliciter detexit.

Invento autem in Catacumbis Corpore integro cum nomine proprio, necesse fuit ultra procedere. Certum est enim, quod nulla sepeliebantur in Catacumbis nisi Christianorum Corpora; sed quod omnia Christianorum Corpora ibi sepulta essent Sanctorum Corpora, certum non est. Propterea examinanda veniunt signa, quæ in sepulchro erant ubi condebatur corpus integrum, aut ejus pars sive cum nomine proprio, sive non. Nostri enim primitivæ Ecclesiæ Patres collocabant semper in Sanctorum sepulchris signa indicantia sanctitatem, ea vero nunquam collocabant in sepulchris illorum, quos uti Sanctos non habebant.

Basnagio in suis Operibus minime arridet sententia, quod in Catacumbis non sepelirentur nisi Christianorum corpora. Sed illum egregie confutavit in suo Opere *de Monogrammate Christi Domini* Capellanus noster intimus Dominicus Georgius, cujus nomen claret in Republica Litteraria celeberrimum. Idem præstitit supra laudatus Bottarius Basnagii sequacibus respondens. Nos vero qui in prima editione Operis nostri *de Canonizatione* conati sumus clare ostendere, quod soli Christifideles in Catacumbis, de quibus loquimur, sepelirentur; summa animi nostri voluptate in nupera editione Patavina addidimus ea pariter, quæ duo prædicti Scriptores egregii animadverterant, eosque ut fas erat nominavimus: abhorruimus namque semper, semperque abhorrebimus a prava quorumdam consuetudine, qui ut suos faciant alienos labores, indigno plagio tegunt Auctorem verum, cujus nomen postea nihilo tamen secius innotescit.

Hoc systemate præstabilito, prima Catacumba, seu Coemeterium, quod visitari jussimus, fuit Prætextati Coemeterium, in Martyrologiis adeo celebre, situm in via Appia, & vix unum mil-

milliare ab Urbe Roma distans. De ipso loquitur Marcus Antonius Boldettus Canonicus Sanctæ Mariæ trans Tyberim in suo laudabili Opere, cujus titulus: *Osservazioni sopra i Cimiterj de' Santi Martiri, ed antichi Cristiani di Roma, lib.2. cap.18.* quod Opus Auctor eruditus composuit post continuatum triginta annorum studium, post iteratas locorum perquisitiones, & animadversiones varias, post multos mentis & corporis susceptos labores, ac feliciter exantlatos, ut materiam præpararet, simulque ut suo muneri quoad Cœmeteria satisfaceret.

In hoc eodem Prætextati Cœmeterio detectum fuit anno elapso Corpus integrum cum nomine proprio *Ilari*: quod nomen Christianis valde erat commune, ut colligitur ex antiquis inscriptionibus apud Aringhium, Fabrettum, & Reinesium; neque erat incognitum Ecclesiasticis Martyrologiis, ut videre est in Martyrologio Florentinii *die prima Februarii*, atque in alio item Martyrologio apud Bollandum *tom.1. Februarii pag.* 294. Sepulchro insculptum apparebat Monogramma Christi cum littera A ab uno latere, ab altero littera Ω. Inscriptio vero hujusmodi erat: *Hic requiescet in pace sede constitutus Ilarus qui vixit annus PL. MS. XXV.* Errores qui huc irrepserunt neminem debent in admirationem adducere, nisi quem ipsæ latent notiones primæ in hac materia. Siquidem extra omnem controversiam certum est, quod verba recte præparata, ut inciderentur in lapidibus, corrumpebantur ab imperitis sculptoribus in ipso incidendi actu, at non tamen ita corrumpebantur, ut verus sensus omnino deperderetur.

In nostro Opere *de Canonizatione cap.27. sæpius citato num.* 14. *editionis Patavinæ* dum loqueremur de signis, unde Sancti Corpus a Corpore alterius Christiani distinguitur, non dubitavimus ita asserere; *Primum itaque Signum est, si aliquod forte Corpus reperiatur cum Inscriptione, dummodo Inscriptio ipsa nullis ambagibus subjecta sit, sed in ea expressa sint quæ verum pro Christo Martyrium præseferant, & ideo indubitatam Sanctitatem.* Ibidem *num.* 18. diximus etiam, quod ex Monogrammate *Pro Christo* sepulchris insculpto unum hoc inferri potest, Corpus scilicet ibi repositum, fuisse Corpus alicujus Christiani: quod insuper in editione Patavina comprobavimus adducentes auctoritatem prælaudati Georgii, & Ludovici Antonii Muratorii viri in Republica Litteraria adeo insignis. Litteræ autem A, & Ω quæ significant Christum esse principium rerum omnium & finem, ejusque divinitatem exprimunt; quæque olim inscribebantur Christianorum Monumentis etiam ante Arii, & Constantini ætatem,

tem, ut luculenter oftendunt Lupus *in Differtatione de S.Severa pag.*142.& Georgius citatus *de Monogrammate Chrifti Domini cap.* 2.indicant fimiliter, quod Corpus illud erat Corpus Chriftiani alicujus. Eodem collimant verba *requiefcit in pace*, quæ nunquam adhibita fuerunt a Paganis, fed a Chriftifidelibus tantummodo; quod ipfum demonftrat Mabillonius *de Cultu Sanctorum ignotorum pag.* 557. Jam vero omiffis figlis *PL. MS.* fignificantibus *plus minus* ad indicandam defuncti ætatem: quæ figlæ in tot Infcriptionibus inveniuntur apud Aringhium, & Fabrettum, quæque in ufu effe cœperunt quarto fæculo, fi fides habenda eft Sponio in Antiquitatum inveftigationibus *pag.* 350. tota difficultas reduci debet ad illa verba *fede conftitutus*, hoc eft *fide conftitutus* ut inciforis fphalma corrigatur.

Ut conftaret num prædicta verba in aliis quoque infcriptionibus invenirentur, & quifnam effet eorumdem fenfus, rem totam communicavimus Litteratis illis viris, qui frequentes adfunt eruditis Exercitationibus, quæ fingulis fecundis Feriis habentur coram Nobis de rebus Ecclefiafticis, aut Romanis Antiquitatibus tum facris tum profanis, quo folatio inter moleftiffimas Pontificatus Noftri fpinas unice recreamur. Poft accuratas igitur perquifitiones relatum eft Nobis, hujufmodi verba nullibi in Lapidibus Sepulchralibus inveniri potuiffe. Quoad vero eorum intelligentiam putarunt aliqui, eo loco Sacramentum Confirmationis fignificari, quo Ilarus infignitus fuerit, cum legatur in antiquo Canone *Spiritus Sanctus*, *de Confecrat. dift.*5. quod Spiritus Sanctus in Baptifmate *plenitudinem tribuit ad innocentiam*, *in Confirmatione augmentum præftat ad gratiam*. Sed ea fententia minime placuit, nam licet in Infcriptione quadam, quam afferunt claræ memoriæ Cardinalis Norifius *in Faftis Confularibus pag.*43. & Fabrettus *in Infcriptionibus pag.* 577. legatur de quodam Severo Pafchafio, quod *percepit.* XI. *Kal.Majas*, abfque eo quod fubjungatur quid perceperit, idque de Baptifmo intelligatur; nefcimus tamen quod ulla Infcriptio inveniatur, quæ expreffe mentionem faciat de Confirmatione; ob eam fortaffe caufam, quia ubi mentio fieri vellet de perceptis Sacramentis, cum omitti nullatenus poffetBaptifmus, ibi idem erat dicere aliquem fuiffe baptizatum, ac dicere fuiffe quoque confirmatum; tunc enim in pluribus Ecclefiis Confirmatio immediate conferebatur poft Baptifmum, quæ confuetudo vigebat etiam in Ecclefia Romana, ut videre eft *in Ordine Gelafiano* in lucem edito a Ven. Servo Dei Card. Thomafio *pag.*84. & 85. De hujufmodi ritu fufe egimus *in Differtatione de Synodo Diœcefana*, quæ a Nobis Bononiæ compofi-

posita, deinde nostri Pontificatus tempore locupletata, Deo annuente, publica luce donabitur. Baptismi, & Confirmationis Sacramentis addebatur olim in quibusdam Ecclesiis etiam Eucharistia, quamvis Baptizati, & Confirmati essent adhuc lactentes puelluli, ut colligere potestis ex nostro Opere *de Festis Jesu Christi, & Beatæ Mariæ Virginis, & de Missæ Sacrificio*, quod Opus quanto major est librorum copia, qui Nobis post nostri Pontificatus exordia suppeditantur ab insigni Bibliotheca Dominici Cardinalis Passionei, variis notitiis tanto magis adauctum, atque insuper ex Italico sermone in Latinam linguam feliciter translatum a Michaele Angelo de Giacomellis nobis ab intimo Sacello, hoc ipso anno typis Patavinis prodiit in lucem.

Sacerdos Petrus Morettus Canonicus S. Mariæ trans Tyberim, qui tam egregia volumina de rebus Ecclesiasticis edidit, aliaque plura actu præparat, quamvis non levi oculorum incommodo laboret; duas Nobis indicavit S. Cypriani epistolas, alteram Rogatiano Episcopo scriptam, in qua sic legitur: *Salomon in Spiritu Sancto constitutus testatur, & docet, quæ sit Sacerdotalis auctoritas & potestas, dicens &c.* ad Populum Tibaritanum alteram, quæ sic habet: *Nemo quidquam de sæculo jam moriente desideret, sed sequatur Christum, qui & vivit in æternum, & vivificat servos suos in fide sui nominis constitutos:* atque hinc inferebat per illa verba *in fide constitutus*, quæ sunt in Ilari lapide, significari quod Ilarus plenus fide, stabilis in fide, radices in eadem fide jecerat admodum profundas.

Porro dum hanc ipsam Epistolam dictaremus, ecce Nobis exhibita est Dissertatio pulcherrima typis edita, & prælaudato Dominico Georgio Nobis ab intimo Sacello dicata. Ea habet Auctorem Sacerdotem Alexium Symmachum Mazzochium Canonicum Ecclesiæ Metropolitanæ Neapolis, virum tum sacra, tum prophana eruditione clarissimum. Ibi ad examen revocantur ea verba *fide constitutus*, ab iisque significari ostenditur Sacramentum Baptismi susceptum ab Ilaro. Legitur enim in Tertulliano *lib. de Pudicitia cap.* 18. & alibi, *ante fidem*, & *post fidem* ad significandum *ante* & *post Baptismum*, immo vetera Monumenta passim utuntur hac phrasi *fidei Sacramentum* ad Sacramentum Baptismi indicandum.

Et quia intelligit, posse opponi totum hoc superfluum videri, quandoquidem si Ilarus Christianus erat, necesse pariter erat, fuisse baptizatum, animadvertit quam diligentissime, quod tunc tempus suscipiendi Baptismum protrahebatur, adeoque Christiani dividebantur in duas veluti classes, quarum unam constituebant Catechumeni, alteram Baptizati; atque hi quidem *Fideles a Fidei*

dei Sacramento, nominabantur, non *a virtute Fidei*, qua Fidei virtute imbuebantur Christiani Catechumeni Parochorum catechismum sua præsentia frequentantes. Non est admodum inverisimile, quod aliæ ad Nos super eodem argumento Dissertationes perveniant. Si ita erit, libenti animo eas percurremus. Nos interim hanc materiam intactam relinquentes, ad aliud Sacrum Corpus curam nostram convertere statuimus, quod ad Ecclesiam nostram Bononiensem mittamus.

Paucis abhinc annis detectum fuit S. Thrasonis Cœmeterium; de quo mentionem facit Martyrologium Romanum *die 11. Decembris*: *Romæ Passio Sancti Thrasonis, qui cum Christianos laborantes in Thermis, aliisque operibus publicis fatigatos, & in carcere positos de suis facultatibus aleret, jubente Maximiano tentus, cum aliis duobus Pontiano, & Prætextato Martyrio coronatus est*. Ut notum est unicuique, Maximianus ædificium aggressus est Thermarum Diocletiani. Excessu crudelitatis abreptus, atque ut experiretur utrum id, quod obtinere non poterat subita morte Christi sequacibus violenter illata, obtinere potuisset ignominioso & diuturno supplicio, milites Christi damnavit ad excavandam arenam pro tam ingenti ædificio necessariam. Immanis procul dubio fuit illorum numerus qui in Christiana Religione perseverantes mortui sunt ex nimio labore. Qui superstites vixerunt decem mille ducenti & tres, ii occisi sunt in odium Christianæ Fidei intra Vallis Planitiem extra Portam Trigeminam in loco, qui appellatur *Gutta jugiter manans ad Aquas Salvias*, ut fuse narratur in Annalibus Cardinalis Baronii *ad annum Christi* 298. ubi piissimus Auctor animadvertit, quod cum dirutæ sint & redditæ inutiles reliquæ omnes Romanorum veterum Thermæ, unicæ, si minus integre, saltem magna ex parte subsistunt Diocletiani Thermæ in Ecclesiam commutatæ ad honorem Beatissimæ Virginis, & Angelorum, fortasse quia sudoribus Confessorum Christi fuerunt exædificatæ.

Sed ut reditum faciamus ad Cœmeterium S. Thrasonis in Via Salaria, quod detectum fuit in arenariis ad fodiendam arenam apertis pro Thermarum prædictarum ædificio: Joannes Marangonius Sacerdos supra commendati Canonici Boldetti studiorum, laborumque per triginta, & amplius annos socius indivisibilis historiam fideliter narrat in Appendice ad Acta S. Victorini Episcopi typis edita simul cum longa serie Marmorearum Inscriptionum, quas in Cœmeteriis collegerat; & quarum memoria in fatali incendio ejus domicilii ideo non periit, quia priusquam ædes conflagrarent, eas jam viris eruditis ipse communicaverat.

Joan-

Joanni igitur Marangonio Sacerdoti una cum Canonico Boldetto fortunatim successit, ut via quædam subterranea se se aperiret, valde lutulenta, in qua ipsi operariis insistentes, ut excavationem prosequerentur tum demum invenerunt sepulchra nonnulla, quorum alia suas inscriptiones præseferebant, alia non item; in omnibus tamen habebatur vasculum aut sanguinis plenum, aut tinctum colore sanguineo, aut crustas saltem sanguineas aliquo modo occludens.

Inter cætera, unum inventum est Sepulchrum cum sequenti Epigraphe:

Pater Filio Proco Qui
vixit annis VIIII. *mens.* VIII.
in pace fecit.

Epigraphe hæc insculpta erat marmori Salino, & poris pleno, quod ab aqua penetratum, & corrosum levissimo quoque attactu in pulverem redigebatur. Quapropter cum providus, & peritus antea laudatus Marangonius clare animadvertisset fieri non posse, ut marmor illud extraheretur, deliberavit verba transcribere, eaque in citata Appendice *pag.* 88. in lucem proferre.

Nullum os desiderabatur ad corporis integritatem, quin etiam in Sepulchri loco consueto existebat vas tinctum cum crustis sanguineis: quæ ossa cum vasculo a Sacerdote pro sui Officii munere exhibita Cardinali Guadagni Romæ Vicario reposita fuerunt de more in Custodia, ut deinde opportuno tempore illustri viro alicui concederentur, qui preces porrigeret ad impetrandum aliquod Corpus sacrum integrum cum proprio nomine, ut in insigni quappiam Ecclesia collocaretur.

Extracta fuerunt ossa cum vase supra memorato die 9. Maji anni 1737. Nos autem quoniam nihil amplius de corpore invento cum Ilari nomine cogitabamus, Sacerdoti Marangonio communicavimus desiderium nostrum habendi sacrum aliquod Corpus insigne, quod Ecclesiæ nostræ Bononiensi, ut diximus, mitteremus. Hoc audito, ipse indicavit Nobis Corpus Sancti Proci, ipse idem Nobis illud attulit in parva capsa sigillo Card. Vicarii munita, ipse Nobis fideliter narravit ea, quæ supra exposuimus; addiditque præterea, prope Sancti Proci Sepulchrum duo pariter Sepulchra inventa esse cum sanguinis vasculo, ubi ossibus pene in cinerem solutis, lapides indicabant illa duo esse Puerorum Corpora, quorum alter septem, alter erat annorum trium, ex quo colligebat eruditus vir, persecutionem illam, qua Marty-

rio coronatus est Sanctus Procus, esse non potuisse nisi gravem, atque unam ex crudelissimis. In hujusmodi enim persecutionibus crudelis Tyrannorum barbaries neque sexui pepercit, neque ætati quamtumlibet infantili. Denique in urna quam confici fecimus, vobisque pariter donamus, idem ipse propria manu collocavit vas, aptavitqne ossa singula, quæ mandantibus Nobis recognita ab intimo Cubiculario nostro, & Archiatro Antonio Leprotto integrum corpus perficiunt.

Ecce igitur, Filii dilectissimi, narrationem completam tum loci, tum temporis, cæterarumque circumstantiarum omnium, quæ spectant ad seriem facti per quod inventum est atque extractum Sancti Proci Corpus, quod vobis mittimus, ut juxta nostra mandata collocetur sub una ex aris Metropolitanæ nostræ publico cultui expositum. Ipsi debetur cultus, & titulus Sancti, quia procul dubio, ut eruditioni vestræ notum esse debet, nulli unquam venit in mentem, quantumvis acuto ingenio is fuerit, & cupidus quærendi, ut ajunt, nodum in scirpo, nulli, inquam, venit in mentem dubitatio quod Corpus in Catacumbis Romanis inventum cum vasculo sanguinis aut pleno, aut tincto, non sit corpus alicujus qui mortem pro Christo sustinuerit. Aringhius, Mabillonius, bonæ memoriæ tum Senator Buonarruoti, tum Raphael Fabrettus, & qui unus pro cunctis valere debet Ludovicus Antonius Muratorius, Canonicus Boldettus, Sacerdos Marangonius, Eques Victorius, aliique Ministri Corporum extractionibus inservientes in hoc unanimiter conveniunt, ut eruere facile potestis *ex cit. Cap.* 27. *Operis nostri de Canonizatione Sanctorum lib.* 4. *part.* 2. *a num.* 22. *usque ad finem editionis Patavinæ*, ubi fideliter enumerantur, & approbantur a Nobis auctoritates prædictæ simul cum experimento prælaudati Fabretti, quo redarguit nimis audacem eorum opinionem, qui contendebant illorum vasculorum crustas non improbabiliter a salium mineralium concretione fuisse productas; atque ostendit eas sine ulla controversia provenire a sanguinis massa. Aringhius, Muratorius, Nos ipsi verba facimus de pia veterum Fidelium consuetudine colligendi, & conservandi Sanctorum Martyrum Sanguinem, de qua re si plura discere exoptatis percurrite *primam Partem tomi* 2. *de Cultu Sanctorum Dissert.* 7. *cap.* 1. §. 7. *&* *cap.* 31. concivis nostri Joannis Chrysostomi Trombelli Abbatis, qui ea qua solet ingenti eruditione etiam de hoc argumento pertractavit.

Nihil amplius requiritur, ut pro certo habeatur non modo titulum Sancti Proco deberi, sed etiam cultum ejusdem corpori, quod vobis mittimus, negari non posse. Verumtamen illud pariter

riter pro complemento inquirere diligenter voluimus Nos, atque alios indagare fecimus, utrum in veteri aliqua Litania, aut in Martyrologiis Rosvveydi, Bedæ, Flori, Rhabani, Notkeri, Wandalberti; in Ephemeridibus Græco-Moschis, & in Basiliano Menologio e Græco in Latinum sermonem translato a sanctæ memoriæ Clemente Papa XI. mentio de hoc Sancto Proco habeatur.

Nomen Proci non fuit ignotum Gentilibus, ut videre est in satis ampla Inscriptionum Collectione apud sæpe laudatum Muratorium *pag.* 815. *num.* 4. & *pag.* 1472. *num.* 2. Quod autem spectat ad Martyrologia; eruditioni vestræ manifesta fieret injuria, si dubitaremus vobis non esse perspectum, quanta in æstimatione sit, ac semper fuerit Martyrologium S. Hieronymi, cui decursu temporis multa a piis, ac religiosis viris facta sunt additamenta quorumdam Sanctorum, qui certe post Sanctum Hieronymum floruerunt. In Monasterio Corbejensi antiquum hujus Martyrologii exemplar inventum est, quod Hugo Menardus typis edere cogitaverat. Quod tamen ipse non potuit conficere, perfecit postea Lucas Acherius in suo Spicilegio, seu Collectione veterum quorumdam Scriptorum, quos in Galliæ Bibliothecis invenit. Hieronymianum hoc Martyrologium extat *in tomo* 2. *Collect. cit. editionis Parisiensis* 1723. ibique *pag.* 12. *die* 2. *Junii* inter cæteros Sanctos legimus Sanctum Procum: *Item Marthæ, Marcellæ, Proci, Datulæ, Victuriæ, Joviani*. Atque ibi cum sermo sit de Sancto Urbis Romæ, ut diximus, cumque pariter certum sit, quod qui Romæ Martyrium sustinebant sepeliebantur in Catacumbis cum Vase sanguinis præcipuo sui Martyrii signo, verisimile admodum est, Sanctum Procum, cujus corpus extractum est cum signo prædicto, esse utique illum eumdem, de quo fit mentio in Martyrologio S. Hieronymi.

Ne quid tamen dissimulemus; dicere necesse est, Martyrologium hoc ipsum editum pariter fuisse ab erudito viro Francisco Maria Florentinio, qui secutus lectionem Codicis cujusdam Lucensis *die* 2. *Junii pag.* 567. non legit *Proci*, sed *Perci*, aliud quoque MS. vetus Antuerpiense *in Adnotationibus* producens. Sed cum *in iisdem Adnotationibus pag.* 568. non prætermittat ingenuus Florentinius Codicem etiam Corbejensem citare, qui legit non *Percum*, sed *Procum*; & quod majus est, cum in Sanctorum Indice ad finem Martyrologii mentionem faciant de *Proco* non autem de *Perco*, hinc oritur validum argumentum inferendi, quod a Florentinio Corbejensis Lectio Lucensi anteponatur, atque Antuerpianæ. Eruditi viri, qui Acta Sanctorum collegerunt,

Henschenius nempe, Papebrochius, Baertius; & Janningus *tom.* 1. *mensis Junii die* 2. *pag.* 209. post Catalogum Martyrum Romanorum, in quem inserunt nomen *Perci* amplectentes lectionem editionis Florentinii *pag.* 210. fateri deinde non dubitarunt, quod *Procus* legebatur in aliis Codicibus, non *Percus*.

His omnibus addendum est, nullum aliud neque sacrum, neque profanum monumentum, quacunque diligentia adhibita, potuisse inveniri, in quo nomen *Perci* haberetur; e contrario *Proci* nomen facile, ut diximus, in antiquis inscriptionibus occurrere, ex quo inferri possunt hæc duo: alterum quod lectio Codicis Corbejensis verisimilior sit, quam lectio Codicis Lucensis, & Antuerpiani: alterum vero, quod sine temerarii judicii nota affirmare liceat *Proci* nomen ab Amanuensibus per iteratas exemplarium transcriptiones in illud *Perci* mutatum fuisse.

Quod si forte objiciatur, nomen *Perci* mutari potuisse ab Amanuensibus in illud *Proci*, semper reponi posset, facilius esse, iterum atque iterum rescribendo mutare *Procum* in *Percum*, quam *Percum* in *Procum*. Nam apud Martene, & Durand *tom.* 3. *Novi Thesauri Anecdotorum, edit. Parisiensis* 1717. *pag.* 1614. apparet, nomen *Sanctorum Proti, & Hyacinthi* Amanuensium incuria mutatum fuisse in quibusdam Martyrologiis antiquis cum nomine *Sanctorum Presti & Hyacinthi*, non vice versa.

Valeat tamen quod diximus usque adhuc, quantum valere potest. Nos asserimus *Proci* nomen propter marmoris sepulchralis auctoritatem, asserimus Martyrium propter Vasculum tinctum crustis sanguineis, & nihil amplius requiri certi sumus ad publicum cultum, & Sancti titulum nostro Martyri asserendum. Exponite igitur publico cultui Corpus, quod vobis mittimus; vestra & totius Populi, ac Cleri pietas accendatur magis ac magis erga sacras exuvias: illudque in mentem revocate, quod Corpora, & Sanctorum Reliquiæ in illis Civitatibus ubi jacent, & venerantur, solent esse divina favente misericordia validum præsidium ad arcendas inde calamitates, a quibus secus opprimerentur. Martyri Theodoro acceptum refert Sanctus Gregorius Nyssenus, quod Civitas, in qua ejus Sacrum Corpus asservabatur, liberata fuerit ab impendenti devastatione, quam Scythæ minabantur, ut videre est *in Oratione de eodem Martyre*: Idem scribit Evagrius *lib.* 4. *cap.* 27. de Martyre Sergio, qui Civitatem ubi erat Sacrum ejus Corpus a terribili Regis Chosroæ invasione liberavit. Superius mentionem fecimus de Concive nostro Joanne Chrysostomo Trombelli Abbate, nunc iterum ejus me-

memoriam repetimus, qui pariter *supra cit. Dissert.* 7. *cap.* 24. *& seqq.* hoc idem assumtum summa felicitate, atque eruditione comprobavit. Jam vero ut finem faciamus, paterna vos benevolentia complectentes Apostolicam Benedictionem Vobis impertimur.

Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem die 20. Aprilis 1745. Pontificatus Nostri Anno Quinto.

Dilectis Filiis Capitulo, & Canonicis Metropolitanæ Ecclesiæ Bononiensis.

BENEDICTUS PAPA XIV.

Ilecti Filii Salutem & Apostolicam Benedictionem. Insignes, quæ amplissimam istam Metropolitanam Ecclesiam maxime illustrant & ornant, laudes & decora tum opportunis ad divini honoris & Ecclesiasticæ disciplinæ incrementum editis legibus, tum ædificiorum vel accessione vel instauratione, tum denique additis pretiosæ supellectilis ornamentis pro viribus hactenus augere adeo sollicite studuimus; ut officio quidem minime defuisse Nobis ipsi quodammodo blandiamur; amori vero erga Sponsam, quæ gaudium & corona nostra semper erit, nunquam videamur satisfecisse. Ut autem constantissimam voluntatem nostram eidem novo testimonio amplius declaremus, ad cœleste præsidium publicis necessitatibus confirmandum, Corpus S. Proci Martyris e Sancti Thrasonis Cœmeterio eductum & extractum in eadem Metropolitana semper adservandum Vobis paterni nostri amoris pignus dono mittimus. Porro de hujus Sancti Martyris inventione, deque certissimis argumentis, notis ac symbolis, per quæ ejus Martyrium exploratissime designatur, pluribus ac subtiliter admodum scribimus in epistola, quam Italico idiomate ad Vos hac ipsa die damus; cui has etiam in forma Brevis literas adjungimus, quas pro publico authenticoque documento futuris temporibus esse volumus. Eapropter Venerabile S. Proci Corpus una cum Ampulla vitrea ipsius Sanguine respersa, quacum fuit Sepulcro conditum (quemadmodum antiquis erat in more positum Martyrum Corpora tumulo mandare) decenter composuimus atque collocavimus in Capsula ex ære auro inducto ad urnæ instar compacta & conformata, elegantissimo opere elaborata, crystallinis sex tabulis undique contecta; quam ad certam perpetuamque rei fidem nostris in cera hispanica rubri colo-

coloris impressis signis obsignavimus. Vobis igitur injungimus & mandamus, ut Sacra tanti Martyris pignora cum perenni paternæ caritatis nostræ memoria ad majorem Divini nominis gloriam, Sanctorumque cultum in ista Metropolitana Ecclesia publicæ Fidelium venerationi exponatis. Fore certo sperantes, ut præsentissimo etiam ejusdem Martyris patrocinio adjuti, ampliora in dies divinæ clementiæ munera Vobis comparetis; quibus euntes de virtute in virtutem, ambuletis digne Deo in omni opere bono fructificantes; & veritatem in caritate facientes, crescatis in illo per omnia, qui est Caput Christus, apud quem assiduas ad opportunam imbecillitati nostræ opem implorandam preces effundite. Ac Vobis, Dilecti Filii, quos eadem, qua antea præsentes, nunc autem absentes benevolentia complectimur, Apostolicam Benedictionem peramanter impertimur. Datum Romæ &c. 20. Aprilis 1745. Anno Quinto.

IN-

INDEX

NOMINUM, ET RERUM MEMORABILIUM,

Quæ in hoc Tomo X. continentur.

Prior Numerus indicat Librum, secundus Capita ejusdem Libri, Notæ arabicæ indicant numerum marginalem cujuslibet Capituli; ubi tamen præcedit littera A. denotant paginas Appendicis.

A

C

peten-

Euse-

F

G

Gloria

H

Hie-

Impro-

trum

M

monte.

Patrum

S.Ph.

Q

R

San-

T

F I N I S.

ERRA-

ERRATA SIC CORRIGENDA.

Omissis aliis quæ facile advertuntur.

Pag.	num.	lin.	Errata.	Corrig.
8.	10.	7.	Judæos:	tum Judæos.
22.	1.	16.	solitum.	insolitum.
31.	20.	1.	Irevoltiensis.	Trevoltiensis.
		4.	Bibliothecæ Criticæ.	Quædam item dissertatio abAuthoreBi-bliothecæ Criticæ.
44.	31.	10.	confictum. *Iste*.	confictum: Præfat. in Joan. *Iste*.
47.	=	33.	persequetur.	persequitur:
67.	1.	6.	rom.1.	a pag.80.
75.	=	41.	oum.97.	num.8.
86.	=	14.	Cun Cenedictus.	Cum Benedictus.
		16.	Cæremoniarum.	Cæremoniarium.
114.	35.	30.	muodos credendum.	mundos, credeodum est.
128.	51.	4.	Cur noo.	Cur nos.
136.	65.	6.	tom.1.	a pag.24.
256.	18.	3.	turba.	turbam.
219.	=	23.	num.198.	num.7.
270.	21.	22.	aura.	Aurora.
300.	1.	23.	*reservavit*.	*reseravit*.
305.	4.	15.	prioritatem.	proprietatem.
318.	=	3.	oum.14.	num.15.
353.	36.	1.	in Pervigilio Pentecostes.	in Pervigilio Paschæ, ita in Pervigilio (Pentecostes.
372.	=	6.	Eugenius.	Eusebius.
407.	37.	4.	temere dicunt.	temere contradicuot.
433.	=	16.	1625.	1725.
437.	=	8.	remitteree.	redimeret.
444.	=	15.	iucludit.	concludit.
457.	1.	3.	22. Augusti 1725. *Adde*.	& ex Decreto ejusdem 22. Aug. 1727. recitator io universa Ecclesia.
489.	2.	5.	novisse.	noluisse.
501.	=	27.	non tribul.	nomen tribul.
525.	=	37.	traditioue.	traditionem.
534.	6.	12.	Ochoziæ filium.	Ochoziæ, ut a furore Athaliæ surriperet (Ochoziæ filium.
543.	11.	2.	Paciecum.	de Giaen.
561.	=	14.	concedit.	contendit.
563.	7.	6.	cultum Domioicæ.	cultum ad cultum Dominicæ.
		11.	sectaretur.	sectarentur.
564.	=	1.	utiliter.	inutiliter.
572.	2.	5.	*Februarii*.	*Januarii*.
576.	22.	2.	quia.	non quia.
588.	6.	20.	oegatur.	negabatur.
590.	10.	5.	Bononiensium.	Floreutinorum.
605.	2.	12.	collatas.	collocatas.
638.	=	4.	SS.Petron. & Proculum itemque.	Petronio & Proculo.
6-6.	8.	34.	levaverant.	levaverat.
689.	11.	3.	Gazæ sed Eleutheropoli.	Eleutheropoli sed Gazæ.
698.		25.	suaderi potest. *Adde*,	imperari non potest.
704.		27.	Thendoro.	Theodosio.